

שבוע פרשת בשלח

(2 - 8 February 20)

ז' - י"ג שבט תש"פ

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

**מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמָתִי
בְּחַמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.**

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:**

**וְהַעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי
כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְהָיָה אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ,
וְצִאֲצֵאֵי כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כְּלָנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלֹמְדֵי
תוֹרָתְךָ לְשִׁמּוֹת. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:
בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל
הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נוֹתֵן
הַתּוֹרָה:**

**וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֱלֹמֶשֶׁה לְאֹמְרוֹ: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בְּנָיו
לֵאמֹר כֹּה תִּבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם:
יִבְרַךְ יְהוָה וַיִּשְׁמְרֵךְ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחֲפֹץ: יִשְׂאֵל
יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׁם לְךָ שְׁלוֹם:
וַיִּשְׁמוּ אֶת־שְׁמֵי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָנִי אֲבָרְכֶם:**

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:**

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:**

קריאת שמע

**שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:
בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכוֹתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:**

**וְאַהֲבָתָה אֶת יי אֱלֹהֶיךָ, כָּכָל לְבָבְךָ וּכָכָל נַפְשְׁךָ וּכָכָל
מֵאֲדָרְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצֻוֶּה
הַיּוֹם, עַל לְבָבְךָ. וְשִׁנְתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ,
וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ.
וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ שְׁמִעֵנוּ אֵל מִצְוֹתֵי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצֻוֶּה
אַתָּה הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יי אֱלֹהֶיכֶם וּלְעַבְדּוֹ, כָּכָל
לְבַבְכֶם וּכָכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֵּר אֶרְצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה
וּמִלְקָשׁ, וְאֶסְפַּתְי דִּגְנְךָ וְתִירְשְׁךָ וַיְצַהֲרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשֹׁרְךָ
לְבִהְמֶתְךָ, וְאֶכְלָתָה וּשְׂבַעְתָּ. הַשְּׁמֵרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם,
וּסְרַתְם וּעִבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְהָרָה
אִף יי בָּכֶם וְעַצֵּר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֵּר וְהָאֲדָמָה לֹא
תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וּבְאֲדָתָם מִתְרַה מֵעַל הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר יי
נָתַן לָכֶם. וְשִׁמַּתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהִים עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם,
וְקִשְׁרַתְם אֹתָם לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם.
וְלִמְדֻתְם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ
וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִדְּבוּ יְמִיכֶם וַיְמִי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לֵאמֹר לָהֶם, בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.
וַיֹּאמֶר יי אֵל מֹשֶׁה לְאֹמְרוֹ. דַּבֵּר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל בְּגָדֵיהֶם לְדָרְתָם,
וְנָתַנוּ עַל צִיצִית הַכֶּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית,
וְרָאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעָשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא
תִתְּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים
אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתֵי, וְהָיִיתֶם
קֹדְשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם,
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהוֹיֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי
אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵן.**

נכון לומר קודם התפילה:

**הָרִינִי מִקַּבֵּל עָלֵי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבָה לְרַעַךְ כְּמוֹךָ
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק
לימי החודש.**

**יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׂיִבְנֶה בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ כְּתוֹרָתְךָ.
אֵךְ צְדִיקִים יִדְּוּ לְשִׁמְךָ וַיִּשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.**

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם מבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חוקש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לכד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שנותן לו מותרו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפש, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשיתיות "לה'") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החרד כולו ויהפך ל"חרד ובית של צדקה".

קִיָּת.

בו יסופר גודל הבטחון שהיה לדוד והרבה תהלות להש"י שקיים לנו מה שהבטיח אותנו:

רֹמְמָה יָמִין יְהוָה עָשָׂה חֵיל: ז' לֹא־אֲמוֹת
פִּי־אֲחִיהָ וְאֶסְפֹּר מַעֲשֵׂי יְהוָה: יח יִסֹּר יִסְרֹנִי יְהוָה
וְלִפְנוֹת לֹא נִתְּנָנִי: יט פִּתְחוּ־לִי שְׁעֵי־צֶדֶק אָבִא
בָּם אֲדֹה יְהוָה: כ זֶה־הַשַּׁעַר לַיהוָה צְדִיקִים יָבֹאוּ
בּוֹ: כא אֲדַדְךָ כִּי עֲנִיתָנִי וְתִהְיֶה־לִּי לִישׁוּעָה:
כב אֲבֹן מַאֲסוֹ הַבּוֹנִים הָיְתָה לְרֹאשׁ פִּנָּה:
כג מֵאֵת יְהוָה הָיְתָה זֹאת הִיא נִפְלְאוֹת בְּעֵינֵינוּ:
כד זֶה־הַיּוֹם עָשָׂה יְהוָה נִגִּילָה וְנִשְׁמַחָה בּוֹ:
כה אָנָּה יְהוָה הוֹשִׁיעָה נָּא אָנָּה יְהוָה הַצִּלִּיתָה
נָּא: כו בְּרוּךְ הָבָא בְּשֵׁם יְהוָה פֶּרְכָּנוֹכֶם מִבֵּית
יְהוָה: כז אֵל יְהוָה וַיָּאֵר לָנוּ אֶסְרוּ־חַג בַּעֲבֹתֵים
עַד־קִרְנוֹת הַמּוֹבָח: כח אֵלֵינוּ אַתָּה וְאֲדָךְ אֱלֹהֵינוּ
אֲרוֹמְמֶךָ: כט הוֹדוּ לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם
חֲסִדוֹ:

א הוֹדוּ לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:
ב וְאִמְרוּ־נָא יִשְׂרָאֵל כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ: ג וְאִמְרוּ־נָא
בֵּית־אֱהֲרֹן כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ: ד וְאִמְרוּ־נָא יִרְאִי
יְהוָה כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ: ה מִן־חֲמֹצַר קָרָאתִי יְהוָה
עָנְנִי בְּמִרְחַב יְהוָה: ו יְהוָה לִי לֹא אֵירָא מִה־יַּעֲשֶׂה
לִי אָדָם: ז יְהוָה לִי בַּעֲזָרִי וְאֲנִי אֲרָאָה בְּשֵׁנָאִי:
ח טוֹב לַחֲסוֹת בַּיהוָה מִבְּטַח בְּאָדָם: ט טוֹב
לַחֲסוֹת בַּיהוָה מִבְּטַח בַּבְּדִיכִים: י פֶּלֶג־גּוֹיִם
סִבְּבוּנִי בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילָם: יא סִבְּבוּנִי גַם־
סִבְּבוּנִי בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילָם: יב סִבְּבוּנִי כְּדַבּוּרִים
דַּעְכוּ בָּאֵשׁ קוֹצִים בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילָם: יג דַּחַח
דַּחִיתָנִי לִנְפֹל וַיהוָה עֲזָרָנִי: יד עָזִי וְזִמְרַת יְהוָה
וַיְהִי־לִי לִישׁוּעָה: טו קוֹל רָפָה וַיִּשְׁוּעָה בְּאֶהְלִי
צְדִיקִים יָמִין יְהוָה עָשָׂה חֵיל: טז יָמִין יְהוָה

קִיָּט

זה המזמור נכבד מאד וחברו דוד על שמונה א"ב וכל אות ח' פסוקים ובכל פסוק יש בו דרך או תורה עדות פקודים מצוה אמירה דבור משפט צדק חקים, כל המזמור הוא מוסר ובקשות גדולות שמן הראוי כל אדם לאמרו בכל יום והוא הכנה גדולה לעבודת הקדוש ברוך הוא (פר"ץ ב"ן דמ"ה סימן שבהם מלת עדותיך בוי"ו חולם):

צִוִּיתָה פִּקְדֹיךָ לְשֹׁמֵר מֵאֵד: ה אֲחֵלִי יִכְנֹו דְרָכֵי
לְשֹׁמֵר חֻקֶּיךָ: ו אֲזִי לֹא־אֲבֹשׁ בַּהֲבִיטִי אֶל־כָּל־
מַצּוֹתֶיךָ: ז אֲדַדְךָ בְּיָשָׁר לִבִּי בְּלִמּוּדֵי מִשְׁפָּטֵינוּ

א אֲשֶׁרִי תִמְיַמֶּי־דָרְךָ תְּהַלְכִים בְּתוֹרַת
יְהוָה: ב אֲשֶׁרִי נִצְרִי עֲדֹתָיו בְּכָל־לֵב יִדְרָשׁוּהוּ:
ג אֵף לֹא־פָעֲלוּ עוֹלָה בְּדַרְכֵינוּ הַלְכוּ: ד אַתָּה

המשך מזמור קיט בעמוד צג

סוף זמן קידוש לבנה, מוצאי שבת קודש פרשת בשלח, י"ג שבט

ב"ה. נוסח המברק שהואיל כ"ק אדמו"ר שליט"א
לשלוח לאנ"ש שי' בכל מרחבי תבל
לקראת יום ההילולא יו"ד שבט, ה'תש"מ

הילולא דויהי בשלושים שנה והתעודיות פעילות

והמשכם ופירותיהם בכל הימים שלאחריהם

ועד שיקויים היעוד: ויביאם אל גבול קדשו הר זה קנתה ימינו ויבן כמו רמים מקדשו כארץ
יסדה לעולם, ונבוא שערינו בתודה חצרותיו בתהלה.

בגאולה האמיתית והשלימה על ידי משיח צדקנו.

בברכה

מנחם שניאורסאהן

א) סדר הנחת תפילין	ב	כג) נביאים וכתובים	כז) ירמיה פרק כט-ל, אסתר פרק ד-ה
ב) מזמורי תהלים קיח, קיט	ג	כד) משניות – מסכת חולין	כח) ביאור קהתי
ג) סדר מפורט ליום העשירי בשבט	ה	כה) עין יעקב מסכת מגילה	ריח
ד) מאמר באתי לגני אות י	ו	כו) מסכת ברכות עם ביאורים	רכ) מדף לעד דף לו
ה) מאמר ד"ה באתי לגני אחותי כלה			
שבת פרשת בא, יו"ד שבט, ה'תש"י	ח		
ו) מאמר ד"ה היושבת בגנים,			
ש"פ בשלח, י"ג שבט, ה'תשכ"ט	כז		
ז) שיחת יום ד' פי בשלח, יו"ד שבט, ה'תשכ"ט	מא		
ח) אור ליום ועש"ק פי בשלח, י"ב שבט ה'תשכ"ט	מד		
ט) שיחת ש"פ בשלח, י"ג שבט, ה'תשכ"ט	מד		
י) משיחות ש"פ בא (ו' שבט)			
וש"פ בשלח (י"ג שבט) ה'תשנ"ב	מו		
יא) משיחות יום ה' פי בשלח, י"א שבט			
וש"פ בשלח י"ג שבט, ה'תשנ"ב	מט		
יב) לקוטי-שיחות יו"ד שבט כרך טז	נב		
יג) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח			
המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל	נח		
יד) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת בשלח	נט		
טו) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת בשלח	ס		
טז) שיעורי תהלים לשבוע פרשת בשלח	צו		
יז) שיעורים בספר התניא (מוגה)			
לשבוע פרשת בשלח	צז		
יח) לוח "היום יום" לשבוע פרשת בשלח	קח		
יט) הלכה יומית לעיון ברמב"ם	קיא		
שיעורי רמב"ם			
כ) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת בשלח	קיד		
כא) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת בשלח	קפב		
כב) – ספר המצוות לשבוע פרשת בשלח	רב		
לז) חומש לקריאה בציבור	עדר		
לח) קריאה התורה למנחת שבת-קודש	רפה		
לט) לוח זמנים לשבוע פרשת בשלח	רפו		
מ) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש	רפז		

ב"ה, ראש חדש שבט, ה'תשי"א

ברוקלין, נ. י.

אל אני"ש, תלמידי התמימים, אל המקושרים או
השייכים אל כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ ז"יע
הכ"מ, ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

במענה על שאלת רבים אודות סדר מפורט ביום העשירי בשבט הבע"ל, הוא יום היארצייט של כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ, הנני בזה להציע:

בשבת קדש שלפני היארצייט ישתדלו לעלות לתורה.

אם אין מספר העליות מספיק - יקראו בתורה בחדרים שונים, אבל **לא להוסיף** על מספר הקרואים.

ישתדלו שמפסיר יהי הגדול שבחבורה - בריצוי רוב המנין - או על פי הגורל.

יבחרו ויירמו מי שיתפלל לפני התיבה ביום היארצייט, ונכון לחלק שיתפלל אחד ערבית, שני - שחרית, שלישי - מנחה כדי לזכות בזה מספר יותר גדול של אני"ש.

להדליק נר שידלק כל המעת לעת. אם אפשר בקל - נר של שעוה.

בשעת התפלות ידלקו חמשה נרות.

אחר התפלה (בבקר - אחר אמירת תהלים) ילמוד (יסיים) המתפלל לפני התיבה פכ"ד דכלים ופ"ז דמקואות. אח"כ יאמר המשנה ר' חנניא בן עקשיא כו' ויאדיר. בלחש - איזה שורות בתניא, קדיש דרבנן.

אחר תפלת ערבית - יחזרו חלק מהמאמר דיום ההסתלקות (ד"ה באתי לגני, נדפס בקונטרס ע"ד) בע"פ. ואם אין מי שיחזור בע"פ ילמדוהו בפנים. וכן אחר תפלת הבוקר. ולסיימו אחר תפלת מנחה.

בבוקר קודם התפלה - פרק תניא. וכן לאחר תפלת מנחה.

בבוקר קודם התפלה ירים כל אחד תרומה להענינים השייכים לנשיאנו, הוא כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ, **בעד עצמו ובעד כל אחד מבני ביתו שיחיו**, וכן קודם תפלת מנחה.

לאחר תפלת הבוקר וחזרת הדא"ח - יקרא כל אחד פ"ג (כמובן בחגירת אבנט). אלו שזכו להכנס ליחידות, או עכ"פ לראות את פני כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ - יצייר עצמו, בעת קריאת הפ"ג, כאלו עומד לפניו. להניח הפ"ג אח"כ בין דפי מאמר, קונטרס וכו' של תורת כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ. ולשלחו (אם באפשרי **בו ביום**) על מנת לקראותו על ציון שלו.

במשך המעת לעת - ללמוד פרקי המשניות של אותיות השם.

במשך המעת לעת - לעשות התועדות.

לקבוע שעה במשך המעת לעת - לבאר לבני ביתו שי' אודות כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ ועבודתו אשר עבד בה כל ימי חייו.

במשך המעת לעת - לבקר (אלו הראוים לזה) בבתי הכנסיות ובבהמ"ד אשר בעיר לחזור שם מימרא או פתגם מתורתו של כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ, לבאר אודות אהבת **כל ישראל** שלו, להודיע ולהסביר תקנתו ע"ד אמירת תהלים, לימוד חומש עם פירש"י - ובמקומות המתאימים - גם ע"ד לימוד התניא כפי שחלקו לימות השנה. - אם באפשרי לעשות כל הנ"ל מתוך התועדות.

במשך המעת לעת - לבקר (המוכשרים לזה) במקום כנוסי הנוער החרדי - ולהשתדל, ככל האפשרי בדרכי שלום, גם במקום כינוסי הנוער שלעת עתה עדיין אינו חרדי - ולבאר להם איך שחבה יתירה נודעת להם תמיד מאת כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ, לבאר להם את אשר תבע מהם והתקוה והבטחון אשר בטח בהם, אשר סוף סוף ימלאו את תפקידם בהחזקת היהדות והפצת התורה בכל המרץ החום והחיות שהם מסוגלת הנוער.

* * *

מובן אשר, אם זהו מתאים לתנאי המקום, ימשיכו בכל הנ"ל בימים אשר אחרי היארצייט ובפרט ביום השי"ק שלאחריו.

* * *

והוי' יחיש ביאת גואלנו והקיצו ורגנו שוכני עפר, ונשיאנו, הוא כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ, בעל ההילולא, בתוכם ישמיענו נפלאות וינהלנו בדרך העולה בית א-ל.

מנחם מענדל שניאורסאהן

בס"ד, י"ג שבט, ה'תש"י

(י) וְזֶהוּ "וַעֲשׂוּ לִי מִקֹּדֶשׁ וְשִׁכְנֹתֵי בְּתוּכֶם", בְּתוּכוֹ לֹא נֶאֱמַר אֲלָא בְּתוּכֶם, בְּתוֹךְ כָּל אֶחָד וְאֶחָד, דְּבָכֵל אֶחָד וְאֶחָד כְּאִשְׁרֵי מִהֲפֹךְ מִחֲשׁוֹכָא לְנִהוּרָא הָרִי אֶסְתַּלַּק יִקְרָא דְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בְּכוּלְהוּ עֲלִמִין כִּי, שְׁנַעֲשֶׂה יִתְרוֹן הָאֹר, דְּהָאֹר מֵאִיר בְּגִלּוּי. וְזֶהוּ "עֲצֵי שִׁטִּים", שֶׁהוּא מֵה שְׁנַתְּבֵר מֵהֶשְׁטוֹת דְּלַעֲמַת זֶה, וְזֶהוּ גַם כֵּן שְׁנַקְרָאִים "קֶרְשִׁים", שֶׁהוּא מֵה שְׁמַתְּבֵר מִשְׁק"ר וְקִש"ר, וּמִבְּרֹר זֶה נַעֲשֶׂה קֶרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן. וּבְעִבּוּדָה הוּא מֵה שֶׁעַל יְדֵי הַעֲסָק בַּתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת מְהַפְּכִים הַהֲרָגָשׁ דְּעוֹלָם (דַּעַם וְעוֹלֵט גַּעֲפִיָּה) עַל הַרְגָּשׁ אֱלֹקִי, וְהִינּוּ דְהֲרָגָשׁ הָעוֹלָם הוּא לְמִטָּה מִן הַדַּעַת כִּנ"ל, הִנֵּה עַל יְדֵי הַהֲתַעֲסָקוֹת בַּתּוֹרָה וּמִצְוֹת מְהַפְּכִים לְנִהוּרָא כִּי, אִזּוּ מִעֵן זֶאֶל דְּעֲרָה עֲרֹן דַּעַם נַעַם עֲרָבוֹת שְׁבָקִיּוּם הַמִּצְוֹת וְלִמּוּד הַתּוֹרָה. וְזֶהוּ "בָּאתִי לִגְנִי – לִגְנוּנִי, לְמָקוֹם שֶׁהָיָה עֲקָרוֹ בַּתְּחִלָּה", דַּתְּחִלָּתָהּ הַפְּנוּיָה בְּכַרְיָאֵת וְהַתְּהוּוּת הָעוֹלָמוֹת הוּא מֵה שְׁנַתְּבֵר הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְהִיּוֹת לוֹ יִתְבָּרֵךְ דִּיכְרָה בַּתְּחִתּוֹנִים, עַל יְדֵי עֲבוּדַת הָאָדָם בְּבַחֲיִנַת אֶתְפָּאָרָא וְאַתְהַפְּכָא, הִנֵּה הָאָדָם שֶׁהוּא עוֹשֶׂה כֵּן, "הִיוֹשְׁבֵת בְּגִנִּים", דְּגִנִּים הֵם ב' בַּחֲיִנוֹת גֵּן עֵדֶן בְּכַיִּי וְגֵן עֵדֶן הַתְּחִתּוֹן וְגֵן עֵדֶן הָעֲלִיוֹן, כָּל אֶחָד לְפִי מַדְרַגַּת עֲבוּדָתוֹ הֵם חֲבָרִים (דְּלַפְעָמִים נִשְׁמָה מְנַשְׁמָה נֶאֱצֶלֶת כו') הַמְקַשִּׁיבִים לְקוֹל הָעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה וּמִצְוֹת, וְזֶהוּ "הַשְׁמִיעֵנִי", שֶׁהֵם הַגּוֹרְמִים עֲלֹוֹי בְּמַעֲלַת עֲלִיַת הַנִּשְׁמוֹת כו'. וְזֶהוּ "הִיוֹשְׁבֵת בְּגִנִּים, אֲמַר הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְכַנְסֵת יִשְׂרָאֵל אֶת הַפְּזוּרָה בְּגוֹלָה וְרוּעָה בְּגִנִּים שֶׁל אַחֲרִים", וְהוּא עַל דְּרָךְ דְּכִתִּיב "כִּי כְּאֶרְבַּע רוּחוֹת הַשָּׁמַיִם פִּרְשָׁתִּי אֶתְכֶם" כו', וּבְכָל זֶה יוֹשְׁבֵת בְּבַחֲיִי פְּנִסִּיּוֹת וּבְבַחֲיִי מְדַרְשׁוֹת לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה, וּבְכַפֵּרֵת קְבִיעוֹת עִתִּים לַתּוֹרָה בְּרַבִּים, הִנֵּה הַחֲבָרִים שֶׁהֵם מְלֹאכֵי הַשָּׂרָת שְׁנַקְרָאִים חֲבָרִים, לְפִי שְׁאִין בִּינִיָּהם לֹא קִנְיָה וְלֹא שְׁנֵאָה וְלֹא תַּחְרִית מְקַשִּׁיבִים לְקוֹלָךְ כו'. וְעַל שֵׁם זֶה נִקְרָאִים יִשְׂרָאֵל "צִבְאוֹת הַיָּם", וְכִמּוֹ שֶׁכְּתוּב "וַיְהִי בַּעֲצָם הַיּוֹם הַזֶּה יֵצְאוּ כָּל צִבְאוֹת הַיָּם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם", הִנֵּה "צִבְאוֹת הַיָּם" הַפְּנוּיָה הוּא עַל יִשְׂרָאֵל, וְכִמּוֹ שֶׁכְּתוּב "וַיְהִי בַּעֲצָם הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצִיא ה' אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַל צִבְאוֹתָם", דְּצִרִּיךְ לְהַבִּין מֵהוּ זֶה דִּישְׂרָאֵל נִקְרָאִים "צִבְאוֹת הַיָּם", דְּשֵׁם צִבְאוֹת לֹא נִזְכָּר בַּתּוֹרָה, וְכֵאֵן קוֹרָא אֶת יִשְׂרָאֵל "צִבְאוֹת הַיָּם". וְכֵן בִּיצִיאַת מִצְרַיִם מִזְכִּיר לְצִבְאוֹתָם דּוֹקָא, וְכִמּוֹ שֶׁכְּתוּב "כִּי בַּעֲצָם הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצֵאתִי אֶת צִבְאוֹתֵיכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם". אֲלָא דְּצִבְאָא יֵשׁ בּוֹ ג' פְּרוּשִׁים: א' לְשׁוֹן חֵיל, ב' זְמַן מְגַבֵּל, וְכִמּוֹ שֶׁכְּתוּב "הֲלֹא צִבְאָא לְאַנּוּשׁ עַלִי אֶרֶץ" וְגו', וְהֵג' מְלִשׁוֹן צְבִיוֹן, וְכַדְרִישׁת רז"ל (רֵאשׁ הַשָּׁנָה יא, א) עַל פֶּסוּק "וַיִּכְלּוּ הַשָּׁמַיִם כו' צִבְאָם – לְצִבְיוֹנָם נִבְרָאוּ", וְהַפְּרוּשׁ – דְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, אִם שֶׁהֵם חֲלוּקִים בְּמַדְרַגָּתָם, בְּעֲלִי הַשָּׁגָה, שֶׁהֵם מֵאֲרִי תּוֹרָה וּמֵאֲרִי רִזִּין וְסוּדוֹת עֵילָאִין מֵאֲרִי חֲכָמָתָא, וְיִשְׁנֵם אֲנָשִׁים פְּשׁוּטִים, וְהֵם רַק מֵאֲרִי עוֹבְדִין טְבִינִי, שְׁמִקְנִימִים אֶת הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת בְּתַמִּימוֹת, גַּם עוֹסְקִים אִישׁ אִישׁ בְּעִבּוּדָתוֹ לְפִי עֲרָכּוֹ בְּתַמְכִּין דְּאוֹרִיָּתָא בְּגוּפָם וּבְמִמּוֹנָם וְכו', הִנֵּה זֶהוּ צְבִיוֹנָם, שֶׁזֶּהוּ תַּכְלִית הַיִּפְי מֵה שְׁפָלוּל מְרַבּוּי גְּנוּנִים, דְּגִנוֹן אֶחָד הָרִי אֵין בּוֹ יִפִּי, וְדוֹקָא רַבּוּי גְּנוּנִים, הָרִי מְמַשִּׁיכִים גְּלוּי בַּחֲיִנַת

כח. כשמהפך מחושך לאור, הרי מתעלה (מותרומם) כבודו של הקדוש ברוך הוא בכל העולמות. כט. לאור. ל. שיפנימו (יקלטו) את. לא. התכופות והתהפכות (שני לפני ברור של הנפש הבהמית). לב. בעלי תורה ובעלי סודות עליונים, בעלי חכמה. לג. בעלי מעשים טובים. לד. בתומכי התורה.

הַיּוֹי' עַל יְדֵי עֲבֹדָתָם. וְצָבָא שֶׁהוּא הַגְּבִלָה וּמוֹעֵד, הוּא עַל דֶּרֶךְ "יָמִים יֵצְרוּ וְלוֹ אֶחָד" כו'²⁰, דְּצָבָא לְאַנוּשׁ עַלִי אַרְץ, דְּלָכֵל אָדָם הָרִי יֵשׁ לוֹ זְמַן קְבוּעַ דְּיָמִים יֵצְרוּ, וְכֹאשֶׁר מְשָׁלִים יָמָיו בְּעֲבֹדַת הַבְּרוּרִים בְּאַתְחַפְּיָא וְאַתְחַפְּכָא, אִזּוּ הוּא בְּכָלֵל צְבָאוֹת הַיּוֹי'. וְזֶהוּ "וַיְהִי בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה יֵצְאוּ כָּל צְבָאוֹת הַיּוֹי' מֵאַרְצָן מִצְרַיִם", דְּצְבָאוֹת הַיּוֹי' הֵם יִשְׂרָאֵל, שְׁעַל יְדֵי עֲבֹדַת הַבְּרוּרִים בְּאַתְחַפְּיָא וְאַתְחַפְּכָא הֵנָּה הֵם מְבָרְרִים וּמְזַכְכִּים אֶת הָעוֹלָם, דְּעוֹשִׁים מְקָשֶׁר קָרֵשׁ וְהִינּוּ דְמַהֲקָשֶׁר דְּעוֹלָם, דְּמָה שֶׁהָעוֹלָם מֵרָאָה אֶת עֲצָמוֹ לְמִצִּיאוֹת הָרִי זֶה שֶׁקָר, וְכִידּוּעַ דְּעֶקֶר הוּא הַחַיּוֹת הַמְּחִיָּה אוֹתוֹ, הֵנָּה כְּאִשֶׁר לּוֹמְדִים תּוֹרָה וּמְקִימִים אֶת הַמִּצְוֹת נִתְחַפֵּךְ לְקָרֵשׁ, שֶׁהוּא מַעְצִי שְׁטִים עוֹמְדִים וּמְחַבְּרִים אוֹר אֵין אֵין סוּף כו', וְלָכֵן נִקְרָאִים בְּשֵׁם "צְבָאוֹת הַיּוֹי'", שֶׁהֵם מְגִלִּים וּמְמַשִּׁיכִים גְּלוּי ה', וְצָבָא הוּא זְמַן מְגָבֵל, דְּכָל עֲבֹדָתָם אֲשֶׁר בְּהִימִים יֵצְרוּ שְׁתַּנָּן לְכָל אֶחָד וְאַחֶד, יִהְיֶה לוֹ אֶחָד שְׂיֵאִיר וַיִּתְגַּלֶּה עַל יְדֵי עֲבֹדָתוֹ בְּחִינַת ה' אֶחָד.

קְצוֹר. יִמְשִׁיף דְּקָשֶׁר וְשֶׁקֶר דְּעוֹלָם נִתְחַפֵּךְ לְקָרֵשׁ הַמְשָׁכָן, וְעַל יְדֵי זֶה בָּאתִי לְגַנוּנִי, וְחִבְרִים מְקַשִּׁיכִים כו'. עַל שֵׁם זֶה נִקְרָאִים יִשְׂרָאֵל "צְבָאוֹת", לְשׁוֹן חֵיל, זְמַן, צְבִיּוֹן.

(20 ראה לקוטי תורה סוף פרשת שלח. [מאמרים] דיבור המתחיל טוב לי ודיבור המתחיל בידך אפקיד (בספר המאמרים - אידיש).)

המשך ביאור למס' ברכות ליום שני עמ' ב

וְהוֹדִימוּם (שם א כה), וַיִּשְׁחָטוּ אֶת הַפֶּה וַיִּבְיִאוּ אֶת הַנֶּעֱר אֶל עֲלִי, וִישׁ
לְשׂאוֹל, וְכִי מִשּׁוֹם דְּוַיִּשְׁחָטוּ אֶת הַפֶּה לְכֹן 'הִבְיִאוּ אֶת הַנֶּעֱר אֶל עֲלִי',
וְלִמָּה הַסְמִיךְ הַכְּתוּב אֶת שְׁנֵי הַדְּבָרִים. אֲמַר יֵשׁ לְדִרוֹשׁ מִסְדֵּר
הַפְּסוּק שֶׁכֵּן הִיךְ הַמַּעֲשֶׂה, אֲמַר לָהֵן עֲלִי לְחַנּוּה וְאַלְקָנָה, קְרָאוּ לְבָהֵן
דְּלִיתִי וְלִשְׁחָט – שִׁבּוּא וִישְׁחָט אֶת הַפֶּה אֲשֶׁר הִבְיִאוּ, חֲנוּהוּ – רָאָה
אוֹתָם שְׁמוּאֵל, דְּהוּוּ מְהִירִי בְּתֵר בְּהֵן לְמִישְׁחָט – שְׁהִיוּ מַחֲזוּרִים אַחֵר
כְּהֵן שִׁישְׁחָט אֶת הַפֶּה, אֲמַר לָהֵן שְׁמוּאֵל, לָמָּה לָבוּ לְאַהֲדוּרִי – לְחֹזֶר
כְּתֵר בְּהֵן לְמִישְׁחָט, וְהִלָּא שְׁחִיטָה בְּזֵר בְּשֶׁרֶת, וְכֵל מִי שִׁיּוּדָע לְשַׁחֲט
יִכּוֹל לְשַׁחֲט אֶת הַקֶּרֶבֶן. אִיִּיתוּהוּ לְקִמְיָה דְּעֲלִי – הִבְיִאוּ אֶת שְׁמוּאֵל
לְפָנֵי עֲלִי, אֲמַר לִיָּה עֲלִי שְׁמוּאֵל, מָנָא לָךְ הָא – מִנִּין לָךְ דִּין זֶה
שֶׁהַשְׁחִיטָה כְּשֶׁרָה בּוֹר, אֲמַר לִיָּה שְׁמוּאֵל לְעֲלִי, מִי בְּתֵיב – הָאֵם
כְּתוּב לִגְבִי הַקֶּרֶבֶת הַקֶּרֶבֶן וְשְׁחָט בְּהֵן, הִלָּא יִשְׁחָט אֶת בֵּן הַבֶּקֶר
לְפָנֵי ה' וְהַקֶּרֶבֶת בְּנֵי אֲהֶרֶן הַכֹּהֲנִים אֶת הָדָם וְהָרָקוּ אֶת הָדָם עַל
הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב וְגו' בְּתֵיב בַּפְּסוּק (וַיִּקְרָא א ד), הָרִי שְׁלִגְבִי שְׁחִיטָה לֹא
הַזְכִּיר הַכְּתוּב כְּהֵן אֲלֹא רַק לִגְבִי קִבְּלַת הָדָם, הָרִי יֵשׁ לְלִמּוּד שֶׁרַק
מִקְבִּלָה שֶׁל דָּם הַשְׁחִיטָה בְּכָלִי וְאַלִּלָה, מִצִּוַת בְּהוֹנָה, וְהַכְּהוֹנָה
מֵעַכְבַּת בְּהֵן, וּמִקְבָּל יֵשׁ לְלִמּוּד לְמִצְוַת שְׁחִיטָה שְׁבִשְׁרָה בּוֹר. אֲמַר
לִיָּה עֲלִי לְשְׁמוּאֵל, מִיִּמֵּר שְׁפִיר קָא אֲמַרְת – מָה שְׁאִמַּרְת טוֹב וּנְכוֹן
הוּא, מִיָּה – אֹלָם, מוֹרָה הִלְכָה בְּפָנֵי רַבָּה אֶת, שְׁדַרְי הוֹרִית בְּפָנֵי
שֶׁהַשְׁחִיטָה כְּשֶׁרָה בּוֹר, וְכֵן הַמּוֹרָה הִלְכָה בְּפָנֵי רַבִּי חֵיִיב מִיָּתָה.
אֲחִיָּא חָנָה וְקָא צוֹחָה קִמְיָה – בָּאָה חָנָה וְצַעֲקָה לְפָנָיו, וְאֵי הַאֲשָׁה
הַנֶּעֱבֶרֶת עֲמָכָה בּוֹה וְגו' לְהַתְפַּלֵּל אֶל ה', שְׁאוּכָה לְבוֹן. אֲמַר לָה עֲלִי,
שְׁכִי לִי דְּאַעֲנִישֶׁה – הִנֵּחִי לִי שְׁאֵעֲנִישׁ אוֹתוֹ, וְכַעֲנִיָּא רַחֲמֵי –
וְאַבְקֵשׁ רַחֲמִים מִהוּ, וְהִיב לָךְ רַבָּא מִיָּנִי – וַיִּתֵּן לָךְ בֶּן גְּדוֹל מִמֶּנּוּ.
אֲמַרְתָּ לִיָּה חָנָה לְעֲלִי, אֲלִי הַנֶּעֱר הָיָה הַתְּפַלֵּלָתִי וְלֹא לְאַחֵר, וְאֵל
תַּעֲנִישׁ אוֹתוֹ.

וְהוֹדִימוּם (שם א כה), וַיִּשְׁחָטוּ אֶת הַפֶּה וַיִּבְיִאוּ אֶת הַנֶּעֱר אֶל עֲלִי, וִישׁ
לְשׂאוֹל, וְכִי מִשּׁוֹם דְּוַיִּשְׁחָטוּ אֶת הַפֶּה לְכֹן 'הִבְיִאוּ אֶת הַנֶּעֱר אֶל עֲלִי',
וְלִמָּה הַסְמִיךְ הַכְּתוּב אֶת שְׁנֵי הַדְּבָרִים. אֲמַר יֵשׁ לְדִרוֹשׁ מִסְדֵּר
הַפְּסוּק שֶׁכֵּן הִיךְ הַמַּעֲשֶׂה, אֲמַר לָהֵן עֲלִי לְחַנּוּה וְאַלְקָנָה, קְרָאוּ לְבָהֵן
דְּלִיתִי וְלִשְׁחָט – שִׁבּוּא וִישְׁחָט אֶת הַפֶּה אֲשֶׁר הִבְיִאוּ, חֲנוּהוּ – רָאָה
אוֹתָם שְׁמוּאֵל, דְּהוּוּ מְהִירִי בְּתֵר בְּהֵן לְמִישְׁחָט – שְׁהִיוּ מַחֲזוּרִים אַחֵר
כְּהֵן שִׁישְׁחָט אֶת הַפֶּה, אֲמַר לָהֵן שְׁמוּאֵל, לָמָּה לָבוּ לְאַהֲדוּרִי – לְחֹזֶר
כְּתֵר בְּהֵן לְמִישְׁחָט, וְהִלָּא שְׁחִיטָה בְּזֵר בְּשֶׁרֶת, וְכֵל מִי שִׁיּוּדָע לְשַׁחֲט
יִכּוֹל לְשַׁחֲט אֶת הַקֶּרֶבֶן. אִיִּיתוּהוּ לְקִמְיָה דְּעֲלִי – הִבְיִאוּ אֶת שְׁמוּאֵל
לְפָנֵי עֲלִי, אֲמַר לִיָּה עֲלִי שְׁמוּאֵל, מָנָא לָךְ הָא – מִנִּין לָךְ דִּין זֶה
שֶׁהַשְׁחִיטָה כְּשֶׁרָה בּוֹר, אֲמַר לִיָּה שְׁמוּאֵל לְעֲלִי, מִי בְּתֵיב – הָאֵם
כְּתוּב לִגְבִי הַקֶּרֶבֶת הַקֶּרֶבֶן וְשְׁחָט בְּהֵן, הִלָּא יִשְׁחָט אֶת בֵּן הַבֶּקֶר
לְפָנֵי ה' וְהַקֶּרֶבֶת בְּנֵי אֲהֶרֶן הַכֹּהֲנִים אֶת הָדָם וְהָרָקוּ אֶת הָדָם עַל
הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב וְגו' בְּתֵיב בַּפְּסוּק (וַיִּקְרָא א ד), הָרִי שְׁלִגְבִי שְׁחִיטָה לֹא
הַזְכִּיר הַכְּתוּב כְּהֵן אֲלֹא רַק לִגְבִי קִבְּלַת הָדָם, הָרִי יֵשׁ לְלִמּוּד שֶׁרַק
מִקְבִּלָה שֶׁל דָּם הַשְׁחִיטָה בְּכָלִי וְאַלִּלָה, מִצִּוַת בְּהוֹנָה, וְהַכְּהוֹנָה
מֵעַכְבַּת בְּהֵן, וּמִקְבָּל יֵשׁ לְלִמּוּד לְמִצְוַת שְׁחִיטָה שְׁבִשְׁרָה בּוֹר. אֲמַר
לִיָּה עֲלִי לְשְׁמוּאֵל, מִיִּמֵּר שְׁפִיר קָא אֲמַרְת – מָה שְׁאִמַּרְת טוֹב וּנְכוֹן
הוּא, מִיָּה – אֹלָם, מוֹרָה הִלְכָה בְּפָנֵי רַבָּה אֶת, שְׁדַרְי הוֹרִית בְּפָנֵי
שֶׁהַשְׁחִיטָה כְּשֶׁרָה בּוֹר, וְכֵן הַמּוֹרָה הִלְכָה בְּפָנֵי רַבִּי חֵיִיב מִיָּתָה.
אֲחִיָּא חָנָה וְקָא צוֹחָה קִמְיָה – בָּאָה חָנָה וְצַעֲקָה לְפָנָיו, וְאֵי הַאֲשָׁה
הַנֶּעֱבֶרֶת עֲמָכָה בּוֹה וְגו' לְהַתְפַּלֵּל אֶל ה', שְׁאוּכָה לְבוֹן. אֲמַר לָה עֲלִי,
שְׁכִי לִי דְּאַעֲנִישֶׁה – הִנֵּחִי לִי שְׁאֵעֲנִישׁ אוֹתוֹ, וְכַעֲנִיָּא רַחֲמֵי –
וְאַבְקֵשׁ רַחֲמִים מִהוּ, וְהִיב לָךְ רַבָּא מִיָּנִי – וַיִּתֵּן לָךְ בֶּן גְּדוֹל מִמֶּנּוּ.
אֲמַרְתָּ לִיָּה חָנָה לְעֲלִי, אֲלִי הַנֶּעֱר הָיָה הַתְּפַלֵּלָתִי וְלֹא לְאַחֵר, וְאֵל
תַּעֲנִישׁ אוֹתוֹ.

עוֹד נִאֲמַר בְּתַפִּילַת חָנָה (שם א יג), וַיִּתְּנָהּ הָיָה מְבָרְרָת עַל לָבָה רַק
שְׁפָתֶיהָ נִעֲוֶת וְקוֹלָהּ לֹא יִשְׁמַע. דּוֹרֶשֶׁת הַגְּמָרָא: אֲמַר רַבִּי אֱלֵעָזָר
מִשּׁוֹם – מִשְׁמוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסִי בֶן זִמְרָא, מָהוּ 'עַל לָבָה', עַל עֲסָקִי לָבָה,
שֶׁכֵּן אֲמַרְתָּ חָנָה לְפָנָיו, רַבּוֹנוּ שֶׁל עוֹלָם, כָּל מָה שְׁכִבְרָתָא בְּאִשְׁתָּה לֹא
בְּרָתָה דְּבֵר אֲחֵר מֵהֶם לְכַמְלָה, עֲנִיִּים שְׁבָרָתָה, הֵם כְּדִי לְרָאוֹת,

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 ברוך-הוא בגן-עדן לא הייתה הליכה רגילה אלא, קפץ ואזל קפץ
2 ואזל, קופץ והולך, קופץ והולך, וגם מדרש זה רומז על כך שבהשראת
3 השכינה למטה היו שינויים ולאורך הדורות בדרך של קפיצה ודילוג, היינו
4 סילוק השכינה מהארץ לרקיע ואחר כך אחרי ששבעה חטאים בזמנים
5 שונים גרמו את סילוק השכינה מהארץ
6 לרקיע השביעי עמדו שבעה
7 צדיקים והורידו את השכינה
8 בחזרה מהרקיע השביעי עד למטה
9 בארץ, אברהם הראשון מבין שבעת
10 הצדיקים האמורים זכה והוריד
11 את השכינה מרקיע ז' לו, ויצחק מו' לה, וכך הלאה עד
12 כי משה שהוא השביעי (וכל
13 השביעין¹ חביבין) הורידו
14 את עיקר השכינה להיות שורה
15 למטה בארץ.
16 ועקר גלוי אלקות לאחר
17 שהשראת השכינה חזרה להיות כאן
18 למטה בארץ היה בבית המקדש,
19 דכתיב "ועשו לי מקדש
20 ושכנתי בתוכם", בתוכו לא
21 נאמר אלא בתוכם, אף שמאחר
22 והביטוי "ושכנתי" מתייחס לבית
23 המקדש, הפסוק היה צריך לומר
24 "ושכנתי בתוכו" בלשון יחיד, בכל זאת
25 אמר "בתוכם" כי הכוונה היא בתוך
26 כל אחד ואחד מבני ישראל, וזהו
27 הפירוש הפנימי בפסוק "צדיקים
28 יירשו ארץ וישקנו לעד
29 עליה", דצדיקים יירשו ארץ
30 שהוא גן עדן, מפני מה, באיוו
31 זכות יזכו הצדיקים לרשת את גן עדן
32 לפי שהם משכינים (הינו
33 ממשיכים מלמעלה למטה וגורמים
34 שתהיה התגלות של) אלוהות בחינת
35 שוכן עד² מרום וקדוש, שיהיה בגלוי למטה בארץ
36 שהיא המקום הנמוך ביותר. וזהו
37 פירוש דברי המדרש שהובאו לעיל
38 וזאמר "מתהלך" ולא "מהלך" להורות שההליכה (כביכול) של הקדוש-

1 יארציט יו"ד שבת הוא יום השנה להסתלקותה של כבוד אמו זקנתו,
2 הרבנית הצדקנית מרת רבקה נשמתה עין סבתו של הרבי
3 הרי"צ אם אביו הרבי הרש"ב, אשת סבו הרבי מהר"ש (נסתלקה בשנת
4 תרע"ד) זכותה יגן עלינו שאף הוא נסתלק ביום זה, בשנת תש"י ולאחר
5 מעשה התברר כי מסר את המאמר הזה
6 לפרסום ליום הסתלקותו.
7 הקדוש ברוך הוא אומר לבני ישראל:
8 "באתי לגני אחתי כלה",
9 ואיתא מובא במדרש רבה
10 (במקומו) על פסוק זה בשיר
11 השירים) "לגן אין פתיב פאן
12 אלא לגני, לגנוני, למקום
13 שהיה עקרי בתחלה", בפסוק
14 לא נאמר "לגן" סתם אלא "לגני"
15 שמשמעו הגן שלי, המקום שבו יש לי
16 עונג והנאה מכבר דעקר שכינה
17 בתחתונים היתה, עם בריאת
18 העולם עיקר השכינה שרתה בעולמות
19 התחתונים שבאותה שעה היו כלי ראוי
20 להשראת השכינה ועל ידי חטא
21 עין הדעת החטא הראשון שהיה
22 בתחילת הבריאה נסתלקה
23 השכינה מארץ ועלתה לרקיע
24 הראשון מבין שבעת הרקיעים, ועל
25 ידי חטא קין ואנוש נסתלקה
26 השכינה ועלתה מרקיע א' לב'
27 וג', כלומר, בעקבות חטא קין
28 השכינה נסתלקה מהרקיע הראשון
29 ועלתה לרקיע השני ובעקבות חטא
30 אנוש נסתלקה השכינה מהרקיע השני
31 ועלתה לרקיע השלישי ואחר כך
32 בדור המבול בעקבות חטאי אותו
33 דור נסתלקה השכינה מרקיע ג'
34 לד', וכדאיתא מובא במדרש
35 רבה על פסוק "וישמע אדם
36 הראשון את קול ה' אלקים
37 מתהלך בגן עדן - אמר רבי
38 אבא, מהלך אין פתיב פאן
39 אלא מתהלך, הפסוק מדייק
40 ואומר "מתהלך" ולא "מהלך" להורות שההליכה (כביכול) של הקדוש-

בס"ד*, שבת פרשת בא יו"ד שבת, ה'תש"י

יארציט כבוד אמו זקנתו הרבנית הצדקנית מרת רבקה נשמתה עין זכותה יגן עלינו

1 "באתי לגני אחתי כלה", ואיתא במדרש רבה
2 (במקומו) "לגן אין פתיב פאן אלא
3 לגני, לגנוני, למקום שהיה עקרי בתחלה",
4 דעקר שכינה בתחתונים היתה, ועל ידי חטא עין
5 הדעת נסתלקה השכינה מארץ לרקיע, ועל ידי
6 חטא קין ואנוש נסתלקה השכינה מרקיע א' לב'
7 וג', ואחר כך בדור המבול נסתלקה מרקיע ג'
8 לד', וכדאיתא במדרש רבה על פסוק "וישמע
9 את קול ה' אלקים מתהלך בגן - אמר רבי
10 אבא, מהלך אין פתיב פאן אלא מתהלך, קפץ
11 ואזל קפץ ואזל", ואחר כך עמדו שבעה צדיקים
12 והורידו את השכינה למטה, אברהם זכה והוריד
13 את השכינה מרקיע ז' לו, ויצחק מו' לה, עד
14 כי משה שהוא השביעי (וכל השביעין¹ חביבין)
15 הורידו למטה בארץ. ועקר גלוי אלקות היה
16 בבית המקדש, דכתיב "ועשו לי מקדש ושכנתי
17 בתוכם", בתוכו לא נאמר אלא בתוכם, בתוך כל
18 אחד ואחד, וזהו "צדיקים יירשו ארץ וישקנו
19 לעד עליה", דצדיקים יירשו ארץ שהוא גן עדן,
20 מפני מה, לפי שהם משכינים (הינו ממשיכים)
21 בחינת שוכן עד² מרום וקדוש, שיהיה בגלוי
22 למטה. וזהו "באתי לגני לגנוני, למקום שהיה

(*) נדפס בספר המאמרים תש"י עמ' 111 ואילך. ההערות ומראי מקומות הם מכ"ק אדמו"ר. (1) ויקרא רבה פרשה כט, יא.
- ראה גם כן סוף [מאמר] דיבור המתחיל החודש הזה ש"ת. (2) להעיר בענין "עד" מזהיר חלק ב ריש פרשת וארא ובביאורי
הזוהר שם. לקוטי תורה [מאמר] דיבור המתחיל אלה פקודי פרק ו וביאורו פרק ד.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

ידי שהוא בא במגע עם אותם דברים בעולם ומשתמש לענייני תורה ומצוות
או מנצל אותם בדרך של 'בכל דרכיך דעהו' ו'כל מעשיך יהיו לשם שמים'
הוא מכבד ומעלה אותם לקדושה.
וזהו 'ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם', בתוך כל אחד ואחד, והוא שהשראת השכינה בעולם הזה בתוך כל אחד ואחד בפרט היא על ידי העבודה של האדם בעבודת הבורים של העולם הזה הגשמי בבחינת אתפייא כפיית הרע והתגבורות עליו ואתהפכא הפיכת החושך לאור, וכמאמר הוזהר "כד³ אתפייא סטרא אחרא אסתלק יקרא דקודשא בריך הוא בכולהו עלמין" כאשר הסטרא אחרא (הצד האחר שאינו צד הקדושה) נכפית (כשמתגברים עליה ומבטלים אותה) מתעלה כבודו של הקדוש-ברוך-הוא בכל העולמות.
והנה מה שאומר הוזהר שעבודת האדם גורמת עלייה בכבוד ה' "בכולהו עלמין", הפונה על מדרגת האור האלוקי דהוא בכולהו עלמין שהוא [מאיר] בכל העולמות בשוה, והינו אור הסובב כל עלמין שמאיר בכל העולמות בשוה, כמבואר בקבלה וחסידות שהאור האלוקי בא לעולם בשני אופנים הנקראים "אור הסובב כל עלמין" ו"אור הממלא כל עלמין". אור הסובב הוא התגלות האור האינוסופי הבליי מוגבל שמאיר על כל העולמות והנבראים בשוה, ונקרא 'סובב' על שם שמאיר על העולמות 'מלמעלה', מבלי להתלבש בתוכם ואור הממלא הוא התגלות האור כפי שבא בגבול וצמצום בהתאמה לכל עולם ולכל נברא לפי עניינו ומתלבש בכל אחד מהם בפנימיות דבעולמות הרי יש חלוקי מדרגות, העולמות נבדלים זה מזה בדרגתם, היינו באינו מידה האור האלוקי מאיר בהם דאינו דומה עולמות עליונים לעולמות תחתונים, וההבדל ביניהם הוא דבעולמות העליונים מאיר האור האלוקי בגלוי, ובעולמות התחתונים האור האלוקי אינו מאיר בגלוי כל כך, ויש שהאור בא בבחינת העלם והסתת, היינו שלא זו בלבד שאינו מאיר בגלוי כל-כך אלא אינו מאיר כלל (ונמית הגילוי היא ההבדל בין העולמות, כי בעצם הקדוש-ברוך-הוא נמצא בכל מקום

בתחלה", דעקר שכינה בתחתונים היתה ועם בניית המשכן והמקדש חזרה השראת השכינה להיות למטה כפי שהייתה בתחילת הבריאה לפני חטא עץ הדעת.
והענין הוא, דהנה תכלית הפונה המטרה בבריאת והתהוות העולמות, היא כדברי המדרש דנתאנה הקדוש ברוך הוא להיות לו יתברך דירה בתחתונים, שיהיה גלוי אלקות למטה וכפי שמבואר על כך בספר התניא (פרק לו) אשר "לא שייך לפניו יתברך בחינת מעלה ומטה... אלא... קודם שנברא העולם היה הוא לבדו יתברך יחיד ומיוחד וממלא כל המקום הזה שברא בו העולם וגם עתה כן הוא לפניו יתברך רק שהשינוי הוא אל המקבלים חיותו ואורו יתברך שמקבלים על-ידי לבושים רבים המכסים ומסתירים אותו יתברך ... עד שנברא עולם הזה הגשמי והחומרי ממש והוא התחתון במדרגה שאין תחתון למטה ממנו בענין הסתר אורו יתברך... והנה תכלית השתלשלות העולמות וירידתם ממדרגה למדרגה אינו בשביל עולמות העליונים, הואיל ולהם [=אם הייתה המטרה והתכלית להגיע לעולמות העליונים מצד מעלתם הרי הם ב] ירידה מאור פניו יתברך [=ובמילא יש דבר שהוא יותר גבוה מהם] אלא התכלית הוא עולם הזה התחתון על ידי עבודת האדם, על ידי אתפייא כפיית הסטרא-אחרא והרע לצד הקדושה והטוב ואתהפכא של החושך וההעלם והסתרו הרוחני לאור, וכהמשך דברי רבנו חזקוני בתיא שם: "שכך עלה ברצונו יתברך להיות נחת רוח לפניו יתברך כד אתפייא סטרא אחרא ואתהפך חשוכא לנהורא" כך שבסופו של דבר יהיה בעולם הזה יותר גילוי אלקות מאשר בעולמות העליונים, וכאמור הדבר נפעל על-ידי עבודת האדם הנשמה תרד מהעולמות העליונים למטה לעולם הזה הגשמי התחתון להתלבש בגוף ונפש הפהמית, והם יעלימו ויסתירו על אור הנשמה, ובכל זה למרות ההעלם והסתת תפעל הנשמה ברור הפרדה של הטוב שבו מן הרע שבו והעלאתו לקדושה וזכרון הגוף ונפש הפהמית, וגם חלקו בעולם לכל יהודי יש חלק מסויים בעולם שהביור וההעלאתו של אותו חלק לקדושה מוטלים עליו בפרט, ועל

באתי לגני אחותי כלה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

44 (לא דבר, שאינו מציאות מורגשת) כי הבריא היא מציאות מוגדרת עם
45 הגבלות ואילו הבורא הוא "אין" אינו מוגדר ומורגש בגודל המציאות, וכעוד
46 שבריא "יש" מ"אין" היא חידוש מציאות שטרם הייתה, עולם האצילות
47 נקרא "גילוי ההעלם" להורות שאין הוא מציאות חדשה של "יש" שלא היה
48 קודם לכן אלא רק גילוי של מה שהיה
49 נעלם בדרגות שלמעלה ממנו (ולכן,
50 למרות שגם בעולם האצילות יש עשר
51 ספירות מוגדרות וגם הוא נחשב
52 "עולם", בכל זאת הוא נקרא "אלוקות
53 ממש"), וְאַצִּילוֹת מְלִשׁוֹן אֲצִלוֹ
54 וְסִמּוֹן, כלומר, עולם 'קרוי וסמון'
55 לבורא יותר מהעולמות ב"ע שלמטה
56 ממנו שביחס לאצילות הם רחוקים
57 מהבורא וְכֵן פִּירוּשׁ אֲצִילוֹת
58 מְלִשׁוֹן הַצֵּלָה האצלה
59 וְהַפְּרָשָׁה, וגם המשמעות הזו
60 באצילות, מלשון האצלה והפרשה
61 (כמו שכתוב בתורה לגבי משה רבנו
62 ושבעים הזקנים "ויאצל מן הרוח")
63 מלמד על מעלתו המיוחדת של עולם
64 האצילות שהוא חלק בלתי נפרד
65 מהדרגות הגבוהות באלוקות שלמעלה
66 מהאצילות ואינו דבר חדש אלא כמו
67 חלק שנאצל והופרש מהם דְּאֲצִילוֹת
68 עִם הֵיוֹתוֹ בְּחִינַת עוֹלָם, עם
69 ובמובנים מסוימים הוא דומה
70 לעולמות שלמטה ממנו (וגם בו יש
71 עשר ספירות מוגדרות, מושג שלא
72 קיים באותה צורה למעלה מהאצילות)
73 אָבֵל בְּקִלְלוֹתוֹ עוֹלָם האצילות
74 הוא בְּקִלְלָה עוֹלָמוֹת הָאֵין
75 סוף, שלמעלה ממדידה והגבלה,
76 מִה שְׁאֵין בֶּן בְּרִיאָה עולם הבריא שהוא העולם הבא לאחר עולם
77 האצילות שֶׁהוּא הַתְּחִלַּת הַמְּצִיאוֹת בְּבִחִינַת יֵשׁ מֵאֵין ולמרות
78 שעולם הבריא הוא רק "התחלת המציאות" ולא מוגדר כמציאות ממש וגם
79 הוא עולם רוחני נעלה, בכל זאת הוא "יש" לעומת ה"אין" הבורא אותו. וְזֶהוּ
80 פִּירוּשׁ הַתְּחִלַּת הַפְּסוּק שְׁהוּבָה לַעֲלֹל "כֹּל הַנִּקְרָא בְּשֵׁמִי וְלִכְבוֹדִי",
81 שכונתו לעולם האצילות דְּשֵׁמִי וְכַבֹּדִי לשון הפסוק "שמי" וכבודי"
82 מלמד שמדובר בדרגה גבוהה ביותר, היינו דרגה שהקדוש-ברוך-הוא אומר
83 עליה השם שלי והכבוד שלי הוּא האור האלוני הַמְּיָחֵד בִּי והוא דבר
84 אחד ומאוחד איתי בעצמי צִדִּין, כי עדיין לא ירד לדרגות נמוכות יותר
85 שבהם האחדות עם הקדוש-ברוך-הוא בעצמו פחות ניכרת שְׁקָאֵי והכוונה
86 היא עַל עוֹלָם הָאֲצִילוֹת שֶׁהוּא עוֹלָם הַיְחוד עולם שמאוחד עם

1 בשווה ומצידו "מעלה" ו"מטה" שווים אלא שמצד העולמות יש הבדל עד
2 כמה האור מאיר בהם בגלוי) וְיֵשׁ בְּזֶה חֲלוּקֵי מִדְּרָגוֹת, הבדלי דרגות,
3 באיזו מידה האור האלוני המאיר באותו עולם גלוי או נעלם ונסתר וְכִמּוֹ
4 שְׁתֵּנוּב "אף יְדִי יִסְדֶּה אֶרֶץ וְיִמִּינִי טִפְחָה שְׁמַיִם", וְאֵיתָא
5 ומובא על פסוק זה
6 בַּמִּדְרָשׁ⁴ "נִטָּה יְמִינוֹ וּבִרְאָה
7 שְׁמַיִם, וְנִטָּה שְׁמָאלוֹ וּבִרְאָה
8 אֶרֶץ", כלומר, הקדוש-ברוך-הוא
9 ברא את השמים באמצעות יד ימין
10 ואת הארץ באמצעות יד שמאל
11 וְיִדְוֹעַ דִּידִי יָמִין מוֹרָה עַל
12 הָאֹר וְהַגְּלִי יוֹתֵר מאשר יד
13 שמאל (כמובן גם מהנאמר ב"פתח
14 אליהו" שיר ימין היא מידת החסד ויד
15 שמאל היא מידת הגבורה והרי החסד
16 היא מידת הנתנה והגילוי, והגבורה
17 היא מידת הצמצום וההסתרה), וְזֶהוּ
18 הפירוש הפנימי בדברי הכתוב
19 "וְיִמִּינִי טִפְחָה שְׁמַיִם",
20 דְּ"שְׁמַיִם" הנמצאים למעלה
21 הַכְּפֹנֶה עוֹלָמוֹת הָעֲלִיּוֹנִים -
22 שֶׁם הַגְּלִי בְּבִחִינַת יָמִין
23 שֶׁהוּא גְּלִי הָאֹר, וְהָאֹר
24 עֲצָמוֹ הוּא בְּבִחִינַת גְּלִי,
25 כלומר שעולמות העליונים יש גילוי
26 אלוות בשני מובנים, האחד - שיש
27 בהם אור רב, והשני - שהאור הוא
28 בגילוי ולא בהעלם וְ"אֶרֶץ"
29 הַכְּפֹנֶה עוֹלָמוֹת הַתְּחִתּוֹנִים,
30 הֵם מְבִחִינַת שְׁמָאל שְׁאֵין
31 הָאֹר בְּגִלְי כָּל כֶּף, וגם
32 הָאֹר עֲצָמוֹ בָּא בְּבִחִינַת
33 הָעֵלֶם וְהַסְתֵּר, והם עולמות תחתונים בשני המובנים האמורים גם במידת
34 האור שהוא אור מועט וגם שאינו בגילוי אלא בהעלם והסתר, והולך ומפרט
35 את החלוקה הכללית בין העולמות העליונים לעולמות התחתונים פִּירוּשׁ
36 הַהִפְרָשׁ הַהִבְדֵּל בֶּד' עוֹלָמוֹת, בין ארבעת העולמות הכלליים דְּכִתְיֹב
37 כְּפִי שְׁמֻרְמוֹ בַּכְּתוּב "כֹּל הַנִּקְרָא בְּשֵׁמִי וְלִכְבוֹדִי בְּרִאֲתִי וְצִרְתִּי
38 אֵף עֲשִׂיתִיו", שֶׁהֵם ד' עוֹלָמוֹת - אֲצִילוֹת בְּרִיאָה יִצִּירָה
39 עֲשִׂיָּה - בְּזֶה בְּחֻלּוֹקָה זוֹ הָאֹר אֵינוֹ כִּמּוֹ שֶׁהוּא בְּאֲצִילוֹת, כִּמּוֹ
40 שֶׁהוּא בְּבִרְיָה יִצִּירָה עֲשִׂיָּה, בארבעת העולמות עצמם יש הבדל
41 גדול במיוחד בין עולם האצילות, העליון מביניהם, לשלושת העולמות
42 שלמטה ממנו בריאה, יצירה עֲשִׂיָּה דְּאֲצִילוֹת הוּא⁵ בְּבִחִינַת גְּלִי
43 הַהֵעֱלֵם, הבריא כולה מוגדרת כ"יש" (דבר, מציאות מורגשת) מ"אין"

(4) ראה פרקי דר' אליעזר פרק יח. זוהר חלק ב כ, א. לז, א. פה, ב. 5) ראה בכל זה תורה אור פרשת בראשית ביאור [למאמר] דיבור המתחיל כי כאשר השמים. שם ריש פרשת וירא. ביאור דואלה המשפטים ועוד.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

בכל העולמות הוא על ידי העבודה של האדם בעבודת הבורים
של ענייני העולם הזה ועבודה זו היא בשני האופנים האמורים בבחינת
אתפכיא ואתהפכא דוקא ורק המגע עם ענייני העולם וההתגברות
על הקליפה והסטרא-אחרא בדרך "אתהפכא" בכוחה לגרום
המשכתו של האור האלוקי הנעלה
ה"סובב כל עלמין".
וזהו הפירוש בדברי הוזהר "כד
אתפכיא סטרא-אחרא",
פאָשר פועל האדם בעבודתו
הרוחנית להיות אתפכיא
סטרא-אחרא ואתהפכא
חשוכא לנהורא, כאמור לעיל,
הנה יתרון האור הוא
מהחשך דוקא, כתוב (בקהלת)
"וראיתי אני שיש יתרון לחכמה מן
הסכלות כיתרון האור מן החושך"
והינו ואחד הפירושים ב"יתרון האור
מן החושך" דכאָשר החשך
נהפך לאור, הנה נעשה יתרון
האור, כלומר, באור שמאיר מתוך
החושך יש יתרון ומעלה מיוחדת לגבי
אור סתם, וזו המעלה המיוחדת של
"אתהפכא" שעניינה הוא הפיכת
החושך לאור שהיא פועלת את "יתרון
האור" היינו שהאור מאיר בגלוי
בכל העולמות עד אשר יאיר
למטה ממש, והינו שנמשך
האור באופן כזה שיש בו יתרון
גדול, אשר אפן המשכתו הוא
בכל העולמות בשוה.
וזהו לסיכום, פירוש דברי הוזהר
"כד אתפכיא סטרא-אחרא
אסתלק יקרא דקודשא בריך
הוא ככולהו עלמין", עליית
כבודו של הקדוש-ברוך-הוא בכל
העולמות פירוש בחינת האור,
המשכה והתגלות של אור נעלה ביותר
שנמשך⁶ מלמעלה למטה ומתגלה
בעולם אור הסובב כל עלמין שאפן המשכתו
בבחינת סובב ומקיף בכל העולמות בשוה, ואם
גם למטה כמו שהוא למעלה כלומר, לא זו בלבד
שהאור "סובב" מאיר גם למטה ולא רק למעלה
אלא שגם למטה הוא מאיר בדיוק כמו
למעלה.

הבורא וזהתפלות, שהאורות והספירות שבו כלולות זו מזו בגלל שכולן
יחד בטלות לגבי הבורא, כיוון שהאור שם בתכלית הגלוי, ללא כל
העלם והסתור דאינו דומה כלל לכמו שהוא בעולמות בריאה
יצירה עשיה, אין כל דימיון בין מידת גילוי האור בעולם האצילות למידת
גילוי האור בעולמות ב"ע ובבריאה
יצירה עשיה עצמן יש חלוקי
מדרגות הבדלי דרגות בהגלוי
אורות במידת הגילוי של האורות
כמו שהוא בעולם הבריאה
ועולם היצירה ועשיה שבעולם
הבריאה האור מאיר בגילוי יותר מאשר
בעולם היצירה, ובעולם היצירה יש
יותר גילוי מאשר בעולם העשייה,
נמצא שבסך הכול יש עולמות שונים
בדרגות שונות.
אמנם כל זה כל הבדלי הדרגות
בין העולמות השונים המבוארים לעיל
הוא בהאור האלוקי שפא
להחיות את העולמות
בבחינת ממלא כל עלמין,
שמתלבש בכל עולם לפי ערכו ולפי
מהותו המיוחדת אצל בהאור
האלוקי שהוא מצד עצמו אור
אינסופי לא מדוד ולא מוגבל, האור
שהוא למעלה משכיכות אלו
העולמות, והוא בחינת אור
הסובב כל עלמין, שפא ומאיר
בבחינת סובב ומקיף
לעולמות, ואינו מאיר בכל עולם
לפי מהותו הפרטית הרי מאיר
בכל העולמות בשוה, באותה
מידה, וזהו פירוש דברי הוזהר שאורו
של הקדוש-ברוך-הוא מאיר
"בכולהו עלמין", בכל העולמות
והינו שאור זה הנה אפן
המשכתו הוא בכל העולמות
בשוה והוא מאיר באותה מידה
בעולם האצילות העליון ובעולם
העשייה התחתון.
אמנם בכדי להמשיך אור זה בכולהו עלמין, שאכן יבוא ויאיר
בפועל (כמבואר בחסידות שיש אורות אלוקים שמשיפיעים קיום וחיות
בעולמות מצד עצמם (כי הקדוש-ברוך-הוא "חפץ חסד") ויש אורות שיורדים
ונמשכים למטה רק על-ידי עבודת האדם. והמשכת אור "הסובב כל עלמין"

באתי לגני אחותי כלה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וְהוּא "וַעֲשֹׂה לִי מִקְדָּשׁ וְשִׁכְנִיתִי בְּתוֹכָם", לפי כל האמור מוכן
2 כיצד השראת השכינה ("ושכנתי בתוכם") אכן יכולה להיות בְּתוֹךְ כָּל
3 אֶחָד וְאֶחָד מבני ישראל, כי עַל יְדֵי הָעֲבֹדָה דְּבַחֲנִית אֶתְפָּא
4 וְאַתְּהֶפְכָּא חֲשׂוּכָא לְנִהוּרָא, הִנֵּה נַעֲשֶׂה עַל יְדֵי זֶה יִתְרוֹן
5 הָאֹר, כאמור לעיל במעלת ויתרון
6 האור שבא מתוך החושך דְּאֶסְתָּלַק
7 יִקְרָא דְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא
8 בְּכוֹלָהוּ עֲלָמִין, שְׁמַאִיר
9 וּמִתְגַּלָּה בכל העולמות במידה שווה
10 אֹר הַסּוֹבֵב שהוא האור הנעלה
11 שלמעלה משייכות לעולמות אבל על
12 ידי "אתכפא" ו"אתהפכא" הוא מאיר
13 בעולמות.
14 קְצוּר. עֶקֶר שְׂכִינָה שורה
15 ומתגלית בְּמִתְחַוְּנִים דווקא
16 בעולמות התחתונים ביותר, כך היה
17 בתחילת הבריאה וכך היה בהקמת
18 המשכן על ידי משה רבנו. יְבָאָר
19 דְּכֻנְתָּהּ המטרה של בְּרִיאַת
20 הָעוֹלָמוֹת היא שְׂיִיחָה דִּירָה
21 לקדוש-ברוך-הוא בעצמו
22 בְּמִתְחַוְּנִים, ובמיוחד בעולם הזה
23 וְנַעֲשֶׂה מטרה זו של עשיית העולם
24 התחתון לִדִּירָה לקדוש-ברוך-הוא
25 מיושמת עַל יְדֵי אֶתְפָּא
26 וְאַתְּהֶפְכָּא, שְׁמַמְשִׁיף האדם
27 העובר את ה' בדרכים אלה את אֹר
28 הַסּוֹבֵב, שְׂזָהוּ אור המאיר
29 בְּכוֹלָהוּ עֲלָמִין בכל העולמות
30 בְּשׂוּה.
31 (ב) וְהִנֵּה עבודת ה' האמורה לעיל
32 (ב"אתכפא" ו"אתהפכא") שממשיכה
33 לעולם הזה אור אלוהי נעלה ביותר,
34 למעלה מהעולמות, זֹאת הִיְתָה
35 הָעֲבֹדָה בְּמִשְׁכַּן וּמִקְדָּשׁ
36 בְּעֲבֹדַת הַבְּרוּיִים של בירור
37 ענייני העולם הזה והעלאתם לקדושה,
38 דְּבַחֲנִית אֶתְפָּא תחילתה בדרך
39 של "אתכפא" הַמְבִיא מוביל
40 וּמַעֲלָה את האדם לדרגה גבוהה יותר לְבַחֲנִית אֶתְהֶפְכָּא חֲשׂוּכָא
41 לְנִהוּרָא, שהי הפיכת החושך עצמו לאור היא עבודה יותר נעלית מאשר
42 כפיית הרע והכנעתו כי ב"אתכפא" הרע נשאר במהותו וגם אם כעת הוא
43 הוכנע ייתכן שמאוחר יותר יחזור ויתעורר וישוב להיות רע. ואילו
- ב"אתהפכא" הרע הפך לטוב (ובמקומות אחרים מבואר ש"אתכפא" היא עבודת כל אדם ו"אתהפכא" היא עבודת הצדיקים) וְלָכֵן אַחַת הָעֲבֹדוֹת שְׂהִיָּה בְּמִקְדָּשׁ הוּא עֲנִין עֲבֹדַת הַקְּרִבָּנוֹת, שְׂהוּא עֲבֹדָה רִוְחָנִית שְׁבִנְשָׁא, כי הקרבת הקרבנות בגשמיות הייתה מלווה בעבודה רוחנית-נפשית. וְזָהוּ החלק הרוחני-נפשי של עבודת הקרבנות הוא עֲנִין הַשְׁתַּתְּפוֹת הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּים בְּעֲבֹדָתָם וְשִׁירָם וְזִמְרָם בְּעַת הַבָּאָה הַקְּרִבָּן, שְׂזָהוּ עֲבֹדָה רִוְחָנִית כי פרט להקרבת הקרבן בפועל, הכהנים היו עובדים עבודה רוחנית והלויים היו שרים ומזמרים בעת העבודה במקדש וגם זו עבודה רוחנית.
וכיוון שעבודת הקרבנות היא עבודה רוחנית, הרי היא שייכת לכל אדם, בכל זמן ובכל מקום, כפי שהולך ומבאר. וְעֲנִין עֲבֹדַת הַקְּרִבָּן בְּעֲבֹדָה בְּנַפְשׁ הָאָדָם הוּא, דְּכָתִיב⁷ בתחילת פרשת הקרבנות בתורה, בחומש ויקרא "אָדָם כִּי יִקְרִיב מִכֶּם קֶרֶבן לַיהוָה, מִן הַבְּהֵמָה מִן הַבְּקָרָה וּמִן כִּי, דְּלִכְאוּרָה יִקְשֶׁה יֵשׁ לַתּוֹמָה עַל לִשׁוֹן הַכּוֹתֵב דָּאִם הִיְתָה כְּנֻתָּהּ בְּזָה באמירה "אדם כי יקריב מכם" רק לְבָאָר מִשְׁפָּטִי הַקְּרִבָּן הלכה למעשה, הָיָה לִיָּה לְמִימַר היה לו (לפסוק) לומר אָדָם מִכֶּם אחד מבני ישראל כִּי יִקְרִיב קֶרֶבן לַיהוָה, הִנֵּה כֹּף וְכֹף יִהְיֶה הַקְּרִבָּן וְהַלְכוּתִי, וּמִפְּנֵי מָה אֹמֵר "אָדָם כִּי יִקְרִיב מִכֶּם" לשון שמשמעו הקרבה "מכם", מעצמכם וכו'. אֵלָּא יְדוּעַ בתורת החסידות הַכְּנֻתָּה בְּזָה הטעם שהכתוב אומר "אדם כי יקריב מכם" ולא "אדם מכם כי יקריב" הוּא שְׂבָא הכתוב לא לבאר רק את דיני הקרבנות בפועל אלא גַם לְבָאָר כְּלָלוֹת עֲנִין הַקְּרִבָּנוֹת בְּעֲבֹדָה הרוחנית בְּנַפְשׁ הָאָדָם, וְזָהוּ הפירוש הפנימי בלשון הכתוב "אָדָם כִּי יִקְרִיב", הָאָדָם בְּאֶשֶׁר יִתְקַרֵב לְאֵלֵּקוֹת, הִנֵּה מִכֶּם הוּא ויעלה ברצונו להתקרב לאלוקות (למרות שהוא חי בעולם הזה הגשמי ונשמתו

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

האדם הרוצה לעלות ממצבו הרוחני הנחות ולהגיע ולהתקרב
לאלקות, ואין הקדוש ברוך הוא בא בטרוניא¹⁰ עם
בריותיו, מלכתחילה, הקדוש ברוך הוא לא דורש מהבריות דברים שאין
להם יכולת לבצע ומתגלה ומאיר בכל אחד ואחד לפי כחו
ויכולתו ובכל אדם מאיר אור אלוהי
עד כמה שביכולתו להכיל ולקלוט,
כדאיתא מובא במדרש
רבה¹¹ "וישפאני הקדוש ברוך"
הוא מבקש מבני אדם לעשות דבר
כזה או אחר איני מבקש לפי
כחי בהתאם לכוחות ויכולות שלי,
של הקדוש ברוך הוא אלא לפי
כחו, לפי הכח של כל אחד
ואחד מבני ישראל בפרט, דעל ידי
זה עלידי הכוחות שהקדוש ברוך
הוא נותן לכל אדם הגה כח כל
אחד ואחד מבלי יוצא מן הכלל
לעלות להתעלות ממצבו לפי שעה
ולהגיע למדרגה היותר
נעלית וכאמור, הכוונה היא
להתעלות אפילו לדרגת האבות.
וזהו הפירוש הפנימי בכתוב "אדם
פי גריבו", דבכדי שהאדם
יתקרב לאלקות הוא "מפם",
שפכם הדבר תלוי, כמבואר
לעיל, והינו והעבודה הרוחנית הוו
היא "מפם קרבן להו",
דמפם מתוך עצמכם תקריבו את
הקרבן להו, דאין הפונה
רק הקרבן של הבהמה
הגשמית על גבי המזבח הגשמי
בלבד, פי אם מפם מתוך האדם
עצמו ממש, והוא "מן
הבהמה", הבהמה שבלבו
של אדם, שהוא הנפש
הבהמית כפי שכתוב בכתבי
האריז"ל ומבואר בספר התניא (פרק א)
"דלכל איש ישראל, אחד צדיק ואחד

מלובשת בגוף גשמי כך שהוא רחוק מאלקות) הגה מפם מתוך עצמכם
הוא קרבן להו, ובנוסף לכך מפם ובפם תלוי הדבר להיות
קרבן להו, היינו להיות קרוב אל הו, וכאשר האדם רוצה
להתקרב לאלקות אין הדבר תלוי אלא בו עצמו דידוע דקרבנות⁸ מלשון
קירוב והתקרבות הם ענין קרוב
גם במובן של הקרבה, לתת ולמסור את
הפחות והחוששים וכאשר האדם
מבקש להתקרב לאלקות עליו למסור
את הכוחות והכישורונות והיכולות שלו
לעבודת ה, ובא פזה הכתוב "אדם
כי יקריב מכם" לבאר, דכאשר
בא האדם להתקרב לאלקות,
הוא "מפם", והינו שתלוי
הדבר בכם, באדם עצמו, דאל
יאמר אדם בייאושו ממצבו איך
אתקרב אל אלקות, ויימנע
מעבודת הקירוב לאלקות מתוך חשש
שהדבר הוא מעל ומעבר ליכולתו
ובפרט כאשר יודע בנפשו
פנימה את מהותו העצמי מצבו
ועמדותו הרוחני כפי שהוא בעצם,
באמת שהוא בשפלות נחות
ביותר ומלכלך מבחינה רוחנית
בכמה ענינים לא טובים
שנדרקו בנפשו ופגמו בה, ואם פן
הוא בתכלית בשיא הרהוק
מאלקות וכדי להתקרב לאלקות
עליו לדלג על פני פער גדול והוא עשוי
לשאול את עצמו ואיך אתקרב
לאלקות, ועל זה כדי להסיר את
החשש הזה הוא אומר שאין
לחשוש מפני המרחק הגדול כי מפם,
בכם הדבר תלוי, דכל אחד
ואחד מישפאל גם מי שלפי שעה
נמצא במצב רוחני מאד שפל ונחות
יכול לאמר⁹ וצריך לשאוף
להתעלות למצב רוחני נעלה מאד
ולשאול את עצמו מתי יגיעו
מעשי למעשי אבותי אברהם יצחק ויעקב, היינו שעליו לשאוף
להגיע לרמה רוחנית כל כך נעלית, כמו האבות, ואין פזה הגפלות
כלל, שום דבר לא מהווה הגבלה שבגללה רק אנשים מסוימים, נעלים
במיוחד, יוכלו להתקרב לאלקות ואין שום דבר המונע ומעכב
חלילה, ושום דבר לא יכול להיות, חלילה, מחסום ומעצור בדרכו של

(8) ראה [מאמר] דיבור המתחיל טעמה הנ"ל, ושם נסמן. (9) תנא דבי אליהו רבה פרק כה. (10) עבודה זרה ג א. וראה ספר המאמרים אידיש בתחלתו. (11) במדבר רבה פרשה יב, ג.

באתי לגני אחותי כלה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

נש שירדה על המזבח אש מן השמים וְכִדְאִיתָא וְכִדְאִיתָא וְכִדְאִיתָא (כא) 43
 עמוד (ב) רבועה פארי שהאש שירדה מן השמים אל המזבח הייתה 44
 רבועה עליו כמו אריה שרובץ על הארץ (גחלת של אש ששפלה מן 45
 השמים בימי שלמה והיתה על המזבח, רש"י). ובהרה 46
 איתא מובא אודות האש שירדה על 47
 המזבח מהשמים¹³ "אריה דאכל 48
 קורבנין", אריה שאוכל קרבנות, 49
 הנה כמו כן הוא בעבודה 50
 הרוחנית בנפש האדם, שאף היא 51
 צריכה להיות בדרך זו כפי שהולך 52
 ומפרט הרי יש אש שלמעלה, 53
 שבאה מלמעלה לא מצד עבודת האדם 54
 והוא הרשפי אש שפנפש 55
 האלקית, שקיימים בה מעצם 56
 מהותה כי הצמאון והתשוקה לאלוקות 57
 בוערים כאש וכמאמר הפסוק בשיר 58
 השירים "רשפייה רשפי אש 59
 שלהבת ייה", ואיתא במדרש 60
 רבה (הובא פילקוט) על פסוק 61
 זה שרשפי האש שבנפש האדם הם 62
 כאש שלמעלה, שאין האש 63
 מכבה למים ואין המים 64
 מכבין לאש, והינו שבטבע 65
 הנפש האלקית מצד טבעה 66
 ומהותה הרי יש בו רשפי אש 67
 האהבה לאלקות, שנמשלה לאש 68
 בגלל הצימאון הבורע כאש והוא 69
 בדוגמא אש שלמעלה שאין 70
 המים מכבין אותו, והמים 71
 שבנפש שעלולים לכבות את האהבה 72
 לאלוקות ובכל זאת למעשה לא מכבים 73
 אותה הם מים רבים ככתוב בשיר 74
 השירים "מים רבים לא יוכלו לכבות 75
 את האהבה ונהרות לא 76
 ישטפו"¹⁴ ברבוי הטרודות הפרנסה וכלבולים 77
 שונים בטרדות שונות המכלפלים ועלולים להיות גורם מפריע, 78
 מטריד ומבלבל את האדם מלעסוק כראוי בתורה ועבודה, ולמרות 79
 שהטרדות הללו הן רבות מאוד ומטרידות מאוד, כמו שטף וזרם חזק של מים 80
 רבים ובכל זה הנה גם הנהרות שהם משל למים רבים מאוד הזורמים 81
 בשטף ובורם חזק ביותר לא ישטפוה, ואין בכוחן של הטרדות וההפרעות 82
 הרבות לפגוע באהבת ה' שקיימת בנפש האלקית לפי הרשפי אש 83
 האהבה שבנפש האלקית הוא בדגמת אש שלמעלה דאין 84

1 וכידוע הענינים בזה, דאינו דומה האפני הברורים בכל
 2 אחד ואחד, כאמור לעיל עבודת הקרבנות הרוחנית (על ידי "אתכפא"
 3 ו"אתהפכא") נקראת "עבודת הביוררים" (מושג רחב שכולל גם את ענין
 4 העלאת ניצוצות הקדושה שנפלו בעניינים גשמיים. וכאן הכוונה בעיקר
 5 ל"בירור" ותיקון של הנפש הבהמית
 6 עצמה שעניינו הפרדת הטוב שבה
 7 מהרע, וזיכרון ועידון המידות הלא
 8 טובות של הנפש הבהמית שנועד
 9 להביא העלאתה של הנפש הבהמית
 10 לקדושה ועד להתאחדות שלה עם
 11 הנפש האלקית על ידי הפיכתה
 12 לקדושה, ובעבודה זו יש הבדלים
 13 בהתאם לאופייה ומהותה של הנפש
 14 הבהמית שבכל אדם) דישנו
 15 שפנפש הבהמית שלו הוא
 16 "מן הברק" היינו נפש בהמית מגושמת
 17 בדוגמת שור נגח ובעל מדות
 18 גסות ביותר, ויש שהוא צאן
 19 שהוא בהמה דקה ולא גסה, אף
 20 שגם זה בכלל בהמה, אבל
 21 הוא בדרקות על כל פנים וביחס
 22 לנפש הבהמית מסוג "ברק", הרי נפש
 23 בהמית מסוג "צאן" היא עדינה ודקה
 24 כך שבמובנים מסויימים מלאכת
 25 הבירור והתיקון שלה יותר קלה
 26 (וכמבאר פאריכות¹² בקנטרס
 27 התפלה, תר"ס מאמר מיוחד
 28 בנושא עבודת ה' בתפילה שכתב הרבי
 29 הרש"ב נ"ע בשנת תר"ס שם הוא עוסק
 30 בהרחבה בביאור סוגים שונים של
 31 הנפש הבהמית ואופן הבירור
 32 וההעלאתה של כל סוג), וזהו
 33 שאומר הפסוק ומסיים אשר
 34 "תקריבו את קרבנכם" שעל כל
 35 אדם להקריב את הקרבן המיוחד שלו בהתאם למהותה של הנפש הבהמית
 36 הפרטית שלו.
 37 והולך ומוסיף פרטים לגבי המשמעות של עבודת הקרבנות בעבודה הרוחנית
 38 של האדם:
 39 והנה בהקרבן הגשמי אופן העבודה הוא שמביאין במשכן ובבית
 40 המקדש בהמה גשמית ולאחר תהליך השחיטה ושאר ההכנות שורפים
 41 את הבהמה (כולה או חלקה, בהתאם לסוג הקרבן) על גבי המזבח,
 42 והיה האש שלמעלה, מלבד האש שהדליקו הכהנים היה בבית המקדש

(12) ראה גם כן שיחת שמחת תורה תרס"א (בספר תורת שלום). [מאמר] דיבור המתחיל משכני (השני) תש"א. (13) ראה
 זוהר חלק א ו, ב. זוהר חלק ב רעח, א. זוהר חלק ג יז, א. ועוד. (14) בארוכה ראה תורה אור ריש פרשת נח. המשך מים
 רבים תרל"ו. ועוד.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

תורה כשור לעול ימצא על ידו תורה הרבה" (מצודת דוד) וכאן הכוונה
 שמתהפף ה"שור" הוא הנפש הבהמית מבהמיותו והיא מפסיקה להיות
 "בהמית" ועולה ונכלל ברשפי אש התשוקה והצמאון לאלוקות
 שבנפש האלקית (וכמבואר בספר התניא שהנפש האלוהית והנפש
 הבהמית נלחמות זו עם זו על השליטה
 באברי הגוף וגם על השליטה בכוחות
 הנפשיים. והשאיפה של הנפש
 האלוהית היא להפוך את הנפש
 הבהמית לטוב, כמו שכתוב בתניא פרק
 ט: "לשנותה ולהפכה מתענוגי עולם
 הזה לאהבת ה'... שרעה נהפך להיות
 טוב גמור כמו יצר טוב ממש" (וכמו
 שעל ידי קרפן הגשמי הרי
 מתברר הניצוצי דומם צומח
 חי, בכל דבר גשמי יש ניצוצות של
 קדושה שהם מקור החיות והקיום שלו
 וכיון שניצוצות אלה ירדו והתלבשו
 בגשמיות וחומריות יש צורך לברר
 ולהעלות אותם בחזרה למקורם
 באלוקות. וכאשר מקריבים קרבנות
 מהדומם, הצומח והחי מבררים את
 הניצוצות שבהם הנה כמו כן על
 ידי ההקדשה ברוחניות שתוכנה
 הוא התקרבות של הנפש הבהמית
 לקדושה ואלוקות הרי מתברר
 ומתהפף החשוקא החושך
 דנפש הבהמית לנהורא לאור.
 וזהו התוכן הפנימי של הציווי
 "ועשו לי מקדש ושכנתי
 בתוכם", שבנוסף למשמעות
 הפשוטה של ציווי להקים את המשכן
 ובית המקדש, הכוונה גם להשראת
 השכינה והחדרת קדושה ואלוקות
 בנפש, וכאמור שלכן נאמר "בתוכם"
 (ולא "בתוכו") דבתוך כל אחד
 ואחד הרי על ידי עבודתו
 הרוחנית בבחינת אתפכיא, והעקר המביא לידי אתהפכא
 כו', כאמור שהעבודה הנעלית יותר היא הפיכת החושך לאור והיא האופן
 העיקרי שדרכו ממשכים קדושה לעולם הנה כד אתפכיא סטרא
 אחרא אסתלק יקרא דקודשא בריך הוא פכולהו עלמין,
 ו"הסתלקות" ועליית כבודו של הקדוש-ברוך-הוא האמורה כאן עניינה
 בחינת האור והגלוי, של האור האלוהי בכל העולמות שהוא בחינת
 סובב כל עלמין כו'. האור המאיר בכל העולמות בשווה, כמבואר לעיל.

המים מכבין אותה, היינו אש בעוצמה כזו ששום דבר לא יכול לכבות
 אותה ובה צריך להיות ההקדשה ה"קרבן" של הנפש
 הבהמית, שגם הוא יהיה לו אהבה לאלוקות, שאהבת ה' של
 הנפש האלוהית תשפיע על הנפש הבהמית שגם היא תתקרב לאלוקות וקמו
 שכתוב בפרשת "שמע ישראל"
 "ואהבת את הוי' אלקיך בכל
 לבבך", ואמרו רז"ל שדיק
 הלשון "לבבך" ולא "לבך" וכאילו
 נאמר שאהבת ה' צריכה להיות בשני
 לבבות ולא רק בלב אחד מלמד שעל
 האדם לאהוב את ה' "בשני
 יצרים", גם ביצר טוב וגם ביצר
 הרע, דגם הנפש הבהמית ולא
 רק הנפש האלוהית יהיה לו אהבה
 לאלוקות, דזה בא הדרך להביא
 לידי כך שאהבת ה' תהיה גם בנפש
 הבהמית היא על ידי התלבשות
 הנפש האלקית בנפש
 הבהמית, דתחלה במצב
 ההתחלתי הרי¹⁵ הנפש
 הבהמית מצד עצמה ומטבע מהותה
 אין לו שום ידיעה והרגש
 בעניני אלקות כלל, אמנם על
 ידי התלבשות הנפש האלקית
 בגוף הגשמי ובנפש הבהמית,
 ומתבונן האדם באמצעות הנפש
 האלוהית שלו בהתבוננות אלקי
 דגם הנפש הבהמית יוכל
 להשיגו, התבוננות באופן ובסגנון
 המובן גם לנפש הבהמית הנה על
 ידי זה נעשה התקרבות
 הנפש הבהמית לענייני אלוקות
 (וכמו שמבאר במקום אחר
 לגבי מהות ההתקרבות של הנפש
 הבהמית לאלוקות בעקבות פעולה
 מסוג זה של הנפש האלוהית
 שנעשה בשל ראשון חקיקה החלטה והסכמה כללית בהנפש
 הבהמית דאלקות הוא גם כן דבר המובן והמשג כו' ועצם
 ה'חקיקה' וההחלטה שניתן להבין ולהשיג אלוקות מקרבת את הנפש הבהמית
 לאלוקות, הנה אחר כך בשל מאוחר יותר יש לנפש האלוהית השפעה
 יותר מעמיקה על הנפש הבהמית וכתוצאה מכך הוא כלשון הכתוב במשלי
 "רב תבואות בלח שור", לפי פשוטו כוונת הפסוק היא "הרבה
 תבואות באה על-ידי כח השור, כי יחורש בשדה, רצה לומר המקבל עליו עול

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 קצור. יבאר ענין הקרפנות בעבודה הרוחנית בנפש האדם
2 ד"אדם פי יקריב" כאשר אדם ירצה להתקרב לאלוקות צריך להיות
3 "מכם קרפן" עליו "להקריב" מתוכו, היינו את הנפש הבהמית שלו. אש
4 שלמעלה ואש מלמטה, כשם שעל המזבח הייתה אש שירדה
5 מלמעלה והייתה גם אש שהביאו
6 למטה כך בעבודת ה' יש אהבה
7 דנפש האלקית שקיימת בה
8 מטבעה בדוגמת אש שלמעלה
9 ודנפש הבהמית שצריך להשפיע
10 עליה ולהחזיר בה אהבת ה', בדוגמת
11 אש שבאה מלמטה. אהבה דנפש
12 הבהמית באה על ידי
13 התלבשות נפש האלקית
14 בנפש הבהמית שתחילתה היא
15 בהתבוננות באלוקות באופן המובן גם
16 לנפש הבהמית.
17 (ג) ויבזה לאחר שנתבאר לעיל עניין
18 השראת השכינה במשכן ועניין השראת
19 השכינה בנפש האדם יובן מה
20 שהמשכן היה מעצי שטים
21 דנקא, לאור המשמעות המיוחדת
22 של המושג "שטים" כפי שיתבאר
23 להלן, דלהיות שעקר העבודה
24 במשכן ומקדש הוא
25 לאתהפכא חשוכא לנהורא,
26 להפוך חושך של היפך הקדושה לאור
27 אלוהי שזהו ענין עבודת
28 הקרפנות כנ"ל (ובכפרט)
29 מעשה הקטרת שבו עניין בירור
30 החושך והעלאתו לקדושה מודגש יותר
31 מאשר בעבודות אחרות בבית המקדש
32 כי הסמנים של הקטרת היו מדברים
33 שאין בהם טעם ואינם משמשים למזון
34 והם בבחינת דומם שנחות יותר מצומח
35 וחי, ולאחר שעלו על גבי המזבח נוצר
36 מהם "ריח ניחוח אשה לה", היינו
37 הפיכת חושך לאור), ועל ידי
38 העבודה שבמקדש בכיור
39 והעלאת עניני העולם לקדושה הנה על ידי זה האיר גלוי אלקות
40 בעולם, ולכן היה המשכן בנוי מעצי שטים, דהנה שיטה¹⁷
41 בהקשר זה פרושה נטיה, סטייה, דהינו שיש דבר שהוא
42 אמצעי, שנמצא באמצע והנטיה מהאמצע לאיזה צד, לצד כלשהו
- למעלה או למטה, נקראת שיטה, נטייה וסטייה וכן פרוש
שטות, דשטות חוסר הגיון הוא הנטיה מהידיעה והחכמה,
ידיעה והשגה הכנה הוא דרך המצוע, הדרך הישרה הממוצעת
והנטיה הנטיה והסטייה מזה נקרא שטות.
והנה יש שטות דלעמית זה,
שטות בכיוון הלא רצוי היינו נטייה
לצד הסטרא-אחרא שאינו צד הקדושה
(הנקרא "לעומת זה" על שם הכתוב
"את זה לעומת זה עשה אלוקים")
וכמו שכתוב לגבי אשה סוטה
"כי תשטה אשתו", ופרש
רש"י ש"תשטה" פירושו תט
מדרכי הצניעות, וכתוב
"וישב ישראל בשטים"
ובמשך נאמר שבני ישראל חטאו שם,
שהוא הנטייה לצד הסטרא-אחרא
ענין¹⁸ השטות דלעמית זה,
היינו נטייה מדרך המצוע לצד של
היפך הקדושה וכמאמר רז"ל
"אין אדם עובר עברה אלא
אם פן נכנס בו רוח שטות",
הרי שנטיה מדרכי התורה, ועבירה על
רצון ה' נקראת "שטות" ורוח הנה
רוח השטות שגורמת לאדם לחטוא
מכסה על האמת, ורוח
שטות זו שגורמת את החטא הוא
רוח הקלפה וסטרטא אחרא,
צד אחר שאינו צד הקדושה ונקרא
"שטות" על-דרך מלך זקן
וכסיל, כשם שהיצר הרע המפתה
את האדם לעבור עבירה נקרא "כסיל",
טיפש, והם הקליפות והסטרא אחרא
המכסים על האור והגלוי
האלוקי, דאלקות הוא אמת
וחיים, וכמו שכתוב "והוי'
אלקים אמת הוא אלקים
חיים", האלוקות היא האמת והיא
מקור החיים כי האלוקות היא
המציאות האמיתית וממנה נובעת החיות של כל הנבראים אלא שבעולם הזה
דבר מכוסה ונעלם, והאמת האלוהית היא לא בגלוי והנבראים לא מרגישים
שהחיות והקיום שלהם נובעים מהאלוקות וסבורים בטעות שהם בעלי
מציאות עצמאית והרוח שטות מכסה על האמת והחיות

(16) ראה תורה אור פרשת וישב ריש [מאמר] דיבור המתחיל בכ"ה בכסלו. אור התורה פרשת תולדות הגהה לריש [מאמר]
דיבור המתחיל ראה ריח בני. (17) ראה בכל הנ"ל המשך וככה תרל"ז פרק טל ואילך. קונטרס ומעין. (18) סנהדרין קו, א.
ספרי, במדבר רבה ותנחומא סוף פרשת בלק.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 אֱלֹקִית, והיא הסיבה להעלם והסתור האמור ולכן נקרא בשם
- 2 "קִלְפָּה", וכמו הקִלְפָּה המְכַסֶּה על הפְּרִי, עד כדי כך שהפרי
- 3 אינו נראה כלל, כן הַרוּחַ שְׁטוּת של הקליפה והסתור אחראי מְכַסֶּה
- 4 מַעֲלִים ומְסַתֵּיר על האור דְּגִלּוֹי אֱלֹקוֹת.
- 5 וְזֶהוּ הַסֵּבָה מֵה שְׁאֵפֶשֶׁר אֵיךְ
- 6 יתכן אֲשֶׁר הָאָדָם יָכוֹל לִהְיוֹת
- 7 חֹסֶן-וְשָׁלוֹם עוֹבֵר עֲבֵרָה, 2
- 8 דִּלְכָּאוּרָה אֵיךְ אֶפְשָׁר יִתְכַּן
- 9 הַדְּבָר אֲשֶׁר יָבוֹא הָאָדָם לִידֵי
- 10 עֲבֵרָה, והרי מעצם טבעו ומהותו
- 11 יהודי קשור באלוקות בקשר שלא ניתן
- 12 לניתוק (כפתגם רבנו הזקן – "יהודי
- 13 לא יכול ולא רוצה להיות נפרד
- 14 מאלוקות", וכפי שיבואר להלן)
- 15 וְהוּא רַק לִפִּי שְׁאִינוֹ מְרִגִּישׁ¹⁹
- 16 שֶׁבִּזְמַן בעשיית העבירה הוא נִפְרָד
- 17 מֵאֱלֹקִית, וְנִדְמָה לוֹ בטעות
- 18 אֲשֶׁר עוֹדְנוּ בִּיהֲדוּתוֹ והדבקות
- 19 שלו באלוקות לא נפגמה, וְאִם האדם
- 20 החוטא היה יודע אֵת הָאֲמִתּוֹת כִּמוֹ
- 21 שֶׁהוּא, שֶׁעַל יְדֵי הַחֲטָא וְעוֹן
- 22 נַעֲשֶׂה נִפְרָד מֵאֱלֹקִית, הֲרִי
- 23 לֹא הָיָה עוֹשֶׂה אֵת דְּבַר
- 24 הָעֲבֵרָה רַחֲמָנָא-לְצֻלָּן ה' יְצִילֵנוּ
- 25 בְּשׁוֹם אִפֹּן, למרות שיתכן שהוא
- 26 מתאוה לעשות זאת וכדי להימנע
- 27 מעבירה עליו להתגבר על ניסיונות
- 28 קשים לִפִּי שֶׁבִּטְבַּע כָּל יִשְׂרָאֵל
- 29 מעצם מהותו שְׁאִינוֹ רוֹצֶה בְּשׁוֹם
- 30 אִפֹּן וְאִינוּ יָכוֹל כָּלֵל לִהְיוֹת
- 31 נִפְרָד מֵאֱלֹקִית, וְהָרָאִיָּה
- 32 ההוכחה לכך שבעצם מהותו כל יהודי,
- 33 יהיה מי שיהיה, לא רוצה ולא יכול
- 34 להיפרד ולהתנתק מאלוקות היא
- 35 דְּכֹאֲשֶׁר בֹּא לִידֵי נִסְיוֹן וְכוּפִין
- 36 אוֹתוֹ חֹסֶן-וְשָׁלוֹם עַל עֵינָיו שֶׁל
- 37 כְּפִירָה, למשל, כאשר מאלצים
- 38 יהודי לעבוד עבודה זרה, חֲסִיוֹשָׁלוֹם,
- 39 דָּאֵז בשונה מעבירות אחרות בהם
- 40 האדם עשוי לחשוב בטעות שעשיית
- 41 העבירה לא גורמת לו להיות נפרד
- 42 מאלוקות הרי כשמדובר על עבודה זרה
- 43 חֲסִיוֹשָׁלוֹם אֵי אֶפְשָׁר לְטַעוֹת
- 44 וְלַחֲשֹׁב שְׁאִינוּ נַעֲשֶׂה נִפְרָד מֵאֱלֹקִית, ובמצב כזה הֲרִי הוּא

- 45 מְשַׁלֵּיף חֲזִיו מַגְנֵד, ולא מסכים לעבוד עבודה זרה אפילו אם לשם כך
- 46 עליו לוותר על חייו ומְקַבֵּל עָלָיו כָּל הַמִּינֵי יִסּוּרֵי חֹסֶן-וְשָׁלוֹם
- 47 וּמוֹסֵר נַפְשׁוֹ עַל קִדְשַׁת שְׁמוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְכֵן נִרְאֶה בְּמוֹחַשׁ
- 48 מִמֶּשׁ גַּם אֶפְלוּ בְּדִרְגוֹת הַפְּחָחוּתוֹת באנשים שמעצם הרוחני נחות
- 49 מאד בְּקָל שֶׁבִּקְלִים וּפּוֹשְׁעֵי
- 50 יִשְׂרָאֵל לגבי שמירת מצוות אחרות
- 51 דְּעִלּוּלִים מסוגלים גם הם לְמַסֵּר
- 52 נַפְשָׁם עַל קִדְשַׁת שְׁמוֹ יִתְבָּרֵךְ,
- 53 למרות שבמצוות אחרות הם כן
- 54 עוֹבְרִים עַל רֵצוֹן ה' לִפִּי דָּאֵז כִּשְׁהוּא
- 55 נִיצֵב בַּפְּנֵי נִסְיוֹן שֶׁל עֲבִירָה כּוֹז שְׁבָה
- 56 אֵין מְקוֹם לִסְפֵּק שֶׁאִם יַעֲבֹר אֵת
- 57 הַעֲבִירָה יִהְיֶה נִפְרָד מֵאֱלֹקִית הֲרִי
- 58 יוֹדֵעַ וּמְרִגִּישׁ בְּנַפְשׁוֹ אֵת הַפִּירוּר
- 59 וְהַנִּיתוּק, וְאִינוּ רוֹצֶה חֹסֶן
- 60 וְשָׁלוֹם לְהִפָּרֵד מֵאֱלֹקִי
- 61 יִשְׂרָאֵל, דְּכֹנָה לִהְיוֹת חֹסֶן
- 62 וְשָׁלוֹם וְחֹסֶן-וְחִלְלָה נִפְרָד
- 63 מֵאֱלֹקִי יִשְׂרָאֵל אֵין בִּיכָלֶת
- 64 שׁוֹם בִּר יִשְׂרָאֵל, אִף יְהוּדִי אֶפְלוּ
- 65 מִי שְׁכֹאמֹר לגבי מצוות אחרות נחשב
- 66 "קל שבקלים" ר"פושעי ישראל" גם
- 67 הוּא לֹא מְסוּגָל לְהִפָּרֵד מֵאֱלֹקִית
- 68 אֲבָל בְּשֹׂאֲרֵי דְבָרִים, הֵינּוּ
- 69 בְּשֹׂאֲרֵי עֲבֵרוֹת רַחֲמָנָא-
- 70 לְצֻלָּן, הֲרִי אִינוּ יוֹדֵעַ וְאִינוּ
- 71 מְרִגִּישׁ שֶׁנַּעֲשֶׂה עַל יְדֵי זֶה
- 72 נִפְרָד מֵאֱחָדוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ,
- 73 וְנִדְמָה לוֹ בטעות כִּי הוּא עוֹד
- 74 בִּיהֲדוּתוֹ כֹּאֲשֶׁר הָיָה, וְלֹא חָל
- 75 שׁוֹם שֵׁנִי בְּקֶשֶׁר שֶׁל עִם הַקְדוּשָׁה
- 76 בְּרוּךְ-הוּא וְזֶה הַטַּעַם הַזֶּה שֶׁהִיא
- 77 לְמַעֲשֵׂה הַגּוֹרֵם לָאֵדָם לַעֲבֹר אֵת
- 78 הַעֲבִירָה בֹּא מִהֲרוּחַ שְׁטוּת
- 79 דְּסִטְרָא אַחֲרָא שֶׁמְכַסֶּה עַל
- 80 הָאור וְהַגִּלּוֹי שֶׁלֹּא יִרְגֵּשׁ בּוֹ,
- 81 חֵינּוּ שִׁישׁ עַל נִשְׁמָתוֹ אור וגילוי אלוהי
- 82 אֲבָל הַדְּבַר לֹא נִיכָר וְלֹא נִרְגַּשׁ בּוֹ
- 83 פְּרוּשׁ דְּהֲרוּחַ שְׁטוּת שֶׁמְכַסֶּה עַל
- 84 חֲאֲמַת גּוֹרֵם לוֹ לְהָאָדָם הָעֵדֶר
- 85 הַהֲרָגָשׁ, והוא מאבד את היכולת
- 86 לַחוּשׁ עֵינָיו אֱלֹקוֹת וְהֵינּוּ שֶׁתִּקְּףָהּ
- 87 הַחֲמָדָה²⁰ בַּתִּמְאָה הַעוֹבֶדֶה
- 88 שֶׁהַתַּאוּת לַעֲנִיֵּי הָעוֹלָם הַזֶּה חֵם בְּחוּקָה רַב וּבְתַשׁוּקָה חֲזָקָה וְהַחֲמִימּוֹת

באתי לגני אחותי כלה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 דִּנְפֶשׁ הַבְּהֵמִית שמתחממת ומתלהבת לתאוות העולם גוֹרֵם לוֹ
 2 הַקְרִירוֹת והאדישות וְהַעֲדָר הַהֶרְגֶּשׁ חוסר יכולת לחוש בַּעֲנִינִים
 3 הַרוֹחֲנִיִּים ולהתלהב ולהתרגש מהם, פְּרוֹשׁ דִּיא צוֹגַעְבוֹנְדְקִיט
 4 אוֹן צֶעֱקֶאכְטִיט ההתקשרות והלהט אֵין עֲנִיגִי חֲמֻדָּה הלא טובה
 5 וְתֵאוֹה בְּרִתִּיחָה, זֶה מְקָר הַהֶרְגֶּשׁ (דָּעֵם דְּעֶרְהֶער און
 6 גֶּעפִיל את ההכרה הפנימית ואת
 7 יכולת התחושה) בַּעֲנִינִים
 8 הַרוֹחֲנִיִּים, עַר אִיז אַזוי פִיל
 9 אִיבֶערֶגֶעגֶעבֶען הוא מסור וקשור
 10 במידה כל-כך גדולה בַּעֲנִיגִי
 11 תֵאוֹוֹתיו ורצונותיו הַחֲמִירִים
 12 וְהַגְשָׁמִים, אַז דָּער
 13 רוחנית'דיקער הֶרְגֶּשׁ אִיז בֹּא
 14 אִים כך שההרגש הרוחני הוא אצלו
 15 בְּתַכְלִית הַהֶעֱלֵם וְהַסְתָּר,
 16 וְהֵינּוּ שְׁנַעֲשָׂה בְּתֵי מְרָגִישׁ
 17 כָּל, ומאבד לחלוטין את היכולת
 18 לחוש ולהרגיש דברים רוחניים
 19 ולהתרגש ולהתפעל מהם וְאִינוּ
 20 מְרָגִישׁ לְהֵנַעַם וְהַעֲרִבּוֹת
 21 המתיקות וְהַטּוֹב וְהָעֲלִי וְהַמַּעֲלָה
 22 בְּקִיּוּם הַמַּצּוּוֹת, וְכֵן אִינוּ
 23 מְרָגִישׁ הַפְּחִיתוֹת עד כמה זה
 24 גרוע בְּרַחוּקוֹ מֵאֲלֻקוֹת שְׁנַעֲשָׂה
 25 עַל יְדֵי חֲטָא וְעוֹן, וּבִדְרֹךְ
 26 כָּל ה"רוח שטות" הגורמת את כל
 27 זה הוא כְּסוּי הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית
 28 שְׁמַכְסָּה עַל הַנֶּפֶשׁ הָאֲלֻקִּית,
 29 וּמוֹנַעַת מִמֶּנָּה לַפְּעוֹל כפי שמתחייב
 30 מצד מהותה כי מהותה האמיתית של
 31 הנפש האלוקית מכוסה ונעלמת דִּהְנָה
 32 הַנֶּפֶשׁ הָאֲלֻקִּית הוא אֲלֻקוֹת
 33 בַּעֲצָם מֵהוּתוֹ, וּבִלְשׁוֹן רַבֵּנוּ הַזֶּקֶן
 34 בִּסְפֶר הַתְּנִיָּא (פרק ב): "חלק אלוקה
 35 מִמַּעַל מִמַּשׁ" וּבִפְרָט הַנִּיצוּץ שְׁבוֹ²¹ (הוא הַנִּיצוּץ פְּרָטִי הַשִּׁיף
 36 אֶל גּוֹפּוֹ הַפְּרָטִי כו') כמובא בהערת הרבי בשולי הגיליון כאן מכתבי
 37 האריז"ל: "יש ניצוץ קטן מאד שהוא בחינת אלוקות כו' וזה הניצוץ מתלבש
 38 בכוח ניצוץ אחד נברא כו' הנקרא יחידה עד כאן לשונו. ויותר נראה לי
 39 שמכוון כאן לניצוץ נברא הנ"ל. כלומר, הנפש האלוקית בכלל היא אלוקות,
 40 והדברים אמורים במיוחד לגבי ניצוץ הבורא שמתלבש בבחינת 'יחידה'
 41 שֶׁעַל יְדֵי אִינוּ ניצוץ אלוקות הוא מְרָגִישׁ כָּל
- הַעֲנִינִים הָאֲלֻקִּים, מאחר שהנפש האלוקית היא אלוקות בעצם מהותה
 הרי גם לאחר שהתלבשה בגוף עדיין יש לה מטבעה יכולת לחוש אלוקות
 ולהתרגש מדברים אלוקיים ורוחניים וּמְרָגִישׁ מֵאֵד בְּדָבָר שֶׁהוּא
 מִנְּגֵד לְאֲלֻקוֹת, וכשם שבכיוון החיובי יש לנפש האלוקית תחושה חיובית
 לענייני אלוקות, כך יש לה מעצם
 טבעה תחושה של דחייה ושלילה
 ביחס לדברים המנגדים לאלוקות
 וְהֵינּוּ דְּדָבָר שֶׁאִינוּ אֲלֻקוֹת
 בְּגִלּוֹי אִינוּ רוֹצֶה בּוֹ, אין לו
 עניין בו והוא מתרחק ממנו וּבִפְרָט
 בְּדָבָר שֶׁהוּא מִנְּגֵד עַל
 אֲלֻקוֹת, היינו דבר שלא זו בלבד
 שאינו אלוקות בגלוי אלא אפילו מנגד
 לאלוקות הרי לא זו בלבד שאינו רוצה
 בו אלא הסלידה ממנו היא בתוקף
 גדול בהרבה וּבוֹרַח מִזֶּה כְּבוֹרַח
 מִדְּבָר הַמַּזִּיק, ולא עוד אלא
 שההתרחקות והבריחה מדבר המנגד
 לאלוקות היא לא רק כבורח מדבר
 המזיק סתם אלא וּכְאֵדֶם הַבוֹרַח
 מִמָּוֶת, דְּכִירוֹ לוֹ לְהִנָּפֵשׁ
 הָאֲלֻקִּית דְּמִיתָה רוחנית
 רַחֲמָנָא-לְעָלָן וזה למעשה מה
 שהאדם מביא על עצמו כאשר הוא
 עובר עבירות ונפרד ומתנתק מאלוקות
 שהיא מקור חייו והוא קָשָׁה יוֹתֵר
 מִמִּיתָה גְּשָׁמִית חֶסֶד וְשִׁלּוּם,
 ואם ממתה גשמית, חס ושלום, אדם
 מתרחק ובורח בכל כוחו קל-יחומר
 שהוא נוהג כך כאשר הוא ניצב בפני
 סכנה של מיתה רוחנית וְכָל
 תְּשׁוּקָתוֹ וְחִפְצוֹ של האדם מצד
 הנפש האלוקית הוא בְּאֲלֻקוֹת,
 וְלַעֲשׂוֹת מענייני העולם הזה פְּלִים
 לְאֲלֻקוֹת להכשיר אותם להיות כלים
 ראויים להשראת השכינה, אלא שכל זה הוא מצד נפש האלוקית כפי שהיא
 מטבעה ומהותה, אבל עליה להתמודד עם הנפש הבהמית שמכסה ומסתירה
 עליה וְכָל גִּסְתוֹת וְחֲמִירוֹת יִשׁוּת וּמַצִּיאוֹת הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית,
 שהיא גסה וחומרית, והמצאות שלה לא בטלה למה שנעלה ממנה אלא היא
 חשה את עצמה ל"יש" ובעלת מציאות עצמאית חשובה, ובתור שכזו הִרְי
 הוּא הנפש הבהמית מְכַסֶּה וּמְסַתֵּר וּמַעֲלִים היינו שלא מדובר בכיסוי
 קל אלא כיסוי ש"מכסה ומסתיר ומעלים" עַל הַהֶרְגֶּשׁ דִּנְפֶשׁ

(סג) פרק יב יג. 21) אולי הכוונה למה שנאמר בעץ חיים שער דרושי אצילות בריאה יצירה עשיה פרק א (הובא בלקוטי תורה [מאמר] דיבור המתחיל ושמתי כדכד השני פרק ב): יש ניצוץ קטן מאוד שהוא בחינת אלוקות כו' וזה הניצוץ מתלבש בכח ניצוץ אחד נברא כו' הנקרא יחידה, עד כאן לשונו. ויותר נראה לי שמכוון כאן לניצוץ נברא הנ"ל. ועיין גם כן לקוטי

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

44 **בא בסבת הנפש הבהמית, שהוא קבוע ומשמש בעניני**
 45 **העולם, לעומת הנפש האלוהית הנוטה לענינים אלוהיים-רוחניים**
 46 **ומשתוקקת להתקרב אל ה', הנפש הבהמית נוטה לשקוע בעניני העולם**
 47 **הגשמי, להתחבר אליהם ולהתאחד איתם וזהו כל מהותו וענינו,**
 48 **ובהם יהגה ויחשב וידבר**
 49 **בחיית בהרגש, מיט א**
 50 **גרוסען גישמאק, בנועם ועונג**
 51 **גדול אשר הרגש זה בכללותו**
 52 **עצם ההתחברות וההשתרשות בעניני**
 53 **העולם החומרי ובפרט ענין**
 54 **הנעם (דער גישמאק) שיש**
 55 **לו בזה הוא שולל את**
 56 **ההרגש ברוחניות, ומונע מהנפש**
 57 **האלוקית להתגלות ולפעול, שהרי**
 58 **הרדיפה אחרי הגשמיות ובמיוחד**
 59 **כשהיא מתוך הנאה גדולה והאדם**
 60 **שקוע בה עמוק היא סתירה מוחלטת**
 61 **להתלהבות והתרגשות מעניני אלוהות**
 62 **והעקר הגורם העיקרי למצב של**
 63 **העדר רגש חיובי לעניני אלוהות הוא**
 64 **מפני הקרירות והאדישות של**
 65 **הנפש הבהמית, די עצם**
 66 **קאלטקייט עצם הקרירות שלו**
 67 **אין ענינים רוחניים וזאת מפני**
 68 **שהוא בהמי בעצם מהותו,**
 69 **דשמו מוכיח עליו נפש**
 70 **הבהמי, והשם הזה נובע מהעובדה**
 71 **שזו אכן מהותו כל חיותו הנושאים**
 72 **שבהם הוא עוסק בחיות ובענין רב**
 73 **והרגשותו ובהם יש לו רגש**
 74 **והתלהבות הוא רק בענינים**
 75 **בהמיים, ענינים גשמיים וחומריים**
 76 **שבהם האדם דומה לבהמה וכמו**
 77 **שאנו רואין במוחש, דיש**
 78 **אנשים פאלו אשר לבד זאת**
 79 **שם ריקים מתקמה תורה**
 80 **ומדות ישרות כך שאין בהם תוכן**
 81 **רוחני חיובי הנה בנוסף לכך**
 82 **מעשיהם כמעשה בהמה ממש, שדורסים ומתיחסים**
 83 **בולוו ומלעיגים רחמנא-לצלן מענינים רוחניים אשר אין**
 84 **להם שום משג קלל, באותם ענינים רוחניים והרי הם כבהמה**
 85 **ממש, ההולכת ודורסת ברגליה את כל מה שהיא פוגעת בו מבלי**
 86 **הבחן קלל אם הוא עפר וצץ או גוף אדם, שהוא מפני**

1 **האלוקית, על התחושה הטבעית של הנפש האלוהית שנמשכת לעניני**
 2 **אלוהות ושוללת כל דבר שמנגד לאלוהות ובפשטות הביטוי הפשוט של**
 3 **כיסור הנפש הבהמית על הנפש האלוהית הוא אז דער געשמאק פון**
 4 **וועלט העונג והנעם של העולם הזה הגשמי והחומרי (עולם שהוא**
 5 **העלם והסתר על אלוהות ועל**
 6 **רוחניות) איז מכסה ומסתיר**
 7 **אויף דעם הרגש אלקי, הרי**
 8 **הוא מכסה ומסתיר על ה'הרגש'**
 9 **האלוקי שקיים בנפש האלוהית ומונע**
 10 **ממנו לפעול בגלוי שזו ההעלם**
 11 **וההסתר על האלוהות שורר בעולם,**
 12 **ובמיוחד ההעלם וההסתר על הנפש**
 13 **האלוקית הוא היפך הפונה**
 14 **ממש, ניגוד גמור ממה שהיתה**
 15 **פונה והמטרה העליונה**
 16 **בבריאת העולמות, ההעלם**
 17 **וההסתר על אלוהות הוא ההיפך הגמור**
 18 **מהכוונה והמטרה של הקדוש-ברוך-**
 19 **הוא בבריאת העולם שהיא דנתאנה**
 20 **הקדוש ברוך הוא להיות לו**
 21 **יתברך דירה פתחונים העולם**
 22 **נבדא בגלל רצונו רתאוותו של**
 23 **הקדוש-ברוך-הוא שדווקא העולם**
 24 **הזה, למרות היותו גשמי וחומרי,**
 25 **היפך להיות לו 'דירה', מקום ראוי**
 26 **להשראת השכינה ודווקא כאן יהיה**
 27 **גילוי אלוהות, וזאת על ידי עבודת**
 28 **האדם דווקא בגוף ונפש**
 29 **הבהמית שמעלימים ומסתירים על**
 30 **האלוהות, ולחיות כנשמה בגוף**
 31 **בעולם זה דווקא למרות שהוא**
 32 **מעלים ומסתיר על האלוהות ולברור**
 33 **להפריד את הטוב שבו מהרע**
 34 **ולהעלותו לקדושה ולהפוך את החושך**
 35 **לאור ולזככו, ולשנות את הגסות**
 36 **והחומריות של הגוף והנפש הבהמית**
 37 **ולזכך ולעזר אותם, ובפעל יתכן**
 38 **מצב שבו האדם נוהג למעשה בניגוד**
 39 **מוחלט לכוונה העליונה שהיא מטרת הבריאה, ואז בא להיפך חס**
 40 **ושלום, ותמורת זאת שהאדם יברר ויזכך את העולם נוצר מצב שהעולם**
 41 **מסתיר אצלו על אור האמת האלוהית, ובגלל ההעלם וההסתר הזה,**
 42 **ונתעבה ונתגשם כל כך עד שנחסר אצלו ואין לו כל חוש**
 43 **מההרגש (הנקרא פילען להרגיש) בענינים רוחניים, שזה**

באתי לגני אחותי כלה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

הָאֵמֶת, וְזֶהוּ הָרוּחַ שְׁטוּת שְׁמִכְסָה עַל הָאֵמֶת וּבִגְלָלָהּ הָאֵדָם 44
עלול לעבור עבירות. 45
קָצוּר. יִבְאֵר דְּרוּחַ שְׁטוּת, שֶׁהִיא תִקְוָה הַתְּאֵנָה הַעוֹבְדָה שֶׁהַתְּאֵוֹת 46
לענייני העולם הזה הם בתוקף והאדם שקוע בהן וְנִפְשׁ הַבְּהִמִית בְּכָלֵל, 47
מצד טבעה ומהותה, מְכַסִּים עַל 48
הָאֵמֶת האלוקית שאמורה להאיר 49
בנפש האלוקית וְגוֹרָמִים הָעֵדֶר 50
הָרָגֶשׁ הָאֱלֹקוּת חוסר הרגשה 51
והכרה פנימית באלוקות וְעֵלְיוֹ 52
הַמְצֻוֹת, וכן חוסר הרגשה והכרה 53
במעלות המצוות מצד אחד וּפְחִיתוּת 54
הַרְחוּק מֵהֶם ומצד שני האדם 55
מאבד את ההכרה והרגשה בכך 56
שהתרחקות מאלוקות ומהמצוות היא 57
דבר פחות וגרוע. 58
(ד) אָמְנָם זֶה שֶׁהִנֵּפֶשׁ 59
הַבְּהִמִית מְכַסֶּה עַל הַנֶּפֶשׁ 60
הָאֱלֹקִית ומעלימה ומסתירה על 61
אורה, וְהִינּוּ הָרוּחַ שְׁטוּת של 62
הסטרא-אחרא, שְׁמִכְסָה וּמַעְלִים 63
עַל אֹר הָאֵמֶת וְהַגְלִי של 64
האלוקות, וְהִינּוּ דָאס וְאָס 65
וְעֵלִט אִיז מַעְלִים אוֹיֵף 66
אֱלֹקוּת, הַעוֹבְדָה שֶׁהָעוֹלָם מַעְלִים 67
עַל אֱלֹקוּת הוּא רַק עַל הַמִּדּוֹת 68
הָרָגֶשׁ דִּנְפֶשׁ הָאֱלֹקִית, כַּמְבֹאֵר 69
לעיל בהרחבה כִּצְד הַכִּסּוּי וְהַהֶעֱלֵם 70
עַל הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית פּוֹגַע בִּיכוּלָתָהּ לַחוּשׁ 71
וְלִהְיֵשׁ אֶת חֲשִׁיבוֹתָם וּמַעְלָתָם 72
וְהַעֲרִיבוֹת שֶׁל עֲנִינֵי אֱלֹקוּת אָבֵל 73
לֹא עַל הַעֲצָמוֹת דִּנְפֶשׁ 74
הָאֱלֹקִית כִּי עַל עֵצֶם הַמָּהוּת שֶׁל 75
הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית לֹא נִתֵּן לַהֲעֵלִים 76
וְלַהֲסִתִּיר וְשׁוּם דָּבָר לֹא פּוֹגַע וְלֹא פּוֹגֵם 77
בָּהּ, כִּפִּי שֶׁהוֹלֵךְ וּמַבְאֵר. 78
דִּהְיָה כְּתִיב בְּשִׁיר הָאוֹיִנוּ 79
"עֲקֹב חֶבֶל נַחֲלָתוֹ", וּמוֹסְבֵר 80
עַל כֵּךְ בַּתּוֹרָה הַחֲסִידוֹת אֲשֶׁר 81
הַתְּשׁוּרוֹת הִקְשֵׁר וְהַחֲבִירוֹ הָעֵמוּק 82
וְהַפְּנִימִי שֶׁל הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית 83
הוּא כַּמּוֹ חֶבֶל²² עֲבָה הַשְּׁזוּר מִתְּרִי"ג נִימִין חוֹטִים דְּקִים, 84
דִּהְיָה בְּנִמְשָׁל הוּא הַנֶּפֶשׁ הָעֲצָמָה, דִּנְשָׁמָתוֹ שֶׁל אָדָם הוּא 85
הַחֶבֶל הָאֲמַצִּי הַמְקֻשָּׁר בְּאֱלֹקוּת, וְלִזְאֵת הַנֶּפֶשׁ הָעֲצָמָה 86

הָעֵדֶר הַהָרָגֶשׁ, בִּגְלָל חוֹסֵר הִיכוּלָתָהּ לִהְיֵשׁ וְלַהֲבִיחַ עַל מַה רָאוּ לְדוֹרוֹךְ 1
וְעַל מַה לֹא דִבְהִמָּה הָרִי אֵין לָהּ דַּעַת וִיכוּלָתָהּ הַבַּחֲנָה, כְּמוֹ כֵּן 2
יִשְׁנָם אֲנָשִׁים כָּאֵלּוּ שֶׁהֶם כְּבִהְמָה מִמֶּשׁ, וְלִוְעִיגִים עַל 3
הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת מֵאֲחֵר שֶׁאֲבִדוּ אֶת הַתְּחוּשׁוֹת הַנִּכְוֹנוֹת וְאֵת הִיכוּלָתָהּ 4
לַהֲבִיחַ (וּמֵהֶם) בֵּין אֵלֶּה שֶׁהִנֵּפֶשׁ 5
הַבְּהִמִית קוֹבַעַת אֶת צוֹרֵת הַהִתְנַהֲגוּת 6
שֶׁלָּהֶם יִשְׁנָם כֹּאֵלֶּה הַבּוֹחֲרִים לָהֶם 7
בַּעֲצָמָם, בְּשִׁרְיוֹת לִיבָם דְּרִכִּים 8
שׁוֹנִים, בְּשִׁמִּית הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת 9
וּמַחֲלִיטִים כִּי מְצֻנָּה זֶה הֵם 10
מְקִימִים, וְכֵנָּה אֵינָם רוֹצִים 11
לְקִימָה כּו', בְּדוּמָה לֵאמֹר לַעֲלִי 12
שֶׁבִּגְלָל ה"רוח שטות" של הנפש 13
הַבְּהִמִית הַמְכַסֶּה עַל הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית, 14
הָאֵדָם יוֹצֵר בְּטוֹעַת אֲבַחְנָה בֵּין עֲבִירוֹת 15
מִסּוּיָמוֹת (לְעִבּוּרֹת אַחֲרוֹת), 16
וְהַדּוּמָה, וְכֵן יִתְכַּן שְׁאֲנִישִׁים 17
מִקְבָּלִים הַחֲלָטוֹת מוֹטְעוֹת דְּרִמּוֹת לַגִּבִּי 18
קִיּוֹם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת דְּכָל זֶה הוּא 19
כָּא מַהֲעֻזּוֹת הַחֲצוּפָה וְהַקְרִירוֹת 20
הָאִדִּישׁוֹת דִּנְפֶשׁ הַבְּהִמִית לַעֲנִינֵי 21
קְרוּשָׁה וְאֱלֹקוּת, אֲשֶׁר זֶה הוּא 22
הַסִּפָּה וְהַגּוֹרֵם מַה שֶׁאָדָם כָּא 23
לִידֵי עֲבָרָה רַחֲמָנָא - לְצִלָּן, 24
שֶׁהוּא כַּמְבֹאֵר לַעֲלִי רוּחַ שְׁטוּת 25
דְּסִטְרָא אַחֲרָא וְהַפְסוּי דִּנְפֶשׁ 26
הַבְּהִמִית, שֶׁהֶם מַעְלִימִים 27
וּמְסִתִּירִים עַל אֹר הָאֵמֶת 28
הָאֱלֹקִית שֶׁל הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית שֶׁמִּצַּד 29
עֲצָמָה הִיא קְשׁוּרָה בְּאֱלֹקוּת בְּקֶשֶׁר 30
בְּלִתִּי נִיתָן לִנְתִּיק עַד כִּי כֵךְ שֶׁהָאֵדָם 31
עוֹבֵר עֲבִירָה חֹס וְשִׁלּוּם שֶׁנֶּעֱשֶׂה 32
כְּתוּצָה מִהַעֲבִירָה הִיפֶךְ הַפְּנִינָה 33
הַמִּטְרָה הָעֵלְיוֹנָה בְּכִרְיָאֵת הָעוֹלָם, 34
דְּכֻנָּה הָעֵלְיוֹנָה שֶׁנִּבְרָא 35
הָעוֹלָם לְמַעַנָּה הִיא בְּכָדִי לְכַרְוֹ 36
וְלַעֲלֹךְ וְלִזְכֹּךְ אוֹתוֹ וְלַעֲשׂוֹתוֹ כְּלִי 37
לְאֱלֹקוּת, שֶׁהָעוֹלָם הַזֶּה הִגְשָׁמִי 38
עֲצָמוֹ יִהְיֶה מְקוֹם רָאוּי לַהֲשִׁרָא 39
הַשְׁכִּינָה רִדְיָה' לְאֱלֹקוּת וְעַל יָדֵי 40
כְּסוּי הַנֶּפֶשׁ הַבְּהִמִית שֶׁמְכַסֶּה וּמַסְתִּירָה עַל הָאֵמֶת הִנָּה כָּא לְמַעֲשֶׂה 41
הַהִיפֶכֶךְ מִמֶּשׁ, שֶׁהָעוֹלָם לֹא דִי שְׁאִינוּ מִתְּבַרֵר וּמִזְדַּבֵּךְ וְלִכֵּן 42
אִינוּ הוֹפֵךְ לְהִיּוֹת 'רִידָה' לְאֱלֹקוּת, הִנָּה עוֹד מַעְלִים וּמְסִתִּיר עַל אֹר 43

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 לְאֶחָדִים, להפוך לדבר אחד למרות שעדיין נשאר מרחק גדול ביניהם שזה
2 למעלה וזה למטה הִנֵּה כְמוֹ כֵּן הוּא גַם כֵּן בְּחֶבֶל דִּנְשָׁמָה, גם
3 הנשמה נמשלה לחבל המקשר ומחבר שְׂרָאשׁוּ הָאֶחָד קָשׁוּר לְמַעְלָה
4 באלוקות, וְהוּא הִתְקַשְּׁרוּת אוֹת ה' תִּתְּנָה שם הוי' מורכב מארבעת
5 האותיות יו"ד, ה"א, ו"ו, ה"א. והאות
6 ה"א הראשונה נקראת "ה" עילאה"
7 (עליונה) והאות ה"א האחרונה נקראת
8 "ה" תתאה" (תחתונה) והקשר של
9 הנשמה באלוקות פירושו שהאות ה'
10 תתאה קשורה ומחוברת בְּהִג' אוֹתִיּוֹת יְהוָה, שלמעלה ממנה
11 בדרגה וְרָאשׁוּ אֶחָד הקצה השני
12 של 'חבלי' הנשמה קָשׁוּר לְמַטָּה,
13 וְהוּא בְּהֶאֱרַת הַנִּשְׁמָה
14 הַמְתַּלַּבֶּשֶׁת בְּגוּף הָאָדָם
15 לְהַחְיּוֹתוֹ, כמבואר בחסידות שגם
16 לאחר ירידת הנשמה למטה להתלבש
17 בְּגוּף, חלק פנימי ועצמי של הנשמה
18 נשאר למעלה ורק הארה מועטת ממנה
19 מלוכשת בתוך הגוף הגשמי.
20 וְזֶהוּ "נֶעֱקֵב חֶבֶל נִחְלָתוֹ",
21 דָּגָם בַּמַּדְרָגוֹת הַנְּמוּכּוֹת של בני
22 ישראל שֶׁהֵם בְּבַחֲיַנַת עֲקָבִים
23 שנמשלו לעקב שברגל שהוא החלק
24 התחתון ביותר של גוף האדם, הִנֵּה
25 עַל יְדֵי חֶבֶל דִּנְשָׁמָה הָרִי הֵם
26 גַם הַיְהוּדִים הִלְלוּ קָשׁוּרִים
27 ומחברים ומאוחדים בְּהֶעֱצָמוֹת,
28 בעצמותיהם ומהותו של הקדוש-ברוך-
29 הוּא וְכִבְכּוֹל שֶׁהֵם (נִשְׁמוֹת
30 יִשְׂרָאֵל) נִחְלָתוֹ החלק והירושה
31 שֶׁל מַעְלָה, וְעַל יְדֵי זֶה עַל יְדֵי
32 החיבור של הנשמה הֵם קָשׁוּרִים
33 באלוקות בְּתַקְלִית הַהִתְקַשְּׁרוֹת
34 תמיד, בְּכָל מַצָּב, גַּם אִם הִנֵּפֶשׁ
35 הַבְּהִמִּית והקליפות מעלימים ומסתירים
36 עַל הַהִרְגֵּשׁ וְעַל הַמִּידוֹת שֶׁל הִנֵּפֶשׁ
37 האלוקות, כמבואר לעיל. ומעתה, לאחר שהוסבר כי על עצם הנשמה אין
38 העלם והסתר בשום מצב ומצד שני על הרגש ועל המידות יכול להיות הסתר
39 בגלל ה"רוח שטות" מוכן מדוע האדם לעולם לא יעבור עבירה שבה הוא
40 יודע בבירור שהוא נפרד ומתנתק מאלוקות ועם זאת לגבי עבירות אחרות
41 יתכן שה"רוח שטות" כן תחסה על האמת: וְהִנֵּה עֲנִין הַכִּפְּיָרָה
42 רַחֲמָנָא-לְעָלָן אוֹ עֲבָרָה שֶׁהִיא בְּכֶרֶת חֲסִי-וְשָׁלוֹם, הֲלֹא הֵם
43 נוגעים לְעַצְמָם הַהִתְקַשְּׁרוֹת של הנשמה באלוקות, הִינּוּ בְּכָלְלוֹת
44 הַהִתְקַשְּׁרוֹת ולא רק בפרט כזה או אחר, שֶׁהֵם עַצְמָם הַנִּשְׁמָה וְעַצְמָם
45 הַנִּפְשִׁי, שבהם היא "עצם ההתקשרות" וְעַל-דֶּרֶךְ דְּכִתִּיב "כִּי

1 האמצעי המקשר ומחבר בין האדם לאלוקות שְׁוֹרָה מִתְרַגֵּג נִימִין,
2 כנגד תרי"ג המצוות (כפי שיבואר להלן) וְכִדְאִיתָא מוֹכָא בְּסִפְרָא שֶׁל
3 בִּינּוּנִים סֵפֶר הַתְּנִיָּא הַנִּקְרָא "סֵפֶר שֶׁל בִּינּוּנִים" כִּי הוּא עוֹסֵק בַּעֲבוּדַת ה'
4 שֶׁל ה"בינונים" שאִינוּ צָדִיק וְאִינוּ רָשָׁע פֶּרֶק נָא, דִּהְנִשְׁמָה כְּלוּלָה
5 מִתְרַגֵּג כַּחוֹת, ובלשון ספר
6 הַתְּנִיָּא שֶׁם: "שְׁתַּרְיָג מִינֵי כַּחוֹת
7 וְחִית כְּלוּלִים בָּהּ בְּמַהוּתָהּ וְעִצְמוּתָהּ
8 לְצַאֲתָא אֶל הַפּוֹעַל וְהַגִּילּוּי מִהַעֲלֵם,
9 לְהַחְיּוֹת רַמ"ח אַבְרִין וְשֵׁם" גִּידִין
10 שְׁבוּרָא עַל-יְדֵי הַתְּלַבְּשׁוֹת בִּנְפֶשׁ
11 הַחַיּוּנִית שִׁישׁ לֵה גַם כֵּן רַמ"ח וְשֵׁם"ה
12 כַּחוֹת הַלְלוּ".
13 וְטַעַם הַדְּבָר הוּא, הַסִּיכָה לִכְן
14 שְׁכּוּחוֹת הַנֶּפֶשׁ הֵם בְּמִסְפַּר תְּרִי"ג הִיא
15 דְּאָמְרוּ רַב"ל (סְנֵהֲדָרִין פֶּרֶק
16 ד' מִשְׁנָה ה') "חֵיב אָדָם לֹמַר
17 בְּשִׁבְלִי נִבְרָא הָעוֹלָם",
18 דְּעוֹלָם הוּא מְלֻשׁוֹן הָעֵלֶם,
19 וְלִפִּי זֶה יֵשׁ לְפָרֵשׁ אֵת הַמִּשְׁנָה דְּכָל
20 אֶחָד וְאֶחָד חֵיב לֹמַר דִּהְעֵלֶם
21 ("עוֹלָם") וְצִמְצוּם הָרָאשׁוֹן כְּדִי
22 שְׁמַהוּרָא הָאֱלֹקִי הָאִינְסוּפִי וְהַבְּלִי
23 מוֹגֵבֵל יִתְהוּ עוֹלָמוֹת וְנִבְרָאִים
24 מוֹגֵבֵלִים, הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא עֲשֵׂה
25 בְּאוֹר הָאֵין-סוּף שׁוֹרָה שֶׁל צִמְצוּמִים
26 שְׁמַעֲלִימִים אֵת הָאוֹר, כִּךְ שֶׁרַק הָאֵרָה
27 מוֹעֲטָה מִמֶּנּוּ תַּתְּגַלָּה וְתִרְדַּם לְהוֹת אֵת
28 הַנִּבְרָאִים. וְתַחֲלִיל הַצִּמְצוּמִים הִיא
29 בְּצִמְצוּם הָרָאשׁוֹן שְׁבוּ הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-
30 הוּא סִילֵק אֵת אוֹרוֹ הַגָּדוֹל הַצִּדִּיד,
31 כִּכְבוֹל, כְּדִי שֶׁתְּהִיָּה אִפְשָׁרוֹת וְנִתְּנָה
32 מְקוֹם לְעוֹלָמוֹת. וְהָאֵדָם חֵיב לְדַעַת
33 לֹמַר לְעַצְמוֹ שֶׁהָעוֹלָם וְהַצִּמְצוּם
34 נִבְרָא בְּשִׁבְלִי, כְּמַשְׁמָה לְכָל אֶחָד
35 וְאֶחָד בְּכִדִּי לְכַרְרוֹ וְלִזְכְּרוֹ,
36 וְהָאָדָם הוּא בְּצִיּוֹר כְּרָמוֹת
37 וּבַתְּנִיָּא רַמ"ח אַבְרִים וְשֵׁם"ה
38 גִּידִים שֶׁהֵם בְּמִסְפַּר תְּרִי"ג, דְּלָכֵן כִּיוּן שִׁמְשִׁימַת בִּירוֹר הָעוֹלָם
39 מוֹטֵלָה עַל הָאֵדָם כָּל הַמַּדְרָגוֹת בְּהִשְׁתַּלְּשְׁלוֹת שֶׁל הָאוֹר הָאֱלֹקִי
40 מְדַרְגָּה לְדַרְגָּה הֵם בְּמִסְפַּר הִנֵּה, וְבַעֲצֵם כָּל דְּרָגָה מִתְּחַלֶּקֶת לְתַרְי"ג
41 בַּחֲנוּת וְלָכֵן הִנֵּה גַם בְּהִנְשָׁמָה עֲצָמָה שְׁעִלִיָּה מוֹטֵל לְעוֹסֵק בְּבִירוֹר
42 הָרִי יֵשׁ גַּם כֵּן תְּרִי"ג כַּחוֹת, שֶׁבָּהֶם תְּלוּיִים הַתְּרִי"ג מַצְוּוֹת,
43 וְחֶבֶל זֶה דִּנְשָׁמָה הָרִי מִתְקַשֵּׁר בְּאֱלֻקוֹת, וְכִמּוֹ הַחֶבֶל
44 שְׂרָאשׁוּ אֶחָד קָשׁוּר לְמַעְלָה, וְרָאשׁוּ הַשְּׁנִי קָשׁוּר לְמַטָּה,
45 כְּאִשֶּׁר קֶצֶה אֶחָד שֶׁל חֶבֶל קָשׁוּר לְמַעְלָה וְקֶצֶה הַשְּׁנִי קָשׁוּר לְמַטָּה הָרִי עַל
46 יְדֵי זֶה נַעֲשֶׂה הַהִתְקַשְּׁרוֹת בֵּין ה"מעלה" וה"מטה" לְהִיּוֹת

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

45 זֶה הָרִי הוּא כָּל הַעֲצָמוֹת שֶׁל הַפֶּרֶט הֵזָה וְלֹא רַק חֵלֶק מוֹעֵט
 46 (מִמֶּנּוּ), וְעוֹד יוֹתֵר כְּעִבְרִיה פְּרִטִית קִיִּים עוֹד הֵיכַת חֲמוּר שְׂדוּמָה לְעִבְרִיה
 47 עַל אִסּוּר חֲמוּר שְׂפּוֹעֵל חֲלִישוֹת בְּכָלִלוֹת הַחֶבֶל כְּמוֹכֵן בַּשְּׁטוֹת
 48 שְׁפִימָה וְנִיתוֹק בְּאֶחָד מִמְרִיכֵי הַחֶבֶל מִחֲלִישָׁה אֶת כָּל הַחֶבֶל, וְכך בְּנִמְשָׁל,
 49 אֶף שְׂמִדוּבָר עַל עִבְרִיה פְּרִטִית, בְּסוּפּוֹ
 50 שֶׁל דְּבַר יֵשׁ לְכך הַשְׁפָּעָה עַל כָּלִלוֹת
 51 הַקֶּשֶׁר (וּבִלְשׁוֹן סֵפֶר הַתְּנָאִי, פֶּרֶק כֹּד:
 52 "אֲבָל בְּאֵמֶת לֹא־מִיתוֹ אֶפִּילוֹ עִבְרִיה
 53 קֵלָה הִרִי הַעֲבוּרָה עוֹבֵר עַל רִצּוֹן
 54 הַעֲלִיִּין בְּרוּךְ הוּא וְהוּא בְּתַכְלִית
 55 הַפִּירוּד מִיִּחְדוֹ וְאֶחָדוֹתָיו יִתְבָּרַךְ..."),
 56 וּבְכָל זֶה הֵנָּה לְהִיּוֹתָם רַק
 57 נִימִין פְּרִטִיִּים הָרִי אֵינּוּ נִרְגָּשׁ
 58 אֲצִלּוֹ כָּל כָּךְ, וְהָאֵדָם טוֹעָה
 59 לַחֲשׁוֹב שֶׁבְּעֵצָם הוּא לֹא נִפְרָד וְלֹא
 60 מִתְנַתֵּן וְהֵינּוּ שְׂבִיזָה כְּעִבּוּרֹת
 61 פְּרִטוֹת אֵלּוּ הֵנָּה הַמְּדוּת דִּנְפֶּשׁ
 62 הַבְּהִמִּית הַתְּחוּשׁוֹת וְהַרְגִּשׁוֹת שֶׁלָּה
 63 מְעִלִּימִים וּמִסְתִּירִים עַל
 64 הַמְּדוּת דִּנְפֶּשׁ הָאֱלֹקִית, וְהֵינּוּ
 65 שְׂאִינּוּ נִרְגָּשׁ אֲצִלּוֹ הָאוֹר
 66 וְהַחֲסִיּוֹת הָאֱלֹקִי, וְזֶה הַסִּבָּה
 67 שֶׁבָּא לִידֵי עֲבִירָה רַחֲמָנָא
 68 לְצִלָּן, וְהֵינּוּ הָרוּחַ שְׁטוֹת
 69 דְּסִטְרָא אֲחֵרָא שְׂמִכְסָּה
 70 וּמְעִלִּים עַל אוֹר הָאֱמָת, וְשְׂאִינּוּ
 71 נִרְגָּשׁ אֲצִלּוֹ הָאוֹר
 72 הָאֱלֹקִי, כְּמִבּוֹאֵר לְעִיל בְּאִירֻכּוֹת
 73 וְכֵה הֵנָּה יוֹרֵד רַחֲמָנָא לְצִלָּן
 74 מִדְּחִי אֶל דְּחִי לֵאחֹר שֶׁבִּשְׁלֵב
 75 רֹאשׁוֹן הַהֶעֱלֵם וְהִכְסִּיּוֹ שֶׁל הַנֶּפֶשׁ
 76 הַבְּהִמִּית וְהַקְּלִיפּוֹת גּוֹרֵמִים לוֹ לֹא־בָּר
 77 אֶת הַרְגֵּשׁ הָרָאוּי לְאֱלֹקוֹת, בְּהַמְשָׁךְ
 78 הוּא יוֹרֵד לְמַטָּה מִזֶּה עַד שֶׁבָּא
 79 לְעִשׂוֹת דְּבַר אִסּוּר רַחֲמָנָא
 80 לְצִלָּן, כְּפּוֹעֵל וְהוּא מַצִּיד הָרוּחַ
 81 שְׁטוֹת כִּנְ"ל.
 82 קִצּוֹר. יִמְשִׁיף רִיוֹסִיף עַל הַמִּבּוֹאֵר
 83 בְּפֶרֶק הַקּוֹדֵם דְּרוּחַ שְׁטוֹת
 84 הַמְעִלִּימָה וּמִסִּירָה עַל הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית
 85 מִכְסָּה רַק עַל מְדוּת הַרְגֵּשׁ
 86 וְהַתְּחוּשׁוֹת דִּנְפֶּשׁ הָאֱלֹקִית וְלֹא
 87 עַל עֲצָמוּתָהּ שֶׁל הַנֶּפֶשׁ וְעֵצָם הַהִתְקַשְּׁרוֹת וְהַהֲתַחֲבָרוֹת שֶׁל הַנֶּשְׁמָה
 88 בְּאֱלֹקוֹת שְׁלֵעוֹלָם לֹא נִפְגָּעוֹת וְנִפְגָּמוֹת.

1 עֲזוּנְתִּיכֶם הִיוּ מְבַדְּלִים בֵּינֵיכֶם לְבִין אֱלֹקֵיכֶם", וִישׁ לִפְרֹשׁ אֶת
 2 דִּיּוֹק לְשׁוֹן הַפֶּסוּק "אֱלֹקֵיכֶם" וְלֹא "אֱלֹקִים" סֵתֵם דְּאֱלֹקֵיכֶם פְּרוּשׁ
 3 אֱלֹקָה שְׁלֹכֶם, וְהֵינּוּ הָאֱלֹקוֹת שְׂבִנְשָׁמָה, כֵּך שֶׁהַכְּתוּב לֹא אוֹמֵר רַק
 4 שֶׁהַעֲזוּנוֹת מְבַדְּלִים בֵּין הָאֵדָם לְאֱלֹקוֹת כְּכָלֵל אֵלָּא מְדַגִּישׁ גַּם שֶׁהַעֲזוֹן יוֹצֵר פֶּגַם
 5 וּפִירוּד בִּיחַס לְאֱלֹקוֹת שֶׁבְּנִשְׁמָתוֹ שֶׁל
 6 הָאֵדָם וְעִנְיָנִים אֵלּוּ עִבּוּרֹת
 7 שֶׁקְשׁוּרוֹת בְּכִפִּירָה אוּ בְּאִסּוּרֵי כֹת
 8 הָרִי הֵם נוֹגְעִים בְּכָלִלוֹת
 9 הַהִתְקַשְּׁרוֹת, כְּאִמּוֹר, וְיִדְוֵעַ 23
 10 דְּעַל עֵצָם הַנֶּשְׁמָה הָרִי אֵין
 11 שׁוֹם דְּבַר הַמְּעִלִּים וּמִסְתִּיר, וְהִיא נִשְׁאֵרֶת כְּשׁוֹרָה וּמִתְחַבֵּרֶת בְּאֱלֹקוֹת
 12 כְּכָל מִצַּב וְלֹא־תֵּאֱשֶׁר בָּא אֵיזָה
 13 דְּבַר שֶׁגַם הָאֵדָם יוֹדֵעַ וּמִכִּיר בִּכְך שֶׁזֶה
 14 דְּבַר הַנּוֹגֵעַ בְּכָלִלוֹת הַהִתְקַשְּׁרוֹת
 15 נִפְשׁוֹ, שִׁכּוֹל לְהִיּוֹת נִפְרָד עַל
 16 יְדֵי זֶה מְאֱלֹקוֹת חֲסִי-וְשָׁלוֹם,
 17 וְכִנְ"ל דְּאִישׁ יִשְׂרָאֵל אֵינוֹ
 18 רוֹצֵה בְּשׁוֹם אֲפֵן וְאֵינוֹ יָכוֹל
 19 חֲסִי-וְשָׁלוֹם לְהַפְּרִיד מְאֱלֹקוֹת
 20 וְלִכְּן נִרְגָּשׁ אֲצִלּוֹ דְּבַר זֶה, וְזֶה
 21 פֶּשֶׁר הַעֲבוּרָה שֶׁבְּמִקְרָה כּוֹה אֶפִּילוֹ "קַל
 22 שֶׁבְּקָלִים" מוֹסֵר אֶת נִפְשׁוֹ שֶׁלָּא לְעַבּוֹד
 23 עֲבוּרָה זֹה אֲבָל בְּשִׂאֲרֵי עֲבִירוֹת
 24 חֲסִי-וְשָׁלוֹם שֶׁבָּהֶם לֹא נִיכֵר
 25 שֶׁהַעֲבִירָה עֲלֵיהֶם הִיא כְּפִירָה וְכֵן
 26 עִבּוּרֹת שְׂאִינֵם בְּכֹת הָרִי הֵם
 27 נִימִין פְּרִטִיִּים וְדֻקִּים בְּחֶבֶל הַעֲבָה
 28 שֶׁל הַנֶּשְׁמָה, וְלִכְּן אֵינֵם נִרְגָּשִׁים
 29 אֲצִלּוֹ כָּל כָּךְ וּבְעִבּוּרֹת אֵלּוּ הָאֵדָם
 30 לֹא מְרַגֵּשׁ אֶת הַנִּיתוֹק וְהַפִּירוּד
 31 מְאֱלֹקוֹת.
 32 זֶהֲגַם אֶף עַי שֶׁלֹּא־מִיתוֹ שֶׁל דְּבַר
 33 דְּבַעֲבָרוֹ עַל אֶחָת מִמְּצוּת
 34 הָרִי אֲשֶׁר צִוָּה לְעִשׂוֹתָן וְאֵינוֹ
 35 עוֹשֶׂה וּמִכְטֵל מְצוּת עֲשֵׂה, אוּ
 36 שְׂעוּשָׁה אֶחָת מִמְּצוּת הָרִי
 37 אֲשֶׁר צִוָּה הָרִי לְבִלְתִּי
 38 לְעִשׂוֹתָן וְעוֹבֵר עַל מְצוּת לֹא
 39 תַעֲשֶׂה, הָרִי עַל יְדֵי זֶה נִפְסָק
 40 הַנִּימָא פְּרִטִית מִתְרִיג חֲחוּסִים
 41 שְׂמֵהֶם שׁוֹר הַחֶבֶל, אוֹתוֹ חוֹט שִׁשִּׁיךְ
 42 לְמַצּוּה זֹו כְּפִרָּה (וְלֹא־מִיתוֹ שֶׁל דְּבַר גַּם זֶה גּוֹרֵם נִיתוֹק וּפִירוּד מְאֱלֹקוֹת כְּמוֹ
 43 עִבּוּרֹת שֶׁל כְּפִירָה וְאִסּוּרֵי כֹת אֶף שְׂמִדוּבָר בְּנִימָא פְּרִטִית כִּיווִן דְּבִפְרָט

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 (ה) וְהָיָה כִּשְׁם שֵׁשׁ הַטֵּיָה נְטִייה, סְטִייה לְמִטָּה מִן הַדַּעַת
- 2 שֶׁהַדַּעַת הִיא הַדֶּרֶךְ הַיְשֵׁרָה וְהַמְמוּצָעַת שֶׁהוּא שְׁנִייה מִמֶּנָּה נִקְרָא בִּשְׁם
- 3 שְׁטוּת דְּקִלְפָּה, הִיפֹךְ הַקְדוּשָׁה, הֵנָּה כְּמוֹ כֵּן יִשְׁנֶה הַטֵּיָה נְטִייה
- 4 מִהַדֶּרֶךְ הַמְמוּצָעַת וְהַרְגִּילָה לְמַעְלָה מִן הַדַּעַת, וְהוּא שְׁטוּת
- 5 דְּקִלְפָּה, כְּפִי שֶׁהוֹלֵךְ וּמְבָא.
- 6 וְהֶעֱנִין הוּא, דִּהְיָה אֲמָרוּ 1 (ה) וְהָיָה כִּשְׁם שֵׁשׁ הַטֵּיָה לְמִטָּה מִן הַדַּעַת
- 7 רַ"ל (כְּתוּבוֹת יז עמוד א) 2 שֶׁהוּא נִקְרָא בִּשְׁם שְׁטוּת דְּקִלְפָּה,
- 8 "אֲמָרוּ עָלָיו עַל ר' יְהוֹדָא 3 הֵנָּה כְּמוֹ כֵּן יִשְׁנֶה הַטֵּיָה לְמַעְלָה מִן הַדַּעַת, וְהוּא
- 9 בְּרַבִּי אֵילְעָאי, שֶׁהָיָה נוֹטֵל 4 שְׁטוּת דְּקִלְפָּה. וְהֶעֱנִין הוּא, דִּהְיָה אֲמָרוּ רַ"ל
- 10 בַּד שֶׁל הָדָס וּמִרְקָד לִפְנֵי 5 (כְּתוּבוֹת יז עמוד א) "אֲמָרוּ עָלָיו עַל ר' יְהוֹדָא
- 11 הַפֶּלֶא וְכוּ', כְּדִי לִשְׁמַח אוֹתָהּ רַב 6 בְּרַבִּי אֵילְעָאי, שֶׁהָיָה נוֹטֵל בַּד שֶׁל הָדָס וּמִרְקָד
- 12 שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק מִרְקָד 7 לִפְנֵי הַפֶּלֶא וְכוּ', רַב שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק מִרְקָד
- 13 הָיָה מִרְקָד לִפְנֵי הַכֹּהֵל אֲתֵלַת 8 אֲתֵלַת (שֶׁלֹּשׁ בְּדִין, זֹרֵק אַחַת וּמִקְבֵּל אַחַת,
- 14 (שֶׁלֹּשׁ בְּדִין שֶׁל הַדָּסִים, זֹרֵק 9 רַ"ש"), אָמַר רַבִּי זִירָא קָא מְכַסֵּף לָן סָבָא
- 15 אַחַת וּמִקְבֵּל תּוֹפֶס אַחַת, 10 (שְׁמוּזָלָל בַּכְּבוֹד תַּלְמִידֵי חֲכָמִים וְנוֹהֵג קְלוּת
- 16 רַ"ש"), אָמַר רַבִּי זִירָא קָא 11 רֹאשׁ בְּעֶצְמוֹ, רַ"ש"), כִּי נָח נִפְשִׁיה אֶפְסִיק
- 17 מְכַסֵּף לָן סָבָא הִזְקֵן מִבֵּישׁ אוֹתָנוּ 12 עֲמוּדָא דְנוּרָא בֵּין דִּידֵיהּ לְכָלָא עָלְמָא וְכוּ', אָמַר
- 18 (שְׁמוּזָלָל בַּכְּבוֹד תַּלְמִידֵי 13 רַבִּי זִירָא אֶהְיֵי לִיה שׁוּטִיָּה לְסָבָא (שׁוּט שֶׁל הָדָס
- 19 חֲכָמִים וְנוֹהֵג קְלוּת רֹאשׁ 14 שֶׁהָיָה מִרְקָד בּוֹ, רַ"ש")) וְאָמַרִי לִיה שְׁטוּתִיָּה
- 20 בְּעֶצְמוֹ לְהוֹדֵךְ כֵּךְ לִפְנֵי הַכֹּהֵל, 15 לְסָבָא (שֶׁהָיָה מִתְּנַהֵג בְּשׁוּטָה, רַ"ש"), וְאָמַרִי לִיה
- 21 רַ"ש"), כִּי נָח נִפְשִׁיה אֶפְסִיק 16 שִׁיטְתִּיָּה לְסָבָא" (שִׁיטְתּוֹ וּמִנְהֶגוֹ, רַ"ש"), דִּשְׁטוּת
- 22 עֲמוּדָא דְנוּרָא בֵּין דִּידֵיהּ 17 זֹו הָרִי הִיא לְמַעְלָה מִן הַדַּעַת, שֶׁהוּא מִדְּרָגָה
- 23 לְכָלָא עָלְמָא וְכוּ', כֹּאֲשֶׁר נָחָה 18 גְּבוּהָה וְנִפְלְאָה בְּמָאֵד מָאֵד, דָּאִישׁ וְאִשָּׁה הָרִי זָכוּ
- 24 נִפְשׁוֹ (וְנִפְשׁוֹ מִן הָעוֹלָם) הַפְסִיק (חֲצִץ) 19 הָרִי שְׁכִינָה שְׁרוּיָה בֵּינֵיהֶם, דָּאִישׁ הוּא אִשׁ י'
- 25 עֲמוּד אִשׁ בֵּינוּ לְכָל הָעוֹלָם, וְאִזְ אָמַר 20 וְאִשָּׁה הוּא אִשׁ ה', וְכֹאֲשֶׁר זָכוּ אֶז הָרִי הֵם יִ"ה
- 26 רַבִּי זִירָא אֶהְיֵי לִיה שׁוּטִיָּה 21 כּו', (וְכֹא בְּגָלוּי בְּנִין עָדִי עַד כּו'), אִם כֵּן הָרִי זֹו
- 27 לְסָבָא הוֹעִיל לוֹ לִזְקֵן הַשּׁוּט שֶׁלוֹ 22 מִדְּרָגָה גְּבוּהָה, לָכֵן בְּשִׁבִּיל זֶה זָכָה לְגִלּוּיִים
- 28 (שׁוּט שֶׁל הָדָס שֶׁהָיָה מִרְקָד 23 נְעִלִים בִּיּוֹתֵר דָּאֶפְסִיק עֲמוּדָא דְנוּרָא כּו', שֶׁזֶּהוּ
- 29 בּוֹ, רַ"ש") וְאָמַרִי לִיה וִישׁ 24 בְּחִינַת גָּלוּי אֹר בְּגָלוּי מִמֶּשׁ כּו'. וּבִאֹר הֶעֱנִין
- 30 אוֹמְרִים שְׂרָבִי זִירָא תַּחְבָּטָא בְּנוֹסַח 25 הוּא, דִּהְיָה אֹר-אֵין-סוֹף הָרִי לִית מַחְשָׁבָה
- 31 אַחֵר, שֶׁהוֹעִילָה לוֹ לִזְקֵן שְׁטוּתִיָּה 26 תְּפִסָּא בִּיה כָּלָל, וְהוּא לְמַעְלָה מִגְּדֵר הַשְּׁגָה, דְּכָל
- 32 לְסָבָא הַשּׁוּטוֹת שֶׁלוֹ (שֶׁהָיָה 27 הַשְּׁגָה הֵנָּה גַּם הַיּוֹתֵר נְעִלִית הָרִי הוּא בְּגֵדֵר
- 33 מִתְּנַהֵג בְּשׁוּטָה, רַ"ש"), 28 הַשְּׁגָה עַל כָּל פָּנִים, אָבֵל מֵה שְׂאֵינוּ בְּגֵדֵר הַשְּׁגָה
- 34 וְאָמַרִי לִיה וִישׁ אוֹמְרִים שְׂרָבִי זִירָא 29 הָרִי אִי אֶפְשָׁר שִׁיתְפֹּס בְּהַשְּׁגָה כָּלָל, וְכֹדָאִיתָא
- 35 תַּחְבָּטָא שֶׁהוֹעִילָה לוֹ לִזְקֵן שִׁיטְתִּיָּה 30 בְּסִפְרָ שֶׁל בִּינוּנִים פֶּרֶק יח, וְלִגְבִי הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ
- 36 לְסָבָא" (שִׁיטְתּוֹ וּמִנְהֶגוֹ, 31 הוּא שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִן הַשֶּׁקֶל וְהַדַּעַת וְלִית
- 37 רַ"ש"), דִּשְׁטוּת זֹו שֶׁל זְלוּל 32 מַחְשָׁבָה תְּפִסָּא בִּיה כָּלָל, הַפֶּל כְּפִתִּים אֲצִלוֹ
- 38 בַּכְּבוֹד עֲצוּמוֹ, כְּבִיכּוֹל, וְעִשְׂיִית מַעֲשֶׂה 33 יִתְבָּרַךְ, כְּדִכְתִּיב "וְאֵנִי בְעַר וְלֹא אֶדַע בְּהִמּוֹת
- 39 שֶׁנִּרְאָה כְּשִׁטּוֹת כְּדִי לִשְׁמַח אֶת הַכֹּהֵל 40 הָרִי הִיא לְמַעְלָה מִן הַדַּעַת,
- 41 שֶׁהוּא מִדְּרָגָה גְּבוּהָה וְנִפְלְאָה 41 הוּא שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִן הַשֶּׁקֶל וְהַדַּעַת וְלִית
- 42 בְּמָאֵד מָאֵד, הַתְּנַהֲגוֹת בְּדֶרֶךְ שֶׁל 42 מַחְשָׁבָה תְּפִסָּא בִּיה כָּלָל, הַפֶּל כְּפִתִּים אֲצִלוֹ
- 43 לְמַעְלָה מִן הַדַּעַת, בְּדֶרֶךְ עַל-שִׁכְלִית, 43 הִיא דִּרְגָה רִחוּתִית גְּבוּהָה בִּיּוֹתֵר, וְהִיא
- 44 הִיא דִּרְגָה רִחוּתִית גְּבוּהָה בִּיּוֹתֵר, וְהִיא 44 נּוֹבַעַת מִהֲבִנָּה וְהִכְרָה עֲמוּקָה בְּמַעְלָתוֹ וְחִשְׁבִּיתוֹ שֶׁל עֲנִין הַנִּישׁוּאִין כְּמֹאמַר
- 45 נּוֹבַעַת מִהֲבִנָּה וְהִכְרָה עֲמוּקָה בְּמַעְלָתוֹ וְחִשְׁבִּיתוֹ שֶׁל עֲנִין הַנִּישׁוּאִין כְּמֹאמַר 45 חֲכָמֵינוּ ז"ל דָּאִישׁ וְאִשָּׁה הָרִי זָכוּ אִם הָאִישׁ וְהָאִשָּׁה זָכוּ הָרִי
- 46 חֲכָמֵינוּ ז"ל דָּאִישׁ וְאִשָּׁה הָרִי זָכוּ אִם הָאִישׁ וְהָאִשָּׁה זָכוּ הָרִי 46

בִּיה כָּלָל וְאֵין הַמַּחְשָׁבָה תּוֹפֶסַת וּמִשְׁיָגָה בּוֹ כָּלָל, הַפֶּל גַּם הַחֲכָמִים
הַגְדוּלִים בִּיּוֹתֵר כְּפִתִּים חֲסִירֵי שֶׁל אֲצִלוֹ לִגְבוֹי יִתְבָּרַךְ, כְּדִכְתִּיב

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 "וְאָנִי בַעַר וְלֹא אָדַע בְּהֵמוֹת הָיִיתִי עִמָּךְ, וְאָנִי תָמִיד עִמָּךְ"
- 2 וְגו', כְּלוּמַר שֶׁבִּזְהָ שְׂאֵנִי בַעַר וּבְהֵמוֹת אָנִי תָמִיד עִמָּךְ",
- 3 כלומר, הדרך להתקרב אל הקדוש-ברוך-הוא איננה על-ידי הבנה והשגה
- 4 שהרי ככל שהאדם יצליח להבין ולהשיג באלוקות בסופו של דבר הרי
- 5 מחשבה אנושית לא מסוגלת להגיע
- 6 להבנה והשגה אמיתית בקדוש-
- 7 ברוך-הוא שלמעלה מגדר שכל
- 8 דְּבִכְדִּי לְהִגִּיעַ לְעֶצְמוּתוֹ
- 9 יִתְבָּרֵךְ ולהתחבר ולהתקשר עמו
- 10 הוּא לֹא עַל-יְדֵי הַשְׂכָּל אֲלֵא אֲדַרְבָּה
- 11 עַל יְדֵי בְטוּל הָרָצוֹן הָאִשִּׁי שֶׁל
- 12 הָאָדָם שֶׁלֹּמְעֵלָה מִטַּעַם וְדַעַת,
- 13 והביטול הוא למעלה מהשכל וְלִכְן
- 14 נִקְרָאת בְּחִינָה וּמִדְּרָגָה זוֹ שֶׁל
- 15 ביטול המציאות האישית באופן ע-
- 16 שְׂכָלִי בְּשֵׁם שְׁטוּת.
- 17 וְזֶהוּ גַם כֵּן הַסִּיכָה לִכְךָ מֵהַ
- 18 שֶׁהִנְבִּיא נִקְרָא בְּשֵׁם מִשְׁגָּע,
- 19 ובעוד שדברך כלל משמעות הביטוי
- 20 היא חוסר דעת ושכל, למטה מהדעת,
- 21 כאן הכוונה למעלה מהדעת וּכְמוֹ
- 22 שֶׁכְּתוּב גַּם לִגְבִּי אֶחָד מִבְּנֵי
- 23 הַנְּבִיאִים שֶׁנִּשְׁלַח עַל יְדֵי אִלִּישַׁע
- 24 לַמְּשֻׁחַ אֶת יְהוּא לִמְלֶךְ "מִדּוּעַ בָּא
- 25 הַמִּשְׁגָּע הַזֶּה" (וכפירוש המצודת
- 26 דוד: "כֵּן קָרָא אֶת הַנְּבִיא, לְפִי שֶׁבַעַת
- 27 שהיה מתבודד בנבואה היה נדמה להם
- 28 כמשוגע, על כי לא פנה אז בענייני
- 29 העולם"), דִּהְיָה בַּעַת הַתְּגִלּוֹת
- 30 הַנְּבִיאָה הָיָה צָרִיף הַנְּבִיא
- 31 לְהִיּוֹת בְּהַפְשָׁט הַגִּשְׁמִיּוֹת²⁴,
- 32 וְהֵינּוּ הַפְשָׁט יִצְיָא מִהַגְּדִירִים
- 33 שֶׁל הַשְׂכָּל וְהַמְּדוּת, וְלְהִיּוֹת
- 34 בְּבַחֲנִית בְּטוּל שֶׁלֹּמְעֵלָה
- 35 מִטַּעַם וְדַעַת, דִּזְהוּ גַם כֵּן
- 36 עֲנִין הַפְשָׁט הַלְּבוּשִׁים
- 37 הַגִּשְׁמִיִּים בַּעַת הַנְּבִיאָה, וּכְמוֹ
- 38 שֶׁכְּתוּב בְּשָׂאוֹל "וַיִּפְשָׁט גַּם
- 39 הוּא אֶת²⁵ בְּגָדָיו וַיִּתְּנָבֵא",
- 40 דִּהְלְבוּשִׁים כֹּל עֲנִין הַבְּגָדִים הֵם
- 41 בָּאִים מִצַּד חֲטָא עֵץ הַדַּעַת,
- 42 דִּקְדָּם הַחֲטָא כְּתִיב עַל אָדָם וְחֹה "וַיְהִי שְׁנֵיהֶם עֲרוּמִּים כֹּי"

- וְלֹא יִתְבַּשְׁשׁוּ", כִּי כָל עוֹד לֹא הִיָּה לָהֶם יֵצֵר הָרַע לֹא הִיָּה מִקּוֹם לְהַתְבַּיֵּשׁ
- מִכֵּךְ שֶׁהַגּוֹף עוֹרֵם וְעַל יְדֵי חֲטָא עֵץ הַדַּעַת נִתְחַדֵּשׁ עֲנִין
- הַלְּבוּשִׁים, וְיִדּוּעַ דְּעֵקֶר הַחֲטָא הוּא הַהֲרָגֶשׁ הַמַּעֲרֵב בְּטוּב
- וְרַע, לַעֲוֹת הַמַּצֵּב שֶׁהִיָּה קוֹדֵם הַחֲטָא, לֵאלֵל כָּל רֵשׁ רַע, וְכְתִיב "וַיִּדְעוּ
- כִּי עִירָמָם הֵם", שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ
- בָּהֶם הַהֲרָגֶשׁ הַמַּעֲרֵב בְּטוּב
- וְרַע, שֶׁזֶּהוּ גַם כֵּן עֲנִין
- הַלְּבוּשִׁים, הַהֲרָגֶשׁ הַמַּעֲרֵב
- בְּטוּב וְרַע, וּבְשִׁרְשׁוֹ הַשּׁוֹרֵשׁ שֶׁל
- הַבְּגָדִים הַגִּשְׁמִיִּים הוּא הַרָגֶשׁ
- הַשְׂכָּל וְהַמְּדוּת בִּנְפֶשׁ הָאָדָם,
- וְכַשֵּׁם שֶׁבַעַת הַנְּבִיאָה עַל הַנְּבִיא לַצַּחַת
- מִגְדִּירֵי הַמַּצִּיאוֹת הָרוּחָנִית-נִפְשִׁית שֶׁלּוֹ
- וְלַהֲבַטֵּל לְחַלּוּטִין לְאִלּוּקוֹת, כֵּךְ הִיָּה
- עַלִּי לְפִשׁוּט אֶת הַבְּגָדִים וְהַדְּמוּת
- הַגִּשְׁמִיּוֹת שֶׁלּוֹ וְלִכְן בַּעַת הַנְּבִיאָה
- הָיָה צָרִיף לְהִיּוֹת הַפְשָׁט
- הַלְּבוּשִׁים שֶׁהוּא עֲנִין
- הַפְשָׁט הַהֲרָגֶשׁ דְּשִׂכָּל
- וְהֵינּוּ לְהִיּוֹת בְּבַחֲנִית
- בְּטוּל הַכַּחוּת וְהַחוּשִׁים וְלֹאכֵר
- לְגַמְרֵי אֶת הַדְּמוּת וְהַצִּיּוֹר שֶׁל
- הַמַּצִּיאוֹת הָאִשִּׁית שֶׁלּוֹ עַל כָּל
- הַחִיבָטִים שֶׁלָּה, וְכַמְבָּאֵר
- בְּרַמְבַּ"ם בְּהַלְכוֹת יְסוּדֵי
- הַתּוֹרָה, "מִיְסוּדֵי הַדַּת לִידַעַת
- שֶׁהָאֵל-יִתְבָּרֵךְ מִנְּבִיא בְּנֵי
- אָדָם, וְהַנְּבִיאָה חָלָה עַל חֲכָם
- וְגַבּוֹר הַמִּתְגַּבֵּר עַל יִצְרוֹ, וְאֵין
- יִצְרוֹ מִתְגַּבֵּר עָלָיו בְּשׁוּם
- דְּכָר", וְכַמְבָּאֵר שֶׁם בְּאַרְכָּה
- כְּמָה גְּדוּלָּה מַעֲלֵת הַנְּבִיאִים, וְלִכְן
- מֵאַחֵר שֶׁהִנְבִּיא מַתְעַלָּה מִגְדִּירֵי הַשְׂכָּל
- (וְגַם הַמִּדּוּת וְכָל שֶׁאֵר פְּרִטֵּי הַמַּצִּיאוֹת
- וְהַיִּישׁוֹת שֶׁלּוֹ וּמִתְבַּטֵּל לְחַלּוּטִין
- לְאִלּוּקוֹת) נִקְרָאת בְּחִינָה זוֹ
- שְׁטוּת, שֶׁזֶּהוּ הַהֲטָיָה נְטִיָּה
- לְמַעֲלָה מִן הַדַּעַת וְהַשְׂגָּה,
- וְלְהִיּוֹת שֶׁהַעֲבֹדָה בְּמִשְׁכָּן
- וּמִקְדָּשׁ הוּא לְאַהֲבָא
- חֲשׂוֹכָא לְנִהוּרָא, לְהַפּוֹךְ חוֹשֶׁךְ
- לְאוֹר עַד כִּדִּי כֵךְ דִּהַחֲשֵׁךְ עֲצָמוֹ יֵאֵר, כְּמַבְאֵר לְעִיל בְּפִרְקִים א"ב

(24) תניא קונטרס אחרון דיבור המתחיל להבין מה שכתוב בפרי עץ חיים בשם רעיא מהימנא פרשת משפטים. וראה זוהר חלק ב קטז, ב. - ועיין גם כן טור ושולחן ערוך אורח חיים סימן צח. שולחן ערוך רבנו שם והלכות תלמוד תורה פרק ד סעיף ה. (25) בכתוב (שמואל א יט, כד) ליתא תיבת "את". אבל ככפנים הוא בגוף כתב יד קודש דתרנ"ח, מה שאין כן

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וְהִינוּ דְמַהֲשׁוּת דְלַעֲמַת זֶה שְׁלֻמָּה מִן הַשְׁכָּל הַמַּעֲלִימָה וּמַסְתִּירָה
 - 2 עַל אֲלוּקוֹת וּלְכֵן הָיָה בִּבְחִינַת חוֹשֶׁךְ יִהְיֶה בִּבְחִינַת שְׁטוּת דְקִדְשָׁה
 - 3 שְׁהָיָה לַמַּעֲלָה מִן הַשְׁכָּל וּבִבְחִינַת אֹר, לְכֵן הָיָה הַמִּשְׁכָּן מַעֲצֵי שֵׁטִים
 - 4 דְּוָקָא, "שֵׁטִים" מַלְשׁוֹן שְׁטוּת וְהִינוּ הַלְמַעְלָה מִן הַדַּעַת הַמַּתְבָּרָר
 - 5 וְנַעֲשֶׂה מִן הַלְמַטָּה מִן הַדַּעַת
 - 6 לְאַחַר שְׁחוּשָׁךְ ה'"לְמַטָּה מִן הַדַּעַת"
 - 7 מַתְבָּרָר וּמוֹדֵקֵן הוֹפֵךְ לְאוֹר שֶׁל
 - 8 "לְמַעֲלָה מִן הַדַּעַת".
 - 9 וְהוֹלֵךְ וּמַפְרֵט אֶת מַשְׁמַעוֹת הַדְּבָרִים
 - 10 בַּעֲבוּרֵת ה' שֶׁל כָּל אֶחָד וְאַחַד:
 - 11 וְזֶהוּ "וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ
 - 12 וְשִׁכְנָתִי בְּתוֹכָם", בְּתוֹךְ כָּל
 - 13 אֶחָד וְאַחַד, שְׁעִנִּין זֶה שֶׁל הַפִּיכָה
 - 14 הַשְׁטוּת דְלַעֲמַת־זֶה לְשְׁטוּת דְקִדְוֶשָׁה
 - 15 שְׁהִיָּה בַּמִּשְׁכָּן קִיָּים לַמַּעֲשֶׂה בַּעֲבוּרֵת ה'
 - 16 שֶׁל כָּל אֶחָד וְאַחַד וְזֶה בָּא עַל יְדֵי
 - 17 עֲבוּדַת הָאָדָם בַּעֲבוּדַת
 - 18 הַבְּרוּרִים הַפְּרִיטִית שְׁלוֹ, שְׁפּוֹעֵל
 - 19 לְאַהֲפָקָא חֲשׂוּכָא לְנִהוּרָא,
 - 20 וְהִינוּ לְהַפֵּךְ אֶת הַלְמַטָּה מִן
 - 21 הַדַּעַת דְּעוֹלָם (פֶּן וְעֵלֵט שֶׁל
 - 22 הַעוֹלָם), שְׁיִהְיֶה מִזֶּה לְמַעֲלָה
 - 23 מִן הַדַּעַת, כְּפִי שֶׁהוֹלֵךְ וּמַבָּר
 - 24 דִּישְׁנָם כְּמָה דְּבָרִים בָּאָדָם
 - 25 שְׁהוּא נִוְהֵג מִתְנַהֵג וְעוֹשֶׂה כֵּן
 - 26 לֹא בַּגֵּל סִיבָה הַגִּיּוּנִית הַמַּתְקַבֵּל עַל
 - 27 הַדַּעַת אֲלֵא וְיִיֵּלַע אֲזוּי טוֹט
 - 28 וְעֵלֵט, כִּי כֵן נִוְהֵגִים בַּעוֹלָם
 - 29 וְהַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הֵם כְּמוֹ חֵק
 - 30 שְׁבִלְתִּי מְזִיזִים אוֹתוֹ מִמְּקוֹמוֹ
 - 31 וְאַנְשִׁים עוֹשִׂים אוֹתָם לֹלָא טַעַם אֲלֵא
 - 32 רַק לְפִי דְכֵן הוּא הַנְּהִיגָה
 - 33 הַעוֹלָם, וְכִמּוֹ כְּכִמָּה עֲנִינִי
 - 34 נְמוּס וְהַדּוּמָה כּו', שְׁנַחוּג
 - 35 לַעֲשׂוֹת אוֹתָם רַק כִּי כֵן נִוְהֵג בַּעוֹלָם
 - 36 הֵנָּה אֶת זֶה צְרִיכִים לְהַפְּכוֹ
 - 37 מִמַּצֵּב שֶׁל לְמַטָּה מִהַדַּעַת אֶל
 - 38 הַלְמַעְלָה מִן הַדַּעַת בַּעֲבוּדָה,
 - 39 וְכִמּוֹ עַל-דֶּרֶךְ-מִשְׁל זְמַנִּי
 - 40 הָאֲכִילָה וְזְמַנִּי הַשְּׁנָה, הֵנָּה
 - 41 מִצַּד הַרְגֵּשׁ הַעוֹלָם הֵם
 - 42 קְבוּעִים בְּעֵתִים וְזְמַנִּים, וּבִדְרוֹךְ
 - 43 כָּל אֲנָשִׁים אוֹכְלִים וְיֹשְׁנִים בּוֹמְנִים
 - 44 קְבוּעִים וְלֹא מוֹכְנִים לְשׁוֹנֵת אֶת הַהֲרָגֵל שֶׁלָּהֶם בַּעֲנִינִין זֶה וְגַם כְּשִׁצְרִיךְ
- וְהִינוּ דְמַהֲשׁוּת דְלַעֲמַת זֶה שְׁלֻמָּה מִן הַשְׁכָּל הַמַּעֲלִימָה וּמַסְתִּירָה עַל אֲלוּקוֹת וּלְכֵן הָיָה בִּבְחִינַת חוֹשֶׁךְ יִהְיֶה בִּבְחִינַת שְׁטוּת דְקִדְשָׁה שְׁהָיָה לַמַּעֲלָה מִן הַשְׁכָּל וּבִבְחִינַת אֹר, לְכֵן הָיָה הַמִּשְׁכָּן מַעֲצֵי שֵׁטִים דְּוָקָא, "שֵׁטִים" מַלְשׁוֹן שְׁטוּת וְהִינוּ הַלְמַעְלָה מִן הַדַּעַת הַמַּתְבָּרָר וְנַעֲשֶׂה מִן הַלְמַטָּה מִן הַדַּעַת לְאַחַר שְׁחוּשָׁךְ ה'"לְמַטָּה מִן הַדַּעַת" מַתְבָּרָר וּמוֹדֵקֵן הוֹפֵךְ לְאוֹר שֶׁל "לְמַעֲלָה מִן הַדַּעַת". וְהוֹלֵךְ וּמַפְרֵט אֶת מַשְׁמַעוֹת הַדְּבָרִים בַּעֲבוּרֵת ה' שֶׁל כָּל אֶחָד וְאַחַד: וְזֶהוּ "וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשִׁכְנָתִי בְּתוֹכָם", בְּתוֹךְ כָּל אֶחָד וְאַחַד, וְזֶה בָּא עַל יְדֵי עֲבוּדַת הָאָדָם בַּעֲבוּדַת הַבְּרוּרִים הַפְּרִיטִית שְׁלוֹ, שְׁפּוֹעֵל לְאַהֲפָקָא חֲשׂוּכָא לְנִהוּרָא, וְהִינוּ לְהַפֵּךְ אֶת הַלְמַטָּה מִן הַדַּעַת דְּעוֹלָם (פֶּן וְעֵלֵט שֶׁל הַעוֹלָם), שְׁיִהְיֶה מִזֶּה לְמַעֲלָה מִן הַדַּעַת, כְּפִי שֶׁהוֹלֵךְ וּמַבָּר 24 דִּישְׁנָם כְּמָה דְּבָרִים בָּאָדָם 25 שְׁהוּא נִוְהֵג מִתְנַהֵג וְעוֹשֶׂה כֵּן 26 לֹא בַּגֵּל סִיבָה הַגִּיּוּנִית הַמַּתְקַבֵּל עַל 27 הַדַּעַת אֲלֵא וְיִיֵּלַע אֲזוּי טוֹט 28 וְעֵלֵט, כִּי כֵן נִוְהֵגִים בַּעוֹלָם 29 וְהַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הֵם כְּמוֹ חֵק 30 שְׁבִלְתִּי מְזִיזִים אוֹתוֹ מִמְּקוֹמוֹ 31 וְאַנְשִׁים עוֹשִׂים אוֹתָם לֹלָא טַעַם אֲלֵא 32 רַק לְפִי דְכֵן הוּא הַנְּהִיגָה 33 הַעוֹלָם, וְכִמּוֹ כְּכִמָּה עֲנִינִי 34 נְמוּס וְהַדּוּמָה כּו', שְׁנַחוּג 35 לַעֲשׂוֹת אוֹתָם רַק כִּי כֵן נִוְהֵג בַּעוֹלָם 36 הֵנָּה אֶת זֶה צְרִיכִים לְהַפְּכוֹ 37 מִמַּצֵּב שֶׁל לְמַטָּה מִהַדַּעַת אֶל 38 הַלְמַעְלָה מִן הַדַּעַת בַּעֲבוּדָה, 39 וְכִמּוֹ עַל-דֶּרֶךְ-מִשְׁל זְמַנִּי 40 הָאֲכִילָה וְזְמַנִּי הַשְּׁנָה, הֵנָּה 41 מִצַּד הַרְגֵּשׁ הַעוֹלָם הֵם 42 קְבוּעִים בְּעֵתִים וְזְמַנִּים, וּבִדְרוֹךְ 43 כָּל אֲנָשִׁים אוֹכְלִים וְיֹשְׁנִים בּוֹמְנִים 44 קְבוּעִים וְלֹא מוֹכְנִים לְשׁוֹנֵת אֶת הַהֲרָגֵל שֶׁלָּהֶם בַּעֲנִינִין זֶה וְגַם כְּשִׁצְרִיךְ

באתי לגני אחותי כלה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 גְּלוּי אֹר אֶלְקִי בְּנִפְשׁוֹ, וְזָהוּ סִיכּוֹם וְהַהוּרָאָה לַמַּעֲשֶׂה שְׁבַדְבְּרִי
- 2 הַזֶּה שְׁבֻכָּאוֹ בְּתַחֲלִיל הַמֶּאֱמָר כִּד אֶתְכַפֵּיָא סְטָרָא אַחְרָא,
- 3 שְׁעַל יְדֵי שְׁפֹעֵל לְהַפֵּךְ אֶת הַשְּׁטוֹת דְּנִפְשׁ הַבְּהֵמִית
- 4 אֵין דְּעַם קֶאָף פֻּון וְוַעֲלֵט וְאֵת הַהִתְלַחֲבוֹת וְהַלָּהֵט שֶׁל הָעוֹלָם
- 5 בַּעֲנִינִים גַּשְׁמִיִּים אֶל הַקִּדְשָׁה
- 6 בְּקִיּוֹם הַתּוֹרָה וְהַמַּצְוֹת, אֲזִי 1 בְּנִפְשׁוֹ, וְזָהוּ כִּד אֶתְכַפֵּיָא סְטָרָא אַחְרָא, שְׁעַל יְדֵי
- 7 אֶסְתָּלַק יִקְרָא דְקוּדְשָׁא- 2 שְׁפֹעֵל לְהַפֵּךְ אֶת הַשְּׁטוֹת דְּנִפְשׁ הַבְּהֵמִית אֵין
- 8 בְּרִיף-הוּא בְּכוּלָּהּ עֲלָמִין, 3 דְּעַם קֶאָף פֻּון וְוַעֲלֵט אֶל הַקִּדְשָׁה בְּקִיּוֹם הַתּוֹרָה
- 9 מִתְעַלָּה כְּבוֹדוֹ שֶׁל הַקִּדּוּשׁ בְּרוּךְ הוּא 4 וְהַמַּצְוֹת, אֲזִי אֶסְתָּלַק יִקְרָא דְקוּדְשָׁא-בְּרִיף-הוּא
- 10 בְּכָל הָעוֹלָמוֹת שְׁמַאִיר וּמִתְגַּלָּה 5 בְּכוּלָּהּ עֲלָמִין, שְׁמַאִיר וּמִתְגַּלָּה אֹר הַסּוֹבֵב כָּל
- 11 אֹר הַסּוֹבֵב כָּל עֲלָמִין הָאֹר 6
- 7 קְצוּר. יִבְאָר שְׁטוֹת וְהִטָּיָה לְמַעְלָה מִטַּעַם וְדַעַת דְּקִדְשָׁה, וּכְמוֹ הַפְּשֻׁט הַרְגָּשׁ הַשְּׁכָל וְהַמַּדּוּת בְּעַת
- 8 הַנִּבְיָאָה. הַמְשָׁכֵן מַעְצֵי שְׂטִים, אֶתְהַפְּכָא דְשְׁטוֹת דְּלַעֲמַת זֶה לְשְׁטוֹת דְּקִדְשָׁה. וְעַל דִּרְךָ זֶה בַּעֲבוּרָת
- 9 כָּל אֶחָד וְאֶחָד.

ב"ה. נוסח המברק שהואיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לשלוח לאנ"ש שיחיו בכל מרחבי תבל לקראת יום ההילולא יו"ד שבט, ה'תשנ"ב

הצלחה רבה בכל עניני הילולא דנשיא דורנו ובתר רישא גופא אזיל! האנשים והנשים והטף.
כולל ובפרט התועדויות פעילות ומתוך אהבת ישראל, ביום ההילולא ובשבת קודש להוי', שבת שירה,
ובמוצאי שבת,
והמשך? שלהן ופירותיהן בכל הימים שלאחריהם,
ויקויים היעוד³ בספר דוד מלכא משיחא: ויהי נועם ה' אלקינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה
ידינו כוננהו,
ובני ישראל יוצאים ביד רמה⁴,
במהרה בימינו ממש בגאולה האמיתית והשלמה.
בברכה

/מקום החתימה/

(3) היעוד: תהלים צ, י"ז (טו"ב).

(4) ובני .. דמוה תחלת פרשת יום ההילולא (בשלח יד, ח).

(1) ובתר .. אזיל: עירובין מא, א.

(2) והמשך: הפעולה עצמה נמשכת (ונוסף ע"ז) פירותיהן צ ומעלה בכא"א, וכמובן גם מרד"ה באתי לגני (דההילולא).

וְצָרִיף לְהִבִּין קָשׁוּר הָעֲנָן ד' חֲבָרִים מְקַשְׁבִּים" ולפי פירוש
 זה הכוונה לקדוש-ברוך-הוא ופמליה שלו, לְעֲנָן "הַיּוֹשֶׁבֶת בְּגָנִים -
 רוֹעֵה בְּגָנִים שֶׁל אַחֲרִים", שְׁדוּקָא פֶּאֶשֶׁר כְּנֶסֶת-יִשְׂרָאֵל היא
 במצב נחות בגלות, נְפֻצָּה בְּגוּלָּה וְרוֹעֵה בְּגָנִים שֶׁל אַחֲרִים, אָזִי
 בָּא הֶקֶב"ה וּפְמַלְיָא שְׁלוֹ
 לְשִׁמוּעַ בְּקוֹלָן ומדברי המדרש
 והמפרשים משמע שדווקא כאשר בני
 ישראל הם במצב נחות בגלות, אזי
 'חברים מקשיבים לקולך', וצריך להבין
 את טעם הדבר.

דְּהֵנָּה, כְּלָלוֹת הָעֲבוּדָה שבני
 ישראל עובדים את ה' שְׁבֻזְמָן
 הַגְּלוּת אֵינָה בְּעֶרְףָּ אֵין לה כל
 יחס והשוואה לְגַבִּי הָעֲבוּדָה שבני
 ישראל עובדים את ה' שְׁבֻזְמָן
 הַבֵּית, דְּכִינוּן שְׁעֲבוּדָתָם שֶׁל
 יִשְׂרָאֵל היא לְפַעַל בְּעוֹלָם,
 וְכָל הַמִּתְאַבֵּק עִם מְגוּל כו',
 מי שבא במגע ונאבק עם כוחות לא
 טובים, גם הוא נפגע ו'מתגוול'. הָרִי
 מוֹכֵן, שְׁבֻזְמָן הַגְּלוּת, מִצַּד
 גּוֹדֵל הַיְרִידָה הַרוּחָנִית
 שְׁבֻזְמָן, הֵנָּה גַם עֲבוּדָה
 בְּנִי-יִשְׂרָאֵל שהם עובדים את ה',
 וְאֶפְּלִי עֲבוּדָה הַצְּדִיקִים
 שעובדים את ה' בדרגה נעלית, אֵינָה
 בְּעֶרְףָּ אֵין לה כל יחס והשוואה
 לְגַבִּי הָעֲבוּדָה שְׁבֻזְמָן הַבֵּית
 ואם כן מתחזקת השאלה מדוע 'חברים
 מקשיבים לקולך', היינו שהקדוש-
 ברוך-הוא ופמלייתו באים לשמוע את
 בני ישראל, דווקא בזמן הגלות.
 וַיֵּשׁ לְהוֹסִיף בְּזָה, דְּהֵנָּה
 הַלְשׁוֹן האמור בפסוק זה על בני
 ישראל "הַיּוֹשֶׁבֶת בְּגָנִים" מוֹדָה
 עַל גּוֹדֵל הַיְרִידָה שְׁבֻזְמָן
 הַגְּלוּת גּוֹפָא עצמו, והידידה היא
 עד כדי כך שְׁאֵין מְרַגְּשִׁים כָּלֵל
 שְׁנִמְצָאִים בְּגָלוּת, וְאֶדְרָבָה,

לְהוֹסִיף בְּזָה, דְּהֵנָּה הַלְשׁוֹן "הַיּוֹשֶׁבֶת בְּגָנִים" מוֹדָה עַל גּוֹדֵל הַיְרִידָה שְׁבֻזְמָן
 הַגְּלוּת גּוֹפָא, שְׁאֵין מְרַגְּשִׁים כָּלֵל שְׁנִמְצָאִים בְּגָלוּת, וְאֶדְרָבָה, מְרַגְּשִׁים

בס"ד. שבת פרשת בשלח, י"ג שבט, ה'תשכ"ט

(הנחה בלתי מוגה)

הַיּוֹשֶׁבֶת בְּגָנִים, חֲבָרִים מְקַשְׁבִּים לְקוֹלָךְ
 הַשְּׁמִיעֲנִי¹, וּמִבִּיא כ"ק מו"ח
 אֲדָמוּר בְּמֶאֱמָר שֶׁל י"ג שְׁבֻט (מֶאֱמָר הַשְּׁנִי שֶׁל
 ה'הַמְשִׁיף' דְּהֵיְלִילוּלָא)² פְּרוּשׁ רַש"י עַל הַפְּסוּק,
 שְׁהֶקֶב"ה אֹמֵר לְכֶנֶסֶת-יִשְׂרָאֵל: אַתָּה הַנְּפֻצָּה
 בְּגוּלָּה, רוֹעֵה בְּגָנִים שֶׁל אַחֲרִים
 בְּמֶצֶב יִרְדּוּ, כֹּאשֶׁר בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל נֹאֲלָצִים לְרַעוּת בַּשְּׂדוֹת זֵרִים
 לְצוּרְךָ פְּרַנְסָתָם, וַיּוֹשֶׁבֶת בְּבֵיתִי
 כְּנִסְיוֹת וּבֵיתִי מְדַרְשׁוֹת, חֲבָרִים מְקַשְׁבִּים לְקוֹלָךְ,
 מְלָאכִי הַשְּׂרָת שֶׁהֵם חֲבָרִיךָ, בְּגִי אֱלֹקִים דְּגִמְתָּךְ,
 מְקַשְׁבִּים וּבָאִים לְשִׁמוּעַ קוֹלָךְ בְּבֵיתִי כְּנִסְיוֹת.
 וּמוֹסִיף וּמִבִּיא גַם מֶאֱמָר ה'מְדַרְשׁ רַבָּה'³,
 שְׁהֶקֶב"ה אֹמֵר: אָנִי וּפְמַלְיָא שְׁלִי בָּאִים לְשִׁמוּעַ
 בְּקוֹלָךְ. וְהֵינּוּ, ש'חֲבָרִים" קָאִי לֹא רַק עַל
 הַמְּלָאכִים (כְּפִירוּשׁ רַש"י), אֲלָא גַם עַל הֶקֶב"ה
 ("אָנִי וּפְמַלְיָא שְׁלִי"), שְׁגַם הוּא בָּא לְשִׁמוּעַ
 קוֹלָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל. וְצָרִיף לְהִבִּין קָשׁוּר הָעֲנָן
 ד'חֲבָרִים מְקַשְׁבִּים" לְעֲנָן "הַיּוֹשֶׁבֶת בְּגָנִים -
 רוֹעֵה בְּגָנִים שֶׁל אַחֲרִים", שְׁדוּקָא פֶּאֶשֶׁר כְּנֶסֶת-
 יִשְׂרָאֵל נְפֻצָּה בְּגוּלָּה וְרוֹעֵה בְּגָנִים שֶׁל אַחֲרִים,
 אָזִי בָּא הֶקֶב"ה וּפְמַלְיָא שְׁלוֹ לְשִׁמוּעַ בְּקוֹלָן.
 דְּהֵנָּה, כְּלָלוֹת הָעֲבוּדָה שְׁבֻזְמָן הַגְּלוּת אֵינָה
 בְּעֶרְףָּ לְגַבִּי הָעֲבוּדָה שְׁבֻזְמָן הַבֵּית, דְּכִינוּן
 שְׁעֲבוּדָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל היא לְפַעַל בְּעוֹלָם, וְכָל
 הַמִּתְאַבֵּק עִם מְגוּל כו', הָרִי מוֹכֵן, שְׁבֻזְמָן
 הַגְּלוּת, מִצַּד גּוֹדֵל הַיְרִידָה שְׁבֻזְמָן, הֵנָּה גַם
 עֲבוּדָה בְּנִי-יִשְׂרָאֵל, וְאֶפְּלִי עֲבוּדָה הַצְּדִיקִים,
 אֵינָה בְּעֶרְףָּ לְגַבִּי הָעֲבוּדָה שְׁבֻזְמָן הַבֵּית. וַיֵּשׁ
 לְהוֹסִיף בְּזָה, דְּהֵנָּה הַלְשׁוֹן "הַיּוֹשֶׁבֶת בְּגָנִים" מוֹדָה עַל גּוֹדֵל הַיְרִידָה שְׁבֻזְמָן
 הַגְּלוּת גּוֹפָא, שְׁאֵין מְרַגְּשִׁים כָּלֵל שְׁנִמְצָאִים בְּגָלוּת, וְאֶדְרָבָה, מְרַגְּשִׁים

שְׁבֻט שנמסר לפרסום ליום זה, י"ג
 שבט, בשנת תש"י (מֶאֱמָר הַשְּׁנִי
 שֶׁל ה'הַמְשִׁיף' קְבוּצַת מאמרים
 דְּהֵיְלִילוּלָא שהרבי הרי"צ הוציא
 לאור לקראת יו"ד שבט תש"י, ליום
 הֵיְרִידָה של סבתו הרבנית רבקה
 (נסתלקה ב' שבט) ולאחר מכן נסתלק
 ביום זה² פְּרוּשׁ רַש"י עַל
 הַפְּסוּק 'הַיּוֹשֶׁבֶת בְּגָנִים',
 שְׁהֶקֶב"ה אֹמֵר לְכֶנֶסֶת-
 יִשְׂרָאֵל: אַתָּה הַנְּפֻצָּה מְפּוּרָה
 בְּגוּלָּה, רוֹעֵה בְּגָנִים שֶׁל
 אַחֲרִים בְּמֶצֶב יִרְדּוּ, כֹּאשֶׁר בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל נֹאֲלָצִים לְרַעוּת בַּשְּׂדוֹת זֵרִים
 לְצוּרְךָ פְּרַנְסָתָם, וַיּוֹשֶׁבֶת בְּבֵיתִי
 כְּנִסְיוֹת וּבֵיתִי מְדַרְשׁוֹת, וּלְמִדּוֹת
 קִשְׁיֵי הַגְּלוּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עוֹסְקִים
 בַּתְּפִילָּה וּבַתּוֹרָה בְּבֵיתִי כְּנִסְיוֹת וּבְבֵיתִי
 מְדַרְשׁוֹת חֲבָרִים מְקַשְׁבִּים
 לְקוֹלָךְ, מְלָאכִי הַשְּׂרָת שֶׁהֵם
 חֲבָרִיךָ, וְהַמְּלָאכִים נִקְרָאִים 'חֲבָרִים'
 לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי הֵם בְּגִי אֱלֹקִים
 דְּגִמְתָּךְ בְּדוּמָה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל,
 מְקַשְׁבִּים וּבָאִים לְשִׁמוּעַ
 קוֹלָךְ בְּבֵיתִי כְּנִסְיוֹת.
 וּמוֹסִיף הַרְבֵּי הַרְבֵּי מַלְבָּד פִּירוּשׁ
 רַש"י עַל הַכְּתוּב הַמּוּבָא לְעִיל וּמִבִּיא
 גַם מֶאֱמָר ה'מְדַרְשׁ רַבָּה'³ עַל
 הַכְּתוּב 'הַיּוֹשֶׁבֶת בְּגָנִים', וְהַמְדַרְשׁ
 מִפְּרֹשׁ שְׁהֶקֶב"ה אֹמֵר לְבְנֵי
 יִשְׂרָאֵל: אָנִי וּפְמַלְיָא שְׁלִי
 הַפְּמַלְיָה [=הַחֲבוּרָה] שֶׁל מַעֲלָה,
 בָּאִים לְשִׁמוּעַ בְּקוֹלָךְ. וְהֵינּוּ,
 ש'חֲבָרִים" קָאִי מִכּוּון לֹא רַק
 עַל הַמְּלָאכִים (כְּפִירוּשׁ
 רַש"י), אֲלָא גַם עַל הֶקֶב"ה
 ("אָנִי וּפְמַלְיָא שְׁלִי"), שְׁגַם
 הוּא הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בָּא
 לְשִׁמוּעַ קוֹלָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 מְרִגִּישִׁים כִּאִילוֹ שְׁנִמְצָאִים בִּ"גֵן" שֶׁהוּא עֲנֵן שֶׁל תַּעֲנוּג שֶׁהִי
2 בִּשְׂדֵה צוֹמַחַת תְּבוּאָה שֶׁהִיא הַכְּרִיחַת עֲבוּר הָאֵדָם, וְאִילוֹ בֵּן צוֹמַחִים פִּירוֹת
3 שְׂאִינִם מִצֶּרֶךְ חִיּוֹנִי וְנוֹעֲדוֹ לַתַּעֲנוּג, וְכַאֲשֶׁר נִמְצָאִים בְּגִלּוֹת וּסְבוּרִים שְׁנִמְצָאִים
4 בִּבְיָן זֶה יִירֵדָה גְּדוּלָּה בִּיּוֹתֵר. וְהֵינּוּ שְׁבֻזְמָן הַגְּלוֹת גּוֹפָא עֲצֻמוֹ,
5 הַחֲשֹׁף הוּא כְּפּוֹל וּמְכַפֵּל, לֹא
6 רֶךְ כְּפּוֹל פִּי שְׁנִינִים מֵאֲשֶׁר בְּמִצַּב
7 רִגִּיל אֲלֹא גַם מְכַפֵּל הֵינּוּ פִי
8 אַרְבַּעַה, עַד כְּדֵי קֶף, שֶׁהַחֹשֶׁךְ
9 גְּדוֹל כֹּל כֵּן "שְׁמִיִם חֲשֹׁף
10 לְאוֹר"⁵, שֶׁזֶּה הַעוֹבְדָה שֶׁהַחֹשֶׁךְ
11 נִחְשָׁב אוֹר מוֹרָה עַל גְּדֵל וְתִקְוָה
12 הַחֲשֹׁף. וְכִידּוּעַ פֶּתָגִם כִּ"ק
13 מו"ח כְּבוֹד קְדוּשַׁת מוֹרֵי וְחִמִּי
14 אֲדָמוֹר⁶, הַרְבֵּי הַרִי"צ,
15 שֶׁכָּאֲשֶׁר נִמְצָאִים מִשְׁךְ זָמַן
16 בְּמִרְתָּף שֶׁאֵין בּוֹ חֲלוּנוֹת שְׁאוֹר
17 הַשֶּׁמֶשׁ יִחְדוֹר בַּעֲדָם בְּמִצַּב שֶׁל
18 חֲשֹׁף, הֵנָּה מִצַּד הַרְגִּילוֹת אֲזִי
19 מְדַמִּים (מִרְעֵדֵט זִיף אֵינִי)
20 מִשְׁלִים אֶת עֲצָמָם לַחֲשׂוֹב בִּטְעוֹת)
21 שֶׁזֶּהוּ אוֹר וְזֶה מִצַּב חֲמוֹר יוֹתֵר
22 מֵאֲשֶׁר כֹּאֲשֶׁר חֲשׂוֹךְ וּמוֹדְעִים לַחֲשׂוֹךְ.
23 וְזֶהוּ גַם מֵה שֶׁכָּתוּב⁷ תְּבוּרָה
24 בְּדַבְרֵי הַקְּדוּשָׁה בִּירוּחֵהוּ לְמִשְׁה רַבִּינוּ
25 עַל הַצִּפּוֹי לְבִנֵּי יִשְׂרָאֵל בְּזִמְנֵי הַגְּלוּת
26 וְאֵנְכִי הִסְתֵּר אֶסְתִּיר פְּנֵי בָיִם
27 הַהוּא, "הִסְתֵּר אֶסְתִּיר" שְׁתִּי
28 פְּעָמִים, כֹּפֵל הַלֶּשֶׁן נוֹעַד לְהוֹרוֹת
29 שֶׁהִסְתֵּר גּוֹפָא עֲצֻמוֹ הוּא
30 בְּהִסְתֵּר, וְהֵינּוּ שְׁאֵין
31 מְרִגִּישִׁים כָּלֵל שֶׁהוּא חֲשֹׁף
32 וְכַאֲמוֹ, זֶה חוֹשֶׁךְ וְהִסְתֵּר גְּדוֹל יוֹתֵר
33 וְחֲמוֹר יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר חוֹשֶׁךְ וְהִסְתֵּר
34 שְׁמוֹדְעִים לָהֶם.
35 וְלֹא־חֲדָרִי כָּל זֶה, לְמִירוֹת הַמִּצַּב
36 הַרוּחִנִּי הַיּוֹד וְהַחֲשׂוֹךְ כֹּל כֵּן הֵנָּה
37 עֲנֵן "חֲבָרִים מְקֻשְׁבִּים
38 לְקוֹלָף", שִׁפּוּרוֹ שֶׁכְּבִירֵי הַמִּדְרָשׁ
39 שֶׁ"הַקֶּבֶץ" וּפְמִלֵּא שֶׁלּוֹ בָּאִים
40 לְשִׁמּוּעַ בְּקוֹלָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל,
- הוּא דּוֹקָא כְּנִסְתִּי-יִשְׂרָאֵל הִיא "נְפֻצָּה בְּגוֹלָה וְרוּעָה
בְּגִנִּים שֶׁל אַחֲרִים" הֵינּוּ דּוֹקָא בְּמִצַּב הַיּוֹד וְהַחֲחֻת כֹּל כֵּן, וְהַדְּבָר צָרִיךְ
בִּיאור וְהַסְבֵּר.
(ב) וְהֵנָּה יֵשׁ עוֹד פְּרוּשׁ בִּ"הִיוֹשֶׁבֶת בְּגִנִּים", כְּפִי שְׁמִכְיָא
כִּ"ק מו"ח אֲדָמוֹר⁸ כַּמֵּאמֹר
הַנּוֹכַח שֶׁ"גִּנִּים" הָאֵמֹר בְּכַתוּב
'הִיוֹשֶׁבֶת בְּגִנִּים' (לְשׁוֹן רַבִּים, וְיָמְעוּט רַבִּים - לְפַחַת
'שְׁנִינִים'⁹) הֵם שְׁתֵּי בְּחִינּוֹת
גֵּן-עֵדֶן, גֵּן-עֵדֶן הַתַּחְתּוֹן וְגֵן-
עֵדֶן הָעֲלִיּוֹן¹⁰. וְכִידּוּעַ שְׁאֵף שֶׁבְּגֵן-עֵדֶן יִשְׁנֶן
שֶׁבְּגֵן-עֵדֶן יִשְׁנֶן רַבּוּי מְדַרְגּוֹת
הַרְבֵּה יוֹתֵר מִשְׁתִּים עַד אֵין קֶץ,
הֵינּוּ דְּרָגוֹת וּבְחִינּוֹת בְּלִי גְּבוּל,
מְפַל־מְקוֹם נְכֻלָּלוֹת בְּלֵן כֹּל
הַמְּדַרְגּוֹת הַרְבּוֹת בְּשְׁתֵּי בְּחִינּוֹת
כִּלְיוֹת אֵלּוּ גֵן-עֵדֶן הַתַּחְתּוֹן
וְגֵן-עֵדֶן הָעֲלִיּוֹן¹¹. דְּכָשֶׁם
שֶׁבְּעוֹלָמוֹת, אֵף שֶׁיִּשְׁנֶן רַבּוּי
עוֹלָמוֹת עַד אֵין קֶץ, לֹא גְּבוּל,
נְכֻלָּלִים הֵם בְּשְׁנֵי סוּגִים
כִּלְיוֹת, עֲלָמִין סְתִימִין דְּלֹא
אֲתַגְלִין עוֹלָמוֹת סְתוּמִים וְעֵלְמִים
שֶׁלֹּא הַתְּגִלָּה וְעֲלָמִין דְּאֲתַגְלִין¹²
וְעוֹלָמוֹת שֶׁהַתְּגִלָּה (וְכַמּוֹ שְׁנֵאמַר
בִּפְתַּח אֱלִיהֶו' - ... עֶשֶׂר סְפִירָן
לֵאנְהֵא בְּהוֹן נ-עֶשֶׂר סְפִירוֹת לְהַנְהִיג
בְּהוֹן עֲלָמִין סְתִימִין דְּלֹא אֲתַגְלִין,
וְעֲלָמִין דְּאֲתַגְלִין), כְּמוֹ-כֵן וְכַמּוֹ
בְּעוֹלָמוֹת כֵּן גַם בְּגֵן-עֵדֶן נְכֻלָּלוֹת
רַבּוּי הַמְּדַרְגּוֹת שֶׁבְּגֵן-עֵדֶן
בְּשְׁתֵּי בְּחִינּוֹת כִּלְיוֹת אֵלּוּ
הַכִּלְיוֹת בְּתוֹכָן אֶת כֹּל הַבְּחִינּוֹת
וְהַמְּדַרְגּוֹת שֶׁהֵן, כַּאֲמוֹ, גֵּן-עֵדֶן
הָעֲלִיּוֹן וְגֵן-עֵדֶן הַתַּחְתּוֹן,
שֶׁהֵם כְּנֶגֶד שְׁנֵי סוּגִים
הַנִּזְכָּרִים-לְעֵיל שֶׁבְּעוֹלָמוֹת נֶךְ
עֵדֶן הָעֲלִיּוֹן הוּא כְּנֶגֶד הָעוֹלָמוֹת
הַנְּעֻלָּמִים וְגֵן-עֵדֶן הַתַּחְתּוֹן הוּא כְּנֶגֶד
הָעוֹלָמוֹת הַגְּלוּיִים.

(5) ישע"י ה, כ. 6) סה"ש תש"א ע' 140. אג"ק אדמו"ר מהור"י צ"ח ע' תפכ. 7) וילך לא, יח. וראה תולדות יעקב יוסף ר"פ בראשית. כתר שם טוב בהוספות סימן מב. וש"נ. 8) ד"ה היושבת בגנים הנ"ל פ"י (סה"מ שם ס"ע 124 ואילך). 9) ראה לקו"ש חכ"א ע' 111. וש"נ. 10) זהר ח"ב צב, א ובמקדש מלך שם. הובא בד"ה היושבת בגנים באוה"ת שה"ש ח"ב ס"ע תשסה. ע' תשעט. 11) ראה תו"א תצוה פא, ג. ובכ"מ. 12) ראה תקו"ז בהקדמה (י, א).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 אָמְנָם, הַפְּרוּשׁ שֶׁ"חֲבֵרִים מִקְשִׁיכִים - שֶׁהִקְבֵּה וּפְמָלִיא
- 2 שְׁלוֹ בָּאִים לְשִׁמוּעַ בְּקוֹלָן שֶׁל כְּנֶסֶת-יִשְׂרָאֵל", מִבֵּיא כ"ק
- 3 מו"ח אָדְמוּר לֹא בִפְרוּשׁ שֶׁ"הַיּוֹשֶׁבֶת בְּגָנִים" קָאִי מִכוּון עַל
- 4 גֻּן-עֵדֶן, אֲלֹא דְּוָקָא בִפְרוּשׁ שֶׁ"הַיּוֹשֶׁבֶת בְּגָנִים" קָאִי מִכוּון
- 5 עַל כְּנֶסֶת-יִשְׂרָאֵל "הַנְּפֻצָּה
- 6 בַּגּוֹלָה וְרוּעָה בְּגָנִים שֶׁל
- 7 אֲחֵרִים" זוה מוזק עוד יותר את
- 8 התמיהה מהו טעם הדבר שהקדוש-
- 9 ברוך-הוא והפמליה שלו באים
- 10 להקשיב לכנסת ישראל דוקא כאשר
- 11 בני ישראל הם במצב רוחני נחות.
- 12 וְהִנֵּה שְׁנֵי הַפְּרוּשִׁים הַנִּזְכָּרִים
- 13 בִּ"הַיּוֹשֶׁבֶת בְּגָנִים" פִּירוּשׁ אֶחָד
- 14 שֶׁמְדוּבָר בְּמִצַּב הַנְּחוּת שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
- 15 בַּגּוֹלָתוֹ, כֹּאשֶׁר "רוּעָה בְּגָנִים שֶׁל
- 16 אֲחֵרִים" וּפִירוּשׁ שְׁנֵי שִׁגְיָנִים יְהוֹנָתָן
- 17 עֵדֶן הָעֲלִיּוֹן וְגֻן-עֵדֶן הַתַּחְתּוֹן, אֵף
- 18 שֶׁלֹּאֲדָוָה הֵם שְׁנֵי פִירוּשִׁים שׁוֹנִים
- 19 לַחֲלוּטִין, שֶׁיָּכִים זֶה לָזֶה כִּפִּי
- 20 שֶׁמִּשְׁחִיךְ וּמִבְּאֵר.
- 21 וְיִוְכֵן זֶה עַל-פִּי מֵאֲמַר
- 22 רַבּוֹתֵינוּ ז"ל¹³ בִּפְרָקִי אֲבוֹת יִפְה
- 23 עֲדִיפָה שֶׁעָזָה אַחַת בְּתִשְׁבּוּכָה
- 24 וּמַעֲשִׂים טוֹבִים בְּעוֹלָם-הַהֵיכָל
- 25 מִכָּל חַיֵּי הָעוֹלָם-הַבָּא, וְטַעַם
- 26 הַדְּבָר הוּא כִּיּוֹן שֶׁדְּוָקָא עַל-יְדֵי
- 27 הָעֲבוּדָה שֶׁל תְּשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים
- 28 טוֹבִים, עֲבוּדַת הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת,
- 29 בְּעוֹלָם-הַהֵיכָל אֲפָשָׁר לְהַגִּיעַ
- 30 לְמַדְרַגָּה הַכִּי נִצְלִית בְּהַתְקַרְבוֹת
- 31 שֶׁל הַנִּשְׁמָה לְאֻלּוּקוֹת, וּבִשְׁבִיל זֶה
- 32 לְצוּרֵן הָעֲלִיּוֹהִי הוּא יִרְדֶּה הַנִּשְׁמָה
- 33 מִמְּקוֹרָה וְשׁוֹרָשָׁה הָעֲלִיּוֹן לְמִטָּה
- 34 בְּעוֹלָם-הַהֵיכָל שֶׁהִיא יִרְדֶּה גְּדוּלָּה
- 35 מֵאֲדָר כִּמוֹ יִרְדֶּה מֵאֲגָרָא רַמָּה
- 36 מִגַּב גְּבוּהָ לְבִירָא עֲמִיקָתָא¹⁴
- 37 לְבוֹר עֲמוּק, בְּכַדִּי שְׁעַל-יְדֵי-זֶה
- 38 עַל יְדֵי הַיִּירֵדָה הַגְּדוּלָּה לְעוֹלָם הַזֶּה
- 39 הַגִּשְׁמִי וְלִתּוֹךְ גּוֹף גִּשְׁמִי תִּגְיַע
- 40 הַנִּשְׁמָה לְעֲלִיּוֹהִי הַכִּי גְּדוּלָּה לְמִצַּב
- 41 הַרְבֵּה יוֹתֵר נִעְלָה מִכִּפִּי שֶׁהִיָּתָה לִפְנֵי הַיִּירֵדָה. וְהִנֵּנוּ, שֶׁבְּכַדִּי לְהַגִּיעַ
- 42 לְעֲלִיּוֹהִי זֶה, מִכָּרַח לְהִיּוֹת קוֹדֵם לִכְן יִרְדֶּה הַנִּשְׁמָה לְמִטָּה

(13) אבות פ"ד מ"ז. (14) לשון חז"ל – חגיגה ה, ב. (15) ראה עמק המלך שער א (שער שעשועי המלך) רפ"א. תניא שער היחוד והאמונה פ"ד. וראה הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א במאמרי אדמו"ר האמצעי קונטרסים ע' ה. (16) ד"ה באתי לגני דיו"ד שבט פ"ד (לעיל ע' 174 ואילך).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 (הנקראים 'קליפות' כי הם מעלימים ומסתירים על האלוקות כשם שהקליפה
מכסה על הפרי) ש"לא יֵשֶׁב שָׁם" אֲדָם הָעֹלֶיִן הקדוש-ברוך-הוא,
היינו מקום ומצב של העלם והסתור מוחלט על האלוקות, כִּידְוֹעַ¹⁸ בביאור
המושג 'מדבר' בתורת החסידות. סוג שְׁנֵי: מְקוֹם יָשׁוּב, כְּמוֹ בֵּית
לישיבת בני אדם וְשָׂדֶה לגידול
תבואה ומזון הַמְּכַרְחִים לְיֵשׁוּב
הָעוֹלָם. וְסוּג שְׁלִישִׁי: "גֵּן",
שֶׁהוּא מְקוֹם עֵדוֹן וְתַעֲנוּג,
יֹתֵר מִן הַהֶכְרֵחַ לִישׁוּב וְקוִיִּם
הָאֵדָם, כְּמוּ פִּירוֹת בִּיחָס לְתַבּוּאָה.
וְעוֹד זֹאת, בְּנוֹסֵף לָכֵךְ, יֵשׁ לִגֵּן
מֵאִפְיוֹן נוֹסֵף שֶׁהַעֲנָג שֶׁבִּגְן הוּא
תַעֲנוּג גָּדוֹל בְּיֹתֵר, עַד כְּדֵי כֶּף,
שֶׁגַם כֹּאשֶׁר יֵשְׁנָם אֵצֶל הָאֵדָם
דְּבָרִים אוּ מַצְבִּים שֶׁל עֲנִינִים בְּלִתִּי
רְצוּיִים שֶׁהֵם הַפֶּן הָעֲנָג
וְגוֹרָמִים לוֹ עֵצֶר וְכֹדוּמָה, הִנֵּה הָעֲנָג
שֶׁבִּגְן מְבַטֵּל אוֹתָם, וְכַמְסָפֵר
בְּמַגְלַת אֶסְתֵּר¹⁹, שֶׁ"הַמֶּלֶךְ
אֲחֻשׁוּרִשׁ קָם בְּחֻמָּתוֹ גּוֹ' וַיֵּצֵא
מִהֵבֵית בּוֹ הִיָּה הַמְּשֻׁתָּה אֶל גִּנָּת
הַבֵּיתָן", בְּכֵדִי לְהַשְׁקִיט
וְלִהְיֵעַ אֶת חֻמָּתוֹ כִּי כֹאשֶׁר
נִמְצָאִים בָּנוּ, מְקוֹם שֶׁל תַעֲנוּג, דְּבָרִים
בְּלִתִּי רְצוּיִים מִתְבַּטְלִים וְזֶהוּ עֲנִין
הַמְּשַׁמְעוֹת הַפְּנִימִית שֶׁל דְּבָרֵי הַמִּדְרָשׁ
עַל 'הַיּוֹשֶׁבֶת בְּגָנִים' "רוּעָה בְּגָנִים
שֶׁל אַחֲרִים", שֶׁחֹשֶׁף הַגְּלוּת
הוּא עַד כְּדֵי כֶּף, שֶׁלֹּא זֶה
בְּלִבָּד שְׁאִינוֹ מְרַגֵּשׁ שֶׁהַגְּלוּת
הוּא בְּחִינַת 'מְדַבֵּר' מְקוֹם וּמַצֵּב
לֹא גִילּוֹי אֲלוּקוֹת, אֲלֵא אֲדָרְבָּה,
שֶׁנִּדְמָה לוֹ כְּטֻעוֹת שֶׁהוּא הַמִּדְרָשׁ
'גֵּן', מְקוֹם עֵדוֹן מִלִּשׁוֹן עֵדוֹן
וְתַעֲנוּג.
וְעֲנִינוֹ בְּעִבּוּדָה, הַטְעוֹת הַזֶּה, כִּפִּי
שֶׁהִיא מִשְׁתַּקֶּפֶת בְּעִבּוּדֵת ה', הִיא
שֶׁהַעֲסָק בְּעֲנִינִים הַגְּשָׁמִיִּים
בְּזִמְן הַגְּלוּת הוּא אֲצִלוֹ אֵצֶל
הָאֵדָם שְׁטוּעָה וְרוּאָה אֶת חוֹשֶׁךְ הַגְּלוּת
לְאוֹר וְאֵת הַמִּדְרָשׁ לִגֵּן בְּתַעֲנוּג
גָּדוֹל. דִּהְיָה, אִם הָיָה מְרַגֵּשׁ
אִילוֹ הֵייתָה לְאֵדָם הַכֹּרֶה וְהַרְגֵּשָׁה
שֶׁזֶּהוּ הַמַּצֵּב הַרוּחָנִי הַיָּרֵד בְּגִלּוֹת בְּחִינַת 'מְדַבֵּר' אוּ בְּחִינַת 'יָשׁוּב'

1 וְעַל-פִּי-זֶה תוֹכֵן שִׁכּוֹת שְׁנֵי הַפְּרוּשִׁים בְּ"הַיּוֹשֶׁבֶת בְּגָנִים"
2 ("גֵּן-עֵדֶן" וְ"רוּעָה בְּגָנִים שֶׁל אַחֲרִים" כְּמִבּוּאָר לְעֵיל בְּאִרְכִּיכּוֹת),
3 כִּי דּוֹקָא עַל-יָדֵי עֲבוּדַת כְּנֶסֶת-יִשְׂרָאֵל בְּשַׁעָה שֶׁהִיא "רוּעָה
4 בְּגָנִים שֶׁל אַחֲרִים", הֵינּוּ כֹאשֶׁר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֵם בְּמַצֵּב רוּחָנִי נִחוּת
5 מְגִיעִים לְעֵלּוֹי הַיּוֹתֵר נִעְלָה
6 לְהַתְעַלּוֹת הַנְּעִלִית בְּיֹתֵר שֶׁבִּגְן-עֵדֶן
7 כִּפִּי שֶׁהוֹסֵכֵר לְעֵיל בְּאִרְכִּיכּוֹת כִּיֵּצֵר
8 דּוּקָא הִירִידָה הַגְּדוּלָה לְמַטָּה הִיא
9 הַדֶּרֶךְ לְהַגִּיעַ לְהַתְעַלּוֹת הַגְּדוּלָה בְּיֹתֵר.
10 אֲמָנָם כָּל זֶה הָאִמּוֹר לְעֵיל אוֹדוֹת
11 יִירֵדֶת הַנִּשְׁמָה וְאוֹדוֹת הִירִידָה לְגִלּוֹת
12 שׁוֹז הַדֶּרֶךְ לְהַגִּיעַ לְתַלְכִּית הַעֵילּוֹי הוּא
13 בְּפִנִּימִיּוֹת הָעֲנִינִים כְּלוּמֹר, לְפִי
14 פְּנִימִיּוֹת הַדְּבָרִים, הִירִידָה הִיא דְּבַר טוֹב
15 כִּי הִיא מוֹבִילָה לְעֵילִיָּה גְדוּלָה. אֲכָל
16 בְּחִיצוֹנִיּוֹת כִּפִּי שֶׁהַדְּבָרִים נִרְאִים
17 לְעֵינֵינוּ כְּבוֹהָה, הֲרִי עֲנִין "רוּעָה
18 בְּגָנִים שֶׁל אַחֲרִים" שֶׁזֶהוּ מַצֵּב
19 שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בּוֹזֵמִן הַגְּלוּת הוּא
20 יִירֵדָה גָּדוֹלָה בְּיֹתֵר, וְכֵן-לִ
21 וְכִפִּי שֶׁהוֹסֵכֵר לְעֵיל עַד כְּמָה הִירִידָה
22 גְדוּלָה שֶׁזֶּהוּ עֲנִין דְּ"הַסְתֵּר
23 אֶסְתֵּיר", חֹשֶׁף כְּפּוֹל וּמְכַפֵּל,
24 לֹא רַק חוֹשֶׁךְ פִּי שְׁנֵיִם אֲלֵא חוֹשֶׁךְ פִּי
25 אֲרַבְעָה, וְהַחוֹשֶׁךְ גְּדוֹל כָּל כֵּן עַד
26 שֶׁ"שְׁמִים חֹשֶׁף לְאוֹר", שֶׁלֹּא
27 זֶה בְּלִבָּד שְׁאִינוֹ מְרַגֵּשׁ שֶׁזֶה
28 הַמַּצֵּב בּוֹזֵמִן הַגְּלוּת הוּא חֹשֶׁךְ, אֲלֵא
29 עוֹד נִדְמָה לוֹ וְהָאֵדָם מְשַׁלָּה אֶת
30 עֲצָמוֹ לְחֹשֶׁךְ שֶׁזֶה אוֹר, שֶׁזֶּהוּ
31 שֶׁמֶחֱשִׁיב אֶת הַגְּלוּת שֶׁהִיא
32 הִפֶּךְ הַמַּצֵּב הָרָאוּי וְהַרְצוּי לִ"גֵּן",
33 שֶׁהוּא עֲנִין שֶׁל תַעֲנוּג כְּאִמּוֹר
34 שְׁבִיגֵן צוּמָחִים פִּירוֹת שֹׁאִנִּים הַכֹּרְחִים
35 לְקִיּוּמוֹ שֶׁל הָאֵדָם אֲלֵא נִעְוֵד לִשֵּׁם
36 תַעֲנוּג.
37 וּמִמִּשְׁךְ וּמִפֶּרֶט יוֹתֵר אֶת מִהּוֹתוֹ שֶׁל
38 הַגֵּן (שֶׁמִּפְנֵי הַחוֹשֶׁךְ הַכְּפּוֹל וְהַמְּכּוּפֵּל
39 טוֹעִים לְחֹשֶׁךְ שֶׁהַגְּלוּת הִיא 'גֵּן').
40 דִּהְיָה, כָּל-לִוְת הָעוֹלָם נִחְלָק
41 לְשִׁלְשָׁה סוּגִים. סוּג אֶחָד:
42 מְדַבֵּר אֲשֶׁר לֹא יָשֵׁב אֲדָם
43 שָׁם¹⁷ וְאִין בּוֹ יָשׁוּב בְּנֵי אָדָם וְאִין בּוֹ
44 כָּל צְמִיחָה, וְכִירוּחָנִיּוֹת הַמִּדְרָשׁ הוּא מְקוֹם הַקְּלָפוֹת וְהַסְטֵרָא-אַחֲרָא

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 **עַל-פְּלִפְּנִים** ולא היה טועה לחשוב שזהו 'גן', **אֲזִי הָיָה עוֹסֵק בָּהֶם**
 2 **רַק מִצַּד הַהֶכְרֶחַ**, עד כמה שמוכרח לעסוק בהם ולא יותר מהמוכרח,
 3 **וּבְלֹא לֵב וְלֹבֵב**²⁰, (נאמר בדברי הימים 'מזבלון יוצאי צבא ערכי מלחמה
 4 בכל כלי מלחמה חמשים אלף ולעדר בלא לב ובלב', ופירש הרד"ק "אלו היו
 5 לערוך מלחמה כנגד אויבי דוד בלא לב
 6 ולב, כלומר שלא היה להם שתי לבבות
 7 כִּי־אם לב אחד שלם אל דוד", ועל פי
 8 זה, הביטוי 'בלא לב ולב' מתפרש על
 9 עשייה באמת, בלב שלם), **וּכְמוֹ**
 10 **שֶׁכְּתוּב**²¹ בתהילים לגבי העיסוק
 11 של האדם בפרנסה **יִגְיַע כְּפִיד**,
 12 ומפרשים שהכתוב מלמד **שֶׁהִיגְיַעַה**
 13 של האדם **בְּדַבְרֵים הַגְּשָׁמִיִּים**
 14 **צְרִיכָה לְהִיּוֹת רַק בְּכַחֲנִית**
 15 **"יִגְיַע כְּפִיד"**, ולא **"יִגְיַע**
 16 **רֹאשָׁךְ"**, **שֶׁלֹּא יִכְנִיס אֶת שְׁכָלוֹ בָּהֶם**, ומפֿל־שֶׁפֿן
 17 **אֶת שְׁכָלוֹ בָּהֶם**, **וּמִפְּל־שֶׁפֿן**
 18 **שֶׁלֹּא יִכְנִיס בָּהֶם אֶת הָרָגֶשׁ**
 19 **הַלֵּב**²² כי הרגש שבלב הוא דבר
 20 שנוגע למחות האדם עצמו עוד יותר
 21 מאשר השכל שבראש. **אָבֵל פִּינֹן**
 22 **שֶׁהוּא חוֹשֵׁב בְּטַעוֹת אֶת הַגְּלוּת**
 23 החשוכה כ'מדבר' ל'גן', **לִכְּן**
 24 **עוֹסֵק בְּעֵנִינִים הַגְּשָׁמִיִּים**
 25 **שֶׁבְּזִמְנֵן הַגְּלוּת בְּתַעֲנוּג גָּדוֹל**.
 26 **וְלֹא־חֲרִי כָּל זֶה**, כאשר נמצאים
 27 במצב רוחני כל כך נחות **הַגָּה**
 28 **כְּאֶשֶׁר לְמִרְוֹת זֹאת כְּנֶסֶת־יִשְׂרָאֵל**
 29 **עוֹבְדֵת עֲבוֹדָתָה הָרוּחָנִית בְּעִבּוּרֹת**
 30 **ה' בְּשַׁעַה שֶׁהִיא "רוּעָה בְּגִנִּים**
 31 **שֶׁל אֲחֵרִים"** מפני חושך הגלות,
 32 **אֲזִי דִקָּא זֹכִים בְּנֵי יִשְׂרָאֵל**
 33 להתעלות והתקרבות מיוחדת לאלוקות
 34 ואז **אֹמֵר הַקִּבֿ"ה "אֲנִי**
 35 **וּפְמַלִּיא שְׁלִי בָּאִים לְשִׁמּוֹעַ**
 36 **בְּקוֹלִי"** הקול של התפילה והתורה
 37 של כנסת ישראל.
 38 **ג) וַיּוֹכֵן זֶה בְּהַקְדִּים הַמֶּאֱמָר**
 39 **שְׁנוֹסֶף בְּחִסְדֵּי חַבֿ"ד, לִפְנֵי**
 40 **מְאִתִּים שָׁנָה, כְּמִסְפַּר בְּהִיּוֹם**
 41 **יּוֹם־23 שֶׁבִּשְׁבֹּת פָּרַשְׁת בְּשַׁלַּח**
- שְׁנַת תַּקכ"ט**, מאתיים שנה לפני שבת פרשת בשלח תשכ"ט, יום אמירת
 מאמר זה, **בְּהִיּוֹת רַבְּנֵי הַזֶּקֶן בְּמַעֲזִיזֵיטֵשׁ, קָרָא אוֹתוֹ מוֹרוֹ וְרֹבוֹ**
 רבי דובער **הֶרֶב הַמַּגִּיד לְחִדְרוֹ וְאָמַר לוֹ: שְׁבֹת בְּשַׁלַּח שְׁנַת**
תַּקט"ז אָמַר הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב מורו ורבו של המגיד ממעזריטש
מֶאֱמָר עַל הַפֶּסוּק²⁴ האומר
 בתורה בפרשת בשלח שלאחר קריעת
 ים־סוּף וַיָּשָׁב הֵימָּן לִפְנוֹת בְּקָר
 לְאִיתָנוּ, ומפרשים את המילה
 ל'איתנו' (מלבד הפירוש הפשוט שהים
 חזר למצבו ותקפו כפי שהיה קודם
 שנקרע) **"לְתַנְאוּ"** **כְּמֶאֱמָר**
רַבּוֹתֵינוּ ז"ל [וְהַפְנוּנָה הִיא
לְמֶאֱמָר רַבּוֹתֵינוּ ז"ל]²⁵ במדרש
תַּנְאִי הַתָּנָה הַקִּבֿ"ה עִם הֵימָּן
 בעת שנבאר בששת ימי בראשית
 שֶׁהִיא הֵימָּן נִקְרַע לִפְנֵי יִשְׂרָאֵל
 בכבוד העת, כשיצטרכו לעבור בו,
הִדְא־הוּא־דְּכִתִּיב זהו שכתוב
וַיָּשָׁב הֵימָּן גּוֹ' לְאִיתָנוּ, לְתַנְאִי
שֶׁהַתָּנָה עִמּוֹ הקדוש־ברוך־הוא
 בתחילת ברייתו]. **בְּשְׁנַת תַּקכ"א**
(שָׁנָה אַחֲרֵי הַסְתַּלְקוֹת הַבַּעַל־
שֵׁם־טוֹב בחג השבועות של שנת
 תַּק"כ) **הָיָה אֶצְלִי הַתְּגִלָּה אֵלֵי -**
הַמְּשִׁיךְ דְּבָרָיו הֶרֶב הַמַּגִּיד -
רַבִּי (הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב) וְאָמַר
הַמֶּאֱמָר הַנּוֹכַח, וְהוֹסִיף הַבַּעַל־
שֵׁם־טוֹב בָּאוֹר בְּעֵנִין לְשׁוֹן חֲכָמֵינוּ
ז"ל שְׁנֵי יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ
שֶׁל מְקוֹם²⁶, **"רְצוֹנוֹ" דִּיקָא,**
 וחכמינו ז"ל מדייקים ואומרים "רצונו"
 ולא **"דְּבָרוֹ"** **[כְּלָשׁוֹן**
הַכְּתוּב]²⁷ בתהלים עשי דברו
 לְשִׁמּוֹעַ בְּקוֹל דְּבָרוֹ וכאן נקטו
 דוקא בביטוי 'רצונו' ולא 'דברו' כלשון
 הכתוב]. **וְהִיּוֹם (בְּשְׁנַת**
תַּקכ"ט) הָיָה אֶצְלִי הֶרֶב הַמַּגִּיד
מוֹרִי הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב לְחִזּוֹר
הַמֶּאֱמָר פַּעַם נוספת. וְאָמַר הֶרֶב
הַמַּגִּיד הַמֶּאֱמָר לִפְנֵי אֲדָמוֹ"ר
הַזֶּקֶן, וְהוֹסִיף בָּאוֹר בְּעֵנִין

(20) ע"פ דברי הימים־א יב, לג. (21) תהלים קכח, ב. (22) ראה לקו"ת שלח מב, ד. חוקת טו, ג. ובכ"מ. (23) ש"פ בשלח, יז שבט. (24) פרשתנו יד, כז. (25) ב"ר פ"ה, ה. וראה שמו"ר פכ"א, ו. זח"ב קצח, ב. (26) ראה ברכות ז, לה, ב. (27) תהלים קג, יט.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 גִּינְאֵי נִהְרָא²⁸, כמסופר בגמרא (ומבואר להלן) שרבי פנחס בן יאיר הלך
2 לפדיון שבויים וברכרו נפגש בנהר גינאי. אמר לו: חלוק לי מימך ואעבור בך.
3 אמר לו הנהר: אתה הולך לעשות רצון קונן ואני הולך לעשות רצון קוני,
4 אתה ספק עושה ספק אי אתה עושה, אני ודאי עושה. אמר לו: אם אי אתה
5 חולק, גוזרני עליך שלא יעברו בך מים
6 לעולם. חלק לו, שָׁזָהוּ חלוקת נהר
7 גינאי על ידי רבי פנחס בן יאיר כְּעֵנֶן
8 קְרִיעַת יַם־סוּף כפי שיתבאר
9 להלן.
10 וּבִשְׁנַת תַּקס"ה סִפֵּר כ"ק
11 אֲדָמוֹר הִזְקֵן כָּל זֶה לְכ"ק
12 אֲדָמוֹר ה'צֶמַח צֶדֶק',
13 וּבִשְׁנַת תַּרְכ"א סִפֵּר זֹאת
14 ה'צֶמַח צֶדֶק' לְבָנוּ כ"ק
15 אֲדָמוֹר מְהֵרָשׁ מְמַלָּא
16 מְקוֹמוֹ, וְהוֹסִיף: הַיּוֹם (שֶׁבֶת
17 בְּשַׁלַּח שְׁנַת תַּרְכ"א) הָיָה
18 אֲצִלִּי הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב, הָרַב
19 הַמְּגִיד וְאֲדֹנֵי־זִקְנֵי־מִוְרֵי־וְרָבִי,
20 וְרָבִי, אֲדָמוֹר הִזְקֵן, וְכָל אֶחָד
21 אָמַר לִי הַמַּאֲמָר בְּסִגְנוֹנִי.
22 וְהִנֵּה, ב'הַיּוֹם יוֹם' לוח (לשנת
23 תש"ג־תש"ד) בעריכת הרבי עם פתגם
24 או סיפור קצר לכל יום מובאים
25 הַעֲנִינִים שֶׁבַּמַּאֲמָר הַגָּל
26 בְּקִצְרָה, וּמַאֲמָר זֶה הוּבָא
27 בְּאַרְיִכוֹת יוֹתֵר ב'אֹר תוֹרָה'
28 לְהָרַב הַמְּגִיד²⁹ (אֵף שֶׁגַּם שָׁם
29 אֵינוֹ בְּהִרְחֶבֶת הַבְּאוּר),
30 בְּדִלְקָמָן.
31 וּמוֹסִיף וּמַפְרֵט אֲדוּרֹת יִיחֻדוֹ שֶׁל הַסֵּפֶר
32 'אור תורה' להרב המגיד:
33 וְלִהְיֶיר, שֶׁהַסֵּפֶר 'אור תוֹרָה'
34 מוּבָא בַּחֲסִידוֹת בְּכַמָּה
35 מְקוֹמוֹת. וְעַד שִׁידוּעֵ³⁰ כפי
36 שסיפר הרבי הרי"צ ש"כ"ק
37 אֲדָמוֹר (מְהוֹרָשׁ"ב)
38 נִשְׁמָתוֹ־עֲדָן הָיָה מַעֲיֵן לְפָנָי
39 'יְחִידוֹת' בְּסִפְרִים 'בְּתֵר שָׁם
40 טוֹב' בו נאספו תורות של הבעל־
41 שם־טוב, 'אור תוֹרָה' של הרב
- המגיד וכו'. וכ"ק אֲדָמוֹר ה'צֶמַח צֶדֶק' בְּמַאֲמָר חסידות
דְּבוּר־הַמִּתְחִיל הַפּוֹתַח בַּפִּסּוּק "עוֹלַת תְּמִיד"³¹ בפרשת פינחס
כּוֹתֵב עַל הַמַּאֲמָר דְּבוּר־הַמִּתְחִיל "עוֹלַת תְּמִיד" שֶׁב'אֹר
תוֹרָה³², להרב המגיד: וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁהוּא מְכַתֵּב־יַד־קִדְשׁ
אֲדֹנֵי־זִקְנֵי־מִוְרֵי־וְרָבִי אֲדָמוֹר
הִזְקֵן וְשִׁמְתוֹ־עֲדָן, וְאֵינוֹ בְּרוּר
וְאֵין וּדְאוֹת שׁוּה אֶכָּן כֵּךְ. וּמִנְּהָ
מוֹבֵן שֶׁיִּשְׁנֵם בּוֹדְאוֹת כַּמָּה
מַאֲמָרִים ב'אֹר תוֹרָה' שֶׁהֵם
מְכַתֵּב־יַד־קִדְשׁ אֲדָמוֹר
הִזְקֵן³³ אלא שיש ספק האם גם
מאמר זה נמנה על אותם מאמרים.
וּבְנִיזָה לאחר שנוכחנו לדעת
בחיובותו הרבה של ספר 'אור תורה'
להרב המגיד מוֹבֵן מֵה שִׁמְצִינוּ
בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת שֶׁמְדַבְּקִים
(לֹא רַק בְּעֵנִינֵם, בְּחוֹכֵן הַדְּבָרִים
אֵלָּא) גַּם בְּתַבּוֹת בְּמִילִים
שֶׁב'אֹר־תוֹרָה'. וְכִמּוּ ב'יֵהֱל
אוֹר'³⁴ סֵפֶר שֶׁל אֲדָמוֹר ה'צֶמַח
צֶדֶק' עַל סֵפֶר תְּהִלִּים, וּב'הַמְּשֹׁף
תַּעֲרֵב־ב'³⁵ לִאֲדָמוֹר הַרְש"ב,
שֶׁמְדַבֵּק הַלְשׁוֹן שֶׁב'אֹר
תוֹרָה³⁶ עַל הַפִּסּוּק³⁷ עֲשֵׂה
לְךָ שְׁתֵּי חֲצוֹצְרוֹת. וְכֵן
מְדַבְּקִים³⁸ בְּמִקּוֹמוֹת אֲחֵרִים
בַּחֲסִידוֹת גַּם הַלְשׁוֹן שֶׁב'אֹר
תוֹרָה³⁹ עַל הַפִּסּוּק⁴⁰ וַיָּבֵאוּ
מִרְתָּה וגם מזה יש ללמוד על ייחודו
וחשיבותו הרבה של ספר זה.
וְהִנֵּה, אֵף שֶׁב'אֹר תוֹרָה'
הוּבָא כָּל הַמַּאֲמָר בְּהַמְּשֹׁף
אֶחָד כְּקֹטֵעַ אֶחָד, הָרִי עַל־פִּי
הַמַּסְפֵּר ב'הַיּוֹם יוֹם', מוֹבֵן
זְמַן אֲמִירַת כָּל פִּסְקָא, כפי
הפירוט הנוכח לעיל מתי נוסף כל קטע
במאמר (בשנים תקט"ו, תקכ"ט,
תקס"ה ותרנ"א) עַד לַפִּסְקָא

(28) חולין ז, א. (29) סימן פט. (30) ספר השיחות תש"ט ע' 336. (31) אוה"ת פנחס ע' א'קטז. (32) סימן קנ. (33) ראה גם רשימות הרב"ש (קה"ת, תשס"א) ס"ע קלח. (וש"נ. 34) ס"ע שנו ואילך. (35) ח"ב ע' תשצ ואילך עד ח"ג ע' א'שמט. (36) סימן קלד. (37) בהעלותך י, ב. (38) אוה"ת תשא ע' ב' אלפים ואילך. מסעי ע' א'שעה ואילך. א'שפד. א'שפז. (39) סימן קנב. (40) פרשתנו טו, כג.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

רבותינו ז"ל²⁵ את המילה 'ליתנו' שהים שב וחור לתנאו, שהתנה
הקב"ה עם הים בהתחלת הבריאה שיקרע הים לישראל.. בשעה
שאמר המאמר, התנה שיקרע הים, ואם לאו ואם הים לא יקיים
את התנאי ולא ייקרע לא היו נמצאים הימים ולא נבראו במקום
הזה כי יתבטלו ממציאות
הבריאה כו' ויחדלו כל הימים
להתקיים (עד כאן לשון
הפסקא שאמר הפעל-שם
טוב בשנת תקט"ז⁴⁴).
ולהעיר, שמה שכתוב במאמר
זה באור תורה בשם הבעל-שם-טוב
שם הים לא יקיים את התנאי להיקרע
לבני ישראל, הימים יחדלו להתקיים
כפי יתבטלו ממציאות
הבריאה, מתאים דומה בתוכו
עם פרוש הבעל-שם-טוב על
הפסוק⁴⁵ בתהלים לעולם הוי'
דרך נצב בשמים (המובא
בשער היחוד והאמונה'
שבספר התניא לאדמו"ר הזקן
בתחלתו), שדבר הוי' בשעת
ימי בראשית יחי רקיע נצב ועומד
לעולם תמיד בתוך רקיע
השמים להחיותו ולהיותו
מאין ליש, וכן הוא בכל
הברואים כו' שדבר ה' בעשרה
מאורות שבהם נברא העולם נמצא
בהם תמיד, פי אלו היו האותיות
של המאורות מסתלקות
מהנבראים אפילו לרגע, היו
הנבראים חדלים מלהתקיים והיו
חוזרים לאין ואפס ממש, כמו
קדם הבריאה. והינו, ופירוש
הדברים הוא שיחזרו להיות אין ואפס
הוא שלא רק שמכאן ולהבא
אם החיות האלויות תסתלק מהם היו
אין ואפס, אלא ש"היו כלא
היו" כלל מלכתחלה כאילו
מעולם לא היו קיימים (וכמו
שיכתבאר לקמן הבאר בזה
מדוע הסתלקות החיות אכן תפעל שגם
קיומם עד עתה כאילו לא היה).

בהתחלת הענין שנאמר לאדמו"ר הזקן על ידי מורו ורבו המגיד
לפני מאתים שנה בשנת תקכ"ט, מאתיים שנה לפני שנה זו,
תשכ"ט, שאז בשנת תקכ"ט, עם שמיעת הדברים על ידי אדמו"ר הזקן מפי
המגיד נוסף ענין זה לחסידות חב"ד והפך חלק מתורת חב"ד.
ולהעיר, שאף-על-פי ש"עד
ארבעין שנים לא קאים איניש
אדעתא דרביה"⁴¹, על הכתוב
בספר דברים, בתקופה של סיום
ארבעים שנותיהם של בני ישראל
במדבר ולא נתן ה' לכם לב לדעת
עניים לראות ואזניים לשמוע עד היום
הזה אמרו בגמרא כי מכאן למדים
שעד ארבעים שנה אין אדם עומד על
(העומק והפנימיות של) דעת רבו
ואם-כן איך אומרים שבשעת
אמירת המאמר, בשנת
תקכ"ט, כבר נוסף ענין זה
לחסידות חב"ד, אך לאמיתו של
דבר אין זה פלא כי הרי ידוע
ספור החסידים⁴² אודות מה
שכתב אדמו"ר הזקן באגרת
הקדש⁴³ שבספר התניא אודות
דברים שקיבל מרבותיו שמע
אזני ותכן לה וכו', שבה
רמו, שפאשר "שמעה אזני"
הנה תכף ומיד עם השמיעה, ולא
רק כעבור ארבעים שנה "ותכן
לה", ומפל-מקום מוכן,
שאחר "ארבעין שנים", הנה
גם אצלו אפילו אצל אדמו"ר הזקן,
למרות שכבר בעת השמיעה הייתה לו
הבנה עמוקה בדברים, הרי כעבור
ארבעים שנה נעשה הענין באופן
אחר נעלה יותר.
ולאחר הקדמה זו במעלתו וייחודו של
הספר 'אור תורה' להרב המגיד בו
מופיע מאמר זה, ממשיך ומביא ומבאר
את הדברים, כדלהלן.
(ד) וזה-לשון המאמר באור
תורה: נאמר בתורה וישב הים
יסוף לאחר שנקרע ובני ישראל עברו
בו לפנות בקר לאיתנו, ודרשו

(41) ראה ע"ז ה, ב. (42) ראה גם לקוטי הגהות לתניא (קה"ת, תשל"ד) ע' פא. הובא ב"מ"מ, הגהות והערות קצרות מהדו"ת לתניא אנה"ק סימן זך (קה"ת, תשנ"ט). (43) שם. (44) בהבא לקמן – ראה גם לקו"ש ח"ו ע' 87 ואילך (גם ממאמר זה). (45) תהלים קיט, פט.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וממשיך במאמר ב'אור תורה': וכן יובן מה שאמרו רבותינו
2 ז"ל²⁶ בגמרא צדיקים עושים רצונו של מקום, ודייק לומר
3 'רצונו' ולא אמרו עושים דברו או מאמרו. אף המשל בזה,
4 כלומר, הסבר הדבר על-פי משל הוא
5 דבר הלכה או איזה חידוש
6 בתורה, והבן מגדל חריפותו
7 ופלוולו של הבן סותר את
8 דבריו של האב, והנה אף שהבן
9 מתנגד לאביו וסותר את
10 דבריו ולכאורה הדבר היה אמור
11 לצער את האב, מכל-מקום, על-כן
12 דוק משום כך שהבן בחריפותו סותר
13 את דבריו של האב יש להאב נחת
14 ותענוג גדול ושמחה גדולה
15 מזה. וזהו העובדה שהבן חרף
16 ומפולפל וסותר את דבריו של האב,
17 הוא רצון הטוב מן האב רצון
18 מצידו של האב יותר משהיה הבן
19 שותק ומסכים לדבריו של
20 האב, כן הוא הצדיק כלפי
21 הקדוש-ברוך-הוא, כלשון הכתוב
22 בספר שמואל שהצדיק מושל
23 ביראת אלקים⁴⁶ כביכול, לפי
24 פשוטו כוונת הכתוב שהצדיק מושל
25 על בני אדם ללכת בדרכי ה' וכך
26 ממשלתו היא על ידי יראת אלקים.
27 ולפי הפירוש כאן, על-פי פנימיות
28 הדברים הכוונה שלצדיק ממשלה,
29 כביכול, כלפי מעלה וזהו שהצדיקים
30 "עושים רצונו" של הקדוש-
31 ברוך-הוא וגורמים לו נחת רוח,
32 כביכול אף-על-פי שאינם
33 עושים דברו ומאמרו כמו הבן
34 שגורם נחת רוח לאביו למרות שאינו
35 מסכים לדבריו אביו וסותר אותם (עד
36 כאן לשון הפסקא שנאמרה
37 על ידי הרב המגיד לאדמו"ר הזקן
38 בשנת תקכ"א).
39 והנה, שלשת הלשונות
40 שביאור תורה' במשל האב שכאשר הבן סותר את דבריו בחריפותו, יש
- לאב מכך - נחת תענוג ושמחה - הם בדיוק הביטויים הללו
מדויקים (פאמור לעיל, שביאור תורה' מדויקים לא רק
הענינים אלא גם הלשונות) כפי שממשיך ומפרט.
וענין עבודת התשובה שמבטלת
את מעשה עבירה על רצון ה' ומתקנת
אותו והרי זה כאילו העושה תשובה
'סותר' את דבר ה'. ובנוגע ל'בעל
תשובה' כותב הרמב"ם⁴⁷:
ועושה מצות ומקבלין אותן
ומעשיו מתקבלים למעלה בנחת
ושמחה כו' ולא עוד ולא רק
שמעו של הבעל-תשובה גורמים
נחת-רוח ושמחה למעלה אלא
שמתאווין להם כו', והרמב"ם
מדייק ומכנה את הרצון העליון
למעשיו של ה'בעל תשובה' בשם
'תאוה' כיון שתאוה הוא ענין
התענוג כפי שרואים באדם שהוא
מתאוה לדברים שגורמים לו עונג וכך
גם למעלה, כביכול. ונמצא, שעל-
ידי התשובה נמשכים שלשת
הענינים האמורים נחת תענוג
ושמחה⁴⁸. וזהו מה שכתוב
ביאור תורה' שפאשר הבן
סותר את דבריו האב, וכאמור
'סותר' זו היא משל לענין התשובה,
יש להאב נחת ותענוג גדול
ושמחה גדולה מזה, כי ענין
סתירת דבריו האב, כפי שהוא
נמשל, ביחס בין הצדיק והקדוש-ברוך-
הוא שהקב"ה גוזר וצדיק
מבטל⁴⁹ את הגזירה שגזר הקדוש-
ברוך-הוא (ועל-דרך-זה צדיק
גוזר והקב"ה מקיים⁵⁰ את
הגזירה שגזר הצדיק, כמו
שכתוב⁵¹ באיוב ותגזר אמר
ויקם לך, כלומר, הצדיק גזר
והקדוש-ברוך-הוא מקיים את דבריו
הצדיק, כפירוש ה'מצודת דוד' על הכתוב - 'כשתחליט בדעתך לעשות דבר

(46) ע"פ שמואל-ב כג, ג. (47) הל' תשובה פ"ז ה"ז. (48) ביאור שייכות ג' ענינים אלו לתשובה (וכן הטעם שב"נחת" אינו כותב נחת גדול, כמו בשמחה ותענוג) - נתבאר בשיחות שלאחרי המאמר (ס"ו (לקמן ע' 248 ואילך)). (49) מו"ק טז, ב. (50) ראה תענית כג, א. זח"ב טו, א. שבת נט, ב. וראה מפרשי המשנה (רע"ב וכו') אבות פ"ב מ"ד. ב"מ פה, א. ועוד. ספר הליקוטים מהצ"צ מע' צדיק. וש"נ. 51) איוב כב, כח.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 מה, אז המקום [הקדוש ברוך הוא] יקיים לך הדבר ההוא' הוא כַּעֲנָן
 2 עֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה שמבטלת, כביכול, את דבר ה', שְׁזָהוּ עֲנָן
 3 "עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מְקוֹם", שְׁעוֹשִׂין הצדיקים וממשיכים
 4 ממלעלה למטה ומגלים רְצוֹן חֲדָשׁ⁵² ואפילו רצון שונה מהרצון הקדוש,
 5 ומעתה מובן מדוע מדייקים חכמינו
 6 ד"ל ואומרים שהצדיקים עושים 'רצונו'
 7 של מקום (ולא 'דברו' וכד').
 8 וממשיך בַּמֶּאמָר - בַּפְּסָקָא
 9 שְׁנוֹסָפָה בַּעֲת אַמִּירַת הַמֶּאמָר
 10 על ידי אדמו"ר הזקן לנכדו אדמו"ר
 11 הצמח-צדק בַּשֵּׁנִית תַּקכ"ט,
 12 בַּאֲשֶׁר הַמֶּאמָר הַגִּיעַ
 13 לַחֲסִידוֹת חֲב"ד וְנִהְיָ חֵלֶק
 14 מִתּוֹרַת חֲב"ד:
 15 וְכֵּן יוֹכֵז מַה שָּׂאֵמַר²⁸ רַבִּי
 16 פִּנְחָס בֶּן יֵאִיר לְגִינְאֵי נְהָרָא
 17 (כִּד הָיָה קְאָזִיל לְפָדִיּוֹן שְׁבוּיִין), פְּלוֹג מִימִיךָ
 18 שְׂאֲנִי הוֹלֵךְ לְדַבֵּר מִצָּוָה, אֲמַר לוֹ: גַּם אֲנִי הוֹלֵךְ
 19 לַעֲשׂוֹת רְצוֹן קוֹנִי (כֹּל הַנִּחְלָים הוֹלְכִים אֶל הַיָּם
 20 בַּגִּזְרֵת הַמֶּלֶךְ, פְּרוּשׁ רַש"י), אֲתָה - סָפֵק עוֹשָׂה,
 21 סָפֵק אִי אֲתָה עוֹשָׂה (שָׁמָּה לֹא יִתְּנוּ לָךְ בַּפְּדִיּוֹן,
 22 פְּרוּשׁ רַש"י) אֲנִי וְדָאֵי עוֹשָׂה. אֲמַר לִיה: אִם אִי
 23 אֲתָה חוֹלֵק מִימִיךָ, גּוֹזְרִנִּי עֲלֶיךָ שְׁלֹא יַעֲבְרוּ בְּךָ
 24 מִיָּם לְעוֹלָם. וְלִכְאוּרָה קָשָׁה, הֲלֹא (הַנֶּהָר) הַשִּׁיב
 25 לוֹ תְּשׁוּבָה נְכוּנָה. וַיּוֹכֵן עִם מַה שְּׁנִתְבָּאֵר לְעִיל,
 26 שְׁ"הִתְנַה הַקֶּבֶ"ה עִם מַעֲשֵׂה בְּרָאשִׁית שְׁיַעֲשׂוּ
 27 רְצוֹן הַצְּדִיקִים" אִף שְׂאִינָם בְּטַבְעָם, וּמִכָּלֵל הֵן
 28 אֲתָה שׁוֹמֵעַ לָאוּ. וְכֵן אֲמַר לוֹ רַבִּי פִּנְחָס בֶּן
 29 יֵאִיר, אִם אֵין אֲתָה חוֹלֵק מִימִיךָ, נִמְצָא שְׂאִין
 30 אֲתָה מְקַיֵּם תְּנַאֲךְ הַנֶּאֱמָר בַּשֵּׁנִית הַמֶּאמָר, וְהָרִי
 31 אֲתָה כֹּלָא הָיָה מַעֲוֹלָם, וְכִמּוֹ שְׁלֹא נִבְרָאוּ כָּאֵין
 32 מִיָּם, וְנִמְצָא שְׁלֹא יַעֲבְרוּ בְּךָ מִיָּם לְעוֹלָם (עַד
 33 כָּאֵין לְשׁוֹנוֹ). וְזֶהוּ דִּיּוֹק הַלְשׁוֹן "גּוֹזְרִנִּי עֲלֶיךָ
 34 שְׁלֹא יַעֲבְרוּ בְּךָ מִיָּם לְעוֹלָם", דְּלִכְאוּרָה תִּבְת
 35 "לְעוֹלָם" מִיִּתְרַת (שְׁהָרִי כְּשִׁיגְזֹר עֲלִיו שְׁלֹא
 36 יַעֲבְרוּ בּוֹ מִיָּם, מְמִילָא לֹא יַעֲבְרוּ בּוֹ מִיָּם
 37 לְעוֹלָם), אִף הַעֲנָן הוּא, שְׁדַּבְרִי רַבִּי פִּנְחָס בֶּן
 38 יֵאִיר גּוֹזְרִנִּי עֲלֶיךָ כּו' אֵינָם עֲנָן גְּזֵרָה בְּעִלְמָא,
 39 אֲלֹא שְׁבֻזָּה הַשִּׁיב רַבִּי פִּנְחָס בֶּן
 40 יֵאִיר תְּשׁוּבָה עַל טַעֲנַת הַנֶּהָר, שְׁהָרִי
 41 חִינּוּ הַנִּימוֹק שְׁלוֹ לֹא לַחֲלוֹק אֶת מִימּוֹ
 42 כִּי זְרִימַת הַמִּים שָׁבוּ הִיא עֲשִׂית רְצוֹן
 43 בּוֹרָאוּ, וְהַתְּשׁוּבָה הִיא שְׁהָרִי כֹּל מְצִיאֹתוֹ וְכֹל קִיּוּמוֹ שֶׁל הַנֶּהָר הִיא

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 מצד המאמר האלוך מעשרה המאמרות המהנה אותו תמיד בכל
2 רגע ורגע מאין לא דבר ליש ומציאות קיימת, ואם יסתלק המאמר
3 האלוך ממנו מהנהר אפילו לרגע יהיה הנהר אין ואפס כמו קדם
4 הבריאה ומציאותו תבטל ביטול מוחלט, וכאלו שלא היה קיים
5 מעולם, כנ"ל, וכיון שפעת
6 אמירת המאמר שברא אותו ונתן
7 בו חיות וקיום התנה עמו
8 הקב"ה שלא ימנע לעבודת
9 בני ישראל, בדומה לתנאי שהתנה
10 הקדוש-ברוך-הוא עם יס"ף בעת
11 בריאתו, כנזכר לעיל, הרי נמצא
12 שאם לא יחלק את מימיו
13 לרבי פנחס בן יאיר בדרכו למצוות
14 פדיון שבויים ולא יקים את
15 התנאי שבפשעת אמירת
16 המאמר שלא יהווה מניעה לבני
17 ישראל לעבוד את עבודתם הרוחנית
18 בתורה ומצוות, אין לו שום
19 מציאות כלל מלכתחלה.
20 ולכן אין הנהר יכול לטעון
21 שהוא הולך לעשות רצון
22 קונו, גזרת המלך הקדוש-ברוך-
23 הוא מלך העולם ש"כל הנחלים
24 הולכים אל הים" ולהשתמש
25 בטענה זו כנימוק לא לחלוק את מימיו,
26 כיון שאם אינו מקים את
27 התנאי, נמצא שלא היתה
28 מציאות של נחל מעולם וכיון
29 שכל מציאותו לא נחשבה, וכאלו
30 בכלל לא נברא, אין מקום לטענתו
31 שיש לו גזירה ושלחות שעליו למלא.
32 והינו, דכיון שרבי פנחס בן
33 יאיר הלך לקים מצות פדיון
34 שבויים, ומצד רבי פנחס בן
35 יאיר לא היתה שום מניעה
36 לעשיית המצות רק שהנהר עמד
37 בדרכו, הרי ממילא גזרנו
38 עליו כו', ורבי פנחס בן יאיר
39 מסביר לנהר שלטענותיו אין שום
40 מקום כי בריאתו וכל קיומו מותנים
41 בכך שלא ימנע יהודים מקיום המצוות, וממשיך ומבאר מניין בא הכוח לגזור
42 על הנהר שיחלוק את מימיו ואם לאו כל מציאותו תבטל, כי פאשר
43 יהודי מוכן לקים רצון קונו ואינו מתחשב עם שום מניעות
- 1 אותו תמיד מאין ליש, ואם יסתלק המאמר
2 ממנו יהיה אין ואפס כמו קדם הבריאה, וכאלו
3 שלא היה מעולם, כנ"ל, וכיון שפעת אמירת
4 המאמר התנה עמו הקב"ה שלא ימנע לעבודת
5 בני ישראל, הרי נמצא שאם לא יחלק את מימיו
6 ולא יקים את התנאי שבפשעת אמירת המאמר,
7 אין לו שום מציאות כלל מלכתחלה. ולכן אין
8 הנהר יכול לטעון שהוא הולך לעשות רצון
9 קונו, גזרת המלך ש"כל הנחלים הולכים אל
10 הים", כיון שאם אינו מקים את התנאי, נמצא
11 שלא היתה מציאות של נחל מעולם. והינו,
12 דכיון שרבי פנחס בן יאיר הלך לקים מצות
13 פדיון שבויים, ומצד רבי פנחס בן יאיר לא
14 היתה שום מניעה לעשיית המצות, הרי ממילא
15 גזרנו עליו כו', כי פאשר יהודי מוכן לקים
16 רצון קונו ואינו מתחשב עם שום מניעות
17 ועכובים, אזי כל עניני הבריאה מכרחים לבטל
18 את טבעם, בכדי שיוכל לעשות רצון קונו.
19 ומסים ב'אור תורה': וכל זה, מי שהוא נקרא
20 בן להקב"ה יכול לעשות רצון קונו, ואיזה זה
21 השומר בריתו, הנקרא צדיק יסוד עולם. והבן
22 זה היטב (וענין זה שיהיה צדיק יסוד עולם. והבן
23 אודות למוד 'אגרת התשובה'⁵³, והרי עקר ענין
24 'אגרת התשובה' הוא צו באווארענען את ענין
25 שמירת הברית)⁵⁴.
26 והנה מה שכתוב לעיל שבהסתלק האותיות
27 דעשרה מאמרות מהנבראים (וכן בשלא
28 יקיימו את תנאים) יחזרו להיות אין ואפס כמו
29 שלא היו כלל מעולם, יוכן על פי באור כ"ק
30 והתנאי עם כללות הבריאה שלא תהיה מניעה לקיום התורה והמצוות על ידי
31 בני ישראל) יחזרו להיות אין ואפס כמו שלא היו כלל
32 מעולם ולא רק מכאן ולהבא, יוכן על פי באור כ"ק אדמו"ר
- 44 ועכובים וכאמור שרבי פנחס בן יאיר מצידו היה מוכן להמשיך בדרכו
45 ושום דבר לא היה יכול לעצור אותו, אזי כל עניני הבריאה מכרחים
46 לבטל את טבעם ואם טבע הנהר הוא לזרום, הוא מוכרח לחלוק את
47 מימיו ולאפשר מעבר, בכדי שיוכל לעשות רצון קונו.
48 ומסים ב'אור תורה': וכל
49 זה, כלומר, האמור לעיל שבכוחו של
50 יהודי העושה רצון קונו להתגבר על
51 כל מניעה ועיכוב ואף 'לגזור' על
52 הבריאה שלא תמנע ממנו לעשות את
53 רצון ה', הנה מי שהוא נקרא בן
54 להקב"ה יכול לעשות רצון
55 קונו, ואיזה זה ומיהו היהודי
56 שנקרא בן לקדוש-ברוך-הוא
57 השומר בריתו ונוהר שלא לפגום
58 את הברית קודש בורע לבטלה,
59 והשומר את הברית הוא הנקרא
60 צדיק יסוד עולם כמבואר בתורת
61 הסוד שהענין שייך במיוחד למידת
62 היסוד (וכמו שנאמר ב'פתח אליה')
63 'יסוד סימא דגופא, אות ברית קדיש'.
64 ומסיים שם והבן זה היטב
65 (וענין זה של שמירת הברית שיהיה
66 להמדר ב'זמן האחרון
67 אודות למוד 'אגרת
68 התשובה'⁵³ שבספר התניא, נושא
69 שהרבי עסק בו הרבה באותה תקופה
70 בשנת תשכ"ט ובכל התועודות אמר
71 שיחות קודש וביאורים ב'אגרת
72 התשובה' והרי עקר ענין
73 'אגרת התשובה' הוא צו
74 באווארענען להבטיח ולוודא את
75 ענין שמירת הברית)⁵⁴.
76 והנה מה שכתוב לעיל
77 שבהסתלק האותיות דעשרה
78 מאמרות מהנבראים אם
79 הקדוש-ברוך-הוא לא ימשיך להשפיע
80 בהם את החיות בכל רגע ורגע (וכן
81 בשלא יקיימו את תנאים כמו
82 התנאי שהתנה הקדוש-ברוך-הוא עם
83 יס"ף שיקרע בפני בני ישראל,
84 והתנאי עם כללות הבריאה שלא תהיה מניעה לקיום התורה והמצוות על ידי
85 בני ישראל) יחזרו להיות אין ואפס כמו שלא היו כלל
86 מעולם ולא רק מכאן ולהבא, יוכן על פי באור כ"ק אדמו"ר

(53) ראה שיחת יו"ד שבט סנ"ב (לעיל ע' 224). וש"נ. (54) ראה שיחות: ש"פ ויקרא וש"פ פינחס תשל"א; ליל ערב חג השבועות תשל"ו.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 (מהורש"ב) נשמתו-עדן בכמה מאמרים⁵⁵ בענין נהרות
2 המכזבין מתייבשים אחת לשבוע⁵⁶ פעם בשבע שנים, דהגם
3 שעכשו יש בהם מים והולכים בטוב והזרימה תקינה, מפל-
4 מקום בין שלאחרי שבע שנים מעכשו יפסקו המים לזרם
5 והנה יתייבש, הרי זה מגלה
6 למפרע שהם מימות
7 המכזבים ואינם "מים חיים"
8 ועל כך אומרת המשנה שהם פסולים
9 לקידוש 'מי טטאת' מעורב בהם אפר
10 פרה אדומה ומזים אותם על הטמא
11 לטהרו, כי התורה אומרת שהמים
12 צריכים להיות 'מים חיים' ונהר שעתיד
13 להתייבש, אפילו בעוד שבע שנים, לא
14 יכול להיחשב 'מים חיים' גם כאשר יש
15 בו מים והם זורמים בצורה טובה.
16 ומזה מוכן בנוגע לנבראים,
17 דכיון שבאשר יסתלק מהם דבר הרי
18 (או שלא יקמו את תנאם) תפסק מציאותם, הרי
19 מציאות של פזב כו', וזהו מה שכתוב בתנא
20 שם "והיו פלא היו כלל" כו'⁵⁷.
21 (ה) והנה ענין "לאיתנו - לתנאו" והבאור
22 ד"עושיין רצונו" נאמרו גם מקדם
23 (פנ"ל), ומה שנתחדש במאמר בעת שנאמר
24 לאדמו"ר הזקן, הוא הבאור בענין "גינאי
25 נהרא". והענין בזה, דהנה בטול טבע הבריאה
26 עבור בגי' ישראל בשני הענינים הראשונים
27 ("לאיתנו - לתנאו", והבאור בענין "עושיין
28 רצונו") הוא, שהטבע מתבטל עבור עבודת
29 הצדיקים ועבור עבודת 'פעלי תשובה'.
30 שבקיעת הים לפני בגי' ישראל שהיתה על-ידי
31 משה רבנו הוא ענין בטול הטבע עבור עבודת
32 הצדיקים. וענין "עושיין רצונו", שהקב"ה גזור
33 וצדיק מבטל, ועל-דרך-זה צדיק גזור כו', הוא
34 ענין בטול הגזרה שמצד עבודת התשובה,
35 פנ"ל. והרי שני ענינים אלו שייכים ליחודי
36 סגולה. והחדוש שבענין "גינאי נהרא" הוא, שטבע הבריאה מתבטל עבור
37 כל אחד ואחד מישראל, בהיותו 'שומר הברית'. וזהו שבאור זה נוסף במאמר
38 בעת שנאמר לאדמו"ר הזקן, שהוא ענין חסידות חב"ד דוקא, כי ענינה של
39 חסידות חב"ד, ובפרט לאחר י"ט כסלו, הוא "פיוצו מעינותיך חוצה"
40 (פמבאר בשיתח הידועה מכ"ק אדמו"ר הרבי הרש"ב
41 נשמתו-עדן⁵⁸), הינו, שכל
42 ("לאיתנו - לתנאו", והבאור

(55) סה"מ תרמ"ג ע' צו. תרנ"ו ע' רנו ואילך. הגהות לר"ה פתח אלי' שבתו"א - תרנ"ח (ע' מב ואילך). המשך תרס"ו ע' תלב. קונטרס ומעין מאמר ב פ"ב. (56) פרה פ"ח מ"ט. רמב"ם הל' פרה אדומה פ"ו ה"ב. (57) ראה גם אוה"ת ואתחנן ס"ע תטו ואילך. וראה בהשיחות שלאחרי המאמר (לקו"ש ח"ו ע' 87 ואילך). (58) ספר השיחות תורת שלום ס"ע 112 ואילך.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 אחד ואחד מישראל, גם מי שנמצא בבחינת "חוצה",
2 יגיעו לו אליו המענינות של תורת החסידות, ויוכל לעבד עבודתו
3 בלי שום מניעות ועכובים.
4 ועל זה הוא הבאור בענין "גינאי נהרא", שאף שענין זה
5 עם רבי פנחס בן יאיר היה בזמן
6 הגלות, ובזמן הגלות גופא
7 עצמו היה אז יהודי בשביה
8 והיה צריך ללכת לפדות אותו,
9 והשביה היתה עד-כדי-כף
10 שהיה ספק אם יוכלו
11 לפדותו, וכמו שאמר הנהר
12 "אתה - ספק עושה, ספק אי
13 אתה עושה", ומה מובן שמצבו
14 של השבוי היה חמור ביותר, אף-
15 על-פי-כן נבקע הנהר בשביל
16 קיום המצוה, ולא רק עבור
17 רבי פנחס בן יאיר עצמו,
18 אלא גם עבור בני לוויה שלו
19 למרות שהם לא היו בדרגה הנעלית
20 של רבי פנחס בן יאיר עצמו. ומזה
21 ממעשה זה שבסופו של דבר הנהר
22 חלק את מימיו כדי לאפשר את
23 ההליכה לפדיון שבוים נמשך הכח
24 לכל אחד ואחד מישראל, גם
25 מי שנמצא בבחינת "חוצה",
26 שיוכל לעבד עבודתו בתורה
27 ומצות בלי שום מניעות
28 ועכובים, כי כל עניני הטבע
29 מתבטלים עבורו כדי שיוכל
30 לעשות רצון קונו. וכח זה
31 נמשך על-ידי אמירת המאמר
32 על ידי אדמו"ר חוקן לפני מאתים
33 שנה בשנת תקנ"ט. ודברי
34 צדיקים קמים לעד ולעולמי
35 עולמים⁵⁹ ואף שנאמרו לפני שנים
36 רבות כוחם והשפעתם הם נצחיים,
37 ובפרט באשר חוזרים את
38 דבריהם (שזה גופא עצמו
39 שחוזרים את דבריהם גם כעבור
40 מאתים שנה, מורה על ענין
41 הנצחיות), הרי על-ידי
- ש"נרעו בחיים" וצאצאיו ותלמידיו לומדים את תורתו וחוזרים על
דבריו, אזי "אף הוא בחיים"⁶⁰ וכוחו והשפעתו נמשכים, וממילא
נעשה הענין עוד פעם מחדש והכוח שניתן אז לכל יהודי להתגבר
על כל מניעה ועיכוב מצד הטבע חוזר וניתן כעת. וכדברי כ"ק מו"ח
אדמו"ר בכמה משיחותיו⁶¹,
שבאשר מספרים ספור (הגם
שבגלוי הוא ספור ולא תורה), ומתארים כל
הפרטים והזמנים כו', לעבט-מען-אויף דעם ענין
מחיים את הענין מחדש כאילו הוא
חוזר ומתרחש עתה. וכך גם בחזרת
המאמר כעת, הכוחות שניתנו באותה
שעה חוזרים וניתנים כעת מחדש.
(ו) אף עדין צריך להבין מה
שנתבאר במאמר בענין
"גינאי נהרא" שזהו בענין
קריעת ים-סוף, כלומר שיש
דימיון בין שני הדברים, דלכאורה,
פיון שהתנה הקב"ה עם
מעשה בראשית שיעשו רצון
הצדיקים אף שאינם למרות
שהמעשים הללו הם לא בטבעם של
אותם נבראים, הרי היה יכול רבי
פנחס בן יאיר מצד-עצמו לא
רק מפני דימיון הדברים לקריעת ים-
סוף לומר גזרני עליך כו',
ומה שיש זה לקריעת ים-סוף
דוקא?
ויוכן זה בהקדים מה שכתב
כ"ק אדמו"ר האמצעי⁶² על
הפסוק⁶³ בתהלים המדבר על
קריעת ים סוף הפך ים ליבשה,

ענין.

- (ו) אף עדין צריך להבין מה שנתבאר במאמר בענין "גינאי נהרא" שזהו
בענין קריעת ים-סוף, דלכאורה, פיון שהתנה הקב"ה עם מעשה
בראשית שיעשו רצון הצדיקים אף שאינם בטבעם, הרי היה יכול רבי פנחס
בן יאיר מצד-עצמו לומר גזרני עליך כו', ומה שיש זה לקריעת ים-סוף
דוקא. ויוכן זה בהקדים מה שכתב כ"ק אדמו"ר האמצעי⁶² על הפסוק⁶³ הפך
הים ליבשה,

(59) ראה אג"ק אדמו"ר מהוריי"צ ח"ג ע' תקעו. ח"ד ע' שלט. ובכ"מ. (60) ראה תענית ה, ב. (61) ראה שיחת חה"ש תרצ"ד
ס"ט ואילך (לקו"ד ח"א קסד, א ואילך). ספר השיחות תש"ז ע' 89 ואילך. תש"ח ע' 229. ה'שית ע' 345. ע' 351. ע'
(373. 62) תו"ח פרשתנו רסד, א ואילך (בהוצאה החדשה - ח"א קפה, ג ואילך). (63) תהלים סו, ו.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 בְּנֶהָרַי יַעֲבֹרוּ בְּרִגְלִי, שֶׁם נִשְׁמָחָה בּוֹ, שֶׁ"הַפֶּה יִם לִיבְשָׁה",
 2 לְשׁוֹן עֶבֶר, קָאֵי עַל קְרִיעַת יַם־סוּף, נֵס הַתְּרוֹחֵשׁ בַּעֲבֹר, כַּעַת
 3 יִצְאָת מִצְרַיִם, ו"בְּנֶהָרַי יַעֲבֹרוּ בְּרִגְלִי, שֶׁם נִשְׁמָחָה בּוֹ", "יַעֲבֹר"
 4 רַנְשִׁמְחָה לְשׁוֹן עֲתִיד, קָאֵי עַל הַגְּאוּלָּה הַעֲתִידָה לְבוֹא. וּמִבְּאֵר
 5 אֲדוּמָ"ר הָאֲמֻצִּי הַשִּׁיכּוֹת שְׂבִינִי
 6 שְׁנֵי עֲנִינִים אֵלּוּ, שְׂבִכְרִי
 7 שְׁנִשְׁמָחָה בְּגוּף תּוֹכֵל לְקַבֵּל
 8 לְקַלּוּט וְלַחֲכִיל אֶת הַגְּלוּיִים
 9 הָאֱלוּקִיִּים הַגְּדוּלִּים וְהַעֲצוּמִים שִׁיְהִיו
 10 בְּגְאוּלָּה הַעֲתִידָה, שְׂאֻז יִהְיֶה
 11 "נִשְׁמָחָה בּוֹ" בַּעֲצוּמוֹתָיו
 12 בְּמַהוּתוֹ וְעֲצוּמוֹתוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ־בִּירֹךְ
 13 הוּא בַּעֲצוּמוֹ, שְׂמַחָה שְׂתַּבּוּא עַל גְּלוּי
 14 הַעֲצוּמוֹת, הִנֵּה הַכֹּחַ עַל זֶה
 15 הִנֵּה בַּעַת קְרִיעַת יַם־סוּף,
 16 וְהִנֵּנוּ לְפִי שְׂבִיִּצְיָאָת מִצְרַיִם
 17 שְׂבַח הִיִּתָּה קְרִיעַת יַם־סוּף נִתֵּן
 18 מִלְּמַעַל הַכֹּחַ גַּם לְגְאוּלָּה
 19 הַעֲתִידָה. וְעַל־דֶּרֶךְ מֵאֲמַר
 20 רַבּוֹתֵינוּ ז"ל⁶⁴ בְּגִמְרָא וּבְמִדְרַשׁ
 21 שְׂאֵלּוּ זְכִינוּ הִיתָה גְּאוּלָּת
 22 יִצְיָאָת מִצְרַיִם גְּאוּלָּה שְׂלֵמָה
 23 וּמִכָּאֵן שִׁישׁ קֶשֶׁר הָרוּק בֵּין יִצְיָאָת
 24 מִצְרַיִם וְקְרִיעַת יַם־סוּף לְגְאוּלָּה
 25 הַעֲתִידָה. וְזֶהוּ מַה שְׂכַתּוּב⁶⁵
 26 בְּנִבְחָת מִיכָה "כִּימִי צֵאתָ
 27 מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אֶרֶצְנוּ
 28 נִפְלְאוֹת", "כִּימִי" לְשׁוֹן
 29 רַבִּים⁶⁶, אֵף שֶׁלְּמַעֲשֵׂה יִצְיָאָת מִצְרַיִם
 30 הִיִּתָּה בְּיוֹם אֶחָד, הִנֵּנוּ, שְׂמֻזְמָן
 31 יִצְיָאָת מִצְרַיִם וְהִלָּא הוֹלְכִים
 32 (מֵהָאֱלֹט אֵין אֵיִין גִּיִּין הוֹלְכִים
 33 וְהוֹלְכִים לֵאלֹא הָרַף) אֶל
 34 הַנִּפְלְאוֹת שִׁיְהִיו בְּגְאוּלָּה
 35 הַעֲתִידָה, וּמִדִּי יוֹם הוֹלְכִים
 36 וּמִתְקַרְבִּים לְבִיִּתָּה הַמְּשִׁיחִי,
 37 וְיִשְׁנֵם כְּאֵלּוּ שְׂרֹאִים זֹאת
 38 בְּגִלּוּי.
 39 וְזֶהוּ שְׂמֻזְמָן אֶת עֲנִין "גִּינְאִי
 40 נִהְרָא" עִם עֲנִין קְרִיעַת יַם־
 41 סוּף אֵף שֶׁלְּכַאוּרָה רַבִּי פִּנְחָס בֶּן יֵאִיר
 42 מִצַּד עֲצוּמוֹת הִיא יִכּוֹל לְגוֹרֵר עַל הַנֶּהָר
 43 גִּנְאִי לְחֻלּוֹק לוֹ אֶת מִימּוֹ, דִּהְיָה,
- מה שֶׁנִּבְקַע הָיִם לְפָנֵי מֹשֶׁה, אֵף שֶׁהָיִם טָעֵן "אֲנִי נִבְרָאתִי
 בְּשִׁלְיִשִּׁי בְּיוֹם הַשְּׁלִישִׁי לְמַעֲשֵׂה בְּרָאשִׁית וְאַתָּה הָאָדָם
 בְּשִׁשְׁי⁶⁷", בְּיוֹם הַשִּׁשִּׁי לְמַעֲשֵׂה בְּרָאשִׁית, וְלִפִּי זֶה לְכַאוּרָה יֵשׁ יִתְרוֹן לִי
 עַל הָאָדָם, וּמִכָּל־מָקוֹם לְמַעֲשֵׂה הָיִם נִבְקַע לְפָנֵי מֹשֶׁה הָרִי זֶה לְפִי שְׂתַנְאִי
 הַתִּנָּה הַקֶּבֶ"ה עִם מַעֲשֵׂה
 בְּרָאשִׁית שִׁיְכַטְלוּ אֶת טַבְּעָם וְלֹא יִמְנְעוּ מִבְּנִי־יִשְׂרָאֵל
 כְּפִי שֶׁהוּא מִצַּד עֲצוּמִים וְלֹא יִמְנְעוּ
 מִבְּנִי־יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת רִצּוֹן
 קוֹנֵם, וּמֵאֻז הַחֵל מְקִרְעַת יַם־סוּף
 שֶׁהִתְבַּטַּל טַבַּע הַבְּרִיאָה נִתֵּן הַכֹּחַ
 לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִבְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
 גַּם בְּזִמְנֵי הַגְּלוּת שִׁיּוּכְלוּ
 לַעֲבֹד אֶת עֲבוֹדָתָם שׁוֹם מְנִיעוֹת
 וְלֹא יִהְיוּ לָהֶם שׁוֹם מְנִיעוֹת
 מִעֲנִינֵי הָעוֹלָם, וְשֶׁבַּעֲבוֹדָתָם
 זֶה, וּבִפְרָט בְּזִמְנֵי שֶׁל עֲקֻבְתָּהּ
 דְּמִשְׁיָחָה חֲשֹׁף כְּפוֹל וּמִכְפָּל
 כּוֹ, לְמַדּוֹת שְׂבוּמָן זֶה הַגְּלוּת קֶשֶׁה
 יוֹתֵר וְהַחֲרוֹשׁ מִתְּגַבֵּר, וְפַעֲלוֹ⁶⁸ אֶת
 הַגְּאוּלָּה הַעֲתִידָה.
 (ז) וְזֶהוּ "הַיּוֹשֶׁבֶת בְּגִנִּים,
 חֲבָרִים מְקַשְׁבִּים לְקוֹלֶף
 הַשְּׂמִיעִינִי", דְּכֹאֲשֶׁר "כְּנֶסֶת־
 יִשְׂרָאֵל נִפְּוֶצָה בְּגוּלָּה וְרוּעָה
 בְּגִנִּים שֶׁל אַחֲרִים", שְׁזָה
 מוֹרָה עַל חֲשֹׁף כְּפוֹל וּמִכְפָּל
 וְעַל הַתְּגַבּוּרָה הַגְּלוּת כְּנֶ"ל, וּמִכְפָּל־
 מָקוֹם הִיא כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל "יוֹשֶׁבֶת
 בְּבִתִּי כְּנֶסֶת וּבִתִּי מְדַרְשׁוֹת"
 [וּכְפִי שְׂמִדִּיק בְּמֵאֲמָר: וְאוּמֹר
 תַּחֲלִילָה בְּבִתִּי כְּנֶסֶת הַעֲשׂוּיִים
 לְתַפִּילָה (וְאַחֲרֵי־כֵן) וּבְבִתִּי
 מְדַרְשׁוֹת הַעֲשׂוּיִים לְלִמּוּד הַתּוֹרָה,
 לְפִי שְׂתַחֲלַת עֲבוֹדָת הַיּוֹם

וּמִכְפָּל כּוֹ, וְפַעֲלוֹ⁶⁸ אֶת הַגְּאוּלָּה הַעֲתִידָה.
 (ז) וְזֶהוּ "הַיּוֹשֶׁבֶת בְּגִנִּים, חֲבָרִים מְקַשְׁבִּים לְקוֹלֶף הַשְּׂמִיעִינִי", דְּכֹאֲשֶׁר
 "כְּנֶסֶת־יִשְׂרָאֵל נִפְּוֶצָה בְּגוּלָּה וְרוּעָה בְּגִנִּים שֶׁל אַחֲרִים", שְׁזָה מוֹרָה
 עַל חֲשֹׁף כְּפוֹל וּמִכְפָּל כְּנֶ"ל, וּמִכְפָּל־מָקוֹם הִיא "יוֹשֶׁבֶת בְּבִתִּי כְּנֶסֶת וּבִתִּי
 מְדַרְשׁוֹת" [וּכְפִי שְׂמִדִּיק בְּמֵאֲמָר: בְּבִתִּי כְּנֶסֶת וּבִתִּי מְדַרְשׁוֹת, לְפִי

(64) ראה נדרים כב, ב. שמו"ר רפ"ב. ועוד. (65) מיכה ז, טו. וראה רד"ה כימי צאתך תש"ח (סה"מ תש"ח ע' 159). (66) ראה זח"ג קעו, א. (67) שמו"ר שבעה ערה 25. (68) חסר קצת (המו"ל).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 היא עבודת התפלה, כמאמר רבותינו ז"ל⁶⁹ בגמרא על היתרון
2 המיוחד של תפילה מיד בתחילת היום שתהא תפילתי סמוכה
3 למשתי, וזו המעלה של בתי כנסיות, ואחרי התפלה צריך להיות
4 למוד התורה, כמו שכתוב ב'שלחן ערוך'⁷⁰ שצריך לילך
5 מבית הכנסת מקום התפילה
6 לבית המדרש מקום לימוד
7 התורה, הינו, שהנהגת איש
8 הישראלי הנהגתו של יהודי היא
9 באפן שעוסק בתפלה
10 ובתורה, ולמוד התורה שלו
11 הוא על-מנת לעשות ולקיים
12 כו', וכיון ש'רצון יראיו
13 יעשה'⁷¹, הקדוש-ברוך-הוא עושה
14 את רצון בני ישראל היראים מפניו
15 עוזר לו הקב"ה שהלמוד
16 שלו בא בפעל - הנה באשר
17 עושה זאת גם בזמן הגלות
18 חשף כפול ומכפול⁷², למרות
19 המצב הרוחני הירוד, הנה אז
20 'הברים מקשיבים' גו',
21 שהקב"ה ופמליא שלו באים
22 לשמוע בקולו של היהודי
23 ומבקשים אצלו 'השמיעני',
- וכביכול הקדוש-ברוך-הוא זקוק לו והינו, דכיון שגם "שכינתא
בגלותא"⁷³, בזמן הגלות של בני ישראל גם השכינה נמצאת בגלות, לכן
גם הקב"ה שכביכול אף הוא צריך לצאת מן הגלות מבקש אצלו אצל
היהודי העוסק בתפילה ובתורה בזמן הגלות "השמיעני", בכדי
שעל-ידי-זה יפדה את
השכינה מהגלות, וכמאמר
רבותינו ז"ל⁷⁴ בגמרא, בדרשה על
הפסוק 'פדה בשלום נפשי' כל
העוסק בתורה וכו' פדאני לי
ולכני מבין האמות, והוציא את
הקדוש-ברוך-הוא ואת בני ישראל
מהגלות בגאולה האמתית
והשלמה על-ידי משיח
צדקנו, בקרוב ממש.
- שתחלת עבודת היום היא עבודת התפלה,
כמאמר רבותינו ז"ל⁶⁹ שתהא תפילתי סמוכה
למשתי, ואחרי התפלה צריך להיות למוד
התורה, כמו שכתוב ב'שלחן ערוך'⁷⁰ שצריך
לילך מבית הכנסת לבית המדרש, הינו,
שהנהגת איש הישראלי היא באפן שעוסק
בתפלה ובתורה, ולמוד התורה שלו הוא על-
מנת לעשות ולקיים כו', וכיון ש'רצון יראיו
יעשה'⁷¹, עוזר לו הקב"ה שהלמוד שלו בא
בפעל - הנה באשר עושה זאת גם בזמן הגלות חשף
אז 'הברים מקשיבים' גו', שהקב"ה ופמליא שלו באים
לשמוע בקולו של היהודי ומבקשים אצלו "השמיעני",
וכמאמר רבותינו ז"ל⁷⁴ כל העוסק בתורה וכו' פדאני לי
ולכני מבין האמות, בגאולה האמתית והשלמה על-ידי משיח
צדקנו, בקרוב ממש.

(69) ברכות ה, ב. וראה לקו"ת ברכה צו, ב. 70) שו"ע אדה"ז או"ח סקנ"ה ס"א. (71) תהלים קמה, יט. 72) נזכר גם הענין
ד"לבי ער" (שה"ש ה, ב) - חסר קצת (המו"ל). 73) ראה מגילה כט, א. ספרי ס"פ מסעי. זח"א קכ, ב. 74) ברכות ח, א.

אגרות קודש

בי"ה, י"ט שבט, תשכ"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו ממוצש"ק, בו כותב אודות החילוקי דיעות בנוגע לסדר לימודו וכו' ומזכיר ג"כ
שיש חושדים שרצונו לשנות סדר לימודו הוא מפני שיוכל ללמוד פחות וכו'.

וכיון שעתה נמצא באמצע שנת הלימודים, שבכלל אין זה נוהג להחליף לימוד באמצע השנה
ומכמה טעמים, ותעמוד השאלה על הפרק בתחלת שנת הלימודים הבא, לכן מהנכון אשר יוסיף
בהתמדה ושקידה בלימוד תורתנו הק' תורת חיים, מתאים להסדרים שלמד עד עתה אבל כנ"ל בהוספה
בחיות בהלימוד, והרי אז יש מקום לומר שכשיווכחו שאמת כן הוא חשקה נפשו בלימוד התורה בלי
מבלבל בלימודים אחרים, הרי זה עצמו ישפיע למעט הטענות וכו' והכוונה הנ"ל בהנוגע להוספה בנוגע
לחיות בהתמדה ושקידה הוא טפל להטעם העיקרי שהלימוד צ"ל באופן להעלות בקדש כיון שזהו
רצונו של הקב"ה, והרי גזע צור מחצבתו מסייעתו בהאמור מתחיל מרבנו הזקן אשר הרבה להפליא
בכמה מספריו ומאמריו בגודל הענין בהתמדה ושקידה בלימוד התורה, ובדאי למותר להוסיף אשר
הלימוד צריך להיות כהוראת חז"ל לימוד המביא לידי מעשה, ויהי רצון שיבשר טוב בכל האמור.

בברכה.

בס"ד. שיחת יום ד' פ' בשלח, יו"ד שבט, ה'תשכ"ט.

בלתי מוגה

1...נה. בהמשך להמדובר בנוגע לעניני יו"ד שבט – הנה ידוע³⁵⁶ עד כמה השתדל רבינו בעל ההילולא
2 בנוגע לנשי ובנות חב"ד בפרט ונשי ובנות ישראל בכלל, וכמבואר גם בשיחה הידועה אודות ההפטורה
3 של פרשת בשלח – שירת דבורה – "ותשר דבורה"³⁵⁷, כידוע אריכות הסיפור בזה, כפי שכבר נדפסו
4 הדברים³⁵⁸.

5 וכפי שרואים גם שכמה דרושים הקשורים עם פרשת בשלח מתחילים בפסוק מהפטורת "ותשר
6 דבורה", ובפרט הפסוק³⁵⁹ "צדקת פרזונו", שעל זה דרשו רז"ל³⁶⁰ "אל תקרי פרזונו אלא פזונו", "צדקה
7 עשה הקב"ה עם ישראל שפיוזן לבין האומות", ככל פרטי הדברים בדיוק לשון הכתוב שנתבאר לעיל³⁶¹,
8 וכפי שכבר נדפסו הדברים החל מהדרוש של רבינו הזקן, הדרוש של אדמו"ר האמצעי, והדרוש של
9 הצמח צדק באור התורה, ועד לדרושי חתונה של בעל ההילולא ד"ה צדקת פרזונו³⁶².

10 ובפרט בדרוש של אדמו"ר האמצעי³⁶³, שמבאר השייכות לענין "עד שקמתי אם בישראל"³⁶⁴ שאמרה
11 דבורה על עצמה, ואז נעשה תיקון הענין ד"חללו פרזון בישראל"³⁶⁴ (ככל פרטי הענינים שנימנו בכתוב)
12 – שתמורת זה נעשה הענין ד"צדקת פרזונו", ועד לענין ד"פרזות תשב ירושלים"³⁶⁵, כמבואר במאמרים,
13 וכפי שנדבר בהתוועדות הקודמת³⁶¹.

ומכל זה רואים גם עד כמה יכולות נשי ובנות ישראל לפעול.

14 ועד להמבואר במדרש³⁶⁶ בנוגע למ"ש³⁶⁷ "ותען להם מרים" (בהמשך למ"ש³⁶⁸ "ותצאן כל הנשים
15 אחרי"), "להם" דייקא – שלאחרי ש"אז ישיר משה ובני ישראל גו'", ביקשו גם המלאכים לומר שירה,
16 ואז, "ותען להם מרים" – למלאכים, שגם שירת מרים ונשי ישראל שאחרי' היתה קודמת לשירת המלאכים
17 (כמדובר פעם בארוכה³⁶⁹).

נו. והענין בזה:

20 התחלת כל הענינים היא ע"י משה – "אז ישיר משה", וכן "בני ישראל", האנשים, ולאח"ז באה שירת
21 מרים וכל הנשים אחרי', שכן, "איזוהי אשה כשרה שעושה רצון בעלה"³⁷⁰;

22 אבל מיד לאחרי כן, הרי היא – האשה – זו שפועלת את הענין שהי' בזכותה של מרים – ענין
23 המים³⁷¹, שענינם הוא [לא ענין המזון, שלכן, "בכל מערבין כו' חוץ מן המים ומן המלח"³⁷², כיון שאינם
24 ענין המזון, אלא] להוליך את המזון בכל אברי הגוף³⁷³, והרי זהו עיקר תפקידן של נשים ובנות – להוליך

(363) תו"ח פרשתנו (בשלח) רלט, סע"ד ואילך. רמה, סע"א ואילך.

(364) שם, ז.

(365) זכרי' ב, ח.

(366) תנחומא (באבער) פרשתנו יג. וראה תו"ש עה"פ (אות רמ). וש"נ.

(367) פרשתנו טו, כא.

(368) שם, כ.

(369) שיחת מוצש"ק פ' בשלח הנ"ל סל"ח (תורת מנחם שם ע' 59). וש"נ.

(370) תדבאר פ"ט.

(371) תענית ט, א. פרש"י חוקת כ, ב.

(372) עירובין רפ"ג ובפיהמ"ש להרמב"ם שם.

(373) ראה גם תורת מנחם חל"א ע' 136. חמ"ז ע' 133.

(356) ראה גם שיחת מוצש"ק פ' בשלח, סנ"ב (תורת מנחם שם ס"ע 73 ואילך). וש"נ.

(357) ס' שופטים ה, א.

(358) שיחת אחש"פ תרח"ץ – י"ל בליקוט לח (נדפס בלקו"ד

ח"ד תרצה, א ואילך, ולאח"ז בסה"ש תרח"ץ ע' 277 ואילך). וראה גם שיחת מוצש"ק פ' בשלח, י"א שבט תשח"י סל"ב ואילך

(תורת מנחם חכ"ב ע' 54 ואילך). וש"נ.

(359) שם, יא.

(360) פסחים פז, ב.

(361) בד"ה א"ר אושעיא מ"ד צדקת פרזונו בישראל די"ט

כסלו שנה זו (תורת מנחם חנ"ה ע' 4 ואילך).

(362) ראה רד"ה א"ר אושעיא מ"ד צדקת פרזונו בישראל

די"ט כסלו תרפ"ט (סה"מ תרפ"ט ע' 113). וש"נ. – וראה גם

תורת מנחם חנ"ה ע' 52 ואילך.

1 את ענין הלימוד שנפעל ע"י הבעל והאב, שיבוא לתכליתו – להביא לידי מעשה³⁷⁴, שיומשך בכל פרטי
2 הנהגת הבית, ובפרט בנוגע לחינוך הבנים והבנות, שיהי' בכל הפרטים ובכל הדיוקים ע"פ התורה
3 והמצוה, וענין זה נפעל בזכותה של מרים, עי"ז שיש לה את ה"מים חיים" שמוליכים את כל הענינים
4 בכל פרטי ה"עולם קטן זה האדם"³⁷⁵, ובכל הבית שבו ממלא את תפקידה כ"עקרת הבית"³⁷⁶, ועי"ז –
5 בכל בית ובית מישראל.

6 ומכל הבתים ביחד נעשה "בית גדול"³⁷⁷ – ככל הפרטים שנאמרו בזה בגמרא במסכת מגילה³⁷⁸:
7 "מקום שמגדלין בו תורה" או "מקום שמגדלין בו תפלה", ועד ל"בית המלך"³⁷⁷, דקאי על "עבדי דוד
8 מלך עליהם"³⁷⁹.

9 וענין זה התחיל כבר כשהודיעו אודות גלות מצרים – שהקדימו רפואה למכה³⁸⁰, כמ"ש³⁸¹ "ויעש
10 להם בתים", דקאי על יוכבד ומרים, "אשה ובתה", כדאיתא במדרשי חז"ל³⁸² שהן שפרה ופועה שעליהן
11 נאמר³⁸³ "ותחיינן את הילדים", הן כפשוטו, ועאכו"כ בפנימיות הדברים, שהילדים לא יגדלו כפי רצון
12 פרעה, אלא בהתאם לפעולתן של "מילדות העבריות"³⁸⁴, ועי"ז זכו לקיום יעודו והבטחתו של הקב"ה:
13 "ויעש להם בתים" – "בתי כהונה .. ומלכות" (כפירוש רש"י), "בתי כהונה" – באופן ש"יראה כהן
14 בציון"³⁸⁵, כשיבנה ביהמ"ק ע"י "בתי מלכות" – משיח צדקנו, כהפס"ד ברמב"ם³⁸⁶ שהוא יקבץ נדחי
15 ישראל, ויבנה מקדש במקומו.

16 ו"גדולה הבטחה שהבטיחן הקב"ה לנשים יותר מן האנשים" (כדברי הגמרא במסכת ברכות³⁸⁷) –
17 עי"ז שישנו אצלן הענין ד"ותחיינן את הילדים", והענין של יסוד הבית של כל אחת ואחת על יסודי
18 התורה והמצוה, שע"ז נעשה שם "ושכנתי בתוכם"²⁰, ההשראה של "יסוד היסודות ועמוד החכמות",
19 שהוא ה"מצוי ראשון", ו"כל הנמצאים .. לא נמצאו אלא מאמיתת המצאו"³⁸⁸, וכפי שמסיים³⁸⁹: "ה'
20 אלקים אמת"³⁹⁰.

21 ובאופן שממשיכים זאת בעוה"ז הגשמי, למטה מעשרה טפחים, ומתוך שמחה וטוב לבב.

22 * * *

23 נז. דובר כמ"פ, שכאשר מתחילים ענין מסויים וממשיכים אותו למטה מעשרה טפחים בפועל, הרי
24 זה כבר נמשך לאח"ז באופן שבודאי יתקיים הענין כולו.

25 וזהו גם הביאור בדרשות הר"ן ובכ"מ³⁹¹, שלכן מצינו בכמה נבואות ציווי הקב"ה לקשר את הנבואה
26 עם פעולה גשמית, כדי להבטיח שיומשך הדבר גם בגשמיות.

27 ועד"ז מצינו בדיני התורה ב"דרך התגרין" שישנו ענין של נתינת ערבון, שע"ז מתקשר המוכר עם
28 הקונה שיצטרכו לגמור את הקנין, אע"פ שה"ערבון" אינו אלא התחלת התשלומין³⁹².

29 וכן הוא בנוגע לכיבוש ארץ ישראל ע"י תורת החסידות וע"י החסידות – שבעל ההילולא התחיל
30 לפעול זאת באמצעות אנשי כפר חב"ד ע"י יסוד כפר חב"ד וכל הענינים אשר בתוכו, שהולך ומוסיף
31 ואור.

(374) ראה קידושין מ, ב. וש"נ.	(384) שם, טו.
(375) תנחומא פקודי ג. ועוד.	(385) ראה תורת מנחם חנ"ה ריש ע' 52. וש"נ.
(376) ראה ב"ר פע"א, ב. זח"א קנד, א. אוה"ת נ"ך ח"ב ע' תתעא. ע' תתנח ואילך.	(386) הל' מלכים ספ"א.
(377) מלכים"ב כה, ט.	(387) יד, א.
(378) כז, רע"א.	(388) רמב"ם הל' יסוה"ת בתחלתן.
(379) יחזקאל לז, כד.	(389) שם ה"ד.
(380) ראה מגילה יג, ב.	(390) ירמ' יו"ד, יו"ד.
(381) שמות א, כא ובפרש"י.	(391) ראה דרשות הר"ן דרוש ב. רמב"ן לך לך יב, ו. לבוש
(382) סוטה יא, ב. שמו"ר פ"א, יג.	על הרקאנטי לך לך שם.
(383) שם, יז"ח.	(392) ראה ב"מ מח, ב.

ויהי"ר שמתוך הצלחה רבה ובזריזות הכי גדולה, "עד מהרה ירוץ דברו"³⁹³ – יתפשטו כל עניני הכפר בכל הארץ כולה ברוחניות,²

וכן יתפשט הכפר בגשמיות כפשוטו, למטה מעשרה טפחים, מתוך שמחה וטוב לבב – לקלוט את אחינו הנתונים בצרה ושכי'³⁹⁴, שמוציאים אותם בחסד וברחמים, "בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו"⁷³, בשמחה ובטוב לבב,⁵

ויהי' זה באופן שכאשר יתוסף עוד מתיישב, אזי יתוסף בדרך ממילא במקום הקליטה בכפר חב"ד (כדברי הגמרא במסכת כתובות³⁹⁵ בנוגע לארץ ישראל שנקראת "ארץ הצבי"³⁹⁶), ועד שיקימו כפר שני ושלישי וכו'³⁹⁷,⁸

ועד שיהי' "ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה"³⁹⁸, "נחלה בלי מצרים"³⁹⁹, "נחלת יעקב"⁴⁰⁰, שזהו ענינו של ביהמ"ק השלישי בגאולה שאין אחרי' גלות, וגם הוא יהי' בנין נצחי, לעד ולעולמי עולמים, ויבנה מתוך מנוחה ושלום, ע"י משיח בן דוד, כמ"ש הרמב"ם³⁸⁶ שהוא "יבנה מקדש במקומו",¹¹

ואז "תרבה הדעה והחכמה והאמת" (כלשון הרמב"ם⁴⁰¹), ועד ש"מלאה הארץ דעה את הוי' כמים לים מכסים"¹⁸⁷ – לאחר ההכנה והכלי לזה, ע"י הפצת "דעה את הוי'", "דע את אלקי אביך ועבדהו בלב שלם"⁴⁰², ע"י תורת החסידות באופן של הבנה והשגה.¹⁴

ועאכ"כ שעוד משך זמן לפנ"ז יקויים היעוד "לא ירעו ולא ישחיתו"¹¹⁷, כי "נפל פחד היהודים עליהם"¹⁷⁰, "וישבתם לבטח", "ונתתי שלום בארץ . . ואין מחוריד", ועד "והייתי לכם לאלקים ואתם תהיו לי לעם"⁴⁰³, "ואולך אתכם קוממיות"¹⁵⁹, בגאולה האמיתית והשלמה ע"י משיח צדקנו.¹⁷

[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ניגון אדמו"ר הזקן בן ד' הבבות (בבא הרביעית – פעם אחת), והניגון "ניע זשוריצי כלאפצי".¹⁸

טרם צאתו התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן הניגון "ופרצת".²⁰

(393) תהלים קמז, טו. וראה לקו"ת ס"פ קרח. ובכ"מ.

(394) ראה גם תורת מנחם חנ"ג ע' 249. וש"נ.

(395) קיב, א. וש"נ.

(396) דניאל יא, טז-מא.

(397) ראה גם מכתב מוצש"ק מבה"ח כסלו שנה זו (אג"ק

חכ"ו ע' כג). שיחת יו"ד שבט תשכ"ו סנ"א (תורת מנחם חמ"ו

ע' 67). וש"נ.

(398) ויצא כח, יד.

(399) שבת קיח, סע"א.

(400) ישעי' נח, יד.

(401) הל' תשובה ספ"ט.

(402) דברי הימים"א כח, ט. וראה תניא קו"א קנו, ב. ובכ"מ.

(403) בחוקתי כו, ה"ב.

אגרות קודש

ב"ה, י"ז שבט, תשכ"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו מט' שבט, שהגיעני ז"ע; בו שואל אודות העברה מאשכנז לאה"ק ת"ו.

והנה בכלל ידוע שבשאלות כגון אלו צריכים לפנות לרב מורה הוראה, וכמדומה אשר הוראה ברורה בזה ונוהגים להעביר לאה"ק ת"ו ובפרט שבשנים ההם הביטו על אשכנז כמקום ארעי ומעבר בלבד.

המשך בעמוד רנד

בס"ד. אור ליום ועש"ק פ' בשלח, י"ב שבט, ה'תשכ"ט.

– לתלמידים הצעירים דישיבת תומכי תמימים דמאנטרעאל שיחיו –

בלתי מוגה

- 1 בנוגע להמדובר בפרשת בשלח אודות בני"י שיצאו מהגלות הראשונה, גלות מצרים – מספרים חכמינו
- 2 ז"ל¹, שהילדים שהתחנכו בהשיבות שהיו לבני"י במצרים, "הם הכירוהו (להקב"ה) תחילה", ואמרו "זה
- 3 א-לי ואנוהו", כמסופר ב"שירה" שבפרשת בשלח².
- 4 וכמו"כ יצליח אתכם השי"ת בלימודכם אודות יהדות, תורה ומצוות, ובפרט כפי שתורת החסידות
- 5 מבארת את הענין ד"דע את אלקי אביך"³, כיצד להכיר את הקב"ה, ע"י אהבת ה' ויראת ה'. ועי"ז תומשך
- 6 לכם ברכת הוי'.
- 7 יה"ר שתהיו חסידים יראי שמים ולמדנים, ותזכו לגאולה ע"י משיח, כשנצא כולנו לקבל פני משיח
- 8 צדקנו, וגם לומר על הקב"ה "הנה אלקינו זה קוינו לו ויושיענו זה הוי' קוינו לו גו"⁴, בקרוב ממש,
- 9 בעגלא דידן.

בס"ד. שיחת ש"פ בשלח, י"ג שבט, ה'תשכ"ט.

בלתי מוגה

- 10 א. מאמר (כעין שיחה) ד"ה היושבת בגנים.
- 11 * * *
- 12 ב. דובר בהתוועדות של יו"ד שבט¹, בענין "שינוי החזור לברייתו"² אינו שינוי, ביחס לעבודת האדם
- 13 – הן בנוגע לעולם והן בנוגע לאדם עצמו:
- 14 בנוגע לעולם: בתחילת הבריאה – "עיקר שכינה בתחתונים היתה"³, והשינוי שנסתלקה השכינה
- 15 מלמטה למעלה ע"י החטאים, להיותו שינוי החזור לברייתו – כפי שאכן הי' בפועל, שאברהם התחיל
- 16 להוריד את השכינה מלמעלה למטה, עד שבא משה שהוא השביעי, וכל השביעין חביבין⁴, והחזירה
- 17 למטה – הרי גם בשעת הסילוק אין זה שינוי אמיתי, כך, שבפנימיות הענינים יש גם אז גילוי אלקות
- 18 בעולם.
- 19 וידיעה זו נותנת תוספת כח בעבודה דהמשכת אלקות בעולם שתוכל להיות בנקל יותר – כיון שלא
- 20 צריכים לפעול ענין חדש בעולם, אלא רק לגלות מה שיש כבר בעולם בהעלם ובפנימיות.

(2) כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר, שענין זה קשור עם המבואר לעיל במאמר פ"ג ואילך (תורת מנחם חנ"ה ע' 236 ואילך) בענין "וישב הים גו' לאיתנו" (פרשתנו יד, כז), וקשור גם עם הביאור בפירוש רש"י שיתבאר לקמן (ס"ו). וכאן רואים איך שכו"כ ענינים קשורים ושייכים זל"ז.
(3) שהש"ר רפ"ה. וש"נ.
(4) ויק"ר פכ"ט, יא.

(1) סוטה יא, ב. שמו"ר פ"א, יב.
(2) טו, ב.
(3) דברי הימים"א כח, ט. וראה תניא קו"א קנו, ב. ובכ"מ.
(4) ישע"י כה, ט. וראה תענית בסופה. שמו"ר ספכ"ג.
(1) סי"ג ואילך (תורת מנחם חנ"ה ע' 191 ואילך). וש"נ. וראה גם בהשיחה שהוגהה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפסה בלקו"ש ח"ו ע' 81 ואילך – גם משיחה זו.

ועד"ז בנוגע לאדם – שהשינוי ד"אל עפר תשוב"5 הוא שינוי החוזר לברייתו, כיון שנשאת ה"עצם
 לזו" שממנה חוזר ונבנה הגוף בתחיית המתים6 (לא באופן של התהוות חדשה, אלא שחוזר למציאותו
 כפי שהי' קודם התחי', כמובן מדברי הגמרא7 ש"עומדין במומן (ואח"כ) ומתפאין").
 ג. ועפ"ז מתורצת גם הקושיא לפי שיטת הרמב"ן8 (כפי שהוכרע בקבלה וחסידות9) שעיקר השכר
 לעת"ל הוא לנשמות בגופים דוקא – דלכאורה אינו מובן: הרי הגוף שעבד עבודתו, מתבטל ממציאותו,
 ולעתיד לבוא יהי' גוף אחר?
 בשלמא לשיטת הרמב"ם10 שעיקר השכר לעת"ל הוא לנשמות בלא גופים, הרי בנוגע לנשמה נאמר11
 "והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה", ואין בה שינוי, ותקבל את שכרה לעת"ל; משא"כ לשיטת הרמב"ן
 שעיקר השכר הוא לנשמות בגופים, אינו מובן: כיון שהגוף נפסד, איך יקבל שכר על קיום המצוות?
 אך הענין הוא – שכיון שענין המיתה וההפסד הוא שינוי החוזר לברייתו שאינו שינוי אמיתי, נמצא,
 שבפנימיותו ולאמיתותו לא נפסד, כך, שלאחרי התחי' הרי זה אותו הגוף שקיים תומ"צ.
 וענין זה מוסיף הבנה והסברה בשיטת הבעש"ט שהעבודה צריכה להיות עם הגוף דוקא, כהתורה
 הידועה12 על הפסוק13 "עזוב תעזוב עמו" – דלכאורה אינו מובן: כיון ש"אל עפר תשוב" [ובפרט ע"פ
 הידועה14 שהבעש"ט עצמו אמר שרצונו לעבור את הענין ד"אל עפר תשוב"], א"כ מהו העילוי בעבודה
 עם הגוף, מאחר שהוא הוה ונפסד? – והביאור בזה, ע"פ האמור שהפסד הגוף הוא שינוי החוזר לברייתו,
 ולכן אין זה ענין אמיתי.
 וכשם שהדברים אמורים בנוגע לענין המיתה, כן הוא גם בנוגע לסיבת המיתה – ענין החטא, שהרע
 שנעשה בגוף האדם ע"י החטא הוא שינוי החוזר לברייתו, כך, שאמיתית מציאותו של האדם היא טוב.
 ד. וב' ענינים הנ"ל – מצב העולם ומצב האדם – תלויים זב"ז, וכמ"ש15 "גם את העולם נתן בלבם",
 ולכן, כשיש ירידה בעולם, הרי זו הוכחה שיש גם ירידה באדם, שעבודתו היא בדרגא תחתונה, וכמו
 כללות הענין ד"מפני חטאינו גלינו מארצנו"16, שהירידה בעבודתם של ישראל פועלת בעולם מצב של
 גלות, כיון שב' הענינים תלויים זב"ז.
 וזהו מה שנתבאר בנוגע לב' הענינים: בנוגע לעולם – שגם עכשיו יש בו עיקר שכינה, ובנוגע לאדם
 – שהטוב הוא עיקר מציאותו.
 ולא כדעת הטועים שהעולם מצד עצמו אינו טוב, וצריכים לברוח ממנו,
 – כפי שטוענים אומות העולם, ולהבדיל, יש גם בני"י שטוענים כן, ועד שהיו גדולי המקובלים וכו'
 שדרך עבודתם היתה באופן של תעניות וסיגופים, ולא ידעו אודות שיטת הבעש"ט שהעבודה צריכה
 להיות באופן ד"עזוב תעזוב עמו" –
 אלא האמת היא שהעולם מצד עצמו הוא טוב, וגם גוף האדם מצד עצמו הוא טוב, ולכן צריכה
 להיות העבודה עם הגוף דוקא.

המשך השיחה נדפס בדבר מלכות לפרשת יתרו

(11) קהלת יב, ז.
 (12) ראה כש"ט בהוספות סכ"א. וש"נ (נעתק ב"היום יום"
 כח שבט).
 (13) משפטים כג, ה.
 (14) ראה כש"ט בהוספות סש"א. וש"נ.
 (15) קהלת ג, יא.
 (16) נוסח תפלת מוסף דיו"ט.

(5) בראשית ג, יט.
 (6) ב"ר פכ"ח, ג. וש"נ. זח"ב כח, ב. ועוד.
 (7) סנהדרין צא, ב.
 (8) שער הגמול בסופו (בהוצאת שאוועל – ע' שט). הועתק
 ב"פירוש" לרמב"ם הל' תשובה פ"ט ה"ב.
 (9) ראה תורת מנחם סה"מ אייר ע' ריז הערה 7. וש"נ.
 (10) שם פ"ח.

בס"ד. משיחות ש"פ בא (ו' שבט) וש"פ בשלח (י"ג שבט) ה'תשנ"ב.

- ע"ד מעלת נשי ובנות ישראל תחינה בדורנו זה -

את העזים", "היא היתה אומנות יתירה שמעל גבי
העזים טווין אותן"¹³.

ועוד ועתה והוא העיקר¹⁴ - שייכות המיוחדת
להגאולה:

אמרו חז"ל¹⁵ "בשכר נשים צדקניות שהיו
באותו הדור נגאלו ישראל ממצרים", ועד"ז בנוגע
לגאולה העתידה לבוא, עלי' נאמר¹⁶ "כימי צאתך
מארץ מצרים אראנו נפלאות", שתהי' בשכר נשים
צדקניות שבאותו הדור, כמארז"ל¹⁷ "אין הדורות
נגלים אלא בשכר נשים צדקניות שיש בדור".
ובפרט ע"פ המבואר בכתבי האריז"ל¹⁸ שדור
הגאולה העתידה הוא גלגול של הדור שיצא
ממצרים, ועפ"ז, הנשים הצדקניות שבדורנו
שבזכותן נגלים, הן הן הנשים הצדקניות שבזכותן
יצאו ממצרים.

וכיון שדורנו זה הוא דור האחרון של הגלות
ודור הראשון של הגאולה, כדברי כ"ק מו"ח
אדמו"ר נשיא דורנו, שכבר נשלמו כל עניני
העבודה ועומדים מוכנים לקבלת פני משיח צדקנו
- השתדל כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו לפעול
ולהשפיע ביותר על הנשים, כדי למהר ולזרז את
הגאולה בזכותן של נשים צדקניות שבדורנו.

ולהוסיף, שמעלתן של נשי ישראל מודגשת (לא
רק בהבאת הגאולה, אלא גם ובעיקר) בהגאולה

א. מהחידושים דכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו,
בעל ההילולא דעשירי בשבט - התעסקותו
והתמסרותו לפעול ולהשפיע גם על נשי ובנות
ישראל¹ בעניני יהדות, תורה ומצוות² (כולל
ובמיוחד תורת החסידות)³, ויתירה מזה, שפעולתו
בזה היתה ע"י הדגשת מעלתן המיוחדת של נשי
ישראל, שכל אחת מהן היא "עקרת הבית", ובכחה
וביכלתה לפעול על כל בני הבית, גם הבנים והבעל⁴.
והמקור לזה - כמבואר בשיחתו הידועה⁵ ע"ד
קדימת הנשים לאנשים בענינים עיקריים דכלל
ישראל:

במתן-תורה - כמ"ש⁶ "כה תאמר לבית יעקב",
אלו הנשים", ואח"כ "ותגיד לבני ישראל",
האנשים". ובנדבת המשכן ("ועשו⁷ לי מקדש
ושכנתי בתוכם")⁸ - כמ"ש⁹ "ויבואו האנשים על
הנשים", "שהן היו שם בראשונה והאנשים נטפלו
להן"¹⁰.

ונוסף על הקדימה בזמן, גם (ובעיקר) קדימה
בתוכן ובמעלה: במתן-תורה - שהנשים לא רצו
ליתן ולא נתנו זהבם לעשיית העגל¹¹ (שלא
השתתפו בחטא העגל שהוא ההיפך דמ"ת),
ובנדבת המשכן¹² - כמ"ש¹³ "וכל הנשים גו' טור

(1) אף שבדורות שלפנ"ז היתה עיקר ההתעסקות עם האנשים,
ובאמצעותם באה ההשפעה גם לנשים.

(2) כיון שבלימוד תורת החסידות תלוי קיום המצוות
העיקריות שחיובן תמידי - אמונת ה' ויחודו, אהבתו ויראתו כו'.

(3) ובלשון חז"ל - "נשים במאי זכיין באקרויי בנייהו לבי
כנישתא כו' ונטרין לגברייהו כו'" (ברכות יז, א. ויש"נ).

(4) לקו"ד ח"ג בסופו (תקעא, ב ואילך).

(5) יתרו יט, ג ובמכילתא ופרש"י עה"פ.

(6) תרומה כה, ח.

(7) כולל גם הדיק ד"ושכנתי בתוכם", "בתוכו לא נאמר אלא
בתוכם, בתוך כל אחד ואחד" * (כמובא גם בהמשך ההילולא
(בתחלתו)).

(8) ויקהל לה, כב.

(9) רמב"ן עה"פ.

(10) פרדר"א פמ"ה. ועוד.

(11) נוסף לכך שהזהב שלא רצו ליתן לעשיית העגל - נתנוהו
ובשמחה לעשיית המשכן (שבזה מודגש יותר סירובן ליתן
לעשיית העגל).

(12) שם, כו ובפרש"י.

(*) כולל גם כל אחת (ראה סד"ה ועשו לי מקדש תש"ד. תשמ"ז).

(13) "למען יהי' בטווי זהר נוסף כי בהרבה מן הפשוטים
ימעט קצת מוטב איכותם כאשר יעקרו ממקום גדולם" (ספורנו
עה"פ), וכן המעלה ד"טהרה גמורה (עי"ז) שיהי' הטווי' בבעל
חי דלא שייך טומאה כלל מחיים" (תדא"ג מהרש"א לשבת צח,
ב). ועו"ל, שעי"ז היתה נדבת המשכן ממין חז"י, כמעלת קרבן
ממין החי** לגבי קרבן ממין הצומח (ראה לקו"ש חט"ז ע' 452).
(14) שהרי הטעם דקדימתן במ"ת ובנדבת המשכן שייך גם
בכל הדורות שלפנ"ז.

(15) סוטה יא, רע"ב.

(16) מיכה ז, טו.

(17) יל"ש רות רמז תרו בסופו (מדרש זוטא רות).

(18) שער הגלגולים הקדמה כ. לקו"ש תורה וספר הליקוטים
שמות ג, ד.

(**) ויתירה מזה - שבקרבן כפשוטו בטלה חיותו קודם ההקרבה ע"ג
המזבח, משא"כ בנד"ד, שה"קרבן" הוא בהבאת הנדבה, ובעת
ההבאה הי' חי (אלא שאח"כ גזוהו לצורך עשיית המשכן).

30 - שבענין זה יש מעלה מיוחדת אצל נשי ישראל²⁹,
31 כידוע³⁰ שאצל האמהות מודגשת הירידה לברר
32 עניני העולם יותר מאשר אצל האבות שמצד עצמם
33 הם למעלה מהעולם, ופעולתם (של האבות) בעולם
34 באופן המתאים היא ע"י האמהות דוקא³¹.

35 בסגנון אחר קצת: גמר ושלמות עבודתו של
36 נשיא הדור (ביום ההילולא שלו) הוא גם גמר
37 ושלמות עבודת הדור כולו (שהרי "הנשיא הוא
38 הכל"³²), וכיון שדור זה הוא דור האחרון, ה"ז
39 גמר ושלמות כללות העבודה דכנסת ישראל
40 (אשה) לעשות לו ית' דירה בתחתונים ("באתי לגני
41 .. עיקר שכינה בתחתונים").

42 ולהוסיף, שבנוגע לכללות הענין דסילוקן של
43 צדיקים (יארציט והילולא) בגמר ושלמות
44 עבודתם נאמר "דודי³³ ירד לגנו (ע"ד "באתי
45 לגני") גו' ללקוט שושנים"³⁴, "לסלק³⁵ את
46 הצדיקים שבישראל"³⁶ (אשר השלימו נפשם
47 בתורה ובמצוות³⁷). ועוד ועיקר, שה"סילוק" הוא
48 בשביל עלי' גדולה יותר (באין-ערוך) שתהי'
49 בעולם התחי', "הקיצו ורננו שוכני עפר"³⁸,

1 עצמה - כידוע ומבואר בספרי קבלה וחסידות¹⁹
2 שלעתיד לבוא תתגלה מעלת ספירת המלכות
3 (מקבל, אשה) ששרשה למעלה מכל הספירות
4 (משפיע, איש), כמ"ש "נקבה תסובב גבר"²⁰,
5 "אשת חיל עטרת בעלה"²¹.

6 ב. ויש לומר, שענין זה מודגש גם בקשר
7 ובשייכות ליום ההילולא שלו - גמר ושלמות
8 עבודתו בחיים חיותו בעלמא דין:

9 המאמר שנתן כ"ק מו"ח אדמו"ר ללמדו
10 בעשירי בשבט ה'שי"ת (יום ההילולא שלו), ד"ה
11 באתי לגני אחותי כלה, הוא, בקשר ל"יאצ"ט כבוד
12 אמו זקנתו הרבנית הצדקנית מרת רבקה נ"ע
13 זי"ע²² (ביו"ד שבט), והמשכו בד"ה היושבת
14 בגנים, הוא בקשר ל"יאצ"ט כבוד אמו הרבנית
15 הצדקנית מרת שטערנא שרה נ"ע זי"ע²³ (בי"ג
16 שבט²⁴) - שבוזה מודגש הקשר והשייכות
17 דההילולא שלו (גמר ושלמות עבודתו) עם
18 היארציט של נשים צדקניות בישראל (זקנתו
19 ואמו²⁵), נשותיהם של נשיאי ישראל (אדמו"ר
20 מהר"ש ואדמו"ר מהורש"ב).

21 ומודגש גם בהתחלת המאמר - "באתי לגני
22 אחותי כלה"²⁶ - המעלה והחביבות של כנסת
23 ישראל ("אחותי כלה") אצל הקב"ה²⁷, ודוגמתו
24 בכנס"י עצמה, מעלת וחביבות הנשים, כידוע
25 שהקב"ה וכנס"י הם בדוגמת איש ואשה²⁸.

26 וכן בתוכן המאמר - "באתי לגני .. לגני לגנוני
27 למקום שהי' עיקרי בתחלה, דעיקר שכינה
28 בתחתונים היתה", המשכת וגילוי אלקות למטה
29 להיות לו ית' דירה בתחתונים ע"י העבודה דכנס"י

(29) להעיר שהמשכת השכינה למטה ("באתי לגני") היתה ע"י מתן-תורה ועשיית המשכן (כמבואר בהמשך הענין) - שבשניהם קדמו הנשים לאנשים (כנ"ל ס"א).

(30) ראה התוודעויות תשמ"ט ח"א ס"ע 383 ואילך. וש"נ.
(31) וטעם הדבר - כיון ששרשם של האמהות הוא למעלה מהאבות, ע"ד סוף מעשה במחשבה תחלה, כפי שיתגלה לעתיד לבוא ש"נקבה תסובב גבר", "אשת חיל עטרת בעלה" (וראה לקמן ס"ז).

(32) פרש"י חוקת כא, כא.

(33) שה"ש ו, ב.

(34) כידוע שכנסת ישראל נקראת בשם "שושנה" - "כשושנה בין החוחים כן רעיתי בין הבנות" (שה"ש ב, ב. וראה שהש"ר עה"פ. ספר הלקוטים (דא"ח להצ"צ) ערך שושנה (ע' קצו ואילך). וש"נ), והקב"ה (בזמן הגלות) נקרא בשם "שושן" (ראה סה"מ תקס"ח ע' צ. לקוטי לוי"צ לזח"ב ע' מד).

(35) שהש"ר עה"פ. ועוד.

(36) ולהעיר מהשייכות ד"שושנים" ליאצ"ט של הרבנית הצדקנית מרת רבקה - כדאיתא במדרש (שהש"ר שבהערה 34) "למה היא (רבקה) דומה כשושנה בין החוחים". ולהוסיף ע"ד הרמז - שהאותיות "ששנה" ישנם בשמה של הרבנית הצדקנית מרת שטערנא שרה.

(37) פי' יפה קול וידי משה שם.

(38) ישע"י כו, יט.

(* "שמות אלקים, במילוי ויד"ן ש', וברבוע ר', פשוט פ"ו, והנקודות דשם אלקים הם ע', ביחד הוא תרנ"ו מספר שוש"ן" (רשימת אאמו"ר ע"ד שמו המאסר והגלות - נדפסה בהתחלת לקוטי לוי"צ לזח"א. ועוד).

(19) ראה תו"א ס"פ ויגש. לקו"ת שה"ש מח, ב. ובכ"מ.

(20) ירמי' לא, כא.

(21) משלי יב, ד.

(22) לשון הכותרת למאמר (סה"מ תש"י ריש ע' 111).

(23) לשון הכותרת למאמר (שם ריש ע' 119).

(24) בשנת תש"ב - לפני חמישים שנה (וראה לקמן הערה 109).

(25) ולהעיר, שהיאצ"ט של בתו, הרבנית הצדקנית מרת חי' מושקא, הוא בתוך עשרה ימים ליי"ג שבט - כ"ב שבט.

(26) שה"ש ה, א.

(27) ועד"ז בהתחלת המאמר "היושבת בגנים חברים מקשיבים לקולך השמיעני" - מעלת כנס"י לגבי המלאכים שבאים לשמוע קולה של כנס"י בבתי כנסיות ובתי מדרשות.

(28) ועל זה מיוסד כל שיר השירים.

3 דירה לו ית' בתחתונים, בגאולה האמיתית
4 והשלימה³⁹.

המשך השיחה נדפס בדבר מלכות לפרשת יתרו

.. מה שושנה זו מתוקנת לשבתות וימים טובים כך ישראל מתוקנים לגאולה של מחר" (יום שכולו שבת וכולו טוב).

1 והצדיקים ("שושנים") בראשם, נשמות בגופים
2 בעוה"ז הגשמי, שבו יהי' הגילוי דעיקר שכניה,

39) להעיר ממארו"ל (שהש"ר שבערה 34) "מה שושנה זו אינה אלא לריח, כך לא נבראו הצדיקים אלא לגאולתן של ישראל

המשך ביאור למס' ברכות ליום שני עמ' א

40 של תפילת שמונה עשרה שהן בקשת צרכים, ואחר כך יאמר את
41 שלש הברכות הראשונות שהן של שבת. משיבה הברייתא: כָּבֵד
42 מְפֹרָשׁ עַל יְדֵי שְׁלֵמָה שאין לעשות כן, שְׁנֵאמַר בתפילת שלמה בזמן
43 חנוכת בית המקדש (מלכים א' ח כח), וּפְנִית אֶל תְּפִלַּת עֲבָדְךָ וְאֶל
44 תְּהַנְּנוּ ה' אֱלֹהֵי לְשֹׁמְעֵי אֶל הַרְנָה וְאֶל הַתְּפִלָּה אֲשֶׁר עֲבָדְךָ מִתְּפִלֵּל
45 לְפָנֶיךָ הַיּוֹם, וְיֵשׁ לְפָרֶשׁ, מִה שְׁנֵאמַר 'רְנָה', זו תְּפִלָּה של שבת, ומה
46 שְׁנֵאמַר 'תְּפִלָּה', זו בְּקָשָׁה ושאלת הצרכים. הרי שהשבת קודם
47 לבקשת הצרכים, ולכן יש להקדים את שלש ברכות השבת, ורק
48 לאחריהן באות הברכות האמצעיות שהן בקשת הצרכים.
49 הברייתא ממשיכה בדיון זה, שח'בקשה' היא רק לאחר ה'שבת': אֵין
50 אדם אוֹמֵר דָּבָר (בְּקָשָׁה) – מִבְּקֵשׁ את צרכיו, לֵאחֹר בִּרְכַּת אֲמַת
51 יִיְצִיב, קודם שלש ברכות הראשונות של שמונה עשרה, כיון שאין
52 לבקש צרכים לפני ברכות השבת. אֲכָל אַחֵר הַתְּפִלָּה, קודם שפוסע
53 לאחריו, אם בא להאריך בבקשות אֲפִילוּ כְּסֵדֵר וּיְדוּי שֶׁל יוֹם
54 הַמְּפֹרָשׁ, אוֹמֵר.
55 מוסיפה הגמרא: אוֹתָמֵר נָמִי בבית המדרש כדברי הברייתא, אֲמַר
56 רַב הֵיִיא רַב אֲשֵׁי אֲמַר רַב, אֵפֵי עַל פִּי שְׁאֵמְרוּ חֲכָמִים (ע"ז ט) שְׁשׂוֹאֵל
57 אֲדָם את צָרָתוֹ בְּבִרְכַּת שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה, מִכָּל מָקוֹם, אִם כָּא לֹאמֵר
58 תַּחֲנוּנִים אַחֵר תְּפִלָּתוֹ וְלֵאחֲרֶיךָ אֲפִילוּ כְּסֵדֵר וּיְדוּי שֶׁל יוֹם הַמְּפֹרָשׁ,
59 אוֹמֵר.
60 הגמרא מביאה כמה הלכות שנלמדים מתפילתה של חנה: אֲמַר רַב
61 הַמְּנוּנָא, כְּמָה הִלְכְּתָא נְכוּוּתָא אִיכָא לְמִשְׁמַע מְהֵנִי קְרָאִי דְחָנָה –
62 כְּמָה הִלְכּוֹת גְּדוּלוֹת יֵשׁ לְלִמּוּד מֵאֵלּוּ הַמִּקְרָאוֹת שְׁנֵאמְרוּ בתפילת
63 חנה. שְׁנֵאמַר בתפילת חנה (שמואל א' א' יא) וְחָנָה הָיָה מְדַבֵּרַת עַל
64 לְבָבָהּ, פִּירוּשׁ, מתפללת ומכוונת בליבה, וּמִכָּאֵן יֵשׁ לְלִמּוּד לְכָל
65 מִתְּפִלָּל, שֶׁצָּרִיךְ שִׁיכּוֹן את לבו.
66 לימוד נוסף: בהמשך הפסוק נאמר וְרַק שְׁפָתֶיהָ נָעוּת, וּמִכָּאֵן יֵשׁ
67 לְלִמּוּד לְכָל מִתְּפִלָּל שֶׁצָּרִיךְ שִׁיחְתּוּךְ את דבריו בְּשִׁפְתָּיו, ולא רק
68 לבין בליבו.
69 לימוד נוסף: נאמר בהמשך הפסוק, וְיִחַשְׁבֶּהָ עַל לְשׁוֹבָרָהּ, וּמִחֲמַת כֵּן
70 הוֹכִיחַ אותה עלי הכהן כמבואר בפסוק שלאחריו (שם א' יד), וּמִכָּאֵן
71 יֵשׁ לְלִמּוּד שֶׁשְׁבוֹר אֲסוּר לְהַתְּפַלֵּל.
72 הגמרא מוסיפה להביא הלכות הנלמדות מתפילת חנה: נאמר
73 בפסוק הבא (שם א' יד), וְיֵאמַר אֵלֶיהָ עַלֵי עַד מְתִי תִשְׁתַּכְּרִין וְגו' הִסִּירִי
74 אֶת יָיִן מִעֲלֶיךָ. אֲמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, מִכָּאֵן יֵשׁ לְלִמּוּד לְאָדָם שְׂרֹאָה
75 בְּחֶבְרִי

1 בַּר אָמַר, לְעוֹלָם יִתְפַּלֵּל אָדָם בְּבֵית שֵׁשׁ בּו חֲלוֹנוֹת, שֶׁהם גורמים
2 לו שִׁיכּוֹן את לבו, כִּי הוּא מִסְתַּכֵּל כֻּלְפִי הַשְּׁמַיִם וְלִיבּוֹ נִכְנַע,
3 שְׁנֵאמַר (דניאל ו' יא), וְדָנְיָאֵל כְּדִי יָדַע דִּי רָשִׁים כְּתָבָא עַל לְבִיתָהּ
4 וְכִיּוֹן פְּתִיחוּ לָהּ וְגו' בְּעִלְיָתָהּ נִגְדַּר יְרוּשָׁלַם וְזִמְנִין תְּלָתָה בְּיוֹמָא הוּא
5 בָּרַךְ עַל בְּרַכּוּהִי וּמִצְלָא וּמוֹדָא קֳדָם אֱלֹהֵהּ וְגו'. פִּירוּשׁ, דְּנִיָּאֵל
6 כְּשִׁידַע שֶׁנִּרְשַׁם הַכְּתָב, עָלָה לְבֵיתוֹ, וְחֲלוֹנוֹת פְּתוּחוֹם לוֹ בְּעִלְיִית
7 בֵּיתוֹ כִּנְגַד יְרוּשָׁלַם, וְשֵׁלֶשׁ פַּעֲמִים בְּיוֹם הוּא כּוֹרַע עַל בְּרַכּוּי
8 וּמִתְּפַלֵּל וּמוֹדָה לִפְנֵי אֱלֹקָיו, כְּמוֹ שֶׁהִיא עוֹשָׂה קוֹדֵם לָכֵן. הִרִי
9 שֶׁמִּצִּיין הַכְּתוּב שֶׁהִיא מִתְּפַלֵּל בְּבֵית שֶׁהִיוּ בּו חֲלוֹנוֹת.
10 הַגְּמָרָא מְבִיאָה בְּרִייתָא הַלּוֹמֶדֶת כְּמָה מִהִלְכוֹת תְּפִלָּה מִן
11 הַכְּתוּבִים. מִבְּרַת הַבְּרִייתָא: יָכוֹל יִתְפַּלֵּל אָדָם כָּל הַיּוֹם כָּלּוּ – שְׁמָא
12 יִכּוֹל אַתָּה לֹמֵר שֶׁלֹּא נֵאמַר מִסְפַּר מְסוּיִם כְּמָה תְּפִילוֹת לְהַתְּפַלֵּל
13 בְּיוֹם, אֲלֵא יִתְפַּלֵּל אָדָם הִרְבָּה תְּפִילוֹת בְּיוֹם. מְשִׁיבָה הַבְּרִייתָא: אֵין
14 לֹמֵר כֵּן, שֶׁהִרִי כְּבֵד מְפֹרָשׁ עַל יְדֵי דְנִיָּאֵל (דניאל שם), וְדָנְיָאֵל כְּדִי
15 יָדַע דִּי רָשִׁים כְּתָבָא עַל לְבִיתָהּ וְכִיּוֹן פְּתִיחוּ לָהּ בְּעִלְיָתָהּ נִגְדַּר
16 יְרוּשָׁלַם וְזִמְנִין תְּלָתָה וְגו' בְּיוֹמָא הוּא בָּרַךְ עַל בְּרַכּוּהִי וּמִצְלָא
17 וּמוֹדָא קֳדָם אֱלֹהֵהּ וְגו'. הִרִי שִׁישׁ לְהַתְּפַלֵּל רַק שֶׁלֹּא תְּפִילוֹת בְּיוֹם,
18 שְׁחִיתָ מִנְחָה וְעֵרְבִית.
19 מוסיפה הברייתא ושואלת: יָכוֹל, שֶׁרַק מִשְׁעָה שְׁכָמָא דְנִיָּאֵל לְגוּלָּהּ,
20 הוֹחֵלָה – הַתְּחִיל הַדְּבַר שֶׁהִיא מִתְּפַלֵּל כֵּן, אֲבָל קוֹדֵם הִגְלוֹת לֹא
21 הִיָּה רִגִּיל דְּנִיָּאֵל לְהַתְּפַלֵּל שֶׁלֹּא פַּעֲמִים בְּיוֹם. מְשִׁיבָה הַבְּרִייתָא:
22 אֵין לֹמֵר כֵּן, שֶׁכְּבֵד נֵאמַר בְּתִפְלוֹת דְּנִיָּאֵל (שם) כָּל קָבֵל דִּי הָוָא עֲבָד
23 מִן קְדָמָת דְּנֵא, כְּלוּמַר, כְּמוֹ שֶׁהִיא דְּנִיָּאֵל רִגִּיל לַעֲשׂוֹת קוֹדֵם לָכֵן.
24 הִרִי שֶׁמַּעֲוֹלָם הִיָּה רִגִּיל לְהַתְּפַלֵּל שֶׁלֹּא תְּפִילוֹת בְּיוֹם.
25 מוסיפה הברייתא ושואלת: יָכוֹל, יִתְפַּלֵּל אָדָם לְכָל רוּחַ וְ-עַד
26 שִׁיָּרְצָה. מְשִׁיבָה הַבְּרִייתָא: תְּלִמּוּד לֹמֵר – לְכָךְ מִלְּמַדְנָא הַכְּתוּב (שם),
27 (לְקָבֵל) [נִגְדַּר] יְרוּשָׁלַם, הִרִי שֶׁצָּרִיךְ לְהַתְּפַלֵּל לְצַד יְרוּשָׁלַם.
28 מוסיפה הברייתא ושואלת: יָכוֹל, יֵהָא כּוֹלֵלִין בְּכַת אַחַת – שִׁתְּפַלֵּל
29 אֶת כָּל שֵׁלֶשׁ הַתְּפִילוֹת בְּשַׁעָה אַחַת. מְשִׁיבָה הַבְּרִייתָא: כְּבֵד מְפֹרָשׁ
30 עַל יְדֵי דְיָד שֶׁאֵין לַעֲשׂוֹת כֵּן, דְּכֵתִיב וְעֵרֵב וְכָךְ וְצִהָרִים
31 וְגו' אֲשִׁיחָה וְאֶחָמָה וְיִשְׁמַע קוֹלִי. הִרִי שִׁישׁ לְהַתְּפַלֵּל בְּכָל אֶחָד
32 מִשְׁלוֹשֶׁת הַזְּמַנִּים, בַּעֲרֵב, בַּבּוֹקֵר וּבַצֹּהֲרַיִם.
33 מוסיפה הברייתא ושואלת: יָכוֹל, יִשְׁמַע הַמִּתְּפַלֵּל אֶת קוֹלוֹ
34 בְּתְּפִלָּתוֹ. מְשִׁיבָה הַבְּרִייתָא: כְּבֵד מְפֹרָשׁ עַל יְדֵי הָנָה שֶׁאֵין לַעֲשׂוֹת
35 כֵּן, שְׁנֵאמַר בתפילת חנה (שמואל א' א' יא), וְחָנָה הָיָה מְדַבֵּרַת עַל לְבָבָהּ
36 רַק שְׁפָתֶיהָ נָעוּת וְקוֹלָהּ לֹא יִשְׁמַע וְגו'. הִרִי שֶׁאֵין לְהַשְׁמִיעַ קוֹל
37 בְּתְּפִלָּה.
38 מוסיפה הברייתא ושואלת: יָכוֹל, וְשָׂאֵל וְ-יִבְקֵשׁ אָדָם אֶת צָרָתוֹ
39 וְאַחֵר כְּךָ יִתְפַּלֵּל, כְּלוּמַר, שֶׁבְּתִחִילָה יֹאמַר אֶת הַבְּרִכוֹת הָאֲמִצְעִיּוֹת

בס"ד. בס"ד. משיחות יום ה' פ' בשלח, י"א שבט וש"פ בשלח, שבת שירה, י"ג שבט ה'תשנ"ב.

בשבת שירה, וממנו נמשך גם בשאר השבתות²⁹.
ומזה מובן גם בנוגע לעליות דיום ההילולא
(כידוע¹⁰ שביום ההילולא נעשית עלי' באין-ערוך
לגבי כל העליות שלפני זה), שעיקרם ושלמותם
(ביום השבת שקשור עם ענין השיר, ובפרט) בשבת
שירה.

וענין נוסף בקביעות כזו (שהעשירי בשבט חל
ביום הרביעי) - שהשלמות דיום ההילולא
שנעשית ביום השבת שלאחריו (שבת שירה)
כוללת גם השלימות היתירה דיום הט"ו בשבט
(ביום שני¹¹) שהוא בג' הימים (שבת, יום ראשון
ויום שני) שנחשבים (בכמה ענינים) למציאות
אחת¹², שנוסף לכך שבו "קיימא סיהרא (דחודש
שבט) באשלמותא"¹³, ה"ה גם "ראש¹⁴ השנה
לאילן"¹⁵.

וע"פ הידוע¹⁶ ש"המועדים של כל השנה ..
(גם) מועדי דרבנן .. בכולן יש שייכות לאותן
הפרשיות שחלות בהן" - יש לבאר הקשר
והשייכות דכהנ"ל לפרשת בשלח, פרשת השבוע
דיום ההילולא ודיום הש"ק שלאחריו, ולפרשת
יתרו, פרשת השבוע דט"ו בשבט, שמתחילין
לקרותה בתפלת מנחה דשבת פ' בשלח.

(9) להעיר, שהציווי על יום השבת (לראשונה) הוא בפרשת
בשלח (פרשת שירה) - "שם שם לו חק ומשפט גוי", "במרה נתן
להם .. שבת כו" (טו, כה ובפרש"י), ובפרטיות בפרשת המן,
"והי' ביום השישי והכינו גוי" (טז, ה), "שבתון שבת קודש לה'
מחר וגוי" (שם, כג), "ראו כי ה' נתן לכם השבת וגוי" (שם, כט).
(10) ראה התוועדות תשמ"ט ח"ב ע' 178 ואילך. 284 ואילך.
(11) והתחלתו בערב ט"ו בשבט (שאין אומרים תחנון
במנחה) - ביום ראשון (מוצאי שבת), שנקרא "יום אדח", שבוה
מודגשת השייכות ליום הש"ק שקביעותו ביום י"ג בחודש,
בגימטריא "אדח".

(12) ראה פסחים שם. ועוד. ולהעיר גם מהדין (שו"ע אדה"ז
או"ח סמ"ה ס"ג. ובכ"מ) שפחות משלושה כלבוד דמי.
(13) זהר ח"א קנ, רע"א. ח"ב פה, רע"א. ועוד. וראה שמור
פט"ו, כו.
(14) ר"ה בתחלתה - כדעת ב"ה, שהלכה כמותם (ראה רמב"ם
הל' תרומות פ"ה ה"א. הל' מע"ש פ"ה ה"ב).
(15) להעיר מהשייכות לבעל ההילולא, ששמו הראשון
"יוסף", מלשון הוספה - שהו"ע הצמיחה דאילן (ראה לקוטי
לוי"צ אגרות קודש ע' תיג. התוועדות תשמ"ח ח"ב 322 ואילך.
תשמ"ט ח"ב ע' 261 ואילך).
(16) של"ה חלק תושב"כ ר"פ וישב (רצו, א).

א. בהקביעות דהעשירי בשבט (יום ההילולא
של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו) ביום הרביעי
בשבוע (בכמה שנים וכן בשנה זו) - כמה ענינים:
לכל לראש - מעלתו של יום הרביעי בשבוע
(מצ"ע), שבו נתלו המאורות, "שני המאורות
הגדולים"¹.

ועוד וג"ז עיקר - שנקרא "קמי שבתא"², כיון
שבו מתחילה ההכנה ליום השבת שלאחריו
(שבשנה זו בו נעשית העלי' והשלמות דיום
ההילולא באופן ד"ויכולו"³), כמודגש בשירו של
יום ססיומו וחותמו ב"לכו נרננה הקטן"⁴,
ההתחלה (ג' פסוקים ראשונים) דמזמור "לכו
נרננה"⁵ שאמירתו בשלימות היא בקבלת שבת,
שבזה מודגש ג"כ שהשלמות דיום ההילולא שחל
ביום הרביעי היא ביום השבת שלאחריו.

ועילוי נוסף מצד מעלתו המיוחדת של יום
הש"ק זה (שהתחלתו ביום הרביעי) - שבת שירה
- שבו מודגש הענין ד"לכו נרננה" (רינה ושירה),
הן בהתחלת המזמור בשירו של יום הרביעי, והן
ובעיקר בשלימותו בקבלת שבת.

ויומתק יותר ע"פ הידוע⁶ ש"שיר" שייך
במיוחד ליום השבת ("מזמור שיר ליום השבת"⁷),
כפירוש במאמר המשנה במסכת שבת⁸ "כל בעלי
השיר יוצאין בשיר ונמשכין בשיר", שכל עלי'
מדרגא לדרגא (שיוצאים מהדרגא הקודמת
ונמשכים לעלות למעלה), היא ע"י שיר, ולכן גם
עליית העולמות ביום השבת היא ע"י שיר - דיש
לומר, שעיקר העלי' דיום השבת ע"י השיר היא

(1) בראשית א, טז.

(2) פסחים קו, סע"א.

(3) בראשית ב, א. וראה לקו"ת בהר מא, א. אוה"ת עה"פ.
ועוד.

(4) לקו"ד ח"א לג, רע"א. "היום יום" כ"ג כסלו.

(5) והחידוש בזה - ששירו של יום הרביעי הוא המזמור
שלפניו (מזמור צ"ד, "אל נקמות ה' גוי" עד "יציתם ה'
אלקיננו"), ואעפ"כ, ממשכיכם גם התחלת המזמור שלאחריו
(מזמור צ"ה).

(6) תו"א תשא (בהוספות) קיג, א. אוה"ת בראשית (כרך ג)
תקיד, א ואילך.

(7) תהלים צב, א. וראה ר"ה לא, א.

(8) ריש פ"ה.

כי יד על כס י"ה מלחמה לה' בעמלק מדור דור"27, 25
 "נשבע הקב"ה שאין שמו שלם"28 ואין כסאו שלם
 עד שימחה שמו של עמלק, שנאמר"29 האויב תמו
 חרבות לנצח, זה עמלק .. מהו אומר אחריו וה'30
 לעולם ישב, הרי השם שלם, כונן למשפט כסאו, 29
 הרי כסאו שלם"31 ; 30

ובפרשת יתרו - כמבואר בדרושי חסידות"32
 ש"יתרו", ע"ש ש"יתר פרשה אחת בתורה ואתה
 תחזה"30, רומז על ההוספה (יתר) בתורה לעתיד
 לבוא ("תורה חדשה מאתי תצא") באופן של ראי'
 (תחזה"33).

ולהבין תוכן הענינים דשירת הים ומלחמת
 עמלק ו(המשכם ב)הודאת יתרו ושייכותם

(27) "מדרא דעלמא דין ומדרא דמשיחא ומדרא דעלמא
 דאתי" (תיב"ע).

(28) אע"פ ש"יה" הוא גם שם בפ"ע (רמב"ם הל' יסוה"ת
 פ"ו ה"ד), וכמ"ש בשירת הים (טו, ב) "עזי וזמרת יה"ה".

(29) תהלים ט, ז.

(30) שם, ח.

(31) ויומתק יותר - שגם השלימות דבית המקדש ("מקדש
 אדני כוננו ידך") תלוי במחיית עמלק, כמדוגש בה"שלש מצות
 (ש)נצטוו ישראל בכניסתן לארץ, למנות להם מלך .. ולהכרית
 זרעו של עמלק .. ולבנות בית הבחירה" (רמב"ם ריש הלכות
 מלכים - מסנהדרין כ, ב) שמזה מובן, שע"י השלימות ד(מנוי
 מלך*) והכרתת זרעו של עמלק, נעשית גם השלימות דבנין בית
 הבחירה**.

ויש לומר, שענין זה מרומז בב' אופני הניקוד דתיבת "זכר"
 בצירי או בסגול*** ש"זכר" בצירי (ב' נקודות) רומז על (מחיית
 עמלק שקדמה ל)שתי מקדשות (בית ראשון ובית שני), ו"זכר"
 בסגול (ג' נקודות) רומז על (מחיית עמלק שקודמת ל)ביהמ"ק
 השלישי והמשולש****.

(32) סה"מ עטר"ת ותש"ט שבע'22.

(33) והטעם שנאמר "תחזה" בלשון תרגום (אף שלעיתיד לבוא
 תהי' ראי' ממשי) - "לפי שנעשיו הוא בבחי' התעלמות ועיקר
 הגילוי (באופן של ראי') יהי' לעתיד לבוא" (סה"מ עטר"ת ותש"ט
 שם).

(*) כולל ובעיקר - ה' ימלך לעולם ועד", "שכל המלוכה שלו".
 (**) וענ"ז י"ל הרמז בהמשך הכתובים: "מקדש אדני כוננו ידך"
 (השלימות דביהמ"ק), כיון ש"ה' ימלך לעולם ועד" (השלימות
 דמינוי מלך), ולאח"ז (בסיום הפרשה) "מחה אמצח את זכר עמלק"
 (השלימות דמחיית עמלק).

(***) ומנהגו שקורין עניהם, אלא, שבפ' בשלח (ובפורים) מקדימים
 זכר בסגול ואח"כ זכר בצירי, ובפ' תצא מקדימים זכר בצירי ואח"כ
 זכר בסגול (ספר המנהגים חב"ז ע' 72. וש"נ).

(****) וי"ל באופן אחר קצת (ובפרט בהקריאה דפרשת בשלח
 שמקדימים זכר בסגול לזכר בצירי) - שזכר בסגול (ג' נקודות) קאי על
 פרטי הדרגות דהמשכן, בית ראשון ובית שני, וזכר בצירי קאי על ב'
 האופנים הכלליים בהמקדש, מקדש שקיומו במשך זמן ואח"כ חרב,
 ומקדש נצחי (שיבנה בשתי ידיים).

1 ב. ובהקדם הנקודה המשותפת דב' הפרשיות
 2 בשלח ויתרו - הכנה למתן-תורה:

3 פרשת בשלח - שבה מדובר אודות שלימות
 4 היציאה ממצרים (בקריעת ים סוף"17), שהיא
 5 ההכנה למתן-תורה, כמ"ש"18 "בהוציאך את העם
 6 ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה"19.

7 ופרשת יתרו - שנוסף על היותה הפרשה
 8 דמתן-תורה, מדובר בתחילתה (ועל שם זה נקראת
 9 הפרשה כולה) אודות הודאת יתרו (כתוצאה מזה
 10 ששמע השמועה ד"קריעת ים סוף ומלחמת
 11 עמלק"20 שבפרשת בשלח) "עתה ידעתי כי גדול
 12 ה' מכל האלקים וגו'"21, שהיתה ההכנה
 13 למתן-תורה"22.

14 ויש לומר, שבפרטי הענינים שבפרשיות בשלח
 15 ויתרו ע"ד ההכנה למתן-תורה נכללת גם (וג"כ
 16 עיקר) ההכנה להשלימות דמתן-תורה שתהי'
 17 לעתיד לבוא ("תורה חדשה מאתי תצא"23) -
 18 כמרומז:

19 בפרשת בשלח - (א) בשירת הים (בקריעת ים
 20 סוף), שסיומה וחותרמה "מקדש"24 אדני כוננו
 21 ידך", "בשתי ידיים, ואימתי יבנה בשתי ידיים כשה'
 22 ימלך לעולם ועד"25, לעתיד לבוא שכל המלוכה
 23 שלו", (ב) במלחמת עמלק (בסוף פרשת בשלח),
 24 שסיומה וחותרמה "מחה"26 אמצח את זכר עמלק ..

(17) כש"וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים", "שפלטן
 הים על שפתו כדי שלא יאמרו ישראל כשם שאנו עולים מצד זה
 כך הם עולים מצד אחר רחוק ממנו וירדפו אחרינו" (פרשתנו יד,
 ל ובפרש"י) - שעד אז היתה אימת מצרים עליהם (ראה לקו"ש
 חכ"ב ע' 34. וש"נ).

(18) שמות ג, יב ובפרש"י (משמור"ר פ"ג, ד).

(19) ובפרט ע"פ המבואר בדרושי חסידות שהענין דקרי"ס
 כשלעצמו (נוסף על השלימות דצ"מ) הוא הכנה למתן-תורה -
 כי, בקרי"ס ה' החיבור דים ויבשה, עלמא דאתכסיי ועלמא
 דאתגליי, שזוהי ההכנה להחיבור דעליונים ותחתונים במ"א
 (ראה שער האמונה לאדהאמ"צ פ"ז ואילך. אוה"ת פרשתנו ע'
 תיז ואילך. ועוד).

(20) ר"פ יתרו ובפרש"י.

(21) שם, יא.

(22) כדאיתא בזהר (ח"ב סז, ב. סח, א) "כדין אסתלק
 ואתייקר קוב"ה עילא ותתא ולבתר יהיב אורייתא" (וראה אוה"ת
 ר"פ יתרו. סה"מ עטר"ת ע' רצא ואילך. סה"מ תש"ט ס"ע 56
 (הב') ואילך. לקו"ש ח"א ע' 74 ואילך. ועוד).

(23) יסעי' נא, ד. ויק"ר פ"ג, ג.

(24) טו, יז ובפרש"י.

(25) שם, יח.

(26) יז, יד-טז ובפרש"י.

אלקים את העם דרך המדבר ים סוף, שלכן הי' 6
צורך בקריעת ים סוף (ושירת הים), ובהמשך לזה 7
מלחמת³⁷ עמלק³⁸, ובהמשך לשניהם ("קריעת ים 8
סוף ומלחמת עמלק") הודאת יתרו, כדלקמן. 9
המשך השיחה נדפס בדבר מלכות לפרשת יתרו

1 להשלימות דמתן-תורה לעתיד לבוא - יש להקדים
2 ולבאר מ"ש בהתחלת הפרשה "ויהי בשלח פרעה
3 את העם ולא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים כי
4 קרוב הוא ("אשר הוא קרוב³⁴ וטוב לנחותם בדרך
5 ההוא"³⁵, "דרך ישר ליכנס בארץ כנען"³⁶) .. ויסב

על זה ש"לא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים" (ולא הטעם על זה
שלכאורה הי' צריך לנחותם דרך ארץ פלשתים), ולכן מפרש
שהטעם הוא "כי קרוב הוא ונוח לשוב באותו הדרך למצרים".

(36) רשב"ם ריש פרשתנו.
(37) שבסוף פרשתנו (ובס"פ תצא), משא"כ "מלחמת וירד
העמלקי והכנעני וגו'" (שבפרשת שלח (יד, מה)), שעלי' נאמר
בהתחלת פרשתנו "ולא נחם גו' פן ינחם העם בראותם מלחמה
גו'", כפירוש רש"י.
(38) "משל לאמבטי ורתחת .. הקירה לפני אחרים, אף כאן
.. (כש)קרע הים לפניהם .. נפל פחדן על כל האומות .. בא
עמלק .. הקירו כו'" (תנחומא תצא ט (בסופו)).

(34) "כי ממצרים עד ירושלים דרך פלשתים אינו מרחק רב
והוא כמו מהלך עשרה ימים בדרך הישרה" (ראב"ע ריש
פרשתנו).

(35) רמב"ן ריש פרשתנו. - ויש לומר, שגם לפירוש רש"י "כי
קרוב הוא ונוח לשוב באותו הדרך למצרים", הסיבה שלכאורה
הי' צריך לנחותם דרך ארץ פלשתים היא בגלל שזוהי הדרך
הישרה והקרובה לארץ ישראל*, אלא, שרש"י מדייק הלשון "כי
קרוב הוא" (ולא "אף שקרוב הוא"), שכוונת הכתוב לפרש הטעם

(* ובודאי שאין כאן פלוגתא במציאות.

המשך ביאור למס' ברכות ליום ראשון עמ' א

23 המוספין.

24 נמרא
25 שנינו במשנה שתנא קמא ורבי יהודה נחלקו מה היא דעת רבי
26 אלעזר בן עזריה בענין תפילת מוסף ביחיד, הגמרא מבררת מה
27 ההבדל ביניהם. שואלת הגמרא: שיטת רבי יהודה היינו שיטת תנא
28 קמא, שהלא שניהם אמרו שדעתו של רבי אלעזר בן עזריה היא,
29 שיחיד אינו מתפלל תפילת מוסף. משיבה הגמרא: איכא פנייהו,
30 באופן שיש יחיד שלא בקבר עיר - יחיד שדר בעיר שאין שם ציבור
31 של עשרה שמתפללים מוסף, דתנא קמא קבר, שגם באופן זה
32 לדעת רבי אלעזר בן עזריה היחיד פטור מתפילת מוסף, כיון
33 שתפילת מוסף כלל לא נתקנה ליחיד אלא לציבור, ורבי יהודה
34 קבר, שבאופן זה מודה רבי אלעזר בן עזריה שהיחיד חייב
35 להתפלל מוסף, משום שלא פטר רבי אלעזר בן עזריה את היחיד
36 אלא במקום שיש עשרה מתפללים, שאז תפילת השליח ציבור
37 וכשמתפלל בקול רם פוטרנו מלהתפלל בעצמו. אבל כשאין
38 בעיר ציבור שמתפללים מוסף, ואין שליח ציבור שמתפלל ומוציא את
39 היחיד, חייב היחיד להתפלל בעצמו תפילת מוסף.
40 הגמרא מביאה פסק הלכה: אמר רב הונא בר חיננא, אמר רב חייא
41 בר רב, הלכה כרבי יהודה שאמר משום רבי אלעזר בן עזריה,
42 שכשאין ציבור שמתפללים מוסף, היחיד חייב להתפלל. אמר ליה
43 רב חייא בר אבין לרב הונא בר חיננא, שפיר קאמרת - טוב אמרת
44 שכך היא ההלכה, שהרי כך מוכח ממה דאמר שמואל, ממי לא
45 מצלינא צלוהא דמוספין ביחיד

1 הדר ומצלי - חזר והתפלל מעומד, כדי לכון את ליבו.
2 אמרי ליה רבנן, ולעביד מר - וינהג הרב כמרימר ומר זוטרא שהיו
3 מתפללים בביתם קודם השיעור, ולא יהיה צריך להתפלל שתי
4 תפילות. אמר להו רב אשי, מריחא לי מלתא - טורח לי הדבר
5 להגיע לבית המדרש רק לאחר שאתפלל.
6 אמרו לו חכמים, ולעביד מר כאבונה דשמואל ולוי שהקדימו
7 להתפלל לפני זמן קריאת שמע, ויתפלל בעלות השחר, ויוכל
8 להגיע מוקדם לבית המדרש לאחר התפילה. אמר להו, לא חזינא
9 להו לרבנן קשישי מינן דעבידי חבי - לא ראיתי חכמים זקנים
10 מאיתנו שנהגו כך והקדימו תפילה לקריאת שמע, ולכן איני נוהג
11 כך.

משנה

12
13 המשנה מביאה מחלוקת האם תפילת מוסף נוהגת רק בציבור או
14 גם ביחיד: רבי אלעזר בן עזריה אומר, אין תפילת המוספין נוהגת
15 אלא בקבר עיר - בחבורת העיר, כלומר שלא תיקנו להתפלל
16 תפילת מוסף אלא רק בציבור של עשרה אנשים, אבל יחיד לא
17 יתפלל לבדו תפילה זו. ויחכמים חולקים ואומרים שתפילת מוסף
18 נוהגת בין בקבר עיר ובין שלא בקבר עיר, וגם יחיד מתפלל תפילת
19 מוסף.
20 המשנה מביאה דעה נוספת בשיטת רבי אלעזר בן עזריה: רבי
21 יהודה אומר משמו - בשמו של רבי אלעזר בן עזריה, כל מקום שיש
22 שם קבר עיר - ציבור שמתפללים מוסף, יחיד פטור מתפילת

לקוטי שיחות – יו"ד שבט כרך טז

מתורגם ללשון הקודש

מאמר חז"ל⁶ "אין מחמיצין את המצוות", אלא זהו
ענין החשוב לעבודה בכלל, שבלעדיו אפשר להפסיד
את כל העבודה. וההוראה "אין אדם שליט לומר..."
אמורה לגבי כל יום ורגע של כל משך ימי חייו עלי
אדמות, מאה ועשרים שנה.

יותר מכך נאמר ברמז במאמר חז"ל שהוזכר לעיל
"אין מחמיצין את המצוות... אם באת מצוה לידך עשה
אותה מיד". אם מתרשלים בקיום מצוה, הרי במקום
"ושמרתם את המצות" – "את המצוות" – נעשה
"חמץ", ההיפך מן המצוה⁷.

ובתחילת המאמר מדובר על הענין שבו צריכה
להיעשות העבודה, שבו צריכה להיות הזריזות, בכך
ש"נתאוה הקדוש-ברוך-הוא להיות לו יתברך דירה
בתחתונים"⁸.

ג.

הדיוק בלשון "נתאוה... דירה בתחתונים"

אמנם, בכל פעולה של יהודי בקיום התורה
והמצוות, וכן ב"כל מעשיך יהיו לשם שמים"⁹ ו"בכל
דרכיך דעהו"¹⁰, מתהווה דירה לה' יתברך בתחתונים
ומתממשת "תאות" הקדוש-ברוך-הוא¹¹,

אך בכל זאת מובן שההוראה שיש ללמוד מיום
ההילולא לגבי הענין של "נתאוה הקדוש-ברוך-הוא
להיות לו יתברך דירה בתחתונים" אינה רק המרצה
כללית לעבודת התורה ומצוותיה באופן כללי, אלא
הוראה מסויימת¹² – ענין מסוייט שהוא צריך להיות
עיקר עבודת האדם בימינו אלה,

בהתאם ל"מעשיו ותורתו ועבודתו" של בעל
ההילולא.

א.

יום הסתלקות הצדיק - לימוד הוראה לעבודת

האדם

משמעותו של יום הילולא והסתלקות של צדיק,
שבו עולים "כל מעשיו ותורתו ועבודתו אשר עבד כל
ימי חייו"¹, היא (עבורנו) בעיקר להתבונן ב"מעשיו
ותורתו ועבודתו" של בעל ההילולא, כדי להסיק מכך
הוראה לחיי היום-יום של כל אחד מההולכים
בעקבותיו, במעשיו ותורתו ועבודתו של האדם².

כיון שאצל כל יהודי, רבים הם הענינים הנכללים
במעשיו ותורתו ועבודתו אשר עבד כל ימי חייו,
ועל-אחת-כמה-אצל נשיא ישראל, לפיכך לא
תמיד ברור וגלוי מהי הנקודה העיקרית שבעבודתו,
שממנה צריך ללמוד את ההוראה העיקרית. אך בעניננו
– יום הסתלקותו של כ"ק מו"ח הרבי – יש הוראה
ברורה – תורתו (מלשון הוראה³) של בעל ההילולא,
וזהו המאמר על ד"ה "באתי לגני", שהרבי בעל
ההילולא בעצמו הכינו ליום הסתלקותו, שמתורה זו
יודעים במה צריכה להיות ההתבוננות העיקרית ביום
ההילולא שלו, ומה צריך ללמוד מכך לגבי עבודת
האדם למעשה בפועל.

ב.

הזריזות - ענין כללי בעבודת ה'

בסוף המאמר מדבר הרבי אודות חשיבות הזריזות
בעבודת ה' בקיום התורה והמצוות, כי "מי הוא היודע
עתו וזמנו", כנאמר במדרש⁴ "אין לומר המתינו לי עד
שאעשה חשבונותי ועד שאצוה לביתי",

המסקנה המתבקשת מכך היא⁵, שהזריזות בעבודת
ה' אינה רק פרט בעבודה, כמשמעות הפשוטה של

(4) דב"ר פ"ט, ג.

(5) ראה גם לקו"ש [המתורגם] ח"ו ע' 90.

(6) מכילתא ופרש"י בא יב, יז.

(7) ראה שם "כדוך שאין מחמיצין את המצה כן אין מחמיצין את
המצוה אלא אם באת מצוה לידך עשה אותה מיד".

(8) תנחומא נשא טז. שם בחוקותי ג. במדב"ר פי"ג, ו.

(9) אבות פ"ב מ"ב.

(10) משלי ג, ו. טושו"ע או"ח סי' רלא.

(11) ראה תניא פל"ר לו.

(12) ראה קונטרס התפלה פי"ג. קונטרס העבודה פ"ו. ועוד.

(1) אגה"ק סי' זך (קמז, א"ב). ושם מבואר שכן הוא בשעת
ההסתלקות, אבל מזה מובן שכ"ה גם בנוגע ליום השנה, שהרי בכל שנה
ושנה חזרות וניעורות ההארות וההמשכות שבפעם הראשונה, כידוע
(ראה רמ"ז בספר תיקון שובבים הובא ונתבאר בספר לב דוד (להחיד"א)
פכ"ט). וראה אגה"ק סי' יד (קכ, ב) "בכל שנה ושנה יורד כו".

(2) ראה אגה"ק שם (קמז, ב): והארת אורות עליונים אלו מאירה על
כל תלמידיו שנעשו עובדי ה' על ידי תורתו ועבודתו כו'. וראה גם סי'
כח שם (קמח, א) "שכל עמל האדם שעמלה נפשו בחייו למעלה כו'
מתגלה ומאיר בבחי' גילוי מלמעלה למטה כו'". וראה סידור שער הל"ג
בעומר (דש, ב"ג).

(3) זח"ג נג, ב.

קיים מושג של גילויים, שם יכולה להתהוות דירה
לעצמותו יתברך²³.

ד.

שלושה ענינים אלו בעבודת האדם

לפי זה מובן גם לגבי עבודת האדם, שהעשיה "לו
יתברך דירה בתחתונים" צריכה להתבצע באופן כזה
שיתאים להיות דירה לעצמותו יתברך דוקא בתחתונים,
כמפורט להלן.

(א) "לו יתברך" – העבודה צריכה להתבצע רק "לו
יתברך", רק לשם ביצוע הרצון שלו, ה"נתאוה" של
עצמותו יתברך, שלא על מנת לקבל פרס²⁴ ואף לא
לשם דביקות באלקות, ואף לא כדי שהאדם העובד
יגשים את כוונת הקדוש־ברוך־הוא²⁵, אלא רק כדי
שתתממש "תאוותו" של הקדוש־ברוך־הוא²⁶.

(ב) "דירה" – העבודה חייבת להתבצע באופן של
קביעות. כלומר, שלא יחולו שינויים באופן ובתמידות
של עבודתו כל הזמן, כי שינויים אלו מצביעים על כך
שהעבודה אינה נעשית באופן של "דירה" – קביעות,
אלא באופן "עראי".

(ג) "בתחתונים" – העבודה צריכה להתבצע בעיקר
בענינים תחתונים, הן לגבי התורה, הן לגבי המצוות,
וכך גם לגבי ישראל (כפי שיוסבר בהמשך).
גם שלושה ענינים אלו בעבודת האדם כרוכים זה
בזה:

כאשר עבודתו של האדם היא לצורך מציאותו
העצמית, ואפילו כדי להתדבק באלקות (או אפילו
בדרגה נעלית יותר: ברצונו לקיים את רצון הבורא, אך
בעבודתו מעורבת התחושה שהוא מבצע את רצון ה')

1 כדי להבין זאת יש להקדים ולבאר את הדיוק
2 בלשון שמציין הרבי במאמר "נתאוה הקדוש־ברוך"
3 הוא להיות לו יתברך¹³ דירה בתחתונים, שבתאוה זו
4 ישנם שלושה פרטים: (א) לו יתברך, (ב) דירה, (ג)
5 בתחתונים.

6 (א) "לו יתברך" – הדירה היא לעצמותו¹⁴ יתברך,
7 ולא רק לדרגות של אורות ו"גילויים", (ב) "דירה" –
8 הימצאותו של עצמותו יתברך למטה אינה באופן
9 ארעי, אלא באופן של "דירה" – בקביעות¹⁵. (ג)
10 "בתחתונים" – הדירה לעצמותו היא דוקא בתחתונים,
11 ולא בעולמות העליונים¹⁶.

12 שלושה ענינים אלו כרוכים זה בזה: מצד הדרגות
13 של "גילויים" ואפילו הנעלים ביותר, הרי כיון
14 שמציאותם אינה מעצמותם, ובמיוחד שגילויים הוא
15 ברצון, לא תיתכן בהם אפשרות של "דירה" – קביעות,
16 כי מציאותם אינה מציאות אמיתית מצד עצמם¹⁷.
17 וכיון שיש הגבלה מסויימת למציאות¹⁸, הרי מובן,
18 שהגילוי הוא רק במקום שבו קיים ענין של כלי לגילוי
19 אלקות. ואילו בתחתונים, שאינם כלי לאלקות כלל, שם
20 כביכול, אינה יכולה האלקות להתגלות.

21 לעומת זאת מצד עצמותו, שאינו מוגבל בהעלם
22 וגילוי, והוא מעל למגבלות ושינויים, כיון שמציאותו
23 מעצמותו¹⁹, לכן "המשכתו" (עד כמה שקיים מושג זה
24 של המשכה בעצמותו²⁰) היא באופן של "דירה",
25 קביעות²¹.

26 ודוקא בתחתונים, כיון שהעולמות העליונים –
27 הגילויים, אינם "כלי" לעצמותו יתברך, שהרי הם
28 ירידה מאור פניו יתברך²², דוקא בתחתונים ששם אינו

(13) בתיא שם (ובכמה מקומות בדא"ח) הלשון "נתאוה הקב"ה
להיות לו דירה בתחתונים – ההוספה דחיבת "ית" – ראה לקו"ש ח"ט
ע' 27 ואילך.

(14) אוה"ת בלק ריש ע' תתקצו. המשך תרס"ו בתחלתו (ס"ע ג).
ובכ"מ.

(15) בפרטיות יותר, בלשון "דירה" יש ב' פרטים (ראה לקו"ש
[המתורגם] ח"ד ע' 35. ועוד. וראה הנסמן בהערה שלפנ"ז): (א) שנמצא
בה כל העצם, (ב) ושהעצם נמצא בה בגילוי – ומתאימים ב' ענינים אלו
(שב"דירה") לב' הענינים ("לו ית" ו"דירה") שבפנים.

(16) תניא שם. וראה בהבא לקמן גם לקו"ש [המתורגם] ח"ו ע' 21
ואילך ובהערות שם. וראה לקמן בפנים.

(17) ראה המשך תרס"ו ע' קסט ואילך. ע' תלב ואילך. ד"ה בסוכות
תרס"ד. וראה ד"ה ביום שמחתכם תרנ"ו. הגהות לד"ה פתח אליהו
תרנ"ח. ובכ"מ. וראה ספר הערכים חב"ד ע' אוא"ס(א) סעיף ג"ד. וש"נ.

(18) ראה המשך שם ע' קסה.

(19) אגה"ק סי' כ (קל, ב). ובארוכה בהנסמן בהערה 17.

(20) ראה המשך תער"ב ח"ב ע' אקמא. ד"ה תקעו תרצ"ד (תשי"א)

פ"ב.

(21) ולכן עיקר ענין ה"דירה" – קביעות, תהי' בביהמ"ק השלישי
דוקא, כיון שהוא "בנינא דקוב"ה" – מבחי' עצמותו, ולכן יהי' קיים
בקיום נצחי, משא"כ בית ראשון וב' שהם "בנינא דבר נש" – מבחי'
הגילויים "לית ב' קיומא כלל" (זח"ג רכא, א. (בפי' הכתוב דפרשתנו
(בשלח טו, יז) "מכון לשבתך פעלת הוי" מקדש אדני כוננו ידיך"). ח"א
כה, א. וראה פרש"י עה"פ: ואימתי יבנה בשתי ידיים בזמן שה' ימלוך
לעולם ועד לעתיד לבוא כו'. ראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] ח"ט ע'
27 ואילך. וש"נ.

(22) תניא פל"ג.

(23) ראה גם ד"ה מצותה משתקע החמה תרע"ח. ספר המאמרים
באתי לגני ע' לב ואילך. וש"נ.

(24) אבות פ"א מ"ג.

(25) ראה ד"ה ואתם תהיו לי תר"ס. ד"ה ואת התרומה עת"ר. וראה
שם סד"ה תקעו, ד"ה בסוכות.

(26) להעיר מבחי' בני עלי' (תניא ספ"י).

עבודה מצד עצם הנשמה, שמעל לשינויים – גם
התבטאה העבודה באופן הגלוי של מסירות נפש,
שבכל הסוגים השונים של העבודה היתה אצלו אותה
מסירות נפש.

אמנם, עבודת הרבצת התורה וחיוק היהדות ועד
להפצת מעיינות החסידות נעשתה אצלו בכל
התחומים, אך בכל זאת ניכרה השתדלות מיוחדת ב:
(א) ארגון קבוצות ושיעורים ללימוד הלכה למעשה
לקראת רבנות, כדי להכשיר מורי־הוראה למעשה,
שיגור רבנים לקהלות ומושבות יהודיות שונות,
וכדומה. (ב) הפצת קיום המצוות המעשיות בין כל סוגי
היהודים, על ידי פעילות מעשית, כגון: שיגור שליחים
לבניית מקואות, שיגור מוהלים, וכדומה. (ג) חינוך על
טהרת הקודש של תינוקות של בית רבן, יסוד חדרים,
שליחת מלמדים וכדומה.

וכל הענינים הללו הם בבחינת "תחתונים" בתורה
ובמצוות עצמן, כדלהלן.

ו.

"עליונים" ו"תחתונים" בלימוד התורה, בקיום המצוות ובסוגי התלמידים

ההסבר לכך הוא: בלימוד התורה יש אופנים
שונים, החל מלימוד התורה אשר למעלה במתיבתא
של הקדוש־ברוך־הוא, ומתיבתא דרקייעא³², ועד לאופן
לימודה למטה. וגם למטה יש דרגות רבות, כגון –
לימוד באופן של "דרוש וקבל שכר", "יגדיל תורה
ויאדיר"³³, והלימוד "לאסוקי שמעתא אליבא
דהילכתא"³⁴.

ובאופן כללי זהו ההבדל בין "עליונים" בלימוד
התורה לבין "תחתונים" בתורה: כאשר לומדים באופן
של "יגדיל תורה ויאדיר", ולא לצורך הלכה למעשה,
עוסקים בעיקר בשקלא־וטריא שבתורה, והתענוג
והחיות הם בהבנת התורה. ואילו כאשר לומדים
"לאסוקי שמעתא אליבא דהילכתא", אין שקועים
בשקלא־וטריא ובחכמת התורה, אלא בעיקר בידיעת
ההוראה הנובעת מכך למעשה.

1 – אז יכולים לחול שינויים בעבודתו, בהתאם לרגש
2 האהבה והדביקות שמתעורר בו באותו זמן. אין זו
3 קביעות – דירה. וכן יש הבדל אם העבודה היא
4 בענינים נעלים או בענינים תחתונים שלגביהם אינו
5 מרגיש (בעבודה זו) חיות ותענוג.

6 דוקא כשעבודתו היא "לו יתברך", להשלים את
7 רצון ה', אז כל הענינים המביאים לידי השגת הכוונה,
8 שווים אצלו, ובמילא עבודתו היא באופן של קביעות
9 והתמדה – "דירה", וכיון שתאותו של הקדוש־ברוך־
10 הוא היא "להיות לו יתברך דירה בתחתונים", עבודתו
11 היא בעיקר בענינים תחתונים.

ה.

עבודת בעל ההילולא - מסירות נפש

12 אופן עבודה כזה, בכל שלושת הפרטים המוזכרים
13 לעיל, ניכר היה בגלוי אצל בעל ההילולא עצמו:

14 כידוע, וכפי שכבר דובר על כך פעמים רבות²⁷,
15 היתה עבודתו של בעל ההילולא בהרבצת התורה
16 ובחיוק היהדות מסכת רצופה אחת של מסירות נפש,
17 כלשוננו של בעל ההילולא בסוף המאמר הנ"ל²⁸ –
18 "למעלה מטעם ודעת". והרי עבודה תוך מסירות נפש
19 מצביעה על כך שאין הוא עושה זאת למען שכר רוחני
20 וכדומה, למען שלימות מציאותו, ואפילו לא כדי
21 לִדְבֹקָה ב'ה' יתברך, אלא רק "לו יתברך", ומציאותו
22 העצמית אינה קיימת בעבודה²⁹. ובמיוחד, כאשר, כפי
23 שהיה אצל בעל ההילולא "שהשליך חייו מנגד"³⁰,
24 כפשוטו, עבור הפצת התורה וחיוק היהדות³¹.

25 ודרך העבודה בתוקף ובמסירות נפש היתה אצלו
26 באופן תמידי במשך כל תקופת נשיאותו, והתבטאה
27 בכל האופנים של מסירות נפש.

28 כפי שדובר כבר בהרחבה²⁶, אודות ההבדל שבין
29 שלוש התקופות השונות של "עשר שנים" במשך שנות
30 נשיאותו בעולם הזה, שבכל אופני העבודה השונים זה
31 מזה היתה אצלו אותה מסירות נפש עילאית.

32 בנוסף לכך שעצם העבודה תוך מסירות נפש אינה
33 עראית, אלא נעשית בקביעות ללא שינויים, כי זוהי

(27) ראה לקו"ש ח"ח ע' 302 ואילך, וש"נ. ובכ"מ.

(28) פ"ה.

(29) להעיר מתניא רפ"ט.

(30) תו"א צט, ב (וראה לקו"ת ויקרא ד, ג) – לענין מסנ"פ.

(31) שזה גם למעלה מענין המסנ"פ על קדוש השם (המבואר בהנ"ל
הערה הקודמת). וראה המשך ההילולא פ"א שבשביל ניצוח המלחמה
גם חייו משליך המלך מנגד". ולהעיר מההפך בין מסנ"פ דאברהם

ומסנ"פ דרע"ק (סה"מ ה'ש"ת ע' טו. 30. וראה סה"מ באתי לגני ע' לא).
(32) ראה ב"מ פו, א. זח"ג רג, ב. לקו"ת תזריע ד"ה בגמ' ב"מ (כב,
סע"ב ואילך) ושם בסוף המאמר (כד, ד). וראה לקוטי דיבורים ח"א ט,

א.

(33) ישע"י מב, כא. חולין סו, ב.

(34) יומא כו, א.

בכך אין הוא עוסק ומתלהב, אין הוא רואה בכך את
ה"עושר", ואת גילוי שמו יתברך.

וכך גם לגבי קיום המצוות, חיותו העיקרית היא
בכוונת המצוות, לדבקה בו יתברך, ולא כל כך במעשה
המצוה, בקיום רצון העליון.

רק כאשר עבודתו היא "לו יתברך", שתתבצע
כוונת הקדוש-ברוך-הוא, כאשר העובד עצמו אינו
מציאות עצמאית, אז עבודתו היא בעיקר בבחינת
תחתונים, כי דוקא על-ידי כך מושגת המטרה "נתאה
הקדוש-ברוך-הוא להיות לו יתברך דירה בתחתונים".

ח.

בתקופתנו חסר לימוד הלכה למעשה

כיום צריך להבהיר כל ענין במילים פשוטות: מכל
ההוראות הרבות דלעיל יש שני ענינים שחלה בהם
התדרדרות בתקופתנו:

הענין הראשון הוא – לימוד הלכה למעשה. רואים,
שבאופן כללי לימוד התורה הולך ומתרבה, הן בכמות
והן באיכות. אבל הלימוד באופן של לאסוקי שמעתא
אליבא דהילכתא – שממנו ייצאו רבנים שיוכלו לפסוק
שאלות בכל ארבעת חלקי השולחן ערוך (ובמיוחד
בחלק אורח חיים) – הולך ופוחת ו"ל מדור לדור
ומשנה לשנה ומחודש לחודש.

לגבי אי-דיעת ההלכות של חלק חושן משפט, יש
לקוות, שעקב מצב וחוקי המדינה לא תצמחנה מכך
תקלות רבות. אך לגבי אבן-העזר, יורה-דעה, ועל-
אחת-כמה-וכמה לגבי אורח-חיים – ההלכות
החשובות למעשה ממש, בחיי היום-יום, ולא רק
בזמנים מסויימים, כשמו "אורח-חיים" – אין כמעט
אצל מי לברר.

כאשר באים למישהו המשקיע את כל זמנו בלימוד
התורה, ושואלים אותו שאלה הלכתית, הוא משיב:
אני עסוק בלימוד התורה באופן של "יגדיל תורה
ויאדיר", הולך ומוסיף אור. אך לפסוק דין בהלכות
ברכות הנהנין, בהלכות תפלה, או בהלכות קריאת
שמע – הלכות אלו הוא לא למד!

לגבי אורח חיים יש פגם כפול: בנוסף לכך
שחסרים רבנים שיוכלו לפסוק בהלכות אלו, נוספת
הסכנה שכל אחד יעשה "פוסק" לעצמו:

וכך גם לגבי המצוות המעשיות: בנוסף לכך שזוהי
דרגה של תחתונים יחסית ללימוד התורה בכלל³⁵, קיים
במצוות פן כפי שהן "מצד" התורה, בדומה לענין של
"כל העוסק בתורת עולה כאילו הקריב עולה..."³⁶.
ישנם כמה מקרים, שבהם אי אפשר לקיים את המצוה
במעשה ממש, ובמקום זאת עוסקים בתורת המצוה,
ולמרות זאת נאמר על כך, שהעיסוק בתורה הוא כאילו
הקריב.

וכן קיימת כוונת המצוות, וכדומה.

לעומת זאת, בזמן שבית המקדש קיים, יהודי
שאינו יודע כלל הלכות קרבנות, אלא סומך על הכהן
המקריב את הקרבן (ולוי בדוכנו וישראל במעמדו)³⁷,
מקיים את המצוה ואת חובת הקרבת הקרבנות
המוטלת עליו.

ביתר פירוט: קיום המצוות למעשה הוא בבחינת
"תחתונים" יחסית לדיבור שבמצוות, ועוד יותר יחסית
לכוונת המצוה במחשבה ולב.

בדומה לכך מובן לגבי היהודים, שעמם לומדים
תורה: הלימוד של תינוקות של בית רבן, ובמיוחד
בתחילת הלימוד – לימוד אל"ף ב"ת וכדומה, הוא
בבחינת "תחתונים" לגבי סוגי התלמידים שעמם
לומדים.

ז.

העבודה בבחינת "תחתונים" רק כאשר עובדים "לו יתברך"

לפי זה מובן כיצד העיסוק בשלוש הדרגות
האמורות ב"תחתונים" אפשרי רק כאשר העבודה
מתבצעת "לו יתברך", ולא למען תועלת ושלמות
עצמית.

כאשר האדם מחשיב עצמו למציאות כלשהי, הוא
עוסק בהתלהבות בעיקר בדרגת העליונים שבתורה,
בשכל, ויותר מכך באור האלקי המאיר בתורה. ולכן
הוא מוכן ללמוד עם יהודים שהם כלים מתאימים לסוג
לימוד זה, הן בנגלה שבתורה, ועל-אחת-כמה-וכמה
בפנימיות ובסודות התורה. שאז רואים את התפשטות
האלקות וגילוייה בעולם.

אבל בלימוד לאסוקי שמעתא אליבא דהילכתא, וכן
בלימוד של אל"ף ב"ת עם תינוקות של בית רבן –

(37) ואף מי שלא הי' בלבו לשם אחד מכל אלו ("ששה דברים הזבח
נזבח") כשר שהוא תנאי ב"ד (זבחים מו, ב).

(35) ראה בארוכה תניא פל"ז.

(36) ראה מנחות קי, א. שו"ע אדה"ז או"ח מהדו"ת ס"א ס"ט. מהד"ק
שם ס"א ואילך.

עקב חוקי המדינה של מדינה זו, ארה"ב, והדומות
לה, נוצר מצב מבהיל. נקבע שאצל ילד – לא רק בן
חמש למקרא, אלא אפילו בגיל של בן עשר למשנה
ובן י"ג למצוות ובן חמש עשרה לגמרא – לא יכול
לעבור יום במשך שנת הלימודים ללא לימוד לימודי
חול.

לגבי זאת יש ללמוד מבעל ההילולא, אשר מסר
נפשו בפועל, ואף שלח יהודים אחרים למסור נפשם,
כדי להקים חדרים לילדים יהודים, ושהלימוד בחדרים
אלו יהיה על טהרת הקודש, בלי לשנות ח"ו את דרכי
החינוך שהיו נהוגות בעם ישראל במשך כל הדורות,
הרי על־אחת־כמה־זכמה בימינו אלה, ובמדינה זו,
ארה"ב, וכדומה לה, שאין זה ח"ו מצב של סכנה
גופנית, וצריך להשתדל ביותר, שהחינוך של ילדי
ישראל יושתת לגמרי על טהרת הקודש, ללא עירוב
לימודי חול, מלבד כאשר החוק אינו מאפשר זאת, וגם
אז במדה המועטה ביותר שהוא מחייב.

י.

יש להשתדל לצמצם ככל האפשר את לימודי החול

אפילו אלו שאינם יכולים לעמוד בנסיון, הרי
לאמיתו של דבר ניתן בדרכים רבות לצאת ידי חובת
ענין זה בפרט קטן ובהיקף הקטן ביותר, אין הכרח כלל
שלימודי החול יתקיימו בכמות ובאיכות כפי שנהוג
עתה בבתי הספר שבהנהלה של אנשים, או נשים, יראי
שמים.

צריך רק לעוררם ולעודדם, שהשתדלותם אינה
צריכה להיות כל־כך לדייק בקיום חוקי המדינה, אלא
בקיום המצוות והחוקים של, להבדיל, הקדוש־ברוך
הוא, אשר לגביהם כל יהודי "מושבע ועומד מהר
סיני"⁴³, לפני שהיו בכלל חוקי המדינה.

אמנם, "דינא דמלכותא דינא"⁴⁴, אך בכל זאת,
בנוסף לכך שבעניני יהדות "אין מעלינו היהודים מי
שיכפה דעתו עלינו"⁴⁵, הרי אפילו מי שאינו מסוגל
לעמוד בנסיון של לימודי קודש בלבד, יכול במסגרת
שמאפשרים חוקי המדינה, להשתדל, שרוב זמנם של
התלמידים והתלמידות, ולפחות רוב תשומת לבם, יהיו

בעל־הבית וסוחר, שאיננו רב, אם הוא ירא־שמים,
לא ישלה את עצמו שהוא יכול לפסוק בעצמו שאלה
בהלכות גיטין, ואפילו לא שאלה בהלכות יורה דעה.
כאשר מתעוררת אצלו שאלה הוא מחפש רב ומורה־
הוראה בפועל. אבל בהלכות אורח חיים הוא עלול
להשלוח את עצמו שהוא מסוגל להיות "פוסק" – הוא
יעיין בקיצור שולחן ערוך (בלשון הקודש, ואם אין
הוא מבין לשון הקודש – באנגלית, בצרפתית וכדומה)
וינהג כפי שמובנת לו משמעות הנאמר בקיצור שולחן
ערוך!

אם לגבי שולחן ערוך של ה"בית יוסף" התעורר
דיון כיצד ניתן לפסוק משם הלכה בלי לדעת את
המקורות ואת הטעמים³⁸ – מובן מה עלול לנבוע מכך
שהתורה נמסרת בידיו של כל אחד ואחד, שיפסוק
בעצמו דין לפי קיצור שולחן ערוך!

בענין זה צריך לקיים "והחי יתן אל לבו"³⁹ –
מעבודתו של בעל ההילולא, שסיכן עצמו, למרות
שמעשים אלו היו כרוכים בסכנת נפשות ממש, לייסד
את מה שנקרא עתה בשם בתי־מדרש לרבנים –

ומכך נלמדת ההוראה, שכל אלו הראויים לכך
(ואפילו אם יש ספק אם הם ראויים, הרי במצב כפי
שהוא עתה יש לנהוג לחומרא), ילמדו באופן של
לאסוקי שמעתא אליבא דהלכתא.

וזכות הרבים מסייעתם, ובמיוחד כאשר הדבר
חשוב לא רק לציבור של עיר אחת, אלא לפי המצב
עתה, חשוב הדבר למאות קהלות בארה"ב ובמדינות
אחרות, שנותרו, כפשוטו, ללא רבנים מורי־ההוראה
בשולחן ערוך. וכך גם מאות יישובים בארץ־הקודש –
"ארץ אשר... עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה ועד
אחרית שנה"⁴⁰, שאין להם רבנים – שתהא להם
סייעתא דשמיא הדרושה כדי לכוון להלכה⁴¹, ולהיות
"דן דין אמת לאמיתו", שעל־ידי כך נעשים שותף
לקדוש־ברוך־הוא במעשה בראשית⁴².

ט.

חינוך על טהרת הקודש

הנקודה השניה החשובה במיוחד לתקופתנו היא –
אופן החינוך של תינוקות של בית רבן:

(38) ראה יד מלאכי כללי השו"ע אות א'. וראה קר"א להל' ת"ת
לאדה"ז רפ"ב.
(39) קהלת ז, ב. וראה תרגום שם.
(40) עקב יא, יב.
(41) סנהדרין צג, ב. וראה יומא שם.

(42) שבת י, א.
(43) שבועות כא, ב. וש"נ.
(44) גיטין י, ב. וש"נ.
(45) לשון כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע כשהמלוכה דרשה מהרבנים
לעשות שינויים בחינוך כ" – וחזר עליו כ"ק אדמו"ר בצאתו

ישאו פרי – רואים עתה בעיני בשר את הפירות שצמחו
מכך
— שכאשר יוצאים לרחוב בערים הגדולות של
ארה"ב או בכל מקום אחר, ופוגשים נכדים של אנשים
אשר שהו לפני עשרים או ארבעים שנה במדינה ההיא,
ורואים שהנכד מתנהג בדרך התורה והמצוות, ותמהים:
כיצד יכלו להישאר קשורים ליהדות?!

וכאשר חוקרים ודורשים, מגלים, שלאב, למדריך,
או לסב וכדומה, היה קשר או מגע עם אחד מהשלוחים
של בעל ההילולא, אשר הוא עוררו ליהדות, ולמד אתו,
והתחבא ביחד עמו בעליית הגג, או במרתף, כדי
ללמוד וכדומה – ולכן הוא נשאר יהודי –

ובדומה לכך לגבי כל אלו אשר "הולכים
באורחותיו נצח סלה ועד"⁵⁰, שעל-ידי המאמצים
בעבודה דלעיל של חיזוק החינוך על טהרת הקודש,
בודאי יצליחו להקים את "צבאות ה'"⁵¹, אשר ייצאו
בקרב ממש מגלות זו האחרונה, בגאולה האמיתית
והשלימה על-ידי משיח צדקנו, ובעגלא דידן.

(משיחת יו"ד שבט תשל"ז)

קשורים ללימודי קודש, ורק ההכרחי לכל הדעות בלבד
יוקדש ללימודי חול.
(וזאת, בנוסף לכך שלימודי החול לא יתקיימו
בבוקר בתחילת הלימוד – "ראשית עריסותיכם"⁴⁶,
אין זה מנוגד כלל לחוק ש"ראשית עריסותיכם,
תרימו תרומה לה" – שירוממו את הילד אל הקדוש-
ברוך-הוא באמצעות לימוד תורתו של הקדוש-ברוך-
הוא⁴⁷, ורק לאחר מכן, כאשר הילד כבר עיף, ואין
ברירה, יוקדש זמן מצומצם ביותר ללימודי חול).

וכיון ש"אני מבקש... אלא לפי כחן"⁴⁸, הרי ודאי,
שבמאמץ קל ביותר, ובתשומת הלב המתאימה, ניתן
לצמצם מיד את הזמן שילדי ישראל מקדישים ללימודי
חול, ולהקדיש זמן רב הרבה יותר, באין-ערוך, הן
בכמות והן באיכות, ללימודי קודש. צריך רק להחליט
על-כך מתוך תחושה שזו חובה מפני שכך נפסק
בהלכות תלמוד-תורה⁴⁹, ואז ברור שיצליחו לבצע זאת.

וכשם שראו אצל בעל ההילולא, שבלי להתחשב
בכך שבימיו לא נראתה כלל בדרך הטבע האפשרות,
שמאמציו למען חינוך על טהרת הקודש במדינה ההיא

ממאסרו לנסוע לעיר מקלטו קאסטרמא – נדפס בסה"מ קונטרסים ח"א
ע' 350. לקו"ד ח"ד תרצב, א. ועיי"ש המשך הדיבור.
(46) שלח טו, כ. וראה סה"מ קונטרסים שם קסה, א.
(47) ראה גם לקו"ש ח"ב [המתורגם] ע' 26. ח"ח ע' 307 ואילך.

(48) במדב"ר פי"ג, ב.
(49) לאדה"ז פ"ג ס"ז, וש"נ.
(50) אגה"ק סי' זך (קמו, א).
(51) ראה תו"א ס, ג. המשך מאמרי ההילולא סעיף יו"ד ואילך.

אגרות קודש

ב"ה, ה' שבט, תשכ"ג
ברוקלין.

מר צבי שי

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מז"ך טבת, ונעם לי לקרות בו על הטבת המצב, ויהי רצון שיוטב עוד
יותר ועד לשיפור גמור.

וגם בכגון זה יש להמליץ מאמר חז"ל יגעת ומצאת [אלא שהיגיעה בכגון זה היא דוקא על ידי
היסח הדעת והתענינות והתבוננות בענינים של שמחה], והרי השם יתברך בורא העולם ויוצר האדם
והוא עצם הטוב ומטבע הטוב להיטיב.

תקותי אשר ידוע למר אשר השנה שנת הק"ן להילולא של כ"ק אדמו"ר הזקן, בעל התניא
והשולחן ערוך וכמו בכל שאר עניני זכרון ע"פ תורתנו תורת חיים (הוראה בחיים) מובן שהכוונה
היא שהזכרון יעורר ויעודד לתוספת אומץ בהליכה בדרכיו אשר הורנו (של בעל ההילולא) "ונלכה
באורחותיו נצח סלה ועד" (לשון בעל התניא באגרת הקדש שלו סי' ז"ך).

בכבוד ובברכה.

ילקוט לוי יצחק על התורה

בראשית מד, ב - ואת גביעי גביע הכסף תשים בפי אמתחת הקמן ואת כסף שברו ויעש כדבר יוסף אשר דבר

פב

יוסף בחי יסוד, בגי' ה' פעמים "אל" (בחי חסד) ע"ה, וזהו "גביע" בגי' ה' פעמים טוב, כמו גי' "מילה" שביסוד

יוסף בחי¹ יסוד מספרו² ו' פעמים הוי' כי הוא המדה³ הששית, ששם הוי' מורה על רחמים, ושם הוי' הוא בחי⁴ אור⁵ פנימי, ומספרו⁶ ה' פעמים א-ל עם

(1) יוסף בחי יסוד: ראה זה חלק א' דף נט, ב' "יוסף בגין דנטיר לי' לברית זכה דאקרי צדיק". ובתורת לוי יצחק חידושים וביאורים בש"ס עמוד רנג, וז"ל: "יוסף - יסוד, ה' לו נסיון עם פוטספר, והנסיגה ה' בזנות שהוא באבר היסוד ע"ש.

וראה בתורת מנחם התועודיות ה'ש"נ ח"ד שיחות ש"פ בלק עמוד 15 ובהערה 21 וז"ל: "שיוסף הוא בחי יסוד דאצילות, שענינו הוא להביא ולהמשיך בחי אצילות (האבות) בבי"ע - ראה ביאורי זהוה (לאדמו"ר האמצעי) ויחי כט, ד ואילך. אור התורה ויחי תתקצ"א א ואילך. תתשכ"א א ואילך. תורת מנחם - ספר המאמרים מלוקט חלק ב' עמוד רז. רטו. חלק ד' עמוד קז ואילך. ע"ש.

(2) יוסף בגי' 156, וכן ו' פעמים הוי' $156 = (26 \times 6)$.

(3) הששה מדות, חסד גבורה תפארת נצח הוד יסוד.

(4) ראה לקוטי תורה תורה תוריע כג, ג וז"ל: ונקדים מ"ש בעץ חיים (שער השמות פ"ג ופ"ו) דשם אל בחסד ושם אלקים בגבורה ושם הוי' בתפארת והרי שם הוי' הוא ראשון וגדול מכל השמות ולמה תפארת שהוא שלישי בסדר המשכת המדות עליונות שסדרן חג"ת הנה הוא נק' בשם עליון וגבורה מספירת חסד שהוא ראשון בהמדות. ותיירץ ע"ז המגיד זצוק"ל כי הלא ידוע שבענין שבירת הכלים שהי' בעולם התהו הוא מחמת שהי' כל מדה בפני עצמה ולא הי' התכללות המדות זה עם זה וענין עולם התיקון הוא שנעשה התכללות המדות שזה צריך ליה, חסד כלול עם גבורה, וגבורה עם חסד, וע"י מה נעשה ההתכללות שהי' התכללות זו הוא ענין חיבור ב' הפכים חסד וגבורה אש ומים הנה זהו ע"י הארת אור א"ס המאיר בהן שעי"ז הם בבחי' ביטול לאור א"ס ב"ה המאיר בהן ועי"ז יוכלו להתחבר יחדיו. וזהו ענין עושה שלום במרומיו והיינו שלא תהי' כל מדה בתגבורת עד שלא תוכל להתחבר עם מדה שכנגדה כמו שהי' בעולם התהו כ"א שתתכלל ג"כ עם הפכה מחמת הביטול כו'.

והנה עם היות כי מדות חסד וגבורה דאצילות מאיר בהן אור אין סוף ברוך הוא כי איהו וגרמוהי חד אעפ"כ נקרא כל מדה בשם בפ"ע היינו זה בחי חסד ולכן הוא שם אל כדכתיב חסד אל כל היום, וזה הוא בחי גבורה ונקרא שם אלקים, הרי מ"מ הם ב' הפכים והיינו משום

הכולל הוא בחי ה' חסדים שביסוד.

כמו מיל"ה שביסוד גי' ה' פעמים טו"ב, וכן גביע דיוסף גי' ה' פעמים טו"ב.

לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר בראשית עמוד רפד

דכאשר מאיר אור א"ס ב"ה בהמדות עליונות בבחי' גילוי רב אזי דוקא נעשה ההתכללות ויחוד המדות להיות לאחדים ממש... והנה יחוד והתכללות זו בין המדות חסד וגבורה הוא ע"י התפארת שמדתו הוא שהוא ממוצע בין חסד וגבורה והוא בחי התכללות ובו הוא שנמשך ומאיר ההארה מא"ס ב"ה בגילוי רב וכמשנ"ת למעלה דתפארת נק' קדוש ע"ש שנמשך בו מבחי' כתר שהוא למעלה מסדר ההשתלשלות (ועיין באג"ה בד"ה והיה מעשה הצדקה שלום ובוח"ב תרומה קע"ה ב' ע"פ והבריח התיכון) וע"י גילוי זה נעשה התכללות הפכיים דהיינו שהוא המחבר חסד וגבורה וממשיך בהם גילוי זה, עכ"ל. ע"ש המשך כל הביאור.

(5) המספר "יוסף" 156, הוא בגי' ה' פעמים א"ל $156 = (5 \times 31)$ הכולל 156.

ושם "אל" הוא בחי חסד כמ"ש (תהלים נב, ג) "חסד אל כל היום". וראה לקמן סימן פד. פו. הקשר ד"חסד" עם "יסוד".

(6) ראה סידור עם דא"ח (סדר סעודת שבת) עמוד רב וז"ל: בחי יסוד שנקרא כל וכתרגומו כי כל בשמים כו' דאחיד בשמיא וארעא כלומר שמביא את השפע מן המשפיע אל המקבל כו'. והנה ידוע בעץ חיים שבחי' ה' חסדים נמשכים ביסוד דהיינו בחי' חסד שבחסד ובחי' חסד שבגבורה ובחי' חסד שבתפארת כו'. עד בחי' חסד שבהוד להיות כי ה' חסדים הללו הנמשכים מה' מדות הללו הוא בחי' גילוי מאור עצם השפע דחג"ת כו' ובחי' יסוד הוא רק המקבל ה' חסדים הללו, ולכן נקרא כנישו דכל נהורין ומביא אותם לידי גילוי במלכות הנקרא דבור וכמ"ש כי כל בשמים ובארץ כו'. וידוע שכל אחד ואחד מן המדות הללו כלול מיו"ד (בגי' כ"ל). ע"ש.

(7) מילה בגי' 85, וכן ה' פעמים טו"ב $85 = (5 \times 17)$.

(8) ראה מאמרי אדמו"ר האמצעי נביאים וכתובים עמוד קסו ואילך וז"ל: ידוע שבחי' יסוד שנקרא צדיק עליון נקרא טוב כמ"ש אמרו צדיק כי טוב וכן האור נקרא טוב כמ"ש וירא אלקים את האור כי טוב וגם החסד נקרא טוב כמ"ש כי טוב חסדך אך טוב וחסד כו', וכ"ז מטעם א' והוא לפי שכל בחי' השפלה וירידת עצמו מגבוה לנמוך נקרא טוב כמו שמטבע הטוב מפני שהוא טוב בעצם יחפוץ בטובות לזולתו שיומשך ריבוי טוב לזולתו והיינו ענין טבע הטוב להטיב יותר מכפי המדה, ע"ש.

ראה גם מאמרי אדמו"ר פרשיות התורה חלק ב' עמוד תתפט ובהנסמן לשם. לקוטי שיחות חלק לט, ביאורים בלקוטי לוי יצחק על אגרת התשובה עמוד 51 ואילך.

(9) גבי"ע בגי' 85, וכנ"ל הערה 7.

בנוגע להעניין דדירה לו יתברך בתחתונים, כיוון שהכוונה בזה היא לעצמותו (לו) יתברך שלמעלה מגדר השגה, צריכה להיות עבודת האדם גמ"כ באופן שלמעלה מגדר השגה. . זהו ענין שיכולים לתבוע מכל אחד ואחד, כיוון שאין זו דרגה של הבנה והשגה.

ממאמר יו"ד שבת, ה'תשט"ו

לקראתו וינער ה' את מצרים בתוך הים

ג. וישב הים לפנות בקר לאיתנו וכו'. והנה רז"ל בשמות רבה פכ"א אמרו אמר משה לפני הקב"ה אתה אומר לי שאקרה הים וכו' אל הקב"ה וכו' כך התניתי עמו מתחלה שאני קורע שנאמר וישב הים לפנות בקר לאיתנו לתנאו שהתניתי עמו מתחלה וכו'.

ונהירנא שראיתי במכתב להרב המקובל הגדול מהר"ר מאיר פאפירש כ"ץ זלה"ה בספר טל אורות כ"י שדקדק דאם לאיתנו פירשו לתנאו כמו שאמרו רז"ל הא הו"ל לכתוב לאומרו בבקיעת הים לא בחזירתם, ופירש בשם רבו מהר"ר ישראל אשכנזי במשז"ל שקריעת ים סוף תהי' לעתיד לבא כמש"ה (ישעי' יא) והחרים ה' את לשון ים מצרים, לכן אי כתב רחמנא גבי הבקיעה הוה אמינא דתנאי אחד התנה הקב"ה בו בפרק ולא עוד, לזה כתב לאיתנו לתנאו בחזרת המים להורות דגם אחר שנקרע הים וחזר כמנהגו הנה זה עומד עדיין בתנאו ליקרע לישראל לעתיד, אלו דבריו דברי פי חכם חן.

ועל פי דבריו יתבאר אצלי לשון בראשית רבה פרשה ה' וז"ל א"ר יוחנן תנאין התנה הקב"ה עם הים שיהא נקרע לפני ישראל הה"ד וישב הים לאיתנו לתנאין שהתנה עמו עכ"ל. ולכאורה יפלא מה הלשון אומרת תנאין התנה וכו' לתנאין שהתנה וכו' ומאן ניהו תנאין לשון רבים, אין כאן אלא תנאי זה וכך כתוב לאיתנו לתנאו יחיד, וכבר הרב מהר"ש יפה נתקשה בזה.

ועל פי דברי הרב הנזכר מה טוב ומה נעים דשפיר דייק רבי יוחנן לומר תנאין התנה הקב"ה עם הים וכו' תנאין תרי ודאי חד תמן וחד לעתיד לבא כדכתיב והחרים ה' את לשון ים מצרים, וז"ש הה"ד וישב הים לאיתנו כלומר דמדכתיב לאיתנו בחזרת המים ולא כתיב כשנבקע הים שמעינן דאכתי פש תנאי אחד לעתיד לבא, וז"ש לתנאין שהתנה עמו.

החיד"א – ראש דוד

טו, א – אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת לה' ויאמרו לאמר אשירה לה' כי גאה גאה סוס ורכבו רמה בים

ד. השירה הזאת. ר' ברכי' בשם ר' שמואל בר נחמן, נמשלו ישראל כנקבה, מה נקבה זו נוטלת עישור נכסים מאבי' ויוצאה, כך ישראל שבעה עממין שהוא עישור לשבעים אומות, ועל ידי שירשו ישראל כנקבה אמרו שירה בלשון נקבה, שנאמר אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת, אבל לעתיד לבא עתידין לירש כזכר היורש כל נכסי אביו, הה"ד (יחזקאל מח, ג) מפאת קדימה ועד פאת ימה כו' והם אומרים שירה בלשון זכר, שנאמר (תהלים קמט, א) שירו לה' שיר חדש, חדשה אין כתוב כאן אלא חדש. שיר השירים רבה פ"א-ח

יג, יז – ויהי בשלח פרעה את העם ולא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא כי אמר אלקים פן ינחם העם בראותם מלחמה וישבו מצרימה

א. [במד"ר] נשא פי"ד בנשיא השביעי, שלשה אומות אסר הקב"ה לכשנכנסו לארץ לירש את ארצם שנאמר (דברים ב, ט) אל תצר את מואב וכן באדום כו' ארץ פלשתים מניין דכתיב ולא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא קרובה היתה השבועה שנשבע אברהם לאבימלך כו' ולעתיד לבא עתיד הקב"ה להחזיר שלשתן לישראל, שנאמר ועפו בכתף פלשתים ימה בישעי' ס' י"א פסוק י"ד ומתרגמינן ויתחברון כתף חד לממחי ית פלשתאי די במערבא כו', אדום ומואב משלוח ידם כו'.

ועיין ברבות לך לך ס"פ מ"ד ששלשה אומות לא נתן לו עד לעתיד לבא קני קניז' וקדמוני רק שבעה אומות נתן לו עכשיו ונתבאר במקום אחר שהשבעה אומות הם לברר ז' תחתונים, אבל בירור ג' ראשים עדיין לא ניתן לו בשלימות, אם כן לכאורה פלשתים זהו מביור הג' ראשים כו' ועל זה נאמר ולא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים, ולכן ועדיין לא נחם לא קיבל תנחומין בשלימות כמ"ש ברבות ר"פ בשלח, אבל לעתיד לבא כתיב נחמו נחמו עמי על ידי שיתן להם גם בירור ג' ראשים כו'.

ואפשר לומר דלכן לעתיד לבא פרזות תשב ירושלים על ידי בירור פלשתים מבוי המפולש שלעתיד לבא ישמח ישראל בעושו, משא"כ בעולם הזה אין שמחה בשלימות כו' עיין ברבות פרשת אחרי פ"כ. ובספר כד הקמח ערך שמחה, ועמ"ש ע"פ צדקת פרזונו בישראל.

אור התורה שמות ח"ב עמוד שני"ב

יג, ה – ויוגד למלך מצרים כי ברח העם ויהפך ללב פרעה ועבדיו אל העם ויאמרו מה זאת עשינו כי שלחנו את ישראל מעבדנו

ב. כי ברח העם. לכאורה הוא תמוה למה היתה כזאת, וכי אילו אמרו לפרעה לשלחם חפשי לעולם לא הי' מוכרח לשלחם.

אלא מפני שהרע שבנפשות ישראל עדיין הי' בתקפו בחלל השמאלי כי לא פסקה זוהמתם עד מתן תורה רק מגמתם וחפצם היתה לצאת נפשם האלקית מגלות הסטרא אחרא היא טומאת מצרים ולדבקה בו יתברך וכדכתיב ה' עוזי ומנוסי ביום צרה וגו' משגבי ומנוסי וגו' והוא מנוס לי וגו'.

ולכן לעתיד כשיעביר ה' רוח הטומאה מן הארץ כתיב ובמנוסה לא תלכון כי הולך לפניכם ה' וגו'.

תניא פרק ל"א

יד, כז – ויט משה את ידו על הים וישב הים לפנות בוקר לאיתנו ומצרים נסים

♦ יום ראשון ז' שבט ♦

יג (י) וַיְהִי בַשְּׁלַח פְּרַעַה אֶת־הָעַם וְלֹא־נָחַם אֱלֹהִים דֶּרֶךְ אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים כִּי קָרוֹב הוּא כִּי אָמַר אֱלֹהִים פְּנִינָתָם הָעַם בְּרֹאֲתָם מִלַּחְמָה וְשָׁבוּ מִצְרֵימָה:

יו וַיְהִי כִּד שְׁלַח פְּרַעַה ית עמא ולא דברונו
יז ארץ ארעא פלשתיאי ארי קריבא הוא ארי
אמר יי דילמא יזוענו עמא במחזיהון קריבא
ויתובנו למצרים:

ומה, אם פשהקיפם דרך מעקם, אמרו: "נתנה ראשה ונשובה מצרימה", אם הוליתם בפשוטה על־אחת־במה נכמה. (לפי סדר הכתוב נראה הרשימות מהפכים, וענן ברבי אליהו מנחם, ובגור אריה וברבי מרדכי נפה ישוב נכון על זה) ♦ פן ינחם • יחשוב מחשבה על שיצאו ויתנו לב לשוב.

כמו: (שמות לב) "לך נחה את העם," (משלי ו) "בהתהלךך תנחה אותך." כי קרוב הוא • ונוח לשוב באותו הדרך למצרים, ומרשי אגדה ישי הרבה. בראתם מלחמה • כגון מלחמת (במדבר יד) "ויבד העמלקי ויחבצני וגו'", (מכילתא) אם הלכו דרך ישר היו חוזרים.

יח ואסתר יי ית עמא ארץ מדברא ימא
דסוף ומזרזין סליקו בני ישראל מארעא
דמצרים:

יח (יח) וַיִּסֹּב אֱלֹהִים אֶת־הָעַם דֶּרֶךְ הַמִּדְבָּר יַם־סוּף וַחֲמִשִּׁים עָלוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם:

כשהוא פורש למדבר, צריך לזמן כל הצורך. וכתוב זה לא נכתב כי אם לסבר את האוזן, שלא תתמה: במלחמת עמלק ובמלחמת סיחון ועוג ומדין, מהיכן היו להם כלי זין, שהכו ישראל בחרב? ברשי ישן) וכן הוא אומר: (יהושע א) "ואתם תעברו חמושים", וכן תרגם אויגן קלוס: מזרזין, כמו: (בראשית יד) "וירק את חניכיו", וזרזו. דבר אחר: חמושים, אחד מחמשה יצאו, וארבעה חלקים מתו בשלישת ימי אפלה.

כש"כ • ויסב • הסיבם מן הדרך הפשוטה לדרך העקומה. ים־סוף • כמו לים־סוף. וסוף הוא לשון אגם שגדלים בו קנים, כמו: "ותשם בסוף", קנה וסוף קמלו". וחמשים • אין "חמושים" אלא מזינים (לפי שהסבתן במדבר, גרם להם שעלו חמושים, שאלו היה דרך ישוב לא היו מחמשים להם כל מה שצריכים, אלא כאדם שעובר ממקום למקום ובדעתו לקנות שם מה שיצטרך, אבל

שפתי חכמים

ששמעו ממרגלים, אם הוליתם בפשוטה וממלחמה עצמה על אחת כמה וכמה שיהיו לגמרי: ו דלשון 'ינחם' הפוך מחשבה הוא, והיינו לפי 'דבר אחר' שפירש לעיל בפרשת בראשית, אבל לפי פירוש ראשון 'ינחם' לשון נחמה הוא כמו שמפרש שם: תורה יח (יח) ז דלא תימא שהוא לשון 'קץ', והוי פירושו שנסעו לסוף הים, לכן פירש סוף לשון 'אגם' וכו', וזם הוא מלא אגם, לכך צריך לומר 'ים סוף' כמו 'לים סוף' (מדרש:ל) ח דלפירוש ראשון קשה, איך מביא ראיה, דהתם אי אפשר לפרש בענין אחר, לכן פירש 'דבר אחר' ואמר אין המקרא יוצא מידי פשוטו, שגם הוא לשון ירדו: תורה יט

שנצחוהו היה להם לחזור בהיותם קרובים למצרים מפחד שאר מלחמות. (הראש בשם מכילתא). ומדרש"ל פירש הא דלא נקט 'ויבא עמלק' דבסמוך, משום דבאותה מלחמה נצחו ישראל את עמלק ולא היה לחוש כל כך ליתן לב לשוב למצרים, אבל גפי 'ויבד העמלקי' כתיב 'ויכנסו ויפתומו', היה לחוש שיתנו לב לשוב: ה כלומר בשביל חסרון ראש הם אינם חוזרין, כיון שהדרך רחוק צריכים לראש, אבל בשיהיה להם ראש פשיטא שהיו חוזרין אף על פי שהיו רחוקים מארץ מצרים, כל שכן בשיהיו קרובים ובדרך פשוטה שאין צריכים לראש היו חוזרין. ומדרש"ל פירש, מה אם כשהקיפם אמרו 'נתנה ראש' וכו', אפילו משומעתו של עמלק לכך

יג (יז) א ומ"ם 'נחם' הוא כנוי ולא למ"ד הפעל, והוא מענין ההנהגה, ולא מלשון מנוחה ולא מענין נחמה: ב דקשה לו, דכל 'כי' שבמקרא נתינת טעם, והבא מאי טעם הוא אלמגלה, אדרבה היה לו להנחותם בדרך קרובה, לכן פירש ונוח לשוב בו, כמו שמפרש נמי אחריו הפסוק 'כי אמר אלהים, כלומר ומה היא הסבה שישבו, כי אמר אלהים וגו' בראתם מלחמה, והמלחמה היא הסבה: ג רצה לומר שהם דרשו על 'כי קרוב הוא' בענין אחר, ולפיכך צריך לומר 'כי אמר אלהים' וגו' לא קאי על 'כי קרוב הוא', אלא על 'לא נחם אלהים' וגו', כלומר ועוד סבה אחרת שלא נחם אלהים, כי אמר אלהים' וגו', ומשום הדי לא נחם: ד ולא סתם מלחמה, שהרי ראו מלחמת עמלק, ואף על פי

(יט) וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־עֲצָמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ בִּי הַשֹּׁבַע
הַשְּׂבִיעִי אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פֶּקֶד יִפְקֹד אֱלֹהִים
אֹתְכֶם וְהַעֲלִיתֶם אֶת־עֲצָמוֹתַי מִזֶּה אִתְּכֶם:

לְשִׁינָאָלוּ וַיֵּצְאוּ מִשָּׁם, שִׁישְׁאוּהוּ (סוטה יג).
וְהַעֲלִיתֶם אֶת עֲצָמוֹתַי מִזֶּה אִתְּכֶם • לְאַחֲיוֹ הַשְּׂבִיעִי
בְּנֵי. לְמַדְנוּ שֶׁאֵף עֲצָמוֹת כָּל הַשְּׂבִיעִים הָעֵלּוּ עִמָּהֶם,
שֶׁנֶּאֱמַר: "אִתְּכֶם".

נ"י • הַשֹּׁבַע הַשְּׂבִיעִי • הַשְּׂבִיעִים שִׁישְׁבִיעוּם לְבִנְיָהֶם
(מכילתא). וְלָמָּה לֹא הַשְּׂבִיעִי לְבִנּוֹ שִׁישְׁאוּהוּ לְאַרְץ
כְּנָעַן מִיָּד, כִּמּוֹ שֶׁהַשְּׂבִיעִי יַעֲקֹב? אָמַר יוֹסֵף: אֲנִי
שָׁלִיט הָיִיתִי בְּמִצְרַיִם וְהָיָה סֶפֶק בְּיָדִי לַעֲשׂוֹת, אָבִל
בְּנִי, לֹא יִנְיָחוּם מִצְרַיִם לַעֲשׂוֹת. לָכֵן הַשְּׂבִיעִים

~ נקודות משיחות קודש ~ (על פי 'לקוטי שיחות' כרך כ עמ' 237 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

מדוע נשא משה ארוננו של יוסף?

וְהָיָה מִצְוֵנוּ שֶׁרָק אַחֲרֵי מִיתָתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב אָבִינוּ הַתְּחִלָּה
צָרָת הַשְּׁעֵבֹד, וְכַדְבָּרִי רַש"י (ריש פרשתנו) "כִּיֹּן שֶׁנֶּפֶטָר
יַעֲקֹב אָבִינוּ נִסְתָּמוּ עֵינֵיהֶם וְלָבָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל מִצָּרָת
הַשְּׁעֵבֹד שֶׁהַתְּחִלּוֹ לַשְּׁעֵבֹדִים".
וְהָיָה שֶׁ"לֹּי לֹא יֵשֵׁא שֶׁהוּא עֲתִיד לִשְׁאֵת אֶת הָאָרוֹן", דִּמְכִּין
שֶׁנִּשְׁאֵת אָרוֹנוֹ שֶׁל יַעֲקֹב אֲפֻשָּׁה אֶת שְׁעֵבֹד מִצְרַיִם, לָכֵן
"לֹי לֹא יֵשֵׁא" כִּי הוּא "עֲתִיד לִשְׁאֵת אֶת הָאָרוֹן", וְאִינוֹ שִׁיךְ
לַשְּׁעֵבֹד מִצְרַיִם.
וּלְפִי־זֶה יִתְפָּרֵשׁ 'כִּמִּין חוֹמֶר' 'הִיאֵךְ נִשְׂא מֹשֶׁה שֶׁהָיָה לֹי
אָרוֹנוֹ שֶׁל יוֹסֵף', כִּי נִשְׁאֵת אָרוֹנוֹ שֶׁל יוֹסֵף לֹא רָק שְׂאִין
בְּזֶה הוֹרָאָה עַל שְׁעֵבֹד מִצְרַיִם, אֲלָא אֲדַרְבֵּה, יֵשׁ בָּהּ הוֹרָאָה
עַל הַגְּאוּלָּה מִמִּצְרַיִם, וְכַדְבָּרִי יוֹסֵף עִצְמוֹ, דְּכָאֲשֵׁר "פִּקְדוֹ
יִפְקֹד אֱלֹקִים אֹתְכֶם, וְהַעֲלִיתֶם אֶת עֲצָמוֹתַי מִזֶּה אִתְּכֶם"
(בשלח שם). וְעַל כֵּן לֹא הָיָה רָאוּי לְנִשְׁאֵת אָרוֹנוֹ שֶׁל יוֹסֵף
יֹתֵר מִמֹּשֶׁה, רֹאשׁ שְׁבָטוֹ שֶׁל לֹי, וְגוֹאֲלָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל.

עַל הַפְּסוּק בִּפְרָשַׁת וַיְחִי "וַיֵּשְׂאוּ אוֹתוֹ בְּנֵי אֶרֶץ כְּנָעַן
וַיִּקְבְּרוּ אוֹתוֹ" (ג, יג), פִּירֵשׁ רַש"י "לֹי לֹא יֵשֵׁא שֶׁהוּא עֲתִיד
לִשְׁאֵת אֶת הָאָרוֹן".
וְהִקְשׁוּ הַמְּפָרְשִׁים: לְהֵלֵךְ בִּפְרָשַׁת בְּשַׁלַּח (יג, יט) כְּתוּב "וַיִּקַּח
מֹשֶׁה אֶת עֲצָמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ", וְלִכְאוּרָה הָרִי מֹשֶׁה הָיָה
מִשְׁבָּט לֹי וּמִבְּנֵי קֹהֶת נוֹשְׂאֵי הָאָרוֹן, וְאִם־כֵּן "הִיאֵךְ נִשְׂא
מֹשֶׁה שֶׁהָיָה לֹי, אָרוֹנוֹ שֶׁל יוֹסֵף" (לשון הריב"א כאן, וראה גם
חזקוני ומושב זקנים)?
וַיֵּשׁ לְבָאֵר הַדְּבָרִים בְּהַקְדִּים מַה שֶׁמִּצְוֵנוּ שֶׁ"מִּלְאֲכַת שְׁעֵבֹד
מִצְרַיִם לֹא הָיְתָה עַל שְׂבָטוֹ שֶׁל לֹי" (רש"י שמות ה, ד. וראה
'שמות רבה' פרשה ה, טז), וּמִבּוֹאֵר בְּזֶה דְּ"שְׂבָטוֹ שֶׁל לֹי כּו'
עֲתִידִין לִשְׁאֵת אֶת הָאָרוֹן, וּמִתּוֹךְ כֵּן הָיָה בְּנֵי חוֹרִין" (תוספות
הדר זקנים שמות א, יג. וראה גם חזקוני שם ה, ד. ועוד). וְנִמְצָא,
שֶׁמִּכִּין שֶׁהָיָה "עֲתִידִין לִשְׁאֵת אֶת הָאָרוֹן", לָכֵן לֹא הָיָה
שִׂיכִים כָּלֵל לַשְּׁעֵבֹד מִצְרַיִם.

(כ) וַיִּסְעוּ מִסֹּפֶת וַיַּחֲנוּ בְּאֶתֶם בְּקִצֵּה הַמִּדְבָּר:

נ"י • וַיִּסְעוּ מִסֹּפֶת • בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי, שֶׁהָרִי בְּרָאשׁוֹן בָּאוּ מִרְעָמָס לְסִכּוֹת.

(כא) וַיְהִי־הָיָה הַלֵּךְ לְפָנֵיהֶם יוֹמָם בַּעֲמֹד עֵנָן לְנַחֲתָם
הַדֶּרֶךְ וַלֵּילָה בַּעֲמֹד אֵשׁ לְהָאִיר לָהֶם לָלֶכֶת יוֹמָם
וַלֵּילָה:

שְׁשִׁיבִיעוּ אַחֲרֵים, וְתִירֵץ אָמַר יוֹסֵף
וכו', וּבְזֶה מִיּוֹשֵׁב לָמָּה לֹא הִקְשָׁה רַש"י
הַקּוֹשִׁיָא עַל הַפְּסוּק וְלֹא עַל פִּירוּשׁוֹ,
וְעוֹד לָמָּה לֹא הִקְשָׁה זֶה בִּפְרָשַׁת וַיְחִי
מִקּוֹם עֵיקָר הַשְּׁבִיעָה (דבך טו: ב)
וּפִירוּשׁ 'בְּנֵי יִשְׂרָאֵל' בְּנֵי יַעֲקֹב, וְלֵאמֹר
פֶּקֶד יִפְקֹד אֱלֹהִים אֹתְכֶם אֶת בְּנֵיכֶם
שֶׁהֵם בְּמִקּוֹמָם, דָּאֵם לֹא כֵן 'אִתְּכֶם'
(יט) 2 וְחֵלֶת יַעֲקֹב, דְּלִיכָא לְמִימַר דְּבָרָה
תּוֹרָה כְּלָשׁוֹן בְּנֵי אָדָם, וְכִי עָלְתָה עַל
הַדַּעַת שְׁאוֹתוֹ הַדּוֹר יַעֲלֹ מִמִּצְרַיִם,
וְהָלֹא הָיָה לָהֶם לְהִיטוּ בְּמִצְרַיִם אֲרָבַע
מֵאוֹת שָׁנָה, וּלְפָחוֹת מֵאוֹתָם וְעוֹשֵׁר
שָׁנָה, וְעוֹד מֵאֵי נְתִינַת טַעַם הוּא, אֲלָא
שֶׁהַשְּׂבִיעִים וְכו', וְלֹא כְּהָרָאִים: *
פִּירוּשׁ, וְלֹא הָיָה צְרִיךְ לְהַשְׂבִּיעֵם

שְׁשִׁיבִיעוּ אַחֲרֵים

לָמָּה לֵּיה, לָכֵן פִּירֵשׁ 'לְאַחֲיוֹ הַשְּׂבִיעִי
כֵּן', וְ'אִתְּכֶם' קָאִי עַל עֲצָמוֹת אַחֲיוֹ,
וְהָכִי פִירוּשׁוֹ, 'פֶּקֶד יִפְקֹד אֱלֹהִים
אֹתְכֶם' רָצָה לִזְכֹּר בְּנֵים שְׁלָכֶם,
'וְהַעֲלִיתֶם' בְּצוּרֵי קָאֵמַר שִׁישְׁבִיעוּ הֵם
אֶת בְּנֵיהֶם שִׁישְׁאוּ אֶת עֲצָמוֹתָיו עִם
עֲצָמוֹת שְׁלָחָם: תורה כ

וְהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּכַבֹּדוֹ מוֹלִיכֵךְ לַפְּנִיָּהִם. וּמִכָּל-מָקוֹם, אֶת עַמּוּד הָעֲנַן הַכִּין לְהִנְחוּתָם עַל-יָדוֹ, שֶׁהָיָה עַל-יָדֵי עַמּוּד הָעֲנַן הֵם הוֹלְכִים. עַמּוּד הָעֲנַן אֵינוֹ לְאוֹרֶה, אֲלָא לְהוֹרוֹתָם הַדֶּרֶךְ.

וְשִׁי' לְנִחְתָם הַדֶּרֶךְ • נְקוּד פֶּתַח, שֶׁהוּא כְּמוֹ לְהִנְחוּתָם, כְּמוֹ (דְּבָרִים א) "לְרֹאאוֹתְכֶם בְּדֶרֶךְ אֲשֶׁר תֵּלְכוּ בָּהּ" שֶׁהוּא כְּמוֹ לְהִרְאוֹתְכֶם. אֵף כָּאֵן לְהִנְחוּתָם עַל-יָדֵי שְׁלִיחַל, וּמִי הוּא הַשְּׁלִיחַ? עַמּוּד הָעֲנַן,

(כב) לֹא-יִמָּיֵשׁ עַמּוּד הָעֲנַן יוֹמָם וְעַמּוּד הָאֵשׁ לַיְלָה כִּב לֹא עֲדִי עַמּוּדָא דְעָנָא בִּימָמָא וְאֵף לֹא עַמּוּדָא דְאֵשְׁתָא בְּלַיְלָא קֳדָם עָמָא:

לפני העם: פ

מְשָׁלִים לְעַמּוּד הָאֵשׁ, וְעַמּוּד הָאֵשׁ מְשָׁלִים לְעַמּוּד הָעֲנַן, (שְׁבַח כב) שֶׁעַד שֶׁלֹּא יִשְׁקַע זֶהָ, עוֹלָה זֶהָ.

וְשִׁי' לֹא יִמָּיֵשׁ • הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אֶת עַמּוּד הָעֲנַן יוֹמָם, וְעַמּוּד הָאֵשׁ לַיְלָה. מְגִיד שֶׁעַמּוּד הָעֲנַן

יד (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֵּאמֹר:

א ומליל יי עם משה למימר:

ב מליל עם בני ישראל ויתובון וישרון קדם פום חירקא בין מגדול ובין ימא קדם בעיל צפון לקבלה תשרון על ימא:

(ב) דַּבֵּר אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֵּשְׁבוּ וַיַּחֲנוּ לִפְנֵי פִי הַחִירֹת בֵּין מִגְדָּל וּבֵין הַיָּם לִפְנֵי בַּעַל צֶפֶן נִכְחוּ תַּחֲנוּ עַל-הַיָּם:

שְׁבִינֵיהֶם קְרוּי פִי הַסְּלַעִים. לִפְנֵי בַּעַל צֶפֶן • (מְכִילֵת) הוּא נִשְׁאָר מִכָּל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם, כְּדִי לְהַטְעוֹתָם שִׁיאֲמְרוּ קָשָׁה יִרְאָתָן, וְעַלֵּי פֶרֶשׁ אִיּוֹב: (אִיּוֹב יב) "מִשְׁגִּיא לְגוֹיִים וַיִּצְבֹּדֵם."

וְשִׁי' וַיֵּשְׁבוּ • לְאַחֲרֵיהֶם, לְצַד מִצְרַיִם הָיוּ מִקְרָבִין כָּל יוֹם הַשְּׁלִישִׁי, כְּדִי לְהַטְעוֹתָם אֶת פְּרָעָה, שִׁיאֲמַר: תוֹעִים הֵם בְּדֶרֶךְ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאָמַר פְּרָעָה לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל וְגו'". וַיַּחֲנוּ לִפְנֵי פִי הַחִירֹת • (מְכִילֵת) הוּא פִּיתוּסִי, וְעַכְשָׁו נִקְרָא פִי הַחִירֹת, עַל שֵׁם שֶׁנֶּעֱשָׂו בְּנֵי חוֹרִין'. וְהֵם שְׁנֵי סְלַעִים גְּבוּהִים וְקוֹפִים, וְהִגִּיא

~ נקודות משיחות קודש ~ (ממכתב כ"ז ניסן תש"ח, אג"ק ח"ב אגרת שס – מתוך 'לקראת שבת')

איך היו בני ישראל נבכים לפני פי החירות

וְלֹא הָיוּ מַעֲשֵׂה אָדָם אֲלָא מַעֲשֵׂה שְׁמַיִם, וְעֵינִים לָהֶם פְּתוּחוֹת (מְכִילֵת) לְפִי הַחִירֹת, דְּבָרֵי הַמְּדַרְשׁ תְּמוּהֵיהֶם מְאֹד, דְּלִמָּא נִפְק"מ

וַיֵּשְׁבוּ וַיַּחֲנוּ לִפְנֵי פִי הַחִירֹת (יד, ב)

מִהָּ הָיוּ חִירוֹת הַלָּלוּ, לֹא הָיוּ מִשְׁפָּעוֹת אֲלָא גְּדוּדִיּוֹת, וְלֹא הָיוּ תְּרוּסוֹת אֲלָא מְקַפּוֹת, וְלֹא הָיוּ עֲגוּלוֹת אֲלָא מְרַבְּעוֹת,

שפתי חכמים

עבֹדָה נֶרָה שֶׁלֹּא הָיָה מִנִּיחַ לְבָרוּחַ אֲפִילוּ עֲבָד, וּלְכָר נִקְרָא 'פִּיתוּס' שֶׁהוּא נוֹטְרִיקוֹן פֶּה סְתוּם, וְעַכְשָׁיו נֶעֱשָׂו בְּנֵי חוֹרִין שֵׁם עַל יָדֵי שֶׁהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא הָיָה מִתְּפַף הַכּוֹכָב מִצְרַיִם בְּשָׁמַיִם, וְעַכְשָׁיו הוּא נִקְרָא 'פִי הַחִירוֹת' עַל שֵׁם הַחִירוֹת. וְאֵין לְהַקְשׁוֹת לָמָּה לֹא יִהְיֶה נִקְרָא חִירוֹת, וְגַם קוֹדֶם לָכֵן לָמָּה לֹא יִהְיֶה נִקְרָא תוֹם, וְלָמָּה נִקְרָא פִּיתוּס, וּמִפְּרָשׁ וְהוֹלֵךְ שֶׁהָיוּ שְׁנֵי סְלַעִים וְכו', וְהִגִּיא שְׁבִינֵיהֶם הוּא כְּמוֹ פֶּה: ק אֵף עַל פִּי שֶׁתְּבוֹב וּבְכָל 'אֱלֹהֵי מִצְרַיִם' אֲעֲשֶׂה שְׁפָטִים, מִכָּל מָקוֹם הוּא נִשְׁאָר וְכו': תורה ג

עַמּוּד הָעֲנַן וְכו': ג וְנִחַלַת יַעֲקֹב, דְּהָא בְּיוֹם אֵין צָרִיף לְאוֹרֶה אֲלָא לְהוֹרוֹתָם כּו', וְהָא דְּכִתִּיב 'לְהָאִיר לָהֶם' קָאִי אַעֲמוּד אֵשׁ בְּלִבָּד, וּמִכָּל מָקוֹם עַמּוּד הָאֵשׁ גַּם כֵּן הָיָה לְהוֹרוֹתָם דְּכִתִּיב לְלַכֵּת יוֹמָם וְלַיְלָה: תורה כב
(כב) ה כִּי הוּא מִבְּנִין הַפְּעִיל, דְּאָם לֹא כֵן הָיָה לוֹ לִינְקֵד יָמוּשׁ בְּחוּלָם וִי"ו: ע דְּאָם לֹא כֵן 'לֹא יִמָּיֵשׁ' וְגו' לָמָּה לִי, דְּהָא כְּתִיב 'וְה' הוֹלֵךְ' וְגו': תורה א
יד (ב) ה דְּהָא הַפְּסוּק רּוֹצֵה לְהַגִּיד לָנוּ בְּאִינָה גְּבוּל הָיוּ חוּגִים, וְעִדִּין אֵין אָנוּ יוֹדְעִין פִּי הַחִירוֹת, דְּלֹא הוּזְכַּר פִּי הַחִירוֹת בְּמִקְרָא, אֲלָא וְדָאִי הוּא פִּיתוּס: צ לְפִי שְׁבָאוֹתוֹ מָקוֹם הָיָה

(כא) ל כְּלוֹמַר שֶׁהוּא פֶּעַל יוֹצֵא לְשְׁלִישִׁי. וּמִבְּיֵא רְאִיָּה מִן 'לְרֹאאוֹתְכֶם' שֶׁהוּא כְּמוֹ 'לְהִרְאוֹתְכֶם', דְּאָם לֹא כֵן הָיָה 'לְרֹאאוֹתְכֶם' מִן הַקָּל וּפִירוּשׁוֹ לְרֹאוֹת אֲתֹכֶם, וְאֵין זֶה הַמְּכוּוֹן מִן הַקָּרָא, אֲלָא עַל כְּרִתָּה שֶׁהוּא כְּמוֹ 'לְהִרְאוֹתְכֶם', אֵף כָּאֵן כְּמוֹ 'לְהִנְחוּתָם', וְאָבָל אֵין זֶה פִּתּוּס הָרָאִי: מ דְּקָשָׁה לוֹ, הָא כְּתִיב 'וְה' הוֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם' וְלֹא הַעֲמוּד הָעֲנַן, וְלָכֵן פִּירֵשׁ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּכַבֹּדוֹ וְכו', רָצָה לוֹמַר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מוֹלִיךְ אֶת עַמּוּד הָעֲנַן לִפְנֵיהֶם. וְאֵין לְהַקְשׁוֹת בֵּין שֶׁהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא הָיָה הוֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם לָמָּה צָרִיף לְעַמּוּד הָעֲנַן, וּמִפְּרָשׁ וְהוֹלֵךְ 'וּמִכָּל מָקוֹם אֶת

זה, הנה הרוצה לעבור ביניהם עליו לנתן רק חלק הקצר ביותר שבעגול, אלא מרבעות – שנגעו זה בזה בכל עבים, וכדי לברח צריך לנתן כל עבים. לא היו מעשה אדם – דאם בן אדם עשה, פשיטא שאדם אחר יכול להרסם, אלא מעשה שמים. אף אם היו מעשה שמים – קשה, הרי אמרו חז"ל (ירושלמי, סוף מעשרות. נדרים פ"ג ה"ב. ועוד) "אין מרבע מושפת ימי בראשית", ואם כן איך היו "מרבעות"? ועל זה מתרץ – עינים להם פתוחות – דשטח הסלע לא היה חלק לגמרי, אלא היו בו חורים כמין עינים, ובמילא לא היה רבועם שלם. וק"ל.

כל הפרטים שבאבנים אלו? ויש לישב, שעל-פי-זה מבאר היטב מה שאמר פרעה, דמחמת זה שנמצאים לפני "פי החירות" לפיכך "נבכים הם בארץ" (שם, א) ואינם יכולים לברח. ושעור הדברים כך הוא: לא היו משפעות – אם היו האבנים משפעות הרי היו יכולים לטפס עליהם ולברח, אלא גדודיות – שהיו ישרות, ואי אפשר היה לטפס עליהן. לא היו תרוסות – לא היו האבנים פתוחות אפילו מעט (ראה ערוך ערך טרסות), דאז היו יכולין לברח ממקום הפתוח, אלא מקפות – שלא היה בהם שום פתח. לא היו עגולות – דבשני עמודים עגולים סמוכין זה אצל

ג וימר פרעה על בני ישראל מערבלין אנון בארעא אחד עליהון מדברא:

(ג) ואמר פרעה לבני ישראל נבכים הם בארץ סגר עליהם המדבר:

ובלע"ז: שירי"ר, כמו: (תהלים פד) "בעמק הבכא", (איוב כא) "מבכי נהרות", (שם לח) "נבכי ים". נבכים הם, כלואים הם במדבר שאינן יודעין לצאת ממנו ולהיכן ללכו.

כ"י • ואמר פרעה • כשישמע שהם שבים לאחוריהם. לבני ישראל • על בני ישראל. וכן: "ה' ילחם לכם", עליכם, (בראשית כ) "אמרי לי אחי הוא", אמרי עלי. נבכים הם • כלואים ומשקעים,

וואתקף ית לבא דפרעה וירדף בתריהון ואתיקר בפרעה ובכל משריתה וידעון מצרעי ארי אנא יי ועבדו בן:

(ד) וחזקתי את-לב-פרעה וירדף אחריהם ואכבה בפרעה ובכל-חילו וידעו מצרים כי-אני יהוה ויעשו-בן:

עשה". בפרעה ובכל חילו • הוא התחיל בעברה, וממנו התחילה הפרענות (מכילתא) • ויעשו-בן • להגיד שבחן ששמעו לקול משה, ולא אמרו: היאך נתקרב אל וירדפינו, אנו צריכים לברח, אלא אמרו אין לנו אלא דברי בן עמרם (מכילתא) •

כ"י • ואכבה בפרעה • כשהקדוש-ברוך-הוא מתנגם ברשעים, שמו מתגדל ומתכבד, וכן הוא אומר: (יחזקאל לח) "ונשפטי אתו וגו'", ואחר-כך: "והתגדלתי והתקדשתי ונודעתי וגו'". ואומר: (תהלים עז) "שמה שבר רשפי קשת", ואחר-כך: "נודע ביהודה אלהים". ואומר: (שם ט) "נודע ה' משפט

הואתחנא למלכא דמצרים ארי אזל עמא ואתהפיד לבא דפרעה ועבדוהי לעמא ואמרו מא דא עבדנא ארי שלחנא ית ישראל מפלחנא:

(ה) ויגד למלך מצרים כי ברח העם ויהפך לבב פרעה ועבדיו אלהים ויאמרו מה-זאת עשינו כי-שלחנו את-ישראל מעברנו:

וראו שאינן חוזרין למצרים, באו והגידו לפרעה ביום הרביעי. (מכילתא) ובחמשי ובששית רדפו

כ"י • ויגד למלך מצרים • איקטורין שלח עמהם, וכיון שהגיעו לשלשית ימים שקבעו לילך ולשוב,

שפתי חכמים

מיותר, שמע מינה להגיד שבחן וכו'; תורה ה (ה) ש דקשה לו הא פרעה שלח ישראל מדעתו וידע שצאו ממצרים ומדו ויגד, אלא וכו'; ת ואם תאמר,

עקבו וציין ברא"ם שנשאר על פירוש זה בצריך עיון, ולא נראה לי, דהא כתיב אחריו וישיגו אותם חונים על הים על פי החירות לפני בעל צפון, הרי מוכח דחורו, ואם בן ויעשו כן

(ד) ר דקשה לו למה לא כתיב בכל המצות ויעשו כן, אלא ודאי פשיטא לן שעשו כן, אם כן בזה נמי פשיטא הוא, לכן פירש להגיד שבחן וכו', רצה לומר דהפתוב מעיד על צדקתם. ונחלא

אחריהם, וליל שביעי ירדו לים. (פ"ק דסוטה) בשחרית אמרו שירה, והוא יום שביעי של פסח. לכה אנו קורין השירה ביום השביעי. ויהפך • נהפך ממה שהיה, שהרי אמר להם: (לעיל יב) "קומו צאו מתוך

עמי". ונהפך לבב עבדיו, שהרי לשעבר היו אומרים: "עד מתי יהיה זה לנו למוקש"? ועכשו, נהפכו לרדף אחריהם בשבילי ממונם שהשאילום. מעבדנו • מעבד אותנו.

ויטקס ית תרבה וית עמה דבר עמה:

(ו) ויאסר את רכבו ואת עמו לקח עמו:

במלחמה, ואני אקדים לפניכם, שנאמר: "ופרעה הקריב", הקריב עצמו ומהר לפני חילותיו. דרך שאר מלכים לטל בזה בראש כמו שיבחר, אני אשוה עמכם בחלק, שנאמר: "אחלק שלל".

ו"ו" ויאסר את רכבו • הוא בעצמו (מכילתא). ואת עמו לקח עמו • משכם בדרך: לקינו, ונטלו ממוננו ושלחנום, בואו עמי, ואני לא אתנהג עמכם כשאר מלכים: דרך שאר מלכים, עבדיו קוזמין לו

וידבר שת מאה רתבין בחידן וכל רתבי מצראי וגברין ממנן על פלהון:

(ז) ויקח שש-מאות רכב בחור וכל רכב וישלשם על-פלו:

משל ישראל, והלא נאמר: (שם ט) "וגם מקננו ילך עמנו". משל מי היו? מ"הירא את דבר ה'". מכאן היה רבי שמעון אומר: כשר שבמצרים, הרג! טוב שבנחשים, רצץ את מחו!. וישלשם על פלו • שרי צבאות, כתרנומו.

ו"ז"ו בחור • נבחרים. "בחור", לשון יחיד, כל רכב ורכב שבמנן זה, היה בחור. וכל רכב מצרים • ועמקם כל שאר הרכב (מכילתא). ומהיכן היו הבהמות הללו? אם תאמר משל מצרים, הרי נאמר: (לעיל ט) "וימת כל מקנה מצרים", ואם תאמר

שפתי חכמים

לכם לרדוף אחריהם ולהשיב אותם לארצם ולעבוד בבתחילה, אף שמתחילה לא היה בדעתם שישוּבו: (מדרש) וקשה, מנא ליה לרש"י, דילקא הטעם כמו דכתיב 'כי שלחנו את ישראל מעבדנו'. ויש לומר, דבשלמא אצל פרעה הטעם כן הוא על כי מעולם לא רצה לשלוח את ישראל מארצו כי אם בשביל העבודה, אבל עבדי פרעה מעולם אמרו 'עד מתי וגו', ועכשיו אמרו 'מה זאת עשינו וגו', אלא ודאי בשביל ממונם. עוד יש לומר, מדכתיב 'אל העם' משמע בשביל העם שהשאילו ממונם, עד כאן לשונו: תורה ו

שביעי של פסח הוא יום שמיני לשחיתת הפסח, והתם מיירי בשתמנה יום השחיטה והכא בשלא תמנה. והרא"ם פירש ושמא יש לומר שרבי משה הדרשן שאמר זה חולק עם האגדה האומרת בשביעי אמרו שירה: ב יש מקשים ממה נפשך, אי דעת של פרעה היה שיצאו ישראל ממצרים ולא ישוּבו עוד וכדפירש רש"י ויהפך וגו' שנהפך ממה שהיה וכו', אם כן קשה למה שלח איקטורין, אלא ודאי היה דעתו שיחגרו שלשה ימים במדבר ואחר כך ישוּבו וכדמשמע קרא 'קומו צאו מתוך עמי גם אתם גם בני ישראל, ולכו עבדו את ה' כדברכם' וגו', אם כן מה זה שפירש רש"י 'ויהפך' נהפך. ויש לומר דשליחות ישראל היה מתחילה שיצאו מתוך עמו, הן שישוּבו הן שלא ישוּבו, ואיקטורין שלח שאם יצאו מכל וכל יתנו לאיקטורין הממון או שישוּבו להחזיר מה ששאלו, ולפי זה ניהא גם כן מה שפירש רש"י 'ועכשיו נהפכו לרדוף אחריהם בשביל ממונם', וכיון שראו שרוצים לילך ולברוח הודיעו הדבר לפרעה ועבדיו ויהפוך ה' את

והא ביום הראשון ושני נסעו ישראל, ובשלישי חזרו מה שנסעו ביום שני כמו שכתוב לעיל 'וישובו וגו', נמצא שלא היו ממצרים אלא מהלך יום אחד, ולמה לא הגיען פרעה אלא בשני ימים. ויש לומר, מה שכתוב לעיל 'וישובו', כלומר שהלכו באלכסון. וזה נמי שנקט רש"י לעיל 'לצד מצרים היו מקרבים', אינו רוצה לומר שחזרו ממש, אלא נוסין מן הדרך על הצד, שזו אינו חזרה ממש אלא מבוכה, לא שחזרו בדרך שבאו בו, ואם לא חזרו כותעים לא היה רודף פרעה אחריהם שהרי הוא שלחם חפשי לחשבו שהוא גזירת אלהים, ובזו החזרה ידין שאם היתה גזירה היה מוליכן דרך 'שירה' א ואם תאמר והא רש"י פירש בפרשת שלח שאמרו שירה ביום שמיני, ויש לומר אם תמנה ערב פסח שהוא יום שחיתת הפסח בין הערבים ומתן דמו על המשקוף ושתי המזוזות דלאו יום שלם הוא כיון שאין לילו עמו, אלא לענין קדשים חשוב יום שלם, דלילה שהוא אחר היום נחשב מן היום, אם כן בשתמנה יום השחיטה נמצא יום

(ז) וידבר ליה למימר 'בחורים' שהוא לשון רבים, רק אי הוה נקט 'בחורים' הייתי אומר שהוא מלשון 'גם בחור' גם בתולה, לאפוקי זקן, לכה נקט לשון 'בחור' שהוא לשון בחירה, כל השש מאות היו נבחרים, משום הכי נקט רש"י גם כן לשון רבים, ש'בחור' מוסב על השש מאות שהוא רבים: ה דקשה לו, דמתחילה כתיב שלא לקח עמו כי אם שש מאות, ואחר כך כתיב 'וכל רכב מצרים', ועוד כיון דכתיב 'וכל

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך טז עמ' 160)

טוב שבנחשים רצץ את מחו (רש"י יד, ז)
חז"ל אומרים על הנחש "דא יצר הרע". והנה ידוע הדייק בלשון הפסוק "יגיע פסיו" כי תאכל, שהיגיעה בפרנסה של יצר הרע, כדי שהמח יתמסר כלו לתורה ולקדושה.

ח ויחזק יהוה את לב פרעה מלך מצרים וירדף אחרי בני ישראל ובני ישראל יצאים ביד רמה:
ח ויחזק יי ית לב פרעה מלך מצרים וירדף
וירדף בחר בני ישראל ובני ישראל נקפו
בריש גלי:

כח"י ויחזק ה' את לב פרעה • שהיה תולה אם לרדף אם לא, ויחזק את לבו לרדף. ביד רמה • (מכילתא)
בגבורה גבוהה ומפרסמת.

♦ יום שני ח' שבט ♦

ט וירדפו מצרים אחריהם וישגו אותם חנים על-הים כל-סוס רכב פרעה ופרשיו וחילו על-פי החיות לפני בעל צפון:
ט וירדפו מצריים בתריהון ואדביקו יתהון פד
שרן על ימא כל סוסות ותפי פרעה
ופרשיו ומשרתה על פום חירתא קדם
בעיל צפון:

י ופרעה הקריב וישאו בני ישראל את-עיניהם והנה מצרים נסע אחריהם ויראו מאד ויצעקו בני ישראל אליהוה:
י ופרעה קרב וזקפו בני ישראל ית עיניהון
והא מצרי נטלין בתריהון ודחילו לחדא
ווצעיקו בני ישראל קדם יי:

לעזר למצרים. ויצעקו • (מכילתא) תפשו
אמנות אבותם: באברהם הוא אומר: "אל
המקום אשר עמד שם", ביצחק: (שם כד) "לשות
בשרה", ביצחק: (שם כח) "ויפגע במקום".
לעזר למצרים • (תנחומא) • ויצעקו • (מכילתא) תפשו
אמנות אבותם: באברהם הוא אומר: "אל
המקום אשר עמד שם", ביצחק: (שם כד) "לשות
בשרה", ביצחק: (שם כח) "ויפגע במקום".

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש כרך יא עמ' 52 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

"אמנות" התפלה

שקבת הרמב"ם (ב"כותרת" להל' תפלה) שהמצות עשה
דתפלה היא "לעבד את ה' בכל יום בתפלה", שעקרה אינה
בקשת צרכיו אלא "לעבד את ה'", שעל-ידי התפלה
מתקרב האדם ומתאחד עם הקב"ה.
ולכן כנו את הצעקה להקב"ה בשם "אמנות", ללמדנו שאין
התפלה והזעקה רק לתועלת המתפלל, שיושיעו הקב"ה
מצרותיו, אלא בני ישראל מתפללים בכל עת, כי התפלה
מעקרי עבודת השי"ת היא, ועל-ידיה מתאחדים עם הבורא
יתברך, ולכן מתאים הלשון אמנות גבי תפלה, כי התפלה
היא עסוקם התמידי של בני ישראל (ולא רק בעת צרה).

ויצעקו בני ישראל אל-יהוה:

תפסו אמנות אבותם (יד, י ובפרש"י)
לכאורה יש לתמוה: איך מתאים לכנות התפלה בשם
'אמנות' שמשמעותה היא, עסוקו התמידי של האדם, ואלו
תפלה שהיא בקשת צרכיו היא רק בשעה שמצטרף?
ויש לבאר בזה משמעות לשון "תפלה" בפשטות היא,
תחנה להקב"ה שימלא צרכי האדם. ועל פי זה, עקרה של
תפלה הוא לתועלת האדם, שעל-ידיה מקבל הוא את כל
הנצרך לו בגשם וגבורה.
אף האמת היא שאין התפלה רק לתועלת עצמו, אלא כמו

שפתי חכמים

רכב מצרים' למה ליה למימר 'שש' אם שש מאות, ולאותן שש מאות היו גם כן עבדים שגם כן הלכו עם פרעה ממצרים: תורה ח
(י) ויקראו 'מצרים' ולא קראו בשמו, היינו משום דשר של מצרים נקרא 'מצרים': תורה יא

(יא) וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה הַמַּבְלִי אֵין־קְבָרִים בְּמִצְרַיִם
לְקַחְתָּנוּ לָמוֹת בַּמִּדְבָּר מִה־זֹּאת עֲשִׂיתָ לָנוּ
לְהוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם:

כ"י • הַמַּבְלִי אֵין־קְבָרִים • וְכִי מִחֲמַת חֲסִרוֹן קְבָרִים, שָׁאִין קְבָרִים בְּמִצְרַיִם לִיקְבֹּר שָׁם, לְקַחְתָּנוּ מִשָּׁם?
שיפ"ר פלינצס"א דינו"ן פושי"ש בלע"ז.

(יב) הֲלֹא־זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְנוּ אֵלֶיךָ בְּמִצְרַיִם
לֵאמֹר חֲדַל מִמֶּנּוּ וְנַעֲבֹדָה אֶת־מִצְרַיִם כִּי טוֹב לָנוּ
עֲבֹד אֶת־מִצְרַיִם מִמָּוְתוֹ בַּמִּדְבָּר:

כ"י • אֲשֶׁר דִּבַּרְנוּ אֵלֶיךָ בְּמִצְרַיִם • (מכילתא) וְהֵיכָן
דָּבָר? "יֵרָא ה' עֲלֵיכֶם" וְשִׁפְט". מִמָּוְתוֹ • מֵאֲשֶׁר
נָמוּת, וְאִם הִיָּה נִקּוּד מְלֶאפּוּם (רָצָה לומר: חוֹלָם,
כְּנוּדָע לְבַעֲלִי דְקָדוּק שֶׁקְּרָאוּ חוֹלָם – מְלֶאפּוּם, וְעַיִן
לְקַמֵּן פְּרִשְׁת יִתְרוֹ בְּרִשִׁי פְסוּק "פֶּן יִפְרֹץ") הִיָּה
נִבְאָר מִמִּיתָתוֹ, עֲכָשׁוּ שְׁנִקּוּד בְּשׁוּרוֹק נִבְאָר: מֵאֲשֶׁר
נָמוּת, וְכֵן: "מִי יִתֵּן מוֹתָנוּ", שְׁנָמוּת, וְכֵן: (שְׁמוּאֵל ב' יט)
"מִי יִתֵּן מוֹתִי" דַּאֲבָשָׁלוּם, שְׁאָמוּת, כְּמוֹ: (צַפְנִיָּה ג)
"לְיוֹם קוֹמִי לַעֲד", (דְּבָרֵי הַיּוֹם ב' יח) "עַד שׁוֹבִי בְּשָׁלוֹם",
שְׁאָקוּם, שְׁאָשׁוּב.

(יג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם אֶל־תִּירְאוּ הַתִּיּוֹצְבוֹ וְרֹאוּ
אֶת־יְשׁוּעַת יְהוָה אֲשֶׁר־עָשָׂה לָכֶם הַיּוֹם כִּי אֲשֶׁר
רְאִיתֶם אֶת־מִצְרַיִם הַיּוֹם לֹא תִסְפוּ לִרְאֹתָם עוֹד
עַד־עוֹלָם:

כ"י • כִּי אֲשֶׁר רְאִיתֶם אֶת־מִצְרַיִם וְגו' • מֵה שֶׁרְאִיתֶם אוֹתָם, אֵינוֹ אֶלָּא הַיּוֹם^ט, הַיּוֹם הוּא שֶׁרְאִיתֶם אוֹתָם,
וְלֹא תוֹסִיפוּ עוֹד.

(יד) יְהוָה יִלְחֶם לָכֶם וְאַתֶּם תַּחֲרִשׁוּן: פ

כ"י • ה' יִלְחֶם לָכֶם • בְּשִׁבְלֵכֶם, וְכֵן: "כִּי ה'
נִלְחֶם לָכֶם", וְכֵן: (אֵיב יג) "אִם לֹא־תִרְבִּיבוּ", וְכֵן
"וַיֹּאשֶׁר דָּבָר לִי", וְכֵן (שְׁפוֹטִים ו) "הָאֲתָם
תִּרְבִּיבוּ לְבַעַל"?

שפתי חכמים

(יא) ז' דָּלָא הָהָה לִיָּה לְמִימֶר אֶלָּא
'הַמַּבְלִי קְבָרִים בְּמִצְרַיִם' וְגו', וְעַל זֶה
פִּירֵשׁ 'הַמַּבְלִי' וְכִי מִחֲמַת וכו': תורה יב
(יב) ח וְהָכִי פִירוּשׁוֹ, עֲכָשְׁיוֹ אֲנַחְנוּ
רוֹאִים שֶׁדִּבַּרְנוּ אֶז עַל נִבּוֹן 'יֵרָא ה'
וְגו', שֶׁהָרִי לְפִי מֵה שֶׁאֲנַחְנוּ רוֹאִים
עֲכָשְׁיוֹ יוֹתֵר טוֹב הִיָּה לָנוּ עֲבוֹד אֶת
מִצְרַיִם מִמּוֹתָנוּ עֲתָה בַּמִּדְבָּר
(ר"א"ס): תורה יג
(יג) ט (תְּרַא"ס) כְּלוּמָר וְלֹא בָּיוֹם אַחֵר,
וְלִכְּנֵן אֲנִי מוֹהִירְכֶם שְׁלֹא תוֹסִיפוּ. וְלִכְּנֵן
הוֹסִיף הָרֵב הַיּוֹי"ו 'וְלֹא תוֹסִיפוּ', דָּאִם
לֹא כֵן מֵה טַעַם אָמְרוּ 'כִּי בְּאֲשֶׁר
רְאִיתֶם' וְגו', וְכִי אִם לֹא רָאוּ אוֹתָם
הַיּוֹם לֹא הִיָּה מוֹהִירְכֶם 'לֹא תוֹסִיפוּ' וְגו'.
(נִחַלַת נַעֲקָה) וְכָל דְּבָרָיו אֵיפְכָא מִסְתַּבְּרָא,
שָׁאִם הִיא אֲזַהְרָה, אִם כֵּן הֵם שְׁנֵי
דְּבָרִים, הָאֶחָד 'אֲשֶׁר רְאִיתֶם' וְגו' אֵינוֹ
אֶלָּא הַיּוֹם, וְהַשְּׁנִי אֲזַהְרָה שְׁלֹא
תוֹסִיפוּ, אִם כֵּן אֵין צוּרָה לִי"ו הַחִיבּוּר,
אֶלָּא וְדָאִי שְׁאֵינוֹ אֲזַהְרָה אֶלָּא
הַבְּטָחָה, 'לֹא תוֹסִיפוּ לִרְאֹתָם', כִּי כָּל־
יִטְבְּעוּ בָּיוֹם. וְרֹב הַפּוֹסְקִים לֹא מִנּוּ זֶה
בְּמִנְּהָן הִלְאִינוּ: תורה יד

♦ יום שלישי ט' שבט ♦

(טו) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה מִה־תִּצְעַק אֵלַי דְּבַר אֶל־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וִיפְעוּ:

תצוני". דבר אל בני ישראל ויפעו • (מכילתא) אין להם אלא ליפע, שאין הם עומדי בפניהם, כדאי זכות אבותיהם והם והאמונה שהאמינו כי ויצאו, לקרע להם הים.

כ"י • מה תצעק אלי • למדנו שהיה משה עומד ומתפלל. אמר לו הקדוש־ברוך־הוא: לא עת עתה להאריך בתפלה, שישאל ותונית בצרה. דבר אחר: "מה תצעק אלי", עלי הדבר תלוי ולא עליך, כמו שנאמר להלן (ישעיה מה): "על־בני ועל־פעל ידי

~ נקודות משיחות קודש ~ (על־פי תורת מנחם כרך כה עמוד 42 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

להפסיק מתפלתו כדי להציל את השני

עוסק גם ב"דבר אל בני ישראל" ו"הרם את מטף", וזו הפעולה ד"הרם את מטף" ו"דבר אל בני ישראל" לא היתה נעשית בהתמסרות הראויה. ולכן, כאשר מגיע זמן שצריכים להציל יהודי - אזי גוברת חשיבות הצלתו של יהודי, עד כדי כך, שבשביל הצלתו, לא זו בלבד שמתר להפסיק בתפילה, אלא עוד זאת, שישנו צווי: "מה תצעק אלי!" ומזה יש ללמוד הוראה בעבודת האדם לקונו: אם למשה רבנו נאמרה הוראה זו, על־אחת־פמה־וכמה בנוגע לכל אחד מישראל, שהצלת יהודי בגשמיית וקרובו ברוחניות, חשובה כל כך, שבשביל זה יש להפסיק מפל הענינים האחרים שעוסק בהם, גם אם הם ענינים חשובים ונחוצים, ולרדת למקומו של השני, כדי להצילו ולקרבו.

על הפסוק בפרשתנו ו"אמר ה' אל משה מה תצעק אלי, דבר אל בני ישראל ויפעו" (יד, טו) כתב רש"י "למדנו שהיה משה עומד ומתפלל, אמר לו הקב"ה לא עת עתה להאריך בתפלה, שישאל ותונית בצרה". ולכאורה תמוה, לשם מה אמר הקב"ה למשה מה לא לעשות - "מה תצעק אלי"; לכאורה, היה לו להורות מיד מה לעשות - "דבר אל בני ישראל ויפעו, ואתה הרם את מטף וגו'", ומהו הצרך בהקדמה "מה תצעק אלי"? ויש לבאר זה:

למרות גדל המעלה בתפלתו של משה רבנו עליו־השלום, מפל־מקום כאשר היה צרך להציל את ישראל, היה עליו להפסיק מתפלתו. כי בשביל הצלת ישראל יש להתמסר לגמרי, ואם היה ממשיך לעסוק בתפלה ובאותה שעה

(טז) וְאַתָּה הָרַם אֶת־מִטְףְּ וְנָטָה אֶת־יָדְךָ עַל־הָיָם וּבִקְעָהוּ וַיָּבֹאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַיָּם בַּיַּבָּשָׁה:

~ נקודות משיחות קודש ~ (מוצאי שבת קודש פרשת בשלח, יר"ד שבט, ה'תשל"ד)

משם לעולם־הזה יבשה במקום ים, וזהו ונטה את ידך, יוד"ך כו' (כנ"ל שבחינת היו"ד הוא שרש כל המשכות גילוי אור אין־סוף הנמשך מלמעלה למטה).

מטה לשון הטיה, ויצונו לומר: הרם, הגביה למעלה לעולם העליון ההטה שהטה מים לצד אחד ויבשה לצד אחד, חלוקים זה מזה, אבל למעלה הכל אחד, ואחר־כך תמשיך

(יז) וְאַנִּי הִנְנִי מְחַזֵּק אֶת־לֵב מִצְרַיִם וַיָּבֹאוּ אַחֲרֵיהֶם וְאַכְבַּדָּהּ בַּפְּרָעָה וּבְכַל־חִילוֹ בְּרַכְּבּוֹ וּבַפְּרָשָׁיו:

(טו) י פירוש, כי הגנינה שתחת 'תצעק' הוא טפחא, להורות שאינו סמוך למלת 'אלי', לומר ד'אלי' פירוש עלי הדבר וכו' (מהרש"ל): כ ונחלת עקבו והכי פירוש, שעל ידי שיסעו יועיל הרמת מטף שיבקע הים, מה שאין כן אם לא יסעו לא יבקע הים אף על פי שתרם מטף על הים, כי כדאי זכות וכו' ויהאמונה וכו'. ולפי זה יהיה הפירוש 'מה תצעק אלי', סבור אתה להועיל בתפלתך, אין הדבר כן אלא ויפעו, ועיין שם: תורה טו

(יח) וַיִּדְעוּ מִצְרַיִם כִּי־אֲנִי יְהוָה בְּהַכְבִּדִי בַּפְרֹעַה בְּרַכְּבוֹ וּבַפָּרָשִׁי׃

(יט) וַיִּסַּע מִלֶּאֱדָה הָאֱלֹהִים הַהֵלֶךְ לִפְנֵי מַחֲנֶה יִשְׂרָאֵל וַיֵּלֶךְ מֵאַחֲרֵיהֶם וַיִּסַּע עִמּוֹד הָעֲנָן מִפְּנֵיהֶם וַיַּעֲמֵד מֵאַחֲרֵיהֶם׃

כ"ח • וַיֵּלֶךְ מֵאַחֲרֵיהֶם • לַהֲבָדִיל בֵּין מַחֲנֶה מִצְרַיִם וּבֵין מַחֲנֶה יִשְׂרָאֵל, וּלְקַבֵּל חֲצִים וּבְלִי־סִטְרָאוֹתֶיךָ שֶׁל מִצְרַיִם. בְּכָל מְקוֹם הוּא אוֹמֵר: "מִלֶּאֱדָה ה'", וְכֵן: "מִלֶּאֱדָה הָאֱלֹהִים", אֵין 'אֱלֹהִים' בְּכָל מְקוֹם אֲלָא דִּין, מִלְּמַד שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל נִתְּנִין בְּדִין בְּאוֹתָהּ שָׁעָה,

(כ) וַיָּבֹא בֵּין מַחֲנֶה מִצְרַיִם וּבֵין מַחֲנֶה יִשְׂרָאֵל וַיְהִי הָעֲנָן וַהֲחֹשֶׁךְ וַיָּאֵר אֶת־הַלֵּילָה וְלֹא־קָרַב זֶה אֶל־זֶה כָּל־הַלַּיְלָה׃

כ"ח • וַיָּבֹא בֵּין מַחֲנֶה מִצְרַיִם • מָשַׁל לַמַּהֲלָךְ בְּדֶרֶךְ, וּבָנִי מַהֲלָךְ לִפְנֵינוּ. בָּאוּ לִסְטִים לִשְׁבוֹתוֹ, נִטְלוּ מִלִּפְנֵינוּ וְנִתְּנוּ לַאֲחֵרֵינוּ. בָּאוּ זָאֲבִים מֵאַחֲרֵינוּ, נִתְּנוּ לִפְנֵינוּ. בָּאוּ לִסְטִים לִפְנֵינוּ וְזָאֲבִים מֵאַחֲרֵינוּ, נִתְּנוּ עַל זֵרוּעוֹ וְנִלְחַם בָּהֶם. כָּךְ: (הוֹשֵׁעַ יא) "וְאֶגְכִּי תִרְגְּלֹתִי

(כא) וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ עַל־הַיָּם וַיִּזְלַךְ יְהוָה אֶת־הַיָּם בְּרוּחַ קָדִים עֹזָה כָּל־הַלַּיְלָה וַיַּשֶּׁם אֶת־הַיָּם לַחֲרֹבָה וַיִּבָּקְעוּ הַמַּיִם׃

כ"ח • בְּרוּחַ קָדִים עֹזָה • (מִכִּילֶתָא) בְּרוּחַ קָדִים שֶׁהָיָה עֹזָה שֶׁבְּרוּחוֹת, הָיָה הָרוּחַ שֶׁהִקְדוּשׁ־בְּרוּחֵהּ הוּא נִפְרַע בָּהּ מִן הָרָשָׁעִים, שֶׁנֶּאֱמָר: (יִרְמְיָה יח) "בְּרוּחַ קָדִים אֲפִיצֵם", (הוֹשֵׁעַ יג) "יָבֹא קָדִים רוּחַ ה'", (יחֲזַקְאֵל כז) "רוּחַ

שפתי חכמים

(יט) לִי הָרָא"ם פִּירַשׁ שְׁנוּסִיעַת הַמִּלָּאָה הָיָה מִיד כְּשֶׁבָּאוּ מִצְרַיִם עֲלֵיהֶם, כְּדִי לַהֲבָדִיל בֵּין מַחֲנֶה מִצְרַיִם לַמַּחֲנֶה יִשְׂרָאֵל וּלְקַבֵּל חֲצִים וּבְלִי־סִטְרָאוֹת, וְהַעֲמִיד עָן הָיָה לַהֲחֹשֶׁךְ לַמִּצְרַיִם, וְנִסְיַעַת הַמִּלָּאָה לְחֹדֶר וְנִסְיַעַת הָעֲנָן לַאֲחֻרֵיהֶם לְחֹדֶר, עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ. אֲךָ קִשָּׁה, לְקַמֵּן בְּפִרְשַׁת יִתְרוֹ בְּפִסְטִק וְאִשָּׁא אֲתָכֶם עַל כְּנָפֵי נְשִׁרִים פִּירַשׁ רִשִּׁי שֶׁהָעֲנָן הָיָה מִקְבֵּל חֲצִים וְכו',

וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ עַל־הַיָּם מִיד כְּשֶׁבָּאוּ הַמִּצְרַיִם נִסְתַּלַּק הַמִּלָּאָה מִלִּפְנֵיהֶם וְנִסְעָה לַאֲחֻרֵיהֶם לַהֲבָדִיל בֵּינָם כְּדִי לְקַבֵּל חֲצִים וְכו' וְהָעֲנָן עָדִין הוֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם וְהַשְׁלִים אֶת הַמַּחֲנֶה לַעֲמִיד הָאֵשׁ, וְאַחֲרֵי כֵן הוֹלֵךְ הָעֲנָן לַאֲחֻרֵיהֶם לַהֲחֹשֶׁךְ עַל הַמִּצְרַיִם וְאֵן נִסְתַּלַּק הַמִּלָּאָה. וּבְמִכִּילֶתָא אָמְרוּ שֶׁהָעֲנָן וְהַמִּלָּאָה הָיוּ מִקְבְּלִין חֲצִים וְכו', וְהַמִּפְרָשִׁים מִיִּנְשִׁבִים זֶה, וְעִיֵּין בְּקִצּוֹר

מִזְרָחִי: תוֹרָה כ (כ) מִ כְּבָאֵלֹו אָמַר וַיָּאֵר הַמַּאֲוִיר, שְׁהוּא הַעֲמִיד וְלֹא הַמִּלָּאָה: א (מִתְרַשֵּׁי) לֹא־פִקּוּי מִמִּדְרַשׁ שֶׁפִּירַשׁ 'לֹא קָרַב זֶה אֶל זֶה' הָיִינוּ הַמִּלָּאָכִים, שֶׁלֹּא אָמְרוּ שִׁיָּרָה: תוֹרָה כ (כא) מִ דְּהָא כְּבָר נֶאֱמַר 'וַיִּשֶׁם אֶת הַיָּם לַחֲרֹבָה', אֵי נִמִּי דְּהָוָה לִיָּה לְמִימַר 'וַיִּבָּקַע הַיָּם': תוֹרָה כב

~ נקודות משיחות קודש ~ (אגרות קודש כרך יט עמ' קעה)

וַיַּט מֹשֶׁה אֶת יָדוֹ עַל הָיָם (יד, כא)
בתרגום יונתן נאמר, שעל המטה היו חקוקים שמותם של שלשת האבות, **ששת האמהות**, וי"ב השבטים. ולכאורה, הרי בדרך כלל מזכירים רק ארבע אמהות, ואין קורין

(כב) וַיָּבֹאוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַיָּם בַּיַּבֶּשֶׁה וְהַיָּם לָהֶם חֹמָה מִיַּמִּינָם וּמִשְׁמָאלָם:
כב ועלו בני ישראל בגו ימא ביבששתא ומיא להון שורין מימיניהון ומשמאלהון:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ב, עמ' 525)

מִיַּמִּינָם וּמִשְׁמָאלָם (יד, כב)
יש שני סוגי נסיונות – נסיון העשר ונסיון העני. נסיון העשר הוא, שלמרות עשרו של האדם, לא יגבה לבו אלא יזכר תמיד שהכל בא לו מאת ה'. נסיון העני הוא, שחורף

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ג, עמ' 970-969)

ימין – רומז לעבודה בקו החסד (נתינת צדקה, הכנסת אורחים וכו').
שמאל – רומז לעבודה בקו הגבורה (כפית עצמו לדבר מצוה וכו').
על האדם לעבד את ה' בשני הקוים כאחד: קו החסד וקו

(כג) וַיִּרְדְּפוּ מִצְרַיִם וַיָּבֹאוּ אַחֲרֵיהֶם כָּל סוּם פִּרְעֹה רֹכְבוֹ וּפָרָשָׁיו אֶל־תּוֹךְ הַיָּם:
כג וירדפו מצראי ועלו בתריהון כל סוסות פרעה רתבותי ופרשוהי לגו ימא:

כ"ג כל סוס פרעה • וכי סוס אחד היה? אלא מגיד שאין כלם חשובין לפני המקום אלא כסוס אחד.

(כד) וַיְהִי בְּאַשְׁמֶרֶת הַבֹּקֶר וַיִּשְׁקֹף יְהוָה אֶל־מַחֲנֶה מִצְרַיִם בַּעֲמֹד אֵשׁ וַעֲנַן וַיִּהְיֶה אֵת מַחֲנֶה מִצְרַיִם:
כד ויהיה באשמרת הבקר וישקוף יהוה אל-מחנה מצראי בצמדת אש וענן ואסתכי יי למשריתא דמצראי בעמודא דאשתא ועננא ושגיש תת משריתא דמצראי:

כ"ד באשמרת הבקר • (ברכות ג) שלשת חלקי הלילה קרויין אשמרת, ואותה שלפני הבקר קורא אשמרת הבקר. ואומר אני, לפי שהלילה חלוק למשמרות שיר של מלאכי השרת, פת אחר פת, לשלשה חלקים, לכך קרוי "אשמרת", זהו שתרגם אונקלוס "מטרת". וישקוף • ויבט, כלומר, פנה אליהם להשחיתם. ותרגומו ואסתכי, אף הוא לשון הפטה, כמו (במדבר כג) "שדה צופים", לחקל סכותא. בעמוד אש וענן • עמוד ענן יורד ועושה אותו כטיט, ועמוד אש מרתיח Pi וטלפי סוסיקה משתמטות (פכילתא). ויהם • לשון מהומה אשטורדישו"ן בלע"ז. ערבכם, נטל סגניות שלכם.

שפתי חכמים

(כג) ע' דמלת 'כל' היא מורה על דבר שהוא רבים, ו'סוס' הוא לשון יחיד. ולא הקשה רש"י זה לעיל גבי 'כל סוס רכב פרעה', דהתם קאי 'כל' אסוס ורכב, כלומר כלם יחד, אבל הכא קשה ולא כתב אלא סוס לשון יחיד וכו'. ובהו' תורץ תמיהת הר"א שכתב וכו'; תורה כד (כד) פ' שהוא לשון המתנה: צ' שכל השקפה שבמקרא לרעה חוץ מהשקיפה ממעון קדשך, שגדול בה מתנות עניים כו'; ק' שבין בקיעת המים הזקופים היתה ארץ יבשה, שהרי

ישראל עברו הים ביבשה, אם כן הענן מלחלח הארץ שבתוך הים שיעשה כטיט אחר שיעברו ישראל ואחר כך בא עמוד האש שעברו ישראל ויהרתיח אותו: ר' פירוש, שכל שלהם, לשון סגנון אחד עולה וכו'; תורה כה

וְשִׁנִּינוּ בְּפָרְקֵי רִבִּי אֱלִיעֶזֶר, בְּנוֹ שֶׁל רִבִּי יוֹסִי הַגָּלִילִי: 'כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בוֹ: "מִהוּמָה", הִרְעַשְׁתָּ הַגָּלִילִי: קוֹל הוּא, וְזֶה אָב לְכָלֵּן': (שמואל א' ו) "וַיִּרְעַם ה' בְּקוֹל-גָּדוֹל וּגּוֹ' עַל פְּלִשְׁתִּים וַיִּהָמָם".

(כה) וַיֹּסֶר אֶת אַפֵּן מִרַבְּבָתָיו וַיִּנְהַגְהוּ בַּכְּבֹּדֶת וַיֹּאמֶר מִצְרִים אֲנוֹסָה מִפְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי יִהְיֶה נִלְחָם לָהֶם בַּמִּצְרִים: פ

כה ואע"פ ית גלגלי רבבותיו ומדבריו להון בתקופה ואמר מצרתי נעירוק מן קדם ישראל ארי דא היא גברתא דיי דעבד להון קרבין במצרים:

ז"י וַיֹּסֶר אֶת אַפֵּן מִרַבְּבָתָיו • מִכַּח הָאֵשׁ נִשְׂרָפוּ הַגָּלְגָלִים, וְהַמִּרְכָּבוֹת נִגְרָרוּת, וְהַיּוֹשֵׁבִים בָּהֶם נָעִים וְאִבְרִיהֶן מִתְּפַרְקִין. וַיִּנְהַגְהוּ בַּכְּבֹּדֶת • בַּהֲנַגְהָ שֶׁהָיָה כְּבֹדָה וְקִשָּׁה לָהֶם, בַּמִּדָּה שֶׁמֻּדְדוּ: "וַיִּכְבֹּד לָבוֹ הוּא וַעֲבָדָיו", אִף כָּאֵן: "וַיִּנְהַגְהוּ בַּכְּבֹּדֶת". נִלְחָם לָהֶם בַּמִּצְרִים • בַּמִּצְרִיִּים. דָּבָר אַחֵר: "בַּמִּצְרִים", בְּאַרְצָן מִצְרַיִם, שֶׁכָּשֶׁם שֶׁאֵלּוֹ לּוֹקִים עַל הָיִם, כִּף לּוֹקִים אוֹתָם שֶׁנִּשְׁאַרוּ בַּמִּצְרִים.

♦ יום רביעי י' שבט ♦

(כו) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה נִטָּה אֶת-יֶדְךָ עַל-הַיָּם וַיָּשָׁבוּ הַמַּיִם עַל-מִצְרַיִם עַל-רֶכְבּוֹ וְעַל-פָּרָשָׁיו:

כו ואמר יי למשה ארים ית ידך על ימא ויתובון מיא על מצרתי על רתביהון ועל פרשיהון:

ז"י וַיָּשָׁבוּ הַמַּיִם • שֶׁזָּקוּפִים וְעוֹמְדִים בְּחוֹמָה, יִשׁוּבוּשׁ לְמָקוֹמָם וַיִּכְסּוּ עַל מִצְרַיִם.

(כו) וַיִּטֵּ מֹשֶׁה אֶת-יָדוֹ עַל-הַיָּם וַיָּשָׁב הַיָּם לַפְּנוֹת בִּקְרִי לְאִיתָנוּ וּמִצְרַיִם נָסִים לְקִרְאָתוֹ וַיִּנְעַר יְהוָה אֶת-מִצְרַיִם בְּתוֹךְ הַיָּם:

כו וארים משה ית ידה על ימא ותב ימא לעדן צפרא לתקפה ומצרתי ערקין לקדמותה ושניק יי ית מצרתי בגו ימא:

ז"י לַפְּנוֹת בִּקְרִי • לַעֲת שֶׁהַבִּקְר פּוֹנָה לְבָא. לְאִיתָנוּ • לְתַקְפוֹ הָרָאשׁוֹן. נָסִים לְקִרְאָתוֹ • שֶׁהָיוּ מִהֶמָּמִים וּמִטְרָפִין וְרָצִין לְקִרְאָת הַמַּיִם. וַיִּנְעַר ה' • כְּאֵדָם שֶׁמִּנְעַר אֶת הַקִּנְדֵּרָה וְהוֹפֵךְ הַעֲלִיּוֹן לַמָּטָה

והתחתון למעלה, כף היו עולין ויורדין ומשתברין ביים, ונתן הקדוש-ברוך-הוא בהם חיות, לקבל היסורין. וינער • ושניק, והוא לשון טרופ בלשון ארמי, והרבה יש במדרש אגדה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש כ"ד ו עמ' 91 ואילך – מתוך 'לקראת שבת)

קריעת ים-סוף מוצד טבע הים

וַיָּשָׁב הַיָּם לַפְּנוֹת בִּקְרִי לְאִיתָנוּ (יד, כז)

וַיָּשָׁב הַיָּם . . לְתַנְאוֹ שֶׁהַתְּנִיטִי עִמּוֹ מִתְחַלָּה . . כִּף הַתְּנִיטִי עִמּוֹ מִתְחַלָּה שְׁאֵנִי קוֹרְעוֹ . . (שמות רבה פכ"א, ו ובכ"מ).

וְתַמּוּהָ: הָרִי בִּילְתָּ הַקֶּבֶ"ה לַעֲשׂוֹת בַּעֲלוֹם פְּרָצוֹנוֹ, וּבִדְאִי הָיָה בִּיכְלָתוֹ יִתְבָּרַךְ לְבַקֵּעַ אֶת הַיָּם גַּם אִם לֹא הָיָה מִתְּנָה אֶת זֶה עִם הַיָּם מִקֵּדָם שֶׁנִּבְרָא, וְאִם כֵּן לָמָּה הִצְרִיךְ תַּנְאִי זֶה?

וַיֵּשׁ לְתַרְצֵן:

נִס פְּרוּשׁוֹ שֶׁדוּד מַעֲרֻכוֹת הַטָּבַע, שֶׁבִּדְרָךְ-כָּלֵל מִנְהִיג הַקֶּבֶ"ה אֶת עוֹלָמוֹ בְּגִדִּים מְסִימִים, וְרַק בְּזִמְנִים מִיָּחָדִים בְּאֵפֶן יוֹצֵא מִן הַכָּל "מִשְׁדָּד" הַקֶּבֶ"ה גִּדְרִים אֵלּוֹ, וְזֶה נִקְרָא

והנה אמרו רז"ל שהעולם נברא בשביל ישראל ובשביל התורה – שבגני ישראל על-ידי עבדותם בתורה ומצות יעשו את העולם לדירה לו ית', ולכן צריך העולם להיות כלי גם לאור האלקי הנעלה מעולמות, המתגלה על-ידי נסים, ומפנין שגם שולל את מציאות העולם 'טבע', לכן היה צריך להתנות עם הים (ועל-דרך-זה בכל הנבראים) בבריתא "שיקרע לפני ישראל" (שיספים למציאות הנסים), שהדין ב'תנאי' הוא שפשיאנו מקים מתבטל הענין מעקרו, ואם כן מציאות הים גופא מספיקה לשנוי הטבע (דאם לא כן, תתבטל מציאותה).

שפתי חכמים

(כו) ש דלשון 'וישובו' משמע וישובו עוד על רכבו ופרשיו, וזה אינו, דהא עדין היו זקופין עד אחר שנטה ידו על הים, לכן פירש 'וישובו למקומם' וכו'; תורה כו

כח וְתָבוּ מֵאֵל וַחֲפוּ יָת רַתְּפִיָּא וְיַת פִּרְשִׁיָּא
לְכָל מִשְׁרָתָא פִּרְעָה דְּעָלוּ בְּתַרְיָהוֹן בְּיָמָא
לֹא אֲשַׁתָּאָר בְּהוֹן עַד חָד:

(כח) וַיָּשָׁבוּ הַמַּיִם וַיִּכְסּוּ אֶת־הָרֹכֶב וְאֶת־הַפָּרָשִׁים
לְכָל חֵיל פִּרְעֹה תְּבָאִים אַחֲרֵיהֶם בַּיָּם לֹא־נִשְׁאָר
בָּהֶם עַד־אַחַד:

עבודתו", (במדבר ד) "ויתדותם ומיתריהם לכל עליהם",
ואינו אלא תקון לשון.

כ"י • וַיִּכְסּוּ אֶת הָרֹכֶב וְגו' לְכָל חֵיל פִּרְעָה • כָּךְ
דָּרָךְ הַמִּקְרָאוֹת לְכַתֵּב לִמְ"ד יִתְּרָה, כִּמּו' (לִקְמֹן כז) "לְכָל
כְּלָיו תַּעֲשֶׂה נִחְשֶׁת", וְכֵן: (שם) "לְכָל כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן בְּכָל

כט ובני ישראל הליכו ביבשתא בגו ימא
ומימא להון שורין מימיניהון ומימאליהון:

(כט) וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הָלְכוּ בַיַּבְשָׁה בְּתוֹךְ הַיָּם וְהַמַּיִם
לָהֶם חֹמָה מִיְּמִינָם וּמִשְׁמָאלָם:

לופרק יי ביומא ההוא ית ישראל מידא
דמצינא וחוץ ישראל ית מצינא מיתין על
כף ימא:

(ל) וַיֹּשַׁע יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא אֶת־יִשְׂרָאֵל מִיַּד מִצְרַיִם
וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת־מִצְרַיִם מֵת עַל־שֹׁפֶת הַיָּם:

עולים מצד זה, כך הם עולין מצד אחר רחוק ממנו,
וירדפו אחרינו.

כ"י • וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת־מִצְרַיִם מֵת • שְׁפִלְטֹן הַיָּם
עַל שְׁפִתּוֹ, כְּדִי שֶׁלֹּא יֵאמְרוּ יִשְׂרָאֵל: כִּשֶּׁם שֶׁאֲנוּ

לא וחזא ישראל ית גבורתא ידא רבתא די
עבד יי במצרים ודחילו עמא מן קדם יי
והמינו במימרא דיי ובנביאות משה
עבדה:

(לא) וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת־הַיָּד הַגְּדֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה
יְהוָה בְּמִצְרַיִם וַיֵּירָאוּ הָעָם אֶת־יְהוָה וַיֹּאמְרוּ
בַּיְהוָה וּבַמֹּשֶׁה עַבְדּוֹ: פ

נופלין על לשון יד', וכלן לשון יד' ממש הן.
והמפרשו, יתקן הלשון אחר ענין הדבור.

כ"י • אֶת־הַיָּד הַגְּדֹלָה • אֶת הַגְּבוּרָה הַגְּדֹלָה
שֶׁעָשָׂתָּה יְדוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא. וְהִרְבֵּה לְשׁוֹנוֹת

א כן שפח משה ובני ישראל ית
תושפחתא דא קדם יי ואמרו למימר
נשפח ונודה קדם יי ארי אתגאי על גותנאי
וגאותא דילה היא סוקיא ורכבה רמא
בימא:

טו (א) אַז יִשִּׁיר־מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשִּׁירָה
הַזֹּאת לַיהוָה וַיֹּאמְרוּ לְאֹמֶר אֲשִׁירָה לַיהוָה
כִּי־נָאָה גָּאָה סוּם וְרָכְבוֹ רָמָה בַּיָּם:

בנה, למדנו, שהיו"ד על שם המחשבה נאמרה, וזה
לישב פשוטו. אבל מדרשו: אמרו רבותינו זכרונם-
לברכה: מפאן רמז לתחית המתים מן התורה, וכן
בכלן, חוץ משל שלמה שפרשוהו: 'בקש לבנות
ולא בנה'. ואין לומר ולישב לשון הזה פשאר
דברים הנכתבים בלשון עתיד והן מיד, כגון: (אייב
א) "ככה יעשה איוב", (במדבר ט) "על פי ה' יחנו",
'ויש אשר יהיה העצן', לפי שהן דבר ההווה
תמיד, ונופל בו בין לשון עתיד ובין לשון עבר,
אבל זה שלא היה אלא לשעה, אינו יכול לישוב

כ"י • אַז יִשִּׁיר מֹשֶׁה • אַז, כְּשֶׁרָאָה הַגָּס, עָלָה
בְּלִבּוֹ אֲשִׁיר שִׁירָה, וְכֵן: (יהושע י) "אַז יִדְבֹּר
יְהוֹשֻׁעַ", וְכֵן: (מלכים א ז) "וּבֵית יַעֲשֶׂה לְבֵת פִּרְעָה",
חֲשַׁב בְּלִבּוֹ שִׁיעֲשֶׂה לָּהּ. אֵף כֵּן אֲזַי "יִשִּׁיר", אָמַר לוֹ
לְבוֹ שִׁיעִיר וְכֵן עָשָׂה, "וַיֹּאמְרוּ לְאַמְרֵי אֲשִׁירָה
לָהּ". וְכֵן בִּיהוֹשֻׁעַ, כְּשֶׁרָאָה הַגָּס, אָמַר לוֹ לְבוֹ
שִׁיעִיר וְכֵן עָשָׂה, "וַיֹּאמֶר לְעִנִּי יִשְׂרָאֵל". וְכֵן שִׁירַת
הַבָּאָר שֶׁפָּתַח בָּהּ: "אַז יִשִּׁיר יִשְׂרָאֵל", פֶּרֶשׁ אַחֲרָיו:
"עָלִי בָּאָר עָנּוּ לָהּ". (מלכים א יא) "אַז יִבְנֶה שְׁלֹמֹה
בָּמָה", פֶּרֶשׁוֹ בּוֹ חֻכְמֵי יִשְׂרָאֵל: שֶׁבִּקֵּשׁ לְבָנוֹת וְלֹא

שפתי חכמים

כלומר ד'שיר קאי אמחשבה: ב רצה
לומר, דהא מיד כתיב אחריו 'אשירה':
ג פירוש, 'שיר' משמע לעתיד: תורה ב

למימר 'אז שר', ד'שיר' משמע
לעתיד, 'אז' לשון עבר הוא, ד'אז שר.
ומתוך, 'אז וכו' עלה בלבנו וכו',

(ל) ת דאם לא בן איהו היו יכולין
לראותו, הא נטבעו בים: תורה לא
טו (א) א דקשה לרש"י דהנה ליה

בְּלִשׁוֹן הַזֶּה. כִּי גֵּאָה גֵּאָה • כְּתוּבָמוֹ. (דְּבָר אַחֵר: בָּא הַפֶּל לומר שְׁעֵשָׂה דְּבָר שְׂאִי־אֶפְשָׁר לְבִשְׁר־וָדָם לַעֲשׂוֹת, כִּשְׁהוּא נִלְחָם בַּחֲבָרוֹ וּמִתְגַּבֵּר עָלָיו, מִפִּיָּלוּ מִן הַסּוֹס, וְכֹאֵן: "סוֹס וְרִכְבּוֹ רָמָה בִּיָּם", וְכָל שְׂאִי־אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹת עַל־יְדֵי זִוְלָתוֹ נּוֹפֵל בּוֹ לִשְׁוֹן גֵּאוֹת, כְּמוֹ "כִּי גֵּאוֹת עֲשֵׂה", וְכֵן כָּל הַשִּׁירָה תִּמְצָא בַּפּוֹלָה: "עֲזִי וְזִמְרָת יְהוָה לִישׁוּעָה", "ה' אִישׁ מִלְחָמָה, ה' שְׁמוֹ", וְכֵן כָּלָם. בְּרַשִׁי יִשְׁוֹן. דְּבָר אַחֵר: "כִּי־גֵּאָה גֵּאָה – עַל כָּל הַשִּׁירוֹת וְכָל מַה

שְׂאֵקֶלֶס בּוֹ – עוֹד יֵשׁ בּוֹ תּוֹסֶפֶת, וְלֹא כְּמִדַּת מֶלֶךְ בְּשֶׁר־וָדָם שְׂמֻקְלָסִין אוֹתוֹ וְאֵין בּוֹ. סוֹס וְרִכְבּוֹ • שְׁנֵיהֶם קְשׁוּרִים זֶה בְּזֶה, וְהַמִּים מַעְלִין אוֹתָם לָרוֹם וּמוֹרִידִין אוֹתָם לַעֲמָק וְאֵינֶן נִפְרִידִים. רָמָה • הַשִּׁלִּיף, וְכֵן (דִּנְיָאֵל ג) "וְרַמְיוֹ לָגוֹ אֶתוֹן נוֹרָא", וּמִדְרַשׁ אֲגָדָה: כְּתוּב אַחַד אוֹמֵר "רָמָה" וְכְתוּב אַחַד אוֹמֵר "יָרָה" – מִלְמַד שֶׁהֵיוּ עוֹלִין לָרוֹם וְיורִידִין לַתְּהוֹם, כְּמוֹ (אִיּוֹב לח) "מִי יָרָה אֶבֶן פְּתָתָה מִלְמַעְלָה לְמַטָּה.

(ב) עֲזִי וְזִמְרָת יְהוָה לִישׁוּעָה זֶה אֵלֵי וְאַנְהוּ: אֱלֹהֵי אָבִי וְאַרְמִנְהוּ:

ב תִּקְפִּי וְתִשְׁבַּחְתִּי דְחִילָא יְיָ וְאִמֵּר בְּמִימְרָה וְהָיָה לִי לְפָרֶק דִּין אֱלֹהֵי וְאִבְנִי לֵה מִקְדָּשָׁא אֱלֹהָא דְאַבְרָהָמִי וְאַפְלַח קְדָמוּהִי:

וְזִמְרָת, לִשְׁוֹן (וִיקְרָא כח) "לֹא תִזְמֹר", (יִשְׁעִיָּה כח) "זִמְרִי עֲרִיצִים" לִשְׁוֹן כְּסוּחַ וְכִרְיָתָה. עֲזִי וְנִקְמָתוֹ שֶׁל אֱלֹהֵינוּ הִיָּה לָנוּ לִישׁוּעָה. וְאֵל תִּתְּמָה עַל לִשְׁוֹן יְיָהִי שֶׁלֹּא נֵאֱמָר הִיָּה, שֶׁיֵּשׁ לָנוּ מִקְרָאוֹת מְדַבְּרִים בְּלִשְׁוֹן זֶה, וְזֶה דִּגְמָתוֹ: (מַלְכִּים א ו) "אֵת קִירוֹת הַבַּיִת סָבִיב לְהִיכָל וּלְדַבֵּיר וַיַּעַשׂ צִלְעוֹת סָבִיב", הִיָּה לוֹ לִזְמֹר: "עֲשֵׂה צִלְעוֹת סָבִיב". וְכֵן (דְּבָרֵי הַיָּמִים ב ו) "וּבְגִי יִשְׂרָאֵל הַיּוֹשְׁבִים בְּעָרֵי יְהוּדָה וַיִּמְלֹךְ עֲלֵיהֶם רַחֲבָעִם", הִיָּה לוֹ לִזְמֹר: "מִלֶּךְ עֲלֵיהֶם רַחֲבָעִם". (בְּמִדְבָּר יד) "מִבְּלַתִּי יְכוֹלֶת ה' וְגוֹ' וַיִּשְׁחָטֵם", הִיָּה לוֹ לִזְמֹר: "שְׁחָטֵם". (שֵׁם לו) "וְהִתְאַנְּשִׁים אֲשֶׁר שָׁלַח מֹשֶׁה וְגוֹ' וַיִּמְתּוּ", "מֵתוּ" הִיָּה לוֹ לִזְמֹר. (לֵעִיל ח) "וְאֲשֶׁר לֹא שָׁם לְבוֹ אֶל דְּבַר ה' וַיַּעֲזוּב", הִיָּה לוֹ לִזְמֹר "עֲזוּב". זֶה אֱלִי. בְּכַבּוּדוֹ נִגְלָה עֲלֵיהֶם, וְהֵיוּ מִרְאִין אוֹתוֹ בְּאַצְבָּע: רָאִתָּה שְׁפָחָה עַל הַיָּם, מַה שֶׁלֹּא רָאוּ נְבִיאִים. וְאַנְהוּ • אוֹנֶקְלוֹס תַּרְגֵּם לִשְׁוֹן נָה, (יִשְׁעִיָּה לג) "נָה שְׂאֵנִן", (שֵׁם סח) "לְנָה־צֵאֵן". דְּבָר אַחֵר: וְאַנְהוּ, לִשְׁוֹן נוֹי, אֲסַפֵּר נוֹי וְשִׁבְחוֹ לְבָאֵי עוֹלָם, כְּגוֹן: "מַה דְּוֹדָךְ מִדּוֹד? דְּוָדִי צִח וְאָדָם". וְכָל הַעֲנִין. אֱלֹהֵי אָבִי • הוּא זֶה, וְאַרְמִנְהוּ. אֱלֹהֵי אָבִי • לֹא אֲנִי תַחֲלַת הַקְדָּשָׁה, אֲלֹא מִחֲזָקָה וְעוֹמֶדֶת לִי הַקְדָּשָׁה וְאַלְהוּתוֹ עָלֵי מִימֵי אַבּוֹתַי.

כִּי־ עֲזִי וְזִמְרָת יְהוָה • אוֹנֶקְלוֹס תַּרְגֵּם: 'תִּקְפִּי וְתִשְׁבַּחְתִּי'. "עֲזִי", כְּמוֹ עֲזִי בְּשׁוּרוֹק, "וְזִמְרָת" כְּמוֹ וְזִמְרָתִי, וְאֲנִי תִמָּה עַל לִשְׁוֹן הַמִּקְרָא, שְׂאִין לֶךְ כְּמוֹהוּ בְּנִקְוֶדָתָהּ בַּמִּקְרָא, אֲלֹא בְּשִׁלְשָׁה מְקוֹמוֹת שֶׁהוּא סְמוּךְ אֶצֶל "וְזִמְרָת", וְכָל שְׂאֵר מְקוֹמוֹת נִקְוֶד שׁוּרוֹ"ק: (יִרְמְיָה טז) "ה' עֲזִי וּמַעֲזִי", (תְּהִלִּים נט) "עֲזִי אֱלֹהֶיךָ אֲשִׁמְרָה", וְכֵן כָּל תִּיבָה בַּת שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת הַנִּקְוֶדָה מְלֵאפוֹ"ם, כִּשְׁהִיא מְאַרְכַּת בָּאוֹת שְׁלִישִׁית וְאֵין הַשִּׁנָּה (בְּשׁוּרִיָּא) בַּחֲטָף, הִרְאִשׁוּנָה נִקְוֶדָה בְּשׁוּרוֹ"ק, כְּגוֹן: עֲזִי – עֲזִי, רִקִּי – חֶק – חֶקִּי, עַל – עֲלִי, "סוֹר עֲלוֹ", כָּל – כָּלוֹ, "וְשִׁלְשִׁים עַל כָּלוֹ". וְאֵלּוּ הַשִּׁלְשָׁה: "עֲזִי וְזִמְרָת" שֶׁל כָּאן, וְשֶׁל יִשְׁעִיָּה וְשֶׁל תְּהִלִּים נִקְוֶדָה בַּחֲטָף קִמִּי. וְעוֹד, אֵין בְּאַחַד מֵהֶם כְּתוּב "וְזִמְרָתִי", אֲלֹא "וְזִמְרָת", וְכָלֵם סְמוּךְ לָהֶם "וְיָהִי לִי לִישׁוּעָה". לֶכֶךְ אֲנִי אוֹמֵר לִישָׁב לִשְׁוֹן הַמִּקְרָא: שְׂאִין "עֲזִי" כְּמוֹ עֲזִי וְלֹא "וְזִמְרָת" כְּמוֹ וְזִמְרָתִי, אֲלֹא "עֲזִי" שֵׁם דְּבָר הוּא, כְּמוֹ (שֵׁם כֶּכָּב) "הַיּוֹשְׁבִי בְּשָׂמִים", (עוֹבְדִיָּה א) "שׁוֹכְנִי בַּחֲגִי סִלְעִ", (דְּבָרִים לג) "שׁוֹכְנִי סִנְה", וְזֶהוּ הַשְּׁבָח: "עֲזִי וְזִמְרָת יְהוָה", הוּא הִיָּה לִי לִישׁוּעָה. "וְזִמְרָת" דְּבּוּק הוּא לְתִיבַת ה', כְּמוֹ: (שׁוֹפְטִים ה) "לַעֲזֹרֶת ה'", (יִשְׁעִיָּה ט) "בְּעֶבְרַת ה'", (קְהֵלֶת ג) "עַל דְּבַרֶּת בְּנֵי הָאָדָם". וְלִשְׁוֹן

(ג) יְהוָה אִישׁ מִלְחָמָה יְהוָה שְׁמוֹ:

ג יְיָ מְרִי נִצְחֵן קְרִבְנָא יְיָ שְׁמָה:

שְׁתֵּי חֲכָמִים

וְהוּא, דְּלֹא תִימָא 'אֱלֹהֵי אָבִי' מִלָּה בְּפִנֵּי עֲצָמוֹ הוּא וְהִיָּה מִשְׁמַעוֹתוֹ שְׂאֵל אָבִיו אֵל אַחֵר הוּא, לֶכֶךְ פִּירֵשׁ כְּאֵלּוּ אָמַר וְהוּא אֱלִי וְאֱלֹהֵי אָבִי וְאַנְהוּ וְאַרְמִנְהוּ, וְכָל לְהַבִּין: תוֹרָה ג

לִישׁוּעָה, וְכִי הִיָּה לוֹ הַשְּׁבָח לִישׁוּעָה (מִדְרַש־ל): ח וְלִפִּי הַתַּרְגוּם אֲתִי שְׁפִיר, דְּהִכִּי פִירוּשׁוֹ, "עֲזִי וְזִמְרָת" פִּירוּשׁ עֲזִי וְשִׁבְחִי הוּא יְהוָה, וְיָהִי לִי לִישׁוּעָה מִלְּתָא אַחֲרִיתָא הוּא: ט הוֹסִיף מִלַּת

(ב) ד וּפִירֵשׁ בְּתִקְפִּי וּבְתִשְׁבַּחְתִּי: ה פִּירוּשׁ, בַּחֲטָף קִמִּי: ו רָצָה לִזְמֹר אוֹת אֲמַעֲזִי מִן "עֲזִי", דְּהוּא וְיִיָּן, או אוֹת אֲמַעֲזִי מִ"חֶקִּי" וְכוּ: ז וְאִי הִיָּה פִירוּשׁ שֶׁל "וְזִמְרָת" וְזִמְרָתִי, מִדּוֹ "וְיָהִי לִי

שיעור יומי ליום רביעי י' שבט ושנים מקרא ואחד תרגום - טו - פרשת בשלח

בשם ה' צבאות". דבר אחר: ה' שמו, אף בשעה שהוא נלחם ונוקם מאויביו, אוהז הוא במדתו לרחם על ברואיו ולזון את כל באי עולם, ולא כמדת מלכי אדמה: כשהוא עוסק במלחמה פונה עצמו מפל עסקים ואין בו פח לעשות זו וזו.

כ"י • ה' איש מלחמה • בעל מלחמה, כמו (רות א) "איש נעמי", וכל "איש" ו"איש" מתרגמין 'בעל', וכן (מלכים א ב) "וחזקת והיית לאיש", לגבור. ה' שמו • מלחמותיו לא בכלי זין, אלא בשמו הוא נלחם, כמו שאמר דוד: (שמואל א יז) "ואנכי בא אליך

דלתפי פרעה ומשירתה שדי בימא ושפר גברוהי אטבעו בימא דסוף:

שלשוי מרבבת פרעה וחילו ירה בים ומבחר טבעו בים-סוף:

אלא במקום טיט, כמו: (תהלים סט) "טבעתי בין מצולה", (ירמיה לח) "ויטבע ירמיהו בטיט", מלמד שנעשה הים טיט לגמל להם כמדתם, ששעבדו את ישראל בחמר ובלבנים.

כ"י • ירה בים • שדי בימא, שדי לשון ירה, וכן הוא אומר: (לקמן יט) "אז ירה ירה", תרגום אונקלוס: 'או אשתדא ישתדי', והתי"ו משמשת באלו במקום תפעל. ומבחר • שם דבר, כמו: מרבב, משפב, מקרא קדש". טבעו • (בבבליא) אין טביעה

התהומא תפו עליהון נחתו לעומקא קאבנא:

ה) תהומות יכסימו ירדו במצולת כמו-אבן:

יכסימו במלאפ"ם (גם כאן מוכח להיות חולם כמו שנתבאר). כמו אבן • ובמקום אחר: "צללו פעופרת", ובמקום אחר: "יאכלמו פקש". הרשעים - פקש הולכים ומטרפין עולים ויורדין, בינוניים - פאבן, והכשרים - פעופרת שנחו מיד.

כ"י • יכסימו • כמו יכסום, והיו"ד האמצעית יתרה בו. ודרך המקראות בכך, כמו: (דברים ח) "ויבקרך וצאנך ירבין", (תהלים לו) "ירזון מדשן ביתך", והיו"ד ראשונה שמשמעה לשון עתיד, כך פרשהו: טבעו בים סוף, כדי שישחררו המים ויכסו אותן. "יכסימו" אין דומה לו במקרא במקידתו, ודרךו להיות ננקד

וימינך יי אדיר בחילא ימינך יי תברת סנאה:

י) ימינך יהיה נאדרי בפת ימינך יהיה אויב:

לנו", (חושב ב) "אענה, נאם-ה', אענה את השמים", (שופטים ח) "אנכי לה', אנכי אשירה", (תהלים קכד) "לולי ה' וגו' לולי ה' שהיה לנו בקום עלינו אדם", (שופטים ח) "עורי עורי דבורה, עורי עורי דברי-שיר", (ישעיה כח) "תרמסנה רגל, רגלי עני", (תהלים קלח) "ונתן ארצם נחלה, נחלה לישראל עמו". נאדרי • היו"ד יתרה, כמו: "רבתי עם", שרתי במדינות", "גנבתי יום". תרעץ אויב • תמיד היא רועצת ומשברת האויב. ודומה לו "וירעצו וירצצו את בני ישראל", ב'שופטים' (י). דבר אחר: ימינך הנאדרת בפת היא משברת ומלקה אויב.

כ"י • ימינך. ימינך • שתי פעמים: כשישראל עושין רצונו של מקום, השמאל נעשית ימין. ימינך ה' נאדרי בפת • להציל את ישראל, וימינך השנית "תרעץ אויב". ולי נראה: אותה ימין עצמה "תרעץ אויב", מה שאי אפשר לאדם לעשות שתי מלאכות ביד אחת. ופשוטו של מקרא: ימינך הנאדרת בפת, מה מלאכתה? ימינך היא תרעץ אויב, וכמה מקראות דגמתו: (תהלים צב) "כי הנה אויבך ה', כי הנה אויבך יאבדו", (שם צד) "עדר-מתי רשעים, ה', עדר-מתי רשעים יצלזו", (שם צג) "נשאו נהרות, ה', נשאו נהרות קולם", "לא לנו, ה', לא

ויבסגי תקפך תברתנין לדקמו על עמך שלחת רגזו שיצנון כנורא לקשא:

י) וברב גאונך תהרם קמייך תשלח חרנך יאכלמו פקש:

שפתי חכמים

(ד) * שלא תאמר מ"ם פעולה היא, והוא כמו 'ימן מבחר': תורה ה

(ו) כ ולא תפרש לשון עתיד, וכן פירש על 'תהרס': תורה ו

קמִיד, הקמים נגדך, ומי הם הקמים כנגדו? אלו הקמים על ישראל, וכן הוא אומר: (תהלים פג) "כי הגה אוֹיְבֶיךָ יְהִימוֹן". ומה היא ההמיה? "על עמך יערימו סוד", ועל זה קורא אותם אוֹיְבֵיו שֶׁל מְקוֹם.

חובמימר פומך חפיומו מִיָּא קמו כשור
אזליא קפו תהומין בלבא דִּמְא :

(ח) וברוח אפִיךָ נַעֲרַמוּ מַיִם נִצְבּוּ כְּמוֹ-נֵד
קפאו תהמת בִּלְבָיִם:

"עֲרַמַת חֲטִים", "ונצבו כמו-נד" יוכיח. נַעֲרַמוּ מַיִם • ממוקד רוח שִׁיָּצָא מֵאִפְךָ יִבְשׁוּ הַמַּיִם, והם נִעֲשׂוּ כְּמִין גָּלִים וְכִרְיוֹת שֶׁל עֲרֻמָּה שֶׁהם גְּבוּהִים. כְּמוֹ נֵד • פְּתִיגוּמוֹ: פֶּשׁוּר, פְּחוּמָה. נֵד • לִשׁוֹן צָבוּר וְכֵנוּס, כְּמוֹ (ישעיה נז) "נֵד קָצִיר בְּיוֹם נִחְלָה", (תהלים לג) "כֵּנֶס כְּנֵד", לא כְּתִיב כּוֹנֵס כְּנָאד, אֶלָּא 'כְּנֵד', וְאֵלּוּ הֵיךְ 'כְּנֵד' כְּמוֹ כְּנָאד וְכּוֹנֵס לִשׁוֹן הַכְּנָסָה, הֵיךְ לוֹ לְכַתֵּב 'מְכַנֵּס כְּכָנָאד מִי הֵיךְ', אֶלָּא 'כּוֹנֵס' לִשׁוֹן אוֹסֵף וְצוֹכֵר הוּא, וְכֵן: (יהושע ג) "קָמוּ גַּד אַחֲד", "וַיַּעֲמֵדוּ גַּד אַחֲד", וְאֵין לִשׁוֹן קִימָה וְעִמְדָּה בְּנִאדוֹת אֶלָּא בְּחֻמוֹת וְצְבוּרִים, וְלֹא מְצִינוּ "נָאד" נְקִיד אֶלָּא בְּמִלֵּאפּוֹיִם (חולס) כְּמוֹ (תהלים נז) "שִׁימָה דִּמְעָתִי בְּנִאדְךָ", (שופטים ד) "אֵת נָאד הַחֲלָב". קִפְּאוּ • כְּמוֹ (איוב י) "וְכִגְבִּינָה תִקְפִּיאֲנִי", שֶׁהִקְשׁוּ וְנִעֲשׂוּ בְּאֲבָנִים, וְהַמַּיִם זֹרְקִים אֶת הַמַּצְרִים עַל הָאֶבֶן בְּכַח וְנִלְחָמִים בָּם בְּכָל מִינֵי קֶשֶׁי. בִּלְבָיִם • בְּחֻזְק הַיָּם, וְדִדְךָ הַמְּקַרְאוֹת לְדָבָר כֵּן: "עֲד-לֵב הַשָּׁמַיִם", (שמואל ב יח) "בִּלְב הָאֵלֶּה", לִשׁוֹן עָקְרוּ וְתַקְפוּ שֶׁל דָּבָר.

כִּי-י וברב גאונך • אם היד בלבד רועצת האויב, פשהוא מרימה ברב גאווו, אז יהרס קמיו. ואם ברב גאווו לבד אויביו נהרסים, קל וחמר כששלח בם חרון אף, "יאכלמו". תהרס • תמיד אתה הורס

כִּי-י וברוח אפִיךָ • היוצא משני נחירים של אף. דְּבַר הַכְּתוּב, כְּכִיכּוֹל, בְּשִׁכְיָנָה דְּגִמַת מֶלֶךְ בְּשִׁר-וֹדֶם, כְּדִי לְהַשְׁמִיעַ אֶזְן הַבְּרִיּוֹת כְּפִי הַהֵנָּה, שִׁיּוּכָלוּ לְהִבִּין דְּבַר: כְּשֶׁאֲדָם כּוֹעֵס יוֹצֵא רוּחַ מִנְּחִירָיו, וְכֵן: (תהלים יח) "עֲלָה עֲשֵׂן בְּאִפּוֹ", וְכֵן (איוב ד) "וּמְרוּחַ אִפּוֹ יִכְלוּ", וְזֶהוּ שֶׁאֲמַר (ישעיה מח) "לִמְעַן שְׁמִי אֲאָרִיד אִפִּי", כְּשֶׁזֹּעֲפוּ נִחָה, נְשִׁימָתוֹ אֲרַפָּה, וּכְשֶׁהוּא כּוֹעֵס, נְשִׁימָתוֹ קֶצֶרָה. (שם) "וּתְהִלָּתִי אֶחְטֹם לָךְ", וְלִמְעַן תְּהִלָּתִי אֲשִׁים חֲטָטִים בְּאִפִּי לְסַתֵּם נְחִירֵי בִּפְנֵי הָאֵף וְהָרוּחַ שֶׁלֹּא יֵצֵא. לָךְ, בְּשִׁבִּילָךְ, אֶחְטֹם, כְּמוֹ "נִאֲקָה בְּחֲטָטִים" בְּמִסְכַּת שִׁבְתָּ, (דף נא) כֵּן נִרְאָה בְּעֵינֵי וְכָל אֵף וְחֵרוֹן שֶׁבִּמְקָרָא אֲנִי אוֹמֵר כֵּן: "חָרָה אֵף", כְּמוֹ: (איוב ל) "וְעֲצָמֵי חָרָה מִנִּי-חֶרֶב", לִשׁוֹן שֶׁרָפָה וּמוֹקֵד, שֶׁהִנְחִירִים מִתְחַמְמִים וְנִתְרִים בַּעַת הַקֶּצֶף. וְחֵרוֹן מְגֻזְרַת חָרָה, כְּמוֹ רְצוֹן מְגֻזְרַת רָצָה, וְכֵן חֲמָה, לִשׁוֹן חֲמִימוֹת, עַל כֵּן הוּא אוֹמֵר: (סאטר א) "וְיַחְמָתוֹ בְּעֶרְהָ בּוֹ", וּבְנוֹחַת הַחֲמָה אוֹמֵר: נִתְקַרְרָה דַּעְתּוֹ. נַעֲרַמוּ מַיִם • אוֹנֵקְלוֹס תַּרְגֵּם לִשׁוֹן עֲרַמִּימוֹת, וְלִשׁוֹן צִחוֹת הַמְּקַרָּא, כְּמוֹ (שיר השירים ז)

ט דהיה אמר סנאה ארדוף אדבק אפלא
בזתא תשבע מנהון נפשי אשלוף חרבי
תשיצנון ידי:

(ט) אמר אויב ארדף אשיג אחלק שלל תמלאמו
נפשי אריק חרבי תורישמו ידי:

מִמֶּנִּי. (איוב לא) "מִסְפָּר צַעֲדֵי אֲגִידֶנּוּ", כְּמוֹ אֲגִיד לוֹ. אֵף כֵּאֵן 'תִּמְלָאמו' תִּמְלָא נִפְשֵׁי מֵהֶם. אֲרִיק חֲרָבִי • אֲשַׁלֵּף, וְעַל שֵׁם שֶׁהוּא מְרִיק אֶת הַתַּעַר בְּשִׁלְפָתוֹ וְנִשְׁאָר רִיק, נוֹפֵל בּוֹ לִשׁוֹן הֶרְקָה, כְּמוֹ "מְרִיקִים שְׂקִיָּהֶם", (ירמיה מח) "וְכָלֵיו יִרְקוּ". וְאֵם תֹּאמַר אֵין לִשׁוֹן רִיקוֹת נוֹפֵל עַל הַיּוֹצֵא, אֶלָּא עַל הַתִּיק, וְעַל הַשֶּׁק וְעַל הַכְּלִי שֶׁיֵּצֵא מִמֶּנּוּ, אֲבָל לֹא עַל הַחֶרֶב וְעַל

כִּי-י אמר אויב • לעמו כשפתם בדברים: ארדף ואשיגם ואחלק שלל עם שרי ועבדי. תמלאמו • תתמלא מהם. נפשי • רוחי ורצוני. ואל תתמה על תיבה המדברת בשמים. תמלאמו – תמלא מהם. יש הרבה פלשון הזה: (שופטים א) "כי ארץ הנגב נתתני", כְּמוֹ 'נִתַּת לִי'. (בראשית לו) "ולא יכלו דברו לשלום", כְּמוֹ 'דְּבַר עֲמוֹ'. (ירמיה י) "בְּנֵי יִצְאוּנִי", כְּמוֹ 'יֵצֵאוּ

שפתי חכמים

ח'רה: תורה ט
(ט) ע דגבי רצון שיהי לומר לשון
מ'לא, כמו למלאות רצון אביך
שבשמים, וכמו למלאות רצון חבירו:
פ רצה לומר דחור תיבה הוא, והוא

בתוכו ומנהיגים אותה בו. וכן נראה
מפירוש רש"י שם: פ רצה לומר
שמביא ראיה מפסוק ד'ח'רה' לשון
שריפה הוא, על כן 'ח'רון' נמי לשון
שריפה הוא, ד'ח'רון' מגזרת

(ח) ל רצה לומר שלא אכעוס,
דכשזעפו נחה וכו': מ פירוש נזם, כמו
שמפרש והולך ל'סתום נחירי בפני'
וכו': נ פירש בערוף, נוקבים חטמה
ומשימין טבעת לתוכו ונותנים רצועה

שיעור יומי ליום רביעי י' שבט ושנים מקרא ואחד תרגום – טו – פרשת בשלח עה

בתיב פֶּאֶן, אֶלֶּא לֹא הוֹרֵק חֵיִן מִכְּלִי אֶל כְּלִי, מְצִינֵנו הַלְשׁוֹן מוֹסֵב עַל חֵיִן, וְכֵן (יחזקאל כח) "וְהִרְיֹקוּ חֲרֻבוֹתֶם עַל-יָפִי חֲכֻמָּתְךָ" דְּחִירָם. תוֹרִישְׁמוּ • לְשׁוֹן רִישׁוֹת וְדִלוֹת, כְּמוֹ (שמואל א ב) "מוֹרִישׁ וּמַעֲשִׂיר".

חֵיִן, וְלִדְחֹק וּלְפָרֵשׁ "אֲרִיק חֲרָבִי" כְּלִשׁוֹן (בראשית יד) "וַיִּרַק אֶת חֲנִיקִיו", 'אֲזִינֵן בְּחֲרָבִי'. מְצִינֵנו הַלְשׁוֹן מוֹסֵב אֶף עַל הַיּוֹצֵא: (שיר השירים א) "שִׁמֶן תוֹרֵק", (ירמיה מז) "וְלֹא-הוֹרֵק מִכְּלִי אֶל כְּלִי, 'לֹא הוֹרֵק הַכְּלִי אֵין

(י) נִשְׁפֹּת בְּרוּחָךְ כְּפִמּוֹ יִם צָלְלוּ כְּעוֹפֶרֶת בְּמִים יֵאֱמָרְתָּ בְּמִימְרֶךָ חֲפָא עֲלֵיהוֹן יִמָּא אֲשֶׁתְּקַעוּ כְּאֶבְרָא בְּמִין תְּקִיפִין: אֲדִירִים:

כֹּה"י • נִשְׁפֹּת • לְשׁוֹן הַפֶּחָה, וְכֵן (ישעיה מ) "וְגַם נִשֵּׁף בָּהֶם". צָלְלוּ • אֲשֶׁתְּקַעוּ וְעָמְקוּ, לְשׁוֹן מְצוּלָה. כְּעוֹפֶרֶת • אֶבֶר פְּלוֹס בְּלַע"ז.

(יא) מִי-כְמֻכָּה בְּאֵלֶם יְהוָה מִי כְמֻכָּה נֶאֱדָר בְּקֻדֶּשׁ נוֹרָא תַהֲלֵת עֵשֶׂה פִּלָּא:

יֵא לִית בַּר מִנְּךָ דְּאֵת הוּא אֱלֹהָא יֵי לִית אֱלָא אֵת אֲדִיר בְּקוּדֶשָׁא דְּחַל תְּשַׁבְּחֵן עֲבַד פְּרִישָׁן:

כֹּה"י • בְּאֵלִים • בְּחֻזְקִים, כְּמוֹ (יחזקאל יז) "וְאֵת אֵילֵי הָאֶרֶץ לְקַח", (תהלים כב) "אֵילוֹתַי לְעֹזְרֹתַי חוֹשָׁה".

נוֹרָא תַהֲלֵת • יִרְאֵי מַלְהֲגִיד תַהֲלוּתִיךָ פֶּן יִמְעִטוּ, כְּמוֹ שְ�כָתוֹב: "לֵךְ דְּמִיָּה תַהֲלֵה".

(יב) נְמִיָּת יִמִּינְךָ תִּבְלַעְמוּ אֶרֶץ:

יב אֲרַמְתָּ יִמִּינְךָ בְּלַעְתָּנִין אֶרֶעָא:

כֹּה"י • נְטִיָּת יִמִּינְךָ • כְּשֶׁהֲקֻדֶּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא נוֹטָה יָדוֹ, הַרְשָׁעִים כָּלִים וְנוֹפְלִים, לְפִי שֶׁהַכֵּל נָתַן בְּיָדוֹ, וְנוֹפְלִים בְּהִטָּתָהּ. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (ישעיה לא) "וְהָ יִטָּה יָדוֹ וְכָשַׁל עֹזֶר וְנָפַל עֲזָר". מָשַׁל לְכָלִי זְכוּכִית

הַנְּתוּנִים בְּיַד אֲדָם: מִטָּה יָדוֹ מַעֲט וְהֵן נוֹפְלִים וּמִשְׁתַּבְּרִין. תִּבְלַעְמוּ אֶרֶץ • מִכָּאן שֶׁזָּכּוּ לְקַבּוּרָה, בְּשֹׁכֵר שֶׁאָמְרוּ: "הָ הַצַּדִּיק".

(יג) נַחֲתִית בְּחֶסֶדְךָ עִם-זֵו גְּאֻלָּתָּה נַהֲלֵת בְּעוֹדָא אֶל-נִוְהָ קֻדְשֶׁךָ:

יג צִבְרֵהִי בְּטִבְּוֹתְךָ עִמָּא דְּנֵן דְּפִרְקָתָא סוֹבְרֵהִי בְּתַקְפָּךָ לְדִירָא דְּקֻדְשָׁךְ:

כֹּה"י • נַהֲלֵת • לְשׁוֹן מְנַהֵל, וְאוֹנֶקְלוֹס תַּרְגֹּם לְשׁוֹן נוֹשֵׂא וְסוֹבֵל, וְלֹא דְקָדַק לְפָרֵשׁ אַחֵר לְשׁוֹן הָעֵבְרִית.

(יד) שְׁמַעְנוּ עַמִּים יִרְגֻזוּן חֵיל אַחֲזוּ יִשְׁבִי פִלִּשְׁתִּי:

יד שְׁמַעְנוּ עַמִּמָּא וְזַעְנוּ דְּחֵלָא אַחְדָּתְנִין דְּהוּו יִתְבִּין בְּפִלִּשְׁתִּי:

כֹּה"י • יִרְגֻזוּן • מִתְרַגְּזִין. יִשְׁבִי פִלִּשְׁתִּי • מִפְּנֵי שֶׁהֲרֹגוּ אֶת בְּנֵי אֶפְרַיִם שֶׁמֶהְרֹגוּ אֶת הַקֶּץ' וַיֵּצְאוּ בְּחֻזָּה, כְּמִפְּרֵשׁ בְּדִבְרֵי הַיָּמִים, וְהַרְגוּם אֲנָשֵׁי גֵת.

(טו) אֲזוּ נִבְהֵלוּ אֱלֹופֵי אֲדוֹם אֵילֵי מוֹאָב יֵאֲחֻזְמוּ רַעַד נִמְגּוּ כָּל יִשְׁבֵי בְּנֵעֵן:

טו כֵּן אַתְּבֵהִילוּ בְּרַבְרֵי אֲדוֹם תְּקִיפֵי מוֹאָב אַחְדָּתְנִין וְתִיתָא אַתְּבֵרוּ כָּל דְּהוּו יִתְבִּין בְּכֵנֵן:

כֹּה"י • אֱלֹופֵי אֲדוֹם אֵילֵי מוֹאָב • (פכילתא) וְהָלֹא לֹא הָיָה לָהֶם לִירָא כָלוּם, שֶׁהָרִי לֹא עָלִיָּהֶם הוֹלְכִים? אֶלֶּא מִפְּנֵי אֲנִיּוֹת, שֶׁהָיוּ מִתְאַוְנִים וּמַצְטַעְרִים עַל

כְּבוֹדָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל. נִמְגּוּ • נִמְסוּ, כְּמוֹ (תהלים עה) "בְּרַב־יָבִים תִּמְגַּגֶּנָּה". אָמְרוּ: 'עֲלִינוּ הֵם בָּאִים לְכַלּוֹתֵנוּ וְלִירֹשׁ אֶת אֶרְצֵנוּ'.

שפתי חכמים

כְּמוֹ שֶׁתִּי תִיבּוֹת: צ עֵינִן לְעִיל בְּפִרְשֵׁת לֵךְ לֵךְ גָּבִי 'וַיִּרַק אֶת חֲנִיקִיו' וְגו': תוֹרַה י (יא) ק וְלָכֵן כְּשֶׁאֲדָם מִתְפַּלֵּל עַד 'הַנוֹרָא' יִפְסוֹק, בְּדִבְכֵיב 'אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים וְאֲדוֹנֵי הָאֲדוֹנִים, הָאֵל הַגָּדוֹל הַגְּבוּר וְהַנּוֹרָא', וְכֵן כָּלֶם: תוֹרָה יב (יד) ר כְּלוֹמֵר, לְשׁוֹן הוּהָ הוּא, וְלֹא לְשׁוֹן עֲתִיד: ש שֶׁהֵם חֲשָׁבוּ מִשְׁנַגְּגוּרָה גִּזְרֵת בֵּין הַבְּתָרִים, שֶׁהוּא שְׁלִשִׁים שָׁנָה קוֹדֵם שְׁנוּלָד יִצְחָק: תוֹרָה טו

(טו) ת בְּמִכְלֵתָא. שְׁצוּוֹי 'אֵל תִּצַּר וְאֵל תִּתְגַּר בֶּם מִלְחָמָה' נִצְטוּוֹ שְׁנִים הַרְבֵּה קוֹדֵם שֶׁנִּכְתְּבוּ, וְאֵף אִם נִכְתְּבוּ בִּשְׁנַת הָאֲרֻבָּעִים לְצִאתָם (וְעוֹד עֵינִן בְּתוֹסּוֹת כָּאָ קָמָא דִּף לִיח'): א (מכילתא) וְנִתְיָרָאוּ שְׁמָא

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך לב עמ' 92)

עד אשר תפּרָה וּנְחַלְתָּ אֶת הָאָרֶץ". וְהָעִיר מִרְשִׁי נַח (ט),
(כו): "בְּרוּךְ ה' אֱלֹהֵי שָׁם, שֶׁעָתִיד לִשְׁמֹר הַבְּטָחָתוֹ לְזַרְעוֹ
לְתֵת לָהֶם אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן".

עלינו הם באים... לירש את ארצנו (רש"י טו, טו)
נראה, שליושבי כנען נודע שהקב"ה הבטיח לאברהם
שזרעו יירש את הארץ. וראה רש"י וישלח (לד, ל): "מסכת
היתה ביד כנענים שיפלו ביד בני יעקב, אלא שהיו אומרים

טו תפיל עליהן אימתא ודחלתא בסגי
תקפו ישתקון כאכנא עד דיעבר עמו יי ית
ארנונא עד דיעבר עמא דנן די פרקתא ית
ירדנא:

(טו) תפל עליהם אימתה ופחד בגדל זרועה ידמו
פאבן עד-יעבר עמו יהיה עד-יעבר עם-זו קניית:

פתרגומו. קניית • חפכת משאר אמות כחפצי הקנוי
בדמים יקרים שחביב על האדם.

ז"ל • תפל עליהם אימתה • (מכילתא) על הרחוקים.
ופחד • על הקרובים, כענין שנאמר (יהושע ב) "כי
שמענו את אשר הוביש וגו'". עד יעבר עד יעבר •

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי 'לקוטי שיחות' כרך לו, עמוד 68 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

איך מתגברים על הנסיונות "הקרובים"?

שאיש ישראל יפשל בהם. ועיקר המלחמה ביצר היא
להתגבר על נסיונות ומדות רעות ה"קרובים".
וזהו מה שהכתוב אומר "תפל עליהם אימתה ופחד",
שהקב"ה מטיל אימה ופחד על היצר-הרע, שלא יוכל
להתגבר ולשלוט חס-ושלום על איש ישראל, כמאמר חז"ל
(סוכה נב, ב. ועוד) "אלמלא הקב"ה עוזרו, אין יכול לו".
ועל-פי-זה מובן מה שבתחלה נופלת אימה על הרחוקים
ואחר-כך פחד על הקרובים, כי פעולת העזר מלמעלה היא
מן הקל אל הכבד, דתחלה פועל עזר זה שהאדם לא יכנע
לתאוות כאלו שהן רחוקות ממנו, ואחר-כך פועל עזר זה
עוד יותר, שמטיל הקב"ה פחד על היצר-הרע, באפן שאין
לו כח להתגבר על האדם אפילו בתאוות כאלו שקרובות
הן לאדם להכשל בהם.

בשירת הים נאמר "תפל עליהם אימתה ופחד" (טו, טו)
ופירש רש"י "אימתה על הרחוקים, ופחד על הקרובים".
ויש לבאר הסדר בכתוב - תחלה רחוקים, ואחר-כך קרובים
- בעבודת האדם לקונו:
מלחמת ישראל עם האמות רומזת גם על מלחמת היצר,
שכל אחד ואחד מישראל צריך לכבש את ז' המדות הרעות
שבו, שיהיו תחת ממשלת הקדשה.
וכמו שבאמות יש שני סוגים "קרובים" ו"רחוקים", כן הוא
גם אצל האדם. שישנם נסיונות ומדות רעות ש"רחוקים"
הם מהאדם, ומצד טבעו מפרך אצלו להכנע להם, אלא
שלפעמים יצרו מתגבר עליו, ואחרי שנסקע ברבוי תאוות
יכול להכשילו רחמנא-ליצלו גם בהם.
וישנם נסיונות ומדות רעות ש"קרובה" יותר האפשרות

י' תעלנו ותשרנו בטורא דאחסנתא אחר
לבית שכתתא אהנתא יי מקדשא יי
אתנהיה ידיד:

(י) תביאמו ותשעמו בהר נחלתך מכוון לשבתך
פעלת יהיה מקדש ארני בוננו ידיך:

פעלת. מקדש • הטעם עליו 'זקף גדול', להפרידו
מתבת השם שלאחריו, המקדש אשר "בוננו ידיך",
ה' חביב בית המקדש, שהעולם נברא ביד אחת,
שנאמר: (ישעיה מט) "אף ידי יסדה ארץ", ומקדש
בשתי ידיים, ואימתי יבנה בשתי ידיים? בזמן ש"ה'
ימלך לעולם ועד", לעתיד-לבא שכל המלוכה
שלו.

ז"ל • תביאמו • נתנבא משה שלא יכנס לארץ, לכו
לא נאמר 'תביאנו'. (נראה שצריך לומר שלא יכנסו
לארץ וכו' והכי איתא בהדיא פרק 'יש נוטלין' דף
ק"ט ובמכילתא: 'הבנים יכנסו ולא האבות' אף
שלא נגזרה גזרת מרגלים עדין, מפל-מקום, נבא
ולא ידע מה נבא. מהרש"ל). מכוון לשבתך •
מקדש של מטה מכוון כנגד כסא של מעלה אשר

שפתי חכמים

כתיב 'מקום'. (נחלת יעקב) והכי פירושו,
'תביאמו ותשעמו בהר נחלתך', ואותו
'הר' הוא 'מכוון לשבתך' של מעלה
אשר 'פעלת', ומלת 'פעלת' קאי

דקשה לו, והלא כל העולם כולו קנוי
לו כמו שכתוב 'לא אל עליון קונה שמים'
וארץ, אלא כו': תורה יז
(יז) ד' (גור אריה) מדכתיב 'מכוון' ולא

יעשו עמהם מריבה על ריב שבין רועי
אברהם ולוט ושבין יעקב
ועשו: תורה טו
(טו) ב' דאם לא כן תרתי למה לי: ג

(יח) יהוה ימלך לעולם ועד:

יח יי מלכותה קאם לעולם ולעלמי עלמא:

כ"א לעולם ועד • לשון עולמית הוא, והי"ו בו יסוד, לפיכך היא פתוחה, אבל (ירמיה כט) "ואנכי היודע ועד" שהי"ו בו שמוש, קמוצה היא.

(יט) כי בא סוס פרעה ברכבו ובפרשיו בים וישב יהוה עליהם אתמי הים ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים: פ

כ"א כי בא סוס פרעה • כאשר בא.

(כ) ותקח מרים הנביאה אחות אהרן אתהתן בידה ותצאן כל הנשים אחריה בתפמים ובמחלות:

כ"א ותקח מרים הנביאה • היכן נתנבאה? פשהיתה אחות אהרן, קדם שנולד משה, אמרה: 'עתידה אמי שתלד בן וכו'', כדאיתא ב'סוטה' (ד) דכר אחר: "אחות אהרן", לפי שמסר נפשו

~ נקודות משיחות קורש ~ (משיחת ש"פ בשלח ויר"ד שבט תשכ"ז)

פרש"י) הוא לפי שבטילה לאהרן, בחינת שושבינא דמטרוניתא, זעיר-אנפין, שלמעלה ממנה (פירוש הב'). ומזה הוראה מיוחדת לנשי ובנות ישראל: שאף שפמה וכמה מעלות בהן, שאין באנשים (עד שלעתיד לבוא "נקבה תסובב גבר"), מכל-מקום עליהן לדעת, אשר כמאמר רז"ל "איזוהי אשה פשירה העושה רצון בעלה", ועל-די-זה דוקא תבואנה לידי גלוי המעלות הנמצאות בהן.

והוראה זו היא לא רק בנוגע לאותן המעלות אשר נראה בגלוי שהן מקבלות מבעליהן, אלא גם - להמעלות שישנן בנשים מצד עצמן, וכמרוז גם כן בפירוש רש"י דילן:

דלכאורה אינו מובן: למה באמת (אהרן) מסר נפשו עליה, ולכן "נקראת על שמו" של אהרן דוקא? אמנם הטעם בזה, כי צד השנה בהם: ענינו של אהרן הוא "אוהב שלום ורודף שלום אוהב את הבריות ומקרבן לתורה"; וכן ענינה של מרים היא "פועה ומדברת והוזה לולד, כדרך הנשים המפוסות תינוק הבוכה" - ולכן הוא מסר נפשו עליה, ונקראת על שמו.

מרים מורה על ספירת המלכות - ובספירת המלכות מוצאים אנו ב' ענינים: ספירת המלכות מושקשת בעצמותו ית', למעלה מכל הספירות; ספירת המלכות "לית לה מגרמה כלום" (בדוגמת הלבנה שנמשלה אליה), פ"אם רק מה שמקבלת מהספירות שלמעלה ממנה: ולפי שהיא בבחינת ביטול גמור, ורק מקבלת מהספירות שלמעלה ממנה, לכן אפשר שיוקם בה כח העצמות שישנו באור הנמשך אליה (אף שאינו מוקם בספירות שלמעלה ממנה).

על-דרך-זה הוא במרים - ומרומז הדבר בב' הפירושים שברש"י:

פירוש הראשון מדבר במעלותיה של מרים - שהיתה נביאה, ונביאה גדולה וננבאה (ומגלה וממשיכה) לידת משה, ובפירוש הב' מובאר ש"נקראת על שמו" של אהרן - היינו שבטלה וטפילה אליו ועל-ידי מסירות נפש דאהרן עליה פעל אשר יופר דיבורה וכו'; ונתבאר לעיל שגם לפירוש הב' "מרים הנביאה אחות" - מדגיש גודל מעלת מרים: זה שישנן מעלות במרים, ספירת המלכות (התחלת

שפתי חכמים

א' לשבתך, דהיינו כסא של מעלה, ולא כל ההר מכון, אלא המקדש אשר כוננו ידיך הוא מכון, רצה לומר מכון, ענין שם: תורה יח (יח) ה רצה לומר היינו סגול, שהוא פת"ח קטן תחת העי"ן של 'ועד': ו רצה לומר ציר"י, שהוא קמץ קטן, ולשון 'היא' קאי על המלה של 'ועד'. והגור אריה דחה פירוש זה, אלא בספר תורה שלפני רש"י היתה הי"ו דכאן בפת"ח: תורה יט (יט) ? (נחלת יעקב) והכי קאמר, מפני שבא סוס פרעה' לפיכך 'ותקח מרים' וכו' ותפנין הרב, 'כאשר בא' או 'ותקח מרים': תורה כ

ולאִידך מובן, שלֹאחר שִׁמְקֻבְּלַת מִהִבְעֵל, מִתְגַּלּוֹת בָּהּ כָּל מַעֲלוּתֶיהָ עוֹד בְּאוֹפֶן נֶעֱלָה יוֹתֵר מִהִבְעֵל, וְהִיא גַם מִשְׁפַּעַת מַעֲלוּתֶיהָ אֵלָיו, עַד שֶׁלְעִתִּיד-לָבוֹא יִבֹּא הַדָּבָר לַיָּדִי גַלּוּי, כִּי "נִקְבָּה תִסּוּבֵב גִּבְר".

וּבְזֶה הַרְמִז, שָׁאף בְּעֵנִינִים שֶׁהֵן מִמַּעֲלוֹת הַנָּשִׁים מִצַּד עֲצָמוֹ, וְכִלְשׁוֹן רִש"י "קִדְרָה הַנָּשִׁים הַמְפִּיסוֹת וְכו'", הֵינּוּ שֶׁמִּטְבַּע הָאִשָּׁה לִקְרֹב וְכו', גַּם בָּזֶה אוֹמְרִים שֶׁהִיא "נִקְרָאת עַל שְׁמוֹ" שֶׁל אֱהֲרֹן, שֶׁצְרִיכָה לִקְבֹּל גַּם זֶה מִהִבְעֵל וְכו'.

כֹּא וּמַעֲנִיָּא לְהוֹן מַרְיָם שֶׁבָּחוּ וְאוֹדוּ קִדְם יְיָ אֱרִי אֲתַנְאִי עַל גּוֹתֵנִיָּא וְגִאֲוִתָּא דִּילָהּ הִיא סוּסִיָּא וְרִכְבָּהָ רְמָא בִּימָא:

(כא) וַתַּעַן לָהֶם מַרְיָם שִׁירוֹ לַיהוָה כִּי־גָאָה גָּאָה

סוּם וְרִכְבּוֹ רְמָה בֵּימָם: ׀

כִּי־׀ וַתַּעַן לָהֶם מַרְיָם • מִשָּׁה אָמַר שִׁירָה לְאֻנָּשִׁים: הוּא אוֹמֵר וְהֵם עוֹנִין אַחֲרָיו, וּמַרְיָם אָמְרָה שִׁירָה לְנָשִׁים

• (מכילתא)

כֹּב וְאַשְׁטִיל מִשָּׁה יְתִי יִשְׂרָאֵל מִימָא דְסוּף וְנִפְקִי לְמַדְבָּרָא דְחֶגְרָא וְאַזְלוּ תִלְתָּא יוֹמִין בְּמַדְבָּרָא וְלֹא אֲשַׁכְחוּ מִיָּא:

(כב) וַיִּסַּע מֹשֶׁה אֶת־יִשְׂרָאֵל מִיַּם־סוּף וַיֵּצְאוּ אֶל־מִדְבַר־שׁוּר וַיֵּלְכוּ שְׁלֹשַׁת־יָמִים בְּמִדְבָּר וְלֹא־מָצְאוּ מַיִם:

בֵּימָם, וּגְדוּלָּה הִיְתָה בְּזֵת הַיָּם מִבִּזָּת מַצְרִים, שֶׁנֶּאֱמָר: (שִׁיר הַשִּׁירִים א) "תוֹרִי זָהָב נַעֲשֶׂה לָךְ עִם נִקְדוּת הַכֶּסֶף"כ. לְפִיכָךְ הִצְרָךְ לְהַסִּיעַן בְּעַל־כְּרֶחֶם.

כִּי־׀ וַיִּסַּע מֹשֶׁה • (מכילתא) הִסִּיעַן בְּעַל־כְּרֶחֶם, שֶׁעֲטָרוֹ מַצְרִים אֶת סוּסִיָּהֶם בְּתַכְשִׁיטֵי זָהָב וְכֶסֶף וְאֻבָּנִים טוֹבוֹת, וְהָיוּ יִשְׂרָאֵל מוֹצְאִין אוֹתָם בֵּימָם, וּגְדוּלָּה הִיְתָה בְּזֵת הַיָּם מִבִּזָּת מַצְרִים, שֶׁנֶּאֱמָר תוֹרִי זָהָב נַעֲשֶׂה לָךְ עִם נִקְדוּת הַכֶּסֶף, לְפִיכָךְ הִצְרָךְ לְהַסִּיעַן בְּעַל־כְּרֶחֶם. (טו, כב. ובפרש"י)

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש כרך כא עמ' 77 – מותוך 'לקראת שבת')

הַטַּעַם שֶׁהִיָּה צְרִיף ל'הַסִּיעַ' אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

מִכֶּסֶף וְזָהָב. וְלִפִּי זֶה, בְּשַׁעַה שֶׁהִיהוּדִים רָאוּ בֵּימ־סוּף שֵׁשׁ לְמַצְרִים עוֹד כֶּסֶף וְזָהָב, מִמִּילָא הִבִּינוּ שֶׁהֵם מַחֲזִיבִים לְהַתְעַסֵּק בְּבִזָּת הַיָּם מִצַּד הַצּוּי שֶׁל "וַנִּצְלַתֶם אֶת מַצְרִים". וְאַף־עַל־פִּי שֶׁיָּדְעוּ שֶׁ"בְּהוֹצִיאָךְ אֶת הָעָם גו' תַּעֲבֹדוּן עַל הָהָר הַזֶּה" הוּא צוּי ה', בְּכָל־זֹאת חֲשַׁבּוּ שֵׁשׁ לְהַמְתִּין עַד שִׁיִּסִּימוּ אֶת מִצְוֹת "וַנִּצְלַתֶם", וּבִפְרָט שֶׁמִּצְוֹת "וַנִּצְלַתֶם" הִיא מִצְוָה עוֹבְרָת, וּמִצְוֹת תִּלְמוּד תוֹרָה (מִתֵּן תוֹרָה) נִדְחִית מִסְּפִיָּה.

וְהַגַּם שֶׁנֶּצֱטוּ עַל־יָדֵי מֹשֶׁה לְהַפְסִיק בְּבִזָּת הַיָּם, וְאֵם כֵּן הָרִי זֶה הוֹכֵחָה שֶׁעַל־פִּי רְצוֹן ה' יֵשׁ לְהַפְסִיק בָּזֶה, וְלִהְיוֹת לְעֹבֵר מִתֵּן תוֹרָה, בְּכָל־זֹאת הִיָּה זֶה בְּעַל־כְּרֶחֶם, כִּי לְפִי הַבְּנֵתָם (בַּתוֹרָה) מִצְוֹת תִּלְמוּד תוֹרָה נִדְחִית מִסְּפִיָּה וְכוּנ"ל.

כֹּגִוְאָתוֹ לְמָרָה וְלֹא יָכִילוּ לְמַשְׁתִּי מִיָּא מִמָּרָה אֲרִי מְרִירִין אֲנִין עַל כֵּן קָרָא שְׁמָהּ מָרָה:

(כג) וַיִּבְאוּ מָרָתָה וְלֹא יָכָלוּ לִשְׁתֹּת מִיַּם מִמָּרָה כִּי

מַרְיָם הֵם עַל־כֵּן קָרָא שְׁמָהּ מָרָה:

שפתי חכמים

לומר דְּהִבָּא מִיִּירִי בְּמִטְמוּנִיּוֹת שֶׁהָיוּ לָהֶם: כ רָצָה לוֹמַר, 'תוֹרִי זָהָב' הֵינּוּ בְּזֵת הַיָּם, וְנִקְדוּת הַכֶּסֶף' הֵינּוּ בְּזֵת מַצְרִים, כִּדְאִיתָא בְּמִדְרָשׁ: תוֹרָה כֹּג

לִי, הָרִי תִמִּיד הָיוּ נוֹסְעִים עַל פִּי הַגְּבוּרָה: י ואֵם תֹּאמַר, וְהָא בְּתִיב 'וַיִּנְצְלוּ אֶת מַצְרִים', וּפִירֵשׁ רִש"י שֶׁשָּׂאוֹהָ בְּמִצְוֹלָה שָׂאִין בָּהּ דָּגִים. וְיֵשׁ

(כא) ח אף על פי שלא נכתב במרים רק פסוק הראשון, מכל מקום קצת וסמך על השירה הנזכרת: תורה כב (כב) ה דאם לא כן 'ויסע משה' למה

וַיִּחַמְתּוּ בְּעֶרְהָ בּוֹ. הָרִי הָאֵל שֶׁל שָׂרָשׁ נִהְפָּכֶת לְתִי"ו מִפְּנֵי שְׁנוּסְמִכְתָּ אֶל הוּא"ו הַנוֹסְפֶת. וְכֵן "עָבַד וְאָמַה", (בראשית ל) "הִנֵּה אֲמַתִּי בִלְהָה". "לְנֶפֶשׁ חַיָּה", (איוב לג) וְזִמְתּוּ חַיָּתוֹ לָחֶם. "בֵּין הָרָמָה", וְתִשׁוּבָתוֹ הָרָמָה".

כִּי יִבְאִי מִרְתָּה • כְּמוֹ לְמָרָה, ה"א בְּסוֹף תִּיבָה בְּמָקוֹם לְמִ"ד בְּתַחֲלִיתָהּ, וְהִתִּי"ו הֵיא בְּמָקוֹם ה"א הַנִּשְׁרָשֶׁת בְּתִיבַת מָרָה, וּבִסְמִיכָתָה כְּשֶׁהִיא נִדְבָקֶת לְה"א שֶׁהוּא מוֹסִיף בְּמָקוֹם הַלְמִ"ד, תִּהְפֹּךְ הַה"א שֶׁל שָׂרָשׁ לְתִי"ו, וְכֵן כָּל ה"א שֶׁהִיא שָׂרָשׁ בְּתִיבָה תִּתְהַפֵּף לְתִי"ו בְּסְמִיכָתָהּ, כְּמוֹ (ישעיה כז) "חֲמָה אֵין לִי", (אסתר א)

כִּד וְאַתְרַעְמוּ עָמָא עַל מִלְשָׁה לְמִימָר מָה נִשְׁתִּי:

(כד) וַיִּלְנוּ הָעָם עַל־מִשְׁחָה לְאֹמֶר מַה־נִּשְׁתָּה:

לֹנֵן, רֹעֵם, וְכֵן יֹאמַר הַלֹּעֵז: דְּקוּמְפִ"ל יִשְׁנִ"ק שִׁי"י מוֹסֵב הַדְּבוּר אֶלָּו בְּאֶמְרוֹ שִׁי"י.

כִּי יִלְנוּ • לִשׁוֹן נִפְעֵל הוּא, וְכֵן הַתְּרַגּוּם לִשׁוֹן נִפְעֵל הוּא: "וְאַתְרַעְמוּ", וְכֵן דִּרְךְ לִשׁוֹן תְּלוּנָה לְהִסָּב הַדְּבוּר אֶל הָאָדָם: מִתְּלוּנֵן, מִתְּרֹעֵם, וְלֹא אֹמֶר:

כֹּה וְצִלִּי קָדָם יי וְאֶלְפָה יי אֶעֱא וְדָמָא לְמִיָּא וּבִסְיָמוֹ מִיָּא תִפְנֵן גִּזְרֵי לָהּ קָנִים וְדִין וְתִפְנֵן נִסְיָה:

(כה) וַיִּצְעַק אֶל־יְהוָה וַיֹּרֶחֶוּ יְהוָה עֵץ וַיִּשְׁלַח אֶל־הַמַּיִם וַיַּמְתִּקוּ הַמַּיִם שֵׁם שֵׁם לוֹ חֶק וּמִשְׁפָּט וְשֵׁם נִסְהוּ:

נִמְלְכוּ בְּמִשְׁחָה בְּלִשׁוֹן יִפְהִי: בִּקְשׁ עֲלֵינוּ רַחֲמִים שִׁיְהִיָּה לָנוּ מַיִם לְשִׁתוֹת, אֶלָּא נִתְלוּנָנוּ.

כִּי יִשְׁ שֵׁם לוֹ • בְּמָרָה נִתַּן לָהֶם מִקְצֵת פְּרָשִׁיּוֹת שֶׁל תּוֹרָה שִׁיתַּעֲסֻקוּ בָּהֶם: שִׁבְתָּ וּפְרָה אֲדָמָה² וְדִינֵן (סנהדרין כ). וְשֵׁם נִסְהוּ • לְעֵם, וְרָאָה קָשִׁי עֶרְפֵּן שֶׁלֹּא

כִּי וְאָמַר אִם קִבְּלָא תִקְבֵּל לְמִימָרָא דִּי יִי אֶלְהָךְ וּדְכַשֵּׁר קְדָמוּהִי תַעֲבֹד וְתַצִּית לְפָקוּדוּהִי וְתַשֵּׁר כָּל קִימּוּהִי כָּל מִרְעִין דִּי שְׁוִיתִי בְּמַצְרַיִם לֹא אֲשׁוּנֵן עֲלֶיךָ אֲרִי אֲנִי יי אֶסֶף:

(כו) וַיֹּאמֶר אֱ־שִׁמוּעַ תִּשְׁמַע לְקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהִישָׁר בְּעֵינָיו תַּעֲשֶׂה וְהִאֲזַנְתָּ לְמִצְוֹתָיו וְשִׁמְרַתָּ כָּל־חֻקָּיו כָּל־הַמִּצְוָה אֲשֶׁר־שִׁמַּתִּי בְּמִצְרַיִם לֹא־אֲשִׁים עֲלֶיךָ כִּי אֲנִי יְהוָה רֹפְאֶיךָ: ׀

וְאִם אֲשִׁים הָרִי הוּא כָּלֹא הוֹשִׁמָהִם "כִּי אֲנִי ה' רֹפְאֶיךָ", וְהוּא מְדַרְשׁוֹ (מכילתא). וְלִפִּי פִּירוּשׁוֹ: "כִּי אֲנִי ה' רֹפְאֶיךָ", וּמִלְמַדְךָ תּוֹרָה וּמִצְוֹת לְמַעַן תִּנְצֵל מֵהֶם, כְּרֹפֵא הַזֶּה הָאֹמֶר לְאָדָם: אַל תֹּאכַל דְּבָרִים שְׁמִתְזִירִים אוֹתְךָ לִידֵי חָלִי, וְהוּא אֶזְנוֹן מִצְוֹת. וְכֵן הוּא אֹמֶר (משלי ג) "רַפְּאוֹת תִּהְיֶה לְשִׁרְךָ".

כִּי יִשְׁ אִם שִׁמוּעַ תִּשְׁמַע • זֶה קִבְּלָה שִׁיקְבְּלוּ עֲלֵיהֶם. תַּעֲשֶׂה • הִיא עֲשִׂיָּה. וְהִאֲזַנְתָּ • תִּשָּׂה אָזְנִים לְדַקְדָּק בָּהֶם. כָּל־חֻקָּיו • דְּבָרִים שֶׁאֵינֶן אֶלָּא גִזְרֵת מִלֶּךְ כָּלֹא שׁוּם טַעַם, וַיִּצַּר הָרַע מִקְנִיטָר עֲלֵיהֶם: 'מָה אִסּוּר בְּאֵלָיו, לָמָּה נֶאֱסָרוּ? כְּגוֹן: לְבִישֵׁת כְּלָאִים, וְאֲכִילַת חֲזִיר, וּפְרָה אֲדָמָה וְכִיּוּצָא בָּהֶם. לֹא אֲשִׁים עֲלֶיךָ.

שפתי חכמים

זֶה, לְכֵן פִּירַשׁ 'נִסְהוּ' לְעֵם עַל הַתְּלוּנָה וְכו': תוֹרָה כו
(כז) ׀ דִּקְשָׁה לִיָּה, דָּאִם לֹא יִשִּׁים לְמָה אֹמֶר 'אֲנִי ה' רֹפְאֶיךָ', לְכֵן פִּירַשׁ וְאִם אֲשִׁים וְכו', וְהִכִּי פִירוּשׁוֹ, אִם שִׁמוּעַ תִּשְׁמַע וְגו' אִזְּלָא אֲשִׁים, אֲבָל אִם לֹא תִשְׁמַע, רָצָה לֹמַר כִּי אֵין צִדִּיק בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה טוֹב וְכו', אִזְּלָא אֲשִׁים עֲלֶיךָ, אֲבָל הָרִי הוּא כָּלֹא הוֹשִׁמָה וְכו': עֲרָצָה לֹמַר, שְׁמִיָּה נִשְׁמַע שֶׁהִיא רְפוּאָה, וְכָל שְׁכֵן שְׁמוֹנַעַת הַחֲלִי לְבָא: תוֹרָה כו

יִדְעִתִּי מִי הַכְּרִיחַ לְרִשׁ"י לְפָרֵשׁ יוֹשֵׁם נִסְהוּ עַל הַתְּלוּנָה, שֶׁאֵין עֲנָן לוֹ עִם חֶק וּמִשְׁפָּט שְׁנֵתָן לָהֶם, וְלֹא פִירַשׁ עַל הַמִּצְוֹת שְׁנֵתָן לָהֶם לְנִסּוּתָם אִם יִקְבְּלוּ בְּשִׁמְחָה אִם לֹא, שֶׁאִזְּלָא יִתְיַשֵּׁב יוֹתֵר מִה שִׁקְבַת אַחֲרָיו מִדֵּי יוֹדִיָּה אִם שִׁמוּעַ תִּשְׁמַע וְגו', עַד כָּאן. וְיֵשׁ לֹמַר, דָּאִי קָאִי יוֹשֵׁם נִסְהוּ עַל הַמִּצְוֹת שֶׁצִּוְּהָ לָהֶם, הִיָּה לוֹ לֹמַר 'שֵׁם שֵׁם לוֹ חֶק וּמִשְׁפָּט וְנִסְהוּ, יוֹשֵׁם לְמָה לִי, דִּי'יוֹשֵׁם' מִשְׁמַע עֲנָן אַחֵר מִמֶּה שֶׁנֶּאֱמַר לְפָנֶי

(כד) לִרְצָה לֹמַר עַל הָאָדָם שֶׁמִּתְלוּנֵן, אֲבָל כְּשֶׁהוּא אֹמֶר 'לֹנֵן' אֵינּוּ מוֹסֵב כָּל כֶּף עַל הָאָדָם שְׁלוּנֵן: תוֹרָה כה
(כה) מִ דִּישׁ לֹמַר, שִׁבְתָּ מִפְּרֵשׁ הָקָרָא מִיד אַחֲרָיו. אִי נִמִּי מִדְּכָתִיב בְּדִבְרוֹת אַחֲרוֹנוֹת 'בְּאֶשֶׁר צִוִּיתְךָ, וּפִירַשׁ רִשׁ"י בְּאֶשֶׁר צִוִּיתְךָ בְּמָרָה. וּפְרָה אֲדוּמָה מִדְּכָתִיב 'חֶק, וְגַבִּי פְרָה אֲדוּמָה כְּתִיב נִמִּי 'חֶקת'. וְהַמְּפָרְשִׁים הָאֲרִיכוּ בַּזֶּה, דְּבִמְכִילְתָּא וּבִגְמָרָא נִזְכְּרוּ מִצְוֹת אַחֲרוֹת, וְעוֹיִין שֵׁם: ׀ כְּתִיב הָרָאִים, לֹא

♦ יום חמישי י"א שבט ♦

כז ואָטוּ לְאַיִלִם וְתָמָן תָּרִי עֶשֶׂר מִבּוֹעֵין
דְּמִין וְשִׁבְעֵין דְּקָלִין וְשָׂרוּ תָמָן עַל מֵאָה :

(כז) וַיָּבֹאוּ אֵילָמָה וְשֵׁם שְׁתֵּים עָשָׂרָה עֵינַת מַיִם
וְשִׁבְעִים תְּמָרִים וַיַּחֲנוּ שָׁם עַל־הַמַּיִם:

כ"ז • שְׁתֵּים עָשָׂרָה עֵינַת מַיִם • בְּנִגְד י"ב שְׁבָטִים נִדְמָנוּצ לָהֶם. וְשִׁבְעִים תְּמָרִים • בְּנִגְד שְׁבָעִים זָקָנִים.

א וּנְטָלוּ מֵאֵילִם וְאָטוּ כָּל כְּנֻשְׁתָּא דְּבָנֵי
יִשְׂרָאֵל לְמַדְבָּרָא דְּסִין דִּי בֵין אֵילִם וּבֵין
סִינֵי בְּחֻמְשַׁת עֶסְרָא יוֹמָא לְיִרְחָא תַנְיָנָא
לְמַפְקָהוֹן מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם:

טז (א) וַיִּסְעוּ מֵאֵילִם וַיָּבֹאוּ כָּל־עֵדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
אֶל־מִדְבַּר־סִין אֲשֶׁר בֵּין־אֵילִם וּבֵין סִינֵי בְּחַמְשָׁה
עֶשֶׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי לְצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם:

משיורי המצה) — שְׁשִׁים וְאַחַת סְעֻדוֹת, וַיֵּרֶד לָהֶם מִן
בָּט"ז בְּאֵיֶר, וַיּוֹם א' בְּשַׁבַּת הַיְּהִי, כְּדֹאִיתָא בְּמִסְכַּת
שַׁבַּת (דף פז).

כ"ז • בְּחַמְשָׁה עֶשֶׂר יוֹם • נִתְפָּרֵשׁ הַיּוֹם שֶׁל חֲנֻיָּה
זו, לְפִי שֶׁבּוּ בַּיּוֹם כָּל־הָהָרָה שֶׁהוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם,
וְהוֹצִיאוּ לָמָן. לְמַדְנֵי, שֶׁאֵכְלוּ מִשִּׁירֵי הַבָּצֵק, (גירסת ר"ם)

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך לא עמ' 87)

בשְׁלֻמוֹתָהּ עַד מִתָּן תּוֹרָה. וְכִפִּי שְׁמוּבָן מִפְּרוּשׁ רַש"י לְעִיל
(טו, כה), שֶׁבְּמִרְהָ קָבְלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל פְּרֻשִׁיּוֹת שֶׁל תּוֹרָה (שַׁבָּת,
פָּרָה אֲדָמָה וְדִינִין) שִׁיתְּעַשְׂקוּ בָּהֶן, וְהִינּוּ שִׁילְמָדוּ פְּרֻשַׁת שַׁבָּת,
אֶף עַדִּין לֹא נִצְטוּוּ לְקַיֵּם מִצְוָה זוּ בְּפִעֵל.

וַיֵּרֶד לָהֶם מִן בְּשֻׁשָׁה עֶשֶׂר בְּאֵיֶר, וַיּוֹם אָחָד בְּשַׁבַּת הַיְּהִי
(רש"י טז, א)
הִקְשׁוּ הַמְּפָרָשִׁים, שֶׁלִּפְיָזָה נִמְצָא שֶׁבִּיאָתָם לְמִדְבַּר סִין,
בָּט"ו בְּאֵיֶר, הִיָּתָה בַּיּוֹם הַשַּׁבָּת, הִינּוּ שֶׁנִּסְעוּ אֶז בְּשַׁבָּת. וַיֵּשׁ
לִזְמֶר, שֶׁבְּדֶרֶךְ הַפֶּשֶׁט לֹא נִצְטוּוּ עַל שְׁמִירַת שַׁבָּת

ב וְאֶתְרַעְמוּ כָּל כְּנֻשְׁתָּא דְּבָנֵי יִשְׂרָאֵל עַל
מֹשֶׁה וְעַל אֹהֲרֵן בְּמִדְבָּרָא:

(ב) וַיִּלּוּנוּ כָּל־עֵדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן
בְּמִדְבָּרָא:

כ"ז • וַיִּלּוּנוּ • לְפִי שֶׁפָּלָה הַלֶּחֶם.

ג וַיֹּאמְרוּ לְהוֹן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִנִּי דְּמִיתָנָא קָדָם
יְי בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם כַּד הָוִינָא זְהִבִּין עַל
דְּדִירֵי בְּסָרָא כַּד הָוִינָא אֶכְלִין לְחֵמָא וְשִׁבְעִין
אַרְי אֶפְקִיתוּן זְתָנָא לְמַדְבָּרָא דְּדִין לְמַשְׁלָא
יֵת כָּל קְהֵלָא דְּדִין בְּכַפָּנָא:

(ג) וַיֹּאמְרוּ אֱלֹהִים בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִי־יִתֵּן מוֹתָנִינוּ בְּיַד
יְהוָה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּשַׁבְּתָנִינוּ עַל־סִיר הַבָּשָׂר
בְּאֶכְלֵנוּ לֶחֶם לְשֹׁבַע כִּי־הוֹצֵאתָם אֹתָנוּ אֶל־
הַמִּדְבָּר הַזֶּה לְהַמִּית אֶת־כָּל־הַקָּהָל הַזֶּה בְּרַעֲב: ם

שפתי חכמים

כָּבֵד נִצְטוּוּ בְּמִרְהָ עַל הַשַּׁבָּת וְאִיֶּךְ
עָבְרוּ עַל אִיסוּר תַּחֲוִמִּין לִילֵף בְּשַׁבָּת
וְכו'. וְשָׁמָּה יֵשׁ לִזְמֶר שֶׁבְּחַמְשָׁה עֶשֶׂר
יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי דְּכְתִיב בְּקָרָא לֹא קָאִי
אֶלָּא אֶיִיבֹאוּ, אֲבָל נְסִיעָתָן לֹא הָיָה
אֶלָּא בְּשִׁשִּׁי בְּשַׁבָּת, דְּהִינּוּ בְּאַרְבַּעָה
עֶשֶׂר יוֹם. וְעִינִין כְּנֻה בְּנִתְלַת
יַעֲקֹב: תורה ב

ראשונה היו אוֹכְלִים בְּמִצְרַיִם, דְּהִינּוּ
לִיל חַמְשָׁה עֶשֶׂר, וּבְחַמְשָׁה עֶשֶׂר
שַׁחֲרִית יֵצְאוּ: ר' מִדְּכָתִיב 'שֶׁשֶׁת יָמִים
תִּלְקֻטוּהוּ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי' לִירִידָתוֹ
'שַׁבָּת' הוּא, וְלֹא יְהִיָּה בּו'. הִקְשָׁה
הָרַצ"ם, שְׁמוּכָח מֵהָאִי קָרָא שְׁחַמְשָׁה
עֶשֶׂר בְּאֵיֶר שֶׁנִּסְעוּ מֵאֵילִם וּבָאוּ
לְמִדְבַּר סִין יוֹם שַׁבָּת הָיָה, וְקָשָׁה וְהָא

(כז) דְּקָשָׁה לוֹ לָמָּה לִי הַמִּנְיָן: צ רָצָה
לִזְמֶר, שֶׁהָיוּ מוֹצֵאִין אוֹתָם. אֲבָל אֵין
לְפָרֵשׁ 'שֶׁנִּדְמָנוּ לְהָן' שֶׁעֲבָשׁוּ וְנִבְרָאוּ,
דְּהָא כְּתִיב 'אֵין כָּל חֹדֶשׁ תַּחַת
הַשָּׁמֶשׁ: תורה א

טז (א) ק אֶף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁאַרוּ שִׁשָּׁה
עֶשֶׂר יָמִים מִנִּסְיוֹן, וּמֵאִיֶּר הָיוּ חַמְשָׁה
עֶשֶׂר יָמִים עַד יְרִידַת הַמָּן, וְאֵם כֵּן הוּא
שְׁשִׁים וּשְׁתַּיִם סְעֻדוֹת, סְעֻדָּה

שיעור יומי ליום חמישי י"א שבט ושנים מקרא ואחד תרגום – טז – פרשת בשלח פא

כ"י מי יתן מותנו • שנמות, ואינו שם דבר כמו מותנו (בחול), אלא כמו: עשותנו, חנותנו, שובנו, ל"י • דמיתנא, כמו לו מתנו, הלואי והיינו מתים.

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הֲנִי מְמַטֵּיר לָכֶם לֶחֶם מִן־הַשָּׁמַיִם וַיֵּצֵא הָעָם וּלְקָטוּ דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ לִמְעַן אֲנִסְנוּ הִילֵךְ בְּתוֹרָתִי אִם־לֹא: (ד) וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה הֵא אָנָּה מַחִית לָכוֹן לֶחֶמָא מִן שָׁמַיָא וַיִּפְקִין עֲמָא וַיִּלְקְטוּן פְּתָגָם יוֹם בְּיוֹמָה בְּדִיל דְּאֲנִסְנוּן הִיִּכּוֹן בְּאוֹרֵיתִי אִם לֹא:

כ"י דבר יום ביומו • צרך אכילת יום ילקטו ביום, ולא ילקטו היום לצרך מחר (מכילתא). למען

וְהָיָה בַּיּוֹם הַשְּׁשִׁי וְהָכִינוּ אֶת אֲשֶׁר־יִבְיֹאוּ וְהָיָה מִשְׁנֶה עַל אֲשֶׁר־יִלְקְטוּ יוֹם יוֹם: (ה) וְהָיָה בַּיּוֹם הַשְּׁשִׁי וְהָכִינוּ אֶת אֲשֶׁר־יִבְיֹאוּ וְהָיָה מִשְׁנֶה עַל אֲשֶׁר־יִלְקְטוּ יוֹם יוֹם:

כ"י וְהָיָה מִשְׁנֶה • ליום ולמחרת. מִשְׁנֶה • על שְׁהִיּוּ גִלְגִּילִים לִלְקֹט יוֹם־יוֹם שֶׁל שָׁאָר יְמוֹת הַשָּׁבוּעַ. וַאֲמַר אֲנִי: "אֲשֶׁר יִבְיֹאוּ וְהָיָה מִשְׁנֶה", לֹא־חֹר שִׁיבְיֹאוּ מִצָּאָו מִשְׁנֶה בְּמִדְיָה עַל אֲשֶׁר יִלְקְטוּ וְיִמְדּוּ יוֹם־יוֹם, וְזֶהוּ: "לְקָטוּ לֶחֶם מִשְׁנֶה", בְּלִקְטָתוֹ הָיָה נִמְצָא לֶחֶם מִשְׁנֶה, וְזֶהוּ: "עַל כֵּן הוּא נֹתֵן לָכֶם בַּיּוֹם הַשְּׁשִׁי לֶחֶם יוֹמִים", נֹתֵן לָכֶם בְּרִכָּה בְּבֵית לְמַלְאוֹת הָעֵמֶר פְּעָמִים, לְלֶחֶם יוֹמִים.

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּרָמָשׁ וְתִדְעוּן אֲדִי יְיָ אֵפִיק יִתְּכוֹן מִצָּרְעָא דְּמִצְרִים: (ו) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּדְעֻתָם כִּי יְהוָה הוֹצִיא אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם:

כ"י עֶרֶב • כְּמוֹד לְעֶרֶב. וַיִּדְעֻתָם כִּי ה' הוֹצִיא אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם • לִפִּי שְׁאִמְרָתָם לָנוּ: "כִּי הוֹצִאתָם אֶתְכֶם מִמִּצְרַיִם, תִּדְעוּן כִּי לֹא אֲנִי־הוּא הוֹצִאתֵכֶם מִמִּצְרַיִם, אֲלֵא ה' הוֹצִיא אֶתְכֶם, שִׁיגִיז לָכֶם אֶת הַשִּׁלּוֹ.

וּבִצְרָא וְתַחֲזוּן יֵת יִקְרָא דִּי כַּד שְׁמִיעַ (קְדָמוּהִי) יֵת תִּרְעָמוּתְכוֹן עַל מִימְרָא דִּי וְנִחְנָא מֵה אֲדִי אֲתִרְעָמוּתוֹן עֲלֵנָא: (ז) וּבִצְרָא וְתַחֲזוּן יֵת יִקְרָא דִּי כַּד שְׁמִיעַ (קְדָמוּהִי) יֵת תִּרְעָמוּתְכוֹן עַל מִימְרָא דִּי וְנִחְנָא מֵה אֲדִי אֲתִרְעָמוּתוֹן עֲלֵנָא:

שפתי חכמים

(ג) ש פירוש, דְּהָא הִתְרַגְּמוּ מִתְרַגֵּם עַל 'מי יתן מותנו, לוי דמיתנא, כמו שתרגם על 'לו מתנו, ו'לו מתנו' פשיטא שפירשו הלואי והיינו מתים, אם כן 'מי יתן מותנו' נמי פירשו הלואי היינו מתים, דהיינו שנמות: תורה ד

(ד) ת פירוש 'דבר' ענין וצורך, ומפני שצורך היום הוא לכמה דברים לכן פירש המכונן פה צורך אכילת היום. גם הוסיף מלת 'לקטו' בין מלת 'יום' ובין מלת 'ביומו', להודיע שמלת 'ביומו' דבקה עם מלת 'לקטו', לא עם 'יום' הסמוך לו, שאם כן יהיה פירוש לצורך היום שבאותו יום, ואין לו טעם, גם לא נודע מזה זמן לקטותו, לך מוסיף הרב ואמר 'לקטו ביומו', והוסיף עוד 'ולא ילקטו היום לצורך

מחר' להודיע שאין פגנת הכתוב שחובה ללקוט, רק שלא ילקטו היום לצורך מחר. הרא"ם: א 'למען אנסנו' הוא דבוק ב'לחם מן השמים', פירוש עם המצות התלויות בו, דהיינו שמירת שבת ושל לא ילקטו היום לצורך מחר, לא עם הסמוך לו שהיא 'לקטו דבר יום ביומו', שאז יובן שמה שהוזהרתי שלא ילקטו היום לצורך מחר הוא 'למען אנסנו' אם יקיים מצותי בזה אם לא, וזה לא יתכן, למה ירצה לנסותו במצות 'לא תותירו' ולא במצות שבת: ב אכל לא כמו שפירש בפירוש עקב גבי 'לנסותך לדעת התשמר מצותי', שלא תנסהו ולא תהרהר אחרי, דהתם דבוק הנסיון עם הענוי דלעיל מיניה, והנסיון שאצל

הענוי פירושו שלא תהרהר אחרי, אכל הכא דלא נזכר שום ענוי וצער לא יתכן לפרש הנסיון שלא יהרהר אחר מדותיו. (נר אריה) דכאן אי אפשר לפרש אם תהרהר, שאין אומרים לאדם אנסה אותך אם לא תהרהר, שאם כן לא היה נסיון, אכל יתכן לומר אנסה אותך אם תשמר מצותי אם לא. אכל לקמן הם דברי משה, אמר 'ויענה' וגו' לנסותך אם תהרהר אחר יתבאר שמו: תורה ה

(ה) ג כלומר, ולא משנה של כל השבוע דהיינו עשרה עמרים כמוכן מן הכתוב: תורה ו

(ו) ד 'כמו בערב' גרסינן, כמו שכתוב אחרי ו'יאמר משה בתת ה' לכם בערב: תורה ז

מָה • מָה אֲנַחְנוּ חֲשׁוֹבִין? • כִּי תִלְיִנוּ עָלֵינוּ • שְׂתַרְעִימוּ עָלֵינוּ אֶת הַפֶּל, אֶת בְּנֵיכֶם וּנְשֵׁיכֶם וּבְנוֹתֵיכֶם וְעַרְב רָב. וְעַל־כָּרְחִי אָנִי זָקוּק לִפְרֹשׁ "תִּלְיִנוּ" בִּלְשׁוֹן תַּפְעִילוּ – מִפְּנֵי דְגִשּׁוּתוֹ וּקְרִיזָתוֹ, שְׂאֵלוֹ הִיָּה רָפָה הֵייתִי מִפְּרֹשׁוֹ בִּלְשׁוֹן תַּפְעִילוּ, כְּמוֹ (לְקַמֵּן יו') "וַיִּלֵּן הָעַם עַל מֹשֶׁה", אוֹ אִם הִיָּה דְגוּשׁ וְאֵין בּוֹ יו"ד וְנִקְרָא 'תִּלְוָנוּ', הֵייתִי מִפְּרֹשׁוֹ לְשׁוֹן 'תִּתְלַוְנוּ'. עַכְשָׁו, הוּא מְשַׁמַּע תִּלְיִנוּ אֶת אַחֲרִים, כְּמוֹ בְּמִרְגָּלִים: (בַּמִּדְבָּר יו') "וַיִּלְיִנוּ עָלָיו אֶת כָּל הָעֵדָה".

ח וַאֲמַר מֹשֶׁה בְּדִיתָן יִי לְכוּן בְּרַמְשָׁא בִסְרָא לְמִיכָל וְלַחֲמָא בְּצַפְרָא לְמַסְבַּע בְּדִשְׁמִיעִין קְדָם יִי נַת תַּרְעֻמוֹתְכוֹן דִּי אַתּוֹן מִתְרַעְמִין עֲלוּהִי וְנַחֲנָא מָה לֹא עֲלֵנָא תַרְעֻמוֹתְכוֹן אֲלֵהֶן עַל מִימְרָא דִּיִּי:

שְׂלֹא כַהֲגֹן, שֶׁהִרְבֵּה בְהִמּוֹת הָיוּ לָהֶם. וְעוֹד, שֶׁהִיָּה אֲפֹשֶׁר לָהֶם בְּלֹא בִשָּׁר. לְפִיכֹךְ נָתַן לָהֶם בִּשְׁעַת טַרַח שְׂלֹא כַהֲגֹן. אֲשֶׁר-אַתֶּם מְלִינִים עָלָיו • אֶת הָאֲחֵרִים, הַשּׁוֹמְעִים אֲתֶכֶם מִתְלַוְנָנִים.

ט וַאֲמַר מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן אָמַר לְכָל כְּנִשְׁתָּא דְבְּנֵי יִשְׂרָאֵל קְרִיבוּ קְדָם יִי אֲרִי שְׁמִיעִין קְדָמוּהִי נַת תַּרְעֻמוֹתְכוֹן:

י וַיְהִי כִּדְבַר אֲהֲרֹן עִם כָּל כְּנִשְׁתָּא דְבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲתַפְּנִי לְמַדְבָּרָא וְהָא יִקְרָא דִּיִּי אֲתַגְלִי בַּעֲנָנָא:

י"א • וּבִקֵּר וּרְאִיתֶם • לֹא עַל הַכְּבוֹד שֶׁנֶּאֱמַר: "וַהֲנִיָּה כְבוֹד ה' נִרְאָה בַּעֲנָן" נֶאֱמַר, אֲלֵא כֹךְ אָמַר לָהֶם: "עַרְב וִידַעְתֶּם" כִּי הִיכָלֶת בְּיָדוֹ לִתֵּן תַּאֲוָתְכֶם וּבִשָּׁר יִתֵּן, אֲךָ לֹא בְּפָנִים מֵאִירוֹת יִתְנַנֶּה לָכֶם כִּי שְׂלֹא כַהֲגֹן שְׂאֵלְתֶם אוֹתוֹ וּמִכָּרַס מְלֵאָה. וְהִלַּחֲם שְׂשֵׁאֲלֵתֶם לְצוּרָה, בִּירִידָתוֹ לְבַקֵּר תִּרְאוּ אֶת כְּבוֹד אוֹר פְּנִי, שִׁירִידָהוּ לָכֶם דְּרוֹךְ חִבָּה, בְּבִקֵּר – שִׁישׁ שְׁהוֹת לְהַכִּינוֹ, וְטַל מְלֻמְעָלָה וְטַל מְלֻמְשָׁה כְּמִנְחָה בְּקוּפְסָא. אֶת תִּלְנִתֵּיכֶם עַל ה' • כְּמוֹ אֲשֶׁר עַל ה'. וְנַחֲנוּ

(ח) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בְּתַת יְהוָה לָכֶם בְּעַרְב בִּשָּׁר לֵאמֹר וְלַחֲם בְּבִקֵּר לְשִׁבְעַ בְּשִׁמְעַ יְהוָה אֶת־תִּלְנִתֵּיכֶם אֲשֶׁר־אַתֶּם מְלִינִם עָלָיו וְנַחֲנוּ מָה לֹא־עָלֵינוּ תִלְנִתֵּיכֶם כִּי עַל־יְהוָה:

י"ב • בִּשָּׁר לֵאכֹל • וְלֹא לְשַׁבַּע. לְמַדָּה תוֹרָה דְּרוֹךְ אֲרִי: שְׂאִין אוֹכְלִין בִּשָּׁר לְשַׁבַּע. וְמָה רָאָה לְהוֹרִיד לָחֶם בְּבִקֵּר וּבִשָּׁר בְּעַרְב? לְפִי שֶׁהִלַּחֲם שְׂאֵלוֹ כַהֲגֹן, שְׂאִי־אֲפֹשֶׁר לוֹ לֵאדָם בְּלֹא לָחֶם, אֲכָל בִּשָּׁר שְׂאֵלוֹ

(ט) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן אָמַר אֶל־כָּל־עַדַּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קְרִבוּ לִפְנֵי יְהוָה כִּי שָׁמַע אֶת תִּלְנִתֵּיכֶם:

י"ג • קְרִבוּ • לְמָקוֹם שֶׁהָעֲנָן יֵרֵד.

(י) וַיְהִי כִּדְבַר אֲהֲרֹן אֶל־כָּל־עַדַּת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וַיִּפְּנוּ אֶל־הַמִּדְבָּר וַהֲנִיָּה כְבוֹד יְהוָה נִרְאָה בַּעֲנָן: פ

♦ יום שישי י"ב שבט ♦

יא ומליל יי עם משה למימר:

(יא) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

יב שְׁמִיעִי קְדָמִי נַת תַּרְעֻמַּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִלִּיל עֶמְהוֹן לְמִימַר בֵּין שְׁמִשְׁא תִּיכְלוֹן בִּסְרָא וּבְצַפְרָא תִּשְׁבְּעוֹן לְחֲמָא וְתִדְעוֹן אֲרִי אָנָּה יִי אֲלֵהֶכוֹן:

(יב) שְׁמִיעִי אֶת־תְּלֻנֹּתַי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דְּבַר אֱלֹהִים לֵאמֹר בֵּין הָעַרְבִים תֹּאכְלוּ בִשָּׁר וּבְבִקֵּר תִּשְׁבְּעוּ לָחֶם וִידַעְתֶּם כִּי אָנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:

שפתי חכמים

לְכֹן גַּם כֵּן הִיָּה יוֹדַע, אֲלֵא רַק לְהוֹדִיעַ הַתִּלְוֹנוֹת הָהֵן עַל מִי הֵן, וְאָמַר שֶׁהֵם אוֹתָן שְׂעַל ה': תוֹרָה ח

שְׂשֵׁאֲלֵתֶם מִכָּרַס מְלֵאָה, רָצָה לוֹמַר דְּהָא הִרְבֵּה בְהִמּוֹת הָיוּ לָהֶם: † דְּפִשּׁוּטוֹ מְשַׁמַּע שְׁעָתָה וְשִׁמְעַ שְׁתִּלְוֹנוֹתֵיכֶם עָלָיו, וְהָרִי הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מְקוּדָם

(ז) הַ שְׁנָה הִיָּה בְּאוֹתוֹ יוֹם וְלֹא בְּבִקֵּר שֶׁל מִחֲרָתוֹ. גוֹר אֲרִיָּה: † רְצוֹנוֹ לוֹמַר, שְׂשֵׁאֲלֵתֶם אוֹתוֹ שְׂלֹא לְצוּרָה, כִּי הָאָדָם יָכוֹל לְחִיּוֹת בְּלֹא בִשָּׁר. וְעוֹד

(יג) וַיְהִי בָעֶרֶב וַתַּעַל הַשָּׁלֹחַ וַתָּבֵא אֶת־הַמַּחֲנֶה וּבִבְקָר הֵיחָל שִׁכְבַּת הַפֶּל סָבִיב לַמַּחֲנֶה:
יגוֹהִי בְרַמְשָׁא וּסְלִיקַת סְלִי וְחַפְתָּ יָת
מְשָׁרִיתָא וּבְצִפְרָא הֹוֹת נְחִתָּת טְלָא סְחֹור
סְחֹור לְמְשָׁרִיתָא:

הַאֲרֵץ וְהָמָן יוֹרֵד עָלָיו, וְחֹזֵר יוֹרֵד טַל עָלָיו, וְהָרִי
הַזֶּה כְּמִנְחָה בְּקוֹפֶסָא (יזמא עה. מכילתא).
כ"י • הַשָּׁלֹחַ • מִיָּן עוֹף, וְשָׁמָּה מָאד (יזמא עה). הֵיחָל
שִׁכְבַּת הַטָּל • הַטָּל שׁוֹכֵב עַל הָמָן, וּבְמִקּוֹם אַחֵר
הוּא אוֹמֵר (במדבר יא): "וּבִרְדַּת הַטָּל וְגו'", הַטָּל יוֹרֵד עַל

(יד) וַתַּעַל שִׁכְבַּת הַטָּל וַחֲנִיָּה עַל־פְּנֵי הַמִּדְבָּר דֵּק
מַחֲסָפִים דֵּק כַּפָּר עַל־הָאֲרֵץ:
יִי וּסְלִיקַת נְחִתָּת טְלָא וְהָא עַל אִפִּי מִדְבָּרָא
דְּעֵדֶק מְקַלָּף דְּעֵדֶק כְּגִיר כְּגִלְדָא עַל
אַרְעָא:

כ"י • וַתַּעַל שִׁכְבַּת הַטָּל וְגו' • כְּשֶׁהַחֲמָה זֹרַחַת,
עוֹלָה הַטָּל שָׁעַל הָמָן לְקִרְאָת הַחֲמָה, כְּדֶרֶךְ טַל, עוֹלָה
לְקִרְאָת הַחֲמָה. אָף אִם תִּמְלָא שְׁפוּפֶרֶת שֶׁל בִּיצָה טַל
וְתִסָּתֵם אֶת פִּיקָה וְתִנְיָחָה בַּחֲמָה, הִיא עוֹלָה מֵאֲלִיָּה
בְּאֹוִיר. וּרְבוּתִינֵי דְרָשׁוּ: שֶׁהַטָּל עוֹלָה מִן הָאֲרֵץ
בְּאֹוִיר, וְכַעֲלוֹת שִׁכְבַּת הַטָּל נִתְּגַלָּה הָמָן, וְרָאִי
"וַחֲנִיָּה עַל פְּנֵי הַמִּדְבָּר" וְגו'. דֵּק • דָּבָר דֵּק.
מַחֲסָפִים • מְגַלָּה, וְאֵין דּוּמָה לוֹ בַּמִּקְרָא. וַיֵּשׁ לְפָרֶשׁ:
מַחֲסָפִים, לְשׁוֹן חֲפִיסָה וְדִלּוּסְקָמָא, שֶׁבִּלְשׁוֹן מִשְׁנָה.
כְּשֶׁנִּתְּגַלָּה מִשִּׁכְבַּת הַטָּל רָאִי שֶׁהִיא דָּבָר דֵּק מַחֲסָפִים

(טו) וַיִּרְאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־אָחִיו מִן
הוּא כִּי לֹא יָדְעוּ מַה־הוּא וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם
הוּא הַלֶּחֶם אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה לָכֶם לֶאֱכֹלָה:
טו וַיַּחֲזִיזוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ גְבֵר לְאַחֵיהֶי
מִנָּא הוּא אֲרִי לֹא יָדְעוּ מַה הוּא וַיֹּאמֶר
מֹשֶׁה לְהוֹן הוּא לַחֲמָא דִּיהֵב יֵי לְכוֹן
לְמִיכָל:

כ"י • מִן הוּא • הִכְנַת מִזֹּזֵן הוּא, כְּמוֹ (דניאל א): "וַיִּמָּן לָהֶם הַמֶּלֶךְ". כִּי לֹא יָדְעוּ מַה־הוּא • שִׁיקְרָאוּהוּ
בְּשֵׁמוֹ.

(טז) זֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה לְקַטֹּו מִמֶּנּוּ אִישׁ
לְפִי אֱכָלוֹ עֹמֵר לְגִלְגָּלַת מִסֵּפֶר נַפְשֹׁתֵיכֶם אִישׁ
לְאִשֶּׁר בְּאַהֲלוֹ תִקְחוּ:
טז דִּין פִּתְגָמָא דִּי פִקִּיד יֵי לְקוּטוֹ מִגְּזָה גְבֵר
לְפִי מִיכָלָה עֹמֵרָא לְגִלְגָּלַתָא מִנֵּן
נַפְשִׁיתִיכֹן גְבֵר לְדִי בְּמִשְׁכְּנָה תִסְבִּין:

כ"י • עֹמֵר • שֵׁם מִדָּה. מִסֵּפֶר נַפְשֹׁתֵיכֶם • כְּפִי מִנֵּן נַפְשׁוֹת שֵׁישׁ לְאִישׁ בְּאַהֲלוֹ, תִקְחוּ עֹמֵר לְכָל גִּלְגָּלַת.

(יז) וַיַּעֲשׂוּ־כֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּלְקְטוּ הַמִּרְבָּה וְהַמִּמְעִיט:
יז וַיַּעֲבִדוּ כֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּלְקְטוּ דְאִסְגִּי
וּדְאִזְעִר:

שפתי חכמים

(יד) ח רָצָה לוֹמַר, אָף עַל פִּי שֶׁדִּר
הַעוֹלָם דִּלְחָם עוֹלָה מִן הָאֲרֵץ וּמִיָּם
יוֹרֵד מִן הַשָּׁמַיִם, כָּאֵן הִיא בְּהִיפּוּף,
שֶׁהָמָן הוּא לְחֵם יוֹרֵד מִן הַשָּׁמַיִם וְטַל
עוֹלָה מִן הָאֲרֵץ, כְּדֹאִיתָא בְּתַנְחוּמָא: ט
רָצָה לוֹמַר, לְפִי שֶׁפִּירֵשׁ לְעִיל
כְּשֶׁהַחֲמָה זֹרַחַת עוֹלָה הַטָּל וְכו'

מִפְרֵשׁ עֲבָשׁוּ, וְהָכִי מִשְׁמַע הַקָּרָא,
וְכַעֲלוֹת וְכו' נִתְּגַלָּה וְרָאִי אוֹתוֹ, לֹא
שֶׁבַעֲלִיתוֹ נִתְּגַלָּה. אָבָל לְפִי מִדְרַשׁ
ר"ל שֶׁפִּירֵשׁוּ הַעֲלִיָּה מִן הָאֲרֵץ צָרִיךְ
לוֹמַר שֶׁפִּירֵשׁוּ 'וַחֲנִיָּה עַל פְּנֵי הַמִּדְבָּר'
מוֹרָה עַל הַיָּרִיחוֹת, שֶׁבַעֲלִית הַטָּל מִן

הָאֲרֵץ יוֹרֵד הָמָן עַל פְּנֵי הַמִּדְבָּר: י
פִּירֵשׁ, מִיָּיִ נִדּוּת, וְחַמּוֹת הָם: כ רָצָה
לוֹמַר, לֹא שֶׁהָמָן דּוּמָה לְמִרְאֵה גִיר,
שֶׁהָרִי גִיר הוּא שְׁחֹור, אֲלָא דֵּק הִיא
כְּגִיר, אָבָל בְּאֵמַת הָמָן הִיא
לְכֹן: תורה טו

הַעֲדִיף עַל עַמּוֹר לְגַלְגַּלֶּת אֲשֶׁר בְּאֶהְלוֹ, וְהַמְמַעִיט לְלֶקֶט, לֹא מֵצֵא חֶסֶר מֵעַמּוֹר לְגַלְגַּלֶּת, וְזֶהוּ גֹס גְּדוֹל שֶׁנַּעֲשֶׂה בּוֹ.

כ"י ◀ הַמְרַבֶּה וְהַמְמַעִיט • יֵשׁ שְׁלֶקְטוֹ הַרְבֵּה, וְיֵשׁ שְׁלֶקְטוֹ מְעַט, וְכִשְׁבָּאוּ לְבִיתָם וּמָדְדוּ בְּעַמּוֹר, אִישׁ אִישׁ מִה שְׁלֶקְטוֹ, וּמֵצְאוּ שֶׁהַמְרַבֶּה לְלֶקֶט, לֹא

יח ויכלו בעמור ולא אותר דאסגי ודאזער
לא חסיר גבר לפום מיכלה לקטו:

(יח) וַיִּמְדּוּ בְּעַמּוֹר וְלֹא הָעֲדִיף הַמְרַבֶּה וְהַמְמַעִיט
לֹא הַחֲסִיר אִישׁ לְפִי־אֲבָלוֹ לֶקְטוֹ:

יט ויאמר משה להון אנש לא ישאר מנה
עד צפרא:

(יט) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם אִישׁ אֶל־יֹתֵר מִמֶּנּוּ
עַד־בֹּקֶר:

כ ולא קבילו מן משה ואשארו גברינא מנה
עד צפרא ורחש ורחש ויחשאו וסרי ורגז עליהון
משה:

(כ) וְלֹא־שָׁמְעוּ אֶל־מֹשֶׁה וַיֹּתִירוּ אֲנָשִׁים מִמֶּנּוּ עַד־
בֹּקֶר וַיָּרֶם תּוֹלְעִים וַיִּבְאֵשׁ וַיִּקְצֹף עֲלֵהֶם מֹשֶׁה:

כעננן שנאמר: "ולא הבאיש ורמה לא היתה בו",
וכן דרך כל המתלעים.

כ"י ◀ וַיֹּתִירוּ אֲנָשִׁים • (שמות רבה) דַּתְנִי וְאֲבִירִם.
וַיָּרֶם תּוֹלְעִים • לְשׁוֹנֵי רִמָּה. וַיִּבְאֵשׁ • הָרִי זֶה
מִקְרָא הַפּוּדִם: שֶׁבִּתְחִלָּה הִבְאִישׁ וּלְבִסּוֹף הִתְלַיעַ,

כא וילקטו יתה בצפר בצפר גבר לפום
מיכלה ומה דמשתאר מנה על אפי חקלא
כד חמא עלוהי שמשא פשר:

(כא) וַיִּלְקְטוּ אוֹתוֹ בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר אִישׁ כְּפִי אֲבָלוֹ וְחֵם
הַשֶּׁמֶשׁ וְנָמָס:

פושרינן, על־ידי השמש מתחמם ומפשיר. וְנָמָס •
דישטנ"פרי, ודגמתו ב'סנהדרין' בסוף 'ארבע
מיתות'.

כ"י ◀ וְחֵם הַשֶּׁמֶשׁ וְנָמָס • הַנִּשְׁאָר בַּשָּׂדֶה נִמּוּחַע
וְנַעֲשֶׂה נַחְלִים, וְשׁוֹתִין מִמֶּנּוּ אֵילִים וְצִבְאִים, וְאִמּוֹת
הָעוֹלָם צָדִין מֵהֶם וְטוֹעֲמִים בָּהֶם טַעַם מִן וַיּוֹדְעִים
מִה שֶׁבָּחַן שֶׁל יִשְׂרָאֵל (מכילתא). וְנָמָס • פֶּשֶׁר, לְשׁוֹן

כב ויהי ביום הששי לקטו לחם משנה שני העמר
חד תרין תרין עמרין לחד ואתו כל רבבין
כנשתא וחיאו למשה:

(כב) וַיְהִי בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי לֶקְטוֹ לֶחֶם מִשְׁנֶה שְׁנֵי הָעֶמֶר
לְאַחַד וַיִּבְאֹוּ כָּל־נִשְׂיָאֵי הָעֵדָה וַיַּגִּידוּ לְמֹשֶׁה:

מיומים? ומכאן יש ללמד שצדין לא הגיד להם
משה פרשת שבת שנצטוו לומר להם: "והיה ביום
הששי והכינו וגו'" עד ששאלו את זאת, אמר להם:
"הוא אשר דבר ה'" שנצטוינו לומר לכם, ולכך
ענשו הכתוב, שאמר לו: "עד אנה מאננתם" ולא
הוציאו מן הכלל.

כ"י ◀ לֶקְטוֹ לֶחֶם מִשְׁנֶה • כְּשֶׁמָדְדוּ אֶת לְקִיטָתָם
בְּאֶהְלֵיהֶם, מֵצְאוּ כְּפָלִים, שְׁנֵי הָעֶמֶר לְאַחַד. וּמָדְרַשׁ
אֲגִידָה: לֶחֶם מִשְׁנֶה, אוֹתוֹ הַיּוֹם נִשְׁתַּנָּה לְשִׁבַּח
בְּרִיחוֹ וְטַעְמוֹ. (מכילתא) (שֶׁאִם לְהַגִּיד שֶׁשְּׁנַיִם הִיוּ,
וְהָלֹא כְּתִיב שְׁנֵי הָעֶמֶר לְאַחַד? אֲלֹא מִשְׁנֶה בְּטַעַם
וְרִיחַ). וַיַּגִּידוּ לְמֹשֶׁה • שֶׁאֲלוּהוּ: מִה הַיּוֹם

שפתי חכמים

יֵאָבָלוּ: פ פושרינן תרגום של 'ונמס',
שעל ידי השמש נעשו פושרינן: תורה כב
(כב) ז לא שכונונו הם ללקוט כפלים
בעבור היום ומחר מפני שידעו שאין
הפן יורד למחר, שאם כן למה באו
הנשיאים בשראו שהיה להם לחם
משנה להגיד הדבר למשה והשיבם
הוא אשר דבר ה' וגו': תורה כג

פועל יוצא: ה הרמב"ן. נראה לי שאין
להפכו, כי הוא 'לחם אבירים', ואין
דרכו להבאיש, אלא התולעים היו בו
תחלה ומחמת התולעים הבאיש רש"י.
ואין דבריו נראין, שהרי כתיב בקרא
'באשר צנה משה ולא הבאיש ורמה'
לא היתה בו: תורה כא
(כא) ע לא שהנלקט נמס, דאם כן מה

(יז) ל לא שהיו שם אנשים שעברו על
גזירתו של משה רבינו והרבו והמעיטו
מעמר לגולגולת, שאם כן מאי יועשו
כן: תורה יח
(כ) מ מדכתיב 'אנשים', דבכל מקום
שנאמר 'אנשים' או 'נצים' הוא דתן
ואבירים: נ באלו אמר 'והתלעו
תולעים', ולא לשון הרמה ופירושו
הגביה תולעים, כי לא מצינו 'וירם'

(כג) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים הוּא אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה שְׁבֹתוֹן שְׁבֹת־קָדֵשׁ לַיהוָה מִחַר אֶת אֲשֶׁר־תֹּאפּוּ אִפּוֹ וְאֶת אֲשֶׁר־תִּבְשְׁלוּ בִשְׁלוּ וְאֶת פֶּלֶה־עֲדָךְ הַנִּיחֹו לָכֶם לַמִּשְׁמֶרֶת עַד־הַבֹּקֶר:

כ"ג • אֶת אֲשֶׁר תֹּאפּוּ אִפּוֹ • מִה שְׂאֲתֶם רוֹצִים לְאָפּוֹת בַּתְּנֹור, אִפּוֹ הַיּוֹם, הַפֶּל לִשְׁנֵי יָמִים. וּמִה שְׂאֲתֶם צְרִיכִים לְבִשֵׁל מִמֶּנּוּ בַּיּוֹם, בִּשְׁלוּ הַיּוֹם.

לְשׁוֹן אֲפִיָּה נוֹפֵל בְּלֶחֶם, וּלְשׁוֹן בִּשּׁוּל בְּתִבְשִׁיל. לַמִּשְׁמֶרֶת • לַגִּנְיָה.

(כד) וַיִּנְיָחוּ אוֹתוֹ עַד־הַבֹּקֶר כַּאֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה וְלֹא הִבָּאִישׁ וְרָמָה לֹא־הָיְתָה בוֹ:

(כה) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲכַלְהוּ הַיּוֹם כִּי־שְׁבֹת הַיּוֹם לַיהוָה הַיּוֹם לֹא תִמְצָאֻהוּ בַשָּׂדֶה:

כ"ה • וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲכַלְהוּ הַיּוֹם וְגו' • (מכילתא) שְׁחִירִית, שֶׁהָיוּ רִגְלִילִים לְצֹאֵת וְלִלְקֹט, בָּאוּ לִשְׂאֹל: אִם יֵצֵא אִם לֹא? אָמַר לָהֶם: אֶת שְׂפִידְכֶם אֲכַלוּ. לְעֵרֵב חֲזָרוּ לִפְנֵי וּשְׂאֻלוֹהוּ: מַהוּ לְצֹאֵת? אָמַר

לָהֶם: "שְׁבֹת הַיּוֹם". רָאָה אוֹתָם דּוֹאֲגִים שְׂמָא פֶסֶק הֵמָּן וְלֹא יָרַד עוֹד, אָמַר לָהֶם: הַיּוֹם לֹא תִמְצָאוּהוּ. מִה תִּלְמּוֹד לומר "הַיּוֹם"? "הַיּוֹם לֹא תִמְצָאוּהוּ", אֲכַל מִחַר תִּמְצָאוּהוּ.

(כו) שֵׁשֶׁת יָמִים תִּלְקַטְהוּ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שְׁבֹת לֹא יִהְיֶה־בוֹ:

כ"ו • וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שְׁבֹת • שְׁבֹת הוּא, הֵמָּן לֹא יִהְיֶה בוֹ, וְלֹא בָּא הַכְּתוּב אֶלָּא לְרִבּוּתֵי יוֹם הַכְּפוּרִים וַיָּמִים־טוֹבִים (מכילתא).

(כז) וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יֵצְאוּ מִן־הָעֵם לִלְקֹט וְלֹא מִצָּאוּ: ס

כז וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יֵצְאוּ מִן־הָעֵם לִלְקֹט וְלֹא מִצָּאוּ: ס

(כג) ק דַּקְשָׁה לְרִשִּׁי, דְּלַפְשׁוּטוֹ מִשְׁמַע מִה שֶׁכָּבַר אִפּוֹ וּבִשְׁלוֹ יֹאפּוֹ וּבִשְׁלוֹ עוֹד. לָכֵן פִּירַשׁ, 'מִה שְׂאֲתֶם רוֹצִים וְכו'. וְגַם זֶה לֹא יִתְּכֵן בְּפִשְׁטוֹ, דְּמַה לוֹ לִיעֲצֵם אִיךְ יִאֲכַלוּהוּ, לָכֵן פִּירַשׁ שִׁיעֲצֵם שִׂיאֵפּוֹ וּבִשְׁלוֹ לְצוּרָה מִחַר: ר כְּמוֹ וְהָיְתָה לַעֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַמִּשְׁמֶרֶת, וְלֹא כְּמוֹ וּשְׁמֶרְתֶּם אֶת מִשְׁמֶרֶת הַקֹּדֶשׁ וְאֶת מִשְׁמֶרֶת הַמִּזְבֵּחַ: תוֹרָה כד

(כה) ש דָּכַל 'כִּי' הוּא נְתִינַת טַעַם אֲשֶׁלְמַעְלָה, וְאִם כֵּן הַנִּיחָא אִי שְׂאֲלָתֶם הָיְתָה אִם יֵצְאוּ לִלְקוֹט בְּמִנְהַגָּם וְהַשִּׁיב לָהֶם אֶת שְׂפִידְכֶם אֲכַלוּ 'כִּי שְׁבֹת הַיּוֹם' וְאִסּוּר לִלְקוֹט, 'הַיּוֹם לֹא תִמְצָאוּהוּ'; אֲכַל אִם הָיְתָה שְׂאֲלָתֶם אִם רִשָּׁאִים לְאֲכַלוּ, הָיְתָה דִּי בְמַה שֶׁהִשִּׁיב 'אֲכַלְהוּ הַיּוֹם', אֲכַל 'כִּי שְׁבֹת' לְמַה לִּיהַ נְתִינַת טַעַם. אֶלָּא וְדָאִי הַשְׂאֵלָה לֹא הָיְתָה עַל הָאֲכִילָה אֶלָּא אִם לְצֹאֵת. וְאִפְשָׁר כִּי דְבָרֵי מֹשֶׁה הִטְעִיָה אוֹתָם, שְׂאֲמַר לָהֶם 'וְאֶת כָּל הָעוֹדֵף הַנִּיחֹו לָכֶם לַמִּשְׁמֶרֶת' וּפִירַשׁ רִשִּׁי לַגִּנְיָה, וְהָיוּ סְבוּרִים לַגִּנְיָה בְּמִשְׁמַעוֹ וְלֹא לְאֲכַלוּ לַיּוֹם

הַמִּחְרָת כְּמוֹ וְהָיְתָה לָכֶם לַמִּשְׁמֶרֶת לְדוּרוֹתֵיכֶם, מִשּׁוּם הִכִּי שְׂאֻלוֹהוּ אִם לְצֹאֵת וְלֹא עַל הָאֲכִילָה: ת כִּי הָיוּ סְבוּרִים שְׂמָא לְצוּרָה סְעוּדַת שְׁבֹת אֵין לָהֶם לְצֹאֵת לִלְקוֹט אֲכַל לְסְעוּדַת הַלֵּילָה שֶׁהוּא חוּל צְרִיכִים לְצֹאֵת כִּי הַשִּׁשִּׁי מְכִין לְשְׁבֹת וְאֵין מְכִין לְחוּל, לְכַף חֲזָרוּ לְשֹׂאֵל: תוֹרָה כו

(כו) א דָּאִם לֹא כֵן הָא בְּכָר נֶאֱמַר 'כִּי שְׁבֹת הַיּוֹם לֹא', הַיּוֹם לֹא תִמְצָאוּהוּ; אֶלָּא וְכו': תוֹרָה כז

(כח) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עַד־אַנָּה מֵאַנְתָּם לְשֹׁמֵר
מִצְוֹתַי וְתוֹרֹתַי:

כ"ח • עַד אָנָּה מֵאַנְתָּם • מִשַּׁל הַדְיוּט הוּא: בְּהַדִּי הוּצָא לְקִי כְּרָבֵא, עַל־יְדֵי הָרָשָׁעִים, מִתְגַּנֵּן הַכְּשָׁרִין (כ"ח)
צ"ב •

(כט) רְאוּ כִּי־יְהוָה נָתַן לָכֶם הַשְׁבֹּת עַל־פִּנּוּן הוּא נָתַן
לָכֶם בַּיּוֹם הַשְּׁשִׁי לֶחֶם יוֹמִים שְׁבוּ אִישׁ תַּחְתּוֹ
אֶל־יֵצֵא אִישׁ מִמְּקוֹמוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי:

כ"ט • רְאוּ • בְּעֵינֵיכֶם כִּי ה' בְּכַבֹּדוֹ מִזְהִיר אֶתְכֶם
עַל הַשְּׁבֹת, שֶׁהָרִי נִסִּי נַעֲשֶׂה בְּכָל עָרֵב שְׁבֹת לַתַּת
לָכֶם לֶחֶם יוֹמִים. שְׁבוּ אִישׁ תַּחְתּוֹ • מִכָּאן סִמְכוֹ
חֻקִּים אֲרָבַע אֲמוֹת לִיֵּצֵא חוּץ לַתַּחֲוֹם, שְׁלֹשׁ

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ לקוטר שיחות כרך יא עמ' 71 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

עריכה ברמ"ח איברים – משימת

המעשה שלו, וראשו ורבו צריכים להיות שקועים גם בעת
העסק, בתורה ובמצותיה.

אך במה דברים אמורים שהתורה תורה שנה"פ"ם" וכח
המעשה יהיו עסקים בעניני עוה"ז, ה"ז דוקא ב"ימות
החל", והינו, בזמן שאינו מקדש ללמוד התורה ולקיים
מצותיה.

אבל ב"יום השבת", והינו בעתים שהקדשו ללמוד התורה
ולקיים המצוות, הנה גם הרגלים אסורים ללכת מחוץ
לתחום הקדשה, שלא רק ראשו וכח שכלו צריכים להיות

אל-יצא איש ממקומו ביום השביעי:

אלו אלפים אמה של תחום שבת (טז, כט. ובפרש"י)
יש לבאר תכן אסור יציאה חוץ לתחום בעבודת האדם
לקונו:

אף שצוה תורה "ששת ימים תעבד ועשית כל מלאכתך"
(יתרו כ, ט) שמשך זמן מסים בימות החל על האדם לעסק
ב"עובדין דחל" ובענינים שאינם שייכים לתורה ומצותיה,
הזהירה תורה שרק "יגיע פפיר כי תאכל" (תהלים כח, ד),
כלומר, שהעסק צ"ל רק ב"יגיע פפיר", עם הידים וכח

שתי חכמים

ברכת היום הששי היא תעשיר למה
לא נמצא כי אם לחם משנה ותו לא,
אלא ודאי משום הכי יורד לחם משנה
ביום הששי, כדי שיאכלו ביום הששי
וביום השביעי, וזהו שכתב רש"י שהרי
נס נעשה בכל ערב שבת לתת להם
לחם יומים, כלומר דוקא לחם יומים
ותו לא: ר' מדכתיב 'שבו' משמע שלא
יצאו ממקומו, שמע מנה דאסור לילך,
וזה אינו, דהא כתיב 'וימצאו איש
מקושש', שמע מנה דמוותר לילך, לכן
פירש 'מכאן' וכו': ה' כיון דכתיב 'שבו'
איש תחתיו', פירוש בתחתיו, וכמה
'תחתיו' ארבע אמות, גופו שלש אמות
ואמה כדי לפשוט ידיו ורגליו: תורה ל

יותר מבשאר מקומות שחטאו וישראל,
אלא משום טעם השני גם כן: תורה כט
(כט) ג' כלומר, ראו בעיניכם כי ה' נותן
לכם בערב שבת לחם משנה. כתב
הרא"ם, אבל לא ידעתי מאי ראיה
היא זו על קדושת שבת וכו', דלמא
ברכת הששי ה'ה מרובה ונתן בו לחם
משנה, כי כל ברכה תוספת טובה היא.
ואם בעבור שביום השביעי שובת בו
המן ואיננו יורד, ה'ה לו לכתוב 'על כן
לא ירד המן ביום השבת' וכו', ותיירץ
מה שתיירץ. ונראה לי, כיון שגם ביום
הששי אחד המרבה הרבה מאד ואחד
הממעיט מאד לא מצאו כי אם לחם
משנה שני עמרים לגלגלת, ואם

(כח) ב פירוש, דרך משל הדיוט,
כשצומחין בשדה קוצים ומיני עשבים
וירק טוב, ובאו לתלוש אותן קוצים,
פעמים בא בתלושין מן הרוב הטוב,
ונמצא בהדי הוצא לקי כרבא, כך זה
בהדי ישראל שחטאו לקה אף מי שלא
חטא. ואם תאמר דלעיל פירש רש"י
בעצמו שתלה הסרחון במשה מפני
שלא הגיד לישראל פרשת המן עד
ששאלו. ויש לומר דהא והא גרמו,
דאי משום טעם שלא הגיד להם מצות
שבת לחוד, למה לא הוכיח הקדוש
ברוך הוא את משה מיד שלא הגיד
להם, ולמה המתין עד כאן, אלא ודאי
משום משל הדיוט. ואי משום טעם
משל הדיוט לחוד, למה כלל אותו כאן

משקעים בעסק ועיון התורה, אלא גם ידיו וכח המעשה צריכים להיות שקועים בזה לגמרי.
וקמאמר ר"ל (עירובין נד, א) עה"פ (שמואל ב כג, ה) "ערוכה בכל ושמורה" - "אם ערוכה ברמ"ח אברים שלך -

ל ונחו עמא ביומא שביעאה:
לא וקרו בית ישראל את שמו מן והוא פזרע גד לכן וטעמו בצפיחת בדבש:
זרע גדא חזר וטעמה כאסקריטון בדבש:
זרע גדא חזר וטעמה כאסקריטון בדבש:
זרע גדא חזר וטעמה כאסקריטון בדבש:

ל ונחו עמא ביומא שביעאה:

(ל) וישבתו העם ביום השביעי:

לא וקרו בית ישראל את שמו מן והוא פזרע גד לכן וטעמו בצפיחת בדבש:
זרע גדא חזר וטעמה כאסקריטון בדבש:
זרע גדא חזר וטעמה כאסקריטון בדבש:

(לא) ויקראו בית ישראל את שמו מן והוא פזרע גד לכן וטעמו בצפיחת בדבש:
זרע גדא חזר וטעמה כאסקריטון בדבש:
זרע גדא חזר וטעמה כאסקריטון בדבש:

זרע גדא חזר וטעמה כאסקריטון בדבש:
זרע גדא חזר וטעמה כאסקריטון בדבש:
זרע גדא חזר וטעמה כאסקריטון בדבש:

זרע גדא חזר וטעמה כאסקריטון בדבש:
זרע גדא חזר וטעמה כאסקריטון בדבש:
זרע גדא חזר וטעמה כאסקריטון בדבש:

זרע גדא חזר וטעמה כאסקריטון בדבש:
זרע גדא חזר וטעמה כאסקריטון בדבש:
זרע גדא חזר וטעמה כאסקריטון בדבש:

זרע גדא חזר וטעמה כאסקריטון בדבש:
זרע גדא חזר וטעמה כאסקריטון בדבש:
זרע גדא חזר וטעמה כאסקריטון בדבש:

זרע גדא חזר וטעמה כאסקריטון בדבש:
זרע גדא חזר וטעמה כאסקריטון בדבש:
זרע גדא חזר וטעמה כאסקריטון בדבש:

זרע גדא חזר וטעמה כאסקריטון בדבש:
זרע גדא חזר וטעמה כאסקריטון בדבש:
זרע גדא חזר וטעמה כאסקריטון בדבש:

זרע גדא חזר וטעמה כאסקריטון בדבש:
זרע גדא חזר וטעמה כאסקריטון בדבש:
זרע גדא חזר וטעמה כאסקריטון בדבש:

זרע גדא חזר וטעמה כאסקריטון בדבש:
זרע גדא חזר וטעמה כאסקריטון בדבש:
זרע גדא חזר וטעמה כאסקריטון בדבש:

זרע גדא חזר וטעמה כאסקריטון בדבש:
זרע גדא חזר וטעמה כאסקריטון בדבש:
זרע גדא חזר וטעמה כאסקריטון בדבש:

זרע גדא חזר וטעמה כאסקריטון בדבש:
זרע גדא חזר וטעמה כאסקריטון בדבש:
זרע גדא חזר וטעמה כאסקריטון בדבש:

זרע גדא חזר וטעמה כאסקריטון בדבש:
זרע גדא חזר וטעמה כאסקריטון בדבש:
זרע גדא חזר וטעמה כאסקריטון בדבש:

זרע גדא חזר וטעמה כאסקריטון בדבש:
זרע גדא חזר וטעמה כאסקריטון בדבש:
זרע גדא חזר וטעמה כאסקריטון בדבש:

זרע גדא חזר וטעמה כאסקריטון בדבש:
זרע גדא חזר וטעמה כאסקריטון בדבש:
זרע גדא חזר וטעמה כאסקריטון בדבש:

זרע גדא חזר וטעמה כאסקריטון בדבש:
זרע גדא חזר וטעמה כאסקריטון בדבש:
זרע גדא חזר וטעמה כאסקריטון בדבש:

זרע גדא חזר וטעמה כאסקריטון בדבש:
זרע גדא חזר וטעמה כאסקריטון בדבש:
זרע גדא חזר וטעמה כאסקריטון בדבש:

זרע גדא חזר וטעמה כאסקריטון בדבש:
זרע גדא חזר וטעמה כאסקריטון בדבש:
זרע גדא חזר וטעמה כאסקריטון בדבש:

בתחלת הגבול קדם שעברו את הירדן, והוא ערבות מואב. נמצאו מכחישין זה את זה? אלא בערבות מואב, כשמת משה בזה באדר פסק המן מלירד, ונסתפקו ממנו שלקטו בו ביום עד שהקריבו העמר בששה עשר בניסן, שנאמר (יהושע ה): "ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח".

ממצרים, טעמו בהם טעם מן. אל ארץ נושבת • לאחר שעברו את הירדן. (קידושין לח) (ספרים אחרים: שאותה שעבר הירדן, מלשבת וטובה, שנאמר: (דברים ג) "אעברה-נא ואראה את הארץ הטובה אשר בעבר הירדן", ותרגום של נושבת, יתבתא, רצה לומר: מישבת. רש"י ישן). אל-קצה ארץ פנען •

(לו) והעמר עשרית האיפה הוא: פ

עשרית האיפה, מ"ג ביצים וחמש ביצה, והוא שעור לחלה ולמנחות.

כ"י • עשרית האיפה • האיפה שלש סאין, והסאה ו' קבין, והקב ד' לוגין, והלוג ששה ביצים, נמצא

♦ שבת קודש י"ג שבט ♦

א ונטלו כל כנשתא דבני ישראל ממדברא דסין למטלגיהון על מימרא דזי ושרו ברפידים ולית מציא למשתי עמא:

יז (א) וַיֵּסְעוּ כָּל-עֵדַת בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל מִמִּדְבַּר-סִין לְמַסְעֵיהֶם עַל-פִּי יְהוָה וַיַּחֲנוּ בְּרַפִּידִים וְאִין מִים לְשִׁתָּת הָעָם:

ב ונצא עמא עם משה ואמריו הכי לנא מציא ונשתי ואמר להון משה מה אתון נצן עמי מה מנסון אתון קדם יי:

(ב) וַיִּרְבַּ הָעָם עִם-מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ תְּנוּ-לָנוּ מִים וְנִשְׁתֶּה וַיֹּאמֶר לָהֶם מֹשֶׁה מִה-תִּרְיֹבוּן עַמִּי מִה-תִּנְסֹן אֶת-יְהוָה:

כ"י • מה תנסון • לומר: היכול לתת מים בארץ ציה? •

ג ויצחי תמן עמא למציא ואתרעם עמא על משה ואמר למא דנן אסקתנא ממצרים לקטלא יתי וית בני וית בעירי בצחותא:

(ג) וַיִּצְמָא שָׁם הָעָם לַמִּים וַיֵּלֶן הָעָם עַל-מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר לָמָּה זֶה הַעֲלִיתָנוּ מִמִּצְרַיִם לְהָמִית אֹתִי וְאֶת-בְּנֵי וְאֶת-מִקְנֵי בָצָא:

ד ויצלי משה קדם יי למימר מה אעבד לעמא הדין עוד ועיר פון וירגמני:

(ד) וַיַּעַק מֹשֶׁה אֶל-יְהוָה לֵאמֹר מַה אֲעֲשֶׂה לָעָם הַזֶּה עוֹד מַעַט וּסְקֹלָנִי:

כ"י • עוד מעט • אם אמתיין עוד מעט, וסקלני •

שפתי חכמים

חומש ביצה. מהרש"ל: תורה א יז (ד) ה' הוסיף מלת 'אם אמתיין', דבוללת זה משמע דבנדאי יסקלוהו אחר זמן מעט אם ימתין או לא ימתין: תורה ה

שלשים ושתים ביצים, והמעשר מארבע מאות ארבעים, והמעשר משלשים שלשה, נשארו עוד שתים, תחלוק כל ביצה לחמשה חלקים נמצא שתי ביצים עשרה חלקים, והמעשר

ששה עשר, ומה שנקט הכא חמשה עשר הוא סוף חמשה עשר יום, דשרינן הלילה אחר היום שעבר והוי סוף חמשה עשר בין שירד המן מיד למחר באשמורת: תורה לו (לו) ח כי הכל ביחד ארבע מאות

(ה) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עֲבֹד לִפְנֵי הָעָם וְקַח אִתָּךְ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִטֹּחַד אֲשֶׁר הִכִּיתָ בוֹ אֶת־הַיָּאֵר קַח בִּידֶךָ וְהִלַּכְתָּ:

נ"י • עֲבֹד לִפְנֵי הָעָם • וְרָאָה אִם יִסְקָלוּךְ, לָמָּה הוֹצֵאתָ לַעֲזוֹ עַל בְּנֵי? וְקַח אִתָּךְ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל • לַעֲדוֹת, שִׁירָאוּ שְׁעַל־יָדֶךָ הַמִּים וַיִּצְאִים מִן הַצִּוּר, וְלֹא יֵאמְרוּ: 'מַעֲנִינֹת הָיוּ שָׁם מִימֵי קֶדֶם'. וּמִטֹּחַד אֲשֶׁר הִכִּיתָ בוֹ אֶת־הַיָּאֵר • מֵה תִּלְמֹד לֹאמֹר "אֲשֶׁר הִכִּיתָ

(ו) הִנְנִי עֹמֵד לִפְנֶיךָ שָׁם • עַל־הַצִּוּר בְּחִירָה וְהַכִּיתָ בַּצִּוּר וַיִּצְאוּ מִמֶּנּוּ מַיִם וְשָׁתָה הָעָם וַיַּעַשׂ בֵּן מֹשֶׁה לַעֲנִי וְקִנֵּי יִשְׂרָאֵל:

נ"י • וְהַכִּיתָ בַּצִּוּר • "עַל הַצִּוּר" לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא "בַּצִּוּר". מִכָּאן שֶׁהַמַּטָּה הָיָה שֶׁל מִין דָּבָר חֲזָק וְשִׁמּוֹ סִנְפְּרִינוֹן, וְהַצִּוּר נִבְקַע מִפְּנֵיו.

(ז) וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם מַסָּה וּמְרִיבָה עַל־רִיב • בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל נַפְתָּם אֶת־יְהוָה לֵאמֹר הִנֵּה יְהוָה בִּקְרַבְנוּ אִם־אֵין: פ

(ח) וַיָּבֵא עֲמֶלֶק וַיִּלָּחֶם עִם־יִשְׂרָאֵל בְּרַפִּידִם:

נ"י • וַיָּבֵא עֲמֶלֶק וְגו' • סִמָּךְ פְּרָשָׁה זוֹ לְמִקְרָא זֶה, לֹאמֹר: "תִּמְיֵד אֲנִי בִּינִיכֶם וּמִזְמָן לְכָל צָרְכֵיכֶם, וְאַתֶּם אוֹמְרִים "הִנֵּה ה' בִּקְרַבְנוּ אִם אֵין"? חֲיִיכֶם, שֶׁהַכֶּלֶב בָּא וְנוֹשֵׁף אֶתְכֶם וְאַתֶּם צוֹעְקִים אֵלַי וְתִדְעוּ הֵיכָן אֲנִי. מָשַׁל לְאָדָם שֶׁהִרְכִּיב בְּנוֹ עַל כֶּתֶפוֹ וַיִּצֵּא

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ 'לקוטי שיחות' כרך כו, עמוד 88 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

להציל גם אלו ש"הענן פולטן"

בסיים פְּרָשְׁתָנוּ נֶאֱמַר "וַיָּבֵא עֲמֶלֶק גו' וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל יְהוָה לֵאמֹר אֲנִי עֹמֵד לִפְנֵיךָ וְהַצִּוּר נִבְקַע מִפְּנֵיו". וְהַצִּוּר נִבְקַע מִפְּנֵיו. (ז, ח-ט). וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לַמָּה

שפתי חכמים

(ח) * וַיָּאֵף עַל פִּי שֶׁאִינוּ מְבִיא בְּפִירוּשׁוֹ מִדְּרָשׁ הַסְּמוּכָה אֶלָּא בְּמִקְוֵה שֶׁהַפְּרָשִׁיּוֹת נִכְתְּבִים שְׁלֹא עַל הַסֵּדֶר, אֲבָל הֵבֵא הוּא בְּהִכָּרֵחַ שֶׁתִּסְמָךְ זוֹ לְזוֹ לְהוֹתֵתָם שְׁנֵיהֶם בְּמִקְוֵה אֶחָד. (עור אר"ה) דְּקָשָׁה לְרַשִּׁי, דְּהוּא לִיָּה לְמִימֵר וַיִּצֵּא עֲמֶלֶק, וְכו' בְּדִבְרֵיכֶם וַיִּצֵּא סִיחוֹן לְקִרְאָתָנוּ, לְכָךְ דְּרָשׁוּ כִּי הַפְּרָשָׁה

הזאת סְמוּכָה לְמַעַלָּה עַד וְכֵן הַכֶּלֶב וְכו', כִּי הֵם אִמְרוּ 'הִנֵּה ה' בִּקְרַבְנוּ' וְלָכֵךְ וַיָּבֵא עֲמֶלֶק, עַד כֵּן: (עֲמֶלֶק יַעֲקֹב) לְפִי מֵה שֶׁפִּתְּבִיתִי בְּמֵה פְּעָמִים דְּהִרְבִּי לֹא מִיִּירֵי בְּסִמְכִיכֹת הַכִּתְיָבָה אֶלָּא בְּסִמְכִיכֹת יִתְרוֹ לְשׁוֹן אֲתִי שְׁפִיר, דְּהִכִּי קָשָׁה לְרַשִּׁי, דְּמִלַּת 'בְּרַפִּידִם' הוּא מִיּוֹתֵר, דְּהָא לְעִיל כְּתִיב וַיִּחַנּוּ

בְּרַפִּידִם, וּבְפִרְשָׁת יִתְרוֹ כְּתִיב וַיִּסְעוּ מִרַפִּידִם, מִמִּילָא כָּל הַסִּיפּוֹר דְּבִינִי וּבִינִי הִיָּה בְּרַפִּידִם, אֶלָּא לְכָךְ נִכְתֵּב 'בְּרַפִּידִם', לֹאמֹר לָךְ שֶׁמַּעֲשֶׂה רַפִּידִם גָּרָם וַיָּבֵא עֲמֶלֶק, וְלָכֵן אִמְרֵי הָרֵב סִמָּךְ פְּרָשָׁה זוֹ לְמִקְרָא זֶה, וְלֹא אִמְרֵי 'לְפָרָשָׁה זוֹ, הֵינּוּ שֶׁתִּירוּן הַסְּמִיכּוֹת הוּא עַל זֶה הַפִּסּוּק לְכָד: תוֹרָה ט

וַיֹּשֶׁבֶט מִה שְׁמִלְחָמָת עֲמֻלָּה הַצָּרָה לְהִיּוֹת עַל־יְדֵי יְהוֹשֻׁעַ "מִשְׁבָּטוֹ שֶׁל יוֹסֵף" - בְּדֶרֶךְ הַפְּנִימִיּוּת:
מִלְחָמָת עֲמֻלָּה הִיְתָה רַק עִם אֱלוֹ שְׁהִי "נֶחֱשָׁלִים אַחֲרֶיךָ" - "חֲסָרִי כֹחַ מִחֲמַת חֲטָאִם, שְׁהִי הָעֵנָן פּוֹלָטִם" (תצא כה, יח ופירושו רש"י שם). וְהֵינּוּ, שְׁהַמִּלְחָמָה הִיְתָה רַק עִם הַחוּטָאִים שְׁהִי מִחוּץ לָעֵנָן. וּבְאֱלוֹ שְׁהִי בְּתוֹךְ הָעֵנָן - לֹא הָיָה בִּיכְלָתוֹ שֶׁל עֲמֻלָּה לִנְגֹעַ כָּלָל.
וְאַם־כֵּן הָיָה יְכוּלִים לְחַשׁוֹב שְׁאִין הִכְרַח שִׁילְכוּ "אֲנָשִׁים" - "וְרָאִי חֲטָא" (לשון רש"י על הפסוק בְּחַר לָנוּ אֲנָשִׁים) מִחוּץ לָעֵנָן, שְׁהוּא מְקוֹם סִפְּנָה בְּגִשְׁמִיּוּת וּבְרוֹחַנִיּוּת, רַק בְּכַדִּי לְהַצִּיל אֶת אֱלוֹ שְׁ"הִי הָעֵנָן פּוֹלָטִין".
אַף לְמַדְנֵי מִיּוֹסֵף, שְׁאִין הִדְבָּר כֵּן. כִּי שְׁמוֹ שֶׁל יוֹסֵף הוּא

עַל שֵׁם "יּוֹסֵף ה' לִי בֶן אַחֵר" (ויצא ל, כד) וּמִבְּאֵר ('אור הַתּוֹרָה' (לְהַצְמַח צֶדֶק) וַיֵּצֵא רַכ, א וַאֲיִלְך, וּבִכְמָה מְקוֹמוֹת) שְׁהַפִּירוֹשׁ הַפְּנִימִי בָּזָה הוּא, שְׁעֵנִינוּ שֶׁל יוֹסֵף הוּא לַעֲשׂוֹת מִ"אַחֵר" שְׁיִהְיֶה "בֶּן". וְהֵינּוּ, שְׁגַם יְהוּדֵי כָּזָה שְׁהַנְהִגְתּוֹ הִיא 'אַחֲרֵת' מִהַנְהִגַת הַתּוֹרָה, יֵשׁ לַעֲשׂוֹתוֹ לְ"בֶן" - שְׁכֻלָּם יִפְּרִיּוּ בּוֹ שְׁהוּא מִ"בְּנִים אֲתָם לְה' אֱלֹהֵיכֶם".
וְלָכֵן צִוָּה מֹשֶׁה לְיְהוֹשֻׁעַ "מִשְׁבָּטוֹ שֶׁל יוֹסֵף" שִׁיעֲבֹד אֶת עֲבֹדַת יוֹסֵף, וַיִּקַּח אֹתוֹ "וְרָאִי חֲטָא" מִחוּץ לָעֵנָן כְּדִי לְהַצִּיל אֶת ה' "אַחֲרִים" - אֱלוֹ שְׁ"הֵנָּה עֵנָן פּוֹלָטִין", לְהַצִּיל וּלְהַכְנִיס בְּחֻזָּה בְּתוֹךְ הָעֵנָן, שְׁאֵז גַּם הֵם יִפְּרִיּוּ בָּזָה שְׁ"יֵשׁ ה' בְּקִרְבָּנוּ", כִּי "תְּמִיד אֲנִי בִּינֵיכֶם וּמִזְמִן לְכָל צָרָפִיכֶם" (לשון רש"י יז, ח), וְאַזִּי יִפְּרִיּוּ גַם עֲלֵיהֶם שְׁ"בְּנִים" הֵם.

(ט) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוֹשֻׁעַ בְּחַר־לָנוּ אֲנָשִׁים וַיֵּצֵא הֶלְחָם בְּעֲמֻלָּה מִחֵר אֲנֹכִי נֹצֵב עַל־רֹאשׁ הַגִּבְעָה וּמִפְּתַח הָאֱלֹהִים בִּידֵי:

ט וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְיְהוֹשֻׁעַ בְּחַר לָנוּ גִבּוֹרִים וּפּוֹק אֲנֹכִי קִרְבָּא בְּעֲמֻלָּה מִחֵר אֲנִי קָאָם עַל רִישׁ רִמְתָּא וְחֲטָרָא דְאַתְעֲבִידוּ בֵּה נִסְיִין מִן קִדָּם יְיָ בִּידֵי:

כָּךְ כָּאֱלוֹ מְרִדוֹ בְּהַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא. וַיֵּצֵא הֶלְחָם • צֵא מִן הָעֵנָן וְהֶלְחָם בּוֹ (מְכִילָתָא). מִחֵר • בַּעַת הַמִּלְחָמָה, אֲנֹכִי נֹצֵב. בְּחַר לָנוּ אֲנָשִׁים • גִּבּוֹרִים וְרָאִי חֲטָא שֶׁתִּהְיֶה זְכוּתָן מְסִיעָתָן. דְּבַר אַחֵר: בְּחַר לָנוּ אֲנָשִׁים, שִׁידְעִין לְכַטֵּל כְּשָׁפִים, לְפִי שְׁבָנִי עֲמֻלָּה מְכַשְׁפִּים הִיוּ.

כִּי • בְּחַר לָנוּ • לִי וְלָךְ, הַשְׁוֵהוּ לוֹ, מִכָּאֵן אֲמָרו חֲכָמִים: "יְהִי כְבוֹד תְּלַמִּידְךָ חֲבִיב עֲלֶיךָ כְּשֶׁלָּךְ".
ו"כְבוֹד חֲבֵרְךָ כְּמוֹרָא רַבָּךְ", מִנֵּין? שְׁנַאָמַר: (כְּמִדְבָּר יב) "וַיֹּאמֶר אֶתְרֵן אֶל מֹשֶׁה בִּי אֲדִנִי" וְהִלָּא אֶתְרֵן גְּדוֹל מֵאֲחִיו הָיָה וְעוֹשֶׂה אֶת חֲבֵרֵי כְּרֹב. "וּמִוֹרָא רַבָּךְ כְּמוֹרָא שְׁמַיִם", מִנֵּין? שְׁנַאָמַר: (שם יא) "אֲדִנִי מֹשֶׁה כְּלָאָם". כָּלָם מִן הָעוֹלָם, חֲבִיבֵין הֵם כָּלָה. הַמּוֹרְדִים

~ נְקוּדוֹת מְשִׁיחוּת קוֹדֶשׁ ~ (על־פי 'לקוטי שיחות' כרך א, עמוד 441 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

כְּשִׁישׁ מוֹנֵעַ עַל לְמוֹד הַתּוֹרָה אֵין לַעֲשׂוֹת חֻשְׁבוֹנוֹת!

מִצְרִים נִצְטוּ "וְאַתָּם תַּחְרִישוּן" שֶׁלֹּא יִהְיוּ שִׁיכִים לְמִלְחָמָה. מִה־שְׁאִין־כֵּן בְּמִלְחָמָת עֲמֻלָּה, שְׁאֵז הָיָה בְּנִי יִשְׂרָאֵל בְּדֶרֶךְ לְמַתְּן־תּוֹרָה, וְעֲמֻלָּה גִלְחָם לַעֲכָב אֶת יִשְׂרָאֵל מִקְבַּלַת הַתּוֹרָה, אֵז נִצְטוּ לְהֶלְחָם. כִּי כְּאִשֶּׁר יֵשׁ מוֹנֵעַ וּמַעֲכָב מִלְמוּד הַתּוֹרָה - אֵין לַעֲשׂוֹת שׁוּם חֻשְׁבוֹנוֹת, וְצָרִיךְ לַעֲשׂוֹת כָּל הַתְּלוּי בּוֹ, אֲפִילוֹ דְּבַר שְׁמַצֵּד־עֲצָמוֹ אֵינוֹ שׁוֹף לַעֲשׂוֹת, וְאַפִּילוֹ אִם זֶה מִלְחָמָה גְּשְׁמִיּוּת, כְּדִי לְהִסִּיר אֶת הַמוֹנֵעַ וְהַמַּעֲכָב.

בְּסִיּוּם פְּרָשְׁתָנוּ מִצִּינוּ שְׁבְּמִלְחָמָת עֲמֻלָּה צִוָּה הַקֶּבֶ"ה "צֵא הֶלְחָם בְּעֲמֻלָּה". אֵף לְאִדְךָ, מִצִּינוּ בְּפִרְשְׁתָנוּ שְׁנַגֵּד מִצְרִים נִצְטוּ יִשְׂרָאֵל "ה' יִלְחֶם לָכֶם וְאַתָּם תַּחְרִישוּן" (יד, יז).
וְצָרִיךְ בְּאוּר, לָמָּה בְּמִלְחָמָת מִצְרִים נִצְטוּ "וְאַתָּם תַּחְרִישוּן" שֶׁלֹּא יִלְחָמוּ, מִה־שְׁאִין־כֵּן בְּמִלְחָמָת עֲמֻלָּה שְׁהַצָּרִיכוּ לְהֶלְחָם בְּעֲצָמָם?
וַיֵּשׁ לוֹמַר הַבְּאוּר בָּזָה, דְּהִנֵּה בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִצְד־עֲצָמָם אֵינָם שִׁיכִים כָּלָל לְעִנְיָנֵי מִלְחָמָה, שְׁהֵרִי "הַקּוֹל קוֹל יַעֲקֹב וְהַיָּדִים יְדֵי עֲשׂוֹ", שְׁרַק עֲשׂוֹ הוּא הַשִּׁיף לְמִלְחָמָה, וְלָכֵן בְּמִלְחָמָת

~ נְקוּדוֹת מְשִׁיחוּת קוֹדֶשׁ ~ (לקוטי שיחות כרך כא עמ' 94)

מִכֵּן "מִחֵר"; וּבִסּוֹף חוֹזֵר לְפָרֵשׁ "בְּחַר לָנוּ אֲנָשִׁים". וְטַעְמוֹ וְנִמְקוֹק עִמּוֹ: עַל "וַיֵּצֵא הֶלְחָם" פֶּרֶשׁ "צֵא מִן הָעֵנָן וְהֶלְחָם

גִּבּוֹרִים וְרָאִי חֲטָא (רש"י יז, ט)
מִתְחִיל וּמִבְּאֵר "בְּחַר לָנוּ"; לְאַחֵר מִכֵּן "וַיֵּצֵא הֶלְחָם"; לְאַחֵר

שְׁפָתֵי חֲכָמִים

מִתְפַּלֵּל בַּעַת הַמִּלְחָמָה שִׁיזְלִיחַ עַל כָּל פְּנִיָּם, אֲבָל אֵי קָאִי אֱלֻמְעָלָה מִה בָּא לְהַשְׁמִיעֵנוּ: תּוֹרָה י

לְהַשְׁמִיעֵנוּ שְׁמִיחָה בַּעַת הַמִּלְחָמָה אֲנֹכִי נֹצֵב וּמִתְפַּלֵּל עֲלֶיךָ כְּדִי לְוָרֵךְ אֶת יְהוֹשֻׁעַ וּלְחַזְקָהוּ בַּעַת הַמִּלְחָמָה שְׁיִהְיֶה בְּטוֹחַ בְּתִפְלָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה שְׁהוּא

(ט) בְּ דָאָם לֹא כֵן לָמָּה 'מִחֵר' דּוֹקָא, אֲלֵא שְׁהוּא עַת הַמִּלְחָמָה. וְאַמָּר 'אֲנֹכִי נֹצֵב' וגו', הוֹדִיעֵנוּ בָּזָה שְׁמִלַת 'מִחֵר' דְּבִקָּה עִם 'אֲנֹכִי נֹצֵב' וגו', וְכֹא

שיעור יומי לשבת קודש י"ג שבט ושנים מקרא ואחד תרגום – יז – פרשת בשלח צא

בו", ועל "מחר" מפרש "בעת המלחמה". ולאחרי שבמלחמה זו היה צריך הן במלחמת יהושע והן בתפלת

(י) וַיַּעַשׂ יְהוֹשֻׁעַ כַּאֲשֶׁר אָמַר-לוֹ מֹשֶׁה לְהִלָּחֵם בַּעֲמָלֶק וּמֹשֶׁה אֶהְרֶן וְחֹזֶר עָלוּ רֹאשׁ הַגְּבָעָה:

כ"י וּמֹשֶׁה אֶהְרֶן וְחֹזֶר • מִכָּאן לַתַּעֲנִית שֶׁצָּרִיכִים שְׁלֹשָׁה לַעֲבֹר לִפְנֵי הַתְּכָה, שֶׁבַת־עֲנִית הָיוּ שְׂרוּיִים. חזר • בְּנֵה שֶׁל מְרִים הָיָה, וְכָלֵב בַּעֲלָה.

(יא) וְהָיָה כַּאֲשֶׁר יֵרִים מֹשֶׁה יְדֹוּ וְגִבֹּר יִשְׂרָאֵל וְכַאֲשֶׁר יִנִּיחַ יְדֹוּ וְגִבֹּר עַמָּלֶק:

כ"י כַּאֲשֶׁר יֵרִים מֹשֶׁה יְדֹוּ • "וְכִי יָדִיו שֶׁל מֹשֶׁה נֹצְצוֹת הָיוּ הַמִּלְחָמָה וְכוּ'" ? כְּדֵאֵיתָא בְּרֵאשׁ הַשָּׁנָה.

(יב) וַיְדִי מֹשֶׁה כְּבָדִים וַיִּקְחוּ-אֶבֶן וַיִּשְׁלֹמוּ תַּחְתָּיו וַיָּשֶׁב עָלֶיהָ וְאֶהְרֶן וְחֹזֶר תִּמְכּוּ בַּיָּדִים מִזֶּה אַחַד וּמִזֶּה אֶחָד וַיְהִי יָדָיו אֱמוּנָה עַד-בֹּא הַשָּׁמֶשׁ:

כ"י וַיְדִי מֹשֶׁה כְּבָדִים • בְּשִׁבִּיל שְׁנֵת־עָל בְּמִצְוָה וּמִנָּה אַחֵר תַּחְתָּיו, נִתְקַדְּשׁוּ יָדָיו. וַיִּקְחוּ • אֶהְרֶן וְחֹזֶר. אֶבֶן וַיִּשְׁלֹמוּ תַּחְתָּיו • וְלֹא יָשָׁב לוֹ עַל כֹּר וְכִסֵּת. אָמַר: "יִשְׂרָאֵל שְׂרוּיִין בַּצַּעַר, אִף אֲנִי אֶהְיָ עִמָּהֶם בַּצַּעַר". וַיְהִי יָדָיו אֱמוּנָה • וַיְהִי מֹשֶׁה לַיָּדִים

(יג) וַיַּחֲלֹשׁ יְהוֹשֻׁעַ אֶת-עַמָּלֶק וְאֶת-עַמּוֹ לְפִי-חֶרֶב: פ

כ"י וַיַּחֲלֹשׁ יְהוֹשֻׁעַ • (תַּנְחוּמָא) תַּחַד רֹאשֵׁי גִבּוֹרָיו וְלֹא הִשְׁאִיר אֵלָּא חֲלָשִׁים שֶׁבִּהְיוּ וְלֹא הִרְגָם כָּלֵם. מִכָּאן אָנוּ לְמַדִּים שֶׁעָשׂוּ עַל-פִּי הַדְּבוּרִם שֶׁל שְׂכִינָה.

(יד) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה כְּתֹב זֹאת זִכְרוֹן בַּפֶּסֶר וְשִׁים בְּאָזְנִי יְהוֹשֻׁעַ כִּי-מָחָה אֶמְחֶה אֶת- (וְכַר) * זִכְרֵ עַמָּלֶק מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם:

כ"י כְּתֹב זֹאת זִכְרוֹן • שֶׁבֶּא עַמָּלֶק לְהַזְדַּוֵּג לְיִשְׂרָאֵל קֹדֶם לְכָל הָאֲמוֹת (מִכִּילָתָא). וְשִׁים בְּאָזְנִי יְהוֹשֻׁעַ • הַמְכַנִּים אֶת יִשְׂרָאֵל לְאֶרֶץ, שִׁיִּצְוָה אֶת

(*) מִנְהַגֵינוּ שְׂאוּמִיִּים פְּעֻמִּים מִלֵּיל זִכֵּר. הָרִאשׁוֹן זִכֵּר (בִּסְגוּלָה) וְהַשֵּׁנִי זִכֵּר (בְּצִירָה).

שפתי חכמים

(יב) ל' דְּקָשָׁה לְרִשְׁי, 'וַיְהִי' מִיבְּעֵי לִיָּה, וּפִירֵשׁ יְהִי שֶׁבֶּא אֶל מֹשֶׁה וְלֹא עַל יָדָיו: מ' פִּירוּשׁ, מִכּוּנָתָהּ, רִשְׁל: תּוֹרָה יג (יג) ג' דְּקָשָׁה לֹא דְּכִתִּיב וַיַּחֲלֹשׁ יְהוֹשֻׁעַ וְגו' לְפִי חֶרֶב, אִם הִרְגָם לְפִי חֶרֶב לֹא נַעֲשׂוּ חֲלָשִׁים אֵלָּא נִהְרָגוּ, לְכֹן פִּירֵשׁ 'לֹא הִשְׁאִיר' וְכו': פ' פִּירוּשׁ, לְפִי שֶׁלָּא הוֹדִיכָה בַּתְּחִלָּתָהּ הַמִּלְחָמָה דְּכָרִי הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ אֵלָּא כְּתִיב 'וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל יְהוֹשֻׁעַ, מִשְׁמַע שְׁמַעְצֻמוֹ צִוְּהוּ, לְכֹךְ הוֹצֵרָךְ רִשְׁי לְפָרֵשׁ שֶׁעַל פִּי הַדִּבּוּר הָיָה עוֹשֶׂה, וּמוֹכִיחַ מִזֶּה דָּאִם לֹא עַל

(טו) וַיִּבֶן מֹשֶׁה מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יְהוָה נְסִי:

טו וַיִּבְנֵא מֹשֶׁה מִדְּבָחָא וּפְלַח עֲלוּהֵי קָדָם יְיָ
דַּעֲבַד לֵה נְסִין:

כ"י וַיִּקְרָא שְׁמוֹ • שֶׁל מִזְבֵּחַ. ה' נְסִי • הַקְדוּשָׁה-
בְּרוּךְ-הוּא עָשָׂה לָנוּ כָּאן גַּם גְּדוּלָּה. לֹא שֶׁהַמִּזְבֵּחַ

קְרוּי ה', אֲלֵא הַמְזַכֵּיר שְׁמוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ, זֹכֵר אֶת הַגָּס
שֶׁעָשָׂה הַמָּקוֹם. ה' הוּא גַם שֶׁלָּנוּ.

(טז) וַיֹּאמֶר בְּיַד עֲלֵיכֶם יְהִי מִלְחָמָה לַיהוָה בַּעֲמָלֶךְ
מִדֶּר דֶּר: פַּפֵּה

טז וַאֲמַר בְּשִׁבּוּעָה אָמִירָא דָּא מִן קָדָם
דְּחִילָא דְשִׁכְנָתָה עַל פְּרָסֵי יִקְרָה דְעֵתִיד
דְּאַתְגַּח קְרָבָא קָדָם יְיָ בְּדִבְיַת עַמָּלֶךְ
לְשִׁצִיטְהוֹן מִדְּרֵי עֲלָמָא: פ פ פ

יְהִי הַשֵּׁם שָׁלֵם וְהַכֶּסֶף שָׁלֵם, שְׁנֵאֲמַר: (תהלים ט)
"הָאוֹיֵב תָּמוּ חַרְבוֹת לְנֶצַח" – זֶהוּ עַמָּלֶךְ שֶׁכְּתוּב
בּוֹ: (עמוס א) "וְעִבְרָתוֹ שְׁמֶרָה נֶצַח". (תהלים שם) "וְעָרִים
נִתְשָׁת אָבֵד וְכָרֶם הִמָּה", מֵהוּ אוֹמֵר אַחֲרָיו? "וְה'
לְעוֹלָם יֵשֵׁב", הָרִי הַשֵּׁם שָׁלֵם, "כּוֹנֵן לַמִּשְׁפָּט
כֶּסֶף אוֹ", הָרִי הַכֶּסֶף שָׁלֵם:

כ"י וַיֹּאמֶר • מֹשֶׁה. בְּיַד עֲלֵיכֶם יְהִי • יְדוֹ שֶׁל
הַקְדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוּא הוֹרָמָה לִישְׁבָּעַע בְּכֶסֶף אוֹ, לְהִיּוֹת
לוֹ מִלְחָמָה וְאִיכָּה בַּעֲמָלֶךְ עוֹלָמִית. וּמֵהוּ "כֶּסֶף" וְלֹא
נֵאֲמַר "כֶּסֶף", וְאַף הַשֵּׁם נִחְלַק לְחֻצָּיו? נִשְׁבָּע
הַקְדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוּא שְׁאִין שְׁמוֹ שָׁלֵם וְאִין כֶּסֶף אוֹ שָׁלֵם
עַד שְׁמִיטָה שְׁמוֹ שֶׁל עַמָּלֶךְ כָּלוּ, וּכְשִׁימָחָה שְׁמוֹ,

ק"ו פסוקים, י"ד אמונ"ה סימן. סנא"ה סימן. חסלת פרשת בשלח

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רעט - רפד

שפתי חכמים

אֲלֵא שְׁהוֹרָמָה אֲלִיו לְפִי שְׁעָה, כְּמוֹ כִּי
אֲשֶׁא אֶל שְׁמִים יְדִי וְגו' (ענין בקצור
מזרחי):

שְׁאֲמַר יְדוֹ שֶׁל הַקְדוּשָׁה בְּרוּךְ הוּא, לֹא
יָד סֶתֶם, שְׁמִישְׁמֵעוּ יְדוֹ שֶׁל מֹשֶׁה כְּמוֹכֵן
מִן הַכְּתוּב. וְעוֹד, שְׁאֲמַר 'הוֹרָמָה', לֹא
שִׁיד הַקְדוּשָׁה בְּרוּךְ הוּא עַל כֶּסֶף אוֹ תָּמִיד,

פִּי הַדִּיבּוּר הָיָה לֹא הָיָה לוֹ לְיִהוּשָׁע
לְהַנִּיחַ הַחֲלָשִׁים אֲלֵא הָיָה לוֹ לְהַרְגוֹ
אֶת כָּלָם: תוֹרָה יָד
(טז) עַ תִּקֵּן בְּזָה כְּמָה עֲנִינִים: הָאֲחֵד,

אגרות קודש

ב"ה, כ"ה שבט, ה'תשכ"ג

ברוקלין, נ. י.

לכבוד הרב יעקב ש"י גולדמן

שלום וברכה!

זה זמן רב לא שמעתי מכי באופן ישר, אבל אני"ש שיי, שולחים לי פ"ש ממנו מזמן לזמן
ומבשרים טוב מהתענינותו ועזרתו. ובודאי כבכל עניני טוב וקדושה יוסיף גם בזה, בפרט שבתקופתנו
ובאה"ק הכרח חינוך על טהרת הקדש הוא כמה פעמים ככה.

והרי שנה זו, שנת המאה וחמשים להסתלקותו של אדמו"ר הזקן בעל התניא והשלחן ערוך,
אבי תנועת חב"ד ושיטתה, היא שנת סגולה וברכה לכל העוסקים בשטח החנוך על טהרת הקדש,
וכידוע עד כמה הפליגו נשיאי חב"ד בעסקנות החנוך.

והשי"ת ישלח ברכתו לו ולכל אשר לו ופועל ידיו יצליח.

בכבוד ובברכה לבשו"ט.

צדקך: ה את־חקיך אֶשְׁמֹר אֶל־תְּעוּבתי עַד־מָאֹד:
 ב ט בַּמָּה יִפְתָּה־נָּעַר אֶת־אַרְחוֹ לְשֹׁמֵר בְּדַבְּרֶךָ:
 י בְּכָל־לִבִּי דִרְשִׁיתִיךָ אֶל־תִּשְׁנֵנִי מִמְצוֹתֶיךָ:
 יא בְּלִבִּי צַפְנִיתִי אִמְרֹתֶךָ לִמְעַן לֹא אֲחֻטְא־לָךְ:
 יב בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה לְמַדְנִי חֻקֶּיךָ: יג בִּשְׁפָתִי
 סִפְּרִיתִי כָּל מִשְׁפָּטֵי־פִיךָ: יד בְּדֶרֶךְ עֲדוֹתֶיךָ שִׁשְׁתִּי
 כַּעַל כָּל־הוֹן: טו בַּפְּקוּדֶיךָ אֲשִׁיחָה וְאֶבִּיטָה
 אֶרְחֹתֶיךָ: טז בַּחֲקֵיתֶךָ אֲשַׁתְּעָשֶׂע לֹא אֲשַׁכַּח
 דְּבָרֶךָ: ג ז גָּמַל עַל־עֲבֹדְךָ אַחִיהַ וְאֲשִׁמְרָה דְּבָרֶךָ:
 יח גַּל־עֵינִי וְאֶבִּיטָה נִפְלְאוֹת מִתּוֹרָתֶךָ: יט גַּר אֲנֹכִי
 בָּאָרֶץ אֶל־תִּסָּתֵר מִפְּנֵי מִצְוֹתֶיךָ: כ גָּרְסָה נִפְשִׁי
 לְתַאֲבָה אֶל־מִשְׁפָּטֶיךָ בְּכָל־עֵת: כא גָּעַרְתָּ זָדִים
 אֲרוּרִים הַשָּׁנִים מִמְצוֹתֶיךָ: כב גָּל מַעְלֵי חִרְפָּה
 וְבוֹז כִּי עֲדִיתֶךָ נִצַּרְתִּי: כג גַּם יָשְׁבוּ שָׂרִים כִּי
 נִדְּבָרוּ עֲבֹדְךָ יֵשִׁיחַ בַּחֲקִיךָ: כד גַּם־עֲדִיתֶךָ
 שִׁעֲשַׁעֵנִי אֲנִשִּׁי עֲצָתִי: ד כה דְּבָקָה לַעֲפָר נִפְשִׁי
 חֲזִנִי בְּדַבְּרֶךָ: כו דִּרְכֵי סִפְּרִיתִי וְתַעֲנֵנִי לְמַדְנִי
 חֻקֶּיךָ: כז דֶּרֶךְ־פְּקוּדֶיךָ הִבִּינִי וְאֲשִׁיחָה
 בְּנִפְלְאוֹתֶיךָ: כח דָּלָפָה נִפְשִׁי מִתּוֹגָה קִיַּמְנִי
 בְּדַבְּרֶךָ: כט דֶּרֶךְ־שֹׁקֵר הִסַּר מִפְּנֵי וְתוֹרָתֶךָ חֲנִנִי:
 ל דֶּרֶךְ־אֱמוּנָה בָּחַרְתִּי מִשְׁפָּטֶיךָ שְׁוִיתִי: לא דְּבָקָתִי
 בְּעֲדוֹתֶיךָ יְהוָה אֶל־תִּבְשָׁנִי: לב דֶּרֶךְ־מִצְוֹתֶיךָ
 אֲרוּץ כִּי תִרְחִיב לִבִּי: ה ג הוֹרֵנִי יְהוָה דֶּרֶךְ חֻקֶּיךָ
 וְאֶצְרֶנָּה עֶקֶב: לד הִבִּינִי וְאֶצְרֶה תוֹרָתֶךָ
 וְאֲשִׁמְרָנָה בְּכָל־לֵב: לה הִדְרִיכֵנִי בְּנִתִּיב מִצְוֹתֶיךָ
 כִּי־בו חֲפָצָתִי: לו הִטְלֵבִי אֶל־עֲדוֹתֶיךָ וְאֵל
 אֶל־בָּצַע: לו העֲבֵר עֵינִי מֵרְאוֹת שׂוֹא בְּדַרְכֶּךָ
 חֲזִנִי: לח הִקֵּם לְעֲבֹדְךָ אִמְרֹתֶיךָ אֲשֶׁר לִירְאָתֶךָ:
 לח העֲבֵר חֲרָפְתִּי אֲשֶׁר יִגְרָתִי כִּי מִשְׁפָּטֶיךָ
 טוֹבִים: מ הִנֵּה תֹאכְתִּי לִפְקוּדֶיךָ בְּצִדְקָתֶךָ חֲזִנִי:
 ו מא וַיִּבְאֵנִי חֶסֶדְךָ יְהוָה תִּשְׁוַעֲתֶךָ כְּאִמְרֹתֶךָ:
 מב וְאֶעֱנֶה חֲרָפִי דָּבָר כִּי־כִטַּחְתִּי בְּדַבְּרֶךָ: מג וְאֶל־
 תִּצַּל מִפִּי דְּבַר־אֱמֶת עַד־מָאֹד כִּי לְמִשְׁפָּטֶיךָ
 יִחְלָתִי: מד וְאֲשִׁמְרָה תוֹרָתֶךָ תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד:

מה וְאֶתְהַלַּכְה בְּרַחֲבָה כִּי פִקְדֶיךָ דִרְשִׁיתִי:
 מו וְאֶדְבַּרְהָ בְּעֲדִיתֶךָ נֶגֶד מַלְאָכִים וְלֹא אֲבוֹשׁ:
 מז וְאֲשַׁתְּעָשֶׂע בְּמִצְוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אֶהְבֵּתִי: מח וְאֲשֹׁא
 כִּפִּי אֶל־מִצְוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אֶהְבֵּתִי וְאֲשִׁיחָה בַּחֲקִיךָ:
 ז מט זָכַר־דְּבָר לְעֲבֹדְךָ עַל אֲשֶׁר יִחְלָתֵנִי: נ זֹאת
 נִחְמַתִּי כַּעֲנִי כִּי אִמְרֹתֶךָ חִיתֵּנִי: נא זָדִים הִלִּיצְנִי
 עַד־מָאֹד מִתּוֹרָתֶךָ לֹא נָטִיתִי: נב זָכַרְתִּי מִשְׁפָּטֶיךָ
 מֵעוֹלָם: נג יְהוָה וְאֶתְנַחֲסֵם: נד זִלְעָפָה אֲחֻזְתִּנִּי
 מִרְשָׁעִים עֲזָבִי תוֹרָתֶךָ: נה זְמֹרוֹת הַיּוֹלֵל חֻקֶּיךָ
 בְּבֵית מְגוּרִי: נז זָכַרְתִּי כִּלְיָהָ שְׁמֹךְ יְהוָה
 וְאֲשִׁמְרָה תוֹרָתֶךָ: נו זֹאת הִיִּתְהַלֵּל כִּי פִקְדֶיךָ
 נִצַּרְתִּי: ח נ חֲלָקִי יְהוָה אִמְרֹתִי לְשֹׁמֵר דְּבָרֶיךָ:
 נז חֲלִיתִי פִגְיוֹךָ בְּכָל־לֵב חֲנִנִי כְּאִמְרֹתֶךָ:
 נט חֲשַׁבְתִּי דְרָכֶיךָ וְאֲשִׁיבָה רִגְלִי אֶל־עֲדוֹתֶיךָ:
 ס חֲשִׁיתִי וְלֹא הִתְמַהֲמַהְתִּי לְשֹׁמֵר מִצְוֹתֶיךָ:
 סא חֲבָלִי רִשְׁעִים עוֹדֵנִי תוֹרָתֶךָ לֹא שָׁכַחְתִּי:
 סב חֲצוֹת־לַיְלָה אֲקוּם לְהוֹדוֹת לָךְ עַל מִשְׁפָּטִי
 צִדְקָתֶךָ: סג חֲבֵר אָנִי לְכָל־אֲשֶׁר יִרְאוּךָ וְלִשְׁמִרִי
 פִּקּוּדֶיךָ: סד חֲסִדְךָ יְהוָה מְלֵאָה הָאָרֶץ חֻקֶּיךָ
 לְמַדְנִי: ט סה טוֹב עֲשִׂיתָ עִם־עֲבֹדְךָ יְהוָה
 בְּדַבְּרֶךָ: סו טוֹב טַעַם וְדַעַת לְמַדְנִי כִּי בְּמִצְוֹתֶיךָ
 הִאֱמַנְתִּי: סז טָרַם אֶעֱנֶה אָנִי שֹׁגֵג וְעֵתָה אִמְרֹתֶךָ
 שְׁמַרְתִּי: סח טוֹב־אַתָּה וּמִטִּיב לְמַדְנִי חֻקֶּיךָ:
 סט טָפְלוּ עָלַי שֹׁקֵר זָדִים אָנִי בְּכָל־לֵב: א אֶצֹּר
 פִּקּוּדֶיךָ: ע טָפַשׁ כַּחֲלָב לִבִּי אָנִי תוֹרָתֶךָ
 שִׁעֲשַׁעְתִּי: עא טוֹב־לִי כִי־עֲנִיתִי לִמְעַן אֶלְמַד
 חֻקֶּיךָ: עב טוֹב־לִי תוֹרַת־פִּיךָ מֵאֲלֹפִי וְהֵב וְכֶסֶף:
 י עג יָדֶיךָ עֲשׂוּנִי וַיְכַנְּנוּנִי הִבִּינִי וְאֶלְמַדְהָ
 מִצְוֹתֶיךָ: עד יִרְאִיךָ יִרְאוּנִי וַיִּשְׁמְחוּ כִּי לְדַבְּרֶךָ
 יִחְלָתִי: עה יִדְעֵתִי יְהוָה כִּי־צִדֵּק מִשְׁפָּטֶיךָ וְאֱמוּנָה
 עֲנִיתֵנִי: עו יִהְיֶנָּה חֲסִדְךָ לְנַחֲמֵנִי כְּאִמְרֹתֶךָ
 לְעֲבֹדְךָ: עז יִבְאֹנִי רַחֲמֶיךָ וְאַחִיָּה כִּי־תוֹרָתֶךָ
 שִׁעֲשַׁעֵנִי: עח יִבְשׂוּ זָדִים כִּי־שֹׁקֵר עוֹתוּנִי אָנִי
 אֲשִׁיחַ בַּפְּקוּדֶיךָ: עט יָשׁוּבוּ לִי יִרְאִיךָ

וַיִּדְעֵי עֲדֹתֶיךָ: פ יהי־לִבִּי תָמִיד בַּחֲקִיךָ לִמְעַן לֹא
 אֲבוֹשׁ: ב פֶּלֶתָה לְתַשׁוּעָתְךָ נַפְשִׁי לְדַבְּרֶךָ
 יִחַלְתִּי: בב פָּלוּ עֵינֵי לְאַמְרָתְךָ לֵאמֹר מָתִי
 תִּנְחַמְנִי: בג בִּי־הֵייתִי כְּנָאֵד בְּקִיטֹר חֲקִיךָ לֹא
 שָׁכַחְתִּי: בד כִּמָּה יִמִּי־עֲבָדְךָ מָתִי תַעֲשֶׂה בְרַדְפִּי
 מִשְׁפָּט: בה פָּרוּ־לִי זָדִים שִׁיחֹת אֲשֶׁר לֹא
 כִּתְּוֹרְתְךָ: בו פֶּל־מִצִּיתֶיךָ אִמּוּנָה שָׁקֵר רַדְפוּנִי
 עֲזֹרָנִי: בו כִּמְעַט פָּלוּנִי בְּאַרְץ וְאֲנִי לֹא־עֹזְבֹתִי
 פִּקְדֶיךָ: בז בַּחֲסֹדְךָ חִינִי וְאַשְׁמְרָה עֲדֹת פִּיךָ:
 ל פֶּט לְעוֹלָם יִהְיֶה דְבָרְךָ נֶצֶב בְּשָׁמַיִם: צ לְדֹר
 וָדֹר אִמּוּנָתְךָ כּוֹנֶנֶת אֶרֶץ וּתְעַמֵּד: צא לְמִשְׁפָּטֶיךָ
 עָמְדוּ הַיּוֹם כִּי תִכַּל עֲבָדֶיךָ: צב לוֹלִי תוֹרְתְךָ
 שַׁעֲשְׁעִי אֹז אֲבֹדְתִי בְּעֵינָי: צג לְעוֹלָם לֹא־אֲשַׁכַּח
 פִּקְדֹנֶיךָ כִּי בָם חִיֵּיתִנִּי: צד לֹךְ־אֲנִי הוֹשִׁיעֵנִי כִּי
 פִּקְדֹנֶיךָ דָּרַשְׁתִּי: צה לִי כָנוּ רָשָׁעִים לְאַבְדְּנִי
 עֲדֹתֶיךָ אֶתְּבוֹנֶן: צו לְכָל־תִּכְלָה רֵאִיתִי קֶץ רַחֲמֶה
 מִצִּוְתְךָ מֵאֹד: צז מִה־אֶתְּבֹתִי תוֹרְתְךָ כִּלְיֹהִים
 הִיא שִׁיחֹתִי: צח מֵאִיבִי תִּחַפְּמֵנִי מִצִּוְתְךָ כִּי
 לְעוֹלָם הִיא־לִי: צט מִכָּל־מַלְמְדֵי הַשִּׁפְלָתִי כִּי
 עֲדֹתֶיךָ שִׁיחֹה לִי: ק מוֹצָנִים אֶתְּבוֹנֶן כִּי פִקְדֹנֶיךָ
 נִצַּרְתִּי: קא מִכָּל־אֶרֶח רַע כָּלֹאֲתִי רִגְלִי לִמְעַן
 אֲשָׁמֹר דְּבָרְךָ: קב מִמִּשְׁפָּטֶיךָ לֹא־סָרְתִי בִּי־אַתָּה
 הוֹרַתִּנִּי: קג מִה־נִּמְלָצוֹ לַחֲבִי אִמְרָתְךָ מִדְּבַשׁ לִפִּי:
 קד מִפִּקְדֹנֶיךָ אֶתְּבוֹנֶן עַל־פֶּן שָׁנֹאתִי | כָּל־אֶרֶח
 שָׁקֵר: נ קה גִּר־לִרְגְלִי דְבָרְךָ וְאוֹר לְנִתִּיבֹתִי:
 קו נִשְׁבַּעְתִּי וְאַקְיָמָה לְשֹׁמֵר מִשְׁפָּטִי צִדְקָךָ:
 קז נַעֲנִיתִי עַד־מֵאֹד יִהְיֶה חִינִי כְּדְבָרְךָ: קח נִדְּבֹת
 פִּי רִצְהֵנָּה יִהְיֶה וּמִשְׁפָּטֶיךָ לְמַדְּנִי: קט נַפְשִׁי
 בִּכְפִי תָמִיד וְתוֹרְתְךָ לֹא שָׁכַחְתִּי: קי נִתְּנוּ רָשָׁעִים
 פֶּח לִי וּמִפִּקְדֹנֶיךָ לֹא תָעִיתִי: קיא נִחַלְתִּי עֲדֹתֶיךָ
 לְעוֹלָם בִּי־שִׁשׁוֹן לִבִּי הִמָּה: קיב נִטִּיתִי לִבִּי
 לַעֲשׂוֹת חֲקִיךָ לְעוֹלָם עֶקֶב: ס קיג סַעֲפִים שָׁנֹאתִי
 וְתוֹרְתְךָ אֶתְּבֹתִי: קיד סִתְּרִי וּמִגְנֵי אֶתָּה לְדַבְּרֶךָ
 יִחַלְתִּי: קטו סוֹרוּ־מִמֵּנִי מִרָעִים וְאַצְרָה מִצֹּת
 אֱלֹהֵי: קטז סִמְכֵנִי כְּאִמְרָתְךָ וְאַחִיָּה וְאַל־תִּבְשִׁינִי

מִשְׁבָּרִי: קיז סַעֲדֵנִי וְאוֹשְׁעָה וְאוֹשְׁעָה בַּחֲקִיךָ
 תָּמִיד: קיח סָלִית פֶּל־שׁוֹגִים מִחֲקִיךָ בִּי־שָׁקֵר
 תִּרְמִיתָם: קיט סִגִּים הַשִּׁפְתָּ כָּל־רִשְׁעֵי־אֶרֶץ לִכֹּן
 אֶתְּבֹתִי עֲדֹתֶיךָ: קכ סִמֵּר מִפִּחְדְךָ בְּשָׂרִי
 וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ יִרְאֵתִי: ע קכא עֲשִׂיתִי מִשְׁפָּט וְצִדֵּק
 פֶּל־תִּנְיָחֵנִי לַעֲשֹׂקִי: קכב עָרַב עֲבָדְךָ לְטוֹב אֶל־
 יַעֲשֹׁקֵנִי זָדִים: קכג עֵינֵי פָלוּ לְתַשׁוּעָתְךָ וְלִאֲמֹרָת
 צִדְקָךָ: קכד עֲשֶׂה עִם־עֲבָדְךָ כְּחֹסֶדְךָ וּחֲקִיךָ
 לְמַדְּנִי: קכה עֲבָדְךָ־אֲנִי הִבִּינִי וְאַדְעָה עֲדֹתֶיךָ:
 קכו עַת לַעֲשׂוֹת לִיהוָה הִפְּרוּ תוֹרְתְךָ: קכז עַל־פֶּן
 אֶתְּבֹתִי מִצִּוְתֶיךָ מוֹהֵב וּמִפֶּן: קכח עַל־פֶּן |
 פֶּל־פִּקְדֹנֵי כָל יִשְׁרָתִי כָּל־אֶרֶח שָׁקֵר שָׁנֹאתִי:
 פ קכט פֶּלֹאֲוֹת עֲדֹתֶיךָ עַל־פֶּן נִצַּרְתָּם נַפְשִׁי:
 קל פֶּתַח דְּבָרֶיךָ יֹאִיר מִבֵּין פִּתְיִים: קלא פִּי־פָּעַרְתִּי
 וְאַשְׁאֵפָה כִּי לְמִצִּוְתֶיךָ יִאֲבָתִי: קלב פִּנְה־אֵלֵי וּחֲנִנִי
 כִּמִּשְׁפָּט לְאַהֲבִי שְׁמֶךָ: קלג פִּעְמִי הִכֵּן כְּאִמְרָתְךָ
 וְאַל־תִּשְׁלַט־בִּי כָל־אֹנוֹן: קלד פִּדְנִי מִעֲשָׁק אָדָם
 וְאַשְׁמְרָה פִּקְדֹנֶיךָ: קלה פִּנְיֶה הָאֵר בְּעֲבָדְךָ וְלְמַדְּנִי
 אֶת־חֲקִיךָ: קלו פִּלְגֵי־מַיִם יִרְדּוּ עֵינֵי עַל לֹא־שָׁמְרוּ
 תוֹרְתְךָ: צ קלא צִדִּיק אֶתָּה יִהְיֶה וְיִשָּׁר מִשְׁפָּטֶיךָ:
 קלכ צוֹיֵת צִדֵּק עֲדֹתֶיךָ וְאַמּוּנָה מֵאֹד:
 קלד צִמְתָּתִנִּי קִנְיָתִי בִּי־שָׁכַחוּ דְּבָרֶיךָ צָרִי:
 קמ צְרוּפָה אִמְרָתְךָ מֵאֹד וְעֲבָדְךָ אֶתְּבֹתִי:
 קמא צַעִיר אֲנִכִּי וְנִבְוָה פִּקְדֶיךָ לֹא שָׁכַחְתִּי:
 קמב צִדְקָתְךָ צִדֵּק לְעוֹלָם וְתוֹרְתְךָ אֱמֶת: קמג צִר־
 וּמִצֹּק מִצְאוּנִי מִצִּוְתֶיךָ שַׁעֲשְׁעִי: קמד צִדֵּק
 עֲדֹתֶיךָ לְעוֹלָם הִבִּינִי וְאַחִיָּה: ק קמה קִרְאֵתִי
 בְּכָל־לַב עֲנֵנִי יִהְיֶה חֲקִיךָ אֲצִרָה: קמו קִרְאֵתֶיךָ
 הוֹשִׁיעֵנִי וְאַשְׁמְרָה עֲדֹתֶיךָ: קמז קִדְמָתִי בְּנִשְׁפָּה
 וְאוֹשְׁעָה לְדַבְּרֶךָ יִחַלְתִּי: קמח קִדְמוֹ עֵינֵי אֲשִׁמְרוֹת
 לְשִׁיחַ בְּאִמְרָתְךָ: קמט קוֹלִי שָׁמְעָה כְּחֹסֶדְךָ יִהְיֶה
 כִּמִּשְׁפָּטֶיךָ חִינִי: קנ קָרְבוּ רַדְפִּי וְזִמָּה מִתוֹרְתְךָ
 רַחֲקוּ: קנא קָרוֹב אֶתָּה יִהְיֶה וְכָל־מִצִּוְתֶיךָ אֱמֶת:
 קנב קִדְּם יִדְעָתִי מִעֲדֹתֶיךָ כִּי לְעוֹלָם
 יִסְדָּתָם: ר קנג רֹאה־עֲנֵנִי וְחַלְצֵנִי בִּי־תוֹרְתְךָ לֹא

שְׁכַחְתִּי: קנָה רִיבָה רִיבִי וּגְאֹלֵנִי לְאַמְרֹתֶךָ חֲיִנִּי:
 קנָה רַחֲוֹק מִרְשָׁעִים יִשְׁוְעָה בִּי־חֲקֹךְ לֹא דָרָשׁוּ:
 קנָה רַחֲמֶיךָ רַבִּים | יְהוָה כְּמִשְׁפָּטֶיךָ חֲיִנִּי: קנָה רַבִּים
 וְדָפִי וְצָרִי מִעֲדוֹתֶיךָ לֹא נִטִּיתִי: קנָה רֵאִיתִי
 בְּגָדִים וְאַתְקוּטְמָה אֲשֶׁר אִמְרֹתֶךָ לֹא שָׁמְרוּ:
 קנָה רֵאָה בִּי־פְקוּדֶיךָ אֶהְבֵּתִי יְהוָה כְּחֶסֶדֶךָ חֲיִנִּי:
 קס רֹאש־דְּבָרֶךָ אֱמֶת וְלַעֲוֹלָם כָּל־מִשְׁפָּט צִדְקָךָ:
 ש קסא שָׁרִים רִדְפוּנִי חֲנָם וּמִדְּבָרֶךָ פָּחַד לִבִּי:
 קסב שֵׁשׁ אֲנֹכִי עַל־אִמְרֹתֶךָ כְּמוֹצֵא שָׁלָל רֵב:
 קסג שֶׁקֶר שָׁנֵאתִי וְאַתְעַבָּה תוֹרֹתֶךָ אֶהְבֵּתִי:
 קסד שָׁבַע בַּיּוֹם הַלֵּלְתִּיךָ עַל מִשְׁפָּטִי צִדְקָךָ:
 קסה שָׁלוֹם רַב לְאַהֲבֵי תוֹרֹתֶךָ וְאִין־לָמוּ מִכְשׁוֹל:

קסו שְׁכַחְתִּי לִישׁוּעָתֶךָ יְהוָה וּמִצּוֹתֶיךָ עָשִׂיתִי:
 קסז שְׁמְרָה נַפְשִׁי עֲדוֹתֶיךָ וְאַהֲבָם מְאֹד:
 קסח שְׁמֵרֹתִי פְקוּדֶיךָ וְעֲדוֹתֶיךָ כִּי כָל־דְּרָכֵי נִגְדֶּךָ:
 ת קסט תִּקְרַב רִנָּתִי לִפְנֶיךָ יְהוָה כְּדִבְרֶךָ הִבִּינִנִּי:
 קע תָּבוֹא תַחֲנֹנִתִּי לִפְנֶיךָ כְּאִמְרֹתֶךָ הִצִּילֵנִי:
 קעא תִּפְעֶנָה שְׁפָתַי תְּהַלֵּלָה כִּי תִלְמְדֵנִי חֲקִיךָ:
 קעב תַּעֲזֹר לִשְׁוִנִי אִמְרֹתֶךָ כִּי כָל־מִצּוֹתֶיךָ צִדְקָה:
 קעג תַּחֲיֶיךָ לְעִזְרוֹנִי כִּי פְקוּדֶיךָ בְּחֵרֹתִי:
 קעד תִּאֲבֹתִי לִישׁוּעָתֶךָ יְהוָה וְתוֹרֹתֶךָ שְׁעִשְׁעִי:
 קעה תַּחֲיֶינִפְשִׁי וְתִהְלֹלְךָ וּמִשְׁפָּטֶךָ יַעֲזֹרֵנִי:
 קעו תִּעֲלֵיתִי כְּשֶׁה אֲבִד בִּקְשׁ עֲבָדֶךָ כִּי מִצּוֹתֶיךָ לֹא
 שְׁכַחְתִּי:

אגרות קודש

ב"ה, י"ג שבט, ה'תשכ"ג

ברוקלין, נ. י.

לכבוד חברי אגודת השוחטים יפו-תל אביב,

ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

הנני לאשר ב"ח קבלת מכתבם מ"ח טבת, יחד עם הפ"ש על ידי חבר אגודתם הרב השו"ב ר' יעקב חיים שי' פיאלקוב.

ובהוספה על הפ"ש אישית שבודאי ימסור לך בא-כוחם יחד עם הנקודות שנדברו בשעת ההתועדות, אביע בזה תודתי החמה בעד הקורת רוח שגרם לי ביקור בא כוחם, ויהי רצון שכל אחד ואחד מאתנו יתמיד לגרום נחת רוח לאבינו שבשמים, בשני מיני נח"ר לפנינו ית' למעלה, כמבואר בספר תניא קדישא (פרק כ"ז).

כיון שהביקור כאן ה' קשור עם יום ההילולא של כ"ק אדמו"ר הזקן במלאות ק"נ שנה להסתלקותו, ועם יום ההילולא של כ"ק מו"ח אדמו"ר, יהי רצון שימי זכרון אלו יעוררו את כל אחד ואחד בתוככי כלל ישראל למעשים בפועל, ובסגנון כ"ק אדמו"ר הזקן באגרת הידועה שלו, אשר "נלך בדרך ישרה אשר הורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו נס"ו" (אגה"ק כ"ז). והרי האמור מקושר הוא ומקרב את היעוד המקווה (סוכה נב, א) דהקב"ה מביאו ליציה"ר ושוחטו (בי נח"ר) ויה"ר שיקויים במהרה בימינו בביאת משיח צדקנו.

בכבוד ובברכה.

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אני"ש שיי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - ז' שבט מפרק לט עד סוף פרק מג	יום רביעי - י' שבט מפרק נה עד סוף פרק נט
יום שני - ח' שבט מפרק מד עד סוף פרק מח	יום חמישי - י"א שבט מפרק ס עד סוף פרק סה
יום שלישי - ט' שבט מפרק מט עד סוף פרק נד	יום שישי - י"ב שבט מפרק סו עד סוף פרק סח
שבת קודש - י"ג שבט פרק כ מפרק סט עד סוף פרק עא	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון ז' שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 52, פרק כא והנה... עד עמ' כז, שבלב.

ליקוטי אמרים

פרק כא והנה מדת הקב"ה שלא כמדת בשר ודם
שהאדם כשמדבר דבור הרי הבל הדבור שבפיו הוא מורגש ונראה דבר בפני עצמו מובדל משרשו שהן עשר בחי' הנפש עצמה אבל הקב"ה אין דבורו מובדל ממנו ית' ח"ו כי אין דבר חוץ ממנו ולית אתר פנוי מיני' ולכן אין דבורו ית' כדבורינו ח"ו [כמו שאין מחשבתו כמחשבותינו כדכתיב כי לא מחשבותי מחשבותיכם וכתיב כן גבהו דרכי מדרכיכם וגו'] ולא נקרא דבורו ית' בשם דבור רק עד"מ כמו שדבור התחתון שבאדם הוא מוגלה לשומעים מה שהיה צפון ונעלם במחשבתו כך למעלה בא"ס ב"ה יציאת האור והחיות ממנו ית' מההעלם אל הגילוי לברוא עולמות ולהחיותם נק' בשם דבור והן הן עשרה מאמרות שבהן נברא העולם וכן שאר כל התורה נביאים וכתובים שהשיגו הנביאים במראה נבואתם. והרי דבורו ומחשבתו כביכול מיוחדות עמו בתכלית היחוד ד"מ כמו דבורו ומחשבתו של אדם בעודן בכח חכמתו ושכלו או בתשוקה וחמדה שבלבו

1 **פָּרָק כָּא. וְהֵנָּה, מִדַּת הַקְּדוּשָׁה בְּרִיךְ הוּא שְׁלֹא כְּמִדַּת בָּשָׂר וְדָם;**
2 **שׁוֹנָה לְגַמְרֵי ה' מוֹשֵׁג** כפי שהוא מתבטא באדם, מאותו
3 **מוֹשֵׁג** עצמו כפי שמשתמשים בו ביחס להקב"ה: **שֶׁהָאָדָם**
4 **כְּשֶׁמְדַבֵּר דְּבוּר, הָרִי הֵבֵל הַדְּבוּר שֶׁבְּפִיו** – בשעה שהוא
5 מדבר, הוא מרגיש, ונראה
6 **דְּבַר בְּפִי עֲצָמוֹ מְבָדֵל**
7 **מִשְׁרָשׁוֹ,** – של הדיבור,
8 **שֶׁהוּא עֶשֶׂר בְּחִינּוֹת הַנֶּפֶשׁ**
9 **עֲצָמָה.** – כלומר "שכל"
10 **ו"מדות",** שכפי שהוסבר
11 בפרק הקודם הם שורש
12 הדיבור; ומאחר שהדיבור
13 מובדל משורשו, הוא יכול
14 להיראות כ"מציאות"
15 (כדבר), לעצמו, למרות
16 שכשהוא נמצא בשורשו,
17 הוא בטל לגמרי ואין לו
18 שום ערך. כך הדבר ביחס
19 לדיבורו של האדם. **אָבֵל**
20 **הַקְּדוּשָׁה בְּרִיךְ הוּא אֵין**
21 **דְּבוּרוֹ מְבָדֵל מִמֶּנּוּ**
22 **וְהַבְרָךְ חֲסִידֵי שְׁלוֹם, כִּי**
23 **אֵין דְּבַר חוּץ מִמֶּנּוּ, וְלִית**
24 **אֲתֵר פָּנוּי מִיָּהּ,** – אין
25 שום מקום (או מדרגה)
26 שהוא פנוי ממנו, מהקב"ה.

27 הרי, בכל מקום בו קיים דיבורו של הקב"ה, באותו מקום עצמו
28 נמצא הקב"ה, והדיבור נמצא תמיד בתוך שורשו. **וְלִכֵּן אֵין**
29 **דְּבוּרוֹ וְהַבְרָךְ בְּדְבוּרָנוּ חֲסִידֵי שְׁלוֹם** – "דיבור" האדם, בשעת
30 דיבורו, נפרד משורשו ונראה כ"מציאות" לעצמו, גם בעיני
31 האדם המדבר. אך, דיבורו של הקב"ה בטל תמיד לשורשו. **[כְּמוֹ**
32 **שֶׁמִּבְדֵּל הַדְּבַר, שֶׁאֵין מִחֲשַׁבְתּוֹ – שֶׁל הַקְּב"ה, כְּמִחֲשַׁבְתּוֹ,**
33 **כְּדִכְתִּיב: "כִּי לֹא מִחֲשַׁבְתִּי מִחֲשַׁבְתִּיכֶם", וְכִתִּיב: "כֵּן**
34 **נִבְחָהוּ דְרָכֵי מִדְרָכֵיכֶם וגו'"]** – והפסוק מסיים: "ומחשבותי
35 ממחשבותיכם". הרי, כשם שאנו מוצאים שמחשבתו של הקב"ה
36 היא סוג מחשבה אחר לגמרי, כך אנו מבינים, שדיבורו של
37 הקב"ה שונה לגמרי מהדיבור שלנו. אלא, אם כך הדבר שדיבורו
38 של הקב"ה אינו נפרד ממנו, מדוע קוראים לו "דיבור"? כל ענין
39 שלמעלה שאנו רוצים להבין, אנו משיגים אותו לפי המושגים
40 שלנו, מעצמנו ובשרנו. אנו רואים באדם שהמלים שהוא מדבר
41 – נפרדות ממנו, ולכן הן יכולות להגיע לזולת; שונה הדבר
42 באותיות המחשבה המאוחדות עם האדם עצמו, ונעלמות
43 מהזולת. בהתאם לכך אין מושג הדיבור שבאדם נותן לנו תמונה
44 מענין הדיבור כמו שהוא למעלה – כי למעלה גם הדיבור אינו

מובדל משורשו – מדוע, איפוא, אנו קוראים לו בשם "דיבור"?
הדברים יוסברו להלן, שישנן שתי תכונות בדיבור: א) הכוח
לגלות לזולת מה שמוסתר במחשבתו של המדבר, ב) עובדת
היפרדותו משורשו. ורק בגלל תכונתו הראשונה – לגלות לזולת
את המוסתר במחשבתו
של המדבר – הוא נקרא
למעלה בשם "דיבור" –
גילוי של האור האלקי
לעולמות ולנבראים. **וְלֹא**
נִקְרָא דְבוּרוֹ וְהַבְרָךְ בְּשֵׁם
הַ"דְּבוּר" רַק עַל-דִּרְכָּהּ
מִשָּׁל, כְּמוֹ שֶׁדְּבוּר
הַתַּחְתּוֹן שֶׁבָּאָדָם הוּא
מְגֻלָּה לְשׁוֹמְעִים מֶה
שֶׁהָיָה צָפוֹן וְנִעְלָם
בְּמִחֲשַׁבְתּוֹ, כִּךְ לְמַעְלָה
בְּאֵין-סוֹף בְּרִיךְ הוּא,
יִצִּיאת הָאֹר וְהַחַיּוֹת
מִמֶּנּוּ וְהַבְרָךְ מִהֶעֱלָם
אֶל הַגִּילּוּי – בתחילה היו
האור והחיות בהעלם,
ועתה הם בהתגלות,
לְבָרָא עוֹלָמוֹת
וְלַחַיּוֹתָם, – לפני
שה"אור" וה"חיות" היו
בהתגלות לא היו עולמות
בנמצא, רק אחרי התגלות ה"אור" וה"חיות", נבראים ומתקיימים
עולמות – הרי, התגלות זו נקראת בְּשֵׁם הַ"דְּבוּר". – שכן, גם
למעלה יש בכך משום התגלות לזולת, כלומר, שיהיו עולמות
ונבראים המרגישים עצמם כמו זולת, כדבר נוסף. **וְהֵן הֵן עֲשָׂרָה**
מֵאֲמָרוֹת – הכתובים בתורה, שֶׁבִּתְנֵן – ועל ידן, נִבְרָא הָעוֹלָם,
– עשרה המאמרות מהווים התגלות האור והחיות האלקית,
לברוא עולמות ונבראים. עיין "שער היחוד והאמונה" סוף פרק ד.
וְכֵן – גם ב"דיבור" אחר שאינו כדי לברוא עולמות ולהחיות,
כלומר – שֶׁאֵין כָּל הַתּוֹרָה נְבִיאִים וְכִתּוּבִים – שבנוסף לעשרה
מאמרות, נקראים בשם "דיבור", שכן הם הרי התגלו, שֶׁהִשְׁגִּינוּ
הַנְּבִיאִים בְּמִרְאֵה נְבוֹאָתָם. – יש בהם משום התגלות האור
האלקי לנביאים. ומחמת ענין ה'התגלות', קוראים להם בשם
"דיבור", כמו שזה בכל דיבור למשה. אך, ענין הפירוד שקיים
בדיבורו של האדם – אינו בנמצא בדיבור שלמעלה. **וְהָרִי דְבוּרוֹ**
וּמִחֲשַׁבְתּוֹ כְּכִיכּוֹל מִיְּחֻדוֹת עָמוֹ בְּתַכְלִית הַיְּחֻד, דְּרָךְ-מִשָּׁל,
כְּמוֹ דְבוּרוֹ וּמִחֲשַׁבְתּוֹ שֶׁל אָדָם – לפני שהוא חושב ומדבר
אותם בפועל, כְּעוֹדֵן בְּכַח חֲכָמָתוֹ וְשִׁכְלוֹ, אוּ בְּתַשׁוּקָה
וְחִמְדָּה שֶׁבְּלִבּוֹ, קִדְּם – לפני, שֶׁעָלָתָה מְהֵלֶכֶת לְמַחַת לְהִרְחֵק בָּהּ

- 1 בבחינת אותיות, - באותיות המחשבה. שאז היו אותיות
2 המחשבה והדבור הזה,
3 הנמשכות מחמדה
4 ותשוקה זו בכח בלב,
5 ומיוחדות שם בתכלית
6 היחוד בשרשן, שהן
7 החכמה ושלל שצמח
8 ותמדה ותשוקה שבלב. 4
9 - שהן הם "שורש" 5 ותשוקה שבלב.
- 10 המחשבה והדיבור. הרי כשם שזה באדם, שלפני שהוא חושב
11 והוגה את האותיות
12 בדיבור - הן מאוחדות
13 כליל בשורשן, כך בדיבור
14 שלמעלה, (גם) אחרי
15 ההתגלות - המחשבה
16 והדיבור בביכול מהקב"ה
17 - הם מאוחדים בתכלית
18 עם הקב"ה:

ליקוטי אמרים

יום שני ח' שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' כז, וככה ממש... עד עמ' כז, ממש.

- 19 וככה ממש, דרך-משל, מיוחדות דבורו ומחשבתו של
20 הקדוש-ברוך-הוא בתכלית היחוד במהותו ועצמותו
21 ותבדק, גם אחר שיצא דבורו ותבדק אל הפועל בבריאות
22 העולמות, - הוא מיוחד אז עם הקב"ה, כמו שהיה מיוחד עמו
23 קדם בריאת העולמות,
24 ואין שום שנוי כלל
25 לפניו ותבדק - בין לפני
26 הבריאה לבין אחרי
27 הבריאה, אלא - השינוי
28 הוא רק אל - לגבי,
29 הברואים המקבלים
30 חיותם מבחינת דבורו
31 ותבדק - השינוי מתבטא
32 בפשטות: בתחילה לא היו
33 בראים כלל, ולאחר מכן
34 נבראו העולמות והם
35 מקבלים חיותם מהדיבור
36 - זאת מתי? - בבחינת
37 יציאתו כבר - של
38 הדיבור אל הפועל
39 בבריאת העולמות
40 שמתלבש בהם - דיבורו
41 של הקב"ה מתלבש
42 בעולמות, להחיותם על-
43 ידי השתלשלות מעלה
44 לעלול - עלידי ירידתו ממדרגה עליונה למדרגה מתחתיה.

ליקוטי אמרים

- וככה ממש ד"מ מיוחדות דבורו
ומחשבתו של הקב"ה בתכלית היחוד במהותו ועצמותו
ית' גם אחר שיצא דבורו ית' אל הפועל בבריאות
העולמות כמו שהיה מיוחד עמו קודם בריאת העולמות
ואין שום שנוי כלל לפניו ית' אלא אל הברואים
המקבלים חיותם מבחינת דבורו ית' בבחי' יציאתו כבר
אל הפועל בבריאת העולמות שמתלבש בהם
להחיותם ע"י השתלשלו' מעלה לעלול וירידת המדרגו'
בצמצומים רבים ושונים עד שיוכלו הברואים לקבל
חיותם והתהוותם ממנו ולא יתבטלו במציאות וכל
הצמצומים הם בחי' הסתר פנים להסתיר ולהעלים
האור והחיות הנמשך מדבורו ית' שלא יתגלה בבחי'
גילוי רב שלא יוכלו התחתונים לקבל ולכן ג"כ נדמה
להם אור וחיות הדבור של מקום ב"ה המלוכש בהם
כאלו הוא דבר מובדל ממהותו ועצמותו ית' רק שנמשך
ממנו ית' כמו דבור של אדם מנפשו. אך לגבי הקב"ה
אין שום צמצום והסתר והעלם מסתיר ומעלים לפניו
וכחשכה כאורה כדכתיב גם חשך לא יחשיך ממך
ממנו ותבדק כמו דבור של אדם - נמשך מנפשו. - ובסופו
של דבר נעשה כדבר נפרד. כך נדמה לנבראים ה"חיות" האלקית
של הדיבור שלמעלה, וזאת יען שה"חיות" של הדיבור
שלמעלה, מגיעה אליהם אחרי צמצומים רבים, ולגבי הנבראים
מסתירים הצמצומים על ה"חיות", ולכן יכול להידמות להם
שהדיבור שלמעלה דומה לדיבורו של האדם. אך לגבי
הקדוש-ברוך-הוא, אין שום צמצום והסתירה והעלם מסתיר
ומעלים לפניו, ו"בכחשכה" - העלם, כאורה, - גילוי, לפני
הקב"ה. כדכתיב: "גם חשך לא יחשיך ממך וגו'", - שכן,
גם החושך הוא "ממך", מהקב"ה, ולכן אין החושך מסתיר בפני
- 45 המדרגה העליונה נקראת "עילה", כלומר שהיא "סיבה" (גורם)
46 למדרגה מתחתיה, הנקראת "עלול" - "מסובב" (תוצאה).
47 וירידת המדרגות - עלידי ירידת הדיבור ממדרגה למדרגה,
48 בצמצומים רבים ושונים, - המצמצמים את ה"אור" וה"חיות"
49 האלקי של הדיבור, עד שיוכלו הברואים לקבל חיותם
50 והתהוותם ממנו - מדיבורו של הקב"ה, ולא יתבטלו
51 במציאות, - שכן, אם ה"חיות" של הדיבור, לא היתה
52 מתצמצמת כל כך, אלא היתה מאירה בהתגלות כפי שהיא, היו
53 הנבראים מאבדים את מציאותם לגמרי לגבי החיות האלקית.

והעלמות, הסתרה על ה"אור" וה"חיות" האלקית – דבר זה
 נותן להם מקום להחשיב את עצמם ל"יש" ול"מציאות" – אך,
 לגבי הקב"ה אין הצמצומים והעלמות מסתירים כלל, ממילא
 "כולא קמ" כלא חשיב ממש" – כל המציאות של עולמות
 ונבראים הם ממש אין
 ואפס; ואין הם "פועלים"
 שום שינוי באחדותו
 המוחלטת של הקב"ה –
 הוא יחיד ומיוחד אחרי
 שנבראו העולמות כמו
 לפני שנבראו. ביחס למה
 שלמדנו שלגבי הקב"ה

אין הצמצום וההעלם מהווים הסתרה, ולכן כל העולמות
 והנבראים הם אין ואפס לגבי הקב"ה, כאילו אינם במציאות
 ממש, ורק בנבראים "פועלת" ההסתרה, שיוכלו לקבל את
 הבריאה כ"מציאות" – מן הראוי להוסיף סיפור קצר מהמגיד
 מקונוניץ: לפני הסתלקותו אמר המגיד מקונוניץ לבנו: ...אין לי
 כבר גוף כלל. תפס הבן בידו ואמר לו: אבא, הריני מרגיש
 שאכן יש לך גוף! ענה לו אביו: – מפני שאתה ממשש עם גוף
 – לכן אתה מרגיש גוף.. כלומר, לאמיתו של דבר גופו איננו
 מציאות של גוף כלל, רק זאת, שמחמת שממששים עם גוף
 – מרגישים גוף.

הקב"ה, כפי המפורט להלן, שרק דבר חיצוני זור בכוחו להסתיר,
 אך אין בנמצא שום "יש" המסתיר את עצמו עם עצמו, מאחר
 שהמוסתר והמסתיר הם אותו אחד – כמו שרבענו הזקן אומר:
 משום שאין הצמצומים והלבושים דבר נפרד ממנו ותבדל
 חס-ושלום, – כמו
 שלמדנו, שאין שום דבר
 שיהיה נפרד באמת
 מהקב"ה, אלא כהרין
 קמציא דלבושיה מניה
 וביה, – כאותו צב
 שלבושו צומח ממנו
 עצמו. כך גם למעלה,

הצמצומים והלבושים – הם עצמם אלקות. כמו שכתוב: "כי
 ה' הוא האלהים", – שם הוי' רומז על "גילוי" – התגלות
 אלקית, ושם אלקים, הוא הכוח האלקי שב"העלם", להחביא
 ולהסתיר על אלקות, הרי הם דבר אחד, כלומר: שם אלקים הוא
 אלקות באותה מדה כמו שם הוי', וכמו שנתבאר במקום
 אחר. – ממילא לא שייך ששם אלקים יסתיר על הקב"ה,
 מאחר שהוא עצם אחד עם שם הוי', שהוא כוח של גילוי, ולכן
 קמיה – פלא פלא חשיב ממש: – לפני הקב"ה, הכל נחשב
 לבלום ממש. שכן, מה שאפשר לנבראים להרגיש עצמם
 כ"מציאות", נובע מכך, שכליהם מהווים הצמצומים

יום שלישי ט' שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' כז, פרק כב רק... עד עמ' 54, העליון ב"ה.

בדיבור שלמעלה קיימת תכונה זו. ברם, לא לגבי הקב"ה, אלא לגבי
 הנבראים. כלומר: מהדיבור שלמעלה נוצרים נבראים כאלה
 שבהרגשתם הם "מציאות" לעצמם ונפרדים מקדושתו של הקב"ה, והם
 – ה"קליפות" וה"סטרא אחרא". רק שנתורה דברה כלשון פני
 אדם, ונקרא בתורה
 דבורו של מקום דבור
 הוא בשם "דבור" ממש
 דבורו של אדם, –
 שכאמור, יש בדיבורו של
 האדם, ענין הפירוד
 משורשו, לפי שפאמת
 כך הוא – שגם בדיבור

שלמעלה ישנו ענין הפירוד, אלא שאין זה אמור ביחס שבין
 הדיבור לגבי הקב"ה, אלא זה מתבטא כך רק לגבי הנבראים,
 כפי שיוסבר להלן, שזה – דרך ירידת והמשכת החיות –
 האלקית, לתחתונים, – לנבראים התחתונים, הרי המשכה זו
 היא בצמצומים רבים וצמצומים, – החיות האלקית מתמעטת
 יותר ויותר ונהיית מוגבלת מאד, על-ידי הצמצומים הרבים,
 מינים ממינים שונים, – סוגי צמצומים שונים, וזאת כדי
 להבראת מהם ברואים רבים, מינים ממינים שונים, –

פרק כב. בפרק הקודם הסביר רבנו הזקן שאין דיבורו של הקב"ה דומה
 לדיבורו של אדם: כשאדם מוציא דיבור מפיו, נראה הדיבור כדבר
 לעצמו, נפרד משורשו, ה"שכל" שבמוח והתשוקה שבלב. אך, ביחס
 לדיבורו של הקב"ה לא שייך לומר שהוא נפרד מהקב"ה. כי, הרי לא
 יתכן דבר שמחוץ להקב"ה.
 ולכן, דיבורו של הקב"ה
 מאחד תמיד בשורשו ובטל
 אליו. דיבורו של הקב"ה נקרא
 גם הוא בשם "דיבור", בגלל
 תכונה אחרת שישנה בדיבור,
 והיא – לגלות את אשר
 בהעלם המחשבה. ענין זה של

גילוי ההעלם – קיים גם בדיבור שלמעלה. כמו עשרה המאמרות, שבהם
 נברא העולם, הרי הם התגלות ה"אור" וה"חיות" האלקית לברוא בהם
 עולמות ונבראים. כך גם שאר הדיבורים האלקיים שבתורה, נביאים
 וכתובים, הם ההתגלות לנביאים במחזה נבואתם. ואילו ענין הפירוד
 וה"מציאות" שבידיבור שלמטה – אינו שייך בדיבור שלמעלה. בפרק
 הבא, אותו אנו עומדים ללמוד, יסביר רבנו הזקן – התורה הרי קוראת
 לדיבורו של הקב"ה בשם "דיבור", ומאחר שדיבורו של האדם מייצג את
 ענין הפירוד, לאור העובדה שהוא נפרד משורשו – לכן עלינו לומר שגם

מִמֶּנּוּ מִשְׁנָאֲתוֹ אוֹתוֹ; - שכן, תנועת ותנודת הגוף מקורן
בתנועה כפי שהיא מתבטאת בנפש; ומאחר שקיימת בנפש
שנאה כלפי אותו איש, והנתינה לו היא שלא מתוך רצון אמיתי,
אלא מתוך חיצוניות רצונו - לכן, זה מתבטא גם בתנועה
הגופנית בשעת הנתינה:

הוא מפנה את פניו ממנו
בשעת מעשה. שכן, הפנים
הוא המקום בו משתקפת
פנימיותו וחיותו של
האדם. כִּךְ - גם, לְמַעַלָּה,
בְּחִינַת "פְּנִיִּים" הִיא
פְּנִימִיּוֹת הַרְצוֹן הָעֲלִיּוֹן
וְחִפְצוֹ הָאִמְתִּי, אֲשֶׁר
חִפֵּץ ה' לְהַשְׁפִּיעַ חַיּוּת
לְכָל הַקְּרוֹב אֵלָיו
מִסְטֵרָא דְקִדְשָׁה; - מצד
הקדושה, אֲכָל הַסְטֵרָא
אֲחֵרָא וְהַסְטֵמָאָה הִיא
תוֹעֵבַת ה' אֲשֶׁר שָׂנֵא,
וְאֵינוּ מְשַׁפֵּיעַ לָהּ -
לִ"סְטֵרָא אֲחֵרָא", חַיּוּת
מִפְּנִימִיּוֹת הַרְצוֹן -
העליון, וְחִפְצוֹ הָאִמְתִּי
אֲשֶׁר - נאמר שהקב"ה
חִפֵּץ בָּהּ - בִּ"סְטֵרָא

אֲחֵרָא, חֲסִידוֹשְׁלוֹם, בִּיֵּאֵם כִּמְאֵן דְּשִׁדִּי בְּתֵר בְּתַפּוּי לְשׁוֹנָאוֹ
שְׁלֹא בְּרָצוֹנוֹ, - כמי שמשליך דבר לשונאו, מאחורי כתפו,
שלא מרצונו הטוב. כך גם השפעת חיות הקדושה לסְטֵרָא
אֲחֵרָא - אינה באה מתוך רצון טוב, רַק בְּדִי לְהַעֲנִישׁ -
באמצעות הקליפה, אֵת הַרְשָׁעִים, - הנמשכים אחרי הקליפה
והִ"סְטֵרָא אֲחֵרָא" ומקבלים השפעתם מהן, וְלִתֵּן שָׂכָר טוֹב
לְצִדִּיקִים דְּאֲכַפְּיִין לְסְטֵרָא־אֲחֵרָא; - הכופים וכובשים את
הִ"סְטֵרָא אֲחֵרָא" ומושלים עליה. לשם כך נוקקים לִ"סְטֵרָא
אֲחֵרָא", כדי שיהיה ענין הבחירה, וכתוצאה מכך העונש
המתאים לרשעים והשכר המתאים לצדיקים - משום כך נותנים
"חיות" לִ"סְטֵרָא אֲחֵרָא". וְזֶה - צורה זו של השפעה, נִקְרָא
בְּחִינַת "אֲחֻרָיִים" דְּרָצוֹן הָעֲלִיּוֹן בְּרוּךְ־הוּא. - לכן הם נקראים
אלקים אחרים, כי יניקת ה"חיות" שלהן היא מבחינת "אֲחֻרָיִים".

השוני שבסוגי הברואים הרבים, מקורו בצמצומים השונים
שבאור וחיות האלקית. וְכִלְכִּךְ נִבְרָו וְעֲצָמוּ הַצְמָצוּמִים
וְהַסְטֵרָא פְּנִיִּים הָעֲלִיּוֹנִים, - פנימיות ה"חיות" שלמעלה, נסתרת
לגמרי, עַד שְׁיוּכְלוּ לְהַתְהוּת וְלִהְבֵּרָא נִם דְּכָרִים טְמָאִים
וְקִלְפוֹת וְסְטֵרָא־אֲחֵרָא,

- לו היו אלה רק
צמצומים רבים בלבד,
אפילו הרבה מאד
צמצומים, כדי שה"אור"
וה"חיות" האלקי יתגלה
למטה יותר ויותר, הרי
למרות זאת לא היו
נבראים מה"אור" - דברים
טמאים, קליפות וסְטֵרָא
אֲחֵרָא. אלא, על־ידי
התגברות הצמצומים,
כלומר: על־ידי צמצומים
באלה שה"אור" מוסתר
בהם לגמרי - אפשר
להיברא דברים טמאים
וסְטֵרָא־אֲחֵרָא, וְלִקְבֹּל -
ושהדברים הטמאים יקבלו
חַיּוּתָם וְקִיּוּמָם מִדְּבַר ה'
וְרוּחַ פִּיּוֹ יִתְבָּרַךְ בְּהַסְטֵרָא בִ"ה.

וְלִכֵּן נִקְרָאִים - הקליפות, "אלהים אחרים", מִפְּנֵי שְׁיִנִּיקָתָם
וְחִיּוּתָם - שהן יונקות מהקדושה, כי הרי כל דבר מן ההכרח
שיקבל חיותו מהקדושה. ברם, יניקת החיות שלהן אֵינָה
מִבְּחִינַת "פְּנִיִּים" - איננה מפנימיות רצונו של הקב"ה, אֲלָא
מִבְּחִינַת "אֲחֻרָיִים" דְּקִדְשָׁה; - כלומר: מחיצוניות רצונו של
הקב"ה. "פנימיות הרצון" הוא כשרוצים את הדבר עצמו, והוא
רצון של תענוג. ואילו "אחוריים" פירושו, "חיצוניות הרצון",
שאת הדבר עצמו לא רוצים כי אין בו תענוג, אלא רוצים בו
מחמת התועלת שתהיה מכך לגבי דבר אחר שממנו יהיה להם
תענוג - ובלשונו של ה"תניא": וּפְרוּשׁ "אֲחֻרָיִים", - הוא:
בְּאֵדָם הַנּוֹתֵן דְּבַר לְשׁוֹנָאוֹ שְׁלֹא בְּרָצוֹנוֹ, - שלא ברצונו
הישיר, אלא הוא נותן לו את הדבר מטעם צדדי, שאו צורת
הנתינה היא: שְׁמֻשְׁלִיכוֹ לֹו כְּאַחֵר בְּתַפּוּי, בִּי מְחִזִּיר פְּנִי

יום רביעי י' שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 54, והנה רצון העליון... עד עמ' כח, תמיד.

ליקוטי אמרים

עצמו, הוא מקור החיים
המְחִיָּה אֵת כָּל
הַעוֹלָמוֹת, וּלְפִי שְׂאִינוֹ -
רצון זה, שוֹרָה כָּלָל עַל

והנה רצון העליון בבחי' פנים הוא מקור החיים
המְחִיָּה אֵת כָּל הַעוֹלָמוֹת וּלְפִי שְׂאִינוֹ שוֹרָה כָּלָל עַל

77 וְהֵנָּה, רָצוֹן הָעֲלִיּוֹן

78 בְּבְחִינַת "פְּנִיִּים", -

79 פנימיות הרצון העליון, מה

80 שהקב"ה רוצה את הדבר

עצמו - "חיות" זו, הן מכחישות לחלוטין, והיא נמצאת בהן
בבחינת גלות. בגלל "חיות" זו - הן נקראות "אלקים אחרים", לא
רק מפני שהן מקבלות מ"אחוריים", אלא מפני שהן מחזיקות את
עצמן ל"עבודה זרה" וכופרות באחדותו של הקב"ה - כפי

שיוסבר להלן: **כי מאחר**

שאור וחיות דקדשה -

ה"חיות" הפנימית, הוא

בבחינת גלות בתוכה -

אינה בשלה כלל לגבי

קדשת הקדוש-ברוך

הוא; ואדרבה, מנביה

עצמה פגועה, לומר:

"אני ואפסי עויר"⁵,

וכמאמר: - שאמר

פרעה: "אני לי ואני

עשיתי". - ה"יור" -

הנילוס - הוא שלי, ואני

עשיתי את עצמי, ולכן

אמר ר"ל, שגשגות

הרוח שקולה בעבודה

זרה ממש, כי עקר

ושרש של עבודה זרה

הוא מה שנחשב - הוא

מחשיב את עצמו, לדבר

בפני עצמו, נפרד

מקדשתו של מקום, -

של הקב"ה, ולא בפירה

בה' לגמרי, - כלומר, גם

כשלא כופרים לגמרי

בהקב"ה, אלא רק מחשיבים את עצמם לדבר בפני עצמו, כמו

ה"קליפות" וה"סטרא אחרא" הנקראות "עבודה זרה", שכפי

שלמדנו, הן אינן כופרות בהקב"ה לגמרי, אלא **בדאי** - כמו

שאנו מוצאים, בנפלא דקרו ליה "אלהא דאלהיא", -

ה"קליפות" וה"סטרא אחרא" קוראות להקב"ה "אלקא דאלקא"

- הרי שהן מודות בהקב"ה, שהוא אלקא דאלקא, ובכל זאת

זה נקרא "עבודה זרה" ו"אלקים אחרים". **אלא שגם הם**

מחשיבים עצמם ליש ודבר בפני עצמו, וכזה - במה שהן

מחשיבות את עצמן ל"יש", הן מפרדים את עצמם מקדשתו

של מקום ברוך-הוא, מאחר שאין - הן, בטלים לו יתברך,

כי אין קדשה עליה שורה אלא על מה שפגמ לו יתברך

בנוכח לעיל, ולכן נקראים - הקליפות ו"סטרא אחרא",

"טורי דפרודא" - הרי הפירוד, בזה' הקדוש, - אלה

שמחזיקים את עצמם ל"מציאות" ומגביהים את עצמם כהרים

ומרגישים את עצמם נפרדים מהקב"ה. וזה' י' - יש בכך משום

כפירה באחדותו האמתית, - של הקב"ה, שהיא - דכלא

קמיה בלא חשיב, - לגבי הקב"ה הכל נחשב לכלום, וכמל

באמת לו יתברך ולרצונו, הנחיה את כלם ומהיה אותם

הסטרא-אחרא, וגם בחינת "אחוריים" של רצון העליון -

המחיה אותן, כאמור, אינו מלבד - בפנימיות, בתוכה -

ב"סטרא אחרא", ממש, אלא מקיף עליה מלמעלה, - בלבד,

כמו שמקיפים דבר מלמעלה, לכך - לכן, היא - ה"סטרא

אחרא", מקום הפיתה

והפממה, ה' ישמרנו, כי

מעט מועד - המעט מן

המעט, אור וחיות,

שיונקת ומקבלת

לתוכה מבחינת

"אחוריים" דקדשה

שלמעלה, הוא בבחינת

גלות ממש בתוכה,

בסוד גלות השכינה

הנוכח לעיל. - ש"חיות"

הקדושה נמצאת כביכול

בגלות בתוך הקליפות,

ולכן נקרא בשם

"אלהים אחרים", - לא

רק מחמת הטעם האמור,

שהם מקבלים את "חיותם"

מבחינת "אחוריים", כי

אם: שהיא עבודה זרה

ממש וכפירה באחדותו

של מלך מלכי המלכים

הקדוש-ברוך-הוא, -

הסברת הדברים: בכל

נברא נמצאים שני סוגי

חיות - "חיות" המתלבשת

א. בפנימיותו של הנברא ומתאחדת אתו. חיות אלקית זו,

מצומצמת ומותאמת לפי מדותיו של הנברא, עד כמה שהוא יכול

לקלוט. ב. "חיות" המחיה ומשפיעה בנברא בצורה "מקיפה".

חיות אלקית זו, איננה מצומצמת לפי מימדי הנברא ואינה

מתלבשת בו; אלא בצורתה היא, כפי שהיא למעלה

מהתלבשות בנברא - היא משפיעה ומחיה את הנברא.

ל"קליפות" ול"סטרא אחרא" גם כן שני סוגי חיות אלה. סוג

ה"חיות" השני, בקליפות ו"סטרא אחרא", מאחר שהוא בא

אליהן בבחינת "מקיף", אין הוא מפריע ל"מציאותן", הן יכולות

להחזיק את עצמן ל"יש", ואינן צריכות להכחיש "חיות" זו,

למרות שהן יודעות שהן נבראו מ"חיות" זו (כפי שנאמר להלן,

שהן קוראות להקב"ה "אלקא דאלקא"; הן חושבות את עצמן

ל"מציאות", ל"אלקא", למרות שהן עצמן מכירות שיש להן

"אלקא" שברא אותן. מחמת חיות אלקית זו, הן נקראות

"אלקים אחרים", מפני שהן מקבלות את חיותן מבחינת אחוריים.

ואילו סוג ה"חיות" המתלבש בפנימיותו, שאם היו ה"קליפות"

וה"סטרא אחרא" מודות ב"חיות" זו, היתה בכך משום סתירה

ל"מציאות" שלהן, כי "חיות" זו היא הרי "עצמות" של הנברא

אחרא, המרגישים את עצמם כדבר נפרד מהקב"ה. לכן, נקרא
הדיבור שלמעלה בתורה, בשם "דיבור", כי ענין הפירוד (המציין
את הדיבור שלמטה) קיים גם בדיבור שלמעלה, אלא שהוא רק
בשייכות לנבראים ולהרגש שלהם כלפי שורשם. ואילו לגבי
הקב"ה – אין שום דבר שנפרד ממנו.

מֵאֵין לֵישׁ תְּמִיד: – מאחר שאחדותו האמיתית של הקב"ה
היא שהכל בטל אליו, הרי שההיחשבות ל"יש" ול"מציאות" –
יש בה משום כפייה באחדותו של הקב"ה. ולכן גסות הרוח שזה
ל"עבודה זרה". הרי, שאחרי צמצומים רבים ושונים, נבראו
בדיבורו של הקב"ה, נבראים כאלה, כמו "קליפות" ו"סטרא

יום חמישי י"א שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' כח, פרק כג ועם כל... עד עמ' 56, ימיהם.

פירוש והסברת המצוות) הן "אברים דמלכא" בלבד, היינו, אף
שהאבר, אמנם, מאוחד עם הכוח המלוכש בו, אך אין הוא דבר
אחד ממש עם אותו כוח: האבר והכוח הם שני דברים נפרדים,
ועל אף התאחדותם אין הם דבר אחד ממש. ואילו ביחס
לתורה, נאמר ב"זוהר",
שהתורה והקב"ה הם דבר
אחד ממש – כלומר, יותר
מאשר התאחדות
האברים עם הכחות. כך
מסביר רבנו הזקן את
ההבדל בין לימוד תורה
לקיום מצוות – לְפִי
שְׁהַמְצוּת הֵן פְּנִימִיּוֹת
רְצוֹן הָעֲלִיּוֹן וְחֻפְצוֹ
הָאֱמֵת, הַמְּלֻבָּשׁ בְּכָל

ליקוטי אמרים

פרק כג ועם כל הנ"ל יובן ויבאר היטב בתוספ'
ביאור מה שאמרו בזהר דאוריית'

וקב"ה כולא חד ובתיקוני' פירשו דרמ"ח פיקודין אינון
רמ"ח אברין דמלכא לפי שהמצוות הן פנימיות רצון
העליון וחפצו האמיתי המלוכש בכל העולמו' העליוני'
ותחתוני' להחיותם כי כל חיותם ושפעם תלוי במעשה
המצוות של התחתוני' כנודע. ונמצא שמעשה המצוות
וקיומן הוא לבוש הפנימי לפנימיות רצון העליון

הְעוֹלָמוֹת הָעֲלִיּוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים לְהַחְיֵתָם, – כלומר: רצונו
של הקב"ה בעולמות, שהוא רוצה בקיומם ומחיה אותם באותו
רצון – הנה המצוות הן הפנימיות שבאותו רצון שיש להקב"ה
בעולמות. שכן, מדוע רוצה הקב"ה בכל העולמות? – מפני
שהוא רוצה במצוות, שבני ישראל יקיימו מצוות; הקב"ה
מתענג, כביכול, ממה שבני ישראל מקיימים מצוות. ומחמת
הרצון והתענוג שיש לו מקיום המצוות – הוא מחיה את כל
העולמות (הרי זה למשל, כמי שנוסע בדרך רחוקה כדי להרוויח
כסף, ברור שבעצם הנסיעה מתבטא רק חיצוניות הרצון –
בשעה שהרצון הפנימי, הוא – להרוויח כסף; וגם הריוח אינו
עדיין הרצון הפנימי האמיתי, שכן הוא מעוניין בריוח רק כדי
לקנות בו את הדרוש לו לחיי נפשו – הרי, שרצונו הפנימי
האמיתי הוא בדברים שהוא יקנה באותו כסף, ויתענג מהם.
מרצון זה, נובע רצונו להרוויח כסף, וממילא גם רצונו לערוך
את הנסיעה. כך נבין גם ביחס לעולמות ולמצוות, הקב"ה רוצה
בקיום העולמות, מפני שהוא רוצה במצוות. הרי שהמצוות הן
הן רצונו ותענוגו הפנימי של הקב"ה, ובגלל רצונו זה במצוות –
הוא רוצה גם בעולמות ומחיה אותם). כִּי כָּל חַיּוֹתָם וְשִׁפְעָם
– של כל העולמות, תלוי במעשה המצוות של התחתונים,
כְּנוֹדָע, – שעל-ידי שיהודי מקיים מצוה – הוא "ממשיך" חיות
ושפע בכל העולמות. וְנִמְצָא – הרי, שְׁמַעֲשֵׂה הַמְצוֹת וְקִיּוּמָן
הוא לְבוֹשׁ הַפְּנִימִי לְפְנִימִיּוֹת רְצוֹן הָעֲלִיּוֹן, – של הקב"ה,

11 פֶּרֶק כָּג. למדנו בפרק הקודם, שלגבי הקב"ה אין דבר נפרד ממנו, כי
12 דיבורו של הקב"ה, שבאמצעותו נוצרו הנבראים, אינו דומה לדיבורו של
13 האדם: דיבורו של האדם נפרד משורשו; ואילו לגבי הקב"ה, הדיבור
14 מאוחד תמיד אתו. אלא, מאחר שירידת האור וה"חיות" האלקי,
15 המחיה את הנבראים, היא
16 על-ידי צמצומים רבים
17 והסתרת פנים, כך שפנימיות
18 רצונו של הקב"ה מוסתרת
19 מהנבראים – יכולים הם,
20 בהרגשתם, להחשיב את
21 עצמם ל"מציאות". ועם
22 התברכות והתגברות
23 הצמצומים – עלולות
24 להיווצר גם "קליפות" ו"סטרא
25 אחרא", המרגישות את עצמן
26 כנפרדות לגמרי מהקדושה ומהקב"ה. הרי, שהרגשת הנבראים את
27 עצמם ל"מציאות" נובעת מהעובדה שפנימיות רצונו של הקב"ה מכוסה
28 ומוסתרת מהם. מהאמור מוכן שדבר שמאיר בו פנימיות רצונו של
29 הקב"ה בהתגלות – קשור ומאוחד כולו עם הקב"ה. שכן, אין כאן הסתרת
30 פנים, הגורמת שהנברא יוכל להרגיש את עצמו ל"מציאות".
31 וְעִם כָּל הַנּוֹכַח לְעֵיל, יוֹבֵן וְיִבְאֵר הַיִּטֵּב בְּתוֹסַפַּת בְּאוּר מַה
32 שְׁאִמְרוּ בְּזִהְרֵי ד' אֲוִרִיתָא וְקִדְשָׁא בְּרִידָהּ הוּא כָּלָא חַד, –
33 תורה והקב"ה הם דבר אחד, וְכִ'תְּקִינִים² פִּרְשׁוּ ד' רַק"ח
34 פִּקְוִדִין – שמאתים ארבעים ושמונה מצוות העשה, אִינֵן – הן,
35 רַק"ח אֲבָרִין דְּמִלְכָּא. – מאתים ארבעים ושמונה אברי
36 המלך, הקב"ה מלך העולם. משמעות כינוי המצוות בשם
37 "אברין דמלכא" (אברי המלך), היא: כשם שכל אבר הוא כלי
38 לכוח מיוחד בנפשו, המתלבש באותו אבר, למשל – העין היא
39 אבר וכלי מיוחד לכוח הראיה, האוזן היא כלי מיוחד לכוח
40 השמיעה, וכך הלאה – כך כל מצוה, היא כלי מיוחד
41 ל"המשכה" מיוחדת מרצון הקב"ה. המצוות בכללותן הן רצונו
42 של הקב"ה – הקב"ה רוצה שבני ישראל יקיימו מצוות – וכל
43 מצוה כשלעצמה, היא כלי מיוחד להמשכה מיוחדת של רצון
44 הקב"ה, הנמשכת ומגיעה למטה על-ידי שיהודי מקיים אותה
45 מצוה שציווה הקב"ה לעשותה. לכן, נקראות המצוות "אברין
46 דמלכא" (אברי המלך). כאן מתבקש, איפוא, הסבר – שהרי מן
47 הנאמר ב'תיקונים' יוצא, שהמצוות (כל ענינה של התורה הוא

1 שְׁמַעְשָׂה זֶה – של המצוות, נִמְשָׁךְ אֹרֶךְ וְחִיּוֹת רָצוֹן הָעֲלִיּוֹן
2 לְהַתְלַבֵּשׁ בְּעוֹלָמוֹת. – הקב"ה רוצה בעולמות, מפני שיש בהם
3 מעשה המצוות, כפי שאמרנו במשל: הדברים אותם יקנה בכסף
4 שירותים – הם הלבוש הפנימי לרצונו החיצוני. וְלָכֵן נִקְרְאוּ

5 – המצוות, "אֲבָרֵי

6 דְּמִלְכָּא", – אברי המלך,

7 דְּרֵדֶּד־מֶשֶׁל, כְּמוֹ שֶׁאֲבָרֵי

8 גּוֹף הָאָדָם הֵם לְבוֹשׁ

9 לְנַפְשׁוֹ וּבְטָלִים לְגַמְרֵי

10 אֵלֶיהָ מִבֶּל וְכֵל, – כמו

11 שאנו רואים כי מִיד

12 שְׁעוּלָה בְּרָצוֹנוֹ שֶׁל

13 אָדָם לְפָשֶׁט יְדוֹ אוֹ

14 רֵגְלוֹ, הֵן נִשְׁמָעוֹת

15 לְרָצוֹנוֹ תְּכַף וּמִיד בְּלִי

16 שׁוֹם צוּרִי וְאִמְרָה לְהֵן,

17 – לידו או לרגלו, וְכֵלִי

18 שׁוֹם שְׂחִיחַ כֶּלֶל, אֵלֶּא

19 בְּרִנֵּעַ מִמֶּשׁ בְּשַׁעֲלָה

20 בְּרָצוֹנוֹ – באותו רגע ידו

21 ורגלו מבצעות את רצונו,

22 האדם אינו זקוק לשום

23 טיפול ומאמץ של רצונו

24 כדי להפעיל את היד או

25 הרגל ולהשפיע עליהן

26 לבצע את רצונו – זו משמעות המלים "בלי שום ציווי

27 ואמירה". שכן, טיפולו של ה"כוח" להפעלת השפעתו הוא

28 כאילו בדרך של ציווי ומתן פקודה למושפע על-ידו שיעשה

29 משהו. כפי שאנו רואים באברים, הרי הם בטלים לחלוטין

30 לנפש ומאוחדים איתה. כִּדְרֵדֶּד־מֶשֶׁל הַחִיּוֹת שֶׁל מַעֲשֵׂה

31 הַמִּצְוֹת וְקִיּוּמָן, – לכאורה משמע, שהכוונה כאן ל"חיות"

32 המזוהה את העשייה ואת ביצוע המצוה, כלומר: רוח-החיים

33 שבקיום המצוה; לא ה"חיות" שב"מציות" האתרוג, למשל,

34 אלא ה"חיות" של מצות האתרוג, כפי שה"חיות" שרויה

35 בקיום ובמעשה המצוה, הוּא – חיות זו, בְּטָל לְגַמְרֵי לְגַבִּי

36 רָצוֹן הָעֲלִיּוֹן הַמְּלַבֵּשׁ בּוֹ, – ב"חיות" מעשה המצוות,

37 וְנַעֲשֶׂה – אותה "חיות" לו – לרצון העליון, מִמֶּשׁ כְּגוֹף

38 לְנִשְׁמָתוֹ. וְכֵן הַלְבוּשׁ הַחִיצוֹן שֶׁל נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית שֶׁבְּאֲדָרֶם

ליקוטי אמרים

שממעשה זה נמשך אור וחיות רצון העליון להתלבש
בעולמות ולכן נקרא' אברי דמלכא ד"מ כמו שאברי
גוף האדם הם לבוש לנפשו ובטלים לגמרי אליה מכל
וכל כי מיד שעולה ברצונו של אדם לפשוט ידו או
רגלו הן נשמעות לרצונו תכף ומיד בלי שום צווי
ואמירה להן ובלי שום שהייה כלל אלא כרגע ממש
כשעלה ברצונו. כך ד"מ החיות של מעשה המצוות
וקיומן הוא בטל לגמרי לגבי רצון העליון המלוכש בו
ונעשה לו ממש כגוף לנשמה. וכן הלבוש החיצון
של נפש האלהית שבאדם המקיים ועושה המצוה
שהוא כח ובחי' המעשה שלה הוא מתלבש בחיות
של מעשה המצוה ונעשה ג"כ כגוף לנשמה לרצון
העליון ובטל אליו לגמרי ועל כן גם אברי גוף האדם
המקיימים המצוה שכח ובחי' המעשה של נפש האלהית
מלוכש בהם בשעת מעשה וקיום המצוה הם נעשו
מרכבה ממש לרצון העליון כגון היד המחלקת צדקה
לעניים או עושה מצוה אחרת. ורגלים המחלכות לדבר

נַעֲשׂוּ מְרַכְבָּה מִמֶּשׁ לְרָצוֹן הָעֲלִיּוֹן, כְּגוֹן: הַיָּד הַמַּחְלֶקֶת
צְדָקָה לְעֵנִיִּים, או עוֹשֶׂה מִצְוַת אַחֲרֵית, – בשעה שהיד
עוסקת בקיום מצוה, היא הופכת לבחינת "מרכבה" לרצון
העליון, כלומר: היא מתבטלת לגמרי לרצון העליון. ברם, אין
היד הגשמית בטלה ומאוחדת, באותו מעמד, לרצון העליון,
באותה מדה כפי שזה בכוח המעשה של הנפש האלקית,
שכאמור, התאחדותו עם הרצון העליון היא כהתאחדות הגוף
עם הנשמה – הרבה יותר מאשר התאחדות ה"מרכבה" עם
ה"רוכב". שכן, גוף ונפש, למרות שהם שני "עצמים" שונים
ורחוקים אחד מהשני – גשמיות ורוחניות – הם בכל זאת
מתאחדים באחדות מלאה, הגוף כל כך בטל ונשלט על-ידי
הנפש, שאין שום חלק בגוף, אף הקטן ביותר, שלא יהיה חדור
ב"חיות" הנפש, וכל קורט "חיות" של הנפש בגוף, הופך לחיים

3. כפילות הלשון "מעשה המצוות וקיומן", אפשר היה לכאורה להסביר כך: "החיות של מעשה המצוות" – החיות של המצוה הנעשית,
החיות של האתרוג למשל: "וקיומן" – קיומו הפיזי של האתרוג (בטלים לרצון העליון). מעיר כאן כ"ק אדמו"ר שליט"א, ש"ממה
שכתוב שבאדם המקיים ועושה המצוות לא משמע כן" ממה שלהלן מובאים שני הביטויים "מעשה" ו"קיום" ביחס לאדם, שהוא עושה
ומקיים – לא משמע ש"קיום" הוא קיומו הפיזי של הדבר בו נעשית המצוה. מהערה זו מובן, ש"מעשה" ו"קיום" המצוות, הם שני
אופנים בביצוע המצוה: מעשה – פעולת עשיית המצוה, המביאה לביצוע המעשי של המצוה, למשל: ההתעטפות בטלית, הנחת ה"של
ראש" על הראש, וכדומה; קיום – כשהמצוה כבר נעשית ומתקיימת בפועל; כשהוא כבר לבוש בטלית ובתפילין, כשהוא יושב כבר
בסוכה, וכדומה. או אפשר שהכוונה ב"קיום" היא, שישנן מצוות שקיומן אינה קשורה ל"מעשה", בעשייה ממשית (כמו שהדבר בהרבה
מצוות, במיוחד במצוות-לא-תעשה, שהן גם "כאילו עשה"), ואלה הם שני הביטויים: "מעשה" ו"קיום" המצוה. אך עדיין יש להבין
את המלה "הוא" (בטל לגמרי...), כמו גם את המלה (המלוכש) "בו" – אם הכוונה למלה "חיות", היה לכאורה צריך להשתמש כאן
בלשון נקבה? ומדוע משנה רבנו הזקן את הסדר להלן: "המקיים" ולאחר מכן "עושה"?

הרי זה מחמת שכל חלקי גופם, היו תמיד בטלים ומסורים
לחלוטין להקב"ה – לכן הם מייצגים את הבחינה התמידית
והמלאה של "מרכבה". ואילו ביחס לבני ישראל, שאינם
במדריגת האבות, אפשרי הדבר שאותו אבר, שבשעה אחת

הוא "מרכבה" לרצון

העליון – יהיה בשעה

אחרת "מרכבה" לדבר

שאינו כפי הרצון העליון.

ואם כן, הרי זה רק באופן

חלקי ולעיתים מסוימות

בלבד: בשעה שהוא

מקיים מצוה, בטל האבר

שעושה את המצוה,

לרצון הקב"ה בבחינת "מרכבה". עד כאן דובר אודות שני אופני

הביטול לרצון העליון: א) ביטול כמו "מרכבה" ל"רוב" =

האברים הגשמיים המקיימים מצוות. ב) ביטול ויחוד כמו גוף

ונשמה (= כוח המעשה בשעת קיום המצוות). להלן יוסבר,

שקיימת התאחדות עליונה יותר עם הרצון העליון, והיא –

יחודם של הלבושים הפנימיים עם התורה.

גופניים. כך גם – ביטולו ויחודו של כוח המעשה לגבי הרצון
העליון. לעומת זאת, היד הגשמית עצמה, שעושה את המצוה,
היא רק בבחינת "מרכבה" לרצון העליון. "מרכבה" אכן בטלה
לגמרי ל"רוב", אך בכל זאת איננה מאוחדת אתו. וכפי שזה

ביחס ל"יד" שעושה מצוה

– כך הוא גם ביחס לשאר

האברים – ויגלים

המחלכות לדבר מצוה,

וכן תפא ולשון

שמדברים דברי תורה,

ותחת שמחרהר בדברי

תורה ויראת שמים

ובגדלת ה' פרוץ הוא. –

הרי כשאותם אברים עוסקים בקיום מצוות, הם בטלים לגמרי,

כ"מרכבה" לרצון העליון שבתוך אותן מצוות. וזהו שאמר

ר"ל: "האבות הן הן המרכבה", – משום, שכל אבריהם

כלם היו קדושים ומבדלים מעניני עולם הזה, ולא נעשו

מרכבה – לשום דבר, רק לרצון העליון לבדו כל ימיהם:

– מה שחכמינו ז"ל מצינים את האבות כ"מרכבה" אל הקב"ה,

יום שישי י"ב שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 56, אך המחשבה... עד עמ' כט, בעליונים].

התאחדות הנפש עם כוחותיה, שהם גם חלק מהנפש, הרי יחודם
עם הנפש הוא מלא. כך גם הנפש האלקית וכוחות המחשבה
והדיבור שלה – מאוחדים ביחוד גמור עם הרצון העליון, בשעה
שיהודי מזהרר או מדבר דברי תורה, ולא מרכבה לבד⁵⁶, –

להלן מוסבר מדוע ואיך

מתאחדים הלבושים

הפנימיים, באמצעות

התורה, עם הרצון העליון

ביחוד גמור. כי רצון

העליון הוא הוא הדבר

הלכה עצמה שמחרהר

ומדבר בה, שכל

החלכות הן פרי

המשכחות פנימיות רצון

העליון עצמו, – כל

הלכה מייצגת פרט מסוים מרצונו של הקב"ה הנמשך באותה

הלכה, שכל עולה פרוצו יתפרד, – כך רוצה הקב"ה, שדבר זה

אך המחשבה וההרהור בדברי תורה שפמח, וכח הדבור

בדברי תורה שפמח, שהם – כוחות המחשבה והדיבור,

לבושים הפנימיים של נפש האלהית, – ומיוחדים יותר עם

הנפש האלקית מאשר כוח המעשה של הנפש האלקית, שאינו

אלא לבוש חיצוני בלבד,

וכל-שכן נפש האלהית

עצמה המלכשת בהם –

בלבושי המחשבה והדיבור

בתורה, כלם מיוחדים

משפ פיתוד גמור ברצון

העליון, – יחוד גמור,

משמעו, שהם נעשים אותו

דבר ממש – לא

כהתאחדות הגוף עם

הנפש, שהם, כאמור לעיל,

דברים נפרדים המתאחדים אך בכל זאת אינם דבר אחד לחלוטין

וכל אחד נשאר במהותו העצמית. "יחוד גמור" פירושו: כמו

ליקוטי אמרים

אך המחשבה

וההרהור בד"ת שבמוח וכח הדבור בד"ת שבפה

שהם לבושי הפנימים של נפש האלהית וכ"ש נפש

האלהית עצמה המלוכשת בהם כולם מיוחדים ממש

ביחוד גמור ברצון העליון ולא מרכבה לבד כי רצון

העליון הוא הוא הדבר הלכה עצמה שמחרהר ומדבר

בה שכל החלכות הן פרטי המשכחות פנימיות רצון

העליון עצמו שכל עולה ברצונו ית' שדבר זה מותר

הלכה מייצגת פרט מסוים מרצונו של הקב"ה הנמשך באותה

הלכה, שכל עולה פרוצו יתפרד, – כך רוצה הקב"ה, שדבר זה

4. בראשית רבה מז, ו. 5. ב"הערה" מעיר כ"ק אדמו"ר שליט"א על הקושי שבביטוי "ולא מרכבה לבד", ממנו אפשר להבין, שיחודם של הלבושים הפנימיים עם הרצון העליון, הוא למעלה מביטול ה"מרכבה" בלבד – בשעה שבאמת הוא למעלה גם מאיחוד הגוף והנפש. מעיר כ"ק אדמו"ר שליט"א: "...ואולי הזכירו כאן "מרכבה" – מפני שהמוח והפה, הם המוח והדבור בתורה דעסקי' בזה – הם מרכבה (כנ"ל)". משמעותה של הערה עמוקה זו, היא: במלים "ולא מרכבה לבד" אין הכוונה לערוך השוואה כללית של יחוד זה (של הלבושים הפנימיים עם הרצון העליון) לגבי שני אופני הביטול והיחוד המוזכרים לעיל. הזכרת המושג "מרכבה" כאן, היא רק ביחס לחידוש שביחוד המחשבה והדיבור בתורה לעומת ביטול המוח והפה, בהם חושבים ומדברים. רק עתה אמרנו שהמוח והפה, החושבים ומדברים דברי תורה, הם "מרכבה" – באים כאן לחדש, שעצם המחשבה עצמה והכוח לדבר, מיוחדים "ביחוד גמור", ולא מרכבה בלבד – כמו שהדבר במוח וכפה עצמם.

1 מְתָר או כֶּשֶׁר או פְּטוּר או זָכָאי או לְהַפְּדִי; – שדבר זה אסור
2 או פסול, או חייב וכו'. ומאחר שכל הלכה היא פרט ברצונו של
3 הקב"ה, הרי בשעה שהאדם מהרהר או מדבר באותה הלכה,
4 הוא מאוחד עם הרצון העליון, במדה הגבוהה ביותר של
5 התאחדות, למעלה גם
6 מהתאחדות הגוף והנפש.
7 וְכֵן כָּל צְרִיפֵי אוֹתִיּוֹת
8 תְּנִיךְ הֵן מְשַׁכְּת רְצוֹנוֹ
9 וְחֻכְמָתוֹ – של הקב"ה,
10 מִיִּחְדוֹת כְּאִין־סוֹף
11 בְּרוּךְ־הוּא בְּתַכְלִית
12 הַיְחוּד, שֶׁהוּא – הקב"ה
13 עֲצֻמוֹ, הוּא הַיּוֹדֵעַ וְהוּא
14 הַמַּדְעַ כּו'. – והוא הידוע.
15 הרי, שחכמתו ורצונו של
16 הקב"ה, והקב"ה עצמו, הם
17 דבר אחד ממש, וברצון זה
18 וחכמה זו מתאחדים כוחות
19 המחשבה והדיבור, בשעה
20 שיהודי מדבר או מהרהר
21 בתורה. ההבדל שבין
22 מצוות לתורה, יוסבר ביתר
23 הרחבה, באמצעות משל:
24 מלך ציווה על עבדיו
25 לבנות לו ארמון יפה, והכין
26 למטרה זו ספר מיוחד, בו
27 נרשם במפורט כיצד ואיך
28 רוצה ומבין המלך שאותו

29 ארמון ייבנה. הרי, כשהעבדים עוסקים בהקמת הארמון, הם
30 קשורים ומאוחדים עם רצונו של המלך שביחס לאותו ארמון
31 ובנינו. ואילו כותלי הארמון כשלעצמם, או פריטיו האחרים של
32 הארמון אינם רצונו של המלך עצמו. לעומתם – החכמים
33 שלומדים את ספר התכניות, שבו רשם המלך כיצד ייבנה
34 הארמון – הרי הם עוסקים ממש בחכמתו וברצונו של המלך;
35 הרשום באותו ספר מייצג הרי את חכמתו ורצונו של המלך. כך
36 גם בענייננו: במעשה המצוות, מתלבש רצונו של הקב"ה, ואילו
37 הפריטים בהם מקיימים את המצוות אינם הרצון עצמו. שונה
38 הדבר ביחס לתורה – "שכל" התורה הוא אכן חכמתו של הקב"ה,
39 ו"פסק ההלכה" הוא אכן רצונו של הקב"ה, וכשיהודי עוסק
40 בתורה, במחשבה או בדיבור. הוא מתאחד, בדרגה העליונה
41 ביותר, ברצונו ובחכמתו של הקב"ה. וְהוּ שֶׁתּוֹב – ב"זהר",
42 ד' "אוֹרֵייתָא וְקִנְיָנָא־בְּרִיךְ־הוּא – בְּלֹא תָר", – שהתורה והקב"ה
43 הם דבר אחד ממש, וְלֹא "אֲבִרִין דְּמִלְכָּא" לחוד כְּפִקּוּדִין. –
44 ולא "אברים" בלבד של המלך, כמו המצוות. שכן, כאמור,
45 מאוחדות המצוות עם הרצון העליון, כמו הגוף עם הנשמה –
46 התאחדות של שני דברים נפרדים. ואילו תורה והקב"ה הם דבר

ליקוטי אמרים

או כשר או פטור או זכאי או להפך וכן כל צרופי
אותיות תנ"ך הן המשכת רצונו וחכמתו המיוחדת בא"ס
ב"ה בתכלית היחוד שהוא היודע והוא המדע כו' וז"ש
דאורייתא וקב"ה כולא חד ולא אברין דמלכא לחוד
כפיקודין. ומאחר שרצון העליון המיוחד בא"ס ב"ה
בתכלית היחוד הוא בגילוי לגמרי ולא בהסתר פנים
כלל וכלל בנפש האלהית ולבושיה הפנימים שהם
מחשבתה ודבורה באותה שעה שהאדם עוסק בדברי
תורה הרי גם הנפש ולבושיה אלו מיוחדים ממש בא"ס
ב"ה באותה שעה בתכלית היחוד כיחוד דבורו
ומחשבתו של הקב"ה במחותו ועצמותו כנ"ל כי אין
שום דבר נפרד כי אם בהסתר פנים כנ"ל ולא עוד אלא
שיחודם הוא ביתר שאת ויתר עז מיוחד אור א"ס ב"ה
בעולמות עליונים מאחר שרצון העליון הוא בגילוי
ממש בנפש ולבושיה העוסקים בתורה שהרי הוא הוא
התורה עצמה וכל העולמות העליונים מקבלים חיותם
מאור וחיות הנמשך מהתורה שהיא רצונו וחכמתו
ית' כדכתיב כולם בחכמה עשית וא"כ החכמה שהיא
התורה למעלה מכולם והיא היא רצונו ית' הנק' סובב
כל עלמין שהיא בחי' מה שאינו יכול להתלבש בתוך

אחד ממש. ומאחר שרצון העליון המיוחד באין־סוף ברוך
הוא בתכלית היחוד, הוא בגילוי לגמרי, ולא בהסתר פנים
כלל וכלל, בנפש האלהית ולבושיה הפנימים, שהם
מחשבתה ודבורה, באותה שעה שהאדם עוסק בדברי
תורה – בשעה שיהודי
מהרהר ומדבר דברי
תורה, בא הרי הרצון
העליון שבתורה לידי
גילוי מלא בנפשו
ובמחשבתו ודיבורו. הרי
גם הנפש ולבושיה –
מחשבה ודיבור, אלו
מיוחדים ממש באין־סוף
ברוך־הוא באותה שעה
בתכלית היחוד, כיחוד
דבורו ומחשבתו של
הקדוש־ברוך־הוא
במחותו ועצמותו
בנוכח לעיל, כי אין
שום דבר נפרד –
מהקב"ה, כִּי־אם בהסתר
פנים בנוכח לעיל. – רק
עלידי־זה שפנימיות
הרצון העליון מוסתרת,
אפשר לנבראים להרגיש
את עצמם ל"מציאות",
ומאחר שבשעה שיהודי
לומד תורה, מוסרת

הסתרה זו, ופנימיות הרצון העליון היא בהתגלות מלאה –
ממילא ה"יחוד" הוא מלא. וְלֹא עוֹד אֵלָּא – יתירה מזו,
שְׁיִחְוָדָם – של הנפש וכוחותיה עם הקב"ה בשעה שיהודי לומד
תורה, הוא בִּיתֵר שֶׁאֵת וְיִתֵּר עֵז מִיְחוּד אִין־סוֹף
בְּרוּךְ־הוּא בְּעוֹלָמוֹת עֲלִיּוֹנִים, – עם העולמות הרוחניים
העליונים. מֵאַחַר שֶׁרְצוֹן הָעֲלִיּוֹן הוּא בְּגִלּוֹי מִשֶּׁשׁ בְּנִפְשׁ
וּלְבוּשֵׁיהָ הָעוֹסִקִים בַּתּוֹרָה, שֶׁחֲרִי הוּא הַתּוֹרָה עֲצֻמָּה,
– בה הם עוסקים; ולעומתם – וְכָל הָעוֹלָמוֹת הָעֲלִיּוֹנִים
מִקְבָּלִים חַיּוּתָם – רק, מֵאֹרֶז וְחַיּוּת הַנִּמְשָׁךְ – ממה שנובע,
מִהַתּוֹרָה, שֶׁהִיא רְצוֹנוֹ וְחֻכְמָתוֹ יִתְבָּרֵךְ, – כאמור ש"שכל"
התורה הוא חכמתו של הקב"ה, ו"פסק ההלכה" – רצונו של
הקב"ה. בְּדִכְתִּיב: "כָּלֶם בְּחֻכְמָה עֲשִׂיתִי", – הרי, ש"חכמה"
היא המקור לבריאת וקיום כל העולמות. וְאִם־כֵּן הַחֻכְמָה –
שֶׁהִיא הַתּוֹרָה – היא, לְמַעַל מְכַלֶּם, – מאחר שהיא ה"מקור"
לכל העולמות. וְהִיא הִיא – התורה, רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ הַנִּקְרָא
"סוֹבֵב כָּל עֲלָמִין", – המשפיע בכל העולמות בצורה "מקיפה".
כלומר: הוא למעלה מכל העולמות, ולכן אין הוא יכול
להתלבש בתוך העולמות, בפנימיות, אלא הוא משפיע עליהם

- 1 בבחינת "מקיף" – כפי שיוסבר להלן: **שְׁהִיא בְּחִינַת מַה שְּׁאִינוּ**
 2 **יָכוֹל לְהַתְלַבֵּשׁ בְּתוֹךְ עֲלָמִין** – בפנימיות העולמות, רק **מִתְּחִילָה**
 3 **וּמֵאִיר לְמַעַל בְּבְחִינַת מְקִיף**, – מעליהם, בהיותו למעלה
 4 מהתלבשות **בְּתוֹךְ**
 5 העולמות, **וְהִיא הִיא** –
 6 בחינה זו שהיא למעלה 1
 7 מכל העולמות, 2
 8 **מִתְלַבֵּשׁת בְּנֶפֶשׁ** 3
 9 **וּלְבוּשֶׁיהָ בְּבְחִינַת גְּלוּי** 4
 10 **מִמַּשׁ כְּשֶׁעוֹסְקִים בְּדַבְרֵי**
 11 **תוֹרָה, "וְאֶת־עַלְיָנָה דְּאִיהוּ לֹא חַי כו"ם** – ואף־על־פי שאין
 12 הוא רואה זאת. יהודי, בשעה שהוא לומד תורה, אינו מרגיש
 13 בהתאחדות נפשו עם הקב"ה, ואילו נשמתו – חשה בכך,

ליקוטי אמרים

- עלמין רק מחיה ומאיר למעלה בבחי' מקיף והיא היא
 המתלבשת בנפש ולבושיה בבחי' גילוי ממש
 כשעוסקים בד"ת ואע"ג דאיהו לא חוי כו' [ומשו' הכי
 יכול לסבול משום דלא חוי משא"כ בעליונים].
 יען שהגוף והעולם־הזה, מסתירים מלהרגיש באור האלקי
 שביחוד זה – זוהי הסיבה ליכולת הנשמה להתאחד ביחוד חזק
 כזה עם הקב"ה, בשעת לימוד התורה.

יום שבת קודש י"ג שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' כט, ובזה יובן למה... עד עמ' 58, לקמן.

- 27 **וְכֵן** – במה שהוסבר, שיחוד נפשו של יהודי עם הקב"ה,
 28 בשעת לימוד התורה, היא במדה המלאה ולמעלה מאשר
 29 בשעת קיום המצוות, **וְיִבֶן לְמַה גְּדֻלָּה מְאֹד מַעֲלַת הָעֵסֶק**
 30 **בְּתוֹרָה יוֹתֵר מִכָּל הַמִּצְוֹת, וְאֵפֶלֶוּ מִתְפַּלָּה שְׁהִיא יְחִיד**
 31 **עוֹלָמוֹת עֲלִיוֹנִים** – ובכל
 32 זאת גדלה מעלת לימוד
 33 התורה גם מתפלה – אלא
 34 שלבאורה אפשר לשאול:
 35 הרי יודעים אנו שמי שאין
 36 "תורתו אומנתו", שאין
 37 התורה עיסוקו התמידי,
 38 עליו להפסיק מלימוד
 39 התורה לשם תפילה – הרי
 40 שהתפילה היא למעלה
 41 מתורה? – מסביר רבנו
 42 הזקן להלן: **וְהָא – זוה,**
 43 **דְּמִי שְׁאִין תוֹרָתוֹ אֲמֵנָה**
 44 **צָרִיד לְהַפְסִיק,** –
 45 לתפלה, אין בכך הוכחה
 46 שהתפלה היא למעלה
 47 מתורה, אלא טעמו של
 48 דבר הוא: **הִנֵּנוּ מֵאַחֵר דְּמַפְסִיק וּמִכְבֵּל בְּלֹא־הֶכִּי**. – מאחר
 49 שהוא מפסיק ומבטל מלימוד תורה, בגלל דברים אחרים, לכן
 50 עליו להפסיק גם לתפלה. **וּמִזֶּה** – ממה שהסברנו המעלה
 51 שבתורה, **יִכָּל הַמִּשְׁכֵּל** – המבין הגדול, **לְהַמְשִׁיךְ עָלָיו יְרָאָה**
 52 **גְּדוֹלָה בְּעֵסֶקוֹ בְּתוֹרָה, כְּשֶׁיִּתְבּוֹנֵן אֵיךְ שֶׁנִּפְשׁוֹ וְלְבוּשֶׁיהָ**

ליקוטי אמרים

- וְכֵן** – במה שהוסבר, שיחוד נפשו של יהודי עם הקב"ה,
 בשעת לימוד התורה, היא במדה המלאה ולמעלה מאשר
 בשעת קיום המצוות, **וְיִבֶן לְמַה גְּדֻלָּה מְאֹד מַעֲלַת הָעֵסֶק**
בְּתוֹרָה יוֹתֵר מִכָּל הַמִּצְוֹת, וְאֵפֶלֶוּ מִתְפַּלָּה שְׁהִיא יְחִיד
עוֹלָמוֹת עֲלִיוֹנִים – ובכל
 זאת גדלה מעלת לימוד
 התורה גם מתפלה – אלא
 שלבאורה אפשר לשאול:
 הרי יודעים אנו שמי שאין
 "תורתו אומנתו", שאין
 התורה עיסוקו התמידי,
 עליו להפסיק מלימוד
 התורה לשם תפילה – הרי
 שהתפילה היא למעלה
 מתורה? – מסביר רבנו
 הזקן להלן: **וְהָא – זוה,**
דְּמִי שְׁאִין תוֹרָתוֹ אֲמֵנָה
צָרִיד לְהַפְסִיק, –
 לתפלה, אין בכך הוכחה
 שהתפלה היא למעלה
 מתורה, אלא טעמו של
 דבר הוא: **הִנֵּנוּ מֵאַחֵר דְּמַפְסִיק וּמִכְבֵּל בְּלֹא־הֶכִּי**. – מאחר
 שהוא מפסיק ומבטל מלימוד תורה, בגלל דברים אחרים, לכן
 עליו להפסיק גם לתפלה. **וּמִזֶּה** – ממה שהסברנו המעלה
 שבתורה, **יִכָּל הַמִּשְׁכֵּל** – המבין הגדול, **לְהַמְשִׁיךְ עָלָיו יְרָאָה**
גְּדוֹלָה בְּעֵסֶקוֹ בְּתוֹרָה, כְּשֶׁיִּתְבּוֹנֵן אֵיךְ שֶׁנִּפְשׁוֹ וְלְבוּשֶׁיהָ

26 זו אַמְרוּ¹¹: – חכמינו ז"ל: "אם אין חכמה, אין יראָה", – חכמה
27 – תורה – היא מבוא ליראה, היינו לאותה "יראה גדולה",
28 המדריגה העליונה יותר שביראה. וזאת לעומת מה שחכמינו ז"ל
29 אומרים בצורה הפוכה: "אם אין יראָה אין חכמה" – שהיראה
30 היא תנאי מוקדם לחכמה
31 – תורה – שכאן הכוונה
32 היא לגבי המדריגה
33 התחתונה יותר של
34 היראה, הנדרשת ללימוד
35 תורה; וְהַתּוֹרָה נִקְרָאת
36 אֶצְלָהּ – לגבי המדריגה
37 העליונה יותר של היראה,
38 "תִּרְעָא לְדִרְתָּא", – שער
39 לבית, שרק דרך השער
40 אפשר להכנס לבית. הרי,
41 שהיראה מתוארת
42 כ"בית", שהוא העיקר לגבי ה"שער" הרמוז על תורה, כְּמוֹ
43 שְׁנֵתִּבְאָר בְּמִקּוֹם אַחֵר, אֵלָּא דְּלֹא כָּל מִחָא סְבִיל דָּא יִרְאָה
44 כְּזוֹ. – לא כל מוח יכול "לסבול" מדריגה עליונה כזו של יראת
45 ה'. אֲדָּ גַם מֵאֵן דְּלֹא סְבִיל מִחוֹ כְּלָל יִרְאָה זו, – גם מי שאין
46 מוחו יכול "לסבול" יראה זו כלל, לֹא מִנָּה וְלֹא מִקְצָתָהּ, – גם
47 לא משהו מיראה זו, מִפְּנֵי פְּחִיתוּת עֶרְךָ נִפְשׁוֹ בְּשִׂרְשָׁהּ
48 וּמִקּוֹרָה בְּמִדְרָגוֹת תַּחְתּוֹנוֹת דְּעֵשֶׁר סְפִירוֹת דְּעֵשֶׁה – של
49 עולם העשיה – אֵין יִרְאָה זו – החסרה לו, מְעַכְבֶּת בּוֹ לְמַעְשָׂה,
50 – לקיום תורה ומצוות בפועל ממש, כְּמוֹ שִׁיתִּבְאָר לְקַמָּן:

1 הארה ממנו בלבד, וזאת כדי שלא יאבדו את מציאותם לגמרי,
2 ואילו בנפשו, בשעה שהוא לומד תורה, מאיר רצון עליון זה
3 בהתגלות – הרי בהתבוננו בכך, יגיע ליראה גדולה מהקב"ה
4 בשעת עיסוקו בתורה. וְזֶהוּ שְׁפָתֵינוּ¹⁰: "וַיֵּצִינוּ ה' אֶת כָּל
5 הַחֲקִים הָאֵלֶּה לְיִרְאָה
6 אֶת ה' וְגו'" – הרי שעל-
7 ידי ה"חוקים" מגיעים
8 ליראה מהקב"ה. רבנו
9 הזקן מתכוון בכך, לפי
10 הערתו של כ"ק רבינו
11 ובלשוננו: "דלכאורה הוא
12 להיפך דמפני היראה
13 (סיבה – בא המסובב)
14 מקיימים את החוקים".
15 כלומר: מפסוק זה משמע,
16 שעל-ידי החוקים, הוא
17 מגיע, לאחר מכן, ליראת ה' – בשעה שלכאורה הדבר הפוך:
18 ה"יראה" מביאה אותו לקיום החוקים; ה"יראה" היא הרי
19 ה"סיבה" הגורמת לקיום החוקים, ולא שהחוקים הם בשביל
20 היראה. אך, לפי הסברתו של רבנו הזקן, הדברים מובנים. שכן,
21 קיימת מדריגה כזו ביראה – יראה גדולה – הבאה רק אחרי
22 ה"חוקים", והיא כ"תכלית" החוקים הבאים בשביל היראה.
23 היראה שהיא "סיבה" לקיום החוקים, היא יראה בדרגה נמוכה
24 יותר, שעליה להביא לקיום המצוות. כשם שזה לגבי חוקים, כך
25 מסביר רבנו הזקן, להלן, לגבי חכמה – תורה. [וְעַל יִרְאָה גְּדוֹלָה

10. דברים ו, כד. 11. אבות ג, יז.

אגרות קודש

ב"ה, ב' שבט, ה'תשי"א

ברוקלין

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מיום א' בא, המודיע כי מצאו דירה חדשה... ויחנכו הבית בתלמוד תורה,
היינו שבתחילה ילמוד באחד החדרים שם עם איזה מתלמידיו, ובתורת כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ
עכ"פ לעצמו.

ולזוגי ת"י ימסור שתמה אני על הידיעה שבעצבות היא מכה"ל. בתו של חסיד ואשתו של חסיד
ובעצמה בעלת מוחין ורגש חסידותי, עצבות מניח לה? תהי' שמחה באמת על כל הטוב אשר הנחילה
השי"ת עד עתה, ושמחה פורץ גדר למלאות גם את החסר עדיין לע"ע. ות"ח לו אם יוכל להודיעני אז
זי פאלגט.

בברכת מז"ט והצלחה בדירתם החדשה,

מנחם שניאורסאהן

יום ראשון

יום רביעי

ז שבט

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בא, רביעי עם פירש"י.
תהלים: לט"מג.
תנאי: פרק יח. ולתוספות . . . 46 גם דחילו.

בהיות אדמו"ר הזקן בן תשע שנה – למד חכמת ההנדסה והתכונה. בן עשר – סדר לוח על חמש עשרה שנה. בהיותו בן שנים עשר – נודמן שלמד ברבים הלכות קדוש החדש להרמב"ם, ולא מצאו הגאונים, שהיו באותו מעמד, ידיהם ורגליהם בבית המדרש.

יום שני

יום חמישי

ח שבט

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בא, חמישי עם פירש"י.
תהלים: מד"מח.
תנאי: והענין . . . כד גלגולים.

בפרט בזמן הזה אשר בחסדי השם יתברך אנו עומדים על סף הגאולה, עלינו להתאמץ בכל מיני אמוץ, לחזק כל עניני הדת בהדור מצוה, ולשמר את כל המנהגים מבלי לוותר אף כל שהוא, ומצוה וחובה על כל רב בישראל, להודיע לקהל עדתו כי הצרות והיסורים חבלי משיח המה, וה' אלקינו דורש מאתנו תשובה לתורה ומצות, שלא נעכב ביאת משיח צדקנו בקרוב ממש.

יום שלישי

יום ששי

ט שבט

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בא, ששי עם פירש"י.
תהלים: מט"נד.
תנאי: הנה החכמה . . . ומובן.

כשסים אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] הש"ס בפעם השלישית, אמר מאמר דא"ח, ותכנו – מהו "הדרן".
בשנת האבלות אחרי אמו סים אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] ש"ס משנה לסוף י"א חדש, וליום היארצייט [=יום השנה] – כל הש"ס.

יום רביעי

שבת

י שבט

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בא, שביעי עם פירש"י.
תהלים: נה"נט.
תנאי: פרק יט. ולתוספות . . . בלב כלל.

תו"א ד"ה למען תהי' סוף סעיף המתחיל אמנם, "לא ישובות יומם מלראות" צ"ל "לא ישובות יומם ולילה מלרצות".

אמי זקנתי (הרבנית מרת רבקה נ"ע) בהיותה כבת שמונה עשרה שנה – בשנת תרי"א – חלתה, וציוה הרופא אשר תאכל תיכף בקומה משנתה, אמנם היא לא חפצה לטעום קודם התפלה, והיתה מתפללת בהשכמה, ואחר התפלה היתה אוכלת פת שחרית. כשנודע הדבר לחותנה אדמו"ר הצ"צ, אמר לה: א איד דארף זיין געזונד און א בעל כת. אויף מצות שטייט וחי בהם, איז דער טייטש וחי בהם, מען דארף אריינבריינגען

א חיות אין מצות. בכדי אז מען זאל קענען אריינבריינגען א חיות אין מצות, מוז מען זיין א בעל כח און זיין בשמחה. וסיים: דו דארפסט ניט זיין קיין ניכטערע. בעסער עסען צוליב דאווענען ווי דאווענען צוליב עסען. ובירכה באריכות ימים, – (נולדה בשנת תקצ"ג ונפטרה י' שבט תרע"ד). –

מאמר זה אמר אאמו"ר לאחד על יחידות, והוסיף: און מען דארף עס טאן בשמחה.

"תורה אור" דבור המתחיל "למען תהיה" סוף סעיף המתחיל "אמנם": "לא ישבות יומם מלאות", צריך להיות "לא ישבות יומם ולילה מלאות".

אמי זקנתי (הרבנית מרת רבקה נשמתה עדן), בהיותה כבת שמונה עשרה שנה – בשנת תרי"א – חלתה, וצנה הרופא אשר תאכל תכף בקומה משנתה, אמנם היא לא חפצה לטעם קדם התפלה, והיתה מתפללת בהשכמה, ואחר התפלה היתה אוכלת פת שחרית. כשנודע הדבר לחותנה, אדמו"ר ה"צמח צדק", אמר לה: יהודי צריך להיות בריא ובעל כח. על מצות נאמר "וחי בהם", הפרוש וחי בהם; יש להחזיר חיות במצות. בכדי שיוכלו להכניס חיות במצות, חייבים להיות בעל כח ולהיות בשמחה. וסיים: אינך צריכה להיות 'על בטן ריקה'. עדיף לאכל כדי להתפלל, מלהתפלל כדי לאכל. ובירכה באריכות ימים, – (נולדה בשנת תקצ"ג, ונפטרה י' שבט תרע"ד). –

מאמר זה אמר אדני אבי מורי ורבי [הרשב"ב] לאחד על יחידות, והוסיף: ויש לעשות זאת בשמחה.

ה'תש"ג

יא שבט

יום ראשון

יום
חמישי

שיעורים. חומש: בשלח, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: ס"סה.
תנאי: פרק כ. והנה . . . כו וכאפס ממש.

דער סדר פון טאג הויבט זיך אן מיט מודה אני, און דאס זאגט מען פאר נעגעל וואסער אפילו בידיים טמאות, ווארום כל הטומאות שבעולם זיינען ניט מטמא דעם מודה אני פון א אידען. ער קען זיין א חסר בזה או בזה, אבער דער מודה אני בלייבט גאנץ.

סדר היום מתחיל ב"מודה אני", ואומרים זאת לפני נטילת ידים אפלו בידיים טמאות, שכן כל הטמאות שבעולם אינן מטמאות את ה"מודה אני" של יהודי. הוא יכול להיות חסר בזה או בזה, אף ה"מודה אני" נותר שלם.

ה'תש"ג

יב שבט

יום שני

יום
שישי

שיעורים. חומש: בשלח, שני עם פירש"י.
תהלים: סו"סח.
תנאי: כי התהוות . . . כו ודקות יותר.

השכל וההתפעלות שני עולמות הם: עולם קר ומישב, ועולם רותח ומבהל. וזאת היא עבודת האדם, לחברם להיות לאחדים. ואז הבהלה נהפכת לשאיפה, והשכל – למורה דרך בחיים של עבודה ופעל.

שבת
קודש

יום שלישי

יג שבט

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בשלה, שלישי עם פירש"י.
תהלים: סט"זא.

תניא: אבל עשר . . . עניני העולם.

יארצייט [=יום השנה] – ביום המיתה אפלו בשנה ראשונה, ואפלו בשנים הקבורה רחוק מיום המיתה.
מענה ה"צמח צדק" לאדני אבי זקני מורי ורבי [מהר"ש] בהיותו כבן שבע: החדס ויתרון
המעלה אשר האלקים עשה את האדם ישר להיות הולך בקומה זקופה הוא, דהגם שהולך על
הארץ, מפלמקום הוא רואה את השמים, לא כן בהולך על ארבע, דאינו רואה אלא את הארץ.

המשך ביאור למס' ברכות ליום רביעי עמ' א

תאמר בלשון הברייתא 'מפני שביכול לאומרה על הכוס, אלא אימא
1-אמור) 'מפני שאומרה על הכוס, שחייב לאומרה על הכוס, ולכך
לא יחזור ויתפלל כששכח לאומרה בתפילה.
שמועה נוספת שצריך להבדיל גם על הכוס: איתמר נמי, אמר רבי
בנימין בר יפת, שאל רבי יוסי את רבי יוחנן בצידי, ואמר לה – ויש
אומרים שמועה זו כן, ששאל רבי שמעון בן יעקב דמן צור את רבי
יוחנן, ומוסיף רבי בנימין בר יפת, ואנא שמעית – ואני שמעתי
כששאל אותה, המבדיל בתפלה צריך שיקביל על הכוס, או לא,
ואמר ליה רבי יוחנן, צריך שיקביל על הכוס.
הגמרא דנה באופן שהבדיל בתפילה רק על הכוס, האם צריך
להבדיל גם בתפילה: איבעיא להו, המבדיל על הכוס קודם שהבדיל
בתפילה, מהו שיקביל גם בתפילה. פושטת הגמרא: אמר רב נחמן בר
יצחק, קל וחומר מהבדלה בתפילה, ומה הבדלה בתפילה, דעיקר
תקנתא היא – שהיא עיקר התקנה, שכן התקנה האחרונה היתה
שלעולם צריך להבדיל בתפילה וגם אם יעשירו, ואילו על הכוס
אין צריך להבדיל אלא אם יש לו יין, ומכל מקום אמרי ו-אמרו
חכמים המבדיל בתפילה צריך שיקביל על הכוס, אם כן, המבדיל
בתפילה על הכוס, דלאו עיקר תקנתא היא, לא כל שכן שצריך
אחר כך להבדיל גם בתפילה ולקיים את עיקר התקנה.
ברייתא נוספת בענין ההבדלה בתפילה ועל הכוס: תני רבי אהא
אריבא קמיה דרב חיננא, המבדיל בתפילה בלבד משופח יותר ממי
שיקביל על הכוס בלבד, ואם הקביל בזה וזה, ינוחו לו ברכות על
ראשו. מקשה הגמרא: הא נאמא קשיא, אמרת בתפילת הברייתא,
המבדיל בתפילה משופח יותר ממי שיקביל על הכוס, אלמא – מוכח
מזה שתפילה לחודה סגי – די בהבדלה בתפילה בלבד, ויהדר תני –
ואחר כך שנה התנא, אם הקביל בזה וזה ינוחו לו ברכות על ראשו,
ויש להקשות, כיון דנסיק ליה בחדא – כיון שכבר יצא ידי חובת
הבדלה באחת מהן ו-בתפילה, אפטר – הרי נפטר מחובת הבדלה,
ואם כן, כאשר הוא מבדיל אחר כך על הכוס, הו"א ברכה שאינה
צריכה ו-מחוייבת, ואמר רב, ואיתמא ריש לקיש, ואמר ליה רבי
יוחנן וריש לקיש דאמרי תרתייהו, כל המבדיל ברכה שאינה צריכה,
עובר משום האיסור שנאמר (שמות כ) 'לא תשא את שם ה' אלהיך
לשאן, ואיך שנינו שכשחזר ומבדיל גם על הכוס ינוחו לו ברכות
על ראשו. מתרצת הגמרא: אלא אימא הכי בלשון הברייתא, אם
הקביל בזה ולא הקביל בזה, ינוחו לו ברכות על ראשו. ולפי ברייתא
זו אין צריך להבדיל גם על הכוס.
שנינו ברייתא לעיל, שמי שלא הבדיל בתפילה יבדיל על הכוס.
הגמרא דנה באופן שטעה עוד, ואכל קודם שהבדיל על הכוס:
בנא מיניה רב חסדא מרב ששת, אם טעה בזה וזה, ששכח להבדיל
בשעת התפילה, ואחר כך אבל או שתה קודם שהבדיל על הכוס,
מהו, האם די לו להבדיל עכשיו על הכוס, או שמא כיון שטעה
בשתייהו, צריך גם לחזור ולהתפלל ולהבדיל בתפילה. אמר ליה רב
ששת לרב חסדא, טעה בזה וזה, חוזר לראש – חוזר לתפילת סדר
ההבדלות, ועליו לחזור להתפלל ולהבדיל בתפילה, ואחר כך
להבדיל על הכוס.

ממון הגויים וכגון היושבים בהר פארן כשלא רצו לקבל את
התורה, ונתנו לישראל, וכיון שגם בפסוק 'אל נקמות הופיע' נאמר
לשון 'הופעה', למדים מכך שהכוונה היא שהפקיר הקדוש ברוך
הוא את ממון הגויים לישראל, וזוהי הנקמה לטובה, שיש בה שכר
לישראל. ונקמה לרעה מצאנו, דכתיב 'אל נקמות ה' אל נקמות
הופיע', והנקמה הראשונה שבפסוק זה, היינו נקמה לרעה מן
הגויים שלא קיבלו את התורה. הרי למדנו, שהנקמה האמורה
בפסוק זה בין שתי אותיות, היא במקום הצריך לנקמה.
שנינו במשנה, שלדעת תנא קמא אומר הבדלה בחון הדעת, רבי
עקיבא אומר אומרה ברכה רביעית כו' בפני עצמה, רבי אליעזר
אומר בהודאה. מקשה הגמרא: אמר ליה רב ששון בר אבא לרבי
יוחנן, מבי – הרי אנשי כנסת הגדולה הם שתקנו להם לישראל
ברכות ותפלות, קדושות ו-קידוש של שבת ויום טוב, והבדלות,
ואם כן תני ו-נראה היכן תקנו את ההבדלה. כלומר, אין נחלקו
בזה התנאים, הלא אפשר לראות היכן רגילים לאומרה מזמן אנשי
כנסת הגדולה. מתרצת הגמרא: אמר ליה רבי יוחנן, בתפילה קבעה
אנשי כנסת הגדולה בתפילה לבדה, לפי שכשעלו מבבל בימי
עורא, היו דחוקים בממון ולא רצו להצריכם לקנות יין. ואחר כך
כשהעשירו העם והיה בידם לקנות יין, קבעה החכמים על הכוס,
ועקרה מהתפילה. ובאותו הזמן שכחו היכן תקנו אנשי כנסת
הגדולה בתפילה. אחר כך כששוב הענין, חזרו החכמים וקבעה
בתפילה, אך כיון ששכחו היכן תקנו בתפילה בתפילה, נחלקו
התנאים היכן יאמרו. מסיים רבי יוחנן: ואף כשחזרו והענינו
וקבעה בתפילה, הם אמרו עוד, שאף על פי כן המבדיל בתפילה
צריך שיקביל גם על הכוס, אם יש באפשרותו לקנות יין. שבאותה
שעה לא עקרו לגמרי את ההבדלה על הכוס, אלא אמרו רק שאם
אין באפשרותו לקנות יין די בהבדלה בתפילה, אבל אם יש לו
אפשרות צריך להבדיל גם על הכוס.
הגמרא מביאה אמוראים נוספים שחייבו להבדיל גם על הכוס:
איתמר נמי – נאמר כן בבית המדרש, אמר רבי חייה בר אבא אמר
רבי יוחנן, אנשי כנסת הגדולה תקנו להם לישראל ברכות ותפלות,
קדושות והבדלות. בתפילה קבעה בתפילה. העשירו, קבעה על
הכוס. חזרו והענינו, קבעה בתפילה. והם אמרו המבדיל בתפילה צריך
שיקביל על הכוס. איתמר נמי, רבא ורב יוסף דאמרי תרתייהו,
המבדיל בתפילה צריך שיקביל על הכוס.
הגמרא דנה בדיון זה: אמר רבא [רבא], ומוחבין אשמעתין –
והקשינו עלי שמועתנו זו, שנינו בברייתא, טעה ולא הוסיף בבורות
נשמים בתפילת הפתחים, וכן אם טעה ולא הוסיף שאלה בברכת
השנים, מחזירין אותו – מצריכים אותו לחזור ולהתפלל. ואילו אם
טעה ולא אמר הקדלה בחון הדעת, אין מחזירין אותו, מפני שביכול
לאומרה על הכוס. ומשמע מהלשון 'יכול לאומרה', שכן כוונת
הברייתא. אם ירצה שלא לחזור ולהתפלל רשאי, מפני שביכול
לומר את ההבדלה על הכוס ולצאת בכך ידי חובת הבדלה.
ומשמע מכך, שאם הבדיל בתפילה וכבר יצא ידי חובתו, אינו
צריך לחזור ולהבדיל על הכוס. ואם כן ביצר אמרנו שהמבדיל
בתפילה צריך להבדיל על הכוס. מתרצת הגמרא: לא תימא – אל

יום ראשון ז' שבט ה'תש"פ

טבול יום בהקברת קרבן פסח

להם, והשיב שאינו עולה, אך אילו היתה הזאה וטבילה היו שוחטים עליהם כמו כל טבול יום.

ויש שרצו להביא ראייה לשיטת הרמב"ם:

הגמרא (סוכה כה, ב) לומדת ממאורע זה ש'עוסק במצוה פטור מן המצוה', כי אותם אנשים עסקו במצוות קבורת המת שבעה ימים לפני הפסח ונטמאו אף שעל ידי זה נמנע מהם קיום מצוות קרבן פסח שהיא חמורה יותר (וחייבים כרת על ביטולה) - כי העיסוק במצוות קבורת המת פוטר את העוסקים בה ממצוות הפסח.

ואם נאמר כשיטת הראב"ד שאחר הזאה וטבילה יכולים היו לשחוט את הפסח, אלא שבטעות שחטוהו לפני כן ובאו לשאול לאחר שעבר זמן השחיטה, אין ראייה מזה שטימאו את עצמם לפני הפסח ש'עוסק במצוה פטור מן המצוה' שהרי היו יכולים לטהר את עצמם מבעוד מועד ולהקריב את הפסח!

אבל לשיטת הרמב"ם שטמאו עצמם אף שידעו שבכך ימנע מהם מלהקריב את הפסח - הרי זו ראייה ש'עוסק במצוה פטור מן המצוה'.

(מהר"ן חיות סוכה כה ב. מחנה אפרים)

הלכות קרבן פסח פרק ו, הלכה ב: מָמָא מַת שְחָל שְבִיעִי שְלוּ לְהִיּוֹת בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר - אִם עַל פִּי שְׂמַכְל וְהָיָה עָלָיו, וְהָיָה הוּא רֹאיוּ לְאָכַל קֳדָשִׁים לְעֶרֶב - אִין שׁוֹחֲטִין עָלָיו, אִלָּא נִדְחָה לְפָסַח שְׁנִי, שְׁנַאמְר: "וַיְהִי אֲנָשִׁים, אֲשֶׁר הָיוּ מִמָּאִים לְנַפְשָׁא דָרָם, וְלֹא יָכְלוּ לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח בַּיּוֹם הַהוּא" ... וְעַל זֶה שְׂאָלוּ, אִם יִשְׁחַט עֲלֵיהֶם וְהָם יֵאָכְלוּ לְעֶרֶב, וּפְרַשׁ שְׂאִין שׁוֹחֲטִין עֲלֵיהֶם.

לדעת הרמב"ם טמא שרץ 'טבול יום' שוחטין עליו אחר שיטבול ולערב כשיעריב שמשו אוכל את הפסח (לעיל ה"א), אבל טמא מת גם לאחר טבילה והזאה "אין שוחטין עליו אלא נדחה לפסח שני". והראב"ד חולק כי בגמרא (פסחים ז, ב) משמע שכל טבול יום, גם טמא מת, שוחטים עליו את הפסח.

ולדעת הרמב"ם, האנשים במדבר היו טמאי מתים, ולאחר הזאה וטבילה שאלו את משה ביום השביעי שלהם שחל בארבעה עשר בניסן, האם ישחט עליהם הפסח ויאכלוהו בערב והשיבם שאין שוחטים. אבל לדעת הראב"ד טעו ושחטו לפני הזאה וטבילה, ובאו לשאול לִאחֲדָה שעבר זמן השחיטה האם הקרבן שהביאו לפני ההזאה והטבילה עולה

יום שני ח' שבט ה'תש"פ

שיעור הוצאה בשבת ובפסח

סתמא הוא בכזית". ולמרות שהוצאת הפסח דומה להוצאת שבת לענין עקירה והנחה ו'צריך עקירה והנחה כהוצאת שבת" שיעור הוצאתו שונה – כי יש לחלק: דין עקירה והנחה נלמד מכך שהפסוק נקט לשון הוצאה, מה שאין כן שיעור ההוצאה הרי השיעורין הם הלכה למשה מסיני.

ובספר 'תוצאות חיים' (סי' ח אות ז) מבאר את ההבדל באופן אחר:

את הטעם לכך ששיעור ההוצאה בשבת הוא כגורגרת מבאר רשב"ם (ב"ב נה, ב ד"ה ספק ביאה טהור): "דבשבת מלאכת מחשבת אסרה תורה, ולא חשיבא הוצאת דבר מאכל חשוב בפחות מכגורגרת". כלומר, רק בנוגע לשבת שנאמר בה 'מלאכת מחשבת' אין ההוצאה נחשבת מלאכה עד שיוציא כגורגרת, אבל בפסח שנאמר בו 'לא תוציא' סתם, ואין האיסור מצד מלאכה, גם פחות מכגורגרת נחשב להוצאה ושיעורו בכזית.

הלכות קרבן פסח פרק ט, הלכה א: וְהַמוֹצֵא מִמֶּנּוּ בְּיָוֵה מְחַבְרָה לְחֻבְרָה בְּלִילֵי חֲמִשָּׁה עָשָׂר - לֹקְחָה, שְׁנַאמְר: "לֹא תוֹצִיא מִן הַבֵּית מִן הַבֶּשֶׂר הוֹצָה". וְ... צָרִיךְ עֲקִירָה וְהַנָּחָה, כְּהוֹצָאת שֶׁבֶת.

בשונה משיעור הוצאה לענין שבת, שהוא כגורגרת, הנה לגבי פסח איסור הוצאתו בכזית. וב'מנחת חינוך' (מצוה טו) לא מצא מקור לדברי הרמב"ם ששיעורו בכזית, וסיים: "אך ודאי מצא הר"מ כן באיזה מקום". אך העירו האחרונים (ראה 'המועדים בהלכה' עמ' רעה) כי הדבר מפורש בתוספתא מכות (ריש פ"ג): "הוציא ממנו כזית לבית ומחבורה לחבורה בשעת אכילה הרי זה חייב, שנאמר לא תוציא מן הבית". וכן מפורש בירושלמי (פסחים פ"ז ה"ג).

ומדוע באמת שונה שיעור הוצאה בפסח (כזית) משיעור הוצאה בשבת (כגורגרת)?
ב'מנחת חינוך' (שם) ביאר כי לא רק איסורי אכילה שיעורם בכזית, אלא "כל מקום שאין אנו מוצאים שיעור מפורש –

יום שלישי ט' שבט ה'תש"פ

מדוע אין זכר למצות הקהל בימינו?

בית המקדש, עמ' רמ"דמא. ושי"ג). אולם לא מצינו תקנת חז"ל או גדולי ישראל במשך הדורות, לעשות 'זכר למקדש' למצות הקהל (בדור הקודם היו שרצו לעשות זכר למצות הקהל (ראה לאור ההלכה עמ' קמה) – אבל "לא נתקבל בפועל בתפוצות ישראל").

הלכות חגיגה פרק ג, הלכה א: מִצְוַת עֲשֵׂה לְהַקְהִיל אֶת כָּל יִשְׂרָאֵל, אֲנָשִׁים וְנָשִׁים וְטָף, בְּכָל מוֹצָאֵי שְׁמֹשֶׁת בְּשַׁעֲרֵי לְוִיָּהּ.

חכמים תיקנו תקנות שונות כ'זכר למקדש', וביניהם גם מצוות שנעשות בהן פעולות שהן 'זכר למקדש' (ראה אנצ"ת ערך

ומבאר הרבי:

כאשר עושים 'זכר' לדבר, הרי זה 'על ידי דבר שני שאינו מעיקר ועצם המצוה'. אבל במצות 'הקהל', הרי עצם המצוה היא ליראה את ה', כלשון הפסוק (וילך לא. י): "הקהל את העם... למען... יראו את ה' אלוהיהם", ואי אפשר לעשות 'זכר' למצות 'הקהל' - כי כל זכר שיעשה כדי ליראה את ה' הוא הוא המצוה בעצמה.

מזה מובן לאידך גיסא, שגם אם חסרים כמה פרטים ותנאים ממצות 'הקהל', וכמו בזמן הזה שאין בית המקדש – מכל-מקום, תוכנה הרוחני של המצוה עצמה, שהיא ליראה את ה', הרי הוא נצחי בכל מקום ובכל זמן. בהתאם לכך עורר הרבי כי במשך כל 'שנת הקהל' יש

לקיים את משמעותה הרוחנית של המצוה – לנצל כל הזדמנות במהלך השנה, לאסוף את בני ובנות ישראל שבסביבתו ויעורר אותם לחיזוק האחדות ואהבת ישראל לתורה וליראת שמים. המתכנסים ילמדו יחד ענין בתורה, יתנו יחד צדקה, ויתפללו ביחד. ומה טוב, כי הכינוס יתקיים במקום קדוש, כמו בית הכנסת וכדומה.

ומוסיף הרבי, "כל מי שהקהיל מסיבות כאלה, אפילו כשלא היו ברוב עם גדול בכמות... והיו בשנה ויום רגיל... ראה במוחו שלב ישראל ער הוא לדת האמת" (לקו"ש ל"ד, עמ' 216).

(ספר השיחות תשמ"ח ח"א עמ' 17 ואילך)

מתי אין אומרים 'סמוך מיעוט לחזקה'? יום רביעי י' שבט ה'תש"פ

מתעברות ויולדות (ואם ילדה צרתה נפטרה האשה מזיקתה ליבם) - אין הולכים אחר הרוב, כי 'סמוך מיעוט לחזקה' ומצרפים את 'מיעוט' נשים המפילות ושמה הפילה הצרה (ועדיין האשה זקוקה לייבום) 'לחזקה' - מצב האשה בעת יציאת הבעל שעומדת ליבום - ואסורה להינשא. וגם הרמב"ם (הל' יבום וחליצה פי"ג הט"ז) פסק כן.

ואם-כן מדוע פסק כאן שבהמה חולבת פטורה מן הבכורה כי הולכים אחר הרוב, ואין אומרים 'סמוך מיעוט לחזקה' ו'מיעוט' החולבות אף שלא ילדו, יסייע 'לחזקה' שלא ילדה עד עכשיו והוולד יהיה ספק בכור?

ומתירן (ע"פ סברת התוספות בכורות שם ד"ה חלב):

נגד החזקה שלא ילדה עד עכשיו והוולד יהיה בכור, ישנה חזקה סותרת כי העובר במעי אמו הוא בחזקת חולין (והבכור מתקדש רק בצאתו מהרחם) וכשנולד הוא עדיין בחזקה זו, וכיון ששתי החזקות מבטלות זו את זו אין חזקה היכולה להצטרף למיעוט, ולכן כאן סובר הרמב"ם שיש ללכת אחר רוב הבהמות שחולבות רק אם ילדו ולא לחשוש למיעוט.

הלכות בכורות פרק ד, הלכה ח: בְּהֵמָה שֶׁהִיא חוֹלֶבֶת, פְּטוּרָה מִן הַבְּכוּרָה - שָׂרֵב הַבְּהֵמוֹת, אֵינָן חוֹלְבוֹת אֶלָּא אִם כָּבֵד יִלְדוּ.

לדעת רבי יהושע (בכורות כ, ב) הולכים אחר רוב בהמות, וכיון שרוב בהמות נותנות חלב רק לאחר שילדו, בהמה חולבת פטורה מן הבכורה כי הוולד שתלד אינו בכור, ולדעת רבי עקיבא, יש לחוש למיעוט שנותנות חלב גם אם ילדו, והוולד שתלד החולבת הוא ספק בכור.

ופסק רבינו תם (תוספות שם ד"ה חלב) כרבי עקיבא כי למיעוט שחולבות בלי לידה מצרפים את החזקה שהבהמה לא ילדה עד עכשיו ('סמוך מיעוט לחזקה') אבל הרמב"ם פוסק כרבי יהושע שוולד בהמה חולבת אינו בכור כי הולכים אחר רוב הבהמות שחולבות רק לאחר לידה (כסף משנה).

והקשה ה'תורת חסד' (אר"ח סי' א, אות א):

שנינו (יבמות ק"ט, א): אשה שהלכו בעלה וצרתה למדינת הים ומת הבעל ולא ידוע אם נתעברה צרתה או ילדה - אסורה להינשא (שמה מת הבעל בלא בנין וזקוקה לייבום), ואסורה להתייבם לאח בעלה (שמה ילדה צרתה לבעלה), ואף שרוב נשים

מעשר בהמה משנה על שנה יום חמישי י"א שבט ה'תש"פ

בזה מתעשרים זה מזה, חדש וישן שאינם כלאים אינו דין שיתעשרו זה מזה (בכורות שם)? והרי אפשר לקיים את שני הלימודים כאחד – ללמוד מההיקש שלכתחילה אין לעשר משנה על שנה ומה'קל וחומר' שבדיעבד הרי זה מעשר.

וה'טורי אבן' (אבני מילואים ר"ה ב, א) הקשה על הרמב"ם:

המשנה (בתחילת מסכת ראש השנה) מונה ארבעה ראשי שנים לדינים שונים, והגמרא (שם ז, ב) שואלת מדוע אין המשנה מזכירה את האחד בניסן, ראש השנה לתרומת שקלים? ומבארת: אילו המשנה היתה מונה את האחד בניסן כראש השנה לתרומת שקלים, היה משתמע שהשקלים הישנים פסולים לקרבנות ציבור אפילו בדיעבד, והרי אם הביא קרבנות ציבור משקלים ישנים יצא ידי חובה. ונמצא שראשי השנה נקבעו במשנה להלכה, הן לכתחילה

הלכות בכורות פרק ז, הלכה ה: אֵין מְעַשְׂרִים מִן הַנּוֹלָדִים בְּשָׁנָה זו עַל הַנּוֹלָדִים בְּשָׁנָה אַחֶרֶת... וְיִרְאָה לִי, שֵׁאֵם עֵשֶׂר בְּהֵמָה מְשֻׁנָּה עַל שָׁנָה - הֲרֵי זֶה מְעַשֵּׂר.

מכפל לשון הפסוק "עשר תעשר" לומדים חז"ל (בכורות ג, ב): "בשתי מעשרות הכתוב מדבר - אחד מעשר בהמה ואחד מעשר דגן". וכשם שאין מעשרין דגן מתבואה חדשה על תבואה ישנה, כך אין מעשרין מעשר בהמה משנה על שנה. ומניין למד הרמב"ם ש"אם עישר משנה על שנה הרי זה מעשר"?

מבאר ה'לחם משנה' (ע"פ דברי החוס' שם, ד"ה תלמוד):

כנגד היקש מעשר בהמה למעשר דגן שאין לעשר משנה על שנה, אפשר ללמוד מההלכה (לעיל ה"ה) המתירה לעשר כבשים ועזים זה מזה בקל-וחומר: אם אלו שהם כלאים זה

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ קיג

השנה למעשר בהמה, וכל זאת נמנעת מלמנות את ראש השנה לתרומת השקלים, כי מצינו שגם לכתחילה אפשר לקחת מהשקלים הישנים, כאשר עדיין לא נאספו השקלים החדשים, כדבר המשנה (שקלים פ"ד, מ"ה) "אם בא החדש בזמנו לוקחים אותם מתרומה חדשה - ואם לאו מן הישנה".

והן בדיעבד, ואם כדברי הרמב"ם, שבידיעבד אם עישר בהמה משנה על שנה חל המעשר, לא היתה המשנה צריכה למנות את ראש השנה למעשר בהמה!
ומבאר:

בין ראשי השנה הנמנים במשנה, ראוי להימנות גם ראש השנה שתוקפו רק לכתחילה, ולכן מונה המשנה את ראש

היום שישו י"ב שבט ה'תש"פ האם הידור מצוה דוחה את השבת?

שמצוותו להקצור בלילה - "אם קצרוהו ביום כשר". והקשה ה'לחם משנה' (שם): בגמרא (מנחות עב, א) אמרו שהאומר שקצירת העומר ביום כשרה - אין היא דוחה את השבת כיון שאפשר לעשותה בערב שבת. ואם כן, מדוע פסק הרמב"ם (בה"ד) שקצירת העומר דוחה את השבת, הרי לדעתו אפשר לקצור בערב שבת?
ולפי הנ"ל מובן:

קיום מצוה מן המובחר דוחה שבת גם אם אפשר להימנע מחילול השבת אלא שהקיום אינו בהידור, וכיון שקצירה בלילה מהודרת יותר, הרי היא דוחה את השבת.

אך יש אומרים שלא כל הידור מצוה דוחה את השבת: ההידור להביא קרבנות מן המובחר דוחה שבת כי הוא מן התורה, ונלמד מ"את הכבש אחד" - "אחד מיוחד שבעדרו" (מגילה כח, א) וכן "מבחר נדריכם" (ראה הל' איסורי מזבח פ"ב ה"ח), אבל ההידור במילה ובשאר המצוות הנלמד מ"זה א"לי ואנוהו" שהוא מדרבנן (תוס' מנחות מא, ב. ד"ה אין) אינו דוחה את השבת (יהודה יעלה ח"א, ס"ו ש).

הלכות שגגות פרק ב, הלכה טו: היו לפניו שתי בהמות של צבור, אחת כחושה ואחת שמינה, והיתה חובת היום באחת... וישגן ושחט השתיים - אם שחט כחושה בתחלה, ואחר כך שחט השמינה - פטור מקרבן חטאת; ולא עוד, אלא שאומרים לו: 'הבא שמינה ושחט', לכתחלה.

מדובר בשבת שחל בו ראש חודש או חול המועד, ומקריבים שעיר לחטאת ושחט שתיים - אם הראשונה היתה כחושה, ולכתחילה אין להקריבה כי אינה מן המובחר, יש להקריב גם את השמינה שהיא מן המובחר, כי השבת נדחית גם לצורך קיום המצוה בהידור.

ומכאן מוכיח השאגת אריה' (ס"ו ג) שגם אם בדיעבד נתקיימה המצוה שלא בהידור, הרי במצוה הדוחה שבת מותר וצריך לחזור ולקיים את המצוה בהידור. ולכן אם מלו בשבת ונשארו 'ציצין שאינן מעכבין את המילה' בדיעבד, צריך לחתכם משום 'זה א"לי ואנוהו'.

ועל פי זה יישב ה'כוכב מיעקב' (ח"א ס"ו ג) את דברי הרמב"ם במקום אחר:

כתב הרמב"ם (הל' תמידין ומוספין פ"ז ה"ז): העומר, אף

שבת קודש י"ג שבט ה'תש"פ קרבן אחד על כמה עבירות

החוטא אלא לריצוי המלך שאינו מוחל עד שיביא קרבן, בדוגמת ריצוי המלך על ידי פרקליט. ובזה חלוקות שתי הגרסאות:

לפי הגרסא "אם הביא כיפר", שהקרבן שהפריש על חלב שאכל אתמול יכול לכפר גם על אכילת החלב היום, הבאת הקרבן היא לריצוי המלך, כי הבאת הקרבן מבטאת חרטה וקבלה מלאה של האדם שלא יחטא עוד ואזי הקב"ה מכפר לו ומוחל על עונשו. ולכן, כאשר מדובר באותו סוג חטא הרי קבלה אחת שלא ישוב ויחטא מועילה על כל הפעמים שחטא בחטא זה וגם ריצוי הקרבן מועיל על כל הפעמים.

אך לפי הגירסא "אם הביא לא כיפר" כפרת הקרבן שייכת לטהרת הרע שעל ידי מעשה החטא, ומאחר שבכל מעשה חטא נכנס עוד רע בנפשו, צריך פעולה מיוחדת להסירו, והקרבן שהפריש על חטא אחד אינו יכול לכפר על חטא נוסף.

הלכות שגגות פרק ג, הלכה ג: יתר על זה אמרו: הפריש חטאתו על חלב שאכל אמש - לא יביאנה על חלב שאכל היום; ואם הביא, לא כפר.

יש גורסים בהלכה זו "ואם הביא כיפר", ויש גורסים "ואם הביא לא כיפר", היינו שהחטאת שהופרשה על אכילת חלב של אתמול אינה יכולה לכפר על אכילת חלב של היום אפילו בדיעבד.

ויש לבאר הטעם לשתי הגרסאות:

את הצורך בהבאת קרבן על עבירה בשוגג, מלבד החזרה בתשובה, ניתן לפרש בשני אופנים:

א. בשביל לטהר את הנפש מהרע שדבק בה מחמת העבירה.

ב. בשביל מחילת העונש, כשם שאמרו בגמרא (ובחים ז, ב) בטעם הדבר שחטאת באה לפני עולה, משום שהיא כ"פרקליט שנכנס" ופירש רש"י: "כאדם שסרח במלך וריצהו על ידי פרקליטין". וענין זה אינו שייך להעברת הרע מנפש

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - ז' י"ג שבט ה'תש"פ

יום ראשון ז' שבט ה'תש"פ

הלכות קרבן פסח

פרק ששי

(1) יבאר אי זהו טמא שנדחה לפסח שני, ומי שחל שביעי שלו להיות בשבת.

א. אי זהו טמא שנדחה לפסח שני? כל מי שאינו יכול לאכל את הפסח בליל חמשה עשר בניסן מפני טמאתו, כגון זבים² וזבות³, נדות ויולדות⁴ ובעלי נדות⁵. אבל הנוגע בנבלה ושרץ וכיוצא בהן ביום ארבעה עשר⁶ - הרי זה טבול, ושוחטין עליו אחר שטיבול⁷, ולערב כשיעריב שמשו אוכל את הפסח.

(2) ברייתא בפסחים צג. "הזב האמור בתורה הוא שכבת זרע הבא מחליי החללים שהיא מתקבצת בהן וכשיוצא הזב אינו יוצא בקושי כשכבת זרע ואין ביציאתו תאוה ולא הנאה אלא נגרר ויוצא כמו בצק של שעורים כהה כלובן ביצה המזורת". (3) "אי זו היא זבה? זו שוב דמה שלושה ימים זה אחר זה בלא עת נדתה". (4) והיא כרבי יהודה האומר נשים בפסח שני רשות. (5) שהן כנידות, כמו שכתוב (ויקרא טו, כד) "ואם שכוב ישכב איש אותה ותהי נידתה עליו וטמא שבעת ימים". וכל אלו טמאין בטומאה ארוכה (=כלומר, טומאתם אינה טומאת ערב - רש"י שם). וכגון שנטמאו ביום י"ד או לפני יום י"ד ויום י"ד אינו יום האחרון לטומאתם. (6) שהוא טמא רק טומאת ערב, ואינו מחוסר כיפורים (=אינו צריך להביא קרבן). (7) ואף על פי שאינו טהור עד שיעריב שמשו - הרי שוקע מאליו ואינו מחוסר מעשה טהרה, אבל לפני הטבילה אין שוחטין עליו, שהרי הוא מחוסר מעשה הטבילה, והוא כרב יהודה אמר רב שאמר (פסחים צ. צ.): "שוחטין וזורקין על טבול יום ואין שוחטין וזורקין על טמא שרץ".

ב. טמא מת⁸ שחל שביעי שלו להיות בארבעה עשר, אף על פי שטיבול והזה עליו⁹ והרי הוא ראוי לאכל קדשים לערב¹⁰ - אין שוחטין עליו¹¹, אלא נדחה לפסח שני. שנאמר: ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם ולא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא. מפני השמועה למדו, ששביעי שלהן היה¹², ועל זה שאלו¹³ אם ישחט עליהן והם יאכלו לערב, ופרש להן שאין שוחטין עליהן¹⁴. במה דברים אמורים? בשנטמא בטמאות מן המת שהנזיר מגלח עליהן¹⁵; אבל אם היה טמא בשאר טמאות מן המת שאין הנזיר מגלח עליהן - שוחטין עליו בשביעי שלו אחר שטיבול ויהי עליו, וכשיעריב שמשו אוכל פסחו.

(8) שעליו נאמר (במדבר יט, יא) "הנוגע במת לכל נפש אדם וטמא שבעת ימים". (9) טבול במקוה והוזה עליו מי חטאת, כמו שנאמר (שם, יט) "והזה הטהור על הטמא ביום השלישי וביום השביעי וחתאו ביום השביעי וכיבס בגדיו ורחץ במים וטהר בערב". (10) שהרי נאמר (שם): "וטהר בערב". (11) אף על פי ששוחטין וזורקין על טבול יום אחר - טבול יום זה חמור יותר. (12) ספרי במדבר פרשת בהעלותך: "ולא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא, לא היו יכולין לעשות בו ביום אבל היו יכולים לעשות ביום שלאחריו. נמצינו למדים שחל ז' שלהם להיות ערב הפסח". (13) למשה רבינו. (14) אף על פי שכבר טבלו והוזה עליהם. שאין לומר שכאן היה לפני הטבילה, אבל לאחר טבילה שוחטין וזורקין על טבול יום זה, - למה אמר להם משה שיעשו פסח שני, יטבלו בו ביום וישחטו עליהם? (ראה בתוספות פסחים צ: דיבור המתחיל שחל). ודעת הראב"ד שכאן מדובר ששחטו עליהם לפני הטבילה ואחר שעבר זמן השחיטה באו ושאלו למשה. אבל לאחר הזזה וטבילה שוחטין וזורקין עליהם כעל כל טבול יום אחר. [ויש הוכחה לדעת רבינו ממה שאמרו (פסחים סז.) "איש איש כי יהיה טמא לנפש" - "איש נדחה לפסח שני ואין צבור נדחה לפסח שני", ואם הפסוק מדבר לפני טבילה והזזה, איך אמרו "איש נדחה ואין צבור נדחים", הלא הלכה היא "טומאה דחוייה בצבור", שאם אפשר לעשות בטהרה מחזרים לעשות בטהרה (פרק ד מהלכות ביאת מקדש הלכות י"טז), ואם כן גם כאן צריך לטבול ולהזות, ואז אין איש נדחה, שגם על יחיד שוחטין וזורקין כשהוא טבול יום, וכשאין היחיד נדחה אין הציבור עושים בטומאה (ראה בזבחים כב:), אלא על כרחנו שהמדובר לאחר טבילה והזזה וגם אז אין שוחטין על היחיד]. (15) שנאמר (במדבר ו, ט) "וכי ימות מת עליו בפתע פתאום וטמא ראש נזרו וגלח ראשו" וגו'. וראה בפרק ז מהלכות נזירות על אלו מן הטומאות הנזיר מגלח.

ג. זב שראה שתי ראיות¹⁶, וספר שבועה ימים¹⁷ וטיבול בשביעי¹⁸ - שוחטין עליו והוא אוכל לערב. ואם ראה זוב¹⁹ אחר שנגזק הדם - הרי זה פטור מלעשות פסח שני²⁰. וכן שומרת יום פגגד יום²¹ - טובלת ביום השמור²², כמו שבארנו בביאות אסורות, ושוחטין עליה²³ והיא אוכלת לערב. ואם ראתה דם אחר שנגזק דם הפסח - פטורה מלעשות פסח שני²⁴. ואין שוחטין על הנדה בשביעי שלה²⁵, שהרי אינה טובלת עד ליל שמני²⁶, ואינה ראויה לאכל קדשים עד ליל תשיעי²⁷.

(16) של זיבה, שצריך לספור שבעה ימים שלא יראה בהם ראייה של זיבה ולטבול, ואינו צריך להביא קרבן. (17) ויום השביעי חל ב"ד ניסן. (18) אבל לא לפני שטבל, וכרב יהודה אמר רב שאמר שוחטין וזורקין על טבול יום

אכילת פסחים אינה מעכבת (כשאיירע לו פסול לאחר הזריקה), אבל מותר להקריב קרבנותיהם לפני שחיטת הפסח, ולא חששו שמא יפגעו ולא יקריבו הפסח, ונמצא עבר על עשה של "השלמה" מבלי שיקיים עשה של פסח שיש בה כרת - שפסח שיש בו כרת, חמור הוא בעיני בני אדם ולא יבואו לידי פשיעה. וראיה לכך, שלא נזכר בגמרא חשש זה של "שמא יפגע" אלא בקרבנותיהם ולא בפסח. (30) להלן (הלכה ט) באונן כתב רבינו: "שוחטין עליו וטובל ואחר כך אוכל". (31) "חזקה אין בית דין של כהנים עומדים משם עד שיכלו מעות שבשופרות".

ה. מִצְוַת שְׁחַל שְׁמִינִי שְׁלֹו³² לְהִיּוֹת בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר וְרֵאָה קָרִיב³³ בּוֹ בַּיּוֹם - הָרִי זֶה טוֹבֵל וְנִכְנָס לְעֹזֶרֶת נָשִׁים וּמִבְּיֵא קֶרְבָּנֹתָיו. וְאָף עַל פִּי שְׁטָבוֹל יוֹם אֲסוּר לְהַכְנִס לְעֹזֶרֶת נָשִׁים, הוֹאִיל וְאֲסוּרוֹ לְהַכְנִס שָׁם מִדְּבָרֵיהֶם, כְּמֹו שְׁבָאֲרָנוּ בְּהִלְכּוֹת בִּיאַת מִקְדָּשׁ, וְיוֹם זֶה הוּא יוֹם הַקֶּרֶבֶת הַפֶּסַח בְּמוֹעֵד³⁴ - יָבֹא עֲשֵׂה³⁵ שְׂשֵׁשׁ בּוֹ פֶּרֶת וְיִדְחָה אֲסוּר שֶׁל דְּבָרֵיהֶם³⁶.

(32) דין המצורע לטבול ביום השביעי שלו, כמו שנאמר (ויקרא יד, ט) "והיה ביום השביעי וגו' ורחץ את בשרו במים וטהר". וביום השמיני שלו מביא קרבנותיו, כמו שנאמר (שם יד, י) "וביום השמיני יקח שני כבשים תמימים וגו' והעמיד הכהן המטהר את האיש המיטהר ואותם לפני ה' פתח אהל מועד". (33) שהוא משתלח חוץ לשתי מחנות: מחנה שכניה ומחנה לוייה ועזרת נשים מחנה לוי היא. (34) ואם לא יוכל להיכנס לעזרת נשים להקריב קרבנותיו, לא יוכל להקריב את הפסח. (35) של הקרבת הפסח. (36) איסור כניסתו של הטבול-יום לעזרת נשים.

ו. טָמֵא מֵת³⁷ שְׁחַל שְׁבִיעִי שְׁלֹו לְהִיּוֹת בְּשֶׁבֶת³⁸ - אֵין מִזִּין עָלָיו³⁹ אֵלָא לְמַחֵר⁴⁰. וְאִפְלוּ חַל שְׁבִיעִי שְׁלֹו לְהִיּוֹת בְּשִׁלְשָׁה עָשָׂר בְּנִסָּן וְהוּא שֶׁבֶת - יִדְחָה לְיוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר⁴¹; וּמִזִּין עָלָיו, וְאֵין שׁוֹחֲטִין עָלָיו⁴², כְּמֹו שְׁבָאֲרָנוּ⁴³, אֵלָא יִדְחָה לְפֶסַח שְׁנִי. וְהָלֹא אֲסוּר הָיָה בְּשֶׁבֶת מְשֹׁם שְׁבֹוֹת, וְהַפֶּסַח בְּכֶרֶת, וְהֵיכָא עֲמִידוֹ דְּבָרֵיהֶם בְּמָקוֹם פֶּרֶת⁴⁴? מִפְּנֵי שְׁפִיּוֹם שֶׁהוּא אֲסוּר בְּהִזָּה מְשֹׁם שְׁבֹוֹת⁴⁵ אֵינוֹ זִמֵּן הַקֶּרֶבֶן⁴⁶ שְׁחִיבִין עָלָיו פֶּרֶת, לְפִיכָךְ הֶעֱמִידוֹ דְּבָרֵיהֶם בְּמָקוֹמָן, אָף עַל פִּי שֶׁהַדָּבָר גֹּרֵם לְעִתִּיד לְבֹוֹ לְעַמֵּד בְּמָקוֹם פֶּרֶת.

(37) שטמא שבעת ימים, כמו שנאמר (במדבר יט, יא) "הנוגע במת לכל נפש אדם וטמא שבעת ימים" וצריך להזות עליו מי חטאת בשלישי ובשביעי שלו. (38) וצריך להזות עליו בו ביום. (39) משנה בפסחים סה: וכרבי עקיבא שמא יטלנה ויעבינה ארבע אמות ברשות הרבים (שם סט.). וכן פסק רבא שהזאה אינה דוחה את השבת. (40) שהוא יום שמיני שלו. וסובר רבינו שאין צריך להזות ביום השביעי דווקא. וכן כתב בפרק י"א מהלכות פרה אדומה הלכה ב: "מי שהזזה עליו בשלישי ולא הזזה עליו בשביעי ושהה כמה ימים, טובל בכל עת שירצה אחר

ואין שוחטין וזורקין על טמא שרץ, ורבינו פוסק כמותו. (19) הזב בעל שתי הראיות ראה ראייה שלישית של זוב. (20) ברייתא בפסחים פא. שבעת שזרקו את הדם היה טהור ויצא ידי חובתו בפסח זה. (21) היא זבה קטנה שראתה דם יום אחד בלבד או שני ימים בימי הזיבה, שהם אחד עשר יום שלאחרי שבעת ימי הנידה. ונקראת שומרת יום כנגד יום, מפני שאותו היום שראתה בו דם, כולו טמא, ומשמרת כל הלילה, ואם לא ראתה דם בלילה משכמת למחר וטובלת אחר שתנץ החמה ומשמרת כל היום, אם לא ראתה כלום הרי זה יום אחד טהור כנגד היום הטמא, והרי היא מותרת לבעלה לערב. (22) ואינה צריכה לחכות לטבול לערב. (23) אחר שטבלה. אבל זבה גדולה שהיא חייבת בקרבן אין שוחטין עליה. (24) משום שאינו צריך שיהיה יום השני, שהוא יום השימור, טהור כולו, כי אם מקצתו, שמקצת היום ככולו, ומכיוון שבעת שזרקו את הדם הייתה טהורה יצאה ידי חובתה בפסח זה. (25) שם צ: אף כי אינה מחוסרת כיפורים, שאין עליה להביא קרבן, בכל זאת אין שוחטין, כדלהלן. (26) כמו שנאמר (ויקרא טו, יט) "שבעת ימים תהיה בנידתה", ודרשו בברייתא פסחים שם "תהא בנידתה כל שבעה", והרי היא עתה מחוסרת טבילה ואין שוחטין עליה. (27) כלומר, חוץ מהטעם הנ"ל יש עוד טעם נוסף, שאפילו למי שסובר שוחטין וזורקין על טמא שרץ, אין זה אלא אם הוא ראוי לאכול לערב, אבל זו אינה ראויה לאכול לערב, עד ליל תשיעי, וכן הוא בגמרא שם.

ד. מְחַסְרֵי כְּפֹורִים²⁸ שְׁחַל יוֹם הַבָּאָת קֶרְבָּנֹתֶיהֶן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר - שׁוֹחֲטִין עָלֵיהֶן, וּמִקְרִיבִין קֶרְבָּנֹתֶיהֶן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר בְּנִסָּן בֵּין קֶדֶם שְׁחִיטַת הַפֶּסַח בֵּין אַחֵר שְׁחִיטָתוֹ²⁹, וְאוֹכְלִין פִּסְחֵיהֶן לְעֶרֶב³⁰. וְאֵין שׁוֹחֲטִין עָלֵיהֶן עַד שְׁיִמְסְרוּ קֶרְבָּנֹתֶיהֶם בְּיַד בֵּית דִּין³¹, שְׁמָא יִפְשְׁעוּ וְלֹא יִקְרִיבוּ אוֹתָם.

(28) הן הזבה והיולדת, הזב (=שראה שלוש ראיות של זב) והמצורע. ונקראו מחוסרי כפרה, שאף על פי שטהרו מטומאתם וטבלו והעריב שמשם, לא גמרה טהרתם לאכול בקדשים עד שיביאו קרבנם (למחר). (29) אחר שחיטת הפסח. ומשמיענו שאף על פי שאסור לשחוט שום קרבן אחר תמיד של בין הערביים משום שנאמר (ויקרא ו, ה) "והקטיר עליה (=על תמיד של שחר) חלבי השלמים" ודרשו חז"ל (פסחים נח:): "השלמים, עליה (על של שחר) השלם כל הקרבנות כולם" - באה עשה של הקרבת פסח שיש בה כרת ודוחה עשה של "השלמה" (שם נט). והלכות תמידין ומוספין שם הלכה ד) שאם לא יקריב קרבנותיו ולא יהיה ראוי לאכול הפסח אין הפסח כשר, והרי עבר בעשה שיש בה כרת. [ובדין "שוחטין ומקריבין - קודם שחיטת הפסח" משמיענו, שאף על פי שאין שוחטין הפסח עד שימסרו קרבנותיהן ביד בית דין שמא יפגעו ולא יקריבו אותם, אין זה אלא בהקרבנות קרבנותיו, שיטעו לחשוב שכיוון שכבר שחטו עליהם קרבן פסח, שוב אין עליהם כרת אף על פי שלא יקריבו קרבנותיהם ולא יאכלו הפסח, שהרי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אומרים טובל ואוכל את פסחו לערב ובית הלל אומרים הפורש מן הערלה כפורש מן הקבר". ופוסק בבית הלל. (50) שם בגמרא: אמר רבה בר בר חנא אמר רבי יוחנן מחלוקת בערל נכרי, שבית הלל סברי גזירה שמא יטמא לשנה הבאה ויאמר: אשתקד מי לא טבלתי ואכלתי, עכשיו נמי אטבול ואוכל, ולא ידע שאשתקד היה גוי ולא קיבל טומאה, ועכשיו ישראל הוא ומקבל טומאה. (51) וכאן אין מקום למה שכתב למעלה הלכה ו' "שביום שהוא אסור בהזייה אינו זמן הקרבן", כי כאן הגזירה היא לאותו יום שעליו להקריב את הקרבן, שהוא י"ד בניסן. (52) כן הוא בפרק י"ג מהלכות איסורי ביאה הלכה ו' "גר שמל ולא טבל או טבל ולא מל אינו גר עד שימול ויטבול".

ח. מי שֶׁבֵּא בְּבֵית הַפֶּסֶח⁵³ - הָרִי זֶה מִנְפַח וְהוֹלֵךְ⁵⁴, וְאִם לֹא מִצָּא עֲצָם⁵⁵ וְלֹא נִטְמָא - שׁוֹחֵט וְאוֹכֵל פֶּסְחוֹ⁵⁶ וְאֵף עַל פִּי שֶׁהֵלֵךְ בְּבֵית הַפֶּסֶח. שִׁטְמָא בֵּית הַפֶּסֶח מְדַבְּרִיהֶן, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּהַלְכוֹת טָמֵא מֵת, וְלֹא הָעֵמִידוֹ דְּבִרְיָהֶם בְּמָקוֹם פֶּרֶת⁵⁷, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ⁵⁸. וְכֵן בֵּית הַפֶּסֶח שֶׁנֶּדְוָשׁ⁵⁹ - טָהוֹר לְעוֹשֶׂה פֶּסְחָו⁶⁰.

(53) "איזהו בית הפרס זה המקום שנחרש בו קבר שהרי נתדקדקו עצמות המת בתוך העפר ונתפרסו בכל השדה וגזרו טומאה על כל השדה שנחרש בה הקבר". (54) יקח את העפר שהלך עליו וינפחוהו. (55) בגודל שורה, שהוא מטמא במגע ובמשא. (56) משנה אהלות פרק י"ח הלכה ד' "ומודים בית שמאי לבית הלל שבודקין לעושה פסח". ובפסחים צב: "מאי בודקין אמר רב יהודה אמר שמואל מנפח בית הפרס והולך". (57) פסחים צב. "אמר רבא וכו' אונן ומצורע ובית הפרס לא העמידו דבריהם במקום כרת". (58) למעלה הלכה ה לעניני מצורע. (59) ברגל, שדריסת הרגליים העבירות (רש"י פסחים צב:). (60) פסחים שם, "ר' יהודה בר אבאי משמיה דרב יהודה אמר בית הפרס שנידש טהור". ובכתובות כח: "מאי טעמא? - אי אפשר לעצם כשעורה שלא נידש ברגל".

ט. הָאוֹנֵן⁶¹ רְאוּי לֵאכֹל הַפֶּסֶח לְעֶרֶב⁶². מִפְּנֵי שְׁאֲנִינֹת לִילָה מְדַבְּרִיהֶם⁶³, לֹא הָעֵמִידוֹ דְּבִרְיָהֶם בְּמָקוֹם פֶּרֶת בְּדִבְרֵי זֶה⁶⁴; אֲלֹא שׁוֹחֵטִין עָלָיו וְטוֹבֵל וְאַחֵר כֶּף אוֹכֵל⁶⁵, כְּדִי שִׁפְרֹשׁ מֵאֲנִינֹתוֹ וְלֹא יִסִּיחַ דַּעְתּוֹ⁶⁶. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? שְׁמַת לֹו הֵמֶת אַחֵר חֲצוֹת, שֶׁכֶּבֶר נִתְחַיֵּב בְּקֶרֶן פֶּסְחָו⁶⁷; אֲבָל אִם מֵת לֹו הֵמֶת קֹדֶם חֲצוֹת⁶⁸ - אֵין שׁוֹחֵטִין עָלָיו⁶⁹, אֲלֹא יִדְחָה לְשָׁנִי⁷⁰. וְאִם שִׁחְטוּ עָלָיו וְזָרְקוּ הֶדֶם - טוֹבֵל וְאוֹכֵל לְעֶרֶב⁷¹. מֵת לֹו מֵת בְּשִׁלְשָׁה עָשָׂר וּקְבָרוֹ בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר - הָרִי הוּא בְּיוֹם קְבוּרָה אוֹנֵן מְדַבְּרִיהֶם⁷², וְאִינוֹ תוֹפֵס לִילֹו מְדַבְּרִיהֶם⁷³. לְפִיכָף שׁוֹחֵטִין עָלָיו וְטוֹבֵל וְאוֹכֵל לְעֶרֶב אֵף בְּשֶׁאֵר הַקִּדְּשִׁים⁷⁴. וְיוֹם שְׁמוּעָה⁷⁵ וְיוֹם לְקִיט עֲצָמֹת⁷⁶ - הָרִי הוּא בְּיוֹם קְבוּרָה⁷⁷. לְפִיכָף, מִי שֶׁלֶקֶט עֲצָמוֹת מֵתוֹ⁷⁸ בְּיוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר⁷⁹ אוֹ שִׁשְׁמֵעַ שְׁמַת לֹו מֵת - שׁוֹחֵטִין עָלָיו⁸⁰ וְטוֹבֵל⁸¹ וְאוֹכֵל בְּקִדְּשִׁים לְעֶרֶב.

השביעי בין ביום בין בלילה, ומזין ביום בין קודם טבילה בין אחר טבילה, אפילו טבל בליל תשיעי או בליל עשירי מזין עליו למחר אחר הנץ החמה". והראב"ד חולק עליו גם כאן וגם שם (כסף משנה). (41) במשנה בפסחים סה: "השיב רבי עקיבא ואמר הזאה תוכיח שהיא משום מצוה והיא משום שבות", ומפרש רש"י "הזאה תוכיח שהיא מצוה, בטמא מת שחל שביעי שלו להיות בשבת ערב פסח שאם לא יזה לא יעשה פסחו". אבל לדעת רבינו שפוסק למעלה הלכה ב שטמא מת שחל שביעי שלו בערב הפסח אין שוחטין עליו מגזירת הכתוב, על כרחנו שדברי המשנה מתפרשים כששביעי שלו חל להיות בשבת י"ג ניסן, וכן כתב רבינו בפירושו המשניות שם. [אבל צריך עיון, שהרי גם לדעת רבינו אם נטמא בטומאה מן המת שאין הנזיר מגלח עליה - שוחטין עליו בשביעי שלו אחר שיטבול ויזה עליו (למעלה הלכה ב) וכאן אמרו סתם שהזאה אינה דוחה שבת ומשמע שגם באופן הנ"ל שביום ההזאה הוא גם זמן חיוב הכרת. ונראה שזוהי כוונת הראב"ד בהשגתו על רבינו, ועיין כסף משנה]. (42) הפסח. (43) למעלה הלכה ב, שטמא מת שחל שביעי שלו ב"ד אין שוחטין עליו. (44) כלומר, למה קיימו דבריהם ולא ביטלו מחמת עשה שיש בו כרת כשם שעשו כן במצורע (למעלה הלכה ה), בבית הפרס (להלן הלכה ח) ובאונן (להלן הלכה ט). (45) יום השבת שחל ב"ג ניסן. (46) שהרי זמנו למחר ביום י"ד.

ז. יִשְׂרָאֵל עֶרְל⁴⁷ שְׁמֵל בְּעֶרֶב הַפֶּסֶח - שׁוֹחֵטִין עָלָיו אַחֵר שְׁמֵל⁴⁸. אֲבָל גֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּר בְּיוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר וְטוֹבֵל - אֵין שׁוֹחֵטִין עָלָיו; שְׂאִינוֹ אוֹכֵל לְעֶרֶב, וְהָרִי הוּא כְּפֹרֶשׁ מִן הַקְּבָר⁴⁹ שֶׁצִּירֵף שְׁבָעָה יָמִים וְאַחֵר כֶּף יִטְהַר. גִּזְרָה שְׂמָא יִטְמָא גֵּר זֶה לְמַת לְשָׁנָה הַבְּאֵה⁵⁰ בְּיוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר וְטוֹבֵל וְאוֹכֵל לְעֶרֶב, וְיֹאמַר: אֲשֶׁתְּקַד כֶּף עָשׂוֹ לִי יִשְׂרָאֵל, כְּשִׁמְלָתִי טַבְּלָתִי וְאוֹכְלָתִי לְעֶרֶב. וְהִלּוֹא גִזְרָה זֹו מְדַבְּרִיהֶם, וּפֶסֶח בְּכֶרֶת, וְהִיאֵף הָעֵמִידוֹ דְּבִרְיָהֶם בְּמָקוֹם פֶּרֶת בְּיוֹם הַקְּרָבֶן שֶׁהוּא יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר⁵¹? מִפְּנֵי שְׂאִין הַגֵּר מִתְחַיֵּב בְּמִצְוֹת עַד שִׁמּוֹל וְטוֹבֵל⁵², וְאִינוֹ טוֹבֵל עַד שִׁפְרֹא מִן הַמִּילָה, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּעֵנֶן הַגְּרוּת, לְפִיכָף הָעֵמִידוֹ דְּבִרְיָהֶם בְּמָקוֹם זֶה, שֶׁהָרִי זֶה הִמֵּל יֵשׁ לֹו שְׁלֹא לְטַבֵּל עַד שִׁיבְרִיא וְלֹא יָבֹא לִידֵי חֵיִיב כָּלָל.

(47) שנמנע מלמול מחמת איזה סיבה ואסור לו לאכול מן הפסח, כמו שנאמר (שמות יב, מח) "וכל ערל לא יאכל בו". (48) בפסחים צב. "אמר רבה בר בר חנא אמר רב יוחנן וכו' דברי הכל ישראל טובל ואוכל את פסחו לערב". ותמחה בתוספות שם דיבור המתחיל אבל, דלא מצינו בשום מקום טבילה בישראל שמל אפילו מדרבנן, אבל המאירי ביבמות עא: פירש "שנטמא במת והזה שלישי ושביעי קודם שימול ואחר הזאת שביעי מל בערב הפסח וטבל לטומאתו - שאין אומרים שהזאתו שנעשית כשהוא ערל אינה הזאה". (49) משנה פסחים צב. "גר שנתגייר בערב פסח בית שמאי

8 הַטִּמְאָה בַּעֲת זְרִיקָה וְלֹא נִטְמָא אֶלָּא אַחֵר זְרִיקָה -
9 הָרִי זֶה פֶּטוּר מִפֶּסַח שְׁנִי⁹⁰.

82 של אבנים שנפלו על אדם. (83 מחפש למצוא שם מת כדי להוציאו. 84 בפני עצמו, אבל ביחד עם אחרים אין חשש - ומותר. 85 ונמצא שבעת שחפר האהיל על הטומאה. 86 ואין שוחטין עליו, אלא הוא נדחה לפסח שני. 87 כלומר, עברו ושחטו. 88 שהגל מכסה רק את המת ולא יותר, שבוודאי האהיל עליו. 89 כגון שהיה גל ארוך, שמכסה את המת וגם יותר מזה. 90 שם בגמרא: "אמר רבה בר בר חנא לא שנו אלא גל עגול, אבל גל ארוך פטור מלעשות פסח שני, אימא טהור היה בשעת שחיטה (וזריקה)", ואין להקריב מספק.

10 יֵא. מִי שֶׁעָבַר בְּדֶרֶךְ, וּמִצָּאוּ מֵת⁹¹ מִשְׁכָּב לְרַחֲבָה שֶׁל
11 דֶּרֶךְ, אִם הָיָה הַמֵּת טִמְאָת הַתְּהוֹם⁹², אָף עַל פִּי
12 שֶׁהוּא⁹³ טִמָּא לְתִירוּכָה - הָרִי זֶה טָהוֹר לְפֶסַח וְשׁוֹחֵט
13 וְאוֹכֵל פֶּסַח⁹⁴. וְאָף עַל פִּי שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁנִּגְעַ, הוּאִיל
14 וְהָיָה טִמְאָת הַתְּהוֹם - טָהוֹר לְפֶסַח⁹⁵. וְאָף עַל פִּי
15 שֶׁהַמֵּת שָׁלֵם⁹⁶ וְהוּא מִן הַקֶּצֶה אֶל הַקֶּצֶה⁹⁷ - הָרִי זֶה
16 עוֹשֶׂה פֶּסַח, עַד שִׁיעַר בְּוֹדָאֵי שְׁנִטְמָא בּוֹ. בְּמָה
17 דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיָה מְהִלָּךְ בְּרִגְלָיו⁹⁸, שֶׁהָרִי
18 אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יִגַּע; אֲבָל אִם הָיָה רֹכֵב אוֹ טֻעֵן
19 מִשָּׂא⁹⁹ - הָרִי זֶה טָמֵא אָף עַל פִּי שֶׁהָיָה טִמְאָת
20 הַתְּהוֹם, לְפִי שֶׁאֵי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יִגַּע וְשֶׁלֹּא יִסְטִי¹⁰⁰
21 וְשֶׁלֹּא יֵאֱהִיל. וְכֵךְ בְּאֶרְנוּ טִמְאָת הַתְּהוֹם בְּהִלְכוֹת
22 נְזִירוּת.

91 פירוש, לאחר שעבר מצאו שם מת. (92 "אי זהו טומאת התהום? כל שלא הכיר בה (=יודע בה) אחד בסוף העולם. הכיר בה אחד בסוף העולם אין זה טומאת התהום, וכו'" (ברייתא בפסחים שם). "ונקראת טומאת תהום שהטומאה היא נעלמת מן הכל כאילו הייתה בתהום". 93 זה שעבר בדרך. 94 כלשון שני של רב אשי (פסחים שם), שאפילו אם נודע לו לפני זריקה (שהמת שם) הציץ מרצה, ומשמע לו לרבינו שאפילו לכתחילה שוחט קרבן פסח, שהוא קרבן חובה והיא מצוה עוברת, אבל בשאר קרבנות, אם נודע לו קודם זריקה לא יזרוק לכתחילה ורק אם זרק בדיעבד הורצה. 95 בגמרא פסחים פא: אמרו שטומאת התהום הלכתא גמירא לה. 96 שאלו היה משובר ומפורק היה מקום לתלות שעבר בין החלקים, אבל כיוון שהוא שלם אין לומר כן והוא טמא לתרומה, ובכל זאת הוא טהור לעניין פסח. 97 לשון הברייתא שם: "שאין לו מקום לעבור". 98 ברייתא שם. ומפרש רבינו שזה מוסב על הרישא שם, שאמרו שאם מושכב לרחבו של דרך שטהור לעושה פסח, אף על פי שהמת מושכב לרוחב הדרך מן הקצה אל הקצה והוא שלם, ועל זה אמרו שזהו רק במהלך ברגליו, שאפשר שנטה קצת מן הדרך ולא נגע ולא הסיט ולא האהיל. ולרש"י שם זה מוסב על הסיפא, כשמצאו משובר שהוא טהור לתרומה. 99 "ועל כרחו הולך הוא נע ונד לכאן ולכאן ומאהיל על צדדיו" (רש"י

61) בפרק ב מהלכות ביאת מקדש הלכה ט כתב רבינו: "אי זהו אונן? זה שמת לו מת מן הקרובים שהוא חייב להתאבל עליהן, ביום המיתה בלבד הוא הנקרא אונן דין תורה ולילה הוא אונן מדברי סופרים". ואונן אסור לאכול בקדשים כמו שכתוב (דברים כו, יד) "לא אכלתי באוני ממנו". 62 משנה בפסחים צא: "אונן טובל ואוכל את פסחו לערב". 63 שנאמר (ויקרא י, יט) "הן היום הקריבו וכו' ואכלתי חטאת היום" - היום אסור ולילה מותר (זבחים ק:). 64 שם צב. בגמרא: "קסבר אנינות דלילה דרבנן וגבי פסח לא העמידו דבריהם במקום כרת". 65 משנה שם צא: "אונן טובל ואוכל את פסחו לערב". 66 בפרק י"ב מהלכות אבות הטומאה הלכה טו כתב: "ומפני מה הצריכום (=לאונן ומחוסר כיפורים) טבילה לקודש, שהרי עד עתה היו אסורין לאכול את הקודש והסיחו דעתן ושמא נטמאו הם ולא ידעו". 67 והאנינות אינה דוחה אותו מלשלם חיובו שנתחייב מכבר. 68 שעדיין לא חל עליו חיוב קרבן פסח. 69 ממה שנאמר (דברים כז, ז) "זובחת שלמים ואכלת" ודרשו חכמים (זבחים צט:): "שלמים כשהוא שלם מביא, ואינו מביא כשהוא אונן, ומנין לרבות בכור מעשר ופסח (שאונן אין מביאין) מרבה אני בכור מעשר ופסח שכן אינן באין על חטא (כמו שלמים)". 70 לפסח שני ב"ד אייר. 71 כן אמר רבא (זבחים ק:): "אידי ואידי אחר חצות - כאן קודם ששחטו וזרקו עליו, כאן לאחר ששחטו וזרקו עליו", כלומר, אם עברו ושחטו וזרקו - כשר (כסף משנה). 72 בזבחים צט: "רב אסי אמר וכו' כאן שמת לו מת ב"ג וקברו ב"ד, יום קבורה לא תפיס לילו מדרבנן". ופירש רש"י שיום קבורה גופו מדרבנן וכו' ולילו לא תפיס אפילו מדרבנן. 73 כלומר, בליל ט"ו אינו אונן אף מדרבנן. 74 כאוקימתא דרב אסי שם. ואילו מת ביום י"ד אינו אוכל לערב שאר קדשים, חוץ מן הפסח, שבילילה הוא אונן מדרבנן, ורק בפסח שהוא בכרת לא העמידו דבריהם, אבל בקדשים שאין שם אלא עשה בלבד - העמידו דבריהם במקום עשה (פסחים צב). 75 שבאה לו שמועה שמת לו קרוב, והמדובר הוא ששמע בתוך שלושים יום מיום מותו. 76 של אביו ואמו ומוליכן למקום אחר לקוברן בקבורת אבותם (רש"י מועד-קטן ח.). שביום זה נוהג אבילות. 77 והוא אונן מדרבנן (רש"י פסחים צא:). 78 פירוש שציווה לאחר ללקוט את העצמות והוא בעצמו לא נטמא, אבל אם לקט בעצמו, הרי הוא טמא שבעת ימים - פסחים צב. בגמרא. 79 כתב כן בכדי לכלול גם קרבן פסח. 80 משנה שם: "השומע על מתו והמלקט לו עצמות טובל ואוכל בקדשים". 81 כדן אונן שטובל.

1 י. מִי שֶׁחֹפֵר בְּגִל⁸² לְבַקֵּשׁ עַל הַמֵּת⁸³ - אֵין שׁוֹחֵטִין
2 עָלָיו⁸⁴, שֶׁמָּא יִמָּצֵא שֶׁם הַמֵּת בְּגִל⁸⁵ וְהָרִי הוּא טָמֵא
3 בְּשַׁעַת שֶׁחִטָּה⁸⁶. שֶׁחֹטֵט עָלָיו⁸⁷ וְלֹא נִמָּצֵא שֶׁם מֵת
4 - הָרִי זֶה אוֹכֵל לְעֶרֶב. נִמָּצֵא שֶׁם מֵת אַחֵר שֶׁנִּזְרַק
5 הַדָּם: אִם נִודַע לוֹ בְּוֹדָאֵי שֶׁהָיָה טָמֵא בְּשַׁעַת זְרִיקַת
6 הַדָּם, כְּגוֹן שֶׁהָיָה גֵל עָגֹל⁸⁸ - הָרִי זֶה חֵיב בְּפֶסַח
7 שְׁנִי; וְאִם סָפַק הַדְּבָרִי⁸⁹ וְשֶׁמָּא לֹא הָיָה עוֹמֵד עַל

(שם). 100) שלא יניד את המת, וראה בפרק א מהלכות טומאת מת הלכה ז שמיטת בכלל נושא הוא.

הצפור נדחה⁷. ודבר זה בטמאת המת פלג⁸, כמו²² שבארנו בביאת המקדש⁹.

(2) משנה בפסחים עט. "נטמא מיעוט הקהל, הטהורין עושין את הראשון, והטמאין עושין את השני". (3) בטומאה אחרת, כגון זבים וזבות וטמאי שרץ ונבלה, שלעולם אין עושין בטומאה בראשון אלא נדחים לפסח שני (להלן בסוף ההלכה, ובפ"ד מהלכות ביאת מקדש הלכה יב). (4) דוקא טמאי מת, אבל הטמאים בטומאה אחרת - נדחים ואינם עושים בטומאה, ראה להלן. (5) שהרי אי אפשר בלא כהנים ובלא כלי שרת (תוספות יו"ט). (6) משנה בפסחים שם. ובגמרא שם מפרש למה גם המיעוט שהם טהורין עושין ביחד עם הטמאים בטומאה - משום שאין קרבן ציבור חלוק, "כלומר, מאחר שרוב הציבור עושין אותו, גנאי הוא להם שהטהורין שבהם פורשין מהן ונוהרין מהן" (מאירי שם). (7) שם סז. וספרי במדבר פרשת בהעלותך. (8) בפסחים שם למדו ממה שנאמר (במדבר שם) "לנפש" - שרק בטמא מת עושין הציבור את הפסח בטומאה, אבל בשאר טומאות אין הציבור עושין בטומאה. (9) פ"ד הלכה יב.

ב. היו הקהל מחצה טהורים ומחצה טמאי מת - 24
פלג עושין בראשון, והטהורים עושין לעצמן 25
בטהרה, והטמאים עושין לעצמן בטמאה¹⁰ ואוכלין 26
אותו בטמאה¹¹. ואם היו טמאי המת עודפין על 27
הטהורים אפלו אחד - יעשו פלג בטמאה¹².

(10) שם פט. כדעת רב "שמחצה כרוב". ומכיון שלשניהם דין רוב - עושים הטמאים בטומאה, כדין רוב שאינו נדחה לפסח שני, והטהורים עושים בטהרה ואינם בטלים כלפי הטמאים. (11) משנה שם עז: "הפסח שבא בטומאה נאכל בטומאה, שלא בא מתחילתו אלא לאכילה". וראה להלן הלכה ח. (12) מחלוקת תנאים בברייתא (שם עט): ופסק רבינו כתנא קמא, שגם היחיד מכריע את הציבור.

ג. היו האנשים¹³ מחצה טמאי מת ומחצה טהורים, 29
ובזמן שאתה מונה הנשים בכלל האנשים יהיו הרב 30
טהורים - הטהורים עושים את הראשון, והטמאין 31
אינן עושין לא את הראשון ולא את השני. אין 32
עושין ראשון - מפני שהן מעוט¹⁴; ואין עושין את 33
השני - מפני שהנשים פשוט¹⁵ רשות¹⁵, ונמצאו 34
הטמאים מחצה, ואין מחצה עושין את השני¹⁶.

(13) הגברים. (14) שהרי נשים בראשון חובה (למעלה פ"א הלכה א), והן מצטרפות עם האנשים להיות רוב טהורים (שם עט:), ומיעוט קהל אינם עושים בטומאה (למעלה הלכה א). (15) למעלה פ"ה הלכה ח. ואינן מצטרפות להיות רוב (שם). (16) ראה למעלה הלכה ב. וכל הלכה זו היא ברייתא שם עט: "הרי שהיו ישראל מחצה טהורין ומחצה טמאין, טהורין עושין את הראשון, וטמאין אין עושין לא את הראשון ולא את השני". ולפי דעת רב ש"מחצה כרוב" (ראה למעלה), פירשו שם ברייתא זו באופן

יב. מי שעשה פסח בחזקת שהוא טהור ואחר כך 1
נודע לו שהיה טמא בטמאת התהום - אינו חיב 2
בפסח שני¹⁰¹. ודבר זה הלכה מפי הקבלה¹⁰². אבל 3
אם נודע לו שהיה טמא בטמאה ידועה - חיב בפסח 4
שני¹⁰³.

(101) תוספתא פסחים פרק ו: "היה הולך לשחוט פסחו וכו' אמרו לו קבר התהום היה עמך בבית וכו' ונודע לו וכו' משהביא פסחו אינו צריך לעשות פסח שני". (102) שם פא: התהום הלכתא גמירא לה וקרא אסמכתא בעלמא (כסף משנה). (103) דתנן בפרק בתרא של נזיר (סג. במשנה) נזיר שגלח ונודע לו שהוא טמא אם טומאה ידועה סותר את הכל וכיוון דבטומאת התהום שווים נזיר ועושה פסח, כרתניא בברייתא (פסחים פא: ונזיר סב). הכי נמי שווים הם גם בטומאה ידועה לעניין שסותר גם כן בעושה פסח, וחייב בפסח שני.

יג. מי שנטמא במת והזהר עליו שליש ושבועי, 6
ובשבועי שלו נטמא בקבר התהום ולא ידע, ועשה 7
פסח¹⁰⁴ בחזקת שהוא טהור ואחר כך נודע לו שהוא 8
טמא בטמאת התהום - אינו חיב בפסח שני; שפיון 9
שטבל בשביעי פסקה טמאה הראשונה¹⁰⁵. אבל אם 10
נטמא בטמאת התהום בשש לטמאתו¹⁰⁶ ולא ידע 11
עד שעשה הפסח - הרי זה חיב בפסח שני; שחזקת 12
הטמא - טמא, עד שיהיה טהור ודאי, שרגלים 13
לדבר¹⁰⁷.

(104) אם המדובר כשהזהר בערב הפסח, על כרחנו שנטמא בטומאה שאין הנזיר מגלח עליה, ואם המדובר בכל הטומאות, על כרחנו שבועי שלו היה ב"ג ניסן. (105) מימרא של רב המנונא בנזיר סד: שטומאת התהום אינה סותרת את טהרתו אחרי שטבל והוזה עליו, וטומאת התהום גופא אינה מחייבתו בפסח שני אם נודע לו אחר כך שהיה טמא. (106) שעדיין לא נטהר מטומאת המת הידועה. והוא הדין אם נטמא בטומאת התהום בשביעי לפני שהוזה וטבל (כסף משנה). (107) שוודאי נטמא, כיוון שהוחזק בטומאה.

פרק שביעי

(1) יבאר אם היו רוב הציבור טמאים או הכהנים או כלי שרת, אם נדחים.

א. רבים שהיו טמאי מת בפסח ראשון: אם היו 15
מעוט הקהל - הרי אלו נדחין לפסח שני בשאר 16
הטמאים³; אבל אם היו רב הקהל טמאי מת⁴, או 17
שהיו הפהנים או כלי שרת טמאים⁵ טמאת מת - 18
אינן נדחין, אלא יקריבו כלן הפסח בטמאה, 19
הטמאים עם טהורים⁶. שנאמר: ויהי אנשים אשר 20
היו טמאים לנפש אדם - יחידים נדחים, ואין 21

ולפיכך דיבר רק באופן שהזבים נטהרו, אבל אליבא דרב שרבינו פוסק כמותו (למעלה הלכה ד) - אפילו אם לא טהרו אין עושין טמא-מת את השני, כנ"ל. וכתב המאירי שם: "שאף הזבים אין עושין את השני, כטעם טמאי מת, אלא שבטמאי מתים הוצרך לפרש הטעם מפני מה אינו עושה את הראשון, אבל בזבים אינו צריך". (25) ואינם נכנסים לעזרה. (26) ירושלמי פסחים פ"ז ה"ו: "לטומאה הילכו אחר רוב הנכנסים לעזרה", ומה שאמרו בבבלי פסחים צד: "בטמאין הלך אחר רוב העומדין בעזרה", היינו דוקא לר"י ב"ר יהודה, הסובר שהעומד בחוץ לעזרה הרי הוא כבדרך רחוקה, אבל אין הלכה כמותו, ראה למעלה פ"ה הלכה ט (הר המוריה). (27) שם בירושלמי: "מה בכל כת וכת משערין או אין משערין אלא כת הראשונה בלבד, אמר רבי יוסה ברבי בון עד שהן מבחוץ הן משערין עצמן". פירוש, לפני שנכנסה כת הראשונה משערין בכל העומדין בחוץ כדי להיכנס לעזרה.

- ז. יחיד שנטמא בספק רשות היחיד, כמו שיתבאר במקומו.²⁸ הרי זה ידחה לפסח שני.²⁹ פשאר טמאי מת.³⁰ וצבור שנטמא בספק רשות היחיד - יעשו פלן בטמאה.³¹

(28) בפט"ו מהלכות אבות הטומאה הלכה ח: "היתה ברה"י, ספק נגע בה ספק לא נגע בה, ספיקו טמא". (29) כרבי הושעיה רבה, בירושלמי פסחים פ"ח הלכה ח. (30) שנטמא בוודאי. (31) ירושלמי שם: "ציבור שנטמא בספק רשות היחיד בפסח, רבי יוחנן אמר יעשו בספיקן. רבי הושעיה רבה אמר, יעשו בטומאה", ופסק כרבי הושעיה שהוא רבו של ר' יוחנן (כסף-משנה). [ואע"פ שאמרו שם "אף רבי הושעיה מודה שיעשו בספיקן, לא אמר רבי הושעיה אלא לחומרין" - סובר רבינו שלדעת הבבלי אינו כן, שהרי אמרו בנדה ג. שספק טומאה ברשות היחיד שלמדו מסוטה הוא כמו סוטה: כשם שסוטה עשאה הכתוב כוודאי, כמו כן ספק טומאה ברשות היחיד הרי הוא כוודאי. ועיין תוספות נזיר נז. ד"ה באומרן].

- ח. פסח שהקריבוהו בטמאה - הרי זה נאכל בטמאה.³² שמתחלתו לא בא אלא לאכילה.³³ ואינו נאכל לכל טמא, אלא לטמאי מת, שנדחתה להם הטמאה הזאת, ולכיוצא בהן מטמאי מצע טמאות.³⁴ אבל הטמאים שהטמאה יוצאה עליהן מגופן, כגון זבים וזבות,³⁵ נדות ויולדות ומצרעים.³⁶ - לא יאכלו ממנו. ואם אכלו - פטורין.³⁷ מפי השמיעה למדו,³⁸ שהנאכל לטהורים.³⁹ - תביין עליו משום טמאה, והנאכל לטמאין.⁴⁰ - אין תביין עליו משום טמאה. אפלו אכלו טמאי המת.⁴¹ מהאומרים שלו - פטורין.⁴² במה דברים אמורים שהפסח יאכל בטמאה? בשנטמאו הצבור קדם זריקת הדם;⁴³ אבל אם נטמאו לאחר זריקת הדם - לא יאכל.

(32) משנה בפסחים עו: (33) שם במשנה. ופירש"י

שהיו ישראל מחצה טמאין ומחצה טהורין, והנשים עורפות על הטהורים, וכנ"ל.

- ד. היו רב הקהל זבים ומצרעים ובוטלי נדות,¹⁷ ומעוטן טמאי מת - אותן טמאי מת אינן עושין בראשון, לפי שהן מעוט;¹⁸ ואין עושין השני, שאין היחידים עושין את השני אלא בזמן שעשו רב הקהל את הראשון, וכאן, הואיל ולא עשה רב הקהל בראשון - לא יעשו אלו המעוט הטמאים למת את השני.¹⁹

(17) שאינם עושים בטומאה בראשון, שהרי טומאת מת בלבד הותרה. ראה למעלה הלכה א. וגם בשני אינם עושים שאין הציבור נדחה לפסח שני (ראה למעלה הלכות א"ג). (18) ראה למעלה הלכה א. (19) מימרא של רב בפסחים פ.

- ה. היו רב הקהל טמאי מת ומעוטן זבים וכיוצא בהן - טמאי מת עושין את הראשון,²⁰ והזבין וכיוצא בהן אינן עושין את הראשון ולא את השני. אינן עושין בראשון - שאין נדחתה בצבור אלא טמאת המת בלבד;²¹ ואינן עושין בשני - שאין עושין פסח שני אלא אם בא הראשון בטהרה, אבל אם געשה ראשון בטמאה - אין שם פסח שני.²²

(20) כמבואר למעלה הלכה א. (21) כמבואר למעלה שם. (22) פסחים (שם) כרב הונא, שאין תשלומין לפסח שבא בטומאה.

- ו. היו שליש הקהל טהורים, ושליש זבים וכיוצא בהם, ושליש טמאי מת - אותן טמאי מת אין עושין את הראשון ולא את השני. אינן עושין ראשון - שהרי הן מועטים לגבי טהורים עם הזבים;²³ ובשני לא יעשו - שהרי מעוט עשו בראשון, כמו שבארנו.²⁴ ביצד משערים הפסח לידע אם רב הקהל טמאים או טהורים? אין משערין בכל האוכלין, שאפשר שיהיו עשירים נמנין על פסח אחד ומשלחין אותו ביד אחד לשחט עליהן,²⁵ אלא משערין בכל הנכנסים לעזרה.²⁶ ועד שהן מבחוץ קדם שתפנס פת הראשונה משערין אותן.²⁷

(23) ומיעוט טמאי מתים אינם עושין בטומאה אלא נדחין לפסח שני, ראה למעלה הלכה א. (24) למעלה הלכה ד "שאינן יחידים עושין את השני אלא בזמן שעשו רוב הקהל את הראשון". [והנה בגמרא שם אמרו: "בשני לא עבדי, נצרפו זבין עם טמאי מתים דלא עבדי בראשון, הוו להו רובא, ורובא לא מדרחו לפסח שני". ופירש"י: "דהואיל וטהרו זבין עכשיו, נמצאו רוב ציבור צריכין לו". אולם לפי טעמו של רבינו - אפילו אם לא טהרו הזבים, אין טמאי מת עושים פסח שני, הואיל ובראשון לא היו אלא מיעוט הציבור (וראה בצ"ח ובהגהות הגרע"א על הרמב"ם). וסבור רבינו שר' מני בר פטיש אינו סובר כרב (שם פ.) ש"כל היכי דלא עבדי ציבור בראשון, לא עבדי יחיד בשני",

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הַבָּשָׂר - לֹא יַעֲשֶׂהוּ אֶלָּא הַטְּהוֹרִים, וַיֹּאכַל אֹף
עַל פִּי שֶׁהוּא⁴⁸ טָמֵא. מוֹטֵב שֶׁיֹּאכַל בְּטֻמְאַת בָּשָׂר
שֶׁהִיא בְּלֹא⁴⁹, וְלֹא יֹאכְלוּהוּ טָמְאֵי הַגּוֹף שֶׁהֵם
בְּכֶרֶת⁵⁰, כִּמּוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בַּפְּסוּלִי הַמְּקַדְּשִׁין⁵¹.

44) שיאמרו: "אשתקד לא נטמאנו? - ואכלנו, השתא נמי
ניכול". ולא ידעי דאשתקד בעת שזרקו את הדם הבעלים
היו טמאים, וזה נחשב לפסח הבא בטומאה שנאכל
בטומאה, אבל השתא הבעלים טהורין הם בעת זריקת הדם,
ואין זה פסח הבא בטומאה, ואסור לבעלים שנטמאו אח"כ
לאכול את הפסח (פסחים עח:). אבל מצד הדין, היה מותר
לאכול אם נטמאו הבעלים לפני זריקת הדם, ראה למעלה
הלכה ח. 45) ראה למעלה הלכה א, שאם כלי שרת
נטמאו במת, עושין את הפסח בטומאה. 46) שהרי הכלי
אם נגע בשרץ, הוה הכלי ולד הטומאה שנטמא רק אוכלין
ולא אדם. 47) להלן בהלכות טומאת מת פ"ה ה"ז.
48) הבשר. 49) שכתוב (ויקרא ז, ט) "והבשר אשר יגע
בכל טמא לא יאכל". 50) שנאמר (שם, כ) "והנפש אשר
תאכל בשר מזבח השלמים אשר לה' וטומאתו עליו ונכרתה
הנפש ההיא". ובין בקודש טמא ובין בקודש טהור חייב
כרת (פי"ח מהלכות פסולי המוקדשין הלכה יג). וכל זה
כדברי רב חסדא בפסחים (עט:). 51) שם.

פֶּרֶק שְׁמִינִי

1) יבאר שאכילת בשר פסח בליל חמשה עשר מצות-עשה,
ואם מצה ומרור מעכבין.

א. אֲכִילַת בָּשָׂר הַפֶּסַח בְּלֵיל חֲמִשָּׁה עָשָׂר - מִצְוֹת
עֲשֵׂה, שְׁנֵאֲמַר: וַאֲכֹלוּ אֶת הַבָּשָׂר בְּלֵילָה הַזֶּה צִלִּי
אֵשׁ וּמִצְוֹת עַל מְרִירִים יֹאכְלֶהוּ.

ב. וְאֵין מִצְּה וּמְרֹר מְעַכְבִּין. אִם לֹא מִצְּאוּ מִצְּה
וּמְרֹר - יוֹצֵאִין יְדֵי חוֹבְתָן בְּאֲכִילַת בָּשָׂר הַפֶּסַח
לְבִדּוֹ². אֲבָל מְרֹר בְּלֹא פֶסַח אֵינוֹ מִצְּה³, שְׁנֵאֲמַר:
עַל מִצְוֹת וּמְרִירִים יֹאכְלֶהוּ.

2) במכילתא פ' בא: "מנין אתה אומר שאם אין להם מצה
ומרור הן יוצאין ידי חובתן בפסח, תלמוד-לומר (שמות יב,
ח) "יאכלוהו", "כלומר, הבשר לבדו" (ספר המצוות
מצות-עשה נו). 3) מן התורה, אלא מדרבנן. בפסחים קכ,
א: "אמר רבא, מצה בזמן הזה דאורייתא, ומרור דרבנן וכו'
דכתיב (במדבר ט, יא) על מצות ומרורים יאכלוהו, בזמן
דאיכא פסח יש מרור, ובזמן דליכא פסח ליכא מרור". וכן
כתב רבינו בפ"ח מהל' חמץ ומצה הי"ב. אבל מצה בלא
פסח מצוה בפני עצמה היא, אע"פ שכתוב, על מצות
ומרורים יאכלוהו" - הרי חזר וכתב (שמות יב, יח): "בערב
תאכלו מצות", ולא הזכיר שם פסח (פסחים שם, ופ"ו מהל'
חמץ ומצה ה"א).

ג. מִצְּה מִן הַמִּבְחָר לֵאכֹל בָּשָׂר הַפֶּסַח אֲכִילַת
שֹׁבַע⁴. לְפִיכָךְ, אִם הִקְרִיב⁵ שְׁלָמִי חֲגִיגָה בְּאַרְבָּעָה
עָשָׂר - אוֹכֵל מִהֶן תְּחִלָּה וְאַחֵר כִּף אוֹכֵל בָּשָׂר
הַפֶּסַח, כִּדִּי לְשֹׁבַע מִמֶּנּוּ⁶. וְאִם לֹא אֲכַל אֶלָּא כִּזְיִית

"כשנצטוו עיקר פסח, לאכילה נצטוו, דכתיב (שמות יב,
ד) "לפי אכלו", וכי שרייה רחמנא למיתי בטומאה וכו'
אדעתא למיכליה שרייה", בניגוד לשאר קרבנות ציבור
הקרבים בטומאה ואינם נאכלים בטומאה, שאינם באים
בעיקר לצורך אכילה (פרק ד מהלכות ביאת מקדש הלכה
יא). 34) שנטמא בשאר טומאות שאינם מן המת, על-ידי
נגע. ומקור הדברים במשנה פסחים צה: "הפסח שבא
בטומאה, לא יאכלו ממנו זבין וזבות נדות ויולדות". ואמרו
בבכורות לג. שלא מיעטה המשנה אלא אלה שהטומאה
יוצאה מגופם, אבל שאר טמאין שאין הטומאה יוצאה
מגופם - אוכלים (כסף-משנה). ולענין הקרבת הפסח לטמאי
נגע טומאות, ראה בהלכות ביאת מקדש שם הלכה יב,
ובספר "הר המוריה" שם. 35) צריך לומר, שכל אלה
נטמאו אחרי השחיטה, שאם נטמאו לפני השחיטה, הרי אין
שוחטין עליהן (ראה למעלה הלכה ח). ואם כן אסורין
לאכול הפסח משום "שאין הפסח נאכל אלא למנוייו",
כמפורש בזבחים נו: (צל"ח). אולם עצם איסור אכילת
הפסח שלא למנוייו אינו מפורש בדברי רבינו, שהרי למעלה
פ"ב הלכה א כתב: "אין שוחטין את הפסח אלא למנוייו",
ולא כתב מאיסור אכילה כלל. וראה להלן פ"ט הלכה ז
בכסף-משנה. ועיין בשו"ת בית זבול חלק א סימן כג אות
יא בסוף. 36) במשנה פסחים שם ליתא, אבל כן הוא
בבכורות לג. בהבאת דברי המשנה הנ"ל. וצריך לומר
שהמדובר כשעבר על דין שילוח מחנות, ונכנס לירושלים
באיסור. וראה בצל"ח ובתפארת ישראל במשניות.
37) [במשנה שם: "פטורין מכרת". וכתב הצ"ח שאינם
פטורים אלא מכרת, אבל חייבים מלקות. ומדבר רבינו נראה
שפטורים גם ממלקות]. 38) ממה שנאמר (ויקרא ז, יט-כ)
"כל טהור יאכל בשר, והנפש אשר תאכל בשר מזבח
השלמים אשר לה' וטומאתו עליו ונכרתה הנפש ההיא
מעמיה" (גמרא שם). 39) קרבן שנקרב בטהרה.
40) קרבן פסח שרוב הציבור נטמאו, שמקריבין אותו
בטומאה. 41) כן בגמרא שם (ראה להלן), ולא נתברר מה
הדין אם אכלו זבין וזבות מהאימורים שלו, אם יש בהם
כרת או לא. 42) בגמרא שם: "בעי רב יוסף: דחקו טמאי
מתים ואכלו אימורי פסח הבא בטומאה, מהו - מדאישתרי
טומאת בשר, אישתרי נמי טומאת אימורין. או דילמא מאי
דאישתרי אישתרי, מאי דלא אישתרי לא אישתרי. אמר רבא,
מכדי טומאת אימורין מהיכא איתרבי טומאת בשר, דכתיב
(ויקרא שם) "אשר לה" לרבות את האימורין, כל היכא
דאיתיה לטומאת בשר, איתיה לטומאת אימורין. כל היכא
דליתיה לטומאת בשר, ליתיה לטומאת אימורין".
43) שאז נאכל בטומאה מדין התורה, אבל מדרבנן אסור
באכילה (להלן הלכה ט). וראה למעלה שהמדובר כאן
כשנטמאו אחר שחיטה, לפני זריקה.

ט. שֶׁחֲטוּהוּ בַּתְּהֵרָה וְנִטְמְאוּ רַב הַצִּיּוּר קִדֵּם זְרִיקָה
2 - זָרַק אֶת הַדָּם וְהַפֶּסַח לֹא יֹאכַל. גִּזְרָה שְׁמָא
3 יִטְמְאוּ אַחֵר זְרִיקָה בְּשִׁנָּה אַחֲרָת וַיֹּאכְלוּהוּ
4 בְּטֻמְאַה⁴⁴. הָיוּ כָּלִי שְׁרֵת טָמְאִים בְּשָׂרָן⁴⁵ וַיִּכְוִצֵּא
5 בּוֹ, הוֹאִיל וְאֵינָן מְטַמְּאִין אֶת הָאֲדָמָה⁴⁶ כִּמּוֹ
6 שִׁיתְּבָאָר בְּמִקְוָמוֹ⁴⁷, אֹף עַל פִּי שֶׁמְטַמְּאִין אֶת

- 1 - יֵצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ⁷. וְכֵן אֲכִילַת בֶּשֶׂר פֶּסַח שְׁנֵי בְּלִילִי
2 חֲמִשָּׁה עָשָׂר⁸ לַחֲדָשׁ אִיר - מִצֹּת עֲשֵׂה, שְׁנֵאֲמַר בּוֹ:
3 עַל מִצֹּת וּמִרְרִים יֵאָכְלוּהוּ.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אכילת בשר הפסח בליל חמשה-עשר מצות-עשה, וכן אכילת בשר 'פסח שני' בליל חמשה-עשר לחודש אייר מצות-עשה כו"

ידוע פתגם אדמו"ר הרי"צ שעניינו של 'פסח שני' הוא שאין מקרה אבוד, ותמיד אפשר לתקן, ולא רק את הרגע הנוכחי אלא גם את הזמן שכבר עבר. החילוק שבין פסח ראשון לשני הוא שהראשון ניתן מלכתחילה מלמעלה בציווי ה', אבל השני התחדש על-ידי בקשת עם ישראל "למה נגרע", והוא החילוק שבין עבודת הצדיקים לעבודת בעלייתשובה, צדיקים נולדו מלכתחילה באופן זה או שעבודתם נעשתה טבע בנפשם, משא"כ בעלייתשובה שעבודתם היא בבחינת חידוש בכח עצמם.

וזהו גם החידוש ב'פסח שני' ש'חמץ ומצה עמו בבית', כי כיון שמדובר על עבודת בעלייתשובה, הרי שזדונות נהפכים לו לזכויות, והחמץ גופא נהפך לקדושה. בנוסף, שונה קרבן פסח משאר קדשים, שאכילתו היא מצות-עשה מיוחדת ולא כבשאר הקרבנות שהיא מצוה כללית של אכילת קדשים, כי עניין זה חודר בפנימיותו של יהודי ובאופן של שביעה, דם ובשר כבשרו, באופן של גדלות כדרך המלכים, ובהרחבה מתוך שמחה וטוב לבב דוקא.

(עלפי "זו"ר מלכות" ספר קרבנות סימן א)

- 12 ה. אֶכֶל מִמֶּנּוּ כִּזְית צִלִי מִבְּעוֹד יוֹם - עֶבֶר עַל מִצֹּת
13 עֲשֵׂה; שְׁנֵאֲמַר: וְאֶכְלוּ אֶת הַבֶּשֶׂר בְּלִילָה הַזֶּה - בְּלִילָה
14 וְלֹא בַיּוֹם, וְלֹא הֵבֵא מִפֶּלֶל עֲשֵׂה - עֲשֵׂה הוּא¹⁵.

15) מחלוקת רבנן ורבי יהודה (שם מא: מב.) אם הוא 'עשה' או לאו, ופסק כרבנן שהוא 'עשה'.

- 16 ו. נֶאֱמַר שֶׁהִזְהִירָה עָלָיו תוֹרָה הוּא הַבֶּשֶׂר שֶׁהִתְחִיל
17 בּוֹ מַעֲשֵׂה הָאִיר וְנִצְלָה מֵעַט וְאִינוּ רְאוּי לֵאכֹל
18 אֲדָם עַד¹⁷. אֶכֶל אִם אֶכֶל מִמֶּנּוּ בֶּשֶׂר חִי - אִינוּ
19 לֹקְהָ, וּבִטֵּל מִצֹּת עֲשֵׂה¹⁸; שְׁנֵאֲמַר: צִלִי אֲשֶׁ, הָא
20 שְׁאִינוּ צִלִי - אֶסּוּר. צִלָּהּ כָּל צָרְכּוֹ עַד שֶׁנִּתְחַרְךָ¹⁹
20 וְאֶכְלוּ - פְּטוּר²⁰.

16) ראה למעלה ה"ד. 17) שם מא, א: "היכי דמי, נא? אמר רב, כדאמרי פרסאי אברנים". כגון שנצלה מעט (רבינו חננאל). 18) בפסחים, שם: "ת"ר, יכול אכל כזית חי יהא חייב, ת"ל אל תאכלו ממנו נא ובשל מבושל, נא ובשל אמרתי לך ולא חי, יכול יהא מותר ת"ל כִּי־אִם צִלִי אֲשֶׁ". 19) שנשרף. 20) בפסחים, שם: "ת"ר, יכול צלאו כל

- 4 ד. וְשִׁנְיָהּ אֵינָן נֶאֱכָלִין אֶלָּא צִלִי אֲשֶׁ⁹. וְהָאֹכֵל מִהֵן
5 כִּזְית¹⁰ נֶאֱמַר¹¹ אוּ מִבֶּשֶׂל בְּלִילִי פֶסַחִים - לֹקְהָ,
6 שְׁנֵאֲמַר: אֵל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נֶאֱמַר וּבִטֵּל מִבֶּשֶׂל בְּמִים.
7 אֶכֶל נֶאֱמַר וּמִבֶּשֶׂל כָּאֶחָת - אִינוּ לֹקְהָ אֶלָּא אֶחָת, לְפִי
8 שִׁנְיָהּ נִכְלָלוֹת בְּלֹא אֶחָד¹². אֶכֶל מִמֶּנּוּ נֶאֱמַר אוּ
9 מִבֶּשֶׂל מִבְּעוֹד יוֹם - אִינוּ לֹקְהָ. שְׁנֵאֲמַר: כִּי אִם צִלִי

צרכו יהא חייב, ת"ל אל תאכלו ממנו נא ובשל מבושל במים, נא ובשל מבושל אמרתי לך, ולא שצלאו כל צרכו. היכי דמי, אמר רב אשי, דשויה חרוכא" (= שרוף – רש"י).

ז. **מְבֻשֵׁל שֶׁהִיָּירָה עָלָיו תוֹרָה²¹ - בֵּין שְׁנֵתֵיבָשֵׁל**
בְּמֵי²² בֵּין שְׁנֵתֵיבָשֵׁל בְּשֶׁאֵר מְשָׁקִין אוּ בְּמֵי פִּירוֹת²³;
שְׁנֵאמַר: וּבָשֵׁל מְבֻשֵׁל - רִבָּה הַכֹּל²⁴.

21) ראה למעלה ה"ד. 22) שאיסורם מפורש בתורה: "אל תאכלו וגו' ובשל מבושל במים" (פסחים, שם). 23) "כל רטיבות היוצאת מפירות שמכשירה לקבל טומאה, כיון ושמן (ראה להלן ה"ח), נקרא משקין, וכל רטיבות היוצאת מתותים ורמונים או תפוחים ושאר פירות שאינה מכשירה, נקרא מי פירות" (תפארת ישראל' פסחים פ"ב מ"ח). 24) משנה, פסחים מ, ב: "אין מבשלין את הפסח לא במשקין ולא במי פירות", ובגמרא שם (מא). "תנו רבנן, במים - אין לי אלא במים, שאר משקין מניין. אמר קל-וחומר, ומה מים שאין מפגיגין טעמן (= אין נותנין טעם בתבשיל) אסורין, שאר משקים שמפגיגין טעמן, לא כל-שכן. רבי אומר וכו' תלמוד-לומר, ובשל מבושל מכל-מקום". ופסק רבינו כרבי, נגד חכמים, מפני שכן סובר גם רבי עקיבא, במכילתא פרשת בא, ובירושלמי' שם. וכן כתב רבינו בפירושו המשנה שם, וזה לשונו: "ואמר הש"י בפסח ובשל מבושל במים, ולפי ששינה איסור הבישול בלשון מקור (= ובשל), קיבלנו שבא לרמוז ולאסור בישולו במי פירות". וראה להלן ה"ח הערה כה בדיון צלי קדר.

ח. **צִלְהוּ וְאַחֵר כָּף בְּשָׁלוֹ, אוּ שְׁבִשְׁלוּ וְאַחֵר כָּף**
צִלְהוּ²⁵, אוּ שְׁעִשְׂהוּ עָלֶי קִדְרָה²⁶ וְאָכְלוּ - חֵיֵב. אָבָל
מִתֵּר לְסוּף אוֹתוֹ²⁷ בֵּינָן וְשֶׁמֶן וּדְבִשָׁה²⁸ וּבְשֶׁאֵר
מְשָׁקִין²⁹ וּמֵי פִּירוֹת חוּץ מִן הַמֵּיִם³⁰. וּמִתֵּר לְטַבֵּל
הַבָּשָׂר אַחֵר שְׁנֵצְלָהּ³¹ בְּמְשָׁקִים וּבְמֵי פִּירוֹת³².

25) בגמרא (פסחים, שם): "ורבנן (שלומדנים שאר משקין מקל-וחומר, ראה בהערה הקודמת) האי בשל מבושל מאי עבדי להו, מיבעי ליה לכדתניא: בשלו ואח"כ צלאו, או שצלאו ואח"כ בשלו חייב, בשלמא בשלו ואח"כ צלאו חייב, דהא בשליה. אלא צלאו ואח"כ בשלו, הא צלי אש הוא אמאי. אמר רב כהנא, הא מני רבי יוסי, דתניא: יוצאין (ידי-חובת מצה) ברקיק השרוי ובמבושל שלא נימוח, דבר רבי מאיר. רבי יוסי אומר: יוצאין ברקיק השרוי, אבל לא במבושל אע"פ שלא נימוח (כיון שבישלו יצא מתורת אפוי והרי הוא כמבושל, כך זה השרי אע"פ שצלאו כיון שבשלו אח"כ יצא מתורת צלי והרי הוא כמבושל – ר"ח בפירושו כאן). עולא אמר אפילו תימא רבי מאיר, שאני הכא דאמר קרא ובשל מבושל מכל-מקום". ויש לתמוה שלכאורה משמע מדברי הגמ', שדין זה שצלאו ואח"כ בשלו או בשלו ואח"כ צלאו חייב, הוא רק לרבנן דדרשי ל' מיתור הפסוק של בשל מבושל, ואע"פ שרבינו פסק כרבי, שמרבה מהיתור של "ובשל מבושל" משקין ומי פירות (למעלה ה"ז) וצלי קדר (להלן בסמוך) ואין ללמוד מפסוק זה גם על צלאו ואחרי-כך בשלו – אין זה אליבא דרבי מאיר, הסובר שאין בישול מבטל אפיה, אבל לרבי יוסי שרבינו פסק

כמותו (פ"ו מהל' חמץ ומצה ה"ו), שבישול מבטל אפיה, כמו כן הוא מבטל צלי ואין צריך לזה לימוד מיוחד (לחם-משנה). 26) והוא שמבשלין אותו בקדירה בלא מים ובלא שום משקה אלא (ב)מים הנפלטין משמנו (רש"י פסחים מא). וחייב "צלי קדר" נלמד אף הוא, כמו משקין ומי פירות, מן הפסוק "ובשל מבושל" אליבא דרבי (גמרא שם), שרבינו פוסק כמותו למעלה ה"ז, חוץ ממה שהוא נאסר גם באיסור 'עשה' של "צלי אש, ולא צלי דבר אחר" כדלהלן ה"ט. וראה ב'תוספות' שם ד"ה איכא. 27) משנה (שם מ): "אין מבשלין את הפסח לא במשקין ולא במי פירות וכו' אבל סכין אותו בהן". וברש"י שם: "סכין בשעת צלייתו", וראה להלן הערה ל. (ואף-על-פי שלא מצינו בגמרא שום מקור להלכה זו, ובוודאי סברא היא שסיכה בשעת צלייתו אינה כבישול – יש לזה מקור לדעת הסוברים שצלי אינו צריך הדחה (ראה ביו"ד סי' עו ס"א, וברמב"ם פ"ו מהל' מאכלות אסורות ה"ב, ובמגיד-משנה וכסף-משנה שם), הרי שאע"פ שנמצא עליו דם בעת צלייתו, אינו כבישול). 28) בכת"י תימן ובדפוס רומי, ליתא. 29) (היינו דם, ראה למעלה בהערות הקודמות). 30) במשנה, שם שנו: "אין מבשלין את הפסח לא במשקין ולא במי פירות, אבל סכין ומטבילין אותו בהן". הרי שלא התיירו לסוך ולהטביל אלא במשקין ובמי פירות. וכן נראה בתוספתא (פסחים פ"ה) "פסח שסכו יין ושמן אע"פ שמנטף ממעלה למטה, אין בו משום בישול", משמע מזה שדווקא יין ושמן ולא מים. וב'חסדי דוד' שם מבאר שהתוספתא היא לפי דעת רבי, שלמד את האיסור לבשל את הפסח במי פירות ושאר משקין, מיתור הפסוק "ובשל מבושל". ולפי זה, יש מקום לסברא שמים קרובים יותר לענין בישול מכל יתר המשקין, אבל לרבנן שלמדו מקל-וחומר, אדרבא שאר משקין גרועים ממים. ורבינו שפסק בה"ז כרבי, פסק כאן כדברי התוספתא, שאסור לסוך במים בשעת צלייתו. 31) בפירושו המשניות, כתב רבינו: "אבל סכין ומטבילין אותו בהן אחר שנצלה". ונראה ש"אחר שנצלה" שכתב אינו אלא על "מטבילין", אבל "סכין" היינו בשעה שנצלה כמו שפירש רש"י, ראה למעלה הערה כו. 32) חוץ מן המים ('מאיר').

ט. **אֵין צוֹלִין אֶת הַפֶּסַח עַל גְּבִי פְּלִי אֶבֶן אוּ פְּלִי**
מִתְּכֹת³³; שְׁנֵאמַר: צָלִי אֵשׁ - לֹא צָלִי דָּבָר אַחֵר³⁴.
לְפִיכָף, אִם הָיָה פְּלִי מְנַקֵּב פְּדֵי שְׁתִּשְׁלֹט בּוֹ הָאוֹר -
צוֹלִין עָלָיו³⁵. וְאֵין צוֹלִין אוֹתוֹ בְּשִׁפּוֹד שֶׁל מִתְּכָת³⁶,
שֶׁהָרִי הַשִּׁפּוֹד כָּלוּ חָם וְצוֹלָה מְקוֹמוֹ³⁷.

33) במשנה (פסחים עד): "אין צולין את הפסח לא על השפוד ולא על האסכלא (= טס של ברזל)". ובמשנה שניה (להלן עה): "נגע בחרסו של תנור, יקלוף את מקומו" (להלן ה"א), ומשמע בין תנור של אבן ובין תנור של מתכת (כסף-משנה כאן). 34) שם עד, א - בגמרא. 35) במשנה, שם: "אין צולין את הפסח לא על השפוד ולא על האסכלא. אמר רבי צדוק, מעשה ברבן גמליאל שאמר לטבי עבדו, צא וצלה לנו את הפסח על האסכלא". ובגמרא (שם עה). אמרו: "מעשה לסתור? - חסורי מחסרה והכי

כרעיו ובני מיציו לתוכו, דברי רבי יוסי הגלילי. רבי עקיבא אומר, כמין בישול הוא זה, אלא תולין חוצה לו". והלכה כרבי עקיבא מחבירו. (50) במשנה, שם: "מביאין שפוד של רימון", "וכל עץ שרי מדאורייתא, אלא מדרבנן הוא דאמר שיהא של רימון דמחזי כמבושל, אי הוה עץ אחר כדאייתא שם בגמרא, ומדברי רבינו ז"ל נראה דאפילו מדרבנן שרי כל עץ, ולכתחילה הוא שהיו בוררין של רימון" ('קריית ספר'). ובמלאכת שלמה על המשנה כאן כתב, שרבינו פירש את דברי המשנה "מביאין שפוד של רימון" שהוא למצוה מן המובחר, שכן נראה מדברי המשנה: "אין צולין את הפסח לא על השפוד ולא על האסכלא" שהם של מתכת, משמע שבשפוד של כל עץ מותר. (51) כי שפוד מעץ אחר על ידי שיוצא מהם ענפים וחוטכין בסכין, יוצא מהם מים דרך החתך, ואילו עץ רימון חלק הוא ואין בו ענפים, ואין המים יוצאים ממנו אלא מראשו ששם נחתך, וראשו יוצא חוץ לקרבן הפסח (גמרא, שם).

יא. נגע הפשד בחרסו של תנור - יקלף את מקומו⁵², מפני שהוא צלי החרס⁵³.

(52) משנה, שם עה, ב. (53) ולא צלי אש הוא (פסחים עה).

יב. נטף מרטבו על החרס⁵⁴ וחזר עליו⁵⁶ - יטל את מקומו⁵⁷; שכל המרק והלחה⁵⁸ שתפרש ממנו כשיצלה אסורה, שהרי אינה בשר צלי.

(54) משנה, שם. (55) חרס רותח של התנור (גמרא, שם). (56) על בשר הפסח. (57) שנבלע שם, ואין להסתפק כאן בקליפה דקה כבנגע הבשר בחרס (למעלה הי"א), אלא צריך נטילה יפה יפה בעובי אצבע, שהשומן של הרוטב נבלע בתוכו הרבה (רש"י שם). ובכת"י תימן ובדפוס רומי: "יקלף את מקומו", ועי' 'כסף משנה' שכתב שטעות סופר היא, וכי בנוסחא מדויקת מצא: "יטול את מקומו" כלפינו. (58) (בכת"י תימן ובדפוס רומי: "יקלף" (ראה למעלה) את מקומו מפני שהוא צלי החרש שנטף, שכל המרק והחלה וכו'). ולפי זה נראה שכל הקטע הזה "שכל המרק וכו' שהרי אינה בשר צלי", אינו שייך לכאן, אלא להלן הי"ג גבי סולת, שהרי כאן אסר "מפני שהוא צלי החרש שנטף". ובחרש של תנור, שהיא רותחת, הדברים אמורים, וכמבואר למעלה וכמפורש בגמרא שם. וראה להלן בהערה הבאה).

יג. נטף מרטבו על הסלת - יקלף את מקומו⁵⁹ וישליכנו⁵⁹.

(59) (כנראה שכאן שייך הקטע שבהלכה יב: "כל המרק והליחה כו' שהרי אינה בשר צלי" (ראה בהערה הקודמת). ונראה שמדובר בסולת צוננת, וכמו שאמרו בגמרא שם בענין נטף מרוטבו על החרס וחזר עליו שאם החרס צוננת אין צורך אלא בקליפה (לפי גירסת הספרים שהובאה ברש"י שם ד"ה אקורי) ואע"פ שהחרס צונן, צריך קליפה, מפני שהמרק שיצא מהפסח אינו בשר, והוא אסור ואוסר הפסח (וראה ב'תוספות' שם). וכמו כן בנטף מרוטבו על הסולת שהיא צוננת - צריכה קליפה, כנ"ל. ואמנם כן הוא בפירוש המשניות שם על נטף מרוטבו על הסולת, וז"ל: "כי אסור

קתני, ואם אסכלא מנוקבת - מותר". וכתב הרמב"ם: "והוא שלא יגע בכלי, שהרי אמרו נגע בחרסו של תנור יקלף את מקומו". ואפשר שגם רבינו כוונתו שלא יגע בכלי, ורק נקט לשון הגמרא (כסף-משנה בלשון אחד). (36) משנה, שם. (37) בגמרא, שם: "אידי דחם מקצתו חם כולו, וקמטוי מחמת השפוד, ורחמנא אמר (שמות יב) צלי אש, ולא צלי דבר אחר". פירוש: כשמחממים הקצוות של השפוד שאין עליהן בשר, מתחמם גם החלק שהוא תחוב בבשר, ונצלה הבשר מחמת החום ולא מחמת האש. וראה להלן ה"י שצולים אותו בשפוד של עץ.

1. הסיק את התנור וגרף את כל האש ותלהו בתנור³⁸ וצלהו³⁹ - הרי זה אסור, שאין זה צלי אש⁴⁰. וחתכו⁴¹ ותלהו⁴² על גבי גחלים - הרי זה צלי אש⁴³. צלהו על גבי סיד או חרסית⁴⁴ או חמי טבריה⁴⁵ - הרי זה אסור, שאין זה צלי אש. ביצד צולין אותו⁴⁶ תוחבו מתוך פיו עד בית נקובתו בשפוד של עץ⁴⁷ ותלהו לתוך התנור והאש למטה⁴⁸. ותלה פרעיו ורגיו מעיו בתנור חוצה לו. ולא יתנם בתוכו, שזה כמין בשול הוא⁴⁹. ושפוד של רימון היו בוררין לצלייתו⁵⁰, פדי שלא יזרק את מימיו ויבשלהו⁵¹.

(38) בגמרא, שם: "תנור שהסיקו וגרפו וצלה בו את הפסח, אין זה צלי אש". ה'מאירי' שם כתב: ודבר זה אתה מפרשו בשתלאו, שאם תאמר שהניחו בקרקע התנור, לא הוצרך ללמדה, שהרי נתבאר במשנתנו שאפילו נגע בחרסו של תנור קולף את מקומו. (39) מחום התנור. (40) אלא תולדות אש, והתורה הקפידה שיצלוהו על האש דוקא ולא על תולדות האש, שהרי כתבה פעמיים "צלי אש" (שמות יב, ח-ט): "ואכלו את הבשר בלילה הזה צלי אש כו' אל תאכלו ממנו גא ובשל מבושל במים כי אם צלי אש" (בגמרא, שם). (41) קורעו לבטנו להעמידו שטוח על הגחלים ('מאירי' פסחים שם). ורש"י מפרש חתכו בשנים ושלשה מקומות למהר צלייתו, וראה להלן פ"י הי"א שלכתחילה אין מחתכין אותו אלא צולין אותו שלם. (42) בגמרא שם: "ונתנו על גבי גחלים". וכן בתוספתא שם פ"ה. ואפשר שבא להשמיענו שרק גחלים לוחשות (=בוערות), שאפשר לצלות עליהם גם על-ידי תליה, הם "צלי אש", אבל גחלים עמומות (כבויות) אינם "צלי אש". וכן נראה בגמרא שם עה, ב. ובכת"י תימן: "וצלהו". (43) ברייתא שם, בשם רבי. ומשמע שם בגמרא, שאין הדברים אמורים אלא בגחלים של עץ, אבל לא בגחלים של מתכת, וכן כתב ה'מאירי'. (44) חרסית היא מין סיד ('ערוך' ערך חרס א). ובגמרא שם: "בסיד רותח בגפסית רותח". ושם מבואר שבלי ריבוי מיוחד, אין דינם כאש. (45) פסחים מא, א. וכגון שהביאום לירושלים ונשתמר חומם ('אגלי טל'). (וראה ב"סיני" כרך מד עמ' סו). (46) שם עה, א. (47) שאם מתחמם ראש השפוד אינו מתחמם כולו ואינו כשפוד של מתכת, ראה למעלה ה"ט. וראה להלן בסוף הלכה זו. (48) שאם גרף את כל האש אין זה צלי אש, ראה בתחילת הלכה זו. (49) במשנה, שם: "ונותן את

(מאירי) פסחים קכ, ב. ומגיד-משנה פ"ו מהל' חמץ ומצה (שם). (78) פ"ח ה"י, לענין הלל. ושם ה"ד לענין נרדמו. (79) משנה, פסחים צה, א - שפסח ראשון טעון הלל באכילתו. וראה להלן פ"י ה"ט"ו. (80) כלומר, נשתקעו כל בני החבורה בשינה, אבל אם רק נתנמנמו (שם קוראים להם הם עונים, פסחים קכ:) כל בני החבורה או שנשתקעו בשינה רק מקצת מבני החבורה - חוזרין ואוכלין אחר שניעורו (פ"ח מהל' חמץ ומצה ה"ד). ומקור הלכה זו, במשנה פסחים קכ, ב: "ישנו מקצתן - יאכלו, כולן - לא יאכלו. רבי יוסי אומר: נתנמנמו - יאכלו, נרדמו - לא יאכלו". ומפרש רבינו שרבי יוסי חולק על הסיפא ואומר שרק אם נשתקעו כולן בשינה - לא יאכלו, אבל נתנמנמו כולן - יאכלו. ואינו חולק על הרישא, והוא שאף אם נשתקעו בשינה מקצת מבני החבורה יאכלו, ורשב"ם מפרש שרבי יוסי חולק על הרישא ועיי"ש בהל' חמץ ומצה, עמוד תמד הערה סא.

יום שני ח' שבט ה'תש"פ

פרק תשיעי

(1) יבאר שהפסח אינו נאכל אלא בחבורה, ואם מוציאין מחבורה לחבורה.

- 15 א. פל האוכל מן הפסח אינו אוכל אלא בחבורה
- 16 אחת. ואין מוציאין ממנו מן החבורה³ שיאכל
- 17 בה. והמוציא ממנו פזית⁴ בשר מחבורה לחבורה
- 18 בליל חמשה עשר⁵ - לוקה; שנאמר: לא תוציא
- 19 מן הבית מן הבשר חוצה. והוא שנייחנו בחוץ;
- 20 שהוצאה כתובה בו בשבת, לפיכך צריך עקירה
- 21 והנחה כהוצאת שבת. ואין מוציא אחר מוציא
- 22 בפסח⁷, שפינו שהוציא ראשון נפסל. מן האגף⁸
- 23 ולפנים - פלפנים⁹; מן האגף ולחוץ - פלחוץ¹⁰;
- 24 והאגף עצמו, שהוא עבי הפתח - פלחוץ¹¹.
- 25 החלונות¹² ועבי הפתלים - פלפנים. הגגים
- 26 והעליות - אינן בכלל הבית¹³.

(2) בפסחים פו. "תניא על הבתים אשר יאכלו אותו בהם (שמות יב, ז) מלמד שהפסח נאכל בשתי חבורות (שני בני אדם אוכלים פסח אחד בשני בתים, שנאמר: "יאכלו" - שניים. "אותו" - פסח אחד. "בתים" - שניים - רש"י שם). יכול יהא האוכל אוכל בשתי מקומות (אדם אחד אוכל בשני מקומות כגון בשני חדרים או בשתי חבורות ההופכות את פניהם, רש"י שם) תלמוד לומר בבית אחד יאכל (שמות שם, מו) וכו' דברי ר' יהודה (ר' יהודה סובר: יש אם למסורת - "יאכל" כתיב, משמע אדם אחד אוכל בבית אחד ולא בשני בתים, אבל גבי אוכלים הרבה כתיב בתים הרבה - רש"י). ר' שמעון אומר על הבתים אשר יאכלו אותו בהם בלבד, שהאוכל אוכל בשתי מקומות (ר' שמעון סובר: יאכלו כל אחד ואחד מהאוכלים ולא כר' יהודה ש"יאכלו" - שניים - על פי רש"י). יכול יהא נאכל בשתי חבורות תלמוד לומר בבית אחד יאכל" (סבר ר' שמעון יש אם למקרא וקרינן יאכל, היינו הפסח). וכתב המאירי (שם): "לענין פסק הלכה

לאכול ממנו אלא מה שנשאר בעצמותו, אבל מה שיוזב ממנו הרי הוא כמרק". אבל יש להבין למה לא הביא רבינו כמסקנת הגמרא לפירוש המשנה, שברוב רותח צריך לקמץ את מקומו. ואמנם בכ"י תימן: "יקמץ את מקומו". כמפורש במשנה וכמסקנת הגמרא בסולת רותחת, ועי' כסף-משנה).

- 1 יד. סכין⁶⁰ בשמן⁶¹ של תרומה: אם חבורת הפהנים
- 2 - יאכלו⁶²; ואם של ישראל⁶³: אם חי הוא⁶⁴ -
- 3 ידיחנו⁶⁵ וינגב⁶⁶, ואם צלי⁶⁷ - יקלף את החיצון⁶⁸.
- 4 סכו בשמן של מעשר שני⁶⁹ - לא יעשו דמים על
- 5 בני חבורה; שאין פודין מעשר שני בירושלים⁷⁰,
- 6 כמו שבארנו במקומו⁷¹. ואין צולין שני פסחים
- 7 פאחת⁷², מפני התערבות⁷³. אפלו גדי וטלה⁷⁴.

(60) את הפסח. משנה, שם עה, ב. (61) ראה למעלה ה"ח שמותר לסוך אותו ביין ושמן וכו'. (62) שהרי הם מותרים בתרומה. (63) שאסורים בתרומה. (64) כלומר חי וצונן, ונזכר לפני הצליה שסכו בשמן של תרומה. (65) בצונן דיו בהדחה, ראה שם עו, א. (66) המים מעל הבשר, שלא יצלה עמהם. וראה למעלה ה"ח שאסור לסוכו במים. (67) שסך בעת הצליה או אחר הצליה בעוד הבשר חם (מאירי) פסחים עה: (וב'תוספות' (שם) ד"ה ואם, כתבו שאפילו אחר הצליה וכבר נצטנן הבשר, הוא בולע, מתוך שהוא רך. (68) הקליפה החיצונה. (69) שהוא מותר לישראל בירושלים (מאירי). (70) משנה, שם עה, ב - לפי הנוסחא שלפנינו, ו"יש ספרים" שב'תוספות' שם ד"ה לפי, וראה ברש"י שם, ולפי זה נראה שמדובר שפודה את השמן על המעות, ראה ב'תוספות' שם. (71) פ"ב מהל' מעשר שני ונטע רבעי ה"ח. (72) ברייתא, פסחים עו, ב. (73) שמה יתחלפו הקרבנות, ונמצא שהפסחים נאכלים שלא למנוייהם. (74) שאין החילוף מצוי בהם כל-כך. ובתוספתא פסחים פ"ה נאמר הטעם "מפני הרגל", כלומר שלא יתרגלו לצלות גדי וגדי כאחד. וכן פירש רבינו חננאל שם.

- 8 טו. כבר בארנו בכמה מקומות⁷⁵, שאין הפסח
- 9 נאכל אלא עד חצות, כדי להרחיק מן העברה⁷⁶,
- 10 ודין תורה שיאכל כל היללה עד שיעלה עמוד
- 11 השחר⁷⁷. וכבר בארנו בהלכות חמץ ומצה⁷⁸, שהוא
- 12 טעון הלל בשעת אכילתו⁷⁹, ושאין בני חבורה
- 13 חוזרין ואוכלין אחר שנידמו בשנה⁸⁰, אפלו
- 14 בתחלת הלילה.

(75) לא נמצא כן בדברי רבינו אלא במקום אחד, ואף שם אינו בפסח אלא בשאר הקרבנות, ראה פ"י מהל' מעשה הקרבנות ה"ח. (76) שלא יבוא לאכול אחר שיעלה עמוד השחר ויתחייב כרת, ראה רש"י בברכות ב, א. וראה פ"ו מהל' חמץ ומצה ה"א ובהערה ד שם. (77) כרבי עקיבא, ולא כרבי אלעזר בן עזריה (ברכות ט. ועוד). שסתם משנה במגילה כ, ב - כוותיה. ואף-על-פי שסתם משנה בזבחים נו, ב ובפסחים קכ, ב ועוד מקומות היא כראב"ע, מה לי חד סתמא, מה לי תרי סתמא, וההלכה כרבי עקיבא מחבירו

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שני ח' שבט - ספר קרבנות - הלכות קרבן פסח קכה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

העצמות. (23) שעצמות אינם טעונים שריפה, אלא משליכם (פסחים פג.).

- ג. שְׁתֵּי חֲבוּרוֹת²⁴ שֶׁהָיוּ אוֹכְלוֹת בְּבֵית אֶחָד - צְרִיכָה¹³
- כָּל חֲבוּרָה מֵהֶן לַעֲשׂוֹת לָהּ הֶקֶף; שְׁנֵאמַר: מִן¹⁴
- הַבָּשָׂר חוּצָה. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמָדוּ, שֶׁצְרִיף לָתֵן לוֹ¹⁵
- חוּצָה לְמָקוֹם אֲכִילָתוֹ²⁵. וְאֵלּוּ הוֹפְכִין אֶת פְּנֵיהֶן¹⁶
- אֵילָף²⁶ וְאוֹכְלִין, וְאֵלּוּ הוֹפְכִין אֶת פְּנֵיהֶן אֵילָף¹⁷
- וְאוֹכְלִין, כְּדִי שֶׁלֹּא יֵרְאוּ מִעֲרֵבִים²⁷.¹⁸

(24) משנה שם פו. והעמידה בגמרא שם כר' יהודה שאמר: הפסח נאכל בשתי חבורות. ולפי ההלכה שאין הפסח נאכל בשתי חבורות (להלן הלכה ה), צריך לפרש משנה זו בשתי חבורות האוכלות כל אחת את פסחה. (25) "לא תוציא מן הבית מן הבשר חוצה, אין לי אלא מבית לבית, מחבורה לחבורה מנין? תלמוד לומר חוצה, תן חוצה לאכילתו". (26) שם פו. במשנה. ופירש רש"י שם שהם רשאים לעשות כן. ואף על פי שנראים כשתי חבורות - לא איכפת לן. (27) כחבורה אחת. שצריך שיפרסמו שאינן מעורבות זו בזו, שלא יהא נראה זו כאוכלת משל חברתה, אלא אלו הופכין פניהם למזרח ואלו למערב או אלו לצפון ואלו לדרום.

- ד. הָיוּ הַמֵּיִם שְׂמוּזְגִים בּוֹ יַיִנָּם בְּאֻמְצַע הַפֵּית²⁸ בֵּין¹⁹
- שְׁתֵּי הַחֲבוּרוֹת - כְּשֶׁהַשֶּׁמֶשׁ עוֹמֵד לְמִזְגֵּי²⁹, קוֹפֵץ אֶת²⁰
- פִּיּוֹ³⁰ וּמַחְזִיר אֶת פְּנֵיו³¹ עַד שֶׁמַּגִּיעַ אֶצְלַח חֲבוּרָתוֹ²¹
- וְאַחֵר כֶּף אוֹכֵל מֵה שֶׁבִּפְּנֵי; שְׁאִסּוֹר לְאוֹכֵל לֶאֱכֹל²²
- בְּשְׁתֵּי חֲבוּרוֹת. וּמִתֵּר לְפָלֵה לְהַחְזִיר פְּנֵיהָ מִבְּנֵי²³
- חֲבוּרָתָהּ וְאוֹכְלָתָהּ³², מִפְּנֵי שֶׁהִיא בּוֹשָׁה לֶאֱכֹל²⁴
- בְּפְנֵיהֶם.²⁵

(28) משנה שם פו. "והמיהם באמצע כשהשמש עומד וכו'". ומפרש רש"י "שמחממין בו חמין שמוזגין בו היין". "והיו רגילים, כשהיו הרבה חבורות בבית אחד להיות מצמצמים להספיק לכולם במדורה אחת ובשמש אחד". (29) לבני החבורה האחרת. (30) סוגר את פיו ואינו אוכל. (31) מחבורתו לכיוון החבורה האחרת, כלומר, כיון שקופץ פיו מותר לו להחזיר פניו לצד החבורה האחרת. (32) כלומר, אף על פי שאינה קופצת פיה.

- ה. שְׁתֵּי חֲבוּרוֹת³³ שֶׁנִּפְרָצָה מִחִיצָה מִבִּינֵיהֶן - אֵינָן²⁶
- אוֹכְלִין³⁴. וְכֵן אִם הָיְתָה חֲבוּרָה אַחַת וְנִעְשִׂית מִחִיצָה²⁷
- בִּינֵיהֶן - אֵינָן אוֹכְלִין עַד שֶׁתִּסְתַּלֵּק. שְׁאִין הַפֶּסַח²⁸
- נֶאֱכַל בְּשְׁתֵּי חֲבוּרוֹת³⁵, וְאֵינָן נִעְקְרִין מִחֲבוּרָה²⁹
- לְחֲבוּרָה³⁶.³⁰

(33) מאחר שפסק רבינו להלן שאין הפסח נאכל בשתי חבורות, צריך לפרש כאן ששתי החבורות אכלו כל אחת ואחת פסח שלה. (34) בפסחים פו: "היו יושבין ונסתלקה מחיצה מביניהם לדברי האומר (ר' שמעון) האוכל אוכל בשני מקומות - אוכלין, לדברי האומר (ר' יהודה) אין האוכל אוכל בשני מקומות - אין אוכלין". ופסק רבינו כר' יהודה. (35) בגמרא שם: "היו יושבין ונפרסה מחיצה ביניהם לדברי האומר (ר' יהודה) פסח נאכל בשתי חבורות

כדברי שניהם להחמיר ואין הפסח נחלק ליאכל בשתי חבורות אלא בחבורה אחת לבד, וכן אותה חבורה משהסבר אין רשאין לשנות מקומם". (3) בפסחים פה: "תניא לא תוציא מן הבית מן הבשר חוצה, אין לי אלא מבית לבית, מחבורה לחבורה מנין? תלמוד לומר חוצה, חוץ לאכילתו". (4) כן הוא במכילתא דרשב"י שם (שמות יב, מו): "יאכל, לא תוציא מן הבית מן הבשר חוצה, בשעת אכילה חייב ואינו חייב שלא בשעת אכילה". (5) כן הוא בתוספתא שם ושם, בירושלמי שם ובבבלי שם פה. ובמכילתא דרשב"י שם: "יאכל, לא תוציא מן הבית חוצה על כרי אכילה הוא חייב ואינו חייב על פחות מכזית". (6) בשעת אכילה. (7) כלומר, לאחר שהוציאנהו חזרו והכניסוהו ושוב הוציאנהו. (8) משנה בפסחים שם. ופירשה רבינו במוציא בשר הפסח מן הבית. ו"אגף הוא מקום הדלתות כשסוגרין אותן הדלתות נבדל החיצון (של המזווה) מן הפנימי". (9) של הבית ואם הניח שם כזית מן הפסח אינו נקרא מוציא את הפסח לחוץ. (10) ואם הניח שם את הפסח עובר על לאו, ונפסל. (11) כן אמרו בגמרא שם לעניין הוצאה מירושלים. (12) של הבית. (13) והמוציא כזית מבשר הפסח לשם - לוקה ונפסל. וראה בפרק ו מהלכות בית הבחירה הלכה ז שגגים ועליות לא נקדשו. ואין אוכלים שם קרבן פסח (פסחים פה: פו).

- ב. בָּשָׂר הַפֶּסַח שֶׁיֵּצֵא חוּץ לְחֲבוּרָתוֹ, בֵּין בְּזֵדוֹן בֵּין¹
- בְּשִׁגְגָה - נֶאֱסָר בְּאִכְלָהּ, וְהָרִי הוּא כְּבָשָׂר קָדְשִׁי²
- קָדְשִׁים שֶׁיֵּצֵא חוּץ לְעִזְרָה אוֹ בָּשָׂר קָדְשִׁים קָלִים³
- שֶׁיֵּצֵא חוּץ לְחֻמּוֹת יְרוּשָׁלַם, שֶׁהֶפֶל כְּטָרְפָה⁴
- וְלֹקִין עַל אֲכִילָתוֹ¹⁵, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּמַעֲשֵׂה⁵
- הַקִּרְבָּנוֹת¹⁶. אָבֵר שֶׁיֵּצֵא מִקְצָתוֹ - חוּתָף הַבָּשָׂר¹⁷
- וְיִוָּרֵד עַד שֶׁמַּגִּיעַ לְעֶצֶם, וְקוֹלָף אֶת הַבָּשָׂר¹⁸; כָּל⁶
- שֶׁבִּפְּנֵים - יֶאֱכַל, וְכָל שֶׁבִּחְוֶץ - יִשְׂרָף. כְּשֶׁהוּא מַגִּיעַ⁸
- לְעֶצֶם - חוּתָף בְּקוֹפִיין¹⁹, אִם הָיָה שְׂאֵר קָדְשִׁים;⁹
- וְאִם הָיָה פֶּסַח, שְׁאִסּוֹר לְשַׁבֵּר בּוֹ עֶצֶם²⁰ - קוֹלָף²¹
- עַד הַפֶּרֶק²², וּמִפֶּרֶק הָאָבֵר שֶׁיֵּצֵא מִקְצָתוֹ מִן הַפֶּרֶק¹⁰
- וּמִשְׁלִיכּוֹ לְחוּץ²³.¹²

(14) "והשם אמר ובשר בשדה טריפה (שמות כב) וקבלנו (חולין סח): כי עניין זה הכתוב שכל בשר שיצא חוץ למחיצתו שהיא בשדה והיא טרפה וכאילו אמר ובשר שיצא לשדה, טרפה היא, ולפיכך כשיוציא אדם מבשר קדשי הקדשים חוץ לעזרה או כלום מבשר קדשים קלים חוץ לירושלים או כלום מבשר הפסח חוץ לבית, נאסר אותו הבשר שיצא והוא אסור באכילה". (15) במכות יח. "ולילקי נמי משום ובשר בשדה טרפה לא תאכלו", והיינו אם אכל ממנו כזית. (16) שם. וכתב שם שאף על פי שחזר הבשר למקומו אסור לאוכלו. (17) עד מקום שיצא. (18) במשנה שם לא הוזכר "קולף את הבשר" אלא בפסח, שאסור לשבור בו עצם, אבל בשאר קדשים שאפשר לחתוך בקופיץ, אין צורך בקליפה אלא כדי להבדיל בין הבשר הטעון שריפה לבין העצמות שאינם טעונים שריפה. (19) "סכין גדול". (20) שנאמר (שמות יב, מו) "ועצם לא תשברו בו". (21) את הבשר. (22) מקום שמתחברים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

התורה, ומכיוון שלא הזהירה בלשון "לא תאכילום" אינו לוקה (כסף משנה). והמאירי ביבמות ע: כתב "שאינו לוקה, אחר שלא עשה הוא מעשה" וכן כתב החינוך מצוה יג ומצוה יד (וראה במנחת חינוך מצוה יג אות ב). וראה בפרק י מהלכות נדרים הלכה יג, שהמדייר אשתו מהנאה ומהנה אותה לוקה, וזה סותר למה שכתב כאן (הגאון ר' עקיבא איגר), ועיין עוד בפרק י מהלכות כלאיים הלכה לא, שהמלביש חבירו כלאיים, והיה הלוש שווג - המלביש לוקה. והצל"ח (פסחים עג). כתב שכל האיסור כאן הוא משום "לפני עיוור לא תיתן מכשול" שאין לוקין עליו, ראה בחינוך מצוה רלב. (49) כלומר, משומד לעבודה זרה. והמקור בתרגום אונקלוס שם: "כל בר ישראל דישתמד". וכן במכילתא דרשב"י שם: "כל בן נכר זה ישראל משומד שעבד עבודה זרה". ובמכילתא דר"י: "אחד ישראל מומר ואחד נכרי במשמע". (50) כן הוא במכילתא שם: "תושב זה גר תושב, שכיר זה הגוי". והמדובר בערבי מהול וגבעוני מהול (מכילתא שם), שאם לא כן הרי הוא בכלל ערל לא יאכל בו, ראה כסף משנה. והראב"ד פירש פסוק זה בתושב ושכיר ישראל, כלומר עבדים עבריים הקנויים קניין עולם או קניין שנים, שאינם ממונים עם הבעלים על פסחם שלא מדעתם.

ח. ערל⁵¹ שאכל פזית מפשר הפסח⁵² - לוקה; ²⁰
שנאמר: פל ערל לא יאכל בו. בו הוא שאינו אוכל, ²¹
אבל אוכל הוא מצה ומרור⁵³. וכן מתר להאכיל ²²
מצה ומרור לגר תושב ולשכיר⁵⁴. ²³

(51) ישראל שלא נימול משום שמתו אחיו מחמת מילה (רש"י פסחים כח:). (52) כי פחות מכזית אינה נחשבת "אכילה". (53) פסחים קכ. "דתניא כל ערל לא יאכל בו, בו אינו אוכל אבל אוכל במצה ומרור", וכתב המאירי (יבמות ע) "מותר הוא במצה ובמרור. ויש מפרשים שחייב בהן - וגדולי המחברים (הוא רבינו) ז"ל כתבו שמותר להאכיל מצה ומרור לגר תושב". (54) מכילתא דרשב"י שמות יב, מה: "תושב ושכיר לא יאכל בו, בו אינו אוכל, אוכל הוא במצה ומרור". ובתוספות פסחים כח: דיבור המתחיל כל, העירו: האם מצה קדושה יש בה?

ט. פשם שמיילת פניו ועבדיו מעבכתו מלשחט ²⁴
הפסח⁵⁵, כך מעבכתו מלאכל; שנאמר⁵⁶: ומלתה ²⁵
אתו אז יאכל בו⁵⁷. פיצד⁵⁸? קנה עבד אחר שנשחט ²⁶
הפסח, או שהיה לו בן שלא הגיע זמנו להמול אלא ²⁷
אחר שחיטת הפסח - הרי זה אסור לאכל עד ²⁸
שימול אותו. וכיצד יהיה הפן ראוי למילה אחר ²⁹
שחיטת הפסח ולא יהיה ראוי קדם שחיטה? כגון ³⁰
שחלצתו חמה⁵⁹, שצריך שבעת ימים מצת לעת ³¹
מיום הכבדתו⁶⁰; וכגון שפאכה עינו ונרפאת אחר ³²
שחיטה⁶¹; או שהיה טמטום ונקרע אחר שחיטת ³³
הפסח ונמצא זכר. ³⁴

(55) ראה למעלה פרק ה הלכה ה: "מילת בניו הקטנים ומילת כל עבדיו וכו' מעכבים אותו, שנאמר (שמות יב, לט,

- אוכלין, לדברי האומר (ר' שמעון) אין הפסח נאכל בשתי חבורות, אין אוכלין". ופסק רבינו כר' שמעון. וזה מוסב על הדין השני של "וכן אם הייתה חבורה אחת ונעשית מחיצה ביניהן". (36) כלומר, אין האוכל אוכל בשתי חבורות, וכו' יהודה שם. וזה מוסב על הדין הראשון של "שתי חבורות שנפרצה מחיצה מביניהם".

ו. בני חבורה שנכנסו לשלשה מהן או יתר לאכל ¹
פסחיהן ולא באו שאר בני חבורה³⁷, אם נכנסו ²
בשעה שדרך בני אדם לאכל הפסחים³⁸, וחזר ³
המעורר לכלן על השאר³⁹ ולא באו - הרי אלו ⁴
שנכנסו אוכלין עד שישבעו ואין ממתנים לשאר. ⁵
ואפילו באו המתאחרין אחר כך ומצאו אלו השלשה ⁶
שאכלו הפל - אין משלמים להן כדי חלקם⁴⁰. אבל ⁷
אם נכנסו שנים בלבד - הרי אלו ממתנים⁴¹. במה ⁸
דברים אמורים? בשעת פניסתן לאכל; אבל בעת ⁹
שנפטריין⁴² - אין אדם צריך להמתין לחברו. אפילו ¹⁰
גמר אחד בלבד מלאכל - יצא ואינו צריך ¹¹
להמתין⁴³. ¹²

(37) בפסחים שם: "אמר רב הונא: בני חבורה נכנסין בשלושה ויוצאין אפילו אחד. (38) שם: "והוא דעייל בעידנא דרגילי למיעל". (39) השמש של החבורה הלך אצל השאר לזרון שיבואו, ומשמע בדברי רבינו חננאל שם, שבמקום "והוא דרגש בהו דיילא" גרס "והוא דשגרו בהו דיילא", כלומר ששלחו השמש לעוררן לבוא לאכול. (40) "אלא שמכל מקום נראה לי וכו' שצריכים על כל פנים להשאיר להם כזית לכל אחד". (41) עד שיבוא השלישי. (42) יוצאין. (43) כתב הראב"ד, שמה שכתב רבינו בסוף דבריו אין בו טעם. ואמנם דברים אלו דחוקים, שמהיכא תיתי יצטרך אחד להמתין ביציאתו על חבירו, וייתכן כי היה מקום לסברא שכיוון שנשתתפו ונתחברו, צריך הוא להמתין עד הסוף לצוותא בעלמא שלא יישאר יחיד.

ז. המאכיל פזית מן הפסח, בין מפסח ראשון בין ¹³
מפסח שני⁴⁴, למומר לעבודה זרה⁴⁵ או לגר תושב⁴⁶ ¹⁴
או לשכיר⁴⁷ - הרי זה עובר בלא תעשה. ואינו ¹⁵
לוקה⁴⁸, אבל מפין אותו מפת מרדות. וכן נגר ¹⁶
האומר בתורה - זה העובד אל נכר⁴⁹. ואין מאכילין ¹⁷
ממנו לנכרי, אפילו גר תושב או שכיר; שנאמר: ¹⁸
תושב ושכיר לא יאכל בו⁵⁰. ¹⁹

(44) משום שנאמר בו (במדבר ט, יב) "ככל חוקת הפסח יעשו אותו", וכל המצוות שבגופו, ונהגות בו כפסח ראשון (פסחים צו. ולהלן פרק י הלכה טו). (45) כן כתב בספר המצוות (לא-תעשה קכח) "שהוזהרנו מלהאכיל את הפסח לישראל שנשתמד". (46) גוי שקבל עליו שבע מצוות, שנצטוו בני נח ואינו עובד עבודה זרה. (47) "זה הגוי". (48) שהרי הפסוק "תושב ושכיר לא יאכל בו" וודאי נאמר לישראל שלא יאכל לגוי, וגם הפסוק "כל בן נכר לא יאכל בו" המדבר בין בישראל מומר ובין בגוי (מכילתא שם) - גם הוא נאמר, על כרחך, לישראל, שעל גוי לא ציוותה

למ"ד ראוי לאכילה, השתא לאו ראוי לאכילה וכו'. רב פפא אמר, כל כי האי גוונא, כ"ע יש בו משום שבירת העצם, מאי טעמא, לאורתא (=לערב) מיחזי לאכילה". (8) ראה להלן הלכה ו, שפסח שהיתה לו שעת הכושר ונפסל - יש בו משום שבירת עצם.

ב. לפיכך⁹ שורפין¹⁰ עצמות הפסח בכלל הנותר מפשרו¹¹, כדי שלא יבואו בהן לידי תקלה¹².

(9) לפי שאסור לשבור את העצם גם לאחר כמה ימים. (10) פסחים פג. ברייתא: "כל עצמות הקדשים אין טעונין שריפה חוץ מעצמות הפסח, מפני התקלה". (11) כנראה שהמדובר כשאין בעצמות לא בשר ולא מוח, וכן מפורש בפי"ט מהלכות פסולי המוקדשין הלכה ט: "כל עצמות הקדשים שאין בהן מוח, אינן טעונין שריפה, חוץ מעצמות הפסח" (ועיין בראב"ד שם) וראה להלן. (12) כלומר, שמא יבואו לידי איסור שבירה, כן מפרש רבינו דברי הברייתא בפסחים פג. (הובאה למעלה). וסבור רבינו, שכשם שיש איסור שבירה בפסול שהיה לו שעת הכושר (להלן הלכה ו), כן יש איסור בעצם שהיה עליו כזית בשר וניטל ממנו. וכן נראה בגמרא שם שהקשו על הברייתא הנ"ל, "הני עצמות היכי דמי, אילימא דלית בהו מוח, עצמות קדשים למה להו שריפה" (כן הנוסחא בדפוס וויניציאה ובסיליאה, ולפינו "למה להו שריפה". ובכ"י ב: "עצמות הפסח למה להו שריפה"). כלומר: פשיטא שעצמות קדשים אינם צריכים שריפה, ואילו על עצמות הפסח לא קשה לו למה צריכים שריפה, הרי שאף עצמות שאין בהם מוח צריכים שריפה בפסח, שמא יבוא לידי תקלה של שבירת עצם, כנ"ל (אור שמח).

ג. אין חיבין אלא על שבירת עצם שיש עליו כזית בשר¹³ או שיש בו מוח¹⁴; אבל עצם שאין בו מוח ושאינו געליו כזית בשר - אינו חיב על שבירתו. הנה עליו כזית בשר ושבר העצם שלא במקום הבשר - חיב, אף על פי שהמקום ששבר פנוי מפשרו¹⁵.

(13) פסחים פד: "רבינא אמר, כל כי האי גוונא (באבר שאין עליו כזית בשר) לית ביה משום שבירת עצם, דבעינן שיעור אכילה", משום שנאמר: "בבית אחד יאכל ועצם לא תשברו בו" (שמות יב, מו) - יש בו שיעור אכילה יש בו משום שבירת עצם, אין בו שיעור אכילה אין בו משום שבירת עצם (שם). (14) היינו כזית מוח, כמפורש שם פה. "ויש עליו כזית בשר מבפנים", והיינו כזית מוח. וכן מפורש בר"ח שם, וכן פירש"י. (15) מחלוקת שם בין ר' יוחנן ור"ש בן לקיש, ופסק כר' יוחנן.

ד. השובר אחר השובר¹⁶ בעצם אחד - לוקה.

(16) כלומר, אחרי שהראשון שבר עצם, בא שני ושובר גם הוא אותו עצם, או שאדם אחד שבר עצם והתרו בו, ושוב שבר. וכן הוא בירושלמי פסחים פ"ז ה"א: "אבל בשתי התריות, שכן אפילו עצם אחד ושברו, וחזר ושברו חיב שתים". ולהלן שם בהלכה יג "ווידא אמר, דא יש שובר אחר שובר". וראה למעלה פ"ט הלכה א והערה ח.

אצל בניו) המול לו כל זכר ואז יקרב לעשותו". ובמכילתא (בא) וביבמות עא. למדו שגם עבדיו שלא מלו מעכבים אותו מלעשותו, כלומר, מלהקריבו, מגזירה שווה "אז אז": כתב בבניו "ואז יקרב לעשותו" וכתב בעבדיו (שם, מד) "וכל עבד איש מקנת כסף ומלתה אותו אז יאכל בו". (56) אצל עבדיו. (57) במכילתא בא: "אין לי אלא מילת עבדיו (שמעכבת את האכילה), מילת זכריו מנין? הרי אתה דן: נאמר כאן "אז" ונאמר להלן (אצל זכריו) "אז" מה להלן מילת זכרים (מעכבת מלהקריב את הפסח) אף כאן מילת זכרים (מעכבת לאכול את הפסח)". (58) באיזה אופן ישנה אפשרות שבשעת אכילה מעכבים בניו ועבדיו, שלא נימולו, מלאכול את הפסח, ובשעת השחיטה לא עכבוהו. (59) שהיה לתינוק חום ונחלץ ממנו. (60) ולפי זה ייתכן שבשעת השחיטה לא מלאו לו עוד שבעה ימים מעת לעת ולא הגיע הזמן למולו, ורק אחר ששחטו מלאו לו שבעה ימים מעת לעת, ואז מעכב הוא את אביו לאכול את הפסח. (61) יבמות שם, שמפני זה לא יכלו למולו בשעת השחיטה. ואין צורך לחכות שבעה ימים אלא במקרה של חום, ראה שבת (קלז).

פרק עשירי

(1) יבאר השובר עצם בפסח טהור, ועל איזה עצם חיב, ושלם ישאיר מהבשר עד הבוקר.

א. השובר עצם בפסח טהור - הרי זה לוקה²; שנאמר: וְעֵצָם לֹא תִשְׁבְּרוּ³ בו. וְכֵן נֶאֱמַר בַּפֶּסַח שְׁנִי: וְעֵצָם לֹא יִשְׁבְּרוּ בו. אֲבָל פֶּסַח שֶׁבֶּא בְּטֻמְאַה⁴, אִם שָׁבַר בו עֵצָם - אֵינוֹ לֹקֵה. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמַדּוּ: לֹא תִשְׁבְּרוּ בו - בְּטָהוֹר וְלֹא בְּטֻמְאַה. אַחַד הַשּׁוֹבֵר אֶת הָעֵצָם בְּלִילִי חֲמִשָּׁה עָשָׂר⁶, או שֶׁשָּׁבַר בו עֵצָם מִבְּעוֹד יוֹם⁷, או שֶׁשָּׁבַר אַחֵר פְּקָה יָמִים⁸ - הֲרִי זֶה לֹקֵה.

(2) משנה פסחים פד. (3) צ"ל: "לא ישברו" [וטעות סופר כוז נפלה גם בגמרא פסחים פה. בכתיב וידפוסים ישנים (ראה בדקדוקי סופרים שם עמ' קכט הערה ט) ותוקנה בדפוסים חדשים]. (4) כגון שהיו רוב הקהל טמאי מת, שמקריבים כולם הפסח בטומאה, ראה למעלה פ"ז הלכה א, אבל היה הפסח טהור ונטמא אחר-כך - חייבים עליו משום שבירת עצם, ראה להלן הלכה ו. (5) בפסחים שם בברייתא: "ת"ר ועצם לא תשברו בו, בכשר ולא בפסול". ופירש"י שם: "האי פסול הוא שנעשה בפסול, דטומאה דחויה היא בציבור [ולא הותרה]". וכלשון רבינו כן הוא במכילתא דרשב"י (שמות יב, מו), ולפי זה אין צורך לדברי רש"י. ואף בפסח שני למדו כן שם צו. "לא ישברו בו" בו בכשר, ולא בפסול". (6) של ניסן, שהוא פסח ראשון, ושל אייר שהוא פסח שני. (7) שם פד: "ת"ר ועצם לא תשברו בו (שמות יב), בכשר ולא בפסול. ר' אומר, בבית אחד יאכל (שמות שם) ועצם לא תשברו בו, כל הראוי לאכילה יש בו משום שבירת עצם, ושאיין ראוי לאכילה אין בו משום שבירת עצם, מאי בינייהו וכו' אביי אמר כו' אלא שבירת העצם מבעוד יום, איכא בינייהו. למ"ד כשר, הא כשר הוא.

- 1 ה. השורף עצמות והמתחך גידים¹⁷ - אינו חיב
2 משום שבירת עצם¹⁸.
- 3 ו. פסח שהוא נא¹⁹ או מבשל²⁰ ושבר בו את העצם
4 - לוקה²¹. אכלו נפסל בטמאה²² ויצא²³ וכיצא
5 בהם - יש בו אסור שבירת העצם. במה דברים
6 אמורים? פשהיתיה לו שעת הכשר ונפסל²⁴; אבל
7 אם לא היתה לו שעת הכשר, כגון שנתפגל²⁵ או
8 נעשה כמחשבת זמן²⁶ או מחשבת שנוי השם²⁷ -
9 אין בו משום שבירת העצם.
- 10 שניצלה מעט ואינו ראוי לאכילת אדם עדיין (למעלה
11 פ"ח הלכה ו), ואסור לאכלו משום שנאמר "אל תאכלו
ממנו נא" (שם הלכה ד). והוא בפסחים (שם) רנב"י אמר,
כל כי האי גוונא (שבירת העצם בנא) יש בו משום שבירת
העצם, מאי טעמא דהא חזי לאכילה דמטוי לי ואכל לי.
20 שאסור לאכלו, משום "אל תאכלו ממנו נא ובשל
מבושל במים" (למעלה שם הלכה ד). 21 בנא הוא חייב,
מפני שהוא ראוי לאכילה אחר שיצלה יפה (שם מדברי רב
נחמן בר יצחק). ומבושל שאינו ראוי לעולם, שהרי גם
"בשלו ואחר צלחו" חייב עליו (למעלה שם הלכה ח) - כיון
שהיתה לו שעת הכושר, שנעשו עבודותיו בהכשר, חייבים
עליו, כרב יוסף אליבא דתנא קמא של רבי (שם).
22 לאחר זריקת הדם. 23 חוץ לחבורתו, ראה למעלה
פ"ט הלכה ב. 24 שם כדברי רב יוסף וכתנא קמא, ראה
למעלה בהלכה זו. 25 [שחשב לאכלו חוץ למקומו, שזה
נקרא פיגול (זבחים כט). ועיין למעלה פ"ג מהלכות פסולי
המוקדשין הלכה א, וראה להלן]. 26 כגון שחשב בשעת
השחיטה, או בשעת קבלת הדם במזרק, או בשעת הולכת
הדם למזבח, או בשעת זריקה, שיאכל ממנו חוץ לזמן
המותר לאכילה, שיקריב ממנו חוץ לזמן המותר בהקרבה
(פ"ג מהלכות פסולי המוקדשין הלכה א). ובהגהות "בן
אריה" מציע להגיה "מחשבת מקום". ולפי"ז "שנתפגל"
שכתב מקודם היינו מחשבת חוץ לזמנו. 27 ששינה שמו
לשם זבח אחר או לשם בעליו (שם פט"ו הלכה יא).
- 10 ז. שבר עצם האליה²⁸ - אינו לוקה, שהרי אינו ראוי
11 לאכילה²⁹.
- 12 ח. הסחוסים, שהם כמו עצמים רכים³⁰ - הרי אלו
13 מתרין לאכלן³¹.
- 14 ט. היה גדי³² קטן ורף שעצמותיו רכים - לא יאכל
(30 שם פד. והם "אותן שבראש הכתף" (פיה"מ שם).
(31 ואין בהם משום שובר עצם. וראה להלן הלכה ט.
- 15 א. תן, שזה שובר עצם³³. ואם אכל - לוקה³⁴; שאחד
16 השובר עצם קשה או עצם רך³⁵. זה הכלל: כל שנאכל
17 בשור הגדול אחר שנתפגל³⁶ - הוא שמתר לאכל
18 כנגדו מן הגדי הרף אחר צליתו³⁷, כגון ראשי כנפים³⁸
19 והסחוסים³⁹.
- 20 י. גידין⁴⁰ הרבין שסופן להקשות⁴¹, אף על פי שהן
21 ראויין לאכילה עתה⁴² ונאכלין⁴³ בפסח - אין נמנין
22 עליהן. ונמנין על מזה שבראש⁴⁴, מפני שייכול
23 להוציא⁴⁵ בלא שבירת עצם; ואין נמנין על מזה
24 שפקולית⁴⁶, והוא העצם הסתום משני ראשיו, שהרי
25 אינו יכול להוציא אלא בשבירת עצם⁴⁷.
- 26 יא. כשאדם אוכל את הפסח - חותך הבשר ואוכל,
27 וחותך העצמות מן הפרק ומפרקן אם רצה⁴⁸.
28 וכשיגיע לגיד הנשה⁴⁹ - מוציא ומניחו עם שאר
29 הגידים והעצמות והקרומות⁵⁰ שיוצאין בשעת

בתוספתא פסחים פ"ה: "ובאה בת שנתה בת שתיים".
(62) משנה שם. (63) ראה פ"א מהלכות מעשה הקרבנות
הלכה יא. (64) ואינו יוצא בה משום חובת חגיגת חמשה
עשר (פ"א מהלכות חגיגה הלכה י). (65) "והלא אין
הפסח בא אלא מן הכבשים ומן העזים, אם כן למה נאמר
צאן ובקר? צאן לפסח ובקר לחגיגה" (ספרי פ' ראה ופסחים
ע:). אבל צריך עיון, שברייאתא זו היא אליבא דמאן-דאמר
שחגיגה זו היא חובה ודוחה את השבת. אבל לדידן, פסוק
זה מדבר במותר הפסח, וראה בצל"ח לפסחים ע:
(66) משנה פסחים שם. (67) הפסח. (68) ש"ד בניסן חל
ביום חול. (69) שהפסח קרב בטהרה. (70) שהרבה נמנו
על הפסח, ולא מספיק להם כדי שיאכלו כולם ממנו על
השובע (ראה למעלה פ"ח הלכה ג, שמצוה מן המובחר
לאכול בשר הפסח אכילת שובע). (71) שרק הפסח דוחה
שבת (למעלה פ"א הלכה יח) וטומאה (למעלה פ"ז הלכה
א), אבל לא חגיגה שאינה חובה (פסחים ע:). (72) ויש
בהם כדי אכילת שובע לכולם.

יג. חגיגת ארבעה עשר - רשות ואינה חובה.⁷³
ונאכלת לשני ימים ולילה אחד.⁷⁴ פכל זבחי
שלמים.⁷⁵ ואסור להניח⁷⁶ מבשר חגיגת ארבעה
עשר ליום השלישי⁷⁷, שנאמר: ולא ילין מן הבשר
אשר תזבח בערב ביום הראשון לבקר. מפי
השמועה למדו⁷⁸, שזה אזהרה למניח בשר חגיגת
ארבעה עשר ליום ששה עשר; שנאמר: לבקר⁷⁹ -
עד בקר של יום השני⁸⁰. והמותיר⁸¹ - אינו לוקה;
אלא ישרף הנותר ממנה, כשאר הנותרים.⁸²

(73) שם סט: "א"ר אשי, שמע מינה, חגיגת ארבעה עשר
לאו חובה היא. דאי סלקא-דעתך חובה, תיתי בשבת ותיתי
במרוכה ותיתי בטומאה". (74) ואינה כפסח שאינו נאכל
אלא עד חצות (משנה שם, ודלא ככך-תימא שאמר שדינה
כפסח). (75) פ"י מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ו.
(76) להשאר. (77) מיום הקרבנות, שהוא יום ששה עשר
בניסן. (78) שם עא. עא: (79) כלומר: אילו היו כתוב
"בוקר" בלא "למד" היינו מפרשים בוקר הראשון, ומזה
שנאמר "לבוקר" דרשו לבוקר שני (שם עא:). (80) שהוא
יום ששה עשר בניסן. (81) מחגיגת י"ד ליום ששה עשר
בניסן. (82) ראה למעלה הלכה יא.

יד. בשר חגיגה שעלה עם הפסח על השלחן וכל
התבשילין העולים עמו על השלחן מתבשרין עמו⁸³,
ואינן נאכלים אלא עד חצות⁸⁴ בפסח עצמו⁸⁵. גזירה
מפני התערבות.⁸⁶

(83) תוספתא פסחים פ"ה, וירושלמי שם פ"ו הלכה ד.
(84) אף כי כל בשר החגיגה נאכל לשני ימים ולילה אחד
(למעלה הלכה יג) - זה שעלה על שולחן אחד עם הפסח,
אינו נאכל אלא עד חצות. (85) למעלה פ"ח הלכה טו.
(86) כלומר, שמה נתערב בהם מן הפסח. [ואף-על-פי
שהאסור בפסח עצמו אינו מן התורה אלא כדי להרחיק מן
העבירה (למעלה בפ"ח שם). אין זו גזירה לגזירה" שלא

אכילה⁵¹. שאין מניקין אותו כשאר הבשר⁵² ואין
מתחכין אותו⁵³, אלא צולין אותו שלם⁵⁴. ואם חתכו
חתיכות חתיכות - כשר⁵⁵. והוא שלא יחסר אבר.
צריך אדם להשתדל שלא ישאיר מבשר הפסח עד
בקר, שנאמר: לא תותירו ממנו עד בקר. וכן בשני,
שנאמר: לא ישאירו ממנו עד בקר. ואם השאיר
ממנו, בין הראשון בין בשני - עבר בלא תעשה.
ואינו לוקה על לאו זה, שהרי נתק לעשה⁵⁶,
שנאמר: והנותר ממנו באש תשרפו.

(48) ואין זו שבירת עצם, ראה למעלה פ"ט הלכה ב.
(49) שהרי צולוהו שלם בעוד הגיד בו, כדלהלן. ואף שהגיד
אסור בהנאה, צולוהו ביחד עם הבשר, משום שאין בגידין
בנותן טעם (פס"י מהלכות מאכלות אסורות הלכה יז).
ולשומן הגיד שאינו אסור אלא משום מנהג (חולין צב:),
לא חששו כאן, שהרי אין מחתכין אותו, כדלהלן (כסף
משנה). וראה בהשגת הראב"ד. (50) שאינם אסורים.
(51) כלומר, שבני האדם אין רגילים לאוכלם. (52) אלא רק
מהדברים האסורים מן התורה ויש בהם בנותן טעם
(כסף-משנה). (53) לחתיכות. (54) כמו שכתוב (שמות
יב, ט) "כי אם צלי אש ראשו על כרעיו ועל קרבו", והוא
בתוספתא פסחים פ"ה "הפסח צולין אותו שלם, ואין צולין
אותו חתיכות". (55) תוספתא שם: "רצה מנתחו, ומטילו
אבר אבר על גבי גחלים". (56) כלומר, שהעובר בלאו זה
מתחייב בעשה. ולאו הניתק לעשה אין לוקין עליו, ראה
בפ"ח מהלכות סנהדרין הלכה ב. ומקור הדבר בפסחים פד.
דבריו רבי יהודה. וכן כתב בפ"ח מהלכות פסולי
המוקדשין הלכה ט. ולמעלה פ"א הלכה ז גבי אימורים
כתב, שאם הניחם ונפסלו בלינה ועבר על "לא ילין חלב
חגי עד בוקר" - "אינו לוקה לפי שאין בו מעשה". כדעת
רבי יעקב שם, וראה בכסף-משנה כאן ובמשנה-למלך
בהלכות פסולי המוקדשין שם.

יב. כשלקריבין את הפסח הראשון⁵⁷ - מקריבין
עמו⁵⁸ שלמים⁵⁹ ביום ארבעה עשר מן הבקר או מן
הצאן⁶⁰, גדולים או קטנים⁶¹, זכרים או נקבות⁶²,
פכל זבחי שלמים⁶³. וזו היא הנקראת חגיגת
ארבעה עשר⁶⁴, ועל זה נאמר בתורה: וזבחת פסח
לה' אלהיך צאן ובקר⁶⁵. אימתי מביאין עמו חגיגה
זו? בזמן שהוא⁶⁷ בא פחול⁶⁸ ובטהרה⁶⁹ ובמועט⁷⁰;
אבל אם חל יום ארבעה עשר להיות בשבת, או
שקרא הפסח בטמאה⁷¹, או שהיו הפסחים מרבים⁷²
- אין מביאין עמו חגיגה, ואין מקריבין אלא
הפסחים בלבד.

(57) כלומר בפסח ראשון, אבל לא בפסח שני, ראה להלן
הלכה טו. (58) כן הוא במשנה פסחים סט: ומקריבים
אותה לפני תמיד של בין הערבים (משנה-למלך פ"ו
מהלכות כלי המקדש הלכה ט). (59) קרבן שלמים.
(60) משנה שם. (61) פירוש החגיגה אינה כפסח שבא בן
שנה, אלא באה בת שנה וגם בת שתיים ויותר, וכן הוא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וראה למעלה פ"ה הלכה א. (100) בשעת הקרבת פסח ראשון ופסח שני, צריך לומר הלל (משנה שם) - שרק בלילה (בשעת אכילה) אין אומרים הלל בפסח שני שאין לילו מקודש לחג, ראה למעלה. אבל ביום אין צריך קדושת חג (גמרא שם צה:). (101) משנה שם צה. וראה למעלה פ"ח הלכה ד. (102) כלומר בחבורה אחת ובמקום אחד, ראה למעלה פ"ט הלכה ה, שרבינו פוסק להחמיר כשניהם, כר' יהודה וקר' שמעון (פסחים פו.). וכנראה שלרבינו היתה הגירסא בגמרא פסחים צה. באופן שגם בפסח שני הדין שנאכל בבית אחד, ראה למעלה הערה צה. (103) משנה פסחים שם. (104) ראה למעלה הלכה יא. (105) ראה למעלה הלכה א. (106) בפסח שני. (107) משום שבבמדבר שם, אחרי שכתב ככל חוקת הפסח, מפרט שם המקרא כמה פרטי דינים של פסח שני, כמו "ועצם לא תשברו", "ולא ישאירו ממנו עד בוקר", וכן "על מצות ומרורים יאכלוהו". (108) כלומר, דברים שפירט אותם הכתוב. (109) כמו "לא ישאירו ממנו עד בוקר", "ועצם לא תשברו", וכן שאר מצוות שבגוף הקרבן, כמו צלי. אבל דברים שאינם בגוף הקרבן, לא שוה השני לראשון. ומצה ומרור שאינם בגוף הקרבן, מפרש המקרא באופן מיוחד, שגם פסח שני נאכל על מצה ומרור, ראה הסוגיא בפסחים צה. (110) השני. (111) אולי צ"ל "וכלל" זה "ובכ"י תימן: חוקת הפסח שכלל". ואחר-כך מתחילה הלכה חדשה: "זה שנאמר וכו'". (112) בפסח שנעשה במצרים. (113) בעשור לחודש ניסן, כמו שנאמר (שמות יב, ג): "בעשור לחודש הזה, ויקחו להם איש שה וכו'". (114) (שם, כב.). והוא: ג' קלחין של מין ירוק שיש לו גבעולים (רש"י שם). (115) כמו שנאמר (שם) "ולקחתם אגודת אזוב וטבלתם בדם אשר בסף, והגעתם אל המשקוף ואל שתי המזוזות". (116) כמו שכתוב (שם, יא) "ואכלתם אותו בחפזון". (117) בפסחים של כל הדורות. (118) משנה בפסחים צו.

סליקו להו הלכות קרבן פסח בסיעתא דשמיא

הלכות חגיגה

- יֵשׁ בְּכָלֶיךָ שֵׁשׁ מִצְוֹת. אַרְבַּע מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁתֵּים
מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פֶרֶשׁ: (א) לְהִרְאוֹת פְּנֵי
ה'. (ב) לְחַג בְּשֵׁלשׁ רִגְלִים. (ג) לְשַׁמֵּחַ בְּרִגְלִים. (ד)
שֶׁלֹא יִרְאֶה רִיקָם. (ה) שֶׁלֹא יַעֲזֹב לְוִי מְלִשְׁמָחוֹ וּלְתֵן
לוֹ מִתְּנוּתָיו בְּרִגְלִים. (ו) לְהַקְהִיל אֶת הָעָם בְּחַג
הַפִּסְכּוֹת בְּמוֹצָאֵי שְׁמֻטָּה.
וּבְיָבֵאֵר מִצְוֹת אֵלּוּ בַּפְּרָקִים אֵלּוּ:

פרק ראשון

(1) יבאר ששלש מצוות נצטוו ישראל בכל רגל משלש רגלים, ומה הן, ואם הנשים חייבות בהן.

- א. שֶׁלֹשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה נִצְטִו יִשְׂרָאֵל בְּכָל רִגְלָא²⁹
מְשֻׁלֵּשׁ רִגְלִים³⁰, וְאֵלּוּ הֵן: הָרִאשִׁי, שֶׁנֶּאֱמָר: יִרְאֶה כָּל
זְכוּרְךָ³¹; וְהַחֲגִיגָה, שֶׁנֶּאֱמָר: תָּחַג לַה' אֱלֹהֶיךָ³²;
וְהַשְׁמֵחָה, שֶׁנֶּאֱמָר: וְשִׁמְחָתָ בְּחַגְךָ³³. הָרִאשִׁי הָאֲמֹרָה

גזרו כן (שבת יא: ועוד), כי כמה פעמים מצאנו שגזרו גזירה לגזירה, ואמרו חכמים כי "חדא גזירה היא", כלומר כשגזרו גזירה ראשונה גזרו גם על השניה, כי אילולא הא - לא קיימא הא, ראה ביצה ג. וחולין קד:.

- טו. מֵה בֵּין פֶּסַח רִאשׁוֹן לְפֶסַח שֵׁנִי⁸⁷? הָרִאשׁוֹן
אֲסוּר בְּחֶמֶץ בְּכָל יְרָאָה וּבִל יִמְצֵא⁸⁸, וְאֵינּוּ נִשְׁחַט
עַל חֶמֶץ⁸⁹, וְאֵין מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ חוּץ לַחֲבוּרָה⁹⁰,
וְטַעוֹן הֵלֵל בְּאֶכִילָתוֹ⁹¹, וּמִבִּיאִין עִמּוֹ חֲגִיגָה⁹²,
וְאִפְשָׁר שֶׁיָּבֵא בְּטִמְאָה, אִם נִטְמָא רַב הֶקְהָל טִמְאָה
מֵת, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ⁹³. אָבָל פֶּסַח שֵׁנִי - חֶמֶץ וּמִצָּה
עִמּוֹ בְּבִית⁹⁴, וְאֵינּוּ טַעוֹן הֵלֵל בְּאֶכִילָתוֹ⁹⁵, וּמוֹצִיאִין
אוֹתוֹ חוּץ לַחֲבוּרָתוֹ⁹⁶, וְאֵין מִבִּיאִין עִמּוֹ חֲגִיגָה⁹⁷,
וְאֵינּוּ בֹא בְּטִמְאָה⁹⁸. וּשְׁנֵיהֶם דּוֹחִין אֶת הַשְּׁבִתָּה⁹⁹,
וְטַעוֹנִין הֵלֵל בְּעִשְׂתָּתָם¹⁰⁰, וְנִאָּכְלִין צִלְיָה¹⁰¹ בְּבִית
אֶחָד¹⁰² עַל מִצָּה וּמְרוֹר¹⁰³, וְאֵין מוֹתִירִין מִהֶן¹⁰⁴,
וְאֵין שׁוֹבְרִין בֵּהֶן אֶת הָעֶצֶם¹⁰⁵. וְלִמָּה לֹא יִשְׁוֶה
הַשֵּׁנִי לְרִאשׁוֹן לְכָל הַדְּבָרִים, מֵאַחַר שֶׁנֶּאֱמָר¹⁰⁶: כָּל
חֻקַּת הַפֶּסַח יַעֲשֶׂה? לְפִי שֶׁפֶּרֶשׁ בּוֹ מִקְצֵת חֻקַּת
הַפֶּסַח¹⁰⁷, לְלַמֵּד שֶׁאֵינּוּ שׁוֹה לְרִאשׁוֹן אֶלָּא בְּדְבָרִים
שֶׁנִּתְפָּרְשׁוּ בּוֹ¹⁰⁸, וְהֵן הַמִּצְוֹת שֶׁבִּגְפוֹרָתָם¹⁰⁹, וְהֵם 'חֻקַּת
הַפֶּסַח'¹¹⁰ שֶׁכָּלֵל זֶה¹¹¹ שֶׁנֶּאֱמָר בְּמִצְרַיִם¹¹² שֶׁיִּלְקַח
הַפֶּסַח מִבְּעִשְׂרוֹ¹¹³, וְשֶׁהוּא טַעוֹן הַגָּעַת דָּם בְּאֶגְדָּת
אֲזוּב¹¹⁴ לְמִשְׁקוֹף וּלְשֹׁתֵי הַמְּזוּזוֹת¹¹⁵, וְשֶׁיִּאָּכַל
בְּחִפְזוֹן¹¹⁶ - אֵין אוֹתָן הַדְּבָרִים נוֹהֲגִים לְדוֹרוֹת¹¹⁷,
וְלֹא נַעֲשׂוּ אֶלָּא בְּפֶסַח מִצְרַיִם בְּלִבְד¹¹⁸.

(87) משנה בפסחים צה. (88) [ראה בפ"ג מהלכות חמץ ומצה הלכה ח הערה מג, שלדעת רבינו עובר על "בל יראה ובל ימצא" משש שעות ולמעלה ב"ד. וכן משמע הלשון: "הראשון" - "השני" שמדובר על קרבן הפסח ולא על חג הפסח]. (89) ראה למעלה פ"א הלכה ה, שהשוחט את הפסח בזמנו והיה לו כזית חמץ ברשותו לוקה, שנאמר לא תזבח על חמץ דם זבחי. (90) ראה למעלה פ"ט הלכה א, שהמוציא כזית מבשר הפסח מחבורה לחבורה בליל חמשה עשר לוקה, שנאמר לא תוציא מן הבית מן הבשר חוצה. (91) משנה שם, ולמעלה פ"ח הלכה טו. (92) למעלה הלכה יב. (93) למעלה פ"ז הלכה א. (94) משנה שם. וגם נשחט על החמץ (שם צה:). (95) משנה שם, שאין אומרים הלל בלילה, אלא-אם-כן הוא מקודש לחג, שנאמר (ישעיה ל, כט) "השיר יהיה לכם כליל התקדש חג" (שם צה:). (96) הכסף-משנה תמה על דברי רבינו, ממה שמפורש בפסחים צה. "בכללילה דלא ישאירו ממנו עד בוקר, מאי קא מרבה לא תוציא ממנו". הרי שגם בפסח שני אסור להוציא חוץ לחבורתו. אבל ראה במאירי פסחים כאן על דברי המשנה, שכתב וז"ל: "והשני מוציאין חוץ לחבורה כמו שיתבאר בגמרא". נראה מדבריו כי היתה כאן בגמרא גירסא אחרת. (97) תוספתא פסחים פרק ח. (98) תוספתא שם. (99) שאם חל יום י"ד ניסן או י"ד באייר ביום השבת שוחטין בו את הפסחים, והוא במשנה שם ובתוספתא שם.

1 בַּתּוֹרָה הִיא: שְׁנֵי פָנִים בְּעֶזְרָה בְּיוֹם טוֹב הָרָאוֹן
2 שֶׁל חֵג, וְיָבִיא עִמּוֹ קֶרֶפֶן עוֹלָה⁸, בֵּין מִן הָעוֹף בֵּין
3 מִן הַבְּהֵמָה⁹. וְיָבִיא שְׂבָא לְעֹזֶרֶת בְּיוֹם רָאוֹן וְלֹא
4 הִבִּיא עוֹלָה - לֹא דִּי שְׂבָא עֲשֵׂה מִצְוֹת עֲשֵׂה, אֲלֵא
5 עוֹבֵר עַל לֹא תַעֲשֶׂה, שְׁנֵי אָמַר: לֹא¹⁰ יִרְאוּ פָנֵי
6 רִיקָם¹¹. וְאִינוּ לֹקֶה עַל לֹא זֶה, שֶׁהָרִי לֹא עֲשֵׂה
7 מַעֲשֶׂה¹². הַחֲגִיגָה הָאֲמִירָה בַּתּוֹרָה הִיא: שְׁתֵּי קָרִיב
8 שְׁלָמִים¹³ בְּיוֹם טוֹב הָרָאוֹן שֶׁל חֵג¹⁴ כְּבֹאוֹ
9 לְהָרָאוֹת¹⁵. וְהִדְבֵּר יְדוּעַ, שְׁאֵין הַשְּׁלָמִים בָּאִים אֲלֵא
10 מִן הַבְּהֵמָה¹⁶. וְשְׁתֵּי מִצְוֹת אֵלּוּ, שֶׁהֵן הָרָאוֹת
11 וְהַחֲגִיגָה, אֵין הַנְּשִׂים חַיִּבוֹת בָּהֶן¹⁷. וְהַשְּׁמִחָה
12 הָאֲמִירָה כְּרִגְלִים הִיא: שְׁתֵּי קָרִיב שְׁלָמִים יָתֵר עַל
13 שְׁלָמֵי חֲגִיגָה¹⁸, וְאֵלּוּ הֵם הַנְּקִרָאִים שְׁלָמֵי שְׂמִיחָה
14 חֲגִיגָה; שְׁנֵי אָמַר: וְזִבְחַת שְׁלָמִים וְאֶכְלֶתָ שֶׁם וְשְׂמִיחָה
15 לְפָנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ¹⁹. וְנְשִׂים חַיִּבוֹת בְּמִצְוָה זוֹ²⁰.

~ נקודות משיחות קודש ~

"שלוש מצוות עשה נצטוו ישראל בכל רגל משלש רגלים ואלו הן: הראיה והחגיגה והשמחה. הראי'... יביא עמה קרבן עולה. החגיגה... יקריב שלמים ביום טוב ושתי מצוות אלו... אין הנשים חייבות בהן והשמחה האמורה... ונשים חייבות במצוה זו."

והשיג עליו הראב"ד שהרי אין הנשים חייבות בקרבן שמחה אלא "בשמחה שתשמח עם בעלה שתעלה עמו והוא ישמח אותה". ומקורו במסכת קידושין "אמר אביי אשה בעלה משמחה".

והכס"מ הביא דעת רש"י ש"אין חובת השמחה תלויה בה אלא על בעלה שישמחנה במאכל ומשתה וכלי פשתן", ודעת התוס' "אשה בעלה משמחה בשלמי שמחה שלו", ומסיים "ואין תפיסה על הרמב"ם למה לא האריך לבאר זה".

ותירושו צריך עיון, שהרי הקושיא על הרמב"ם היא לא על שלא האריך לבאר ענין זה אלא שפסק היפך דברי הגמרא ש"אשה בעלה משמחה" ופסק ש"נשים חייבות במצוה זו".

(על פי יין מלכות ספר קרבנות סימן ג')

(2) חגיגה ו, ב: "דתניא, רבי יוסי הגלילי אומר: שלש מצוות נצטוו ישראל בעלותם לרגל". (3) פסח, שבועות וסוכות. (4) שם נאמר: "שלוש פעמים בשנה יראה כל זכורך אל פני האדון ה'". (5) ב'ספר המצוות' (מצוות עשה נב) כתב: "והוא אמרו יתעלה (שמות כג, יד), שלש רגלים תחוג לי בשנה". (6) פסוק זה נאמר בחג הסוכות. ובחג השבועות נאמר (דברים טז, יא): "ושמחת לפני ה' אלוךך", וב'ספרי' (שם, יב) אמרו: "וזכרת כי עבד היית בארץ וכו' מלמד שכל שנוהגים בעצרת, נוהגים בפסח וכו'". (7) אבל שאר הימים, אינם אלא תשלומין של ראשון (להלן ה"ד). (8) אבל אם בא לעזרה בשאר ימים (אחרי שקיים כבר חובת הראיה ביום הראשון של החג) – אינו חייב להביא קרבן

עולה, וכרבי יוחנן (חגיגה ז). (9) בברייתא שם ז, א: "ולא יראה פני ריקם, בזבחים. אתה אומר בזבחים או אינו אלא בעופות ובמנחות, ודין הוא וכו' אף ראייה האמורה לגבוה - זבחים (ולא עופות ומנחות)". הרי מפורש שעולת ראייה אינה אלא מן הבהמה ולא מן העוף, אבל במכילתא (פ' משפטים) במקום "או אינו אלא בעופות ובמנחות" נאמר: "או אינו אלא בכספים", ולפי זה אינו ממעט עופות, שגם הם בכלל הזבחים (ראה 'מאירי' חגיגה ז. ובכסף-משנה כאן בשם מהר"י קורקוס). (10) צריך לומר "ולא". (11) וכל זה אינו אלא אם לא השלים בשאר הימים, אבל אם והשלים והביא קרבן בשאר הימים, הרי הם תשלומין של הראשון ואינו עובר על ה'לאו' ועל ה'עשה' ('קריית ספר'). (12) ולאן שאין בו מעשה אין לוקין עליו (פ"ח מהל' סנהדרין ה"ב). (13) תוספתא חגיגה פ"א (הוצאת צוקרמנדל עמ' 22, 232) "איזו היא חגיגה, שלמים הבאים לחגיגה". וכ"ה במדרש הגדול (שמות כג, יד) "תחוג לי, שיקריב שלמי חגיגה". (14) חגיגה ט, א: "דתניא, וחגותם אותו חג לה' שבעת ימים (ויקרא כג, מא) יכול יהא חוגג והולך כל שבעה, ת"ל אותו, אותו אתה חוגג ואי אתה חוגג כל שבעה, א"כ למה נאמר שבעה – לתשלומין". (15) שם ו, ב: "רבי יוסי הגלילי אומר: שלש מצוות נצטוו ישראל בעלותם לרגל: ראייה וחגיגה ושמחה". (16) ולא מן העוף, ראה פ"א מהל' מעשה הקרבנות ה"א: "השלמים באים מן הכבשים ומן העזים ומן הבקר וכו' ואין העוף בא לשלמים". (17) שם ו, ב: "דתניא, רבי יוסי הגלילי וכו' יש בשמחה מה שאין בשתיקה, שהשמחה נוהגת באנשים ובנשים, מה שאין בשתיקה". שהן מצוות עשה שהזמן גרמא, והכתוב לא ריבה אותן במיוחד כמו שריבה אצל שמחה (רש"י). ושם ד, א - אמרו "זכור, להוציא את הנשים". (18) כלומר, נוסף לשלמי חגיגה, מקריב גם שלמי שמחה. (19) פסוק זה לא נאמר בשמחת החג אלא בהר עיבל, הרי שנראה מכאן שהשמחה היא בזבחת קרבן שלמים, כמו כן אצלנו שמחת החג היא ע"י זבחת שלמים, שכן למדנו ב'ספרי' (דברים טז, יא) "נאמר כאן שמחה, ונאמרה להלן (בהר עיבל) שמחה. מה שמחה האמורה להלן – שלמים, אף שמחה האמורה כאן – שלמים". (20) של שמחה (חגיגה ו:1) "דתניא, רבי יוסי הגלילי וכו' יש בשמחה מה שאין בשתיקה (בחגיגה וראי') שהשמחה נוהגת באנשים ובנשים", שנאמר (דברים יד, כו) "ושמחת אתה וביתך" (רש"י שם). וכרבי זירא (ראש השנה ז:1) שהחייב עליה. ולא כאביי שאמר (שם) "אשה בעלה משמחה", שאין החובה עליה אלא על בעלה (לחם-משנה פ"ד מהל' מעשה הקרבנות ה"ד. וראה בראב"ד וכסף-משנה כאן).

ב. הָרָאוֹת²¹ וְהַחֲגִיגָה²² אֵין לָהֶן שְׁעוֹר מִן הַתּוֹרָה, שְׁנֵי אָמַר: אִישׁ כְּמִתְנֵת יְדוּ²³ וְגוֹמֵר. אֲבָל מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים²⁴, שְׂבָא קֶרֶפֶן עוֹלָת רָאוֹת פָּחוֹת מִשְׁוֶה מַעַה כֶּסֶף²⁵, וְלֹא שְׁלָמֵי חֲגִיגָה פָּחוֹת מִשְׁוֶה שְׁתֵּי כֶסֶף²⁶. וּמִצְוָה לְהִבִּיא כֶּפִי עֲשָׂרוֹ²⁷, שְׁנֵי אָמַר: כְּמִתְנֵת יְדוּ²⁸.

(21) פאה פ"א מ"א: "ואלו דברים שאין להם שיעור כו'

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בשתייהם". ועי' 'תוספות' שם ז: ד"ה יש בשמחה).
(36) מכילתא, פרשת בא: "רבי יוסי הגלילי אומר, שבעת ימים תחוג לה' אלוך (דברים טז) להביא שבעת ימי הפסח שיטענו חגיגה, או אינו אלא בחג (=הסוכות), כשהוא אומר וחגותם אותו חג לה' (ויקרא כז) הרי חג אומר, ומה אני מקיים שבעת ימים תחוג לה', להביא שבעת ימי הפסח שיטענו חגיגה". וכן בחגיגה ט, א. ואע"פ שפסוק זה נאמר בחגיגה ולא בראיה - למדו ראייה מחגיגה לענין זה ('תוספות' שם ב. ד"ה תשלומין). וראה ב'קרי' ספר' כאן. (37) עיקר המצוה להקריב ביום ראשון של החג (ראה למעלה ה"א, ולהלן ה"ה), ורק אם לא הקריב בראשון חייב להשלימין באחד מימות הרגל, כדעת רבי יוחנן במס' חגיגה שם, ודלא כרבי אושעיא.

ה. ומצוה להקדים ולהקריב בראשון³⁸. לא הקריב
בראשון, בין שוגג בין מזיד³⁹ - הקריב בשני⁴⁰. וכל
המאחר - הרי זה מגנה⁴¹, ועליו נאמר: נוגי ממועד⁴²
אספת⁴³.

(38) אף כי אפשר להשלים במשך שאר ימי החג, מצוה להקדים ולהקריב בראשון שהוא עיקר החיוב, ראה למעלה ה"א. (39) (במשנה (חגיגה שם): "מי שלא חג ביו"ט הראשון של חג, חוגג את כל הרגל". ולשון "מי שלא חג", שנאמרה סתם, משמעה בין בשוגג בין במזיד. וכן לענין פסח שני, שאף הוא תשלומין לפסח ראשון אליבא דרבי נתן, גם מזיד מביא פסח שני (כן נראה בפסחים צג. שהביריתא אמרה שגם מזיד מביא פסח שני, והגמרא שם אינה מחלקת בין רבי לרבי נתן). ומה שאמרו בברכות כו, א - שאם ביטל תפילת שחרית במזיד אינו משלים במנחה, היינו משום שעבר זמנה של שחרית, אבל כאן כל הרגל זמנו הוא). (40) ולא יאחר בשלישי וכו' וכו'. (41) ובחגיגה ז, ב - נקרא פושע (הגהות 'יד איתן' על הרמב"ם, והגהות הרש"ש מגילה ח.). (42) ברכות כח, א: "כדמתרגם רב יוסף, תברא אתי על שונאיהון דבית ישראל על דאחרו זמני מועדיא דבירושלים", פירוש: שבר יבוא על שונאיהם של ישראל (בלשון סגי נהור) על אשר איחרו את זמני המועדים בירושלים. ומפרש רבינו, שזמני המועדים הם קרבנות הרגלים שאיחרו ולא הקריבו בזמנן, ביום ראשון, ולא כדברי 'תוספות' שם ד"ה כדמתרגם (הגהות 'יד איתן', וחידושים ומקוריים להרש"ש על הרמב"ם).

ו. עבר הרגל⁴³ ולא חג⁴⁴ - אינו חייב ב'אחריותו'⁴⁵.
ועל זה וכיוצא בו⁴⁶ נאמר: מעות לא יוכל לתקן.⁴⁷

(43) משנה, חגיגה ט, א. (44) לא הביא קרבנות החג. (45) כיון שעבר הרגל אינו מחויב להקריבם. אבל מביאם בתור נדבה, ואם אבדו או מתו אינו חייב באחריותם, כדן קרבנות נדבה (ראה 'טורי אבן' חגיגה שם). (46) הוא מה שאמר רבי שמעון בן מנסיא במשנה, שם: "איהו מעוות שאינו יכול להתקן, זה הבא על הערוה והוליד ממנה ממזר", וראה ב'מאירי' חגיגה שם שכתב, שרבי שמעון בן מנסיא לא בא אלא להוסיף: שכל העובר עבירה שאי-אפשר לו להשיבה, הוא בכלל מעוות לא יוכל לתקן.

הראיון וכו'". (22) בחגיגה ז, א - על דברי המשנה, פאה שם: "אמר רבי יוחנן, כסבורין אנו לומר הראיון אין לו שיעור למעלה, אבל יש לו שיעור למטה, עד שבא רבי הושעיא ברבי, ולימד אין לו שיעור לא למעלה ולא למטה. אבל חכמים אומרים, הרא" מצה כסף והחגיגה שתי כסף", הרי שגם החגיגה אין לה שיעור מן התורה, וראה להלן. (23) "מפשות הפסוק נראה שאין כאן שיעור אלא כפי מה שירצה, והפסק הזה מוסב על הפסוקים הקודמים של מצות קרבן ראייה וקרבן חגיגה" ('קרי' ספר'). (24) דברי רבי יוחנן (חגיגה שם, הובאו למעלה). (25) משקלו שש עשרה שעורות כסף. ראה מה שכתב רבינו בפירוש המשניות, בתחילת מס' חגיגה. (26) שתי מעות כסף, שלושים ושתיים שעורות (פירוש המשניות, שם). ופסק כבית הלל (משנה, חגיגה ב.). ולא כבית שמאי הסוברים ההיפך מזה: שהחגיגה היא מעה כסף והראיה שתי כסף. (27) שהשיעור של מעה כסף ושתי כסף זהו רק "לפחות", אבל למי שידו משגת - מצוה עליו להביא כפי השגתו. (28) משנה, חגיגה ח, ב.

ג. שלמי שמחה לא נתנו בהן חכמים שיעור²⁹. בעת
שיעלה אדם לירושלים לחג, אם היו בידו קרבנות
הראיה - וביאם, או יעלה עמו כסף³⁰ לקנות בו
הקרבן. ואם אין בידו כסף - לא יביא שוה כסף³¹.
אפלו היה בידו שוה פמה זהובים - אסור³² לו
לעלות ריקם בלא כסף ולא קרבן. ולמה אסרו
שיעלה בידו שוה כסף? גזרה שמה לא ימצא
למכור, או שמה ימצאו המעות סיגים³³.

(29) שהרי במשנה (חגיגה ב.) לא הוזכר שיעור אלא לענין חגיגה וראיה, אבל לא לענין שמחה. ומשום כך ודאי שאין לשלמי שמחה שום שיעור (לחם-משנה). "ומצוה להביא שלמי שמחה כפי עשרו" ('מאירי' חגיגה, על המשנה). (30) מטבע של כסף. (31) בכורות מט, ב - במשנה: "וכולן וכו' בכסף ובשוה כסף חוץ משקלים", ובגמרא (שם נא): "תנא, חוץ מן השקלים ומעשר והראיון (= עולת ראיה)". (32) מדרבנן. (33) בכורות, שם: "והראיון, תני רב יוסף שלא יביא סיגה לעזרה", ומפרשה רבינו כפירוש 'תוספות' (שם ד"ה והראיון), שזוהי נתינת טעם על זה שלא יביא שוה כסף, שמה ימצאו סיגים בחתיכת הכסף ולא תשווה שתי מעות. ומה שכתב רבינו "שמה לא ימצא למכור" לא נזכר שם בגמרא. (ומה שכתב "המעות" צריך לומר, שכוונתו לשווה המעות).

ד. מי שלא הקריב ביום טוב הראשון³⁴ עולת ראיתו
ושלמי חגיגתו³⁵ - הרי זה מקריבן בשאר ימות
הרגל; שנאמר: שבעת ימים תחג לה' אלהיך -
מלמד שכל ראיון לחגיגה³⁶. וכל תשלומי ראשון
הם³⁷.

(34) של חג הפסח, וראה להלן ה"ז לענין חג הסוכות וחג השבועות. (35) ושלמי שמחה לא כתב כי בכל ימי החג הוא חייב בשמחה, ואין זה מטעם תשלומין ('תוספות יום-טוב' חגיגה פ"א מ"ו). (וזוהי כוונת התוספתא פ"א שם (עמוד 22, 23) "שמחה נוהגת וכו' כל שבעה, מה-שאיין-כן

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי ט' שבט - ספר קרבנות - הלכות חגיגה קלג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ולמדו בית הלל (ביצה שם) משלמי נדבה ועולת חובה, -
שלמי חובה אף הם טענין סמיכה. (58) חגיגה טז, ב.
(59) שאם לא סמך, גם-כן נתכפר (מנחות צג. במשנה
ובברייתא שם צג:). (60) פ"ג הי"ב. (61) שגזרו חכמים,
שלא לעלות באילן ולא לרכוב על גבי בהמה בשבת וביום
טוב (ביצה לו:), וכשסומך בכל כחו הרי הוא משתמש
בבעלי חיים, ואף-על-פי-כן לא גזרו בה משום שבות, וראה
בחגיגה טז, ב.

י. המפריש עולת ראיתו ומת - היורשין חביבין
להביא⁶². מתר להקריב בחלו של מועד נדרים
ונדרבות⁶³; שגמר: אלה תעשו לה' במועדיכם לבד
מנדרים ונדרותיכם⁶⁴, מקלל שקרבין ברגל⁶⁵.
לעלתיכם - כמו עולת מצרע ועולת יולדת⁶⁶.
ולמנחתיהם - להביא מנחת חוטא ומנחת קנאות⁶⁷.
ולשלימיהם - לרבות שלמי נזיר⁶⁸. הפל קרבין
במועד⁶⁹, ואין קרבין ביום טוב.

(62) בכורות נא, ב. וראה גם ב'ירושלמי' חגיגה פ"א ה"א.
(63) תמורה יד, ב. ביצה יט, ב. חגיגה ז, א. (64) וגר'
לעולותיכם ולמנחותיכם ולנסיכם ולשלמיכם. (65) תמורה,
שם. (66) תמורה, שם. שהמצורע והיולדת מביאים קרבן
עולה בעת טהרתם (ויקרא יב, ו לענין יולדות, ושם יד, כ
לענין מצורע). (67) תמורה, שם. מנחת חוטא, היא המנחה
שמקריב העני כשיתחייב חטאת ולא הגיעה ידו (שם ה, יא),
ומנחת קנאות היא מנחת סוטה, כשמשקין את הסוטה מביא
בעלה מנחה (במדבר ה, טו). (68) תמורה, שם. שביום
מלאות לו ימי נזירותו מביא איל לשלמים (במדבר ו, יד).
(69) כלומר, בחולו של מועד.

יא. ומי שהיה לו אוכלים מרבים⁷⁰ ונכסים מועטין
- מביא שלמי חגיגה מרבין ועולות ראיה מועטין⁷¹.
היו לו אוכלין מועטין⁷² ונכסים מרבין - מביא
עולות ראיה מרבות ושלמי חגיגה מועטות⁷³. היו
זה וזה מועט - על זה אמרו⁷⁴: לא יפחות ממצעה
לעולה ושתי כסף לשלמים. זה וזה מרבה - על זה
נאמר: כפרת ה' אלהיך אשר נתן לך.

(70) כלומר, בני ביתו מרובים. (71) משנה, חגיגה ח, ב.
(72) שם במשנה. (73) הואיל והאוכלים מועטין, שמא
ישאירו ויבוא לבית הפסול ('מאיר'). (74) ראה למעלה
ה"ב.

יום שלישי ט' שבט ה'תש"פ

פרק שני

(1) יבאר אם כל האנשים חייבים בראיה, ושהחייב בראיה
חייב בחגיגה.
א. נשים ועבדים פטורין מן הראיה. וכל האנשים
חייבים בראיה, חוץ מחרש ואילם, ושוטה וקטן,
וסומא וחגר², וטמא וערל, וכן הזקן והחולה והרץ³
והענג מאד⁴ שאינם יכולים לעלות על רגליהן. כל

ז. מי שלא חג ביום טוב הראשון של חג הסוכות⁴⁷
- חוגג את כל הרגל וביום טוב האחרון שהוא
שמיני⁴⁸. ואף השמיני תשלומי ראשון הוא⁴⁹. וכן
מי שלא חג ביום חג השבועות - חוגג כל שבועה,
ויש לו תשלומין כל ששת ימים שלאחר חג
השבועות. ודבר זה מפי השמועה נאמר, שחג
השבועות כחג המצות לתשלומין⁵⁰.

(47) משנה, חגיגה שם. ולענין חג הפסח, ראה למעלה ה"ד.
(48) שמיני עצרת. (49) אף-על-פי שלענין פז"ר קש"ב הוא
כרגל בפני עצמו (סוכה מז.), לענין תשלומין הרי הוא
תשלומין של ראשון, ולמדו כן מפסוק מפורש בגמרא שם.
(50) בחגיגה יז, א: "א"ר אלעזר וכו' מנין לעצרת שיש לה
תשלומין כל שבועה, שנאמר (דברים טז) בחג המצות ובחג
השבועות וכו' מקיש חג השבועות לחג המצות. מה חג
המצות יש לה תשלומין כל שבועה, אף חג השבועות יש לה
תשלומין כל שבועה".

ח. עולת ראיה ושלמי חגיגה אינן דוחין לא את
השבת⁵¹ ולא את הטמאה⁵², לפי שאין להן זמן
קבוע פקדנות הצבור; שאם אינו חוגג היום -
חוגג למחר⁵³, כמו שבארנו⁵⁴. אבל דוחין את יום
טוב⁵⁵. ואף על פי שאין מקריבין ביום טוב נדרים
ונדרבות⁵⁶ - מקריבין עולת ראיה ושלמי חגיגה
ושלמי שמחה; שאין אלו נדרים ונדרבות, אלא
חובות.

(51) שלעולם אין מקריבין אותם בשבת שבחג. (52) אם
נטמאו הבעלים או הכהנים או כלי השרת, אין מקריבים
אותם. (53) שכל קרבן שקבוע לו זמן דוחה את הטמאה
ואת השבת, ואלו אין קבוע להם זמן, שהרי יש להם
תשלומין כל שבועה, "וכיון דאית להו תשלומין כל שבועה,
לא דחו את השבת. ומכיון שלא דחו שבת, לא דחו טומאה"
(פסחים עו:). והוא-הדין לעולת ראיה, שאף היא יש לה
תשלומין (כסף-משנה). (54) למעלה ה"ד וה"ז.
(55) כדעת בית הלל (חגיגה יז). ואף כי אין קבוע להם זמן
ואפשר להשלים בשאר ימי הרגל - יש לחוש שמא יפגע
או יאנס בשאר ימי המועד ולא יביא (ביצה כ: ורש"י שם).
(56) מחלוקת (שם יט: כ:). ופסק לחומרא. כיון שאין קבוע
להם זמן, ואפשר להקריבן אחר החג (שם).

ט. כשמקריב המקריב עולת ראיתו ושלמי חגיגתו
ושמחתו ביום טוב - סומך עליהן⁵⁷ בכל כחו⁵⁸,
בדרך שעושה בשאר הימים. אף על פי שסמיכה
אינה מעכבת⁵⁹, כמו שבארנו במעשה הקרבנות⁶⁰,
לא גזרו עליה משום שבות⁶¹.

(57) בעולת נדבה נאמר (ויקרא א, ד) "וסמך את ידו",
ובעולת חובה נאמר (שם ט, טז) "ויקרב את העולה ויעשה
במשפט". ואמרו בברייתא (ביצה כ.). "כמשפט עולת נדבה,
למד על עולת חובה שטעונה סמיכה", וגם אצל שלמי נדבה
כתוב (שם ג, א"ב) "ואם זבח שלמים קרבנו - וסמך ידו",

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ואבר נקבות וספק הוא אם הוא זכר אם נקבה". (9) ואשה פטורה מן הראיה. ומטעם ספק ערל זכר (ראה ביבמות עב. ופרק י מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ט שאסור בתרומה מטעם זה) אינו אסור, שהרי כל פטורו של ערל אינו אלא משום שהוא מאוס (להלן בסוף ההלכה, עיין שם), וטומטום שהוא אטום ואי אפשר למולו, אינו מאוס, כמו שכתבו התוספות ביבמות עב: דיבור המתחיל התם. וראה במשנה למלך. ובגמרא (חגיגה ד.) פירשו שפטור טומטום הוא אפילו כשביצו בחוץ וניכר שהוא זכר ובכל זאת מיטעו הכתוב מן הראיה, ומדברי רבינו לא נראה כן. (10) "אם היה עבד של שני שותפין ושחררו אחד מהן, או אם היה לו אדון אחד וקבל ממנו (מהעבד) קצת דמיו ושחרר מקצתו באלו הדמים, נחשב לחצי עבד וחצי בן חורין, אבל אם שחרר אותו האדון חציו על ידי שטר, הרי זה אינו כלום לפי שעיקר אצלנו המשחרר חצי עבדו לא קנה וזהו בשטר". (11) שנאמר (שמות כג, יז) "יראה כל זכורך אל פני האדון ה'", ודרשו (בחגיגה ד.) "מי שאין לו אלא אדון אחד, יצא זה (עבד) שיש לו אדון אחר". ולא נצרכה דרשה זו אלא למי שחציו עבד וחציו בן חורין, אבל עבד שלם יש היקש של "לה" "לה" מאשה שהוא פטור (חגיגה שם). (12) חגיגה ד. ואף כי מצות עשה שהזמן גרמא היא ונשים פטורות ממצוות עשה שהזמן גרמא - יש צורך במיעוט זה של כל זכורך כדי שלא נלמד בגזירה שווה את הלימוד של "ראה ראייה" ממצוות הקהל שנשים חייבות בה. (13) לפי שבשפחה נאמר: "או חופשה לא ניתן לה" (ויקרא יט, כ) ובאשה נאמר: "וכתב לה ספר כריתות" (דברים כד, א) ולמדו עבד ושפחה בגזירה שווה "לה" "לה" מאשה, שכל מצוה שהאשה חייבת בה אין העבד חייב בה (חגיגה ד.). (14) כלומר, כמו שהקב"ה רואה אותם. (15) בגמרא שם ממעטים סומא ממצוות ראייה מן הפסוק "שלוש רגלים" (שמות שם יד) "רגלים פרט לחיגר ולחולה ולסומא וכו'". (16) ואין הוא בא לראות כשם שהוא בא להיראות, שהקב"ה רואהו בשתי עיניו והוא אינו רואה אלא בעין אחת (חגיגה ב.). אבל בגמרא (שם) למדו כן ממה שנאמר (שמות שם, יז) "יראה", ולומדים יראה יראה מה לראות בשתי עיניו אף ליראות בשתי עיניו. (17) בחגיגה ג. למדו מפסוק זה למדבר ואינו שומע. ואילו חרש באזנו אחת למדו ממה שנאמר (דברים לא, יא) "באזניהם" ולא חרש באזנו אחת. וראה בלחם משנה. (18) אף אם הוא שומע ויכול ללמוד לעצמו. (19) וזה שאינו מדבר איננו יכול ללמד לאחרים. ושם בגמרא אמרו: "קרי ביה למען ילמדו". (20) בגמרא שם ד. למדו דברים אלו ממה שנאמר (שמות כג, יד) "רגלים" - פרט לחיגר ולחולה ולסומא ולזקן שאינו יכול לעלות ברגליו". (21) שאסור לטמא להיכנס למקדש. ושם ד: למדו שטמא פטור מן הראיה ממה שנאמר (דברים יב, ה') "ובאת שמה והבאתם שמה" - "כל שישנו בביאה (בכניסה למקדש) ישנו בהבאה (הבאת קרבן) וכל שאינו בביאה אינו בהבאה". (22) בחגיגה שם: "רבי עקיבא אומר איש איש (ויקרא כב, ד) לרבות את הערל (כטמא)". אבל ביבמות עב: פירשה רב יוסף משום דמאס, כלומר לא מריבוי הכתוב אלא מפני שהוא מאוס, וללמדנו שלא השווהו לטמא מכל וכל, אלא דווקא לעניין גבוה כגון

אלו האחד עשר פטורין, ושאר כל האנשים חייבין בראיה. החרש, אף על פי שהוא מדבר, אפילו חרש באזנו אחת - פטור מן הראיה. וכן הסומא בעינו אחת או חגר ברגלו אחת - פטור. האלם, אף על פי שהוא שומע - פטור. טמטום ואנדורגיניוס - פטורין, מפני שהן ספק אשה. מי שחציו עבד וחציו בן חורין - פטור מפני צד עבדות שבזו. ומצוין שפל אלו פטורין מן הראיה? הרי הוא אומר: יראה כל זכורך - להוציא את הנשים. ומצות עשה שאין הנשים חייבות בה - אין העבדים חייבים בה. ועוד, הרי נאמר: בבוא כל ישראל - להוציא העבדים. ונאמר: בבוא כל ישראל לראות - כשם שהן באין להראות לפני ה', כך הם באים לראות הדר קדשו ובית שכינתו. להוציא סומא, שאינו רואה. אפילו נסמית עינו אחת, שהרי אין ראיתו שלמה. ושם נאמר: למען ישמעו - להוציא מי שאין לו שמיעה גמורה. ולמען ילמדו - להוציא מי שאינו מדבר; שכל המצוה ללמד - מצוה ללמד. ונאמר: בעלתך לראות את פני ה' - מי שייכול לעלות ברגליו, להוציא חגר וחולה וזקן וענגי. וכבר פארנו בהלכות ביאת המקדש, שאין הטמא ראוי לביאה, וכן הערל מאוס פטמא.

~ נקודות משיחות קודש ~

"הסומא בעינו אחת.. פטור. ומנין שכל אלו פטורין מן הראי'... נאמר בבוא כל ישראל לראות, כשם שהם באים להראות לפני ה', כך הם באים לראות הדר קדשו ובית שכינתו, להוציא סומא שאינו רואה, אפילו נסמית עינו אחת, שהרי אין ראיתו שלמה גמורה".

מבואר ב'אור התורה' על מסכת חגיגה, מה הוא רואה אותך בשתי עיניו, אף אתה כו' וענין שתי עיניו של אדם הוא ממכ"ע וסוכ"ע. ומעתה מבוארים שני הלשונות: "הדר קדשו" - סוכ"ע, "ובית שכינתו" - ממכ"ע.

(עלפי יין מלכות ספר קרבנות סימן ד)

(2) שוטה הוא "מי שנטרפה דעתו ונמצאת דעתו משובשת תמיד בדבר מן הדברים" (פרק ט מהלכות עדות הלכה ט) וכדעת ר' יוחנן (חגיגה ג:), שאפילו שוטה באחד מן הדברים הרי הוא שוטה. וקטן הוא זה, שאינו יכול לאחוז בידו של אביו ולעלות מירושלים להר הבית, אבל אם הוא יכול לאחוז בידו של אביו, חייב אביו להעלותו כדי לחנכו במצוות. (3) שאינו יכול לעלות ברגליו. (4) מפונק, שאינו הולך ברגליו אלא ברכיבה. ובמשנה שם: "ומי שאינו יכול לעלות ברגליו" וכן בברייתא (ד.) ופירשו בגמרא שם, שהכוונה גם לאנשים מפונקים. (5) מכיוון שאינו שומע פטור מהראייה (חגיגה ב:). (6) שם ג. דברי ר' תנחום, ולמד כן ממה שנאמר (דברים לא, יא) "באזניהם", שחרש באזנו אחת פטור מן הראייה. (7) שאין לו לא אבר זכרות ולא אבר נקבות, אלא הוא אטום. (8) "שיש לו אבר זכרות

21 בַּשָּׁנִי - פֶּטֹר מִן הָרֹאֵה וּמִן הַחֲגִיגָה, שְׁפִיּוֹם
22 חֻבְתּוֹ הִיָּה פֶטֹר; שְׁכָל יָמוֹת הַחֲגִיגָה³³ תִּשְׁלֹמִי
23 רֹאשׁוֹן הֵן³⁴, כִּמּוֹ שְׁבָאֲרָנוּ. וְכֵן אִם נִטְמָא בְּלִילִי
24 יוֹם טוֹב הָרֹאשׁוֹן, אָף עַל פִּי שְׁטֵהָר לְמַחֲרָ³⁵ -
25 פֶּטֹר³⁶. אָבָל אִם נִטְמָא בְּיוֹם רֹאשׁוֹן³⁷ - הָרִי זֶה
26 חֵיב לְהֵבִיא חֲגִיגָתוֹ וְרֹאשׁוֹ בְּתוֹךְ יָמֵי הָרִגְל
27 בְּשִׁטְהָר.

(33) כלומר שאר ימי החג. (34) כר' יוחנן שם. וכיוון שביום הראשון לא היה בר חיוב, אין עליו חיוב להשלים בשאר הימים. (35) ביום שני של חג. (36) שהרי טמא פטור מן הראיה והחגיגה, ראה למעלה הלכה א, וכיוון שנפטור ביום הראשון לא היה לו אף רגע של חיוב ביום, שהרי נטמא בלילה, - שוב אינו חייב להשלים בשאר הימים. וכדעת חזקיה (שם) שהוא רבו של ר' יוחנן (מאירי שם ולחם משנה). (37) שהיה לו רגע של חיוב ביום לפני שנטמא, שוב יש עליו חיוב תשלומין בשאר הימים.

ו. מִי שֶׁבָּא לְעֹזֶרָה בְּתוֹךְ יָמֵי הַחֲגִיגָה³⁸ - אֵינוֹ חֵיב לְהֵבִיא עוֹלָה בִּידּוֹ בְּכָל עֵת שְׁיִפְנֹס³⁹. שְׁזָה שְׁנֹאמֵר:
וְלֹא יֵרָא פָנֵי רִיקָם - אֵינוֹ אֱלָא בְּעֶקֶר הָרִגְל בְּלִבְדּוֹ,
שֶׁהוּא יוֹם רֹאשׁוֹן אוֹ תִּשְׁלֹמִי רֹאשׁוֹן⁴⁰. וְאִם הֵבִיא בְּכָל עֵת שְׁיִבִיא - מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ וּמְקַרִּיבִין אוֹתָהּ
לְשֵׁם עוֹלַת רֹאֵה, שֶׁהָרֹאֵה אֵין לָהּ שְׁעוֹר.

(38) כל הלכה זו היא כדעת רבי יוחנן החולק על ריש לקיש, ולפי הלשון הראשון שבגמרא חגיגה ז. הסובר שאין למצות ראיה שיעור, בין לראיית פנים ובין לעניין הבאת קרבן, וראה במאירי שם הטעם שאנו פוסקין כלשון ראשון אף כי בכל התלמוד אנו פוסקין כלשון אחרון. (39) כיוון שכבר הקריב פעם אחת. (40) אם לא חג ביום הראשון שחייב בתשלומין בשאר הימים.

ז. הַפְּרִישׁ⁴¹ עֶשֶׂר בִּהְמוֹת לַחֲגִיגָתוֹ וְהִקְרִיב מֶהֵן מִקְצֵתָן בְּרֹאשׁוֹן וּפְסָק⁴² - שׁוֹב אֵינוֹ חֹזֵר וּמְקַרִּיב הַשָּׂאֵר⁴³, שֶׁהָרִי שִׁיר אוֹתָם⁴⁴. וְאִם לֹא פָּסַק, אֱלָא דִּחְקוֹ הַיּוֹם וְלֹא יָכוֹל לְהִקְרִיב הַיּוֹם⁴⁵ - מְקַרִּיב הַשָּׂאֵר לְמַחֲרָ⁴⁶.

(41) סתם ולא פירש שמפריש ליום ראשון. (42) הפסיק ולא הקריב את השאר, והיה לו עוד שהות להקריב ביום, וכמו כן היו לו אוכלין. (43) בחגיגה ח: "אמר ריש לקיש הפריש עשר בהמות לחגיגתו והקריב חמש ביום טוב ראשון חוזר ומקריב חמש ביום טוב שני, ר' יוחנן אמר כיוון שפסק שוב אינו מקריב, אמר ר' אבא ולא פליגי (ר' יוחנן ור' שמעון בן לקיש) כאן (ר' יוחנן, מיירי) בסתם (הפריש את הבהמות סתם) וכאן (רבי שמעון בן לקיש מיירי) במפרש (שאמר מפורש שהוא מפריש את כולן ליום ראשון, חוזר ומקריבן שאינו אלא תשלומי ראשון - רש"י שם). (44) ומגלה על ידי כך, שאין רצונו שיהיו ליום ראשון. (45) פירוש, שהזמן היה דחוק ולא הספיק להקריב את הכל, וכמו כן אם לא היו לו אוכלין במדה מספקת (גמרא שם).

בראייה ובביאת מקדש ועבודת קרבנות. אבל למי חטאת, כשר ערל לקדש ולהזות.

ב. הַמְקַמֵּץ, וְהוּא שֶׁמְלֹאכְתּוֹ לְקַבֵּץ צוֹאֵת פְּלָבִים וְכִיּוּצָא בֵּהֶן לְעֵבֶד הָעוֹרוֹת²³ אוֹ לְרִפּוּאָה, וְכֵן הַמְצַרֵּף נִחְשֵׁת בְּמַחֲבֵץ שְׁלֹ²⁴ וְהָעֲבָדִין²⁵, אָף עַל פִּי שֶׁהֵן מְאוּסִין מִפְּנֵי מְלֹאכְתָּן - הָרִי אֵלּוֹ מְטַהֲרִין גּוֹפֵן וּמַלְבּוּשָׁן וְעוֹלִין בְּכָלל יִשְׂרָאֵל לְרֹאשׁוֹת²⁶.

(23) "ראיתי ששורין בהן הבגדים לפני כיבוסן יום או יומיים", וראה רש"י בבא בתרא יז. דיבור המתחיל נברכת הכובסין. (24) כלומר כורה נחושת ממקום מוצאו מן הארץ, וכרבה בר בר חנה בכתובות שם. (25) מעבדי עורות. (26) בחגיגה ד. ז: "אחרים אומרים המקמץ והמצרף נחושת והבורסי פטורין מן הראיה, שנאמר (שמות כג) "כל זכורך" מי שיכול לעלות עם כל זכורך יצאו אלו שאינן ראויין לעלות עם כל זכורך (שוחן רע)". וראה במאירי (שם) שכתב שאין הלכה כאחרים ואדרבה "כל לרבות הוא ולא למעט, ויטהרו גופם ומלבושם ויעלו". והכסף-משנה כתב שם בשם הר"י קורקוס ש"אחרים" אינם ממעטים אלא בעודם במאסותם, אבל כשיטהרו הרי הם כשאר כל אדם.

ג. כָּל קָטָן שֶׁיָּכוֹל לְאַחֵז בִּידּוֹ שֶׁל אָבִיו וְלַעֲלוֹת מִירוּשָׁלַיִם לְהֵר הַבֵּית²⁷ - אָבִיו חֵיב לְהַעֲלוֹתוֹ וְלִהְרֹאוֹת בּוֹ, כְּדִי לְחַנּוּכוֹ בְּמִצּוֹת; שְׁנֹאמֵר: יִרְאֶה כָּל זְכוּר²⁸. וְאִם הִיָּה הַקָּטָן חֲגֹר אוֹ סוּמָא אוֹ חֲרֹשׁ, אֲפִלּוּ בְּאַחַת - אֵינוֹ חֵיב לְחַנּוּכוֹ, אָף עַל פִּי שֶׁהוּא רֹאִי לְרִפּוּאָה²⁹; שְׁאֵלּוֹ הִיָּה גְדוֹל וְהוּא פָּךְ³⁰ - הִיָּה פֶטֹר, כִּמּוֹ שְׁבָאֲרָנוּ.

(27) כבית הלל במשנה חגיגה ב. ולא כבית שמאי, שמחייבים גם אם יכול לרכוב על כתיפיו של אביו, שהוא קטן ביותר. (28) ברייתא שם ובגמרא אמרו, שחינוך הקטן אינו אלא מדרבנן והפסוק "כל זכורך" אינו אלא אסמכתא בעלמא. ורבינו נמשך אחר לשון הברייתא (לחם משנה). (29) וכשיתרפא יהיה חייב, בכל זאת אין חיוב על אביו לחנכו עכשיו. (30) לפיכך לא חייבו את אביו לחנכו.

ד. כָּל הַחֵיב בְּרֹאֵה - חֵיב בַּחֲגִיגָה, וְכָל הַפֶּטֹר מִן הָרֹאֵה - פֶּטֹר מִן הַחֲגִיגָה. וְכָלֵן חֵיבִין בְּשִׁמְחָה, חוּץ מִחֲרֹשׁ שׁוֹטָה וּקְטָן³¹ וְעֶרֶל וְטָמֵא. חֲרֹשׁ שׁוֹטָה וּקְטָן - מִפְּנֵי שְׁאֵינָן בְּגֵי חֵיבּ הָרִי הֵן פֶּטֹרִין מִכָּל מִצְוֹת הָאֱמִירוֹת בְּתוֹרָה; וְעֶרֶל וְטָמֵא - מִפְּנֵי שְׁאֵינָן אוֹכְלִים בְּקִדְשִׁים וְאֵינָן רְאוּיִין לְבִיָּאָה, כִּמּוֹ שְׁבָאֲרָנוּ בְּהִלְכוֹת בִּיָּאֵת הַמְקַדְּשׁ³² וּבְהִלְכוֹת מַעֲשֵׂה הַקְּרָבָנוֹת.

(31) שם בדף ב: וחרש הוא שאינו שומע ואינו מדבר, אבל מדבר ואינו שומע או שומע ואינו מדבר חייב בשמחה (שם). (32) בפרק ג לעניין טמא. ובפרק ב הלכה יב לעניין ערל (שמשלח קרבנותיו, אבל הוא עצמו אינו בא לעזרה).

ה. מִי שֶׁהִיָּה חֲגֹר אוֹ סוּמָא בְּיוֹם רֹאשׁוֹן וְנִתְרַפָּא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ובאשם⁵⁹ ובככור⁶⁰ ובחזה ושוך⁶¹; שְׁמֶצְהָ זו⁶² היא¹³
לְשֶׁמֶחַ בְּאֵכִיל בָּשָׂר לְפָנָי ה' ⁶³, וְהָיָה אֶכְלוֹ⁶⁴. אֲבָל¹⁴
אֵין יוֹצֵאִין יְדֵי חוֹבְתָן לֹא בְעוֹפוֹת וְלֹא בְמִנְחוֹת,¹⁵
שְׂאִינָן בָּשָׂר הַמְשֻׁמָּח⁶⁵. כָּכֹר בְּאֶרְנוֹ בְּפִסְחִים,¹⁶
שְׁחִיגֵת אֲרִבְעָה עָשָׂר⁶⁶ רִשּׁוֹת. לְפִיכָּךְ⁶⁷ אֵין אָדָם¹⁷
יוֹצֵא בָּהּ יְדֵי חוֹבַת חֲגִיגָה⁶⁸, אֲלָא יוֹצֵא בָּהּ חוֹבַת¹⁸
שְׁמִחָה⁶⁹.¹⁹

(55) שנדר (=שאמר הרי עלי שלמים) או שנדר (=שאמר הרי זה שלמים) כל השנה, ושלמים נאכלים לבעלים והביאן כשעלה לרגל, ושלמי נדרים ונדבות קריבין ביום טוב לשם שלמי שמחה. (56) נראה שגם בשלמי שמחה אין מביאין אותו ביום טוב, גזירה שמא יעשר, כמו שכתב לעניין שלמי חגיגה (למעלה הלכה ט). (57) יוצאין ידי חובתן. (58) שבשרה נאכל לזכרי כהונה בעזרה, ראה בפרק ז מהלכות מעשה הקרבנות הלכה א. (59) שבשרו נאכל לזכרי כהונה בעזרה כחטאת. (60) שבשרו נאכל לכהנים (שם הלכה כה). (61) שהורמו משלמי העולים לרגל, והם נאכלים לכהנים. (62) של שמחה. (63) ואין שמחה אלא בבשר (פסחים ק ט). ודרשין בחגיגה ח. מהכתוב "ושמחת בחגך" (דברים ז, יד) "לרבות כל מיני שמחות לשמחה". (64) ואין צורך להקריב באופן מיוחד שלמי שמחה, שלא ההקריבה היא המצוה, אלא אכילת בשר הקרבנות, והרי אכלו. (65) בגמרא שם ח: "רב אשי אמר מ'ושמחת" נפקא, יצאו אלו שאין בהן שמחה". (66) בחדוש ניסן. (67) כלומר, משום שהיא רשות, יוצא בה ידי חובת שמחה, שאם הייתה חובה, לא היו יוצאין בה משום שמחה, כיוון שגם היא מצוה לפסח, וכמו שאינו יוצא בחגיגה חובת שלמי שמחה, שהרי שלוש מצוות נצטוו לחג, כן אם הייתה חגיגת י"ד חובה לא היה יוצא בה ידי חובת שמחה (אור שמח). (68) כלומר, חגיגת חמשה עשר. כמבואר למעלה (הלכה ח) שאינה באה אלא מן החולין. (69) פסחים ע. ברייתא של בן תימא. וסובר רבינו שחכמים אינם חולקים עליו, אלא במה שאמר שאינה נאכלת אלא ליום ולילה, אבל במה שאמר "יוצא בה ידי חובת שמחה ואינו יוצא בה ידי חובת חגיגה" - אינם חולקים עליו.

יא. מִי שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁלָמִי נָדָר אוֹ נִדְבָה⁷⁰ וְשִׁחְטָן מְעַרֵב²⁰
יוֹם טוֹב⁷¹, אָף עַל פִּי שְׂאֵכָלָן בְּיוֹם טוֹב - אֵינוֹ יוֹצֵא²¹
בָּהּ יְדֵי חוֹבַת חֲגִיגָה, שְׂאִינָה בָּהּ אֲלָא מִן הַחֲלִין,²²
אֲבָל יֹצֵא בָּהּ יְדֵי חוֹבַת שְׁמִחָה.²³

(70) בפסחים עא. "כי אתא רבין אמר רבי אלעזר שלמים ששחטן מערב יום טוב יוצא בהן משום שמחה ואין יוצא בה משום חגיגה". ובתוספות (שם ע:): דיבור המתחיל שלמים, כתבו שאפילו אם הקדישן מתחילה לשם חגיגה אינו יוצא בה ידי חגיגה, כיוון ששחטן מערב יום טוב, אבל מדברי רבינו שכתב "מי שהיו לו שלמי נדר או נדבה", נראה שאם הקדישם לשם חגיגה, יוצא בה ידי חגיגה, ואין צריך לשחוט דווקא ביום טוב. (71) כן הוא בגמרא שם. ונאמר כן משום הסיפא, להשמיענו שאף על פי ששחטן מערב יום

(46) שהרי אין כאן שום גילוי שאין רצונו שיהיו ליום ראשון, והרי זה כמפרש ליום ראשון, שבוודאי מקריב אחר כך, שאין זה אלא תשלומין לראשון.

ח. עוֹלַת רֹאֵיָה אֵינָה בָּאָה אֲלָא מִן הַחֲלִין⁴⁷,
בְּשָׂאָר הַקְּרִבָּנוֹת שְׂאֵדָם חֵיב בָּהֶן⁴⁸. אֲבָל שְׁלָמִי²
חֲגִיגָה בָּאוֹת מִמְּעוֹת מְעַשֵּׂר שְׁנֵי הַמְּעַרְבוֹת עִם³
מְעוֹת חֲלִין⁴⁹, לֹאֲחֵז מִן הַמְּעַרְבָּת בְּהֵמָה וּמִקְרִיבָה⁴
שְׁלָמִי חֲגִיגָה⁵⁰. וְהוּא שְׂאִינָה שְׁעוֹר אֲכִילָה⁵
רִאשׁוֹנָה מִן הַחֲלִין⁵¹. מִפְּנֵי שְׁשֻׁלְמִי חֲגִיגָה חוֹבָה,⁶
וְכָל שֶׁהוּא חוֹבָה אֵינוֹ בָּא אֲלָא מִן הַחֲלִין⁷².⁷

(47) כלומר, אין קונים אותה אלא במעות חולין ולא במעות הקדש (משנה חגיגה ז: וגמרא שם). (48) שכל דבר של חובה צריך להביאו ממעות של חולין. ולמדו זאת ממה שנאמר (דברים טז, י) "ועשית חג שבועות לה' אלוך מן נדבת ירך אשר תיתן" - "מסת, מלמד שאדם מביא חובתו מן החולין", - "מסת" הוא חולין, כמו שנאמר (אסתר י, א) "וישם המלך אחשוורוש מס על הארץ" (חגיגה ח). (49) כבית הלל (חגיגה ח). ולמדו זאת ממה שנאמר (דברים שם) "כאשר יברכך ה' אלוך", ובזה ריבתה התורה גם תערוכות (שם). (50) כר' יוחנן החולק על חזקיה, שם, שסובר טופלין (מחברין) מעות למעות ואין טופלין בהמה לבהמה ולא כחזקיה הסובר להיפך, ועיין כסף משנה. וכל זה אינו אלא בחגיגה שמצינו בה ריבוי בתורה (ראה למעלה). אבל עולת ראייה אינה באה אלא מן החולין בלבד. (51) צריך שיהיה במעות של החגיגה מעות של חולין בשיעור של אכילה הראשונה. כן הוא בחגיגה שם וברייתא של חזקיה וסובר רבינו שהוא הדין לר' יוחנן (כסף משנה). (52) לפיכך צריך שיהיה שיעור אכילה ראשונה מן החולין.

ט. וְיוֹצֵא אָדָם יְדֵי חוֹבַת שְׁלָמִי חֲגִיגָה בְּמַעֲשֵׂר⁸
בְּהֵמָה⁵³. וְאֵין מְבִיאִין אוֹתוֹ בְּיוֹם טוֹב, גְּזֵרָה שְׁמָא⁹
יַעֲשֶׂר בְּיוֹם טוֹב⁵⁴.¹⁰

(53) חגיגה ח. "תניא כוותיה דחזקיה (סובר טופלין בהמה לבהמה ואין טופלין מעות למעות) "מסת" (דברים טז) מלמד שאדם מביא חובתו מן החולין. בית שמאי אומרים יום ראשון מן החולין, מכאן ואילך מן המעשר. ובית הלל אומרים אכילה ראשונה מן החולין, מכאן ואילך מן המעשר ושאר כל ימות הפסח אדם יוצא ידי חובתו במעשר בהמה", ומפרש רש"י שהמדובר בשאר ימות הפסח הוא לעניין שמחה, אבל רבינו מפרש שהמדובר הוא לעניין שלמי חגיגה שיוצאין ידי חובת שלמי חגיגה במעשר בהמה. (54) "ואי אפשר לעשר ביום טוב משום סקרתא" (חגיגה שם). כלומר משום הצבע האדום שצובע את המעשר. ולולא זה מותר להקריב, ואין זה כנדרים ונדבות שאינם קרבים ביום טוב (למעלה פרק א הלכה ח), לפי שמקריבו לשם חגיגה, ולולא זה מותר להקדישו ביום טוב אף על פי שאין מקדישים ביום טוב, לפי שחייב מן התורה להקדישו.

י. יוֹצֵאִין יִשְׂרָאֵל יְדֵי חוֹבַת שְׁלָמִי שְׁמִחָה בְּנִדְרִים¹¹
וְנִדְבּוֹת⁵⁵ וּבְמַעֲשֵׂר בְּהֵמָה⁵⁶, וְהַפְּהָנִים⁵⁷ - בְּחִטָּאת⁵⁸

בטורה, ואין החגיגה באה אלא מן החולין. (82) בעניין שמחת החג. (83) "כדרוש רב יהודה בר' סימן בפסיקתא, אתה יש לך ד' בני בית, בנך, בתך, עבדך ואמתך, אף אני יש לי ד', הלוי, הגר, היתום והאלמנה, וחייב אתה לשמח את כולם. (84) שהיה הקדימו הכתוב לכולם. וכן הוא בספרי (פרשת ראה לדברים טז, יד) "אתה ובנך ובתך עבדך ואמתך והלוי והגר והיתום והאלמנה אשר בשעריך", - "חביב חביב קודם". (85) כמו שנאמר: "והלוי אשר בשעריך לא תעזבו כי אין לו חלק ונחלה עמך". (86) מעשר ראשון שצריך לתת ללוי (פרק א מהלכות מעשרות הלכה א). (87) כלומר, שעזב אותו מלשמחו בשלמי שמחה וחגיגה, או שמשחה מעשרותיו ברגלים. (88) שכל מקום שנאמר השמר, פן ואל, אינו אלא לא תעשה.

פרק שלישי

(1) יבאר שמצות עשה להקהיל כל ישראל בכל מוצאי שמיטה בעלותם לרגל.

- א. מצות עשה להקהיל² כל ישראל, אנשים ונשים וטף, בכל מוצאי שמיטה³ בעלותם לרגל ולקרות באזניהם מן התורה פרשיות⁴ שהן מזרזות אותן במצות ומחזקות ידיהם בדת האמת. שנאמר: מִקֵּץ שָׁבַע שָׁנִים בְּמִעַד שָׁנָה הַשְּׁמִטָּה בָּחַג הַסְּכּוֹת. בְּבֹא כָל יִשְׂרָאֵל לְרֹאוֹת יְגֻמָּר. הִקְהֵל אֶת הָעָם הָאֲנָשִׁים וְהַנָּשִׁים וְהַטָּף וְגֵרָךְ אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ וְגֻמָּר.⁵

~ נקודות משיחות קודש ~

"מצות עשה להקהיל כל ישראל אנשים ונשים וטף בו ולקרות באזניהם מן התורה פרשיות שהן מזרזות אותן המצוות ומחזקות ידיהם בדת האמת בו".

וצריך להבין, מדוע שינה כאן הרמב"ם מהרגלו להקדים בתחילת ההלכות הדנות במצוה, רק את תוכן המצוה בתכלית הקיצור, והקדים להאריך בביאור פרטי ההלכה, ובפירוט תוכן של הפרשיות ומטרת קריאתן, ולא כתב בקיצור "לקרות באזניהם פרשיות מן התורה".

גם להלן בהלכה ו' צריך להבין, מדוע האריך בטעם מצוה זו "שלא קבעה הכתוב אלא לחזק דת האמת, ויראה עצמו כאילו עתה נצטווה בה ומפי הגבורה שומעה, שהמלך שליח הוא להשמיע דברי האל, שהסברת טעם המצוה באופן ובאורך כזה, אינו דבר רגיל בספרו "הלכות הלכות". ויש לומר שלשיטת הרמב"ם ענינה של המצוה "לחזק דת האמת" אינה רק טעם של המצוה או תוצאה של קיומה, אלא שזהו תוכן המצוה, ולכן נקט הרמב"ם כל הפרטים "לקרות באזניהם מן התורה פרשיות שהן מזרזות אותם במצוות ומחזקות ידיהם בדת האמת", כי ענין זה שבמצוות 'הקהל' הוא מגוף ועצם המצוה.

על-פי־זה יובן גם מה שכתב בהלכה ו' "שלא קבעה הכתוב אלא לחזק דת האמת", בתור ביאור להתחלת ההלכה "וגרים שאינם מכירין חייבין להכין לבם ולהקשיב אזנם

טוב יוצא בהם משום שלמי שמחה. אבל לענין חגיגה אינו יוצא בהם, אף אם שחטן ביום טוב.

- יב. אף על פי ששחטן קדם הרגל, הואיל ואוכל מהן ברגל - יצא ידי חובתו; שאינו צריך לשחט שלמי שמחה בשעת שמחה.

- יג. לא יביא אדם תודה⁷² ביום ארבעה עשר⁷³, מפני החמץ שבה⁷⁴, שאין מביאין קדשים לבית הפסול⁷⁵. ואם הביא⁷⁶ - יוצא פה ידי חובת שמחה⁷⁷, כמו שבארנן⁷⁸.

(72) קרבן הודאה על הנס שנעשה לו. (73) בניסן. (74) שעל קרבן תודה מקריב לחם חמץ (ויקרא ז, יג). (75) לשריפה. משום שאינו יכול לאכול חמץ בערב פסח אלא עד ארבע שעות ומתוך כך חמץ שבה בא לידי נותר (ביצה יט: וברש"י שם). (76) כלומר בארבעה עשר, כנ"ל. (77) כלומר, בליל הפסח (שאילו למחר, היא נפסלת בלינה. וראה בכסף משנה ולחם משנה) ואף על פי שאמרו (פסחים עא.) שאין חובת שמחה אלא בליל יום טוב אחרון של חג, שיש שמחה לפניו, ולא בליל יום טוב ראשון של חג, שאין שמחה לפניו - זה אינו אלא בשאר ימים טובים, אבל בליל יום טוב ראשון של פסח, שיש בו בעצמו שמחה, שהרי אוכלים בו הפסח ויוצאים בו ידי חובת שמחה, כמו שיוצאים בככור ובמעשר בהמה, יש בו גם חובת שמחה. (78) למעלה בהלכה י', שיוצאין ידי חובת שלמי שמחה בנדרים ונדבות, ובהלכה יב שאינו צריך לשחוט שלמי שמחה בשעת שמחה.

- יד. האומר: הרי עלי תודה שאצא פה ידי חובתי לשם חגיגה⁷⁹ - חייב להביא תודה⁸⁰, ואינו יוצא פה ידי חגיגה; שאין חגיגה פאה אלא מן החולין⁸¹. כשיזבח אדם שלמי חגיגה ושלמי שמחה - לא יהיה אוכל הוא ויבניו ואשתו בלבד וידמה שיעשה מצוה גמורה, אלא חייב לשמח העניים והאמללים, שנאמר⁸²: והלוי והגר והיתום והאלמנה⁸³. מאכיל הכל ומשקן כפי עשרו. ומי שאכל זבחיו ולא שמח אלו עמו - עליו נאמר: זבחייהם כלחם אונים להם, כל אכליו וטמאו, פי לחמם לנפשם. ומצוה בלוי יותר מן הכל⁸⁴, לפי שאין לו לא חלק ולא נחלה⁸⁵, ואין לו מתנות בפשו. לפיכך צריך לזמן לזמן על שליחנו ולשמחם, או לתן להם מתנות בשר עם מעשר שלהם⁸⁶, כדי שיימצאו בו צרכיהם. וכל העוזב את הלוי מלשמחו ושוהה ממנו מעשרותיו ברגלים⁸⁷ - עובר בלא תעשה, שנאמר: השמר לך פן תעזב את הלוי⁸⁸.

(79) כלומר, מפריש קרבן תודה ומתנה שהוא מפריש אותו לשם תודה בתנאי, שיוכל לצאת בו ידי חובת החגיגה. (80) נתחייב מיד בהבאת תודה. (81) שמיד שאמר הרי עלי תודה נתחייב להביאה, וכשמתנה אחר כך על מנת לצאת בו ידי חובת החגיגה, אין זה כלום, כיוון שכבר נתחייב

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

פרשיות התורה. ומדברי רבינו נראה, שחזן מזה יש גם מצוה להקהיל את העם, והחייב הוא על ב"ד הגדול שבירושלים או על המלך (הגאון אדר"ת בקונטרס "זכר למקדש"). (3) במוצאי השנה השביעית, וראה להלן הלכה ג. (4) ראה להלן הלכה ג, איוז פרשיות. (5) "למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו את ה' אליכם ושמו לעשות את כל דברי התורה הזאת" (שם לא, יג).

- ב. כָּל הַפֶּטוּר מִן הָרִאִיָּה - פֶּטוּר מִמִּצְוַת הַקֹּהֵל,⁶
חוץ מן הנָּשִׁים וְהַטָּף וְהַעֲרֵל.⁸ אֲבָל הַטָּמֵא פֶּטוּר
מִמִּצְוַת הַקֹּהֵל; שְׁנֵאמֹר: כָּבוֹא כָּל יִשְׂרָאֵל, וְזֶה אֵינוֹ
רָאוּי לְבִיָּאָה. וְהַדָּבָר בְּרוּר שֶׁהַטָּמֵא וְהָאֲנִדְרוּגִינוֹס
חִיבִין, שֶׁהֵרִי הַנָּשִׁים חִיבֹת.⁹

(6) בחגיגה ג. למדו מצות ראיה בגזירה־שוה "ראיה ראיה" מהקהל, שכתוב בה: "הקהל את העם וכו' בבוא כל ישראל ליראות". וכשם שלמדנו בסוגיא זו ראיה מהקהל, כך נראה ללמוד הקהל מראיה, וכל הפטור מראיה פטור מהקהל, חוץ וכו' וכן כתבוה גדולי המחברים" (מאירי שם).
(7) שמפורשין בפסוק הקהל וכו' והנשים והטף. ובחגיגה שם אמרין אנשים באים ללמוד, נשים באות לשמוע, טף למה הם באים? כדי ליתן שכר למביאיהם. ועבדים פטורים, שאינן בכלל "כל ישראל", ראה למעלה פ"ב הלכה א ובלחם־משנה כאן. (8) אף כי ערל הוא כטמא לענין פטור ראיה (ראה למעלה פ"ב הלכה א), אינו כטמא לענין הקהל. שגם בראיה אינו כטמא אלא מדרבנן, מטעם שהוא מאוס, אבל מן התורה הוא ראוי לביאה, ולפיכך חייב הוא בהקהל, שהרי ראוי הוא ליראות מן התורה (ראה מה שכתב הרב בצ"י רבינוביץ בקובץ "הקהל"). (9) וכל פטורים של טומטום ואנדרוגינוס ממצות ראיה אינו אלא משום שהם ספק אשה (ראה למעלה פ"ב הלכה א).

- ג. אֵימָתִי¹⁰ הָיוּ קוֹרִיין? בְּמוֹצָאֵי יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן
שֶׁל חַג הַסִּפּוֹת, שֶׁהוּא תַּחֲלַת יָמֵי חָלוֹ שֶׁל מוֹעֵד¹¹
שֶׁל שְׁנָה שְׁמִינִית. וְהַמָּלֶךְ הוּא שִׁיקְרָא בְּאַנְיָהֶם.¹²
וּבַעֲזֶרַת הַנָּשִׁים הָיוּ קוֹרִיין.¹³ וְקוֹרָא פֶּשֶׁהוּא יוֹשֵׁב.¹⁴
וְאִם קָרָא מְעַמֵּד - הָרִי זֶה מְשַׁבֵּחַ.¹⁵ מִהֵיכָן הוּא
קוֹרָא? מִתַּחֲלַת חֲמֵשׁ אֲלֵה הַדְּבָרִים¹⁶ עַד סוֹף פְּרִשְׁת
שְׁמַע¹⁷, וּמִדֶּלֶג לְיָהֳיָה אִם שְׁמַע¹⁸ וְגוֹמֵר, וּמִדֶּלֶג
לְעֵשֶׂר תַּעֲשֶׂר¹⁹, וְקוֹרָא מֵעֵשֶׂר תַּעֲשֶׂר עַל הַסֹּדֶר
עַד סוֹף בְּרִכּוֹת וּקְלָלוֹת²⁰, עַד מִלְּבַד הַבְּרִית אֲשֶׁר
כָּרַת אֲתָם בְּהִרְבֵּי²¹, וּפּוֹסֵק.²²

(10) משנה בסוטה מא. (11) בגמרא שם "ואי כתב רחמנא בחג הסוכות, הוה־אמינא אפילו יו"ט אחרון, כתב רחמנא בבוא כל ישראל מאתחלתא דמועד". (12) במשנה שם. [ואם אין מלך בישראל, קורא הכהן הגדול. ראה בספרי "זמנים" עמודים פא ועח והערה 3]. (13) בגמרא שם מא: (14) במשנה שם. (15) שם במשנה "אגריפס המלך עמד וקבל וקרא עומד ושבוהו חכמים". [ואעפ"י ש"המלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול" - כיון שעשה כן מחמת המצוה אין זה בזיון (גמרא שם). ואין זה דומה למה שאמרו

לשמוע באימה ויראה וגילה ברעדה כיום שניתנה בו בסיני... אפילו חכמים גדולים... חייבין לשמוע בכוונה גדולה יתירה כו". כי "חיזוק דת האמת" אינו רק עניין הבא כתוצאה ממצוה זו, אלא שהוא עצם המצוה, ומשום כך פשיטא שחייב ה"כוונה", מוטל על כל אחד ואחד.

(על־פי יין מלכות' ספר קרבנות סימן ה)

~ נקודות משיחות קודש ~

"מצות־עשה להקהיל כו'... ומוצא זה אינה אלא בזמן שישראל על אדמתן, משא"כ לאחר שחרב ביהמ"ק וגלו ישראל... בטלה מצות הקהל".

וצריך עיון בטעם הדבר, מדוע אין עושים בזמן הזה זכר ל'הקהל' שהיה בזמן הבית, והלא מצינו כמה וכמה עניינים שעושים זכר למקדש כתקנת ריב"ז "שיהא לולב ניטל במדינה שבעה זכר למקדש", וכן עליה לרגל ש"אף לאחר החורבן היו מתאספים ג"כ מכל הסביבות בירושלים לרגל, כמו שעושים גם היום", ועל־דרך־זה בעוד עניינים.

יש שכתבו שהסיבה היא מכיון שקיום מעמד של 'הקהל' בגלות יכול להתפרש בעיני אומות העולם כמרידה במלכות, ויש בזה משום חשש פקו"נ דרבים מישראל. אלא שמצינו שגם בזמן הגלות היו תקופות שונות שבהם קיבלו ישראל רשיון ממלכות המדינה לקיים שלטון והנהגה משלהם, ולדוגמא נשיאותו של רבי וריש גלותא שבבבל שנמשכה כמה וכמה שנים וביניהם גם מוצאי שמיטה, ואעפ"כ לא מצינו שהקהילו את העם זכר למקדש.

ויש לומר הביאור בזה: פירוש המנהג לעשות "זכר" הוא כשהדבר עצמו אינו קיים, ועל־ידי הפעולה המסוימת עושים "זכר" לאותו עניין שאינו. דוגמא לדבר מצינו ב"כור" שעשה הלל זכר למקדש, והרי "כור" זה אינו דומה כלל, שהרי אין בו אכילת בשר שהוא עניין עיקרי בחיוב קרבן הפסח.

עפ"ז מובן מדוע אין עושים זכר למעמד "הקהל" שהיה במקדש, כי הפעולה של הקהלת העם לזרז ולחזק ידיהם בדת האמת אינה "זכר" בלבד, אלא זהו עצם העניין של "הקהל את העם כו'", ואילו בהעדר העניין העיקרי של "הקהל את העם" לא נשאר אפילו "זכר" בלבד. ולכן במשך כל הדורות לא מצינו מעמד של "הקהל" במוצאי שמיטה, כי לעניין זה אין לעשות "זכר" בלבד אלא רק את עצם העניין שאין לעשותו בזמן הזה ללא ביהמ"ק ומלך, כדי שלא יהיה זלזול ח"ו בקדושת המעמד הנעלה והנשגב – "הקהל" – בבית המקדש.

(על־פי יין מלכות' ספר עבודה סימן ו)

(2) הסמ"ג (הלכות חגיגה) כתב, שהמצוה מוטלת על כל אחד ואחד מישראל לבוא ולשמוע אל המלך כשקורא את

ישראל שתעמד מלכותם, וחותם בה: הבהור
בישראל⁴³. ששית מתפלל על הפהנים שירצה האל
עבודתם, וחותם בה: ברוך אתה יי מקדש הפהנים.
שביעית מתחנן ומתפלל בה כפי מה שהוא יכול⁴⁴,
וחותם בה: הושע יי את עמך ישראל, שעמך
צריכין להושע. ברוך אתה יי, שומע תפלה.

(22) בתוספתא סוטה פ"ז: אותו היום עמדו הכהנים בגדירות
ובפרצות, וחצוצרות של זהב בידם ותוקעין ומריעין
(23) במשנה סוטה מא. "עושין לו בימה של עץ בעזרה".
(24) שם מא: (25) שם במשנה: "והוא יושב עליה".
(26) שמש הכנסת. (27) כן הוא במשנה שם. וראש הכנסת
הוא זה שעל פיו נחתכין דברי הכנסת, מי יפטיר בנביא, מי
יפרס על שמע, מי ירד לפני התיבה (רש"י שם מ:).
(28) סגנו של כהן גדול המשמש במקומו כשאיננו לו
טומאה (שם מב.). (29) וכן כתב בפירוש המשניות שם:
"ואמנם היו נותנין הס"ת מיד ליד לכבוד ולתפארת". וכן
כתב שם מ: "ונתנית הספר איש לאיש משום כבוד, שנאמר
ברוב עם הדרת מלך". ולכאורה נראה מדבריו, שהכוונה
להדר ולכבוד את ספר התורה, אבל בגמרא (שם מא:): "אמר
אביי, כולה משום כבודו של מלך". הרי שהמדובר לכבוד
את המלך, וראה במאירי סוטה שם, שכתב כלשון רבינו
בפירוש המשניות. ונראה מדבריו שהמדובר הוא לכבוד
המלך. (30) שם במשנה. (31) כלומר, אם רצה מקבל את
ספר התורה כשהוא בישיבה. וראה בקונטרס "זכר למקדש"
זצ"ל שכתב שרבינו למד כן ממה שאמרו במשנה (סוטה
שם): "אגריפס המלך עמד וקבל וקרא עומד", שמיותר מה
שמוזכר שעמד וקבל, וע"כ הכוונה שגם לקבל את ספר
התורה מותר בישיבה. (32) כר' יהודה, במגילה לב.
(33) בפ"ב מהלכות תפילה הלכה ה: "כל אחד ואחד מן
הקורין פותח ספר תורה ומביט למקום שהוא קורא, ואח"כ
אומר ברכו וכו' וכל העם עונין וכו' וחוזר ומברך בא"ה
אשר בחר בנו וכו'". (34) למעלה בהלכה ג. (35) ברכת
בא"ה וכו' אשר נתן לנו את תורתו וכו', ראה בהלכות
תפילה שם. (36) במשנה שם: "ברכות שכהן גדול מברך
אותן, המלך מברך אותן, אלא שנותן של רגלים תחת
מחילת העון". ושם מ: במשנה "ומברך עליה שמונה
ברכות, על התורה (ברכת התורה שלאחריה), ועל העבודה
ועל ההודיה ועל מחילת העון ועל המקדש ועל ישראל ועל
הכהנים (ועל ירושלים) והשאר תפילה". (37) היא ברכת
העבודה, שכתוב בה "הושב את העבודה". (38) היא ברכת
ההודיה. (39) שם במשנה: "אלא שנותן של רגלים תחת
מחילת העון" (שבברכת כהן גדול, ראה בפ"ג מהלכות
עבודת יוהכ"פ הלכה יא). (40) של שלש רגלים.
(41) כלומר, תפילות אלו הן קבועות לכל ואינן מיוחדות
לכהן, כמו שאר התפילות שלהלן. (42) מתפלל ברכה בפני
עצמה, שענינה הוא שיעמוד המקדש. (43) כלומר: ברוך
אתה ה' הבורח בישראל. ראה בהלכות עבודת יוהכ"פ שם.
(44) כפי מה שהוא רגיל להתחנן ולהתפלל, ראה הלכות
עבודת יוהכ"פ שם.

ה. הקריאה והברכות - בלשון הקדש⁴⁵; שנאמר: 26

(סנהדרין יח.) שהמלך אינו חולץ, אעפ"י שיש מצוה לחלוץ
(עיי' שם יט: וראה בפ"ב מהלכות מלכים הלכה ג) -
שבחליצה זו המצוה היא לבזות את היכם, שאינו רוצה
להקים לאחיו שם, כמו שכתב בהגהות מיימוני, פ"ד
מהלכות יבום הלכה ח ("זמנים" עמוד פב). ואמנם במצות
יבום, שאינה לשם בזיון, כתב רבינו בהלכות מלכים שם
טעם אחר, עיי' שם]. (16) שם במשנה. (17) דברים ו, ט.
(18) ומתחיל פרשת והיה אם שמוע (דברים יא, יג) עד סוף
הפרשה (שם, כא). (19) שם יד, כב. (20) במשנה שם:
"עשר תעשר, כי תכלה לעשר, ופרשת המלך וברכות
וקללות עד שגומר כל הפרשה", ופירש רש"י מדלג לעשר
תעשר, ומשם מדלג וקורא וכי תכלה לעשר, וברכות
וקללות, ומשם חוזר למפרע וקורא אשימה עלי מלך (שם
יז, יד) ואעפ"י שפרשת המלך מפסקת בין "עשר תעשר"
ל"כי תכלה", קורא את אלה (עשר תעשר וכי תכלה) יחד
שלא להפסיק במעשרות, ואח"כ קורא את פרשת המלך.
ורבינו שכותב שמ"עשר תעשר" הוא קורא על הסדר עד
סוף הברכות, ולא כתב שמדלג וקורא "כי תכלה לעשר",
וכמו כן לא כתב שקורא "פרשת המלך" - גורס במשנה:
"עשר תעשר וברכות וקללות עד שגומר כל הפרשה"
(לחם-משנה). (21) שם כח, סט. וראה ספרי שופטים על
הפסוק "וכתב לו את משנה התורה הזאת" (שם יז, יח):
"אין קורין ביום הקהל אלא משנה תורה". וברש"י (סוטה
שם) מפרש הטעם למה קורין פרשיות הללו, משום
שמ"אלה הדברים" עד "שמע" יש בהן קבלת עול מלכות
שמים, "והיה אם שמוע" יש בה קבלת עול מצוות, וברכות
וקללות יש בהן קבלת בריתות של תורה, "עשר תעשר"
משום שהוא זמן אסיף ומתנת עניים והפרשת תרומות
ומעשרות.

ד. כיצד הוא קורא? תוקעין בחצוצרות בכל
ירושלים, כדי להקהיל את העם²². ומביאין בימה
גדולה, ושל עץ היתה²³, ומעמידין אותה באמצע
עזרת נשים²⁴, והמלך עולה ויושב עליה²⁵, כדי
שישמעו קריאתו, וכל ישראל העולים לחג
מתקבצין סביביו. ויחזן הכנסת²⁶ נוטל ספר תורה
ונותנו לראש הכנסת²⁷, וראש הכנסת נותנו לסגן²⁸,
וסגן לכהן גדול, וכהן גדול למלך, כדי להדרו ברכ
בני אדם²⁹. והמלך מקבלו כשהוא עומד³⁰. ואם
רצה - יושב³¹. ופותח ורואה³² ומברך בדרך שמברך
כל קורא בתורה בבית הכנסת³³, וקורא הפרשיות
שאמרנו³⁴ עד שהוא גומר, וגולל ומברך לאחריה
בדרך שמברכין בבתי פנסיות³⁵. ומוסיף שבע
ברכות³⁶, ואלו הן: רצה³⁷ ה' אלהינו בעמך ישראל
וכו'. מודים³⁸ אנחנו לך וכו'. אתה בחרתנו מקל
העמים וכו'. עד מקדש ישראל והזמנים³⁹, בדרך
שמברכין בתפלה⁴⁰. הרי שלש ברכות כמטבעין⁴¹.
רביעית מתפלל על המקדש שיעמד⁴², וחותם בה:
ברוך אתה יי השוכן בציון. חמישית מתפלל על

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אמר, מפני התקיעה. ר' יצחק ב' ר' חיה אמר, מפני הבימה. ויעשו אותה מאתמול, שלא לדחוק את העזרה. א"ר מתניה, על שם לא תטע לך אשורה כל עץ". [נפסק רבינו כר' בא, כי הרי הביאה לעזרת נשים (למעלה הלכה ד) ושם אין איסור של "לא תטע לך אשורה", ראה בסוף-משנה לפ"א מהלכות בית הבחירה הלכה ט]. (55) ראה למעלה הלכה ד שהברכה השביעית, שבידך המלך אחרי קריאת התורה, היה "מתחנן ומתפלל בה כפי מה שהוא יכול", וראה בפ"א מהלכות תעניות הלכה ו ש"אין תוקעין בהן (בשבתות ובימים-טובים) לא בשופר ולא בחצוצרות, ולא זועקים ומתחננים בהם בתפילה".

סליקו להו הלכות חגיגה פסיעתא דשמיא

הלכות בכורות

- 15 יש בכללן חמש מצות. שתי מצות עשה, ושלוש
16 מצות לא תעשה, וזה הוא פרטן: (א) להפריש
17 (בכורות. ב) שלא יאכל בכור תמים חוץ לירושלים.
18 (ג) שלא יפדה הבכור. (ד) להפריש מעשר בהמה.
19 (ה) שלא יגאל מעשר בהמה.
20 וכללתי המעשר עם הבכור, לפי שמעשה שניהם
21 אחד, והכתוב כללו עמו, שנאמר: ואת דמם תזרק.
22 מפי השמועה למדו², שזה דם מעשר ודם בכור.³
23 ובאור מצות אלו בפסקים אלו:

~ נקודות משיחות קודש ~

"וכללתי המעשר עם הבכור, לפי שמעשה שניהם אחד והכתוב כללו עמו כו".

וצריך להבין מדוע באמת כלל הכתוב את מעשר ובכור יחד, והלא הם שני דברים הפכים במהותם, שהרי מעשר עניינו סוף וחותם של ספירת קבוצה, ואילו בכור הוא ראשון לאלה הנולדים אחריו, ומדוע כלל הכתוב יחד.

ויש לומר שהיא הנותנת, ומכיון שבכור עניינו תחילה, ומעשר עניינו סוף, כלל הכתוב יחד על-פי הכלל הידוע ש"נעוץ תחילתן בסופן וסופן בתחילתן", היינו שהתחלה והסוף קשורים זה בזה. כלומר: לא רק שאין בזה סתירה אלא ששייכותו של הראשון לאחרון גדולה יותר משייכותו לשני או לשלישי.

(על-פי "זין מלכות" ספר קרבנות סימן ז)

(1) צ"ל: את. (2) פסחים סד, ב. (3) שם נאמר שהכוונה גם לפסח (וראה פ"ה מהל' מעשה הקרבנות הי"ז). (ויתכן שלכך הסמיך רבינו הל' בכורות להל' קרבן פסח).

פרק ראשון

(4) יבאר שמצות-עשה להפריש כל פטר רחם הזכרים, באדם ובבהמה טהורה ובחמור.

- 24 א. מצות עשה להפריש⁴ כל פטר רחם⁵ הזכרים,⁶
25 בין באדם בין בבהמה טהורה בין ממין החמור⁸,
26 בין שהיו שלמים בין שהיו טרפות⁹. שנאמר: קדש

1 תקרא את התורה הזאת - בלשונה⁴⁶. אף על פי שיש
2 שם לוועזות⁴⁷.

(45) הקריאה שהיא בלשון הקודש, מפורש במשנה סוטה לב. "ואלו נאמרין בלשון הקודש וכו' ופרשת המלך". ועל הברכות שהוא בלה"ק כתב ב"מים חיים" (הובאו דבריו בקובץ "הקהל" במאמרו של הרב בצ"י רבינוביץ) "אפשר שלמד רבינו מברכות כה"ג שהיו בלה"ק, כדתנן בפ' ואלו נאמרין (סוטה שם) דמה טעם יש לחלק בין ברכות לברכות, אבל במתניתין הזכיר מקודם ברכות כה"ג, ולא נקט פרשת כה"ג לאשמועינן שאף הברכות יהיו בלה"ק, ומעתה תו ליכא למיטעי בפרשת המלך, ולפיכך לא חש התנא ולא נקט ברכות המלך אלא פרשת המלך". (46) לימוד זה מן הפסוק הזה אינו גמרא בסוטה, ואולי לקחו רבינו ממקור אחר. (47) הם המדברים בשפה זרה, ואינם מבינים בלשון הקודש. ובקונטרס "זכר למקדש" להאדר"ת זצ"ל כתב: "פשוט הדבר שתיבות אלו "אע"פ שיש שם לוועזות" שייכת להלכה ו' שלאחריה, וצ"ל: "אע"פ שיש שם לוועזות, וגרים שאינם מכירין וכו' (קובץ "הקהל" עמוד קיח). (ויותר מסתבר כי המלים "וגרים שאינן מכירין" שייכות למעלה הלכה ה, ומהמלים "חייבים להכין" מתחילה הלכה ו'.

- 3 ו. וגרים שאינן מכירין⁴⁸ חביבין⁴⁹ להכין לפם
4 ולהקשיב אונם לשמע באימה ויראה וגילה פרעדה
5 פיום שנתנה בו פסיו. אפלו חכמים גדולים,
6 שיודעים כל התורה פלה, חביבין לשמע בכונה
7 גדולה יתרה⁵⁰. ומי שאינו יכול לשמע⁵¹ - מכון לבו
8 לקריאה זו; שלא קבעה הכתוב אלא לחזק דת
9 האמת⁵². ויראה עצמו כאלו עתה נצטוה בה ומפי
10 הגבורה שומעה, שהמלך שליח הוא להשמיע דברי
11 האל.

(48) בלשון הקודש. והם חייבים בהקהל, כמפורש למעלה בהלכה א. (49) [כאן מתחילה הלכה ו, כמבואר למעלה]. (50) "ונראה שלמד כן ממה שנאמר בענין "ואל כל זקני ישראל" (שם לא, ט) ואח"כ נאמר "באזניהם" (שם לא, יא) שאף הם בכלל" (הרב בצ"י רבינוביץ בקובץ "הקהל" שם). [או ממה שנאמר (שם שם, יב) "ולמען ילמדו", ואמרו בחגיגה ג. קרי ביה: "למען ילמדו", הרי שמדובר בחכמים המלמדים לאחרים]. (51) שנמצא במרחק רב מן הקורא, אבל חרש שאינו שומע, שפטור מן הראיה (למעלה פ"ב הלכה א), פטור גם מ"הקהל", כמבואר למעלה הלכה ב. וראה לחם-משנה. (52) ראה למעלה הלכה א.

- 12 ז. יום הקהל שחל להיות בשבת - מאחרין אותו
13 לאחר השבת⁵³, מפני תקיעת החצוצרות⁵⁴
14 והתחנות⁵⁵ שאינן דוחין את השבת.

(53) משנה במגילה ה. "אבל זמן עצי כהנים ותשעה באב חגיגה והקהל, מאחרין ולא מקדימין". (54) ראה למעלה הלכה ד. בירושלמי מגילה פ"א הלכה ו: "באלו אמרו מקדימין ולא מאחרין וכו' ר' בא בריה דרבי חיה בר בא

1 לִי כָל בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל רֶחֶם בְּכִנִּי יִשְׂרָאֵל בְּאֲדָם
2 וּבְבִהֶמָּה. וְכָל לִבְהֵמָה.¹⁰

(5) "ולהבדיל למה שראוי שיעשה בהם" (ספר המצוות מצות-עשה עט). (6) פירוש, נפתח הרחם בו תחילה, והוא בכור מן האם. (7) שהרי נאמר (שמות יג, יב - טו) "והעברת כל פטר רחם, וכו' אשר יהי' לך הזכרים לה' וכו' וכל בכור אדם בבניך תפדה וגו' כל פטר רחם הזכרים וכל בכור בני אפדה". הרי כי רק הזכרים קדושים בבכורה (סמ"ג עשין קמד). (8) כמו שנאמר (שם, יג) "וכל פטר חמור תפדה בשנה", "ופטר חמור תפדה בשנה" (שם לד, כ). ודרשו בבכורות ה, ב, ז, א: "פטר חמור, פטר חמור, שני פעמים, פטרי חמורים אמרתי לך, ולא פטרי סוסים וגמלים". (9) כך נלמד ממה שכתב להלן פ"ג ה"י. (וכן מפורש בחולין קלו, ב: "בכור, אפילו טריפה"). אבל אין זה אלא בבהמה ולא באדם, וכן מפורש בפ"א מהל' ביכורים ה"ז. שטריפה אינו חייב בחמש סלעים (הגהות 'מים חיים' על הרמב"ם). וראה בהל' שחיטה מפ"ה עד סוף פ"ט כל מיני הטריפות. (10) כמו שנאמר (במדבר יח, טו) "כל פטר רחם וכו' באדם ובבהמה יהיה לך" (= לאהרן הכהן, שבו התחיל הפסוק שם, ה).

3 ב. בְּכוֹר אָדָם וּבְכוֹר חֲמוֹר נִפְדִּים¹¹ וּפְדִינָם¹²
4 לִבְהֵמָה¹³, וּבְכוֹר בְּהֶמָּה טְהוֹרָה נִשְׁחַט בְּעֹזְרָה בְּשֶׁאֵר
5 קִדְּשִׁים קָלִים¹⁴; זֹרְקִין דָּמוֹ וּמִקְטִיר אֲמוּרָיו, כְּמוֹ
6 שֶׁבְּאֲרָנוּ בְּמַעֲשֵׂה הַקִּרְבָּנוֹת¹⁵, וְשֶׁאֵר הַבָּשָׂר נֹאכָל
7 לִבְהֵמָה¹⁶. שְׁנֵאֲמַר: אֵף פֶּדָה תִּפְדֶּה אֶת בְּכוֹר הָאָדָם,
8 וְאֵת בְּכוֹר הַבְּהֶמָּה הַטְּמֵאָה תִּפְדֶּה. אֵף בְּכוֹר שׁוֹר לֹא
9 תִּפְדֶּה קֹדֶשׁ הֵם. וּבְשָׂרָם יִהְיֶה לָךְ.

(11) כמו שנאמר (שמות יג, ג) "וכל פטר חמור תפדה בשנה וכו' וכל בכור אדם בבניך תפדה". (12) פדיון הבן שהוא חמש סלעים, ופדיון פטר חמור שהוא השנה. (13) חלה פ"ד מ"ט: "ואלו ניתנין לכל כהן וכו' ופדיון הבן ופדיון פטר חמור". ונלמד ממה שנאמר (במדבר יח, טו) "אך פדה תפדה את בכור האדם ואת בכור הבהמה הטמאה תפדה", והדברים הנ"ל נמשכים למה שנאמר למעלה שם: "וידבר ה' אל אהרן ואני הנה נתתי לך וגו' כל פטר רחם וגו' יהיה לך, אך פדה תפדה", כלומר שתקבל פדיון מבכור אדם ומבכור בהמה טמאה (ראה 'קריית ספר' כאן). (14) זבחים נו, א - במשנה, אבל אין פודין אותו. ראה להלן ה"ז. (15) פ"ה ה"ז, ופ"ט הכ"ה. (16) פ"ט מהל' מעשה הקרבנות, שם.

10 ג. בְּכוֹר בְּהֶמָּה טְהוֹרָה שֶׁהוּא בָּעַל מוֹם, בֵּין שְׁנוּלָד
11 בְּמוֹמוֹ בֵּין שֶׁנֶּפֶל בּוֹ מוֹם¹⁷ אַחֵר שֶׁהָיָה תָמִים - הָרִי
12 הוּא לִפְנֵי. אִם רָצָה, אוֹכְלוֹ בְּכָל מְקוֹם¹⁸ אוֹ מוֹכְרוֹ
13 אוֹ מֵאֲכִילוֹ לָמִי שִׁירָצָה, אֶפְלוֹ לְנִכְרִי¹⁹, מִפְּנֵי שֶׁהוּא
14 חָלִיל²⁰. שְׁנֵאֲמַר: וְכִי יִהְיֶה בּוֹ מוֹם פֶּסֶחַ אוֹ עֶזֶר
15 וְגוֹמֵר, הַטְּמֵא וְהַטְּהוֹר יִתְּדוּ יֹאכְלֵנּוּ²¹ בְּצִבִּי וְכֹאֵל²².
16 וְהָרִי הוּא נִכְסִי כֹהֵן²³.

(17) ב'ספרי' פ' ראה (לדברים טז, כא) "אין לי אלא שנולד

תמים ונעשה בעל מום, נולד בעל מום ממעי אמו מנין, תלמוד-לומר כל מום רע". (18) שעד כאן לא למדנו בס"פ איזהו מקומן (זבחים נו:): שהבכור נאכל בכל העיר אלא בתם, אבל בעל מום נאכל בכל מקום (כסף-משנה). (19) כבית-הלל במשנה, בכורות לב, ב. (20) אבל אסור בגיזה ועבודה (פ"א מהל' מעילה ה"ט). (21) בכת"י תימן ליתא. וכן הוא בפסוק. (22) "ואכהן קאי, שלכהן הוא אומר לעיל מזה בפסוק כ "לפני ה' אלקיך תאכלנו שנה בשנה" ('קריית ספר' כאן), וראה בכורות כח, א - שהגמרא לומדת שבכור בעל מום ניתן לכהן, מן הפסוק (במדבר יח, יח) "ובשרם יהי' לך" - "לימד על בכור בעל מום שנותנו לכהן שלא מצינו לו בכל התורה כולה", ומפרש רש"י שלא מצינו בכל התורה כולה שניתנו לכהן, אבל רבינו מפרש כפירוש ה'תוספות' שלא מצינו בכל התורה כיצא בזה שבעל מום יתנו לכהן, שהרי חטאות ואשמות שמקריבין אותן - הבשר לכהן, וכשהם בעלי מום, כשם שהמזבח מפסיד כך גם הכהן מפסיד, אבל בכור אפילו כשהוא בעל מום נותנו לכהן, ולכן יש צורך לחזור עליו בתורה "יהי' לך", אבל בלי זה, ממשמעות הפסוק הוא שזהו לכהן ('קריית ספר' שם). (23) שהרי מקדשים בו את האשה, כמפורש במס' מעשר שני פ"א מ"ב ('הר המוריה').

17 ד. מִצְוָה לְהַקְדִּישׁ בְּכוֹר בְּהֶמָּה טְהוֹרָה, וְיֹאמַר: הָרִי
18 זֶה קִדְּשִׁי. שְׁנֵאֲמַר²⁴: תִּקְדִּישׁ לַה' אֱלֹהֶיךָ²⁵. וְאִם לֹא
19 הַקְדִּישׁוּ - הָרִי זֶה מִתְקַדֵּשׁ מֵאֲלִיו, וְיִקְדָּשׁוּ מִרְחֵם
20 הָיָא²⁶.

(24) שם נאמר: "כל הבכור אשר יולד בבקרך ובצאנך הזכר, תקדיש לד' אלקיך". (25) ערכין כט, א: "לכדתניא, מנין לנולד בכור בעדרו, שמצוה להקדישו, שנאמר "הזכר תקדיש". (26) ערכין, שם.

21 ה. מִצְוֹת בְּכוֹר בְּהֶמָּה טְהוֹרָה נוֹהֲגָת בְּאֶרֶץ וּבְחוּצָה
22 לְאֶרֶץ²⁷. וְאִין מִבְּיֵאִין בְּכוֹרוֹת מִחוּצָה לְאֶרֶץ לְאֶרֶץ.
23 שְׁנֵאֲמַר: וְאִכְלָתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ מֵעֵשֶׂר דִּגְגָה תִירֶשֶׁף
24 וְיִצְהַרְךָ וּבְכֹרֶת בְּקֶרֶךְ וְצֹאנְךָ; מִמְּקוֹם שֶׁאֲתָה מִבְּיֵא
25 מֵעֵשֶׂר דִּגְגָה²⁸ - אֲתָה מִבְּיֵא בְּכוֹר בְּקֶרֶךְ וְצֹאנְךָ, וּמִמְּקוֹם
26 שֶׁאִין אֲתָה מִבְּיֵא מֵעֵשֶׂר דִּגְגָה - אִי אֲתָה מִבְּיֵא בְּכוֹר
27 בְּקֶרֶךְ וְצֹאנְךָ, אֲלֵא הָרִי הוּא פְּחִלִּין וְיֹאכְל בְּמוֹמוֹ²⁹.
28 וְאִם הִבִּיא - אִין מִזְבֵּלִין מִמֶּנּוּ³⁰, וְלֹא יִקְרַב אֲלֵא
29 יֹאכְל בְּמוֹמוֹ. וּמִצְוָה זוֹ³¹ נוֹהֲגָת בֵּין בְּפָנֵי הַבַּיִת בֵּין
30 שְׁלֵא בְּפָנֵי הַבַּיִת³², כְּמוֹ מֵעֵשֶׂר דִּגְגָה³³. וְאִינָה נוֹהֲגָת
31 בְּמִקְדָּשֵׁין כְּשֶׁהֵן בְּקִדְּשָׁתָן³⁴ קֹדֶם שִׁפְדוּ, בֵּין קִדְּשִׁי
32 מִזְבֵּחַ בֵּין קִדְּשִׁי בֶּדֶק הַבַּיִת³⁵.

(27) כן היא הגירסה האמיתית. וכן נראה בכמה מקומות בתלמוד, שקדושת בכור נוהגת גם בחוצה לארץ (כסף-משנה). וכן כתב בספר 'מעשה רוקח' וז"ל: "ובספר כתיבת-יד מצאתי כתוב, מצות בכור בהמה טהורה נוהגת בארץ ובחוצה לארץ", וכן ראיתי בספרי כתב-יד הנמצאים פה מצרים וכו' שמצא כתוב בנוסח מוגה בחתימת רבינו (= הרמב"ם). ובכמה מספרי רבינו היה כתוב "מצות בכור

בזמן הזה. (44) התחלת שנתו (ר"ה ו:). (45) שנאמר (ויקרא כב, כז). "ומיום השמיני והלאה ירצה לקרבן". (46) אבל אם נולד תם ונעשה בעל מום - מונין לו מיום השמיני ('תוספות' ר"ה ז. ד"ה הא). (47) פירוש, שילדה אחרי שכלו לה חדשי הריונה: בבהמה גסה תשעה חדשים, ובבהמה דקה חמשה חדשים. (48) שראוי. (49) ר"ה ז, א. (50) שמא לא מלאו חדשי הריונה, והוולד הוא נפל ואסור באכילה, עד שיעברו שמונה ימים ויצא מספק נפל.

- ט. נולד לו מום בתוך שנתו - רשאי לקימו כל שנים עשר חדש⁵¹. נולד לו מום בסוף שנתו - מתר לקימו שלשים יום מיום שנפל בו המום, ואף על פי שהוא מתאחר לאחר שנתו⁵². פיצד? כגון שנפל בו מום בתמשה עשר יום לפני גמר שנתו⁵³ - משלימין לו חמשה עשר אחר שנתו⁵⁴. נולד לו מום אחר שנתו - אינו רשאי לקימו אלא עד שלשים יום⁵⁵ ויאכל.

(51) משנה, בכורות שם, ובגמרא שם כח, א - אמרו: שנים עשר חודש ולא יותר. (52) וכל זה משום השבת אבידה לבעלים, כלומר לכהן שהוא הבעלים, שאם לא ימצא הישראל כהן כדי לתת לו, ויצטרך לשחטו מיד, יסריח הבשר, ויפסיד הכהן. ולכן אמרו שרשאי לקיימו שלשים יום (בכורות כח. וברש"י שם). (53) ברייתא, שם. (54) מדובר כאן בזמן הזה, שהדין הוא (ראה להלן ה"י) שמקיים את הבכור אפילו כמה שנים עד שיפול בו מום (רע"ב, בכורות פ"ד מ"ב). (55) שם במשנה.

- י. הבכור בזמן הזה⁵⁶ - מניחו עד שיפול בו מום ויאכל⁵⁷.

(56) שאי אפשר להקריבו ולאוכלו בתוך שנתו. (57) שם.

- יא. ועד שלא נראה להראותו לחכם⁵⁸ רשאי לקימו שנים ושלש שנים⁵⁹. ומשנראה להראותו לחכם⁶⁰: אם נולד בו מום בתוך שנתו - רשאי לקימו כל שנים עשר חדש⁶¹; נולד אחר שנתו - מקימו שלשים יום⁶².

(58) כלומר, שעדיין לא נפל בו מום שיצטרך להראותו לחכם מומחה, שיתיר לו לשחטו, ראה להלן פ"ג ה"א. (59) ברייתא, שם. (60) כלומר, נפל בו מום ויש צורך להראותו לחכם שיתיר לשחטו. (61) ולא יותר. (62) משום השבת אבידה לבעלים (שם). וראה למעלה מה שהבאנו מדברי רש"י.

- יב. שנה של בכור היא שנת לבנה תמימה, שנים עשר חדש מיום ליום. ואם היתה שנה מעברת - נתעברה לו, ומונה לו שלשה עשר חדש⁶³. נולדו לו שני טלאים⁶⁴, אחד בתמשה עשר של אדר הראשון ואחד בראש חדש אדר שני: זה שנוולד בראש חדש אדר שני - פיון שהגיע יום ראשון באדר של שנה הבאה⁶⁵ עלתה לו שנה, וזה שנוולד בחצי אדר ראשון - לא עלתה לו שנה עד חצי

בהמה טהורה אינה נוהגת אלא בארץ. וכן היתה הנוסחה לפני הראב"ד, הרמב"ן, הרשב"א והר"ן, וכולם תמחו עליו (כסף-משנה). וראה ב'ספר המצוות' מצות-עשה עט ובהערה שם. ועי' להלן פ"ג ה"ב. (28) ומעשר דגן אינו מביא אלא מן הארץ, שהיא מצוה שתלויה בארץ ונוהגת רק בארץ (ראה קידושין לו:). (29) הראב"ד משיג עליו (על מה שכתב הרי הוא כחולין). שהרי אף רבי עקיבא לא אמר אלא לענין הקרבה שאין מקריבין בכור שהביאו מחוצה לארץ, אבל קדושת בכור יש בו ואינו נגזז ונעבד ואינו נאכל אלא במומו. אבל בכסף-משנה הביא: "אלא יאכל במומו", וכן הוא בכת"י תימן ובדפוס רומי. (30) כסתם משנה, בסוף מסכת חלה. וכרבי עקיבא בתמורה כא, ב. (31) של קדושת בכור. (32) כלומר, בין בזמן שבית-המקדש קיים ובין בזמן הזה (שקלים פ"ח מ"ח). (33) שהוקשו זה לזה, למעלה בהלכה זו. וכן כתב ב'ספר המצוות' שם. (34) כלומר, מצות בכורה אינה נוהגת בבהמות של הקדש, כך מדייקת הגמרא בכורות יד, א - מדברי המשנה, שם. (35) אבל אם נפדו הבהמות, יש הבדל בין קדשי מזבח (= בהמה שהוקדשה כשהיא תמימה בלי מום ליקרב על המזבח) לבין קדשי בדק הבית (= בהמה שהוקדשה כשהיא בעלת מום שאינה קריבה על המזבח אלא נמכרת והמעות לבדק הבית), שקדשי מזבח אף אם נפדו אינם חייבים בבכורה, וקדשי בדק הבית אם נפדו חייבים בבכורה, ראה להלן פ"ה ה"ח.

- ז. הפל חייבין בבכור בהמה טהורה: כהנים ולויים³⁶ וישראלים. ואף על פי שהבכור לפה, אם נולד לו בכור - מקריב דמו ואמוריו כמו שבארנו³⁷, ואוכל שאר הבשר בתורת בכור. שנאמר: כל הבכור אשר יולד בבקרך ובצאנך וגומר³⁸. אכל בכור אדם ובכור בהמה טמאה - כהנים ולויים פטורין³⁹, כמו שבארנו בהלכות מתנות כהונה⁴⁰.

(36) משנה, בכורות יג, א. (37) למעלה ה"ב. (38) וזה מכון גם לכהן, וכתוב שם (טו, כ) "לפני ה' אלהיך תאכלנו". (39) משנה, שם: "כהנים ולויים פטורים מפדיון הבן ומפטר חמור". (40) ה"ל ביכורים (עם שאר מתנות כהונה) פ"א ה"ט, ופ"ב שם ה"ד.

- ח. הבכור נאכל בתוך שנתו⁴¹ בין תמים⁴² בין בעל מום⁴³. שנאמר: לפני ה' אלהיך תאכלנו שנה בשנה. וכי יהיה בו מום, בשעריך תאכלנו. ומאימתי מונה לו⁴⁴? אם תם הוא - מונה לו מיום שמיני, שהוא ראוי להקריבה⁴⁵; ואם נולד בעל מום⁴⁶ - מונה לו מיום שנוולד. והוא שפלו לו חדשיו⁴⁷, שהרי נראה⁴⁸ לאכילה ביום לדתו⁴⁹; אבל אם לא ידע בודאי שפלו לו חדשיו - מונה לו מיום שמיני⁵⁰.

(41) כלומר, מצוה לאכול בתוך שנתו ולא לאחר יותר (משנה שם כו:). ואם איחרו לאחר שנתו עובר בלא תעשה, אבל אינו נפסל בכך (להלן ה"ג). (42) בזמן שבית המקדש היה קיים, שמקריבו והכהן אוכלו. (43) גם

1 אָדָר שֶׁל שָׁנָה הַבָּאָה. הוֹאִיל וְנִלְד בְּחֹדֶשׁ הָעֶבֶר, 2 מוֹנִין אוֹתוֹ לוֹ⁶⁶.
22 תִּגְהוּ לִי בְּתוֹךְ זְמַן זֶה שְׁאֶקְרִיבֶנּוּ עֲתָה - הֲרִי זֶה
23 נִתְּנָה לוֹ⁸³. וְיִרְאֶה לִי, שֶׁהַבְּכוֹר נֹתֵן לְכָל בֶּהֱן
24 שְׁיִרְעָה⁸⁴.

81 שם במשנה. (82 בזמן המקדש. שם. 83) שהרי אינו מטפל בהם כלל, ואין זה נחשב כנותן לו הבכור בשכר טיפולו. (84) בין לחבר בין לעם-הארץ (חלה פ"ד מ"ט) ואינו ניתן לאנשי משמר ככל הקרבנות (מהרי"ט אלגאזי פרק ד' אות מג, ר'מנחת חינוך' מצוה יח, אות יח. וכן כתב רש"י בזבחים קב: ד"ה את דמם).

25 טז. כֹּהֵן שְׂאֵבֶל פִּזִּית⁸⁵ מִבְּכוֹר תָּמִים חוּץ לִירוּשָׁלַיִם
26 - לִזְקָה מִן הַתּוֹרָה⁸⁶, שְׁנֵאָמַר: לֹא תוּכַל לְאַכֹּל
27 בְּשַׁעֲרֵי מַעֲשֵׂר דִּגְגָן וְתִירְשָׁה וְיִצְהָרָה וּבְכֹרֶת בְּקָרְךָ
28 וְצֹאֲנֶךָ. וְכֵן זֶר שְׂאֵבֶל פִּזִּית מִבְּכוֹר, בֵּין לִפְנֵי זִרְיָקָה⁸⁷
29 בֵּין לְאַחֵר זִרְיָקָה - לִזְקָה. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמִדּוּ⁸⁸,
30 שֶׁזֶּה אֲזָהָרָה אֶף לִזֶּר שְׂאֵבֶל בְּכוֹר בֵּין לִפְנֵי זִרְיָקָה בֵּין
31 לְאַחֵר זִרְיָקָה.

85) סתם אכילה בכזית. (86) משנה, מכות יז, א. וראה בפ"א מהל' מעשה הקרבנות ה"ה. (87) זריקת הדם. (88) במס' מכות שם, וב'ספרי' (דברים יב, יז).

32 יז. הַבְּכוֹר⁸⁹ אֵין פּוֹדִין אוֹתוֹ⁹⁰, שְׁנֵאָמַר: אֶף בְּכוֹר
33 שׂוֹר אוֹ בְּכוֹר פֶּשֶׁב אוֹ בְּכוֹר עֵז לֹא תִפְדֶּה. וְכֵן אֵין
34 מוֹכְרִין אוֹתוֹ כִּשְׁהוּא תָּם⁹¹, שְׁפִינִין שֶׁהוּא עוֹמֵד
35 לְקָרְפֵן אֵין לִפְהֵן בּוֹ זָכוֹת פְּדִי לְמִכְרוֹ⁹². וּבְזִמָּן הִזָּה,
36 שְׂאֵין בִּית⁹³, הוֹאִיל וְהוּא עוֹמֵד לְאַכִּילָה⁹⁴ - הֲרִי
37 הוּא מִתֵּר לְמִכְרוֹ וְאֶף עַל פִּי שֶׁהוּא תָּמִים⁹⁵, בֵּין
38 לִכְהֵן בֵּין לִישְׂרָאֵל⁹⁶.

89) בכור בהמה טהורה. אבל בכור אדם ובכור חמור - נפדים, ראה למעלה ה"ב. (90) לעשותו חולין. (91) תמורה ז, ב. ואפילו כשהוא חי וכל-שכן כשהוא שחוט, שאין בשר קודש נמכר, ראה להלן הי"ח. (92) משום שעומד להקריבה. ואף שהתורה זכתה אותו לכהן - לא זכתה אותו עד כדי כך שיוכל למוכרו ('מעשה רוקח', וראה לחם-משנה). (93) בית המקדש, ואין מקריבין את הבכור אלא מניחו עד שיפול בו מום, ראה למעלה ה"י. (94) אחר שיפול בו מום, יש לכהן בו זכות בכלול ומיד. (95) תמורה, שם. שבבכור לא אסרה תורה אלא לפדותו, אבל לא אסרה למכרו. וראה להלן פ"ו ה"ה בדין מעשר בהמה. (96) כן מסקנת הגמרא שם ח, ב. ואין כאן חשש שמא מוזיל לו בכדי שכל פעם שיהא לו בכור יתננו לו, ונמצא שהוא ככהן המסייע בבית הגרנות (למעלה הי"ד) - אין חוששים לכך שבוודאי לא יוזיל לו עכשיו מחמת סיכוי קלוש שבעתיד (שם).

39 יח. בְּכוֹר בַּעַל מוֹם - יֵשׁ לִפְהֵן לְמִכְרוֹ⁹⁷ בְּכָל זְמַן,
40 בֵּין לִפְנֵי הַבֵּית בֵּין שְׁלֹא לִפְנֵי הַבֵּית⁹⁸, בֵּין חֵי בֵּין
41 שְׁחוּט⁹⁹. וּכְשֶׁהוּא מוֹכֵר בְּשׂוֹר בְּכוֹר בַּעַל מוֹם -
42 מוֹכְרוֹ בִּבִּית¹⁰⁰ אֲבָל לֹא בְּשׂוֹק, כִּמוֹ שְׁפִאֲרָנוּ
43 בְּהִלְכוֹת אֶסְרֵי מִזְבֵּחַ¹⁰¹. אֲבָל בְּשׂוֹר בְּכוֹר תָּמִים אֵינוֹ

63) כחכמים (ר"ה ו: ערכין לא:): בניגוד לדעת רבי, הסובר כי שנה תמימה היא שלש מאות וששים וחמשה ימים, כמנין ימות החמה, ואין הבדל בין שנה פשוטה לשנה מעוברת. 64) משתי בהמות שלא ביכרו, שיש על הטלאים קדושת בכור (ערכין, שם). 65) והשנה הבאה היא שנה פשוטה ולא מעוברת. 66) כן הוא בערכין שם: "דאמר ליה את נחית לעיבורא", "שקנית בחודש העיבור בט"ו באדר הראשון (ראה ראש השנה יט: ברש"י ד"ה כמה, וב'תוספות' ד"ה אדר, שאדר ראשון הוא חודש העיבור) גלית אדעתך דשנת עיבור את רוצה לחשוב, הילכך לא נגמרה (שנתה) (שנתך) עד ט"ו באדר" (רבינו גרשום' שם).

3 יג. עֶבֶר וְאַחֵר הַבְּכוֹר⁶⁷ לְאַחֵר שָׁנָתוֹ, אֶף עַל פִּי
4 שֶׁהוּא עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה⁶⁸, אִם הִיָּה תָּם - הֲרִי זֶה
5 לֹא נִפְסַל, אֲלֹא מְקִרְבּוֹ; וְאִם הִיָּה בַּעַל מוֹם -
6 שׁוֹחֲטוֹ בְּכָל מְקוֹם. שְׁנֵאָמַר: מַעֲשֵׂר דִּגְגָן וְתִירְשָׁה
7 וְיִצְהָרָה וּבְכֹרֶת בְּקָרְךָ וְצֹאֲנֶךָ - מְקִישׁ בְּכוֹר לְמַעֲשֵׂר:
8 מִה מַּעֲשֵׂר אֵינוֹ נִפְסַל מִשָּׁנָה לְחִבְרָתָהּ⁶⁹, אֶף בְּכוֹר
9 אֵינוֹ נִפְסַל מִשָּׁנָה לְחִבְרָתָהּ.

67) ר"ה ה, ב. 68) של "לא תאחר לשלמו" (דברים כג, כב), וראה 'מנחת חינוך' מצוה יח אות ו. 69) כלומר, אם השהה מעשר שני משנה אחת לשניה, אין המעשר שני נפסל בכך, שהרי נאמר (שם יד, כח) "מקצה שלש שנים תוציא את כל מעשר תבואתך וגו'" (רש"י ר"ה ה: ד"ה מה מעשר).

10 יד. אֵין נֹתְנִין אֶת הַבְּכוֹר לִכְהֵן בְּשִׁינְיָלְד⁷⁰, שְׂאֵין
11 זֶה גְדֻלָּה לִפְהֵן⁷¹; אֲלֹא יִטְפַּל בּוֹ בְּעָלָיו עַד שְׁנִיגְדִיל
12 מַעַט וְיִתְּנֶנּוּ לִפְהֵן. וְעַד כִּמָּה יִשְׂרָאֵל חִיבִין לְהִטְפִּיל
13 בְּבְכוֹר? בְּהִמָּה דְקָדָר⁷² - שְׁלִשִׁים יוֹם, וּבִגְסָה⁷³ -
14 חֲמִשִּׁים יוֹם. וְאִם אָמַר לוֹ כִּפְהֵן: תִּגְהוּ לִי בְּתוֹךְ
15 זְמַן זֶה וְאֵנִי אֲטַפֵּל לְעַצְמִי - אֵינוֹ רָשָׁאי לְתַנּוּ לוֹ⁷⁴;
16 שֶׁזֶה כִּמוֹ מְסִיעַ עַל מִתְּנוּתֵי⁷⁵, וּבְכֵר בְּאַרְנו
17 בְּתוֹרוֹמוֹת⁷⁶, שֶׁהַפְּהִיִּים הַמְּסִיעִין בְּבֵית הַגְּרָנוֹת⁷⁷
18 וּבְבֵית הַמִּטְבָּחִים⁷⁸ וּבְתוֹךְ הָרוּעִים⁷⁹ - אֵין נֹתְנִין
19 לָהֶם מִתְּנוּתֵיהֶן בְּשִׁכְרָן⁸⁰.

70) מיד אחרי היוולדו. משנה, בכורות כו, ב. 71) שהרי אמרה תורה (שמות כט, כט) "למשחה", והיינו "לגדולה". והבכור מיד עם היוולדו יש לבעלו טורח ועמל בטיפול בו (פירוש המשניות, שם). 72) איל ותיש. 73) שור. 74) משנה, בכורות שם. 75) כלומר, מסייע לבעל הבכור כדי שיתנהו לו ולא לכהן אחר. 76) פ"ב מהל' תרומות ה"כ. 77) כדי לקבל שם תרומה תמורת סיועם. 78) כדי לקבל שם זרוע, לחיים וקִיבָה. 79) לשמור או להאכיל את הבקר כדי לקבל עבור זה את הבכורות. 80) אלא א"כ נתן להם שכר סיועם תחילה (רבינו, שם).

20 טו. הִיָּה הַבְּכוֹר בַּעַל מוֹם⁸¹ וְאָמַר לוֹ בְּתוֹךְ זְמַן זֶה:
21 תִּגְהוּ לִי שְׂאוּכְלָנִי עֲתָה, אוֹ שֶׁהִיָּה תָּמִים⁸² וְאָמַר לוֹ:

- 1 נִמְכָּר¹⁰², מִפְּנֵי שֶׁהוּא בֶּשֶׁר קִדְשִׁי¹⁰³. וְכֹהֲנִים שְׂנֵמָנוּ
- 2 עַל הַבְּכוֹר¹⁰⁴ - מִתְּרִין לְשָׁקוֹל מִנֶּה פִּנְגָּד מִנֶּה¹⁰⁵.
- 97 ראה למעלה ה"ג. 98 כלומר, בין בזמן שבית המקדש היה קיים ובין בזמן הזה (שם ז:). 99 שם. 100 משום זלוזל בקדשים. משנה, בכורות לא, א: "כל פסולי המוקדשין נמכרין באטליו וכו' חוץ מן הבכור והמעשר שהנייתן לבעלים, פסולי המוקדשין הנייתן להקדש". כלומר: כשנמכרין באטליו יש הרבה קונים והבשר נמכר ביוקר, וכשהבשר נמכר בבית אין הרבה קונים ונמכר בזול, לכן בפסולי המוקדשין שהרווח ממכירת הבשר הוא להקדש, התיירו לזלוזל בקדשים. אבל בבכור שהרווח לבעלים, שהוא הכהן, לא התיירו לזלוזל בו ולמכרו באטליו. 101 פ"א ה"ב. 102 פשוט הוא. וכן נראה בפרק קמא דתמורה שם (כסף-משנה). 103 "ובזיון קדשים הוא, שאין הדרך לעשות סחורה בדבר שקרב ממנו למזבח" (רש"י שם). 104 כלומר, שהם שותפים בו. 105 משנה, בכורות לא, ב: "ושוקלין מנה כנגד מנה בבכור", ומפרשה רבינו בבכור תם, והיינו, "שיחלקן אותה לששה או לשבעה חלקים ונותנים חלק בכף זה וחלק בכף זה. ר"ל כפות מאזנים וכו'" (רבינו בפי"ה מ"שם).
- 3 י"ט. הַמִּפְשִׁיט¹⁰⁶ בְּכוֹר בַּעַל מוֹם¹⁰⁷ - הָרִי זֶה מֵתָר
- 4 לְהַפְשִׁיטוּ בְּאֵי זֶה דֶּרֶךְ שִׁירְצָה. אִם רָצָה לְהַרְגִּיל -
- 5 מִרְגִּיל¹⁰⁸. וְכֵן שָׁאֵר פְּסוּלֵי הַמִּקְדָּשִׁין¹⁰⁹, אִם רָצָה
- 6 לְהַפְשִׁיט מִן הָרִגֵּל - מִפְּשִׁיט.
- 106 את העור. 107 אבל בבכור תם לא התיירו, ראה להלן. 108 כלומר, אם רוצה להפשיט דרך הרגלים, מפשיט, ואע"פ שזה נראה כבזיון, שפושטין בשביל הנפחים, או כדי לשים בו דבש בעודו על הבכור, אין בזה איסור, לפי שבבכור בעל-מום אינו קדוש. ורק לדעת בית שמאי ולדעת רבי אלעזר ברבי שמעון אסור לעשות כן כמפורש בתמורה כד, א. אבל לדעת בית הלל וחכמים החולקים על רבי אלעזר ברבי שמעון, לא אסרו לעשות כן (כסף-משנה). וכל זה בבכור בעל מום, אבל בתם חששו לבזיון קדשים כנ"ל. 109 בברייתא שם אסרו לעשות כן, ואף בזה סובר רבינו שכל זה לדעת בית שמאי ורבי אלעזר ברבי שמעון, אבל לחכמים גם זה מותר.
- 8 (17) "והוא שישוסע חלצי האשה, אם תקשה עליה הלידה, ויצא העובר משם". כלומר, שלא יצא הוולד דרך הרחם אלא דרך הדופן. 18 דרך הרחם. 19 כרבי עקיבא שאינו בכור עד שיהא בכור לרחם ובכור ללידה. 20 וראה למעלה פרק א הלכה א שבכור הוא פטרי-רחם. 21 ואינו ראשון ללידה, אף על פי שהוא ראשון לרחם. 22 שהוא ראשון לזכרים וגם ראשון לרחם. 23 שאינו ראשון לנולדים, ובכור לדבר אחד אינו בכור, שבכור צריך להיות ראשון לנולדים, ראשון לזכרים וראשון לרחם.
- ה. בכור שהוא אנדרוגינוס²⁴ - אין בו קדשה כלל, וְהָרִי הוּא פִּנְקֵבָה שְׂאִין בּוֹ לַפֶּה פְּלוּם²⁵, וְעוֹבְדִים בּוֹ²⁶ גִּזְזִיזִים אוֹתוֹ²⁷ פֶּשֶׁאֲרַח לֵילִין. נולד טמטום²⁸ - הָרִי זֶה סֶפֶק בְּכוֹר²⁹, וְיֹאכֵל בְּמוֹמוֹ לְבַעֲלִיו³⁰. בֵּין

- 17 1 שְׁהִטִּיל מִים³¹ מִמָּקוֹם זָכוּר³² בֵּין שְׁהִטִּיל מִמָּקוֹם
18 2 אַחֲרָיו.
נִקְבּוּת.

45) אף ישראל, ראה בפירוש המשנה לרבינו לבכורות לד. על המשנה הצורם אוזן בכור, נראה שגם אם הישראל הטיל מום קנסו חכמים, אבל רש"י שם פירשה בכהן. 46) שאסור להטיל מום בקדשים, והמטיל מום בקדשים לוקה, שהרי נאמר (ויקרא כב, כא) "כל מום לא יהיה בו" ודרשו בו (שם לג:): שלא יטיל בו מום. 47) [ואף על פי שמטיל מום בקדשים אסור לאכלם משום "לא תאכל כל תועבה" - בכור אינו בכלל פסולי המוקדשין, ואינו אסור אלא משום קנס].

19 ח. הִרְגִּיל⁴⁸ לִבְכוֹר שִׁיפֵל בוֹ מוֹם, כְּגוֹן שֶׁנָּתַן
20 דְּבִלָּה⁴⁹ עַל אֲזָנוֹ עַד שֶׁפָּא פִּלְבּ וְנִטְלָה וְחִתָּהּ אֲזָנוֹ,
21 אוֹ שֶׁהִלֵּךְ⁵⁰ בֵּין בְּרִזֵּל וְעִשְׂשִׁיזוֹת שֶׁל זָכוּכִית⁵¹ כְּדִי
22 שֶׁתִּקְטַע יָדוֹ וְנִקְטָעָהּ⁵², אוֹ שֶׁאָמַר לְנִכְרִי לְהִטִּיל בוֹ
23 מוֹם - הֲרִי זֶה לֹא יִשְׁחוּט עָלָיו. זֶה הַפֶּלֶל: כָּל מוֹם
24 שֶׁנַּעֲשֶׂה לְדַעְתּוֹ⁵³ - אֲסוּר לוֹ לִשְׁחֹט עָלָיו, וְאִם
25 נַעֲשֶׂה שְׁלֵל לְדַעְתּוֹ - הֲרִי זֶה שׁוֹחֵט עָלָיו.

48) גרם. 49) תאנה. 50) כלומר, שהולך את הבכור. 51) חתיכות עבות של זכוכית. 52) למד זה ממעשהו של ר' צדוק (שם לו). שנתן לו שעורים במקום דחוק מסורג בקוצים. 53) של בעל הבכור.

26 ט. אָמַר: אִלּוּ נָפַל בְּבִכּוֹר זֶה מוֹם הֵייתִי שׁוֹחֵטוֹ,
27 וְשָׁמַע הַנִּכְרִי וְעָשָׂה בוֹ מוֹם - הֲרִי זֶה שׁוֹחֵט עָלָיו,
28 שֶׁהָרִי לֹא נַעֲשֶׂה בְּדַעְתּוֹ⁵⁴.

54) שהנכרי עשה את המום שלא בידיעת בעליו.

29 י. רִאֲיוֹנָהוּ⁵⁵ שֶׁעָשָׂה מַעֲשֶׂה הַמִּרְגִּיל לְהִטִּיל בוֹ מוֹם, וְנָפַל בוֹ מוֹם, וְאִין אָנוּ יוֹדְעִין אִם נִתְּפֵן לְמוֹם זֶה אוֹ לֹא נִתְּפֵן - הֲרִי זֶה לֹא יִשְׁחוּט עָלָיו⁵⁶. מִיָּצֵד?
31 כְּגוֹן שֶׁנָּתַן לוֹ שְׁעוּרִים בְּמָקוֹם דְּחוּק מְסֻבָּג
32 בְּקוּצִים⁵⁷, וְכִינּוֹן שֶׁאֲכָל נִחְלַק שְׁפָתוֹ⁵⁸, אֲפִלּוּ הָיָה
33 חֲבֵר⁵⁹ - הֲרִי זֶה לֹא יִשְׁחוּט עָלָיו⁶⁰. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא
34 בְּזָה.
35

55) לכהן. 56) שנחשדו הכהנים להטיל מום בבכור. 57) כלומר, דפנות המקום הדחוק הזה היו קלועים בקוצים. 58) לשניים, שזהו מום. 59) תלמיד חכם. 60) כרבן גמליאל שם, שלא חילקו בין כהן עם הארץ לבין כהן תלמיד חכם לעניין חשד זה של הטלת מום בבכור.

36 יא. הִיָּה בְּכוֹר יוֹדֵף אֶת הָאָדָם וּבָעֵטוֹ כְּדִי לְטַרְדּוֹ⁶¹,
37 וְאֲפִלּוּ בָּעֵט בוֹ מִפְּנֵי שֶׁרָדְפוּ מִקֵּדָם⁶², וְנַעֲשֶׂה בוֹ
38 מוֹם בְּכַעֲטָה זוֹ - הֲרִי זֶה יִשְׁחֹט עָלָיו.

61) לבלבלו שלא ירדוף אחריו שוודאי לא נתכוון להטיל בו מום. 62) כלומר, בעט בו לאחר רדיפה, שאפשר היה לחשוב שנתכוון להטיל בו מום, שהרי אינו רודפו עתה,

24) שיש לו גם אבר זכרות וגם אבר נקבות. 25) שאינו קדוש כלל, מפני שהוא ברייה בפני עצמה ואינו זכר. 26) כל מיני עבודות. 27) את שערו. ואילו הבכור, בין שהוא תם ובין שהוא בעל מום אסור לגזוז שערו ואסור לעבוד בו. 28) שאין לו לא אבר זכרות ולא אבר נקבות אלא הוא אטום. והוא ספק זכר ספק נקבה. 29) ואין שוחטין אותו כשהוא תם לא במקדש, שמא נקבה היא ואינה קדושה, ולא במדינה שמא זכר הוא וצריך להקריבו על המזבח. 30) וכשנפל בו מום שוחטו בכל מקום ובעליו אוכלים אותו ואינו חייב לתיתו לכהן משום שמא נקבה היא ואינה קדושה והמוציא מחבירו עליו הראיה. 31) מי רגלים. וכל זה הוא לעניין טומטום ולא לאנדרוגינוס שהוא אינו קדוש כלל (כסף משנה). 32) ואף על פי שבבכורות מב: מפורש שאם משתין ממקום זכרות, לדברי הכל הוא זכר - פסק רבינו כהסוגיא שם נז. שלעולם ספק הוא (לחם משנה).

3 ו. רַחֲלֵל³³ שִׁילְדָה כְּמִין עֹז אוֹ עֹז שִׁילְדָה כְּמִין רַחֲל -
4 פֶּטוּר מִן הַבְּכוֹרָה³⁴; שֶׁנֶּאֱמַר: אֵף בְּכוֹר שׁוֹר -
5 עַד שֶׁיִּהְיֶה הוּא שׁוֹר וּבְכוֹרוֹ שׁוֹר³⁶. וְאִם הָיָה בוֹ
6 מִקְצַת סִימָנֵי אִמּוֹ - הֲרִי זֶה בְּכוֹר³⁷. וְהוּא בָּעַל מוֹם
7 קָבֹעַ³⁸, שֶׁאִין לָּהּ מוֹם גָּדוֹל מִשְׁנוֹי בְּרִיתוֹ. אֲפִלּוּ
8 פָּרָה שִׁילְדָה כְּמִין חֲמוֹר³⁹ וְיֵשׁ בוֹ מִקְצַת סִימָנֵי פָּרָה
9 - הֲרִי זֶה בְּכוֹר לִפְנֵי, הוּאִיל וּמִין הַחֲמוֹר יֵשׁ בוֹ דִּין
10 בְּכוֹר⁴⁰. אֲבָל אִם יִלְדָה מִין סוֹס⁴¹ אוֹ גָּמֶל, אָף עַל
11 פִּי שֶׁיֵּשׁ בוֹ מִקְצַת סִימָנֵי פָּרָה⁴² - הֲרִי הוּא סֶפֶק
12 בְּכוֹר. לְפִיכָּךְ יֵאָכֵל לְבָעֲלִים⁴³, וְאִם תִּפְסוּ כֹהֵן - אִין
13 מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ⁴⁴.

33) כבשה. 34) ואף על פי שכל אחד משני המינים האלו חייב בבכורה. 35) וגומר: "או בכור כשב או בכור עז". 36) וכמו כן עד שיהא הוא כשב ובכורו כשב, שיהא הוא עז ובכורו עז. 37) וחייב ליתנו לכהן. 38) ונשחט בחוץ ופסול ליקרב למזבח. 39) אף שהפרה היא ממין טהור והחמור הוא ממין הטמא. 40) בעיא בגמרא (שם ו.) ואמרו שם: "ואם תמצוי לומר כיון דאידי ואידי מיקדש בבכורה - קדוש" ולדעת רבינו זוהי פשיטות לבעיא (כסף משנה). 41) הפרה ילדה מין סוס, אבל חמור שילדה מין סוס ויש בו מקצת סימני חמור חייב בבכורה. 42) שהיה מקום לומר שמקצת הסימנים יחייבו אותו בבכורה כמו בזה שלמעלה. 43) שהמוציא מחבירו עליו הראיה, ועל הכהן להוכיח שיש עליו דין בכור, ואוכלו מיד שהרי שינוי ברייתו הוא מום כנ"ל. ואינו אסור באכילה מפני שהוא כסוס וגמל, שהנולד מן הטהור - טהור. 44) כרב המנונא בבבא מציעא ו: ולא כרבה שם הסובר שמוציאין מידו.

14 ז. הַמִּטִּיל מוֹם בְּבִכּוֹר⁴⁵, הוּאִיל וְעָשָׂה עֲבָרָה⁴⁶ -
15 קוֹנְסִין אוֹתוֹ וְאִינוּ נִשְׁחֹט עַל מוֹם זֶה, עַד שֶׁיִּפֹּל בוֹ
16 מוֹם אַחֵר מֵאֵלָיו⁴⁷. וְאִם מָת זֶה הַחוּטָא - מִתָּר לְכַנּוֹ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

23 זֶה⁸². שְׁפַל הַכֹּהֲנִים חֲשׂוּדִין לְהִטִּיל מוֹם בְּכֹרֶךָ פְּדִי
24 לְאָכְלוֹ בַּחוּץ⁸³, וּלְפִיכָךְ אֵין נֶאֱמָרִין עַל יְדֵי עֲצָמָן;
25 אֲבָל חֲבֵרוֹ מַעֲיֵד לוֹ, שְׁאֵין אָדָם חוֹטֵא לְאַחֵר. אֲפֹלוֹ
26 בְּנֵי וְכוּנִי בֵיתוֹ שֶׁל כֹּהֵן מַעֲיִדִין לוֹ עַל הַבְּכוֹר; אֲבָל
27 לֹא אֲשֵׁתוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהִיא כְּגֹפֶה.

(81) כרבן שמעון בן גמליאל במשנה שם שמה שאמרו
שהכהן אינו נאמן לומר שהמום נפל מאליו, אינו אלא
בכור שלו, שמה הטיל את המום בכונה כדי שיוכל לאכלו
בחור, אבל אם הכור אינו שלו אין חשש זה. (82) כלומר,
הוא מעיד על חבירו שהמום נפל מאליו, כדי שגם חבירו
יעיד עליו כן, כשיהיה הדבר נוגע לבכור שלו - לזאת אין
חוששין. (83) ומסתימת דברי רבינו נראה שגם בזמן
המקדש נחשדו הכהנים, והיינו משום שאינם רוצים לשוחטו
במקדש בגלל הקרבת האימורין או מפני שגר בריחוק מקום
מירושלים וטורח עליו להביאו למקדש, ורוצה לשחטו
מחוץ למקדש ולכן הוא חשוד להטיל בו מום שאינו אלא
איסור לאו, כדי להניצל מאיסור שחיטת קדשים בחוץ שהוא
בכרת. ובמהרי"ט אלגזי (הלכות בכורות פרק חמישי אות
מו) הוכיח מדברי רש"י שהחשד הוא רק בזמן הזה.

28 יח. כֹּרֶךָ שֶׁהִיא בֵּיד כֹּהֵן וְנָפַל בּוֹ מוֹם, וְהַעֲדִי עָלָיו
29 עֵד אֶחָד שֶׁזֶה הַמוֹם מֵאֵלָיו נָפַל⁸⁴, וְאֵין אָנוּ יוֹדְעִים
30 אִם מוֹם זֶה שׁוֹחֲטִין עָלָיו אֶת הַבְּכוֹר אוֹ אֵין שׁוֹחֲטִין
31 עָלָיו, וְכֵן הִכְּהֵן שֶׁהוּא בִּידוֹ וְאָמַר: הִרְאִיתִי מוֹם זֶה
32 לְמִמְחָה⁸⁵ וְהִתִּירוֹ לְשִׁחִיטָה - הִרִי זֶה נֶאֱמָר. וְאֵין
33 חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא לֹא הִרְאָהוּ וְשֶׁמָּא בְּכוֹר תָּם הוּא,
34 שֶׁלֹּא נִחְשְׁדוּ לְשַׁחֵט קֳדָשִׁים בַּחוּץ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא עוֹן
35 כְּרַת⁸⁶, כִּמּוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.

(84) שהוא נאמן. (85) ואין צריך לנקוב בשם המומחה,
וראה בלחם משנה. (86) אף על פי שנחשדו להטיל מום
בבכור שאינו בכרת אלא בלאו.

36 יט. וְכֵן נֶאֱמָר הִכְּהֵן לֹמַר עַל כֹּרֶךָ בְּעַל מוֹם: כֹּרֶךָ
37 זֶה נִתְּנוֹ לִי יִשְׂרָאֵל בְּמוֹמוֹ⁸⁷ וְלֹא נָפַל בְּרִשׁוֹתִי, פְּדִי
38 לְחוֹשֶׁשׁ לוֹ שֶׁמָּא הוּא הִטִּיל⁸⁸; שֶׁהִדְבֵּר עֲשׂוֹי
39 לְהַגְלוֹת, וְהוּא מִתִּירָא שֶׁמָּא יִשְׁאָלוּ בְּעָלָיו וַיֹּאמְרוּ:
40 תָּמִיד הִנֵּה בָּעֵת שֶׁנִּתְּנָהוּ לוֹ.

(87) ואף כאן אין צורך לומר "נתנו לי ישראל פלוני".
(88) כלומר, משום כך בא לומר שזה לא נפל ברשותו, שלא
יבואו לחשוד בו שהוא הטיל בו את המום.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

(1) יבאר שאין שוחטין הבכור אלא על פי מומחה, ושאינ
רואין בכור לישראל בלא כהן.

41 א. אֵין שׁוֹחֲטִין אֶת הַבְּכוֹר² אֲלָא עַל פִּי מִמְחָה שְׁנֵתָן
42 לוֹ הַנְּשִׂא שֶׁבִּאֲרָץ יִשְׂרָאֵל רִשׁוֹת וְאָמַר לוֹ: הִתֵּר
43 בְּכוֹרוֹת בְּמוֹמָן³. אֲפֹלוֹ הִנֵּה מוֹם גָּדוֹל וְגָלוּי לָפַל -
44 לֹא יִתִּירוֹ אֲלָא מִמְחָה שְׁנֵטֵל רִשׁוֹת. וְכֵן הַבְּכוֹרוֹת
45 אָדָם רוֹאֶה⁴, חוּץ מִבְּכוֹרֵי עֲצָמוֹ⁶.

ובכל זאת אומרים אנו שעודנו תחת הרושם והצער של
הרדיפה, וכוונתו לטרדו ולא להטיל בו מום.

1 יב. קִטְנִים שֶׁהִטִּילוּ מוֹם בְּכֹרֶךָ דֶּרֶךְ שְׁחֹק, וְכֵן
2 הַנְּכָרִי שֶׁעָשָׂה לְדַעְתּוֹ⁶³ - הִרִי זֶה יִשְׁחוּט עָלָיו⁶⁴. וְאִם
3 עָשׂוּ פְּדִי לְהִתִּירוֹ - לֹא יִשְׁחוּט עָלָיו.

(63) של הגוי. (64) כיוון שלא נתכוון להתירו.

4 יג. כֹּרֶךָ שֶׁאֲחָזוּ דָם⁶⁵ - יִקְיִז⁶⁶, וּבִלְבָד שֶׁלֹּא יִתְּפֹנֵן
5 לַעֲשׂוֹת בּוֹ מוֹם⁶⁷. וְאִם נִעְשָׂה בּוֹ מוֹם בְּהִקְזָה זֶה -
6 הִרִי זֶה נִשְׁחַט עָלָיו⁶⁸.

(65) שחלה על ידי ריבוי דם ויש בזה סכנה. (66) מותר
להוציא דם מגופו. (67) וכגון שלא היה בהקזה זו הכרח
שיעשה בו מום. (68) מחלוקת תנאים במשנה ובברייתא
בכורות לג: ופסק כר' שמעון שסובר דבר שאין מתכוון
מותר, אבל אם על ידי הקזה זו היה בהכרח שיפול בו מום,
גם ר' שמעון אוסר, ש"מודה ר' שמעון בפסיק רישיה ולא
ימות".

7 יד. מִתֵּר לְהִטִּיל מוֹם בְּכֹרֶךָ קֹדֶם שֶׁיֵּצֵא לְאוֹר
8 הָעוֹלָם⁶⁹, וְיִשְׁחַט עָלָיו⁷⁰. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים?
9 בְּזֶמֶן הַזֶּה, שְׁאֵין שָׁם בֵּית⁷¹, מִפְּנֵי שְׁסוּפּוֹ לְהֵאָכֵל
10 בְּמוֹמוֹ⁷²; אֲבָל בְּזֶמֶן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קָיָם⁷³ - אִסּוּר⁷⁴.

(69) שכל זמן שלא נולד, אין עליו קדושת בכור (רש"י).
(70) שהרי מותר להטיל בו מום. (71) בית מקדש.
(72) ואינו עומד להקריבה. (73) ועומד להקריבה. (74) שעל
ידי הטלת המום הוא מורידו מקדושתו.

11 טו. עֵד שֶׁהַעֲדִי מִפִּי עֵד אַחֵר שְׁמוֹם זֶה נָפַל שֶׁלֹּא
12 לְדַעְתּוֹ⁷⁵ - נֶאֱמָר⁷⁶. אֲפֹלוֹ אֲשֶׁה⁷⁷ נֶאֱמָנָה לֹמַר: בְּפָנֵי
13 נָפַל מוֹם זֶה מֵאֵלָיו, וְיִשְׁחַט עָלָיו.

(75) שלא לדעתו של הכהן. אבל הכהן לעצמו אינו נאמן,
כי הכהנים נחשדו על הבכורות. (76) שאף על פי שבכל
העדויות אין עד מפי עד נאמן - בבכור הוא נאמן.
(77) שהיא פסולה לעדות בכל מקום.

14 טז. כָּל הַמוֹמִין הִרְאוּיָן לְבֵא בִּידֵי אָדָם⁷⁸ - נֶאֱמָר
15 הָרוּעָה עָלֵיהֶן לֹמַר מֵאֲלֵיהֶן נָפְלוּ וְלֹא נִעְשׂוּ כְּכוֹנָה,
16 וְיִשְׁחַט עָלֵיהֶן. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהִיא
17 הָרוּעָה יִשְׂרָאֵל וְהַבְּכוֹר בִּידֵי הַכֹּהֵן⁷⁹; אֲבָל אִם הִיא
18 הָרוּעָה כֹּהֵן וְהַבְּכוֹר עֲדִין הוּא בִּידֵי בְּעָלָיו הַיִּשְׂרָאֵלִי⁸⁰
19 - הִרִי זֶה אֵינוֹ נֶאֱמָר, וְחוֹשְׁדִין אוֹתוֹ שֶׁמָּא הוּא הִטִּיל
20 בּוֹ מוֹם פְּדִי שִׁיתְּנָנוּ לוֹ.

(78) כגון נסמית עינו, נקטעה ידו, נסדקה אזנו, שאפשר
לחשוש שאדם הטיל בו מום זה, ואף על פי כן נאמן הרועה.
(79) כלומר, שהיה הישראל רועה בכורו של כהן.
(80) כלומר, בתוך חמשים יום לגסה ושלשים לדקה.

21 יז. כֹּהֵן שֶׁהַעֲדִי לְכֹהֵן אַחֵר שְׁמוֹם זֶה מֵאֵלָיו נָפַל -
22 נֶאֱמָר⁸¹, וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לָהֶן שֶׁמָּא הֵם גּוֹמְלִים זֶה אֶת

אי ממתינתין הוה-אמינא בחו"ל אפילו מומין שאין מובהקין וכו' קמ"ל.

ג. אין רואין¹¹ את הבכור לישראל עד שיהיה כהן עמו; שםא יאמר לו הממחה: מום הוא ומתר לשחט עליו, וילך וישחטנו לעצמו ולא יתננו לכהן¹². שאף על פי שאינו חשוד לאכל קדשים בחוץ¹³, חשוד הוא לגזל מתנות כהונה¹⁴. לפיכך, אם היה חכם וידוע שהוא מדקדק על עצמו - רואין לו¹⁵. היה המום גלוי לכל, כגון שנקטעה ידו או רגלו, הואיל והביאו לחכם הממחה - הרי זה בחזקת מדקדק על עצמו¹⁶, לפיכך רואין לו אף על פי שאין עמו כהן¹⁷.

(11) כלומר, אפילו המומחה אינו רואה. (12) וראה למעלה פ"א הלכה ג, שאע"פ שבכור בעל מום הרי הוא כחולין ואינו קדוש - מחוייב הוא ליתנו לכהן. (13) שהרי בא לשאול למומחה אם הוא בעל מום ומותר לשוחטו או שהוא תם ואסור לשוחטו. (14) בכורות לו: וראה ברש"י שם ששחיטת קדשים בחוץ הוא איסור כרת, וגזילת כהנים הוא רק לאו בעלמא. (15) בקרית-ספר כתב שלא מצא דין זה בגמרא, והכסף-משנה כתב שהוציא רבינו דין זה מדין שבסמוך: "היה המום גלוי לכל וכו'". (16) שלא לעבור אפילו על איסור קל. (17) בכורות שם.

ד. השוחט את הבכור ואחר כך הראה את מומו, אף על פי שהוא מום גלוי שאינו משתנה בשחיטה, כגון שנחתכה ידו או רגלו, הואיל ונשחט שלא על פי ממחה - הרי זה אסור¹⁸, ויקבר כבכור שמת¹⁹.

(18) משנה שם כח. וכרבי מאיר שגזין מומין שאינם משתנים לאחר שחיטה, משום "דוקין שבצין" שמשתיין לאחר שחיטה, ויש שם חשש שמא לפני השחיטה היה מום עובר ושוב נשתנה אחר השחיטה. (19) שבין קדשי מזבח ובין קדשי בדק הבית - אם מתו, יקברו (תמורה לב. ופי"ט מהלכות פסולי המוקדשין הלכה יא).

ה. בכור שהיתה לו ביצה אחת ושני פיסים²⁰, ובדקו הממחה והושיבוהו על הרגל²¹ ומעכו²² ולא יצאת ביצה שניה, והתירו הממחה ונשחט ונמצאת השניה דבוקה בפסלים²³ - הרי זה מותר, הואיל ומעכו. אבל אם לא נמצא, אף על פי שנשחט על פי ממחה - הרי זה יקבר²⁴.

(20) שהוא אחד מן המומין, ראה בפ"ז הלכות ביאת המקדש הלכה ח. (21) "הוא סוף חוליות השדרה, ויש מי שקורא עכוזו" (רבנו בפי"ה"מ בכורות מ. וכן הנוסחא במשניות שלפנינו שם). (22) לחץ כדי שהביצה השניה תכנס לתוך הכיס. (23) במעיים. (24) מחלוקת במשנה ובגמרא בכורות מ. "אין לו שתי ביצים בשני כיסין אלא בכיס אחד. אי נמי, שני כיסין וביצה אחת הרי זה מום. ר' ישמעאל אומר, יש לו שני כיסין בידוע שיש לו שתי ביצים. אין לו

(2) כלומר, אין שוחטין בכור בעל מום חוץ למקדש. (3) בסנהדרין ה. "כי הוה נחית רבה בר חנה לבבל, אמר ליה רבי חייא לרבי, בן אחי יורד לבבל, יורה? - יורה! ידין? - ידין! יתיר בכורות? - יתיר!" "ורבי, נשיא שבארץ ישראל היה ודבר זה הניחו להם לנשיאים להתגדר בו, כמו שאמרו בפרק אחרון של מסכת יומא (עח.) - "קריית ספר. (4) כן הוא בבכורות לו: שאפילו נסמית עינו ונקטעה ידו ויש שם מומחה, אינו נותר אלא במומחה. ואם אין מומחה במקום הזה, ראה להלן הלכה ב. (5) כלומר, רואה המומחה להתירם. (6) נגעים פ"ב משנה ה. ואף-על-פי שלא נחשדו כהנים לשחוט קדשים בחוץ, שזוהו איסור כרת (למעלה פ"א הלכה י"ח), - זה אינו אלא לומר שמומחה אחר התירו לו, אבל הוא עצמו אין לו להתיר, שמא יתיר ב"דדמי" (=באומדנא ולא בוודאות), הואיל וקשה לו לטפל בבכור תם (תפארת ישראל שם, בועז אות ט. וראה בהגהות מצפה איתן לבכורות לו.).

ב. אם אין שם ממחה והיה המום מן המומין הגלויין המבהקין⁷, כגון שנסמית עינו או נקטעה ידו או נשברה רגלו - הרי זה ישחט על פי שלשה בני הכנסת⁸. וכן בכור שיצא לחוצה לארץ⁹ ונפל בו מום מבהק¹⁰ - הרי זה יתר על פי שלשה בני הכנסת.

(7) משנה וגמרא, בבכורות שם. (8) כלומר, הדיוטות שאינם מומחים (ר"ש ורא"ש פ"ג דובים משנה ב). ובטור ושלחן ערוך יורה-דעה סימן שט: "החכמים קצת ואינם בקיאים". (9) בבכורות לו: "התרת בכור בחוצה לארץ על-פי שלשה בני הכנסת". [כלומר: כשם שבארץ ישראל מתירין שלשה בני הכנסת במקום שאין מומחה, כן מתירים בחוצה לארץ לעולם, אפילו במקום שיש מומחה, שהרי כל כחו של מומחה הוא בזה שנטל רשות מהנשיא שבארץ ישראל, ואילו לחוצה לארץ שלא מועילה רשותו של הנשיא (סנהדרין ה. ופ"ד מהלכות סנהדרין הלכה יד) - דינה תמיד כאילו אין שם מומחה (וראה בלחם-משנה). ויתכן כי דעת רבינו שרק בכור שנולד בארץ ישראל, שחל עליו דין מומחה, צריך שלשה בני הכנסת במקום המומחה (כשאר מומחה, או בחוצה לארץ שלעולם אין שם דין מומחה כנ"ל), אבל בכור שנולד בחוצה לארץ שלא חל עליו דין מומחה - אין צורך לשלשה בני הכנסת, ואם הוא מום גלוי ומובהק הרי זה מותר בלי התרה. ומה שמצאנו בדברי חז"ל שנוקקו להתרת מום בחוצה לארץ, זה הוא במום שאינו גלוי ומובהק, אבל במום גלוי ומובהק, אין צריך התרה. ודלא כדברי התוספות בבכורות שם ד"ה פסק. ועיין בכסף-משנה. ורי"ט אלגזי מביא בשם מהר"י קורקוס, שהלשון "שיצא לחוצה לארץ" הוא לפי הנוסחא למעלה פ"א הלכה ה: "מצות בכור בהמה טהורה אינה נוהגת אלא בארץ", אבל לפי הנוסחא האמיתית שם "נוהגת בין בארץ ובין בחוץ לארץ", צריך להיות כאן: "שנולד בחוצה לארץ". (10) אבל אם המום אינו מובהק, אין להתיר על ידי שלשה בני הכנסת. שם בגמרא: "אמר רבא, ובמומין מובהקין וכו'.

ח. החשוד על הפכורות³⁶ למכרן לשם חלין³⁷ - אין
לוקחין ממנו אפילו בשר צבאים³⁸, מפני שהוא
דומה לבשר עגל³⁹. ואין לוקחים ממנו עורות שאינן
עבדים⁴⁰, אפילו של נקבה⁴¹; שמה יחתך זכרותו
ויאמר: עור נקבה הוא. ואין לוקחין ממנו צמר⁴²,
אפילו מלכין⁴³, ואין צריך לומר צואי⁴⁴. אבל לוקחין
ממנו⁴⁵ טווי⁴⁶ ולבדין⁴⁷ ועורות עבדים; שאינו
מעבד עור בכור תמים⁴⁸, מפני שהוא מפחד
לשהותו אצל⁴⁹, שמה ישמעו הדיונים⁵⁰ ויקנסוהו
כפי רשעו⁵¹.

(36) תמימים (ראה ברי"ט אלגזי בכורות כט: סעיף לא, ומה שמביא בשם המהר"י קורקוס). (37) משנה שם כט: "החשוד על הבכורות אין לוקחין ממנו וכו'" ומפרשה רבינו שהוא חשוד למכור בשר בכור תם שהוא קודש, בתור בשר חולין. ואע"פ שדרך כלל לא נחשדו על כך, ראה למעלה פ"ב הלכה יח. אבל רש"י פירש שהוא חשוד להטיל מום בבכור. (38) בשר צבי, שלא שייכת בו קדושת בכורה. (39) ויש חשש שימכור בשר עגל בכור תם, ויאמר שזה בשר צבי. (40) שאינם מעובדים. ושמה זה עור של בכור תם (משנה שם). (41) שלא שייכת בה קדושת בכור. ופסק כתנא-קמא, ולא כרבי אליעזר במשנה שם. (42) שם במשנה. (43) שאין בליכונן טורח רב, ויש חשש שמא הוא צמר בכור, וראה להלן. (44) צמר שלא הוציאו מתוכו הלכלוך, ולא היתה לו בזה שום טרחה, שבדאי יש חשש שמא הוא צמר בכור. (45) שם במשנה. (46) חוטי צמר והטויה היא טרחה גדולה, ודרוש לה זמן מרובה. (47) יריעות צמר שלא נארגו מחוטי צמר אלא מצמר טרוף (רבינו בפיה"מ כלאים פ"ט משנה ט). (48) וכמו כן אינו טוה צמר או עושה מהצמר לבדים. (49) בזמן העיבוד. (50) ששחט בכור תם בחוץ. (51) לקבור את הבכור, ראה למעלה הלכה ד. ואם מכר - להחזיר להם המעות, ראה להלן הלכה ט. כן הוא שם בגמרא "אם איתא דבכור הוה, לא הוה טרח ביה. סבר, אי שמעו ביה רבנן, מפסדו ליה מינאי", ופירש"י "אי שמעי רבנן דבכור תם הוא וטעון קבורה ומפסדי ליה מינאי ומקפיד על טרחו ואינו מעבדין". משמע שהוא מקפיד על טורח העיבוד. ומדברי רבינו לא משמע הכי, אלא שמפרש שאינו רוצה להשהותו בידו שמה מתוך כך ישמעו הדיונים ויקנסוהו, וכשיצא מתחת ידו ישכח הדבר (לחם-משנה).

ט. השוחט את הבכור ומכרו ונודע⁵² שלא הראהו
למקחה: מה שאכלו - אכלו, ויחזיר להם את
הדמים⁵³; ומה שלא נאכל - יקבר, ויחזיר את
הדמים⁵⁴. וכן הדין במאכל את הטרפה⁵⁵, כמו
שיתבאר בהלכות מקח וממכר⁵⁶.

(52) לבית-דין. (53) של הבשר שאכלו. (54) משנה שם לו. (55) כלומר, ששוחט את הפרה ומכרה, ונודע שהיא טרפה - מה שאכלו אכלו ויחזיר את הדמים, ומה שלא אכלו יחזירו לו את הבשר והוא יחזיר להם את הדמים (משנה שם). (56) פ"ט מהלכות מכירה הלכה יב.

אלא כיון שיש שאין לו אלא ביצה אחת דמי. ואתא ר"ע למימר בידוע לא אמרין, אלא מושיבו על עכוזו וממעך, אם יש ביצה סופו לצאת. וסובר רבינו שתנא-קמא האומר "שני כיסים וביצה אחת הרי זה מום" אינו חולק על ר' עקיבא האומר "מושיבו על עכוזו וממעך", אלא ר' עקיבא בא לפרש דברי תנא-קמא שאף הוא לא נתכוון אלא אחרי המיעוץ. וכל זה אינו אלא אם נמצאה הביצה בכסלים, אבל אם לא נמצאה הביצה, הרי זה מום, אף אם לא מיעכו (מהרי"ט אלגזי פ"ו אות נה בשם מהר"י קורקוס). וכן נראה בדברי רבינו למעלה (פ"ז מהלכות ביאת המקדש הלכה ח) שסתם וכתב, שמי שיש לו שני כיסים וביצה אחת - הרי זה מום.

ו. מי שאינו ממחה וראה את הבכור²⁵ ונשחט על פיו - הרי זה יקבר, וישלם מביתו²⁶. וכמה משלם? רביע לדקה ומחצה לגסה²⁷. ומפני מה לא ישלם כל דמיו? מפני שקנסו את בעל הבהמה, כדי שלא ישהנה²⁹ ולא יגדל³⁰ בהמה דקה בארץ ישראל³¹.

(25) היינו שקבע שהבכור הוא בעל מום, ומותר לשחטו בכל מקום. (26) כלומר, ישלם משלו, משנה בכורות כח. (27) שם כח: בגמרא. (28) בין בדקה ובין בגסה. (29) זהו טעם למה אינו משלם בגסה כל דמיו אלא מחצה בלבד - שקנס הוא על שהשהה בכור תם ולא הקריבו (רי"ט אלגזי פ"ד סוף אות ל). (30) זהו טעם למה אינו משלם בדקה אלא רביע - שחזק ממה שקנסוהו על שהשהה אותו ולא הקריבו, ומטעם זה אינו משלם כל דמיו, הנה בדקה יש קנס נוסף: על שגידל בהמה דקה בארץ ישראל. וזהו כלשון שני ברש"י שם. (31) והרי חכמים אסרו לעשות כן (בבא קמא עט: במשנה, ופ"ה מהלכות נזקי ממון הלכה ב).

ז. הנוטל שקרו להיות רואה בכורות - אין שוחטין על פיו³²; אלא אם כן היה ממחה גדול וידעו בו חכמים שאין קמותו ופסקו לו שקר על הראיה והפקדון³³ בין שנמצא בו מום בין שנמצא תמים³⁴. ולא יטל שקר על בהמה זו חוץ מפעם אחת, ורואה אותה לעולם כל זמן שמביאין אותה, כדי שלא יבוא לידי חשד³⁵.

(32) משנה שם כח: וכתב הרמב"ן (הלכות בכורות שם) שהטעם הוא כמו במשנה הסמוכה (שם כט). שאסור ליטול שכר הוראה, מפני שנאמר (דברים ד, ה) "ראה למדת אתכם" - "מה אני בחנם, אף אתם בחנם". (33) שם במשנה: "אלא-אם-כן היה מומחה כאלא ביבנה, שהתירו לו חכמים להיות נוטל וכו'". וברמב"ן שם: "שכולם היו מביאים לו בכורותיהם לראות, וכל שעה ושעה היה צריך לראות והוא בטל ממלאכתו לגמרי, משום כך תקנו לו רבנן שכר וכו'". (34) כן הוא במשנה שם. והוצרכו לתקן כן, שלא יחשדוהו שבגלל השכר אמר שהוא בעל מום, ולכן פסקו לו שכר גם אם נמצא תם (גמרא שם). (35) שאמר על בהמה זו שהיא תם, בכדי שיביאו אותה עוד הפעם ויקבל שכר שנית, לכן תיקנו שלא יטול שכר אלא פעם אחת בלבד (גמרא שם).

נתלש מעצמו. (69) משום גזירה, ראה להלן בהלכה זו. אע"פ שעצם פעולת הגזירה אסורה מן התורה (פ"א מהלכות מעילה הלכה ט). (70) שם כו. (71) כלומר, צמר זה שנשר ממנו בחייו, נשאר באיסורו אף לאחר שחיתו. וכחכמים במשנה (שם כה). ולא כעקביא מן מהללאל שמתיר לאחר שחיתה את הגזיה שנשר לפני השחיטה, וכדעת ר' יהודה במשנה שם בפירוש פלוגתתם, שכן פסק רב נחמן (שם כו.) כמותו. (72) שהרי לפי דברי ר' יהודה, מחלוקת חכמים ועקביא בן מהללאל אינה אלא אם שחטו. אבל אם מת, גם עקביא בן מהללאל אוסר את הצמר שנשר לפני המיתה. (73) כך בכ"י תימן ובדפוס רומי, וכן נכון. (74) אסרו חכמים בהנאה את הגזיה, ואע"פ שנתלשה מעצמה, והאיסור הוא בעינו אף לאחר שחיתה או לאחר מיתה. וכן הוא בבכורות כו. "דבכור ומעשר נמי, דכיון דלאו לכפרה אתו, משהו להו". (75) פ"א ה"י. (76) כלומר, איסור הנאה מן הגזיה. (77) בכורות שם. (78) למעלה פ"א הלכה ח. (79) ורש"י שם פירש, שחששו שמא יבוא לידי "גזיה ועבודה", כלומר לעבור על לאו של "לא תגזו" ו"לא תעבדו".

יב. בכור שהיה בו צמר מדבכלל⁸⁰ ושחטו: את שהוא נראה עמו מן הגזיה⁸¹ - מתיר בהנאה⁸²; ואת שאינו נראה עמו⁸³, והוא הצמר שעקר הפוף כלפי ראשו⁸⁴ - אסור⁸⁵, שזה כמו שגזר מחיים⁸⁶.

(80) צמר שנתלש מן העור בעוד הבכור חי, אבל נשאר מסובך עם שאר הצמר שלא נתלש. (81) פירוש, כשיגזו את שאר הצמר לאחר שחיתה, יהיה בצמר המדובכלל שוה לשאר הצמר, ולא יהיה נראה כמובדל מהם. (82) משנה שם כה: שכיון שלא ניכר שהצמר נתלש מחיים, לא גזרו חכמים לאסרו, כמו שגזרו בצמר שנשר. (83) כלומר, שמורגש כי צמר זה מובדל משאר הצמר. (84) שכפול באמצעיתו, ושני ראשין נראין בחוף (רש"י שם כו:). ונחלקו האמוראים שם במובן זה של "אינו נראה עם הגזיה" שבמשנה שם, ופסק רבינו כריש לקיש, וראה בכסף-משנה. (85) משנה שם כה: (86) שגזרו חכמים לאסרו בהנאה אפילו שחטו לבכור אחר-כך. ראה למעלה הלכה יא.

יג. גזת בכור⁸⁷, אפלו בעל מום⁸⁸, שנתערבה בגזי חלין, אפלו אחת⁸⁹ בכמה אֵלפים - הכל אסורים. הרי הוא דבר חשוב ומקדש בכל שהוא⁹⁰. האורג מלא הסיט⁹¹ מצמר הבכור בבגד - ידלק⁹²; מצמר המקדשין - מקדש בכל שהוא⁹³.

(87) גזיה שלימה של בכור שלם שעשוה בחבילה, והוא דבר חשוב כדלהלן, ועיין בראב"ד וכסף-משנה]. וראה למעלה הלכה יא, שצמר שתלשו או שנתלש מבכור חי אסור בהנאה, בין תם בין בעל מום. (88) בכורות כה: "בעלי מומין אוסרין בכל שהן - בגזית בכור בעל מום עסקינן". ואף כי במסקנא פירושה בבכור עצמו ולא בגזיה - סובר רבינו שהדין הנ"ל לא נדחה (כסף-משנה). (89) גזיה שלימה של בכור שלם, כנ"ל. (90) וכן כתב בפס"ז מהלכות מאכלות אסורות הלכה ט "שכל דבר שהוא

י. בכור שנמצא טרפה: אם תמים הוא⁵⁷ ונמצא טרפה⁵⁸ אחר שהפשט⁵⁹ - העור ישרף, כמו שבארנו בהלכות פסולי המקדשים⁶⁰, והבשר יקבר⁶¹; ואם במומו נשחט⁶² - הבשר יקבר⁶³, ויהנו הפהנים בעורו⁶⁴. והוא שנשחט על פי מקחה⁶⁵.

(57) ונשחט בעזרה כדי ליקרב על המזבח. (58) כלומר, התברר שהיה טריפה קודם לכן. (59) אבל אם נמצא טריפה לפני שהופשט - נחשב העור כמו הבשר, ואף הוא בקבורה (כסף-משנה). (60) פ"ט הלכה ט. (61) משנה בובחים קג: "כל הקדשים שאירע בהן פסול קודם להפשט, אין עורותיהן לכהנים (אלא נשרפין עם עורן - רש"י). לאחר הפשט, עורותיהן לכהנים. אמר רבי חנינא סגן הכהנים, מימי לא ראיתי עור שיוצא לבית השריפה (משוהפשט, הכי מפרש לה בגמרא - רש"י). אמר רבי עקיבא, מדבריו למדנו שהמפשט את הבכור ונמצא טריפה, שיאותו הכהנים בעורו (ואע"פ שפסול זה ה' בו קודם הפשט, הואיל ולא ניכר עד לאחר הפשט, יאותו הכהנים בעורו - רש"י). וחכמים אומרים, אין לא ראינו ראייה, אלא יצא לבית השריפה (הואיל וקודם הפשט היה בו פסול - רש"י). ובגמרא שם קד. אמרו שר"ע עוסק בבעל מום ששוחטין אותו בכל ארץ ישראל, שאם נמצא טריפה הבשר יקבר והעור לכהנים, ור' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן שהלכה כר"ע. והלכתא כדברי חכמים, שהבשר בקבורה והעור בשריפה. ומפרש רש"י (וכמו כן רבינו בפי"ה מ) שההלכה כר"ע בבעל מום, וחכמים בתם. ור"ע וחכמים אינם חולקים, אלא שר"ע מדבר בבעל מום, וחכמים - בתם. וכן פסק רבינו. (62) ונמצא טריפה לאחר שהופשט. (63) כדין בכור שמת, שאפילו הוא בעל מום יקבר. (64) מפני שלא היה ניכר טריפתו עד לאחר שהופשט, וכרבי עקיבא, כנ"ל. (65) בגמרא שם אמרו, שאף ר"ע לא אמר אלא כשהתירו מומחה. אבל לא התירו מומחה, גם העור יקבר עם הבשר אף לאחר שהופשט.

יא. הבכור שנאכל בשרו פהלכה, בין תמים בין בעל מום⁶⁶ - פשם שמתר להנות בעורו, פך נהנין בגזותיו⁶⁷. אבל כל צמר שנגזז ממנו כשהוא חי, אפלו נשר⁶⁸ - הרי הוא אסור בהנאה⁶⁹, ואפלו נשר ממנו אחר שנפל בו מום⁷⁰. ואפלו אחר שחיתו⁷¹, ואין צריך לומר אחר מיתו⁷²; שהרי⁷³ אותו הצמר שנשר ממנו מחיים באסורו עומד. וכן במעשר בהמה⁷⁴. ויכר בארנו בהלכות מעילה⁷⁵, שלא גזרו גזיה זו⁷⁶ אלא על הבכור ועל המעשר בלבד, מפני שאינן באין לכפרה, שמא ישהם אצל⁷⁷ כדי לקח כל הצמר שינשר מהם. ויכר בארנו⁷⁸, שמצוה לאכלו תוף שנתו, בין תמים בין בעל מום⁷⁹.

(66) כלומר, תם שנשחט ולא נמצא בו פסול, ובעל מום שהותר על ידי מומחה. (67) בצמר שנגזז לאחר שחיתו, כך נשמע מהמשנה בבכורות כח: (ראה להלן הלכה יב). (68) נתלש מעצמו, ראה שם כו: שאין הברד בין תלש לבין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

אוחה או ישכיר אותה לגוי, ונמצא עובר על שביתת בהמתו (ע"ז יד: וטו. ופ"כ מהל' שבת ה"ג). (14) משנה, בכורות יג, א. (15) שעבר על האיסור למכור לנכרי, שיהיה חייב לפדות את העובר מן הגוי וליתנו לכהן, ראה שם ב, א.

- ג. המקבל¹⁶ בהמה מן הנכרי להיות מטפל בה¹² והולדות ביניהם¹⁷, או נכרי שקבל מישראל כזה¹⁸ - הרי אלו פטורים מן הבכורה¹⁹; שנאמר²⁰: פטר כל רחם בבני ישראל - עד שיהיה הפל מישראל.¹⁵

(16) ישראל. (17) לשניהם. שבעד טרחתו בטיפול בבהמה מתחלקים הולדות בשווה לגוי ולישראל. (18) שהגוי מטפל בבהמה, ובעד טרחתו יהיה לו חלק שווה בוולדות עם הישראל. (19) משנה, שם ב, א. וכן ברייתא שם ב, ב - מחלוקת חכמים ורבי יהודה, ופסק כחכמים. (20) ולפני זה, כתוב "קדש לי כל בכור וכו'". "ובריש בכורות (ג). אמרין דטעמא דרבנן משום דבכור, מקצת בכור משמע, ואתא "כל" לומר עד דאיתיה כולי, ולשון רבינו ז"ל מגומגם שלא הזכיר רא"י זו על כל בכור, כמ"ש אותה בגמרא (לחם-משנה). ובמשנה (ב): "והמקבל הימנו והנותן לו בקבלה פטור מן הבכורה, שנאמר "בישראל" אבל לא באחרים". ופירש רש"י "שנאמר (במדבר ג, יג) הקדשתי לי כל בכור בישראל". ועי' שיטה מקובצת' שם. וראה ברי"ט אלגזי פ"א אות קטן א' (דפוס ווילנא, ב ע"א, ד"ה והנה צריך להבין).

- ד. המקבל צאן מן הנכרי²¹ בממון קצוב²², ופסק עמו²³ שיהיה השכר ביניהם²⁴ ואם פחתו - פחתו לישראל, אף על פי שפברשות ישראל הם והרי הם פקננו, הואיל ואם לא ימצא הנכרי אצלו ממון אחר לגבות ממנו - יגבה מן הבהמות האלו ומולדותיהן, נעשה כמו שיש לו אחריות עליהן ועל ולדותיהן, והרי יד הנכרי באמצע²⁵, ופטורין מן הבכורה²⁶ הם וולדותיהן²⁷. אבל ולדי ולדות²⁸ - חייבין²⁹, שהרי של ישראל הם, ואין לנכרי רשות עליהן.²⁵

(21) משנה, בכורות טז, א. (22) כלומר, הנכרי מוסר את הבהמה לישראל בסכום מסוים של כסף שיתן לו הישראל אחר תקופה מסוימת, ראה רש"י במשנה שם. (23) התנה עמו. (24) שאם בגמר התקופה של עשר שנים יהיה שוויה של הבהמה יותר, יהיה ריווח זה לשניהם (ראה ב'טור' י"ד סי' שכ). אבל רש"י מפרש (שם) שהתנאי היה שהולדות יהיו לשניהם. (25) כדברי רבא, שם טז, ב. (26) שם, במשנה. (27) כלומר, הבכורות הנולדים מהן (מן הצאן) וכן הבכורות הנולדים מולדותיהן שהם דור שלישי לצאן - פטורים מן הבכורה. (28) כלומר, אלו הנולדים מן הולדות של הולדות של הצאן, שהם דור רביעי לצאן. (29) שם, במשנה.

- ה. ישראל שנתן מעות לנכרי וקנה לו בהן בהמה מנכרי³⁰ בדיניהן³¹, אף על פי שלא משך - קנה, וחיבת פכורה³². וכן אם קנה הנכרי מישראל

חשוב אצל בני מקום מן המקומות - אוסר בכל שהוא לפי חשיבותו". (91) הוא שתות הזרת (רבינו בפיה"מ ערלה פ"ג מ"ב, ובשבת לדף קה:) והוא רוחב שתי אצבעות (פ"ט מהלכות שבת הלכה יח). (92) ערלה פ"ג משנה ג. ונאע"פ שגיזה אינה דבר חשוב אלא אם כן היתה גיזה שלימה של בכור (ראה למעלה) - צמר ארוג שיש בו מלא הסיט, הוא דבר חשוב. ועיין כסף-משנה. (93) משנה שם, שמוקדשין ראויים לפדיון - בניגוד לבכור שאינו ראוי לפדיון - והוא בכלל דבר שיש לו מתירין שאינו בטל אפילו באלף (פ"ט) מהלכות מאכלות אסורות הלכה י'. וראה בראב"ד, בכסף-משנה ובלחם-משנה).

פרק רביעי

(1) יבאר דין בהמת השותפין, ואם יש לגוי חלק בה.

- א. בהמת השתפין חייבת בפכורה². לא נאמר פקדון וצאנך³ אלא למעט שתפות הנכרי⁴, שאם היה שתף בפרה או בעפר, אפילו היה לנכרי אחד מאלף באם או בולד⁵ - הרי זה פטור מן הבכורה. היה לו באחד משניהם אבר אחד⁷, כגון יד או רגל⁸ - רואין: כל שאלו יחתך והיה בעל מום - הרי זה פטור⁹; ואם אפשר שיחתך אבר הנכרי ולא יפסול¹⁰ - הרי זה חייב בפכורה.⁸

(2) מחלוקת תנאים בחולין קלו, א. ופסק רבינו כתנא-קמא. (3) שמשמע מזה: בקרן וצאנך שלך יחיד, ולא של שותפים. (4) אבל בשותפות של ישראל, יש ריבוי מהכתוב (דברים יב, ו) "והבאתם שמה עולותיכם וכו' ובכורות בקרכם וצאנכם", שהמשמעות היא בכור של שנים (שם קלה:). (5) פסק כחכמים, במס' בכורות ב, ב - שכל "שיד גוי באמצע פטורה מן הבכורה". ובגמרא שם ג, א - נלמד מהפסוק "כל בכור וגוי בבני ישראל" (שמות יג, א), "כל" עד שיהי' כל הבכור של ישראל, ומהפסוק "כל פטר רחם לי וכל מקנך תזכר" (שם לר, יט) משמע שרק אם כל המקנה שלו (כלומר, אם האם כולה של ישראל) - תזכר, תקדיש את הזכר שלה, ואם יש לגוי אפילו אחד מאלף - אין זה "כל בכור", בבני ישראל ולא "כל מקנך". (6) לנכרי. (7) כלומר: "היה לו שותפות באבר, אע"פ שאין כל האבר שלו (לחם-משנה). (8) כלומר: ביד או ברגל, והכוונה לאצבע שברגל או שביד, שאם היתה לו אצבע מיותרת בלי עצם, אם חתכה אינו נעשה בעל מום (ראה בכסף-משנה), אבל באופו אחר, לא יתכן שיחתוך ולא יהיה בעל מום. (9) שם, כדברי רבי יוחנן. (10) כגון שהיתה אצבע יתירה בידו או ברגלו ואין בו עצם, כנ"ל.

- ב. הלוקח עפר פרתו של נכרי¹¹, או המוכר עפר פרתו לנכרי¹², אף על פי שאינו רשאי¹³ - הרי זה פטור מן הבכורה¹⁴, ואין קונסין אותו על דבר זה¹⁵.

(11) שקונה מן הגוי את העובר ולא את אמו. (12) ישראל המוכר לגוי את העובר ולא את הפרה עצמה. (13) למכור לגוי בהמה גסה, שהיא מיוחדת לעשות בה מלאכה, כיון שהגוי עובד בה בשבת, וגזירת חכמים היא שמה ישאיל

- 1 **בְּדִינֵיהֶם וְנָתַן מְעוֹת, אִף עַל פִּי שְׁלֹא מִשֵּׁף - קָנָה,**
2 **וּפְטוּרָה מִבְּכוּרָה³³.**
- 30 מימרא של ריש לקיש, בבכורות יג, א. (31) בגמ' שם:
"בדיניהם שפסקה להם תורה" שגוי קונה בהם. לפי דעת
רבינו, הוא קונה בין בכסף ובין במשיכה (פ"א מהל' זכיה
ומתנה הי"ד), ומקורו מהגמרא בע"ז עא, א. ודלא כסוגיית
הגמרא בבכורות שם, שגוי קונה רק במשיכה (מגיד-משנה
שם). (32) שכבר קנה ישראל את הבהמה, ואין לגוי בה
שום חלק. (33) לפי שהיא של גוי (שם).
- 3 **ו. גֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּר, וְאִין יָדוּעַ אִם עַד שְׁלֹא נִתְגַּיֵּר יִלְדָּה**
4 **פֶּרְתוֹ אוֹ אַחֵר שֶׁנִּתְגַּיֵּר³⁴ - הָרִי זֶה בְּכוֹר מִסְּפֶק³⁵.**
- 34 שאם ילדה לפני שנתגייר, הרי היתה בהמת גוי ופטורה
מן הבכורה, ואם ילדה אחר שנתגייר, חייבת בבכורה.
(35) בחולין קלד, א: "תני רבי חייא, שמונה ספיקות נאמרו
בג, ד' לפטור וד' לחיוב וכו' ובכור בהמה טהורה". ודינו
של בכור ספק הוא: שאינו קרב על המזבח ואינו נשחט
בחוץ כשהוא תם, אלא ירעה עד שיפול בו מום ואז מותר
לשחטו בחוץ ולאכלו. ואינו מחויב לתתו לכהן, שהמוציא
מחבירו עליו הראיה. עי' במשנה, שם. וראה להלן ה"ז,
ופ"ה ה"ג, ובפ"ט מהל' ביכורים ה"ג.
- 5 **ז. הַלּוֹקֶת³⁶ בְּהֵמָה מִן הַנֶּכְרִי³⁷, וְאִין יָדוּעַ אִם בִּקְרָה**
6 **אוֹ לֹא בִּקְרָה³⁸, וְיִלְדָּה אֶצְלוֹ - הָרִי זֶה סְפֶק בְּכוֹר.**
7 **וְיֹאכֵל בְּמוֹמָיו³⁹ לְבָעָלִים, וְאִינוּ לִפְהֵן, שֶׁהַמּוֹצִיא**
8 **מִחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאִיָּה.**
- 36 ישראל הקונה. (37) ואם לקח ישראל בהמה מישראל,
ראה להלן ה"ט. (38) כלומר: לא ידוע לישראל אם ילדה
כבר פעם או לא. (39) בכורות יט, ב - במשנה, וכרבי
עקיבא.
- 9 **ח. לָקַח בְּהֵמָה מִנִּיקָה⁴⁰ מִן הַנֶּכְרִי - אִינוּ חוֹשֵׁשׁ**
10 **שֶׁמָּא בָּנָה שֶׁל אַחֲרֵת הִיא מִנִּיקָה⁴¹, אֲלֵא הָרִי זֶה**
11 **בְּחֻקֹּת שְׁיִלְדָּה⁴², וְאֶפְלוּ הִיָּה זֶה שְׁמִינִיקָה כְּמוֹ מִין**
12 **אַחֵר, וְאֶפְלוּ כְּמִין חֲזִיר⁴³ - הָרִי זֶה פְטוּרָה מִן**
13 **הַבְּכוּרָה⁴⁴. וְכֵן בְּהֵמָה שֶׁהִיא חוֹלֶכֶת⁴⁵ - פְטוּרָה מִן**
14 **הַבְּכוּרָה, שֶׁרֵב הַבְּהֵמוֹת אֵינָן חוֹלְבוֹת אֲלֵא אִם פֶּן**
15 **כָּבֵר יִלְדוּ⁴⁶.**
- 40 משנה, שם כג, ב - כדברי רשב"ג. ובגמרא (שם כד.)
נפסקה הלכה כמותו. (41) מדובר שראינוה חולבת אע"פ
שלא ילדה, והוא מן המיעוט שחולבות בלי לידה ('טור'
יו"ד סי' שטז). והנולד עכשיו הרי הוא בכור. (42) לפי
שאינה מרחמת על הוולד אלא-אם-כן ילדה (גמרא, שם).
ואם כן זה שנולד עכשיו אינו בכור. (43) שוודאי אין
הבהמה מרחמת על מין אחר, ואם כן זו שריחמה היא מן
המיעוט, ויתכן שריחמה אע"פ שלא ילדה כלל. (44) חזקה
שילדה אותו ולד, שאם לא כן לא היתה מרחמת עליו (ועי'
ש"ך סי' שטז סק"ו). (45) ואין אנו יודעים אם ילדה או
לא. ומדובר כשאנינה מניקה. (46) בכורות כ, ב - כרבי
יהושע.
- ט. הַלּוֹקֶת בְּהֵמָה מִיִּשְׂרָאֵל - הָרִי זֶה בְּחֻקֹּת
שֶׁבִּקְרָה⁴⁷, עַד שִׁיּוּדֵיעוֹ הַמוֹכֵר שְׁעֵדִין לֹא יִלְדָּה;
שְׁאִין הַיִּשְׂרָאֵל שׁוֹתֵק וְגוֹרֵם לוֹ לֹאכֹל קֳדָשִׁים
בַּחוּץ⁴⁸, וְיֹדָאִי שֶׁבִּקְרָה⁴⁹ וּלְפִיקָךְ מְכָרָה סֶתֶם.
- 47 מחלוקת בין רב, שמואל ורבי יוחנן, בבכורות כא, ב.
ופסק רבינו כרבי יוחנן. (48) כלומר, כל הכרוך בזה:
איסור שחיטה (פ"ט מהל' מעשה הקרבנות ה"ו) ואיסור
אכילה (קידושין נז, ו). וכן צריך לפרש בדברי רבינו גרשום
בבכורות שם, שכתב: "דאיכא איסורא, אי אכיל ישראל
לבכור". וכ"ה לשון הברייטא שם יט, א: "שאתה מאכיל
את ישראל קדשים בחוץ". (49) כלומר, ילדה בכור מכבר.
- י. בְּהֵמָה דְקָה שֶׁהִפִּילָה עָפֵר שְׁעֵדִין לֹא נִתְבָּאָר
צוּרְתוֹ הַרְבֵּה וְנִפְקֵת לְכָל⁵⁰, וְזֶהוּ הַנֶּקְרָא טְנוּף⁵¹, אִם
אָמְרוּ הָרוּעִים: עָפֵר הוּא אֲלֵא שֶׁנִּפְסְדָה צוּרְתוֹ - הָרִי
זֶה פְטוּרָה מִן הַבְּכוּרָה⁵². וְצָרִיךְ לְהִרְאוֹתוֹ לְרוּעָה
חֲסֵם⁵³. לְפִיקָךְ, הַלּוֹקֶת בְּהֵמָה מִן הַנֶּכְרִי, אֶפְלוּ הִיָּתָה
קִטְנָה וְיִלְדָּה אֶצְלוֹ בְּתוֹף שֶׁנִּתְבָּא⁵⁴ - הָרִי זֶה סְפֶק
בְּכוֹר, שֶׁמָּא טְנוּף הִפִּילָה בְּרִשּׁוֹת הַנֶּכְרִי⁵⁵. וְכֵן בְּהֵמָה
גִּסָּה שֶׁהִפִּילָה שְׁלִיא⁵⁶ - הָרִי זֶה סִימָן וְלֹד⁵⁷, שְׁאִין
שְׁלִיא בְּלֹא וְלֹד⁵⁸, וְנִפְטָרָה מִן הַבְּכוּרָה. וּמִתָּר
לְהַשְׁלִיךְ אוֹתָהּ הַשְׁלִיא לְכָלִּים⁵⁹. שְׁאִין מִתְקַדֵּשׁ
בַּבְּכוּרָה⁶⁰ אֲלֵא זִכְרִי⁶¹, וְחֻקֹּת הַנּוֹלָדִים מִחֲצָה זָכָרִים
וּמִחֲצָה נְקִיבוֹת, וּכְבֵר בְּאַרְבּוֹ⁶² שֶׁזֶכֶר שְׁאִין בּוֹ מִקְצַת
סִימָנוֹ אִמּוֹ⁶³ אִינוּ מִתְקַדֵּשׁ בַּבְּכוּרָה, וְנִמְצָא מְעוֹט
הַנּוֹלָדִים הֵן מִתְקַדְּשִׁין בַּבְּכוּרָה⁶⁴, וְאִין חוֹשֵׁשִׁין
לְמַעוֹט⁶⁵. אֲבָל בְּהֵמַת קֳדָשִׁים שֶׁהִפִּילָה שְׁלִיא -
תִּקְבְּרָה⁶⁶, [שֶׁנִּתְקַבְּלוּ בָּהּ פְּזָקִים]⁶⁷.
- 50 כלומר, אינה ניכרת לכל, אלא לרועים בלבד.
(51) במשנה, שם: "סימון הוולד בבהמה דקה - טניוף". כן
הוא בגמרא שם כא, ב - לדעת רבא. (52) אם תלד לאחר
מכן זכר, אינו בכור. (53) גמרא, שם. (54) אף-על-פי
שאין דרכה לילד תוך שנה ראשונה לחייה. (55) שאפשר
שטינפה תוך שנתה, וחזרה וילדה בתוך שנתה, כרבי עקיבא
(במשנה, שם) וכרבי יהושע (בברייטא שם כ, א).
(56) קרום שהעובר מונח בתוכו, ובהמה זו הפילה שליא
ריקה. (57) במשנה שם, ובחולין עז, א. (58) משנה, נדה
כו, א. (59) משנה, חולין שם. וראה להלן סוף ה"א.
(60) שם בגמרא עז, ב. (61) ראה למעלה פ"א ה"א.
(62) למעלה פ"ב ה"ו. (63) כמו כבש שילדה כמין עז או
עז שילדה כמין כבש. וזה קורה כש. (64) נקבות שפטורות מבכורה,
ומהמחצית השניה של הנולדים זכרים, יש מיעוט (אף כי
הוא קטן) של נולדים שאין בהם מקצת סימני אמם שגם הם
פטורין מן הבכורה, ואם כן רוב הנולדים אינם מתקדשים
בבכורה. (65) ומותר להשליך השליא לכלבים.
(66) משנה שם, ותמורה לג, ב. (67) כלומר, שגם נקבה
שנולדה מבהמת קדשים - יש בה קדושה (בגמרא שם עז, א:).
- יא. בְּהֵמָה גִּסָּה שֶׁהִפִּילָה חֲרָרֵת דָּם⁶⁸ - הָרִי זֶה

משמ"י דרבי יוחנן, של אשה כשל "שתי", ושל בהמה כשל "ערב", ומפרשה רבינו לענין פטירת רחם, שאינו פוטר מן הבכורה עד שיהיה הראש גדול כפיקה של ערב, אבל אם הוא פחות מזה אינו פוטר מן הבכורה (ורש"י שם פירשה לענין טומאה כמו באשה). ועי' בהשגות הראב"ד ובלחם-משנה כאן. וראה בפכ"ה מהל' טומאת מת ה"ח וה"ט, וב'תוספות יום-טוב' אהלות פ"ז מ"ד.

יד. מבכרת⁹¹ המקשה לילד - מחתף אבר אבר ומשליף לכלבים⁹², והבא אחריו בכור⁹³. יצא רבו⁹⁴ - הרי זה יקבר⁹⁵, ונפטרה מן הבכורה⁹⁶. ואם חתף אבר והניחו⁹⁷, אבר והניחו, עד ששליש רבו - הרי פל האיברים צריכין קבורה, ונפטרה מן הבכורה⁹⁸; פיון שייצא רבו, בין שלם בין מחתף, והרי הוא לפנינו - נתקדש למפרע.

(91) העומדת לילד בפעם הראשונה. (92) כשיוצא אבר שהוא מיעוט של הוולד, מחתכו ומשליכו לכלבים וכן כל אבר ואבר, והוא במשנה חולין סט, ב. לפי שכל זמן שלא יצא רוב הוולד, אינו קדוש בקדושת בכורה (רש"י שם). (93) במשנה, שם: "ונפטרה מן הבכורה". ומפרשה רבינו רק על מה שנאמר שם בסוף המשנה "יצא רובו הרי זה יקבר". ולא על תחילת המשנה, כשיצא חתוך אבר אבר והשליכם לכלבים, שכיון שאינו חשוב כולד אינו פטר רחם, והבא אחריו בכור (עי' ש"ך י"ד סי' שית סק"ג). ודעת רש"י שם אינה כן. (94) וחתכו. (95) שביציאת הרוב חלה עליו קדושת בכור, ואנו קוראים עליו (דברים טו, יט) "אשר יוולד" (רש"י שם), ויקבר כדן בכור שמת, ראה למעלה פ"ג ה"ד. (96) במשנה, שם. (97) פירוש, שלא השליכו לכלבים. (98) כדברי רב הונא, בגמרא שם ע, א.

טו. יצא שלישי⁹⁹ ומכרו לנכרי, וחזר ויצא שלישי אחר - נתקדש למפרע¹⁰⁰ ונפטרה מן הבכורה¹⁰¹. יצא שלישי דרך דפן¹⁰² ושני שלישים דרך רחם - אינו קדוש¹⁰³; שֶׁהֵרֵב הָרָאשׁוֹן¹⁰⁴ לא יצא דרך רחם, ולמפרע הוא מתקדש¹⁰⁵.

(99) שעדיין לא קדש בבכורה עד שיצא רובו. (100) מתחילת הלידה, ונתגלה כי מכירתו לגוי לא היתה מכירה כלל, שהרי אינו שלו, וכרב הונא ולא כרבה (חולין סט:). (101) שלש שנים אלו אין להן מקום כאן, כי אע"פ שלא נתקדשה למפרע - נפטרה מן הבכורה, והבא אחריו אינו בכור ('כתר המלך'), והן שייכות להלן בסוף ההלכה אחרי המילים "ולמפרע הוא מתקדש" ('אור שמח', וראה להלן הערה קד). (102) שלא דרך הרחם, ראה למעלה פ"ב ה"ד. (103) גם זה מחלוקת בין רב הונא ורבה, ופסק כרב הונא. ראה למעלה בסמוך. (104) כלומר, השליש השני ביחד עם השליש הראשון. (105) כאן שייכות המילים "ונפטרה מן הבכורה" שנכתבו למעלה, שהרי גם יצא כולו דרך דופן - הבא אחריו אינו בכור, כמו שכתב רבינו למעלה פ"ב ה"ד ('אור שמח').

טז. יצא מעוט אבר גדול, והרי זה היוצא רבו של

נפטרה מן הבכורה⁶⁹; שֶׁחֲזָקָתָהּ שֶׁהוּלָד בְּתוֹכָהּ, וְרָבָה עָלָיו הָדָם⁷⁰ וְהִפְסִידוּ וּבָטְלוּ. וְקוֹבְרִין חֲרָרָה זֶה⁷¹ קָמוּ גָפֶל מִבְּכֶרֶת⁷², אָף עַל פִּי שְׁאִין חֲרָרָה זֶה קְדוּשָׁה⁷³. וְלָמָּה קוֹבְרִין אוֹתָהּ⁷⁴ כְּדֵי לְפָרֶסֶם הַדָּבָר שֶׁנִּפְטְרָה מִן הַבְּכוּרָה⁷⁵.

(68) חתיכת דם. (69) כשתלד עוד, אין הוולד קדוש, כדברי רבי אליעזר בן יעקב במשנה, בכורות כא, ב. (70) כרבי יוחנן, בכורות כב, א. וראה 'תוספות יום-טוב' נדה פ"ג מ"ד, ובלחם-משנה כאן. (71) משנה, בכורות, שם. (72) שקוברים אותו ככל קדשים שהפילו (תמורה לג:), אם הוא זכר. (73) שהרי רוב הנולדים אינם מתקדשים בבכורה, ראה למעלה ה"י בדין שליח. (74) ולא הותר להשליכו לכלבים כמו שליח, ראה למעלה שם. (75) בכורות כב, א. אבל בשליח אין צריך פרסום, שהכל יודעים שאין שליח בלא ולד ('תוספות' נדה כז: ד"ה כדי ר'שיטה מקובצת' בכורות שם).

יב. פֶּכֶר בְּאֶרְנֵי בְּעֵנִין נִדְּהָ⁷⁶, שֶׁהוּלָד בְּאֶדָם נִגְמָר לְאַרְבָּעִים יוֹם⁷⁷, וְהִמְפִּלְתָּ לְפָחוֹת מֵאַרְבָּעִים - אֵינוֹ וְלֹד⁷⁸. אֲבָל וְלֹד בְּהֵמָה - לֹא עֲמָדוֹ חֲכָמִים עַל מִנְּיֵן הַיָּמִים שֶׁיִּגְמָרוּ⁷⁹; אֲבָל אִמְרוּ⁸⁰, שֶׁהִמְפִּלְתָּ טַוּוּף⁸¹ - אֵינָה מִתְּעַבֶּרֶת אַחֲרָיו⁸² וְלֹא מִקְבֵּלֶת וְלֹד אַחֲרֵי⁸³ לְפָחוֹת מִשְׁלֹשִׁים יוֹם.

(76) פ"י מהל' איסורי ביאה ה"א-ב. (77) בכורות כא, ב. (78) ואינה צריכה לישב ימי טומאה כילדת (הל' איסורי ביאה, שם). (79) בעיא של רב חסדא שם, ולא נפתרה. (80) דברי זעירי, שם. (81) ראה למעלה ה"י. (82) ואם הפילה בתוך שלשים יום, בוודאי אינו ולד. ואף בקדשים אינו טעון קבורה. (83) כפל לשון הוא מהקודם, וברש"י וב'רבינו גרשום' שם: "משחתחילה לטנף אינה מקבלת זכר עד שלשים יום". ואולי יש לפרש כן גם בדברי רבינו.

יג. בְּהֵמָה שֶׁיִּצְאָה מִלֵּאָה⁸⁴ וּבָאָה רִיקָנִית⁸⁵ - הֵבֵא אַחֶר בֵּין⁸⁶ בְּכוֹר מִסְפֵּק⁸⁷, שֶׁמָּא דָּבָר שְׁאִינוּ פוֹטֵר בְּבְכוּרָה הִפְּלָה⁸⁸. וְאִין לְנִפְלִי בְּהֵמָה פְּטִירַת רַחֲם⁸⁹ עַד שֶׁיַּעֲגִילוּ רֹאשׁ פִּפְקָה שֶׁל עֶרֶב⁹⁰.

(84) בהמה מעוברת שיצאה לרעות בשדה. (85) וחזרה בו ביום ריקה. (86) פירוש, אם נתעברה לאחר זמן, שנית ילדה זכר. (87) דין ספק, ראה למעלה ה"ו, ובהערה שם. (88) כגון שראשו לא היה עגול כפיקה של ערב, ואע"פ שרוב הבהמות יולדות ולד הפוטר מן הבכורה, כיון שרוב היולדות מטנפות יום קודם לכן וזו לא טנפה (וכגון שלא שהתה ביום הקודם בחוץ - 'תוספות' נדה כט. ד"ה וזו) הרי זה סותר בכך את הכלל של רוב בהמות יולדות ולד הפוטר מן הבכורה (נדה שם). (89) אין הנפלים פוטרם מבכורה את הנוול לאחר מכן. (90) ככדור שבראש הפלך שטוות בו הנשים, חוט של "ערב" שהוא עבה יותר מהחוט של "שתי", אבל פחות מזה אינו פוטר מן הבכורה, כן הוא באהלות פ"ז מ"ד: "אין לנפלים פתיחת הקבר עד שיעגילו ראש כפיקה", ובכורות כב, א: "כי אתא רבין, פירשה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי י"א שבט - ספר קרבנות - הלכות בכורות קנג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 עֶבֶר¹⁰⁶ - נִפְטָרָה מִן הַבְּכוֹרָה¹⁰⁷, וַיִּקְבֹּר הַיּוֹצֵא¹⁰⁸.
- 2 יָצָא חֲצִי הָעֶבֶר וְהוּא רַבּוֹ שֶׁל אָבִי הַיּוֹצֵא¹⁰⁹ - הָרִי
- 3 זֶה סֶפֶק אִם נִפְטָרָה מִן הַבְּכוֹרָה אוֹ לֹא נִפְטָרָה.
- 4 לְפִיכָף הִבָּא אַחֲרָיו סֶפֶק בְּכוֹר.

123) פירוש, שהרחם נעקר ממקום חיבורו ונתלה בצואר הוולד באופן שנסחב עם הוולד ביציאתו לאויר העולם ('רבינו גרשום' שם). (124) שם. בעיא של מר רב אשי.

- 18 כֹּא. נִגְמְמוּ כְּתָלֵי בֵּית הָרָחֵם¹²⁵ - אֵינּוּ קָדוֹשׁ¹²⁶.
- 19 נִפְרָץ מִקְצָתוֹ¹²⁷ וְעוֹמֵד מְרֻבָּה עַל הַפְּרוֹץ¹²⁸ וַיָּצֵא
- 20 דֶּרֶךְ הַפְּרוֹץ¹²⁹, אוֹ שֶׁהָיָה הַפְּרוֹץ מְרֻבָּה עַל הָעוֹמֵד
- 21 וַיָּצֵא דֶּרֶךְ הָעוֹמֵד¹³⁰ - הָרִי זֶה סֶפֶק בְּכוֹר¹³¹.

125) "פירוש, נתעכלו שפתי בית הרחם" ('ערוך' ערך גס).
126) שם, אבעיא של רבי ירמיה מרבי זירא, ונפשטה בגמרא. (127) של הרחם. (128) החלק שנשאר בשלימות, מרובה על החלק הנפרץ. (129) שיש מקום לומר שכיון שהחלק השלם רב יותר מהנפרץ, הרי הוא כאילו כולו שלם. או שכיון שיצא דרך הפרוץ אין זו לידה (ראה רש"י, שם).
130) שיש מקום לומר כיון שהנפרץ הוא יותר מן החלק השלם, הרי הוא כאילו כולו נפרץ וכמו שיצא דרך הפרוץ, או אפשר שכיון שיצא דרך העומד, הרי זו לידה. (131) אבעיא של רבי זירא שם, ולא נפשטה.

יום חמישי י"א שבט ה'תש"פ

פרק חמישי

1) יבאר דין רחל שלא בכרה וילדה שני זכרים, ואין ידוע איזה מהם יצא ראשון.

- 22 א. רָחֵל שְׁלֹא בִּפְרָהּ² וַיִּלְדָּה שְׁנֵי זָכָרִים³, אֶפְלוּ וַיָּצֵאוּ
- 23 שְׁנֵי רִאשִׁיָּהוּן פְּאָחֵד - אִי אֶפְשֶׁר שְׁלֹא קָדָם אֶחָד⁴.
- 24 הוֹאִיל וְאֵין יָדוּעַ אִי זֶה מֵהֶם יָצָא רִאשׁוֹן - הַפֶּהֶן
- 25 נוֹטֵל אֶת הַכְּחוּשׁ⁵, וְהַשְּׁנֵי סֶפֶק בְּכוֹר⁶. מֵת אֶחָד מֵהֶן
- 26 - אֵין לִפְהֶן כָּלוּם; שֶׁהָיָה חֲחִי סֶפֶק הוּא⁷, וְהַמוֹצֵא
- 27 מִחִבְרוֹ עָלָיו הָרֹאֶה. וְכֵן אִם יִלְדָּה זָכָר וּנְקֵבָה - הָרִי
- 28 הַזָּכָר סֶפֶק, שֶׁמָּא הַנְּקֵבָה יָצָאת תְּחִלָּה. לְפִיכָף אֵין
- 29 לִפְהֶן כָּלוּם, שֶׁהַמוֹצֵא מִחִבְרוֹ עָלָיו הָרֹאֶה.

2) כלומר, לא נתעברה לפני זה, והעיבור הנוכחי הוא הראשון אצלה. (3) בבית אחת. (4) כחכמים במשנה (בכורות יז). הסבורים שאי אפשר לצמצם שיצאו שניהם כאחת ושיהיו שניהם בכורים, אלא האחד הקדים את השני במשהו, ולנו לא ידוע אי זהו שקדם. (5) כרבי עקיבא במשנה שם, שעל היפה אומר הישראל לכהן הבא ראה שהוא הבכור ואתנו לך (שם יח. בגמרא). (6) וירעה עד שיפול בו מום, ויאכל לבעליו. (7) שמה המת יצא תחילה והחי איננו בכור כלל.

- 30 ב. שְׁתֵּי רַחֲלוֹת שְׁלֹא בִּפְרוּ וַיִּלְדּוּ שְׁנֵי זָכָרִים - שְׁנִיָּהוּן
- 31 לִפְהֶן⁸. זָכָר וּנְקֵבָה - הַזָּכָר לִפְהֶן⁹. שְׁנֵי זָכָרִים וּנְקֵבָה¹⁰
- 32 - הַפֶּהֶן נוֹטֵל אֶת הַכְּחוּשׁ¹¹, וְהַשְּׁנֵי סֶפֶק בְּכוֹר¹². וְאִם
- 33 מֵת אֶחָד מֵהֶן - אֵין לִפְהֶן כָּלוּם; שֶׁהָיָה הַזָּכָר חֲחִי סֶפֶק

106) מדובר כשחתכו, ומיעוט העובר שנשאר בפנים ולא יצא דרך הרחם אלא דרך הדופן ('ש"ך' סי' ש"ט ס"ק יב).
107) אם ילדה לאחר מכן, שאין מיעוט זה של האבר שיצא, נגזר אחרי רוב אותו האבר שבפנים (חולין ע.). (108) כיון שחתכו. וראה למעלה ה"ד. (109) כלומר, בתוך החצי הזה שיצא, נכלל רוב של אבר שמיעוטו נשאר בפנים, ונסתפקו (שם) אם המיעוט הזה שבפנים מצטרף לרוב האבר, ועל-ידיה הוא מרבה את החצי שיצא ועושה אותו לרוב, ונתקדש בכבורה, או לא. ואף כאן מדובר כשחתך היוצא, והחלק שבפנים יצא אחר-כך דרך הדופן ('ש"ך' שם).

- 5 יִז. בְּכוֹר¹¹⁰ שֶׁפְּרָכּוֹ¹¹¹ בְּסִיב¹¹² וְהוֹצִיאָו וְלֹא נִגַּע
- 6 בְּרָחֵם, אוֹ שֶׁפְּרָכּוֹ בְּשִׁלִּית בְּהֶמָּה¹¹³ אַחֲרָת, אוֹ
- 7 שֶׁנִּכְרְבָה עָלָיו אֲחוֹתוֹ וַיָּצֵא¹¹⁴, הוֹאִיל וְלֹא נִגַּע בְּרָחֵם
- 8 מִכָּל מְקוֹם - הָרִי זֶה סֶפֶק בְּכוֹר¹¹⁵.

110) כל הלכה זו היא בעיא שלא נפשטה בגמרא שם.
111) כשיצא חלק ממנו, לפני שיצא רובו. (112) קרום דק הגדל והנכרך סביב הדקל ('רש"י' שם). (113) כלומר, בסיב שאינו מין בשר, אלא אפילו בשליא שהיא מין בשר, מסתפקים אנו שמה היא הציצה ('אע"פ שכלל הוא בדינו "מין במינו אינו חוצץ", כמו שכתב רבינו בפ"ז מהל' לולב ה"ב). ובשלייתו לא הסתפקו, שכן הוא דרך הלידה, ואינה חוצצת (גמרא, שם). (114) כלומר, שעם הזכר נולדה גם נקבה, והיא נכרכה עליו באופן שהזכר לא נגע ברחם, כן הוא בגמרא שם: "כרכתו ואחותו והציצתו, מהו". וכגירסת 'רבינו חננאל' (מובא ב'תוספות' שם ד"ה כרכתו, "אחותו" במקום "ואחותו"). (115) בכל אלו הסתפקו שם, אם זה נחשב לחציצה ואינו קדוש או שאין זה חציצה (ראה רש"י שם), ולא נפשטה הבעיא, ולכן פסק רבינו שהוא ספק בכור.

- 9 יח. הַדְּבִיק שְׁנֵי רַחֲמִים זֶה לָזֶה¹¹⁶ וַיָּצֵא מִזֶּה וּנְכַנַּס
- 10 לָזֶה¹¹⁷ - הָרִי זֶה סֶפֶק אִם נִפְטָרָה מִן הַבְּכוֹרָה
- 11 הַבְּהֶמָּה שֶׁנִּכְנַס בָּהּ הַבְּכוֹר, שֶׁהָרִי פִטַּר רַחֵם¹¹⁸; אוֹ
- 12 לֹא נִפְטָרָה עַד שִׁיפְטַר רַחֲמָה וַיִּלְדָּה¹¹⁹.

116) כשאחת מהן כורעת לילד (שם). (117) כשילדה יצא הוולד מן הרחם של זו ונכנס לרחם של השניה. (118) על-ידיה שניכנס לתוך רחמה ויצא ממנה. (119) כלומר, עד שוולד שלה יפטור רחמה, ולא שוולדה של אחרת יפטור רחמה.

- 13 יט. נִפְתָּחוּ¹²⁰ כְּתָלֵי בֵּית הָרָחֵם וַיָּצֵא¹²¹ - הָרִי זֶה
- 14 סֶפֶק אִם נִגִּיעַת רַחֵם מְקַדְּשֶׁת אוֹ אִיּוֹר¹²².

120) כלומר, נתרחבו. (121) ובגלל שנתרחב הרחם, לא נגע הוולד בכותלי הרחם בעת שיצא. (122) שם, בעיא של רב אחא.

בא לו אצל זו ובנה של זו בא לו אצל זו, אלא
הרי הדבר בחזקתו שכל אחת מניקה בנה²⁵.
(23) נקבות וזכרים. (24) שיראה מי מהן ילדו את הזכרים
ומי מהן ילדו הנקבות. (25) ומכיוון שהזכרים יונקים
מבהמות שאינן מבכורות, הרי הם בוודאי פשוטים, ולא
בכורות.
ה. שנים שהפקידו שני זכרים אצל הרועה²⁶, האחד
בכור והשני פשוט, ומת אחד מהן²⁷ - מניח הרועה
השני ביניהן ומסתלק, והרי הוא ספק בכור, ושניהן
חולקין אותו, שאין אחד מהן מכיר את שלו²⁸.

(26) בבבא מציעא לו: "אמרו שהניחו שלא מדעתו של
הרועה ולכך הרועה פטור, שאם לא כן חייב הרועה משום
שהיה לו לדייק. (27) ולא ידוע אם הבכור הוא שמת, או
הפשוט מת.

ו. הפקיד בכור אצל בעל הבית, והניחו בעל הבית
עם פשוט שלו²⁸, ומת אחד מהן ואין ידוע איזהו -
המוציא מחברו עליו הראיה²⁹, והרי הוא ספק
בכור. ואפילו רועה כהן שהניח בכורו בחצר בעל
הבית עם פשוט של בעל הבית³⁰, ומת אחד מהן -
המוציא מחברו עליו הראיה, ואין מוציאין מחצר
בעל הבית אלא בראיה; שהרי מדעת בעל הבכור
הניחו עמו הפשוט של בעל הבית³¹.

(28) בידיעת המפקיד. (29) כלומר על המפקיד להביא ראיה
שהחי הוא הבכור שלו (בכורות שם). (30) אין אנו אומרים
שבעל הבית מקנה לו מקום לכהן בחצירו, והרי הוא עומד
ברשות שניהם ויחלוקו (כדעת רבי טרפון שם). אלא כרבי
עקיבא שבעל הבית הוא המוחזק והרועה הוא המוציא,
ועליו להביא ראיה. (31) שמדעת המפקיד הניח בעל הבית
את הפשוט שלו על יד הבכור, אבל אילו הניחו שלא
בידיעתו של המפקיד, וודאי חייב בעל הבית - שהוא
עירבם.

ז. לא נחשדו ישראל על הבכורות³². לפיכך נאמן
הישראל לומר: זה ספק בכור הוא³³, ורואין לו
מומו³⁴ ואוכל אותו במומו³⁵.

(32) להטיל מום בבכורות בניגוד לכהנים החשודים על כך.
(33) והמדובר כשיש לו בכור וודאי ובכור ספק ונתערבו
ונאמן הוא לומר זהו הספק, שאילו בכור וודאי ביד ישראל
- אין רואין מומו, וגם חוששים שמא הוטל בו המום בידים,
עד שיעיד עליו הישראל שנפל בו המום מעצמו. אבל בספק
בכור, אין צריך עדות שנפל המום מאיליו, שכל איסור בכור
שהטילו בו מום אינו אלא מדרבנן משום קנס - בספק אין
איסור, שספק דרבנן להקל, אבל מפני שיש כאן בתערובות
וודאי בכור, הרי זה כהוקבע האיסור ואין אומרים בו ספק
דרבנן לקולא ולפיכך צריכים אנו לעדותו של הישראל שזהו
ספק בכור, אבל אינו צריך להעיד שהמום נפל מאיליו, מפני
שספק דרבנן לקולא. ואילו הכהנים החשודים להטיל מום
בבכור, אינם נאמנים גם בזה, שמא בכור וודאי הוא והטיל

בכור הוא¹³, והמוציא מחברו עליו הראיה. ילדו שתי
נקבות וזכר או שני זכרים ושתי נקבות¹⁴ - הרי
הזכרים ספק בכור, שאני אומר: שמא הנקבה נולדה
תחלה ואחר כך הזכר. לפיכך אין כאן לכהן כלום,
שהמוציא מחברו עליו הראיה. אחת בכרה ואחת
שלא בכרה¹⁵ וילדו שני זכרים¹⁶ - אחד לו ואחד
לכהן¹⁷, וכל אחד מהן ספק בכור, והכהן נוטל את
הפחוש¹⁸. מת אחד מהן - אין כאן לכהן כלום, שזה
החי ספק הוא. וכן אם ילדו זכר ונקבה¹⁹ - אין כאן
לכהן כלום, שזה הזכר ספק בכור הוא²⁰.

(8) משנה שם יח: ואף כי לא ראינו את הלידות, אין אנו
חוששים שמא אחת ילדה את שני הזכרים והשנייה לא ילדה
אלא טנפה, ולא יהיה לכהן אלא בכור אחד. (9) ואין
אומרים שאחת ילדה את שניהם והשנייה רק טנפה והזכר
הוא ספק והמוציא מחברו עליו הראיה, אלא אנו אומרים
שכל אחת מהן ילדה: זו את הזכר וזו את הנקבה. ואם כן,
הזכר הוא בכור וודאי. (10) ונמצא שאחת ילדה תאומים
והשנייה רק אחד - ויש כאן ספק אם שני הזכרים בכורות,
או שרק אחד מהם בכור, בין אם הנקבה היא מהתאומים
ולא ידוע איזה מן הזכרים הוא מהתאומים ואיזה הוא
שנולד יחיד ובין אם הנקבה נולדה יחידה והזכרים תאומים
ולא ידוע איזה יצא ראשון או אפילו באופן שיצאו שניהם
כאחת שהדין הוא שאי אפשר לצמצם ואחד מהן קדם את
חבירו במשהו ורק אחד מן הזכרים הוא בוודאי בכור והשני
ספק. (11) שהישראל אומר לו הבא לי ראיה שהיפה הוא
הבכור. (12) וירעה עד שיפול בו מום ויאכלוהו הבעלים.
(13) שאולי רק אחד מהן הוא בכור ואפשר שזהו שמת.
(14) וספק הוא אם יש כאן בכור: שמא נולד הזכר בתאומים
עם הנקבה, והיא יצאה תחילה. (15) יש לו שתי בהמות,
אחת הייתה כבר מעוברת פעם אחת וכשילדת עכשיו זכר
אינו בכור, ואחת שזו לה העיבור הראשון. (16) ולא ידוע
איזה מהן נולד מן הבהמה שלא ביכרה. (17) ושניהם ירעו
עד שיפול בהם מום. (18) כרבי עקיבא במשנה שם,
שהמוציא מחברו עליו הראיה שהיפה הוא הבכור.
(19) האחת שביכרה והאחת שלא ביכרה ילדו זכר ונקבה
ואין ידוע איזה מהן ילדה את הזכר. (20) ספק נולד מן
הבהמה שביכרה כבר, או מזו שלא ביכרה כבר, או מזו שלא
ביכרה עוד.

ג. כל בכור שהוא ספק - דינו שירעה עד שיפול בו
מום ויאכל לבעליו. ואם תפשו הכהן - אין מוציאין
אותו מידו, ואוכל אותו²¹ במומו. אבל אינו
מקריבו; שאין מקריב לעולם אלא בכור ודאי, שמא
ישחוט חליץ בעזרה²².

(21) הכהן שתפס. (22) פשוט הוא (כסף משנה).

ד. מי שהיה בעדרו מבכרות ושאינן מבכרות,
וילדו²³ ואין שם אדם²⁴, ונכנס ומצא את
המבכרות מניקות נקבות ואת שאינן מבכרות
מניקות זכרים - אינו חושש שמא בנה של זו

שביעית), ונתנו לכהן ויש לו מזה טובת הנאה. "ונראה שדעת הרמב"ם דפירות שביעית שהם הפקר לא נתנה התורה בהם זכות אלא לאכילה ולא לדבר אחר, ואם לוקח בהמה מדמי שביעית והרי הוא משתכר בבכור ועובר על "לאכלה ולא לסחורה" - הדמים הם הפקר וכן הבהמה, לפיכך היא פטורה מן הבכורה כמפורש בתוספתא פרק ב דבכורות - בהמת המדבר (של הפקר) כו' ובהמת הגר שמת ואין לו יורשים פטורה מן הבכורה". (43) כלומר, כדי להרוויח. "שאין עושין סחורה בפירות שביעית ולא בבכורות" וכו'. (44) בלא ריווח. (45) למעלה בפרק א הלכות יד-יח: תם בזמן הזה ובעל מום בין בזמן הזה ובין בזמן הבית.

י. לקח⁴⁶ בכור⁴⁷ למשתה בנו או לרגל⁴⁸ ולא צריך¹⁹ לו - מתר למכור⁴⁹.²⁰

(46) קנה. (47) בעל מום אבל תם הרי אסור לאכלו עד שיפול בו מום. (48) לאכול בחג. (49) ואף על פי שנראה שהוא סוחר בזה. ובתוספתא קתני ר' אומר, אומר אני לא ימכרונו אלא לדמיו, כלומר בדמים שקנאו שלא ירוויח בהן". אבל לקנות על מנת למכור, אף אם לא ירוויח - אסור, שזוהי עשיית סחורה.

יא. אין שמין⁵⁰ בכורות תמימים לישאל⁵¹, אבל שמין להן בכורות בעלי מומין. ושמין בכורות תמימים לכהנים בזמן הזה⁵², שהן עומדין להאכל במומן; ואין צריך לומר שמין להן בעלי מומים.²¹
²² ²³ ²⁴

(50) שומא היא שמוכר את הבהמה בסכום קצוב בתנאי שהקונה יטפל במוזנותיה עד זמן ידוע ואחרי כן ימכור הבהמה ומה שירוויחו יותר מן הסכום הקצוב יתחלק ביניהם. (51) משום שזוהי כמו מכירה, ואסור למכור תם חי לישראל. (52) בתוספתא שם: "שמין בכורות תמימין לכהנים ואין צריך לומר בעלי מומין". וסובר רבינו שהמדובר בזמן הזה, שאילו בזמן שבית המקדש קיים אין לכהן בו זכות למכור והוא הדין שאינו שם אותו. וגם בזמן הזה לא הותר אלא לכהנים שיידעו להזהר בו עד שיפול בו מום אבל לא לישראל שלא יידע להזהר בו.

פרק ששי

(1) יבאר מעשר בהמה כמה נוהג ומי חייב בו ואנה נשחט ושאסור למכור.

א. מצות עשה להפריש אחד מעשרה מכל בהמות טהורות שילדו לאדם בכל שנה ושנה²⁵. ואין מצוה זו נוהגת אלא בכקר וצאן בלבד, שנאמר: וכל מעשר בקר וצאן וגומר²⁶.
²⁷ ²⁸

(2) "ואין מעשרים מן הנולדים בשנה זו על הנולדים בשנה אחרת" (ראה להלן פ"ז הלכה ה). (3) "כל אשר יעבור תחת השבט, העשירי יהיה קודש לה".

ב. מעשר בהמה נוהג בחלין, אבל לא במקדשין²⁹. ונוהג פארץ ובחוצה לארץ³⁰, בפני הבית ושללא בפני הבית³¹. אבל חכמים אסרו לעשר בהמה בזמן הזה,

בו מום, ומכיון שידוע הוא שלא יקבלו עדותו, משקר ואומר שהוא ספק בכור, בכדי שיתירוהו מחמת ספק]. (34) כנ"ל שבוודאי בכור אין רואין לו מומו.

ח. כל הקדשים שקדם להם מום קבוע להקדש³⁵ ונפדו - חייבין בבכורה³⁶. ואם קדם מום עובר להקדש³⁷ או שהקדישן תמימים ואחר כך נולד להם מום קבוע ונפדו - פטורין מן הבכורה; שהרי לא יצאו לחלין לכל דבר, מפני שהן אסורין בגזה ועבודה³⁸, כמו שבארנו בהלכות מעילה.

(35) אם היה להם מום קבוע, כגון שנחתך להם אחד מהאיברים ונפרש מן הגוף, ואחר כך הקדיש אותם קדושת דמים, למכרם ולהביא מדמיהם קרבן למזבח. (36) שבשעה שהוקדשו לא חלה עליהם קדושה חמורה, כשפודים אותם יוצאים לגמרי לחולין, ובהמת חולין חייבת בבכורה, ודווקא אם ילדו אחר שנפדו, אף על פי שנתעברו קודם פדינם, אבל אם ילדו קודם פדינם, קדושת דמים שבהם פוטרם מבכורה. (37) כגון החזוית והגרב והשמטת הפרק והשבורה שאפשר להירפא". וזה כמו שאינו כלל וכשהקדישו למזבח חלה עליו קדושה חמורה. (38) כמו שנאמר (דברים יב, טו) "רק בכל אות נפשך תזבח ואכלת בשר וכו' יאכלנו כצבי וכאיל", ואמרו בבכורות טו. שזה מדובר בקדשים שנפל בהם מום ודרשו שם "תזבח, ולא גיזה, בשר, ולא חלב", ולמדו שם פסולי המוקדשין מצבי, מה צבי פטור מן הבכורה שהרי כתוב אצל בכור (דברים יב, יז) "בכורות בקר וצאן", ולא מן הצבי, אף פסולי המוקדשין שהוקדשו ואחרי כן נפל בהם מום, שעדיין יש להם קדושה שאסור ליגזז ולעבור בהן, שפטורים מן הבכורה.

ט. הלוקח בהמה ממעות מעשר שני בירושלים - חייב בבכורה³⁹. אבל הלוקח בהמה מפרות שביעית⁴⁰ - הרי זו פטורה מן הבכורה⁴¹. לפי שאינו רשאי לעשות סחורה בפרות שביעית, שהרי נאמר בה: לאכלה, לאכלה - ולא לסחורה; ואם תהיה חייבת בבכורה - הרי זה משתכר בבכור, שהרי יצא מתורת פרות שביעית⁴². וכבר בארנו בהלכות מאכלות אסורות, שאסור לעשות סחורה בדברים האסורים באכילה. וכן בארנו בתרומות, שאסור לעשות סחורה בתרומות. וכן אסור לעשות סחורה בבכורות⁴³, אף על פי שמתר למכרן⁴⁴ על דרך שבארנו⁴⁵.

(39) ואף על פי שמעשר שני ממון גבוה, ובכור אינו נוהג במוקדשין כמו שאמרנו למעלה - כיוון שהוא לוקח בירושלים לצורך אכילה הרי הוא כחולין לעניין בכורה, וכן כתב הכסף-משנה בפרק ו מהלכות ביכורים הלכה ד, שבירושלים הוא ממון הדיוט. (40) שמותר ליקח בעד פירות שביעית בהמה טהורה שהרי הבהמה היא לאכילה ואין זה חשוב סחורה. (41) אם ילדה. (42) ומרוויח שלא יצטרך לבערו בזמן הביעור (שעל בכור בוודאי לא חלו דיני

12) משנה בזבחים נו: (13) כלומר שפיכה אחת. ראה פ"ה מהלכות מעה"ק הי"ז. (14) שם במשנה. "ובמסכת מדות (פ"ג מ"א ומ"ב) יתבאר לך שפינות המזבח יש מהן שיש להן יסוד, ויש מהן שאין להן יסוד" (רבינו בפינה"מ בזבחים שם). (15) על המזבח. בזבחים שם: "תניא ר' יוסי הגלילי אומר, חלבו לא נאמר (במדבר יח, יז, לענין בכור) אלא חלבם, דמו לא נאמר אלא דמם, לימד על בכור ומעשר ופסח שטעונין מתן דמים ואימורין לגבי מזבח". (16) זבחים שם במשנה "הבכור נאכל לכהנים, והמעשר לכל אדם, ונאכלין בכל העיר". (17) כלומר, אפילו חזה ושוק אינו מחוייב לתת לכהן, וכן כתב רש"י בבכורות סא. (18) שחלה קדושה גם על בעל מום, שהרי נאמר (ויקרא כז, לג) "לא יבקר בין טוב לרע ולא ימירנו", ודרשו בגמרא (בכורות נז.) שבעל מום לא פסול לענין מעשר בהמה, וראה להלן הלכה יד. (19) בתורת מעשר, ואסור להגזיז ולהעבד (רש"י בפירוש החומש שם).

- ה. מעשר בהמה אסור למכרו כשהוא תמים²⁰,
שנאמר בו: לא יגאל. מפי השמועה למדנו²¹, שזה
שנאמר 'לא יגאל' - אף אסור מכירה בפשע²²,
שאין נגאל ואינו נמכר כלל. ויראה לי, שהמובר
מעשר - לא עשה פלוגה ולא קנה לוקח²², ולפיכך
אינו לוקה²³. כמובר חרמי פהנים שלא קנה לוקח²⁴,
וכמובר פת תאיר²⁵, כמו שיתבאר במקומו²⁶.

(20) מעשר שני פ"א משנה ב "מעשר בהמה אין מוכרין אותו תמים חי", ובבכורות לא: מפורש שאינו נמכר לא חי ולא שחוט. אלא שיש אומרים שלאחר שחיטה לא נאסרה מכירתו מן התורה אלא מדרבנן (כסף-משנה). וראה במנחת חינוך מצוה שסא. וכן נראה להלן בהלכה ז שכתב "ומעשר בהמה של יתומים שנשחט במומו מותר למכרו", הרי שרק שנשחט במומו מותר, אבל בתם אסור. (21) בבכורות לב. "אמר רב דימי אמר ר' יוחנן, נאמר לא יגאל במעשר, ונאמר ולא יגאל בחרמים. מה להלן מכירה עמו (שהרי שם נאמר (ויקרא כז, כח) "לא ימכר ולא יגאל"), אף כאן מכירה עמו". (22) כן מוכח מתוספתא קידושין (פ"ד) שהמקדש בבשר מעשר אינה מקודשת. ורבנן הפקיעו הקידושין לאחר שחיטה, כמו דהוי מן התורה מחיים, ומוכרם שלא קנה לוקח. וכן משמע בבכורות (לב:) ולכתוב רחמנא לא ימכר וכו' הוה-אמינא איזדבונא הוא דלא מזדבן, אבל כו' קמ"ל לא יגאל, דלא איזדבונא מזדבן ולא איפרוקי מפרק - הרי שגם בדיעבד לא מועילה המכירה (אור שמח). (23) כלומר, כיון שהלוקח לא קנה, נמצא שלא עשה כלום ולכן אינו לוקה. אלא שצריך עיון, הרי לרבא שאמר (תמורה ד:) כל מה שאמרה התורה לא תעביד, אי עביד לא מהני, ובכל זאת הוא חייב מלקות משום שעבר על צו התורה, וראה לחם-משנה. (24) פירוש, אם אמר אדם על דבר השייך לו, שיהיה חרם, צריך ליתנו לכהן ואין לו פדיון לעולם, ראה בפ"ו מהלכות ערכין וחרמין הלכות א"ד. ומה שאמרו בזבחים ט. "למילקא עליה בלא יגאל" (עיין תוספות שם ד"ה למאי), הרי שלוקחין על לאו זה - לפי נוסחת הספרים שלנו אינו כן. וראה בהערת הגר"ח הליר לספר

1 ותקנו שאין מעשרין אלא בפני הבית. גזרה שמא
2 יאכלהו תמים⁷ ונמצא בא לידי אסור פרת, שהוא
3 שחיטת קדשים בחוץ⁸. ואם עבר ועשה בזמן הזה
4 - הרי זה מעשרי ויגאל במומו¹⁰.

(4) משנה בבכורות נג. "ואפילו היו קדשים קלים, ואפילו על דעת האומרים (ר' יוסי הגלילי שם): קדשים קלים ממון בעלים" (רבינו בפינה"מ שם), מפני שנאמר (שם) "העשירי יהיה קודש לה' - "יהיה קודש אמר רחמנא, ולא שכבר קדוש" (גמרא שם). (5) במשנה שם. "ובגמרא שם אמרו, שמשנה זו אינה אליבא דרבי עקיבא הסובר שמעשר בהמה אינו נוהג בחוצה לארץ אלא לענין חלות הקדושה, אבל אסור להקריבו על גבי המזבח (וראה למעלה פ"א הלכה ה לענין בכור בחוצה לארץ), ורבינו שהעתיק המשנה כלשונה, נראה שדעתו דלא כר"ע" (תוי"ט שם פרק ט משנה א). (6) שם במשנה. (7) שם: "אי הכי, האידנא נמי וכו' אלא אמר רבה משום תקלה". (8) ראה בפ"א מהלכות שגגות ה"ד, ובהערות שם. (9) "כן מוכח בירושלמי שקלים (פ"ח הלכה ד), ובבבלי בסוף בכורות (סא.), וכמו שכתבו שם התוס' ד"ה במעשר בזה" (יד איתן). ועיין עוד בפ"ח מהלכות ערכין וחרמין הלכה ח. (10) אף שבסוף מסכת בכורות שם אמרו שמעשר בהמה בזמן הזה ימות - סמך רבינו על מה שנאמר בתוספתא בכורות פרק ז: "בהמה שנחערב בה ספק מעשר בזה", ירעו כולן עד שיסתאבו" (אור שמח, וראה ב"נודע ביהודה" מהדורה תניינא חלק יורה-דעה סימן קפט).

5 ג. הפל חייבין במעשר בהמה: פהנים¹¹ לויים
6 וישראלים.

(11) שהרי רבי אלעזר בן עזריה היה כהן (מעשר שני פ"ה משנה ט), ועשירי לעזרא (ברכות כז:;) ועישר בהמותיו (ביצה כג.) ועיין שם בתוספות סוף ד"ה תליסר). וכן בסוף פרק הגזול עצים (בבא קמא קי:) נסתפקו אם נפל לו לכהן עשר בהמות בגזל הגר, אם מחוייב להפריש מהן מעשר (ראה להלן הי"ג). הרי מבואר שכהנים חייבים במעשר בהמה (רבינו בתשובתו, הוצאת פריימן סימן קלה). וכן כתב רבינו בפירוש המשנה לבכורות פ"ה (לו:), ראה להלן פ"ו הלכה ט. אבל רבינו חננאל גרס בחולין קלו: "מסתברא ממעשר הוה ליה למילף, שכן זכרים טמאים [כהנים] וכו'" ופירש שכהנים פטורים ממעשר בהמה (הובאו דבריו ברמב"ן ורשב"א שם, וכן הוא בערוך ערך זכר ב). וראה במנחת חינוך מצוה שס, שיישב דברי ר"ח שלא תקשה עליהם מהא דביצה כג. ובבא קמא קי:

- 7 ד. ודין מעשר בהמה שיהיה נשחט בעזרה¹²,
8 וזורקין את דמו זריקה אחת¹³ כנגד היסוד¹⁴,
9 ומקטירין אמוריו¹⁵, ושאר הבשר נאכל לבעלים
10 בירושלים כשאר קדשים קלים¹⁶. ואין לפהנים בו
11 פלוגה, אלא פלו לבעלים כפסח¹⁷. ואם היה בעל
12 מום, בין שנפל בו מום בין שהפרישו בתחלה
13 במומו¹⁸ - הרי זה נאכל בכל מקום¹⁹.

אם דמי העור והגידין וכו' היו עשרים זוז, ודמי הבשר עשרים זוז, ואמר המוכר ללוקח שמוכר לו את העור והגידים במחיר של ארבעים זוז, ואת הבשר הוא נותן לו במתנה - מותר (ברייתא שם לא:). (39) בעיא שם לב. אם מותר להבליע בעצמות, ופשוטה שם שבמקום שעושין מהם כלים, מבליעין בהן את הבשר שהרי הם יקרים, אבל במקום שאין עושים מהם כלים ומחירים מוזל מאד, ולכן במקום זה אין מבליעים בהם את הבשר, שלא שייך הבלעה אלא כשנבלע בדבר שהוא חשוב יותר או לכל הפחות דומה בחשיבותו, אבל בדבר שהוא פחות חשוב אין הדבר החשוב יכול להיבלע בו.

ט. הפל נאמנים על מומי מעשור לומר: מום זה מאליו בא⁴⁰ ולא נעשה לדעתו⁴¹. ואפלו אלו שאינן נאמנים על הפכור⁴² - נאמנים על המעשור. ורואה אדם מומי מעשור שלו ומתירו, אם היה ממחה⁴³. שאם ירצה, יטיל מום בכל עדו ואתה כן יעשר⁴⁴, ונמצא המעשור בעל מום מתחלתו⁴⁵.

(40) משנה שם לו: (41) שאסור להטיל מום בקדשים, משום שנאמר (ויקרא כב, כא) "כל מום לא יהיה בו", ולמדו מזה (שם לג:): שאסור להטיל מום בקדשים. וכשם שהמטיל מום בבכור קנסו אותו (למעלה פ"ב הלכה ז), כמו כן המטיל מום במעשר בהמה בכונה - קנסוהו. (42) כגון בעליו כהן (פירוש המשניות לרבינו שם), ראה למעלה פ"ב הלכה יז, שבבכור אינו נאמן. ומכאן שכהן חייב במעשר בהמה, ראה למעלה הלכה ג. (43) ואין חשד שיאמרו שהוא התיר אף-על-פי שלא היה מום קבוע (שם לא:), אע"פ שבבכור אין הדין כן (למעלה פ"ג הלכה א). (44) גמרא שם ושם. שכל זמן שלא עישר, אין איסור להטיל בו מום, שהרי עדיין לא נתקדש. וזהו טעם לשני הדינים הנ"ל. (45) מתחילת עישורו. ראה להלן הלכה יד שגם בבעל מום, מצוה להפריש מעשר.

י. הלוקח טלאים שנוולדו בשנה זו⁴⁶ או שנתנו לו במתנה - הרי הם פטורים מן המעשור⁴⁷, עד שיוולדו ברשותו⁴⁸. לפיכך⁴⁹, השתפין שנשתתפו בבהמות, והביא זה מאה טלאים וזה מאה טלאים וערבום⁵⁰ ונשתתפו בהן - הרי המאיתם פטורים מן המעשור⁵¹, שכל טלה מהן פכור⁵². וכן האחים שירשו טלאים מאביהם⁵³ - הרי הן פטורין מן המעשור⁵⁴. אכל הנולדים להם בשתפות לאחר מכאן מאלו הבהמות, בין לשתפין בין לאחים - חייבין במעשור⁵⁵. וכן אם היו שתפין במעות וקנו בהמות ממעות השתפות, והאחים שקנו בהמות ממעות הירשה - הרי הנולדים מהם לאחר מכאן חייבין במעשור. שהרי ברשותן נולדו, והרי הן כאיש אחד. חלקו האחים והשתפין אחר שנוולדו להן הבהמות ברשותן וחזרו ונשתתפו - הרי אלו פטורין מן המעשור⁵⁶. שפשעה שחלקו נעשו הכל לקוחין והלקוח פטור, וקשחזרו ונשתתפו - הרי נשתתפו בבהמות, ועדין לא ילדו להן ברשותן אחר

המצוות ל"ת רסג. (25) שהתירה התורה לחלוצי הצבא לקחת אתם לאשה מבנות הנכר שראו בשביה (דברים כא, יב). ואסור למכרה לאחר, ואם מכרה אין זו מכירה. ומכאן כי הנוסחא הנכונה בספר המצוות שם היא כאותם הספרים שלא העתיקו שם "ואם מכרה לוקח". ועיין משנה-למלך. (26) בפ"ח מהלכות מלכים הלכה ו.

1 ו. מדברי סופרים שאסור למכרו בעל מום ואפלו שחוט, גזרה שמה ימכרנו חי²⁷. לפיכך²⁸ אין שוקלין מנה כנגד מנה²⁹ במעשר פדרף ששוקלין בפכור³⁰, מפני שהוא נראה כמוכר³¹.

(27) בבכורות שם לא: ולב. גם לרבא וגם לרשב"י מותר למכור בעל מום שחוט מן התורה, ורק חכמים גזרו עליו שלא למכרו, גזירה שמה ימכרנו גם לפני שחיטה. אבל יש להבין שהרי גם לרבא וגם לרשב"י גם בעל מום חי אין איסור למכור כ"אם מדברי סופרים (מנחת חינוך מצוה שסא, והרש"ש שם לא:). (28) מכיון שאסור למכור מעשר בהמה בכל אופן. (29) "חלק כחלק, כגון שיחלקו אותה לששה או לשבעה חלקים, ונותנים חלק בכף זה וחלק בכף זה, ר"ל כפות המאזנים" וכו' (רבינו בפי"מ בכורות לא:). (30) ראה למעלה פ"א הלכה יח. (31) במשנה שם, אמרו "ושוקלין מנה כנגד מנה בבכור, ומשמע שדווקא בכור אבל לא מעשר" (כסף-משנה). וראה ר"ט אלגזי ריש פרק חמישי אות לו.

5 ז. ומעשר בהמה של יתומים שנשחט במומו³² - מתר למכרו³³ פדרפו³⁴. מפני השבת אבדה ליתומים לא גזרו עליו³⁵.

(32) אבל נשחט בתמימותו, אסור. ראה למעלה הלכה ה. (33) ברייתא שם: (34) אף בלא שיבליע את דמי הבשר בדמי העור, החלב והגידין, ראה להלן הלכה ח ובבכורות לא: (35) שם, כתירוצו של רב ששת. ופירש"י השבת אבדה שאין יכולין לאוכלו כולו ויסריח. ויש להבין שבגמרא שם אמרו, שמה שאמרו במשנה "הבכור והמעשר אין נמכרין באטליז" משמע מזה שמעשר בהמה נמכר בבית - המדובר בבהמת יתומים, אם כן לא התירו למכור בבהמת יתומים אלא בבית ולא באטליז. ורבינו כאן לא מזכיר כלל מזה, ואדרבה מסתימת דבריו משמע שמותר למוכרו אפילו באטליז.

8 ח. מעשר בהמה שנשחט במומו³⁶ - מתר למכר חלבו וגידיו ועורו ועצמותיו, ולא אסרו למכר אלא בשרו בלבד³⁷. ואם הבליע דמי הבשר בדמי העור והחלב והגידין ומכר הפל בהבלעה - מתר³⁸. ואם היו דמי העצמות יקרים, והבליע דמי הבשר בדמי העצמות - מתר³⁹.

(36) אבל תם שנשחט אסור במכירה, ראה למעלה. (37) כלומר, לא גזרו חכמים אלא בדבר הנישום מחיים, כגון הבשר שכל חשיבות הבהמה היא בבשר, אבל לא בדבר שאינו נישום מחיים, כגון העור והגידין, שאין חשיבות בהמה חיה, בשעת שומא, בהן (שם לא: לב.). (38) פירוש,

בבהמות עומדים הם ליהלוק גם בכספים, ויהיה חייב בקלכון עיי"ש, הרי שלענין מעשר בהמה אין שום סברא לומר שאם חלקו בבהמות ולא חלקו בכספים שיהיו חייבים במעשר בהמה, ודבר ברור שהם פטורים, ולשם מה הביא רבינו דין זה?

8 **יב. הַלּוּקָח עֲשָׂרָה עֶבְרִים בְּמַעֲי אֶמֶן - כֶּלֶן נִכְנָסִין**
9 **לְדִיר לְהַתְעַשֵּׂר⁶⁰, שְׁהָרִי בְּרִשְׁתּוֹ נִוְלָדוּ⁶¹.**

60 מימרא של ר' יוחנן שם נז. 61 ומה שהלוקח פטור מן המעשר (ראה למעלה הלכה י) אינו אלא כשלוקח לאחר שנולדו, אבל אם לקח כשהם עדיין עוברים ונולדו ברשותו, חייב לעשר, שכן כתוב (שמות כב, כט) "כן תעשה לשורך לצאנך", לא הקפידה התורה שלקוח פטור ממעשר אלא כשלוקח בשעת עשייה (כלומר, בעת שראויין להתעשר), שהוא אחר הלידה. אבל במעי אמם, אי-אפשר עדיין להתעשר (בגמרא שם).

10 **יג. כֹּהֵן⁶² שֶׁנִּפְּלוּ לוֹ עֶשֶׂר בְּהֵמֹת בְּגֹזֶל הַגֵּר⁶³ -**
11 **פְּטוּרִים מִן הַמַּעֲשֵׂר; שְׁמִתּוֹת פְּהִיָּה מִתְּנוֹת הֵם⁶⁴,**
12 **וְכָכָר בְּאַרְנוֹ⁶⁵ שְׁהִנּוּתָן מִתְּנָה פְּטוּר⁶⁶ מִן הַמַּעֲשֵׂר.**

62 ראה למעלה הלכה ג, שכהנים חייבים לעשר את בהמותיהם. 63 הגזול את הגר ונשבע הגזולן לשקר שלא גזל, ומת הגר והתוודה הגזולן, משלם קרן וחומש לכהנים וכו' (בבא קמא קי.). 64 ולא ירושה. ובעיא היא בגמרא שם, אם הכהנים לענין גזל הגר נחשבים כיורשים וחייבים, או כמקבלי מתנות ופטורין, ופשטה שם שהם כמקבלי מתנות ולא כיורשים. 65 למעלה הלכה י. 66 המקבל.

13 **יד. הַכֹּל נִכְנָסִין לְדִיר⁶⁷ לְהַתְעַשֵּׂר⁶⁸: בֵּין תְּמִימִים בֵּין**
14 **בְּעֵלֵי מוֹמִין⁶⁹, וְכֹל אֲסוּרֵי מִזְבֵּחַ⁷⁰; חוּץ מִן**
15 **הַכֶּלָּאִים⁷¹ וְהַטְרֵפָה⁷² וְיוֹצֵא דִפְיָ⁷³ וּמַחֲסֵר זִמְיָ⁷⁴,**
16 **שֶׁכֶּל אֵלוּ פְּטוּרִין מִן הַמַּעֲשֵׂר. וְכֵן הֵייתוֹם שְׁמִתָּה**
17 **אִמּוֹ אוֹ נִשְׁחָטָה עִם לְדָתוֹ⁷⁵ - אֵינּוּ מִתְעַשֵּׂר⁷⁶.**
18 **וְדָבָרִים אֵלּוּ מִפִּי הַשְּׁמוּעָה הֵם⁷⁷.**

67 "הוא מקום המוקף שמכניסים בו הצאן והבקר בשעת מעשר, ולפעמים יהא מוקף בנין או קנים וכיוצא בזה" (רבינו בפיה"מ). וראה להלן פ"ז הלכה א סדר הפרשת מעשר בהמה. 68 משנה בכורות נז. 69 בגמרא שם למדו כן מהפסוק (ויקרא כז, לג) "לא יבקר בין טוב לרע ולא ימירנו" - מכאן שבעל מום חייב במעשר. 70 כמו הרובע והנרבע, המוקצה לעבודה-זרה ושנעבד בו עבודה-זרה, ואתנן ומחיר כלב, ולפי שכל אלו אינם אסורים אלא בדבר שבעל מום אסור בו, כמו שנאמר (שם כב, כה) "כי משחתם בהם מום בם, לא ירצו לכם" ואין השחתה אלא עבודה-זרה וערוער וכו', ומעשר בהמה הואיל ואין חוששין בו למום, אין חוששין לכל אלו (שם). 71 במשנה שם, ונלמד בברייתא שם גבי שאר כל הקדשים מן הפסוק (ויקרא כב, כז) "שור או כשב" פרט לכלאים שאינו נקרב על המזבח, ונלמד בגזירה-ששה: נאמר לענין קדשים "תחת אמו", ונאמר לענין מעשר בהמה "תחת השבט" שכלאים אינו מתעשר, וכלאים זהו מי שאביו מין אחר ואמו מין

1 **שְׁתּוּף זֶה הַשְּׁנִי. וְאֵף עַל פִּי שְׁחִלְקוּ גִדְיִים כְּגִדְיִים**
2 **וּטְלָאִים כְּגִדְיִים⁵⁷ וְעֲשָׂרָה כְּגִדְיִים⁵⁸ - הַכֹּל**
3 **פְּטוּרִין מִן הַמַּעֲשֵׂר וְהִי הִן כְּלִקוּחִין.**

46 כלומר, לאחר שהם ראויים להתעשר, ולא שלוקח טלאים בשבעת הימים הראשונים ללידתם, ראה להלן הלכה טו. 47 משנה שם נח: "הלוקח או שנותן לו במתנה, פטור ממעשר בהמה". 48 שהרי נאמר (שמות כב, כח-כט) "בכור בניך תתן לי, כן תעשה לשורך לצאנך". ודרשו בגמרא (שם נז.): "מה בניך אין בלקוח ומתנה, אף צאנך ובקרך אינו בלקוח ומתנה (אלא עד שיוולדו ברשותו)" ואף-על-פי שפסוק זה נאמר בבכור - קיבלו חז"ל (שם) שהוא לענין מעשר בהמה. 49 לפי שלקוח פטור מן המעשר. 50 [ראה בפ"ד מהלכות שלוחין ושותפין הלכה א, ובהוספה להערה י שם]. 51 במשנה שם: "האחים והשותפין שחייבים בקלכון, פטורים ממעשר בהמה", אבל רש"י גורס "האחים השותפין" וכו'. 52 לשותף השני, ומה שנלמד בגמרא שם מהפסוק (במדבר יח, טו) "יהיה לך ולא של שותפות", הכוונה שהפסוק מלמדנו שגם שותפות הוא בגדר של לקוח (קריית ספר). 53 במשנה שם. 54 שכל טלה הוא כמכור לכל אחד מהאחים, כיון שיש לכולם חלק בו (קריית ספר). 55 שם במשנה "קנו מתפיסת הבית חייבים, ואם לאו פטורים" ומפרש רבינו בפיה"מ "תפיסת הבית, היינו הממון המשותף בין האחים, קודם שחלקו ירושת אביהם", ודברי המשנה מתבארים כך, שאם השתתפו בבהמות או שירשו את הבהמות, וכמו כן אם נשתתפו או ירשו מעות (וטרם חלקו) וקנו במעות אלו בהמות, הרי הבהמות פטורים מן המעשר. רק באם ילדו בהמות אלו, הנולדים חייבים במעשר, שהרי הנולדים אינם לקוחים, אבל ראה בפירש"י שמפרש אחרת לגמרי את דברי המשנה, וראה בקריית-ספר כאן. 56 שם במשנה "האחים והשותפין שחייבים בקלכון, פטורים מן המעשר". וראה בפיה"מ שמפרש את המשנה גם באופן זה, שחייבים בקלכון ופטורים מן המעשר, כשחילקו ביניהם השותפין בבהמות שנולדו ברשותם ושוב נשתתפו. 57 אין אומרים שבחלוקה זו הוברר שזהו המגיע לכל שותף ושותף או לכל אח ואח עוד משעה ראשונה (כרב ענן שם), אלא שגם זה נחשב ללקוח ופטורים מן המעשר (כדברי רב נחמן שם). 58 אין אומרים שהוברר שזה חלק של כל אחד ואחד מהשותפים ומהאחין המגיע להם משעה ראשונה (רבי אלעזר שם), אלא שגם זה נחשב ללקוח ופטורים מן המעשר (דברי ר' יוחנן שם).

4 **יא. הָאֶחָיִין וְהַשְּׁתָּפוּיִן שְׁחִלְקוּ בְּכֶסֶּפִּים וְלֹא חִלְקוּ**
5 **בְּבִהְמָה - תִּכְבִּין בְּמַעֲשֵׂר, שְׁעָדִין לֹא נַעֲשׂוּ הַבְּהֵמֹת**
6 **לְקוּחוֹתֵין. אֲכָל אִם חִלְקוּ הַבְּהֵמֹת, אֵף עַל פִּי שְׁעָדִין**
7 **לֹא חִלְקוּ הַכֶּסֶּפִּים - הָרִי אֵלּוּ פְּטוּרִין⁵⁹.**

59 דברי ר' ירמיה שם נז: אבל יש להבין לשם מה הביא רבינו דין זה, מהיכא תיתי לומר אחרת. הרי גם בגמרא שם מקשה על ר' ירמיה - פשיטא! ומתרתה הגמרא כי ר' ירמיה אמר דין זה רק משום קלכון, והוא כשחלקו בבהמות ולא חלקו בכספים שפטורים מקלכון, ולא אומרים כיון שחלקו

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי י"א שבט - ספר קרבנות - הלכות בכורות קנט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לעשר את הספק" (רש"י שם). (83) תוספתא בכורות פ"ז: "נתערב בהן יתום או לקוח - הרי כולן פטורין". וראה להלן פ"ח הלכה יד.

פרק שביעי

(1) יבאר כיצד מפרישין מעשר בהמה, ואם היו לו חמשה טלאים בירושלים וחמשה בעכו אם מצטרפין.

- א. מי שֶהָיוּ לוֹ עֶשְׂרֵה טְלָאִים וְהִפְרִישׁ אֶחָד מֵעֶשְׂרֵה²,
- הָיוּ לוֹ מֵאָה וְהִפְרִישׁ עֶשְׂרֵה לְמַעַשְׁר - אֵין אֱלוֹ
- מַעַשְׁר³. אֵלֹא בִּיצֵד עוֹשֶׂה? כּוֹנֵס כָּל הַטְּלָאִים⁴ אוֹ כָּל
- הָעִגְלִים⁵ לְדִיר⁶, וְעוֹשֶׂה לוֹ פֶתַח קָטָן כְּדִי שֶׁלֹא יֵצְאוּ
- שְׁנַיִם בְּאֶחָד⁷. וְאִמּוֹתֵיהֶן מַעֲמִיד מִבְּחוּץ⁸ וְהֵן גּוֹעוֹת,
- שֶׁיִשְׁמְעוּ הַטְּלָאִים קוֹלָן וַיֵּצְאוּ מִן הַדִּיר לְקִרְאָתָן;
- שְׁנֵאמַר: כָּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר תַּחַת הַשֶּׁבֶט - שֶׁיַּעֲבֹר מֵעֲצָמוֹ,
- וְלֹא יִשְׁוּצִיאוּ בִּידֵי⁹. וְכִשְׁוּצִיאוּ מִן הַדִּיר זֶה אַחֵר זֶה,
- מִתְחִיל וּמוֹנֶה אוֹתָן בְּשֶׁבֶט¹⁰: א' ב' ג' ד' ה' ו' ז' ח' ט'
- וְהַיּוֹצֵא עֲשִׂירִי - בֵּין זָכָר בֵּין נִקְבָּה¹¹, בֵּין תָּמִים
- בֵּין בַּעַל מוֹם¹² - סוֹקְרוֹ בְּסִקְרָא¹³ וְאוֹמֵר: הֲרִי זֶה
- מַעַשְׁר¹⁴. לֹא סוֹקְרוֹ בְּסִקְרָא וְלֹא מִנְאֵן בְּשֶׁבֶט, אוֹ
- שֶׁמִּנְאֵן רְבוּצִים¹⁵ אוֹ עוֹמְדִים¹⁶ - הֲרִי אֱלוֹ מַעַשְׁר¹⁷;
- הוֹאִיל וּמִנְאֵם עֶשְׂרֵה וְקִדַּשׁ עֲשִׂירִי - הֲרִי זֶה
- מַעַשְׁר¹⁸.

(2) כלומר, לא מנה אותם אחד שנים וכו' אלא נטל אחד מהם בלי למנותם. (3) משנה, בכורות נח, ב - כדברי חכמים, ולא כרבי יוסי ברבי יהודה שם, שאמר שכשם שתרומה ניטלת באומד ובמחשבה, כמו כן מעשר בהמה. (4) שנוול בשנה זו. (5) כבהרה הקודמת. (6) מקום מוקף אבנים או קנים וכיוצא בזה. (7) ואם יצאו כן, ראה להלן פ"ח ה"ד. (8) ברייתא, שם. (9) גמרא, שם. (10) ברייתא, שם: "מצוה למנותן בשבט". שבט הוא המקל שביד הרועה. (11) תוספתא שם פ"ז, וכן הוא בחולין קלו, א. שבמצות מעשר בהמה לא הבדילה התורה בין זכר לנקבה, כמו שהבדילה בבכור. (12) ראה למעלה פ"ו ה"ד. (13) צובעו בצבע אדום, שיהיה ניכר. (14) שם, במשנה. (15) שוכבים. (16) כלומר, ולא כשיצאו מן הדיר. (17) שם, במשנה ובברייתא. (18) שם, בברייתא: "תלמוד לומר העשירי קדש, מכל מקום".

- ב. אֵין צָרִיךְ לְצַרֵּף כָּל בְּהֵמָה שֶׁנִּזְלָה בְּרִשְׁוֹתָ¹⁹ לְדִיר
- אֶחָד, אֵלֹא מִצָּרֶף כָּל עֶדֶר וְעֶדֶר לְבִדּוֹ²⁰. הָיוּ לוֹ חֲמִשָּׁה
- טְלָאִים בִּירוּשָׁלַיִם וְחֲמִשָּׁה טְלָאִים בְּעֶכוּ - אֵין
- מִצְטָרְפִין²¹, וְכֵלָן פְּטוּרִין מִן הַמַּעַשְׁר²². וְכֵמָּה יִהְיֶה בֵּין
- אֱלוֹ לְאֱלוֹ וַיִּצְטָרְפוּ? שֶׁשָּׂה עֶשְׂרֵה מִיל²³.

(19) אם הן רחוקות זו מזו יותר מששה עשר מיל, כדלהלן. (20) ושיעור המרחק ביניהם שיהיה עדר, מבואר להלן: ששה עשר מיל, ולא יותר. (21) בתוספתא שם פ"ז (הובאה בגמרא שם נה).: "היו לו חמש בכפר חנניא, וחמש בכפר עותני - אין מצטרפות". ורבינו נקט "ירושלים ועכו" להשיעור שאף מארץ ישראל ומחוצה לארץ (שהרי עכו

אחר, וכמו תישיש הבא על הרחל שהוולד כלאים. (72) כגון שנחתכה רגלה מן הארכובה ולמעלה, ושאר מיני הטריפות המובאות בהלכות שחיטה בפרקים ה"י. ונלמד שם בגמרא, שהטריפה אינה נכנסת להתעשר, משום שנאמר (שם כז, לב): "כל אשר יעבור תחת השבט" - פרט לטריפה שאינה עוברת, "לפי שהיא חולה" (רבינו בפיה"מ). (73) שנוול לא דרך הרחם, אלא חתכו את בטן אמו והוציאו. וראה בדברינו למעלה פ"ב הלכה ד. ונלמד בגמרא שם ממה שכתוב לענין שאר כל הקדשים (שם, כז) "שור או כשב או עז כי יולד" - פרט ליוצא דופן, שאינו קרב למזבח, ובגזירה-השוה הנ"ל למדו ש"יוצא דופן" אינו מתעשר. (74) פירוש, בתוך שבעת ימי היוולדו, ונלמד שם בגמרא ממה שכתוב (שם) לענין שאר כל הקדשים "והיה שבעת ימים תחת אמו" - פרט למחוסר זמן, שאינו נקרב על המזבח. ונלמד בגזירה-השוה כנ"ל שמחוסר זמן אינו מתעשר. [ונאמרו בזבחים יב. שבליל שמיני הוא נכנס לדיר להתעשר, ורבינו השמיט דבר זה, מפני שלא אמרו כן אלא למי שסובר "לילה אינו מחוסר זמן" (שם), ואילו רבינו פסק ש"לילה מחוסר זמן", להלן פ"ג מהלכות מחוסרי כפרה הלכה ד. וראה בכסף-משנה כאן]. (75) כלומר, שלא היתה שעה אחת עם אמו אחר הלידה. (76) במשנה שם: "והיתום, ואיזהו יתום, כל שמתה אמה או שנשחטה ואחר-כך ילדה, ר' יהושע אומר אפילו נשחטה אמה וכו'", ואין הלכה כר' יהושע" (רבינו בפיה"מ). ובגמרא שם למדו זאת ממה שכתוב בכל הקדשים "תחת אמו" - פרט ליתום שאינו נקרב, ונלמד גו"ש כנ"ל שיתום אינו מתעשר. (77) כלומר, אינם מפורשים בתורה, אלא קבלום חכמים ולמדום מגזירה-השוה.

- טו. אֵין הַלֹּקֶחַ פְּטוּר⁷⁸ אֵלֹא אִם בֶּן נִלְקַח אַחֵר
- שֶׁנִּרְאָה לְהַתְעַשְׂר⁷⁹. לְפִיכָף, הַלֹּקֶחַ טְלָאִים בְּתוֹךְ
- שֶׁבַע יָמֵי הַלֵּדָה - כְּשִׁיגִיעַ זְמַנָּם⁸⁰ חַיִּב לְעַשְׂרוֹ;
- שֶׁפִּינֵן שְׁאִין מִחֹסֶר זָמַן רְאוּי לְהַתְעַשְׂר, הֲרִי זֶה פָּמִי
- שֶׁלֶקֶח עֲבָרִים וְנִזְלָדוּ בְּרִשְׁוֹתָ⁸¹.

(78) לעשר את הבהמות שלקח, ראה למעלה הלכה י. (79) בכורות נו. "אמר רבא, אמר קרא (שמות כב, כט) תעשה" ("בכור בניך תתן לי, כן תעשה לשורך לצאנך", שממנו למדו פטור לוקח, ראה למעלה הלכה י), בשעת עשיה מיעט הכתוב. ופירש"י "בשעה שהן ראויין להתעשר, מיעט הכתוב שלא יהו לקוחין". וברייתא שנאמר בה שגם לקוח לפני זמנו פטור מלעשר, אינה אלא דעת יחיד. (80) כלומר, ביום השמיני. (81) ראה למעלה הלכה יב.

- טז. כָּל בְּהֵמָה שֶׁהִיא סָפֵק אִם בֵּת מַעַשְׁר הִיא אוֹ
- אֵינָה בֵּת מַעַשְׁר - הֲרִי הִיא פְּטוּרָה מִן הַמַּעַשְׁר⁸².
- לְפִיכָף, טְלָאִים שֶׁנִּתְעַרְבּ בֵּהֶן יִתּוֹם אוֹ לָקוּחַ וְכִיּוֹצֵא
- בֵּהֶן - הֲרִי כֵּלָן פְּטוּרִין מִן הַמַּעַשְׁר⁸³, שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן
- סָפֵק הוּא.

(82) שנאמר (ויקרא כז, לב) "העשירי יהיה קודש", ודרשו (בבא מציעא ז). "עשירי ודאי אמר רחמנא, ולא עשירי ספק". כלומר, "הצריך הכתוב לעשר את הודאי, ולא הצריך

השדה שנה שנה", שלפיכך אם עישר משנה לשנה אינו מעשר, כמפורש בהל' תרומות שם - ואילו במעשר בהמה לא נאמר כן בפירוש אלא בהיקש למדו כן ממעשר דגן, ולפיכך אם עישר הרי זה מעשר. ובלחם-משנה הקשה מכמה דברים שלא נלמדו אלא בהיקש, ואעפ"כ לא כתב בהם רבינו שאם עישר הרי זה מעשר.

- 17 ו. כל הנולדים באחד בתשרי עד עשרים ותשעה
- 18 באלול - מצטרפין ומעשרין מאלו על אלו³⁴. נולדו
- 19 חמשה טלאים בעשרים ותשעה באלול וחמשה
- 20 באחד בתשרי - אין מצטרפין³⁵. ילדו תולדות בתוך
- 21 שנתן³⁶ - הרי היא ובתה נכנסים לדיר להתעשר³⁷.

(34) משנה, שם נז, ב. וזהו לפי דעת רבי אלעזר ורבי שמעון החולקים על רבי מאיר, וסוברים שא' בתשרי הוא ראש השנה גם למעשר בהמה. ולמדו כן בהיקש (בר"ה ח.) "עשר תעשר" - בשתי מעשרות הכתוב מדבר: מעשר דגן ומעשר בהמה, מה מעשר דגן ר"ה שלו א' תשרי, כן גם מעשר בהמה ר"ה שלו א' תשרי. (35) בכורות שם, ומשום שאלו שנולדו בכ"ט אלול שייכים לשנה החולפת, והחמישה שנולדו למחר בא' בתשרי שייכים לשנה החדשה, ואין מעשרין מן הנולדים בשנה זו על הנולדים בשנה אחרת, ראה למעלה ה"ה. (36) כלומר, אלה שנולדו בתוך שנה זו, נתעברו וילדו גם הם. (37) כן הוא בתוספתא בכורות פ"ז (הובאה בבכורות כ:), גדייה שילדה שלש בנות ובנות שלש שלש נכנסות לדיר להתעשר" (כסף-משנה). וכן מפורש בחולין קיד, א - שהאם נכנסת להתעשר עם הבת (יד איתן).

- 22 ז. אין הטלאים הנולדים כמו הטבל³⁸ שאסור לאכל
- 23 מקונו עד שיעשר, כמו שבארנו במקומו³⁹, אלא
- 24 מתיר למכור⁴⁰ ולשחט כל מה שירצה⁴¹ עד שיעשר,
- 25 ויהיה המעשר קדש⁴² ויאכל פהלקתו⁴³, כמו
- 26 שבארנו⁴⁴.

(38) "כל אוכל שחייב להפריש ממנו תרומה ומעשרות, קודם שיפריש ממנו נקרא טבל" (פ"י מהל' מאכלות אסורות הי"ט). (39) בהל' מאכלות אסורות, שם. (40) ואילו טבל אסור למכור (פ"ו מהל' מעשר ה"ו). (41) משנה, בכורות נז, ב. וחכמים קבעו זמנים לעשר, וכשהגיע הזמן אסור למכור ולשחוט עד שיעשר (להלן ה"ח, מהמשנה שם). וקודם שהגיע הזמן - גם מדרבנן מותר למכור ולשחוט. (42) כלומר, ואז אסור למכור (למעלה פ"ו ה"ה). (43) כלומר, אוכלו בירושלים כשאר קדשים קלים. (44) למעלה שם ה"ד.

- 27 ח. קבעו חכמים שלשה זמנים בשנה למעשר
- 28 בהמה, ומשיגיע זמן מהן אסור לו למכור או לשחט
- 29 עד שיעשר. ואם שחט - הרי זה מתיר⁴⁵. ואלו הן
- 30 השלשה זמנים: ביום חמשה עשר קדם הפסח,
- 31 וביום חמשה עשר קדם עצרת, וביום חמשה עשר
- 32 קדם חגג⁴⁶. וכל זמן מאלו נקרא גרן מעשר
- 33 בהמה⁴⁷. נמצאת אומר, שהגרנות של מעשר בהמה

חוצה לארץ היא - פ"א מהל' תרומות ה"ט) מצטרפים, אם הם קרובים ששה עשר מיל, ודלא כרבי מאיר (במשנה שם נד:): שאמר: "הירדן מפסיק למעשר בהמה" (וגם התוספתא שם סברה כוותיה). וכן כתב רבינו בפירוש המשנה שם, שאין הלכה כרבי מאיר. (22) שבכל עדר ועדר אין עשרה שיתחייבו במעשר. (23) משנה, שם.

- 1 ג. היו שלשה עדרים, בין כל אחד ואחד ששה עשר
- 2 מיל²⁴ - הרי שלשתן מצטרפין²⁵. כיצד? הנה תשעה
- 3 מכאן ותשעה מכאן ואחד באמצע²⁶ - הרי שלשתן
- 4 נכנסין לדיר להתעשר.

(24) באופן שהמרחק בין שני החיצונים הוא שלשים ושנים מיל. (25) שהעדר האמצעי מצרף אליו את שני העדרים החיצוניים, שהרי המרחק מן האמצעי לכל אחד מהחיצוניים אינו יותר מששה עשר מיל, וכן הוא במשנה שם. (26) כרב, שם בגמרא, שצריך שיהא בעדר האמצעי ביחד עם כל אחד ואחד מהחיצוניים שיעור מעשר. ודלא כשמואל שאמר אפילו חמש מכאן וחמש מכאן ואחד באמצע - מצטרפים.

- 5 ד. אין מעשרין מן הצאן על הבקר ולא מן הבקר
- 6 על הצאן²⁷. אבל מעשרין מן הכבשים על העזים
- 7 ומן העזים על הכבשים²⁸; שנאמר: וכל מעשר בקר
- 8 וצאן - משמע כל צאן אחד²⁹, ששניהם נקראים שם
- 9 ויהי הם כמין אחד.

(27) משנה, שם נג, א. ובגמרא שם נד, ב - למד זאת אביי ממה שנאמר (ויקרא כז, לב) "וכל מעשר בקר וצאן וגו' העשירי יהיה קודש לה'", תן עשירי לזה ותן עשירי לזה. כלומר, שסמך "כל מעשר" ל"בקר" ו"עשירי" ל"צאן", באופן שכתוב מעשר אצל כל אחד ואחד, להודיע שאין מעשרין מבקר על צאן ולא מצאן על בקר, ורבה למד זאת (שם) ממה שנאמר (דברים יד, כב) "עשר תעשר", בשתי מעשרות הכתוב מדבר, אחד מעשר בהמה ואחד מעשר דגן, ומקיש מעשר בהמה למעשר דגן, מה מעשר דגן אין מעשרים ממין על שאינו מינו, אף מעשר בהמה כן. (28) משנה, שם. (29) שם.

- 10 ה. אין מעשרים מן הנולדים בשנה זו על הנולדים
- 11 בשנה אחרת³⁰, פשם שאין מעשרין בזרע הארץ מן
- 12 החדש על הישן ולא מן הישן על החדש³¹;
- 13 שנאמר: הוצא השדה שנה שנה³². ויראה לי, שאם
- 14 עשר בהמה משנה על שנה - הרי זה מעשר, מפני
- 15 חמרת הקדשים, שהרי לא הקפידה תורה על מעשר
- 16 בהמה בפרוש שיהיה שנה שנה³³.

(30) וראה להלן (ה"ו) שהשנה החדשה לענין מעשר בהמה מתחילה באחד בתשרי. (31) מסכת תרומות פ"א מ"ה, ופ"ה מהל' תרומות ה"א. (32) ומזה למדו (שם נג:): שאין מעשרין מעשר דגן מן החדש על הישן ולא מן הישן על החדש. ומעשר בהמה נלמד בהיקש ממעשר דגן (שם). (33) כשם שהקפידה בפירוש בזרע הארץ, ואמרה "היוצא

קראו עשירי - רש"י, יכול שאני מרבה אף שמיני וי"ב שקראם עשירי, אמרת הואיל והוא קדוש וטעותו מתקדשת מה הוא אינו מקודש אלא בסמוך לו (כלומר, הוא עצמו, שאין לך סמוך יותר מגופו), אף טעות אינה מתקדשת אלא בסמוך (כגון תשיעי ואחד עשר שהם סמוכים לעשירי, מלפניו ומלאחריו). (8) כלומר, לא רק אם קרא "עשירי" לתשיעי לבדו, שהוא קדוש, אלא אפילו אם קרא גם לאחד עשר "עשירי" - כיוון שקרא לעשירי "תשיעי", ולא עשירי - קדושים גם התשיעי וגם האחד-עשר, מפני שקראם עשירי, והעשירי מאיליו קדוש, אף שקראו תשיעי.

ב. והיאך דינים? התשיעי אינו קרב, אלא נאכל במומו, והעשירי מעשר⁹, והאחד עשר יקרב שלמים¹⁰. וטעון נסכים בשלמים¹¹, ואינו עושה תמורה¹², מפני שהוא עצמו בתמורה¹³. במה דברים אמורים? בשהיה המונה הוא בעל הבמהות; אבל העושה שליח לעשר לו וטעה, בין בתשיעי בין באחד עשר, אין מקדש אלא העשירי הודאי בלבד; שלא עשהו שליח לטעות ולהפסיד¹⁴, אלא לקדש פראו¹⁵.

(9) ראה למעלה פרק שישי הלכה ד, מה דינו של מעשר. (10) למדו כן ממה שנאמר (ויקרא ג, א) "ואם זבח שלמים קרבנו אם מן הבקר הוא וגו'" - "לרבות אחד עשר לשלמים". וכן הוא בתורת כהנים (ויקרא פרק טז הלכה ד). ושם: "מן הבקר להוציא את התשיעי" (שאינו קרב שלמים אלא יאכל במומו). (11) נלמד ממה שנאמר (במדבר טו, ה) "ויין לנסך רביעית ההין תעשה על העולה או לזבח לכבש האחד", ו"האחד" זה אחד עשר של מעשר שקרב שלמים. (12) כלומר, אם אמר על בהמה אחרת שתהא תמורת זו - אינו כלום. (13) ואין תמורה עושה תמורה. (14) בהאחד-עשר, שמקריב שלמים, מפסיד הוא את החזה והשוק, שצריך ליתנם לכהן, ובתשיעי הוא מפסיד בזה שצריך להמתין עד שיפול בו מום, ועוד שאסור לגזוז ולעבוד בו כפירוש רש"י שם. (15) את העשירי. כן הוא בגמרא שם סא. "לתיקוני שדרתיך ולא לעוותיך" (=לתקן שלחתיך ולא לקלקל).

ג. זה שאמרנו, שאם קרא לאחד עשר עשירי נתקדש - בשקרא לעשירי תשיעי; אבל אם קרא לעשירי עשירי וקרא אחריו לאחד עשר עשירי - לא נתקדש אחד עשר, שהרי העשירי הודאי לא עקר שם עשירי מעליו¹⁶. ואפילו יצא העשירי ולא קראוהו לא עשירי ולא אחד עשר אלא שחק, ואחר כך יצא אחד עשר וקראוהו עשירי - לא נתקדש, שהעשירי מעצמו נתקדש; ואף על פי שלא קראוהו עשירי, הואיל ולא עקר שם עשירי מעליו - אין אחד עשר מקדש¹⁷.

(16) משנה שם "זה הכלל כל שלא נעקר שם עשירי ממנו, אין אחד עשר מקדש". (17) בגמרא (שם ס:) "זה הכלל (=הנאמר במשנה: "זה הכלל כל שלא נעקר שם עשירי

ביום אחרון מחדש אדר וביום שלשים וחמשה מספירת העמר וביום אחרון מחדש אלול. ולמה קבעו הגרנות בימים אלו? כדי שתהיינה הבמהות מצויות לעולי רגלים. שאף על פי שמתר למפר קדם שיעשר, כמו שבארנו, היו נמנעים למפר עד שיעשירו ויעשו המצה⁴⁸.

(45) משנה, שם. (46) כרבי עקיבא, שם. (47) "ואמאי קרי ליה גורן? דטבלה כגורן" (בגמרא שם נח). שהרי מדרבנן הרי הוא כטבל, ואסור למכור ולשחוט עד שיעשר (רש"י שם). וכן כתב רבינו בפירוש המשנה, שם. (48) דברי רבי תנחום בריה דרב חייה איש כפר עכו (שם).

ט. הכנים כל הצאן או הבקר לדיר והתחיל למנות ולקדש עשירי עד שנשארו בתוך הדיר פחות מעשרה - הרי זה מניחן לגרן אחר⁴⁹, והן מצטרפין לאלו שנילדו, ויתעשרו הכל בגרן אחד⁵⁰. ואף על פי שהוא יודע שאלו שארו במנן - חייב להכנים הכל לדיר, והנשאר ישארו⁵¹.

(49) שבשנה זו, אבל לא לגורן שבשנה הבאה. שהרי אין מעשרים משנה לשנה, ראה למעלה ה"ה. (ומה שאמרו בתוספתא פ"ז (הוצאת צוקרמנדל, עמ' 30, 542) "והשאר יתעשרו לשנה הבאה", צ"ל "לעונה הבאה" וראה ב"הר המוריה"). (50) ברייתא, ודברי רבא, שם נט, ב. (51) שם.

יום שישי י"ב שבט ה'תש"פ

פרק שמיני

(1) יבאר המונה וטעה במנין, אם נתקדש, והעושה שליח וטעה.

א. המכנים צאן לדיר² והתחילו לצאת אחת אחת והוא מונה כמו שבארנו, וטעה במנין וקרא לשמיני או לשלמטה ממנו³ עשירי, או שקרא לשנים עשר או לשלמטה ממנו⁴ עשירי - לא נתקדש⁵. אבל אם קרא לתשיעי או לאחד עשר⁶ עשירי - נתקדשו. ודבר זה הלכה מפי הקבלה נשמע⁷, שהטעות מתקדשות למעשר שלמטה ממנו ושלמטה ממנו, אבל לא שלפניהם ושלאחריהם. אפילו קרא לתשיעי עשירי ולעשירי תשיעי ולאחד עשר עשירי⁸, בין בטעות בין בכונה - שלשתן מקדשים.

(2) כדי להפריש מעשר בהמה. (3) כלומר, השביעי והשישי וכו'. (4) כלומר, השלושה-עשר והארבעה-עשר וכו'. (5) בקדושת מעשר בהמה. (6) שהם סמוכים לעשירי. וראה להלן הלכה ג שלפעמים אם קרא ל"א עשירי - שאינו קדוש. (7) בבכורות ס: "תנו רבנן מנין שאם קרא לתשיעי עשירי ולעשירי תשיעי ולאחד-עשר עשירי ששלשתן מקודשים? תלמוד לומר (ויקרא כז, לב) וכל מעשר בקר וצאן כל אשר יעבור תחת השבט, העשירי יהיה קודש לה' (משמע בין שקראו הוא עשירי, בין שהיה עשירי למנין ולא

אחת אלא כשניים. (28) כלומר, הכת העשירית של שלושה או של חמישה וכו'.

ו. יצאו בתחלה שנים ומנאן אחד²⁹, וקרא השלישי שניצא אחריהן שני, ומנה פדרבו אחד אחד - הרי התשיעי והעשירי מקדשין, ויאכלו במומן³⁰.
התשיעי - מפני שהוא העשירי הודאי, שהרי שנים יצאו בתחלה; וזה שקראו עשירי הוא אחד עשר, והקורא לאחד עשר עשירי - נתקדש³¹, כמו שבארנו³².

(29) כלומר, מנה אותם בתור יחידה אחת. (30) שם במשנה "מנאן אחד, תשיעי ועשירי מקולקלין" ומפרש רבינו (וכן פירש בפירוש המשניות) מקולקלין שאינם קריבים ואינם נאכלים אלא עומדים עד שיפול בהם מום ויאכלו במומן לבעלים. (31) באופן שקרא לעשירי תשיעי, ועקר על ידי כך שם עשירי ממנו. (32) למעלה הלכות ב"ג, ואף על פי שאם קרא לעשירי תשיעי ולאחד עשר עשירי, העשירי קרב מעשר והאחד עשר קרב שלמים - אין זה אלא אם שינה מתשיעי ואילך, אבל בדין שלנו ששינה את כל המניין מהתחלה ועד הסוף, שניהם אינם קריבים, אלא נאכלים במומן.

ז. מנאן למפרע, כגון שניצא ראשון ואמר עשירי, ויצא שני ואמר תשיעי, עד שניצא העשירי ומנה אחת - הרי זה קדש, שהעשירי מאליה נתקדש.

ח. קרא לתשיעי עשירי ונשא העשירי בדיר - התשיעי יאכל במומן³³, וזה שנשא בדיר מעשר, אף על פי שלא יצא ולא ברו³⁴, שהעשירי מאליה נתקדש. מת העשירי בדיר - התשיעי יאכל במומן, וכל השמנה שניצא ונמנו פטורין, ואף על פי שלא נתקדש עשירי שלהן לקרב אלא מת קדם שניצא, שהמנן הראוי פוטר.

(33) שהתשיעי נתקדש בטעות. אף אם לא נעקר שם עשירי מהבהמה העשירית. ומשום כך יאכל במומן. (34) פירוש לא יצא עם המניין וגם לא קבעו בעליו לעשירי.

ט. הכניס עשרה טלאים לדיר והיה מונה והולך, מת אחד מן המנויין³⁵ - מונה ומשלים פדרבו ומקדש עשירי, אף על פי שאין שם עתה חיים אלא תשעה³⁶.

(35) כלומר, אלה שיצאו מן הדיר להימנות. (36) כיוון שמקודם היו בתוך הדיר עשרה חיים.

י. מת אחד מאלו שבתוך הדיר³⁷ - אלו שנמנו פטורין, מפני שהמנן הראוי למעשר פוטר אף על פי שלא הפריש עליהן, כמו שבארנו, ואלו שבתוך הדיר³⁹ מגיחין לגין אחר עד שיצטרפו לאחרים⁴⁰. וכן מי שהיה לו ארבעה עשר טלאים והכניסן לדיר, ויצאו ארבעה⁴¹ ומנאן בפתח זה, ויצאו ששה⁴²

ממנו אין אחד עשר מקדש" לאתויי מאי, לאתויי יצא עשירי ולא דיבר, ויצא י"א ואמר עשירי, אין י"א מקדש".

ד. יצאו תשיעי ועשירי כאחד, בין שקרא שניהם עשירי¹⁸ בין שקראם תשיעי - שניהם מקדשין¹⁹, ויאכלו במומן ואינן קריבין²⁰. וכן אם יצא עשירי ואחד עשר כאחד: אם קראן עשירי - הרי עשירי ואחד עשר מעריבים זה בזה²¹, והם כמו מעשר שנתערב בשלמים²² שיאכלו במומן²³, כמו שבארנו בהלכות פסולי המקדשין; ואם קראן אחד עשר - הרי העשירי והחלין מעריבין זה בזה²⁵, ויאכלו במומן²⁶.

(18) דברי רבא שם ס: שתשיעי ועשירי מעורבים זה בזה ושניהם קדושים שהרי קרא לשניהם עשירי, וראה למעלה הלכה א שאם קרא לתשיעי: "עשירי" - הוא קדוש. (19) בגמרא שם: "אמר רבא - קראן תשיעי, עשירי וחולין מעורבין זה בזה - קראן עשירי, עשירי ותשיעי מעורבים זה בזה". ואם כן מה שכתב רבינו "שניהם מוקדשין", וזה מוסב על שתי הבהמות הנ"ל, - על כרחנו שאין הכל שווה, שהרי קראם עשירי שניהם מוקדשים וודאי (העשירי מעשר והתשיעי קדוש ואינו קרב), אבל קראם תשיעי אינם קדושים אלא מספק, שהרי התשיעי שלא קראו עשירי, לא נתקדש כלל. (20) שהרי התשיעי גם אם הוא קדוש (כשקראו עשירי), אינו קרב אלא נאכל במומו (למעלה הלכה ב), ומשום שלא ידוע איזהו התשיעי לכן שניהם אינם קריבים, ונאכלים במומן. (21) ושניהם קדושים בוודאי והגוזז והעובר אף באחד משניהם לוקה ארבעים (רש"י שם). (22) שהרי האחד-עשר (שקראו עשירי) קרב שלמים. (23) וצריך פדיון, כדין פסולי המוקדשין. ואינם קריבים, אף כי גם העשירי וגם האחד-עשר ראויים להקרבה כשלא נתערבו - אם נתערבו אסור להקריבם, שהרי מעשר בהמה אינו טעון הרמת חזה ושוק וכולו נאכל לבעלים, אבל שלמים טעונים הרמת חזה ושוק ואינם נאכלים אלא לכהנים ומכיוון שהכהנים מועטים הן שמא לא יהיו כהנים מצויים ויבוא ליד יד נותר, וקיימא לן אין מביאים קדשים לבית הפסול. (24) לעשירי ולאחד-עשר שיצאו כאחד. (25) שהרי העשירי קדוש מאליה והאחד עשר הוא חולין גמור שהרי לא קראו עשירי. (26) וכאן אין צריך פדיון, כדין מעשר בהמה שנפל בו מום, ולפיכך לא כלל רבינו שתי ההלכות האחרונות ביחד, כשם שכלל את שתי ההלכות הראשונות - "שאלה האחרונות אינן שוות" לענין פדיון.

ה. התחיל למנות ויצאו תחלה שנים שהן ראשון ושני - הרי זה מונה הפל זוג זוג ומקדש זוג עשירי²⁷. וכן אם מנאן שלשה שלשה בכל פעם ופעם או חמשה חמשה - מקדש הכת העשירית²⁸.

(27) ושניהם מעשר. משנה שם ס. "יצאו שניים כאחת מונה אותם שניים שניים", וכן כתב רבינו בפירוש המשנה שם. אבל יש גורסים שם מונה אותם "שניים" ולא "שניים שניים", ולפי זה פירושו להיפך, שאינו מונה זוג זה כיחידה

יב. הִיָּה מוֹנֶה וְהוֹצִיא הַטֹּלָה רֹאשׁוֹ וְרַבּוֹ מִן הַדִּיר
וְחָזַר - הֲרִי הוּא פְּמֹנִי לְכָל דָּבָר.

יג. הִיָּה מוֹנֶה וְהִפְסִיק הַמִּנְיָן מִפְּנֵי חִבְרוֹ שְׂדֵבֶר עֲמֹ
אוֹ שְׂחֻשְׁכָּה לַיִל שְׁבַת⁵² - הֲרִי זֶה חוֹזֵר וּמַשְׁלִים
מִנְיָנוֹ אַחֵר כֶּף.

(52) שאסור לעשר מעשר בהמה בשבת ויום טוב משום
הסקרא (=הצבע) שסוקרין אותו בעת המניין.

יד. הִיָּה מוֹנֶה הַיּוֹצֵאִין אֶחָד אֶחָד וּמִקְדָּשׁ עֲשִׂירִי,
וְקִפֵּץ אֶחָד מִן הַמִּנְיָנִין⁵³ לְתוֹךְ הַדִּיר, לְתוֹךְ אֱלוֹ
שְׂעִדִּין לֹא נִמְנוּ וְלֹא נִתְעַשְּׂרוּ - נִפְטְרוּ הַכֹּל; שְׂפָל
אֶחָד מֵהֶן סָפַק אִם הוּא הַמִּנְיָן שֶׁקִּפֵּץ⁵⁴ אוֹ אַחֵר,
וְכָבֵד בְּאֶרְנוֹ שְׂפָל הַמִּנְיָנִין פְּטוּרִין.

(53) משנה שם נח: "קפץ אחד מן המניין לתוכן הרי אלו
פטורים". ומפרש רבינו שהמדובר הוא שמנה כבר עשרה
וקידש העשירי ואחר כך קפץ אחד מן התשעה לתוך הדיר.
אבל ברש"י שלפנינו מפורש שהמדובר גם כשקפץ אחד מן
המניין לפני שקדש עשירי שנפטרו במניין הראוי.
(54) שכבר נפטר במניין הקודם ונמצא מפריש מן הפטור על
החיוב. ואפילו אם יקרה שהעשירי יהיה אחד מן החייבים
- שמא זה המנוי הוא בין התשעה, והעשירי אינו עשירי
ומכיוון שיש ספק בדבר לא חייבתו התורה, שהרי נאמר
(ויקרא כז, לב) "העשירי יהיה קודש" - "עשירי וודאי ולא
עשירי ספק".

טו. קִפֵּץ אֶחָד מִן הַעֲשִׂירִיִּים⁵⁵ לְתוֹךְ הַדִּיר - בָּלֵן
יִרְעוּ עַד שִׁיפֹל בִּהֶן מוֹם⁵⁶ וַיֵּאָכְלוּ בְּמוֹמָן⁵⁷.

(55) אחד מאלו שנתקדשו בקדושת מעשר בהמה.
(56) שעל כל אחד ואחד יש ספק שמא הוא המעשר.
(57) לבעלים כדין מעשר בהמה שאין לכהן בו כלום.

סליקו להו הלכות בכורות בסעפתא דשמיא

הלכות שגגות

יז. בְּכָלֵל חֲמֵשׁ מִצֹּת עֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פֶּרֶץ: (א)
שִׁיקְרִיב הַיְחִיד קֶרְבֵּן חֲטָאת קְבוּעָה עַל שְׁגָגָתוֹ. (ב)
שִׁיקְרִיב אֶשֶׁם מִי שֶׁלֹּא נֹדַע לוֹ אִם חֲטָא אִם לֹא
חֲטָא, עַד שִׁיֻּדַּע לוֹ וַיָּבִיא חֲטָאתוֹ. וְזֶהוּ הַנִּקְרָא
אֶשֶׁם תְּלוֹי. (ג) שִׁיקְרִיב הַחוּטָא אֶשֶׁם עַל עֲבֹרוֹת
יְדוּעוֹת. וְזֶהוּ הַנִּקְרָא אֶשֶׁם וְדָאִי. (ד) שִׁיקְרִיב
הַחוּטָא קֶרְבֵּן עַל עֲבֹרוֹת יְדוּעוֹת. אִם הִיָּה עֲשִׂיר -
בְּהֶמָּה, וְאִם הִיָּה עֶנִי - עוֹף אוֹ עֲשִׂירִית הָאִיפָה.
וְזֶהוּ הַנִּקְרָא קֶרְבֵּן עוֹלָה וַיּוֹרֵד. (ה) שִׁיקְרִיבוּ
הַסִּנְהֶדְרִין קֶרְבֵּן אִם טָעוּ וְהוֹרּוּ שֶׁלֹּא כִּהְלָכָה בְּאַחַת
מִן הַחֲמוּרוֹת.
וּבְאֹר מִצֹּת אֱלוֹ בַּפְּרָקִים אֱלוֹ:

1 וּמִנְיָן בְּפֶתַח אַחֵר, וְנִשְׁאָרוֹ שֶׁם אֲרַבְּעָה בְּתוֹךְ הַדִּיר:
2 אִם יֵצְאוּ הָאֲרַבְּעָה הַנִּשְׁאָרִים מִן הַפֶּתַח שִׁיֻּצְאוּ בּוֹ
3 הַשֵּׁשֶׁה - נוֹטֵל מֵהֶן אֶחָד⁴³ וְכֵלֶן פְּטוּרִין⁴⁴; שְׂאוֹתָן
4 הָאֲרַבְּעָה שִׁיֻּצְאוּ תַּחֲלָה מִפֶּתַח רֹאשׁוֹן מִנֵּן הָרֹאִי
5 פְּטוּרִין⁴⁵. וְאִם יֵצְאוּ אֱלוֹ הָאֲרַבְּעָה הַנִּשְׁאָרִים מִן
6 הַפֶּתַח שִׁיֻּצְאוּ בּוֹ הָאֲרַבְּעָה תַּחֲלָה - הֲרִי אוֹתָם
7 הָאֲרַבְּעָה שִׁיֻּצְאוּ בַּתַּחֲלָה וְאוֹתָן הַשֵּׁשֶׁה שִׁיֻּצְאוּ
8 אַחֲרֵיהֶן בְּפֶתַח שְׁנֵי פְטוּרִין, שְׂפָל אֶחָד מֵהֶן נִמְנָה
9 מִנֵּן הָרֹאִי לְמַעֲשֶׁר, שֶׁהֲרִי נִשְׁאָרוֹ שֶׁם בְּדִיר אַחֲרִים
10 לְהַשְׁלִים הַמִּנְיָן וְלַעֲשֹׂר; אָבֵל אֱלוֹ הָאֲרַבְּעָה
11 שֶׁנִּשְׁאָרוּ, אֵף עַל פִּי שִׁיֻּצְאוּ וְנִמְנוּ מִפֶּתַח הָרֹאשׁוֹן -
12 אֵינוּ מִנֵּן הָרֹאִי⁴⁶, לְפִיכָּךְ מִצְטַרְפִּין לַגִּרָּן אַחֵר.
13 יֵצְאוּ אֲרַבְּעָה מִפֶּתַח זֶה וְאֲרַבְּעָה מִפֶּתַח שְׁנֵי וְנִשְׁאָרוֹ
14 שֶׁם שֵׁשֶׁה: אִם יֵצְאוּ הַשֵּׁשֶׁה מֵאֶחָד מִשְׁנֵי הַפֶּתַחִים
15 - נוֹטֵל מֵהֶן אֶחָד מִעֲשֶׂר וְכֵלֶן פְּטוּרִין⁴⁷; וְאִם יֵצְאוּ
16 הַשֵּׁשֶׁה בְּשְׁנֵי הַפֶּתַחִים⁴⁸ - הֲרִי הַשֵּׁשֶׁה מִצְטַרְפִּין
17 לַגִּרָּן אַחֵר, וְהַשְׂמוּנָה שִׁיֻּצְאוּ תַּחֲלָה מִכָּאן וּמִכָּאן
18 פְּטוּרִין; שְׂפָל אֲרַבְּעָה מֵהֶן נִמְנוּ מִנֵּן הָרֹאִי
19 לְהַשְׁלִים עָלָיו עֲשָׂרָה וְלַעֲשֹׂר, שֶׁהֲרִי שֵׁשֶׁה הֵיוּ שֶׁם
20 נִשְׁאָרִים בְּתוֹךְ הַדִּיר.

(37) כלומר, אלה שטרם יצאו מהדיר להימנות. (38) שיצאו
במניין. (39) שעדיין לא יצאו. (40) שעדיין לא נפטרו מן
המעשר ויהיו ביחד עשרה. (41) בראשונה. (42) בשנייה,
אבל אם יצאו השישה בראשונה ואחריהם הארבעה בפתח
השני, ונשארו ארבעה בדיר, אם יצאו אלו שנשארו דרך
הפתח שיצאו בהם השישה, הם והשישה פטורים, והארבעה
הראשונים מצטרפים לגורן אחר, אבל אם נשארו בדיר או
יצאו דרך פתח אחר, הרי השישה פטורים והארבעה
הראשונים וכן הארבעה האחרונים מצטרפים לגורן אחר.
(43) למעשר. (44) כל הארבעה-עשר. (45) שהרי אחר
שיצאו הארבעה הראשונים נשארו בדיר מספר מספיק
למניין, ושאר הארבעה וכן השישה הרי הם יצאו בפתח
אחד והם מניין כדון. (46) שלא היו שם עשרה, שהרי
השישה יצאו לפני זה מפתח שני. (47) שהרי מהעשרה
שבפתח אחד הופרש אחד למעשר, והארבעה שיצאו
מהפתח השני פטורין משום מניין הראוי, שבעת שיצאו
נשארו עוד בדיר מספר מספיק כדי שיוכל לעשר מהן.
(48) שנחלקו השישה לשניים ויצאו שני הראשונים מהששה,
בבת אחת זה מפתח אחד והשני מפתח השני.

21 יֹא. הֵיוּ לוֹ תִשְׁעָה עֲשָׂר טֹלָאִים בְּתוֹךְ הַדִּיר, וַיֵּצְאוּ
22 תִשְׁעָה בְּפֶתַח זֶה וְתִשְׁעָה בְּפֶתַח שְׁנֵי - נוֹטֵל הָאֲחֵרוֹן
23 לְשֵׁם מַעֲשֶׂר⁴⁹ וְכֵלֶן פְּטוּרִין; שְׂאוֹתָן הַתִּשְׁעָה⁵⁰ נִמְנוּ
24 מִנֵּן הָרֹאִי⁵¹.

(49) כלומר, מוציאו מאיזה פתח שהוא, והוא מעשר.
(50) כלומר, אותן שהעשירי לא יצא מפתחם.
(51) שכשיצאו התשעה נשארו בדיר לצורך לעשרה.

פרק ראשון

1 (1) יבאר העובר בשגגה על מצוה שחייבין עליה כרת, ומה היא חטאת קבועה וקרבן עולה ויורד.

2 א. **כָּל הָעוֹבֵר בְּשִׁגְגָה² עַל אַחַת מִמִּצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה³**
 3 **שֵׁשׁ בָּהּ מַעֲשֵׂה⁴ שְׁחִיבִין עָלֶיהָ כֶּרֶת⁵ - הָרִי זֶה חֵיב**
 4 **לְהַקְרִיב קָרְבָּן חֲטָאת⁶. וּמִצְוֹת עֲשֵׂה שְׁחִיבִין חֲטָאתוֹ**
 5 **עַל שִׁגְגָתוֹ⁷.**

(2) שנעלם ממנו שדבר זה אסור לו, וזה אפשר בשני אופנים: (א) שחשב על איסור מן האיסורים המפורטים להלן בהלכה ד - שהוא מותר, או שידע שהוא אסור אבל לא ידע שחייבים עליו כרת (להלן פ"ב הלכה ב.). (ב) שלא נודע לו שזוהי עבירה, כגון: הבא על אשה ולא ידע שהיא אמו או אחותו, וכן העושה מלאכה ולא ידע שהיום שבת. (3) למעט מצוות עשה שיש בהן כרת, ראה להלן. (4) למעט מגדף (להלן הלכה ב.). (5) אם עבר עליה בזדון. ובמצות לא-תעשה שחייבין עליה מיתת בית-דין, אם עבר עליה בעדים והתראה - כשעבר עליה שלא בעדים והתראה, שאז חייבים עליה כרת. (6) שנאמר (ויקרא ד, כז:כח): "ואם נפש אחת תחטא בשגגה מעם הארץ בעשותה אחת ממצות ה' אשר לא תעשינה ואשם וגו' והביא קרבנו שעירת עזים תמימה נקבה על חטאתו אשר חטא", ונאמר (במדבר טו, כט): "תורה אחת יהי' לכם לעושה בשגגה", הרי שאינו חייב חטאת אלא אם עבר בשגגה על לאו שיש בו מעשה (כריתות ב). במשנה, וראה להלן בהלכה ב.). ובספרא (ויקרא תחילת דבורא דחובה הלכה ז) "אשר לא תעשינה, יכול דברים שזדונן כרת ודברים שאין זדונן כרת, ת"ל תורת אחת יהיה לכם לעושה בשגגה, הרי כל העושה בשגגה בעבודה-זרה: מה עבודה-זרה מיוחדת מעשה שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת, אף כל מעשה שחייבים על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת". (7) לא מובן מה נתחדש כאן, הרי כבר כתב: "חייב להביא קרבן חטאת".

6 ב. **וְכָל עֹבֵר שְׁחִיבִין עַל זְדוּנָה כֶּרֶת - חֵיבִין עַל**
 7 **שִׁגְגָתָה חֲטָאת⁸, חוץ מִשְׁלֹש עֲבֻרוֹת: מְגִדֵּף⁹ וּמִבְטֵל**
 8 **מִזְלָה¹⁰ וְקֹרֶבֶן פֶּסַח¹¹. הַפֶּסַח וְהַמִּזְלָה¹² - מִפְּנֵי שֶׁהֵן**
 9 **מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְחֲטָאת אֵין מְבִיאִין אֶלָּא עַל שִׁגְגַת לֹא**
 10 **תַּעֲשֶׂה¹³, שְׁנֵאֵמַר: אַחַת מִכָּל מִצְוֹת¹⁴ יִי אֲשֶׁר לֹא**
 11 **תַּעֲשִׂינָה¹⁵; וְהַמְגִדֵּף - מִפְּנֵי שֶׁאֵין בּוֹ מַעֲשֵׂה¹⁶,**
 12 **וְנֵאֵמַר: לַעֲשֶׂה בְּשִׁגְגָה¹⁷ - יֵצֵא מִגְדֵּף שֶׁאֵין בּוֹ**
 13 **מַעֲשֵׂה¹⁸. לְפִיכָף, הַמִּקְבֵּל עֲבֻדָּה זָרָה בְּאֻלּוּהִי, אֵף**
 14 **עַל פִּי שֶׁהוּא חֵיב כֶּרֶת, וְאִם הָיָה מִזִּיד - נִסְקָל¹⁹,**
 15 **אִם קִבֵּל בְּשִׁגְגָה - פֶּטוּר מִן הַקָּרְבָּן²⁰, לְפִי שֶׁלֹּא**
 16 **עֲשֵׂה מַעֲשֵׂה, וְנֵאֵמַר: בַּעֲשֻׂתָה אַחַת²¹.**

(8) משנה בכריתות שם, וספרא שם. (9) הוא מברך את השם, ראה בפ"ב מהלכות עבודה זרה הלכה ז. (10) תינוק שלא נימול, מוטל עליו חיוב למול את עצמו לכשיגדל, ואם לא מל עצמו במזיד - ביטל מצות-עשה, שחייב כרת, כמו שנאמר (בראשית יז, יד) "וערל זכר אשר לא ימול את בשר ערלתו ונכרתה הנפש ההיא מעמיה", ואף-על-פי-כן אינו

חייב חטאת, אם לא מל עצמו בשגגה (כגון שלא ידע שיש עליו חיוב למול עצמו). (11) שביטל מצות הקרבת קרבן פסח. ואף-על-פי שחייב כרת אם ביטל במזיד, כמו שנאמר (במדבר ט, יג) "והאיש אשר הוא טהור ובדרך לא היה, וחדל לעשות הפסח ונכרתה הנפש ההיא מעמיה", - אינו חייב חטאת אם ביטלה בשוגג, כשלא ידע שהוא מחויב להקריב קרבן פסח או שלא ידע שעבר פסח היום. (12) אף אם בטלו את המצוה ע"י מעשה, וכגון שטמא את עצמו בערב פסח בשגגה (ראה אור-שמח כאן). (13) כריתות ג. וספרא פ' ויקרא (תחילת דיבורא דחובה הלכה ה). (14) כן נכון, וכ"ה בדפוס רומי ובכ"י תימן. והוא בויקרא שם לענין נפש כי תחטא, ובדפוסים חדשים "אחת מכל מצות" והיא טעות סופר. (15) ספרא שם. (16) כחכמים במשנה כריתות ב., ולא כר' עקיבא (שם ז). וראה בלחם-משנה. (17) שיעבור על הלאו על-ידי מעשה. (18) שם במשנה, ובספרא שם פרק א הלכה ג. (19) כן צריך להיות. והיינו אם התרו בו. ולמדו כן (סנהדרין שם) ממה שנאמר (שמות לב, ח) "ויתחתו לו ויזבחו לו ויאמרו אלה אליהם וכו'". הוקשה אמירה להשתחוואה. (20) סנהדרין סג. לפי דעת חכמים, ולא כר' עקיבא. (21) למעלה כתב רבינו "לעשות בשגגה", ושני כתובים למה? (הגהות עמק המלך).

ג. **כָּל כֶּרֶת²² שִׁבְתוֹרָה חוץ מִשְׁלֹש כֶּרֶת²³**
 17 **שִׁבְאֲרֵנו²³, אִם עֹבֵר הִיחִיד עַל אַחַת מֵהֵן בְּשִׁגְגָה -**
 18 **מְבִיא חֲטָאת קְבוּעָה²⁴. חוץ מִטֵּמֵּא שְׂאֵכָל קֹדֶשׁ²⁵**
 19 **וְטֵמֵּא שְׁנֵכֶנֶס לְמִקְדָּשׁ²⁶, שֶׁשְׁנֵיהֶם אֵין מְבִיאִין חֲטָאת**
 20 **קְבוּעָה אֶלָּא קָרְבָּן עוֹלָה וְיוֹרֵד²⁷, כְּמוֹ שִׁבְתֵּיבְאָר²⁸.**
 21

(22) איסורים שחייבים עליהם כרת. (23) למעלה הלכה ב: מגדף, מבטל מילה ומבטל קרבן פסח. (24) ראה להלן הלכה ד, מה היא חטאת קבועה. (25) אכל בשר קדשים וחשב שהוא בשר חולין, ואילו אכל במזיד - חייב כרת, שנאמר (ויקרא ז, כ): "והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים אשר לה' וטומאתו עליו ונכרתה הנפש ההיא מעמיה" (מכות יד: וראה להלן פ"י הלכה ה). ורש"י במשנה כריתות ב. מביא ממה שנאמר (ויקרא כב, ג) "אמור אליהם לדורותיכם כל איש אשר יקרב וגו' אל הקדשים וגו' וטומאתו עליו ונכרתה הנפש ההיא". וראה בשבועות ז. (26) היינו מפתח עזרת ישראל ולפנים, שאילו עשה כן במזיד - חייב כרת (פ"ג מהלכות ביאת מקדש הלכה יב), כמו שכתוב (במדבר יט, כ) "ואיש אשר יטמא ולא יתחטא ונכרתה הנפש ההיא מתוך הקהל, כי את מקדש ה' טמא" (להלן פ"י הלכה ה), וכתוב עוד (שם יט, יג) "כל הנוגע במת בנפש האדם וגו' ולא יתחטא את משכן ה' טמא ונכרתה הנפש ההיא מישראל" (מכות שם, וברש"י במשנה כריתות ב.). (27) משנה בכריתות שם. וראה להלן הלכה ד, מה הוא קרבן עולה ויורד. (28) להלן פ"י הלכה ה. שמה שכתוב (ויקרא ה, ב-ג, ו-ז, יא) שאם נטמא ונעלמה ממנו טומאתו שחייב קרבן עולה ויורד - המדובר כשטמא זה נכנס למקדש או אכל קדשים ולא ידע, וראה שבועות ו:

ד. **חֲטָאת קְבוּעָה הִיא הַפָּאָה מִן הַפֶּה²⁹ בְּלִבְדִּי³⁰,**
 22 **וְקָרְבָּן עוֹלָה וְיוֹרֵד הוּא קָרְבָּן שֶׁאֵינוֹ קְבוּעֵי, אֶלָּא אִם**
 23

1 הָיָה עֶשְׂרִי - מְבִיא חֲטָאת בְּהֶמָּה, וְאִם הָיָה עֶגְי -
2 מְבִיא עֹף³¹ או עֶשְׂרִית הָאִיפָה³², כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר³³.
3 נִמְצְאָתָ לְמֹד, שֶׁכָּל הָעֶבְרֹת שֶׁהִיחִיד מְבִיא עַל
4 שִׁגְגָתָן חֲטָאת קְבוּעָה אֲרֻפָּעִים וְשִׁלְשָׁ³⁴. וְאֵלּוּ הֵן:
5 (א) הֶבֶא עַל אֲמֹ³⁵. (ב) הֶבֶא עַל אִם אֲשֶׁתוֹ³⁶. (ג) הֶבֶא
6 עַל אִם אֲמָה³⁷. (ד) הֶבֶא עַל אִם אֲבִיהָ³⁸. (ה) הֶבֶא עַל
7 בֶּתוֹ³⁹. (ו) הֶבֶא עַל פֶּת פֶּתוֹ. (ז) הֶבֶא עַל פֶּת בְּנוֹ⁴⁰.
8 (ח) הֶבֶא עַל פֶּת אֲשֶׁתוֹ⁴¹. (ט) הֶבֶא עַל פֶּת בֶּתְהָ. (י)
9 הֶבֶא עַל פֶּת בֶּתְהָ⁴². (יא) הֶבֶא עַל אֲחוֹתוֹ⁴³. (יב) הֶבֶא
10 עַל אֲחוֹתוֹ שֶׁהָיָה בֶּת אִשָּׁת אָבִיו⁴⁴. (יג) הֶבֶא עַל
11 אֲחוֹת אָבִיו. (יד) הֶבֶא עַל אֲחוֹת אֲמֹ⁴⁵. (טו) הֶבֶא עַל
12 אֲחוֹת אֲשֶׁתוֹ⁴⁶. (טז) הֶבֶא עַל אִשָּׁת אָבִיו⁴⁷. (יז) הֶבֶא
13 עַל אִשָּׁת אָחִי אָבִיו⁴⁸. (יח) הֶבֶא עַל אִשָּׁת בְּנוֹ⁴⁹. (יט)
14 הֶבֶא עַל אִשָּׁת אָחִיו⁵⁰. (כ) הֶבֶא עַל אִשָּׁת אִישִׁי⁵¹. (כא)
15 הֶבֶא עַל הַנֶּדֶה⁵². (כב) הַשּׁוֹכֵב עִם זָכָר⁵³. (כג) הֶבֶא
16 עַל אָבִיו⁵⁴. (כד) הֶבֶא עַל אָחִי אָבִיו⁵⁵. (כה) הַשּׁוֹכֵב
17 עִם בְּהֶמָּה⁵⁶. (כו) הָאִשָּׁה שֶׁמְבִיאָה עָלֶיהָ אֶת
18 הַבְּהֶמָּה⁵⁷.

(29) ראה להלן בסוף ההלכה, שמפרט איזו בהמה מביא בעבודה-זרה, ואיזו בשאר חייבי כריתות. וכן ההבדל בין הדיוט למלך וכהן משוח, לענין שאר חייבי כריתות. (30) ולא מן העוף ולא מן הסולת כקרבן עולה ויורד. (31) שתי תורים, או שני בני יונה. (32) סולת, כשאין ידו משגת גם לעוף. (33) להלן פ"י הלכה ד. (34) במשנה (שם) אמרו: "שלשים ושש כריתות", משום שהמשנה מונה "אשה ובתה" לאחת, ואילו רבינו מפרט בכלל "אשה ובתה": חמותו, אם חמותו, אם חמיו, בת אשתו, בת בתה, בת בנה (לחם-משנה). (35) במשנה שם. ובין אם היתה נשואת אביו (שחייב שתיים: משום אמו ומשום אשת אב, ראה הלכות איסורי ביאה פ"ב ה"ב) ובין אם היתה אנוסת אביו, שאינו חייב אלא אחת, משום בא על אמו, שנאמר (ויקרא יח, ז) "וערות אמן לא תגלה אמן היא", וחייב כרת אם היה במזיד בלא עדים והתראה, שנאמר בסוף פרשת העריות (שם יח, כט): "כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו הנפשות העושות מקרב עם", ובשוגג - חייב חטאת קבועה, שכל שבמזיד חייב כרת, בשוגג חייב חטאת קבועה (למעלה הלכה ב). (36) חמותו, במשנה שם "הבא על אשה ובתה", וכתוב (ויקרא יח, ז) "ערות אשה ובתה לא תגלה", וחייב כרת במזיד בלא התראה ככל העריות (שם, כט), וחטאת בשגגה ככל חייבי הכריתות. (37) של אשתו, שנאמר (שם, יז): "ערות אשה ובתה לא תגלה וגו'" ואת בת בתה לא תקח לגלות ערותה" וגו' ואין הבדל בין אם נשא אותה קודם שבא על בת בתה, לבין אם נשא בת בתה ואח"כ בא עליה, אבל אם אמו היא שני' מדברי סופרים, ראה בפ"א מהלכות אישות הלכה ו. (38) שנאמר (שם): "אשה ובתה לא תגלה, את בת בנה וגו' לא תקח לגלות ערותה" וגו' ואין נפק"מ מי קדם למי. (39) בין שהיא בתו מנשואתו (=מאשתו) שהיא גם בכלל "אשה ובתה" וחייב שתיים, ובין שהיא מאנוסתו (ואינה אשתו מן

הנישואין, שאינה בכלל אשה ובתה), אף שאין זה מפורש בתורה - אסורה היא עליו מן התורה בקל-וחומר: אם בת הבת אסורה, בתו לא כל-שכן (פ"ב מה' איסורי ביאה הלכה ו, עיין שם). ובגמרא (יבמות ג. וכריתות ה. ועוד) למדו אותה גם מגזירה-שוה. (40) ובתו ובנו שנולדו לו, בין מנשואתו (וחייב שתיים, גם משום בת בתה ובת בנה, ראה להלן) בין מאנוסתו, שנאמר (שם, י): "ערות בת בנך או בת בתך לא תגלה ערותן", וחייב כרת במזיד כמפורש (שם, כט), ואם שגג חייב חטאת קבועה, כנ"ל. (41) אף אם היא אינה בתו, שנאמר (שם, יז): "ערות אשה ובתה לא תגלה", ואם היא בתו חייב שתיים, אחת משום בתו ואחת משום אשה ובתה (הלכות איסורי ביאה שם). וחייב כרת במזיד וחטאת בשוגג כנ"ל. (42) של אשתו. אף אם הבת והבן אינם שלו, שנאמר (שם): ערות אשה ובתה לא תגלה, את בת בנה ואת בת בתה לא תקח לגלות ערותה" וגו', ואם היא גם בתו חייב שתיים: אחת משום בת בתה, ואחת משום בת בתו. (43) בין אחותו מאביו ובין אחותו מאמו. וכמו כן בין מן הנישואין, שהיא נולדה לאביו או לאמו בדרך הנישואין, ובין מזנות שזנתה אמו או אביו עם אחרים והיתה לו אחות מזנות הרי זו ערוה עליו, כמו שנאמר (שם, ט): "ערות אחותך בת אביך או בת אמן, מולדת בית או מולדת חוץ, לא תגלה ערותן". וכשנולדה לאביו דרך הנישואין הוא חייב שתיים, גם משום ערות אחותו בת אשת אביו שבסמוך. וראה בהלכות איסורי ביאה שם הלכות ב"ד. (44) כלומר, בת אשת נשואת אביו, שנאמר (שם, יא): "ערות בת אשת אביך מולדת אביך אחותך היא, לא תגלה ערותה", וחייב גם משום ערות אחותו שלמעלה (ראה בהלכות איסורי ביאה שם). אבל על אחותו מאנוסת אביו, אינו חייב אלא משום ערות אחותו, ולא משום ערות אחותו בת אשת אביו, שאנוסתו אינה כאשתו. (45) כריתות ב. במשנה. ובין שהיא אחותה מן הנישואין, בין מזנות, הרי זו ערוה עליו (הלכות איסורי ביאה שם הלכה ה), שנאמר (שם, יב-יג): "ערות אחות אביך לא תגלה, שאר אביך היא. ערות אחות אמן לא תגלה, כי שאר אמן היא". (46) במשנה שם. והיינו דווקא בחיי אשתו. ובין כשהיא אחותה מאמה בין אחותה מאביה, בין מן הנישואין ובין מזנות, אבל לאחר מות אשתו מותר באחותה (הלכות איסורי ביאה שם הלכה ט), שנאמר (שם, יח): "ואשה אל אחותה לא תקח, לצרור לגלות ערותה עליה בחייה". (47) אפילו אינה אמו, בין בחיי אביו (שהוא חייב שתיים, גם משום אשת אביו, וגם משום אשת איש), בין לאחר מותו, בין מן האירוסין בין מן הנישואין, בין שנתגרשו בין שלא נתגרשו (הלכות איסורי ביאה שם הלכה א), שנאמר (שם, ח): "ערות אשת אביך לא תגלה, ערות אביך היא". ואם אשת אביו זו, היתה גם אמו, חייב גם משום בא על אמו. (48) משנה שם, שנאמר (שם, יד): "ערות אחי אביך לא תגלה, אל אשתו לא תקרב דודתך היא". ודוקא אשת אחי אביו, מן האב, אבל אשת אחי אביו מן האם בלבד, וכמו כן אשת אחי אמו, בין שהוא אח אמו מהאב, ובין שהוא אח אמו מן האם, אינן אסורות כ"א מדרבנן, ראה בפ"א מהלכות אישות הלכה ו. (49) שם, שנאמר (שם, טו): "ערות כלתך לא תגלה אשת בנך היא לא תגלה ערותה". (50) שם, שנאמר (שם, טז)

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

הזכר. והבא על אחותו, שהיא בת אשת אביו, שיש בו כרת משום הבא על אחותו. ובאותם הדברים לא באה אזהרה מיוחדת כִּי־אם לחייבם שתי חטאות בשגגה, נמצא שלחשבון החטאות הם עשרים וששה, ולמנין הכריתות אינם אלא עשרים ושלש (משנה למלך). (59) כריתות שם. שכתוב (שמות כ, ה): "לא תשתחוה להם ולא תעבדם" (ראה בספר המצוות ל"ת ה'). וחייב כרת במזיד בלא עדים והתראה, שנאמר (במדבר טו, לא): "כי דבר ה' בזה ואת מצותו הפר, הכרת תכרת הנפש ההיא עונה בה". ובסנהדרין צט. אמרו שפסוק זה מדבר לענין עבודה־זרה, דתנא דבי ר' ישמעאל "כי דבר ה' בזה", זה המבזה דיבור שנאמר לו למשה מסיני "אנכי ה' אלהיך, לא יהי' לך אלהים אחרים" (שמות כ, ג), ואם עבד עבודה־זרה בשגגה, כגון שחשב שהתורה אסרה רק זיבוח וקטיר לעז, אבל לא אסרה השתחוואה וניסוך (רש"י כריתות ב). מביא חטאת קבועה, כמו שנאמר (במדבר טו, כב): "וכי תשגו ולא תעשו את כל המצוות האלה", ואמרו בהוריות ח. "איזו היא מצוה שהיא שקולה ככל המצוות, הוי אומר זו עבודת כוכבים", ונאמר (שם כז): "ואם נפש אחת תחטא בשגגה והקריבה עז בת שנתה לחטאת". (60) וכגון שהשתחוה, או הקריב או ניסך או הקטיר לעז, אפילו אין דרך עבודת עבודה־זרה זו בכך, וכן אם עבד עז במעשה ככל אופן שהוא דרך שעובדים עז"ז (ראה פ"ג מהלכות עז"ז, הלכות ב"ג), אבל המקבל בשוגג את העז"ז לאלוה, אע"פ שהוא חייב כרת במזיד, אינו מביא קרבן, לפי שלא עשה מעשה, ונאמר שם (טו, כט): "תורה אחת יהי' לכם לעושה בשגגה", ראה למעלה הלכה ב. (61) כריתות שם. ובהלכות עז"ז פ"ו הלכה ג, כתב רבינו: "כיצד היו עושים, מדליק אש גדולה ולוקח מקצת זרעו ומסרו לכהנייהם עובדי האש, ואותן הכהנים נותנים הבן לאביו, אחר שנמסר בידם, להעבירו באש ברשותו, ואבי הבן הוא שמעביר בנו על האש ברשות הכהנים ומעבירו בגליו מצד זה לצד אחר בתוך השלהבת, לא שורפו למולך כדרך ששורפין בניהם ובנותיהם לעבודה־זרה אחרת, אלא בהעברה בלבד היתה עבודה זו". ואסרה התורה דבר זה, שכתוב (ויקרא יח, כ): "וזמורעך לא תתן להעביר למולך"; "לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש" (דברים יח, י), וחייב סקילה בעדים ובהתראה. ואם לא נסקל או שלא התרו בו, דינו בכרת, שכתוב (ויקרא כ, ב"ג): "ואל בני ישראל תאמר, איש איש מבני ישראל וכו' אשר יתן מזרעו למולך מות יומת, עם הארץ ירגמוהו באבן, ואני אתן את פני באיש ההוא והכרתי אותו מקרב עמו כי מזרעו נתן למולך", ואם העביר את בנו למולך בשגגה, שחשב שהתורה לא אסרה זאת, חייב להביא קרבן חטאת קבועה, שהרי כל חייבי כריתות למדים מעז"ז (שבת סט). שהשוגג חייב חטאת. (62) כריתות שם. "כיצד הוא מעשה האוב? זה שהוא עומד ומקטיר קטורת ידועה, ואוחז שרביט של הדס בידו ומניפו, והוא מדבר בלאט בדברים ידועים אצלם, עד שישמע השואל כאילו אחד מדבר עמו ומשיבו על מה שהוא שואל, בדברים מתחת הארץ, בקול נמוך עד מאד, וכאילו אינו ניכר לאוזן אלא במחשבה מרגיש בו, וכן הלוקח גולגולת המת ומקטיר לה ומנחש בה עד ששמע כאילו קול יוצא מתחת שחיו, שפל עד מאד, ומשיבו"

אשת אחיך לא תגלה, ערות אחיך היא", וכגון שמת אחיו והניח אחיו בנין, או כגון שגרשה שאין כאן מצות יבום. וכל אלו: אשת אחיו, אשת בנו ואשת אחי אביו, הם עליו ערוה בין מן האירוסין בין מן הנישואין, בין שנתגרשו בין שלא נתגרשו, בין בחיי בעליהן בין לאחר מותן (חוץ מאשת אחיו שלא הניח בן), ואם בא על אחת מהן בחיי בעלה, חייב שתיים. גם משום שאר בשר, וגם משום אשת איש, ראה בהלכות איסורי ביאה שם הלכה א. (51) שם, שנאמר (שם, כ): "ואל אשת עמיתך לא תתן שכבתך לזרע לטמאה בה". (52) שם, שנאמר (שם, יט) "ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב לגלות ערותה". (53) שם, שנאמר (שם, כב) "ואת זכר לא תשכב משכבי אשה תועבה היא". ואחד הבא על הזכר, ואחד המביא זכר עליו (פ"א מהלכות איסורי ביאה הלכה יד). וחייב כרת במזיד בלא התראה ככל העריות (שם, כט). ואם היה שוגג, מביא חטאת קבועה ככל חייבי כריתות. (54) מלבד מה שעבר על הלאו של "ואת זכר לא תשכב משכבי אשה" (שלמעלה), חייב גם משום "ערות אביך וגו' לא תגלה" (שם, ז), ובסנהדרין נד. מבואר שהכוונה לאביו ממש, לחייבו שתי חטאות אם עבר בשוגג, ראה גם להלן פ"ד הלכה א. (55) גם זה, מלבד מה שעבר על הלאו של "ואת זכר לא תשכב משכבי אשה", חייב גם משום "ערות אחי אביך לא תגלה" (שם, יד). ואם שגג חייב שתי חטאות, שם, וראה גם להלן פ"ד שם. (56) כריתות שם. ובין שבא על הבהמה (בין זכר ובין נקבה), ובין שהביא את הבהמה עליו, שנאמר (שם, כג): "ובכל בהמה לא תתן שכבתך לטמאה בה". ואחד בהמה ואחד חיה ועוף (פ"א מה איסורי ביאה הלכה טז). וחייב כרת במזיד בלא עדים והתראה, ככל חייבי העריות (שם, כט). ובשוגג חייב חטאת ככל חייבי הכריתות. (57) כריתות שם, שנאמר (שם, כג): "ואשה לא תעמוד לפני בהמה לרבעה תבל הוא". והיא חייבת כרת במזיד בלא עדים והתראה ככל העריות (שם, כט), וחטאת בשוגגת ככל חייבי הכריתות. ולולא שאסרה תורה מפורש באשה, לא היתה האשה נאסרת מהפסוק של הזכרים שלמעלה (=ובכל בהמה לא תתן שכבתך וגו'). ראה בספר המצוות ל"ת שטט.

- 1 נִמְצְאוּ כָּל כְּרִיתוֹת שְׂפִעְרִיּוֹת עֶשְׂרִים וְשִׁלֹּשׁ.⁵⁸
- 2 וּבִשְׂאֵר הָעֲבֻרוֹת שְׂבַע עֶשְׂרִה, וְאֵלּוּ הֵן: (א) הָעוֹבֵד
- 3 עֲבוֹדָה זָרָה⁵⁹ בְּמַעֲשֶׂה⁶⁰. (ב) הַנּוֹתֵן מִזְרְעוֹ לְמֹלֶךְ⁶¹.
- 4 (ג) פֶּעַל אוֹב⁶². (ד) פֶּעַל יִדְעוֹנִי בְּמַעֲשֶׂה⁶³. (ה)
- 5 הַמַּחֲלִיל אֶת הַשֹּׁבֵת⁶⁴. (ו) הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּיוֹם
- 6 הַהִפּוּרִים⁶⁵. (ז) הָאוֹכֵל וְשׂוֹתֶה בְּיוֹם הַהִפּוּרִים⁶⁶. (ח)
- 7 הָאוֹכֵל נוֹתֵר⁶⁷. (ט) הָאוֹכֵל חֵמֶץ פֶּסֶח⁶⁸. (י) הָאוֹכֵל
- 8 חֶלֶב⁶⁹. (יא) הָאוֹכֵל דָּם⁷⁰. (יב) הָאוֹכֵל פֶּגוּל⁷¹. (יג)
- 9 הַשּׂוֹחֵט קִדְשִׁים חוּץ לְעִזְרָה⁷². (יד) הַמַּעֲלֶה קֶרֶבֶן
- 10 חוּץ לְעִזְרָה⁷³. (טו) הַמִּפְטֵם אֶת שְׁמֵן הַמִּשְׁחָה⁷⁴. (טז)
- 11 הַמִּפְטֵם אֶת הַקְטֹרֶת⁷⁵. (יז) הַסֹּף בְּשִׁמְן הַמִּשְׁחָה⁷⁶.

(58) בכ"י תימן: "ששה ועשרים", וכ"ה בדפוס רומי ובמגדל עז. ואמנם כן אתה מוצא בפרטן, ולפי הגירסא שלנו נתמעטו שלשה שחייב בהם כרת גם מצד אחר, והם: הבא על אביו ועל אחי אביו, שיש בהם כרת משום השוכב עם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

(הלכות ע"ז הלכה א). וכתוב (ויקרא יט, לא): "אל תפנו אל האובות ואל הידעונים", וחייב כרת במזיד בלא עדים והתראה, שכתוב שם (כ, ו): "והנפש אשר תפנה אל האובות ואל הידעונים לזנות אחריהם ונתתי את פני בנפש ההיא והכרתי אותו מקרב עמו", ואם היה בשוגג חייב חטאת קבועה. ולא כתב רבינו כאן "בעל אוב במעשה", כמו שכתב להלן בבעל ידעוני, לפי שסתמו של אוב הוא במעשה, ואין סתמו של ידעוני במעשה, ראה להלן. (63) "מניח עצם עוף ששמו: "ידוע" בפיו, ומקטיר ועושה מעשים אחרים עד שיפול כנכפה (=חולי נפל) וידבר בפיו דברים שעתידיים להיות" (הלכות ע"ז שם ה"ב) והזהר על זה בתורה, וחייב כרת במזיד כמו שנאמר (שם): "והנפש אשר תפנה אל האובות ואל הידעונים וגו' והכרתי אותו מקרב עמו". וחייב חטאת בשוגג ככל יתר חייבי הכריתות. ומה שכתב רבינו בעל ידעוני במעשה, שפסק כריש לקיש (כריתות ג: וסנהדרין סה.), שלפיכך נאמר במשנה (כריתות ב.) "בעל אוב" ולא "בעל ידעוני", משום שבעל ידעוני אין בו מעשה. שמשים עצם בפיו ואינו מדבר בשעת שימת העצם אלא לאחר כך (כפירוש"י סנהדרין שם). ואינו מקטיר ועושה מעשים (מרכבת-המשנה הלכות עבודה-זרה שם ה"א) ואינו חייב קרבן בלא מעשה. לפיכך כתב רבינו "בעל ידעוני במעשה", אבל בעל אוב סתמו יש בו מעשה (לחם-משנה כאן, ומשנה-למלך להלן פ"ד הלכה א.). (64) משנה כריתות שם, ובגמ' ג. שעבר ועשה אחת מל"ט המלאכות או תולדותיהן (ראה פ"ז מהלכות שבת הלכה א), נאמר (שמות כ, י): "ויום השביעי שבת לה' וגו' לא תעשה כל מלאכה", וחייב כרת במעשה במזיד בלא עדים והתראה, כמו שנאמר (שם לא, יד): "ושמרתם את השבת וגו' כי כל העושה בה מלאכה ונכרתה הנפש ההיא מקרב עמיה", ואם עבר ושגג חייב קרבן חטאת ככל חייבי הכריתות. (65) במשנה שם. וכגון שעבר ועשה אחת מל"ט המלאכות או תולדותיהן שחייבין עליהן בשבת (ראה פ"א מה' שביית עשור הלכה ב), "שאין בין שבת ליוהכ"פ אלא שזה (=שבת) זדונו בידי אדם (=מיתת ב"ד, אם היה בעדים והתראה), וזה (=יוהכ"פ) זדונו כרת" (משנה מגילה ז:), ונאמר (ויקרא כג, כח): "וכל מלאכה לא תעשו בעצם היום הזה, כי יום כיפורים הוא לכפר עליכם" וגו' וחייב כרת במזיד כמו שנאמר (שם, ל): "וכל הנפש אשר תעשה כל מלאכה בעצם היום הזה והאבדתי את הנפש ההיא מקרב עמה", ובשוגג חייב חטאת. (66) כריתות שם. וחייב כרת אם אכל או שתה במזיד, כמו שנאמר (שם, כט): "כי כל הנפש אשר לא תעונה בעצם היום הזה ונכרתה מעמיה", ועיניו זה הוא אכילה ושתיה שלמדים גזירה-שוה "עיניו עינו", שכתוב כאן עינו, וכתוב (דברים ח, יג) "ויענך וירעיבך". מה שם עינו רעבון, אף כאן עינו רעבון (יומא עד:), והאוכל ושותה בשגגה חייב חטאת, כיתר חייבי הכריתות, כנ"ל (וראה בספר המצוות ל"ת קצו). ושיעור אכילה ביוהכ"פ הוא ככותבת הגסה שהיא פחות מכביצה. ושיעור השתיה, הוא כמלוא לוגמיו של כל אחד ואחד, והוא כדי שישלם לצד אחד בפיו ויראה מלא לוגמיו (ראה פ"ב מה' שביית עשור הלכה א.). (67) כריתות שם. והוא מה שנשאר מבשר קדשים אחרי הזמן שקבעה התורה

לאכילתם, שעליו נאמר (שמות כט, לד): "ושרפת את הנותר באש, לא יאכל כי קודש הוא", והאוכלו במזיד חייב כרת, כמו שנאמר (ויקרא יט, ח): "ואוכליו עונו ישא, כי את קודש ה' חלל ונכרתה הנפש ההיא מעמיה", ואם אכל בשוגג חייב חטאת קבועה, ככל חייבי הכריתות (וראה בספר המצוות ל"ת קלא). (68) שם, והיינו כזית חמץ (פ"א מהלכות חמץ ומצה הלכה ז). שנאמר (שמות יג, ג): "ולא יאכל חמץ", והאוכלו במזיד חייב כרת, שנאמר (שם יב, טו): "כי כל אוכל חמץ ונכרתה הנפש ההיא מישראל", והאוכלו בשוגג חייב חטאת קבועה ככל חייבי הכריתות (ראה בהלכות חמץ ומצה שם הלכה א, ובספר המצוות ל"ת קצו). (69) במשנה שם. וכגון שאכל כזית (פ"ז מהלכות מאכלות אסורות הלכה א) חלב שעל הקרב ושעל שתי הכליות ושעל הכסלים (שם הלכה ה) של שור או כשב או עז (שם הלכה א), שנאמר (ויקרא ז, כג): "כל חלב שור וכשב ועז לא תאכלו", והאוכלו במזיד חייב כרת, שנאמר (שם ז, כה): "כי כל אוכל חלב מן הבהמה אשר יקריב ממנה אשה לה", ונכרתה הנפש האוכלת מעמיה, ובשוגג חייב קרבן חטאת קבועה. (70) "היוצא בשעת שחיטה ונחירה או בשעת התות הראש, כל זמן שיש בו אדמומית, וכן דם הכנוס בתוך חלב וכו'" (פ"ו מהלכות מאכלות אסורות הלכה ג) ושיהיה כזית, מבהמה חיה ועוף (שם הלכה א). ונאמר (שם, כז): "כל נפש אשר תאכל כל דם, ונכרתה הנפש ההיא מעמיה", ובשוגג חייב חטאת קבועה. (71) הם קדשים שחשב בעת שעשה אחד מד' עבודות (שחיטה, קבלה, הולכה וזריקת הדם) על-מנת לאכול (הבשר) או להקריב (האימורים) לאחר הזמן הראוי לכך (פ"ח מהלכות פסולי המוקדשין הלכה ו), והאוכלו במזיד חייב כרת, שנאמר (שם, יח) "ואם האכל יאכל מבשר זבח שלמיו ביום השלישי וגו' לא יחשב לו פיגול יהי' והנפש האוכלת ממנה עונה תשא", ואמר רבי אליעזר (זבחים כט.) שהכתוב הנ"ל מדבר במחשב על זבחו לאכלו ביום השלישי, ולמדו (בכריתות ה.) בגזירה-שוה "עון עון" מנותר: נאמר כאן "והנפש האוכלת ממנו עונה תשא", ונאמר בנותר (שם יט, ח) "ואוכליו עונו ישא כי את קודש ה' חלל ונכרתה הנפש ההיא מעמיה", כשם שנותר חייב עליו כרת, אף פיגול חייב עליו כרת. והאוכלו בשוגג חייב חטאת קבועה. (72) כריתות שם. שנאמר (שם יז, ג"ד): "איש איש מבית ישראל אשר ישחט שור או כבש וגו' מחוץ למחנה, ואל פתח אהל מועד לא הביאו להקריב קרבן לה' לפני משכן ה' וגו' ונכרת האיש ההוא מקרב עמו", והשוחטם בשוגג חייב חטאת קבועה. (73) כריתות שם. כלומר הקטירו על האש מחוץ לעזרה. שנאמר (דברים יב, יג): "השמר לך פן תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה", והמעלהו במזיד חייב כרת, שנאמר (ויקרא שם, ח"ט): "ואליהם תאמר, איש איש וגו' אשר יעלה עולה או זבח, ואל פתח אהל מועד לא יביאו לעשות אותו לה' ונכרת האיש ההוא מעמיו", והמעלה בשוגג חייב חטאת קבועה. (74) כריתות שם. פירוש שעשה שמן המשחה, וכגון שלקח שמן זית, הין, ויערב בתוך השמן מר דרור וקנמון, וקנה בשם וקדה באותו משקל ומדה כמו שעשה משה למשוח את הכהנים וכלי המקדש (ראה שמות ל, כג"ל), ונאסר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וגו' והביא את קרבנו שער עזים זכר תמים", בהוריות י: "אזהו נשיא, זה מלך" וכו'. (85) כהן גדול שנמשח בשמן המשחה. אבל מימות יאשיהו ואילך שנגנו שמן המשחה (שם יב), והיו ממנים כהן גדול בלבית שמונה בגדים בלבד, אינו מביא פר בן בקר (פ"ד מהלכות כלי המקדש הלכה יד). (86) במשנה שם. שנאמר (שם ג): "אם הכהן המשיח יחטא וגו' והקריב פר בן בקר לחטאת". (87) ראה בפ"א מהלכות מעשה הקרבנות הלכה טו, ובפ"ז שם, שיש חטאות הנאכלות ויש חטאות הנשרפות. (88) שם, יב: "והוציא את כל הפר אל מחוץ למחנה וגו' ושרף אותו על עצים באש".

- ה. אֶחָד יָחִיד שֶׁשָּׁגַג בְּאַחַת מֵאלוֹ אוֹ מִרְבִּין⁸⁹,
שֶׁנֶּאֱמָר: תֹּזְרָה אֶחָת תִּהְיֶה⁹⁰ לָכֶם לַעֲשֹׂה בְּשָׁגָה.
פִּיֶּצֶד? אֲנִישֵׁי מְדִינָה שֶׁשָּׁגְגוּ וְדָמּוּ שְׁהִיּוּ חָל וְהָרִי
הוּא יוֹם הַכַּפּוּרִים, וְכָלֵן אָכְלוּ וְעָשׂוּ מִלֵּאכָה - כָּל
אֶחָד מֵהֶן מְבִיא שְׁתֵּי חֲטָאוֹת⁹¹, כְּבָשׁוֹת אוֹ שְׁעִירוֹת.
וְכֵן אִם שָׁגְגוּ כָּלֵן וְהִקְטִירוּ לַעֲבֹדָה זָרָה - כָּל אֶחָד
וְאֶחָד מִן הַעֹבְדִים מְבִיא עֹז בֵּת שְׁנֵתָה לְחֲטָאֹת⁹².

(89) ברייתא ביבמות ט. ואינם כציבור להביא פר (שם, יד). אלא הרי הם כיחידים, משום שלא עשו על פי הוראת בית-דין. (90) לפנינו (שם): "והיה". (91) אחת על עשיית מלאכה ביום הכיפורים, ואחת על אכילה באותו יום. (92) אבל אם שגגו הציבור על-פי הוראת טעות של בית-דין, אם שגגו בעבודה-זרה - מביא כל שבט ושבט פר לעולה ושעיר לחטאת, ובשאר חייבי כריתות מביא כל שבט ושבט פר חטאת (להלן פ"ב הלכה א).

פרק שני

(1) יבאר שאין אדם חייב חטאת עד שיהא שוגג מתחילה ועד סוף, ומי שלא נודע לו עצמו של חטא שחטא בו ואם נודע לו וחזר ושכחו.

- א. אִין אָדָם חַיֵּב חֲטָאֹת עַל שְׁגָגָתוֹ עַד שֶׁיִּהְיֶה שׁוֹגֵג
מִתְחִלָּה וְעַד סוֹף; אָבָל אִם שָׁגַג בְּתַחֲלָה וְהִזִּיר בְּסוֹף
אוֹ הִזִּיר בְּתַחֲלָה וְשָׁגַג בְּסוֹף - פָּטוּר מִקָּרְבַּן חֲטָאֹת².
פִּיֶּצֶד? כִּגוֹן שֶׁהוּצִיא חֲפֶץ מִרְשׁוֹת לְרִשְׁוֹת³ בְּשִׁבְתּוֹ,
עָקַר בְּזֵדוֹן וְהִנִּיחַ בְּשָׁגָה⁴ אוֹ שִׁעָקַר בְּשָׁגָה וְהִנִּיחַ
בְּזֵדוֹן⁵ - פָּטוּר, עַד שִׁיעָקַר בְּשָׁגָה וְהִנִּיחַ בְּשָׁגָה.
וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בִּזְהָ⁶.

(2) משנה, שבת קב, א. וראה גם פ"א מהל' שבת הי"ט. (3) מרשות היחיד לרשות הרבים או להיפך, ראה פ"ב שם ה"ט. (4) וראה שם ה"ח, כי הוצאה מרשות לרשות היא אחת מל"ט מלאכות שנאסרו בשבת. (5) עקר את החפץ והוציאו מרשות אחת בזדון והניחו ברשות השניה בשוגג, שחשב בלבו שכל האיסור הוא רק העקירה, ולא ההנחה. וראה בהל' שבת שם ה"ט. כי איסור ההוצאה בשבת הוא שיעקור מרשות זו ויניח ברשות האחרת, אבל אם עקר ולא הניח ברשות אחרת או הניח ולא עקר מרשות אחרת - אינו חייב. (6) שחשב בלבו שכל האיסור של הוצאה בשבת

לעשותו כמו שנאמר (שם, לב): "ובמתכונתו לא תעשו כמוהו", והעושהו במזיד חייב כרת, שנאמר (שם, לג): "איש אשר ירקח כמוהו וגו' ונכרת מעמיו" (ודוקא אם עשה כדי להמשח בו, אבל אם עשהו להתלמד או ליתנו לאחרים פטור, פ"א מהלכות כלי המקדש הלכה ד) והעושה בשגגה חייב חטאת קבועה כיתר חייבי הכריתות כנ"ל. ו"המפטם" היינו "המשמין", כלומר שמשמין את השמן עם ריח טוב, על-ידי-זה שהוא מערב בו סממנים (תפארת ישראל כריתות פ"א משנה א). (75) שם. ראה בפ"ב מה' כלי המקדש, מעשה הקטורת. ואם עשה קטורת במזיד, כדי להריח בה, אע"פ שלא הריח בה - חייב כרת על עשייתה (הלכות כלי המקדש שם הלכה ט), אבל עשה כדי להתלמד בה או למסרה לציבור - פטור (שם). שנאמר (שמות ל, לז-לח): "והקטורת אשר תעשה במתכונתה לא תעשו לכם, קודש תהי' לך לה', איש אשר יעשה כמוה להריח בה ונכרת מעמיו", והעושה כן בשוגג חייב חטאת קבועה. (76) כריתות שם. כלומר סך כזית משמן המשחה שעשה משה, על זר שאינו כהן ולא מלך ממלכי בית דוד (ראה פ"א מהלכות כלי המקדש הלכה ה"ז), חייב כרת במזיד, שנאמר (שם, לב-ג): "ואשר יתן ממנו על זר ונכרת מעמיו", והסך בשוגג חייב חטאת קבועה.

הָרִי אֵלוֹ אַרְבָּעִים וְשֵׁשׁ⁷⁷ עֲבֹרֹת שֶׁמְבִיאִין עַל שְׁגָגָתָן חֲטָאֹת קְבֻעָה. וְמָה הוּא הַקָּרְבָּן שֶׁמְבִיא הַשׁוֹגֵג בְּאַחַת מֵאלוֹ? אִם שָׁגַג בְּעֹבְדָה זָרָה - מְבִיא עֹז בֵּת שְׁנֵתָה לְחֲטָאֹת, וְהִיא הָאֲמוּרָה בְּפָרֶשֶׁת שְׁלַח לָךְ⁷⁸. בֵּין שֶׁהִיא הַחוּטָא הַדִּיּוּט⁷⁹ אוֹ מִלֶּךְ אוֹ כֹּהֵן גָּדוֹל אוֹ מְשֻׁחַ מִלְחָמָה⁸⁰ - הַכֹּל שׁוֹיִן בְּשָׁגָתָ עֹבְדָה זָרָה⁸¹. אָבָל אִם שָׁגַג בְּאַחַת מִשְׁאָר אַרְבָּעִים וּשְׁתֵּים: אִם הָיָה הַדִּיּוּט - מְבִיא שְׁעִירַת עֲזִים אוֹ נִקְבָה מִן הַכְּבָשִׁים⁸², וְזוֹ הִיא חֲטָאֹת שֶׁל אֶחָד מֵעַם הָאָרֶץ הָאֲמוּרָה בְּפָרֶשֶׁת וַיִּקְרָא⁸³; וְאִם הַמִּלֶּךְ הוּא שֶׁשָּׁגַג בְּאַחַת מֵהֶן - מְבִיא שְׁעִירַת⁸⁴ עֲזִים לְחֲטָאֹת; וְאִם כֹּהֵן מְשֻׁחַ הוּא⁸⁵ - מְבִיא פֶר בֶּן בָּקָר לְחֲטָאֹת⁸⁶, וְהוּא נִשְׁרָף⁸⁷, כִּמוֹ שְׁנֵתִפְרֹשׁ שָׁם⁸⁸.

(77) ראה למעלה הערה נז. (78) במדבר טו, כז: "ואם נפש אחת תחטא בשגגה, והקריבה עז בת שנתה לחטאת". (79) שאינו לא מלך ולא כהן גדול. (80) בעת מלחמה היו ממנין כהן לדבר אל העם, ומושחין אותו בשמן המשחה (פ"ז מהלכות מלכים הלכה א). ובכת"י תימן: "או מלך או כהן משיח". וכן נכון, שהרי לפי גירסתנו נשמע שרק בעבודה-זרה אין הבדל בין הדייט לבין משוח מלחמה, ואילו בברייתא (הוריות יב:) מפורש שאף בשאר חייבי חטאות אין הבדל ביניהם. (81) משנה הוריות ט. שנאמר (שם): "ואם נפש אחת תחטא", אחד יחיד ואחד נשיא ואחד משיח - כולן בכלל "נפש אחת" הן (שם ח). (82) משנה בהוריות ט. (83) ד, כז-כח, לב: "ואם נפש אחת תחטא מעם הארץ וגו' והביא קרבנו שעירת עזים תמימה וגו' ואם כבש יביא קרבנו לחטאת נקבה תמימה יביאנה". (84) כן צריך להיות, וכן הוא בכ"י תימן, שנאמר (שם, כב-כג): "אשר נשיא יחטא ועשה אחת מכל מצות ה' וגו' בשגגה

והנה בדין זה מודגשת מעלתו של יהודי, שהגם שמדובר ביהודי שעבר עבירה שחייב על זדונה "כרת", ש"נכרת ונפסק חבל ההמשכה משם הוי' ב"ה", מכל-מקום הידיעה שלו נוגעת לחיוב הקרבן ואם לא ידע אינו חייב. יתירה מכך, ידיעתו של יהודי חשובה כל-כך להצריכו קרבן, גם אם כבר הביא חטאת לשם מה שחטא ונודע לו מה שחטא, שידיעתו זו חשובה עד כדי כך שגורמת להבאת קרבן נוסף.

(על-פי י"ן מלכות' ספר קרבנות סימן ח)

(11) בשוגג. (12) כרבי יהושע במשנה, כריתות יט, א. (13) "או הודע אליו חטאתו אשר חטא בה והביא את קרבנו". (14) בגמרא שם, לפי דברי רבי יהושע. (15) במשנה, שם. וראה למעלה (פ"א ה"ד) כי האוכל חלב או נותר במזיד חייב כרת, ובשוגג חייב חטאת. (16) בשוגג. (17) וראה למעלה (שם) כי הבא על הנדה במזיד חייב כרת, ובשוגג חייב חטאת. (18) וראה למעלה (שם) כי הבא עליה במזיד חייב כרת, ובשוגג חייב חטאת. (19) במשנה, שם. (20) בשוגג. וראה למעלה (שם), כי העושה מלאכה בשבת או ביוה"כ פ"ח במזיד חייב כרת, ובשוגג חייב חטאת. (21) שם. וראה להלן פ"ח ה"ה שגם אשם תלוי אינו מביא, שאין אשם תלוי בא בספק חטא, וכאן הרי יודע בוודאי שחטא.

ד. חטא²² ונודע לו חטאתו וחזר ושכחו²³ - הרי זה¹⁷ מביא חטאת לשם מה שהוא²⁴, ותאכל פשאר¹⁸ חטאות הנאכלות²⁵.

(22) בשוגג. (23) כלומר, שכח איזה חטא עשה. (24) "כלומר, ישחטנה ויאמר הרי זה לשם חטאת שאני חייב, אע"פ שאני זוכר מה הוא. יהיה לשם מה שאני חייב" (כסף-משנה). וזה בתוספתא כריתות פ"ב (הוצאת צוקרמנדל עמ' 25, 565). והלכה זו היא אפילו לרבי יהושע (השגות הראב"ד כאן) הסובר שצריך שידע עצמו של החטא (ורבינו פוסק כמותו למעלה ה"ג, ולהלן פ"ח ה"ה) שהרי נודע לו עצמו של החטא, אלא ששכחו אחר-כך. (25) שם בתוספתא.

ה. שגג בשם אחד והם שני גופין - חיב. פיצד?²⁰ שתי נדות²⁶ ושגג באחת מהן²⁷ ואין ידוע אי זו היא²⁸, שתי אחרות ושגג באחת מהן²⁹ ואין ידוע אי זו היא³⁰ - חיב חטאת³¹, שהרי ידע עצמו של חטא. למה זה דומה?³² לשתי נדות דולקות שפכה אחת מהן³³ ואין ידוע אי זו גר היא, או לשני תמחויין³⁴ של חלב שאכל מאחד מהן ואין ידוע מאי זה תמחוי מהן אכל - שהוא חיב. וכן כל פיוצא בזה.²⁷

(26) שתי נשים נדות שהיו עמו בבית. (27) בא על אחת מהן בשגגה, כגון שחשב שהן טהורות. (28) שנודע לו אחר-כך שהיו טמאות נדה, ולא נודע לו אי זו מהן בעל. (29) כלומר, לא ידע שהן אחיותיו. (30) שנודע לו אחר-כך שהן אחיותיו, ולא נודע לו אי זו מהן בעל. (31) במשנה,

היא ההנחה ברשות האחרת, ולא העקירה. (7) בכל חיובי החטאות.

ב. עבר עברה וידוע שהיא בלא תעשה אכל אינו יודע שחייבין עליה כרת - הרי זו שגגה ומביא חטאת⁸. אכל אם ידע שהיא כרת ושגג בקרבן ולא ידע אם חיבין עליה קרבן אם לאו - הרי זה מזיד; ששגגת קרבן אינה שגגה⁹ בעברות אלו שחייבין עליהן כרת¹⁰.

(8) כרבי יוחנן, אליבא דרבנן של מונכו (שבת סט.) ולא כריש לקיש שם שאינו חייב אלא אם שגג גם בלא-תעשה. (9) כרבנן, ולא כמונכו - הסובר ששגגת קרבן הרי היא שגגה לחייבו קרבן חטאת (שבת, שם). (10) אבל בעבירה שאין חייבין עליה כרת במזיד, ובשוגג חייבים עליה חטאת, כמו שבועות ביטוי לשעבר (= שנשבע שלא אכל ואכל, שחייבין על שבועה זו בשוגג קרבן חטאת) ובאופן שנשבע שלא אכל והוא יודע שאכל ויודע גם כי שבועה זו אסורה, אבל אינו יודע אם חייבין עליה קרבן, נחשב זה לשגגה וחייב חטאת (פ"ג מהל' שבועות ה"ז), וכבר נחמן בשבועות כה, ב - ולא כאב"י (שבת, שם) שאמר שאף בשבועה אין שגגת קרבן שמה שגגה (לחם-משנה).

ג. מי שלא נודע לו עצמו של חטא שחטא, אף על פי שידע בודאי שעבר¹¹ על לא תעשה שיש בו כרת - הרי זה פטור מקרבן חטאת¹²; שנאמר: אשר חטא בה¹³ - עד שידע החטא שחטא בו¹⁴. פיצד? חלב ונותר¹⁵ לפניו, ואכל את אחד מהם¹⁶ ואין ידוע אי זה אכל; אשתו נדה¹⁷ ואחרות¹⁸ בפית¹⁹, ושגג וכן על אחת מהן²⁰ ואין ידוע אי זו מהן פעל; שפת יוים הפפורים לפניו, ועשה מלאכה באחד מהן ואין ידוע באי זה מהן עשה - הרי זה פטור מקרבן חטאת²¹.

~ נקודות משיחות קודש ~

"מי שלא נודע לו עצמו של חטא שחטא, אע"פ שידע בודאי שעבר על לא-תעשה שיש בו כרת, הרי זה פטור מקרבן".

וממשיך "חטא ונודעה לו חטאתו וחזר ושכחו, הרי זה מביא חטאת לשם מה שהוא, ותאכל כשאר חטאות הנאכלות". ומקורו בתוספתא "חטא ונודעה לו חטאתו ושכח באיזה חטא חטא, הרי זה מביא חטאת ותישחט לשם מה שהוא ותאכל". והקשה בראב"ד על הסיפא של התוספתא "וחזר ומביא חטאת על הידיעה ותישחט לשם מה שהוא ותאכל", ומשמע שאף שכבר הביא חטאת חוזר ומביא חטאת אחרת. וקשה, כיון שכבר הביא החטאת, היאך יביא שוב חטאת והלא הוא מביא חולין בעזרה.

ותירץ ה'כסף משנה' שהחטאת הראשונה שהביא מכפרת קצת, ולכשיודע לו חטאו ויביא חטאת אחרת תיגמר הכפרה", אבל לרמב"ם לא היתה גירסת התוספתא הזו, ולכן לא פסק הדין ד"ביא חטאת אחרת" כלל.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שם, שנפל מן הגג ונתקע בתוך האשה, ורש"י פירש, שהיו אשתו ואחותו בבית ונתכוון לבוא על אשתו, ונשמטה אשתו ולא ידע ובא על אחותו. (43) שהתכוון להגביה דבר-מאכל תלוש מן הקרקע, וחתך את המאכל המחובר לקרקע, והרי לא התכוון כלל לחתוך. והזכיר כאן רבינו אופן זה משום שהוא לדברי הכל (שבת עב:), אבל הוא-הדין אם מתכוון לחתוך את התלוש, וחתך את המחובר - שהוא פטור, שאף כי מתכוון לעצם החיתוך, הרי לא התכוון אלא לחיתוך של היתר ולא לחיתוך של איסור, ואין זה מלאכת מחשבת, וכדעת רבא (שבת, שם). וכן כתב רבינו להלן פ"ז הי"א (כסף-משנה). (44) בשבת, כלומר, שיעשה את המלאכה במחשבה תחילה לכך. וטעם זה הוא לפי דברי רבי יהושע (כריתות, שם) הלומד ממה שכתוב (ויקרא ד, כג) "אשר חטא בה" עד שיוודע לו במה חטא (ראה למעלה ה"ג), לכן דורש כמו רב נחמן שמתעסק בשבת פטור, משום שמלאכת מחשבת אסרה תורה, אבל רבי אליעזר לומד (שם) דין מתעסק בשבת פטור, מהפסוק "אשר חטא בה". וראה 'קריית ספר' כאן. (45) פ"א מהל' שבת ה"ח, ולהלן פ"ז הי"א.

- ח. פל העושה מצוה מן המצוות ובכלל עשייתה 19
נעשית עברה שחיבין עליה פרת⁴⁶ בשגגה⁴⁷ - הרי 20
זה פטור מחטאת, מפני שעשה ברשות⁴⁸. כיצד? 21
הבא על יבמתו⁴⁹ והרי היא נדה והוא לא ידע - הרי 22
זה פטור מחטאת, שהרי עשה ברשות⁵⁰. אבל אם 23
בא על אשתו⁵¹ והרי היא נדה - חייב חטאת⁵², מפני 24
שלא שאלה⁵³ ואחר כך יבעל. אבל יבמתו - אינו 25
רגיל בה כדי שישאל לה⁵⁴. וכן מי שהיה לו שני 26
תינוקות, אחד למול בשבת ואחד למול בערב שבת 27
או באחד בשבת, ושכח⁵⁵ וקל שניהן בשבת⁵⁶ - 28
פטור מחטאת; שהרי יש לו רשות למול אחד מהן 29
בשבת, ושבת דחוייה היא אצלו, ומצוה עשה⁵⁷; אף 30
על פי שהם שני גופין⁵⁸, הואיל וזמנו בהול⁵⁹ אינו 31
מדקדק⁶⁰. אבל אם לא היה אחד מהן ראוי למול 32
בשבת⁶¹, ושכח וקל בשבת מי שאינו ראוי למול 33
בשבת - חייב חטאת⁶². 34

(46) אם היה עושה אותה במזיד, וכל שחיבים עליה כרת במזיד, חייבים עליה קרבן חטאת בשוגג (למעלה פ"א, ה"א). (47) כלומר, זה לא עשה במזיד כ"אם בשגגה, וכגון שעשה גם את המצוה וגם את העבירה, ופסק כרבי יהושע לפי דעת רבי שמעון בן אלעזר, שבת קלז, א - שטעה בדבר מצוה ועשה מצוה - פטור מחטאת (לחם-משנה). (48) כי הרי היה צריך לעשות המצוה. (49) כדי לקיים מצות ייבום, להקים שם לאחיו שמת בלא זרע (דברים כה, ה' ז'). (50) דברי רבי יוחנן, פסחים עב, ב: "יבמתו נדה בעל פטור". (51) אפילו בשעת עונתה, שמקיים מצות עונה. (52) אף כי טעה בדבר מצוה ועשה מצוה (כי גם בהיותה נדה, אם בא עליה שוגג יש לו מצות שמחת עונה יחד עם איסור נדה, ולא כדעת ה'תוספות' - לחם-משנה) - אינו פטור אף לרבי יהושע (דברי רבי יוחנן,

כריתות יט, א: "ר"ש ור"ש בן שזורי אומרים לא נחלקו (רבי יהושע ורבי אליעזר) על דבר שהוא משם אחד (= מלאו אחד) שהוא חייב". (32) (בשתי נדות אין הדבר פשוט כל כך, שהרי אם בא על שתייהן, חייב על כל אחת ואחת, הואיל והן גופים מוחלקים (להלן פ"ה ה"ג) והיה מקום לומר, שיריעת ספק על אחת משתייהן, אינה ידיעה לחיבו קרבן, אבל בשתי נרות שגם אם כיבה שתייהן, ובשני תמחויין של חלב אם אכל שתייהן, שהגופים אינם מחלקים, ואינו חייב אלא אחת (להלן פ"ו ה"א-ב), פשוט הדבר, שיריעת ספק על אחת משתייהן היא ידיעה לחיבו קרבן). (33) בשבת. וראה פ"ב מהל' שבת ה"ב, כי המכבה בשוגג - חייב חטאת. (34) שתי קערות.

- ו. פל המחייב חטאת קבועה על שגגתו ועשה 1
בשגגה ונודע לו אחר שחטא, אף על פי שלא היה 2
לו ידיעה בתחילה שזה חטא הוא - הרי זה חייב 3
חטאת³⁵. כיצד? תינוק שנשבה לבין העובדי כוכבים 4
וגדל והוא אינו יודע מה הם ישראל ולא דתם, 5
ועשה מלאכה בשבת ואכל חלב ודם וכיוצא בהן, 6
בשיוודע לו שהוא ישראל ומצוה על כל אלו - חייב 7
להביא חטאת על כל עברה ועברה³⁶. וכן כל כיוצא 8
בהן³⁷. 9

(35) כרב ושמואל, ולא כרבי יוחנן וריש לקיש (שבת סח:); האומרים שפטור הוא מקרבן, מאחר שלא ידע מעולם, והרי הוא כאנוס. ואף-על-פי שכלל בדינו, הלכה כרבי יוחנן במקום רב ושמואל - פסק רבינו כאן כרב ושמואל לפי שדבריהם כדברי חכמים, ואילו דברי רבי יוחנן וריש לקיש כמובנו, והלכה כרבים נגד יחיד, ראה כסף-משנה, לחם-משנה ומעשה-רוקח. (36) ברייתא שם, כרבנן ולא כמובנו, כלומר: מביא חטאת אחת על כל חילולי השבת שחילל במשך הזמן, וכן על כל אכילות חלב ודם שאכל במשך הזמן. (37) חטאת אחת על כל איסור, אף כי עבר עליו כמה וכמה פעמים.

- ז. השוגג בלא פונה³⁸ בעריות או במאכלות אסורות 10
- חייב חטאת³⁹; בשבת⁴⁰ - פטור מחטאת⁴¹. כיצד? 11
היה מתעסק עם אשה ובעלה בלא פונה לבעילה⁴², 12
והרי היא ערוה עליו; דמה שזה שפיו רק הוא 13
ובלעו בלא פונה לשם אכילה בעולם, והרי הוא 14
חלב - הרי זה חייב חטאת. נתפון להגביה את 15
התלוש וחתך את המחבר בלא פונה לחתיכתו⁴³ - 16
פטור; מלאכת מחשבת אסרה תורה⁴⁴, כמו שבארנו 17
במקומו⁴⁵. 18

(38) זהו "מתעסק" שבתלמוד. ואינו דומה לשוגג סתם, כי שוגג סתם, הוא שמכוון לעשות את הדבר שעשה, אלא ששגג וחשב כי הוא מותר. אבל מתעסק, הוא שלא חשב כלל לעשות דבר זה שעשה, וראה רש"י כריתות יט, ב. (39) משום שנהנה מן האיסור (דברי רב נחמן, בכריתות שם). (40) ששגג בלא כוונה לעשות מלאכה זו, כנ"ל. (41) המשך דברי רב נחמן, שם. (42) 'רבינו גרשום' פירש

17 טַרְפָּה גְלוּיָהּ⁸³ - הָרִי זֶה חַיִּב חֲטָאת, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה לוֹ
18 לְבָדֵק וְאַחֵר כֶּן יִשְׁחוּט⁸⁴. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.

(68) סוכה מא, ב - במשנה. (69) מביתו לרשות הרבים. (70) שבזמן שביט המקדש קיים, היה לולב ניטל ביום הראשון שחל להיות בשבת (פ"ו מהל' לולב הט"ו), ורק לאחר שחבר בית המקדש, אמרו חכמים ליטול את הלולב בשבת (שם ה"ז). (71) ידי חובת מצות נטילת לולב. ועתה בהוצאתו זו לא קיים המצוה, כגון שנטלו שלא כדרך גדילתו (סוכה מב. ופ"ו מהל' לולב ה"ט). ולפי דעת הסוברים "מצוות צריכות כוונה", לא יצא משום שלא כיוון לצאת. וראה בפ"ב מהל' שופר ה"ד (הר המוריה). (72) כלומר: או העבירו. וכן פירש ה'מאירי' (פסחים עב:) מה שאמרו במשנה (סוכה, שם) "יום טוב הראשון של חג שחל להיות בשבת, ושכח והוציא את הלולב לרשות הרבים", דהיינו: או שהוציא אמות ברשות הרבים, או שהעביר ארבע אמות ברשות הרבים. (73) ששכח כי שבת היום. (74) מקרבן חטאת. (75) דברי רבי יוסי, במשנה שם. כלומר: היה טרוד במצוה ומחשב ועסוק וממהר לעשותה, ומתוך כך טעה ושכח שהוא שבת, וטעה בדבר מצוה ושגג בדבר כרת פטור מקרבן, כיון שסוף סוף עשה מצוה, שנטל הלולב בהוצאה זו (רש"י שם, ושם מב. וראה למעלה ה"ח). (76) שהרי אם חל י"ד להיות בשבת - כמעשהו בחול, כך מעשהו בשבת (פ"א מהל' קרבן פסח הט"ז). (77) כלומר, אלו שנמנו על פסח התחרטו ונמנו על פסח אחר לפני שחיטתו של זה, ופסח זה שנשחט בלי מנויים פסול הוא (פ"ד מהל' קרבן פסח ה"ג) ואינו דוחה את השבת. (78) המנויים, שלא ניתנה השבת להידחות בשחיטת כבש זה. (79) הכבש, אחר שחיטתו. (80) במקום מוסתר בגוף שאין לראותו לפני הפשטתו. (81) ראה פ"י מהל' שחיטה ה"ח. והוברר שלא עשה מצוה בשחיטה זו ששחט בשבת. (82) משנה, פסחים עא, ב. ואע"פ שהוא טועה בדבר מצוה ולא עשה מצוה - פטור משום שהוא אנוס, ע"י ברע"ב שם, ב"לחם משנה" וביהר המוריה. (83) ראה בהל' שחיטת שם, פירוט כל הטריפות הנסותרות והגלויות. (84) משנה, פסחים שם.

19 יא. שִׁחַט אֶת הַפֶּסַח בַּשֶּׁבֶת⁸⁵ שְׁלֹא לְשִׁמּוֹ⁸⁶ בְּטָעוֹת⁸⁷
20 - פְּטוּר⁸⁸, מִפְּנֵי שֶׁהֻצַּח בְּשִׁיר⁸⁹; שֶׁעֲקִירַת שְׁמוֹ
21 בְּטָעוֹת - אֵינָה עֲקִירָה⁹⁰, כִּמּוֹ שֶׁבָּאֲרָנוּ בְּהִלְכּוֹת
22 פְּסוּלֵי הַמִּקְדָּשִׁין⁹¹.

(85) כשחל יום י"ד בניסן להיות בשבת. (86) אלא לשם זבח אחר. (87) שחשב על הפסח כי הוא שלמים. (88) מקרבן חטאת. (89) ועלו לבעלים לשם חובת הפסח (פ"ט מהל' פסולי המוקדשין ה"א) ולא חילל שבת. (90) אבל אם שחט את הפסח שלא לשמו בודון (וכגון שחשב כשם שמותר לשוחטו לשם פסח בשבת, כן מותר לשחוט את הפסח בשבת לשם זבח אחר. רש"י פסחים עא:) חייב חטאת שעקר שם פסח מהקרבן, ואינו מותר לשחוט כ"א לשם פסח ולא לשם קרבן אחר, וזה ששחט לשם קרבן אחר חילל את השבת וחייב חטאת, שלא שחט ברשות ולא עשה מצוה, שהרי הוא פסול (הל' פסולי המוקדשין

בפסחים שם). (53) שאדם רגיל באשתו ואינו מתבייש ממנה לשאול אותה אם היא טהורה (שם). וסובר, שלפי טעם זה, אף אם קיים מצוה בביאה זו, וכגון שבא עליה בשעת עונתה - חייב חטאת (כסף-משנה). (54) כי הוא מתבייש ממנה (פסחים, שם). (55) שאחד מהם אינו עומד למול בשבת, אלא חשב שזמנם של שניהם למול בשבת. (56) זה מוסב על האופן השני, שהיה לו למול אחד בשבת, ואחד באחד בשבת, לכן כתב "ומל שניהם בשבת", שאם לא מל אלא את התינוק של אחד בשבת, חייב חטאת, שהרי לא עשה מצוה. אבל באופן הראשון שהיה לו למול אחד בשבת ואחד בערב שבת, אף אם טעה והחליף ומל את של שבת בערב שבת, ובשבת מל רק את של ערב שבת, אף כי מילה שלא בזמנה אינה דוחה שבת, כיון שסוף סוף עשה מצוה - פטור מחטאת (לחם-משנה). (57) כלומר, כיון שצריך למול את של שבת, שהיא מילה בזמנה ודוחה שבת ועושה ברשות, הוא פטור גם על מה ששגג ומל את של האחד בשבת, שהוא טועה בדבר מצוה, וגם עשה מצוה בזה שמל את של שבת. (58) והוא עשה מצוה בשל שבת, ולא עשה מצוה בשל אחד בשבת. (59) כלומר, הוא טרוד וממהר לקיים המצוה. (60) ומל גם את של האחד בשבת, ולפיכך הוא פטור. (61) שלא ניתנה שבת להידחות אצלו כלל. (62) שהרי הוא טועה בדבר מצוה ולא עשה מצוה, גם רבי יהושע מודה בזה שחייב.

1 ט. אֶמְן⁶³ שֶׁבֶא לְמוֹל לְפָנוֹת הַיּוֹם בְּיוֹם הַשֶּׁבֶת⁶⁴,
2 וְאָמְרוּ לוֹ: לֹא נִשְׁאָר פְּנָאֵי בְּיָדֵי שְׁתִּמּוֹל, וְאִם
3 תִּתְחִיל לְמוֹל - לֹא תִשְׁלִים עַד יֵצִיאת הַשֶּׁבֶת,
4 וְנִמְצְאתָ חוֹבֵל בַּשֶּׁבֶת וְלֹא עוֹשֶׂה מִצְוָה⁶⁵, וְאָמְרוּ:
5 רָגִיל אֲנִי וְזָרִיז וּבִמְהֵרָה אֲמוֹל, אִם לֹא הִשְׁלִים אֲלֵא
6 עַד יֵצִיאת הַשֶּׁבֶת - הָרִי זֶה חַיִּב חֲטָאת⁶⁶, שֶׁהָרִי הִתְרוּ
7 בּוֹ⁶⁷.

(63) מוהל מומחה. (64) לתינוק בן שמונה ימים, שזמנו למול בשבת. (65) ואין השבת נדחית. והחובל בשבת, שלא במקום מצוה, חייב חטאת (פ"ח מהל' שבת ה"ז), ואע"פ שלא גמר המצוה אין זה מקלקל, שהרי המעשה שעשה מצטרף עם מה שיעשה אחר"כ, לעשותו מהול, ועי' 'מאירי' שם. (66) בשבת קלג, ב - אמרו שהוא חייב כרת, וצריך עיון. וראה בהגהות הגרע"א. (67) כלומר, משום כך אינו אנוס וחייב חטאת, ואינו כמזיד, כיון שלא נתכוין לעבור (כסף-משנה).

8 י. הַמוֹצֵיא⁶⁸ אֶת הַלּוֹלֵב⁶⁹ בְּיוֹם טוֹב הָרָאוֹן שֶׁל חָג
9 שֶׁחָל לִהְיוֹת בַּשֶּׁבֶת⁷⁰ כְּדִי לַעֲשֹׂת בּוֹ⁷¹ וְהַעֲבִירוֹ⁷²
10 אַרְבַּע אֲמוֹת בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים בְּשׁוּגָג⁷³ - פְּטוּר⁷⁴,
11 שֶׁהָרִי בְּרִשּׁוֹת הוֹצִיא⁷⁵. וְכֵן הַשּׁוֹחֵט אֶת הַפֶּסַח בְּיוֹם
12 אַרְבָּעָה עָשָׂר שֶׁחָל לִהְיוֹת בַּשֶּׁבֶת⁷⁶, וְנוֹדַע לוֹ אַחֵר
13 כֵּן שֶׁמִּשְׁכּוֹ הַבְּעָלִים אֶת יְדֵיהֶם⁷⁷ או שְׁמָתוֹ או
14 נִטְמְאוֹ⁷⁸ קִדְּם שְׁחִיטָה, או שֶׁנִּמְצָא⁷⁹ טַרְפָּה בִּפְתָּר⁸⁰,
15 כְּגוֹן נְקוּב מַעִים או רָאָה⁸¹ - הָרִי זֶה פְּטוּר, מִפְּנֵי
16 שֶׁשִּׁחַט בְּרִשּׁוֹת⁸². אֲבָל נִמְצָא בַּעַל מוֹם או שֶׁהִיתָה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שגם זה כשר, ראה להלן. (108) מקרבן חטאת, במשנה שם. (109) בכל אלו שמנה רבינו למעלה, ראה בהל' קרבן פסח שם, ואם כן הרי הוא טעה בדבר מצוה ועשה מצוה.

- יג. השוחט בשבת קרבן צבור¹¹⁰ שלא לשמו¹¹¹ - 11
הרי זה חייב חטאת¹¹², ויקטיר אמורים לערב¹¹³. וכן
אם שחט יתר על חובת היום¹¹⁴ - חייב חטאת על
התוספת¹¹⁵. 14

(110) כגון התמיד או המוסף של שבת, שצריך להקריבן בשבת לשמם. (111) לשם קרבן אחר, שלא עלה לציבור לשם חובה (פט"ו מהל' פסולי המוקדשין ה"א). ואינו אלא כנדבה שאינה דוחה את השבת. (112) שחילל את השבת, והוא בתוספתא פסחים פ"ה: "השוחט את התמיד בשבת שלא לשמו - חייב". (113) במוצאי שבת. אם עבר וזרק את הדם בשבת, ראה להלן הי"ד. (114) ששחט שלשה תמידים ומוספים במקום שנים. (115) במשנה, פסחים עא, ב - נחלקו רבי אליעזר ורבי יהושע על רבי מאיר, כששחט זבחים אחרים לשם תמידין ומוספין בשבת, אם חייב חטאת או לא, וסובר רבי יהושע (שרבינו פוסק כמותו) שמכיון שקרבנות הציבור האמורים בשבת יש להם קצבה (= מספר מוגבל, שהם שני תמידין ושני מוספין), אף-על-פי שעשה מצוה, שהרי כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרים, אין זה טועה בדבר מצוה, שהרי אינו רואה הרבה אחרים עוסקים בשחיתותן, וכיון שנשחטו התמידים או המוספים, יודע הוא שאין צורך לשחוט יותר, אלא נחשב לשוגג (שחשב שאף שאין צורך יותר, מותר לשחוט עוד) וחייב חטאת (רש"י, שם). ואין הבדל בין אם הקרבנות שמוסיף נקבעו לשם זבח אחר או שנקבעו לכתחילה לשם תמידין ומוספין, ורק שחטן אחר שקיים כבר חובת היום. ובתוספתא פסחים פ"ה מפורש "השוחט שתי חטאות לציבור, ואין צריכין אלא אחת - חייב על האחרונה, שתי עולות לציבור ואין צריכין אלא אחת - חייב על האחרונה". ומסתבר כי הדברים אמורים בשחט בשבת.

- יד. שחט קרבנות יחיד¹¹⁶ שאין דוחים את השבת¹¹⁷ - 15
בשבת בשגגה - חייב חטאת¹¹⁸, והפסח מותר
בהנאה¹¹⁹, ואין זורקין את הדם¹²⁰. ואם עבר וזרק
דמם לשמן¹²¹, בין בשוגג בין במזיד - עלו לפעלים
לשם חובה, ויקטיר אמוריין לערב, והפסח יאכל¹²².
ויביא השוחט חטאת על שגגתו¹²³. 20

(116) כגון נדרים ונדבות, וגם עולת ראייה ושלמי שמחה ושלמי חגיגה. ראה פ"א מהל' חגיגה ה"ח. (117) כלומר, קרבנות יחיד אינם דוחים השבת, לפי שאין להם זמן קבוע בקרבנות ציבור, ואפשר להקריבם אחר השבת, ראה הל' חגיגה שם. (118) תוספתא שם "חטאת יחיד ועולת יחיד ששחטן בשבת לשמן, וזרק דמן (שלא) לשמן, הרי זה חייב והורצו הבעלים". וכ"ה בתוספתא מנחות פ"ה. (119) תוספתא, מנחות שם. שאף-על-פי שאינו נאכל, שהרי לא נזרק הדם (ר"י קורקוס מובא בכסף-משנה) - מותר ליהנות ממנו אחר שתעובר צורתו ויוצא לבית השריפה, שאין דין אלו, כדין קדשים שמתו שנקברים ואסורים (ראה

שם), והוא במשנה, פסחים שם: "הפסח ששחטו שלא לשמו בשבת, חייב עליו חטאת". ואמרו בגמרא (שם עב.) כי כוונת המשנה לעוקר שם הפסח בזדון, אבל אם עקרו בטעות, אינו חייב חטאת, שעקירה בטעות אינה עקירה, ולא חילל את השבת. (91) שם.

- יב. שחט זבחים אחרים⁹² לשם פסח בטעות⁹³: אם
ראויין הם לקרבן פסח⁹⁴ - פטור מקרבן חטאת⁹⁵,
מפני ששחט ברשות⁹⁶; אם אינן ראויין, כגון
שהיתה נקבה או פן שמים⁹⁷ - חייב חטאת, שהרי
אינו ראוי לקרבן פסח⁹⁸. וכן אם שגג ושחטו בשבת
שלא לאוכליו⁹⁹ או שלא למנויו¹⁰⁰ או לערלים¹⁰¹
או לטמאים¹⁰² - חייב חטאת¹⁰³. שחטו לאוכליו
ושלא לאוכליו¹⁰⁴, למנויו ושללא למנויו¹⁰⁵,
למולים ולערלים¹⁰⁶, לטמאים ולטהורים¹⁰⁷ -
פטור¹⁰⁸, שהרי הפסח פשוט¹⁰⁹. וכן כל פיוצא פזה. 10

(92) כגון שלמים. (93) שחשב שהקדישו לשם פסח. (94) כגון שהיה זכר בן שנה (ראה פ"א מהל' קרבן פסח ה"א). וזה גרם לו לטעות שזהו קרבן הפסח. (95) אף שאסור להקריב זבחים אחרים בשבת, פטור מקרבן חטאת, כפי שיתבאר להלן. (96) שהרי יש עליו מצוה לשחוט פסח, והוא חשב שזהו הפסח, ואף כי אינו עולה לו לשם פסח, וצריך להביא פסח אחר - כיון שטעה בדבר מצוה ועשה מצוה, שהרי הקריב קרבן, פטור מן החטאת, כרבי יהושע במשנה, פסחים עא, ב. וסובר רבי יהושע (שם סב:) כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרים, ואף הנשחט לשם הפסח (רש"י, שם). וראה בפט"ו מהל' פסולי המוקדשין הי"ב, ובמאירי פסחים שם. (97) וחשב שמותר לשחוט אחרים לשם פסח בשבת, או שנתעלמה ממנו שהיום שבת (רש"י ו'מאירי' שם). (98) ואין זה טועה בדבר מצוה, שהרי כולם יודעים שאין הפסח בא מאלו, ואין זה נחשב לשוחט ברשות (רש"י, שם). (99) כגון שכל המנויים על פסח זה היו חולים או זקנים, שאין כל אחד ואחד מהם יכול לאכול כזית מן הפסח (ראב"א פ"א מהל' קרבן פסח ה"ה) שאם נשחט להם, הקרבן פסול, ולא ניתנה שבת להידחות לקרבן זה. (100) ששחט את הפסח לשם חבורה אחרת, ולא לשם חבורת האנשים שנמנו על קרבן זה, שהקרבן פסול (שם). (101) שכל המנויים על פסח זה היו ישראלים שלא נימולו, שגם זה אם נשחט פסול (שם). (102) שכל המנויים על פסח זה נטמאו, וראה בהל' קרבן פסח שם, שאם נשחט הוא פסול. וזה שגג וחשב שהקרבן כשר ומותר לשוחטו בשבת, או שנעלם ממנו כי שבת היום. (103) משנה, פסחים עא, ב. משום שלא עשה מצוה, שהפסח הוא פסול. (104) שחלק מהאנשים שלשמם שחט את הפסח היו חולים או זקנים, וחלק מהם היו בריאים שיכולים לאכול כזית ממנו, שהקרבן כשר בדיעבד, ראה להלן. (105) ששחט גם לשם אנשי החבורה שנמנו על פסח זה, וגם על אנשי חבורה אחרת שנמנו על פסח אחר, שהקרבן כשר בדיעבד, ראה להלן. (106) שנמנו על פסח זה גם ישראלים שנימולו וגם ישראלים שלא נימולו, שאף הוא כשר, ראה להלן. (107) שחלק מן המנויים היו טהורים וחלק טמאים,

(132) שם, דברי רבה. וראה למעלה הי"ג. (133) ולפי רצונו התכוון בעת ששחט את הכחוש, לשחטה אסורה. (134) כיון שהתברר שהקרבן הראשון פסול. (135) במנחות שם: "א"ל רבינא לרב אשי, נמצאת הראשונה כחושא בבני מעיים מהו, בתר מחשבתו אזלינן וגברא לאיסורא קא מכון, או דילמא בתר מעשיו אזלינן. א"ל לאו היינו דרבה ורבא כו', ואיכא דאמרי א"ל היינו פלוגתייהו דרבה ורבא וכו' רבה אמר פטור, זיל בתר מעשיו". ומפרש רבינו "נמצאת הראשונה כחושא" - שהיתה טריפה (ולא כפירוש רש"י שם). ופסק כרבה, לפי הלשון השני שבגמרא (וראה כסף-משנה, לחם-משנה ו' קרית ספר' כאן). (136) ראה פ"ז מהל' שבת ה"א, שצידה היא אחת משלשים ותשע אבות מלאכות. (137) שחשב שמותר לצוד בשבת, או שנעלם ממנו ששבת היום. (138) שטבע בים, ומצד הצלת התינוק מותר לפרוס מצודה. (139) שלא היתה כוונתו אלא לצוד דגים. (140) שהולכים אחר מעשיו, ונתברר שמעשיו נעשו בהיתר שהרי הציל את התינוק. שם, מחלוקת רבה ורבא, ופסק כרבה לפי הלשון השני שבגמרא. (141) כלומר, לא נתכוין להציל את התינוק, אלא עשה כן מחמת שוגג שלא ידע ששבת היום או שאין איסור בצידה.

טז. מי שהיה לפניו בלילי הפסח צלי של פסח¹⁴² 18
ונותר מן הקדשים¹⁴³, ונתפנו לאכל צלי שהוא¹⁴⁴ 19
מצוה¹⁴⁴ ושגג ואכל הנותר - הרי זה חייב חטאת¹⁴⁵, 20
שהרי לא עשה מצוה באכילה זו. וכן כל פיוצא 21
בזה. 22

(142) בפסחים עב, ב: "נתחלף לו שפור של נותר בשפור של צלי ואכלו - חייב". ושם לפי לשון אחד אין בזה שום פלוגתא (כסף-משנה). ואע"פ ששם לא מפורש שמדובר בפסח, סובר רבינו שכיון שאמרו "שפור של צלי", בוודאי בפסח איירי, שדרכו בכך, כמפורש במשנה שם עד. (צל"ח, שם). (143) והאוכל נותר בשוגג חייב חטאת (למעלה פ"א ה"ד). (144) שנאמר (שמות ב, ח) "ואכלו את הבשר בלילה הזה צלי אש וגו'". (145) (ואין זה דומה לאוכל תרומת חמץ בערב הפסח, שפטור מלשלם מפני שזמנה בהול (פ"י מהל' תרומות הי"ב) - שחמץ בערב הפסח אינו מותר אלא עד ארבע שעות, אבל אכילת פסח היא עד חצות הלילה (וראה צל"ח שם, ותוספת הגרע"א בתרומות פ"ח מ"א).

יום ש"ק י"ג שבט ה'תש"פ

פרק שְׁלִישִׁי

(1) יבאר מי שהעידו עליו עדים שחטא חטא שחייבין עליו חטאת קבועה ולא התרו בו.

א. מי שהעידו עליו עדים² שחטא³ חטא שחייבין⁴ 23
עליו חטאת קבועה, ולא התרו בו⁴ אלא אמרו: 24
ראינוך שעשית מלאכה בשבת או שאכלת חלב, 25
והוא אומר: אני יודע בודאי שלא עשיתי דבר זה 26
- אינו חייב חטאת. הואיל ואם יאמר מזיד הייתי - 27
יפטור מן הקרבן, פשאמר להן לא אכלתי ולא 28

פ"ט מהל' פסולי המוקדשין הי"א). כי בקדשים קלים אין מועלין לפני זריקת הדם ('מרכבת המשנה'). (120) אף שאין זו מלאכה, אסרו חכמים לזרוק הדם, שהרי הוא מתיר הבשר באכילה (ראה פ"א מהל' מעשה הקרבנות ה"ד, כי אסור לאכול הבשר לפני הזריקה) לצורך מוצאי שבת, שהרי בשבת אסור לבשל ולצלוח. ראה ביצה כ, ב - שרבא חולק על רבה בר רב הונא, וסובר שאם עבר ושחט נדרים ונדבות ביום-טוב, זורק את הדם רק ע"מ להתיר בשר באכילה (שמותר לצלות ולבשל ביו"ט) ולא התיר את האימורין להקטיר בערב, שאם נטמא או נאבד הבשר לא יזרוק, וגם ראה ברייתא שם כי כבשי עצרת ששחטן שלא לשמן בשבת, לא יזרוק הדם. (121) בתוספתא שם לפנינו: וזרק דמן "שלא" לשמן, וצ"ל: "וזרק דמן לשמן" (חסדי דוד). וכעין זה בתוספתא מנחות פ"ה. (122) תוספתא, שם: "בשבת לא יזרוק ומותר בהנאה, ואם זרק את הדם בין בשוגג בין במזיד, הבשר יאכל ויקטיר אימורים למוצאי שבת". (123) אף-על-פי שעלו לבעלים לשם חובה (תוספתא, שם).

טו. היו לפניו שתי בהמות של צבור¹²⁴, אחת 1
כחושא ואחת שמינה, והיתה חובת היום באחת, בין 2
חטאת¹²⁵ בין עולה¹²⁶, ושגג ושחט השתיים¹²⁷: אם 3
שחט כחושא בתחלה ואחר כך שחט השמינה - 4
פטור מקרבן חטאת¹²⁸. ולא עוד, אלא שאומרים 5
לו¹²⁹: הבה שמינה ושחט לכתחלה¹³⁰. אבל אם 6
שחט השמינה תחלה¹³¹ ואחר כך הכחושא - חייב 7
חטאת על התוספת¹³². נמצאת הראשונה השמינה 8
טרפה בבגז מעים, אף על פי שלא ידע שהיא טרפה 9
בעת ששחט הכחושא¹³³ ולא לזה נתפנו, הואיל 10
ונשחטה האחרונה כמצותה¹³⁴ - הרי זה פטור 11
מחטאת¹³⁵. וכן הפורס מצודה להעלות דגים מן 12
הים¹³⁶ בשגגה¹³⁷, והעלה תינוק¹³⁸ עם הדגים, בין 13
ששמו שטבע תינוק בין שלא שמו¹³⁹, הואיל 14
והעלה תינוק - הרי זה פטור מחטאת, אף על פי 15
שלא היתה פונתו אלא לצוד¹⁴⁰, מפני שהיה 16
שוגג¹⁴¹. וכן כל פיוצא בזה. 17

(124) דברי רבה, מנחות סד, א. ומדובר כאן בשבת. (125) כגון ר"ח שחל בשבת או שבת חוה"מ, שמקריבין שעיר לחטאת. (126) שמקריבין בשבת כמה עולות תמידין ומוספין (ראה ב'תוספות' שם ד"ה שחט). וכגון שגמר להקריב את העולות חוץ מאחת שלא הקריב עדיין. (127) שחשב שמותר לשחוט את הקרבן השני, אף-על-פי שאחרי ששחט את קרבן הציבור, אין הקרבן השני ראוי לציבור. (128) שכתוב (מלאכי א, ח) "הקריבהו נא לפחתך, הירצך? או הישא פניך? אמר ה' צבאות". הרי שצריך להקריב לה' מן המובחר, והמקריב מן הפחות במקום שיש לו מובחר, הקרבן פסול, ראה רש"י מנחות שם. (129) אחר ששחט את הכחושא. (130) שם, דברי רבה, ומטעם הנ"ל, שלא הקריב בראשונה מן המובחר ולא יצא די חובתו, והותרה שבת אצל עבודה, אפילו למצוה מן המובחר ('אור שמח'). (131) שיצאו ידי חובתם.

ובזבחים ט: אמרו: "רב אחא בריה דרבא מתני כולהו (=חטאת חלב ששחטה לשם חטאת דם, לשם חטאת עבודה זרה, לשם חטאת נזיר) לפסולא, מאי טעמא (ויקרא ד, לב) ושחט אותה לחטאת, לשם אותה חטאת". (16) לפי נוסחה אחת בדברי רבינו אם הפריש חטאת על חלב שאכל אמש והביאה על חלב שאכל היום - אם הביא כיפר, ולפי זה משמיענו כאן שחטאת של אב אינה מכפרת על הבן אפילו באותו החטא (לחם משנה שם). [ולפי הנוסחה השנייה שם ש"אם הביא לא כיפר", צריך לומר, שבחטאת של אב היה מקום לטעות, כי הבן עומד במקום האב, ומשמיענו כי אין הדבר כן]. (17) דקדק לכתוב על חטאו (=על חטאו שלו) שעל חטאו של אביו בוודאי שאין להביא, שהרי חטאת שמתו בעליה תמות. ונלמד בברייתא שם ממה שנאמר (ויקרא ד, כח) "קרבנו" - "בקרבונו הוא יוצא ואינו יוצא בקרבן אביו". (18) [פרק ד הלכה א, שחטאת שמתו בעליה - תמות. הרי שאין היורשים מקריבים אותה לעצמם].

- ד. המביא חטאת¹⁹ על שני חטאים²⁰ - תרעה עד שיפול בה מום ותמכר²¹, ויביא בדמי חצייה לחטא זה ובדמי חצייה לחטא השני. וכן שנים שהביאו חטאת אחת על שני חטאים²² - תרעה עד שיפול בה מום ותמכר, ויביא זה חטאתו בדמי חצייה ויביא זה חטאתו בדמי חצייה.

(19) כלומר, הפריש חטאת אחת. (20) וכיוון שפירש כי חטאת זו על שני החטאים הללו, אי אפשר להקריבה, שהרי נאמר "קרבנו על חטאתו" ולא קרבנו על שני חטאים, ולהקריבו על חטא אחד גם כן אי אפשר, שהרי הפריש אותו על שני חטאים ואין זה קרבנו על חטאתו. (21) שהרי אסור לפדות קדשים הראויים למזבח עד שיפול בהם מום. (22) שאי אפשר להקריבו בשותפות על שני חטאים, שהרי כתוב "קרבנו על חטאתו" ואם אחד אינו יכול להביא קרבן אחד על שני חטאי - כל שכן שני אנשים על שני חטאים, ולהקריבו לשם אחד בלבד גם כן אי אפשר, שהרי גם השני הפרישו לחטאת שלו ואין אדם יוצא בקרבנו של חבירו.

- ה. הביא שתי חטאות על חטא אחד - יקריב אי זו שירצה, והשנייה תרעה עד שיפול בה מום, ויפלו דמיה לנדבה²³.

(23) והרי זה כמפריש שתי חטאות לאחריות (שם תאבד האחת יביא את השנייה), שמתכפר באיזו שירצה, והשנייה תרעה עד שיפול בה מום, ויפלו דמיה לנדבה (=שנותן המעות בתיבה מיוחדת שהייתה לשם כך במקדש, ובית דין מקריבים באותם המעות שבתוכה עולות נדבה).

- ו. הביא שתי חטאות על שני חטאים²⁴ - זו תשחט לשם חטא האחד, והשנייה לשם החטא השני.

(24) הפריש סתם ולא פירש איזו מהן על חטא זה ואיזו מהן על חטא זה.

- ז. כבר בארנו בהלכות מעשה הקרבנות, שהמוקמר

1 עשיתי - נעשה פאומר לא אכלתי בשגגה אלא
2 בידון⁵, שהוא פטור מן הקרבן, ולא הכחיש את
3 העדים.

(2) שני עדים או יותר. (3) בשוגג. (4) שאילו התרו בו הרי הוא מזיד, ואינו מביא חטאת. (5) במשנה שם: "אמרו לו [חכמים לרבי מאיר]: מה אם ירצה לומר מזיד הייתי פטור", ופירשו בגמרא שם יב. שהוא נאמן משום "מיגו", ופירשו בתוספות (דיבור המתחיל או) שהכוונה בזה, שמתרין דיבורו, שמה שאמר לא אכלתי, היינו לא אכלתי שוגג אלא מזיד, שאם לא כן הרי הוא "מיגו במקום עדים" ואינו נאמן וכן דברי רבינו. (6) אבל אם מכחיש את העדים ואומר לא אכלתי לא שוגג ולא מזיד אינו נאמן, וחייב חטאת.

ב. שתק ולא הפליג את העדים⁸, (אלא) אפלו
אמרה לו אשה: אכלת חלב או עשית מלאכה
בשבת, ושתק - חייב להביא חטאת¹⁰. אמר לו עד
אחד: חלב הוא זה, ושתק¹¹, וחרז ואכלו בשגגה -
מביא חטאת. ואם התרו בו¹² - לוקה עליו¹³, אף על
פי שעקר העדות בעד אחד¹⁴.

(7) כלומר, לא חלק על העדים = לא הכחישם. (8) בין עד אחד בין שני עדים. (9) ואף שנשים פסולות לעדות נתרבו כאן נשים, בתורת כהנים (פרק ז) ממה שנאמר (ויקרא ד, כח): "או הודע אליו חטאתו" - אפילו אמרה לו אשה אפילו אמרה לו שפחה. (10) שם בגמרא: "עד אומר אכל והוא אומר לא אכלתי פטור - טעמא דמכחיש ליה, אבל שתיק מיחייב". (11) שאם מכחישו אין העד נאמן. (12) בשני עדים. (13) כדין אוכל חלב בהתראה, שחייב מלקות, נוסף על עונש כרת. (14) כן הוא בירושלמי (סוטה פרק ו הלכה ב נזיר פרק ח הלכה א): "אמר לו עד אחד: חלב הוא, והתרו בו שניים - לוקה. ועיקר עדותו לא בעד אחד?" (משנה למלך). ואף על פי שעד אחד אינו נאמן אלא להתיר ולא לאסור - זה אינו אלא בדבר שיש לו חזקת היתר, אבל חתיכה זו מעולם לא הייתה בחזקת היתר, ולכן נאמן הוא להעיד עליה שהיא חלב.

ג. כבר בארנו בהלכות פסולי המקדשין, שהמפריש חטאתו על החלב שאכל - לא יביאנה על השבת שחלל או על הדם שאכל; שנאמר: והביא קרבנו שעירת עזים וגומר על חטאתו אשר חטא - עד שיהיה קרבנו לשם חטאו, לא שיקריבה מחטא על חטא. ואם הקריב - פסלה¹⁵. יתר על זה אמרו: הפריש חטאתו על חלב שאכל אמש - לא יביאנה על חלב שאכל היום; ואם הביא - כפר. ואין צריך לומר, שאם הפרישה אביו ומת, והיה הבן מחייב באותו החטא¹⁶ - שלא יביאנה הבן על חטאו¹⁷, כמו שנתבאר שם¹⁸.

(15) כן הוא בכריתות כז: "הפריש בהמה על החלב והביאה על הדם, על הדם והביאה על החלב הרי לא מעל ולא כיפר וכו' קרבנו על חטאתו עד שיהא קרבנו לשם חטאו".

להיות ראוי להקרבה אחרי חזרו בתשובה, ואחרי שנשתפה. (40) כלומר, אין אומרים שמכיוון שנדחה פעם מהקרבה, שוב לא יוכלו להקריבו לעולם - אלא מיד שמסתלקת הסיבה לדיחוי שוב ראוי הוא להקרבה, וכרב ביומא סד. הסובר שבעלי חיים אינם נדחים, ולא כר' יוחנן שאמר (בזבחים שם) שאם אכל חלב והפריש קרבן והמיר את דתו וחזר בתשובה, או נשתטה וחזר ונשתפה, שאין הקרבן חוזר ונראה. (41) כלומר, מום העובר במשך הזמן, אבל כל זמן שלא עבר - אין להקריבו. (42) שנאמר (ויקרא כב, כה): "כי משחתם בהם מום בם לא יירצו לכם", ולמדו מזה: "מום בם הוא דלא יירצו (=כל זמן שמום בהם לא יירצו) הא עבר מומן יירצו".

1 לַעֲבֹדָה זָרָה²⁵ או לְחַלֵּל שְׁפָתוֹת בַּפֶּה־סֵיא²⁶ - אֵין
2 מִקְבְּלִין מִמֶּנּוּ קֶרֶבֶן כָּלִיל²⁷, וְהַמּוֹמֵר לַעֲבֹדָה²⁸ מִשְׁאָר
3 עֲבֹדוֹת²⁹ - אֵין מִקְבְּלִין מִמֶּנּוּ חֲטָאת עַל אוֹתוֹ
4 הַחֲטָא³⁰. מִיָּצֵד? מוֹמֵר לְאָכֹל חֶלֶב שְׂאֵכֶל חֶלֶב
5 בְּשִׁגְגָה וְהֵבִיא חֲטָאתוֹ - אֵין מִקְבְּלִין מִמֶּנּוּ עַד
6 שִׁיחֹזֵר בְּתִשּׁוּבָה³¹. אִפְלוּ הִיא מוֹמֵר לְאָכֹל חֶלֶב
7 לְתֹאבֹן³², וְנִתְחַלֵּף לוֹ חֶלֶב בְּשִׁמֶן וְאֶכְלוּ, וְהֵבִיא
8 קֶרֶבֶן - אֵין מִקְבְּלִין מִמֶּנּוּ. שִׁמְשְׂאֵכֶל בְּזֹדוֹן, בֵּין
9 לְהִכְעִיס בֵּין לְתֹאבֹן, הֵרִי הוּא מוֹמֵר. הִיא מוֹמֵר
10 לְאָכֹל חֶלֶב וְשִׁגָּה וְאֶכֶל דָּם - מִקְבְּלִין מִמֶּנּוּ, כְּמוֹ
11 שְׂבִאֲרָנוּ.

ט. חִיבֵי חֲטָאוֹת⁴³ וְאֲשָׁמוֹת וְדָאִים שְׁעֵבֵר עָלֵיהֶן יוֹם
הַכִּפּוּרִים - חִיבִין לְהֵבִיא לְאַחֵר יוֹם הַכִּפּוּרִים⁴⁴,
וְחִיבֵי אֲשָׁמוֹת תְּלוּיִין - פְּטוּרִים⁴⁵. שְׂנֵאָמֵר: מִכָּל
חֲטָאתֵיכֶם לִפְנֵי ה' תִּטְהָרוּ. כֶּף לְמִדּוֹ מִפִּי
הַשְּׂמוּעָה⁴⁶, שְׂפֹל חֲטָא שְׂאֵין מִכִּיר בּוֹ אֵלָּא ה'
נִתְכַּפֵּר לוֹ. לִפְיָכָה⁴⁷, מִי שֶׁבָּא עַל יָדוֹ סֶפֶק עֲבֵרָה⁴⁸
בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, אִפְלוּ עִם חֲשֵׁכָה⁴⁹ - פְּטוּר מֵאֲשָׁם
תְּלוּי, שְׂפֹל הַיּוֹם מִכִּפּוּר⁵⁰. נִמְצְאָתָ לְמִד, שְׂאֵין
מְבִיאִין עַל לֹא הוֹדַע שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים אֲשָׁם תְּלוּי,
אֵלָּא אִם לֹא כִפֵּר לוֹ יוֹם הַכִּפּוּרִים כְּמוֹ שִׁיִּתְבָּאֵר.

(25) שכל המודה בה הרי הוא ככופר בכל התורה כולה.
(26) שהוא ככופר במעשיו של הקדוש-ברוך-הוא ומעיד
עדות שקר, שח"ו לא ברא את עולמו ולא שבת במעשה
בראשית. (27) אף על עבירה אחרת. ודינו כמומר לכל
התורה כולה, שנתמעט מן הקרבן ממה שנאמר (ויקרא א,
ב) "אדם כי יקריב מכס קרבן", מכס, ולא כולכם, להוציא
המומר (גמרא חולין שם). (28) עבירה אחת לעבור עליה
בזדון. (29) "והוא מפורסם וידוע לעשותה והורגל בה".
(30) שם ה: "רבי שמעון בן יוסי אומר משום רבי שמעון,
אשר לא תעשינה בשגגה ואשם (ויקרא ד, כב), השב
מידעתו מביא קרבן על שגגתו, אינו שב מידעתו, אינו
מביא קרבן על שגגתו" (=כלומר שוגג כזה, שאם היה יודע
שדבר זה אסור היה נזהר ונבדל מלעבור - מקבלים ממנו
קרבן על שגגתו. אבל שוגג כזה, שאם היה יודע כי דבר זה
אסור גם כן היה עובר, אין מביא קרבן על שגגתו) ודווקא
על אותו החטא אינו מביא קרבן, אבל על חטא אחר מביא.
(31) מה שכתב רבינו "עד שיחזור בתשובה", היינו שאחרי
שיחזור בתשובה וייכשל בשוגג יביא אז חטאת, אבל על
החטאים שחטא בהיותו מומר אינו מביא קרבן, שהרי אינו
שב מידעתו. (32) לא מצד שהוא רוצה לעבור על האיסור
בזדון, כדי להכעיס, אלא בגלל שהוא מתאוה לאכול בשר,
וכיוון שאין לו בשר של היתר - אוכל של איסור.

(43) שעברו בשוגג על דבר שחייבין על זדונו כרת.
(44) ואף על פי שכתב רבינו בהלכות תשובה, כי יום
הכיפורים מכפר לשבים על כל העבירות (שם פרק א, הלכה
ג) - אם נתחייב קרבן או מלקות, אין יום הכיפורים מכפר
אלא אם מביא קרבנו, או ילקה. (45) להביא אשם תלוי
אחר שעבר עליהם יום הכיפורים וגם זה במשנה שם. ואם
נודע לו אחר יום הכיפורים, שבוודאי חטא בשוגג, חייב
להביא חטאת. (46) שם כה: בשם ר' אלעזר. ורב תחליפא
משמו של רבא למד מדקדוק פסוק זה על חייבי קרבנות
שמכירים בהם, כגון חטאות ואשמות ודאיים - שחייבים.
(47) כיוון שחייבי אשמות תלויין, שעבר עליהם יום
הכיפורים, פטורים מקרבן. (48) שנסתפק אם עבר בשוגג
על אחת מחייבי כריתות. (49) קודם שתחשך (ראה שבת
לד. ופרק ה מהלכות שבת הלכה ג). כשאחר מעשה העבירה
יש עוד שהות מן היום. אבל אם חטא סמוך לשקיעת החמה
שאינ עוד שהות מן היום, אין יום הכיפורים מכפר (שבועות
יג:). (50) ואין צריך ליום שלם, אלא כל שעה ושעה שלו
מכפרת.

12 ח. מִי שִׁשְׁגָּה³³ וְהִפְרִישׁ חֲטָאתוֹ וְאַחֵר כֶּף³⁴ נַעֲשֶׂה
13 מוֹמֵר³⁵ וְחֹזֵר בְּתִשּׁוּבָה, או נִשְׁתַּטֵּה³⁶ וְחֹזֵר וְנִשְׁתַּפֶּה³⁷,
14 אֵף עַל פִּי שְׁנִדְחָה הַקֶּרֶבֶן בִּינְתֵימִם³⁸ - הֵרִי זֶה חֹזֵר
15 וְנִרְאָה³⁹; שְׂאֵין בְּעֵלֵי חַיִּים נִדְחִין⁴⁰, כְּמוֹ שְׂבִאֲרָנוּ
16 בְּהִלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמִּקְדָּשִׁין. לִפְיָכָה יִקְרִיבָנָה עֲצֻמָּה.
17 וְכִשֶּׁם שְׂאֵם נוֹלֵד בּוֹ מוֹם עוֹבֵר⁴¹ וְנִתְרַפָּא - יִחֹזֵר
18 לְבִשְׂרוֹתוֹ⁴², כֶּף אִם נִדְחוּ הַבְּעָלִים וְחֹזְרוֹ וְנִרְאָא -
19 יִקְרֵב.

י. אֵין יוֹם הַכִּפּוּרִים וְלֹא הַחֲטָאת וְלֹא הָאֲשָׁם
מִכִּפְּרִין אֵלָּא עַל הַשְּׂבִים⁵¹ הַמֵּאֲמִינִים בְּכִפְּרָתָן; אֶכֶל
הַמִּבְעֵט בָּהֶן - אֵינֶן מִכִּפְּרִין בּוֹ. מִיָּצֵד? הִיא מִבְעֵט
וְהֵבִיא חֲטָאתוֹ אוֹ אֲשָׁמוֹ וְהוּא אוֹמֵר אוֹ מִחֻשָּׁב בְּלָבוֹ
שְׂאֵין אֵלוֹ מִכִּפְּרִין, אֵף עַל פִּי שֶׁקָּרְבוֹ כְּמִצְוֹתָן - לֹא
נִתְכַּפֵּר לוֹ, וְכִשְׁיִחֹזֵר בְּתִשּׁוּבָה מִבְּעִיטָתוֹ צָרִיךְ לְהֵבִיא
חֲטָאתוֹ וְאֲשָׁמוֹ⁵². וְכֵן הַמִּבְעֵט בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים⁵³ -
אֵין יוֹם הַכִּפּוּרִים מִכִּפֵּר עָלָיו. לִפְיָכָה, אִם נִתְחַיֵּב

(33) ועשה אחד מן הדברים האסורים ועונשם בשוגג חטאת.
(34) אחר שהפריש ולפני שהקריב. (35) לכל התורה, או
לעבודה זרה וחילול שבת בפרהסיא, שאין מקריבין קרבנו.
(36) אחר שהפריש את החטאת ואז אין מקריבין קרבנו, מפני
שצריך שיהיה בשעת הכפרה בדעה צלולה. (37) נתרפא
וחזר לאיתנו. (38) שאין להקריב את הקרבן לא בשעת
היותו מומר, ולא בשעה שהיה שוטה. (39) הקרבן חוזר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אחר שנשחט קרבנו. (63) ברייתא בערכין ז. ומפרש ר' יוסף (שם) שלכך אין משהין אותו עד שישחטו ויזרק הדם - משום שאסור לענות את הדין, אלא משנגמר דינו הורגין אותו מיד, אבל אם זבחו זכות כבר, שהשהייה היא קצרה, משהין אותו עד שיזרק הדם כדי שיתכפר על החטא.

פרק רביעי

(1) יבאר דין העושה עבירות הרבה בהעלם אחד, ואם עשה מעשה שחייב עליו משום שמות הרבה אם חייב על כל שם.

- א. העושה עבירות² הרבה בהעלם אחת³ - חייב¹³ חטאת על כל אחת ואחת.⁴ אפלו עשה הארבעים¹⁴ ושלוש אלו שמנינו¹⁵ בהעלם אחת - חייב ארבעים¹⁵ ושלוש חטאות.¹⁶ וכן אם עשה מעשה אחד שהוא חייב עליו משום שמות הרבה⁷ - חייב על כל שם ושם.⁸ והוא שהיו האסורין כלן באין כאחת⁹ או אסור מוסיף¹⁰ או אסור כולל¹¹. כיצד? השוחט¹⁹ בהמת קדשים חוץ לעזרה בשבת לעבודה זרה - חייב שלש חטאות¹²: משום שוחט קדשים בחוץ, ומשום מחלל שבת, ומשום עובד עבודה זרה; שהרי שלשת האסורין באין כאחת¹³. במה דברים אמורים?¹⁴ באומר בגמר זכיחה הוא עובד אותה¹⁵; אבל אם לא הייתה פונתו לכך¹⁶ - משישחט בה מעט לשם עבודה זרה תאסור¹⁷, ואינו חייב משום שהוסיף חוץ עד שישחוט שנים¹⁸ או רב שנים¹⁹, ונמצא כשגמר השחיטה שחט בהמה האסורה לקרבן, שאינו חייב עליה משום שוחט בחוץ²⁰, כמו שבארנו²¹. היתה²² חטאת העוף²³, והיה חצי קנה שלם פגום²⁴, והוסיף בו²⁵ כל שהוא²⁶ בשבת לשם עבודה זרה - חייב שלש חטאות²⁷, שהרי שלשת האסורין באים כאחת²⁸. וכן העושה מלאכה²⁹ ביום הפעורים שחל להיות בשבת - חייב שתי חטאות³⁰, מפני ששני האסורין באין כאחת³¹. הבא על אשת אחיו הקנים³² כשהיא נדה - מביא שלש חטאות³³: משום אשת איש, ומשום אשת אח, והן שני אסורין הבאין כאחת, ומשום נדה, שהוא אסור מוסיף³⁴; שמתוך שנתוסף בה אסור זה לבעלה - נוסף ליבמה³⁵. וכן פיוצא בזה. הבא על אביו - חייב שתיים³⁶: אחת משום ערות אביו לא תגלה, ומשום ואת זכר לא תשכב. וכן הבא על אחי אביו - חייב שתיים³⁷, שנאמר: ערות אחי אביו לא תגלה³⁸. הבא על הזכור והביא זכור עליו³⁹ בהעלם אחת, אף על פי שהן שני גופין⁴⁰ - אינו חייב אלא חטאת אחת⁴¹; שנאמר: ואת זכר לא תשכב - השוכב והנשכב שם אחד⁴² הוא. וכן הבא על הבהמה והביא בהמה עליו⁴³ בהעלם אחת - אינו חייב אלא חטאת אחת⁴⁴. עשו השוכב והנשכב בבהמה וזכור כבעלה אחת.⁴⁹

(2) שהעושה אותן בשוגג, חייב עליהן חטאת. (3) כן

- 1 באשם תלוי ועבר עליו יום הפעורים והוא מבטט
- 2 בו - הרי זה לא נתכפר לו, וכשיחזור בתשובה אחר
- 3 יום הפעורים חייב להביא כל אשם תלוי שהיה חייב
- 4 בואו⁵⁴.

(51) שגמרו לשוב אל ה' מדרכם הרעה. [וראה שם הלכה ב שעל מצוות קלות, כגון לא תעשה ועשה שאין בהן כרת, שעיר המשתלח מכפר בלי תשובה]. (52) שהרי לא נתכפר בקרבן שבעט בו. (53) שאמר או חשב בליבו, שאין יום הכיפורים, מכפר. (54) כיוון שיום הכיפורים לא כיפר עליו.

- 5 יא. כל אשמות שבתורה מעבדין את הפפירה⁵⁵, חוץ
- 6 מאשם נזיר⁵⁶. ספק נזיר⁵⁷ וספק מחסרי פפירה⁵⁸
- 7 וספק סוטה⁵⁹ - כלם מביאין קרבנותיהן אחר יום
- 8 הפעורים⁶⁰.

(55) כלומר, כל חייבי אשמות שבתורה אינם מתכפרים עד שיביאו את קרבנם [וברייתא היא בנזיר יח: "לפי שמצינו שכל אשמות שבתורה שהן מעכבין"]. (56) הנזיר מביא אשם אם נטמא, ואין האשם הזה מעכב את כפרתו, אלא מיד לאחר שמביא את חטאתו מתחיל למנות ימי נזירות חדשים (שהאשם הזה אינו אלא לדורון בלבד), ולמדו כן (נזיר יט.). ממה שנאמר (במדבר ו, יב): "והזיר לה' את ימי נזרו והביא כבש בן שנתו לאשם", הרי הקדים הפסוק "והזיר" ל"והביא האשם" ללמד שאף על פי שלא הביא אשמו נתכפר. (57) כריתות כו. כלומר, שמסתפק אם נטמא אם לא (רש"י שם). (58) כגון זב, זבה, יולדת ומצורע. זב שנסתפק אם ראה שתי ראיות או שלוש ראיות, שמביא חטאת העוף הבאה על הספק; וזבה שנסתפקה אם היא זבה גדולה או זבה קטנה, שמביאה חטאת העוף הבאה על הספק, ואף ספק יולדת חייבת חטאת העוף מספק. (59) כלומר, סתם סוטה, שקינא לה בעלה ונסתרה, וספק אם נטמא אם לא נטמא, שחייבת להביא מנחת קנאות. (60) כריתות כו. אף שיום הכיפורים מכפר על חטא שאין מכיר בו אלא ה' - אלו צריכים להביא קרבנותיהם אפילו אחר שעבר יום הכיפורים, משום שנאמר ביום הכיפורים (ויקרא טז, טז-כא) "וכיפר על הקודש וגו' לכל חטאתם - והתוודה וכו' לכל חטאתם", ודרש ר' אושעיא (שם) "לכל חטאתם ולא לכל טומאתם". וכל אלו (=ספק נזיר, ספק מחוסרי כפרה וספק סוטה) אין קרבנותיהם אלא לטהרם, או להתירם באכילת קדשים, ולא לכפר על החטא (גמרא שם).

- 9 יב. מי שהוא מחייב חטאת או אשם והרי הוא יוצא
- 10 מבית דין להרג⁶¹: אם היה זכוחו זכות⁶² - משהין אותו עד שיעזוב הדם ואחר כך יתרג; ואם עדין לא נשחט הזבח - אין משהין אותו עד שיעקריבו עליו⁶³.

(61) שחוץ ממה שעבר עבירה בשוגג, עשה גם אחד מהדברים שחייבים עליהם מיתת בית דין. והמדובר בכל עבירות שבתורה חוץ מעבודה זרה וחילול שבת בפרהסיא, שאף אם עבד עבודה זרה וחילל שבת פעם אחת נעשה מומר ואין מקבלין ממנו קרבן. (62) כלומר, שנגמר דינו

בכתב-יד תימן. ובדפוס רומי כאן ולהלן בסמוך, ובדפוסים חדשים, בטעות: "אחת". ורוצה לומר, אפילו בהעלם אחד (וכל-שכן אם עשה בכמה העלמות). והיינו, שנעלמו ממנו כל האיסורים האלו, וחשב שהם מותרים, ורק אחר שעשה כל אותן העבירות, נודע לו שהם אסורים. (4) דברי ר' יוחנן בכריתות ב: ולמד זאת ממה שכתבה התורה בבא על אחותו חיוב כרת באופן מיוחד בפרשת קדושים (ויקרא כ, יז), אף כי אחותו נכללה בין שאר עריות החייבים כרת (שם יח, כט), וזה בא ללמד, שכשם שאחותו חייב עליה אפילו אם עשאה ביחד עם עבירות אחרות, כמו כן כל יתר העריות כולן - חייב הוא על כל אחת ואחת מהן. ורבי יצחק וכן רבנן (כריתות שם) למדו זאת ממה שנאמר (שם יט): "ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב לגלות ערותה", ולא נאמר "ואל נדה בטומאתה לא תקרב" - ללמדך שהוא חייב על כל אשה ואשה, אפילו בהעלם אחד. (5) למעלה פ"א הלכה ד. (6) ארבעים ושלש לאו דוקא, שהרי באשה לא שייך "השוכב עם זכר", ו"הבא על אביו", ו"הבא על אחי אביו" ו"שוכב עם בהמה". ובגבר לא שייך "האשה שמביאה עליה את הבהמה" (לחם-משנה). (7) כלומר, משום מקראות רבים = אזהרות הרבה. (8) משנה בכריתות יג: וראה בפ"ג מהלכות איסורי ביאה הלכה יב. (9) שאם לא כן "אין איסור חל איסור" (פ"ז מהלכות איסורי ביאה הלכה ח). (10) כשבא על אשת אחי הקיים, כשהיא נדה, כמבואר להלן. וראה בהלכות איסורי ביאה שם. (11) כאן לא נתן לנו רבינו דוגמא מ"איסור כולל". אבל כבר פירשה בפרק יד מהלכות מאכלות אסורות הלכות יח"ט, והדגימה באחד שאכל חלב ביום הכיפורים, שכיון שאיסור יוכ"פ חל גם על דברים המותרים, חל הוא גם על חלב, ובניגוד ל"איסור מוסף" שלמעלה, שחל איסור נוסף על האיסור גופו, ואנו אומרים: מתוך שהגורשה אסורה לכהן הדיוט, אסורה היא גם לכהן גדול, אע"פ שבלא זה היא אסורה עליו - כאן ב"איסור כולל" לא נוסף איסור על האיסור גופו, אלא אנו אומרים: מתוך שאסור הוא לאכול ביום הכיפורים דברים המותרים, נאסר הוא גם בחלב. (12) ברייתא בחולין מ. (13) שהרי כל האיסורים הללו אינם על ה"חפצא", אלא על ה"גברא" ומוזהר על כולם כאחד - בשעת שחיטה. (14) שהוא חייב שלש חטאות. (15) לעבודה-זרה, גמרא שם: (16) שיעבוד אותה בגמר זביחה, אלא עובר אותה מיד עם התחלת השחיטה. (17) דברי עולא שם. כי במעשה כל שהוא בבהמה לשם ע"ז נאסרה הבהמה (פ"ח מהלכות ע"ז הלכה א). ואף-על-פי שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו (ראה שם), וקדשים שלו אף הם ממון גבוה - כיון שהוא מתכפר בהם הם נחשבים שלו והוא יכול לאוסרם (גמרא שם, וראה גם רש"י - לח"מ). ולפי מה שכתב רבינו בפ"ב מהלכות שחיטה הלכה כא, שמה שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו הוא משום שאין כוונתו אלא לצער, אין צריך לטעם הנ"ל, לאסור את הקדשים, שהרי בקדשים לא שייך לומר שהוא מתכוון לצער (מרכבת המשנה בהלכות ע"ז שם). (18) שני הסימנים = הקנה והוושט. (19) רוב שני הסימנים. ראה משנה חולין כז. "שחט רוב שנים בבהמה, שחיטתו כשרה". וראה שם מ. שאינו חייב משום שחטי חוץ אם לא שחט אלא סימן אחד.

(20) דברי הגמרא שם, שהוא כמחתך בעפר. (21) בפ"ח מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ו ואילך, שאינו חייב על שחיטת קדשים בחוץ אלא על הראויים ליקרב על המזבח. (22) זו ששחט בחוץ, בשבת לע"ז. (23) שהעוף מותר בשחיטת רוב סימן אחד (חולין כז). ואף-על-פי שהכשירו בפנים (=בעזרה) במליקה - לענין "שחטי חוץ", אינו חייב אלא אם שחטו (זבחים קיא: במשנה). (24) חתוך. (25) שחט אותה. (26) וע"י הכל-שהו נגמרת השחיטה בעוף, ואם היה העוף חולין, מותר הוא באכילה (פ"א מהלכות שחיטה הלכה יא). (27) חולין מ: (28) שבשחיטת הכל-שהו עובר הוא על שחטי חוץ, על שחיטה לע"ז והוא מחלל את השבת. (29) בשוגג. (30) גם משום שבת וגם משום יוהכ"פ. והיא מחלוקת בברייתא חולין קא: ודין זה הביא רבינו גם להלן פ"ו הלכה ו. (31) בברייתא שם למדו ממה שנאמר (ויקרא כג, ג"כז) "שבת היא", "יום הכיפורים הוא", לחייב על שניהם. אבל לפי מה שפסק רבינו, שאיסור חל על איסור בבת אחת, אין צורך ללימוד זה, ועיין רש"י שם ד"ה שלח. (32) החי, ואם כן היא גם אשת אח וגם אשת איש. (33) משנה ביבמות לג: (34) שהרי היא נאסרת גם על בעלה בזמן נדתה. (35) לאחיו של בעלה, זה שבא עליה באיסור. (36) סנהדרין נד. (37) שם. (38) וגם משום "ואת זכר לא תשכב". (39) כלומר, אותו הזכור שלפני זה בא הוא עליו, אבל אם הביא עליו זכר אחר חייב שנים, ראה להלן פ"ה הלכה ג. (40) ראה להלן שם, כי גופין מחלקין לחייבו שנים. (41) מחלוקת בין ר' ישמעאל ור"ע בכריתות ג, ופסק כר"ע (כסף-משנה). (42) שר"ע דורש שם "לא תשכב", קרי ביה גם "לא תשכיב", ונחשב כאילו בא הוא פעמיים על הזכר הזה בהעלם אחד. (43) אותה הבהמה שבא עליו לפני זה. ראה להלן פ"ה שם. (44) כריתות שם. ולדברי אב"י, גם ר' ישמעאל שמחייב שנים אצל הבא על הזכור והביא זכר עליו, מחייב רק אחת אצל הבא על הבהמה והביא בהמה עליו, וראה להלן שם.

ב. יש בועל⁴⁵ בעילה אחת⁴⁶ וחייב עליה שמונה¹ חטאות⁴⁷. פיצד? יעקב⁴⁸ שהיתה לו בת מזלפה⁴⁹ ושמה תמנע, נשא לבן⁵⁰ תמנע⁵¹ והוליד ממנה בת ושמה סרח, ואין ללבן בת⁵² אלא רחל לבדה⁵³, נמצאת סרח בת פת יעקב⁵⁴ ואחות אשתו⁵⁵ מאביה⁵⁶ הן שני אסורין הפאין פאחת⁵⁷. נשאת סרח לראובן⁵⁸ ונאסרה⁵⁹ על שאר בני יעקב⁶⁰, נוסף בה⁶¹ אסור ליעקב והרי היא פלגת⁶². מת ראובן או גרש ונשאת סרח זו לאחי יעקב מאמו⁶³ - מתוך שנאסרה על שאר אחי יעקב⁶⁴, נוסף ליעקב בה⁶⁵ אסור אשת אחיו⁶⁶. מת או גרש⁶⁷ ונשאת סרח זו לישמעאל⁶⁸ - מתוך שנאסרה על שאר אחי ישמעאל⁶⁹, נוסף ליעקב בה⁷⁰ אסור אשת אחי אביו. מת ישמעאל ונפלה ליבום לפני יצחק⁷¹, ועבר יצחק ויבמה אף על פי שהיא שניה לו⁷² - מתוך שנאסרה על שאר אחיו⁷³, נוסף בה אסור ליעקב משום אשת אביו ומשום אשת איש, ששני האסורין פאין פאחת⁷⁴.

חייב משום אשת איש. (77) שהיא אחות סרח, אבל לאחר מותה של רחל אינו חייב משום איסור אחות אשתו, שאיסור אחות אשתו אינו אלא בחיי אשתו (ויקרא יח, יח). (78) סרח בת תמנע בת יעקב. (79) שהיא בתו של לכן, והיא אחות רחל אשת יעקב. (80) אשת בנו ראובן, שאסורה עליו גם לאחר מות בנו או לאחר שגירשה (פ"ב מהלכות איסורי ביאה הלכה א). (81) שהרי נישאה לאחיו מאמו, ועיין שם הלכה ב. (82) שהרי נישאה לישמעאל.

7 ג. כָּל אֵלּוּ שֶׁתֵּאֶסֶר זֶה הָעֲוֹנָה עֲלֵיהֶן בְּאִסּוּר מוֹסֵף, 7
צָרִיף שֶׁיְהוּ הָאֲנָשִׁים הָאֲחֵרִים מְצוּיִין בְּעוֹלָם⁸³ כְּדִי 8
שֶׁתֵּאֶסֶר עֲלֵיהֶן, וּמִתּוֹךְ שֶׁתֵּאֶסֶר עֲלֵיהֶן יִתּוּסֵף אִסּוּר 9
אֲחֵר לְזֶה; אָבֵל אִם אֵינָן מְצוּיִין - אֵין אוֹמְרִין: 10
הוֹאִיל וְאֵלּוּ הָיָה לְזֶה בָּנִים אוֹ אֲחִים הִיתָה נִאֲסֶרֶת 11
עֲלֵיהֶן - יִתּוּסֵף אִסּוּר לְזִקְנָן⁸⁴, שֶׁהֲרִי אֵין שָׁם עֲתָה 12
13 לֹא בֶן וְלֹא אָח. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּהֵן.

(83) כך נלמד מהגמרא בכריתות שם, שאמרו "מודה ר' יוסי באיסור מוסיף, מאי איסור מוסיף איכא הכא? דאיכא ברא לסבא, מיגו דאיתוסף איסורא לגבי בריה, איתוסף איסורא לגבי ידיה". הרי שדווקא אם יש לו לאביו בן, הרי זה איסור מוסיף (כסף-משנה). (84) לזה שהיא אסורה עליו מקודם באיסור אחר.

14 ד. מִי שֶׁהָיָה נָשׁוּי שְׁלֹשׁ נָשִׁים, וְכָא עַל אִמָּה שֶׁל 14
אֶחָת מֵהֶן, שֶׁהָיָה אִם אִמָּה שֶׁל שְׁנֵי, שֶׁהָיָה אִם 15
אָבִיהָ שֶׁל שְׁלִישִׁית⁸⁵, אָף עַל פִּי שְׁזִקְנָה זֶה הָיָה 16
חֲמוּתוֹ וְאִם חֲמוּתוֹ וְאִם חֲמִיו וּשְׁלֹשָׁה שְׁמוֹת הֵן⁸⁶ 17
וְאִסּוּר בֵּת - אֶחָת הִיא⁸⁷ - אֵינוֹ חָיִב אֲלָא חֲטָאת 18
אֶחָת⁸⁸. לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר בְּאִשָּׁה וּבִתָּה: וּבֵת בְּנָה וּבֵת 19
בִּתָּה שְׁאָרָה הֵנָּה זָמָה הִיא - הַכְּתוּב עֲשֵׂה שְׁלֹשָׁה 20
גּוֹפִין כְּגוֹף אֶחָד⁸⁹, לְפִיכֵן יִחָשְׁבוּ הַשְּׁלֹשָׁה שְׁמוֹת 21
22 בְּשֵׁם אֶחָד⁹⁰.

(85) כגון שנשא את לאה ונשא גם את בתה של רחל אחותה של לאה, וגם את בת בנו של לכן, שהוא אחיהן של לאה ורחל, ושגג ובא על אשת לכן (אחר מותו) שהיא אמם של לאה ורחל אחיהן. (86) ג' איסורים הם. (87) כגון שקידש את שלשתן בבית אחת על-ידי שליח. (88) משנה בכריתות יד: "ר' יוחנן בן נורי אומר, הבא על חמותו, חייב עליה משום חמותו ואם חמותו ואם חמיו. אמרו לו, שלשתן שם אחד הן". (89) כלומר, התחיל בשלש נשים, וסיים בלשון יחיד "זימה היא", להורות כי לפעמים אינו חייב על שלש אלו אלא חטאת אחת, כגון שבא על אשה אחת שישנם עליה שלשה לאווין אלו (שם טו. דברי ר' אבהו בשם ר' יוחנן). (90) וזהו מה שאמרו (שם) במשנה "אמרו לו, שלשתן שם אחד הן".

23 ה. אָבֵל הָבֵא עַל אֶחָתוֹ, שֶׁהָיָה אֶחָת אָבִיו וְהָיָה 23
אֶחָת אִמּוֹ - חָיִב שְׁלֹשׁ חֲטָאוֹת⁹¹; שֶׁנֶּאֱמַר: עֲרוֹת 24
אֶחָתוֹ גִּלָּה - חָיִב עַל אֶחָתוֹ בְּפָנָי עֲצֻמָּה וְאָף עַל פִּי 25
26 שֶׁהָיָה אֶחָת אִמּוֹ וְאֶחָת אָבִיו⁹². וְהִיאָה תִּהְיֶה זֹאת?

1 אִם שֶׁגַּג יַעֲקֹב וְכָא עַל סָרַח זֶה כְּשֶׁהָיָה נְדָה⁷⁵ בְּחַיִּי 1
2 יִצְחָק בְּעֵלָה⁷⁶ וּבְחַיִּי רַחֵל אֶשֶׁת יַעֲקֹב⁷⁷ - הֲרִי זֶה חָיִב 2
3 עֲלֶיהָ שְׁמוֹנֶה חֲטָאוֹת: מִשּׁוּם בֵּת בְּתוֹ⁷⁸, וּמִשּׁוּם 3
4 אֶחָת אֶשֶׁתוֹ⁷⁹, וּמִשּׁוּם בְּלֹתוֹ⁸⁰, וּמִשּׁוּם אֶשֶׁת אֲחִיו⁸¹, 4
5 וּמִשּׁוּם אֶשֶׁת אֲחִי אָבִיו⁸², וּמִשּׁוּם אֶשֶׁת אָבִיו, 5
6 וּמִשּׁוּם אֶשֶׁת אִישׁ, וּמִשּׁוּם נְדָה. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזֶה.

(45) בשוגג. ומקור הלכה זו בכריתות יד: במשנה ובגמרא. (46) אסורה. (47) משום שמונה שמות. משנה שם. (48) שהוא בעלה של רחל, בתו של לכן. (49) שהיא אשתו השנייה, ואינה בתו של לכן. (50) שהוא חותנו של יעקב. (51) שהיא מותרת לו, שהרי זלפה אינה קרובתו. (52) אחרת חוץ מסרח. (53) שעדיין אין על יעקב שום איסור "אחות אשתו", וכשנולדה סרח חלים על יעקב שני האיסורים: "בת בתו" ו"אחות אשתו" בבית אחת, ואילו היתה ללכן עוד בת, לא היתה סרח נאסרת משום בת בתו, כיון שיעקב כבר נאסר באיסור "אחות אשתו" באחותה של רחל, אין איסור "בת בתו" חל עליו, אף כי לגבי סרח באים שני האיסורים כאחד (מרכבת המשנה, וראה לחם-משנה). (54) נכדתו, שהיא בת תמנע, שהיא בתו של יעקב. (55) רחל. (56) לכן. ולא מאמה. (57) שמיד עם לידתה של סרח, חלים על יעקב שני האיסורים כאחד, וכבר אמרנו למעלה, שבבת אחת חל איסור על איסור. (58) בן יעקב, שהיא בת אחותו, ומותרת לו. (59) בנישואין אלו. (60) משום "אשת אחיו". (61) בנישואין אלו. (62) שמתוך שנאסרה על בני יעקב, נאסרה גם על יעקב עצמו, שהרי באיסור מוסיף - חל איסור על איסור, כנ"ל. (63) נקט אחי יעקב מאמו, משום דלהלן, שנשאת לישמעאל ונפלה לייבום לפני יצחק, שאם היתה נשואה לפני זה לאחי יעקב מאביו, הרי היא כלתו של יצחק, ואינה נופלת לפניו לייבום, כמפורש בפ"ו מהלכות יבום וחליצה שערור פטורה מן החליצה ומן היבום (כסף-משנה), ואפילו אם עבר ויבמה אינה "אשת אב", שהרי אין קידושין תופסין בכלתו. ועוד, שהרי היא אסורה עליהם משום אשת אח, ולא חל עליהם שום איסור אחר. לכן כתב שנישאה לאחי יעקב מאמו, ואם כן אינה אסורה לא על יצחק ולא על אחי יעקב מאביו. (64) משום אשת אח. (65) בנישואין אלו, על האיסורים הקודמים. (66) שאיסור חל על איסור באיסור מוסיף. (67) בעלה, שהוא אח של יעקב. (68) דוד יעקב, שהוא אחי יצחק אביו. (69) באיסור אשת אח. (70) בנישואין אלו. (71) שהוא אביו של יעקב. שמן התורה יש חיוב על יצחק לייבמה, ורק מדרבנן אסרו לייבם בת נכדתו, משום איסור שניות, ראה יבמות כא. כי בת נכדתו היא איסור שניות מדרבנן (פ"א מהלכות אישות הלכה ו, אות יא). ובמשנה שם כ. "איסור מצוה = שניות מדברי סופרים, חולצת ולא מתייבמת". (72) ותופסין קידושין באיסור דרבנן. (73) של יעקב מאביו, משום אשת אב. (74) וחלים שניהם בבית אחת על האיסורים הקודמים, ששניהם מוסיפים עליהם, ובאיסור מוסיף אמרין איסור חל על איסור. (75) ומתוך שנאסרה על בעלה יצחק, נאסרה גם על יעקב, כמבואר למעלה הלכה א. (76) אבל לאחר מיתתו, אינו

הַנִּבְעֵלֶת הִיְתָה לָהּ יָדִיעָה בֵּין כָּל בִּיאָה וּבִיאָה¹¹,
שֶׁנִּמְצְאוּ הַבִּיאוֹת אֶצְלָהּ בְּהַעֲלֹמוֹת הָרֶבֶה - הוּא¹²,
מִבִּיא חֲטָאת אַחַת, וְהִיא מְבִיאָה חֲטָאת עַל כָּל בִּיאָה
וּבִיאָה¹³. הוּא הָיוּ לוֹ יָדִיעוֹת בֵּינֵיהֶם¹⁴, וְהִיא בְּהַעֲלֹם
אַחַת - הוּא מְבִיא חֲטָאוֹת הָרֶבֶה¹⁵, וְהִיא מְבִיאָה
חֲטָאת אַחַת¹⁶.

כגון שבשעת ביאה נעלם ממנה שזה אסור, ואחר
הביאה נודע לה, ושוב שכחה, ושוב נודע לה, וחזר הדבר
כמה וכמה פעמים, ולו לא נודע עד לאחר כל הביאות.
(12) תוספתא, כריתות פ"א (הובאה בכריתות, שם).
(13) שנודע לו בין ביאה לביאה כי בעל באיסור, ובשעת
הביאות שכח שדבר זה אסור. (14) על כל ביאה וביאה.
(15) תוספתא, שם.

ג. הַבָּא עַל עֲרוּת הָרֶבֶה¹⁷ בְּהַעֲלֹם אַחַת¹⁸, אָף עַל פִּי
שֶׁפָּלַן מִשֵּׁם אֶחָד¹⁹, הוֹאִיל וְהָיוּ גּוֹפִים מִחֻלְקִים²⁰ - חֵיב
עַל כָּל אַחַת וְאַחַת²¹. בִּיצֵד? הָרִי שֶׁבַעַל חֲמֵשׁ נָשִׁיו
נָדוֹת אוֹ שָׂבָא עַל חֲמֵשׁ אֲחֵיוֹתָיו אוֹ עַל חֲמֵשׁ בָּנוֹתָיו
בְּהַעֲלֹם אַחַת - חֵיב עַל כָּל גּוֹף וְגוֹף. מִכָּאן²² אֵתָּה
לְמַד, שֶׁזֶה שֶׁאֲמָרוּ חֲכָמִים²³: הַבָּא עַל הַזָּכוֹר וְהַבִּיא
זָכוֹר עָלָיו בְּהַעֲלֹם אַחַת - חֵיב חֲטָאת אַחַת²⁴, בְּמָה
דְּבָרִים אֲמֹרִים? כִּשְׁהִיָּה אוֹתוֹ הַזָּכוֹר עֲצֻמָּה²⁵; אֲבָל
אִם הָיָה זָכוֹר אַחֵר, בֵּין שָׂבָא עַל שְׁנֵיהֶם²⁶ בֵּין שָׂבָא עַל
זֶה²⁷ וְהַבִּיא זֶה עָלָיו²⁸ - חֵיב עַל כָּל גּוֹף וְגוֹף²⁹. וְהוּא
הַדִּין בָּבָא עַל הַבְּהֵמָה וְהַבִּיא בְּהֵמָה עָלָיו³⁰.

(16) בא בשוגג על כמה נשים האסורות עליו. (17) שנעלם
ממנו שדבר זה אסור במשך כל זמן הביאות האלו, ולא נודע
לו בין ביאה לביאה. (18) כלומר, משום איסור אחד.
(19) מכיון שהביאות הללו לא היו בגוף אחד אלא בכמה
גופים. (20) על כל גוף וגוף חייב קרבן חטאת מיוחד,
משנה כריתות טו, א: "הבא על חמש נשיו נדות בהעלם
אחת, שהוא חייב על כל אחת ואחת", ובגמרא שם, נאמר
הטעם: "הואיל והן גופים מוחלקים". וכ"ש אם היו הנשים
הללו אסורות כל אחת משום איסור אחר, שהרי אפילו
במעשה אחד אם יש בו כמה שמות, חייב כמה חטאות על
כל שם ושם, ראה למעלה פ"ד ה"א. (21) שאנו מחלקים
באיסור אחד בין כמה גופים, שחייב כמה חטאות, לבין גוף
אחד שחייב חטאת אחת על כמה ביאות, ראה למעלה ה"א.
(22) כריתות ג, א. וסנהדרין נד, ב. דברי רבי עקיבא.
(23) ראה למעלה פ"ד ה"א. (24) כלומר, הזכר שבא עליו
מקודם, אותו הזכר עצמו הביא אחר-כך עליו. (25) שני
זכרים. (26) על זכר אחד. (27) זכר אחר. (28) כן הוא
ב"ירושלמי" סנהדרין פ"ז ה"ט, ובבבלי כריתות שם, אבל
מהבבלי סנהדרין שם נשמע לכאורה לרבי ישמעאל כי אף
בשני גופים חייב אחת, וראה ב"אור שמח" כאן, וב"מעשה
רוקח" פ"ד ה"א, מה שכתבו בזה. (29) שמה שאנו אומרים
כי הבא על בהמה והביא בהמה עליו בהעלם אחד שאינו
חייב אלא חטאת אחת (ראה למעלה פ"ד שם), שאין זה
אלא אותה הבהמה שבא עליה לפני זה, אותה הבהמה

כגון שָׂבָא עַל אִמּוֹ וְהוֹלִיד מִמֶּנָּה שְׁתֵּי בָנוֹת, וּבַעֲל
אַחַת מִבָּנוֹתָיו וְהוֹלִיד מִמֶּנָּה בֶּן; כִּשְׂבִּיבֹא הַמִּמְזֵר
הַזֶּה עַל הַבֵּת הַשְּׁנִית, שֶׁהִיא אֲחוֹת אִמּוֹ הַמִּמְזֵרָה,
שֶׁהִיא אֲחוֹתוֹ מֵאִבּוֹ, שֶׁהִיא אֲחוֹת אִבּוֹ מֵאִמּוֹ - חֵיב
שְׁלֹשׁ חֲטָאוֹת. וְכֵן כָּל בִּיזָא צָוָה⁹³.

(91) משנה וגמרא שם טו. (92) שהענין הזה של "ערות
אחותו גילה" נכפל בפסוק (שם) כדי להורות שהוא חייב
על כל שם ושם. (93) אם עשה מעשה אחד שחייב עליו
משום שמות הרבה, שחייב על כל שם ושם, ראה למעלה
הלכה א.

פֶּרֶק חֲמִישִׁי

(1) יבאר דין הבא על ערוה אחת בביאות הרבה בהעלם אחד
או על עריות הרבה.

א. הַבָּא עַל עֲרוּה² בִּיאוֹת הָרֶבֶה³ בְּהַעֲלֹם אַחַת⁴, אָף
עַל פִּי שֶׁהָיָה בֵּין בְּעִילָה וּבְעִילָה יָמִים הָרֶבֶה⁵,
הוֹאִיל וְלֹא נֹדַע לוֹ בֵּינֵיהֶם⁶ וְהָיָה גּוֹף אֶחָד⁷ -
הָרִי הַכֹּל שֶׁגָּגָה אַחַת וְאִינוּ חֵיב אֶלָּא חֲטָאת אַחַת⁸.
אֲבָל אִם שָׁגָג בָּהּ וְאַחֵר כֶּף נֹדַע לוֹ, וְחָזַר וְשָׁגָג בָּהּ
עֲצֻמָּה וּבְעִילָה וְאַחֵר כֶּף נֹדַע לוֹ, וְחָזַר וְשָׁגָג בָּהּ
עֲצֻמָּה וּבְעִילָה - חֵיב עַל כָּל בְּעִילָה וּבְעִילָה⁹;
שֶׁהִידִיעוֹת מִחֻלְקוֹת הַשְּׁגָגוֹת¹⁰.

(2) אחת הנשים האסורות עליו באיסור עריות המנויות
בפרשת אחרי מות, ופורטו למעלה (פ"א ה"ד). (3) בא
עליה וחזר ובא עליה על אותה הערוה עצמה כמה פעמים.
(4) כן הוא "אחד", בכת"י תימן ובדפוס רומי (וכן צריך
להיות להלן בכל הפרק). והיינו שנעלם ממנו כל הזמן כי
אשה זו אסורה עליו. (5) להלן פ"ז ה"ב לענין שבת (אם
ידע עיקר דין שבת, ושכח בכמה שבתות, שהם שבת
בהעלם אחת) ולהלן ה"ה לענין נדה (אם שגג ובא על נדה
אחת כמה פעמים בזמנים שונים של נדות, כגון שבא עליה
וטהרה מנדרתה וטבלה, וחזרה וראתה ובא עליה פעם שניה
באותה שגגה עצמה, בהעלם אחד) כתב רבינו כי ימים
מחלקים את השגגה האחת לחיבו כמה חטאות. והיינו מפני
שיש ימי היתר בין פעולה אחת של איסור לבין פעולה
שניה, אבל כאן שאין ימי היתר מפסיקים בין ביאה לביאה
- הכל שגגה אחת, וראה להלן פ"ז ה"א, ובכריתות יז, א.
(6) בין ביאה אחת לשניה, וכל הבעילות האסורות נעשו
בהעלם אחד. (7) וראה להלן ה"ג, כי גופים מחלקים את
ההעלמה האחת לחיבו בכמה חטאות. (8) כריתות טו, א.
מחלוקת רבי אליעזר וחכמים, ופסק רבינו כחכמים.
(9) קרבן חטאת. (10) כלומר, הידיעות שבין בעילה אחת
לשניה מחלקות השגגות, שלא יחשבו כשגגה אחת, וחייב
על כל ידיעה וידיעה. ראה להלן פ"ז ה"א וה"ט, ומקור דבר
זה בשבת ע"א, ב - ובכריתות יז, ב - במשנה: "אם אכל חלב
וחלב וכו' אם היתה ידיעה בינתיים וכו' מביא חטאת על
כל אחת ואחת וכו'".

ב. הַבָּא עַל הָעֲרוּה בִּיאוֹת הָרֶבֶה בְּהַעֲלֹם אַחַת, וְזוֹ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

והלכה וקלקלה - חייבת בקרבן, ובגמרא שם צב, א - "מאי קלקלה, ר"א אומר זינתה (= כלומר בלי קידושין), ורבי יוחנן אומר אלמנה לכ"ג, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט", אבל זינתה פטורה מן הקרבן, שטוענת לב"ד: אתם עשיתם אותי לפנויה. וכל זה אינו לפי דעת המשנה נישאת על-פי ב"ד פטורה מן הקרבן, אבל לפי ההלכה שגם נישאת חייבת קרבן, כל-שכן שזינתה, חייבת בקרבן (ועי' 'מאירי' שם פז:). (39) כגון שחשב שהיא טהורה, או ששכח שהנדה אסורה. (40) בהעלם אחד, שלא נודע לו כל הזמן שהיא נדה, וכגון שהיא לא סיפרה לו כל הדבר שהיא נדה וטבלה ושוב פרסה נדה, או שלא נודע לו כל הזמן שהנדה אסורה. (41) חטאת אחת על כל עת נדתה (דברי רבא, כריתות יז.). (42) כלומר, שהוא בעל את הנדה בכל הפעמים בהעלם אחד. (43) כלומר, האיסור הוא גוף אחד, שהרי בעל אותה אשה כמה פעמים ולא בעל כמה נדות, ובהעלם אחד וגוף אחד, היה מן הדין שלא לחייב אלא חטאת אחת בלבד. (44) כלומר, שעת נדתה הראשונה אינו בעת נדתה השניה. וזה כאילו שכח בכמה שבתות שהן שבת ועשה בהן מלאכה בהעלם אחד, שהימים שבין שתי השבתות מחלקים לחייבו בכמה חטאות (ראה להלן פ"ז ה"ב) - כמו כן גם הטבילות שבין עת נדתה האחת לבין עת נדתה השניה, נחשבות כמו הימים שבין השבתות. (45) שהבא עליהן בהעלם אחד, חייב שתי חטאות, ראה למעלה ה"ג וה"א.

- 18 ו. הבא על אשתו שלא בשעת וסתה⁴⁶ וראתה דם
- 19 בשעת התשמיש⁴⁷ - הרי אלו⁴⁸ פטורין מקרבן
- 20 חטאת, מפני שהן כפונס הוא ולא שוגג⁴⁹. שהשוגג
- 21 היה לו לבדק ולדקדק, ואלו בדיק יפה ודקדק
- 22 בשאלות - לא היה בא לידי שגגה, ולפי שלא טרח
- 23 בדרישה ובחקירה ואחר כך יעשה צריך פפירה; אבל
- 24 זה - מה לו לעשות? הרי טהורה היתה ושלל בשעת
- 25 וסתה בעל. אין זה אלא אגס. ולפיכך⁵¹, בין שנמצא
- 26 דם על עד שלה⁵² בין שנמצא על עד שלה⁵³ -
- 27 פטורין⁵⁴. אבל אם עבר ובא עליה סמוך לו⁵⁵,
- 28 ודמה שיבעל ויפרש קדם שתראה דם, וראתה בשעת
- 29 התשמיש - חייבין בקרבן, שזו היא שגגה⁵⁶. לפיכך⁵⁷,
- 30 אם נמצא דם על עד שלה⁵⁸ - שניהם טמאים וחייבין
- 31 בקרבן⁶⁰. נמצא⁶¹ על עד שלה: אם קנחה עצמה מיד
- 32 כשפרש הבעל ולא שהתה⁶² - שניהם טמאים וחייבין
- 33 בקרבן⁶³; ואם שהתה⁶⁴ כדי שתושיט ידה לתחת הפר
- 34 או לתחת הפסת ותטל עד לבדק בו ואחר כך קנחה
- 35 עצמה - שניהם טמאים בספק⁶⁵ ופטורין מקרבן⁶⁶;
- 36 ואם שהתה כדי שתמרד מן המטה ותדיח את פניה⁶⁷
- 37 ואחר כך קנחה עצמה⁶⁸ ונמצא דם⁶⁹ - בעלה טהור⁷⁰.

(46) קביעותה לראות דם. (47) והרי נכשל ובא על נדה. (48) שניהם הבעל ואשתו. (49) שבועות יח, א. (50) שמחויב קרבן. וכגון שבא על אשתו נדה וחשבה שהיא טהורה, ראה למעלה פ"ב ה"ח. (51) כלומר, כיון שזה אונס. (52) המטלית שהיא מקנחת עצמה אחר התשמיש. (53) המטלית שהוא מקנח עצמו אחר התשמיש. כי דרך איש

עצמה הביא עליו לאחר מכן, אבל בבהמה אחרת - חייב שתי חטאות, משום שהם שני גופים.

- 1 ד. האשה שהביאה עליה בהמות הרבה בהעלם
- 2 אחת - חייבת חטאת על כל בהמה ובהמה³⁰, שהרי
- 3 גופין מחלקין; והרי זו כמי שנבעלה לאנשים הרבה
- 4 בהעלם אחד, שהיא חייבת חטאת על כל איש
- 5 ואיש³¹.

(30) נלמד ממה שכתב קודם ה"ג (כסף-משנה), ואף אם הביאה את הבהמה הזאת עליה כמה פעמים, אינה חייב על בהמה אחת כ"אם חטאת אחת, ועל עוד אחרת חטאת שניה. (31) ראה להלן ה"ה.

- 6 ה. האשה שהלך בעלה למדינת הים, ושמעה³²
- 7 שמות או שבאו עדים שמות, ונשאת, בין על פי
- 8 עצמה³³ בין על פי בית דין³⁴, ונודע שבעלה קנס -
- 9 חייבת קרבן³⁵ אחד³⁶. ואם נשאת לאנשים הרבה³⁷ או
- 10 שזנחה עם אנשים הרבה³⁸ - חייבת חטאת על כל
- 11 איש ואיש, מפני שהן גופים מחלקין, ואף על פי
- 12 שהכל בשגגה³⁹ אחת. הבא על הנדה בשגגה,
- 13 וטהרה מנדה וטבלה, וחזרה וראתה נדה, ובא
- 14 עליה פעם שניה באותה שגגה עצמה⁴⁰ - חייב על
- 15 כל פעם ופעם⁴¹, אף על פי שהוא בהעלם אחת⁴²
- 16 והוא גוף אחד⁴³; שזמן נדות זה חוץ מזמן נדות
- 17 השנית⁴⁴, והרי הן בשתי נשים נדות⁴⁵.

(32) מעד אחד, או מעבד ושפחה וגוי המסיח לפי תומו, ואע"פ שאין דבר שבערוה פחות משנים - הקילו רבנן בדבר זה להאמין לכל אלו, משום שדבר העשוי להתגלות הוא ואינם חשודים לשקר בו, ועוד שלא תשארה בנות ישראל עגונות (פי"ב מהל' גירושין הט"ו, ופי"ג הכ"ט). (33) זה מוסב על "באו עדים שמת ונישאת", שאפשר לה להנשא אפילו בלא הוראת בית-דין (ראה רש"י יבמות פז: ד"ה ניסת שלא ברשות ב"ד). (34) זה מוסב על "שמעה שמת", וכגון שהעיד לפניהם עד אחד או עבד ושפחה וגוי המסיח לפי תומו, שכל ההיתר הוא על-פי בית-דין. (35) משנה, יבמות פז, ב: "האשה שהלך בעלה למדינת הים, ובאו ואמרו לה מת בעלך וכו', ניסת שלא ע"פ ב"ד, תצא וחייבת בקרבן". ומה שאמרו שם במשנה: "ניסת על-פי בית-דין תצא ופטורה מן הקרבן" - נדחה מן ההלכה, שכן אמרו זעירי ורבא (שם צב). שאין זו הוראה כלל, אלא טעות היא, וראה להלן פי"ד ה"ג, ובמה שכתבנו שם. (36) מחלוקת רבי אליעזר וחכמים (שם צב). לענין הורוה בית-דין להנשא והלכה וקלקלה, כגון אלמנה לכהן גדול וכו', והוא-הדין, לפי ההלכה, בנישאת על-פי בית-דין שחייבת בקרבן) ופסק כחכמים, שחייבת קרבן אחד על כל הביאות שבא עליה בעלה השני, הואיל ולא נודע לה בינתיים שבעלה הראשון חי, וראה רש"י שם. (37) שם: "מודים חכמים לרבי אליעזר, שאם נשאת לחמשה בני אדם שחייבת קרבן על כל איש ואיש, הואיל והם גופים מוחלקים". (38) משנה, שם פז, ב: "הורוה ב"ד לינשא,

9 כְּשִׁידַע שְׁאָסוּר לְבַעַל בְּשַׁעַת הַיּוֹסֵת וְדָמָה שְׁתִּקְדָּם
10 בְּעִלְתּוֹ לְרֹאֲתָהּ, וְלֹא יָדַע שְׁאָסוּר לְפָרֵשׁ מִיָּד,
11 שְׁנִמְצָאוּ לוֹ שְׁתֵּי הַעֲלָמוֹת⁷⁸ בְּשִׁתֵּי הַבְּעִילוֹת⁷⁹; אָכֵל
12 אִם לֹא יָדַע שְׁאָסוּר לְבַעַל בְּשַׁעַת הַיּוֹסֵת⁸⁰, וְלֹא יָדַע
13 שְׁאָסוּר לְפָרֵשׁ מִן הַטְּמֵאָה מִיָּד, אָף עַל פִּי שְׁפָרֵשׁ
14 מִיָּד וְהוּא מִתְקַשֶּׁה - אֵינוֹ חַיֵּב אֲלָא חֲטָאת אַחַת⁸¹;
15 מִפְּנֵי שְׁפָנִיסָתוֹ וְיִצְיָאָתוֹ, שֶׁהֵן בְּשִׁתֵּי בְּעִילוֹת, בְּשִׁגְגָה
16 אַחַת הֵן, וּבְהַעֲלֵם אַחַת עֲשֶׂה הַכֹּל⁸². וְהוּא הָדִין
17 בְּשִׁאָר הַעֲרִיּוֹת⁸³, שְׂאֵם שְׁגָג וְכֹא עַל הַעֲרָה עַל דַּעַת
18 שֶׁהִיא מִתְרַת, וְנוֹדַע לוֹ שֶׁהִיא עֲרָה וְהוּא בְּתוֹךְ
19 הַתְּשֻׁמִּישׁ - לֹא יִפְרֹשׁ מִיָּד, שֶׁיִּצְיָאָתוֹ הִנָּאָה לוֹ
20 כְּבִיּאָתוֹ. וְאִם לֹא יָדַע שְׁאָסוּר לְפָרֵשׁ מִיָּד וּפְרֹשׁ וְהוּא
21 מִתְקַשֶּׁה - אֵינוֹ חַיֵּב אֲלָא חֲטָאת אַחַת⁸⁴, שֶׁהַכֹּל שְׁגָגָה
22 אַחַת הִיא.

(71) נקט כן כדי לחייבו גם על הכניסה כדלהלן, ואילו שלא בשעת וסתה פטור על הכניסה (למעלה ה"ו).
(72) כשהאבר עדיין חי. (73) פ"ד הי"א. (74) משנה, שבועות יד, ב: "היה משמש עם הטהורה, ואמרה לו נטמאתי ופירש מיד - חייב, מפני שיציאתו הנאה לו כביאתו", ובגמרא שם יז, ב: "איתמר, אביי וכו' חייב שתיים". (75) בשוגג. (76) שפירש באבר חי, ופרישה זו נחשבת לו כביאה בפני עצמה. (77) שם יח, א - בגמרא. (78) לפי שענין שגגת הכניסה אינו מענין שגגת הפרישה. שהרי שגגת הכניסה, לאו במותר ואסור היתה השגגה, כמו שהיתה שגגת הפרישה, אלא ביכול לבעול לפני זיבת הדם ובאינו יכול, ולעולם יודע הוא שהוא מוזהר שלא לבעול סמוך לוסתה, וכיון שענין שגגת הכניסה אינו מענין שגגת הפרישה, אינו שייך לדין של אכל שני זיתי חלב בהעלם אחד שהוא חייב חטאת אחת (ר"י מיגש, שבועות שם). ורש"י פירש שם, שהן שתי העלמות לפי שיטתו ידיעה באמצע. (79) בכניסה וביציאה, שהן כשתי בעילות נפרדות. (80) ואמרה לו באמצע התשמיש: נטמאתי. (81) (שבועות, שם). (82) ששתי השגגות בענין אחד הם, שהוא במותר ואסור שבבעילת הנדה (ר"י מיגש, שם), ולפירוש רש"י שם הטעם, משום שאין כאן ידיעת החטא, כי הוא סבור שהוא אנוס ולא עשה חטא, מכיון שאינו יודע שאסור לבעול סמוך לווסת, ונחשב הכל להעלמה אחת. (83) פשוט הוא (כסף-משנה). (84) בהיתר ואיסור הביאה, ואע"פ שיש כאן ידיעה בינתיים, בין הכניסה לבין היציאה (וראה למעלה ה"א, כי הידיעות מחלקות השגגות) וצריך להתחייב שתי חטאות, גם על הכניסה וגם על היציאה - מכיון ששגגת הכניסה גרמה לשגגת היציאה, אין הידיעה מחלקת ואינו חייב אלא חטאת אחת (אור שמח). וראה ב'הר המוריה' ובהגהות הגרע"א בשם סדרי טהרה).

ואשה לבדוק עצמם אחר התשמיש: הוא קינח עצמו במטלית שלו, והיא במטלית שלה (פ"ד מהל' איסורי ביאה הי"ד-טו). וראה להלן בהמשך ההלכה, לענין בא עליה סמוך לוסת, שלפעמים יש הבדל בין אם נמצא הדם על שלה, לבין אם נמצא הדם על שלו. (54) אף כי ודאי בעל נדה, פטורים מטעם הנ"ל שזה אנוס גמור, ואין חיוב חטאת אלא על השוגג. (55) שאסור לבוא עליה בעונה הסמוכה לוסתה, שמא תראה דם בשעת תשמיש (הל' איסורי ביאה שם הי"ב, ועיי"ש כמה הוא זמן עונה). (56) כלומר, אין זה מזיד, שהרי לא התכוון לבעול בעת שהיא נדה. וגם אין זה אנוס, כי לא היה לו לבעול סמוך לוסת, אלא שוגג הוא, וראה למעלה פ"ב ה"ט בד"ן אומן. (57) כיון שזהו שוגג, וחייבים חטאת. (58) שהוא קינח בו אחר התשמיש. (59) שבעת ימים, היא משום טומאת נדתה, והוא משום שהבועל נדה כנדה, כמו שנאמר (ויקרא טו, כד) "ותהי נדתה עליו וטמא שבעת ימים". (60) חטאת כל אחד מהם, משנה נדה יד, א. לפי מה שיבארו בשבועות יח, א - שמשנה זו עוסקת בבא עליה סמוך לוסתה. ואף-על-פי שקינח זמן רב אחרי התשמיש - כיון שנמצא על שלו, בוודאי ממנה הוא שראתה בשעת תשמיש. ועי' רש"י שם. (61) הדם. (62) כלום, אלא קינחה עצמה מיד סמוך לפרישתו. (63) משנה, שם: "נמצא על שלה אותיות (=תיכף) טמאין וחייבין קרבן", שגם כאן ברור הדבר שראתה דם בשעת התשמיש. (64) מזמן פרישתו של הבעל, ועד שקינחה את עצמה. (65) טומאת שבעה. שיתכן כי הדם בא לאחר התשמיש, ברייתא שם, ב. ומפרש רב חסדא (שם) כי גם במשנה הביאור כך. (66) מן החטאת (שם). ומשום שאין חטאת בהמה באה על הספק (ראה פ"ז מהל' פסולי המוקדשין ה"י), אבל הם חייבים בקרבן אשם תלוי (גמרא, שם טו). (67) "כיונת פניה, הוא לשון נקיה" (רבינו בפיה"מ, נדה שם). כלומר, פניה של מטה, אותו המקום (ראה רש"י, שם). (68) כלומר, ששהתה זמן שאפשר בו לרדת מן המיטה וכן לקנח את עצמה. ורק לאחר משך זמן זה קינחה עצמה. (69) על המטלית שקינחה בה. (70) שאנו תולין כי הדם הזה בא לאחר גמר התשמיש, ואילו בשעת התשמיש לא היתה נדה כלל (משנה, נדה שם, מחלוקת רבי עקיבא וחכמים, ופסק כחכמים).

1 ז. מִי שֶׁעֶבֶר וּבַעַל סְמוּךְ לְוֹסֵת⁷¹ עַל דַּעַת שְׁתִּקְדָּם
2 בִּיּאָתוֹ לְרֹאֲתָהּ הָדָם, וְהִרְגִּישָׁהּ הָאִשָּׁה שְׁנִמְצָאָה
3 בְּשַׁעַת תְּשֻׁמִּישׁ וְאָמְרָה לוֹ נְטֵמֵאתִי - הֲרִי זֶה לֹא
4 יִפְרֹשׁ כְּשֶׁהוּא מִתְקַשֶּׁה⁷², כְּמוֹ שְׁבִאָרָנוּ בְּהִלְכוֹת
5 אִסּוּרֵי בִיּאָה⁷³. וְאִם לֹא יָדַע שְׁאָסוּר לְפָרֵשׁ מִיָּד וּפְרֹשׁ
6 כְּשֶׁהוּא מִתְקַשֶּׁה - חַיֵּב שְׁתֵּי חֲטָאוֹת⁷⁴: אַחַת עַל
7 כְּנִיסָתוֹ, שֶׁהִרְיָ בַּעַל נִדָּה⁷⁵, וְאַחַת עַל יִצְיָאָתוֹ⁷⁶,
8 שֶׁיִּצְיָאָתוֹ הִנָּאָה לוֹ כְּבִיּאָתוֹ. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרָיִם⁷⁷?

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - ז"י"ג שבט ה'תש"פ

יום ראשון ז' שבט ה'תש"פ

הלכות עבדים

פרק שביעי

(1) ביאר בו עוד כמה דיני שחרור, והמסחר חצי עבד ודיני חצי עבד וחצי בן חורין.

א. גט² שחרור צריך שיהיה ענינו דבר הפורת³ בינו לבין אדוניו⁴, ולא ישאר לאדון בו זכות. לפיכך, הכותב⁵ לעבדו: עצמו⁶ וכל נכסי קניינו⁷ לה, חוץ ממקום פלוני, או חוץ מטלית פלונית⁸ - אין זה פורת⁸, והגט בטל; ומתוך שאינו גט - אין העבד משחרר, ולא קנה מן הנכסים פלוס. וכן כל פיוצא בזה.

(2) גיטין ט. מימרא של רב אשי. (3) חותך באופן סופי ומוחלט. (4) כמו שאמרו בגט אשה (פרק א מהלכות גירושין הלכה א). (5) פאה פרק ג משנה ח והובאה בכמה מקומות בתלמוד. (6) במשנה שם: "הכותב כל נכסיו לעבדו - שייר קרקע כל שהוא לא יצא בן חורין". אך לפי הטעם דלהלן ש"אין זה כורת", אין הבדל בין הכותב "כל נכסיו" סתם, לבין הכותב "עצמו וכל נכסיו", וראה להלן ברעת רש"י. (7) כן אמרו בבבא בתרא קמט: שמה שאמרו במשנה "שייר קרקע כל שהוא" הוא לאו דווקא, והוא הדין לשייר מטלטלין. (8) אף על פי שאין ספק בשיור זה, שוודאי אין כוונתו לשייר לעצמו את העבד, אף על פי כן כיוון שיש איזה שיור שהוא בגט, אינו גט. ורש"י שם ט. דיבור המתחיל התם, פירש, שכל הריעותא בשיור הוא שמא נתכוון לשייר את העבד ואמנם אם אמר מפורש "עצמו ונכסיו" אין השיור מקלקל שהרי וודאי אין כוונתו לעבד.

ב. עבד⁹ שהביא גט, וכתוב בו: עצמו ונכסי קניוין¹⁰ לה - עצמו קנה¹⁰, והרי הוא בן חורין; אבל הנכסים לא קנה עד שיתקיים הגט בחותמיו, פשאר השטרות. וכן¹¹ אם היה כתוב בו: כל נכסי קניוין¹² לה - קנה עצמו, ולא קנה הנכסים עד שיתקיים הגט בחותמיו. שחולקים הדבור¹³ ואומרים: עצמו קנה, מפני שהוא נאמן להביא גט שחרורו ואינו צריך לקנימו; אבל הנכסים, שאין אדם קונה אותם אלא בראיה בורה, לא יקנה אותם עד שיתקיים השטר.

(9) שם ח: בברייתא. (10) שהרי עבד המביא גטו, נאמן לומר בפני נכתב ובפני נחתם ואינו צריך לקיימו (למעלה פרק ו הלכה ז). (11) שם, בעייה שנפתרה על ידי רבא. (12) שכאן אין שני דיבורים נפרדים, והכל קניין העבד והנכסים, כלול בדיבור אחד. (13) תרגום עברי למונח התלמודי הידוע: "פליגין דיבורא" (שם).

ג. המשחרר¹⁴ שני עבדים בשטר אחד - לא קנו עצמן, אלא פותבין שטר לכל אחד ואחד¹⁵. לפיכך¹⁶, הכותב כל נכסיו לשני עבדיו בשטר אחד - אף עצמן לא קנו. ואם¹⁷ כתב בשני שטרות - קנו, ומשחררין זה את זה. במה דברים אמורים? בשכתב בכל שטר משניהם: כל נכסי נתונים לפלוני ופלוני עבדי; אבל¹⁸ אם כתב: חצי נכסי לפלוני עבדי, וחצי נכסי לפלוני עבדי - אף בשני שטרות לא קנו פלוס. שהעבד מפלל נכסים, והרי שיר בו¹⁹ חציו, ואין זה שחרור; וכיון שלא נשתחרר, לא קנה מן הנכסים פלוס.

(14) גיטין מב. (15) שכשם שבאשה נאמר "וכתב לה ספר כריתות" ודרשו: "לה ולא לה ולחברתה" (גיטין פז. ופרק ד מהלכות גירושין הלכה יט) כמו כן בגט שחרור של עבד (רש"י שם מב. דיבור המתחיל בשטר אחד). (16) ברייתא שם. (17) שם בשקלא וטריא, וכפירוש השני. (18) המשך הברייתא שם, ולפי הפירוש השני. (19) והרי יש שיור בשטר של כל אחד ואחד. וראה להלן הלכה ד.

ד. המשחרר²⁰ חצי עבדו בשטר - לא קנה העבד חציו, והרי הוא עבד פשהיה. אבל אם שחרר חציו בכסף, כגון שלקח חצי דמיו על מנת לשחרר חציו - קנה, ונמצא חציו עבד וחציו בן חורין. במה דברים אמורים? בששחרר חציו בשטר והניח חציו; אבל²¹ אם שחרר חציו ומכר חציו, או ששחרר חציו ונתן חציו במתנה, הואיל ויצא העבד פלו מרשותו²² - קנה העבד חציו, והרי זה חציו עבד וחציו בן חורין. וכן²³ עבד של שני שתפין, ושחרר אחד מהן חלקו, בין בכסף בין בשטר - קנה העבד חציו²⁴, והרי הוא חציו עבד וחציו בן חורין.

(20) שם מא: בברייתא, כחכמים ולא כרבי, וכפירוש של רבה, שהמדובר בשטר, מפני שלמדו מגט אשה שאינה מתגרשת לחצאין. (21) שם מה. מימרא של רבה. (22) והמדובר כגון שמכר חציו או נתן חציו לפני ששיחרר חציו, באופן שבשעת השחרור לא היה שום שיור לעצמו, או כגון שכתב כל זה בשטר אחד (כסף משנה בשם הר"ן). (23) שם מא: מב. מימרא של רבינא. (24) שהרי לא שייר בחלקו כלום.

ה. הכותב²⁵ לשפחתו מעבדת: הרי את פת חורין וולדה עבד - דבריו קיימין²⁶. הרי²⁷ את שפחה וולדה בן חורין - לא אמר פלוס, שזה פמי שמשחרר²⁸ חציה.

(25) קידושין סט. בברייתא. וכחכמים ולא כרבי יוסי הגלילי. (26) והוולד, עבד. ואין לזה דין של משחרר חצי עבד

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שני ח' שבט - ספר קנין - הלכות עבדים

קפג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

רשאי להוציא עבדים לחירות (גיטין נב. ופרק יא מהלכות נחלות הלכה ח) - כיוון שעשה שלא כהוגן להקנותו לבנו קטן, הפקירוהו בית דין ונתנוהו לאפוטרופוס לשחררו (תוספות שם מ: דיבור המתחיל וכתב). (44) מרחיקין. (45) בכתב יד תימן: "קרובה".

- ט. שְׂכִיב מֵרַע⁴⁶ שֶׁתֵּב⁴⁷ כָּל נֶכְסֵי לַעֲבָדוֹ, וְעַמְד⁴⁸ 20
- חוֹזֵר⁴⁹ בְּנִכְסִים, וְאֵינוֹ חוֹזֵר בְּעַבְדּוֹ; שְׁהָרִי יָצָא 21
- עָלָיו שֵׁם בֶּן חוֹרִין⁵⁰. 22

(46) גיטין ט. מימרא של רב יוסף בר מנימי בשם רב נחמן, וראה למעלה פרק ח מהלכות זכיה ומתנה הלכה כב. (47) כדין שכיב מרע בלי קניין. (48) והבריא. (49) כדין שכיב מרע (הלכות זכיה שם הלכה יד). (50) ואף על פי שמתנת שכיב מרע אינה אלא לאחר מיתה (הלכות זכיה שם הלכה ב) ואין גט שחרור לאחר מיתה (למעלה פרק ו הלכה א) - תקנת חכמים היא שלא יחזור בעבד, מאחר שיצא עליו שם בן חורין, ובוודאי הייתה כן גם כוונת האדון, כדעת חכמים, שישוחרר מעכשיו.

יום שני ח' שבט ה'תש"פ

פרק שמיני

(1) נכתבארו בו דין המוכר עבד כנעני לגוי או לחוצה-לארץ ולסוריא, ועבד שברח, והמפקיר עבדו.

- א. המוכר² אֶת עַבְדּוֹ לְעוֹבֵד כּוֹכְבִּים - יָצָא בֶּן 23
- חוֹרִין³; וְכוּפִין⁴ אֶת רַבּוֹ לְחֹזֵר וּלְקָנֹתוֹ מִן הָעוֹבֵד 24
- כּוֹכְבִּים עַד עֶשְׂרֵה בְּדָמָיו, וְכוּתֵב⁵ לוֹ גִּט שְׁחָרוֹר 25
- וְיֹצֵא. וְאִם לֹא רָצָה הָעוֹבֵד כּוֹכְבִּים לְמַכְרוֹ אֶפְלוֹ 26
- בְּעֶשְׂרֵה בְּדָמָיו - אֵין מְחַיֵּבִין אוֹתוֹ יִתְרֵי⁶. וְקָנָס זֶה⁷ 27
- אֵין גּוֹבִינן אוֹתוֹ וְדִנְיָן אוֹתוֹ אֲלֵא בְּבֵית דִּין מְמַחִין⁸. 28
- וְאִם⁹ מֵת הַמוֹכֵר - אֵין קוֹנְסִין אֶת הַיּוֹרֵשׁ לְהַחְזִיר 29
- אֶת הָעַבֵּד לְשְׁחָרוֹר¹⁰. 30

(2) גיטין מג: משנה וברייתא. (3) שם. ורוצה לומר, שיצא בן חורין משעבודו של האדון היהודי, אבל לא משעבודו של הגוי, אלא כופים את האדון הראשון לפדותו מהגוי והוא יוצא לחירות, וכן אם ברח מן הגוי יצא לחירות (כסף-משנה בשם רש"י). וראה להלן שצריך גט שחרור. וכן מצאנו גם במפקיר עבדו (להלן הלכה יג), שיצא לחירות וצריך גט שחרור. (4) שם מד. מימרא של רבי יהושע בן לוי, וכפי הלשון השני שם. (5) שם מג: בבביתא. (6) שם מד. שעשרה דוקא. (7) [לפדותו עד עשרה בדמיו. אבל אם ברח - יצא לחירות, שכן הוא בכל הקנסות, שאע"פ שאין דנין אלא בב"ד מומחין - אם תפס אין מוציאין מידו (פ"ב מהלכות סנהדרין הלכה יז), וכאן תפוש העבד בעצמו (וראה למעלה פ"ה הלכה יז בכסף-משנה שם, ולהלן הלכה ד בלחם-משנה). ויש חולקים על זה וסוברים, שקנס שקנסו חכמים לעשות סייג לתורה, דנין בכל בתי הדין אע"פ שאינם מומחים (רא"ש שם סימן מא). אבל יש ראייה לדברי הרי"ף ורבינו, ממה שאמרו בבבא-קמא כז: בקנס של רכובה שלוש ובעיטה חמש, שאין גובין אותו בבבל אע"פ

שדווקא אם משחרר הוולד ומשאר השפחה, הרי זה "משחרר חצייה" כבסמוך, שלא אמרו אלא "עובר ירך אמו", כלומר, העובר נמשך אחרי האם, אבל לא אמרו "אם ירך עובריה", שהאם אינה נמשכת אחרי וולדה (רדב"ז ו' להם משנה). (27) תמורה כה: ברייתא שהיא הפוכה מדברי רבינו, אלא ששם בשקלא וטריא העמידה כרבי, הסובר שאפשר לשחרר חצי עבד, ורבינו לשיטתו, שפסק כחכמים.

- ו. שֶׁפָּחָה²⁸ חֲרוּפָה²⁹, אִם רָצָה לְשַׁחֵר חֲצִיָּה הַנִּשְׁאָר 1
- וְהַעֲשֶׂה אֵשֶׁת אִישׁ גְּמוּרָה³⁰ - הִרִי זֶה מְשַׁחֵר³¹ בֵּין 2
- בְּכֶסֶף בֵּין בְּשֹׁטֶר, שְׁאֵף³² הַכֶּסֶף גּוֹמֵר שְׁחָרוּרָה³³. 3

(28) גיטין מג: (29) זו שחצייה שפחה וחצייה בת חורין שקדשה עבד עברי (פרק ד מהלכות אישות הלכה יז) וכן כתב הראב"ד כאן. (30) לבעלה הראשון, העבד העברי, וכרבי זירא בשם רב נחמן ולא כרב יוסף בר חמא בשמו (גיטין שם) ועיין בהלכות אישות שם הלכה טז. (31) שאין כאן שום שיור בשחרור, שהרי אין לו בה אלא חצייה. (32) גיטין לט: כרבי, שנפסקה הלכה כמותו ולא כרבי שמעון. (33) להוציא מדברי רבי שמעון שאמר משום רבי עקיבא ש"שטר גומר בה ואין הכסף גומר בה" (שם לט:). וכן פסק שם רבי יוחנן, שאין הלכה כרבי שמעון.

- ז. מִי³⁴ שֶׁחָצִיו עַבְד וְחָצִיו בֶּן חוֹרִין, הוֹאִיל וְאֵינוֹ 4
- מִתֵּר לֹא בְּשֶׁפָּחָה³⁵ וְלֹא בְּבֵת חוֹרִין³⁶ - כּוּפִין אֶת רַבּוֹ 5
- וְעוֹשֶׂה אוֹתוֹ בֶּן חוֹרִין, וְכוּתֵב שֹׁטֶר עָלָיו בְּחָצִי 6
- דָּמָיו. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּעַבְדּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהָאִישׁ 7
- מַצִּיָּה עַל פְּרִיָּה וּרְבִיָּה³⁷; אֲבָל הַשֶּׁפָּחָה³⁸ - תִּשְׁאָר 8
- כְּמוֹת שֶׁהִיא³⁹, וְעוֹבְדָת אֶת רַבָּה יוֹם אֶחָד וְאֵת עֶצְמָה 9
- יוֹם אֶחָד⁴⁰. וְאִם נִהְגוּ בִּה⁴¹ הַחוּטָאִים מִנְּהַג הַפְּקָר - 10
- כּוּפִין אֶת רַבָּה לְשַׁחֵר, וְכוּתֵב עָלֶיהָ שֹׁטֶר בְּחָצִי 11
- דָּמֶיהָ. 12

(34) שם מא: משנה כבית שמאי, שאף בית הלל הודו להם. (35) מפני שיש בו צד חירות. (36) מצד העבדות שבו, "והלא לא נברא העולם אלא לפרייה ורבייה" (במשנה שם). (37) פרק ט"ו מהלכות אישות הלכה ב. (38) שאין האשה מצווה על פרייה ורבייה (הלכות אישות שם). (39) גיטין מג: (40) שם מא. במשנה לגבי עבד לדברי בית הלל. (41) שם מג: ולח. לח: ולהלן פרק ט הלכה ו.

- ח. מִי⁴² שֶׁחָצִיו עַבְד וְחָצִיו בֶּן חוֹרִין, שֶׁעַמְד רַבּוֹ 13
- וְהִקְנָה חָצִיו לְבֵנו הַקָּטָן, כְּדִי שֶׁלֹּא יִכְפוּ אוֹתוֹ בֵּית 14
- דִּין לְשַׁחֵרוֹ - מַעֲמִידִין בֵּית דִּין לְקָטָן אֲפוֹטְרוֹפּוֹס, 15
- וְכוּתֵב⁴³ לוֹ הָאֲפוֹטְרוֹפּוֹס גִּט שְׁחָרוֹר, וְכוּתֵב לוֹ שֹׁטֶר 16
- חֹב בְּחָצִי דָּמָיו. וְאִם נִצְטָרֵף הַקָּטָן בְּעַבְדּוֹ, וַיֵּשׁ לוֹ 17
- נִעְגָּוִיעִין עָלָיו - מְפַלְגִין⁴⁴ אוֹתוֹ מִמָּנוּ בְּמַעֲוֹת, 18
- שִׁדְעֵתוֹ שֶׁל קָטָן קְרוֹב⁴⁵ אֲצֵל מַעֲוֹת. 19

(42) גיטין מ. מימרא של רב פפא על רקע עובדה מסויימת. (43) שם נזכר בלשון סתמית: "וכתב", ולא צויין מי כתב, ולדעת רבינו והיא דעת הרי"ף ועוד ראשונים, הכוונה לאפוטרופוס, שהוא הכותב. ואף על פי שאין אפוטרופוס

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בלחם-משנה ובביאורי הגר"א ליו"ד סימן רסו ס"ק קנד. והראב"ד חולק על עצם הדין, וסובר שלא מועילה תפיסה בקנס (בבא-קמא טו: ופ"ה מהלכות סנהדרין הלכה יז) אלא למי שחסרו ממון, ונראה שמקורו מזה שלא מצאנו בגמרא שמועילה תפיסה בקנס אלא בחצי נזק של שור תם (בבא-קמא טו: ופד). שיש בהם חסרון כיס אלא שאינם שכיחים, ואילו בדבר שהוא שכיח ואין בו חסרון כיס (ראה שם פד:) - בזה לא מצאנו שתהא תפיסה מועילה. וייתכן כי גם רבינו מודה לו בזה (ראה למעלה הערה כג), אלא שהוא סובר שמה שהגוי רודה בו בפרך יותר מרבו ישראל ומכחישו בגופו ובממונו, אין לך חסרון גדול מזה (כסף-משנה בשם מגדל-עוז), וראה להלן הלכה ז והערה מא.

ה. אחד מוכר עבדו לעובד פוככים עובד עובדה 17
זרה, או שמקרו לגר תושב, 27 אפלו לכותי 28 - הרי 18
זה יצא לחרות. מקרו לישראל מוקמר 29 - הרי זה 19
ספק. לפיכך, אם תפס פדי דמיו מרבו ראשון, פדי 20
לצאת בהן מיד המוקמר - אין מוציאין מידו 30.

27 שם, בעיא שנפתרה. והוא גוי שקיבל עליו שלא לעבוד עבודה-זרה. 28 שם בעיא שלא נפתרה. ברם רבינו, כנראה, מדבר על כותי שאחרי הגזירה, ואז נחשב לעכו"ם גמור (ראה למעלה פ"ו הלכה ו). והבעיא בגמרא היתה, ללא ספק, על הזמן שלפני הגזירה (כסף-משנה). 29 שם בעיא שלא נפתרה. 30 כמבואר למעלה בהלכה ד.

ו. המוקמר 31 עבדו לחוצה לארץ - יצא בן חורין 32; 22
וכופין 33 את רבו השני לכתב לו גט שחרור, ואבדו 23
הדמים 34. ומפני 35 מה קנסו פאן הלוקח לבדו? 24
שאלו לא לקח זה, לא יצא העבד לחוצה לארץ. 25
המוקר עבדו לסוריא 36, ואפלו לעכו"ם 37 - פמוקר 26
לחוצה לארץ 38.

31 גיטין מג: במשנה. 32 קנסוהו חכמים על שהוציאו לחוצה לארץ (רש"י שם). [ולא קנסו אלא כשמכרו לחוצה לארץ, אבל אם יצא והוציאו לשם - לא קנסוהו, ראה להלן הערה מא). 33 שם מד: בברייתא: "וצריך גט שחרור". [ובגמרא שם בענין מוכר עבד בסוריא, מפורש: "וכופין אותו"]. 34 שם, מימרא של שמואל, וכמו שהסבירה רב יוסף. 35 שם מה. שאלת אביי וחשובת רב יוסף. 36 שם ח. בעיא שנפתרה. 37 שחציה בתחום ארץ ישראל ('תוספות' שם ב. ד"ה ואשקלון). 38 כן מדייק רבי חייא בר אבא מדברי רבי מאיר, במשנה שם ב. שעכו כח"ל לענין מכירת עבדים.

ז. בן פבל 39 שפשא אשה פארץ ישראל, ודעתו 28
לחזור 40, והקניסה לו אשתו עבדים ושפחות 41 - הרי 29
אלו ספק, אם הם פמי שמכרה אותם לחוצה לארץ, 30
הואיל ויש לו הפרות, או אינן פמכורין לו, שהרי 31
הגוף שלשה 42.

39 שם מד: בעיא שנשארה בתיקו. 40 לחוצה לארץ. 41 של נכסי צאן ברזל שאחריותם עליו (ראה בפט"ז

שאינו אלא מדרבנן. וראה ביאורי הגר"א לחושן-משפט סימן א, ס"ק כה). 8 סמוכים. כבכל הקנסות (הלכות סנהדרין שם הלכה ח, ולמעלה פרק ה שם), כן כתב הרי"ף שם בשם גאון. 9 בעיא שנפשטה שם מד: 10 [כלומר, לפדותו. אבל אם ברח יצא לחירות, שקנס זה היה על האב מיד בעת המכירה, כמו שכתבו ה'תוספות' בגיטין מד: ד"ה לחוצה לארץ].

ב. לזה 11 על עבדו מן העובד פוככים: אם קבע לו 1
זמן ואמר לו: אם הגיע זמן פלוני ולא אשלם לך, 2
תקנה גוף עבד זה - הרי זה יצא לחרות מיד 12; ואם 3
אמר לו: תקנה מעשה ידי - לא יצא לחרות 13.
גבא 14 עובד פוככים פחוב 15, או שפאו על האדון 5
מזרים ובקשו להרגו, ופדה עצמו מידן בעבדו - 6
לא יצא לחרות, מפני שגלוקח ממנו שלא ברצונו 16.

11 שם מג: בברייתא. 12 כן יוצא מתוך השקלא-וטריא שם. 13 כן מפורש בסוגיא שם, שאם לא אמר לו: תקנה גופו, אלא: סירותיו (=מעשה ידי) - לא קנסוהו. 14 שם מד: בברייתא. 15 חוב שהגיע לו מישראל, בלי שזה משכן לו את העבד. 16 ואין כאן מקום לקנס.

ג. מוקר 17 עבדו לאחד מעבדי 18 המלך או מגדולי, 8
אף על פי שהוא מתירא מהם - יצא העבד לחרות, 9
מפני שהיה יכול לפיסו פממון אחר 19.

17 מימרא של רב, שם. 18 זהו פירושו של רבינו למילה: "פרהנג" שם, וראה ברש"י ו'תוספות' שם. 19 שם בגמרא.

ד. מוקר 20 עובד פוככים לשלשים יום, מקרו חוץ 11
ממלאכתו 21, חוץ מן המצות 22, חוץ משפחות וימים 12
טובים 23 - הרי זה ספק אם נשתחרר או לא 13
נשתחרר. לפיכך, אם תפס העבד פדי דמיו 24 לרבו 25,
פדי שייצא בהן לחרות מיד העובד פוככים - אין 15
מוציאין מידו 16.

20 שם מד. בעיות שלא נפתרו. 21 כלומר, שלא ישתעבד בו, שלא מכרו אלא להשיאו לשפחתו להוליד וולדות (כסף-משנה בשם רש"י). 22 כלומר, שלא יתבטל מן המצוות שחייב בהן העבד. 23 שאינו מופקע משמירת שבת ויום-טוב. 24 [נראה מזה, שאע"פ שקנסו אותו עד עשרה בדמיו (למעלה הלכה א) - לא אמר רבינו כאן "אין מוציאין מידו" אלא "כדי דמיו", אבל יותר מכדי דמיו מוציאין מידו. ומכאן שמודה רבינו להראב"ד שבמקום שאין חסרון ממון אין תפיסה מועילה בקנס, ורק בכדי דמיו מועילה תפיסה, שמה שהגוי ירדנו בפרך ויכחישו מממונו זהו החסרון (ראה להלן), אבל ביחס ליותר מכדי דמיו אין כאן חסרון. וראה בגליון מהרש"א ליו"ד סימן רסו פ]. 25 כלומר: מרבו. 26 ומכל-שכן שאם ברח מן הגוי, שיצא לחירות (ראה למעלה הערה ב). שהרי הוא תפוס בעצמו (ראה למעלה הערה ו). שאם לא כן, מה מועיל אם יפדה עצמו מן הגוי, הרי משועבד הוא לרבו ראשון? וראה

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שני ח' שבט - ספר קנין - הלכות עבדים קפה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מפני⁵⁸ שהוא שפל רוח יותר מן הגר, וצוה עליו¹⁹
הכתוב שנאמר: עמד ישב בקרבו באחד שעריו²⁰
בטוב לו, לא תוננו - זו אף הונת דברים⁵⁹. נמצאת²¹
למד, שהמאנה את הגר הזה - עובר בשלשה לאוין:²²
משים ולא תונו איש את עמיתו⁶⁰, ומשים וגר לא²³
תונה⁶¹, ומשים לא תוננו. וכן עובר משים ולא²⁴
תלחצנו⁶², כמו שבארנו בענין הונתה⁶³.

(56) ראה ב'מנחת חינוך' מצוה תקסט, כי המדובר לפני
ששחררו אותו, ואז עוברים עליו על לאו ד"לא תוננו".
(57) כן כתב ב'ספר המצוות' לא-תעשה רנה. (58) כן לשון
רבינו גם ב'ספר המצוות' שם. (59) לשון 'ספרי', הביאו
רבינו שם. (60) זה נאמר בכל ישראל, ואף הגר בכללם
(ראה למעלה פי"ד מהלכות מכירה הלכה טו).
(61) [בהלכות מכירה שם, הביא רבינו באונאת דברים בגר
גם את הפסוק "אל תונו איש את אחיו" הנאמר באונאת
ממון, לפי שבגר ישנה גם אונאת ממון בכל אונאת דברים,
שעלידי אונאת דברים הוא מזיקו גם ממון (ראה שם
בהערה סה בשם אור-שמח). ואולי עבד אף-על-פי שהוא
בכלל "אחיו" (בבא-קמא פח. וראה למעלה פ"ה הלכה ה
והערה מט) אינו בכלל אונאת ממון, שהרי מה שקנה עבד
קנה רבו (ראה למעלה הערה נה בשם 'מנחת חינוך' שכאן
מדובר לפני השחרור, אלא שלדעת 'מנחת חינוך' שם, אף
לפני השחרור הרי הוא כמופקר, עיין שם). והאור-שמח שם
לא הרגיש בזה, ועיין לחם-משנה]. (62) [צריך עיון, שהרי
פסוק זה עוסק באונאת ממון, כמפורש בהלכות מכירה,
שם]. (63) בהלכות מכירה, שם.

יב. הקונה⁶⁴ עבד מן העובד פוכבים סתם⁶⁵, ולא²⁶
רצה למול ולקבל מצות העבדים⁶⁶ - מגלגלין עמו²⁷
כל שנים עשר חדש, ואם לא רצה - חוזר ומוכרו²⁸
לעובד פוכבים או לחוצה לארץ⁶⁷. ואם התנה⁶⁸
העבד עליו תחלה שלא ימול - הרי זה מתר לקיימו⁶⁹
כל זמן שירצה בגיותו, ומוכרו לעובד פוכבים או³¹
לחוצה לארץ. וכן⁷⁰ עבד שמל וטבל לשם עבדות,³²
ואחר כך הפיל עצמו לגיסות⁷¹, ואין רבו יכול³³
להוציאו לא בדיני ישראל ולא בדיני אמות העולם³⁴
- הרי זה מתר לו לטל דמיו מן העובד פוכבים⁷²,
וכותב ומעלה בערפאות⁷³ של עובדי פוכבים, מפני³⁶
שהוא פמציל מידם.³⁷

(64) יבמות מח: מימרא של רבי יהושע בן לוי וכתנא-קמא
בברייתא ולא כרבי שמעון בן אלעזר. (65) שלא התנה עמו
העבד תחילה שלא ימול, ראה להלן. (66) שהעבד חייב
במצוות כנשים. (67) לפי שאסור לו לקיימו אצלו (פ"א
מהלכות מילה הלכה ו, ופי"ד מהלכות איסורי ביאה הלכה
ט). והמכירה לגוי או לחוצה לארץ אין בה איסור, לפי
שעדיין לא מל ולא קיבל מצוות. (68) מימרא של רבין
בשם רבי אילעאי, שם. (69) "ובלבד שיקבל עליו שבע
מצוות שנצטוו בני נח ויהיה כגר תושב - ואין מקבלין גר
תושב אלא בזמן שהיוכל נוהג" (פ"א מהלכות מילה, ופי"ד

מהלכות אישות הלכה א). כן פירשו רש"י והמאירי, ועיין
אור-שמח. (42) שהרי אם גרשה או מת, הם חוזרים לאשה
(רש"י שם). ומכאן שעל עצם הוצאתם לחוצה לארץ לא
קנסוהו להוציאו לחירות, אם אין כאן מכירה לחוצה לארץ
(מאירי שם). וכאן לא כתב רבינו שאם תפס העבד אין
מוציאין מידו, כמו שכתב למעלה בהלכה ד, לפי ששם יש
חסרון ממון. וכאן, שמכרו לישראל אין חסרון ממון ולא
מועילה התפיסה (ראה למעלה הערה כה, ועיין באור-
שמח).

ח. עבד⁴³ שניצא אחר רבו לסוריא, ומכרו שם -
אבד את זכותו⁴⁴. במה דברים אמורים?⁴⁵ פשיצא
רבו על מנת שלא לחזר לארץ ישראל; אבל אם
דעת רבו לחזר, ויצא אחריו, ומכרו שם - יצא
לחירות⁴⁶, וכופין את הלוקח לשחררו.

(43) גיטין שם, ברייתא דרבי חייא. (44) לצאת לחירות עם
המכירה לחו"ל, אחרי שמדעתו יצא ושלא על-מנת לחזור,
ראה להלן. (45) כן בשקלא-וטריא שם. (46) מימרא של
רבי אבהו שם בשם רבי יוחנן.

ט. עבד⁴⁷ שנאמר לעלות לארץ ישראל - כופין את
רבו לעלות עמו, או ימכר אותו למי שיעלוהו
לשם⁴⁸. רצה האדון לצאת לחוצה לארץ - אינו יכול
להוציא את עבדו, עד שירצה⁴⁹. ודין זה - בכל זמן,
אפילו בזמן הזה⁵⁰ שהארץ ביד עובדי פוכבים⁵¹.

(47) כתובות קי: במשנה: "הכל מעלין לארץ ישראל",
ואמרו בגמרא "הכל מעלין - לאתווי עבדים". ועיין רש"י
שם שפירש באופן אחר. (48) כן פירש רבינו את המילה
"מעלין": או הוא בעצמו יעלה או ימכרהו לאחר ויעלהו.
(49) שם אמרו שאפילו ברח מחו"ל לא"י אי-אפשר להוציאו
(ראה להלן הלכה ט), וכל-שכן אם לא היה מעולם בחוצה
לארץ. (50) [כן נראה בגיטין מה. במעשה שעבד ברח
מחוצה לארץ, ופסקו בו הלכה למעשה שיצא לחירות,
ומעשה זה היה לפני רבי אמי, הרי שגם בזמן הזה נוהג דין
זה]. (51) כן כתב בפ"ה בהלכות מלכים הלכה יב: לעולם
ידור אדם בארץ ישראל, אפילו בעיר שרובה גויים - שכל
היוצא לחוץ-לארץ כאלו עובד עבודה-זרה, ועיין בפ"ג
מהלכות אישות הלכה יט.

י. עבד⁵² שפירח מחוצה לארץ לארץ - אין מחזירין
לו לעבדות. ועליו נאמר⁵³: לא תסגיר עבד אל
אדניו. ואומר⁵⁴ לרבו, שכתב לו גט שחרור, וכתב
לו שטר חוב בדמיו, עד שתשיג דו ויתן לו. ואם⁵⁵
לא רצה האדון לשחררו - מפקיעין בית דין שעבודו
מעליו ונלך לו.

(52) גיטין שם. (53) כך דרש רבי אחי בר יאשיה, שם.
(54) כן אמר רבי אמי, שם. (55) כך פסק רבי אמי במעשה
שהיה, שם.

יא. עבד זה⁵⁶ שפירח לארץ - הרי הוא גר צדק⁵⁷.
והוסיף לו הכתוב אזהרה אחרת למי שמאנה אותו,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

העבדים⁹⁶, כמו שפארנו בנדרים⁹⁷, ואמר לו רבו: 24
מופר לך⁹⁸ - יצא לחרות⁹⁹; שפין שלא פפה אותו 25
במקום שיש לו לכפותו, גלה דעתו שהפקיע 26
שעבודו. מכאן אני אומר: שהמשחרר עבדו בכל 27
לשון, והוציא דברים מפיו שמשמען שלא נשאר לו 28
עליו שעבוד כלל, ושגמר בלבו לדבר זה - שאינו 29
יכול לחזור בו, וכופין אותו לכתב לו גט שחרור, 30
אף על פי שעדין לא כתב. אבל אם לזה¹⁰⁰ מעבדו, 31
או שעשהו אפוטרוס, או שהניח תפילין בפני רבו 32
או שקרא שלשה פסוקים בבית הכנסת בפני רבו 33
ולא מזה בו - לא יצא לחרות¹⁰¹. 34

86 שם לט: ומימרא של רב אשי בשם רבי.
87 כלומר, עזר לו לישא אשה, כן הוא שם מ. (88 עבד
אסור בה, ולא היה האדון מכשיל את העבד באיסור, אם
לא שכוונתו עתה לשחררו. ואע"פ שעדיין מעוכב הוא גט
שחרור, ועדיין אסור הוא בבת חורין עד שיקבל גט שחרור
- בכל זאת קל יותר האיסור במעוכב גט שחרור מבעבד
גמור (אור-שמוח, וכן איתא במאירי). (89 שם, מימרא של
רבי יהושע בן לוי, לפי מה שפירשה רבה בר רב שילא.
90 שאין דרך העבדים להניח תפילין, שהרי מצות-עשה
שהזמן גרמא היא (רש"י ו'תוספות' שם). [ולא אמרו כן
אלא בתפילין שבראש, שעליהם נאמר (דברים כח, י) "וראו
כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך" - "אלו
תפילין שבראש" (ברכות ו, א), אבל תפילין של יד דינם ככל
מצות-עשה שהזמן גרמא שאין העבד יוצא על ידן לחירות,
כמו שכתבו ה'תוספות' שם]. (91 שם בברייתא נאמר
שאם קרא שלשה פסוקים בבית-הכנסת בפני רבו לא יצא
לחירות, אבל למד כן רבינו מדין תפילין, שכשם שבתפילין
חילקו בין הניח בעצמו לבין הניח לו רבו, כמו כן יש לחלק
בקריאה בין קרא בעצמו לבין אמר לו רבו לקרוא (כסף-
משנה). (92 שאין העולה לתורה בציבור קורא פחות
משלשה פסוקים (פי"ב מהלכות תפלה הלכה ג).
93 שאין לקרוא עבדים כנענים לתורה (הגהות מיימוניות
הלכות תפלה שם, הלכה יז אות ט). (94 כלומר, גילה
דעתו בפעולה זו שהוא משחררו, כמו שכתב רבינו להלן.
והרי זה כאילו הפקירו, ועיין אור-שמוח. (95 שם מ.
בסמיכות למימרת רבי לפי גירסת הרי"ף. (96 כלומר,
נדרים שחלים על העבד ושיכול הרב לכפותו על ביטולם.
97 פ"ב מהלכות נזירות הלכה יח. (98 לשון הפרה בעבד
אינה יעילה, כי רק הבעל והאב מפירים ולא האדון, אך יש
בזה גילוי דעת מצד האדון כי אינו רוצה לכפותו. (99 נזיר
סב: במשנה: "היפר לעבדו, יצא לחרות ומשלים נזירותו".
ולראב"ד גירסא ושיטה אחרת. (100 גיטין מ. (101 כיון
שהעבד עשה כן בעצמו, ולא הרב.

35 יח. ואסור לאדם ללמד את עבדו תורה¹⁰². ואם
36 למדו - לא יצא לחרות¹⁰³.

102 מימרא של רבי יהושע בן לוי, במס' כתובות כח.
103 נלמד מהמבואר למעלה, שדווקא אם אמר לו רבו

מהלכות איסורי ביאה שם, ועיין כסף-משנה). (70 גיטין
מד. מימרא של רבי אמי. (71 חבורות של ליסטים.
72 אע"פ שבאופן אחר אסור למכור עבד לגוי. (73 בתי
דין. ואע"פ שבוה הוא מחשיבם (רש"י).

1 יג. המפקיר⁷⁴ עבדו - יצא לחרות, וצריך גט
2 שחרור⁷⁵. ואם⁷⁶ מת האדון שהפקירו - הירש כותב
3 לו גט שחרור.

74 שם לח: מימרא של רב חייא בר אבין בשם רב, ושם
לט. מימרא של עולא בשם רבי יוחנן. (75 וכופין את רבו
על כך, כדלהלן הלכה יד (מאירי לח: עמוד 163).
76 שם מ. כרבינא, שנפסקה הלכה כמותו, ולא כאמימר.

4 יד. עבד⁷⁷ שברח מבית האסורין, אם נתיאש ממנו
5 רבו - יצא לחרות; וכופין⁷⁸ את רבו וכותב לו גט
6 שחרור.

77 שם לח. מימרא של רב שמן בר אבא בשם רבי יוחנן,
וכהסתייגות שהוסיפו בשקלא-וטריא לפי שיטת אביו.
78 כדי שיוכל לשאת ישראלית.

7 טו. עבד⁷⁹ שנושבה: אם נתיאש ממנו רבו ראשון -
8 כל הפודה אותו לשם עבד ישמע עבד בו, והרי הוא
9 שלו; ואם⁸⁰ פדהו לשם בן חורין - הרי זה בן
10 חורין. ואם לא נתיאש ממנו רבו ראשון - הפודה
11 אותו לשם עבד נוטל פדיונו מרבו, וחוזר לרבו;
12 ואם פדהו לשם בן חורין - חוזר לרבו הראשון בלא
13 פלוס.

79 גיטין לו: במשנה, כדעת תנא-קמא וכפירושו של רבא.
וכן כתב הרי"ף שם בשם גאון. (80 תוספתא גיטין פ"ג
(הוצאת צוקרמנדל פ"ד עמ' 327,6) כתנא-קמא ולא כרבן
שמעון בן גמליאל. ופירשוה הראשונים בשלא נתיאש
ממנו, ולפיכך חוזר הוא לרבו.

14 טז. עבד⁸¹ שעשאו רבו אפותיקי⁸² לבעל חובו,
15 ושחררו - הרי זה משחרר⁸³, וכופין⁸⁴ את בעל חובו
16 לשחררו⁸⁵. גם זה מפני תקון העולם, שלא יפגע בו
17 לאחר זמן ויאמר לו: עבדי אתה.

81 גיטין מ: במשנה. (82 לשון רבינו בפירוש המשניות:
"מילה מורכבת, פה תקנה", כלומר, שאין בעל החוב גובה
אלא ממנו. (83 מימרא של רבא (שם), שהשחרור מוציא
מידי שעבוד. (84 משנה, שם. (85 אבל המשחרר חייב
לשלם לבעל חוב, שהרי גרם לאבד ממנו (פ"ז מהלכות
חובל ומזיק הלכה יא).

18 יז. עבד⁸⁶ שהשיאו רבו⁸⁷ בת חורין⁸⁸, או שהניח⁸⁹
19 לו רבו תפילין בראשו⁹⁰, או שאמר לו רבו⁹¹ לקרות
20 שלשה פסוקין⁹² בספר תורה בפני צבור, וכן כל
21 פיוצא באלו הדברים שאינו חייב בהן אלא בן
22 חורין⁹³ - יצא לחרות⁹⁴, וכופין⁹⁵ את רבו לכתב לו
23 גט שחרור. וכן אם נדר נדר שכופין עליו את

ולפיכך, אע"פ שגר קטן שהטבילוהו על דעת בית-דין, יכול למחות כשהגדיל (כתובות יא. ופ"י מהלכות מלכים הלכה ג), מפני שכל תקפו של הבית-דין לא היה אלא מפני שזכות היא לו (כתובות שם, והלכות איסורי ביאה שם) - כאן, שזכה בו בקנין, רשאי לעשות בו כבממונו, ואפילו יהא זה לחובתו. ולפיכך אינו יכול למחות כשיגדיל, ועיין לחם-משנה. ומכיון שלא כיון לשחררו רשאי הוא להשתעבד בו ("יקר תפארת' להרדב"ז). ואע"פ שהגר אינו נקנה בעבד עברי (למעלה פ"א הלכה ב) - משתעבד בו כפועל שכיין. (117) וצריך למולו לשם עבד, כבירושלמי הנ"ל. (118) [היינו, שכיון בטבילה זו גם לגירות וגם לשחרור, ראה למעלה הלכה יז, שכתב רבינו: "אני אומר שהמסחר עבדו בכל לשון, והוציא דברים מפיו שמשמען שלא נשאר לו עליו שעבוד כלל - כופין אותו לכתוב לו גט שחרור", וכאן אינו צריך לכתוב שטר שחרור, מפני שאינו קנוי לו אלא למעשה ידי, כל זמן שלא טבל, ראה להלן פ"ט הלכה ה בכסף-משנה, ועיין רשב"א ליבמות מה: ד"ה וקדם]. (119) כלומר, חוץ ממה שהוא גר, הרי הוא גם בן חורין, ואינו רשאי להשתעבד בו ("יקר תפארת' להרדב"ז). וצריך למוהלו לשם בן חורין להשלמת גירותו, כמפורש בירושלמי הנ"ל.

כא. ¹²⁰שְׁקִדְמוּ עֲבָדָיו וְשִׁפְחוֹתָיו וְטָבְלוּ לְפָנָיו ¹²¹ ⁹ - קָנוּ עֲצָמָן בְּגֵי חוֹרִין. ¹⁰

(120) כלומר, גוי שעומד להתגייר. ומקור הלכה זו ביבמות שם. (121) בכ"י תימן, ובדפוס רומי: "בפניו", וכגירסת הרי"ף שם, ראה למעלה בהלכה יט. ועיין לחם-משנה שהעיר שזהו מה שכתב רבינו למעלה בהלכה יט, ומה חידש בהלכה זו?

יום שלישי ט' שבט ה'תש"פ

פרק תשיעי

(1) כלל בו רבינו דין ישראל או גוי שבאו על שפחה כנענית, וקניין גוי בעבד, ושאסור לשחרר עבד כנעני ומותר לעבוד בו בפרך.

א. ¹¹יִשְׂרָאֵל² שָׁבָא עַל שִׁפְחָה פְּנֵעֲנִית, אָף עַל פִּי ¹²שְׁהִיא שִׁפְחָתוֹ³ - הָרִי זֶה הוֹלֵךְ פְּנֵעֲנִי לְכָל דְּבָר⁵; ¹³וְנִמְכָּר וְנִקְנָה, וּמִשְׁתַּמְשִׁים בּוֹ לְעוֹלָם, פֶּשְׁעָר ¹⁴הָעֲבָדִים⁶.

(2) קידושין טו: במשנה, כי ולד שפחה כמותה, משום שנאמר (שמות כא, ד) "האשה וילדיה תהיה לאדוני" (שם סח:). (3) כן מפורש במכילתא שם: "הרב שבא על שפחתו שילדיה עבדים" (כסף-משנה). (4) בכ"י תימן: "עבד כנעני". (5) כלומר, אין חוששין כלל שמה שחררה, ואם מת בלא בנים תתייבם אשתו לאחיו, כי הוא אינו בנו כלל, כמו שכתב רבינו בפ"א מהלכות חליצה הלכה ד. ולא כדעת מקצת הגאונים שחששו ואסרו לה להתייבם (פ"י מהלכות גירושין הלכה יט) ועל-אחת-כמה שלא כדעת "יש מי שהורה" שוודאי שחררה (שם), ועיין לחם-משנה. (6) הכנענים.

לקרוא בספר תורה בפני ציבור יצא לחירות, אבל באופן אחר - לא. ראה כסף-משנה ולחם-משנה.

1 יט. הַלֹּקֶת¹⁰⁴ עֶבֶד מִן הָעוֹבֵד פּוֹכְכִים, וְקָדַם ²הָעֶבֶד¹⁰⁵ וְטָבַל בְּפָנָיו רַבּוֹ לְשֵׁם בֶּן חוֹרִין - יֵצֵא ³לְחֵירוֹת¹⁰⁶; שְׁלֹא בְּפָנָיו רַבּוֹ - צָרִיף לְפָרְשׁ¹⁰⁷. ⁴לְפִיכָף¹⁰⁸ צָרִיף רַבּוֹ לְתַקְפוֹ¹⁰⁹ בְּמִים.

(104) יבמות מה: מו. מימרא של רב חמא בר גוריא בשם רב, ובריייתא שם בענין בלוריא הגיורת. וראה בסמוך. (105) שעשה מעשה וחשב בלבו לשם חירות, בלי שאמר מפורש בפיו. (106) לפי שלגוי לא היה בעבד קנין הגוף אלא למעשה ידי (לקמן פ"ט הלכה ה), ואת זה הקנה לישראל. וטבילת העבד לשם חירות מפקיעה את השעבוד, שכשם שהקדש מפקיע מידי שעבוד בעל חוב, כן מפקעת קדושת ישראל את שעבודו (גמרא שם). [ואע"פ שטבילה בלי מילה אינה מכנסת אותו לכלל ישראל (פ"ג מהלכות איסורי ביאה הלכה ו) - כיון שהתחיל ונכנס קצת בדת יהודית (כעין זה כתב הרשב"א ביבמות עא. ד"ה אלא לאתווי, לענין מל ולא טבל) - יש בכוחה של התחלה זו להפקיע את השעבוד]. (107) מימרא של רבא שם, וכגירסת הרי"ף שם. (108) בכדי להקדים את העבד. (109) לתת עליו עול מלאכה בעת הטבילה כסמל השעבוד, שאז לא תועיל הכוונה והאמירה של העבד (רש"י שם ד"ה לתקפו).

5 כ. יִשְׂרָאֵל¹¹⁰ שִׁתְקַף¹¹¹ עוֹבֵד פּוֹכְכִים קִטְוֹן¹¹², או ⁶מֵצֵא תִינוֹק עוֹבֵד פּוֹכְכִים¹¹³, וְהִטְבִּילוּ¹¹⁴ לְשֵׁם גֵּר¹¹⁵ ⁷- הָרִי זֶה גֵּר¹¹⁶; לְשֵׁם עֶבֶד - הָרִי זֶה עֶבֶד¹¹⁷; לְשֵׁם ⁸בֶּן חוֹרִין¹¹⁸ - הָרִי זֶה בֶּן חוֹרִין¹¹⁹.

(110) ירושלמי יבמות פרק ח הלכה א: "מצא וכו' תינוק מושלך, הטבילו לשום עבד את מוהלו לשום עבד, לשום בן חורין את מוהלו לשום בן חורין" (אור-שמח). [וכל הלכה זו נעתקה במדרש הגדול על הפסוק בשמות יב, מח, וראה במכילתא דרשב"י שם הוצ' רי"ג אפשטיין]. (111) [תקיפה היא בעל-כרחו של הקטן, וראה להלן בתינוק]. (112) שאין לו הורים, כעין מצא תינוק דלהלן. [וזכה בו על-ידי תקיפתו זו כזוכה מן ההפקר (ראה להלן פ"ט הלכה ד). ועיין לעיל פ"ה הלכה א, שעבד קטן נקנה במשיכה כמו בהמה. ודקדק לכתוב "קטן", לפי שגדול זוכה בעצמו, ואינו הפקר]. (113) [בתינוק אינו זקוק לתקיפה, בעל כרחו, אלא זוכה בו כבכל מציאה אחרת]. (114) הפסיקא "והטבילו לשם גר הרי זה גר", אינה בירושלמי שם. (115) היינו, שכיון בטבילה זו שיהיה גר, ועדיין ישאר בעבדותו ("יקר תפארת' להרדב"ז). (116) כלומר, הועילה טבילה זו, שאם תבוא אחריה מילה, יהיה גר גמור (ראה במגיד-משנה בפ"ד מהלכות איסורי ביאה הלכה ה, שאם טבל קודם מילה - הרי זה גר). [ואע"פ שגר קטן מטבילין אותו על דעת בית-דין (פ"ג מהלכות איסורי ביאה הלכה ז) כיון שקנה אותו במשיכה או בחזקה הרי הוא שלו, ויכול לגיירו אפילו שלא על דעת בית-דין, בתנאי שיהיה הדבר לפני בית-דין ככל גירות (שם הלכה ו),

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

18 - ימכר; הרי דיניו דין, ועבד הנלקח בדיניו אלו -
19 הרי הוא כעבד כנעני לכל דבר.

(13) יבמות מה: ומו.

20 ה. עובד פוכבים שקנה עובד פוכבים לעבדות - לא
21 קנה גופו, ואין לו בו אלא מעשה ידי¹⁴. אף על פי
22 כן, אם מכרו לישראל - הרי גופו קנוי לישראל¹⁵.

(14) ואם מכרו לישראל וקדם וטבל לשם בן חורין, יצא
לחירות (למעלה פ"ח הלכה ט). (15) אם הטבילו לשם
עבדות (כסף-משנה בפירוש השני), מה-שאיין כן בגוי עצמו,
שאף אם הטבילו לשם עבדות לא קנהו לגופו.

23 ו. האשה¹⁶ קונה שפחות, ואינה קונה עבדים, אפלו
24 קטנים¹⁷, מפני החשד¹⁸. ואם קנתה אותם - הרי זו
25 קנתה גופם כאיש. ויראה לי, שאינה אסורה לקנות
26 אלא עבד בן תשע שנים ומתשע ולמעלה¹⁹. וכן²⁰
27 אסור²¹ לאדם לשחרר עבד כנעני, וכל המשחררו -
28 עובר בעשה, שנאמר: לעלם בהם תעבדו; ואם
29 שחררו - משחרר, כמו שבארנו²², וכופין²³ אותו
30 לכתב גט שחרור בכל הדרכים²⁴ שבארנו²⁵. ומתיר
31 לשחררו לדבר מצוה, אפלו למצוה של דבריהם²⁶.
32 כגון שלא היו עשרה בבית הכנסת²⁷ - הרי זה
33 משחרר עבדו ומשלים בו המנין. וכן כל פיוצא
34 בזה²⁸. וכן שפחה²⁹ שנוהגין בה העם מנהג הפקר,
35 והרי היא מקשול לחוטאים - כופין את רבה
36 ומשחררה, כדי שתנשא ויסור המקשול. וכן כל
37 פיוצא בזה.

(16) בבא-מציעא עא. בברייתא, וכתנא-קמא, שאינה יכולה
לקנות לא עבריים ולא כנעניים, בניגוד לדעת רשב"ג,
שמתיר לה לקנות עבדים כנעניים, וראה למעלה פ"א הלכה
ב. (17) כן כתב רבינו בפרק כב מהלכות אסורי ביאה
הלכה טז, וכן נראה בגמרא שם שחשבו לפרש הברייתא
הנ"ל בעבדים עבריים, והרי שם נזכרו גם שפחות, וכידוע,
אין שפחה עבריה נמכרת אלא בהיותה קטנה (ראה למעלה
פ"ד הלכה א), ואם כן הוא-הדין שעבדים הנזכרים שם הם
קטנים (הגר"א ביו"ד סימן רסז ס"ק מה) ועוד, שהרי אלמנה
אסורה לגדל כלב מפני החשד (בבא-מציעא שם), ועבד קטן
אינו פחות חשוד לענין זה מכלב (הגר"א באה"ע סימן כב
ס"ק כה). (18) כן בגמרא שם: "אשה לאו אורח ארעא".
(19) שבפחות מבן תשע - אינו ראוי לביאה (פ"א מהלכות
אישות הלכה ג). ומכיון שאין כאן אלא חששא בלבד, לא
החמירו לחשוש שמא יגדל ויבואו לידי עבירה (כסף-
משנה), ויש מחמירים בזה (טור). (20) תיבת "וכן" אינה
נוחה. שנראה שאין לה קשר עם מה שלמעלה (כסף-משנה.
וראה להלן הערה כב). (21) גיטין לח. מימרא של רב
יהודה בשם שמואל. (22) למעלה פרק ה הלכות א-ג.
(23) כל הפיסקא הזאת תמוהה: הרי שחררו, ולמה צריך
לכופו? ואם מדובר כשהפקירו, שזקוק הוא עוד לשחרור
וכופין אותו על כך (למעלה פרק ח הלכה יג הערה עד) -

1 ב. אחד הקונה עבד כנעני מישראל, או מן גר
2 תושב, או מן עובד פוכבים שהוא פכוש תחת ידנו,
3 או מאחד משאר האמות⁷, יש לו למכור את עצמו
4 לישראל לעבד, והרי הוא עבד כנעני לכל דבר. וכן
5 מוכר בננו ובנותינו; שנאמר: מהם תקנו וממשפחתם
6 אשר עמכם אשר הולידו בארצכם. וכל אחד מאלו
7 הרי הוא כעבד כנעני לכל דבר.

(7) שאינן כבושות תחת ידינו. [ובכ"י תימן, נוסף כאן: "וכן
גר תושב או הגוי שהוא כבוש תחת ידינו או אחד משאר
האומות". ובספרים שלנו נשמטו הדברים על-ידי דילוג
מחמת טעות הדומות "משאר האומות" - "משאר האומות",
ולפי זה מפורש בדברי רבינו שאין הבדל בין קונה עבד מן
הגוי לבין גוי המוכר עצמו לעבד, וכדעת רב אחא (יבמות
שם) שלעולם אינו קונה גופו אלא אחרי טבילה, ולא כרב
אויא הסובר (שם) שגוי הנמכר לישראל - גופו קנוי מיד.
וראה להלן הלכה ה, ועיין בכסף-משנה שם ובלחם-משנה
כאן].

8 ג. אחד⁸ מן האמות שבא על שפחה כנענית שלנו⁹
9 - הרי הבן עבד כנעני¹⁰; שנאמר: אשר הולידו
10 בארצכם¹¹. אבל העבד שלנו שבא על אחת מן
11 האמות - אין הבן עבד; שנאמר: אשר הולידו
12 בארצכם, ועבד אין לו יחס¹².

(8) יבמות עח: ברייתא שהובאה בסמיכות למימרא של רבי
יוחנן. (9) שטבלה לשם שפחות (פט"ו מהלכות איסורי
ביאה הלכה ו). (10) שייך לאדון השפחה. וראה במכילתא
דרשב"י פ' משפטים (שמות כא, ד) על הפסוק האשה
וילדיה: "כל בנים שיוולדת, בין ממנו (מן העבד עברי) בין
ממקום אחר - הרי אלו עבדים". וראה בתורה שלמה שם
לסימן צג. (11) וגומר "והיו לכם לאחוזת", כלומר
לעבדים. רוצה לומר, שאם אחד מבני התושבים הולידו
משפחה שלכם, הרי הווילד עבד כנעני שלכם. (12) ואין זה
"אשר הולידו". וכן מפורש ביבמות סב. הכל מודים בעבד
שאין לו חיים (=יחס). אבל הגוי יש לו יחס (שם). וכן פסק
רבינו בפט"ו מהלכות אישות הלכה ו. וכעצם הלכה זו, כתב
רבינו גם בהלכות איסורי ביאה שם, שהבא מן העבד הרי
הוא כאמו, והבא מן השפחה הרי הוא עבד. ואין לזה קשר
עם מה שאמרו בקידושין סז: "באומות הלך אחר הזכר",
ופסק כן רבינו בהלכות איסורי ביאה פרק יב הלכה כא:
ש"גר עמוני שנשא מצרית - הוולד עמוני. וגר מצרי שנשא
עמונית - הוולד מצרי", ו"זה הכלל - באומות הלך אחר
הזכר" - שכל זה אינו אלא בגויים שיש להם יחס, אבל
בעבד שאין לו יחס - הלך אחר הנקבה, ועיין לחם-משנה.

13 ד. מלך עובד פוכבים¹³ שעשה מלחמה, והביא
14 שביה ומכרה; וכן אם הרשה לכל מי שירצה, שילף
15 ויגנב מאמה שהיא עושה עמו מלחמה, שביא
16 וימכר לעצמו; וכן אם היו דיניו, שקל מי שלא יתן
17 המס - ימכר, או מי שעשה כף וקף או לא יעשה

13 שֶׁהֵינִי כֶּף, מִדַּת חֲסִידוֹת וְדַרְכֵי חֻמָּה, שֶׁיְהִי אָדָם
14 רַחֲמָן וְרוֹדֵף צָדֵק, וְלֹא יִכְבֵּד עָלָיו עַבְדּוֹ, וְלֹא
15 יִצָּר לוֹ, וְיִאֲכִילֵהוּ וְיִשְׁקָהוּ מִכָּל מֵאֵל וּמִכָּל מִשְׁתֵּה.
16 חֻמָּים הָרָאוּשׁוֹנִים הָיוּ נוֹתְנִין לְעַבְד מִכָּל תַּבְשִׁיל
17 וְתַבְשִׁיל שֶׁהָיוּ אוֹכְלִין³⁵, וּמִקְדִּימִין מִזֶּזֶן הַבְּהֵמוֹת
18 וְהַעֲבָדִים³⁶ לְסַעֲדַת עֲצָמָן. הָרִי הוּא אוֹמֵר: כְּעִנִּי
19 עֲבָדִים אֶל יָד אֲדוֹנֵיהֶם, כְּעִנִּי שִׁפְחָה אֶל יָד גְּבֵרָתָהּ.
20 וְכֵן³⁷ לֹא יִבְהֹו בֵּיד, וְלֹא בְדָבָרִים; לְעַבְדוֹת מִסֵּרָן
21 הַתְּנוּבָה, לֹא לְבוֹשָׁה. וְלֹא יִרְבֶּה עָלָיו צַעֲקָה וְכַעַס,
22 אֲלֵא יִדְבַר עִמּוֹ בְּנֶחֱת וְיִשְׁמַע טַעֲנוֹתָיו. וְכֵן מִפְּרִשׁ
23 בְּדַרְכֵי אֵיבֹב הַטּוֹבִים שֶׁהִשְׁתַּבַּח בָּהֶן: אִם אֶמְאָס
24 מִשְׁפָּט עֲבָדִי וְאֶמְתִּי בְּרָכָם עִמָּדִי. הֲלֵא בְּכָטָן עֲשִׂנִי
25 עֲשֹׂה, וְיִכְוֹנְנוּ בְּרָחֶם אֶחָד. וְאֵין³⁸ הָאֲכָזְרִיּוֹת וְהַעֲזוֹת
26 מִצִּוְיָה אֲלֵא בְּעוֹבְדֵי פֹכְכִים עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה;
27 אֲבָל זָרְעוֹ שֶׁל אֲבִירָהּ אֲבִינוּ, וְהֵם יִשְׂרָאֵל, שֶׁהִשְׁפִּיעַ
28 לָהֶם הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא טוֹבַת הַתּוֹרָה, וְצִוָּה אוֹתָם
29 בְּחֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים צְדִיקִים - רַחֲמָנִים הֵם עַל הַכֹּל.
30 וְכֵן בְּמִדּוֹתָיו שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, שֶׁצִּוְנוּ לְהִדְמוֹת
31 בָּהֶם³⁹, הוּא אוֹמֵר: וְרַחֲמֵי עַל כָּל מַעֲשִׂיָּו⁴⁰. וְכָל
32 הַמִּנְחָם⁴¹ - מִרַחֲמֵי עָלָיו; שְׁנֵאֲמַר: וְנָתַן לָךְ רַחֲמִים
33 וְרַחֲמֶךָ וְהִרְבָּה⁴².

~ נקודות משיחות קודש ~

ואע"פ שהדין כך מדת חסידות ודרכי החכמה

ומשמע מדבריו שאף שינהג בדרכי החכמה אין זה מספיק,
ובכדי לנהוג בעבד ברחמנות צריך גם לדרכי החסידות.
ויובן זה על פי מה שהוסיף הרמב"ם שהחכמים הראשונים
היו מקדימין מזון הבהמות והעבדים לסעודת עצמן,
ולכאורה מדוע הוסיף כאן בהמות לעבדים, ובפרט
שהקדמת המזון לבהמות הוא דין ולא מדת חסידות, ואותו
לומדת הגמרא מהפסוק "ונתתי עשב בשדך לבהמתך
ואכלת ושבעת" שהקדים הכתוב מאכל הבהמה.
ויש לומר שבזה שצירף הרמב"ם בהמות עם עבדים, בא
ללמד שהנהגתו בחסד וברחמים עם עבד כנעני היא בגדר
מדת חסידות ולא רק מדרכי החכמה. כי הנה מצד השכל
יכול האדון לחשוב שמכיוון שתפקיד העבד הוא לעשות
כל העבודות גם הבזויות ביותר, הרי שאין להטות לו חסד
כי בכך עלול לשכוח את מקומו ותפקידו, ולעניין זה לא
תועיל גם מדת חסידות ורחמים כי הם רחמים מוגבלים
מצד הנבוא ואינם חלים על עבד כנעני בעיניינים שיגרמו
לו שלא לעבוד עבודתו.
לכך הוסיף הרמב"ם שחכמים הראשונים היו מקדימין מזון
הבהמות לסעודת עצמן, כי מובן ופשוט שאף מי שהוא
רחום וחסדן ויתעורר לרחם על בעלי חיים, אין רחמיו עליו
יותר מרחמיו על בני ביתו, וזה שהיו מרחמים על

מי הכריחו לדבר על הפקר ולא על שחרור ממש? ואמנם
בכ"י בריטיש מוזיאום, חסרה כל הפסקא הזו, ובכ"י
אוקספורד חסרות המלים "וכופין אותו לכתוב גט שחרור".
ונראה שפסקא זו שייכת למעלה בענין "האשה קונה
שפחות ואינה קונה עבדים". ונשמטה שם ונכנסה בטעות
כאן שלא במקומה (אלא שיש להגיה בה "וכופין אותה").
שכיון שיש חסד, כופים אותה לשחררה, כשם שכופין
בשפחה שנוהגין בה העם מנהג הפקר, דלהלן (דלא כדעת
ה'חינוך' (סוף מצוה שמז) שאסור לה לשחרר עיי"ש). ולפי
זה מיושבת תיבת "וכן" (ראה למעלה הערה יט) שכשם
שהתירו וכפו לשחרר בשפחה שיש בה חסד, כן התירו גם
בכל דבר מצוה, וכמו כן בשפחה דלהלן. (24) [צ"ל כבכל
הדרכים]. (25) [למעלה פרק ח הלכה א והלכה ו, בדין
המוכר עבדו לגוי או לחוצה-לארץ שכופין לשחררו].
(26) ברכות מז: וגיטין לח: "מעשה ברבי אליעזר שנכנס
לבית-הכנסת ולא מצא עשרה, ושיחרר עבדו והשלימו
לעשרה", וראה ברא"ש לברכות פ"ז סימן כ. (27) ציין
רבינו מצוה זו כמו שמבואר שם שלא התירו אלא משום
מצוה דרבים. ראה לחם-משנה. (28) תמהו בזה כמה
ראשונים, איך יתכן שמצוה דרבנן תדחה מצוה-עשה מן
התורה? ויש שכתבו, שכל האיסור לשחרר עבד כנעני אינו
אלא אם עושה כן לטובת העבד, ונגעו בזה משום "לא
תחנם" שאסור לתת לו מתנת חנם, אבל אם עושה כן
לצורך עצמו, כגון שצריך לו לצירוף מנין, אין בזה שום
איסור (הר"ן בגיטין שם). (29) גיטין לח. כרבינא ולא
כאביי. וראה למעלה פרק ז הלכה ז.

1 ז. וְכֹל³⁰ הָרֵב לֹמֵר לְעַבְדּוֹ כְּעִנִּי: עֲשֵׂה עִמִּי וְאֵינִי
2 וְנָה, אֲלֵא יִלֹךְ וְיִשְׁאֵל עַל הַפְּתָחִים וְיִתְפָּרְגֵם מִן
3 הַצָּדָקָה; וְיִשְׂרָאֵל מִצִּוִּין לְהַחֲיוֹת הַעֲבָדִים
4 שֶׁבִּינֵיהֶם³¹. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּעַבְדֵּי; שְׁאֵין
5 בֵּית דִּין נִזְקָקִין לְגְדוּלִים לְשִׁמּוֹר מְמוּנָם, וְאִם לֹא
6 יִאֲכִיל לְעַבְדּוֹ וְיִשְׁקֶם כְּרָאוֹי - הֵם יִכְרְחוּ אוֹ יִמּוּתוּ,
7 וְאִם חָס עַל מְמוֹן עֲצָמוֹ יִתֵּר מִכָּל אָדָם. אֲבָל
8 עֲבָדִים שֶׁהִכְנִיסָה לוֹ אִשְׁתּוֹ בְּתוֹרַת נְכִסֵּי מְלוֹג - חֵיב
9 בְּמִזְנוֹתֵיהֶן³², שֶׁעַל מִנַּת פֶּן הִכְנִיס אוֹתָם; שְׁאִם לֹא
10 יִזְוֶן אוֹתָם - יִמּוּתוּ וְיִכְרְחוּ, וְהָרִי אֵינוֹ חֵיב
11 בְּאַחֲרֵיהֶן³³.

(30) שם יא: במשנה ושם יב: במסקנת הגמרא. (31) שם
יב. "מי שמרחם על בני חורין, מרחם על העבדים", וראה
ברש"י שם. (32) כן מפורש בבראשית-רבה פרשה מה:
"ולה שפחה מצרית, שפחת מלוג היתה, והיה חייב
במזונותיה" (אור-שמח). ויתכן כי דין עבדי מלוג, שהכניסה
לו האשה, כדין האשה עצמה, שכשם שלאשה אין הבעל
יכול לומר צאי מעשה ידיך למזונותיך (פי"ב מהלכות
אישות הלכה ד), כך אינו יכול לומר כן לעבדי מלוג, ועיין
ראב"ד ומגיד-משנה. (33) אבל בעבדים מנכסי צאן ברזל
שחייב באחריותם (פט"ז מהלכות אישות הלכה א) - אין
הדין כן.

12 ח. מִתֵּר לְעַבְד בְּעַבְד כְּעִנִּי בְּפָרְךָ³⁴. וְאֵף עַל פִּי

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

34) ראה למעלה פ"א הלכה ו, מה היא עבודת פרך. וכתב בכסף-משנה שכן משמע, שמותר לעבוד בפרך בעבד כנעני, מזה שלא הזהירה התורה על עבודת פרך אלא בעבד עברי. [וכן מפורש בספרא (בהר פרשה ז הלכה ב-ג): "לא תרדה בו בפרך, שלא תאמר לו החם הכוס הזה והוא אינו צריך, הציץ לי את הכוס וכו' עדור תחת הגפן וכו'". שמא תאמרו הואיל ואסרת לנו את כל אלו, במה נשתמש? תלמוד-לומר "ועבדך ואמתך אשר יהיו לך מאת הגויים".] 35) בירושלמי (בבא-קמא פרק ח הלכה ד): "רבי יוחנן אכל קופד (=בשר) ויהיב לעבדיה (=ונתן לעבד כנעני שלו), שתי חמרא (=שתה יין) ויהיב לעבדיה, וקרי אנפשיה הלא בבטן עושני עשהו - הבא במידת רחמים". 36) בברכות מ. "אמר רב יהודה אמר רב, אסור לאדם שיאכל קודם שיתן מאכל לבהמתו, שנאמר ונתתי עשב בשדך לבהמתך, והדר ואכלת ושבעת". ואע"פ שעבדים לא נזכרו שם - למד כן רבינו מן הסברא, והסתמך על הפסוק בתהלים שהביא. 37) נדה מז. מימרא של שמואל. 38) ביצה לב: מימרא של שבתאי בר מרינוס: "כל המרחם על הבריות, בידוע שהוא מזרעו של אברהם אבינו, וכל מי שאינו מרחם וכו' בידוע שאינו מזרעו של אברהם אבינו". 39) לפי הכלל הידוע: מה הוא רחום, אף אתה רחום וכו' (שבת קלג: ופ"א מהלכות דיעות הלכה ו). 40) [ראה בבבא-מציעא פה. שפסוק זה מדבר גם בבבלי-חיים]. 41) שבת קנא: ברייתא בשם רבי גמליאל ברבי. 42) ולא הביא רבינו את הצד השלישי של הברייתא: "וכל שאינו מרחם וכו'" כדי לסיים בדבר טוב.

סְלִיקוּ לְהוּי הַלְכוֹת עֲבָדִים

נִגְמַר סֵפֶר שְׁנַיִם עָשָׂר, וְהוּא סֵפֶר קָנָן.

וּמִנֵּן פְּרָקִים שֶׁל סֵפֶר זֶה שְׁבָעִים וְחֲמִשָּׁה: הַלְכוֹת

מִכִּיָּה - שְׁלֹשִׁים פְּרָקִים. הַלְכוֹת זְכִיָּה וּמִתְנָה -

שְׁנַיִם עָשָׂר פְּרָקִים. הַלְכוֹת שְׁכָנִים - אַרְבָּעָה עָשָׂר

פְּרָקִים. הַלְכוֹת שְׁלוּחִין וְשֹׁתְפִין - עָשָׂר פְּרָקִים.

הַלְכוֹת עֲבָדִים - תְּשָׁעָה פְּרָקִים.

יום רביעי י' שבט ה'תש"פ

אוֹרֶךְ בִּישָׁר לֵב, בְּלִמְדֵי מִשְׁפָּטֵי צִדְקָה

סֵפֶר שְׁלֹשָׁה עָשָׂר

וְהוּא סֵפֶר מִשְׁפָּטִים

הַלְכוֹתֵי חֲמִשָּׁה. וְזֶה סִדּוּרָן:

א. הַלְכוֹת שְׁכִירוֹת. ב. הַלְכוֹת שְׁאֵלָה וּפְקָדוֹן. ג.

הַלְכוֹת מְלוּוֹה וְלוֹוֶה. ד. הַלְכוֹת טוֹעֵן וְנִטְעָן. ה.

הַלְכוֹת נִחְלוֹת.

הַלְכוֹת שְׁכִירוֹת

יֵשׁ בְּכָלֶלן שְׁבַע מִצְוֹת. שְׁלֹשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְאַרְבַּע

מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה פְּרָטָן: (א) דִּין שְׁכִיר

וְשׁוֹמֵר שְׁכָר. (ב) לֶתֶן שְׁכָר שְׁכִיר בְּיוֹמוֹ. (ג) שְׁלֹא

בהמותיהם אין זה מצד הרחמים הטבעיים אלא שזהו סוג אחר של רחמים.

וזוהו מה שהוסיף כאן הרמב"ם "שהשפיע להם הקב"ה טובת התורה וצוה אותם בחוקים ומשפטים צדיקים, רחמנים הם על הכל" שרחמים אלה אינם טבעיים אלא שהושפעו לישראל על ידי הקב"ה דרך התורה.

(על פי לקו"ש חל"ז ע' 72)

~ נקודות משיחות קודש ~

"ואע"פ שהדין כר מדת חסידות ודרכי החכמה ... ולא יכביר עולו על עבדו.."

ולכאורה צריך להבין, אם הנהגה זו שלא להצטרף לעבדו היא מדרכי החכמה כמו שכתב בהלכה קודמת ש"אם לא יאכיל לעבדיו וישקם כראוי יברחו או ימותו ואדם חס על ממון עצמו" מדוע צריך גם הטעם של מדת החסידות, הרי החכמה לבד מחייבת הנהגה זו, ובפרט שהקדים מדת החסידות לדרכי החכמה.

והביאור הוא: כדי להעלות על דעתו שגורם סבל מיותר לעבד ולא לחשוב שמצד טבעו הוא עבד ורגיל בכך, צריך למדת החסידות.

וכשיש בו מדת החסידות, מתייחס לעבד באופן אחר לגמרי, כפי שממשיך הרמב"ם: "וכן מפורש בדרכי איוב הטובים שהשתבח בהם אם אמאס משפט עבדי ואמתי בריבם עמדי הלא בבטן עושני עשהו ויכוננו ברחם אחד" ומתוך שמרגיש עניין זה, מבין גם מצד דרכי החכמה שאם יצר לו ולא יאכלהו וישקהו ימות או יברח.

וההוראה בעבודת ה' שלמדים מדברי הרמב"ם, שאפילו יהודי שנמצא במעמד ומצב של עבד כנעני ו"עבדא בהפקירא ניהא לי" הרי שמצד מדת החסידות ודרכי החכמה צריך הקב"ה להתנהג עמו מתוך רחמים וצדק להאכילו ולהשקותו מכל מאכל כו'.

ולא עוד אלא שצריך להקדים את מזונו של העבד, ועוד לפני שמתענג על עבודתם של ישראל - "קרנבי לחמי לאשי ריח נחוחי" נותן ליהודי כל ענייני התענוג שלו ופשיטא שאינו מעבירו בפרך ח"ו.

(על פי יין מלכות ספר קנין סימן כג)

~ נקודות משיחות קודש ~

"שהשפיע להם הקב"ה טובת התורה וצוה בחוקים ומשפטים צדיקים - רחמנים הם על הכל".

אבל בהלכות איסורי ביאה (פ"ט הי"ז) כתב שרחמנים הם מטבעם ולא הזכיר שזה שייך לציווי התורה כי כאן הכוונה על הציווי להנהגה של רחמים עם עבדו, אבל בהל' איסורי ביאה הכוונה היא לרגש המצוי בלב איש הישראלי, ולכן לא הזכיר ציווי התורה.

(על פי לקו"ש חל"ז ע' 64 הע' 40)

(8) גמור. (9) ולא פשע בשמירתו, ששומר חנם שלא שמר כראוי חייב לשלם אפילו באונס גמור. וכן נשבע שארעו כך וכך ואינו ברשותו, ושלא שלח יד (פירוש, שלא השתמש בו לצורך עצמו) קודם שארעו המאורע הפוטר אותו (בבא מציעא ו.). ראה פרק ו מהלכות שאלה ופיקדון הלכה א. (10) מלשלם (שבועות מד:). (11) ואמרו חז"ל (בבא מציעא מא:) שאלוהים - זה בית דין, וקריבה זו לשבועה היא [בתורה לא נתפרש שבשומר חנם הכתוב מדבר כאן ולמדו זאת חז"ל (שם צד:)] ממה שחייבה התורה בפרשה זו את השומר בשבועה כשנגנב או אבד ופטרנו מלשלם, ובפרשה שנייה (שם ט"ב) חייבה התורה בתשלומים על גניבה ואבידה, ומסתבר ששומר חנם - שאין לו כל הנאה משמירתו - הוא שפטור מלשלם, והפרשה השנייה המחייבת לשלם בגניבה ואבידה - בשומר שכן. (12) מגניבה ואבידה. (13) לא נתפרש בתורה שהשואל חייב בגניבה ואבידה ולמדוהו חז"ל (שם צה.) מקל וחומר משומר שכן - שפטור משבועה ומתה וחייב בגניבה ואבידה (כמבואר בסמוך), שואל שחייב בשבועה ומתה, אינו דין (לא כל שכן) שחייב בגניבה ואבידה. "וזה הוא קל וחומר שאין עליו תשובה". וכן למדוהו חז"ל (שם) ממה שכתוב וכי ישאל בוא"ו, וא"ו זו מחברת פרשה זו עם הפרשה שקדמה לה ומוסיפה, שהשואל מתחייב גם באונסים נוסף על חיובי גניבה ואבידה שנאמרו בפרשה שקדמה לה. (14) כרבי יהודה (שם פ:), שהשוכר - שלא פורש דין שמירתו בתורה - דינו כשומר שכן. מפני ששניהם נהנים במה שהפיקדון נמצא ברשותם - השומר שכן מקבל שכן בעד שמירתו והשוכר משתמש בו לצורכו - לפיכך דינם שווה. (15) שהשומר שכן חייב באחריות על כל מאורע שיארע לפיקדון ואשר יש לייחסו לחיסרון בשמירה - והרי הגניבה או האבידה בידו היה למנוע אילו ישב ושמרו כל היום. (16) שהרי אין ביד השומר למנוע אונסים אלו ואפילו אונס שבויה אי אפשר למנוע מבלי שיסתכן, ולא הטילה תורה על השומר שמירה הכרוכה בסכנה. (17) וכתוב "הטריפה לא ישלם". ואבידה שלא נתפרשה בתורה למדוהו חז"ל (שם צד:) בקל וחומר מגניבה: מה גניבה שקרובה לאונס - משלם, אבידה שקרובה לפשיעה לא כל שכן. כלומר, קרוב יותר לייחס את האבידה לחיסרון בשמירה, מגניבה שנגנבה על ידי אחרים והשומר שמרו כדרך השומרים, ואם הוא חייב בגניבה, מפני שהיה בידו למנוע על ידי שמירה מעולה, קל וחומר שחייב על האבידה. [נתבאר למעלה שהפרשה המחייבת את השומר בגניבה ואבידה - בשומר שכן נאמרה]. (18) ממה שאמרנו אתה למד, שחלוקת דיניהם כך הוא. במורה נבוכים חלק ג פרק מב מסביר רבינו דיני "ארבעה שומרים" וזה לשונו: ואופני היושר בו מבואר, והוא, ששומר חנם, שאין תועלת בו כלל בזה העניין, ואמנם הוא גומל חסד - הוא פטור מן הכול. וכל נזק שיארע בו הוא מכיס בעל הממון, ושואל שהתועלת כולה שלו, ובעל הממון הוא הגומל אותו חייב בכול, וכל הנזקים המתחדשים הם מכיס השואל. אבל נושא שכן והשוכר - כל אחד משניהם, רצוני לומר השומר ובעל הממון, משתתפים בתועלת. ולזה נחלקו הנזקים בין שניהם, מה שיבוא מנזק מפני מיעוט השמירה הוא מכיס השומר

1 יֵאָחֵר שֹׁכֵר שְׂכִיר אַחֵר זְמַנּוֹ. (ד) שְׂאִיכָל⁴ הַשְּׂכִיר
2 מִן הַמַּחְבֵּר שְׁעוֹשֶׂה בּוֹ. (ה) שְׁלֹא יֵאָכֵל הַשְּׂכִיר מִן
3 הַמַּחְבֵּר בְּשַׁעַת מְלָאכָה. (ו) שְׁלֹא יוֹלִיף הַשְּׂכִיר בִּידוֹ
4 יְתֵר עַל מֶה שְׂאִיכָל. (ז) שְׁלֹא יַחֲסֵם שׂוֹר בְּדִישׁוֹ.
5 וּבִאֹר מַצּוֹת אֵלּוּ בַּפָּרָקִים אֵלּוּ:
(1) שֶׁנִּצְטוּיָנוּ לָדוֹן (שְׁמוֹת כב, ט). (2) דְּבָרִים כד, טו.
(3) שֶׁם. (4) שִׁירֶשֶׁה בַּעַל הַבֵּית לַשְּׂכִיר לֵאכּוֹל (שם כג,
כה-כו). (5) וּנְגִמְרָה מִלֵּאכְתּוֹ. (6) וְלֹא נִגְמְרָה מִלֵּאכְתּוֹ
[בַּכְּתִיב יֵד יִמֵּן הַנוֹסַח: "שְׁלֹא בִשְׁעַת גִּמְרָה מִלֵּאכְתּוֹ"].

פָּרָק רֵאשׁוֹן

(1) יבאר ארבעת סוגי השומרים שנאמרו בתורה ואחריות השמירה המוטלת עליהם.

6 א. אֲרֻבָּעָה שׁוֹמְרִים נֶאֱמָרוּ בַּתּוֹרָה², וְשִׁלְשָׁה דִּינֵין
7 יֵשׁ לָהֶם³. וְאֵלּוּ הֵן הָאֲרֻבָּעָה שׁוֹמְרִין: שׁוֹמֵר חָנָם⁴,
8 וְהַשְּׂאִיכָל⁵, וְנוֹשֵׂא שְׂכָר⁶, וְהַשׁוֹכֵר⁷.

(2) שְׁמוֹת כב, ר"ד. (3) שְׁשָׁנִים מֵהֶם - נוֹשֵׂא שְׂכָר וְהַשׁוֹכֵר
- דִּין אֶחָד לָהֶם (בבא מציעא צג.) כמבואר בסמוך הלכה ב.
(4) שֶׁקִּיבַל עָלָיו לִשְׁמֹר בְּחִינָם (שם כב, ו-ח. בסמוך בהלכה
ב יתבאר, שפרשה זו בשומר חנם נאמרה). (5) שֶׁם יג"ד.
(6) שׁוֹמֵר שֶׁקִּיבַל עָלָיו לִשְׁמֹר בְּשָׂכָר (שם ט"ב. בהלכה ב
יתבאר שפרשה זו בשומר שכן נאמרה). (7) שֶׁם יד.

9 ב. וְאֵלּוּ הֵן שִׁלְשָׁה דִּינֵין שֶׁלָּהֶן: שׁוֹמֵר חָנָם, שְׁנֹגֶנֶב
10 הַפָּקֶדוֹן מִמֶּנּוּ אוֹ אֶבֶד, וְאֵין צָרִיף לִזְמַר אִם נֶאֱנָס
11 הַפָּקֶדוֹן אֲנִס גְּדוֹל⁸, כְּגוֹן שֶׁהֵיחָה בְּהֶמָּה וּמֵתָה אוֹ
12 נִשְׁבְּתָה - הָרִי זֶה נִשְׁבַּע שֶׁשֹּׁמֵר פָּדָרָף הַשׁוֹמְרִין⁹,
13 וּפְטוּר¹⁰; שְׁנֹאמֵר: וְגִנֵּב מִבֵּית הָאִישׁ וְגו', וְנִקְרַב
14 בַּעַל הַבֵּית אֶל הָאֱלֹהִים¹¹. הַשְּׂאִיכָל - מְשַׁלֵּם הַכֹּל,
15 בֵּין שְׂאֵבֵד הַדָּבָר הַשְּׂאִיכָל אוֹ נִגְנֵב בֵּין שְׂאֵרְעוֹ אֲנִס
16 גְּדוֹל מְזֵה¹², כְּגוֹן שֶׁמֵּתָה הַבְּהֶמָּה הַשְּׂאִיכָל אוֹ
17 נִשְׁבְּרָה אוֹ נִשְׁבְּתָה; שְׂכָר פְּתוּב בְּשׂוֹאֵל: וְנִשְׁכַּר אוֹ
18 מֵת, בְּעָלָיו אֵין עֲמֹ שְׁלֵם יִשְׁלֵם¹³. נוֹשֵׂא שְׂכָר אוֹ
19 הַשׁוֹכֵר - שְׁנִיֵּיהֶם דִּין אֶחָד יֵשׁ לָהֶן¹⁴: אִם נִגְנֵב אוֹ
20 אֶבֶד הַדָּבָר הַשְּׂכֹּר אוֹ שְׁנִטַּל שְׂכָר עַל שְׁמִירָתוֹ - הָרִי
21 אֵלּוּ מְשַׁלְּמִים¹⁵; וְאִם אֵרְעוֹ אֲנִס גְּדוֹל מְזֵה, כְּגוֹן
22 שֶׁהֵיחָה בְּהֶמָּה וּמֵתָה אוֹ נִשְׁבְּרָה אוֹ נִשְׁבְּתָה אוֹ
23 נִטְרָפָה - הָרִי אֵלּוּ נִשְׁבְּעִין שְׁנֹאנְסָה, וּפְטוּרִין¹⁶.
24 שְׁנֹאמֵר: וּמֵת אוֹ נִשְׁכַּר אוֹ נִשְׁבְּה אֵין רֵאָה, שְׁבֻעַת
25 יִי וְגו'; וְכַתִּיב: אִם גִּנֵּב יִגְנֹב מִעַמּוֹ, יִשְׁלֵם לְבַעְלָיו
26 וְגו'¹⁷. נִמְצְאָתָ אֹמֵר¹⁸: שׁוֹמֵר חָנָם - נִשְׁבַּע עַל הַכֹּל.
27 וְהַשְּׂאִיכָל - מְשַׁלֵּם אֶת הַכֹּל, חוּץ מִן הַמֵּתָה בְּשַׁעַת
28 מְלָאכָה, כְּמוֹ שִׁיתְבָּאָר¹⁹. נוֹשֵׂא שְׂכָר וְהַשׁוֹכֵר -
29 מְשַׁלְּמִין אֶת הָאֲבֵדָה וְאֶת הַגִּנְבָה, וְנִשְׁבְּעִין עַל
30 הָאֲנָסִין הַגְּדוֹלִים, כְּגוֹן שְׁבִירָה וְשְׁבִיָּה וּמֵתָה
31 וּנְטִרָפָה, אוֹ שְׂאֵבֵד הַדָּבָר בְּסִפְיָה שֶׁשְׁבַּעָה בֵּינָם²⁰, אוֹ
32 נִלְקַח בְּלִסְטִים מִזֵּינ²¹, וְכֹל כַּיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ מְשַׁאָר
33 אֲנָסִין הַגְּדוֹלִים²².

והשוכר. ולמדו זה (שם צה.) משואל שכתוב בו "וכי ישאל" בוא"ו והיא מחברת פרשת שואל עם הפרשיות שקדמו לה, ואנו למדים מסמיכות הפרשיות שכדין השואל כן דיין שאר השומרים, כשם ששואל בבעלים פטור - כן שאר השומרים בבעלים פטורים. (31) בכל השומרים כמו בשואל.

- ד. כָּל שׁוֹמֵר שֶׁפָּשַׁע בְּתַחֲלָתוֹ, אֵף עַל פִּי שְׁנָאֲנָס ¹⁹
בְּסוּפוֹ - חֵיב, כִּמּוֹ שֶׁיִּתְבָּאֲרָא. ³² וְאִין הַשְׁוֹאֵל רִשְׁאִי ²⁰
לְהִשְׁאִיל. ³³ אֶפְלוּ שְׁאֵל סִפְר תּוֹרָה, שֶׁפֶל שְׁקוּרָא בּוֹ ²¹
עוֹשֶׂה מַצָּוָה - לֹא יִשְׁאִילֵנוּ לְאַחֲרָא. ³⁴ וְכֵן אִין הַשְׁוֹכֵר ²²
רִשְׁאִי לְהִשְׁפִּיר. אֶפְלוּ הַשְׁפִּירוּ סִפְר תּוֹרָה - לֹא ²³
יִשְׁפִּירֵנוּ לְאַחֲרָא. ³⁵ שְׁהִירֵי זֶה אוֹמֵר לוֹ: אִין רְצוֹנִי ²⁴
שִׁיהִי פְקֻדוֹנִי בִיד אַחֲרָא. ³⁶ עֶבֶר הַשְׁוֹמֵר ³⁷ וּמִסֵּר ²⁵
לְשׁוֹמֵר שֵׁנִי: אִם יֵשׁ עֲדִים שֶׁשְׁמָרָה הַשְׁוֹמֵר הַשֵּׁנִי ²⁶
כְּדֶרֶךְ הַשְׁוֹמְרִין וְנֶאֱמַר ³⁸ - פְּטוֹר הַשְׁוֹמֵר הָרִאשׁוֹן, ²⁷
שְׁהִירֵי יֵשׁ עֲדִים שְׁנָאֲנָס; וְאִם אִין שֵׁם עֲדִים ³⁹ - חֵיב ²⁸
הַשְׁוֹמֵר הָרִאשׁוֹן לְשַׁלֵּם לְבַעֲלִים, מִפְּנֵי שֶׁמִּסֵּר ²⁹
לְשׁוֹמֵר אַחֵר, וְיַעֲשֶׂה הוּא ⁴⁰ דִּין עִם הַשְׁוֹמֵר הַשֵּׁנִי. ³⁰
אֶפְלוּ הִיָּה הָרִאשׁוֹן שׁוֹמֵר חֲנָם, וּמִסֵּר לְשׁוֹמֵר שְׁכָר ⁴² ³¹
- חֵיב; שְׁהִירֵי יֵשׁ לְבַעַל הַחֶפֶץ לוֹמֵר לוֹ: אַתָּה נֶאֱמַן ³²
אֶצְלִי לְהַשְׁבֵּעַ, וְזֶה אֵינוֹ נֶאֱמַן ⁴³. לְפִיכָךְ, אִם הִיָּה ³³
דֶּרֶךְ הַבַּעֲלִים לְהַפְקִיד תְּמִיד ⁴⁴ דְּכָר זֶה ⁴⁵ אֶצְלֵי הַשְׁוֹמֵר ³⁴
הַשֵּׁנִי - הִרִי זֶה הַשְׁוֹמֵר הָרִאשׁוֹן פְּטוֹר מִלְשַׁלֵּם; ³⁵
שְׁהִירֵי הוּא אוֹמֵר לְבַעֲלִים: זֶה הַדְּבָר שֶׁהַפְקָדָתָם ³⁶
אֶצְלִי אוֹ הַשְׁאֲלָתָם, אֶמְשֶׁ ⁴⁶ הֵייתָם מִפְּקִידִין אוֹתוֹ ³⁷
אֶצְלֵי זֶה שֶׁהַפְקָדָתִי אֵינִי ⁴⁷ אֶצְלוֹ. ⁴⁸ וְהוּא ⁴⁹ שְׁלֹא יִמְעַט ³⁸
שְׁמִירָתוֹ. כִּי־צַד יִמְעַט שְׁמִירָתוֹ ⁵⁰? כְּגוֹן שֶׁהִיָּה מִפְּקֵד ³⁹
אֶצְלוֹ בְּשָׁכָר ⁵¹, וְהַפְקִידוֹ אֶצְלֵי אוֹתוֹ הַשֵּׁנִי בְּחָנָם; אוֹ ⁴⁰
שֶׁהִיָּה שְׁאוֹל אֶצְלוֹ, וְהַפְקִידוֹ אֶצְלֵי אוֹתוֹ הַשֵּׁנִי ⁴¹
בְּשָׁכָר. הוּאִיל וּמְעַט שְׁמִירָתוֹ ⁵² - פּוֹשֵׁעַ הוּא ⁴²
וּמִשְׁלֵם ⁵³. אֵף עַל פִּי שֶׁשְׁאֵל אוֹ שֶׁשְׁכָר בְּבַעֲלִים ⁵⁴ - ⁴³
הִרִי הוּא הוֹצִיא הַדְּבָר הַשְׁמֹר מִיָּדוֹ לְיַד שׁוֹמֵר ⁴⁴
אַחֲרָא. ⁵⁵ ⁴⁵

(32) בפרק ד מהלכות שאלה ופיקדון הלכה ג.
(33) תוספתא בבא מציעא פרק ג, הלכה א: "אין השואל רשאי להשאיל ואין השוכר רשאי להשכיר וכו' ולא זה שמפקדים אצלו רשאי להפקידם אצל אחר אלא אם כן נתן לו בעל הבית רשות". ודין זה מנמק רבינו בסמוך, מפני שאנו אומרים, שאין רצונו של המפקיד שיהא פקדונו ביד אחר. (34) ואין אנו אומרים "ניחא ליה לאינש דתייעביד מצוה בממוניה" (אין אנו אומרים "רצונו של אדם שתיעשה מצוה בממונו") במקום שיש לחשוש לאיבוד הספר, שהרי אין השני נאמן על הבעלים שייזהר שלא יפסיד כשישתמש בו (גמרא שם כט:). (35) שם. (36) גיטין כט. (37) על רצון הבעלים. (38) ואין בעל הפיקדון יכול לבוא בטענה שאין השומר השני נאמן עליו בשבועה (ראה בסמוך) שבמקום שיש עדים אין השומר צריך שבועה (רי"ף בבא מציעא לו). וטענתו של בעל הפיקדון "אין רצוני שיהיה פקדוני ביד אחר" כוחה יפה רק לאסור על השומר

והוא גניבה ואבירה, כי הגניבה והאבירה באה מפני שלא שמר שמירה מעולה, והנזקים שאין תחבולה למונעם, והם שבורה ושבוייה ומתה, הם מכיס בעל הממון. (19) בפרק א מהלכות שאלה ופיקדון הלכה א. (20) בבא מציעא כט: (21) שם, וצג: (22) שהצלחם כרוכה בסכנה.

- ג. הַמְּפַקֵּד ²³ אֶצְלֵי חֵבְרוֹ, בֵּין בְּחָנָם בֵּין בְּשָׁכָר, אוֹ ¹
הַשְׁאִילוֹ אוֹ הַשְׁפִּירוֹ, אִם שְׁאֵל הַשְׁוֹמֵר אֶת ²
הַבַּעֲלִים ²⁴ עִם הַדְּבָר שֶׁלָּהֶן אוֹ שְׁכָרָן - הִרִי הַשְׁוֹמֵר ³
פְּטוֹר מִכְלוּם. ²⁶ אֶפְלוּ פָּשַׁע ²⁷ בְּדָבָר שֶׁשִּׁמֵּר וְאֶבֶד ⁴
מִחֲמַת הַפְּשִׁיעָה - הִרִי זֶה פְּטוֹר. שְׁנָאֲמַר ²⁸: אִם ⁵
בַּעֲלִיו עִמּוֹ לֹא יִשְׁלֵם, אִם שְׁכִיר הוּא כָּא בְּשָׁכָר. ⁶
בְּמָה דְּכָרִים אֲמֹרִים? כְּשֶׁשְׁאֵל הַבַּעֲלִים אוֹ שְׁכָרָן ⁷
בַּעַת שְׁנִטְלָה הַחֶפֶץ, אֵף עַל פִּי שֶׁאִין הַבַּעֲלִים שֵׁם ⁸
עִמּוֹ בַּעַת הַגְּנֵבָה וְהַאֲבָדָה אוֹ בַּעַת שְׁנָאֲנָס. אֲבָל נִטְלָה ⁹
הַחֶפֶץ וְנַעֲשֶׂה עָלָיו שׁוֹמֵר תַּחֲלָה, וְאַחֵר כֶּף שְׁכָר ¹⁰
הַבַּעֲלִים אוֹ שְׁאֵלָן, אֵף עַל פִּי שֶׁהִיוּ הַבַּעֲלִים עוֹמְדִין ¹¹
שֵׁם בַּעַת שְׁנָאֲנָס הַדְּבָר הַשְּׁמֹר - הִרִי זֶה מִשְׁלֵם; ¹²
שְׁנָאֲמַר: בַּעֲלִיו אִין עִמּוֹ שְׁלֵם יִשְׁלֵם. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה ¹³
לְמִדּוֹ ²⁹: הִיָּה עִמּוֹ בְּשַׁעַת הַשְׁאֲלָה, אֵף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ ¹⁴
בַּעַת הַגְּנֵבָה וְהַמִּיתָה - פְּטוֹר; לֹא הִיָּה עִמּוֹ בְּשַׁעַת ¹⁵
הַשְׁאֲלָה, אֵף עַל פִּי שֶׁהִיָּה עִמּוֹ בַּעַת הַמִּיתָה אוֹ ¹⁶
הַשְּׁבִיָּה - חֵיב. וְהוּא הִדִּין לְשֹׂאֵר הַשְּׁוֹמְרִין ³⁰, שֶׁכֵּלָן ¹⁷
בְּבַעֲלִים פְּטוּרִין. אֶפְלוּ פְּשִׁיעָה בְּבַעֲלִים - פְּטוּר ¹⁸
³¹

(23) דין שאלה בבעלים שנינו במשנה שם צד. ובגמרא שם (צה.) למדו שהוא הדין בשומרים. (24) בעל החפץ שהופקד או השואל. (25) לאו דוקא לעשות באותה עבודה עצמה, אלא אפילו קיבלו עליהם לעשות איזו שהיא מלאכה אחרת אצל השואל או השוכר (ברייתא שם צה.). (26) מלשונו משמע, שפטור גם משבועת השומרים (ראה למעלה הלכה ב) ואפילו משבועה שאינו ברשותו. ובקצות החושן סימן רצא אות יח מסתפק בזה והביא ראייה מתוספות בבא קמא נז: דיבור המתחיל ונמצא, שחייב בשבועה וביירושלמי שבועות פרק ה נחלקו אמוראים בדבר. אולם בנתיבות המשפט שם ביאורים סעיף קטן לד, פסק שחייב שבועה שלא שלח בו יד ושאינו ברשותו. (27) מחלוקת רב אחא ורבינא שם. ופסק רבינו לקולא לנתבע, שאין להוציא ממון מספק (ראה הגהות מיימוניות כאן). (28) בשואל. (29) כלומר, דין זה אינו מפורש בתורה, אלא נמסר איש מפי איש עד משה רבינו לדרוש כך מן הכתוב. שם צה: דרשו: כתוב אחד אומר "בעליו אין עימו שלם ישלם" ומשמע שלא היה לא בשעת שאלה ולא בשעת האונס, אבל היה באחד מהם פטור; וכתוב אחד אומר: "אם בעליו עימו לא ישלם", ומשמע שצריך שיהיה עימו בשעת שאלה ובשעת האונס, אבל אם היה באחד מהם חייב. ומוכרחים אנו לפרש שהמלה "עימו" מובנה באחת מהם - או בשעת שאלה או בשעת האונס - ולא פירשה תורה איזו פוטרת ואיזו אינה פוטרת. ומסתבר, ששעת שאלה היא הפוטרת, שהרי היא הגורמת חובת האונס והטיפול בפרה ומזונותיה. (30) שומר חנם, שומר שכר

"שומר שכר"). ואף על פי שבבעלים פטור לגמרי יש בזה מיעוט בשמירתו, מפני ששמירה בבעלים פוטרת רק מן התשלומים בלבד, אבל לא מחובת שמירה מעולה (נתיבות המשפט שם סעיף קטן ל').

- ה. ואם הביא השומר השני הראיה שִׁפְטָר בָּהּ
שׁוֹמֵר רֹאשׁוֹן פָּדִין שְׁמִירָתוֹ - הָרִי זֶה פְּטוּר⁵⁶.
פִּיֶּצֶד? שׁוֹמֵר שָׂכָר שֶׁנֶּתַן הַבְּהֵמָה הַשְּׁמוּרָה אֶצְלוֹ
לְשׁוֹמֵר חֲנָם, אִם הֵבִיא הַשְּׁמוֹר הַשְּׁנִי עֲדִים שְׁמִתָּה
הַבְּהֵמָה פְּדֻקָּה - הָרִי הַשְּׁמוֹר הָרֹאשׁוֹן פְּטוּר. וְכֵן
כָּל פִּיּוּצָא בְּזֶה⁵⁷.

(56) כמבואר לעיל הלכה ד שבמקום שיש עדים שנאנס פטור השומר הראשון אפילו כשאין דרכו של בעל הפיקדון להפקיד אצל השני, וכן אין לחייבו מצד "תחילתו בפשיעה וסופו באונס", מפני שדין תחילה בפשיעה וסופו באונס חייב לא נאמר, אלא כשיש איזה שהוא קשר סיבתי בין הפשיעה ובין האונס וכאן המדובר כשאין לייחס לפשיעה שום סיבה לאונס שבא בסוף (ש"ך חושן משפט סימן רצא סעיף קטן מו וראה לחם משנה). (57) באונס שהיה פוקד גם את השומר הראשון, כגון שבא גייס ושדד כל העיר.

- ו. שׁוֹמֵר שְׁמֶסֶר לְשׁוֹמֵר אַחֵר⁵⁸, וְהוֹסִיף בְּשְׁמִירָתוֹ, וּמִתָּה - הַהֲנָאָה⁵⁹ לְבַעֲלִים. פִּיֶּצֶד? הַשׁוֹכֵר פָּרָה מִחֲבֵרוֹ וְהִשְׁאִילָהּ לְאַחֵר, וּמִתָּה פְּדֻקָּה⁶⁰ בִּיד הַשְּׁוֹאֵל, הוֹאִיל וְהִשְׁאִיל חֵיב כָּל - יַחֲזִירוֹ דָּמִי הַפָּרָה לְבַעֲלִים; שְׁאִין זֶה הַשׁוֹכֵר עוֹשֶׂה סְחֹרָה בְּפָרָתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ⁶¹. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזֶה. הִיא בִּידוֹ פְּקֻדוֹן, וְשִׁלְחוֹ בִּיד אַחֵר לְבַעֲלִיו, הוֹאִיל וְהַשְּׁמוֹר הָרֹאשׁוֹן חֵיב בְּאַחֲרִיּוּתוֹ⁶² עַד שְׁיָגִיעַ לֵיד הַבַּעֲלִים, אִם בָּא לְחֹרֵר וְלִחְזֹר הַפְּקֻדוֹן מִיד הַשְּׁמוֹר הַשְּׁנִי - מִחֲזִיר⁶³. וְאִם הִחֹק הַשְּׁמוֹר הָרֹאשׁוֹן בְּפָרָתוֹ⁶⁴ - אִינוֹ יָכוֹל לְחֲזֹר הַפְּקֻדוֹן מִיד הַשְּׁמוֹר הַשְּׁנִי⁶⁵, אֶף עַל פִּי שְׁעָדִין הַפְּקֻדוֹן בְּאַחֲרִיּוּתוֹ שֶׁל רֹאשׁוֹן⁶⁶.

(58) כגון שנתנו הבעלים רשות לשומר למסור את השמירה לאחרים (ש"ך חושן משפט סימן שז סעיף קטן ב). (59) כשאירע הפסד שהשני חייב לשלם והראשון פטור. (60) בפני עדים או שביכולת הראשון לישבע שהאונס אירע בנוכחותו, כי אין הדבר מתקבל על הדעת, שהשני יסכים להישבע שמתה כדרכה, שהרי לא ירוויח כלום בזה. (61) כדברי רבי יוסי בבבא מציעא לה: ונחלקו חכמים בדין זה: תנא קמא אומר יישבע השוכר למשכיר (במקרה שהאונס אירע בנוכחותו וביכולתו להישבע) שמתה כדרכה (ופטור כי השוכר אינו חייב באונסין), והשואל ישלם לשוכר. אמר רבי יוסי כיצד הלה עושה סחורה בפרתו של חברו? "אלא תחזור פרה לבעלים", כלומר, הרי הפרה אינה של השוכר ואיך אתה דן שהשואל ישלם לשוכר כאילו הוא בעל הפרה, אלא אנו דנים את השוכר, כאילו השאל את הפרה בשליחות המשכיר ומעתה - המשכיר הוא בעל דינו של השואל (רא"ש שם). (62) של הפיקדון בדרך לבית הבעלים, אבל אם היה בעל הפיקדון רגיל להפקיד

לכתחילה למסור לשומר אחר, אבל אם עבר ומסר אינו חייב לשלם (לחם משנה). (39) ויש כאן חיוב שבועה. (40) השומר הראשון. (41) משביעו שבועת השומרים. (42) והוסיף בזה שמירה, ששומר שכר חייב לשמור שמירה יותר מעולה משמירת שומר חנם. (43) בשבועה. כדברי רבא (שם לו:). ומכיוון שהראשון אינו יכול להישבע, שהרי אינו יודע אם אמת הדבר שנאנסה - חייב הראשון לשלם לבעלים. ומזה יוצא שאם הראשון ראה את האונס - הרי זה נשבע ופטור (מגיד משנה). (44) לעיתים קרובות. (45) כערכו של פיקדון זה. (46) לאו דוקא "אמש" והכוונה - לפני זמן קצר. (47) כלומר, לא חל שום שינוי בנאמנותו ובמצבו של השומר השני, שאין הדבר מצוי שתשתנה בן-לילה נאמנותו של אדם, ואם נשתנה נאמנותו, שנעשה חשוד, או שנשתנה מצבו - שנעשה עני, אין השומר הראשון יכול לפטור את עצמו בטענה שהבעלים היו רגילים להפקיד אצלו (כסף משנה). (48) ויישבע השני ויפטור (רי"ף שם). (49) מה שאמרנו שאם היו הבעלים רגילים להפקיד אצל השני פטור הראשון. (50) ויהא הראשון חייב, אפילו שמסרו למי שהבעלים רגילים להפקיד אצלו. (51) בתורת שכירות, ושוכר דינו כשומר שכר שחייב לשלם בגניבה ואבידה (נתיבות המשפט סימן רצא סעיף קטן כט). (52) והרי המפקיד גילה דעתו במה שמסרו לשומר שכר שרוצה בשמירה יותר מעולה משמירת שומר חנם. וכן אם מסרו לשואל גילה דעתו שרוצה בשמירת שואל שהיא יותר מעולה משמירת שוכר. (53) אפילו אם השני טוען שאירע אונס שהראשון אינו חייב בו, כגון מתה כדרכה בשומר שכר שמסר לשומר חנם או מתה מחמת מלאכה בשואל שמסר לשוכר ונשבע על זה - אין שבועתו פוטרת את הראשון מתשלומים, מפני שהמפקיד יכול לטעון: לא התחייבתי כלל לקבל את שבועתו של השני. אמנם אמרנו למעלה, שברגיל להפקיד אצל השני אין המפקיד יכול לטעון שאינו מאמין לשני בשבועה, אבל זה נאמר כשלא מיעט בשמירתו ומתקבל על הדעת, שהמפקיד מסכים מראש למעשה המסירה וקיבל על עצמו גם לגבי השני, דיני השמירה שקבעה התורה לגבי שומר מסוג זה, וכאילו נעשה השני שומרו של הבעלים, ולפיכך מחובת המפקיד להאמין לשני בשבועה כמו לראשון, אבל במקום שמיעט שמירתו לא נעשה השני כשומרו של הבעלים, שהרי הבעלים לא היו מסכימים למסירה זו ואנו מגדירים אותה כפשיעה מצד הראשון, ולפיכך, אין מחובת המפקיד להאמין לשני בשבועה (נתיבות המשפט שם סעיף קטן לא). (54) ואמרנו למעלה בהלכה ג, שפשיעה בבעלים פטור, שהתורה פטרה אותו מכל תשלום שהוא. (55) ופשיעה בבעלים פוטרת רק מאירועים ברשותו של הראשון שהבעלים נשכרו או נשאלו לו ביחד עם הבהמה, ואינה פוטרת מאירועים שברשות השני, שלא נשכר או נשאל לו, ולפיכך הראשון חייב על האירוע שברשות השני (מגיד משנה), ואין לפרש שהמדובר בשואל שמסר לשומר שכר, מפני ששומר שכר אסור לו להשתמש בפיקדון ולפיכך חייב במתה מחמת מלאכה ויוצא מזה שאין לך כל מאורע שהוא, ששניהם פטורים בו (נתיבות המשפט שם סעיף קטן כט. ובהתאם לביאורו זה הוא מגיה בשולחן ערוך שם סעיף כו "שוכר" במקום

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ובהיארור בזה, שתקנה זו היא ככל הגזירות והסייגים שנתחדשו בימי בית שני מצד ירידת הדורות, ובדורות שלפניו לא היה צורך בהגזירות, ורק אחר ירידת הדורות הוצרכו חכמים לתקן סייגים וגזירות, כולל התקנה להיות שומר חנם נשבע על ההקדשות.

(על פי י"ן מלכות' ספר משפטים סימן ב)

(2) שנתבאר בפרק א. (3) נתמעט. (4) שאינם דבר המיטלטל ככסף וכלים. (5) שכתוב בהם "והתנחלתם אותם לרשת אחוזה" (ויקרא כה, מו) - הוקשו לאחוזה. (6) שאינם אלא לראיה (הוכחה) למה שכתוב בהם, וכשנדע בירור הראיה - לא יהיה לשטר ערך, שאין לגופו שווי ממון ככסף וכלים. בבבא מציעא נז: למדו כל זה במידת כלל פרט וכלל (אחת משלוש עשרה המידות שהתורה נדרשת בהן): "כי יתן איש אל רעהו" - כלל (משמע - כל דבר שהוא), "כסף או כלים" - פרט (משמע כסף או כלים בלבד), "לשומר" - חזר וכלל (משמע - כל דבר שאפשר לשמרו), כלל ופרט וכלל, אי אתה דן אלא כעין הפרט. פירוש, התורה התכוונה לכל דבר הדומה לדברים שזכרו בפרט, היינו דבר המיטלטל ממקום למקום וגופו ממון. (7) והקדש - אינו רעהו (שם). (8) שאינם בכלל "רעהו" (מכילתא משפטים). (9) שם נו. במשנה. (10) אמנם הוזכרו במשנה רק שומר חנם ושומר שכן, אבל הוא-הדין לשוכר ושואל. השוכר נתבאר בפרק א, ה' ב, שדינו כשומר שכן, והשואל הוקש דינו לדיני שומר חנם ושומר שכן הכתובים בפרשה הסמוכה לו, במה שכתוב בו: "וכי ישאל" בוא"ו החיבור (רא"ש שבעות פרק ו' ס' כד - וראה לעיל בפ"א הערה יב). וכן כתב רבינו בתחילת ההלכה, שדין זה הוא בארבעת השומרים. ובפירושו למשנה בשבעות מב: מבאר רבינו למה לא הוזכרו השוכר והשואל: שהוא מפני שכללו במשנה זו בדין הקרקעות וכו' גם דין ההקדש, ובהקדש אין מקום להזכיר דין שואל ושוכר, שהרי אסור בהם שאלה ושכירות, ולכן לא הוזכרו גם בדיני הקרקעות וכו'. (11) ושומר שכן לא הפסיד את שכרו (מגיד-משנה). (12) בקנין סודר, שיהא חייב כדין שמירת מטלטלין. (13) ב"מ נח.

אצל השליח ונפטר המשלח מאחריות הפיקדון (כמבואר לעיל הלכה ד), אינו יכול להחזיר הפיקדון (מגיד משנה). (63) כלומר, לא יצא הפיקדון מרשותו ולא זכו הבעלים בפיקדון במה שמסרו לשליח. ואף על פי שבמלוה הדין שהשליח זכה למלוה (ראה פרק ט"ז מהלכות מלוה ולוה הלכה ב) אין הדין כן בפיקדון, מפני שאנו אומרים שאין רצונו של המפקיד בזכיית השליח, כדי שלא תסולק אחריותו של הנפקד, ויהא פיקדונו ביד אחר (גיטין יד.). (64) בפיקדון זה, שהבעלים כבר תבעוהו לשומר להחזיר הפיקדון וכפר. (65) שבמקרה זה מתקבל על הדעת שרצונו של המפקיד להוציאו מתחת יד השומר הזה ולפיקדן זכה בפיקדון כשהגיע ליד השליח (גיטין שם). (66) ברייתא שם. ורש"י מנמק, מפני שהמפקיד לא ציווה לשלוח לו על ידי השליח.

יום חמישי י"א שבט ה'תש"פ

פרק ענין

(1) יבאר שדין ארבעת השומרים אינו אלא במטלטלין, ולא בעבדים, ולא בקרקעות ולא בהקדשות, ודין שתיקנו משיכה בשומרים, ודין תנאי בארבעה שומרים, ודין קטן שהפקיד, ודין שומר שטען החזרתו, או לא קיבלתי עלי כלל שמירת החפץ.

- 1 א. שלשה דינים האמורים בתורה בארבעה
- 2 השומרים, אינן אלא במטלטלין של ישראל ושל
- 3 הדין. שנאמר: כסף או כלים וכל בהמה - ויצאו
- 4 קרקעות. ויצאו העבדים, שהקשו לקרקעות. ויצאו
- 5 השטרות, שאין גופן ממון. ויצאו הקדשות,
- 6 שנאמר: כי יתן איש אל רעהו. ויצאו נכסי עובדי
- 7 פועלים. מכאן אמרו חכמים: העבדים והשטרות
- 8 והקרקעות וההקדשות - שומר חנם שלהן אינו
- 9 נשבע, ונושא שכן או שוכר אינו משלם. ואם
- 10 קנו מדור - חייב באחריותו.

~ נקודות משיחות קודש ~

"שלושה דינים האמורים ... אינם אלא במטלטלין..."

"...יצאו קרקעות ויצאו העבדים שהקשו להקדשות, ויצאו השטרות שאין גופן ממון, ויצאו ההקדשות .. שומר חנם שלהם אינו נשבע ונושא שכן או שוכר אינו משלם". וממשיך בהלכה ב' "ותקנו חכמים שנשבעין על ההקדשות שבועת השומרים כעין של תורה, כדי שלא יזלזלו בהקדשות".

וצריך להבין, הזהירות שלא לזלזל בקדשים הוא עניין מפורש בתורה שלא יקרב זר לעבודת המקדש, היינו שלא יזלזלו בקדשים.

והלא התורה פטרה שומר חנם משבועה על ההקדשות, ומה טעם ראו חכמים להוסיף ולתקן שבועה על ההקדשות.

- 11 ב. ותקנו חכמים, שנשבעין על ההקדשות שבועת
- 12 השומרים כעין של תורה, כדי שלא יזלזלו
- 13 בהקדשות.

(14) שם. (15) בנקיטת חפץ. כלומר, נשבע כשספר תורה בזרועו. ראה פ"א מהל' שבועות ה' ח.

- 14 ג. יראה לי, שאם פשע השומר בעבדים וכיוצא
- 15 בהן - חייב לשלם. שאינו פטור. בעבדים
- 16 וקרקעות ושטרות אלא מדין גנבה ואבדה ומתה
- 17 וכיוצא בהן, שאם היה שומר חנם על מטלטלין
- 18 ונגנבו או אבדו - ישבע, ובעבדים וקרקעות
- 19 ושטרות - פטור משבועה; וכן אם היה שומר
- 20 שוכר, שמשלם גנבה ואבדה במטלטלין, פטור
- 21 מלשלם באלו; אבל אם פשע בה - חייב לשלם.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום חמישי י"א שבט - ספר משפטים - הלכות שכירות קצה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

28) שנתבשל כל צרכם, ואינם צריכים לקרקע כלל.
29) כחכמים (שבועות מב: במשנה, ובדף מג. בגמרא).
30) כלומר, דין זה אינו אלא כשסרו בתורת שמירה, שאינו מוסרו לתולשם אלא לשומרם כמו שהן מחוברים בקרקע, לכן אפילו ענבים העומדות להיבצר דינם כקרקע, אבל בדין מקח וממכר דינם אנו את הענבים העומדות להבצר כדין מטלטלין, שהרי מכרם על-מנת לתולשם. ראה פ"א מהלכות מכירה הי"ז, לענין קנין ואונאה. ומגיד-משנה וספד-משנה שם, וראה גם רבינו בפ"ה מהלכות טוען ונטען ה"ד לענין שבועה. וראה פירוש המשנה לרבינו, בשבועות שם.

ה. הפקיד הקדש ואחר כך פדהו³¹, והרי הוא חלין
בעת שנטלו מיד השומר³²; או שהשאלו חלין,
ואחר כך הקדישו³³ והוא ביד השואל; וכן עובד
כוכבים שהפקיד ואחר כך נתגיר - כל אלו אין בהן
כל דיני השומרים, עד שתהיה תחלתן וסופן נכסי
הדיוט ונכסי ישראל³⁴.

31) והוא ביד השומר. 32) כשהשומר מחזיר הפקדון, ואירע בפקדון אונס שבורה ברשות השומר. 33) המשאל. 34) מכילתא דרשב"י משפטים כב, ו: אין לי אלא בזמן שנתן לו הקדש. . . . נתן לגיזבר הקדש ופדאו וחולין והקדישן מנין. . . . אין לי. . . . או שנתן לו הגוי ואחר-כך נתגיר - תלמוד לומר: "עד האלהים יבוא דבר שניהם" - כשתהא שעת תביעה לשעת נתינה שוה.

ו. אחד האיש ואחד האשה בדין השומרים³⁵, בין
שהיה הדבר השומר של אשה או שהיה ביד האשה.

35) מכילתא דרשב"י שם ט. "כי יתן איש" אין לי אלא
איש, אשה מנין? תלמוד לומר "ישלם" בין איש ובין
אשה.

ז. קטן שהפקיד ביד גדול או השאלו - הרי זה
הגדול נשבע שבועת השומרים לקטן³⁶. הורו
רבנן³⁷, שאין זה נשבע בטענת הקטן³⁸ כדי
שנאמר: אין נשבעין על טענת קטן³⁹; שכל
השומרים - שבועתן שבועת שמה היא⁴⁰.

36) ואין זה מנוגד למה ששינוי (שבועות לח:): "אין נשבעין
על טענת חרש שוטה וקטן" כמבואר בסמוך. 37) הכוונה
להר"י מיגש, בחידושיו לשבועות מ. 38) לא טענתו של
הקטן מטילה השבועה על השומר. 39) כדי שיחול על זה
הכלל שאין נשבעין על טענת קטן, אלא התורה הטילה
חובת שבועה לא מכוח הטענה. 40) וטענת 'שמה' אין
כוחה יפה לחייב שבועה, ולפיכך שבועת השומרים נשבעים
גם לקטן (ראה ראב"ד, ומגיד-משנה).

ח. בדרך שתקנו חכמים משיכה בלקוחות⁴¹, כך
תקנו משיכה בשומרים⁴². האומר לחברו: שמר לי
זה, ואמר לו: הנה לפניי⁴³ - הרי זה שומר חנם⁴⁴.
אמר לו: הנה לפניי, או הנה סתם⁴⁵, או שאמר לו:
הרי הבית לפניי⁴⁶ - אינו לא שומר חנם ולא שומר
שכר⁴⁷, ואינו חייב שבועה כלל; אבל מחירים⁴⁸ על

1 שכל הפושע - מזיק הוא²¹, ואין הפרש בין דין
2 המזיק קרקע לדין המזיק מטלטלין. ודין אמת הוא
3 זה למבינים, וכן ראוי לדון. וכן הורו רבותי²²:
4 שהמוסר פרמו לשומר, בין באריסות²³ בין
5 בשמירות חנם, והתנה עמו שיחפר או יזמר²⁴ או
6 יאבק²⁵ משלו, ופשע ולא עשה - חייב²⁶ כמי
7 שהפסיד בידים²⁷. וכן כל פיוצא בזה שהפסיד
8 בידים - חייב על כל פנים.

16) קרקעות ושטרות. 17) כלומר, לא פטרה התורה את
השומר. 18) אונסים גדולים. 19) כלומר, מה שמיעטה
תורה קרקעות וכו' הכוונה לחיובים הנובעים מתורת
שמירה, כגון בשומר חנם שהטילה עליו התורה שבועה
ששמר כדרך השומרים, ובקרקעות נאמן בלא שבועה, אבל
כשידוע לנו ע"י עדים או בהודאתו שפשע - חייב לשלם
(כמבואר בסמוך). 20) בקרקעות וכו'. 21) ולא פטרה
תורה את השומר בקרקעות וכו' אלא מדיני שמירה, כלומר,
פטרה אותו מן השבועה שלא פשע, ומתשלום הפסדים
הבאים כתוצאה ממיעוט שמירה, כגון גניבה ואבידה,
שאילו שמרו שמירה מעולה היה מונע ההפסד, אבל פשיעה
שהיא תוצאה מחוסר שמירה - החיוב אינו מדיני שמירה
בלבד, שהרי במה שסילק שמירתו - שקיבלו עליו בפירוש
- גרם להפסד ואבדן הפקדון ויש לדנונו כמזיק. ואף שיש
ללמוד דין זה כשנדייק בלשון המשנה (בבא-מציעא נו:):
"שומר חנם אינו נשבע, שומר שכר אינו משלם" ולא כללו
דין שומר חנם ושומר שכר ביחד, ושניהם אינם משלמים
(ומשמע ששומר חנם פטור רק מהשבועה שחייבתו תורה)
במטלטלין, אבל על הפשיעה המחייבת תשלומין - גם
בקרקעות חייב (ראה מגיד-משנה, וכן הוא בפירוש רש"י
על המשנה שם), מכל-מקום כתב רבינו: "יראה לי", מפני
שהוכחה זו אינה ברורה, שיש לומר, שהמשנה נוסחה
על-פי דיני שומר חנם ושומר שכר האמורים בתורה,
כלומר, מה שנאמר בתורה בשומר חנם שחייב בשבועה -
בקרקעות פטור, ומה שנאמר בשומר שכר שמשלם על
גניבה ואבידה - בקרקעות פטור, אבל בדין עצמו אין הבדל
בין שומר חנם לשומר שכר, ושניהם פטורים מכל חיוביהם
בקרקעות, אפילו על הפשיעה (ראה רא"ש בפרק הזהב סי'
כא) ולכן מבסס רבינו את הדין על סברא, וכתב: "יראה
לי". ואמנם חלוקים כמה מן הראשונים על סברת רבינו,
ואומרים שאין לדון את הפושע כמזיק המפסיד בידים ממש
(ראה השגת הראב"ד כאן, ורא"ש שם). 22) הכוונה
להר"י מיגש, בחידושיו למסכת שבועות מב: 23) המקבל
שדה לשומרה בשכר חלק מן הפירות כפי מה שתוציא
השדה. 24) לכרות את הענפים היבשים או שגדלו יותר
מדאי. 25) לפזר אבק על שרשי האילנות. 26) את
ההפסד שגרם לעצי הכרם במה שלא עיבדו (מגיד-משנה).
27) שהפושע - כמזיק הוא.

9 ד. המוסר לחברו דבר המחפר לקרקע לשמר, אפילו
10 הרי ענבים העומדות להפצר²⁸ - הרי הן פקדונות²⁹
11 בדין השומרים³⁰.

אבל "פחות מפרוטה אינו ממון ואין בית דין נזקקין לו" לשון רבינו בהלכות טוען ונטען פ"ג ה"ו. (55) כלומר, ואפילו טוען על כל מה שהופקד אצלו 'נאנסו' חייב שבועה. - כרבי חייא בר יוסף (בבא־קמא קז.) ולא כרמי בר חמא (שם) האומר שאין השומר מתחייב בשבועה אלא במקום שהופקדו אצלו שלשה דברים, באחד כפר, ובאחד הודה, ובאחד טוען נאנס, שהשומרים צריכים כפירה במקצת והודאה במקצת. פסק כרבי חייא בר יוסף, כסתירת הסוגיא בבבא־בטרא ע.

ט. מתנה שומר חנם להיות פטור משבועה,
והשואל - להיות פטור מלשלם⁵⁶. וכן מתנה בעל
הפקדון על שומר חנם או נושא שכר ושוכר להיות
חביבין בכל פשואל⁵⁷. שכל תנאי בממון או בשבועות
של ממון⁵⁸ - קנס, ואין צריך קנין⁵⁹ ולא עדים⁶⁰.

(56) בבא-מציעא צד. (57) שם. (58) כרבי יהודה (שם), האומר שבדבר שבממון - אדם מתנה על מה שכתוב בתורה ותנאו קיים, שהממון ניתן למחילה, והתנאי הוא כמחילה. (59) כרבי יוחנן (שם) האומר אפילו בשלא קנו מידו "בההיא הנאה דקא נפיק ליה קלא, דאיניש מהימנא הוא, גמר ומשעביד נפשיה" (מפני ההנאה שיוצא עליו שם כאדם נאמן - הוא מתחייב ומשעבד עצמו), כלומר, אין הקנין משמש אלא לגילוי הסכמתם הגמורה של שני הצדדים, ולכן אין כאן צורך בקנין, שגם בלי הקנין אנו קובעים שהשומר קיבל על עצמו את ההתחייבות הזאת מרצונו המלא, בגלל ההנאה שמתפרסם כאדם נאמן. (60) שבמקום ששניהם מודים - אין צורך בעדים, שאין העדים בדבר שבממון אלא מפני השקרנים (קידושין סה:). כלומר שתהא אפשרות להוכיח ששיקרו.

י. טָעַן זֶה ⁶¹: שֶׁהָיָה שָׁם תְּנַאי ⁶², וְהַשּׁוֹמֵר אֹמֵר: לֹא
הָיָה שָׁם תְּנַאי - נִשְׁבַּע הַשּׁוֹמֵר שֶׁבִּזְמַנְהוּ שָׁבוּעַת הַשּׁוֹמְרִין ⁶³,
וּמִגִּלְגָּל ⁶⁴ בָּהּ שְׁלֹא הָיָה שָׁם תְּנַאי.

(61) המפקיד. (62) שהתחייב השומר להיות כשואל. (63) שחייב לישיבע מדין שומר. (64) כל תובע, זכאי לדרוש מהנתבע שנתחייב לו שבועה, שאגב השבועה שחייב בה ישיבע גם על טענות אחרות שלו המחייבות אותו ממון. זה נקרא "גלגול שבועה" (ראה פ"א מהל' טוען ונטען הל' יב).

18 יֵאָמְרוּ אֲנִי וְהָאֱמֹרָה לֹא אֶמְרָתִי
19 אֲלֵא הַנֶּחָל לְפָנֶיךָ, וְלֹא נִעֲשִׂיתִי לוֹ שׁוֹמֵר⁶⁵ - נִשְׁבַּע
20 הַסֵּת⁶⁶ שְׁלֹא קִבְּלוּ⁶⁷ אֲלָא בְּדֶרֶךְ⁶⁸ וְכוּלָּל
21 בְּשִׁבּוּעֹתָ: שְׁלֹא שָׁלַח בּוֹ יָד⁶⁹, וְלֹא אָבְדוּ בְּיָדִים,
22 וְלֹא בִגְרָם שֶׁבִגְרָם לוֹ שִׁיחִיָּה חֵיב לְשִׁלְשֵׁם⁷⁰.

65) כמו שנתבאר למעלה בהל' ח. (66) שבועה שתיקנו חכמי הגמרא (קידושין מג:) לחייב את הכופר בכל. וחלוק דינה משבועת הדיינין שנשבע כשספר-תורה בזרועו, והנשבע היסת אינו אוחז ספר-תורה (ראה פ"א מהל' שבועות הל' ד-ח, יג). ושבועת השומרין נאמרה בתורה כשמודה בעצמו שקיבל הפקדון כטענת המפקיד אלא שנגנב או מת או נשבה. היסת, הוא מלשון הסתה, כלומר חכמים

1 מי שלקח הפקדון שלו ולא יחזירו לבעליו. וכן פל
2 ביוצא בזה. אחד המפקיד או המשאל או המשפיר
3 את חברו בעדים⁴⁹ או שלא בעדים - דין אחד יש
4 להן⁵⁰. כיון שהודה זה⁵¹ מפי עצמו ששמר לו או
5 ששאל ממנו - הרי זה נשבע שבועת השומרים;
6 שאין אומרים 'מגו'⁵² לפטרו משבועה, אלא לפטרו
7 מלשלם⁵³. אפלו היה הדבר השאול או המפקד או
8 המשפיר שהיה פרוטה - הרי זה השומר נשבע עליו⁵⁴,
9 ואין אחד מן השומרים צריך להודיה במקצת⁵⁵.

(41) שהקונה דבר מחבירו, עבר החפץ לידו עם משיכתו
 ראה פ"ב מהל' מכירה הל' טו. (42) משעת פעולת
 המשיכה, אין המפקיד יכול לחזור בו מהסכם השמירה,
 ונתחייב השומר באחריות הפקדון (בבא-מציעא צט.).
 (43) כלומר, ברשותי. (44) שקנה הפקדון לשמירה בקנין
 חצר (ראה פ"ד מהל' מכירה). (45) שם. (46) שם מט:
 (47) שאין בלשונות אלו משמעות קבלת שמירה אלא
 עמדת רשות, כלומר, מרשה לו להניח חפציו ברשותו אבל
 שישמרם הוא בעצמו (שם צט.). (48) מתקנת הגאונים
 הוא, שיש לתובע להטיל חרם במקום שאין חיוב שבועה
 על הנתבע (מגיד-משנה). (49) שעדים מעידים שהפקיד
 אצלו. (50) שניהם אינם נאמנים בלי שבועה, בטענת נגנב
 או נאנס. (51) כלומר, אף זה שהפקידו אצלו שלא בעדים.
 (52) המשמעות המילולית של מילה ארמית זו היא: "מתוך",
 ונתקבלה כמונח משפטי לביטוי שיקול הגיוני כזה: מתוך
 (הואיל) והנתבע יכול היה לטעון טענה שהדין נותן להאמין
 לו, והוא השמיע טענה אחרת - הדעת נוטה להאמין
 לדבריו, שהרי אלמלי רצה לשקר היה יכול לטעון הטענה
 שיש להאמין לו מן הדין. (53) כלומר, לכך אנו מטיילים
 עליו שבועה אף שיש לו "מיגו", שהרי יכול היה לטעון
 טענה אחרת הפוטרת אותו מן השבועה - אם הפקידו אצלו
 שלא בעדים, יכול לכפור קבלת השמירה בכלל ולטעון -
 לא היו דברים מעולם, ואף זה שבעדים, הרי כלל בדינו
 (שבועות מה:): "המפקיד אצל חבירו בעדים אין צריך
 להחזיר לו בעדים", ולכן בידו היה לטעון: "החזרת",
 כמבואר בסמוך הלכה יב שפטורים בטענות אלו משבועת
 השומרים, - מחייבים אותו שבועה, מפני ש"מיגו" מועיל
 לפטרו מתשלומין, שאין לחייב את הנתבע לשלם במקום
 שיש לו "מיגו" המסייע לטענתו, אבל אין לפטור את
 המחויב שבועה ב"מיגו", שהלא השבועה באה לברר
 אמיתות הטענה, ובירור זה עדיף מהבירור של ה"מיגו",
 שאפשר שיודה על האמת מפני חומר איסור שבועת שקר,
 ולפיכך אין לפטור את המחויב לאמת טענתו שבועה אע"פ
 שיש לו "מיגו" (סמ"ע רצו ס"ק א' ובט"ז. מקור דין זה הוא
 מדברי הר"י מיגאש, שבועות מה: עפ"י הסוגיא בבבא-
 בתרא ע.). (54) כדברי הר"י מיגאש (שבועות מ). שלא
 אמרו (שם לח:): "הטענה שתי כסף" אלא בשבועת מודה
 במקצת שהיא באה מפני הטענה ואין טענה פחות משתי
 כסף, אבל לא בשבועת השומרים. וכמו שהוא חייב בדיני
 שמירה על כל פקדון שהוא שוה פרוטה אם יפשע בשמירתו
 - חייב הוא גם בשבועה של כל פקדון שהוא שוה פרוטה,

מסיתים את הכופר בכל, להודות - באמצעות השבועה (רש"י בבא-מציעא ה. בד"ה היסת. וראה מה שפירש רש"י בשבועות מ: בד"ה היסת, ובערוך ערך היסת). (67) שלא בא לרשותו. (68) "הנח לפניך". (69) בכוונה לגזולה, שאם עשה כך - נעשה בזה גזול ומתחייב באונסין (ראה פ"ג מהל' גזילה הל' יא). (70) על ההיזק שבא בסיבתו מדין מזיק (ראה פ"ז מהל' חובל ומזיק הל' ז"א).

יב. זה אומר: השאלתיך, או השפירתיך, או הפקדתיך, והלה אומר: לא היו דברים מעולם, או שאמר: פן היה, אבל החזרתי לך, ונסתלקה השמירה, ולא נשארה בינינו תביעה - הרי הנתבע נשבע שבועת הסת⁷¹ ונפטר⁷². במה דברים אמורים? כשלא היה שם שטר; אבל אם הפקיד או השפיר או השאל בשטר, ואמר לו: החזרתי לך - הרי השומר נשבע בנקיטת חפץ⁷⁴. מתוך⁷⁵ שיכול לומר שומר חנם שנגנב או אבד, והשואל - מתה בשעת מלאכה⁷⁶, נאמן לומר החזרתי⁷⁷; וכשם⁷⁸ שאם טען שנגנב - נשבע מן התורה בנקיטת חפץ, כך אם טען החזרתי - ישבע בעין של תורה, הואיל ויש שם שטר ביד התובע⁷⁹. במה דברים אמורים? כשהיה השומר יכול לטען ולומר נאנסו, ולא נצריך אותו להביא ראיה⁸⁰ על טענתו⁸¹; אבל אם היה חייב להביא ראיה על טענתו⁸², כמו שיתבאר⁸³ - אינו נאמן לומר החזרתי⁸⁴, אלא ישבע בעל השטר בנקיטת חפץ⁸⁵ שלא החזיר לו, וישלם⁸⁶. אין לך מי שנשבע⁸⁷ מתוך שיכול לומר כך וכך וישבע בנקיטת חפץ, אלא זה השומר בלבד שיש עליו שטר⁸⁸; אבל שאר כל הנשבעין בדין מתוך שיכול לומר⁸⁹ - אין נשבעין אלא הסת⁹⁰.

יום שישי י"ב שבט ה'תש"פ

פרק שליש

(1) יבאר דין שומרים שטענו שאירעם אונס ועל אי זה אונס פטורים או חייבים, ודין שומר ששכר מצילים מידי גזול או מציפורני חיות טרף.

א. שומר² שטען שנגנב אנס גדול, כגון שבורה ומתה: אם נאנס במקום שהעדים מצויין שם - מצריכין אותו ראיה³ על טענתו שנגנב, ונפטר אף משבועת שומרים⁴; ואם לא הביא ראיה - ישלם. שנגמר: אין ראיה, שבועת יי תהיה בין שניהם. הא במקום שאפשר להביא ראיה - אין שם שבועה, אלא או יביא ראיה או ישלם. אבל אם טען שנגנב במקום שאין העדים מצויין שם - אין מצריכין אותו ראיה, אלא ישבע שנגנב ונפטר⁵. ואם הביא עדים שלא פשע בה - נפטר אף מן השבועה. מעשה באחד, שהביא חבית של יין בשכר, ושברה בשוק של מחוץ. ובאו לפני חקמים⁶, ואמרו: שוק

(71) שהרי כופר בכל הוא. (72) ואפילו הפקידו בעדים - נאמן לטעון החזרתי, שהמפקיד אצל חבריו בעדים אין צריך להחזיר לו בעדים (שבועות מה:). (73) שהטען החזרתי נשבע היסת. (74) אוחד ספר-תורה בזרועו בשעת השבועה (פ"א מהל' שבועות הל' ח). (75) כלומר, לפיכך אין אנו מחייבים אותו לשלם, אף-על-פי שהשטר הנמצא ביד המפקיד מחזק תביעתו להחזרת הפקדון, שאלמלי החזיר הפקדון היה מקבל שטרו בחזרה. (76) ויהיו פטורים מלשלם, כמבואר למעלה בפ"א הל' ב. (77) כלומר, "מיגו" זה מערער את תוקף הוכחתו של השטר שביד המפקיד, שאנו אומרים שהשומר אינו נזהר מלהשאירו ביד המפקיד מפני שהוא סומך על ה"מיגו" (סמ"ע רצו ס"ק ג). (78) כלומר, לכך אנו משיבים אותו שבועה בנקיטת חפץ, ואינו נשבע היסת כמו בפקדון בלי שטר. (79) כלומר, תוקף ההוכחה של השטר אינו מתערער אלא מפני ה"מיגו" שיכול לטעון נגנבו או נאנסו, והרי אילו טען כך היה מחוייב שבועה בנקיטת חפץ, ולכן אין טענתו המסתמכת על ה"מיגו" פותרת משבועה בנקיטת חפץ (כרב חסדא בבבא-בבא-בבא ע.ע). (80) עדים. (81) ונשבע ופטור.

לשלם כל דמי החבית, שלא היה להם להתחבר ולהעביר משא כבד בבת אחת, וכמו שמבאר רבינו בסמוך: "שהרי לא היה לכל אחד להעביר אלא משוי שיכול להעבירו בפני עצמו", ולכן הם משלמים חצי דמיה (לבוש סי' דש), וכן יש לפרש דברי המגיד-משנה. (20) ופטורים מן השבועה, כמו שנתבאר בהלכה א. (21) מזה שאנו מחייבים מחצה מפני כבדות המשא, ואומרים: שלא היה לו לקבל משאוי כבד שקשה לאחד לנושאו.

ג. הסביל ששפיר חבית של יין להחנני, ונתחייב לשלם²², והרי היא שוה²³ ביום השוק ארבעה, ובשאר הימים שלשה: אם החזירו ביום השוק - חייבין להחזיר חבית של יין, או ישלמו לו ארבעה. והוא שלא היה לו יין למכור ביום השוק; אבל אם היה לו יין - מחזירין לו שלשה. החזירו לו בשאר הימים - מחזירין לו שלשה²⁴. ומנכין לו בכל זמן²⁵, טרח שהיה טורח במכירתה²⁶, ופגם הנקב שהיה נוקב החבית²⁷. וכן כל פיוצא בזה.

(22) כגון שנשברה בפשיעתו, או במקום שהעדים מצויים ולא הביא עדים (ראה הי"ט). (23) לחנוני המוכרה בקמעונות. (24) שיטת רבינו בהפרשי התשלומים, מבוססת על העיקרון שהסבל חייב להחזיר לחנוני חבית יין או דמי החבית לפי שוויה בזמן התשלום, ולפיכך, כשהוא מחזיר בשאר הימים, ששוויה אצל החנוני שלשה - משלם שלשה. וביום השוק, כשאין לחנוני יין אחר למכור - משלם כפי שווי החבית אצל החנוני, שאילו היו מחזירים לו חבית יין, היה מוכרה בארבעה (מגיד-משנה). בבא-מציעא צ"ט: כפי נוסחת הר"ף. (25) בין ביום השוק ובין בשאר הימים. (26) כלומר, מחיר החבית לשלשה או לארבעה, נקבע כפי מה שהיה החנוני יכול למכרה בקמעונאות בכמויות קטנות, ולכן יש לנכות מתשלום הסבל - שמשלם דמי כל החבית בבת אחת - ההפרש שהאדם מוכן להרויח פחות כדי לחסוך מעצמו טורח המכירה בקמעונאות. (27) ההפסד שבנקיבת החבית, כלומר ההוצאה שצריך היה החנוני להוציא לשכירת אומן לעשות נקב - אם היה חבית של חרס - שהיא הכרחית במכירה קמעונאית (שם) - כפירוש הי"ש מפרשים' ברש"י - הגר"א סי' דש ס"ק טו).

ד. רועה, שפאו זאבים וטרפו ממנו: אם היה זאב אחד - אין זה אנס²⁸, אפלו בפשעת משלחת זאבים²⁹; ואם היו שני זאבים - הרי זה אנס³⁰. שני כלבים - אינן אנס, אפלו באו משתי רוחות³¹; היו יתר על שנים - הרי זה אנס. לסטים מזין³² - הרי הוא אנס. ואפלו היה הרועה מזין, ובא לו לסטים אחר מזין - הרי זה אנס; שאין הרועה מוסר נפשו³³ פלסטים. הארי והדב והנמר והפדלס³⁴ והנחש - הרי אלו אנסין. אימתי? בזמן שפאו מאליהן; אבל אם הוליקם³⁵ למקום גדודי חיות ולסטים - אין אלו אנסין³⁶, וחייב לשלם.

(28) גדול, ששומר שכר פטור עליו, מפני שזאב אחד אינו

1 זה, שטענת שושפורה בו החבית - פני אדם מצויין
2 שם; או תביא ראיה שלא פשעת, אלא נתקלת
3 ונפלת, או תשלם דמיה. וכן כל פיוצא בזה.

(2) בין שומר חנם ובין שומר שכר. (3) עדים. שכין שהאונס אירע במקום שבני אדם מצויים, בוודאי יש עדים שראו האונס, ולפיכך מחייבים אותו להביא עדים. (4) שלא פשע בה, שלא שלח בה יד (שלא השתמש בה לצרכו) ושאינה ברשותו. (5) כדברי איסי בן יהודה (בבא-מציעא פג.). (6) עובדא לפני רבא (שם). (7) ותהא פטור מלשלם - שהנתקל דנוהו חכמים כדין האונס, כמבואר בסמוך הל' ב.

ב. המעביר חבית ממקום למקום בשכר, ונשפרה⁸ - דין תורה הוא שישלם, שאין זה אנס גדול, והרי השבירה כגובה ואבדה שהיא⁹ חייב בה¹⁰; אבל תקנו חכמים, שיהיה חייב שבועה שלא פשע בה¹¹. שאם אתה אומר ישלם - אין לך אדם שיעביר חבית לחברו¹², לפיכך עשו בו¹³ שבירת החבית כמיתת הבהמה ושבירתה¹⁴. ועוד תקנו¹⁵ בדבר זה: שאם נשאו אותה שנים¹⁶ במוט, ונשפרה - משלמין חצי דמיה. הואיל ומשוי זה גדול¹⁷ לגבי אחד וקל לגבי שנים - הרי הוא כאנס¹⁸ ואינו אנס¹⁹, ומשלמין מחצה, אם יש עדים שלא פשעו בה²⁰. נשפרה במקום שאין העדים מצויין - נשבעין שלא שפורה בפשיעה, ומשלמין חצי דמיה. שהרי לא היה לכל אחד להעביר אלא משוי שיכול להעבירו בפני עצמו. מפאן אתה למד²¹, שהאחד שהעביר חבית גדולה, שאין דרך כל הסבלים להעבירה - שהוא פושע; ואם נשפרה בידו - משלם הפל.

(8) שנתקל המעביר ונפל ונשברה. (9) שומר שכר. (10) מפני שבידו למנוע אונס הגניבה או האבידה בשמירה מעולה, וכן השבירה, אילו היה נזהר בהליכתו זהירות יתירה, שלא יעלה על מכשול - היה מונע שבירתה. וכל זאת בשומר שכר, אבל שומר חנם נשבע שלא פשע - ופטור מן התורה, כדעת חכמים שם שנתקל אינו פושע, ושומר חנם שלא פשע - פטור. (11) שם במשנה, וכדעת הר"ף, ששבועתו היא שלא פשע בה. (12) שם, מאמר רבי חייא בר אבא בשם רבי יוחנן. (13) דנו במעביר. (14) שהוא אונס גדול, ושומר שכר פטור מלשלם אלא נשבע כמבואר למעלה בפ"א הל' ב. (15) שם, תקנת רבי חייא בר יוסף. (16) מפני כובדה, שקשה היה לאחד לנושאו. (17) כבד. (18) הרי משא קל הוא לשנים, והיה בדין שהיו פטורים. (19) כלומר, במקרה זה יש שיקול דעת לפטור ולחייב, מצד אחד: מפני שהמשא קל לשנים יש לדון התקלה כאונס ויהיו פטורים; ומצד שני: מה שהמשא כבד בשביל אחד יש לדון התקלה כפשעה, שיש מקום לומר שהתקלה באה דוקא מפני שהם שנים, שכל אחד סומך על חברו, ופעמים שאחד נח קצת, כדי להקל המשא מעליו ונופל כל עומס המשא על אחד, ומשום כך יהיו חייבים

ישלם השומר. והמגיד-משנה אומר שגם דעת רבינו כך, וסמך על מה שכתב שהשכר משל בעל הבית, שמזה יש ללמוד שהרועה משלם את ההפרש בלבד.

- ז. רועה שטען: שֶהֲצִלְתִּי עַל יְדֵי רוּעִים בְּשָׂכָר - 17
נִשְׁבַּע וְנוֹטֵל מֵה שֶׁטִּעַן⁴⁷. שְׁאִינוּ⁴⁸ יָכוֹל לִטְעֹן אֶלָּא 18
עַד פְּדֵי דְמִיָּה⁴⁹, וְיָכוֹל הָיָה לוֹמַר נִטְרָפָה⁵⁰. וְיִשְׁבַּע 19
בְּנִקִּיטַת חֶפֶץ, פְּדִין כָּל הַנִּשְׁבָּעִין וְנוֹטֵלִין⁵¹. 20

(47) שהוציא על הצלת הבהמה (כתובות עט: "המוציא הוצאות על נכסי אשתו וכו' ישבע כמה הוציא ויטול"). וכתב רבינו חננאל, מכאן אנו למדים, שבכל מקום שהתובע טוען 'ברי' שהוציא, והנתבע אינו יודע, נשבע התובע ונוטל, במה דברים אמורים? כשהוציא ברשות כמו כאן, שמן הדין הוא מחויב להציל בשכר (מגיד-משנה). (48) כלומר, שהרי אינו. (49) כמבואר למעלה בהלכה ד. (50) יש להאמינו בשבועה, ואינו צריך להביא עדים שהציל בשכר, מפני שיש לו "מיגו", שיכול היה לטעון נטרפה, וירוויח כל דמי הבהמה. ולכן יש להאמין לטענתו, שהוציא להצלת הבהמה אפילו כדי דמיה. ומכאן, שבמקום שעדים מצויים - אינו נאמן, שהרי אין לו "מיגו" שנאנסו, כמבואר למעלה ה"א ('נתיבות המשפט' סי' שג ס"ק ט). (51) שנשבעין בנקיטת חפץ, כמבואר בפ"א מהל' טוען ונטען הל' ב.

- ח. רועה שֶהֲנִיחַ עֲדָרוֹ וְכָא לְעִיר, בֵּין בַּעַת שְׁדָרְךָ 21
הָרוּעִים לְהַכְנִס⁵² וּבֵין בַּעַת שְׁאִין דָּרָךְ הָרוּעִים 22
לְהַכְנִס, וּבְאִינִס⁵³ זָאִבִּים וְטִרְפוֹ, אָרִי וְדִרְס⁵⁴ - אֵין 23
אוֹמְרִים: אֵלּוּ הָיָה שֵׁם הָיָה מִצִּיל⁵⁵; אֶלָּא אוֹמְרִין 24
אוֹתוֹ: אִם יָכֹל לְהַצִּיל עַל יְדֵי רוּעִים וּמִקְלֹת - 25
חֵיב⁵⁶, וְאִם לֹא - פֶּטוּר⁵⁷. וְאִם אֵין הִדְבָּר יָדוּעַ - 26
חֵיב לְשִׁלֵּם⁵⁸. 27

(52) שנהגו הרועים להשאיר העדר בשדה באותה שעה ולהכנס לעיר. (53) העידו עדים, שראו התנפלות זאבים או ליסטים. (54) ארי דרכו לדרוס הבהמה, ואוכלה מחיים במקום שמוצאה. והזאב דרכו להמיתה ולסוחבה למקום בטוח, ושם אוכלה. (55) היה מתעורר אצלו רוח גבורה להלחם בהם והיה מציל, אלא אנו דנים אותו כפי טבע רוב בני האדם, שאינם יוצאים להלחם בארי ובזאבים (סמ"ע שג ס"ק י. וראה ב"מ קו.). (56) המדובר בשומר שכר, שעליו לשמור שמירה מעולה, ולכן אף-על-פי שלא פשע, שהרי דרך הרועים להכנס - יש לדנונו כמו בגניבה ואבידה בלי פשיעה (שם, כרב חסדא ורבה בר רב הונא), אבל שומר חינוס שנכנס בעת שדרך הרועים להכנס - פטור, מפני שאין זה פשיעה (מגיד-משנה). (57) אפילו בעת שאין דרך הרועים להכנס, שהרי זה כעדים המעידים שנאנסה, ולמה אין מחייבים אותו מדין "תחילתו בפשיעה וסופו באונס" (ראה למעלה פ"א הל' ד')? ביארנו שם בשם הלחם-משנה, שחיוב זה לא נאמר אלא במקום שיש לייחס את האונס לפשיעה שקדמה לו. וכאן המדובר, כשלא היה בידו להציל אפילו אם היה שם, נמצא שהאונס אין לו כל קשר לפשיעה. ראה בסמוך הלכה י, ורי"ף בבא-מציעא לו: (58) שהרי זה מחויב שבועה שהיה כאן אונס ודאי, ואינו יכול לישבע,

מתנפל על אדם ואפשר היה לרועה לגרשו. (29) שמתפרצים ומתקרבים למקום ישוב. כתנא-קמא ולא כרבי יהודה, האומר שבשעת משלחת גם זאב אחד אונס. (30) וזה הוא טריפה האמורה בתורה (שמות כב, יב). (31) כת"ק שם, ולא כידוע הבבלי בשם רבי מאיר, האומר שאם באו משתי רוחות - אונס. (32) וזה הוא נשבה האמורה בתורה (שמות שם, ט). (33) אינו מחויב לסכן נפשו, אבל ליסטים ואינו מזוין אין זה אונס, שהרי יש כאן גבר מול גבר, ואין סכנה כרוכה במאבק אחד נגד אחד בלי כלי זיין, ולכן יעמוד הרועה ויציל העדר (שם בגמרא). (34) צבוע (בבא-קמא טז.). (35) הרועה הולך את הבהמות. (36) בבא-מציעא שם.

- ה. רועה שֶׁמָצָא גִּבָּב, וְהִתְחִיל לְהַתְּגָרוֹת בּוֹ 1
וְלִהְרָאוֹתוֹ שְׁאִינוֹ חוֹשֵׁשׁ מִמֶּנּוּ, וְאָמַר לוֹ: הָרִי אָנּוּ 2
בְּמִקּוֹם פְּלוֹנִי, וְכָךְ וְכָךְ רוּעִים אֶנְחֵנּוּ, וְכָךְ וְכָךְ כָּלִי 3
מִלְחָמָה יֵשׁ לָנוּ, וְכָא אוֹתוֹ הִלָּסְטִים וְנִצְחֵנוּ וְלָקַח 4
מִנֵּנוּ - הָרִי הָרוּעָה חֵיב; שְׁאֵחָד הַמּוֹלִיד אֶת הַבְּהֵמָה 5
לְמִקּוֹם גְּדוּדֵי חַיִּוֹת וּלְסָטִים, אוֹ מְבִיא אֶת הִלָּסְטִים 6
בְּהַתְּגָרוֹתוֹ לְמִקּוֹם הַבְּהֵמָה³⁷. 7

(37) שם, כרבא.

- ו. רועה³⁸ שֶׁהָיָה לוֹ³⁹ לְהַצִּיל הַטִּרְפָּה אוֹ הַשְּׂבִינִיָּה 8
בְּרוּעִים אַחֲרֵים וּבְמִקְלֹת⁴⁰, וְלֹא קָרָא רוּעִים אַחֲרֵים 9
וְלֹא הִבִּיא מִקְלֹת לְהַצִּיל - הָרִי זֶה חֵיב. אֶחָד שׁוֹמֵר 10
חֲנֹם וְאֶחָד שׁוֹמֵר שָׂכָר. אֶלָּא⁴¹ שְׁשׁוֹמֵר חֲנֹם - קוֹרָא 11
רוּעִים וּמְבִיא מִקְלֹת בְּחֲנֹם; וְאִם לֹא מָצָא⁴² - פֶּטוּר. 12
אֶבֶל שׁוֹמֵר שָׂכָר - חֵיב לְשָׂכָר⁴³ הָרוּעִים וְהַמִּקְלֹת 13
עַד פְּדֵי דְמֵי הַבְּהֵמָה⁴⁴, פְּדֵי לְהַצִּיל, וְחוּזָר וְלֹקַח 14
שָׂכָרָן מִבְּעַל הַבֵּית⁴⁵; וְאִם לֹא עָשָׂה כֵּן, וְהָיָה לוֹ 15
לְשָׂכָר וְלֹא שָׂכָר - הָרִי זֶה פּוֹשֵׁעַ, וְחֵיב⁴⁶. 16

(38) שם. (39) שאפשר היה לו. (40) להזעיק רועים מצויידיים במקלות ולהבריח את הטורף. (41) חלוקים הם - שומר חינוס ושומר שכר. (42) בחינוס אלא בשכר - פטור, שאין בקבלת השמירה של שומר חינוס שיהיו תמיד מעות מצויים אצלו, כדי לשכור מצילים, ולכן אם לא מצא מצילים בחינוס - פטור, שאין זה מחובתו לשכור. (43) חובת השמירה של שומר שכר היא, שיהיו בידו כל האמצעים להציל. (44) שם. ובגמרא שאלו אם שכר ההצלה עולה כדמי הבהמה, מה תועלת לו לבעל הבהמה בהצלתה? ותירצו, שבעל הבהמה מעדיף בהמתו על בהמה אחרת, מפני שהיא רגילה כבר אצלו, וגם לא נוח לו לטרוד ולחפש בהמה יפה כבהמתו שנטרפה. (45) שמחובת שומר שכר לעשות כל האפשרי להצלת הפקדון, אבל אין זה מחובתו להצילו בממונו (שם). (46) והראב"ד (בהשגה) אומר, שאין אנו מחייבים אותו לשלם כל דמי שווי הבהמה, אלא מנכים את הסכום שהיה צריך להוציא על הצלת הבהמה, שהרי בעל הבהמה היה מחויב להחזיר דמי ההצלה, ואם השכר עולה כדמי הבהמה, אומדים כמה אדם מוכן להוציא, ולא יטרח לקנות בהמה כבהמתו, וסכום כזה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עדרו על הגשר שנתבאר בהלכה לט (שם לו: כרבא).
 (75) שפטור מגניבה ואבירה. (76) מן הבעלים.
 (77) בפשיעה. (78) ולכן חייב, מפני הפשיעה שקדמה
 לגניבה - ומיתת הבהמה ברשות אינה פוטרת את השומר
 מחיובו שקדם למיתת הבהמה.

יום ש"ק י"ג שבט ה'תש"פ

פרק רביעי

(1) יבאר דין שוכר בהמה ללכת בדרך מסוימת או להוליך
 משוי מסויים ועבר והלך או הוליך בדרך אחרת, ודין שוכר
 בהמה מה מותר לו להניח עליה.

- 22 א. השוכר את החמור² להוליכה בזה³, והוליכה
- 23 בבקעה: אם החלקה⁴ - פטור⁵, אף על פי ששכר על
- 24 דעת הבעלים⁶; ואם הוחמה⁷ - חייב⁸. שוכרה
- 25 להוליכה בבקעה, והוליכה בזה: אם החלקה -
- 26 חייב, שהחלקות יתר בזה מן הבקעה; ואם הוחמה
- 27 - פטור, שהחממות בבקעה יתר מן הזה, מפני
- 28 הרוח שמנשבת בראש ההרים. ואם הוחמה מחמת
- 29 המעלה⁸ - חייב⁹. וכן כל פיוצא בזה. וכן השוכר את
- 30 הפרה¹⁰ לחרש בזה, וחרש בבקעה, ונשבר הקנקן,
- 31 והוא הפלי¹¹ שחורש בו - הרי השוכר פטור¹², ודין
- 32 בעל הפרה עם האמנין שחרשו¹³. וכן אם לא שנה
- 33 על דעת הבעלים, ונשבר הקנקן - דין בעל הפרה
- 34 עם האמנין¹⁴. שוכרה לחרש בבקעה, וחרש בזה,
- 35 ונשבר הקנקן - השוכר חייב¹⁵, ודינו של שוכר עם
- 36 האמנים¹⁶.

(2) משנה בבא מציעא עה. (3) על תנאי שיוליכה דרך ההר.
 (4) מעדה. (5) שמעידת החמור בבקעה מעוטה מבהר,
 נמצא שמעידתה אינה תוצאה מהשינוי. (6) שהשכירה
 לדרך הרים. כחכמים במשנה שם ולא כרבי מאיר (בגמרא
 שם) האומר: כל המעביר על דעת בעל הבית נקרא גזול.
 כלומר, כל עבירה על תנאי כגזול שחייב אפילו באונסים.
 (7) שמשב הרוח בבקעה חלש מבהר, נמצא שהשינוי גרם
 לריבוי החממות (שם). (8) שהתאמצה בעלייתה להר.
 (9) שהשינוי גרם לה חממות יתירה. (10) עם כלי החרישה.
 (11) קנה המחרישה. (12) כי המכשולים בבקעה מעוטים
 מאשר בהר שמצויים בו סלעים, נמצא ששבירת הקנקן אינה
 תוצאה מהשינוי (שם פ.). (13) כלומר, תביעת בעל הבית
 מופנית כלפיהם, שבסיבתם נשבר הקנקן, ואם אין להם
 לשלם מפסיד בעל הפרה. (14) משמיענו, שהאומנים
 חייבים לשלם לבעל הפרה, אף על פי שהשוכר לא שינה,
 ואפילו אם שכרו לחרוש בהר שיש בו סלעים ונתקלה בהם
 המחרישה ונשברה, מפני שבעל הפרה יכול לטעון לאומנים
 מחויבים אתם להישמר מנגיעה בסלעים. (15) שהרי פשע
 במה ששינה מחרישת בקעה הקלה לחרישת הר הקשה.
 (16) כלומר, והם חייבים להחזיר לו מה ששילם למשכיר,
 שהרי הם חייבים גם בחרישת הר כמו שביארנו למעלה
 (מגיד משנה).

שהרי אין הדבר ידוע אם היה יכול להציל או לא, וכל
 המחויב שבועה ואינו יכול לישבע - משלם (ש"ך ס' שג
 ס"ק י').

- 1 ט. מתה הבהמה בדרך¹ - הרי זה אנס, והרועה
- 2 פטור⁵⁹. סגפה⁶⁰ ומתה - אינו אנס⁶¹. תקפתו⁶²
- 3 ועלתה לראשי צוקין⁶³, ותקפתו ונפלה - הרי זה
- 4 אנס⁶⁴. העלה לראשי צוקין, או שעתה מאלה
- 5 והוא לכל למנעה ולא מנעה, אף על פי שתקפתו
- 6 ונפלה, ומתה או נשברה - חייב; שכל שתחלתו
- 7 בפשיעה⁶⁵ וסופו באנס⁶⁶ - חייב⁶⁷. וכן רועה שהעביר
- 8 הבהמות על הגשר, ודחפה אחת מהן לחברתה,
- 9 ונפלה לשבלת⁶⁸ הנגר - הרי זה חייב⁶⁹; שהיה לו
- 10 להעבירן אחת אחת. שאין השומר נוטל שכר אלא
- 11 לשמר שמירה מעלה, והואיל ופשע בתחלה
- 12 והעבירן פאחת, אף על פי שנאנס בסוף בעת
- 13 הנפילה - הרי הוא חייב⁷⁰.

(59) שם צג: (60) עינה ברעב או בעיניו אחר. "לענות
 נפש", מתרגם אונקלוס: לסגפא נפש (במדבר ל, יד).
 (61) אין דנים מיתת הבהמה כאונס אפילו מתה אחר זמן -
 חודש ואפילו שנה - מעת שסיגפה, שיש מקום לתלות
 שהסיגוף החליש גופה שגרם בסוף למיתת הבהמה, וכיון
 שאין השומר יכול לישבע בוודאי שלא מתה בפשיעתו -
 הרי זה משלם כדין מחויב שבועה ואינו יכול לישבע. ראה
 למעלה הערה נו. (62) גברה הבהמה על הרועה, ושחררה
 עצמה. (63) הר גבוה. (64) שהרי, בין העליה ובין
 הנפילה מההר - בעל-כורחו של רועה באו. (65) שעליית
 הבהמה לראשי צוקין שם כרוכה בסכנה, שאפשר שתפול,
 ולכן פשיעה היא. (66) שהנפילה באונס היתה - שתקפתו
 ונפלה. (67) כמו שנתבאר בפ"א הל' ד (משנה שם צג,
 וכפי מה שפירשוה בגמרא שם לו: וראה ברי"ף שם).
 (68) בזרם הנהר. (69) עובדא (שם) לפני רב פפא.
 (70) כרב חסדא, שם.

- 14 י. פשע בזה⁷¹ ויצאה לאגם⁷², ומתה שם בדרך⁷³ -
- 15 פטור; שאין⁷⁴ יציאתה גרמה לה שתבוא לידי אנס
- 16 זה. הואיל ובדרך⁷⁵ מתה - מה לי בבית שומר, מה
- 17 לי באגם⁷⁶? אבל אם גנבה גנב מהאגם, ומתה
- 18 בדרך בבית הגנב - הרי השומר חייב, אף על פי
- 19 שהוא שומר חנם⁷⁵; שאפילו לא מתה, הרי היא
- 20 אבדה⁷⁶ ביד הגנב, ויצאתה⁷⁷ גרמה לה להגנב⁷⁸.
- 21 וכן כל פיוצא בזה.

(71) שלא נעל בפניה כראוי. (72) מקום שאינה שמורה
 מפני גנבים וזאבים. (73) זה נימוק למה פוטרים אנו את
 השומר, אע"פ שתחילתו בפשיעה - שהרי יציאתה לאגם
 בפשיעתו היתה, ואמרנו למעלה (פ"א ה"ד) שתחילתו
 בפשיעה וסופו באונס - חייב. (74) גם בבית השומר היה
 המוות פוקד אותה, ולכן פוטרים אותה. ולא אמרו "תחילתו
 בפשיעה וסופו באונס - חייב" אלא במקום שיש לייחס
 לפשיעה יסוד לאונס שבא אחר-כך, כגון רועה שהעביר

- 1 ב. ומהו דין האמנין ששפדו בעת חרישה?
2 שמשלמין. מי משלם? זה האוחז את הכלי בעת
3 החרישה¹⁸. ואם היתה השדה מעלות מעלות -
4 שניהם חייבים בדמי הקנקן: המנהיג אותה במלמד¹⁹
5 והאוחז את הכלי²⁰.
- 20 שְׁעוּרִים, וּמִתָּה - חֵיב; מִפְּנֵי שֶׁהִנָּפַח קֶשֶׁה לְמַשּׁוֹי,
21 וְהַשְׁעוּרִין יֵשׁ לָהֶן נִפְחָן²⁹. וְכֵן אִם שִׁכְרָה לְהִבִּיא
22 תְּבוּאָה, וְהִבִּיא בְּמִשְׁקָלָהּ תִּכְּוֶן³⁰. אֲכָל אִם שִׁכְרָה
23 לְהִבִּיא עָלֶיהָ שְׁעוּרִים, וְהִבִּיא בְּמִשְׁקָלָן חֲטִים, וּמִתָּה
24 - פְּטוּר³¹. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בָּזָה.

(27 שם פ. (28 ליטרה; יחידת משקל, ושיעורה כתב רבינו בפרק ג מהלכות חובל ומזיק הלכה ה. (29 שהשעורים משקלם פחות ממשקל החיטים וכשהוא משווה משקל השעורים למשקל החיטים, הרי הוא מוסיף במידת השעורים ומרבה בנפח, ולפיכך, יש לייחס מיתתה לתוספת הנפח המכבידה על הבהמה במשאה (שם כרבא). (30 שנפחה גדול משל תבואה - חייב. (31 שהרי לא שינה לרעה. ראה לקמן הלכה ו דין שיעור התוספת.

- 25 ה. שִׁכְרָה אֶת הַבְּהֵמָה³² לְרַפֵּב עָלֶיהָ אִישׁ - לֹא יִרְכִּיב
26 עָלֶיהָ אִשָּׁה³³. שִׁכְרָה לְרַפֵּב עָלֶיהָ אִשָּׁה - מִרְכִּיב
27 עָלֶיהָ אִישׁ. וּמִרְכִּיב עָלֶיהָ כָּל אִשָּׁה, בֵּין קִטְנָה בֵּין
28 גְּדוּלָּה, וְאֶפְלוּ מִעֲפָרָתָהּ שֶׁהִיא מְנִיקָה³⁴.

(32 שם עט: (33 שאינה שולטת בבהמה כאיש ולא תוכל לשמור עליה ממכשול (ראה חסדי דוד על התוספתא בבא מציעא פרק ז). (34 כלומר, עם היונק המוסיף משא (מגיד משנה).

- 29 ו. הַשּׁוֹכֵר אֶת הַבְּהֵמָה לְשֹׂאת עָלֶיהָ מִשְׁקָל יְדוּעָה³⁵,
30 וְהוֹסִיף עַל מִשְׁאוֹ: אִם הוֹסִיף חֵלֶק מִשְׁלָשִׁים³⁶ עַל
31 הַשְּׁעוּר שֶׁפָּסַק עִמּוֹ, וּמִתָּה - חֵיב³⁷; פָּחוֹת מִכָּאֵן -
32 פְּטוּר³⁸, אֲבָל נֹתֵן הוּא שִׁכְרָה הַתּוֹסֶפֶת³⁹. שִׁכְרָה סֶתֶם
33 - אֵינוֹ נוֹשֵׂא אֲלָא בְּמִשְׁקָל הַיְדוּעַ בְּמִדְּנָה לְאוֹתָהּ
34 בְּהֵמָה; וְאִם הוֹסִיף חֵלֶק מִשְׁלָשִׁים, כְּגוֹן שֶׁדִּרְכָּהּ
35 לְשֹׂאת שְׁלֹשִׁים וְטָעַן עָלֶיהָ אֶחָד וּשְׁלֹשִׁים, וּמִתָּה אוֹ
36 נִשְׁכְּרָה - חֵיב⁴⁰. וְכֵן סְפִינָה⁴¹ שֶׁהוֹסִיף בָּהּ אֶחָד
37 מִשְׁלָשִׁים עַל מִשְׁאָה, וְטִבְעָה - חֵיב לְשַׁלֵּם דָּמֶיהָ.

(35 כפי מה שהוסכם ביניהם. (36 כגון ששכרה להטעינה שלושים סאה והטעין שלושים ואחד. (37 דברי רבינו ניתנים להתפרש שדעתו שכל שהוסיף במשאה יותר מכפי מה שהוסכם, אף על פי שמנהג המקום להטעינה משא כבד מזה - חייב, שהרי הדגים חויב תוספת המשא בשכרו למשקל ידוע, ומשמע, שאף שהבהמה עומדת היא להישכר למשא שהטעינה אם היה מוסיף שכר, מכל מקום, אם הוסיף על מה שהוסכם - חייב. אולם הרמב"ם והרשב"א (הובאו במגיד משנה כאן) חולקים על רבינו ודעתם שמכיוון שהבהמה עומדת להישכר גם למשא כזו, הרי אין לייחס מיתתה לתוצאה מתוספת המשא ולפיכך, אין לחייבו אלא בתוספת שכר בלבד. והבית יוסף בסיומן שח מבאר, שהמדובר כאן, כשהמשכיר קבע את משקל המשא ואמר לשוכר אני משכירה לך למשא כזו, ואנו אומרים שהמשכיר יודע שבהמתו חלשה ואינה ראוייה לטעינת משא כפי הנהוג באותו מקום ולכן קבע משקל נמוך מהנהוג והשוכר שהוסיף - פשע, אבל אם הצעת השכירות למשקל ידוע באה

(17 החרישה נעשית בשניים - אחד המנהיג את הבהמה ומכוון את פסיעותיה והשני אוחז במחרישה ומכוון את עומק החרישה. ושואל רבינו: מי משניהם משלם? כלומר, למי אנו מייחסים את שבירת הקנקן, אם למנהיג, שאפשר שלא כיוון יפה את צעדי הפרה ועיקם בזה את השורה של המענה וגרם שהקנקן נתקל באבן ונשבר, או לזה האוחז במחרישה, שאנו אומרים שבמה שהעמיק את הקנקן יותר מן הדרוש, גרם לשבירתו. (18 כלומר, יותר יש לייחס שבירת הקנקן להאוחז במחרישה שאילו לא העמיק יותר מן הדרוש לא היה נשבר על ידי עיוות התלם. (19 מקל שבאמצעותו מכוונים את הפרה החורשת. (20 במקרה זה יש לייחס שבירת הקנקן למנהיג ולהאוחז במחרישה במידה שווה, שבמקום שיש מעלות שהמכשולים מרובים, גם בעיוות השורה על ידי המנהיג לבד עלול הקנקן להישבר והדבר בספק מי גרם לשבירתה, ולכן שניהם חייבים (רש"י שם).

- 6 ג. שִׁכְרָה לְדוֹשׁ בְּקִטְנִית²¹, וְדָשׁ בְּתִבּוּאָה, וְהַחֲלָקָה
7 - פְּטוּר. בְּתִבּוּאָה, וְדָשׁ בְּקִטְנִית - חֵיב, שֶׁהַקִּטְנִית
8 מַחֲלֶקֶת²². מַעֲשֶׂה²³ בְּאֶחָד, שֶׁהַשְּׂכִיר חָמוֹר לַחֲבֹר,
9 וְאָמַר לוֹ: לֹא תִלָּךְ בּוֹ בְּדֶרֶךְ נָהָר פְּקוּד, שֶׁהַמִּים
10 מְצוּיִין שָׁם, אֲלָא בְּדֶרֶךְ נָרֶשׁ, שְׁאִין בָּהּ מִים. הִלָּךְ
11 בְּדֶרֶךְ נָהָר פְּקוּד, וּמֵת הַחָמוֹר, וְלֹא הָיוּ שָׁם עֲדִים
12 שֶׁמַּעֲדִים בָּאֵי זֶה דֶּרֶךְ הִלָּךְ, אֲלָא הוּא מַעֲצָמוֹ אָמַר:
13 בְּנָהָר פְּקוּד הִלְכְּתִי, וְלֹא הָיוּ שָׁם מִים, וּמִחֲמַת עֲצָמוֹ
14 מֵת. וְאָמְרוּ חֲכָמִים: הוֹאִיל וַיֵּשׁ עֲדִים²⁴ שֶׁהַמִּים
15 בְּנָהָר פְּקוּד מְצוּיִין - חֵיב לְשַׁלֵּם, שֶׁהָרִי שָׁנָה עַל
16 דַּעַת הַבְּעָלִים²⁵, וְאִין אוֹמְרִים מָה לִּי לְשַׁקֵּר²⁶
17 בְּמָקוֹם עֲדִים.

(21 משנה שם. (22 שם. מפני שהן חלקות לא מחוספסות - המעידה מצוייה בשעת דישתן יותר מבידישה בתבואה, ולכן מקטנית לתבואה פטור שהרי לא השינוי גרם למעידתה, ומתבואה לקטנית חייב, שגרם בזה למעידתה. (23 שם פא: עובדא לפני אביי ורבא. (24 כלומר, ברור לנו, כאילו היו עדים מעידים על זה לפנינו, שהיו שם מים שחזקת נהר פקוד שהמים מצויים בו תמיד. (25 שינוי שגרם למיתתה. (26 כלומר, אינו נאמן במיגו שאם רצה לשקר היה אומר שהלך בדרך נרש, - שהרי אין עדים המעידים שהלך בדרך פקוד - והיה פטור, ומעתה יש להאמין לטענתו שלא היו מים בנהר פקוד. במקום עדים - אין מקום להאמינו אפילו בסיוע המיגו, שהרי עדים מכחישים מה שהוא אומר.

- 18 ד. הַשּׁוֹכֵר אֶת הַבְּהֵמָה²⁷ לְהִבִּיא עָלֶיהָ מְאִתִּים
19 לְטָרִינָן²⁸ שֶׁל חֲטִים, וְהִבִּיא מְאִתִּים לְטָרִין שֶׁל

זמנית שתקפתו. וסבור, שאחר שינוח מעט, יחזור לאיתנו, ולפיכך לא פרק המשא ואם כן גרם השוכר את הנזק (שם כרב אשי).

ח. השוכר את החמור⁴⁸ לרכב עליה - יש לו להניח עליה פסות⁴⁹ ולגינו⁵⁰ ומזונותיו של אותו הדרה⁵¹, לפי שאין דרה⁵² השוכר לחזר בכל מלון⁵³ ומלון לקנות מזונות; יתר על זה - הרי מעכב עליו פעל החמור. וכן יש לבצע החמור להניח עליה שעורים ותבן מזונות⁵⁴ של אותו היום; יתר על זה - השוכר מעכב, מפני שאפשר לו לקנות בכל מלון ומלון⁵⁵. לפיכך, אם אין שם מאין יקנה⁵⁶ - מניח עליו מזונותיו ומזונות בהמתו של כל אותה הדרה⁵⁷. וכל אלו הדברים - בשוכר סתם, ובמקום שאין מנהג ידוע; אבל במקום שיש מנהג - הכל לפי המנהג⁵⁸.

(48) שם עט: (49) בגדים שיצטרך להם כשיגיע למחוז חפצו להחליף בגדי הדרך (שיטה מקובצת שם בשם הריטב"א). (50) כד המים. (51) עד שיגיע למחוז חפצו. (52) אינו רגיל בכך. (53) שהוא פוגש בדרך. (54) בדפוס רומא (ר"מ): ומזונות. (55) שהחמור דרכו לחזר אחר מזונותיו ומזון החמור בכל מקום שהם חונים ללינת לילה. (56) שאין עוברים במקום יישוב. (57) שם. (58) כמו שאמרו בענין שכירות פועלים (שם פג): "הכל כמנהג המדינה" (מגיד משנה).

מצד השוכר, אף על פי שאסור לו להוסיף מבלי שיקבל רשות מהמשכיר - אם הוסיף פטור. (38) שאין לייחס לתוספת כזו סיבה למותה. (39) שהרי שכרו לפי המשא ולכן משלם שכר התוספת. (40) שיעור התוספת המחייב הוא אחד משלושים של המשא המקובל באותו מקום - למדנו ממה שאמרו במשנה שם: "להביא לתך חטים וכו' פטור ואם מוסיף על משאו חייב. וכמה יוסיף על משאו ויהא חייב? סומכוס אומר משום רבי מאיר וכו' שלושה קבין לחמור". כלומר, אם שכר בהמה במקום שהמנהג הוא שמטעינין עליה לתך - משקל תשעים קב - הוסיף עליה שלושה קבין, היינו, חלק משלושים ממידת הטעינה הנהוגה חייב, והוא הדין לכל המקומות, תוספת של אחד משלושים מן הנהוג - מחייבת. (41) ברייתא שם.

ז. הפתף⁴² שהוסיף⁴³ על משאו קב אחד⁴⁴, והזק במשא זה - חייב בנזקיו. שאף על פי שהוא⁴⁵ בן דעת והרי הוא מרגיש בכבד המשא⁴⁶ - יעלה על לבו, שקמא מחמת חלויו הוא זה הפתף⁴⁷.

(42) סבל. (43) השוכרו בלי ידיעת הסבל. (44) משא האדם הממוצע הוא שלושים קב והוסיף אחד משלושים (רש"י שם דיבור המתחיל קב). (45) הסבל. (46) והיה לו להבין שהוסיף עליו משא ולפרוק המשא מעליו מיד, ואם לא פרק והזק - הוא בעצמו גרם לכך. (47) לא עלתה על דעתו לייחס הכובד לתוספת משא אלא ייחסו לחולשה

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – ז' ו' שבט ה'תש"פ

קדשים כמו פיגול ונוטר שיטמאו את הידים, וקראו³⁰ הרי זה בלא תעשה³¹. ושם (פה): אָמְרוּ: "הַמּוֹצִיא בֶּשֶׂר פֶּסַח מִתְּבוּרָה לְתְּבוּרָה — אֵינוֹ חַיֵּב עַד שְׁנֵינִים (במקום שנמצאת החבורה השניה או מחוץ לבית, ואינה מספיקה עקירה בלבד, שהרי) 'הוֹצֵאָה' כְּתוּבָה בּוֹ (ב"פסח). ודינו שווה למקום נוסף שכתוב לשון זה: כְּשֶׁבֶת"; וְאִם הֵנִיחַ אֶז יִתְחַיֵּב מִלְּקוּיָת. ויָכַר נִתְבָּאָרוּ גַם דִּינֵי מִצְוָה זוּ בְּפֶרֶק ז' מִפְּסָחִים.

הַמִּצְוָה הַקַּכ"ח — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהִינוּ מִלְּהֻאֲכִיל אֶת-הַפֶּסַח לִישְׂרָאֵל שֶׁנִּשְׁתַּמְּד, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "כֹּל-בֶּן-גֵּכָר לֹא-יֹאכֹל בּוֹ" (שם, מג). אָמַר הַמֶּתְרַגֵּם ("אונקלוס") עַל-פִּי הַקְּבִלָּה: כֹּל-בֶּר יִשְׂרָאֵל דִּישְׁתַּמְּד. וְלִשׁוֹן הַמִּקְלָתָא: "כֹּל-בֶּן-גֵּכָר — זֶה יִשְׂרָאֵל מִשְׁמֵד שְׁעִבַד עֲבוּדָה זָרָה."

הַמִּצְוָה הַקַּכ"ו — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהִינוּ מִלְּהֻאֲכִיל לָגֵר תּוֹשֵׁב (בן נח שקיבל על-עצמו ז' המצוות) מִן-הַפֶּסַח, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "תּוֹשֵׁב וְשֹׁכֵר לֹא-יֹאכֹל בּוֹ" (שם, מה).

יום ראשון ז' שבט ה'תש"פ

מצות לא תעשה קכה. קכג. קכח.

קכו. קכז. קכא. קכב.

16 הַמִּצְוָה הַקַּכ"ה — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהִינוּ מִלְּאָכֹל קֶרֶן הַפֶּסַח מִבֶּשֶׂל אוֹ נָא (מבושל לחצאין), אֲלֵא צְלִי בִלְבַד, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "אֶל-תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נֶא וּבֶשֶׂל מִבֶּשֶׂל" (שמות יב, ט). ויָכַר נִתְבָּאָר לָךְ בְּכָל הַתְּשִׁיעִי מִמֶּאֱמָר זֶה, שֶׁהַעֲוָר עַל לֹא זֶה — לֹזָה.

21 הַמִּצְוָה הַקַּכ"ג — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהִינוּ מִלְּהוֹצִיא כָּלֹם מִבֶּשֶׂר הַפֶּסַח מִן-הַמָּקוֹם שֶׁנִּתְקַבְּצוּ הַתְּבוּרָה (החברים הנמנים על ה"פסח") לְאָכְלוּ, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "לֹא-תוֹצִיא מִן-הַבֵּית מִן-הַבֶּשֶׂר חוּצָה" (שם, מז). וְלִשׁוֹן הַמִּקְלָתָא: "חוּצָה" — חוּץ לְמָקוֹם אֲכִילָתוֹ. וְהַדְּבָר הַיּוֹצֵא מִמֶּנּוּ אֲסוּר לְאָכְלוֹ וְהוּא בְּמִדְרַגַּת טְרֵפָה (שהיא בעלת חומרות יתרות). ויָכַר נִתְבָּאָר פְּסָחִים (פה). אָמְרוּ: "הַמּוֹצִיא בֶּשֶׂר הַפֶּסַח מִתְּבוּרָה לְתְּבוּרָה, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא בְּלֹא-תְעֻשָׁה — טָהוֹר (אף שרבנן גזרו על פסולי

מִדְבַּר שֶׁתֵּאָכֵל לִשְׁנֵי יָמִים. יָכוֹל לִיּוֹם אֶחָד? בִּשְׁהוּא 40
אֹמֵר: "לִבְקָר" — לִבְקָרוֹ שֶׁל שְׁנֵי. וְעֲלֶיהָ אָמַר יִתְעַלֶּה: 41
"וְזָבַחְתָּ פֶסַח לַה' אֱלֹהֶיךָ צֹאן וּבָקָר" (שם, ב). וְהַנּוֹתֵר 42
מִתְּגִיגָה זֶה שֶׁל אֲרֻבָּעָה עָשָׂר לַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי — יִשְׂרָף 43
בָּאֵשׁ לִפִּי שֶׁהוּא בְּכֻלָּל נוֹתֵר — וְלִפְיָכֶּךָ אֵין לֹקֵין עָלָיו. 44
וּבְכָר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה זֶה, כְּלוּמָר: תְּגִיגַת י"ד בְּלִבְדֹּ, 45
בְּכֻמָּה מְקוֹמוֹת מִפְּסֻכַּת פְּסָחִים (עא). וּמִסְכַּת תְּגִיגָה (דח). 46
הַמִּצְוָה הַנ"ג — הַצּוּי שֶׁנִּצְטוּיָנוּ עַל הָרֵאָה, וְהוּא 47
אִמְרוּ יִתְעַלֶּה: "שֶׁלֹּשׁ פְּעָמִים בִּשְׁנָה יֵרָאֶה כָּל-זָכוֹרֶךָ 48
אֶת-פָּנָי ה' אֱלֹהֶיךָ" (דברים טז, טז). וְעֵינֶיךָ מִצְוָה זֶה, שִׁיעֲלֶה 49
הָאָדָם עִם כָּל-בֶּן זָכָר שֵׁשׁ לוֹ, שֶׁאִפְשָׁר לוֹ לְהִלָּךְ לְבִדּוֹ 50
— יַעֲלֶה לְמִקְדָּשׁ וְיִקְרִיב קֶרֶבֶן עוֹלָה כְּשִׁיעֲלֶה. וְהַקֶּרֶבֶן 51
הַזֶּה שֶׁמִּקְרִיב בְּעֻלּוֹתוֹ — הוּא הַנִּקְרָא עֹלֶת רֵאָה. וּבְכָר 52
הַקֶּדְמָנוּ וְהַזְכָּרָנוּ אִמְרָם (חגיגה ו:): "שֶׁלֹּשׁ מִצְוֹת נִצְטוּי 53
יִשְׂרָאֵל בְּרָגֵל: תְּגִיגָה, רֵאָה וְשִׁמְחָה". וּבְכָר נִתְבָּאָרוּ גַם 54
דִּינֵי מִצְוָה זֶה. כְּלוּמָר, מִצְוֹת רֵאָה, בְּמִסְכַּת תְּגִיגָה (ד). 55
וְגַם זֶה אֵין הַנְּשִׁים חִיבוֹת בָּהּ. 56

הַמִּצְוָה הַנ"ב — הַצּוּי שֶׁנִּצְטוּיָנוּ לַעֲלוֹת לְרָגֵל 57
לְמִקְדָּשׁ שֶׁלֹּשׁ פְּעָמִים בִּשְׁנָה, וְהוּא אִמְרוּ יִתְעַלֶּה: "שֶׁלֹּשׁ 58
רָגְלִים תַּחֲגִּי לִי בִּשְׁנָה" (שמות כג, יד). וּבְכָר נִתְבָּאָר בְּכַתוּב, 59
שֶׁהַעֲלִיָּה הַזֹּאת הִיא שִׁיעֲלָה עִם קֶרֶבֶן לְהִקְרִיבוֹ. וּבְכָר 60
נִכְפַּל צּוּי זֶה בְּכַה פְּעָמִים. וְלִשּׁוֹן סִפְרֵי (דברים טז, יא): 61
"שֶׁלֹּשׁ מִצְוֹת נִתְּנָה לְרָגֵל, וְאֵלוֹ הֵן: תְּגִיגָה וְרֵאָה 62
וְשִׁמְחָה". וְכֵן גַּם אִמְרוּ בַּגְמָרָא תְּגִיגָה (ו:): "שֶׁלֹּשׁ מִצְוֹת 63
נִצְטוּי יִשְׂרָאֵל בְּרָגֵל: תְּגִיגָה, רֵאָה וְשִׁמְחָה". וְעֵינֶיךָ תְּגִיגָה 64
זֶה — שִׁיקְרִיב קֶרֶבֶן שְׁלָמִים, וְאֵין הַנְּשִׁים חִיבוֹת בָּהּ. 65
וּבְכָר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה זֶה בְּמִסְכַּת תְּגִיגָה. 66

יום שלישי ט' שבט ה'תש"פ

מצות עשה נד. מצות לא תעשה קנו. רכט.

מצות עשה טז. עט.

הַמִּצְוָה הַנ"ד — הַצּוּי שֶׁנִּצְטוּיָנוּ בְּשִׁמְחָה בְּרָגְלִים, 67
וְהוּא אִמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְשִׁמְחָתָּ בַּחֲגֹךָ" (דברים טז, יד), וְהִיא 68
הַמִּצְוָה הַשְּׁלִישִׁית מִשְׁלֹשׁ מִצְוֹת הַנּוֹתֵנִים בְּרָגֵל. וְהַעֲנִין 69
הָרִאשׁוֹן שֶׁאֵלָיו נִרְמָז בַּמִּצְוָה זֶה — הוּא: שִׁיקְרִיבוֹ קֶרֶבֶן 70
שְׁלָמִים עַל-כָּל-פָּנִים, וְשְׁלָמִים אֵלוֹ נֹסְפִים עַל שְׁלָמֵי 71
תְּגִיגָה, וְהֵם נִקְרָאִים בְּתַלְמוּד (חגיגה ו:): שְׁלָמֵי שִׁמְחָה. 72
וְעַל הַקְּרִיבָתָה שְׁלָמִים אֵלוֹ, אֹמְרִים: "נְשִׁים חִיבוֹת 73
בְּשִׁמְחָה". וּבְכָר אָמַר הַפְּתוּב: "וְזָבַחְתָּ שְׁלָמִים וְאָכַלְתָּ 74
שֶׁם וְשִׁמְחָתָה לִפְנֵי ה'" (שם כז, ז). וּבְכָר נִתְבָּאָרוּ גַם דִּינֵי 75
מִצְוָה זֶה בְּמִסְכַּת תְּגִיגָה. וּבְכָלל אִמְרוּ "וְשִׁמְחָתָה בַּחֲגֹךָ" 76
מִה-שֶׁאִמְרוּ עוֹד, וְהוּא אִמְרָם (שם ח:): "שִׁמְחָה בְּכָל-מִינֵי 77
שִׁמְחָה", מִזֶּה: אֲכִילַת הַבֶּשֶׂר בַּחֲגִים, וְשִׁתִּית הַיַּיִן, 78

1 הַמִּצְוָה הַקכ"ז — הַאֲזָהָרָה שֶׁהִזָּהָר הָעָרֶל מִלְּאָכֹל
2 הַפֶּסַח, וְהוּא אִמְרוּ: "וְכָל-עָרֶל לֹא-יֹאכֵל בּוֹ" (שם, מח);
3 וְהָאוֹכֵל עָרֶל — לֹקָה.

4 הַמִּצְוָה הַקכ"א — הַאֲזָהָרָה שֶׁהִזָּהָרְנוּ מִלְּשִׁבוֹר עֲצָם
5 מַעֲצָמוֹת קֶרֶבֶן פֶּסַח, וְהוּא אִמְרוּ: "וְעֲצָם לֹא-תִשְׁבְּרוּ-בּוֹ"
6 (שם, מו); וְהַשּׁוֹבֵר עֲצָם מַעֲצָמוֹ — לֹקָה. וּבִפְרוּשׁ אִמְרוּ
7 (פסחים פד): "הַשּׁוֹבֵר אֶת-הָעֲצָם בְּפֶסַח טָהוֹר — הָרִי זֶה
8 לֹקָה".

9 הַמִּצְוָה הַקכ"ב — הַאֲזָהָרָה שֶׁהִזָּהָרְנוּ מִלְּשִׁבוֹר עֲצָם
10 מַעֲצָמוֹת פֶּסַח שְׁנֵי גַם כֵּן, וְהוּא אִמְרוּ יִתְעַלֶּה בּוֹ: "וְעֲצָם
11 לֹא תִשְׁבְּרוּ בּוֹ" (במדבר ט, יב); וְהַשּׁוֹבֵר בּוֹ — גַּם הוּא
12 חָיִב מִלְּקוּת. וּבַגְמָרָא פְּסָחִים (פה). אִמְרוּ: "בִּשְׁהוּא אֹמֵר
13 "וְעֲצָם לֹא-תִשְׁבְּרוּ בּוֹ" בְּפֶסַח שְׁנֵי, שֶׁאֵין תַּלְמוּד לֹמַר
14 (אֵינוֹ בֹּא רַק לְמַשְׁמַעוֹת הַפְּשוּטָה כִּי זֹאת כִּבֵּר יִדְעֵנוּ); שֶׁכָּכֵר
15 נִקְרָא (שִׁישׁ לְנוֹהָה בְּפֶסַח שְׁנֵי), כְּכָל-חֻקַּת הַפֶּסַח (הִרְאָשׁוֹן)
16 (שם) — הָאֵי (וּמָה שִׁישׁ בְּכָל זֹאת לְלִמּוּד מִכָּאן שֶׁ:אֶחָד
17 עֲצָם שֵׁשׁ בּוֹ מִחַ (הַשְּׁמֹן שֶׁבַחֲנוֹר הַעֲצָמוֹת) וְאֶחָד עֲצָם שֶׁאֵין
18 בּוֹ מִחַ". וּבְכָר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי שְׁבִירַת הָעֲצָם בְּפֶרֶק ז'
19 מִפְּסָחִים (פג).

יום שני ח' שבט ה'תש"פ

מצות לא תעשה קיז. קיט. קיח.

מצות עשה נג. נב.

20 הַמִּצְוָה הַקי"ז — הַאֲזָהָרָה שֶׁהִזָּהָרְנוּ מִלְּהוֹתִיר דָּבָר
21 מִבֶּשֶׂר הַפֶּסַח לְמִתְרַת הַיּוֹם, כְּלוּמָר לַיּוֹם חֲמִשָּׁה עָשָׂר,
22 וְהוּא אִמְרוּ: "וְלֹא-תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד-בֹּקֶר" (ויקרא יב, י).
23 וּבְכָר בִּצְרָנוּ (מִצְוֹת עֲשֵׂה צא) שֶׁלֹּא זֶה הוּא לֹא שְׁנִיתָק
24 לַעֲשֵׂה (מִתְבַּטֵּל עַל-יְדֵי קִיּוֹם הַעֲשֵׂה), לִפִּי שֶׁאִמְרוּ: "וְהַנּוֹתֵר
25 מִמֶּנּוּ עַד-בֹּקֶר בָּאֵשׁ תִּשְׂרְפוּ" (שם). וּבְמִכְלָתָא אִמְרוּ:
26 "וְהַנּוֹתֵר מִמֶּנּוּ" — בֹּא הַפְּתוּב לְתֵן עֲשֵׂה עַל לֹא-תַעֲשֵׂה,
27 לֹמַר: שֶׁאֵין לֹקֵין עָלָיו.

28 הַמִּצְוָה הַקי"ט — הַאֲזָהָרָה שֶׁהִזָּהָרְנוּ גַם כֵּן
29 מִלְּהִשְׁאִיר דָּבָר מִבֶּשֶׂר פֶּסַח שְׁנֵי (הַנִּקְרָב בִּיד בִּאִיר עַל-יְדֵי
30 מִי שְׁהִיָּה אֲנוֹס בְּפֶסַח רִאשׁוֹן) עַד בֹּקֶר, וְהוּא אִמְרוּ עָלָיו:
31 "לֹא-יִשְׁאִירוּ מִמֶּנּוּ עַד-בֹּקֶר" (במדבר ט, יב). וְגַם זֶה נִתֵּן
32 לַעֲשֵׂה כְּרִאשׁוֹן.

33 הַמִּצְוָה הַקי"ח — הַאֲזָהָרָה שֶׁהִזָּהָרְנוּ מִלְּהִשְׁאִיר
34 מִבֶּשֶׂר הַתְּגִיגָה הַקְּרִיבָה בַּיּוֹם אֲרֻבָּעָה עָשָׂר, כְּמוֹ שְׁנִיתָבִאָר
35 בְּפֶרֶק ו' מִפְּסָחִים (עא), לַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי (לְהַקְרִיבָה), אֵלָּא
36 תֵּאָכֵל בְּמִשְׁוֹף שְׁנֵי הַיָּמִים. וְהוּא אִמְרוּ: "וְלֹא-יִלִּין מִן-
37 הַבֶּשֶׂר אֲשֶׁר תִּזְבַּח בַּעֲרֵב בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן לְבֹקֶר" (דברים טז,
38 ד). וְכֹא הַפְּרוּשׁ הַמְקַבֵּל בְּפִסּוּק זֶה כֵּן: "לֹא-יִלִּין
39 מִן-הַבֶּשֶׂר וְגו'" — בַּתְּגִיגָה הַבָּאָה עִם הַפֶּסַח הַפְּתוּב

זו נכפל בככור בהמה טהורה, והיא המצוה שאנחנו
מדברים בה עתה. אמר ותעלה: "כל-הככור אשר יולד
בבקרך ובצאנך הנזכר תקדיש לה' אלהיך" (דברים טו, יט).
ודין בכור זה של בהמה טהורה הוא: שיתן לפנהנים,
מקריבים חלבו ודמו ואוכלים שאר בשרו. וכבר נתבאר
דיני מצוה זו בשלמות במסכת בכורות. ונתבאר בסוף
מסכת חלה (פרק ד משנה א), שאין מצוה זו נוהגת אלא
בארץ. ולשון ספרי (פרשת ראה, דברים יד, כג): "יכול זה
אדם מעלה בכורות מחוצה לארץ לארץ — תלמוד
לומר: ואכלת לפני ה' אלהיך מעשר דגנך תירשך
ויצחקך ובכרת בקרך וצאנך (שם יד, כג) — ממקום
שאמה מביא מעשר דגן (ארץ ישראל בלבד), אמה מביא
בכורות; מחוצה לארץ שאין אמה מביא מעשר דגן, אי
אמה מביא בכורות". הנה נתבאר לך, שמצוה זו אינה
נוהגת אלא בארץ; אבל בכור חוצה לארץ אינו קרב, אף
קדוש הוא (שאסור לאכלו כל-זמן שראוי להקריבה, וימתין
שיפול בו מום, כי עליו) להאכל במומו (ודינים אלו, הן בארץ
ישראל והן בחוצה לארץ, הרי הם) בין שבית המקדש בנוי
ובין שהוא כמו בזמננו זה, כמו מעשר דגן. ואין הלויים
חזקים במצוה זו.

יום רביעי י' שבט ה'תש"פ

מצות לא תעשה קמד. קח.

המצוה הקמ"ד — האזהרה שהזהרנו מלאכול
את-הככור חוץ לירושלים אם הוא תמים, והוא אמרו:
"לא תוכל לאכל בשעריך וכו' ובכרת בקרך" (דברים יב,
יז). ולשון ספרי (פרשת ראה שם): "ובכרת" — זה
הבכור, לא בא הכתוב ללמד אלא לזר שאכל בכור בין
לפני זריקת דמים, שעובר בלא-תעשה. הנה נתבאר לך
שלא זה כולל שני ענינים: אזהרה לזר שלא יאכל בכור
תמים וגם אזהרה לכהן על אכילתו חוץ לירושלים.
ובשני הענינים הדין תלוי בבכור תמים; והעובר על לאו
זה — לוקה.

המצוה הק"ח — האזהרה שהזהרנו מלפדות בכור
בהמה טהורה, והוא אמרו ותעלה: "אף בכור-שור או
בכור פסב או-בכור עז לא תפדה קדש הם" (במדבר יח,
יז). אבל מתר למכרו כמו שנתבאר במסכת בכורות
(לא-לב). ולשון ספרא (סוף פרשת בחוקותי): "בבכור הוא
אומר "לא תפדה" — אבל נמכר הוא".

יום חמישי י"א שבט ה'תש"פ

מצות עשה עח.

המצוה הע"ח — הצווי שצטוינו להפריש מעשר
מכל-שינולד לנו בכל-שנה מן-הבהמה הטהורה, שנקריב

ולבישת בגדים חדשים, וחלוק פרות ומיני מתקה
לקטנים ולנשים, והשחוק בכלי זמר וברקוד במקדש
לבד (דוקא שם, כדי שלא יבואו לידי קלות ראש), והיא
שמחת בית-השואבה — וכל-זה נכנס בכלל אמרו
"ושמחת בחגך". והתמור שבהם — הוא חיוב שתית
היין ודקא, כיון שהוא מיחד לשמחה. ולשון גמרא
פסחים (קט): "חייב אדם לשמח בנוי ובניו ביתו ברגל.
במה משמח? ביין". ושם אמרו: "תניא רבי יהודה בן
בתירא אומר: בזמן שבית המקדש קים אין שמחה אלא
בבשר, שנאמר: וזבחתי שלמים ואכלת שם ושמחת.
עכשו אין שמחה אלא ביין, שנאמר: ויין ישמח לבב-
אנוש" (תהלים קד, טו). ואמרו עוד: "אנשים בראוי להם
(בדבר המשמח במיוחד) ונשים בראוי להם". ולשון
התורה הוא, שנתחייב לכלל בשמחה זו הענינים והחלושים
והגרים, אמר ותעלה: "והגר והיתום והאלמנה" (דברים
טו, יד).

המצוה הקנ"ו — האזהרה שהזהרנו מלעלות לרגל
בלי שיהא עמו קרבן להקריבו שם, והוא אמרו ותעלה:
"ולא-יבאו פני ריכם" (שמות כג, טו), אלא על-כל-פנים
יהיו עמו עולה ושלמים. וכבר נתבאר דיני מצוה זו
במסכת חגיגה, ולא זו אף הנשים חזכות בו.

המצוה הרכ"ט — האזהרה שהזהרנו מלעזוב
את-הלויים ולהתעלם מהם מלכת מתנותיהם בשלמות
ומלשמחם ברגל, והוא אמרו: "השמר לך פן-תעזוב
את-הלוי כל-ימך" (דברים יב, יט). ולשון ספרי (פרשת
ראה שם): "השמר — בלא-תעשה, פן-תעזוב — בלא-
תעשה".

המצוה הט"ז — הצווי שצטוינו להקהיל את העם
כלו בשני של סכות של כל-מוצאי שמש ושקראו במה
פסוקים ממשנה תורה לפניהם, והוא אמרו ותעלה:
"הקהיל את-העם האנשים והנשים והטף וגו'" (שם לא, יב)
— וזו היא מצות הקהל. ובתחלת קדושין (לד.) נשאמרו:
"כל-מצות עשה שהזמן גרמה (שתלויים בתנאי הזמן) נשים
פטורות", הקשו בתלמוד ואמרו: "והרי 'הקהל' דמצות
עשה שהזמן גרמה, ונשים חזכות?!" והסק בסוף הענין:
"אין למדין מן-הכללות" (כי "בכל כלל יש גם יוצא מן הכלל
ומצות הקהל יצאה מהכלל של כל מצות .. שהזמן כו"). וכבר
נתבאר דיני מצוה זו, רצוני לומר איך יקרא, ומי יקרא,
ומה יקרא — בפרק ז' ממסכת סוטה (מא.).

המצוה הע"ט — הצווי שצטוינו בקדוש בכורות,
כלומר להפרישם ולהקדישם למה-שחובה לעשות בהם,
והוא אמרו ותעלה: "קדש-לי כל-בכור פטר כל-רחם
בבני ישראל באדם ובבהמה" (שמות יג, ב). ולשון התורה
הוא שבהמה זו היא בקר וצאן ומין החמור בלבד. צווי

26 שגגתן חטאת זו, הן שחייבים על ודון פרת, בתנאי
27 שתהיה מצות לא-תעשה ויהיה בה מעשה (פעולה פיזית),
28 כמו שנתבאר בתחלת פרתות. הלכות מצוה זו פלה כבר
29 נתבארו במסכת הוריות (ח.) ופירות (ט.) ובכמה מקומות
30 בשבת (סט. קב.) ושבוועות (כד.) וזבחים.

יום ש"ק י"ג שבט ה'תש"פ

מצות עשה ע.

31 המצוה המשלימה שבעים — הוא הצווי
32 שנוצטונו להקריב קרבן מסים אם יארע לנו ספק באחת
33 מאותן העברות הגדולות שחייבים על ודון פרת ועל
34 שגגתן חטאת קבועה — וקרבן זה נקרא 'אשם תלוי'
35 ואפן הספק הזה אשר אם יארע חייבים עליו אשם תלוי,
36 הוא: כגון שיש לפניו שתי חתיכות חלב, אחת מהן חלב
37 הפליות (שהוא אסור) והאחרת חלב הלב (שהוא מותר),
38 ואכל אחת מהן ואכל אחר את-השניה או שאבדה,
39 ונסתפק ונתעורר אצלו חשש אם החתיכה שאכל היתה
40 המותרת או האסורה — והו שחקריב קרבן על הספק
41 המתעורר הזה כדי להתכפר בו, וזה נקרא 'אשם תלוי'
42 (שדינו עדיין תלוי ועומד עד שהספק יתברר). אם נתברר
43 אחר-כך, שמה-שאכל הוא חלב הפליות — הרי נתאמת
44 שזו שגגה ונקריב חטאת קבועה. והכתוב האמור בקרבן
45 זה הוא אמרו בפרשת ויקרא: "ואם-נפש פי תחטא
46 ופשתה אחת מכל-מצות ה' אשר לא תעשנה ולא-ידע
47 ואשם ונשא עינו והביא איל תמים מן-הצאן בערף
48 לאשם אל-הכהן וכפר עליו הכהן על שגגתו אשר שגג
49 והוא לא-ידע" (ויקרא ה, יז-יח) — כלומר: על מה שלא
50 ידע אם שגג או לא שגג. וענין זה קוראים לו חקמים 'לא
51 הידע', וכבר נתבארו דיני מצוה זו במסכת פרתות (ז.).

1 חלבה ודמה (של בהמת המעשר) ונאכל אנחנו שאריתה
2 בירושלים. והוא אמרו יתעלה: "וכל-מעשר בקר וצאן
3 כל אשר-יעבר תחת השבט העשירי יהיה-קדש לה"
4 (ויקרא כו, לב) — וזהו מעשר בהמה. וכבר נתבארו דיני
5 מצוה זו בפרק אחרון מבכורות (כג.). ושם נתבאר,
6 שמצוה זו נהגת גם בחוצה לארץ ושלא בפני הבית —
7 וזהו דין תורה. אבל בגזירה דרבנן, (שכיוון שכדי לאכלו
8 בזמן הזה על האדם להמתין שיפול בו מום חששו חז"ל) שפא
9 (מתוך שלא יוכל אדם להמתין כל-כך) יאכל שלא במום —
10 שהרי אין לנו מקדש (שבמקדש אפשר להתיר אכילתו גם
11 שלא במום על-ידי הקרבתו) — אמרו: "אינו נוהג אלא
12 בפני הבית"; וכשיהא המקדש בנוי — נוהג בארץ
13 ובחוצה לארץ.

יום שישי י"ב שבט ה'תש"פ

מצות לא תעשה קט.

מצות עשה סט.

14 המצוה הק"ט — האזהרה שהזהרנו מלמכור מעשר
15 בהמה באיזה אפן שיהיה, והוא אמרו יתעלה במעשר
16 בהמה: "לא יגאל" (ויקרא כו, לג). ולשון ספרא (שם):
17 "במעשר הוא אומר: "לא יגאל" — ואינו נמכר לא חי
18 ולא שחוט, לא תמים ולא בעל מום". וכבר נתבארו דיני
19 מצוה זו עם שלפניה במסכת בכורות (לא:) ובירושלמי
20 מעשר שני (פרק א משנה ב.).
21 המצוה הס"ט — הצווי שנוצטונו שיקריב כל-מי
22 ששגג בחטא מן-החטאים הגדולים הידועים קרבן חטאת
23 אמרו יתעלה: "ואם-נפש אחת תחטא בשגגה מעם
24 הארץ" (שם ד, כז). וזו היא חטאת קבועה, כלומר שהיא
25 לעולם חטאת בהמה. וכבר בארנו, שהעברות שחייבים על

אגרות קודש

ב"ה, כ"ב שבט, ה'תשי"א

ברוקלין

שלום וברכה!

בשמחה נודעתי אשר בתו מרת... תחי' נתארכה לבי"ג הרב... ואביע בזה ברכותי למזל טוב מזל טוב
שיהי' הכל בשעה טובה ומוצלחת ויבנו ביתם על יסודי התורה והמצוה וכמו שנתבאר בתורת החסידות.

כן ת"ח על הודעתו בשורה טובה שנכדו... שי' נמלאו לו ג' שנים. ומוסג"פ קטע ממכתב כ"ק
מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נב"מ זי"ע ע"ד מנהגן של ישראל לגזוז אז שערות הראש.

ויהי רצון שתמיד יבשר אך בשורות טובות בשלו ובשל ב"ב שיחיו וגם בעיני הכלל.

ברכ[ת] מז"ט והצלחה בעינינו,

ירמיה פרק כט כט

כט ויקרא צפניה הכהן את־הספר הזה באזני ירמיה הנביא: ל ויהי דבר־יהוה אלי־ירמיה לאמר: לא שלח על־פל־הגולה לאמר כה אמר יהוה אל־שמעיה הנחלמי יען אשר נבא לכם שמעיה ואני לא שלחתי ויבטח אתכם על־שקר: לד לכן כה־אמר יהוה הנני פקד על־שמעיה הנחלמי ועל־זרעו לא־יהיה לו איש וישוב בְּתוֹךְ־הָעָם הַזֶּה וְלֹא־יִרְאֶה בְּטוֹב אֲשֶׁר־אֲנִי עֹשֶׂה־לָעָמִי נְאֻם־יְהוָה כִּי־סָרָה דְּבַר עַל־יְהוָה:

ירמיה פרק ל א

א הדבר אשר היה אלי־ירמיה מאת יהוה לאמר: ב כה־אמר יהוה אלהי ישראל לאמר כתב־לך את פל־הדברים אשר־דברתי אליך אל־ספר: ג פִּי הֵנָּה יָמִים בָּאִים נְאֻם־יְהוָה וְשָׁבְתִי אֶת־שְׁבוֹת עַמִּי יִשְׂרָאֵל וִיהוּדָה אָמַר יְהוָה וְהִשְׁבֹּתִים אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נָתַתִּי לַאֲבוֹתָם וִירְשׁוּהָ: ד וְאֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל־יִשְׂרָאֵל וְאֶל־יְהוּדָה: ה כִּי־כֹה אָמַר יְהוָה קוֹל חֲרָדָה שָׁמַעְנוּ פֶּחַד וְאִין שְׁלוֹם: ו שְׁאֲלוּ־נָא וּרְאוּ אִם־יִלְד זָכָר מְדוּעַ רְאִיתִי כָל־זָכָר יָדְיוֹ עַל־חֲלָצִיו כִּי־יִלְדָּה וְנִהַפְּכוּ כָל־פָּנִים לִירְקוֹן: ז הוּא כִּי גָדוֹל הַיּוֹם הַהוּא מֵאִין כְּמֹהוּ וְעַתְּצָרָה הִיא לַיעֲקֹב וּמִמָּנָה יִשָּׁע: ח וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא נְאֻם יְהוָה צָבָאוֹת אֲשֶׁר עָלָּה מַעַל צִוְּאָרָךְ וּמוֹסְרוֹתֶיךָ אֲנִתֶּךָ וְלֹא־עֲבָדוּכָּ עוֹד זָרִים:

רש"י

(ג) כי הנה ימים באים. ולא תאמר למה אכתבנו כי יאבדו כולם ואין קורא בו ואין זוכרו עוד כי הנה ימים באים וגו': (ד) קול חרדה שמענו. יש פותרין על שמועת בבל שהיו חרידים ממנה אותם שגלו שם.

ומדרש אגדה על מלחמת גוג ומגוג: (ו) אם יולד זכר. אם דרך לזכרים ללדת שיאחזום חבלים כילודה: חלציו. כמו מתניו: (ז) היום ההוא. יום הריגת בלשאצר ומפלת בבל, ע"א יום מפלת גוג:

מצודת דוד

(כט) ויקרא צפניה וכו'. גם זה מדברי הספר שכתב אליהם שצפניה קרא הספר לפניו וראה כי כן כתב (ואף שירמיה עצמו כתב הדבר לא אמר באזני כמדבר בעדו כִּי־אם כאחר המדבר וכן דרך המקרא כמ"ש וישלח ה' וכו' ואת שמואל (ש"א יב) ולא אמר ואותי עם כי שמואל עצמו היה המדבר: (ל) ויהי דבר ה'. בעבור שארכו הדברים באמרו הסיבה ושצפניה קרא הספר באזניו לכן אמר שוב ויהי דבר ה' וכו': (לא) על כל הגולה. אל כל הגולה: אל שמעיה. על שמעיה:

על שקר. על הבטחת שקר: (לב) הנני פוקד. העון הזה אזכור להשיב גמול על שמעיה ועל זרעו: לא יהיה לו. ר"ל לא יהיה מזרעו איש יושב במושב השרים והזקנים: ולא יראה בטוב וכו'. הוא ההשבה מן הגולה: על ה'. בעבור ה' דיבר דבר המוסר ממנו מה שלא אמרה:

(ב) אשר דברתי אליך. הם הדברים האמורים במקראות שלאחריו וכמ"ש ואלה הדברים וכו' ולפי שיכתבם אחר שידבר אליו לכן אמר אשר דברתי: אל ספר. על ספר וקראו ספר ע"ש סופו שאחר שיכתב יהיה ספר וכן וטחני קמח (ישעיה מו): (ג) ושבת את שבות. אשיב בהשקט ובמנוחה את בני השבי של עמי ישראל ויהודה והיא הגאולה האחרונה בימי המשיח ר"ל לכן כתוב הדברים בספר למען יקראו בו ויקוֹו אליה: (ד) אל ישראל. על ישראל ועל יהודה: (ה) כי כה. אשר כה אמר ה' הנה שמענו קול חרדה והיא בעת בוא גוג ומגוג: פחד ואין שלום. כפל הדבר במ"ש לגדול הפחד שיהיה אז: (ו) שאלו נא וראו. אמר בדרך מליצה שאלו עתה לאנשים וראו מה הנעשה בעולם אם דרך הזכר ללדת בנים להיות לו חבלי יולדה וכאומר הלא זה לא יהיה מעולם ומדוע א"כ ראיתי כל גבר תומך ידיו על חלציו כדרך היולדה בעת יבואו לה חבלים וכל פני האנשים נהפכו למראה ירוק כדרך האשה הכורעת ללדת: (ז) הוי. יש להתאונן כי היום ההוא יהיה גדול מאד, רצה לומר צרות גדולות ומרובות יהיו אז: מאין כמדרשו. ר"ל כמה שאנו רואים בו שאין כמוהו לכן יקרא גדול ודוגמתו מאין כמוך ה' (לעיל י): ועת צרה. אז יהיה עת צרה לישראל אבל מן הצרה ההיא תצא לו עוד תשועה: (ח) אשבור עולו. עול הכשדים אשבור מעל צואריך וקשורי רצועות העול אתחיק ואסיר ממך ר"ל האומות לא ישעבדו עוד עמך, ולתוספת ביאור אמר ולא יעבדו בו עוד אומות אחרות:

מצודת ציון

(לב) פוקד. ענין זכרון:

(ג) ושבת. ענין השקט ומנוחה כמו בשובה ונחת תושעון (ישעיה ל): שבות. מל' שביה: והשיבותים. מל' השבה: (ו) כל גבר. כל איש: חלציו. מתניו: לירקון. למראה ירוק: (ח) ומוסרותיך. הם קשורי רצועות העול: אנתק. ענין העתק והסרה: זרים. נכרים:

אסתר פרק ד"ה

ד (ותבואינה) וְתִבְּוֹאֶנָּה נְעֻזֹת אֶסְתֵּר וְסִרְיָסָהּ וַיִּגִּדּוּ לָהּ וְתִתְחַלְחַל הַמֶּלֶכָה מֵאֵד וְתִשְׁלַח בְּגָדִים לְהַלְבִּישׁ אֶת־מֶרְדֵּכִי וְלְהַסִּיר שָׁקוֹ מֵעָלָיו וְלֹא קָבַל: ה וַתִּקְרָא אֶסְתֵּר לַהֲתָךְ מִסִּרְיָסֵי הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר הָעֵמִיד לִפְנֶיהָ וַתִּצְוֶהוּ עַל־מֶרְדֵּכִי לָדַעַת מַה־זֶּה וְעַל־מַה־זֶּה: ו וַיֵּצֵא הַתָּךְ אֶל־מֶרְדֵּכִי אֶל־רְחוֹב הָעִיר אֲשֶׁר לִפְנֵי שַׁעַר־הַמֶּלֶךְ: ז וַיִּגְדְּלוּ מֶרְדֵּכִי אֶת כָּל־אֲשֶׁר קָרְהוּ וְאֵת פֶּרֶשֶׁת הַכֶּסֶף אֲשֶׁר אָמַר הַמֶּן לְשִׁקוֹל עַל־גִּנּוּי הַמֶּלֶךְ (בִּיהוּדִים) בִּיהוּדִים לְאַבְדָּם: ח וְאֶת־פֶּתֶשֶׁגֶן כְּתֹב־הַדָּת אֲשֶׁר־נָתַן בְּשׁוֹשָׁן לְהַשְׁמִידֵם נָתַן לוֹ לְהִרְאוֹת אֶת־אֶסְתֵּר וּלְהַגִּיד לָהּ וּלְצִוּוֹת עָלֶיהָ לָבוֹא אֶל־הַמֶּלֶךְ לְהִתְחַנֵּן־לוֹ וּלְבַקֵּשׁ מִלִּפְנֵי עַל־עֲמָה: ט וַיָּבֹא הַתָּךְ וַיִּגַּד לְאַסְתֵּר אֶת דְּבָרֵי מֶרְדֵּכִי: י וַתֹּאמֶר אֶסְתֵּר לַהֲתָךְ וַתִּצְוֶהוּ אֶל־מֶרְדֵּכִי: יא כָּל־עֲבָדֵי הַמֶּלֶךְ וְעַם־מְדִינֹת הַמֶּלֶךְ יוֹדְעִים אֲשֶׁר כָּל־אִישׁ וְאִשָּׁה אֲשֶׁר יָבֹא־אֶל־הַמֶּלֶךְ אֶל־הַחֹצֵר הַפְּנִימִית אֲשֶׁר לֹא־יִקְרָא אַחַת דָּתוֹ לְהָמִית לְבַד מֵאֲשֶׁר יוֹשִׁיט־לוֹ הַמֶּלֶךְ אֶת־שִׂרְבִיט הַזֶּהב וְחַיָּה וְאִנִּי לֹא נִקְרָאתִי לָבוֹא אֶל־הַמֶּלֶךְ זֶה שְׁלֹשִׁים יוֹם: יב וַיִּגִּדּוּ לְמֶרְדֵּכִי אֶת דְּבָרֵי אֶסְתֵּר: יג וַיֹּאמֶר מֶרְדֵּכִי לְהָשִׁיב אֶל־אֶסְתֵּר אֶל־תְּדַמִּי בְּנִפְשֶׁךָ לְהַמְלִיךְ בֵּית־הַמֶּלֶךְ מִכָּל־הַיְּהוּדִים: יד כִּי אִם־תִּחְרַשׁ תִּחְרִישִׁי בָּעֵת הַזֹּאת רֹחַ וְהַצִּלָּה יַעֲמֹד לַיְּהוּדִים מִמָּקוֹם אֲחֵר וְאֵת וּבֵית־אֲבִיךָ תִּאבְדּוּ וְכִי יוֹדֵעַ אִם־לָעַת כְּזֹאת תִּגְעַת לְמַלְכוּת: טו וַתֹּאמֶר אֶסְתֵּר לְהָשִׁיב אֶל־מֶרְדֵּכִי: טז לָךְ כְּנֹס אֶת־כָּל־הַיְּהוּדִים הַנִּמְצָאִים בְּשׁוֹשָׁן וְצִוּמוֹ עָלֵי וְאֶל־תֹּאכְלוּ וְאֶל־תִּשְׁתּוּ שְׁלֹשֶׁת יָמִים לִילָה וַיּוֹם גַּם־אֲנִי וְנַעֲרָתִי אֲצִום כֵּן וּבְכֵן אָבֹא אֶל־הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר לֹא־כָדַת וְכֹאֲשֶׁר אָבְדָתִי אָבְדָתִי: יז וַיַּעֲבֹר מֶרְדֵּכִי וַיַּעַשׂ כְּכָל אֲשֶׁר־צִוְּתָהּ עָלָיו אֶסְתֵּר:

אסתר פרק ד"ה א-ג

א וַיְהִי א בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וַתִּלְבָּשׁ אֶסְתֵּר מַלְכוּת וַתַּעֲמֹד בַּחֲצַר בֵּית־הַמֶּלֶךְ הַפְּנִימִית נֹכַח בֵּית הַמֶּלֶךְ וְהַמֶּלֶךְ יוֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא מַלְכוּתוֹ בְּבֵית הַמַּלְכוּת נֹכַח פֶּתַח הַבַּיִת: ב וַיְהִי כִּרְאוֹת הַמֶּלֶךְ אֶת־אֶסְתֵּר הַמֶּלֶכָה עֹמֶדֶת בַּחֲצַר נִשְׁאָה חֵן כְּעִינֶיהָ וַיִּשָּׂט הַמֶּלֶךְ לְאַסְתֵּר אֶת־שִׂרְבִיט הַזֶּהב וַתִּקְרַב אֶסְתֵּר וַתִּגַּע בְּרֹאשׁ הַשִּׂרְבִיט: ג וַיֹּאמֶר לָהּ הַמֶּלֶךְ מַה־לָּךְ אֶסְתֵּר הַמֶּלֶכָה וּמַה־בִּקְשָׁתְךָ עַד־חֲצִי הַמַּלְכוּת וַיִּנָּתֵן לָךְ:

רש"י

ומ"א כאשר אבדתי מבית אבא אובד ממך שמעכשיו שאני ברצון נבעלת לגוי אני אסורה לך: (יז) ויעבר מרדכי. על דת להתענות ביו"ט ראשון של פסח שהתענה י"ד בניסן וט"ו וט"ז שהרי ביום י"ג נכתבו הספרים:

(א) מלכות. בגדי מלכות ורבותינו אמרו שלבשתה רוח הקודש, כמו דאת אמר (ד"ה א י"ב) ורוח לבשה את עמשי: (ג) עד חצי המלכות. דבר שהוא באמצע ובחצי המלכות הוא בית המקדש שהתחילו לבנותו בימי כורש וחזר בו וצוה לבטל המלאכה ואחשורוש שעמד אחרייו גם הוא ביטל המלאכה. ופשוטו של מקרא אף אם תשאלי ממני חצי המלכות אתן לך:

(ז) פרשת הכסף. פירוש הכסף: (יג) אל תדמי בנפשך. אל תחשבי כמו (במדבר לג) והיה כאשר דמיתי, אל תדמי בנפשך אל תהי סבורה להמלט ביום ההריגה בבית המלך שאין את רוצה לסכן עצמך עכשיו על הספק לבא אל המלך שלא ברשות: (יד) ומי יודע אם לעת כזאת הגעת. ומי יודע אם יחפוץ ביך המלך לשנה הבאה שהוא זמן ההריגה: לעת כזאת. שהוא היה עומד בניסן וזמן ההריגה באדר לשנה הבאה: הגעת למלכות. אם תגיעי לגדולה שאת בה עכשיו: (טז) אשר לא כדת. שאין דת ליכנס אשר לא יקרא, ומ"א אשר לא כדת שעד עתה באונס ועכשיו ברצון: וכאשר אבדתי אבדתי. וכאשר התחלתי לילך לאיבוד אלך ואמות,

ז אין שוחטין לא לתוך ימים, ולא לתוך נהרות, ולא לתוך בְּלִים; אֲבָל שוחט הוא לתוך עוגא של מים, ובספינה על גבי בְּלִים. אין שוחטין לגומא כל עקר; אֲבָל עוֹשֶׂה גומא בתוך ביתו בְּשִׁבְלִי שִׁינָם הֵדִם לתוכה. ובשוק לא יַעֲשֶׂה בָּן, שְׁלֹא יַחֲקֶה אֶת הַמִּינִין.

י השוחט לשם עולה, לשם זבחים, לשם אֶשֶׁם תלוי, לשם פֶּסַח, לשם תודה – שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה; וְרַבִּי שְׁמַעוֹן מְכַשֵּׁיר. שְׁנִים אוֹחֲזִין בַּסִּפִּין וְשוחטין, אֶחָד לשם אֶחָד מִכָּל אֵלּוּ, וְאֶחָד לשם דָּבָר בָּשֵׁר – שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה. השוחט לשם חטאת, לשם אֶשֶׁם וְדָאִי, לשם בָּכוֹר, לשם מַעֲשֶׂה, לשם תְּמוּדָה – שְׁחִיטָתוֹ בָּשֵׁרָה. זֶה הַכֶּלֶל: כָּל דָּבָר שֶׁנֶּדֶר וְנֶדֶב – הַשּׁוֹחֵט לְשִׁמּוֹ אָסוּר; וְשִׁאֲנוֹ נֶדֶר וְנֶדֶב – הַשּׁוֹחֵט לְשִׁמּוֹ בָּשֵׁר.

פירוש ברטנורא

ט אין שוחטין לתוך ימים. שלא יאמרו לשרו של ים הוא שוחט: ולא לתוך הכלים. שלא יאמרו לזרוק דמה לעבודה זרה קא עביד: עוגת. גומא. לשון עוגיאות לגפנים במועד קטן (ב' ע"א): עוגת של מים. דוקא עכורים, אבל צלולין לא. שמא יאמרו לפרצוף פניו הנראה במים הוא שוחט: ובספינה. יכול לשחוט על גבי כלים והדם שותת ויורד לתוך הים. שהרואה אומר כדי שלא ללכלך הספינה הוא עושה: אין שוחטין לגומא כל עיקר. ואפילו בבית. ומעמא דגומא, מפני שהוא חק המינים: אֲבָל עוֹשֶׂה גומא. בגמרא מפרש דרבי קאמר, אין שוחטין לגומא כל עקר. והרצתו לנקר חצרו כיצד הוא עושה, עושה מקום חוץ לגומא ושוחט והדם שותת ויורד לגומא: יַחֲקֶה אֶת הַמִּינִים. יחזיק ידיו בחקותיהם. יחקה לשון חק:

י השוחט. חולין בחזין: לשם עולה. כיון דעולה באה בנדר ונדרה הרואה אומר עכשיו הוא מקדיש ושוחט לעולה וקדשים בחזין מותרים. הלכך גזר רבנן עלה ופסולה. (וכן שלמים [וכו']) אֶשֶׁם תלוי. בא על ספק חיוב כרת. כגון שתי חתיכות אחת של חלב ואחת של שומן ואכל אחת מהן ואין ידוע איזו מהן אכל. אשתו ואחרתו עמו במטה ובא על אחת מהן ואין ידוע על איזו מהן בא, מביא אשם תלוי להגן מן היסורים עד שיוודע לו אם חטא ודאי מביא חטאתו. ומתניתין ר' אליעזר היא דאמר (בריתא כ"ה ע"א) מתנבא אדם אשם תלוי בכל יום, שבכל יום עומד בספק חטא ולבו נוקף שמא חטאתי. ונמצא שדבר הנדר ונדר הוא: לשם פסח. ופסח נמי מקרי דבר הנדר ונדר, הואיל והוא עשוי להפרישו כל ימות השנה ולהניחו עד זמנו, אמרי קא שחית שלמים בחזין ואכל להו: ורבי שמעון מְכַשֵּׁיר. דלא חיית למראית העין: אֶשֶׁם וְדָאִי. כגון אשם גזילות, מי שנשבע לשקר על כפירות ממון, ואשם מעילות, ואשם שפחה חרופה. ועל שם שאשם תלוי בא על ספק קרי להני אשם ודאי: לשם בָּכוֹר לשם מַעֲשֶׂה. מדע דיעי אינשי דשקר הוא, דבכור ומעשר קלא אית

משניות מבוארות – קהתי

לשון הקדש, מכל מקום הואיל וקרבת זה, שלשמו שחט את הבהמה, בא בנדר או בנדבה, חוששים שמא יאמרו, שעכשיו (בשעת השחיטה) הוא מקדיש את הבהמה לשם אותו קרבן, ומותר לאכול קדשים שנשחטו בחזין; הלכך גזרו חכמים לפסול שחיטה זו. אבל השוחט לשם אחד הקרבנות שאינם באים בנדר או בנדבה, אין חשש שמא יאמרו שהוא מקדיש עכשיו את הבהמה לאותו קרבן, שההואיל ולא ידוע שהוא חייב בו, הרי מבכנים שדבריו דברי הבאי הם ואין בהם ממש; הלכך לא גזרו חכמים, ושחיטתו כשרה.

השוחט – בהמת חולין בחזין, לשם עולה, או לשם זבחים – שלמים, או לשם אֶשֶׁם תלוי – הבא על ספק עבירה שעל שגגתה ודאי חייבים חטאת ועל זדונה כרת, כגון מי שהיתה לפניו חתיכת חלב וחתית שומן, ואכל מאחת מהן, ואינו יודע מאיזו אכל, הרי הוא מביא אשם תלוי; ומשנתנו כרבי אליעזר היא, הסובר: "מתנבא אדם אשם תלוי בכל יום", שבכל יום עומד אדם בספק חטא ולבו נוקף שמא חטא (גמרא ורש"י), ומכאן שאף אשם תלוי בא בנדבה, או השוחט לשם פֶּסַח – שכן אדם יכול להפרישו כל ימות השנה ולהניחו עד זמנו, ואם מקריבו קודם זמנו, הרי הוא נעשה קרבן שלמים; הלכך חוששים שמא יאמרו שהוא מפרישו עכשיו, והרי הוא שוחטו בחזין בתורת שלמים; או השוחט לשם תודה – והוא קרבן שלמים הבא להודאה על נס; בכל אלו שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה – מהטעם שבארנו בהקדמה למשנתנו. וְרַבִּי שְׁמַעוֹן מְכַשֵּׁיר – שאינו חושש למראית העין (ורש"י). ויש מבארים, שטעמו של רבי שמעון, כמו שפירש במסכת מנחות (יב, ג): "שלא התנבא בדרך המתנבאים" (ותוספות), כלומר שהכל יודעים שאין דרך להתנבא קרבן לשחטו בחזין, ולפיכך אין חשש שמא יאמרו שהוא מקדיש את הבהמה לקרבן. והלכה כותנא קמא. שְׁנִים אוֹחֲזִין בַּסִּפִּין וְשוחטין – בהמה אחת, אֶחָד – שוחט, לשם אֶחָד מִכָּל אֵלּוּ – שנימנו לעיל, דהיינו לשם עולה או שלמים וכדומה, וְאֶחָד לשם דָּבָר בָּשֵׁר – לשם שחיטה כשרה, שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה – שמא יאמרו הרואה, שהשוחט קדשים בחזין מותר לאכלם, כמו שבארנו לעיל (לדעת תנא קמא). הַשּׁוֹחֵט – בהמת חולין בחזין, לשם חטאת, או לשם אֶשֶׁם וְדָאִי – כגון אשם גזילות, או אשם מעילות, או אשם שפחה חרופה (כמבואר בובחים ה, ה), או לשם בָּכוֹר, או לשם מַעֲשֶׂה – בהמה, או לשם תְּמוּדָה – תמורת קרבן, כשאין לו קרבן בביתו (גמרא); בכל אלו שְׁחִיטָתוֹ בָּשֵׁרָה – שאין חוששים, שמא יאמרו: עכשיו הוא מקדיש את

יוס ראשון

באור משנה ט

אין שוחטין לא לתוך ימים, ולא לתוך נהרות – שמא יאמרו: לשר של ים או של נהרות הוא שוחט, ולא לתוך בְּלִים – שמא יאמרו, שהוא מקבל בהם דם לזרוק לעבודה זרה: אֲבָל שוחט הוא לתוך עוגא של מים – ויש גורסים: לתוך אוגן. דהיינו: אגן, ספל; ובאה המשנה להשמיענו, שאינו אסור לשחוט לתוך הכלי אלא בכלי ריקן, אבל כלי שיש בו מים, מותר לשחוט לתוכו, שכן המים מוכיחים שאינו מתכוון לקבל את הדם לזריקה. בגמרא מבואר, שדווקא לתוך כלי של מים עכורים מותר לשחוט, אבל אם יש בו מים צלולים, שצורתו נראית בהם, אסור לשחוט לתוכו, שמא יאמרו: לכבואה שלו הוא שוחט. ובספינה על גבי בְּלִים – השוחט בספינה מותר לו לשחוט על גבי כלים, והדם שותת ויורד לתוך הים, שהרואה אומר: כדי שלא ללכלך את הספינה הוא עושה כן. אבל לתוך הכלים אסור לו לשחוט. בברייתא בגמרא מובא: "היה מהלך בספינה, ואין לו מקום בספינה לשחוט, מוציא ידו חוץ לספינה ושוחט, והדם שותת על דופני הספינה". אין שוחטין לגומא כל עקר – אפילו בביתו, שכן דרך המינים לשחוט לתוך גומא, כמבואר להלן; אֲבָל עוֹשֶׂה גומא בתוך ביתו בְּשִׁבְלִי שִׁינָם הֵדִם לתוכה – כלומר שהוא שוחט חוץ לגומא; וכן מבואר בגמרא, שהרצתו לנקות את חצרו, עושה מקום חוץ לגומא ושוחט, והדם שותת ויורד לגומא. וְכַשֵּׁינִי לֹא יַעֲשֶׂה בָּן – לא ישחוט אף מחוץ לגומא, שיחא הדם שותת ויורד לגומא, שְׁלֹא יַחֲקֶה אֶת הַמִּינִין – שלא יעשה בחזין המינים וכמנהגייהם ("יחקה" מלשון "חוק" – ורש"י). ואף על גב שכל מקום שאסרו חכמים מפני מראית העין, אף בחדרי חדרים אסור, היינו במקום שאפשר לחשדו בצנעא כמו בפרהסיא, אבל כאן, בשוחט חוץ לגומא בביתו, כל הרואה יאמר, שלנקות חצרו הוא עושה כן.

באור משנה י

משנה זו באה ללמדנו, שהשוחט בהמת חולין (מוחוץ לעזרה) לשם אחד הקרבנות הבאים בנדר או בנדבה, כגון שאמר, ששוחט את הבהמה לשם קרבן עולה או לשם קרבן שלמים, שחיטתו פסולה; ואף על פי שמן הדין אינה פסולה, שהרי לא הקדיש תחילה את הבהמה לקרבן, אלא ששחט לשם קרבן, ואין בזה משום

פ ר ק ש ל י ש י

א אִילוּ טְרֵפוֹת בִּבְהֶמָה: נְקֻבַּת הַנֶּשֶׁט, וּפְסוּקַת הַגִּרְגֵּרָה, נֶקֶב קְרוֹם שֶׁל מוֹחַ, נֶקֶב הַלֵּב לְבֵית חָלָל, נִשְׁבְּרָה הַשִּׁדְרָה וְנִפְסַק הַחוּט שֶׁלָּהּ, נִטְלָה הַכֶּבֶד וְלֹא נִשְׁתַּיֵּר הַיָּמֶנָה פְּלוֹם, הִרְיָאָה שְׁנֵקֶבָה, אוֹ שִׁחְחָרָה. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר:

פירוש ברטנורא

לחן ומידע ידעי מקמי הכי, דאילו הווא שעתא לאו בני אפרשי ניהו דנימא השתא מקדריש לחו: זה הכלל. לאתווי אם אמר הריני שוחט לשם עולת נזיר, שהיא פסולה. דמהו דתימא ליכא למיחש לחורבא, דמידע ידעי דהא לא נדר, קמ"ל דמימר אמרי דלמא נדר בצנעא זה שלשים יום שהוא סתם נזירות ובשלשים יום לא מנכרא מלתא לשכניו: ושאנינו נזיר ונודב. לאתווי עולת וילדת, שאם אמר לשם עולת וילדת בפירוש, כשרה. ואפילו אמר לשם אשה שאינה חייבת קרבן לידה. ומהו דתימא הואיל ואין אותה אשה חייבת קרבן לידה לא היתה זו אלא נדבה, קמ"ל דאימור שמא הפילה, דמפלת אין לה קול ונמצא קרבן זה חובה ולא נדבה ולפיכך שחיטתו כשרה:

ג אִילו טְרֵפוֹת. נֶקֶב הַחוּט. שני עורות יש לו לנשט, החיצון אדום והפנימי לבן. אם ניקב זה בלא זה כשרה, נקבו שניהן אפילו זה שלא כנגד זה, טרפה. וכל נקב במשהו: ופסוקת הגרגרת. לרחבה ברובה. ואינה טריפה עד שיפסק רוב החלל. ועובי התנך אינו משלים לרוב. ודוקא כשנפסקה לרחבה הוא דפסולה ברובה, אבל לארכה של קנה, אפילו לא נשתתיר בה אלא חוליא אחת למעלה לצד הראש וחוליא אחת למטה סמוך לכנפי ריאה, כשרה, לפי שכל זמן שהבהמה מושכת ציורה יותר הסרק מתמעט ואינו נראה: נֶקֶב קְרוֹם שֶׁל מוֹחַ. שני קרומים יש למוח, העליון דבוק לעצם הגולגולת, והשני הסמוך למוח. אם ניקב העליון והשני הסמוך למוח קיים, כשרה. ניקב השני הסמוך למוח אע"פ שהעליון קיים, טרפה, ואע"פ שלא ניקב העצם: נֶקֶב הַלֵּב לְבֵית חָלָל. שני חללים יש ללב, הגדול לצד ימין הבהמה, וחלל קטן לצד שמאל. אם ניקב הלב במשהו והגיע הנקב לאחד משני אלו החללים, טרפה. וכן אם ניקב בסחוס שבלב העשוי כעין בים והוא קרוי קנה הלב, טרפה: נִשְׁבְּרָה הַשִּׁדְרָה. חוליות השדרה: וּנִפְסַק הַחוּט. כמין חוט לבן יוצא מן המוח ועובר על פני אורך השדרה כולה, וקרום דק מקיף את החוט. ואם נפסק רוב הקיפו של קרום זה ברחבו, היינו נפסק החוט וטריפה, ואפילו לא נשברה השדרה, אלא אורחה דמלתא נקמ, דרוב פסיקת החוט על ידי שבירת השדרה הוא: נִיטְלָה הַכֶּבֶד וְלֹא נִשְׁתַּיֵּר הַיָּמֶנָה פְּלוֹם. טריפה. עד שישתתיר כוית במקום מרה וכוית במקום שהיא חיה משם, דהיינו מקום תלייתה כשרה מעורה ודבוקה תחת הכליות. ואם נשתתיר בה פחות משני זיתים בשני מקומות חללו, או אפילו יותר משני זיתים ושלא בשני מקומות חללו, טריפה: הִרְיָאָה שְׁנֵקֶבָה. שני קרומים דקים יש לריאה, ניקב זה בלא זה, כשרה. ניקבו שניהן והרוח יוצא כשנפחים

משניות מבוארות – קהתי

ודם בין שהיה בידי שמים. אם כן למה נאמר בתורה "טרפה"? דבר הכתוב בהווה; שאם לא תאמר כן, לא תיארס אלא אותה שנטרפה בשדה, אבל אם נטרפה בחצר לא תיארס, הא למדת שאין הכתוב מדבר אלא בהווה; וענין הכתוב, שהנוטה לזנות מחמת מכותיה ואי אפשר לה לחיות מחמת מכה זו – אסורת מכאן אמרו חכמים (בסוף משנתנו): "זה הכלל: כל שאין כמות חיה – טרפה". – בחמש המשניות הראשונות של פרקנו (א-ה) יבאר, איו מכה עושה את הבהמה ואת העוף טריפה, ואיו מכה אינה עושה אותם טריפה. וכל סוגי הטרפיות המנויים בפרקנו, הלכה למשה מסיני הם. משנתנו מונה שמונה עשרה טרפות בבהמה.

אִילו טְרֵפוֹת בִּבְהֶמָה: א. נְקֻבַּת הַנֶּשֶׁט – שני עורות יש לו לנשט, החיצון אדום והפנימי לבן, ואם ניקבו שניהם נקב כל שהוא, אפילו זה שלא כנגד זה, הבהמה טרפה; ב. וּפְסוּקַת הַגִּרְגֵּרָה – הגרגרת היא הקנה, ואם נפסק רוב חלל הגרגרת לרחבה, הבהמה טריפה. ברם, אם נפסקה לארכה, אפילו לא נשתתיר בה אלא משהו למעלה, לצד הראש, ומשהו למטה סמוך לריאה, כמבואר במשנה הבאה, הבהמה כשרה, שזה חזון ומתרפא. – הרמב"ם פוסק בענין נקובת הוושט ופסוקת הגרגרת, שהבהמה נבילה (הל' שחיטה ג, כ; כג). ג. נֶקֶב קְרוֹם שֶׁל מוֹחַ – שני קרומים יש למוח: העליון, שהוא דבוק לעצם הגולגולת, והתחתון, שבו מונח המוח; ואם ניקב הקרום העליון בלבד, הרי זו כשרה; ד. נֶקֶב הַלֵּב לְבֵית חָלָל – שהגיע הנקב עד לחלל הלב, בין לחלל הגדול שבשמאל בין לחלל הקטן שבימין (דמב"ם), הבהמה טריפה; אבל אם ניקב בשר הלב ולא הגיע עד לחללו, הרי זו כשרה. משנתנו נקטה כאן "לבית חללו", אף על פי שגם בשאר הנקובים אין הבהמה טריפה אלא אם כן הגיע הנקב עד לחללו, לפי שבשר הלב הוא עבה, ואפשר שיהא בו נקב שלא יגיע לבית חללו, לא כן באחרים, כגון בבושט או בקרום המוח, שדקים הם, ואין זה מצוי שיהא בהם נקב שלא יגיע לבית חללו (יחוטפות יוס טוב; "תפארת ישראל"; ה. נִשְׁבְּרָה הַשִּׁדְרָה – מערכת החוליות העוברות לאורך גב הבהמה, וּנִפְסַק הַחוּט שֶׁלָּהּ – כמין חוט לבן יוצא ממוח הגולגולת ועובר על פני אורך השדרה כולה, וקרום דק מקיף את החוט; ואם נפסק רובו של קרום זה ברחבו, הבהמה טריפה, ואפילו לא נשברה השדרה, אלא הואיל ואין דרך החוט להיפסק שלא על ידי שבירת השדרה, לפיכך נקטה משנתנו "נשברה השדרה"; ו. נִטְלָה הַכֶּבֶד וְלֹא נִשְׁתַּיֵּר הַיָּמֶנָה פְּלוֹם – בגמרא מבואר, שאם לא נשתתיר ממנה כוית במקום המרה וכוית במקום חיותה, דהיינו

הקרוב, והוא שוחט קדשים בחוץ, שכל הקרבנות הללו אינם באים בנדר או בנדבה, אלא קרבנות חובה הם, ואילו היה חייב בהם, היו יודעים על כך, וכיון שאין יודעים, אין מקבלים את דבריו כדברים של ממש, כפי שכבר בארנו לעיל. **ז. הַכֶּלֶל: כָּל דָּבָר שֶׁנִּדְרָ וְנִבְדָּה – כל קרבן שבא בנדר ובנדבה, הַשּׁוֹחֵט לְשֻׁמוֹ – בהמת חולין בחוץ, אֶסוֹר – כלומר שחיטתו פסולה. בגמרא מבואר, ש"זה הכלל" בא כאן לרבות השוחט לשם עולת נזיר, שאין אנו אומרים אילו היה נזיר נזירות היה קול לדבר, ואין איפוא חשש לדבריו, שהיה אפשר שידור בצנעא סתם-נזירות שאינה אלא שלוששים יום, הלכך חוששים למראית העין, כמבואר לעיל, ושחיטתו פסולה. **י. וְשֵׁאִינוּ נִדְרָ וְנִבְדָּה – קרבן שאינו בא בנדר ובנדבה, הַשּׁוֹחֵט לְשֻׁמוֹ בְּיָשָׁר – שחיטתו כשרה; ומבואר בגמרא, שכאן בא "זה הכלל" לרבות השוחט לשם עולת היולדת, שכן אילו היתה אשתו יולדת, היו יודעים, וכיון שאין יודעים אין חוששים לדבריו, ולפיכך שחיטתו כשרה (רש"י; עיי' בגמרא ובמפרשים שמבארים ענין זה בדרכים שונות).****

י ו ט ו נ י

ב א ו ר מ ש נ ה א

כתוב בתורה (שמות כב, ל): "ובשר בשדה טרפה לא תאכלו, לכלב תשליכון אותו", ומבאר הרמב"ם (הל' מאכלות אסורות ד, ו-ט): "טריפה האמורה בתורה – זו שטרפה אותה חיות היער, כגון ארי וגמר וכיוצא בהן; וכן עוף שטרף אותו עוף הדרוס, כגון נץ וכיוצא בו. ואין אתה יכול לומר שטרפה אותה והמיתה אותה, שאם מתה, הרי היא "נבילה", ומה לי מתה מחמת עצמה, או הכה בסיף והמיתה, או שברה ארי והמיתה? הא אינו מדבר אלא במטרפה ולא מותה. ואם הטרפה שלא מתה אסורה, יכול אם בא זאב וגרר הגדי ברגלו, או בזנבו, או באזנו, ורדף אדם והצילו מפיו, יהיה אסור, שהרי נטרף? תלמוד לומר: "ובשר בשדה טרפה לא תאכלו, לכלב תשליכון אותו" – עד שיעשה אותה בשר הראוי לכלב. הא למדת, שהטריפה האמורה בתורה היא שטרפה אותה חיות היער ושברה אותה, ונטה היא למות ועדיין לא מתה אף על פי שקדם ושחטה קודם שתמות, הרי זו אסורה משום טריפה, הואיל ואי אפשר שתחיה ממכה זו הבאה עליה. נמצאת למד, שהתורה אסרה המתה, והיא הנבילה, ואסרה הנוטה למות מחמת מכותיה, ואף על פי שעדיין לא מתה. והיא הטרפה. וכשם שלא תחלוק במיתה בין מתה מחמת עצמה בין שנפלה ומתה. בין שתנקה עד שמתה, בין שדרסתה חיה והרגתה, כך לא תחלוק בנוטה למות בין שטרפתה חיה ושברתה, בין שנפלה מן הגג ונשתברו רוב צלעותיה, בין שנפלה ונתרסקו איבריה, בין שזרק בה חץ ונקב לבה או ריאתה, בין שבא לה חולי מחמת עצמה וניקב לבה או ריאתה או שיבר רוב צלעותיה וכיוצא בהן, הואיל והיא נוטה למות מכל מקום, הרי זו טריפה, בין שהיה הגורם בידי בשר

עד שתִּנָּקב לְבֵית הַסִּמְפוֹנוֹת. נִקְבָה הַקֶּבֶה, נִקְבָה הַמָּרָה, נִקְבוּ הַדִּקְיָן, הַפֶּרֶס הַפְּנִימִית שֶׁנִּקְבָה, או שֶׁנִּקְרַע רֹב הַחִיצוֹנָה. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר: הַגְדוּלָה טַפַּח, וְהַקְטָנָה בְּרֶבֶה. הַמָּסָס וּבֵית הַכּוֹסוֹת שֶׁנִּקְבוּ לַחוּץ. נִפְלָה מִן הַגָּז, נִשְׁתַּבְּרוּ רֹב צִלְעוֹתֶיהָ, וְדְרוֹסֶת הָזָאב. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר: דְּרוֹסֶת הָזָאב – בְּדִקְקָה, וְדְרוֹסֶת הָאָרִי – בְּגִפְסָה; דְּרוֹסֶת

פירוש ברטנורא

אותה, טריפה. וממסע ריאה שניקה נאסרו כל הסירכות שבריאה כשהם במקום דעבדי לאיתנוקי, לפי שאין סירכא בלא נקב, שהריאה שואבת כל מיני משקה והמשקה נעשה עב בתוכה ויוצא מעט מעט דרך הנקב ונקפה ונעשה קרום. וכשהסירכות במקום דלא עבדי לאיתנוקי, כגון אונא באונא כסדרן, זו מגינה על זו וחוזרת לבריאותה ואין הנקב מתגלה, אבל כשהם במקום דעבדי לאיתנוקי, הקרום מתפרק והנקב מתגלה: או שחפרה. כגון שחפר אחד מחמש אונות שיש לריאה. ואם נחסרה אחת משלש האונות של צד ימין, יש אומרים שהענוניתא משלמת וכשרה. ואם חסרה הענוניתא עצמה, יש מבשרין, דאין זה חסרון, שהרבה בחמות אין להם ענוניתא. כך מוכח בגמרא: עד שתִּנָּקב לְבֵית הַסִּמְפוֹנוֹת. קְנוֹנוֹת קְנוֹנוֹת המתפשטות בתוך הריאה כולן שופכין לסימפון הגדול. ולבית הסמפונות דתנן, כלומר לסמפון הגדול שכל הסמפונות שופכין לו. ואין הלכה כרבי שמעון: נִקְבָה הַקֶּבֶה. נקב מפולש לתוך חללה בכל שהוא: נִקְבָה הַמָּרָה. הכיס שלה. למקום שאין הכבד סותמתה: נִקְבוּ הַדִּקְיָן. בני מעים. למקום שאין דקים אחרים סמוך לנקב להגין עליו. אבל הדרא דכנתא דאנקיב לחבריה, חבריה מגין עליה: כֶּרֶס הַפְּנִימִי. כל הכרס כולו קרוי כרס פנימי ונקיבתו במשחית. כרס החיצונה, כשר החוץ את רוב הכרס והוא קרום עב עובר על כל החלל מן החוץ ועד הירכיים. והכרס מיעוטו נחבא תחת צלעות החזה. ורובו תחת אותו קרום. ונקרע ברובו דקאמר, דיינו שרואים כמה יש מן הקרום כנגד אותו רוב הכרס ואם נקרע שם רוב מה שיש מן הקרום כנגד הכרס, טריפה. ואם במקום שהכרס כלה ולמטה נקרע אותו קרום, כשרה: הַגְדוּלָה טַפַּח. כשור גדול אם נקרע טפח, טריפה, אע"ג דלא הוי רובה. ובעגל קטן מטרפא ברובה, אע"ג דלא הוי טפח. והלכה כרבי יהודה: הַמָּסָס וּבֵית הַכּוֹסוֹת. סוף הכרס עשוי ככוכב וקרוי בית הכוסות, והמסס מחובר בו, וסביב לחבורו כשבאים להבדילין יש דופן לזה ודופן לזה, ובאמצע הן שופכין זה לתוך זה, והמאכל נכנס מבית הכוסות להמסס ומן המסס לקיבה ומהקיבה לדקין: שֶׁנִּקְבוּ לַחוּץ. שתִּנָּקב נראה מבחוץ. כגון שניקבו או זה או זה שלא במקום חבורן. לאפקין אם נקבו במקום חבורן דכשר, לפי שדופן ההמסס מגין על נקבי בית הכוסות, ודופן בית הכוסות מגין על נקבי המסס: נִפְלָה מִן הַגָּז. ושחמה מיד, טריפה, אם לא הלכה ברגליה אחר נפילתה. דהיישנין שמה נתרסקו אבריה. ואם הלכה מלא קומתה, כשרה ואינה צריכה בדיקה. ואם עמדה ולא הלכה ושחמה, צריכה בדיקה. וכן אם שהתה מעט לעת אחר שנפלה ושחמה, אע"פ שלא הלכה ולא עמדה, כשרה וצריכה בדיקה. ובדיקה זו בחלל הגוף בפנים לראות אם נתרסקו אבריה. ובית הרחם וכן הסימנים אין בהם משום ריסוק אברים: נִשְׁתַּבְּרוּ רֹב צִלְעוֹתֶיהָ. עשרים ושתים צלעות גדולות שיש בהן מוח יש לבהמה, אחד עשר מכאן ואחד עשר מכאן. נשתברו שש מכאן ושש מכאן, או אחד עשר מכאן ואחד מכאן, והיו נשתברו רוב צלעותיה. והוא שנשתברו מחצית כלפי השררה, לפי ששם חיותה, ולא מחצית לצד החזה: וְדְרוֹסֶת הָזָאב. שמכה בצפרניו בבהמה ומטיל בה ארס ושורפה. ואין דרוסה אלא ביד, אבל לא ברגל. ואין דרוסה אלא מדעת. ודרוסה שאמרו, צריכה בדיקה כנגד בני מעיים, וכגון ספק דרסה או שראה שדרסה ואין מקום הדרסה ניכר מבחוץ, צריכה בדיקה גבה וכריסה וצדיה וכל שכנגד בני מעיים. ואם האדים שם כשר, טריפה. ואם רואי דרוסה היא, בורק כנגד מקום הדרסה ורואה אם האדים הבשר, טריפה, ואם לאו כשרה: דְּרוֹסֶת הָזָאב בְּדִקְקָה. אבל בגסה לא אלים וזריה למקליה: וְדְרוֹסֶת אָרִי בְּגִפְסָה. וכל שכן בדיקה. ורבי יהודה לפרושי מלתיה דת"ק אתי ולא לאפלוגי עליה. והלכה כמותו: הִנֵּן. אשפרו"ד בלע"ז: בְּעוֹף הַדֶּק. יונים וצפורים: דְּרוֹסֶת הַגָּז. אשפרו"ד: בְּעוֹף הַגָּז. אווים ותרנגולים: זה הכלל. לאתויי שבקה מיני טרפות שלא הוכרו במשנה ואלו הן. הן. א' קולית הידך שקפץ ממקומו מן החור

משניות מבוארות – קה"ת

לזה, והמאכל נכנס מן הכרס אל בית הכוסות ומשם להמסס ומהמסס לקיבה ומקיבה לדקין; ואם אחד מהם, או המסס או בית הכוסות, ניקב לצד חוץ, שלא במקום חיבורם, הבהמה טריפה. ברם, אם ניקבו במקום חיבורם, הבהמה כשרה; שאם ניקבו נקב מפולש מזה לזה הרי גם מלבד הנקב הם שופכים זה לתוך זה, ואם ניקב אחד מהם במקום חיבורם, הרי דופן המסס מגין על נקב בית הכוסות ודופן בית הכוסות מגין על נקב המסס. – (תמיהה היא. משום מה הקדימה משנתנו המסס לבית הכוסות. והרי בית הכוסות הוא לפני המסס. כמו שבארנו לענין בעל "תוספות יום טוב" משאיר תמיהה זו ב"צריך עיון". ברם, יש סוברים, שבתקופה מסוימת החליפו השמות – אנציקל' תלמודית. – זו. נִפְלָה מִן הַגָּז. ונשחטה מיד, הרי היא טריפה, שחוששים שמה נתרסקו אבריה. ברם, אם לאחר שנפלה הלכה ברגליה מלא קומתה, הרי היא כשרה. וכן אם נשחטה לאחר ששהתה מעט לעת. אף על פי שלא הלכה ולא עמדה, כשרה, אלא שצריכה בדיקה בחלל הגוף, אם לא נתרסקו אבריה; י. נִשְׁתַּבְּרוּ רֹב צִלְעוֹתֶיהָ – מעמוד השידרה של הבהמה יוצאות עשרים ושתים צלעות שיש בהן מוח, אחת עשרה מכאן ואחת עשרה מכאן, ואם נשתברו רובן, דהיינו שתים עשרה צלעות, הבהמה טריפה. בגמרא מבואר, שאינה טריפה אלא כשנשתברו מחצית כלפי השררה, לפי ששם חיותה, אבל אם נשתברו מחצית כלפי החזה, הרי היא כשרה; יז. וְדְרוֹסֶת הָזָאב – בהמה שנדרסה על ידי זאב, שהכה אותה בצפרני רגליה הקדמיות והטיל בה ארס. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר: דְּרוֹסֶת הָזָאב, בְּדִקְקָה – רבי יהודה בא לפרש דברי חכמים, שדרוסת הזאב אינה טריפה אלא בבהמה דקה, כגון כבש ועז, אבל לא בגסה, כגון השור, וְדְרוֹסֶת הָאָרִי, בְּגִפְסָה – אפילו בהמה גסה שנדרסה על ידי ארי, הרי היא טריפה, דְּרוֹסֶת הַנֶּץ, בְּעוֹף הַדֶּק – דרוסת הנץ אינה טריפה אלא בעוף הדק בלבד, כגון בינים וכיוצא בהם, וְדְרוֹסֶת הַגָּס – יש גורסים: "הגז", והוא ממיני העופות הטורפים. יש אומרים שהוא הינשוף, ויש אומרים

במקום שהיא תלויה בו, הבהמה טריפה, אבל אם נשתיירו ממנה כזית כזית בשני המקומות הללו, הרי זו כשרה; ז. הַרִיָּאָה שֶׁנִּקְבָה – שני קרומים דקים יש לריאה, ואם ניקבו שניהם והגיע הנקב לגוף הריאה, הבהמה טריפה; ח. או שֶׁחִסְרָה – כגון שחסרה אחת מחמש האונות (האזנים) שלה. רַבִּי שְׁמַעוֹן אָמַר: עד שתִּנָּקב לְבֵית הַסִּמְפוֹנוֹת – ניקבה הריאה אינה טריפה אלא אם כן ניקבה לבית הסימפונות, דהיינו לסימפון (לִקְנָה) הגדול שבריאה שכל סימפונות (צינורות) הריאה נכנסים לתוכו; ט. נִקְבָה הַקֶּבֶה – נקב כל שהוא המגיע עד לחלל שבה; י. נִקְבָה הַמָּרָה – באותו הצד שאינה סמוכה לכבד; יא. נִקְבוּ הַדִּקְיָן – בני המעים, במקום שאין סביב הנקב מעי אחר דבק בו שיגן עליו; יב. הַפֶּרֶס הַפְּנִימִית שֶׁנִּקְבָה – הכיס הגדול שהמאכל נכנס לתוכו מהוושט נקרא "הכרס הפנימית", ואם ניקבה עד לחלל שבה, הבהמה טריפה; יג. או שֶׁנִּקְרַע רֹב הַחִיצוֹנָה – רוב הכרס החיצונה, דהיינו כשר החוץ את רוב הכרס, והוא קרום עב שעובר על כל חלל הבטן מהחזה עד הירכיים, והכרס עצמו מיעוטו נחבא תחת צלעות החזה, ורובו מונח תחת אותו קרום, ואם נקרע רוב הקרום שהוא כנגד אותו רוב הכרס, הבהמה טריפה (ויש מפרשים בגמרא ענין הכרס הפנימית והחיצונה בדרך אחרת). רַבִּי יְהוּדָה אָמַר: הַגְדוּלָה טַפַּח – בהמה גדולה שיש ברוב הכרס החיצונה שלה יותר מטפח, טריפה כשנקרעה טפח, וְהַקְטָנָה בְּרֶבֶה – בהמה קטנה שאין שיעור טפח ברוב הכרס החיצונה שלה, טריפה כשנקרע רובה. והלכה כרבי יהודה; יד–טו. הַמָּסָס וּבֵית הַכּוֹסוֹת שֶׁנִּקְבָה לַחוּץ – סוף הכרס בבהמה בעים כעין כובע, והוא קרוי "בית הכוסות" (לפי שעשוי בפנים בתים חשים כמו כוסות; ויש אומרים שהוא מלשון "כיס"), בצידו נמצא "המסס" (לפי שמעכל את המאכל נקרא "המסס", כמו – ישעיה י, יח: "והיה כמסס נוסס", – ערוך; עין "תוספות יום טוב". ויש סוברים שהוא מלשון רומית "אומסוס", שפירושו: הקיבה הקדמית), ודופנו מחובר לדופן בית הכוסות, ובאמצע חיבורם הם פתוחים זה

הגין – פֻּעוֹף הָדָק, וּדְרוֹסַת הָגָם – פֻּעוֹף הָגָם. זֶה הַכֶּלֶל, כֹּל שֶׁאֵין פְּמוֹהַ חַיָּה – מִרְפָּה. כּוֹאֵל וְאֵלּוּ פְּשׁוּטוֹת בִּפְתָּחָהּ; נִקְבָּה הַגִּרְגֵרָה, אוֹ שְׁנִסְדָּקָה. עַד פֶּמָּה תַּחֲסֹר? רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: עַד פְּאִסְרָה הָאֵיטְלָקִי. נִפְתַּחְתָּה הַגִּלְגֻלָּת וְלֹא נִקְבַּ קְרוֹם שֶׁל מוֹחַ, נִקְבַּ הֶלֶב וְלֹא לִבִּית חֲלָלוּ, נִשְׁבְּרָה הַשְּׁרָרָה וְלֹא נִפְסַק הַחוּט שְׁלָהּ, נִטְלָה הַכֶּבֶד וְנִשְׁתַּיֵּר הַיְמִנָה פְּנִיָּה, הַמָּסַס וּבֵית הַכּוֹסוֹת שֶׁנִּקְבּוּ זֶה לְתוֹךְ זֶה, נִטְלָה הַטְּחוּל, נִטְלָה הַפְּלִיּוֹת, נִטְלָה לְחֵי הַתַּחְתּוֹן, נִטְלָה הָאֵם שְׁלָהּ, וְחֲרוּתָהּ בִּידֵי שָׁמַיִם. הַגְּלוּדָה – רַבִּי מֵאִיר מְכַשִּׁיר, וְחֻכְמִים פּוֹסְלִין. גּוֹ וְאֵלּוּ מִרְפּוֹת פֻּעוֹף: נִקְוֶת הַנֶּשֶׁט; פְּסוּקַת הַגִּרְגֵרָה; הַפֶּתַח הַחֲלָה עַל רֹאשָׁהּ מְקוֹם שֶׁעוֹשָׂה אוֹתָהּ מִרְפָּה; נִקְבַּ

פירוש ברטנורא

שבעצם האלה שהוא תחוב בו, הוא דאיעכול ניבה. [ב'], לקתה אפילו בכוליא אחת, וכל שכן בשתייה. והוא דמטיא לקותא למקום חריץ של כוליא. [ג'], מחול שניקב נקב מפולש במקום עבה שבו. ואם נשתיר בו כעובי דינר זהב, כשר. [ד'], סימנים שנרדלו ברוב, כלומר שנתלשו בכמה מקומות ומחברים כאן מעט וכאן מעט. [ה'], נקערה צלע מעיקרה. דרוקא נשתברו תנן במתניתין דבעינן רובא, אבל נקערה צלע אחת מעיקרה עד חצי חוליותה, טריפה. [ו'], גולגולת שהוכתה מכות רבות על גולגולתה ולא נפתחה ולא ניקב הקרום, אם רובה נחבסה דהיינו נתרוצצה, טריפה. [ז'], ובשר החופה את רוב הכרס ברובו, נמי איכא למאן דאמר דתנא מייתי ליה בזה הכלל. ולא הוכר בפירוש במשנה, לפי שאינם מפרשין הכרס החיצונה ששנו במשנה שהוא בשר החופה את רוב הכרס כדפרישנא לעיל. וכן מייתי תנא בזה הכלל בהמה שנחתכו רגליה האחרונים מן הארכובה ולמעלה, טריפה. והסרן בשדרה, שאם חסרה חוליא אחת, טריפה. וגלודה, שנפל עורה והופשטה כולה, או מחמת שחין או מחמת מלאכה, מריפה. וחרוטה, שצמקה ריאה שלה ונעשית כחריות של דקל מחמת פחד שהבעיתה אדם, דרוקא בידי שמים תנן לקמן שהיא כשירה משום דהדרא בריאה, אבל לא בידי אדם. וכל הני טרופות רביניה תנא בזה הכלל: **כל שאין כמות חיה**. שלקתה מכה. שאין בהמה לקויה דוגמתה יכולה לחיות:

ב ניקבה הגרגרת. בלא חסרון איסר כדמפרש. ואם ניקבה נקבים הרבה מפולשים ואין בהן חסרון, רואין אם כשיצטרף יש ככולן שיעור רוב גרגרת, טריפה, ואם יש באותן נקבים חסרון או שחסרו ממנו רצועות ארוכות, רואין אם כשיצטרף כל מה שחסר יעלה יותר משיעור איסר, מרפה, ואם כאיסר או פחות, כשרה. וכן הלכה: **או שנסדקה**. והוא ששתייר בה בקנה למעלה ולמטה כל שהוא: **נפתחת הגולגולת**. העצם נפתח ורואים אנו שלא ניקב קרום של מוח: **ניטלה הכבד ונשתייר הימנה בינה**. והוא שיהיה כוית במקום מרה וכוית במקום שהיא מעורה: **זה לתוך זה**. שסמכין הן ודופן של שניהם אדוקים זה לזה ובאמצעיתן הן שופכים זה לזה. ואם חזרו וניקבו במקום אדוקת דפנותיהם ואין הנקב נראה לחוץ אלא זה לתוך זה, כשרה, דהא להדרי נמי שפכי: **ניטל הטחול**. לא שנו אלא ניטל, אבל ניקב במקום עביו ולא נשתיר בו כעובי דינר זהב מריפה, כדפרישנא לעיל: **ניטלו הבליזות**. בין שניטלו שתייהן בין שניטלה אחת מהן, כשרה. ולא שנו אלא ניטלו, אבל הכוליא שהקצינה מחמת חולי, בדיקה עד כפול, גוססה עד כענבה בינונית, מריפה. ואם מלאה מים סרוחים, טריפה. מים זכים, כשרה: **ניטל לחי התחתון**. מעל הבשר והסימנים מחוברין בבשר. ולא שנו אלא שיכולה לחיות על ידי העטה ששופכים המאכל לתוך פיה. אבל אינה יכולה לחיות על ידי העטה, טריפה: **ניטלה האם**. היא החרם, ממריץ בלעז, שהעובר מונח בה: **וחרוטה בידי שמים**. שצמקה הריאה שלה ויבשה כחריות של דקל מקול רעם וברק [צ"ל וראית ברק], כשרה. ובידי אדם, כגון שהבעיתה אדם או שאר כל הבריות כגון שאנת אריה וקול שחל, טריפה. והיכי ידעינן אם בידי שמים וכשרה אם בידי אדם וטריפה. בקיץ מביא כלי חרס לבנים וממלאן מים קרים ומניח הריאה בתוכם מעת לעת, אי הדרא בריא, בידי שמים היא וכשרה, ואי לא הדרא בריא, בידי אדם היא וטריפה. ובחורף מביא כלי חרס שחור, שאינו מויע כמו הלבן ואין המים מצטננים בו. ויש מפרשים שמביא כלי נחושת, וממלאן מים פושרים ומניח הריאה בתוכן מעת לעת, אי הדרא בריא כשרה, ואם לאו, מריפה: **הגלודה**. שהופשט עורה מעליה. אם נשאר בה עור כרוחב סלע על פני השרדה כלה שנמצאו חוליות השרדה כולן מחופים, הרי זו כשרה. ואם נפשט ממנו רוחב סלע על פי כל השרדה, אע"פ שכל שאר עורה קיים, טריפה. וכן הוא פסק הרמב"ם:

ג הכתה גלודה על ראשה. שנשכה בשניה. דאילו ביד יש דרוסה לחוליה בעופות וכל כנגד החלל מטרפא ביה: **מקום שעושה אותה טריפה**. שיש לחוש

משניות מבוארות – קהתי

ועוד כוית במקום חיותה, כמבואר במשנה הקודמת; ויש גורסים: **"ונשתייר הימנה כל שהוא"**. **המסס ובית הכוסות שנקביו זה לתוך זה** – דהיינו במקום חיבורם, כמו שבארנו במשנה הקודמת, **נטל הטחול** – לגמרי, כשרה; אבל אם ניקב עוביו, ולא נשתיר בו כעובי דינר זהב, הרי זו טריפה, שעל ידי הנקב הוא הולך ומוסיף מכאוב והחולי רב בגופה **(גמרא ודשי)**. **נטלו הפליות** – בין שניטלו שתייהן בין שניטלה אחת מהן, כשרה. **נטל לחי התחתון** – והוא המתנונע בשעת אכילה; והסימנים **(הקנה והרושט)** נשאר מחוברים בבשר, **נטלה האם שלה** – הוא החרם של נקבה, שהעובר מונח בו, **וחרוטה בידי שמים** – שצמקה הריאה שלה בידי שמים, כגון שנבהלה מן הרעמים והברקים, הרי זו כשרה **"(חרוטה)"** מלשון "חריות של דקל", כלומר שיבשה הריאה כחריות – **רשי**). אבל אם צמקה בידי אדם, כגון שהבעיתה בני אדם, טריפה. בגמרא מבואר, כיצד בודקים אם בידי שמים או בידי אדם. **הגלודה** – שנפשט עורה, או מחמת שחין, או מחמת מלאכה, **רבי מאיר מכשיר, וחכמים פוסלין** – כלומר שהבהמה טריפה. והלכה כחכמים. ברם, אם נשאר מן העור רוחב סלע על פני כל השרדה ורוחב סלע על הטבור ורוחב סלע על ראשי אבריה, הרי זו כשרה **(דמב"ם ה"ל שחיטה ט. ז.)**.

י ו מ ש ל י ש י

באור משנה ג

ואלו טרפופ פֻּעוֹף: נִקְוֶת הַנֶּשֶׁט, פְּסוּקַת הַגִּרְגֵרָה – כמבואר במשנה א בהמה (עין רש"י). שמבאר למה צריכה משנתנו למנות טריפות

שהוא הקרי בלעז "פלקון" **"(עזרזר)"**, **פֻּעוֹף הָגָם** – כגון אווזים ותרנגולים. **זֶה הַכֶּלֶל, כֹּל שֶׁאֵין פְּמוֹהַ חַיָּה** – כל בהמה שלקתה במכה, שידוע שבהמה הלקויה במכה כזו אינה יכולה לחיות, **טְרִפָּה** – הבהמה, ואסורה באכילה. בגמרא מבואר, ש"זה הכלל" בא לרבות טרפיות נוספות שלא נימנו במשנתנו **(עין בגמרא ובמפרשים)**.

באור משנה ב

ואלו פְּשׁוּטוֹת בִּפְתָּחָהּ – אם לקתה הבהמה באחת המכות המנויות להלן, הבהמה כשרה: **נִקְבָּה הַגִּרְגֵרָה, או שְׁנִסְדָּקָה** – לאורכה, אם נשתיר בה כל שהוא למעלה, לצד הראש, וכל שהוא למטה, לצד הריאה, הרי היא כשרה; ויש סוברים, שצריך שתשתיר בה לפחות חולייה אחת למעלה וחולייה אחת למטה **(גמרא)**. **עַד פֶּמָּה תַּחֲסֹר** – משניקבה, ותחא כשרה? **רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: עַד פְּאִסְרָה הָאֵיטְלָקִי** – אם החסרון פחות מגודל המטבע האיטלקית "איסר", כשרה, אבל אם הוא כאיסר או יותר מכאיסר, טריפה; – כשיעור האיסר יש דעות שונות, ויש משערים ברוב רוחב חלל הקנה. **נִפְתַּחְתָּה הַגִּלְגֻלָּת וְלֹא נִקְבַּ קְרוֹם שֶׁל מוֹחַ** – הבהמה כשרה. יש סוברים, שאם נפתחה הגולגולת בכסלע **(נגודא הטלע)**, אף על פי שלא ניקב קרום של מוח, הרי היא טריפה; ויש חולקים על כך **(עין במפרשים)**. **נִקְבַּ הֶלֶב וְלֹא לִבִּית חֲלָלוּ** – שלא הגיע הנקב עד לחלל הלב, **נִשְׁבְּרָה הַשְּׁרָרָה וְלֹא נִפְסַק הַחוּט שְׁלָהּ** – היינו שלא נפסק ברובו, אף על פי שנפסק מקצתו, הרי היא כשרה. **נִטְלָה הַכֶּבֶד וְנִשְׁתַּיֵּר הַיְמִנָה פְּנִיָּה** – והוא שנשתיר כוית במקום המרה

הקרקבן, נקבו הדקין; נפלה לאור ונחמרו בני מעיה, אם ירקם – פסולין, אם אדמים – פשרים. דרסה, וטרפה בפתל, או שרצצתה בהמה ומפרקסת, ושהתה מעת לעת ושחטה – פשרה.
 ד ואלו פשרות בעוף: נקבה הנרגרת, או שנסדקה; הכתה חלדה על ראשה מקום שאינו עושה אותה טרפה; נקב הזפק, רבי אומר: אפלו נטל; יצאו בני מעיה ולא נקבו; נשתברו גפיה; נשתברו רגליה; נמרטו כנפיה. רבי יהודה אומר: אם נטלה הנוצה פסולה.

ה אחוזת הדם, והמעשנת, והמצננת, ושאכלה הרדופני ושאכלה צואת תרנגולים, או ששתת מים הרעים – פירוש ברטנורא

שמן ניקב קרום של מוח. וכיצד הוא עושה, מכנים ידו לתוך פי העוף ודוחק אצבעו למעלה, אם המוח מבצבץ ויוצא כידוע שניקב הקרום וטריפה: ניקב הקורקבן. והוא שיהיה הנקב בבשר הקורקבן ובכיס שבתוכו שהמאכל עובר בו, דהיינו שיהיו נקובים הכיס והבשר זה כנגד זה. אבל קורקבן שניקב וכיס שלו קיים, או אפילו ניקבו שניהם זה שלא כנגד זה, כשרה: ונחמרו בני מעיה. כווצו מחמת האור ונהפכו מראיתן. לשון מעי חמרמו: ירוקים פסולים. הכי קאמר, אברים שדרכן להיות אדומים, כגון הלב והכבד והקורקבן שדרכן להיות אדומים באוזן ותרגולים ותורים ובני יונה וכיוצא בהן, אם נשתנו ונעשו ירוקים מחמת האור, פסולים, ואם נשארו אדומים כמו שהיו, כשרים. והוא הדין הדקים שדרכן להיות ירוקים. אם נשתנו מבריתן ונהפכו אדומים, פסולים. וכן עופות המים שהלב והכבד והקורקבן שלהם ירוקים, אם נפלו לאור והאדמו, פסולים. שכל שנשתנו מראיתן מחמת האור, פסולים. ושיעור שינוי המראה, במשהו כמו שהנקב במשהו: דרסה. אדם ברגליו: או שטרפה בכותל. שהכה בה בכותל: או שרצצתה בהמה. דאיכא למיחש להני תלתא משום ריסוק איברים. ועדיין מפרקסת: אם שחתה מעת לעת ושחטה כשרה. ובעיא בדיקה כדכתבין לעיל גבי בהמה. שכל טריפות שמנו חכמים בבהמה, כנגדן בעוף. יתר עליהן העוף, אלו השנוין במשנה:

ד ניקבה הנרגרת או שנפדקה. נקובת הנרגרת וסדקתה בעוף, כנקובת הנרגרת וסדקתה בבהמה. וכבר פירשנו לעיל. ואם ניקבה נקב שיש בה חסרון, אם החסרון הוא כשיעור רוב חלל הקנה של אותו העוף, טריפה ואם לאו, כשרה: הזפק. הוא סמוך לושט. וכל הנמשך עם הושט כשהעוף מושך צוארו דינו כושט ונקובתו במשהו, ושאר הזפק אם ניקב כשר: רבי אומר אפילו ניטל. ואין הלכה כרבי: יצאו בני מעיה. לא שנו אלא שבשעה שהכניס לתוכו לא הפך עליו לתחתנו או ענולה זו למעלה מכמות שהיה שחלף וזו למעלה וזו למטה. אבל הפך בהן, טריפה, שכיון שנתפך אחד מהם אינו יכול להיות: נשתברו גפיה. עצמות הכנפים. ודקא נשתברו, אבל שמוטת גף בעוף, טריפה, חיישין שמא ניקבה הריאה. לפי שהריאה נבאת בין הצלעות וקרום הבשר רך ודק בין צלע לצלע וכששומט גפה מתנתקת הריאה עם הגף: נשתברו רגליה. מן הארכובה ולמטה, או אפילו למעלה ולא יצא העצם לחוץ. אבל יצא לחוץ, תנן בבהמה המקשה דהוי טריפה, ושם נפרש: נמרטו כנפיה. היינו נוצה גדולה שעל כל גופה: נוצה. היא הדקה שעל הבשר שאין בה קנים, דחשיב לה כגלולה. ואין הלכה כרבי יהודה:

ה אחוזת הדם. שאחזה דם וחלתה: והמעשנת. שנכנס עשן בגופה: והמצננת. חולי מחמת צינה. ורמב"ם פירש אחוזת הדם שגבר עליה הדם, והמעושנת שגברה עליה הליחה השחורה, והמצננת שגברה עליה הליחה הלבנה. ולא הוכיח הליחה הרביעית שהיא האדומה, לפי שאינה מצויה כל כך בבהמות: הרדופני. סם המות דבהמה. וכן צואת התרגולים, הבהמות האוכלות ממנה מתות: המים הרעים. מים מגולים: סם המות. דבר שהוא סם המות לאדם

משניות מברארות – קהתי

באור משנה ד

ואלו פשרות בעוף: נקבה הנרגרת, או שנסדקה – כמבואר במשנה ב בבהמה, אלא ששיעור החיסרון כשניקבה אינו עד כאסר האיטלקי, שהרי בכל רוחב הגרגרת אין כאסר, אלא עד כשיעור רוב חלל הקנה של אותו העוף, שאם החיסרון הוא פחות משיעור זה, העוף כשר. הפתה חלדה על ראשה מקום שאינו עושה אותה טרפה – שהכתה שלא כנגד המוח, או שהכתה כנגד המוח והוכרר בבדיקה שלא ניקב הקרום. נקב הזפק – והוא כעין כיס בהמשך הוושט המשמש מחסן למזון בטרם יעבור לקיבה, ואם ניקב, כשר; אבל אם ניטל, נעשה העוף טריפה. רבי אומר: אפלו נטל – הזפק, העוף כשר; ואין הלכה כרבי. יצאו בני מעיה ולא נקבו – ושחט את העוף בעודם בחיך; והוא הדין בבהמה, אלא שנשנה בעוף, משום שמצוי יותר בעוף שיוצאים בני מעיו ("בית יוסף"), נשתברו גפיה – עצמות כנפיה, נשתברו רגליה – מן הארכובה (הברך) ולמטה, כמבואר להלן (ד, ו), נמרטו כנפיה – היינו הנוצות הגדולות שעל כל גופה (רש"י). ויש מפרשים: הנוצה הגדולה של הכנפיים, ובכלל זה נמרטה כל הנוצה הדקה שעל הגוף (המאיד); בכל אלו, העוף כשר. רבי יהודה אומר: אם נטלה הנוצה – הדקה שעל הגוף, פסולה – טריפה, כדין הגלולה בבהמה. ואין הלכה כרבי יהודה.

יוסרביע

באור משנה ה

משנתנו באה ללמד בענין מחלות שבגוף הבהמה או העוף, שאין אוסרות אותם באכילה משום טריפה.
 אחוזת הדם – שנתרבה דמה וחלתה, והמעשנת – שנכנס עשן בגופה וחלתה, והמצננת – שחלתה מחמת הצטננות, ושאכלה הרדופני – עלי הרדופני (הדדוף) שהם סם המות לבהמה, ושאכלה

אלו שבעוף). הפתה חלדה על ראשה – כלומר שהכתה בשיניה, דהיינו שנשכה אותה: שאילו ביד, הרי זו דרוסה (רש"י). מקום שעושה אותה טרפה – במקום שבראשה, שיש לחשוש שמא ניקב קרום של מוח, והרי היא צריכה בדיקה, דהיינו שמכניס אצבעו לתוך פי העוף ודוחקה למעלה, ואם המוח מבצבץ ויוצא, סימן הוא שניקב הקרום, והרי זו טריפה: נקב הקרקבן – שניקב בשר הקורקבן ואף הכיס שבתוכו שהמאכל עובר בו, דהיינו שהכיס והבשר נקובים זה כנגד זה, נקבו הדקין – בני המעיין, כמבואר במשנה א בבהמה, נפלה לאור – נפל העוף לתוך האש, ונחמרו בני מעיה – כלומר שנכתווצו בני מעיו מחמת האש, אם ירקם – אם נשתנו מראיהם ונעשו ירוקים, פסולין – כלומר שהעוף נעשה טריפה, אם אדמים – הם כמו שהיו קודם לכן, פשרים – בגמרא מבואר: "אם הוריקו האדומים או האדמו הירוקים, טריפה", ופירוש הדברים: בני מעיים דרכם להיות ירוקים באזניים ובתרגולים וביונים, והלב והכבד והקורקבן דרכם להיות אדומים בעופות אלו, ואם נשתנו מראיהם מחמת האש, שהלב והכבד והקורקבן נעשו ירוקים, ובני המעיין נעשו אדומים, טריפה; ואם לא נשתנו מראיהם, שאלו אדומים כמו שהיו, ואלו ירוקים כמו שהיו, כשר. וכן בעופות המים, שהלב והכבד והקורבן שלהם ירוקים, אם מחמת האש האדמו, נעשו טריפה. – ושיעור שינוי המראה במשהו. דרסה – דרס אדם את העוף ברגליו, וטרפה בפתל – או שהכה את העוף בכותל, או שרצצתה בהמה – שבהמה דחפה אותה והפילתה, שבכל אלו יש חשש לריסוק איברים, ומפרקסת – והיא עדיין מפרקסת, ושהתה מעת לעת ושחטה – שלא שחטה מיד אלא לאחר שחיתה מעת לעת, פשרה – ומכל מקום צריכה בדיקה, כמו שבארנו בבהמה שנפלה מן הגג (משנה א), שכן אמרו חכמים: "טריפות שמנו חכמים בבהמה. כנגדן בעוף" (כלומר מה שהוא טריפה בבהמה, כמותו בעוף טריפה).

בְּשִׁרָה. אֲכִלָּה סַם הַמּוֹת, או שֶׁהַפִּיִּשָּׁה נָחַשׁ – מִתֵּרֵת מִשּׁוּם מִרְפָּה, וְאִסּוּרָה מִשּׁוּם סַכְּנַת נַפְשׁוֹת.
ו סִימְנֵי בְּהֵמָה וְחִיָּה נֶאֱמָרוּ מִן הַתּוֹרָה, וְסִימְנֵי הָעוֹף לֹא נֶאֱמָרוּ. אֲבָל אֲמָרוּ חֲכָמִים: כָּל עוֹף הַדּוֹרָם – טָמֵא. כָּל שֵׁשׁ לוֹ אֶצְבָּע יִתְּרָה, וְזָפֵק, וְקָרְקֵבָנוּ נִקְלָף – טָהוֹר. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּר צִדּוֹק אָמַר: כָּל עוֹף הַחֹזֶלֶק אֶת רִגְלָיו – טָמֵא.

ז וּבְחֻגְבֵּי: כָּל שֵׁשׁ לוֹ אַרְבַּע רִגְלִים וְאַרְבַּע כְּנָפִים וְקָרְסָלִים, וּכְנָפָיו חוֹפִין אֶת רַבּוֹ. רַבִּי יוֹסִי אָמַר: וְשִׁמּוֹ חֻגְבִּי. וּבִדְגִים: כָּל שֵׁשׁ לוֹ סָנְפִיר וְקִשְׁקִשָּׁת. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר: שְׁנֵי קִשְׁקִשִּׁין וְסָנְפִיר אֶחָד. וְאֵלּוּ הֵן קִשְׁקִשִּׁין? הַקְּבוּעִין בּוֹ; וְסָנְפִירֵין? הַפּוֹרֵחַ בָּהֶן.

פירוש ברטנורא

ואינו סם המות לבהמה:

ו הדורס. האוחז בצפרני ומנביה מן הקרקע מה שהוא אוכל. ויש שפירשו, שאינו ממתין לבעל חי עד שימות אלא אוכלו מחיים: **אצבע יתירה.** זו אצבע הנבונה שאחורי האצבעות: **וקרבנו נקלף.** הכים שבתוך הקורקבן נקלף מכשר הקורקבן. ולא שיהיה כל עוף טהור צריך לכל הסימנים הללו, אלא סימן אחד בלבד די, ובלבד שנדע בו שאינו דורס ואוכל. והגאונים כתבו שמסורת בידם שאין מכשירים עוף הבא בסמין אחד ואע"פ שידוע לנו בו שאינו דורס ואוכל, אלא אם כן היה אותו סימן שקורבנו נקלף ביד, אבל אם אינו נקלף ביד אע"פ שיש לו זפק או אצבע יתירה מעולם לא התירוהו: **החולק את רגליו.** כשמעמידו על החוט נותן שתי אצבעותיו מכאן ושתיים מכאן: **טמא.** בידוע שהוא דורס:

ז ובחגבים. והו סימן טהרתם: **כל שיש לו ארבע רגלים וארבע כנפים ויש לו קרסולים.** הם שני רגלים ארוכים לכד הארבע. והם סמוך לצוארו ממעל לרגליו לנתר בהם, כשהוא רוצה לקפוץ מתחזק בהם: **רבי יוסי אומר ושמו חגב.** אע"פ שיש בו ארבעה סימנים הללו אינו כשר, אא"כ ידוע ששמו חגב. וכן הלכה: **כל שיש לו סנפיר וקשקשת.** אפילו אין לו עכשו ועתיד לגדל לאחר זמן, או שיש לו עכשו ועתיד להשירן כשיצא מן המים, מותר: **וסנפירין הפורח בהן.** ששט בהן על פני המים:

משניות מבאורות – קהתי

פי שידועים בו שאינו דורס ואוכל, אלא אם כן היה אותו סימן שקורבנו נקלף ביד; אבל אם אינו נקלף ביד, אף על פי שיש לו זפק או אצבע יתירה, מעולם לא התירוהו. **רבי אליעזר בר צדוק אומר: כל עוף החולק את רגליו** – כשמעמידים אותו על חוט הוא חולק את אצבעותיו, שתיים לכאן ושתיים לכאן, **טמא** – שכן סימן זה מעיד שעוף הדורס הוא.

י ו ס ח מ י ש י

באור משנה ז

משנתנו מוסיפה ללמד סימני טהרה של חגבים ודגים.

ובחגבים – אלו סימני טהרתם: **כל שיש לו ארבע רגלים וארבע כנפים וקרסולים** – היינו שתי כרעיים ארוכות (מלבד ארבע הרגלים) סמוך לצוארו, שכשהוא רוצה לקפוץ ולהתרומם מן הארץ מתחזק עצמו בהן, כמו שכתוב **(ויקרא יא, כא):** "אֵךְ אֶת זֶה תֹאכְלוּ מִכֹּל שֶׁרֶץ הָעוֹף הַחֹזֵק עַל אַרְבַּע, אֲשֶׁר לוֹ כְרָעִים מִמֶּנֶּה לִרְגָלָיו לִנְתֹר בָּהֶן עַל הָאָרֶץ". **וכנפיו חופין את רבו** – כלומר שיש בכנפיו כדי לכסות את רוב גופו של החגב. הרי ארבעה סימני טהרה בחגבים, שניים מהם מפורשים בתורה, והם: ארבעה רגלים וקרסולים, כמו שהבאנו לעיל, ושאר שני הסימנים, דהיינו ארבע כנפיים החופות את רובו, נלמדו מן החגבים שהוזכרו בתורה (והרמב"ם אינו מונה אלא שלושה סימנים בחגבים, שכן "ארבע כנפיים החופות את רובו" מונה הוא כסימן אחד – הלי מאכלות אסורות א, כב). – בגמרא מובאת ברייתא: "אין לו עכשו (כנפים או כרעיים, או שאין לו כנפים החופין את רובו), ועתיד לגדל לאחר זמן. מותר" (כלומר שמותר הוא מעכשו). **רבי יוסי אומר: ושמו חגב** – וצריך שיהא שמו חגב, כלומר שאף על פי שיש בו ארבעה סימנים אלה אינו טהור אלא אם כן ידוע שהוא קרוי בשם חגב. וכן הלכה. **ובדגים** – סימני טהרתם נאמרו בתורה **(ויקרא יא, ט):** **כל שיש לו סנפיר וקשקשת** – כמבואר להלן במשנתנו. **רבי יהודה אומר: שני קשקשין וסנפיר אחד** – רבי יהודה סובר, שאין הדג טהור אלא כשיש לו שני קשקשים, שכן "קשקשת" האמורה בתורה היא שם כללי. **ואלו הן קשקשין? הקבועין בו** – הקליפות הקבועות בגופו, **וסנפירין** – ואלו הם סנפיריים? **הפורח בהן** – אלו שהוא שט בהם על פני המים. במסכת נידה (משנה ו, ט) מבואר, שקשקשת הוא הסימן המובהק של הדגים, שכל שיש לו קשקשת בידוע שיש לו סנפיר; אבל סנפיר אינו סימן מובהק, שיש

צואת תרנגולים – המזיקה לבהמות, או **ששפת מים הרעים** – ששתתה מים מגולים, שיש חשש ששתה מהם נחש, והטיל בהם ארסו, **קשרה** – אם שחטו אותה, הרי היא כשרה, כדון "השוחט את המסוכנת" (לעיל ב, ו). **אכלה סם המות** – דבר שהוא סם המות לאדם, או **שהפישו נחש** – שנשכה נחש, **מתרת משום טרפה** – שאין בה חשש טריפה, **ואסורה** – באכילה, **משום סכנת נפשות** – שהאוכל מבשרה עלול לקפח את חייו.

באור משנה ו

משנתנו באה ללמד סימני העוף, כדי להכיר איזה עוף הוא טמא ואיזהו טהור. **סימני בהמה וחייה נאמרו מן התורה** – סימני הטהרה של בהמה וחייה מפורשים בתורה **(ויקרא ג, ג):** "זאת החיה אשר תאכלו... כל מפרסת פרסה ושוסעת שסע פרסות מעלת גרה בבהמה, אותה תאכלו", ואין הבהמה טהורה אלא בשניהם; וידוע שכל מעלת גרה מפרסת פרסה היא, חוץ מן הגמל והארנבת והשפן, וכן ידוע שכל מפרסת פרסה מעלת גרה היא, חוץ מן החזיר. **וסימני העוף לא נאמרו** – אמנם בתורה נימנו עופות טמאים שאסור לאכלם, כגון הנשר והפרס וכי' **(ויקרא יא, ג-ט),** אבל לא נתפרשו בה סימני הטהרה של העוף. **אבל אמרו חכמים** – ברום, חכמים למדו מהעופות שהוזכרו בתורה, וקבעו את הסימנים דלקמן, להכיר איזה עוף הוא טמא ואיזה טהור: **כל עוף הדורס** – יש מפרשים שאוחז בצפרניו ומגביה מן הקרקע מה שאוכל **(דש"י),** ויש מפרשים, שדורס ואוכל מחיים ואינו ממתין לטרפו עד שימות **(רבנו תם).** ויש מפרשים, שדורס את הבעל חיים לארץ ונועץ צפרניו בו כדי לאכלו, אף על פי שאינו אוכלו כשהוא חי **(עיין "תפארת ישראל"),** **טמא** – עוף טמא הוא ואסור באכילה; ואין לבדוק בו סימנים אחרים, שאין הטהור דורס לעולם. ואם ידוע לנו שאינו דורס, הרי אלו סימני טהרתו: **כל שיש לו אצבע יתרה** – מאחורי הרגל, למעלה משאר האצבעות, **וזפק** – כמו שבארנו במשנה ד, **וקרבנו נקלף** – שהכים שבתוך הקורקבן נקלף מן הבשר ביד בלא חיתוך סכין, **טהור** – עוף טהור הוא. – הרמב"ם בפירושו למשנתנו כותב, שאין אנו צריכים לכל שלושת סימני הטהרה, אלא אפילו נמצא אחד מהם בעוף שאין אנו מכירים אותו, הרי זה עוף טהור, ובלבד שנדע בו שאינו דורס ואוכל. ברום, "במשנה תורה" **(הלי מאכלות אסורות א, יט)** כותב הרמב"ם בשם הגאונים שמסורת בידם שאין מכשירים עוף על פי סימן אחד, אף על

פ ר ק ר ב י ע י

א בהמה המקשה לילד והוציא העבד את ידו והחזירה – מתר באכילה. הוציא את ראשו, אף על פי שהחזירו – הרי זה פילוד. חותך מן העבר שבמעייה – מתר באכילה. מן הטחול ומן הכליות – אסור באכילה. זה הפלל: דבר שגופה – אסור; שאינו גופה – מתר.

ב המבכרת המקשה לילד – מחתך אבר ואבר ומשליך לכלבים. יצא רבו – הרי זה יקבר, ונפמרה מן הבכורה. **ג** בהמה שמת עברה בתוך מעיה, והושיט הרועה את ידו ונגע בו, בין בבמה ממאה, בין בבמה טהורה – פירוש ברטנורא

פירוש ברטנורא

ד א בהמה המקשה. מותר באכילה. העובר כולו ואפילו מקום חתך של אבר. דאם הוציא ידו ולא החזירה צריך להניח ממה שבפנים לצד החיצון ולחתכו, שמקום החתך הברכה החיצון והפנימי אסור, מפני שהוא עומד על שפת הרחם. אבל החזירה אין צריך לחתוך לצד פנים, אלא מצמצם וחותך ומקום חתך מותר. דמאי נמצא נאסר האבר שניצא לחוץ, משום ובשר בשדה טריפה, בשר שיצא חוץ למחיצתו שהוא לו שדה, טריפה. מה טריפה כיון שנטרפה שוב אין לה היתר, אף בשר כיון שיצא חוץ למחיצתו שוב אין לו היתר. ומקום חתך לא יצא חוץ למחיצתו, הלכך מותר כשהחזירה קודם שחיטה דקרינן ביה בהמה בבהמה תאכלו: הרי הוא פילוד. ותו לא מהני ליה שחיטת אמו, וצריך שחיטה לעצמו אם נמצא חי. ואם נמצא מת הרי הוא כנבילה: חותך מעובר שבמעייה. והניח החתיכה בתוכה, מותר בשחיטת הבהמה ולא נאסר משום אבר מן החי: מן הטחול ומן הכליות. של בהמה עצמה: אסור באכילה. ואע"פ שהניחו בבהמה לא הותר בשחיטתה. ולהכי נקט טחול וכליות, משום דמדי דלא מיטרפא בהו הוא:

ה המבכרת המקשה לילד. בפטר רחם שלה. מותר לחתוך אבר אבר כשהוא יוצא ראשון ראשון: ומשליך לכלבים. דכל כמה דלא נפק רוביה לא קדיש: יצא רובו. כאחר, וחתכו: הרי זה יקבר. דביציאת הרוב חלה קדושה עליו, דקרינן ביה אשר יולד: ונפמרה מן הבכורה. שהבא אחריו אינו בכור. בין שיצא ראשון אבר אבר ובין שיצא רוב כאחד, דהא שני לאו פטר רחם הוא:

משניות מבוארות – קהתי

אז מן הכליות של הבהמה עצמה, והניח את החתיכה בתוכה, ושחט את הבהמה, אסור באכילה – אסורה החתיכה באכילה משום "אבר מן החי". – משנתנו נקטה "מן הטחול ומן הכליות", לפי שאלו הם איברים שאין בהמה נעשית טריפה בהם (דש"י; ועיני "תוספות יום טוב" שמקשה על כך). זה הפלל: דבר שגופה, אסור – החותך דבר מגוף הבהמה אסור הוא באכילה מתורת אבר מן החי. שאינו גופה – החותך דבר לא מגוף הבהמה, אלא משל העובר שבתוכה, מתר – באכילה, ואין בו משום אבר מן החי.

י ו ט ש י

ב א ו ר מ ש נ ה ב

אגב המשנה הקודמת באה משנתנו ללמד בדין העובר – הבכור, שאין איבריו היוצאים לחוץ מתקדשים בקדושת הבכורה כל זמן שלא יצא רובו. **המבכרת** – בהמה העומדת ללדת בכור, המקשה לילד – שיש לה קשיים בלידתה, מחתך אבר אבר – מותר לחתוך אבר אבר היוצא מן העובר לחוץ, ומשליך לכלבים – שאין קדושת הבכור חלה על העובר כל זמן שלא יצא רובו, כמו שהזכרנו לעיל. יצא רבו – של העובר כאחד וחתכו, הרי זה יקבר – שכיון שיצא רובו, חלה עליו קדושת הבכור, וצריך קבורה, שאסור הוא בהנאה. יש סוברים בגמרא, שאפילו לא יצא רובו כאחד, אלא שהיה מחתך אבר אבר עד שהשלים רובו, דהיינו שלא השליך לכלבים אבר אבר שחתך כמו ששינו ברישא, אלא שהניחם לפניו עד שהיה בהם רובו של העובר, הרי כולם צריכים קבורה, שהואיל ורובו לפנינו, לפיכך נתקדש למפרע. וכך גם פוסק הרמב"ם (הל' בבדוד ז, יז): ונפטר מן הבכורה – שהוולד הבא לאחר ולד זה אינו בכור, בין שיצא הראשון אבר אבר והשליך לכלבים ובין שיצא רובו כאחד, שהרי השני אינו פטר רחם (דש"י; ברטנורא). ברם, לדעת הרמב"ם (שם) מוסבה פיסקה זו על הסיפא בלבד, שאם יצא רובו הרי נתקדש בקדושת הבכור, ולכן נפטרה מן הבכורה; אבל אם חתך אבר אבר והשליך לכלבים, לא נפטרה מן הבכורה, שאין יציאת אבר והשלכתו לכלבים קרויה פטר רחם, והבא לאחר ולד זה הריהו בכור.

ב א ו ר מ ש נ ה ג

משנתנו דנה בעובר מת שבתוך מעי הבהמה, אם דינו כנבילה לענין טומאה. כן דנה משנתנו בולד מת שבתוך מעי האשה, אם הוא מטמא, כפי שיבורא. **בהמה שמת עברה בתוך מעיה, והושיט הרועה את ידו –**

הרבה מינים שיש להם סנפיר ואין להם קשקשת, ולמה כתבה התורה "סנפיר"? משום "יגדיל תורה ויאדיר" (חולין טו, ב). כן מובאת ברייתא בגמרא (חולין טו, א): "אין לו עכשיו (סנפיר וקשקשת) ועתיד לגדל לאחר זמן, הרי זה מותר. יש לו עכשיו ועתיד להשירן בשעה שעולה מן המים, הרי זה מותר".

ב א ו ר מ ש נ ה א

הלכה היא, שאם שחטו בהמה מעוברת ומצאו בתוכה עגל חי, מותר העגל באכילה ואינו טעון שחיטה, ששחיטת האם מתירה את העובר שבמעייה באכילה (כמו שנבאר הטעם להלן משנה ה). משנתנו דנה בעובר שהוציא אחד מאיבריו לחוץ קודם שחיטת האם.

בהמה המקשה לילד – שקשה לה ללדת, ועומדים לשחוט אותה, והוציא העבד את ידו – לחוץ, והחזירה – ואחר כך נשחטה הבהמה, מתר באכילה – בגמרא מבואר, שדווקא העובר מותר באכילה הואיל והותר בשחיטת האם, אבל האבר שיצא קודם השחיטה, אף על פי שחזר לגוף הבהמה, אסור לאכלו. שנאמר (שמות כב, ל): "ובשר בשדה טרפה לא תאכלו". ודרשו: כיון שיצא בשר חוץ למחיצתו (למקום שהוא לו כ"שדה"). נאסר לעולם (כדן "טרפה"). ואף אם ירצה לשחוט הולד, לא יותר האבר, שהסימנים הם מכבר כשחוטים מכוח האם (תוספות ר' עקיבא איגו). ברם, אם ילדה אותו ושחטו את הולד, אף האבר שיצא מותר (תפארות ישורא"). והוא הדין אם לא החזיר העובר את האבר שהוציא, או שהחזירו לאחר שחיטת האם, שמותר העובר באכילה והאבר אסור, אלא שאם החזיר קודם שחיטה, חותכים את האבר שיצא בלבד, ואוכלים את שאר העובר; אבל אם לא החזירו, צריך לחתוך, מלבד אותו אבר שיצא, גם ממה שבפנים הבהמה הסמוך לאבר שיצא, שכן אם יחתכו בדיוק כנגד החלק שיצא, אף מקום החתך אסור באכילה, כדן האבר שיצא. משנתנו באה אפוא ללמד, שהואיל והעובר החזיר קודם שחיטה את ידו שהוציא, מותר העובר באכילה, ואפילו מקום החתך של היד, מאחר שמקום זה לא יצא חוץ למחיצתו. הוציא – העובר, את ראשו – לחוץ, אף על פי שהחזירו – קודם שנשחטה האם, הרי זה פילוד – ואם נמצא חי בבטן אמו לאחר שחיטתה, הרי הוא טעון שחיטה כדי להחזירו באכילה, ששוב אין שחיטת אמו מתירתו. ואם נמצא מת הרי הוא כנבילה. חותך מן העבר שבמעייה – המכניס את ידו לתוך מעי האם וחותך אבר מן העובר ומניחו בתוכה, ואחר כך שחט את האם, מתר באכילה – אף האבר שנחתך מותר באכילה ואינו אסור משום אבר מן החי. מן הטחול ומן הכליות – אבל אם חתך מן הטחול

טהור. רבי יוסי הגלילי אומר: בממאה – ממא; ובטהורה – טהור. האשה שמת ולדה בתוך מעיה, ופשטה החיה את ידה ונגעה בו – החיה מטמאה ממאת שבעה, והאשה טהורה עד שיצא הולד. ד בהמה המקשה לילד, והוציא העובר את ידו וחתכה, ואחר כך שחט את אמו – הפשר טהור. שחט את אמו, ואחר כך חתכה – הפשר מגע נבלה; דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים: מגע טרפה שחוטה; מה מצינו בטרפה ששחיתה מטהרתה, אף שחיתת בהמה מטהרת את האבר. אמר להם רבי מאיר: לא, אם טהרה שחיתת טרפה

פירוש ברטנורא

ג בבהמה טהורה טהור. מקל וחומר, ומה אם הועילה לו מחיצת אמו להחירו באכילה בשחיתתה אע"פ שהוא מת, לא תועיל לו כשהיא חיה לטהרו מלטמא. ובהמה מטמאה מנלן, דאמר קרא (ויקרא י"א) וכי ימות מן בהמה, זו בהמה מטמאה. אשר היא לכם לאכלה, זו בהמה טהורה. איתקש בהמה מטמאה לבהמה טהורה, מה בהמה טהורה עוברת טהור, אף בהמה מטמאה עוברת טהור: רבי יוסי הגלילי אומר בממאה טמא. ומפיק ליה מקרא דכתיב (שם ה') או נפש אשר תגע בכל דבר טמא או בנבלת חיה טמאה או בנבלת בהמה טמאה, וכי נבלת בהמה מטמאה ונבלת בהמה טהורה אינה מטמאה. אלא איזה, זה עובר שבממאה טמא, ובטהורה טהור מקל וחומר. ובממאה טמא דליכא קל וחומר ולא דרשנין הקישא. ואין הלכה כרבי יוסי: החיה טמאה טומאת שבעה. ומדרבנן, גזירה שמא יוציא העובר את ראשו חוץ לפרוודו והרי הוא כילוד ומטמא והחיה סבורה שעדיין הוא במעיה ואתי לטהרו. אבל ברועה שהושיט ידו למעי בהמה דקתני מתניתין טהור, ליכא למגור הכי, מפני שרחם של בהמה גלוי וכי מפיק חיו ליה: והאשה טהורה עד שיצא הולד. ראשה מרגשת בעצמה כשמוציא ראשו חוץ לפרוודו ולא אתי לטהרו:

ד הבשר טהור. בשר העובר טהור, שאין בהמה מקבלת טומאה מחיים: הבשר מגע נבילה. בשר העובר מגע אבר מן החי, שהוא מטמא כנבלה: מגע טריפה שחוטה. ששחיתה אף על פי שאינה מתרת האבר באכילה, מטהרתו מדי נבילה. והוא כטריפה שחוטה שאינה מטמאה מן התורה אלא מדרבנן במקדשין: הכי גרסינן, אף שחיתת בהמה טהור את האבר. ולא גרסינן את העובר: לא אם טהרה שחיתת טריפה אותה. מן הדין הוא שהרי דבר

משניות מבוארות – קהתי

ולתוך מעיה, ונגע בו – בעובר המת, בין בבהמה טמאה – כגון סוסה או אתון, בין בבהמה טהורה – כגון פרה או כבשה, טהור – הרועה, שכל זמן שהעובר המת הוא בתוך מעי האם, אין דינו כנבילה, לטמא את הנוגע בו. בגמרא מבואר הטעם, שבבהמה טהורה קל וחומר הוא: אם הועילה לו מחיצת אמו להחירו באכילה בשחיתתה, אף על פי שהוא מת, כלומר שאילו שחטו את האם, היה העובר המת שבתוכה מותר באכילה בשחיתתה, כמו שלמדנו במשנה א, כל שכן שתועיל לו אמו כשהיא חיה לטהרו מידי נבילה. ובבהמה טמאה למדים בהיקש מבהמה טהורה, שכתוב (ויקרא י"א, טס): "וכי ימות מן בהמה אשר היא לכם לאכלה, הנוגע בנבלתה יטמא עד הערב", ודרשו: "וכי ימות מן בהמה" – זו בהמה טמאה (כלומר שנתסם בהמה כולל כל מין בהמה ואפילו טמאה. – "תורה תמימה"). "אשר היא לכם לאכלה" –

זו בהמה טהורה, מקיש הכתוב טמאה לטהורה, מה טהורה עוברת טהור, אף טמאה עוברת טהור. רבי יוסי הגלילי אומר: בטמאה, טמא – בבהמה טמאה העובר המת שבמעיה טמא הוא ומטמא כנבילה, ובטהורה טהור – ובבהמה טהורה עוברת טהור, שאינו מטמא כנבילה. בגמרא מבואר טעמו, שכתוב (ויקרא ה, ב): "או נפש אשר תגע בכל דבר טמא או בנבלת חיה טמאה או בנבלת בהמה טמאה" – וכי נבלת בהמה טמאה מטמאה ונבלת בהמה טהורה אינה מטמאה? והרי כתוב (שם י"א, טס): "וכי ימות מן בהמה אשר היא לכם לאכלה, הנוגע בנבלתה יטמא עד הערב", אלא איזה זה (שבטמאה מטמאה ובטהורה אינה מטמאה)? זה עובר מת שבמעיה בהמה, שבטמאה טמא ובטהורה טהור, שכן בטהורה קל וחומר הוא, כפי שהבאנו לעיל, אבל בטמאה אין קל וחומר, שהרי שחיתתה אינה מתירה את העובר באכילה; ורבי יוסי הגלילי אינו דורש את ההיקש, שנזכר לעיל בדברי תנא קמא (גמרא ורש"י חולין ע, ב). ואין הלכה כרבי יוסי הגלילי. האשה שמת ולדה בתוך מעיה, ופשטה החיה את ידה – לתוך מעיה, ונגעה בו – בולד המת, החיה טמאה טמאת שבעה – כדין הנוגע בכת, והאשה טהורה עד שיצא הולד – שאין הולד מטמא אותה כל זמן שהוא בתוך מעיה. בגמרא מבואר, שמן התורה אף החיה אינה טמאה, שכן התנא של משנתנו סובר שטומאה בלועה אינה מטמאה, אלא שגורו בה טומאה מדברי סופרים, גזירה שמא יוציא העובר את ראשו לחוץ, והרי הוא כילוד ומטמא, והחיה תהא סבורה שעדיין הוא במעיה וטהורה היא. אבל לגבי האשה (היולדת) אין חשש כזה, שכן מרגישה היא בעצמה כשהולד מוציא את ראשו לחוץ ולא תטעה לחשוב שטהורה היא.

שבת קודש

באור משנה ד

הלכה היא, שאם העובר הוציא אבר לחוץ, וחתכו אותו קודם שחיתת האם, האבר מטמא כנבילה, כדין אבר מן החי (ענין זה ה"ט). משנתנו באה ללמד, שבכגון זה בשר העובר שנשאר במעי האם, טהור. אבל אם לא חתכו את האבר לאחר שחיתת האם, באנו למחלוקת רבי מאיר וחכמים, כפי שיבואר במשנה.

בהמה המקשה לילד, והוציא העובר את ידו – לחוץ, וחתכה – וחתך את היד, ואחר כך שחט את אמו – אף על פי שיד העובר שנחתכה מטמאה כנבילה, הפשר טהור – בשר העובר שבמעיה בהמה טהור, כלומר שלא נטמא במגע היד בשעה שנחתכה, לפי שהוא כאבר מן הבהמה, ואין הבהמה מקבלת טומאה מחיים; ואפילו העובר מת בתוך מעי האם, חשוב הוא כחי, שהרי מועילה שחיתת אמו להחירו אף באכילה (תוספות). שחט את אמו – לאחר שהוציא העובר את ידו ולא החזירה, ואחר כך חתכה – את היד שהוציא העובר, הפשר מגע נבלה – בשר העובר שבמעיה בהמה טמא כאילו נגע בנבילה, שהרי נגע ביד הטמאה, כשנחתכה ממנו, דברי רבי מאיר – הסובר, שהיד מטמאה כנבילה. וחכמים אומרים: מגע טרפה שחוטה – בשר העובר שבמעיה בהמה דינו כאילו נגע בטריפה שחוטה, שאינה מטמאה אלא מדרבנן במקדשין (גמרא), שלדעת חכמים שחיתת הבהמה מטהרת את היד מידי נבילה, שכן מה מצינו בטרפה ששחיתה מטהרתה – כשם שמצינו בטריפה שנשחטה, ששחיתתה מטהרת אותה מידי נבילה, אף שחיתת הבהמה מטהרת את האבר – שיצא לפני השחיטה, מידי נבילה, אף על פי שאינה מתרת אותו באכילה. אמר להם רבי מאיר: לא – אין ללמוד ב"מה מצינו" מטריפה, ששחיתת הבהמה מטהרת את האבר שיצא; אם טהרה שחיתת טרפה אותה – אם מצינו ששחיתת טריפה מטהרתה, דבר שגופה – שכן השחיטה מטהרת את גוף הבהמה; האם נאמר, ששחיתת הבהמה מטהרת את האבר, דבר שאינו גופה – שאינו מגוף הבהמה אלא מגופו של העובר; ועוד, מניין לטרפה ששחיתה מטהרתה – אף לגבי הטריפה עצמה נשאלת השאלה: מניין ששחיתתה מטהרתה מידי

אותה, דבר שגופה; תמהר את האבר, דבר שאינו גופה? מנין לפרפה ששחיטתה מטהרתה? בהמה ממה אסורה באכילה, אף טרפה אסורה באכילה; מה בהמה ממה אין שחיטתה מטהרתה, אף טרפה, לא מטהרנה שחיטתה? לא, אם אמרת בבהמה ממה, שלא היתה לה שעת הפשר, תאמר בטרפה, שהיתה לה שעת הפשר? טל לך מה שהבאת! הרי שגולדה טרפה מן הפטן מנין? לא, אם אמרת בבהמה ממה, שכן אין במינה שחיטה; תאמר בטרפה, שיש במינה שחיטה? בן שמונה חי – אין שחיטתו מטהרתו, לפי שאין במינו שחיטה.

ה השוחט את הבהמה, ומצא בה בן שמונה חי או מת, או בן תשעה מת – קורעו ומוציא את דמו. מצא בן תשעה חי – טעון שחיטה, וחייב באותו ואת בנו; דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים: שחיטת אמו מטהרתו. רבי שמעון שזורי אומר: אפילו בן שמונה שנים וחורש בשדה – שחיטת אמו מטהרתו. קרעה ומצא בה בן תשעה

פירוש ברטנורא

שנוה: ומנין לטריפה ששחיטתה מטהרתה. דשמונה אינה מטהרתה. שבהמה ממה אסורה באכילה וטרפה אסורה באכילה: ומה טמאה אין שחיטתה מטהרתה, מלמא, דחייב תניא בתורת כהנים, לכל הבהמה אשר היא מפרסת פרסה וגו', כל הנוגע בהם יטמא, להביא בהמה טמאה שלא מטהרנה שחיטתה: תאמר בטרפה שהיתה לה שעת הכושר. דכיון דחל עלה תורת שחיטה, תו לא פקעה מינה והוויא ככלל שאר צאן ובקר: טול לך מה שהבאת. טול מכאן ראייה זו שהבאת: הרי שגולדה טריפה מן הפטן מנין. שחמורנה: שיש במינה שחיטה. הלכך לא נפקא מכלל צאן ובקר. אבל בן שמונה חי שגולד מבהמה חיה אין לנו במה לטהר אפילו נשחט, לפי שאינו בכלל בקר וצאן. והלכת כחכמים: בן שמונה חי. אם נולד ושחטו: אין שחיטתו מטהרתו. מיד נבילה, שאין שחיטה מעלת בן שמונה. אלא כשהוא במעי אמו נותר בשחיטה אמו:

ה ומוציא את דמו. דחלבו בלבד הוא דשרי. כדנתיא בתורת כהנים, כשהוא אומר חלב ושתי כליות באשם שאין צריך לומר דמקל וחומר הוה יליפנין לה, ומה שלמים שאין כל מינן טעון אליה, הרי הן טעונים חלב ושתי כליות. אשם שכל מינו טעון אליה, אינו דין שיטעון חלב ושתי כליות, ומה תלמוד לומר, אלא לומר לך מה חלב ושתי כליות האמור באשם מוצא מכלל שליל, שאיך יכול לומר חלב שליל הנמצא באשם יקריב, שהרי אין אשם בא נקבה, אף כל אפילו בקרבנות הבאים נקבה, חלב האמור בהן מוצא מכלל שליל. וכיון דאין חלב שליל קרב בכל הקרבנות, שרי באכילה. אבל דמו לא נרע מדם האיברים דקיימא לן במסכת כריתות דם האיברים עובר בלא תעשה: טעון שחיטה. דחדשים גרמו לשוייה בהמה באנפי נפשה ולא אתרבי מכל בבהמה תאכלו: וחייב באותו ואת בנו. שלא ישחטנו ביום ששחט את אמו: וחכמים אומרים שחיטת אמו מטהרתו. דחדשים ולידה גרמי: ר' שמעון שזורי

משניות מבוארות – קהתי

ואינו טעון שחיטה, הואיל והוא נחשב כאחד מאברי האם ונותר בשחיטתה, כפי שכבר הזכרנו במשניות הקודמות; ובגמרא למדים זה מן הכתוב (דברים יד, ו): "וכל בהמה מפרסת פרסה... בבהמה אותה תאכלו" – לרבות את הולד, ש"בהמה" שבראש הפסוק מוסב על "בהמה" שבסופו, והרי זה כאילו כתוב: "בהמה בבהמה אותה תאכלו"; או שדורשים ממה שכתוב: "וכל בהמה", שתיבת "וכל" באה לרבות את הולד (חולין סט, א). ביום, דמו של הולד אסור באכילה, ולכן קורעו ומוציא את דמו – בגמרא מובא, שאמנם חלבו מותר, שלמים זה מהאמור בהקרבת קרבן אשם (ויקרא יז, ד): "ואת שתי הכליות ואת החלב אשר עליהן", שאין צריך לאומרו, שכן למדים הקרבנים משלמים, אלא לומר לך: מה חלב האמור באשם מוצא מכלל שליל (עובר במעי אמו) – שאין לומר חלב שליל יקריב, שהרי אין האשם בא נקבה – אף כל חלב האמור בקרבנות מוצא מכלל שליל, ומכאן שאינו בכלל חלבומותר באכילה (רש"י בשם תורת כהנים; ברטנורא); אבל דמו כדם האיברים של הבהמה הוא, שעוברים עליו ב"לא תעשה" (שם; ויש מבארים טעמים אחרים בענין היתר חלבו ואיסור דמו). מצא – בבהמה, בן תשעה חי – ולד חי שהוא בן תשעה חדשים, טעון שחיטה – שכן תשעה אינו נותר בשחיטת האם, וחייב באותו ואת בנו – שאם שחטו ביום ששחט את אמו, הריהו חייב משום "אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד" (ויקרא כב, כח), כמבואר בפרק הבא; דברי רבי מאיר – הסובר, שחדשי העיבור שכלו לו גורמים לעשותו בהמה בפני עצמה; הלכך אינו נותר בשחיטת אמו. וחכמים אומרים: שחיטת אמו מטהרתו – אף את בן תשעה להתירו באכילה, ואינו טעון שחיטה, שסוברים הם שהחדשים עם הלידה הם הגורמים לעשות את הולד בהמה בפני עצמה, וזה שלא נולד, אף שכלו לו חדשיו, נותר הוא בשחיטת אמו. ברם, אם הפרים על גבי קרקע, היינו שעמד על רגליו והלך, טעון שחיטה מדרבנן, אף לדעת חכמים, שלא יבואו להחליפו בבהמה גמורה ויאכלוה בלא שחיטה (גמרא ורש"י חולין עה, ב). רבי שמעון שזורי אומר: אפילו בן שמונה שנים וחורש בשדה – שחיטת אמו מטהרתו – שהולד נעשה גדול והוא חורש כבר בשדה, שחיטת אמו מטהרתו – ואינו טעון שחיטה, שרבי שמעון אינו חושש שמו יחליפיהו בבהמה

נבילה? והרי יש לדון טריפה מבהמה טמאה שלא תטהרנה שחיטתה, שכן בהמה טמאה אסורה באכילה, וכן אף טרפה אסורה באכילה; מה בהמה טמאה אין שחיטתה מטהרתה – כפי שלמדים בתורת כהנים מן הכתוב (ויקרא יא, כו), אף טרפה, לא מטהרתה שחיטתה? – על כך באה התשובה: לא – אין לדון טריפה מבהמה טמאה; אם אמרת בבהמה טמאה – שאין שחיטתה מטהרתה מיד נבילה, משום שלא היתה לה שעת הפשר – מעולם להיטהר בשחיטה, תאמר בטרפה, שהיתה לה שעת הפשר – להיטהר בשחיטה קודם שנעשתה טריפה, האם תאמר בה שלא תטהרנה שחיטתה מיד נבילה? טל לך מה שהבאת! – ראייה זו שהבאת על הטרפה, "שהיתה לה שעת הכושר", קח אותה לך, שאמנם תוכיח ממנה לגבי בהמה שנטרפה לאחר לידתה, ששחיטתה מטהרתה, משום שהיתה לה שעת הכושר, אבל הרי שגולדה טרפה מן הפטן מנין – שתטהרנה שחיטתה, והרי לא היתה לה שעת הכושר? לא – תשובה אחרת שאין לדון טריפה מבהמה טמאה; אם אמרת בבהמה טמאה – שאין שחיטתה מטהרתה, שכן אין במינה שחיטה – לפי שאין שחיטה במין של בהמה טמאה, תאמר בטרפה, שיש במינה שחיטה – שיש שחיטה במין של בהמה טהורה, התאמר בה שלא תטהרנה שחיטתה? אלא מכאן אתה למד, שאמנם טריפה שחיטתה מטהרתה מיד נבילה, ואפילו טריפה מן הפטן, הואיל ויש במינה שחיטה. ברם, בן שמונה חי – עובר בן שמונה חדשים שגולד חי ונשחט, אין שחיטתו מטהרתו – מיד נבילה, לפי שאין במינו שחיטה – שאין שחיטה בולד בהמה שגולד לשמונה חדשים, לפי שנחשב הוא כמת (אינו בן קיימא). ורק כשהוא במעי אמו הריהו נותר בשחיטת האם, כפי שנלמד במשנה הבאה. והלכת כחכמים.

באור משנה ה

משנתנו עוסקת בפרטי הדינים של ולד שנמצא בבהמה לאחר שחיטתה. השוחט את הבהמה, ומצא בה בן שמונה – חדשים, חי או מת – בין שהעובר חי בין שהוא מת, או בן תשעה מת – עובר בן תשעה חדשים שהוא מת, קורעו – כלומר מותר הולד באכילה

חי – טעון שחיטה, לפי שלא נשחטה אמו.

פירוש ברטנורא

בר. לדברי חכמים כיון שהלך על גבי קרקע טעון שחיטה מדרבנן, דאית לאחלופי לאכול בהמה בלא שחיטה. ור' שמעון שזורי מתיר אפילו לאחר שהפרים על גבי קרקע. והלכה כחכמים: קרעה. לבהמה בלא שחיטה:

משניות מבוארות – קהתי

טעון שחיטה – לדברי הכל, לפי שלא נשחטה אמו – ואין לו היתר אלא בשחיטת עצמו.

אחרת ויאכלוה בלא שחיטה. והלכה כחכמים. קרעה – את הבהמה בלא שחיטה, ונקצא בה בן תשעה חי – ולד שכלו לו חדשיו,

המשך ביאור למ' ברכות ליום ראשון עמ' ב

פרק חמישי – אין עומדין

1 פרק זה ממשיך לעסוק בהלכות תפילה, ומבוארים בו דיני צורת
2 התפילה, ההוספות המחויבות, ההוספות האסורות, ודיני הטועה
3 בתפילה.
4

משנה

5 משנתנו עוסקת בחיוב הכוונה הראויה בשעת התפילה, ובאיסור
6 להפסיק באמצע התפילה: אין עומדין להתפלל תפילת שמונה
7 עשרה, אלא מתוך בודד ראש, כלומר, מתוך הכנעה ויראה.
8 חסידים הראשונים היו שוחזין קודם התפילה שעה אחת שלמה,
9 במקום שבאו להתפלל, ואחר כך היו מתפללין, כדי שיכוננו את
10 לבם לאביהם שבשמים.
11 המשנה מבארת שאסור להפסיק בשעה שמתפלל תפילת שמונה
12 עשרה: אפילו אם הפלך שואל בשלומי לא ישיבנו. וכן אפילו אם
13 היה נחש בידו על עקבו, לא יפסיק מתפילתו.
14

גמרא

15 הגמרא מבררת את מקור הדין ששנינו במשנה, שאין עומדים
16 להתפלל אלא מתוך כובד ראש. שואלת הגמרא: מנא הני מילי –
17 מדיכן למדנו דבר זה. משיבה הגמרא: אמר רבי אלעזר, דאמר קרא
18 – שאמר הכתוב לגבי חנה, כשעמדה להתפלל לפני ה' במקדש
19 שיתן לה בנים (שמואל א' א'), והיא מרת נפש ותתפלל על ה' ובכה
20 תבכה. הרי שלא עמדה חנה להתפלל אלא מתוך נפש מרה
21 ונכנעת, ויש ללמוד משם לכל מי שבא להתפלל, שצריך לעמוד
22 להתפלל מתוך נפש נכנעת, ולא מתוך קלות ראש.
23 שואלת הגמרא: מנא – מנין שיש ללמוד מתפילת חנה לתפילה
24 של כל אדם, דילמא חנה שאני – אולי אצל חנה שונה דבר זה, כיון
25 דהוה מריקא לבא טובא – שהיתה מרת לב ביותר משום שלא
26 זכתה לילדים, ומחמת כן התפללה בהכנעה, אולם אין הכרח
27 ללמוד מכאן שרק כך ראוי להתפלל.
28 משיבה הגמרא: אלא אמר רבי יוסי בריה חנינא, יש להוכיח דבר
29 זה מן הכתוב – מפסוק זה, שאמר דוד המלך, ואני בלב חסדך אבא
30 ביתך אשתתחוה אל ה' ויבך קדשך ביראתך (תהלים ה ח). ומסיום דברי
31 דוד שישתחוה אל ה' ויבך קדשו של ה' מתוך יראה, יש ללמוד שכך
32 היא הצורה הראויה לעמוד לפני ה' לתפילה, מתוך יראת ה'
33 והכנעה לפניו.
34 שואלת הגמרא: הרי אף לימוד זה יש לדחות, מנא, דילמא דוד
35 שאני, משום דהוה מצער נפשיה ברחמי טובא – שהיה מצער את
36 עצמו מאד לבקש רחמים מתוך יראה והכנעה, ולא משום שרק כך
37 היא הצורה הנכונה לעמוד בתפילה לפני ה'.
38 משיבה הגמרא: אלא אמר רבי יהושע בן לוי, יש להוכיח דבר זה
39 מן הכתוב, שנאמר (תהלים כט א) דבור שמו השתחוה לה' בהדרת
40 קדש. הרי שהשתחויה לה' צריכה להיות בהדרת קודש, ואף
41

42 תקרי – אל תקרא בלשון הפסוק בהדרת קודש, אלא כאילו כתוב
43 בהדרת קודש. כלומר, שההשתחויה לה' צריכה להיות מתוך
44 חרדת קודש ויראה. ומוזה יש ללמוד גם שעבודת התפילה צריכה
45 להיות מתוך חרדת קודש ויראה.
46 שואלת הגמרא: מנא – מנין שיש לקרוא כך את הפסוק וללמוד
47 ממנו את החיוב להתפלל בכבוד ראש, דילמא לעולם אימא לך –
48 אולי לעולם יש לומר שכוונת הפסוק היא להדרת קודש ממש,
49 כלומר שיש לעבוד את ה' מתוך דרד ויופי, כי הא – וכמו
50 שמצאנו, דרב יהודה הוה מצוין נפשיה – היה מקשט את עצמו
51 בבגדים מהודרים, ויהיה מצלי – ורק אחר כך היה מתפלל. ואם כן
52 אין ללמוד מפסוק זה גם את דין המשנה, שיש לעמוד לפני ה'
53 מתוך חרדת קודש ויראה.
54 משיבה הגמרא: אלא אמר רב נחמן בר יצחק, יש להוכיח דבר זה
55 מן הכתוב – מפסוק זה, שנאמר (תהלים ב א) עבדו את ה' ביראה וגילו
56 ביראתו. הרי שמפורש בלשון הפסוק, שעבודת ה' צריכה להיות
57 ביראה ובהכנעה. ואם כן, התפילה שהיא לנו היום במקום
58 העבודה שהיתה בבית המקדש, צריכה להיות מתוך יראה
59 והכנעה.
60 מתוך שהביאה הגמרא פסוק זה וביארה את תחילתו, מבררת
61 הגמרא את ביאור סוף הפסוק. מבררת הגמרא: מנא – מהו הביאור
62 בלשון הפסוק 'וגילו ביראתו'. מבארת הגמרא: אמר רב אבהו בר
63 מנא, אמר רבא, שבמקום גילה ושמחה שם תהא גם רעה. כלומר,
64 שכאשר האדם שרוי בשמחה וטוב לב, צריכה להיות שם גם
65 רעה, כיון שכלי זה הוא נראה כפורק עול.
66 הגמרא מביאה כמה מעשים מענין זה, שבמקום גילה צריכה
67 להיות גם רעה: אפי' הוה יתיב קמיה דרבא – אביי היה יושב לפני
68 רבה, חנייה – ראה רבה את אביי, דהוה קא בדה טובא – שהיה
69 שמח ביותר, והיה נראה כפורק עול, אמר לו רבה, 'וגילו ברעה'
70 בתיב, הרי שאין לשמוח יותר מדי, אלא צריכה להיות גם רעה,
71 אמר ליה – השיב לו אביי, אגא תפילין מנחנא – אני, תפילין מונחות
72 עלי, ולכן איני חושש לזה, כיון שהתפילין הן עדות שממשלת
73 בוראי ועול מלכותו עלי, ואיני נראה כפורק עול.
74 מעשה נוסף: רבי יוחנן הוה יתיב קמיה דרבי ירמיה, חנייה – ראה
75 רבי ירמיה את רבי יוחנן, דהוה קא בדה טובא, אמר ליה רבי ירמיה,
76 'כפל עצב יתיב מותר' בתיב (משלי יד כג), כלומר, שיש יתרון ושכר
77 לאדם כשמראה את עצמו עצב, הרי שאין ראוי לאדם להראות
78 את עצמו שמח ביותר, משום שנראה מחמת זה כפורק עול. אמר
79 ליה רבי ירמיה, אגא תפילין מנחנא, ולכן איני חושש לשמוח יותר
80 מדי, כיון שהתפילין הן העדות לכך שעול מלכות שמים עלי, ואיני
81 נראה כפורק עול.
82 הגמרא מביאה מעשים נוספים, מענין מניעת ריבוי השמחה: מר
83 בריה דרבינא עבד הלולא לברייה – עשה שמחת נישואין לבנו, חנניה
84 לרבנן דהוה קבדתי טובא – ראה מר בריה דרבינא את החכמים
85 שהיו שמחים ביותר,

אלו דברי משה אל ה' ומכאן ואילך – מתיבות וְכָל הָאֶרֶץ הַזֹּאת'
 ואילך, דְּבָרֵי הָרֵב – אלו דברי ה', שכאן חזר הקב"ה והשיב למשה
 שהוא מקבל את תפילתו, שכל הארץ הזאת אשר אמרתי כבר
 לאבות שאתן אותה, אכן אתן אותה לזרעם, ולא אכלה אותם.
 תירוץ נוסף: וְרַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָנִי אָמַר, אֵלֹהִים וְלֹא דְבָרֵי תַלְמִיד –
 כל הפסוק הוא דברי משה, אֵלֹהִים הֵטַעַם שְׁנֵאמַר 'אשר אמרתי' ולא
 'אשר אמרתי', כִּי אָמַר מֹשֶׁה לְפָנַי הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, רַבּוֹנוּ שֶׁל
 עוֹלָם, הַדְּבָרִים שֶׁאֲמַרְתָּ לִּי לֹךְ אֲמַר אוֹתָם לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל בְּשִׁמִּי, כְּמוֹ
 שאמר ה' למשה בשעה שנגלה אליו בסנה לֹךְ וְאֶסְפַּת אֶת זִקְנֵי
 יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וגו', ואמר אֵעֲלֶה אֲתָכֶם מִעֲנִי מִצְרִים אֶל
 אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְהִחַיִּיתִי וְהִאֲמַרְתִּי וְהַפְרִיזוּ וְהִיבֹסוּ, אֵל אֶרֶץ וְבֵת
 חֶלֶב וְדֹבֶשׁ' (שמות ג טו-טז), דברים אלו הִלְבֵּתִי וְאֲמַרְתִּי לָהֶם בְּשִׁמִּי,
 וְעֲקִשְׂוִי שֵׁאתָה רֹצֵחַ לְכָלֹתָם וְלֹא לְהַנְחִילָם אֶת הָאֶרֶץ, מִה אֲנִי
 אֹמֵר לָהֶם עַל כֵּךְ שֶׁאֲנִי מְקִיִּים דְּבָרִי. וְהוּא הַפִּירוּשׁ בַּלְשׁוֹן 'אֲשֶׁר
 אֲמַרְתִּי', כלומר, אשר אמרתי לישראל בשמך.
 הגמרא דורשת תפילה אחרת של משה, לאחר חטא המרגלים:
 לאחר חטא המרגלים רצה ה' לכלות את ישראל, ואמר משה לה',
 אִם תַּכְלֵם, יֹאמְרוּ הַגּוֹיִים מִבְּלַתִּי יְכֹלֵת ה' לְהִבָּיֵא אֶת הָעָם הַזֶּה
 אֶל הָאֶרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לָהֶם, וַיִּשְׁחָטֵם בְּמִדְבָּר' (במדבר יד טו), שואלת
 הגמרא: מִפְּנֵי מָה כָּתוּב בַּלְשׁוֹן 'יכולת ה'', 'יכול ה' מִיָּבֵעִי לֵיתָ,
 שהוא לשון זכר, משיבה הגמרא: אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, אָמַר מֹשֶׁה לְפָנַי
 הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, רַבּוֹנוּ שֶׁל עוֹלָם, עֲבָשְׂוִי יֹאמְרוּ אוֹמְרוֹת הָעוֹלָם,
 תִּשָּׁשׁ כְּחוֹ שֶׁל הַקִּבְיָה בְּנִקְבָּהָ, שֶׁהִיא חֲלֹשָׁה בְּטַבְעָהּ, וְאֵינוּ יְכוֹל
 לְהַצִּיל אֶת יִשְׂרָאֵל וּלְהִבָּיֵאם לָאֶרֶץ, וְלֹכֵן הִרְגַם בְּמִדְבָּר. אָמַר
 הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה, מְדוּעַ לַחֲשׂוֹשׁ שִׁיאֲמָרוּ כֵן, וְהֵלֵא כִּבְרֵי רָאוּ
 נִסִּים וְנִבְרִיאוֹת שְׁעָשִׂיתִי לָהֶם – [לישראל] עַל הָיָם, אָמַר מֹשֶׁה לְפָנַי,
 רַבּוֹנוּ שֶׁל עוֹלָם, עֲדִינִי יֵשׁ לָהֶם אִפְשָׁרוּת לִזְמַר, לְהַמְלִיךְ אֲחֵד, יְכוֹל ה'
 לַעֲמֹד כְּנִגְדּוֹ וּלְנַצְחוֹ, וְלֹכֵן נִיצַח אֶת פְּרַעְזָה עַל הָיָם, אֲבָל לְשִׁלְשִׁים
 וְאַחַד מִלְכִּים שְׁבָאֶרֶץ כְּנַעַן, אֵינוּ יְכוֹל לַעֲמֹד כְּנִגְדּוֹ וּלְנַצְחָם, וְאֵינוּ
 יְכוֹל לְהַכְנִיס אֶת יִשְׂרָאֵל לָאֶרֶץ.
 אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מִנֵּין שֶׁתּוֹרַת הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא וְהוֹדָה לוֹ לְמֹשֶׁה,
 שְׁנֵאמַר (שם פסוק א) 'וַיֹּאמֶר ה' סִלְחָתִי בְּדִבְרֶךָ. וְתִנִּי דְבִי רַבִּי יִשְׁמָאֵל,
 בְּדִבְרֶךָ שֶׁאֲמַרְתָּ שֶׁכֵּךְ יֹאמְרוּ אוֹמְרוֹת הָעוֹלָם, אֲבָן עֲתִידִים אוֹמְרוֹת
 הָעוֹלָם לִזְמַר כֵּן, וְכִדִּי שֶׁלֹא יֹאמְרוּ זֶה, אֵינוּ סוֹלֵחַ לְיִשְׂרָאֵל.
 מִסִּימָת הַבְּרִייתָא: אֲשֶׁרִי תַלְמִיד שְׂרָבֵנּוּ מוֹדֵה לוֹ.
 לאחר שאמר הקב"ה 'סלחתי כדברך', הוסיף ואמר למשה (שם פסוק
 כא) 'וְאֹמַרְתִּי חֵי אֲנִי'. אָמַר רַבָּא אָמַר רַבִּי יִצְחָק, מִלְּמַד, שְׁאֲמַר לוֹ
 הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה, מֹשֶׁה, הִחֲיִיתִנִּי בְּדִבְרֶךָ. כלומר, על ידי
 שאמרתי שיאמרו הגוים 'מבלתי יכולת ה'', וסלחתי כדברך, בזה
 גרמת שאומות העולם יכירו שאני חי וקיים, ולא יאמרו 'מבלתי
 יכולת ה' וגו'.
 הגמרא דורשת תפילה אחרת של משה: דִּרְשׁ רַבִּי שְׁמֵלָא, לְעוֹלָם
 יִסְדֵּר אֲדָם תַּחֲלִילָה שִׁבְחוּ שֶׁל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְאַחַר כֵּךְ יִתְפַּלֵּל
 וַיִּבְקֹשׁ צָרְכּוֹ. מִנְּלוֹ, מִמֹּשֶׁה, דְּכָתִיב כְּשֶׁמֹּשֶׁה מִסְפֵּר לְיִשְׂרָאֵל כִּיצַד
 בִּיקֶשׁ מִה' לְהַכְנִס לָאֶרֶץ (דברים ג כג), 'וְאֶתְחַנֵּן אֵל ה' בְּעֵת הַהִיא',
 וְכָתִיב בַּפְּסוּק שְׁלֵאֲחֵרִיו (שם פסוק כד), 'ה' אֱלֹהִים, אֲתָהּ תַּחֲלִילָה
 לְהִרְאוֹת אֶת עֲבָדְךָ אֶת גְּדֻלָּתְךָ וְאֶת דְּךָ תַּחֲנוּקָה, אֲשֶׁר מִי אֵל בְּשָׁמַיִם
 וְאֶתְרֵץ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה כְּעֶשְׂרֵי וְכִנְבוֹרוֹתֶיךָ, וְכָתִיב בְּתַרְתִּי (שם פסוק כה)
 'אֶעֱבְרָה נָא וְאֶרְאֶה אֶת הָאֶרֶץ הַזֹּאת' וגו'. הרי שסידר משה תחילה
 שִׁבְחוּ שֶׁל מִקּוֹם, וְהוֹדִירוּ אֶת גְּדוּלְתוֹ וְאֶת יְדוֹ הַחֲזָקָה, וְרַק אַחֵר כֵּךְ
 הִתְפַּלֵּל וַיִּבְקֹשׁ לְהִכְנִס לָאֶרֶץ.
 (סִימָן לזכירת המימרות הבאות בגמרא, מִעֲשִׂי'ם צִדְקָה'ה קִרְבָּן'
 בְּהִין תַּעֲנִי'ת מִנְּעָל' בְּרָ'ל).

הגדולה שהבטיחו ה' וְאֶעֱשֶׂה אוֹתָךְ לְגוֹי גְּדוֹל', ולכן לא ביקש
 עליהם רחמים שיתקיימו.
 הגמרא דורשת את הלשון 'ויחל משה' האמור לגבי חטא העגל:
 נֹאמַר בְּתַפִּילַת מֹשֶׁה עַל יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר שִׁחַטְאוּ בַּעֲגֵל (שם פסוק יא),
 'ויחל משה את פני ה' אֱלֹהָיו, וַיֹּאמֶר, לְמַה ה' יִחַרְה אִפְךָ בְּעַמֶּךָ' וגו'.
 מהו 'ויחל משה', אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, מִלְּמַד שְׁעָמַד מֹשֶׁה בְּתַפִּילָה לְפָנַי
 הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, עַד שֶׁהִתְחַלְהוּ לְהַקְבִּי'ה. כלומר, שהפציר בו
 והרבה עליו דברים.
 וְרַבָּא אָמַר, פְּסוּק זֶה מְלַמֵּד שֶׁעַמַּד מֹשֶׁה בְּתַפִּילָה עַד שֶׁהָפַר לוֹ
 לְקַבִּי'ה נִדְרָו – אֵת דִּיבּוּרוֹ שֶׁאֲמַר לְהַשְׁמִיד אֶת יִשְׂרָאֵל, כְּשֶׁאֲמַר (שם
 פסוק י) 'וְאֶבְלֵם'. וּמִנֵּין שֶׁ'ויחל' הוא בלשון הפרת נדרים, כְּתִיב הָכָא
 'ויחל', וְכָתִיב הָתָם, לְגַבִּי נִדְרִים (במדבר ג א) 'לֹא יִחַל דְּבָרִי', פִּירוּשׁ
 שֶׁלֹא יִחַלֵּל אֶת דִּיבּוּרוֹ וַיַּעֲשֶׂהוּ חוּלִין, כְּשֶׁלֹא יִקְיִימֵנוּ. וְאָמַר מֶר
 שִׁפְסוּק זֶה נִדְרֵשׁ כֵּךְ, הוּא אֵינוּ מִיֵּחַל אֶת דִּיבּוּרוֹ, אֲבָל אֲחֵרִים מִחֲלִין
 לוֹ, וּמִבְטְלִים אֶת נִדְרוֹ, וּמִכָּאֵן סִמֵּךְ לְהַתֵּר נִדְרִים מִן הַתּוֹרָה. הרי
 שֶׁלִּשְׁוֹן זֶה מוֹרָה עַל הַתֵּרַת הַפִּרְתָּה הַנֶּדֶר.
 וְשְׁמוּאֵל אָמַר, מִלְּמַד, שְׁמִסֵּר מֹשֶׁה עֲצָמוֹ לְמִיתָה עֲלֵיהֶם. שֶׁלִּשְׁוֹן
 'ויחל' נִדְרֵשׁ בַּלְשׁוֹן 'חלל'. כלומר, משה ביקש שימיתנו הקב"ה
 תַּחֲתֵיהֶם. שְׁנֵאמַר לֵאחֲרַי מִכֵּן, שֶׁבִיקֶשׁ מֹשֶׁה עַל יִשְׂרָאֵל (שמות לב לב),
 'וְאִם אֵין מִחֲנִי נָמוּ מִסְפָּרָךְ אֲשֶׁר כְּתִבָּתְךָ. וְהִינֵנוּ, שְׁמֹשֶׁה בִיקֶשׁ
 שִׁימַחֲהוּ ה' אֶת שְׁמוֹ מִסְפֵּר הַחַיִּים וַיְמִית אוֹתוֹ, בְּמִקּוֹם לְהַעֲנִישׁ אֶת
 יִשְׂרָאֵל.
 אָמַר רַבָּא אָמַר רַבִּי יִצְחָק, מִלְּמַד, שְׁמֹשֶׁה הִחֲלָה עֲלֵיהֶם – הֵנִיחַ עַל
 יִשְׂרָאֵל מִדַּת רַחֲמִים. שֶׁלִּשְׁוֹן 'ויחל' נִדְרֵשׁ מִלְשׁוֹן הַחֲלָה וְהַנְחָה.
 וְרַבֵּן אָמַר, מִלְּמַד, שְׁאֲמַר מֹשֶׁה לְפָנַי הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, רַבּוֹנוּ שֶׁל
 עוֹלָם, חוּלִין הוּא לֹךְ מַעֲשִׂוֹת בְּדִבְרֵי הָהֵא לְהַשְׁמִיד אֶת יִשְׂרָאֵל, וְלֹא
 לְסַלּוֹחַ לָהֶם. שֶׁלִּשְׁוֹן 'ויחל' נִדְרֵשׁ מִלְשׁוֹן 'חולין'.
 בְּרִייתָא בַּעֲזִין זֶה: נֹאמַר (שם לב יא), 'ויחל משה את פני ה'. תִּנְיָא,
 רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַגְּדוֹל אֹמֵר, מִלְּמַד, שְׁעָמַד מֹשֶׁה בְּתַפִּילָה לְפָנַי הַקְדוּשׁ
 בְּרוּךְ הוּא, עַד שֶׁאֲחִלוּ לְמֹשֶׁה אֲחִילוֹ. שואלת הגמרא: מֵאֵי אֲחִילוֹ.
 מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, אֵשׁ שֶׁל עֲצָמוֹת. שואלת הגמרא:
 מֵאֵי אֵשׁ שֶׁל עֲצָמוֹת. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: אָמַר אֲבִי, הוּא הַחוּלִי הַנִּקְרָא
 אֲשֶׁתָּא דְרַבִּי – קִדְחַת הַעֲצָמוֹת.
 הגמרא מְשִׁיבָה לְדוֹרֹשׁ אֶת תַּפִּילָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה בַּחֲטָא הָעֵגֶל: נֹאמַר
 (שם פסוק יג), 'וְכִי לֹאֲבָרְהָם לִיִּצְחָק וְלִיִּשְׂרָאֵל עֲבָדְךָ נִשְׁבַּעְתָּ לָהֶם
 כֵּךְ, וְתוֹדַבְרֵי אֲלֵהֶם אֲרָבָה אֶת זִרְעֶכֶם כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְכָל הָאֶרֶץ
 הַזֹּאת אֲשֶׁר אֲמַרְתִּי אֶתֶּן לְזִרְעֶכֶם וְנִחַלְוּ לְעַלְמִי'. שואלת הגמרא:
 מֵאֵי כֵּךְ? מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, אָמַר מֹשֶׁה לְפָנַי הַקְדוּשׁ
 בְּרוּךְ הוּא, רַבּוֹנוּ שֶׁל עוֹלָם, (אֵלֵמָלָא) [אֵלֵמָלִי] – אֵילוֹ נִשְׁבַּעְתָּ לָהֶם
 בְּשָׁמַיִם וּבְאֶרֶץ, חֵייתִי אֹמֵר, כִּשֶׁם שְׁשָׁמַיִם וְאֶרֶץ בְּשָׁלִים, כֵּךְ שִׁבְעָתֶיךָ
 בְּשָׁלִי. וְעֲבָשְׂוִי נִשְׁבַּעְתָּ לָהֶם בְּשִׁמִּי הַגְּדוֹל, כְּמוֹ שֶׁמִּצָּאֵנוּ שֶׁנִּשְׁבַּע
 ה' לְאַבְרָהָם בַּעֲקִידַת יִצְחָק בַּלְשׁוֹן 'בִּי נִשְׁבַּעְתִּי' (בראשית כב טו),
 כְּלוֹמַר שֶׁנִּשְׁבַּע לוֹ בְּשִׁמּוֹ הַגְּדוֹל, אִם כֵּן, מִה שְׁמִי הַגְּדוֹל חֵי וְנִקְיָם
 לְעוֹלָם וְלְעוֹלָמֵי עוֹלָמִים, כֵּךְ שִׁבְעָתֶיךָ מִיָּמַת לְעוֹלָם וְלְעוֹלָמֵי עוֹלָמִים,
 וְלֹכֵן תִּקְיִים אֶת שְׁבֻעָתְךָ לְאֲבוֹת וְאֶל תַּכְלֶה אֶת יִשְׂרָאֵל.
 דוֹרֶשֶׁת הַגְּמָרָא אֶת הַמִּשְׁךְ הַפְּסוּק: 'וְתוֹדַבְרֵי אֲלֵיהֶם, אֲרָבָה אֶת
 זִרְעֶכֶם כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְכָל הָאֶרֶץ הַזֹּאת אֲשֶׁר אֲמַרְתִּי אֶתֶּן לְזִרְעֶכֶם
 וְנִחַלְוּ לְעַלְמִי'. מִקֶּשֶׁה הַגְּמָרָא: הֵא – [לשון זו] 'אֲשֶׁר אֲמַרְתִּי' אֵינוּ
 מְבוֹאֵר לְכַאֲרֹה, הֵלֵא 'אֲשֶׁר אֲמַרְתִּי' מִיָּבֵעִי לֵית – הִיָּה לוֹ לִמּוֹר
 'אֲשֶׁר אֲמַרְתִּי' בַּלְשׁוֹן נֹכַח, שֶׁהָיָה לֵאמֹר מִצָּאֵנוּ שֶׁנִּשְׁבַּע ה' אֶל הָאֲבוֹת
 בַּלְשׁוֹן זֶה, שִׁיתָן לָהֶם אֶת הָאֶרֶץ 'אֲשֶׁר אֲמַרְתִּי', וְאִם כֵּן אֵין לְפִרֵּשׁ
 שֶׁכֵּל זֶה הוּא מְדַבֵּרִי ה' אֶל הָאֲבוֹת, אֵלֵא לְכַאֲרֹה מֹשֶׁה הוּא
 שֹׁאֲמֵר כֵּן לָהּ, וְלִמָּה לֹא אֲמַר בַּלְשׁוֹן נֹכַח. מִתַּרְצַת הַגְּמָרָא: אָמַר
 רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, עַד כָּאֵן – עַד תִּיבּוֹת 'כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם', דְּבָרֵי תַלְמִיד –

ה"ו.

ממשיכה הברייתא ומבארת את הדין במי שהוא בקי בכיווני רוחות השמים: אם היה עומד בתפילה בחוצה לארץ, וכו' את לבו כנגד ארץ ישראל, שנאמר (שם ח מד) 'והתפללו אלך דרך ארצ' היה עומד בארץ ישראל וכו' את לבו כנגד ירושלים, שנאמר (שם ח מד) 'והתפללו אל ה' דרך העיר' – פונים לצד ירושלים אשר בחצות, היה עומד בירושלים, וכו' את לבו כנגד בית המקדש, שנאמר (דברי הימים ב' ו לב) 'והתפללו אל הבית הזה'. היה עומד בבית המקדש, וכו' את לבו כנגד בית קדשי הקדשים, שנאמר (מלכים א' ח לה) 'והתפללו אל המקום הזה'. היה עומד בבית קדשי הקדשים וכו' את לבו כנגד (בית) הכפורת שבקודש הקדשים. היה עומד מאחורי בית הכפורת – בית קדשי הקדשים, וראה עצמו כאילו הוא עומד לפני הכפורת. נמצא שהעומד בפניו – ממוזרז לבית המקדש, מחזיר פניו למערב, והיונן לכיוון בית המקדש, העומד בפניו, ממערב לבית המקדש, מחזיר פניו למזרח, העומד בפניו, מחזיר פניו לצפון, והעומד בפניו, מחזיר פניו לדרום, נמצא כל ישראל בכל מקום שהם, כמובין את לבם בתפילתם למקום אחד.

אמר רבי אבין, ואיתימא – ויש אומרים שאמר זאת רבי אבין, מאי קרא – היכן נרמז דין זה בכתוב. שנאמר (שיר השירים ד ו) 'כמגדל דוד צוארה, כגן התאבנות, ויש לדרוש פסוק זה לגבי בית המקדש, 'תלפיות' היינו תל – והרן שקל פיות פונים בו – פונים אליו בתפילתם, הרי שיש לפנות בשעת התפילה לצד בית המקדש.

הגמרא מבארת דין המשכים ויוצא לדרך קודם שהאיר היום: אבות דשמואל – אביו של שמואל ולוי, כי הו' פנו למיפק לאורחא – כאשר היו רוצים לצאת לדרך, הו' מקדמי ומצלי – היו מקדימים ומתפללים קודם שהאיר היום, ואחר כך יוצאים לדרך, ובי הו' קמי' – וכשהיה מגיע זמן קריאת שמע, קרו אותה.

מבארת הגמרא: כמאן – כדעת מי סברו כשהיו כן. מבארת הגמרא: כי האי תנא דתניא – כמאן זה ששה בברייתא, השכים כדי לצאת לדרך ברגליו, כמאן לו קודם שיוצא שופר ותוקע בו, לזב ומנענע אותו, מניח וקורא בה – וקורא אותה, ומתפלל קודם שיוצא, וכשיגיע זמן קריאת שמע קורא אותה. וכן אם השכים כדי לישב בקרון או בספינה שאינו יכול להתפלל בהם אלא כשהוא יושב, מתפלל קודם שיוצא, וכשיגיע זמן קריאת שמע קורא אותה. רבי שמעון בן אלעזר אומר, בין כך ובין כך – בין אם יוצא לדרך ברגליו, ובין אם יוצא לדרך בקרון או בספינה, אינו מקדים להתפלל קודם שיוצא, אלא קורא קריאת שמע ומתפלל – ימתן עד שיגיע זמן קריאת שמע בעודו בדרך, יקראנה ואחר כך יתפלל, כדי שיקמוץ גאולה שבברכות קריאת שמע לתפלה, ואם יתפלל קודם שיוצא, נמצא שאינו סומך גאולה לתפילה.

הגמרא מבארת את מחלוקתם. שואלת הגמרא: כמאן קמיפלגי – מהו יסוד מחלוקתם של חכמים ורבי שמעון בן אלעזר. משיבה הגמרא: מר קבר – חכמים סברו, שתפלה מעומד עדיף יותר מלסמוך גאולה לתפילה, מפני שכן יכול לכוין את ליבו יותר במבמהלך, ולכן נקטו שיש להקדים ולהתפלל בביתו במעומד קודם שיוצא, ולא להתפלל כשהוא מהלך בדרך, או כשהוא יושב בקרון או בספינה, אף שמחמת כן אינו סומך גאולה לתפילה. ומר – ורבי שמעון בן אלעזר קבר, דמסקה – שלסמוך גאולה לתפלה עדיף יותר מתפילה מעומד, ולכן נקט שיש להתפלל בדרך כשהוא מהלך, או כשהוא יושב בקרון או בספינה, ולסמוך גאולה לתפילה.

הגמרא מביאה מנהגים שונים בענין זה: מרימר ומר וזמרא שהיו דרשנים במקומותיהם, הו' כמנפי בי עשרה בשבתא דרנא – היו אוספים עשרה אנשים בשבתות שקודם הרגלים שדורשים בהם בבית המדרש, ומצלי, והדר נפקי לפרקא – והיו מתפללים תחילה, ורק לאחר מכן היו הולכים לדרוש את משנתם.

רב אשי שהיה ראש ישיבה במתא מחסיא, מצלי בחד צבנא בחד מיושב – היה מתפלל ביחידות בשעה שהציבור פרשו להתפלל אחד אחד, כי הו' אחי לביתיה – כשהגיע לביתו לאחר הדרשה,

לישתה איניש נפשיה בחד צבנא – יכול אדם עצמו יחד עם הציבור, ויתפלל בלשון רבים, מפני שמתוך כך תפילתו נשמעת. שואלת הגמרא: היכי נקא – איך יאמר את נוסח התפילה בלשון רבים. משיבה הגמרא: 'הי רצון מלפניך ה' אליהו שתליכנו לשלום' וכו'.

הגמרא מבארת את דיני תפילת הדרך. שואלת הגמרא: אמת מצלי – מתי יש להתפלל תפילת הדרך. משיבה הגמרא: אמר רבי יעקב, אמר רב חסדא, משעה שמהלך בדרך – החל משעה שיצא לדרך.

שואלת הגמרא: עד כמה – עד איזה מרחק מתחילת הדרך יכול להתפלל תפילת הדרך. משיבה הגמרא: אמר רבי יעקב, אמר רב חסדא, עד פרסה.

שואלת הגמרא: והיכי מצלי לה – ואיך מתפלל את תפילת הדרך. משיבה הגמרא: רב חסדא אמר, יש להתפלל אותה כשהוא מקומו, רב ששת אמר, אפשר להתפלל אותה אפילו כשהוא מהלך.

הגמרא מביאה מעשה ברב חסדא ורב ששת לגבי צורת התפילה: רב חסדא ורב ששת הוו קאזלי באורחא – היו הולכים בדרך, קם רב חסדא וקא מצלי – נעמד רב חסדא והתפלל תפילת הדרך כשהוא מעומד, כשיטתו. אמר ליה רב ששת לשמעיה – שאל רב ששת ושהיה עיוור) את שמשו, מאי קא עבדי – מה עושה רב חסדא. אמר ליה, קא ומצלי – עומד ומתפלל תפילת הדרך. אמר ליה רב ששת, אוקמן נמי לדרי ואצלי – העמד גם אותי ואתפלל תפילת הדרך בעמידה, מפני שנאמר 'מקויות טוב אל תכרא רע' – מאחר שיש ביכולתך לעשות מצוה מן המובחר, עשה כן ולא תהיה נקרא איש רע. ואם כן, הואיל ואני יכול לעמוד ולהתפלל, שהי חברי ההולכים עימי עומדים, אתפלל מעומד ולא אקרא רע ללכת ולהתפלל, אף על פי שמותר לעשות כן.

לאחר שהתבאר דיני תפילת 'הבינו' (לעיל כט), ודיני תפילה קצרה (לעיל כט), הגמרא מבארת את ההבדלים ביניהם. שואלת הגמרא: מאי איבא – איזה הבדל יש בין תפילת 'הבינו' לתפלה קצרה. משיבה הגמרא: בתפילת 'הבינו' פני לצלוי תלת קמייא ותלת בתריא – צריך להתפלל שלש ברכות ראשונות ושלש ברכות אחרונות, ובי קמי לביתיה לא פני למחר צלוי – וכאשר מגיע לביתו אינו צריך לחזור ולהתפלל תפילה שלמה. אבל בתפלה קצרה לא פני לצלוי לא תלת קמייא ולא תלת בתריא – לא צריך להתפלל שלש ברכות ראשונות ולא שלש ברכות אחרונות, ובי קמי לביתיה פני למחר צלוי – וכאשר מגיע לביתו צריך לחזור ולהתפלל תפילה שלמה, לפי שלא התפלל כלום מתפילת שמונה עשרה. מוסיפה הגמרא הבדל נוסף: (והלבנתא) את תפילת 'הבינו' יש להתפלל רק כשהוא מעומד, ואילו תפלה קצרה אפשר להתפלל בין מעומד בין מהלך.

הגמרא מבארת את אופן תפילת שמונה עשרה לגבי רוכב על החמור. שנינו במשנה: היה רוכב על החמור וכו', ירד ויתפלל, ואם אינו יכול לירד יחזיר את פניו.

תנו רבנן, היה רוכב על החמור והגיע זמן תפלה, אם יש לו מי שיאחז את החמור, וירד למטה מהחמור ויתפלל, ואם לאו, ישב במקומו על החמור ויתפלל. רבי אומר, בין כך ובין כך – בין אם יש מי שיאחז את החמור, ובין אם אין מי שיאחז את החמור, ישב במקומו על החמור ויתפלל, לפי שאם ירד מהחמור אין דעתו מיושבת עליו, מחמת שמתעכב בדרך.

הגמרא מביאה פסק הלכה בענין זה: אמר רבא, ואיתימא רבי יהושע בן לוי, תלכה כרבי, ואף אם יש מי שיאחז את החמור, לא ירד מהחמור.

שנינו במשנה, שמי שאינו יכול לרדת מהחמור יש לו להחזיר את פניו כנגד ירושלים. הגמרא מביאה ברייתא המבארת לאיזה כיוון יש להתפלל כשעומד במקומות שונים: תנו רבנן, סומא – עיוור, ומי שאינו יכול לבין את הרוחות – ומי שאינו בקי בכיווני רוחות השמים, ולא יודע לכוין את פניו כנגד ארץ ישראל, וכו' לבו כנגד אביו ששמים, שנאמר בתפילת שלמה (מלכים א' ח מד) 'והתפללו אל

ברכות. פרק רביעי – תפילת השחר דף ל עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רכא רש"י תוספות

לישתה נפשתי. אל יתפלל תפלה קצרה בלשון יחיד אלא בלשון רבים שמתוך כך תפלתו נשמעת: עדי כמה. וזמנה להתפלל: עדי פרסה. אבל לא לאחר שהלך פרסה ובה"ג מפרש עד כמה יקבע לילך שיהא צריך להתפלל עד פרסה אפי' אין לו לילך אלא עד פרסה אבל דרך פתח מפרסה אין צריך להתפלל תפלה זו: רב ששת. מאור עינים יהודה מנחית טוב אל תקרא רע. הואיל ואני יכול להתפלל

והיכי מצלי לה. אתפלת הדרך קאי ורב ששת אמר אפי' מהלך וקילי כרב ששת ומיהו בתוס' פסק היר יוסף כרב חסדא וכן רב אלפס פי' דרב חסדא עדיפא ליה טפי: מאי איכא בין הבינו לתפלה קצרה. תימנה לימא דאיכא ביניהו דתפלה קצרה אינו מתפלל אלא במקום סכנה והבינו מתפלל אפילו שלא במקום סכנה וי"ל דהכי קא בעי מאי ביניהו כל א' במקומו תפלה קצרה במקום סכנה והבינו שלא במקום סכנה:

הלכה כרבי. שלא ירד למטה ואפי' שלא במקום סכנה ואפילו במהלך מתפלל ואינו צריך להחזיר פניו כנגד ירושלים: חיה עומד בחיל יכוין כנגד ארץ ישראל. וליג' לבו דאפניו קאי בדרקניי סיפא היה עומד במורה מחזיר פניו למערב: לתלפיות תל שכל פיות פונים בו. ובהך שמעתתא קריל וכן מסקינן בלא יחפור (ב"ב כה) דקאמר אתון דקיימיתון לצפונא דא"י אדרימו ולא כהני אמוראי דלעיל (שם) דפליגי אי השכינה במורה או במערב עבשינו או במערב ש"א על כן אנו פונים למורה: אבות דשמואל ולי הוא מקדמי ומצלו. פירש רש"י עומד השחר ואלא בירא דאם כן לא היו יוצאים בו כלל דעדיין אינו יום לכך נראה כפי' ר"ח דמשעלה עמוד השחר קאמר והוה מקדמי קודם דנצי החמה קאמר ועדיין אינו עיקר זמן תפלה: מסמך גאולה לתפלה עדיק. מלתתפלל מעומד והכי פסקי בה"ג הלכה כר"ש בן אלעזר ומשמע ד"ח ברכות מותר להתפלל בדרך במהלך ואין צריך לעמוד ואת ומ"ש מהבינו דמסקינן לעיל דמעמוד דוקא וי"ל דשאני הבינו שהיא קצרה ואין כאן בטול דרך כ"כ כמו ב"ח ברכות ועוד פירש הר"ם דהכא כי הדר לביתיה מצלי מעמוד כדאמרין בסמוך רב אשי מצלי בהדי צבורא ביחיד מיושב כדי לקרות ק"ש בשעתא וכי הדר לביתיה מצלי מעמוד ואת פסק כאבות דשמואל ולי ומיהו דמוקדמא רב אשי לא חזינן לרבנן קשישי דקא עבדי הכי משמע דאין הלכה כמותם:

בבית המקדש יכוין את לבו כנגד בית קדשי הקדשים שגאמר והתפללו אל המקום הזה היה עומד בבית קדשי הקדשים יכוין את לבו כנגד בית הכפופות היה עומד אחורי בית הכפופות יראה עצמו כאילו לפני הכפופות נמצא עומד במורה מחזיר פניו למערב כפופות מחזיר פניו למזרח בדרום מחזיר פניו לצפון בצפון מחזיר פניו לדרום נמצאו כל ישראל מכוונים את לבם למקום אחד א"ר אבין ואיתומא ר' אבינא מאי קראה כמגדל דוד צוארף בגוי לתלפיות תל שכל פיות פונים בו: אבות דשמואל ולוי פי' הוה בעי למיפק לאורחא הוה מקדמי ומצלי וכי הוה מטי זמן קריאת שמע קרו כמאן כי האי תנא דתנאי השפים לצאת לדרך מביאין לו שופר ותוקע לולב ומנגנע מגילה וקורא בה וכשיגיע זמן קריאת שמע קורא השפים לישיב בקרון או בספינה מתפלל וכשיגיע זמן קריאת שמע קורא רשב"א אומר בין כך ובין כך קורא קריאת שמע ומתפלל כדי שיקסמוך גאולה לתפלה כמאי קמפלגי מר סבר תפלה מעומד עדיף ומר סבר מסמך גאולה לתפלה עדיף מרימר ומר זוטרא הוה מכנפי פי' עשרה בשבתא דרגלא ומצלו והדר נפקא לפרקא רב אשי מצלי בהדי צבורא ביחיד מיושב כי הוה אתי לביתיה הדר ומצלי מעומד אמרי ליה רבנן ולעביד מר כמרמר ומר זוטרא אמר להו טריחא לי מלתא ולעביד מר כמבוא דשמואל ולוי אמר להו לא חזינא להו לרבנן קשישי מינן דעבדי הכי: משנה ר' אלעזר בן עזריה אומר אין תפלת המוספין אלא בחבר עיר וחכ"א בחבר עיר ושלא בחבר עיר ר' יהודה אומר משמו כל מקום שיש שם חבר עיר ויחיד פטור מתפלת המוספין: גמרא ר' יהודה הנינו ת"ק איכא ביניהו יחיד שלא בחבר עיר ת"ק סבר פטור ור' יהודה סבר חייב א"ר הונא בר חיננא אומר ר' חייא בר רב א"ל רב חייא בר אבין שפיר קאמרת דאמר שמואל ממי לא מצלינא צלותא דמוספין ביחיד כהנדרעא

ד"ג

מעתיד שהרי חברתי עומדת לא אקרא רע להתפלל מהלך ואפי' שמונה: וכי מטי לביתיה בעי מחר לצלויי. שהרי לא התפלל כלום מתפלת י"ח שאין דעתו מיושבת עליו. שקשה עליו עובד הדרך: לבין את הירחות. לצד ארץ ישראל כדבעינן למימר תל שהכל פונים בו: אחורי בית הכפופות. במערב העורה היו י"א אמה חצר מכותל בית קדשי הקדשים לכותל מערבי של עזרה והעומד שם מחזיר פניו לבית הכפופות למורה: הוה מקדמי. קודם היום: בקרון וכספניה. איכא בעתותא דמאי: קורא ק"ש. ימתין עד שגיע זמן ק"ש ויקראה ואח"כ יתפלל: תפלה מעומד עדיף. שיכול לבין את לבו לפיכך היו מקדמין להתפלל מעומד בביתם שלא יצטרכו להפליא בדרך במהלך. בשבתא דרגלא. שלפני פסח ועצרת וסוכות ומזמיר בעירו ומר זוטרא בעירו היו הדרשנים ושחרית היו העם הולכים לבית המדרש וכשמגיע זמן ק"ש קורין והדרשן דורש והעם נשמעים ומתפללים איש איש לבדו ולכן הם היו מאספין להם י' שחרית קודם שילכו לבית המדרש וקורין ק"ש ומתפללים בסמיכת גאולה לתפלה והדר נפקי לפרקא דרש"י ומצלי בהדי צבורא. ליג' רב אשי. היה ראש ישיבה במתא מחסיה ודורש והוה לא היה מתפלל קודם בית המדרש אלא כשמגיע זמן ק"ש לוחש הרבה יחד למתורגמן העומד לפניו ובעוד שהמתורגמן משמיע וקורין ק"ש ומתפללים כמנהגם וסומך גאולה לתפלה ומתפלל מיושב שלא היה רוצה לצאת שלא להטריח את הצבור לקום מפניה: בהדי צבורא. בשעה שהצבור נשמטין ומתפללין אי נמי בהדי צבורא כמו שהוא יושב בתוך הצבור כלומר שאינו יוצא וכי הוה אתי לביתיה חזרו ומתפלל מעומד לבין את לבו: טריחא לי מלתא. לאחר בית המדרש עד שאתפלל: ולעביד מר כמבוא דשמואל ולוי. שמתפללין קודם היום בביתם מעומד ולא תצטרך לב' תפלות ומשום מסמך גאולה לתפלה כיון דמצלו קודם ק"ש לא קפדי: לא חזינן להו לרבנן קשישי מינן דעבדי הכי. שיקדמו תפלה לקריאת שמע דהלכך כיון דמתחין מתפלל עד זמן ק"ש מצוה לסמוך תפלה אחר גאולה לפיכך מתפלל מיושב במקומו ולפי שאין דעתו מיושבת עליו כ"כ צריך לחזור ולהתפלל בבית: מתני' אין תפלת המוספין אלא בחבר עיר. לא תקנה אלא בצבור. חבר עיר חברת העיר אבל לא ליחיד: משמו. של ראבי"ה כל מקום בו, ובגמ' פריך גזיתו ת"ק אליבא דראבי"ה גמ' יחיד שלא בחבר עיר. יחיד הדר בעיר שאין שם עשרה לת"ק אליבא דרבי אלעזר דאמר לא תקנה אלא בעשרה יחיד זה פטור ולרבי יהודה אין יחיד פטור אלא במקום עשרה ששליח צבור פטור: כהנדרעא

הלכה כר' יהודה שגאמר משום ראב"ע

ה'ג' א"י הלכה כרבי יהודה שאמר משום ראב"ע. אלא הלכה כרבנן וכן פסק ר"ח
דלחכי מייתי רבי אמי ור' אסי שהיו מתפללים ביחיד כרבנן בני עמודי דגריסי
לאשמעינן להלכה כרבנן: **והתניא** טעה ולא הזכיר של ר"ח בערבית אין מחזירין
אותו. ל"ג ליה דא אמרין בסמוך טעה ולא הזכיר של ר"ח אין מחזירין אותו לפי שאין

מקדשין כ"י אי נמי אי איתא אנב אחרינא נקט
לית: **כמה** ישהה בין תפלה לתפלה. כגון
אדם שטעה ורוצה להתפלל שנית וכן בין תפלה
שחית לתפלה המוספין: **כדי** שתתחולל
דעתו עלי. ומפרש בירושלמי דהיינו כשילך
ארבע אמות: **לפי** שאין מקדשין את החדש
כר. פ"י לעיל בריש פרקין (דף כה) מה שמקשין
ותיפוק ליה משום רשות משום דהיינו דוקא
לעשות מצוה אחרת עוברת וי"מ דוקא בלילה
ראשונה אין מחזירין אותו לפי שאין מקדשין
החדש בלילה אבל בלילה שניה מחזירין אותו
שכבר מקדש מיום שלפניו ולא נראה לחלק: **מסתברא**
מילתא דרב בחדיש מלא. כלומר
שהיה אותו שלפני מלא דאו
יכול לאומרה בערבית של מחר שהוא עיקר הדין
אומר הרי יצחק לכל דבר שאמרנו בחמיים אין
מחזירין אותו כגון ועלה ויבא בערבית ועל הנסים
לא מביעיא אם עקר רגליו ופתח בברכה
שלאחריה דאין מחזירין אותו אלא אפילו לא
עקר אלא שסיים אותה ברכה שתקנו בה לאומרה
אין מחזירין אותו ולא נודרה לרבינו אלחנן דהא
חזינן בברכת המזון דאותן שאמרנו בחמיים מחזירין
וגם אותן שאין מחזירין שוין הדיבא דלא עקר
רגליו כדאמר לקמן (דף מט.) אם שכח של שבת
וסיים הברכה כולה ועדיין לא התחיל בברכת
הטוב והמטיב אומר ברוך אשר נתן שבתות
למנוחה כ"י וקאמר נמי התם אם טעה ולא הזכיר
של ר"ח קודם שעקר רגליו דהיינו קודם שיתחיל
ברכת הטוב והמטיב דאותה קורא עקר רגליו
אומר אותן שאין מחזירין שוין הדיבא וכו' אלמא
הדיבא דלא עקר אלו ואלו שוין ואם עקר רגליו
שתתחיל בברכת הטוב והמטיב של שבת חזר
לראש ושל ר"ח מעות לא יוכל לתקן הדיבא נמי
יחזור באותה ברכה אם לא התחיל בברכה
שלאחריה. ומיהו אין ראייה מהתם דשאני התם
בברכת המזון שכבר בירך ג' ברכות וברכת חסות
והמטיב לאו דאורייתא היא על כן אין מחזירין
אותו לגמרי כי אין דומה שם הפסק כל כך ואין
להביא ממנו ראייה ל"ח ברכות דאם יחזירוהו
בדבר שאין לו לחזור הוי כמו הפסקה ועוד דאין
לחזרה ראייה לכאן דאם היית אומר הדיבא שלא
עקר רגליו ב"ח ברכות שהיה לו לחזור א"כ היה
צריך לחזור לרצה ואין זה הגון ומיהו אומר ר"י
דראה את ר"ת דהדיבא דלא עקר רגליו חזר לרצה
אפי' בדברים שאין מחזירין כגון על הנסים וכן
עמוד דבר:

הדרן עלך תפלת השחר

אל תקרי בהדרת אלא בהדרת. תימה אמאי לא
מוכח בהדיא מדכתיב בתריה חילו מלפניו
כל הארץ וי"ל היינו קרא דכתיב במזמור הבו לה'
בני אלים ומהוהא קרא בעי להזכיר במסכת
מגילה (דף ק"ז) שאומרים אבות וגבורות וקדושת
השם ור"ח ברכות תקנו כנגד האזכרות ומשום הכי
דייק מאותו קרא שכתוב באותה פרשה אבל אותו
דחילו וגו' אינו כתוב באותה פרשה:
איתיי

בנהרדעא. לפי שיש שם צבור והשלוח פוטרינ: **פולמוסא**. חיל: דצלי והדר צלי. ולמה
ליה ב' תפלות אלא אחת של שחרית ואחת של מוספין ש"מ ליה את דראב"ע: **ודילמא**
מעיקרא לא כוון דעתיה. ותרומיהו דשחרית: **מאן** נברא רבא דקמסחיד עליה. רבי יוחנן
שהעיד על הדבר יפה דקדק שבשביל תפלת המוספין חיתו: **משום** רבינו. רב: **בצבור**
שנו. דאין מחזירין משום דשמע ליה מש"צ
ואיכא מקצת הוכרה אבל ביחיד צריך לחזור
ובה"ג מפרש לה בש"צ משום טירחא דצבורא
אבל יחיד הדר: **טעה** ולא הזכיר במוספין.
שהתפלל אותה חזון: **כמה** ישהה בין תפלה
לתפלה. מי שיש עליו לחזור ולהתפלל או
משום טענה או משום מוספין כמה ישהה בין
זו לזו: **שתתחזון**. שתהא דעתו מיושבת לערוך
דבריו בלשון תחנה: **שתתחולל**. לשון חילול
והיא היא אלא בלישנא בעלמא פליגי: **בחדש**
מלא. כשהחדש שעבר מלא עושין ר"ח ב' ימים
הלכך יכול לאומרה למחר דערבית של מחר
ר"ח גמור יותר מן הראשון: **פכדי** מעמא קאמרי.
שאין מקדשין את החדש בלילה:

הדרן עלך תפלת השחר

כוכב ראש. הכנעה: שוהין שעת אחת. במקום
שבאו להתפלל **גמ'** אשתחוא אל
היכל קדשך ביראתך. מתוך יראה: **מציינ** נפשית.
מקשט עצמו בבגדי: **עבדו** את ה' ביראה. תפלה
שהיא לנו במקום עבודה עשו אותה ביראה
ככל עצב יחיה מותר. כשאדם מראה את עצמו
עצב יחיה לו שכר. דהוה קא ברח מוכא. ויותר
מדאי ונראה כפורק עול: **תפלין** מנחמא. והם
עדות שנמשלת קוני ומשרתו עלי:

כסא

עלה א"ר יוחנן בצבור שנו: **כמה** ישהה בין תפלה לתפלה רב הונא ור"ח חד אמר כרבי
שתתחזון דעתו עליו וחד אמר כרבי שתתחולל דעתו עליו **מאן** דאמר כרבי שתתחזון דעתו
עליו דכתיב ואתחנן אל ה' **ומ"ד** כרבי שתתחולל דעתו עליו דכתיב ויחל משה אמר רב
ענן אמר רב טעה ולא הזכיר של ר"ח ערבית אין מחזירין אותו לפי שאין בית דין מקדשין
את החדש אלא ביום אמר אממר מסתברא מילתא דרב בחדיש מלא אכל בחדיש חסר
מחזירין אותו א"ל רב אשי לאמימר מכדי רב טעמא קאמר מה לי חסר ומה לי מלא
אלא לא שגא:

הדרן עלך תפלת השחר

אין עומדין להתפלל אלא מתוך בוכה ראש חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת
ומתפללין כרבי שכיבוננו לבם לאביהם שבשמים אפי' המלך שואל בשלומו לא ישיבנו ואפי'
נחש כרוד על עקבו לא יפסיק: **גמ'** מאן ה"מ א"ר אלעזר דאמר קרא והיא מרת נפש ממאי
דילמא חנה שאני דהות מריקא לבא טובא אלא א"ר יוסי כר' חנינא מהכא ואני כרב חסדא
אבא ביתא אשתתחוה אל היכל קדשך ביראתך ממאי דילמא דוד שאני דההו מצער נפשיה
ברחמי טובא אלא אמר ר' יהושע בן לוי מהכא השתתחו לה' בהדרת קדש אל תקרי בהדרת
אלא בהדרת ממאי דילמא לעולם אימא לך הדרת ממש כי הא דרב יהודה הוה מציינ נפשיה
והדר מצלי אלא א"ר נחמן כר' יצחק מהכא עבדו את ה' ביראה וגילו פרעדה מאי וגילו
פרעדה א"ר אדא כר' מתנא אמר רבה במקום גילה שם תהא רעדה אפי' הוה יתיב קמיה
דרבה חזייה דהוה קא ברח טובא אמר וגילו פרעדה פתיב א"ל אנא תפלין מנחמא ר' ירמיה
הוה יתיב קמיה דר' זורא חזייה דהוה קא ברח טובא אמר ליה בכל עצב יהיה מותר פתיב
א"ל אנא תפלין מנחמא מר בריה דרבינא עבר הלולא לבריה חזנהו לרבינא דהוה קבדמי טובא

ברכות – דף ל עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום ראשון) רכג

י'עלה ויבא' וְהִתְנַחֵם לִגְבִּי מִי שֶׁהִתְפַּלֵּל בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ וְנִקְעָה וְלֹא
הִזְכִּיר בְּתִפִּילתוֹ אֶת הַהִזְכָּרָה שֶׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ וְיִעֲלֶה ויבא' אִם הִיָּה
זֶה בְּתִפִּילַת עֶרְבִית, אֵין מְחֻיָּרִין אוֹתוֹ – אֵין צָרִיךְ לַחְזֹר וּלְהִתְפַּלֵּל,
מִפְּנֵי שֶׁיְּכַבֵּל לְאוֹמְרָה – אֶת הַהוֹסָפָה יִעֲלֶה ויבא, בְּשַׁחֲרִית. וְאִם
שָׁכַח לְהִזְכִּיר יִעֲלֶה ויבא בְּתִפִּילַת שַׁחֲרִית, אֵין מְחֻיָּרִין אוֹתוֹ, מִפְּנֵי
שֶׁיְּכַבֵּל לְאוֹמְרָה בְּמוֹסָפִין – שְׁעֵתִיד לְהִזְכִּיר אֶת רֹאשׁ חֹדֶשׁ בְּתִפִּילַת
מוֹסֵף. וְאִם שָׁכַח בְּמוֹסָפִין, כְּלוּמַר שֶׁבִּמְקוֹם לִזְמַר אֶת הַנוֹסֵף שֶׁל
מוֹסֵף אָמַר 'אֶתְּהָ הַחֹדֶשׁ' וכו', גַּם אֵין מְחֻיָּרִין אוֹתוֹ, מִפְּנֵי שֶׁיְּכַבֵּל
לְאוֹמְרָה, בְּמִנְחָה. וְאִם כֵּן אֵי אִפְשָׁר לִזְמַר שֶׁהִטְעַם שְׁחֹזֶרֶת עַל
תִּפִּילַת הוּא מִשּׁוּם שֶׁשָּׁכַח לִזְמַר יִעֲלֶה ויבא בְּשַׁחֲרִית, שֶׁהִי
הִתְבָּאָר בְּבֵרִיתָא שֶׁאֵין צָרִיךְ לַחְזֹר.
רבי חייא בר אבא מִסְבִּיר מִדּוּעַ חֹזֵר עַל תִּפִּילתוֹ: אָמַר לִיה רַבִּי חִיָּיא
בַּר אַבָּא לְרַבִּי זִירָא, לֹא אוֹתְמָר עָלָה – עַל הִבְרִיתָא הַזֶּה, אָמַר רַבִּי
יִחְזֶקֶל, בְּצִבּוֹר שָׁנָה – שֶׁדִּין זֶה הוּא רַק כְּשֶׁמִּתְפַּלֵּל בְּצִבּוֹר, שְׁכִינָן
שׁוֹשׁוּעַ אִמֵּר הַשְּׁלִיחַ הַצִּיבּוֹר חֹזֵר עַל תִּפִּילתוֹ, יוֹצֵא בְּכָךְ יָדֵי
חֻבּוּתוֹ, אֲבָל כְּשֶׁמִּתְפַּלֵּל בִּיחִידוֹת צָרִיךְ לַחְזֹר. וְזוֹ הִסְבִּיחַ
שֶׁהִתְפַּלֵּל שׁוֹב תִּפִּילַת שַׁחֲרִית, מִשּׁוּם שֶׁתִּפִּילתוֹ הִיָּתָה בִּיחִידוֹת,
וּבִפְעַם הָרִאשׁוֹנָה שֶׁכָּתִיב לִזְמַר יִעֲלֶה ויבא.
הַגְמָרָא מְבַרֶּרֶת לַעֲנִין מִי שֶׁחֹזֵר לַחְזֹר וּלְהִתְפַּלֵּל, כִּמְהָ יֵשׁ
לְהִתְמַן בֵּין הַתִּפִּילוֹת: בְּמָה יִשְׁקָה בֵּין תִּפִּילָה אַחַת לַתִּפִּילָה שְׁנִיָּה.
מִבִּיאָה הַגְמָרָא שֶׁנִּחְלָקוּ בְּדַבָּר זֶה רַב הוֹנָא וְרַב הִסְדָּא, חֵד אָמַר,
שִׁמְתִּין עַד כִּדִּי שֶׁתִּתְחַזְּקוּ דַּעְתּוֹ עָלָיו – שֶׁהָא דַּעְתּוֹ מִיּוֹשֶׁבֶת וְיִוֹכַל
לְהִתְחַזְּקוֹ לִפְנֵי ה' בְּתִפִּילתוֹ הַשְּׁנִיָּה, וְחֵד אָמַר, שִׁמְתִּין עַד כִּדִּי
שֶׁתִּתְחַזְּקוּ דַּעְתּוֹ עָלָיו – שֶׁתִּתְיַשֵּׁב דַּעְתּוֹ וְיִוֹכַל לְחַלּוֹת פְּנֵי ה'
בְּתִפִּילתוֹ הַשְּׁנִיָּה.
הַגְמָרָא מִבִּיאָה לִיְמוּד לְכָל שִׁטָּה: מָאן דְּאָמַר שֶׁהִשְׁמִיעוֹר הוּא כִּדִּי
שֶׁתִּתְחַזְּקוּ דַּעְתּוֹ עָלָיו, לִמַּד זֹאת מִדְּבָרֵינוּ (דְּבָרֵינוּ גַּב) שֶׁבִּשְׁמִיעָה סִיפֵר
לַעֲם יִשְׂרָאֵל עַל תִּפִּילוֹתָיו שִׁזְכֹּרָה לְהִכְנֵס לְאָרֶץ יִשְׂרָאֵל, אָמַר
'וְאֶתְחַזְּקוּ אֵל ה'' שְׁהוּא לְשׁוֹן תְּחִינָה. וְכֵן דְּאָמַר שֶׁהִשְׁמִיעוֹר הוּא כִּדִּי
שֶׁתִּתְחַזְּקוּ דַּעְתּוֹ עָלָיו, לִמַּד זֹאת מִדְּבָרֵינוּ (שְׁמוֹת ל"ב י"א) לַעֲנִין תִּפִּילַת
מִשָּׁה לְאַחַר חֹטֵא הַעֲגֹל, וְיִחַל מִשָּׁה' שְׁהוּא לְשׁוֹן חִילוּי.
דִּין מִי שֶׁטַּעָה בְּעִרְבִית שֶׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ: אָמַר רַב עֲנִין אָמַר רַב, מִי
שֶׁהִתְפַּלֵּל בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ וְנִקְעָה וְלֹא הִזְכִּיר אֶת הַהוֹסָפָה שֶׁל רֹאשׁ
חֹדֶשׁ וְיִעֲלֶה ויבא' בְּתִפִּילַת עֶרְבִית, אֵין מְחֻיָּרִין אוֹתוֹ – אֵינוֹ צָרִיךְ
לַחְזֹר וּלְהִתְפַּלֵּל שְׁנִיָּה, לְפִי שֶׁאֵין בֵּית דִּין מְקַדְּשִׁין אֶת הַחֹדֶשׁ אֶלָּא
בְּיוֹם – שְׁבוּמָן שְׁבִית דִּין קִידְשׁ אֶת הַחֹדֶשׁ עַל פִּי הָרֹאִי, לֹא הִיָּה
מְקַדְּשִׁים בְּלִילָה אֶלָּא רַק בְּיוֹם, וְכִיּוֹן שֶׁכֵּן, לִכֵּן גַּם אֵין לְהַקְפִּיד אִם
לֹא הִזְכִּיר בַּר אֶת רֹאשׁ חֹדֶשׁ.
הַגְמָרָא מְבַרֶּרֶת מִתִּי נִוְחָה דִּינוֹ שֶׁל רַב: אָמַר אֲמִימָר, מִסְתַּבְּרָא
מִלְּתָא דְרַב – מִסְתַּבֵּר שְׁדִינוֹ שֶׁל רַב נֹאמַר רַק בְּחֹדֶשׁ מִלָּא –
כְּשֶׁהַחֹדֶשׁ שֶׁעָבַר הִיָּה מִלָּא, דְּהִיָּינוּ שְׁהִיּוּ בּו שְׁלִשִׁים יוֹם, וְכַעֲתָּ יֵשׁ
שְׁנֵי יָמִים רֹאשׁ חֹדֶשׁ וְיוֹם הַשְּׁלִשִׁים שֶׁל הַחֹדֶשׁ שֶׁעָבַר וְיוֹם
הָרִאשׁוֹן שֶׁל הַחֹדֶשׁ שֶׁנִּכְנַס, שְׁלֵכָךְ אִם שָׁכַח בְּעִרְבִית שֶׁל הַיּוֹם
הָרִאשׁוֹן אֵינוֹ חֹזֵר, שֶׁהִיּוֹ זִיכִיר בְּעִרְבִית שֶׁל מָחָר שְׁהוּא הָעֵינִיק.
אָבֵל בְּחֹדֶשׁ חֶסֶד – שֶׁהַחֹדֶשׁ שֶׁעָבַר הִיָּה חֶסֶד, דְּהִיָּינוּ שְׁהִיּוּ בּו רַק
עֶשְׂרִים וְתִשְׁעָה יוֹם, וְכַעֲתָּ יֵשׁ רַק יוֹם אֶחָד שְׁהוּא רֹאשׁ חֹדֶשׁ וְהַיּוֹם
הָרִאשׁוֹן שֶׁל הַחֹדֶשׁ שֶׁנִּכְנַס, אִם שָׁכַח לְהִזְכִּיר בְּעִרְבִית, מְחֻיָּרִין
אוֹתוֹ, שֶׁאִם לֹא יַחְזֹר נִמְצָא שֶׁכָּל לֹא זִיכִיר יִעֲלֶה ויבא בְּעִרְבִית
שֶׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ זֶה.
אָמַר לִיה רַב אֲשִׁי לְאִימִיר, מִכִּדִּי רַב מְעַמָּא קָאמַר – הָרִי רַב אָמַר
טַעַם לְדִינוֹ וּמִשּׁוּם שֶׁאֵין מְקַדְּשִׁים אֶת הַחֹדֶשׁ בְּלִילָה, וּלְפִי טַעַמָּא
מַה לִּי חֶסֶד וְכֵן לִי מִלָּא, שֶׁהִיָּה טַעַם שִׁיךְ בְּשִׁנְהֵם, שֶׁהִלִּילָה אֵינוֹ
זִמְנָה הָרֹאִי לְקַדֵּשׁ בּו אֶת הַחֹדֶשׁ, וּמִמִּילָא אֵינוֹ חֻשׁוֹב כֹּל כֵּךְ שֶׁמִּי
שֶׁשָּׁכַח בּו יִצְטָרֵךְ לַחְזֹר. מִסִּיקָה הַגְמָרָא: אֶלָּא לֹא שָׁמָּה – אֵין הָדִין
שׁוֹנֶה, וְכִיּוֹן בְּחֹדֶשׁ מִלָּא וְכִיּוֹן בְּחֹדֶשׁ חֶסֶד, אִם שָׁכַח יִעֲלֶה ויבא
בְּעִרְבִית אֵינוֹ חֹזֵר.

הדרן עלך תפלת השחר

בְּנִתְרָא – מִיָּמִי לֹא אִירַע לִי שֶׁהִתְפַּלֵּל מוֹסֵף בִּיחִידוֹת
בְּנִהְרֵדְעָא, מִשּׁוּם שִׁישׁ שֶׁם צִיבּוֹר וְחֶסֶד עִיר, וְהִשְׁלִיחַ צִיבּוֹר
פִּטְרִי, לְבַר מִתְּהוּא יוֹמָא דְּאִתָּא פּוֹלְמוֹסָא דְּמִלְּבָא לְמִתָּא, וְאִתְּרִידוּ
רַבְּנָן וְלֹא צִלוּ – חוּץ מֵאוּתוֹ יוֹם שְׁבָא חִילוּתוֹ שֶׁל הַמֶּלֶךְ לַעֲזֹר,
וּמִחֲמַת כֵּן הוֹטְרָדוּ הַחֲכָמִים וְלֹא הִתְפַּלְלוּ מוֹסֵף, וְצִלָּה לִי
וְהִתְפַּלֵּל בִּיחִיד, וְהוּא וְהִיָּתִין יָחִיד שְׁלֹא בְּחֶסֶד עִיר, שֶׁחִיב
לְהִתְפַּלֵּל בְּעַצְמוֹ. וּמִמָּה שֶׁשְּׁמֹאֵל נִהַג כֵּךְ, מוֹכַח שֶׁסָּבַר שֶׁהִלְכָה
כְּרִבִי יְהוּדָה בְּשֶׁם רַבִּי אֲלֵעָזָר בֵּן עֲזַרְיָה, שִׁחִיד שֶׁלָּא בְּחֶסֶד עִיר
חִיב לְהִתְפַּלֵּל מוֹסֵף.
דַּעַת רַבִּי יִנְאִי שֶׁאֵין הִלְכָה כְּרִבִי יְהוּדָה: יָתִיב רַבִּי חֲנִינָא הַמְכֻנָּה
'קָרָא' – בַּעַל מְקָרָא, קָמִית דְּרַבִּי יִנְאִי, וְיָתִיב וְקָאמַר, הִלְכָה כְּרִבִי
יְהוּדָה שְׁאִמֵּר מִשּׁוּם רַבִּי אֲלֵעָזָר בֵּן עֲזַרְיָה, שֶׁשָּׁכַח צִיבּוֹר
שֶׁמִּתְפַּלְלִים מוֹסֵף, הִיָּחִיד חִיב לְהִתְפַּלֵּל. אָמַר לִיה רַבִּי יִנְאִי לְרַבִּי
חֲנִינָא, פּוֹק קָרָא דְּקָרָא לְבָרָא – צֹא וְתַקְרָא אֶת מְקָרָא שֶׁאֵתָה
רִגְלִי לְקִרְתָּה, בְּחוּץ, וְאֵל תֹּאמַר בְּבֵית הַמְדֹרֶשׁ הַלְכוּת שֶׁאֵין
נִכְוֹנָה, מִשּׁוּם שֶׁהָאִמָּת הִיא דְּאֵין הִלְכָה כְּרִבִי יְהוּדָה שְׁאִמֵּר מִשּׁוּם
רַבִּי אֲלֵעָזָר בֵּן עֲזַרְיָה.
מִדְּבָרִי רַבִּי יִנְאִי שֶׁאֵין הִלְכָה כְּדְּבָרִי רַבִּי יְהוּדָה, עִידִין אֵין רֹאִיָּה
הָאֵם סָבַר שֶׁהִלְכָה כְּתִנָּא קָמָא דְּבַעַת רַבִּי אֲלֵעָזָר בֵּן עֲזַרְיָה, או
כְּחֲכָמִים בְּמִשְׁנָה. עֵתָה הַגְמָרָא מוֹכִיחָה שֶׁסָּבַר כְּחֲכָמִים שֶׁגַּם בְּחֶסֶד
עִיר הִיָּחִיד מִתְפַּלֵּל מוֹסֵף: אָמַר רַבִּי יִחְזֶקֶל, אֵין רֹאִיָּה אֶת רַבִּי יִנְאִי,
דְּצִלָּה וְהָדָר צִלָּה – שֶׁהָאִמָּת שְׁהִיָּה אֶלָּא אַחֲרָי מִכֵּן חֹזֵר וְהִתְפַּלֵּל שׁוֹב,
וְתִפִּילוֹתָיו הִיּוּ בִּיחִידוֹת. וּבּוֹדָאֵי שְׁהִיָּה אֶלָּא תִפִּילוֹת שַׁחֲרִית וּמוֹסֵף
וּמוֹכַח שְׁרִבִי יִנְאִי סָבַר שֶׁאִפְשָׁר לְהִתְפַּלֵּל מוֹסֵף בִּיחִידוֹת, וְכַדַּעַת
חֲכָמִים בְּמִשְׁנָה.
הַגְמָרָא מִנְסָה לְדַחוֹת אֶת הַהוֹכָחָה: אָמַר לִיה רַבִּי יִרְמְיָה לְרַבִּי יִזְרָא,
וְדִלְמָא שְׁתֵּי הַתִּפִּילוֹת הִיּוּ שֶׁל שַׁחֲרִית, וְהִטְעַם שֶׁהִתְפַּלֵּל פְּעַמִּים,
מִשּׁוּם דְּמִיִּקְרָא לֹא בְּיוֹן דְּעִמְיָה וְלִבְסוּף בְּיוֹן דְּעִמְיָה – שֶׁבִּפְעַם
הָרִאשׁוֹנָה שֶׁהִתְפַּלֵּל, לֹא כִיּוֹן דַּעְתּוֹ בְּבִרְכַּת אַבּוֹת, וְלִכֵּן הוֹצִירָךְ
לַחְזֹר וּלְהִתְפַּלֵּל. וְאִם כֵּן אֵין לְהִזְכִּיר עֲשֶׂה מִרְבִּי יִנְאִי סָבַר כְּחֲכָמִים.
הַגְמָרָא חֹזֶרֶת וּמְקִימָת אֶת הַהוֹכָחָה: אָמַר לִיה רַבִּי יִזְרָא לְרַבִּי
יִרְמְיָה, חֵיו מָאן נִבְרָא דְּכָמְסִיד עָלָיָה – רֹאִה מִי הָאָדָם הַחֻשׁוֹב
שֶׁמַּעֲיָד עַל מַעֲשֵׂה זֶה, הֵלֵא הוּא רַבִּי יִחְזֶקֶל, וּבּוֹדָאֵי דְּקִדְקַה הִיטַב
דְּבָרֵךְ שֶׁהִתְפִּילָה הַשְּׁנִיָּה הִיָּתָה מוֹסֵף, וּמוֹכַח שְׁרִבִי יִנְאִי סָבַר
כְּחֲכָמִים שֶׁאִפְשָׁר לְהִתְפַּלֵּל מוֹסֵף בִּיחִידוֹת.
הַגְמָרָא מִבִּיאָה עוֹד אֲמוּרָאִים שֶׁסָּבְרוּ כְּחֲכָמִים. מִסְפֶּרֶת הַגְמָרָא:
רַבִּי אֲמִי וְרַבִּי אֲסִי, אָף עַל גַּב דְּהוּן לְהוֹ תִּלְיִסֵּר בִּי בְּנִשְׁתָּא בְּמִקְרָא
– אָף עַל פִּי שְׁהִיָּה לְהֵם שְׁלֹשָׁה עֲשָׂר בְּתִי כְּסוּיֹת בְּעִיר טְבִירָה
שֶׁהִתְפַּלְלוּ בְּהֵם בְּצִיבּוֹר, לֹא הָיוּ מְצִלּוּ אֶלָּא בִּינֵי עַמּוּדֵי חִיבָא דְּהוּן
נִרְסִי – לֹא הִיּוּ מִתְפַּלְלִים בְּהֵם, אֲלָא הִתְפַּלְלוּ בִּיחִידוֹת בֵּין עַמּוּדֵי
בֵּית הַמְדֹרֶשׁ הִיכֵן שְׁהִיּוּ לּוֹמְדִים תּוֹרָה, וְאָף אֶת תִּפִּילַת מוֹסֵף
הִתְפַּלְלוּ שֶׁם. וּמוֹכַח שֶׁאֵף בְּמִקּוֹם שִׁישׁ צִיבּוֹר, הִיָּחִיד מִתְפַּלֵּל מוֹסֵף
וְכַדַּעַת חֲכָמִים בְּמִשְׁנָתוֹ.
הַגְמָרָא מְכַרְיָה אֶת הַהִלְכָה: אִתְּמַר, רַב יִצְחָק בַּר אֲבָדִימִי מִשּׁוּם
רַבִּינּוּ וְרַבִּי אָמַר, הִלְכָה כְּרִבִי יְהוּדָה שְׁאִמֵּר מִשּׁוּם רַבִּי אֲלֵעָזָר בֵּן
עֲזַרְיָה שִׁחִיד בְּחֶסֶד עִיר אֵינוֹ יִכּוֹל לְהִתְפַּלֵּל מוֹסֵף.
הַגְמָרָא מִבִּיאָה עוֹד מַעֲשֵׂה בְּאִמּוּרָא שֶׁהִתְפַּלֵּל וְחֹזֵר וְהִתְפַּלֵּל: רַבִּי
הִיָּא בַּר אָבָא, בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ אַחַד, צִלָּה וְהָדָר צִלָּה – הִתְפַּלֵּל וְלֹאֲחֹר
מִכֵּן חֹזֵר וְהִתְפַּלֵּל שׁוֹב.
הַגְמָרָא מְבַרֶּרֶת מִדּוּעַ עָשָׂה כֵּן: אָמַר לִיה רַבִּי יִזְרָא לְרַבִּי חִיָּיא בַּר
אַבָּא, מָאן מְעַמָּא עָבִיד מַר חֶבִי – מַה הִטְעַם שְׁעָשִׂית כֵּךְ, אֲלִילָמָא
מִשּׁוּם דְּלֹא בְּיוֹן מַר דְּעִמְיָה – אִם הִסְבִּיחַ הִיא שְׁבִתִּפִּילָה הָרִאשׁוֹנָה
לֹא כִיּוֹנָתָא אֶת דַּעַת הַיֵּטֵב, וְהָאֲמַר רַבִּי אֲלֵעָזָר, לְעוֹלָם יָמוּד אֲדָם
אֶת עַצְמוֹ בְּכָל פַּעַם כְּשֶׁבָא לְהִתְפַּלֵּל אִם הוּא יִכּוֹל לְבָנוֹן אֶת לְבוֹ
בְּתִפִּילָה אוֹ לֹא, וְרַק אִם הוּא סָבּוֹר שִׁיכּוֹל, שִׁתְפַּלֵּל, וְאִם לֹא, אֵל
יִתְפַּלֵּל. וְכִיּוֹן שֶׁעַמּוּדָה לְהִתְפַּלֵּל, בּוֹדָאֵי שִׁיעֲרָת שְׁתּוּכַל לְהִתְפַּלֵּל
בְּכּוֹנָתָה, וְאִם כֵּן אֵין לִזְמַר שְׁחֹזֶרֶת מִחֲמַת שֶׁבִּפְעַם הָרִאשׁוֹנָה לֹא
כִיּוֹנָתָה.
אֶלָּא אוֹלִי הִסְבִּיחַ הִיא, דְּלֹא אָדְבַר מַר דְּרִישׁ יִרְמְיָה שֶׁבִּפְעַם
הָרִאשׁוֹנָה לֹא הִזְכִּיר בְּתִפִּילתוֹ אֶת רֹאשׁ חֹדֶשׁ וְשָׁכַח לִזְמַר

עצלות, ולא מתוך שחוק, ולא מתוך שיהיה של ליצנות, ולא מתוך
 קלות ראש – וזוהי, ולא מתוך דברים בטלים, אלא מתוך שמחה
 של מצוה, כגון דברי שבח ותחנונים שבתורה, או שבנביאים
 ובתנאים.
 ומוסיפה הברייתא: וכן לא יאמר (יפרד) אדם מהבדל, לא מתוך
 שיהיה של ליצנות, ולא מתוך שחוק, ולא מתוך קלות ראש, ולא
 מתוך דברים בטלים, אלא מתוך דבר הלכה, כלומר, מתוך דברי
 תורה. שכן מצונו בנביאים ורשאים, שמתוך שהתנאו דברי צער
 ותוכחות, סימנו את דבריהם בדברי שבח ותחנונים. וכמו כן, כאשר
 בא אדם להיפרד מחבירו, אין לו להפטר מתוך דברים בטלים
 וכדומה שגורמים צער לנפש, אלא מתוך דברי תורה המשמחים.
 הגמרא מביאה ברייתא נוספת איך יש לאדם להיפרד מחבירו: וכן
 תנא (שנה) מרי בר רביה (בן בנו) דרב הונא בריה דרב יוחנן בר
 אבא, אל יאמר אדם מהבדל, אלא מתוך דבר הלכה, שמתוך כך
 הוא זוכה.
 הגמרא מביאה מעשה מענין זה: כי הא – כמו מעשה זה, דרב
 כהנא אלויה לרב שימי בר אשי – רב כהנא ליהוה את רב שימי בר
 אשי בדרך, מהמקום שנקרא פוס נהא (פי הנהר), עד כי צניחא
 דבבל – מקום בבבל שגדלים בו דקלים הרבה, כי מלא להם –
 כשהגיע לשם, אמר ליה רב כהנא לרב שימי בר אשי, מר – אדוני,
 ודאי דאמר איני – האם אמת הדבר מה שרגילים אנשים לומר,
 הני צניחא דבבל – אותם דקלים של בבל, איתגרא מהם הראשון
 ועיני השתא – קיימים מזמנו של אדם הראשון ועד עכשיו. אמר ליה
 רב שימי בר אשי, אדברתן מילתא דרבי יוסי ברי חנינא – הוכרתי
 דבר שאמר רבי יוסי ברי חנינא, דאמר רבי יוסי ברי חנינא, מאי
 דכתיב – מהו הביאור במה שכתוב (ירמיה ב) 'ולא אומר איה ה'
 המעלה אתנו מארץ מצרים המוליך אתנו במדבר בארץ ערבה
 ושוחה בארץ ציה וצלמנו בארץ אשר לא עבר בה איש ולא יושב
 אדם שם' וכי מאחר שנאמר לא עבר בה איש, אם כן היך אפשר
 שיש בה אדם, שהוצרך הכתוב להוסיף גם 'ולא יושב אדם שם',
 אלא בא הכתוב לומר לך, כל ארץ שגור עליה אדם הראשון שתהיה
 לשוב, נתישבה, וכל ארץ שלא גור עליה אדם הראשון שתהיה
 לשוב, לא נתישבה. וזו היא כוונת הכתוב 'ולא יושב אדם שם',
 כלומר, שלא גור עליה לשוב. וזה הוא שאומרים האנשים
 שהדקלים שבבבל הם מזמנו אדם הראשון, כלומר, שאדם הראשון
 גור על מקום זה שהוא בו ישוב דקלים, ורואים שלא נפרד רב
 שימי בר אשי מרב כהנא אלא מתוך דבר תורה.
 הגמרא מביאה מעשה נוסף מענין ליווי בדרך: רב מרדכי אלויה
 ו-ליוהו לרב שימי בר אשי בדרך, ממקום ששמו הנהרגא, ועד כי
 כיפי (מקום הגשרים) ואמר ליה – ויש אומרים, שליוה אותו עד
 מקום ששמו כי דורא.
 הגמרא מביאה ברייתא נוספת מענין חיוב הכוונה בתפילה: תנו
 רבנן בברייתא (תוספתא פ"ג דיו"ד), תתפלל צריך שיהיה את לבו לשמים
 בשעת התפילה, כלומר, שיכוין פירוש המילות. אמא שאול אומר,
 מצאנו סמין לדבר, שנאמר (תהלים י) 'תבין לבם תקשיב אונן',
 כלומר, שאם יכינו ליבם ויכוונו בתפילתם, אז יקשיב הקב"ה
 לתפילה.
 תנא בברייתא, אמר רבי יהודה, כך היה מנהגו של רבי עקיבא,
 בשהיה מתפלל עם הצבור היה מקצר ועולה, ולא מאריך בתחנונים
 ובאמירת המילים, מפני שזוהי הצבור, שהרי דרך השליח ציבור
 להתקין לגדול שבציבור. וכשהיה מתפלל בינו לבין עצמו, היה
 אדם מניח – יוצא מבית הכנסת, כשהוא פוית ז' של בית הכנסת,
 וכשהיה חוזר היה מוציא פוית אחרת. שואלת הברייתא: וכל כך
 למה – וכי מפני מה היה האדם שחוזר לבית הכנסת מוצא את רבי
 עקיבא בזוית אחרת מהזוית שהניחו. משיבה הברייתא: מפני
 ברעיות והשתחויות שהיה עושה, וכיון שהיה מרבה לכרוע
 ולהשתחוות בפשוט ידיים ורגליים, כל פעם שהיה נעמד לאחר
 ההשתחויה נמצא שמרחיק את עצמו מהמקום שעמד קודם לכן.
 הגמרא מביאה הלכה נוספת מענין הכוונה בתפילה: אמר רבי חייא

איתיב קמא דמוקרא – הביא כוס זכוכית יקרה, בת (בשווי) ארבע
 מאה זוזי, ותבר קמיהו – ושבר אותה לפניו, ואעצבו – ועל ידי
 זה נתעצבו.
 מעשה נוסף: רב אשי עבר הלולא לבריה, תננהו לרבנן דהו קא בריה
 טובא, איתיב קמא דוניתא חיוקתא – הביא כוס של זכוכית לבנה
 שהיא יקרה ביותר, ותבר קמיהו, ואעצבו.
 מעשה נוסף: אמרו ליה רבנן (החכמים) לרב המנונא וזי, בהלולא
 דבר בריה דרבינא – בשמחת נישואי מר בנו של רבינא, לישרי לן
 מר – ישיר לנו אדוננו שירה, אמר להו רב המנונא וזי, ווי לן
 דמינן ווי לן דמינן – אי לנו שאנו עתידים למות, אי לנו שאנו
 עתידים למות. אמר ליה החכמים, מנן מה נעני בתרך – מה עלינו
 לענות אחר כך בשירה זו. אמר להו רב המנונא וזי, תענו אחרי, הי
 תורה ותי מצוה דמינן עלן – היכן התורה שעסקנו בה, והיכן
 המצוות שקיימנו, שיגינו עלינו מדינה של גיהנם. כלומר, אי לנו
 שאנו עתידים למות, ואין לנו תורה ומצוות שיגינו עלינו מדינה
 של גיהנם.
 הגמרא ממשיכה לדון באיסור ריבוי השמחה: אמר רבי יוחנן משום
 רבי שמעון בן יוחי, אסור לו לאדם שימלא בשחוק את פיו בעולם
 הזה, שנאמר (תהלים קכו ב) 'אז ימלא שחוק פיו ולשונו רנה' וגו',
 כלומר, רק 'אז' יהא מותר לנו למלאות את פינו שחוק. ואייתי הוא
 הזמן שנתכוין אליו הכתוב, כגון שיאמרו בגוים הנדיל ה' לעשות
 עם אלה, כלומר, בזמן הגאולה העתידה, שאז ירבה ה' לעשות
 עמו נסים ונפלאות.
 מספרת הגמרא: אמר עזרי על ריש לקיש תלמידו של רבי יוחנן,
 שממיו לא מלא שחוק פיו בעולם הזה, מפי שמעיה – משעה ששמע
 דבר זה, מריב יוחנן בריה (רבו).
 הגמרא מביאה ברייתא בענין צורת ההכנה הנכונה לעמוד מתוכה
 להתפלל: תנו רבנן בברייתא, אין עומדין להתפלל תפילת שמונה
 עשרה, לא מתוך עיון בדין, ולא מתוך עיון בדבר הלכה, אלא מתוך
 הלכה פסוקה ובוררה שאינה צריכה עיון, כדי שלא יתרחק בשעת
 התפילה במה שלמד.
 רבא אמר, דוגמא אחרת של הלכה פסוקה היא, כי הא דרב
 הושעיא, דאמר רב הושעיא לגבי חיוב מעשר, מערים אדם על
 תבואתו – מותר לאדם לנהוג בערמה עם תבואתו לענין חיוב
 מעשר, ומקניסה לביתו קודם גמר מלאכתה כשהיא עדיין במוין
 שלה (ובקליפתה), כדי שתהא בהמה אוכלת ממנה ופסוקה
 התבואה אם הפעשה. והיינו משום שאין חיוב מעשר לתבואה,
 אלא אם הכניסה לביתו לאחר גמר מלאכה, אבל אם הכניסה
 קודם לכן אינה מתחייבת. ואף אם חזר וגמר מלאכתה בבית אינה
 מתחייבת, כיון שרק ההכנסה לבית מחייבת במעשר, ולא מה
 שהתבואה היא בתוך הבית. וכיון שלא התחייבה התבואה
 במעשר, מותרת בהנמה לאכול מתבואה זו אף אכילת קבע קודם
 מעשר, כיון שלעולם אכילתה נחשבת כאכילת ארעי, ואילו אדם
 אינו מותר לאכול מהתבואה אלא אכילת ארעי, אבל לא אכילת
 קבע.
 ואעתי איה – ואם תרצה תוכל להביא דוגמא נוספת של 'הלכה
 פסוקה', כי הא דרב הונא, דאמר רב הונא אמר רבי יעריא, לגבי
 איסור מעילה בקדשים, תמין דם בבהמה קדשים לפני שחיטתה,
 דם זה אסור בהנאה, ומועילין בו – אם עבר ונהנה ממנו מעל וחייב
 בקרבן מעילה.
 וכל אלו הן הלכות פסוקות, שאין עליהן קושיות ותירוצים אשר
 יכלות לגרום לו להרהר בהן בשעת התפילה.
 לפי שמצאנו הברל בין המשנה והברייתא כיצד יש לעמוד
 לתפילה, מביאה הגמרא את מנהגם של האמוראים בזה: רבנן –
 רוב החכמים, עקבי בפתניתין – נהגו כמו המשנה, שלא היו
 מתפללים אלא מתוך כובד ראש, ואילו רב אשי עקבי בברייתא,
 והיה מתפלל מתוך דבר הלכה פסוקה.
 הגמרא מביאה ברייתא נוספת מענין זה: תנו רבנן בברייתא, אין
 עומדין להתפלל תפילת שמונה עשרה, לא מתוך עצבות, ולא מתוך

ברכות. פרק חמישי – אין עומדין דף לא עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רכה

כסא דמוקרא. כוס של זכוכית לבנה; לישיר לן מר. שירה; חי תורה וחי מצוה דמגנו עקל. היכן התורה שעסקנו ודיכין המצות שאנו מקיימין שייגנו עלינו מדינה של גיהנום: הלכה פסוקה. שאינה צריכה עיון שלא יתא מהרהר בה בתפלות; יושבת עליה ו' נקיים. לבר מאותו יום שפוסקת והתורה לא הצריכה ו' נקיים אלא לזכה שנאמר ואם טעיה מזוהב ואין זכה אלא הרואה שלשה ימים רצופין בתוך

ר"א יום שבין נדה לנדה; ומכניסה. בבית; כמזין שלת. קודם שיהיה אותה שאין מתחייב במעשר מן התורה אלא בראיית פני הבית ומשגמרה בכרי אבל לפני מירוח אין ראיית פני הבית קובעתו דבני תרומה ומעשר כתיב דגן ראשית דגגן (דברים יח) והוא המירוח לפיכך כשמוכניסה לבית קודם מירוח לא הוקבעה למעשר מן התורה ורבנן הוא דאסרו אכילת קבע בדבר שלא נגמר מלאכתו אבל אכילת עראי לא אסרו ומאכל בהמה עראי הוא דתגן במסכת פאה (פ"א מ"ו) מאכיל לבהמה חיה ועוף עד שימרח הלכך בהמתו אוכלת ופטורה אבל אידו אסור באכילת קבע; אסור בהנאה ומועילין בו. ואע"ג דק"ל אין מועילין בדמים וילפינן לא מקראי במסכת יומא (דף גט:) ובשחיטת חולין (דף קק:) ה"מ כשנשחט בעורה דאיכא למימר נתתיו לכם על המזבח לכפר (ויקרא יז) לכפר נתתיו לך ולא למעילה אבל בדם הקזה מועילין כלומר אם נהנה מבאי קרבן מעילה ודחק דחייב הלבנות פסוקות שאין עליהן קושיות ותירוצים שיהא צריך להרהר בהן; כפתייתין. מתוך כובד ראש; כבדתיא. מתוך הלכה פסוקה; שיהא. ליצנות; מתוך קלות ראש. חילוף של כובד ראש מתוך זחות לב ועתק אלא מתוך שפחה. כגון דברי תנחומים של תורה כגון סמון לאגולת מצרים או סמון לתהלה לדוד שהוא של שבח ותנחומין כגון רצון יראוי יעשה וזמר ה' את כל אהביו וכגון מקראות השחרות בתפלת ערבית כי לא ישוה ראש. עמו וכירצא בהן; אלוייה. ליהודי בדרך; צניתא. דקלית; אדברתן מילתא בו. וזה שאומרים מימות אדם הראשון הם שהוא גור על אותו מקום לישבו דקלית; אם תבין לבסוף. אז תקשיב אונן; זמנין תלתא. שחרית מנחה וערבית; יכול משבא לגולה הוחלה. התפלה הזאת הוחלה כמו נחתלה אבל קודם לכן לא היה רגיל בכך; יכול יתא בוללן. לשלש תפלות הללו בשעה אחת; יכול ישאל צרכיו. כגון ברכות דאתא חזון עד שית' ואח"כ יתפלל שלש ברכות ראשונות שזון של שבת; רנה זו תפלה. של שבת; בקשה. שאלת צרכיה; אחר אמת ויציב. קודם ג' ראשונות; שצריך

איייתי פסא דמוקרא פת ארבע מאה וזווי ותבר קפיייהו ואעציבו רב אשי עבר הלולא לבריה חוננו לרבנן דהו קא פדחי טוכא אייתי פסא דווגיתא חויתא ותבר קפיייהו ואעציבו אמרו ליה רבנן לרב המנונא וזמני בהלולא דמר בריה דרבינא לישירי לן מר אמר להו ווי לן דמיתנן ווי לן דמיתנן אמרי ליה אנן מה נעני בתרד א"ל הי תורה ותי מצוה דמגנו עקל א"ר יוחנן משום רבי שמעון בר יוחאי אסור לאדם שימלא שחוק פיו פעולם הנה שנאמר או ימלא שחוק פינו ולשוננו רנה אימתי בזמן שיאמרו בגוים הנדיל ה' לעשות עם אלה אמרו עליו על ר"ל שממיו לא מלא שחוק פיו פעולם הנה מבי שמעה מר' יוחנן רביה: ת"ר אין עומדין להתפלל לא מתוך דין ולא מתוך דבר הלכה אלא מתוך הלכה פסוקה והיכי דמי הלכה פסוקה אמר אביי כי הא דר' יורא דאמר ר' יורא בנות ישראל החמירו על עצמן שאפילו רואות טיפת דם בחדלדל יושבת עליה שבעה נקיים רבא אמר כי הא דרב הושעיא דאמר רב הושעיא מערים אדם על תבואתו ומכניסה במזון שלה כדי שתתא בהמתו אוכלת ופטורה מן המעשר ואב"א כי הא דרב הונא דא"ר הונא א"ר יעריא הפקין דם בבהמת קדשים אסור בהנאה ומועילין בו רבנן עבדי כמתניתין רב אשי עביד כבדתיא: ת"ר אין עומדין להתפלל לא מתוך עצבות ולא מתוך עצלות ולא מתוך שחוק ולא מתוך שיחה ולא מתוך קלות ראש ולא מתוך דברים בטלים אלא מתוך שמחה של מצוה וכן

לא יפטר אדם מחברו לא מתוך שיחה ולא מתוך שחוק ולא מתוך קלות ראש ולא מתוך דברים בטלים אלא מתוך דבר הלכה שכן מצונו בגביאים הראשונים ששימו דבריהם דבריהם שבת ותנחומים וכן תנא מרי בר בריה דרב הונא בריה דר' ירמיה בר אבא אל יפטר אדם מחברו אלא מתוך דבר הלכה שמתוך כך וזכרהו כי הא דרב פהנא אלוייה לרב שימי בר אשי מפום נהרא עד כי צניתא דבבל כי מטא להתם א"ל מר ודאי דאמרי אינשי הני צניתא דבבל איתנהו מאדם הראשון ועד השתא א"ל אדפרתן מילתא דרבי יוסי ברבי חנינא דאמר ר' יוסי ברבי חנינא מאי דכתיב בארץ אשר לא עבר בה איש ולא ישב אדם שם וכי מאחר דלא עבר היאך ישב אלא לומר לך כל ארץ שגור עליה אדם הראשון לישבו נתישבה וכל ארץ שלא גור עליה אדם ה'ראשון לישבו לא נתישבה רב מרדכי אלוייה לרב שימי בר אשי מהגרונאי ועד כי כיפי ואמרי לה עד כי הורא: ת"ר המתפלל צריך שייכוין את לבו לשמים אבא שאול אומר סימן לדבר תכין לבם תקשיב אונן תניא א"ר יהודה כך היה מנהגו של ר"ע כשהיה מתפלל עם הצבור היה מקצר ועולה מפני טורח צבור וכשהיה מתפלל בינו לבין עצמו אדם מניח בניות זו ומוציא בניות אחרת וכל כך למה מפני פריעות והשתחויות: א"ר חייא בר אבא לעולם יתפלל אדם בבית שיש בו חלונות שנאמר וכוין פתיון ליה וגו' יכול יתפלל אדם כל היום בל' כפר מפורש על ידי דגיאול וזמנין תלתא וגו' יכול משבא לגולה הוחלה כבר נאמר די הוא עבר מן קדמת דנא יכול יתפלל אדם לכל רוח שירצה תלמוד לומר [נגד] וירושם יכול יהא בוללן בבת אחת כבר מפורש על ידי דוד דכתיב ערב ובקר וצהרים וגו' יכול ישמיע קולו בתפלתו כבר מפורש על ידי חנה שנאמר וקולה לא ישמע יכול ישאל אדם צרכיו ואחר כך יתפלל כבר מפורש על ידי שלמה שנאמר לשמוע אל הנה ואל התפלה רנה זו תפלה תפלה זו פקשה אין אומר דבר אחר אמת ויציב אבל אחר התפלה אפי' בסדר וידוי של יד"כ אומר איתמר נמי אמר רב חייא בר אשי אמר רב אף על פי שאמרו שואל אדם צרכיו בשומע תפלה אם בא לומר אחר תפלתו אפילו בסדר של יד"כ אומר: אמר רב המנונא כמה הלכתא גברותא איפא למשמע מהני קראי דחנה ורחנה היא מדרבית על להם מפאן למתפלל צריך שייכוין לבו רק שפתייה נעות מפאן למתפלל שיחתוך בשפתיו וקולה לא ישמע מפאן שאסור להגיבה קולו בתפלתו ויחשבה עלי לשכור מפאן שישכור אסור להתפלל ויאמר אליה עלי עד מתי תשתפרין וגו' א"ר אלעזר מפאן לרואה בחברו

דבר שאינו הגון. פירוש א"ג דליכא איסורא דאורייתא דאי איכא איסורא דאורייתא פשיטא הוכח תוכיח כתיב (ויקרא יט): **גברא** בגוברין. פי' אדם שהיה חשוב לימנות בין אנשים:

מכאן ששכור אסור להתפלל. ירושלמי במסכת תרומות פרק קמא רבי יודא בעי קמיה דרבי אמי שכור מהו שיברך א"ל

ואכלת ושבעת וברכת ואפילו מדומדם. פירוש ואפי' הוא שחוי ושכור כל כך שאינו יכול לדבר

כראוי דהכי משמע ושבעת וברכת:

מכאן שאסור לישב בד' אמות של תפלה. בין מלפני (בין מלאחריו) ובין מן הצדדין

ופירשו תשובת הגאונים דוקא ביושב ובטל אבל אם היה עוסק בקיש ובברכותיה וכיוצא בהם

אפילו יושב שפיר דמי:

[עמכה] עמך משמע בתוך ארבע אמות משום דכתיב עמכה מלא בה"א כלומר

שלא היה יושב בתוך ארבע אמות שלה כי אם בחמישית:

מורה הלכה בפני רבך את. ואף ע"פ שלא למד עדיין בפניו מי"מ גדול הדור היה ובא

ללמוד לפניו: **כל** היושב בתענית בשבת. פירש

ר"ח בתענית חלום וכן איתא במדרש תהלים

וכיושב בתענית חלום בשבת פי' בה"ג שאומר

עננו באלהי נצור ואפילו קובע ברכה לעצמו כיון

שאנו בתוך י"ח:

גדולה

והאמר ה' צבאות אומר רבי אלעזר מיום שברא הקב"ה את עולמו לא היה אדם שקראו להקב"ה צבאות עד שבאתה חנה וקראתו צבאות אמרה חנה לפני הקב"ה רבש"ע מפל צבאי צבאות שבראת בעולמך קשה בעיניך שתתן לי בן אחד משל

למה הדבר דומה למלך בשר ודם שעשה סעודה לעבדיו בא עני אחד ועמד על הפתח אמר להם תנו לי פרוסה אחת ולא השגיחו עליו דחק ונכנס אצל המלך א"ל אדוני המלך מפל סעודה שעשית קשה בעיניך ליתן לי פרוסה אחת: אם ראה

הראיה א"ר אלעזר אמרה חנה לפני הקב"ה רבש"ע אם ראה מוטב ואם לאו תראה אלך ואסתתר בפני אלקנה בעלי וכיון דמסתתרתא משקו לי מי סוטה ואי אתה עושה תורתך פלסתר שגאמר ונקתה ונורעה ורע הניחא למאן דאמר אם היתה

עקרה נפקדת שפיר אלא למאן דאמר אם היתה יולדת בצער יולדת בריחה נקבות יולדת זכרים שחורים יולדת לבנים קצרים יולדת ארוכים מאי איכא למימר דתניא ונקתה ונורעה ורע מלמד שאם היתה נפקדת אלא מלמד שאם היתה יולדת בצער יולדת בריחה נקצרים

אם פן ילכו כל העקרות פולן ויסתרתו וזו שלא קלקלה נפקדת אלא מלמד שאם היתה יולדת בצער יולדת בריחה נקצרים יולדת ארוכים שחורים יולדת לבנים אחד יולדת שנים מאי אם ראה תראה דברה תורה כלשון בני אדם: בעני אמתך אל

השפח את אמתך ונתתה לאמתך א"ר יוסי בר' חנינא ג' אמות הללו למה אמרה חנה לפני הקב"ה רבש"ע שלשה בדין מיתה בראת באשה ואמרי לה שלשה בדין מיתה ואילו הן נדה וחלה והדלקת הנר כלום עברתי על אחת מהן: ונתתה

לאמתך ורע אנשים מאי ורע אנשים אמר רב גברא בגוברין ושמואל אמר ורע שמושה שני אנשים ומאן אינון שאול ודוד ורבי יוחנן אמר ורע ששקול בשני אנשים ומאן אינון משה ואהרן שגאמר משה ואהרן בכהניו ושמואל בקוראי שמו ורבנן

אמרי ורע אנשים ורע שמובלע בין אנשים פי' אתא רב דימי אמר לא ארוד ולא גזין ולא קסין ולא אלס ולא צחור ולא גיחור ולא חכם ולא מופש: אני האשה הנצבת עמכה בזה אמר ריב"ל מפאן שאסור לישב בתוך ארבע אמות של תפלה:

אל הנער הזה התפללתי א"ר אלעזר שמואל מורה הלכה לפני רבו היה שגאמר וישחטו את הפד ויביאו את הנער אל עלי משום דישחטו את הפד הביאו הנער אל עלי אלא אמר להן עלי קראו בהן ליתי ולשחוט חונהו שמואל דהויה מהדרי בתר

בהן למישחט אמר להו למה לבו לאהדורי בתר בהן למישחט שחיטה בור בשרה אייתיהו לקמיה דעלי אמר ליה מנא לך הא אומר ליה מי פתיב וישחט הפהני פתיב מקבלה ואילך מצות כהונה מפאן לשחיטה שפשרה בור אמר

ליה מימר שפיר קא אמרת מיהו מורה הלכה בפני רבך את וכל המורה הלכה בפני רבו חייב מיתה אתיה חנה וקא צווחה קמיה אני האשה הנצבת עמכה בזה וגו' אמר לה שבקי לי דאעגשיה ובעניא רחמי ויהיב לך רבא מיניה אמרה ליה אל

הנער הזה התפללתי: ונתה היא מרברת על לבה אמר רבי אלעזר משום רבי יוסי בן זמרא על עסקי לבה אמרה לפניו רבונו של עולם כל מה שבראת באשה לא בראת דבר אחד לבטלה עינים לראות ואזנים לשמוע חוטם להריח פה לדבר ידים לעשות בהם מלאכה וגללים להלך בהן דידים להניק בהן דידים חללו שנתת על לבי למה לא להניק בהן תן לי בן ואניק

בהן: ואמר רבי אלעזר משום רבי יוסי בן זמרא כל היושב בתענית בשבת קורעין לו גזר דינו של שבועים שנה ואף על פי בן חוזרין ונפרעין ממנו דין עונג שבת מאי תפנתיה אמר רב נחמן בר יצחק ליתיב תעניתא לתעניתא: ואמר רבי אלעזר חנה

הפזיחה דברים כלפי מעלה שגאמר ותתפלל על ה' מלמד שהפזיחה דברים כלפי מעלה ואמר רבי אלעזר אלהיו הפזיח דברים כלפי מעלה שגאמר ואתה תפלות את לבם אחורנית אמר רבי שמואל בר רבי יצחק מניין שחור הקב"ה והודה לו לאלהיו

דכתיב

שצריך להודיעו. הנחשד צריך לנקות את עצמו ולהודיע את חשדו שאין בו אותו דבר

מגונה: לפני בת בליל. אל תתני כבת בליל לחשדו בשכרות: ואסתתר. אתיחד עם

אחרים ויחדשו בעלי. פלסתר. שקר. שלש אמות. דריש להו לשון מיתה: בדין מיתה. שהאשה נבדקת בהן בשעת הסכנה שאם ימצא בה אחד מהם תמות: נדה וחלה והדלקת

נר. של שבת על ג' עברות הללו נשים מתות

וטעמא יליף במסכת שבת (ד' לא): שמובלע בין

אנשים. רב דימי מפרש לה לא ארוד ולא גזין

וכו': אלס. פי' עב. צחור. רורש בלעז: נחור. שהוא לבן יותר מדאי: ולא חכם. יותר מדאי

שלא ידעה תימה בעניי הבריות ומתוך שנברכין

בו שולטת בו עין הרע. הנצבת עמכה. משמע אף

הוא עמה בעמידה. אל הנער הזה. על זה ולא

לאחר מכאן שחטא לעלי ורצה לעשו

ולהתפלל שיתן לה בן אחד והקריבו הכהנים.

אמר בפרק קמא דחגיגה (דף יא.) והקריבו זה

קבלת הדם: של שבועים שנה. כלומר אפילו נגזר

עליו מנעוריו לפי שתענית קשה בשבת לפי

שהכל מתענגים בו והוא מתענה: תעניתא

לתעניתא. יתענה למחר: ותתפלל על ה' כן

כתוב הוא במקרא ולא גרסין הבא אל תקרי

שחור והורה לאלהיו לדבריו והורה לאחר זמן

בנבואת נביאים אחרים:

דכתיב

דכתיב

שעושה דבר שאינו הגון, שהוא צריך להזכירו על כך, כמו שהוכיח
עלי את חנה כשחשב שהתפללה בשכרות.
הגמרא ממשיכה לדרוש את לשונות הפסוקים שנאמרו לגבי
תפילת חנה. בהמשך הפסוקים נאמר (שמואל א' טו) 'ותען חנה
ותאמר לא אדני אשה קשת רוח אנכי וגו'. ומבארת הגמרא: אמר
עולא, ואיתמר – ויש אומרים שרבי יוסי ברי רבי חנינא אמר כן, כך
אמרה ליה חנה לעלי, בדבריו גילית שלא אדון בחכמה אתה בדבר
זה, ולא רוח הקודש שורה עליך, שכן טעית בי, ואתה חושדני בדבר
זה שהתפללתי מתוך שכרות.
איכא דאמרי, הכי אמרה ליה חנה לעלי, בלשון תמימה, וכי לא
אדון אתה, לאו איכא שכינה ורוח הקודש נבך – וכי אין השכינה
ורוח הקודש שורים אצלך, שדעתי לכה חובה לומר ששכורה אני,
ולא דעתי לכה וכות לומר שמתוך רוב צערי עשיתי כן, מי ו-האם
לא ידעת האשה קשת רוח אנכי.
עוד נאמר בהמשך הפסוק (שם), 'ויזין ושכר לא שתיתי'. דורשת
הגמרא: אמר רבי אלעזר, מכאן יש ללמוד להקדוש דבר שאין בו,
שהוא צריך להודיעו לזה שחושד בו שאין בו דבר זה, כדי לנקות
את עצמו, כמו שהודיעה חנה לעלי שאינה שכורה.
עוד נאמר בהמשך הפסוקים, שאמרה חנה לעלי (שם א טו), 'אל תהן
את אמתך לפני בת בליעל' וגו'. דורשת הגמרא: אמר רבי אלעזר,
מכאן יש ללמוד לשבור שמתפלל, שנחשב כאלו הוא עובד עבודה
זרה. ומבארת הגמרא: כתוב חמ – נאמר כאן בפסוק זה, 'לפני בת
בליעל', וכתוב חמ – שם, לגבי עיר הנדחת (דברים יג יד), 'אצאו
אנשים בני בליעל מקרבך וידיחו את ישיבי עירם לאמר למה
ונעבדה אלהים אחרים וגו'. מה להלן לגבי עיר הנדחת הכוונה
בלשון 'בני בליעל' לעובדי עבודה זרה, אף כאן בדברי חנה,
הכוונה בלשון 'בת בליעל' היא, שלא יחשבה עלי שהיא עובדת
עבודה זרה.
עוד נאמר בהמשך הפסוקים (שם א יז) 'ויזען עלי ויאמר לבי לשלום'.
דורשת הגמרא: אמר רבי אלעזר, מכאן יש ללמוד להעיד את חברו
דבר שאין בו, שצריך לפייסו על שחשדו לחינם, כמו שפייס עלי
את חנה ואמר לה 'לבי לשלום'. ולא עוד – ולא זו בלבד, אלא
שצריך גם לבדוק, שנאמר בהמשך הפסוק, 'ואלתי ישראל יתן את
שלתך אשר שאלת מעמו', הרי שעלי הוסיף גם לברך את חנה.
בתחילת מעשה חנה נאמר (שם א יא), 'ותדר נדר ותאמר ה' צבאות
אם ראה תראה בעניי אמתך' וגו'. אמר רבי אלעזר, מיום שברא
הקדוש ברוך הוא את עולם, לא היה אדם שיקראו להקדוש ברוך
הוא בשם 'צבאות', עד שבראת חנה וקראתה 'צבאות', בתפילה זו.
ומבארת הגמרא: אמרה חנה לפני הקדוש ברוך הוא, רבוננו של
עולם, מכל צבא צבאות שבראת בעולמך, קשה בעיניך שתתן לי בן
אחר. משל למה הדבר דומה, למלך בשר ודם שעשה סעודה לעבדיו,
בא עני אחד ועמד על הפתח, אמר להם העני לעבדי המלך, תנו לי
פרוסה אחת, ולא השגיחו ו-הביטו עליו. דחק העני את עצמו
לפנים ונכנס עד אצל המלך, ואמר לו, אדוני המלך, מכל סעודה זו
שעשית, האם קשה בעיניך ליתן לי פרוסה אחת בלבד. כך שאלה
חנה את הקדוש ברוך הוא, האם מכל רבבות הברואים שבראת
קשה בעיניך לתת לי בן אחד.
עוד נאמר בתפילת חנה (שם), 'אם ראה תראה בעניי אמתך'. מבארת
הגמרא: אמר רבי אלעזר, מכפל הלשון למדנו, שכן אמרה חנה
לפני הקדוש ברוך הוא, רבוננו של עולם, 'אם ראה' – אם רצונך
לראות בעניי ולהושיעני, מוסב, ואם לאו, שאין רצונך לראות,
'לראות' – אני אגרום שתראה ותהיה חייב להושיעני, על ידי שאלתי
ונקמתה – אתיידח עם אנשים אחרים בפניי אלקנה בעלי כדי
שיחשדני, ויבין דמסתתרא – שאסתתר, משקו לי ו-ישקו אותי
במי סוטה כדי לבדוק האם זוגתי, וכיון שאי אתה עושה את תורתך
פליסתר – שקר, אתעבר, שנאמר בפרשת סוטה (במדבר ה כח), 'ואם
לא נטמאה האשה וטהרה הוא ונקתה ונזרעה וזע', פירוש, אשה
שקינא לה בעלה והשקוה מי סוטה ונמצאת טהורה, האשה תינק
מעונש, וגם מתעברת.

מקשה הגמרא: הניחא – מובן הדבר, למאן דאמר – לדעת הסובר
שאם היתה האשה הנבדקת צקרה קודם הבדיקה, הרי היא נפקדת
לאחר בדיקה זו בעיבור, שפיר – יכול אתה לומר כן. אלא למאן
דאמר שכונת הפסוק היא רק שאם היתה הנבדקת רגילה קודם
לכן להיות יולדת בצער, מעתה תהיה יולדת בריח – בלי צער, ואם
היתה רגילה ללדת נקבות, היא יולדת מעתה ובריס, ואם היתה
רגילה ללדת שחורים, יולדת מעתה לבנים, ואם היתה רגילה ללדת
קצרים – נמוכים, יולדת מעתה ארוכים – גבוהים, ואין כוונת
הפסוק שאם היתה עקרה היא נפקדת, מאי איכא למימר – איך
נבאר את כפילות הלשון 'אם ראה תראה' והרי לדעה זו לא היתה
חנה יכולה לגרום שיתן לה ה' עיבור על ידי שתית מי סוטה.
ומביאה הגמרא את הברייתא שנתפרשה שם מחלוקת זו: דתניא
בברייתא, נאמר בפרשת סוטה (שם) 'ונקתה ונזרעה וזע', מלמד
שאם היתה הנבדקת עקרה, היא נפקדת, דכרי רבי ישמעאל. אמר
לו רבי עקיבא, אם בן ילכו כל העקריות בולין וסתתו מפני בעליהן,
וזה שלא קלקלה ו-ונתה תהיה נפקדת ותתעבר, אלא על כרחך
שהפסוק מלמד, שאם היתה האשה יולדת בצער, מעתה תהיה
יולדת בריח, ואם היתה יולדת קצרים תהיה יולדת מעתה ארוכים,
ואם היתה יולדת שחורים תהיה יולדת מעתה לבנים, ואם היתה
יולדת אחר בכל לידה, תהיה יולדת מעתה שנים בבת אחת.
מתרצת הגמרא: רבי עקיבא ביאר, מאי – מה הביאור בכפילות
הלשון 'אם ראה תראה', שדברה כאן תורה בלשון בני אדם.
עוד נאמר בתפילת חנה (שם), 'אם ראה תראה אמתך וקרתני
ולא תשכח את אמתך ונתתה לאמתך וזע אנשים וגו'. וזכירה חנה
בתפילתה של פעמים לשון 'אמתך'. אמר רבי יוסי ברי רבי חנינא,
שלש אמתות הללו למה – מפני מה אמרה חנה שלש פעמים את
הלשון 'אמתך', כך אמרה חנה לפני הקדוש ברוך הוא, רבוננו של
עולם, שלשה פרקי מיתה בראת באשה – דברים שהאשה נבדקת
בהם בשעת הסכנה, שאם עברה על אחת מהם היא מתה, ואמרי
לה – ויש אומרים כך, שלשה פרקי מיתה – שלשה דברים
שמדברים ומקריבים את המיתה באשה לפניה וזנה, ואלו הן, נדה
והפרשת חלה והדלקת הנר של שבת, שאם לא קיימה אותם כראוי
הרי זה מקרב את מיתתה, כלום עברתי על אחת מהן, שמשום כך
אני נענשת. שתיבת 'אמתך' יש לדרוש מלשון 'מיתה'.
עוד נאמר בתפילת חנה (שם), 'ונתתה לאמתך וזע אנשים'. שואלת
הגמרא: מאי – מה הכוונה בלשון הפסוק 'זע אנשים'. משיבה
הגמרא: אמר רב, בן שיהא נקרא בגוהין – איש שנחשב ונמנה בין
אנשים. ושמואל אמר, וזע ו-בן שיהא מושה שני אנשים למלוכה,
ומאן אינון – ומי הם שני אלו, שאלו ודור. ורבי יוחנן אמר, וזע
שהוא שקול בשני אנשים, ומאן אינון, משה ואהרן, וכמו שנאמר
(תהלים עט א), 'משה ואהרן בנהניו ושמואל בקרא' שמו' וגו'. הרי
שהחשיב הכתוב את שמואל לבדו כמו משה ואהרן יחד. ורבנן
אמרי, 'זע אנשים' פירושו, וזע שהוא מובלע בין אנשים, ואינו
משונה מהם. כי אהא רב דימי – כשבר רב דימי מארץ ישראל
לבבל, אמר בבית דברי חכמים מובלע בין אנשים, זה שהוא לא
ארוך – גבוה, ולא גזין – נמוך, ולא קטן – דק מאד, ולא אלים – עב
מאד, ולא צחוד – לבן יותר מדאי, ולא גיחוד – אדמוני, ולא חכם
יותר מדאי, כדי שלא ישלחו בו עין הרע, ולא ממש.
עוד נאמר בהמשך המעשה, כשחנה הביאה את שמואל לבית ה'
בשילה לאחר שנמלתה, שאמרה לעלי (שם ב כ) 'אני האשה הנצבת
עמקה בזה להתפלל אל ה''. אמר רבי יהושע בן לוי, מכאן יש
ללמוד, שאסור ליטב בתוך ארבע אמות של תפלה – בתוך ארבע
אמות של אדם המתפלל שמונה עשרה. שלשון 'נצבת עמקה'
משמע, שכשם שהיא היתה נצבת ועומדת בשעת התפילה, כמו כן
היה עלי עמה בעמידה, ועד ארבע אמות נחשב שנמצאים עם
המתפלל, כי ארבע אמות הן מקומו של אדם.
בהמשך הפסוקים נאמר (שם ב כו), 'אל תעזר הנה התפללתי ויתן ה'
לי את שאלתי אשר שאלתי מעמו'. דורשת הגמרא: אמר רבי
אלעזר, שמואל מורה הלכה לפני רבו הנה, שנאמר בפסוקים

60 בְּרִיָּה דְרַב הוּנָא, אָמַר רַב שְׁשֵׁת, הֵינָנו דְּאָמְרִי אִינְשֵׁי - וְהוּ מַה
 61 שְׂרָגִילִים בְּנֵי אָדָם לֹמֵר, מְלֵי בְּרִיָּסִיָּה - מִיְּלֵי הַכְּרֵס, כְּלוּמַר אֲכִילָה
 62 מְרֻבָּה, וְזִי בִישׁ - הוּא אֶחָד מִמִּינֵי הַחֲטָאִים הָרַעִים. כִּי מִיְּלֵי
 63 הַכְּרֵס מְבִיא לִידֵי גֵאוּה, וּמִתּוֹךְ כִּךְ הוּא חוּטֵא. שְׁנָאמַר (הַרְשֵׁעַ יג ו)
 64 'מְקַרְעֵתִים וְשִׁבְעֵי שָׁבָעוּ וְרָם לָכֵם עַל כֵּן שְׁבַחְנוּ. כְּלוּמַר, עַל יְדֵי
 65 שִׁבְעֵי יִשְׂרָאֵל בְּמַרְעָה שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, רָם לִבְבָם וְנִתְגַּאוּ, וּמִתּוֹךְ
 66 כִּךְ שִׁכְחוּ אֶת הַקִּבְ"ה. רַב נִחְנָן אָמַר, מִהֲכָא יֵשׁ לְלַמּוֹד זֹאת, שִׁמְשָׁה
 67 מוֹכִיחַ אֶת יִשְׂרָאֵל וְאוֹמֵר לָהֶם, 'פֶּן תֵּאָכַל וְשִׁבְעָתָּ וְגו', וְהָיָה
 68 יְרֵכָה לָךְ וְגו', וְרָם לְכָכָה, וְשִׁבְחָתָּ אֶת ה'" (דְּבָרִים יא ו-ד). וְרַבִּנּוּ אָמַר,
 69 מִהֲכָא, שֶׁהַקִּבְ"ה אוֹמֵר לְמַשְׁה, 'וְאָכַל וְשִׁבְעָ וְדָשָׁן, וּפְנָה אֶל אֱלֹהִים
 70 אֲחֵרִים' וְגו' (שם לא ב). וְאִי בְּעֵית אִימָא, מִהֲכָא, שְׁנָאמַר בְּשִׁירַת
 71 הָאִיזִנּוּ (שם לב טו) 'וְיִשְׁמַן יִשְׂרָאֵל וְיִבְכְּעָ' - וְיִשְׁמַן יִשְׂרָאֵל וְיִבְכְּעַת בָּהּ.
 72 הַגְמָרָא מְבִיאָה שֶׁהַקִּבְ"ה הוֹדִיעַ לְטַעֲנַת מִשְׁה: אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר
 73 רַבְּהִי, אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, מִנֵּן שְׁחֹר הִקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא וְהוֹדִיעַ לוֹ לְמַשְׁה,
 74 שֶׁאֵכָן רִיבּוֹי הַכֶּסֶף וְהוֹחֵב שֶׁהַשְׁמִיעַ לָהֶם גֵּרָם לֵאמֹר לַחֲטָא הֶעֱגַל,
 75 שְׁנָאמַר (הַרְשֵׁעַ ב ב) 'וְכִסְפָּה הִרְבִּיתִי (לָהֶם) [לָה] וְהָיָה עֲשׂוֹ לְכַעַל.
 76 כְּלוּמַר, עַל יְדֵי הַכֶּסֶף וְהוֹחֵב שֶׁהִרְבִּיתִי לָהֶם, עָשׂוּ הֵם אֶת הוֹחֵב
 77 לְכַעַל. הִרִי שֶׁהוֹדִיעַ הַקִּבְ"ה שֶׁרִיבּוֹי הוֹחֵב גֵּרָם לָהֶם לַחֲטָא בְּעִבּוּדָה
 78 וְזֶה.
 79 כִּיּוֹן שֶׁהוֹחֵב מַעֲשֵׂה הֶעֱגַל, הַגְמָרָא מַרְחִיבָה בַּעֲנֵן זֶה: לֵאחֲרֵי
 80 שִׁחְטָאוּ יִשְׂרָאֵל בְּחֹטֵא הַעֲגֵל, בְּסוֹף אַרְבַּעִים יוֹם שְׁהִיָּה מִשְׁה עַד
 81 הַר סִינִי, נִאֲמַר (שְׁמוֹת לב ו) 'וְהִגְדַּל, אֵל מִשְׁה לָּךְ יוֹם, כִּי שָׁחַת עֲמָךְ'
 82 וְגו'. שְׁוֹאֵל הַגְמָרָא: מָה 'לָךְ רַד', מְשִׁיבָה הַגְמָרָא: אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר,
 83 אָמַר לוֹ הִקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמַשְׁה, מִשְׁה, רַד מְגֻדֻלָּתָהּ, כְּלוּם - הִרִי
 84 לֹא נִתְּתִי לָךְ גְּדוּלָּה אֱלֹא בְּשִׁבְכִי יִשְׂרָאֵל, וְעַכְשֵׁי שִׁישְׂרָאֵל חֲטָאוּ
 85 וְאִינִי רֹצֵחַ בָּהֶם, אִם כֵּן גַּם אֶתָּה לָמָּה לִי, כְּלוּמַר, אִינִי צָרִיךְ
 86 לְגִדּוּלְתָךְ. מִדֵּי תִשָּׁשׁ - (נִחְלַשׁ) כִּחוֹ שֶׁל מִשְׁה, וְלֹא תִּהְיֶה לוֹ כַּח לְדַבֵּר
 87 וְלִהְתַּפֵּלל עַל יִשְׂרָאֵל. וְכִיּוֹן שְׁאָמַר לוֹ הַקִּבְ"ה לְמַשְׁה 'הִרָף מִמֶּנִּי
 88 וְאֶשְׁמִידֵם' (דְּבָרִים טז ו), פִּירוּשׁ, הִרְפָּה מִמֶּנִּי וְאֵל תִּתְפַּלֵּל עֲלֵיהֶם, אָמַר
 89 מִשְׁה בְּלִיבּוֹ, מְדַבְּרִי הַקִּבְ"ה נִשְׁמַע שֶׁדָּבָר זֶה תִּלְוִי בִי, שֶׁאִם אֲתַפְּלֵל
 90 עֲלֵיהֶם לֹא יִשְׁמִיד אוֹתָם. מִדֵּי עֲמֵד וְנִתְחַזֵּק בְּתַפְלָה, וְכַשֵּׁן רַחֲמִים.
 91 מִשְׁלֵי לְמַלְךְ שִׁבְעִים עַל בְּנוֹ, וְהָיָה מִכְּחוֹ מִכָּה גְּדוּלָּה, וְהָיָה אוֹהֲבֵוֹ שֶׁל
 92 הַמֶּלֶךְ יוֹשֵׁב לְפָנָיו, וּמִתְרַאֵי לוֹמַר לוֹ דָּבָר שֶׁלֹּא לִהְיוֹת אֶת בְּנוֹ,
 93 שְׁהִיָּה סָבוֹר שֶׁהַמֶּלֶךְ בִּכְעֻסוֹ אִינוֹ רֹצֵחַ לְשִׁמּוֹעַ פִּיטוּסִים. אָמַר הַמֶּלֶךְ
 94 לְבִנּוֹ, אֱלֵמָלָא אוֹהֲבִי זֶה שִׁיּוֹשֵׁב לְפָנָי, הִרְגִּיתִּידוּ. אָמַר אוֹהֲבֵוֹ שֶׁל
 95 הַמֶּלֶךְ בְּלִיבּוֹ, מְדַבְּרִי הַמֶּלֶךְ נִשְׁמַע שֶׁדָּבָר זֶה תִּלְוִי בִי, מִדֵּי עֲמֵד
 96 וְהִצִּילוֹ לָבוֹן, עַל יְדֵי שִׁבְקֵשׁ עֲלֵיו רַחֲמִים.
 97 לֵאחֲרֵי שִׁחְטָאוּ יִשְׂרָאֵל בְּעֵגֶל, אָמַר הַקִּבְ"ה לְמַשְׁה (שְׁמוֹת לב ו), 'וְעֵתָה
 98 הִנֵּחָה לִי וְיִחַר אַפִּי בָּהֶם וְאֶכְלֵם, וְאֶעֱשֶׂה אוֹתָךְ לְגֹי גְּדוּלָּה וְגו'. אָמַר
 99 רַבִּי אֲבָהוּ, אֱלֵמָלָא מִקְרָא זֶה כְּתוּב, 'אִי אֶפְשֶׁר לְאוֹמְרוֹ, שִׁפְסוֹק זֶה
 100 מִלְּמִד, שֶׁתִּפְסֹס מִשְׁה לְתַקְדּוּשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל יְדֵי תַפְלִיתוֹ, כְּאֵדָם
 101 שְׁהוּא תוֹפֵס אֶת חֲבִירוֹ כְּבִגְדוֹ, וְאָמַר לְפָנָיו, רְבוּנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אִינִי אֲנִי
 102 מִיִּתֵּךְ עַד שֶׁתִּמְחֹחַל וְתִסְלַח לָהֶם. שִׁמְלִשׁוֹן 'הִנֵּחָה לִי' מִשְׁמַע שְׁהִיָּה
 103 מִשְׁה אוֹחוֹ בּוֹ, וּבִיקְשׁוֹ הַקִּבְ"ה שִׁינִיחַ לוֹ מֵאֲחִיחוֹתוֹ.
 104 אִמַּר ה' לְמַשְׁה, 'וְאֶכְלֵם, וְאֶעֱשֶׂה אוֹתָךְ לְגֹי גְּדוּלָּה וְגו', וְעַל כֵּךְ
 105 הִשִּׁיב מִשְׁה וְאָמַר, 'וְכָר לְאֲבִרָה לְיִצְחָק וְלִישְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ' וְגו' (שם)
 106 פְּסוּק ג'). מִבֵּאֵר הַגְמָרָא אֶת הַתְּשׁוּבָה: אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, אָמַר מִשְׁה
 107 לְפָנָי הִקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, רְבוּנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אִם אֵינִי זוֹכֵר לְאֲבִרָה
 108 וְלִיִּצְחָק וְלִיעֲקֹב וּמִצִּיל אֶת יִשְׂרָאֵל בּוֹכּוֹתָם, אִם כֵּן הֵלֵךְ הָדוּבְרִים
 109 קֵל וְחוּמָה, וְכֵא בָּא שֶׁל שְׁלֹשׁ רִגְלִים אִינוֹ יוֹבֵל לְעִמּוּד לְפָנָי בְּשַׁעַת
 110 בְּעֶשֶׂךְ, כְּלוּמַר, וְכֵא יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם כְּכֹסֵא הָעוֹמֵד עַל שְׁלֹשׁ רִגְלִים,
 111 וְהֵינּוּ זְכוֹת שְׁלוֹשָׁת אַבּוֹת, אִינִים יוֹכֵלִים לְהִתְקַיֵּם לְפָנָי בְּשַׁעַת
 112 כְּעֶשֶׂךְ, אִם כֵּן בָּא שֶׁל רִגְלֵי אֲנִי, כְּלוּמַר, אִם תִּשְׁמִיד אֶת יִשְׂרָאֵל
 113 וְתַעֲמִיד מִמֶּנִּי עִם חֹדֶשׁ, וְיִקַּח זְכוּתִי תַעֲמִיד לְיִשְׂרָאֵל, וְהִיוּ כְּכֹסֵא
 114 שֶׁל רִגֵּל אֶחָד, עַל אֶתָּה בְּכֵא וְכֵא שְׁבוּכּוֹת מוֹעֵטֵת זֹו לֹא יִצְלָח
 115 בְּשַׁעַת כְּעֶסֶךְ. וְלֹא עוֹד, אֱלֹא שִׁישׁ בִּי בּוֹשֶׁת פְּנִים מֵאֲבּוֹתֵי אֲבִרָה
 116 יִצְחָק וְעֵקֶב, עֲבָשׁוּ - אִם תִּכְלֹה אֶת יִשְׂרָאֵל וְתַעֲמִיד עִם חֹדֶשׁ
 117 מִמֶּנִּי, יֵאָמְרוּ הָאֲבּוֹת, 'רָאוּ פָנֶיךָ - (מִנְהִיג) שֶׁהָעִמִּיד עֲלֵיהֶם הַקִּבְ"ה,
 118 בְּכֵשׁ גְּדוּלָּה לְעַצְמוֹ וְלֹא בְּכֵשׁ עֲלֵיהֶם רַחֲמִים. שְׁהִיָּה טוֹב בַּעֲנִיּוֹ

1 דְּכֵתִיב בְּנִבּוּאֵת מִיכָה עַל אַחֲרִיתֵי הַיָּמִים (מִיכָה ד ו), 'בַּיּוֹם הַהוּא נֶאֱמַר
 2 ה' אֶסְפֶּה הַצִּלְעָה וְהַנְדָּחָה אֶקְבֹּצָה וְאֶשְׂרֶה הָרַעֲתִי, פִּירוּשׁ, לַעֲתִיד
 3 לְבּוֹא אֶקְבֹּץ אֶת הַנְּדָחִים בְּגִלּוֹת. וּמִלְשׁוֹן 'וְאֶשְׂרֶה הָרַעֲתִי' יֵשׁ
 4 לְדִירוּשׁ, שְׁאִמַּר הַקִּבְ"ה, אֲנִי גִרְמֵתִי לָהֶם אֶת הָרַעָה הַנּוֹכֶרֶת
 5 בְּתַחֲלִיל הַפְּסוּק, בְּמָה שֶׁבִּרְאִיתִי יִצֵּר הָרַע הַמְּחֻטָּאִים. הִרִי שֶׁהוֹדִיעַ
 6 הַקִּבְ"ה לֵאלִילָיו שֶׁהוּא גֵרָם לָהֶם לַחֲטָאוֹ.
 7 הַגְמָרָא מַרְחִיבָה בַּעֲנֵן זֶה: אָמַר רַבִּי חֲמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, אֱלֵמָלָא -
 8 אִילוֹ לֹא נִכְתְּבוּ שְׁלֹשׁ מְקָרָאוֹת הַלָּלוּ, מִשְׁמַעֲדִים שִׁישׁ בִּיד הַקִּבְ"ה
 9 לְתַקֵּן אֶת יִצְרָנוֹ, וְלִהְסִיר יִצֵּר הָרַע מִקְרַבְנוֹ, נִתְמַלְמֵט רִגְלֵיהֶם שֶׁל
 10 שְׁנֵאֵי יִשְׂרָאֵל - יִשְׂרָאֵל, בִּלְשׁוֹן סָגִי נִחוּר) בְּמִשְׁפָּטוֹ שֶׁל הַקִּבְ"ה
 11 מִפְּנֵי עֲוֹנוֹתֵיהֶם. אֲבָל עַכְשֵׁי יֵשׁ לָהֶם פְּתֻחוֹן פֶּה לֹמַר שֶׁהַקִּבְ"ה
 12 גֵרָם לָהֶם, שֶׁבִּרְאִי יִצֵּר הָרַע הַמְּחֻטָּאִים. וְאֵלּוּ הֵן, חֹד - פְּסוּק אֶחָד,
 13 דְּכֵתִיב (שם), 'וְאֶשְׂרֶה הָרַעֲתִי', וְכִמּוֹ שֶׁהִתְבָּאֵר. וְחֹד, דְּכֵתִיב (רַמְבַּם יח ו)
 14 שְׁאִמַּר הַקִּבְ"ה לְיִשְׂרָאֵל, 'הִנֵּה כְּחוֹמָה בִּיד הַיִּצֵּר כֵּן אֶתָּה בְּיַד יְהוָה
 15 יִשְׂרָאֵל', כְּלוּמַר, שִׁישׁ בִּיד הַקִּבְ"ה לְהַפּוֹךְ אֶת לִיבּוֹ מֵרַע לְטוֹב, וְחֹד,
 16 דְּכֵתִיב (יִחְזָקֵאל לב ו) 'וְהִסֵּרְתִי אֶת לֵב הָאֶזְנוֹ מִבְּשִׁרְכֵם וְנִתְּתִי לָכֵם לֵב
 17 בָּשָׂר', הִרִי שְׁעִתִּיד הַקִּבְ"ה לְהִסִּיר אֶת לֵב הָאֶזְנוֹ מִקְרַבְנוֹ. רַב פֶּסָא
 18 אָמַר, מִהֲכָא - מִכָּאֵן יֵשׁ לְלַמּוֹד דְּבַר זֶה, שְׁנָאמַר בְּפִסּוֹק שֶׁלֹּאֲחֵרִיו
 19 (שם לב ו) 'זֹאת רִוּחִי אֶתָּה בְּקִרְבְּכֶם, וְעַשִּׂיתִי אֶת אֲשֶׁר בְּחֶזֶק תִּלְכוּ',
 20 הִרִי מְפֹרֵשׁ שִׁיעֲשֵׂה הַקִּבְ"ה שְׁנֵלֶךְ בְּחוּקָיו. וּמִהַמְקָרָאוֹת הַלָּלוּ, יֵשׁ
 21 לְיִשְׂרָאֵל טַעֲנָה לְזִכּוֹת בְּמִשְׁפָּט.
 22 הַגְמָרָא חוֹרֶרֶת לַעֲנֵן תַּסְחַת דְּבָרִים כְּלָפִי מַעֲלָה: וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר,
 23 מִשְׁה הִמֵּיחַ (זֶרֶק) דְּבָרִים כְּלָפִי מַעֲלָה, שְׁנָאמַר (בְּמִדְבָר יא ב) אֶצֶל
 24 הַמֵּתוּאֲנִים כְּאִשְׁרֵי בַּעֲרָה בָּהֶם אִשׁ מֵאֵת ה', 'וְיִתְפַּלֵּל מִשְׁה אֵל ה'
 25 וְתִשְׁקַע הָאֵשׁ, אֵל תִּקְרִי 'אֵל ה' אֱלֹא עַל ה', כְּלוּמַר שֶׁהִטִּיחַ
 26 דְּבָרִים כְּלָפִי מַעֲלָה. שָׁכֵן דְּבִי רַבִּי אֶלְעָזָר כֵּן יַעֲקֹב קוֹרִין לְאֶלְפִין
 27 עֵינָיו וְלִעֵינָיו אֶלְפִין - דִּרְכָם לְדִירוּשׁ אֶת הַמְקָרָאוֹת אֵלּוֹף בְּמִקּוֹם
 28 עֵינָן אוֹ לְהִיפֹךְ.
 29 דְּבִי רַבִּי יִנְאי אָמַר, מִהֲכָא יֵשׁ לְלַמּוֹד שֶׁמִּשְׁה הִטִּיחַ דְּבָרִים כְּלָפִי
 30 מַעֲלָה, שְׁנָאמַר בְּתוֹכָהּ שֶׁל מִשְׁה לְבִנֵי יִשְׂרָאֵל בִּשְׁנַת הָאֲרַבְעִים
 31 לְהִיחֹתָם בְּמִדְבָר (דְּבָרִים א א), 'אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל כָּל
 32 יִשְׂרָאֵל בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן, בְּמִדְבָר בְּעַרְבֶה מִזֶּל סוּף בֵּין פָּאָרְן וּבֵין תַּפֵּל
 33 וְלָבֵן וְחִצְרַת וְיָדִי וְחֵב, וְשִׁמּוֹת הַמְקוֹמוֹת שְׁמוֹנָה הַכְּתוּב רֹמְזִים עַל
 34 הַחֲטָאִים שֶׁעָשׂוּ יִשְׂרָאֵל בְּמִדְבָר, שִׁמְשָׁה הוֹכִיחַ אוֹתָם עֲלֵיהֶם,
 35 וְהִשֵּׁם 'וְדִי זָה' רֹמֵז עַל חֲטָא הֶעֱגַל שְׁהִיָּה מוֹחֵב. וְקִשָּׁה, מָה 'וְדִי
 36 וְחֵב' וְלֹא 'זָה' בְּלִבּוֹ, אָמַר דְּבִי רַבִּי יִנְאי, כִּךְ אָמַר מִשְׁה לְפָנָי
 37 הִקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, רְבוּנוֹ שֶׁל עוֹלָם, בְּשִׁבְכִי בָּא וְהָיָה שֶׁהַשְּׁפִיעַת לָהֶם
 38 שְׁנַתָּה לָהֶם בְּשַׁעַת לִישְׂרָאֵל, עַד שֶׁמִּיּוֹדֵי דִי, דְּבַר זֶה הוּא שְׁנֵם
 39 לָהֶם לְהִתְגַּאוּת עַד שֶׁעָשׂוּ אֶת הֶעֱגֵל. וְהוּא הִלְשׁוֹן 'וְדִי זָה' כְּלוּמַר
 40 שְׁהִיָּה לָהֶם זָה הִרְבָּה עַד שְׁאִמְרוּ דִי. וְטַעֲנָה זֹו שְׁאִמַּר מִשְׁה לְפָנָי
 41 הַקִּבְ"ה, שֶׁהוּא גֵרָם שִׁיבּוּאוֹ לִידֵי חֲטָא, הִיא תַּסְחַת דְּבָרִים כְּלָפִי
 42 מַעֲלָה.
 43 מְסִימַת הַגְמָרָא: אָמַר דְּבִי רַבִּי יִנְאי, מִשֶּׁל לְדַבֵּר זֶה שֶׁהַחֲטָאִים
 44 גִּרְמִים עַל יְדֵי רִיבּוֹי הַטּוֹבָה, אִין אֲשִׁי נִתְּנָה - וְשִׁאָה, וְשִׁמַּח
 45 וּמִשְׁתַּגַּע וּמוֹזִיק, מִתּוֹךְ קוּפָּה שֶׁל תָּבֵן, אֱלֹא מִתּוֹךְ קוּפָּה שֶׁל בָּשָׂר,
 46 שֶׁהִבְשֵׁר מִשְׁמַח וּמִהוֹלֵל אוֹתוֹ וְגֹרָם לוֹ לְהִיזֵק. וְכִמּוֹ כֵּן אֶצֶל
 47 יִשְׂרָאֵל, רִיבּוֹי הַטּוֹבָה גֵרָם לָהֶם לַחֲטָאוֹ.
 48 הַגְמָרָא מְבִיאָה מִשְׁלִים נֹסְפִים שֶׁרִיבּוֹי הַטּוֹבָה גֹּרָם לַחֲטָא: אָמַר
 49 רַבִּי אוֹשִׁיעֲרָא, מִשְׁלֵי לְאֵדָם שֶׁהִיָּה לוֹ פֶּה כְּחוֹשֶׁה וּבְעֵלְתָּ אֲבָרִים -
 50 שֶׁאֲבִירָה בּוֹלְטִים מְרֻב כְּחִישׁוֹתָהּ, הָאֲכִילָה בְּרִישִׁינָן עַד שֶׁהַשְּׁמִינָה,
 51 וְהִיָּה מְכַעֲשֶׂת בּוֹ, אָמַר לָהּ, מִי גֵרָם לִידֵי שֶׁתָּהָא מְכַעֲשֶׂת בִּי, אִין זֶה
 52 אֱלֵמָלָא הַבְּרִישִׁינָן שֶׁהָאֲכִילָתִי. וְכִמּוֹ כֵּן אֶצֶל יִשְׂרָאֵל, רִיבּוֹי הַכֶּסֶף
 53 וְהוֹחֵב שְׁנֵתָּה לָהֶם הַקִּבְ"ה גֵרָם לָהֶם לַחֲטָאוֹ.
 54 אָמַר רַבִּי חֲמָא בְּרַבִּי אֲבָא, אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, מִשְׁלֵי לְאֵדָם אֲחֵר שֶׁהִיָּה לוֹ
 55 כֵּן, הִרְחִיצוּ הָאֵב, וְכִכּוֹ בְּשִׁמּוֹן, וְהָאֲכִילוּ וְהִשְׁקָהוּ, וְתִלָּה לוֹ בִּים שֶׁל
 56 מַעוֹת עַל צִנְאוֹר, וְהוֹשִׁיבוּ עַל פֶּתַח שֶׁל זִנּוּת, מַה יַּעֲשֶׂה אוֹתוֹ הֵכֵן
 57 שֶׁלֹּא יִתְקָא. וְכִמּוֹ כֵּן יִשְׂרָאֵל, הַקִּבְ"ה שֶׁהַשְּׁפִיעַ לָהֶם רֹב טוֹבָה
 58 וְהִבִּיאֵם לִידֵי נִסְיוֹן זֶה, הוּא שֹׁגֵרָם לָהֶם לַחֲטָא הֶעֱגַל.
 59 הַגְמָרָא מְבִיאָה מֵאִמַּר הַרְגִּיל בְּפִי בְּנֵי אָדָם בַּעֲנֵן זֶה: אָמַר רַב אֲחָא

ברכות. פרק חמישי - אין עומדין דף לב עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" - (שטיינזלץ) רכט רש"י תוספות

דבתיב ואשר הרעותי. וישא דקרא אוספה הצולעה והנדהה אקבעה ואשר הרעותי אני גרמתי להם שבראתי יצר הרע: אלמלא שלש מקראות הללו. שמעדין שיש ביד הקדוש ברוך הוא לתקן יצרנו ולהסיר יצר הרע ממנה: נתמוטטו רגלינו במשפט אבל עכשיו יש לנו פתחון פה. שהוא גרם לנו שברא יצר הרע: היתה. לשון זריקה כמו במסחוי קשת (בראשית כא) אין ארי נוהם. שמוח ומשתגע

ומוקד. מלי בריסיה וני בישי. מילוי הכרס הוא 1
ממני חטאים הרעים. וני מתרגמין למינוהו 2
לזנודי (בראשית א) הרף פמני. הראהו שיש כח 3
בידו למחול ע"י תפלה הנחה לי. משמע שהיה 4

וחד דבתיב והסירותי את לב האבן מבשרכם ונתתי לכם לב בשר רב פפא אמר מהכא ואת רוחי אתן בקרבכם ועשיתי את אשר בחקי תלכו ואמר רבי אלעזר משה הטיח דברים כלפי מעלה שנאמר ויתפלל משה אל ה' אל תקרי אל ה' אלא על ה' שכן דבי רבי אליעזר בן יעקב קורין לאלפין עיניו ולעיניו אלפין דבי רבי ינאי אמרי מהכא ודי והב מאי ודי והב אמרי דבי ר' ינאי קד אמר משה לפני הקב"ה רבונו של עולם בשביל כסף וזהב שהשפעת להם לישראל עד שאמרו די הוא גרם שעשו את העגל אמרי דבי ר' ינאי אין ארי נוהם מתוך קופה של תבן אלא מתוך קופה של בשר אמר רבי אושעיא משל לאדם שהיתה לו פרה בחושה ובעלת אברים האכילה פרשינו והיתה מבטלת בו אמר לה מי גרם לך שתהא מבטלת בי אלא פרשינו שהאכלתיך אמר רבי חייא בר אבא אמר ר' יוחנן משל לאדם אחד שהיה לו בן הרחיצו וסכו והאכילו והשקהו ותלה לו כים על צוארו והושיבו על פתח של זונות מה יעשה אותו הבן שלא יחטא אמר רב אחא בריה דרב הונא אמר רב ששית היינו דאמרי אינשי מלי בריסיה וני בישי שנאמר במדבריתם וישבעו וירם לכם על פן שכחוני רב נחמן אמר מהכא ורם לבבך ושכחת את ה' ורבנן אמרי מהכא ואכל ושבע ורשן ופנה ואי בעית אימא מהכא וישמן וישון ויבעט אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן מנן שחזר הקדוש ברוך הוא והודה לו למשה שנאמר וכסף הרביתי להם וזהב עשו לבעל: וידבר ה' אל משה לך רד מאי לך רד אמר רבי אלעזר אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה משה רד מגדולתך פלום נתתי לך גדולה אלא בשביל ישראל ועכשיו ישראל חטאו אתה למה לי מיד תשש בחו' של משה ולא היה לו פה לדבר וכיון שאמר הרף ממני ואשמידם אמר משה דבר זה תלוי בי מיד עמד ונתחנן בתפלה ובקש רחמים משל למלך שפעם על בגו והיה מכהו מכה גדולה והיה אוהבו וישוב לפניו ומתירא לומר לו דבר אמר המלך אלמלא אוהבי זה שיושב לפני תרגומיך אמר דבר זה תלוי בי מיד עמד והצילו: ועתה הניחה לי ויחר אפי בהם ואכלם ואעשה אותך לגוי גדול וגו' אמר רבי אבהו אלמלא מקרא פתוב אי אפשר לאומרו מלמד שהפסד משה להקדוש ברוך הוא פאדם שהוא תופס את חבריו בבגדו ואמר לפניו רבונו של עולם אין אני מניחך עד שתמחול ותסלח להם: ואעשה אותך לגוי גדול וגו' אמר רבי אלעזר אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם ומה פסא של שלש רגלים אינו יכול לעמוד לפניך בשעת פעסד פסא של רגל אחד על אחת כפפה וכמה ולא עוד אלא שיש בי בושט פנים מאבותי עכשיו יאמרו ראוי פרנס שהעמיד עליהם בקש גדולה לעצמו ולא בקש עליהם רחמים: ויחל משה את פני ה' אמר רבי אלעזר מלמד שעמד משה בתפלה לפני הקדוש ברוך הוא עד שהחלו ורבה אמר עד שהפר לו נדרו בתיב הכא ויחל וכתוב התם לא יחל דברו ואמר מר הוא אינו מיתל אכל אחרים מחלין לו ושמואל אמר מלמד שפסר עצמו למיתה עליהם שנאמר ואם אין מחני נא מספרך אמר רבא אמר רב יצחק מלמד שהחלה עליהם מדת רחמים ורבנן אמרי מלמד שאמר משה לפני הקב"ה רכש"ע חולין הוא לך מעשות פדבר הוה ויחל משה את פני ה' תניא רבי אליעזר הגדול אומר מלמד שעמד משה בתפלה לפני הקדוש ברוך הוא עד שאחותו אחילו מאי אחילו אמר רבי אלעזר אש של עצמות מאי אש של עצמות אמר אביי אשתא דגרמי זכור לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך אשר נשבעת להם בך מאי בך אמר רבי אלעזר אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם אלמלא נשבעת להם בשמים ובארץ הייתי אומר בשם ששמים וארץ בטלים בך שבועתך בטלה ועכשיו שנשבעת להם בשמך הגדול מה שמך הגדול חי וקיים לעולם ולעולמי עולמים בך שבועתך קיימת לעולם ולעולמי עולמים: ותדבר אליהם ארבה את זרעכם בכוכבי השמים וכל הארץ הזאת אשר אמרתי האי אשר אמרתי אשר אמרת מיבעי ליה אמר רבי אלעזר עד פאן דברי תלמיד מפאן ואילך דברי הרב ורבי שמואל בר נחמני אמר אלו ואלו דברי תלמיד אלא בך אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם דברים שאמרת לי לך אמור להם לישראל בשמי הלכתי ואמרת לי להם בשמך עכשיו מה אני אומר להם: מבילתי יכולת ה' יכול ה' מיבעי ליה אמר רבי אלעזר אמר משה לפני הקב"ה רכש"ע עכשיו יאמרו אומות העולם תשש בחו' פנקבה ואינו יכול להציל אמר הקב"ה למשה והלא כבר ראוי נסים וגבורות שעשיתי להם על הים אמר לפניו רבונו של עולם עדיון יש להם לומר למלך אחד יכול לעמוד לשלשים ואחד מלכים אינו יכול לעמוד אמר רבי יוחנן מנן שחזר הקדוש ברוך הוא והודה לו למשה שנאמר ויאמר ה' סלחתי פדברךך תני דבי רבי ישמעאל פדברךך עתידים אוה"ע לומר פן אשרי תלמיד שרבו מודה לו ואולם חי אני אמר רבא אמר רב יצחק מלמד שאמר לו הקדוש ברוך הוא למשה משה החייתיני פדברךך: דרש רבי שמלאי לעולם יסדר אדם שבוהו של הקב"ה ואחר כך יתפלל מגן ממושה דבתיב ואתחנן אל ה' בעת ההיא וכתוב ה' אליהם אתה החולת להראות את עבדך את גדלך ואת ידך החזקה אשר מי אל בשמים ובארץ אשר יעשה כמעשיך וכגבורותיך וכתוב בתריה אעברה נא ואראה את הארץ הפופה וגו':

אוחז בו שלש רגלים. אברהם יצחק ויעקב: שתחלו. הפציר בו אנוייר בלע"ז: נדרו. דבורו שאמר ואכלם: שפסר עצמו למיתה. ויחל לשון חלל: שהחלה עליהם מדת רחמים. כמו יחולו על ראש יואב (ש"ב א) לשון הנית שאחותו אחילו. גרס: אשתא דגרמי: מולייד בלע"ז: אשר נשבעת להם בך. שנאמר בעקידת יצחק בי נשבעתי (בראשית כב): עד כאן.

עד בכוכבי השמים: מפאן ואילך דברי הרב. אמר לו אעשה כדברך: דברים שאמרת לי. בסנה אמרת לי אעלה אתכם מעני מצרים אל ארץ טובה ורחבה (שמות א): החייתיני אל האומות:

עלה
אמר רב פפא אמר מהכא ואת רוחי אתן בקרבכם ועשיתי את אשר בחקי תלכו ואמר רבי אלעזר משה הטיח דברים כלפי מעלה שנאמר ויתפלל משה אל ה' אל תקרי אל ה' אלא על ה' שכן דבי רבי אליעזר בן יעקב קורין לאלפין עיניו ולעיניו אלפין דבי רבי ינאי אמרי מהכא ודי והב מאי ודי והב אמרי דבי ר' ינאי קד אמר משה לפני הקב"ה רבונו של עולם בשביל כסף וזהב שהשפעת להם לישראל עד שאמרו די הוא גרם שעשו את העגל אמרי דבי ר' ינאי אין ארי נוהם מתוך קופה של תבן אלא מתוך קופה של בשר אמר רבי אושעיא משל לאדם שהיתה לו פרה בחושה ובעלת אברים האכילה פרשינו והיתה מבטלת בו אמר לה מי גרם לך שתהא מבטלת בי אלא פרשינו שהאכלתיך אמר רבי חייא בר אבא אמר ר' יוחנן משל לאדם אחד שהיה לו בן הרחיצו וסכו והאכילו והשקהו ותלה לו כים על צוארו והושיבו על פתח של זונות מה יעשה אותו הבן שלא יחטא אמר רב אחא בריה דרב הונא אמר רב ששית היינו דאמרי אינשי מלי בריסיה וני בישי שנאמר במדבריתם וישבעו וירם לכם על פן שכחוני רב נחמן אמר מהכא ורם לבבך ושכחת את ה' ורבנן אמרי מהכא ואכל ושבע ורשן ופנה ואי בעית אימא מהכא וישמן וישון ויבעט אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן מנן שחזר הקדוש ברוך הוא והודה לו למשה שנאמר וכסף הרביתי להם וזהב עשו לבעל: וידבר ה' אל משה לך רד מאי לך רד אמר רבי אלעזר אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה משה רד מגדולתך פלום נתתי לך גדולה אלא בשביל ישראל ועכשיו ישראל חטאו אתה למה לי מיד תשש בחו' של משה ולא היה לו פה לדבר וכיון שאמר הרף ממני ואשמידם אמר משה דבר זה תלוי בי מיד עמד ונתחנן בתפלה ובקש רחמים משל למלך שפעם על בגו והיה מכהו מכה גדולה והיה אוהבו וישוב לפניו ומתירא לומר לו דבר אמר המלך אלמלא אוהבי זה שיושב לפני תרגומיך אמר דבר זה תלוי בי מיד עמד והצילו: ועתה הניחה לי ויחר אפי בהם ואכלם ואעשה אותך לגוי גדול וגו' אמר רבי אבהו אלמלא מקרא פתוב אי אפשר לאומרו מלמד שהפסד משה להקדוש ברוך הוא פאדם שהוא תופס את חבריו בבגדו ואמר לפניו רבונו של עולם אין אני מניחך עד שתמחול ותסלח להם: ואעשה אותך לגוי גדול וגו' אמר רבי אלעזר אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם ומה פסא של שלש רגלים אינו יכול לעמוד לפניך בשעת פעסד פסא של רגל אחד על אחת כפפה וכמה ולא עוד אלא שיש בי בושט פנים מאבותי עכשיו יאמרו ראוי פרנס שהעמיד עליהם בקש גדולה לעצמו ולא בקש עליהם רחמים: ויחל משה את פני ה' אמר רבי אלעזר מלמד שעמד משה בתפלה לפני הקדוש ברוך הוא עד שהחלו ורבה אמר עד שהפר לו נדרו בתיב הכא ויחל וכתוב התם לא יחל דברו ואמר מר הוא אינו מיתל אכל אחרים מחלין לו ושמואל אמר מלמד שפסר עצמו למיתה עליהם שנאמר ואם אין מחני נא מספרך אמר רבא אמר רב יצחק מלמד שהחלה עליהם מדת רחמים ורבנן אמרי מלמד שאמר משה לפני הקב"ה רכש"ע חולין הוא לך מעשות פדבר הוה ויחל משה את פני ה' תניא רבי אליעזר הגדול אומר מלמד שעמד משה בתפלה לפני הקדוש ברוך הוא עד שאחותו אחילו מאי אחילו אמר רבי אלעזר אש של עצמות מאי אש של עצמות אמר אביי אשתא דגרמי זכור לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך אשר נשבעת להם בך מאי בך אמר רבי אלעזר אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם אלמלא נשבעת להם בשמים ובארץ הייתי אומר בשם ששמים וארץ בטלים בך שבועתך בטלה ועכשיו שנשבעת להם בשמך הגדול מה שמך הגדול חי וקיים לעולם ולעולמי עולמים בך שבועתך קיימת לעולם ולעולמי עולמים: ותדבר אליהם ארבה את זרעכם בכוכבי השמים וכל הארץ הזאת אשר אמרתי האי אשר אמרתי אשר אמרת מיבעי ליה אמר רבי אלעזר עד פאן דברי תלמיד מפאן ואילך דברי הרב ורבי שמואל בר נחמני אמר אלו ואלו דברי תלמיד אלא בך אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם דברים שאמרת לי לך אמור להם לישראל בשמי הלכתי ואמרת לי להם בשמך עכשיו מה אני אומר להם: מבילתי יכולת ה' יכול ה' מיבעי ליה אמר רבי אלעזר אמר משה לפני הקב"ה רכש"ע עכשיו יאמרו אומות העולם תשש בחו' פנקבה ואינו יכול להציל אמר הקב"ה למשה והלא כבר ראוי נסים וגבורות שעשיתי להם על הים אמר לפניו רבונו של עולם עדיון יש להם לומר למלך אחד יכול לעמוד לשלשים ואחד מלכים אינו יכול לעמוד אמר רבי יוחנן מנן שחזר הקדוש ברוך הוא והודה לו למשה שנאמר ויאמר ה' סלחתי פדברךך תני דבי רבי ישמעאל פדברךך עתידים אוה"ע לומר פן אשרי תלמיד שרבו מודה לו ואולם חי אני אמר רבא אמר רב יצחק מלמד שאמר לו הקדוש ברוך הוא למשה משה החייתיני פדברךך: דרש רבי שמלאי לעולם יסדר אדם שבוהו של הקב"ה ואחר כך יתפלל מגן ממושה דבתיב ואתחנן אל ה' בעת ההיא וכתוב ה' אליהם אתה החולת להראות את עבדך את גדלך ואת ידך החזקה אשר מי אל בשמים ובארץ אשר יעשה כמעשיך וכגבורותיך וכתוב בתריה אעברה נא ואראה את הארץ הפופה וגו':

גדולה תפלה יותר ממעשים טובים. בלא תפלה שהרי משה רבינו ע"ה אף על פי שהיו בידו מעשים טובים הוצרך לתפלה:

כל המאריך בתפלתו ומעין בה. פירוש שמצפה שתבא בקשתו לפי שכוון בתפלתו. תימנה דהבא משמע דעין תפלה לאו מעלייתא וזאת וכן משמע פ' הראה (לקמן נה.) ג' דברים

מזכירין ענותיו של אדם וקאמר עין תפלה. ולא

כן משמע בפ' מפנין (שבת קכז.) דקאמר אדם

אוכל פירותיו בטהור וקא חשיב עין תפלה

אלמא מעלייתא הוא וכן משמע בגט פשוט (ב"ב

קסד:) דקאמר משלשה דברים אין אדם ניצול בכל

יום וקאמר עין תפלה פירוש שאין אדם מעיין בה

אם כן משמע שהוא טוב וי"ל דהרי עין תפלה יש

עין תפלה דהבא המצפה שתבא בקשתו ועיין

תפלה דרתם שמכוין את לבו לתפלה:

אל דמעתי אל תהרש. פרשי' דריק מדיקא

מדלא קאמר ודמעתי תראה ש"מ שהיא

נראית בכל פעם ואין להתפלל רק שתתקבל:

קודם תפלתו מנח שנה' אשרי יושבי ביתך.

ולפיכך תקנו לומר זה הפסוק קודם

תהלה לדוד לאפוקי מהנהו דאמר אשרי הרבה:

אבל

שנאמר שמע תפילתי ה' וישועתי האזינה אל דמעתי אל תהרש רבא לא גזר תעניתא

ביומא דעיבא מ'שום שנא' סבותה בענין דף מעבור תפלה: וא"ר אלעזר מיוס' שחרב בית

המקדש נפסקה חומות ברזל בין ישראל לאביהם שבשמים שנא' ואותה קח דף מחבת ברזל

ונתתה אותה קיר ברזל בינך ובין העיר: א"ר חנינא א"ר חנינא כל המאריך בתפלתו אין

תפלתו חוזרת ריקם מנא לן מ'משה רבינו שנא' ואתפלל אל ה' וכתוב בתריה וישמע ה'

אלי גם בפעם ההיא איני והא א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן כל המאריך בתפלתו ומעין בה סוף בא לידי קאב לב שנא'

תוחלת מ'משה מחלה לב מאי תפנתיה יעסוק בתורה שנא' ועין חיים תאוה באה ואין עין חיים אלא תורה שנאמר עין חיים

היא למחזיקים בה לא קשיא הא דמאריך ומעין בה הא דמאריך ולא מעין בה א"ר חמא בר' חנינא אם ראה אדם ש'התפלל

ולא נענה יחזור ויתפלל שנאמר קנה אל ה' חזק ויאמץ לבך וקנה אל ה': ת"ר ארבעה צריכין חזק ואילו הן תורה ומעשים

טובים תפלה ודרך ארץ תורה ומעשים טובים מנין שנא' רק חזק ואמץ מאד לשמור ולעשות ככל התורה חזק בתורה ואמץ

במעשים טובים תפלה מנין שנא' קנה אל ה' חזק ויאמץ לבך וקנה אל ה' דרך ארץ מנין שנא' חזק ונתחזק בעד עצמנו וגו':

ותאמר ציון עובדי ה' וה' שכחני היינו עוברה היינו שבוכה אמר ר"ל אמרה בנסת ישראל לפני הקב"ה רבש"ע אדם נושא אשה

על אשתו ראשונה וזכר מעשה הראשונה אתה עובדתי ושכחתי אמר לה הקב"ה בתי י"ב מזלות בראתי בראשית בראשית וכל מזל

ומזל בראתי לו שלשים חול ועל כל חול וחול בראתי לו שלשים ולגיון ולגיון בראתי לו שלשים רחמון ועל כל

רחמון ורחמון בראתי לו שלשים קרמון ועל כל קרמון וקרמון בראתי לו שלשים גסטרון ועל כל גסטרון וגסטרון בראתי בו

שליש מאות ושלשים ומ'משה אלפי רבוא פוכבים פגגד ימות החמה וכולן לא בראתי אלא בשבילך ואת אמרת עובדתי ושכחתי

התשכח אשה עולה אמר הקב"ה כלום אשכח עולות אילים ופטריו רחמים ש'הקרבתי לפני במדבר אמרה לפני רבש"ע הואיל

ואין שכחה לפני פסא כבודך שמה לא תשכח לי מעשה העגל אמר לה גם אלה תשכחנה אמרה לפני רבש"ע הואיל ויש

שכחה לפני פסא כבודך שמה תשכח לי מעשה סיני אמר לה ואנכי לא אשכחך ותינו דא"ר אלעזר א"ר אושעיא מאי דכתיב

גם אלה תשכחנה זה מעשה העגל ואנכי לא אשכחך זה מעשה סיני: חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת: מנא הני מילי

א"ר יהושע ב"ל אמר קרא אשרי יושבי ביתך ואמר ר' יהושע ב"ל המתפלל צריך לשהות שעה אחת אחר תפלתו שנא' אך

צדיקים יודו לשמך ישובו ישרים את פניך תניא נמי הכי המתפלל צריך שישעה שעה אחת קודם תפלתו ושעה אחת אחר

תפלתו קודם תפלתו מנין שנא' אשרי יושבי ביתך לאחר תפלתו מנין דכתיב אך צדיקים יודו לשמך ישובו ישרים את פניך תנו

רבנן חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת ומתפללין שעה אחת וחוזרין ושוהין שעה אחת וכי מאחר ששוהין תשע שעות

ביום בתפלה תורתן היאך משתמרת ומלאכתן היאך נעשית אלא מתוך שחסידיהם הם תורתם משתמרת ומלאכתן מתפרקת:

אפילו המלך שואל בשלומי לא ישיבנו: אמר רב יוסף לא שנו אלא למלכי ישראל אבל למלכי אומות העולם פוסק מיתבי

המתפלל וראה אנם בא כנגדו ראה קרון בא כנגדו לא יהא מפסיק אלא מקצר ועולה לא קשיא הא דאפשר לקצר [והא דלא

אפשר לקצר אפשר לקצר מקצר ואי לא מפסיק] ת"ר מעשה בחסיד אחד שהיה מתפלל בדרך בא שר אחר ונתן לו שלום ולא

החזיר לו שלום המתין לו עד שסיים תפלתו לאחר שסיים תפלתו א"ל ריקא והלא כתוב בתורה רב השמר דף ושמור נפשך

וכתיב ונשמרתם מאד לגפשותיכם בשנתתי דף שלום למה לא תחזרת לי שלום אם הייתי חותך ראשך בסייף מי היה תובע

את דמך מדי א"ל המתין לי עד שאפייסך בדברים א"ל אילו היית עומד לפני מלך בשור ודם ובא חבךך ונתן לך שלום היית

מחזיר

עלה ראש חפסנת. בדבר תפלה זו נהרצית להראותך אותה: ובפרשם כפיכם. אי לא

דגדולה תפלה כיון דאמר למה לי רוב זבחיכם למה לי תו ובפרשם הא אפילו זבחיכם

לא נידא ליה: אל תהרש. מדלא כתיב את דמעתי תראה ש"מ נראית היא לפני ואין צריך

להתפלל אלא שתתקבל לפני: ונתתה אותה קיר ברזל. סימן למחיצת ברזל המפסקת

בינו לביןם: ומעין בה. מצפה שתעשה בקשתו

על ידי הארכתו סוף שאינה נעשית ונמצאת

תוחלת ממושכת חנם והיא כאב לב כשאדם

מצפה ואין תאוותו באה: תוחלת. לשון חלוי

ותחנה: ועין חיים תאוה באה. סופו של מקרא

וקוה: צריכין חזק. שיתחזק אדם בהם תמיד

בכל כחו: דרך ארץ. אם אומן הוא לאומנתו אם

סותר הוא לסותרותו אם איש מלחמה הוא

למלחמתו: שלשים חיל. ראשי גייסות וחבורות

חלוקות: לגיון וקרמון וגסטרון. שמות של שררה

כגון שלטון והגמון ודוכס ופחה: עולה. כמו

עולות וקרבנות: גם אלה. מעשה העגל שאמר

אלה אלהיך ישראל (שמות לב): ואנכי זה

מעשה סיני. שנאמר בו אנכי ה' אלהיך (שמות

כ): וישיב ביתך. והוריד ידולתך: יודו לשפך. והורד

ישבו ישרים את פניך: תשע שעות. לשלש

תפלות: תורתם משתמרת. בתוך לבם שאין

תלמודם משתכח: אבל למלכי אומות העולם

פוסק. שלא יתרגמו: הא דאפשר בקצור. כגון

שסמך לגמור תפלתו:

אבל

א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן כל המאריך בתפלתו ומעין בה סוף בא לידי קאב לב שנא'

תוחלת מ'משה מחלה לב מאי תפנתיה יעסוק בתורה שנא' ועין חיים תאוה באה ואין עין חיים אלא תורה שנאמר עין חיים

היא למחזיקים בה לא קשיא הא דמאריך ומעין בה הא דמאריך ולא מעין בה א"ר חמא בר' חנינא אם ראה אדם ש'התפלל

ולא נענה יחזור ויתפלל שנאמר קנה אל ה' חזק ויאמץ לבך וקנה אל ה': ת"ר ארבעה צריכין חזק ואילו הן תורה ומעשים

טובים תפלה ודרך ארץ תורה ומעשים טובים מנין שנא' רק חזק ואמץ מאד לשמור ולעשות ככל התורה חזק בתורה ואמץ

במעשים טובים תפלה מנין שנא' קנה אל ה' חזק ויאמץ לבך וקנה אל ה' דרך ארץ מנין שנא' חזק ונתחזק בעד עצמנו וגו':

ותאמר ציון עובדי ה' וה' שכחני היינו עוברה היינו שבוכה אמר ר"ל אמרה בנסת ישראל לפני הקב"ה רבש"ע אדם נושא אשה

על אשתו ראשונה וזכר מעשה הראשונה אתה עובדתי ושכחתי אמר לה הקב"ה בתי י"ב מזלות בראתי בראשית בראשית וכל מזל

ומזל בראתי לו שלשים חול ועל כל חול וחול בראתי לו שלשים ולגיון ולגיון בראתי לו שלשים רחמון ועל כל

רחמון ורחמון בראתי לו שלשים קרמון ועל כל קרמון וקרמון בראתי לו שלשים גסטרון ועל כל גסטרון וגסטרון בראתי בו

שליש מאות ושלשים ומ'משה אלפי רבוא פוכבים פגגד ימות החמה וכולן לא בראתי אלא בשבילך ואת אמרת עובדתי ושכחתי

התשכח אשה עולה אמר הקב"ה כלום אשכח עולות אילים ופטריו רחמים ש'הקרבתי לפני במדבר אמרה לפני רבש"ע הואיל

ואין שכחה לפני פסא כבודך שמה לא תשכח לי מעשה העגל אמר לה גם אלה תשכחנה אמרה לפני רבש"ע הואיל ויש

שכחה לפני פסא כבודך שמה תשכח לי מעשה סיני אמר לה ואנכי לא אשכחך ותינו דא"ר אלעזר א"ר אושעיא מאי דכתיב

גם אלה תשכחנה זה מעשה העגל ואנכי לא אשכחך זה מעשה סיני: חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת: מנא הני מילי

א"ר יהושע ב"ל אמר קרא אשרי יושבי ביתך ואמר ר' יהושע ב"ל המתפלל צריך לשהות שעה אחת אחר תפלתו שנא' אך

צדיקים יודו לשמך ישובו ישרים את פניך תניא נמי הכי המתפלל צריך שישעה שעה אחת קודם תפלתו ושעה אחת אחר

תפלתו קודם תפלתו מנין שנא' אשרי יושבי ביתך לאחר תפלתו מנין דכתיב אך צדיקים יודו לשמך ישובו ישרים את פניך תנו

רבנן חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת ומתפללין שעה אחת וחוזרין ושוהין שעה אחת וכי מאחר ששוהין תשע שעות

ביום בתפלה תורתן היאך משתמרת ומלאכתן היאך נעשית אלא מתוך שחסידיהם הם תורתם משתמרת ומלאכתן מתפרקת:

אפילו המלך שואל בשלומי לא ישיבנו: אמר רב יוסף לא שנו אלא למלכי ישראל אבל למלכי אומות העולם פוסק מיתבי

המתפלל וראה אנם בא כנגדו ראה קרון בא כנגדו לא יהא מפסיק אלא מקצר ועולה לא קשיא הא דאפשר לקצר [והא דלא

אפשר לקצר אפשר לקצר מקצר ואי לא מפסיק] ת"ר מעשה בחסיד אחד שהיה מתפלל בדרך בא שר אחר ונתן לו שלום ולא

החזיר לו שלום המתין לו עד שסיים תפלתו לאחר שסיים תפלתו א"ל ריקא והלא כתוב בתורה רב השמר דף ושמור נפשך

וכתיב ונשמרתם מאד לגפשותיכם בשנתתי דף שלום למה לא תחזרת לי שלום אם הייתי חותך ראשך בסייף מי היה תובע

את דמך מדי א"ל המתין לי עד שאפייסך בדברים א"ל אילו היית עומד לפני מלך בשור ודם ובא חבךך ונתן לך שלום היית

מחזיר

ברכות – דף לב עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שלישי) רלא

הגמרא מביאה כמה מאמרים בענין מעלת התפילה והתענית:
אמר רבי אלעזר, גדולה תפלה יותר ממעשים טובים. שהרי אין לך גדול ממעשים טובים יותר ממעשה רבינו, ואף על פי כן לא נענה אלא בתפלה. שמשוה רבינו רצה להיכנס לארץ ולראות אותה, ולא עמד לו מעשיו הטובים לזכות לכך, אלא רק על ידי תפילתו נענה לו הקב"ה, שאף על פי שלא יכנס לארץ מכל מקום יראה אותה. **שנאמר** (דברים ג ב) כאשר ביקש משה להיכנס לראות את הארץ, אמר לו ה' **אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה**, וסמך ליה – ונאמר בסמיכות לפסוק זה, **עלה ראש הפסגה ושא עיניך** ימה וצפנה ותימנה ומזרחיה וראה בעיניך וגו' (שם פסוק כז). ויש לדרוש את סמיכות הפסוקים כך, בדבר הזה עלה ראש הפסגה, כלומר בדבר תפילה זו שהתפללת, נתרציתי להראות לך את הארץ מראש הפסגה. הרי שעל ידי התפילה זכה משה לראות את הארץ, ולא הועילו לו מעשיו הטובים לבדם.
ואמר רבי אלעזר, גדולה תענית יותר מן הצדקה. מאי מעמא, זה [תענית] גנופה, וזה [צדקה] כמנונה.
ואמר רבי אלעזר, גדולה תפלה יותר מן הקרבנות. **שנאמר** בתוכחה שמוביח ישעיהו את ישראל (ישעיה א יא), **למה לי רב זבחים** יאמר ה', **ובתים לאחר מכן** (שם פסוק טו), **ובפרשכם פפיקם** אעלים עיני מכם, גם פי תרבו תפלה אינני שמע' וגו'. וממה שהוצרך להוסיף זאת, למדנו שהתפילה גדולה יותר מן הקרבנות, שמחמת כן היה מקום לומר, שאף על פי שאינו חפץ בקרבנותיו, מכל מקום רוצה הוא בתפילתו.
אגב, מובאת דרשה נוספת בפסוק **ובפרשכם פפיקם** וגו': **אמר רבי יוחנן**, כל בהן שהיה את הנפש, לא ישא את כפיו לברך את ישראל, **שנאמר** (שם) **ובפרשכם פפיקם** אעלים עיני מכם וגו', ודיכם דמים קלאו. הלשון **ובפרשכם פפיקם** נדרשת על נשיאת כפים בברכת כהנים, וכיון שהקב"ה מעלים עיניו מפרישת הכפים משום שהידים מלאות דם, למדנו שאין נשיאת כפים של שופכי דמים רוצה לפני הקב"ה.
מתוך שהביאה הגמרא את הפסוק **גם פי תרבו תפלה אינני שמע'**, מביאה הגמרא מאמרים נוספים מענין זה: **ואמר רבי אלעזר**, מיום שחרב בית המקדש נגעלו שיערי תפלה שבשמים, ואין תפילותינו באות לפניו. **שנאמר** (איכה ג ח) בקינה על החורבן, **גם כי אנוק ואשוע שמים תפילתי**. מוסיף רבי אלעזר: **ואף על פי ששיערי תפלה נגעלו**, מכל מקום שיערי דמעה לא נגעלו, שכאשר מורידים לפניו דמעות בתפילה, הדמעות נראות לפניו. **שנאמר** (תהלים לט ג), שדוד המלך מתפלל לפני ה', **שמעתי תפילתי ה' וישועתי תאזינה**, אל דמעי אל תחרש'. ומכך שלגבי תפילה ביקש דוד על עצם השמיעה, שישמע ה' את תפילתו, ואילו לגבי דמעה לא ביקש שיראה את דמעתו, אלא ביקש רק שתתקבל לפניו ולא יחרש למולה, למדנו שלעולם הדמעה נראית לפניו, וצריך רק לבקש שגם תתקבל בקשת דמעתו.
עוד בענין נעילת שערי תפילה: **רבא**, כשהיה רוצה לגזור תענית על הציבור כדי לצעוק ולהתפלל על הצרות, לא גזר תעניתא ביומא דעיקא – ביום המעונן, משום **שנאמר** (איכה ג מז) בקינה על החורבן, **ספוחה צענו לך מעבד תפלה**. פירוש, שהקב"ה שם את הענן למסך בינו לבין ישראל כדי שלא תעבור התפילה אליו. ולכן לא גזר רבא תענית ביום המעונן.
מאמר נוסף בענין ההפסקה בין ישראל לבין ה': **ואמר רבי אלעזר**, מיום שחרב בית המקדש, נפסקה – נעמדה הפסקה של חומת פרץ בין ישראל לאביהם שבשמים. **שנאמר** (יחזקאל ד א) לגבי מה שאמר הקב"ה ליחזקאל קודם חורבן הבית, לחקוק צורה של ירושלים עם מצור עליה, והוסיף לצוות לו, **ואתה קח לך מחבת פרץ ונתתה אותה קיר פרץ בינו ובין העיר** וגו'. כאילו אתה צר עליה. והרי זה לאות ולסימן לבני ישראל שנפסקה חומת ברזל בין הקב"ה לבניהם, שכן יחזקאל עומד במקום הקב"ה, שהוא שלוחו ונביאו.
מאמר נוסף בענין התפילה: **אמר רבי חנין**, **אמר רבי חנינא**, כל המאריך בתפילתו, אין תפילתו חוזרת ריקם. מנא לן, ממשו רבינו,

שעל ידי שהאריך בתפילה נתקבלה תפילתו. **שנאמר** (דברים ט כו) בתפילה משה אחר חטא העגל, **ואתפלל אל ה' ואמר**, אדני אלהים, אל תשחת עמך וגו'. ובתים בתריה – ונאמר לאחר מכן (שם יח), **ואנכי עמדתי בקר פנימים הראשונים ארבעים יום וארבעים לילה וישמע ה' אלי גם כפנים** שהוא לא אבה ה' השחיתך. הרי שעל ידי שהאריך משה בתפילתו ארבעים יום וארבעים לילה שלא ישחית ה' את עמו, נתקבלה תפילתו.
מקשה הגמרא: איני – האם כן הוא, שהמאריך בתפילתו אין תפילתו חוזרת ריקם, והא **אמר רבי חייא בר אבא** **אמר רבי יוחנן**, כל המאריך בתפילתו ומעטין בה – ומצפה שעל ידי הארכתו תיעשה בקשתו, לבסוף בא לידי כאב לב, **שנאמר** (משלי יג יב), **תוחלת ממשכה מחלה לב**, ולשון 'תוחלת' נדרשת מלשון חילוי ותפילה, כלומר, המתפלל תפילה ממושכת וסבור שמחמתה תיעשה בקשתו, לסוף אין בקשתו נעשית, וזהו כאב לב כשאדם מצפה ואין תאוותו באה. מוסיף רבי יוחנן, מאי תפניתה – מהי תקנתו, יעסוק בתורה, ועל ידי זה תיעשה בקשתו, ולא יבא לכאב לב מחמת ציפית חנם. **שנאמר** בסיומו של אותו פסוק (שם), **ועין חיים תאנה באה**, ואין עין חיים אלא תורה, **שנאמר** (משלי ג יח) **ועין חיים היא למחזיקים בה**. למדנו, שאם יעסוק בעין חיים שהיא התורה, ובא תאוותו, על כל פנים למדנו מדברי רבי יוחנן שהמאריך בתפילה אין תפילתו מתקבלת, וזה סותר למה שאמר רבי חנינא שאין תפילתו חוזרת ריקם.
מתרצת הגמרא: לא קשיא, הא – דברי רבי יוחנן הם באופן דמאריך בתפילתו וגם מעטין בה, כלומר, שעל ידי שמאריך בתפילה ומתאמץ בה הוא מצפה וסבור שתתקבל בקשתו, ולכן אין תפילתו מתקבלת, כיון שהוא סומך על תפילתו וחזיוותיו, ובא לידי כאב לב. והא – דברי רבי חנינא הם באופן דמאריך בתפילתו ולא מעטין בה, שאינו מצפה שתתקבל תפילתו, ובאופן זה אין תפילתו חוזרת ריקם.
מאמר נוסף בענין ריבוי התפילה: **אמר רבי חמא ברבי חנינא**, אם ראה אדם שהתפלל ולא נענה, יחזור ויתפלל. **שנאמר** (תהלים כו ד), **קנה אל ה' חוק ואמין לבך**, וקנה אל ה'. כלומר גם אם קיית והתפללת ולא התקבלה תפילתך, מכל מקום התחזק ואמץ ליבך ואל תפסיק להתפלל, אלא קוד אל ה' והתפלל שוב.
הגמרא מוסיפה לדרוש את הפסוק **קנה אל ה'**: הנו רבנו, ארבעה דברים צריכים חזק, שיתחזק בהם האדם תמיד בכל כוחו, ואלו הן, תורה, ומעשים טובים, תפלה, ודרך ארץ – אומנותו של אדם, או שאר דברים שדרוך לסטוק וסוף. ומבאר הברייתא: תורה ומעשים טובים מנין, **שנאמר** (יהושע א י), שהקב"ה אמר ליהושע לאחר מות משה, **דך חזק ואמץ מאד לשמור** (ו) לעשות ככל התורה וגו', ואת הכפילות 'חזק ואמץ' יש לדרוש, 'חזק' בתורה, 'ואמץ' במעשים טובים. הרי למדנו שתורה ומעשים טובים צריכים חזק ואימוץ, ממשכיכה הברייתא ומבאר: תפלה מנין, **שנאמר** (תהלים כו ד) **קנה אל ה' חוק ואמין לבך**, וקנה אל ה'. הרי למדנו שהתפילה צריכה חזק ואימוץ. דרך ארץ מנין, **שנאמר** (שמואל ב' י יב), כאשר יצאו יואב שר צבא דוד ואחיו אבישי להלחם בארם ובבני עמון, אמר יואב לאבישי, **חזק ונתחזק בעד צפנו וגו'** ובעד ערי אלהינו וה' יעשה הטוב בעיניך. הרי שאנשי המלחמה צריכים חזק למלחמתם, וכמו כן כל אדם צריך חזק לדרך ארץ, ודיינו אומן לאומנותו, וסוחר לסחורתו, וכדומה.
הגמרא חוזרת לענין חטא העגל, ודורשת פסוק נוסף שיש בו ענין זה: נאמר בדברי הנחמות, שהקב"ה מדבר לישראל ואומר (ישעיה מט ד), **ותאמר ציון עזובי ה'**, ו'שבתני'. שראולת הגמרא: והיו עזובה היינו שבוכה – הלא 'עזובה' ו'שבוכה' ענין אחד הן, והיו כפל הלשון. משיבה הגמרא: **אמר ריש לקיש**, **אמרה נפסת ישראל לפני הקדוש ברוך הוא**, רבנו של עולם, דרך העולם הוא, שכאשר אדם נושא אשה שניה על (לאחר) אשתו הראשונה, עדיין הוא זוכר מעשה הראשונה, ואינו שוכח אותה, ואילו אתה, עזבתני, ובנסות גם שבתתני.

שמונה עשרה: מְבָרְכִין גְבוּרוֹת נְשָׁמִים - מְשִׁיב הָרוּחַ וּמוריד
הַגֶּשֶׁם; שְׁהוּא שָׂבַח גְבוּרָתוֹ שֶׁל הַקְּבִי"ה הַמּוֹרִיד גְּשָׁמִים, בְּבִרְכַּת
תְּחִיַּת הַמֵּתִים, וְשִׁאלָה - וְתֵן טַל מוֹטֵר; שְׁהוּא בִקְשָׁה עַל הַגְּשָׁמִים,
בְּבִרְכַּת הַשָּׁנִים ו- בִּרְכַּת 'מְבָרַךְ הַשָּׁנִים'. וּמִזְכִּירִים הַבְּדִלָּה 'אתה
חֲנוּנֵנוּ' בְּמוֹצָאֵי שַׁבַּת וְיוֹם טוֹב, בְּבִרְכַּת חֹזֵן הַדַּעַת, זוּהִי דַעַת
תָּנָא קַמָּא. רַבִּי עֲקִיבָא אָמַר, וְאִמְרָהּ - אֵת הַהִבְדֵּלָה בְּבִרְכַּת רַבִּיעִית
בְּשָׁנֵי עֲצָמָה - לֵאחֹר 'הָאֵל הַקְּדוֹשׁ' קוֹדֵם 'חֹזֵן הַדַּעַת', אֹמֵר בִּרְכָה
בְּפִנֵּי עֲצָמָה לַהֲבִדְלָה, וְאֵינוֹ כּוֹלֵל בִּבְרָכָה אַחֶרֶת. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר
אָמַר, מִזְכִּיר אֵת הַהִבְדֵּלָה בְּהוֹדָאָהּ - בִּרְכַּת 'מוֹדִים'.

גמרא

הגמרא מבארת טעם מקומה של כל הזכרה. מבררת הגמרא: מה
ששינוי מְבָרְכִין גְבוּרוֹת נְשָׁמִים בתחית המתים; מאי מְעָמָא.
משיבה הגמרא: אָמַר רב יוסף, מִתּוֹךְ בְּשִׁירֵית הַגְּשָׁמִים שִׁקּוּלָה
בְּתַחֲתֵית הַמֵּתִים, שָׁגַם הַגְּשָׁמִים נוֹתֵנִים חַיִּים, שַׁעַל יְדִידֵיהֶם צוֹמַחַת
הַתְּבוּאָה, לְפִיכָךְ קִבְּעוּהָ בְּתַחֲתֵית הַמֵּתִים.
מבררת עוד הגמרא: מה ששינוי וְשִׁאלָה בְּבִרְכַּת הַשָּׁנִים, מאי
מְעָמָא. משיבה הגמרא: אָמַר רב יוסף, מִתּוֹךְ שְׁחִיָּא פְּרָקְסָה,
שֶׁהַגְּשָׁמִים נִצְרָכִים לִפְרֻסְתָּהּ הָאֵדָם וּמֵאֲכָלוּ, לְפִיכָךְ קִבְּעוּהָ בְּבִרְכַּת
פְּרָקְסָה, שִׁבְרַת הַשָּׁנִים עֵינֶיהָ שֶׁהִשְׁנָה וְתְבוּאָתָה יִתְבָּרַךְ, וְנִשְׁבַּע
וְנִתְפָּרַס מִזֶּה.

מבררת עוד הגמרא: מה ששינוי הַבְּדִלָּה בְּחֹזֵן הַדַּעַת, מאי מְעָמָא.
משיבה הגמרא: אָמַר רב יוסף, מִתּוֹךְ שֶׁהַהִבְדֵּלָה הִיא חֲקִמָּה, שְׁמִי
שְׁהוּא חֲכָם יוֹדַע לַהֲבִידֵל בֵּין קוֹדֵשׁ לַחֹל וּבֵין טָמֵא לְטָהוֹר, לִכֵּן
קִבְּעוּהָ בְּבִרְכַּת חֲקִמָּה, שֶׁכֵּל הַבְּרָכָה הִיא מַעֲנִין הַחֲכָמָה וְהַדַּעַת.
וְרַבֵּנּוּ אָמְרִי - (אמרו) טַעַם אַחֵר, מִתּוֹךְ שְׁחִיָּא הַזִּכְרָה שֶׁל חוֹל,
שֶׁמִּבְדִּילִים בָּהּ בֵּין קְדוּשַׁת יוֹם הַשַּׁבָּת שִׁיֵּצֵא לִימֵי הַחֹל הַנִּכְסָסִים,
לְפִיכָךְ קִבְּעוּהָ בְּבִרְכַּת חוֹל, כְּלוּמָר, בִּבְרָכָה הָרִאשׁוֹנָה מֵהַבְּרֻכּוֹת
הָאֲמֻצְעִיּוֹת, שֶׁהֵן בִּקְשַׁת רַחֲמִים וְנִאֲמָרוּת רַק בַּחוּל.
אֲגַב שֶׁעֲסָקְנוּ בִּבְרַכַּת 'חֹזֵן הַדַּעַת' מְבִיאָה הַגְּמָרָא אֵת מַעֲלַת
הַדַּעַת: אָמַר רַבִּי אֱמִי, גְּדוּלָּה דַּעַת, שְׁנִיתָנָהּ - (נִקְבְּעָה) בְּתַחֲתֵית בְּרָכָה
שֶׁל חוֹל, כְּלוּמָר, בִּבְרָכָה הָרִאשׁוֹנָה שֶׁל הַבְּרֻכּוֹת הָאֲמֻצְעִיּוֹת,
שֶׁנִּאֲמָרוּת רַק בַּחוּל.

וְאִמְרֵי רַבִּי אֱמִי, גְּדוּלָּה דַּעַת, שְׁנִיתָנָהּ - (נִכְתַּבְהוּ) בֵּין שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת - בֵּין
שְׁתֵּי הַזִּכְרוֹת שֶׁל שְׁמוֹת ה', שְׁנִיתָנָהּ בְּתַפִּילַת חֲנָה (שְׁמוֹת א' א' ב') 'בִּי
אֵל דַּעִית ה'". וְכָל מִי שִׁיָּא בּוֹ דַּעַת, אֲסוּר לִרְחֹם עָלָיו. שְׁנִיתָנָהּ (ישעיה
ו' א') 'בִּי אֵל עֵם בְּנֵי־הָאֵל, עַל מִי שֶׁלֹּא יִרְחַמְנוּ עֲשׂוּהוּ'. תַּלְתֵּי הַכְּתוּב
אֵת הַטַּעַם שֶׁלֹּא יִרְחֹם הַקְּבִי"ה עֲלֵיהֶם, בֵּין שִׁאֵין בָּהֶם בִּינָה, הִרִי
שִׁאֵין לִרְחֹם עַל מִי שִׁאֵין בּוֹ בִּינָה וְדַעַת.

דָּבָר נוסף הנכתב בין שתי אותיות: אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, גְּדוּל מַקְדֵּשׁ,
שְׁנִיתָנָהּ - (נִכְתַּבְהוּ) בֵּין שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת - בֵּין שְׁתֵּי הַזִּכְרוֹת שֶׁל שְׁמוֹת ה',
שְׁנִיתָנָהּ (שְׁמוֹת טו' יו') 'מִכּוֹן לְשִׁבְתָּךְ פִּעֻלַּת ה', מַקְדֵּשׁ, ה' כּוֹנֵנּוּ יִדִּיר'.
מֵאֲמַר נוסף במעלת הדעה: וְאִמְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, כָּל אִדָּם שִׁישׁ בּוֹ דַּעַת,
כָּאִילוֹ נִבְנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּיָמָיו. וּמִנֵּין, שֶׁכֵּן הַדַּעַת נִתְּנָה בֵּין שְׁתֵּי
אוֹתִיּוֹת, וְכֵן הַמִּקְדָּשׁ נִתֵּן בֵּין שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת, הִרִי שֶׁמַּעֲלָתָם שׁוּה, וְלִכֵּן
מִי שִׁישׁ בּוֹ דַּעַת כָּאִילוֹ נִבְנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּימָיו.

הַתְּבָאֵר שֶׁדָּבָר הַנִּכְתָּב בֵּין שְׁנֵי שְׁמוֹת יֵשׁ בּוֹ חֲשִׁיבוֹת. רַב אַחָא
מִקְשָׁה עַל כֵּן: מִתְּקִיפָה לֵּה רַב אַחָא קְרִינְתָּנָה לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, אָמַר
מִעֲתָה שֶׁדָּבָר שֶׁנִּכְתָּב בֵּין שְׁנֵי שְׁמוֹת יֵשׁ בּוֹ חֲשִׁיבוֹת, עֲלֵינוּ לֹמַר גַּם
שֶׁגְּדוּלָּה נִקְרָא, שֶׁאֵף הִיא נִתְּנָה בֵּין שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת, שְׁנִיתָנָהּ (תהלים צד
א') 'אֵל נִקְמֹת ה' אֵל נִקְמֹת הוֹפִיעַ', וְהָאֵם אֲפֻשָׁר לֹמַר שֶׁנִּקְמָה הִיא
חֲשׁוּבָה, אָמַר לֵיהּ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, אֵין - אֲבָן, בְּמִלְתָּהּ מִיָּהּ גְּדוּלָּה הִיא
- בְּמִקְוֵם שֶׁהִיא נִצְרַכַּת בּוֹ, עַל כָּל פְּנִים גְּדוּלָּה הִיא.

מְסִימַת הַגְּמָרָא: וְתִינּוּ - וְהוּא דָּאֲמַר עוֹלָא, שְׁתֵּי נִקְמֹת קָלִיל, אֵל
נִקְמֹת ה', וְאֵל נִקְמֹת הוֹפִיעַ, לָמָּה. מִבְּאֵר עוֹלָא: נִקְמָה אִתָּה
לְטוֹבָה, לַתֵּת גְּמוּלָּה לְיִשְׂרָאֵל, וְנִקְמָה אִתָּה לְרָעָה, לַהֲנַקֵּם מִן הַגּוֹיִים.
נִקְמָה לְטוֹבָה מִצָּאֵנוּ, דְּבִתְכִי (דברים לג) לִגְבִי מַעֲמֹד הַר סִינַי, 'הוֹפִיעַ
מִיָּהּ פֶּאֶרְן', וְהוֹפִיעַ הוּא מִלְשׁוֹן גִּילּוֹי, שֶׁהִקְבִּי"ה גִּילָה וְהַפְקִיר אֵת

מִתּוֹרֵי לֹא שְׁלוֹם. אָמַר לֹא הַשֵּׁר, לֹא. הוֹסִיף הַחֲסִיד וְשָׁאֵל, וְאֵם הָיִיתָ
מִתּוֹרֵי לֹא שְׁלוֹם, מָה הָיוּ עוֹשִׂים לָךְ. אָמַר לֹא הַשֵּׁר, הָיוּ חוֹתְכִים אֵת
רִאשֵׁי בְּסִיף. אָמַר לֹא הַחֲסִיד, וְהָלֵא דְּבָרִים קָל וְחוֹמֵר, וְמָה אִתָּה
שְׁחִיָּת עוֹמֵד לִפְנֵי מֶלֶךְ בִּשְׁרָ וְדָם, שְׁחִיָּים הוּא כָּאֵן וְמִקֵּר בְּקִבְּרָ, כִּךְ
הִיִּית צָרִיךְ לַהֲדוּר בְּכַבּוּדוֹ, וְלֹא לַהֲחֹזֵר שְׁלוֹם לְאִדָּם אַחֵר בַּעַת
שֶׁאִתָּה עוֹמֵד לִפְנָיו, אֲנִי שְׁחִיָּית עוֹמֵד בְּתַפִּילָה לִפְנֵי מֶלֶךְ מִלְכִּי
הַמִּלְכִּים הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, שְׁהוּא הִי וְנִתְּנָה לָעַד וְלְעוֹלָמִי עוֹלָמִים,
עַל אִתָּה כְּמָה וְכְּמָה שֶׁהִיִּית צָרִיךְ לַהֲדוּר בְּכַבּוּדוֹ, וְלִכֵּן לֹא
הַחֲזַרְתִּי לָךְ שְׁלוֹם. מִיָּד נִתְּנִים אוֹתוֹ הַשֵּׁר, וְנִפְסָר אוֹתוֹ חֲסִיד לְבִיתוֹ
לְשְׁלוֹם.

שִׁנִּינוּ בְּמִשְׁנָה: אָמַרְנוּ נֶחֱשׁ בְּרוּךְ עַל עֲקָבֹה לֹא יִפְסִיק מִתַּפִּילָתוֹ.
הַגְּמָרָא מְבִיאָה חִילּוּק בֵּין נֶחֱשׁ שֶׁלְּעִקְרָב בַּעֲנִין זֶה: אָמַר רַב שְׁשֵׁת, לֹא
שִׁנּוּ שֶׁאֲסוּר לְהַפְסִיק, אֲמַל לִגְבִי נֶחֱשׁ שֶׁאֵינוֹ מוֹכֵן וְעוֹמֵד כָּל כֵּךְ
לִישׁוֹר וְלַהֲדוּק, אֲבָל אִם הִגִּיעַ אֵלָיו עֲקָרָב, פּוֹסֵק מִתַּפִּילָתוֹ, וְנוֹטֵלוֹ
מִרְגְּלוֹ וּמִרְחִיקוֹ, כִּיִּן שֶׁהַעֲקָרָב מוֹכֵן וְעוֹמֵד יוֹתֵר לַעֲקוֹץ בְּכָל שַׁעַת.
לְמַדְנוּ מִדְּבָרֵי רַב שֵׁשֶׁת, שֶׁאֵין דְּרָכּוֹ שֶׁל הַנֶּחֱשׁ לִישׁוֹר כָּל כֵּךְ.
מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: מִיָּתִיבִי, שִׁנִּינוּ בְּבִרְיָתָא, מִי שֶׁרָאוּ אוֹתוֹ שֶׁנִּפְלָ לְגוֹב
(- בּוֹר) שֶׁל אֲרִיזָה, אֵין מְעִידִין עָלָיו שְׁמַת כִּדִּי לַהֲתִיר לֵאשׁוֹתוֹ
לְהִינָשׂא לְאַחֵר, מִפְּנֵי שֶׁיִּתְכַּן שְׁחִיָּתָא לֹא הִיוּ רַעֲבִים, וְלֹא
אֲכָלוּהוּ. אֲבָל אִם נִפְלָ לְחִפְיָה שְׁחִיָּא מִלֵּאָה נֶחֱשָׁים, וְכֵן אִם נִפְלָ
לַחֲפִירָה שְׁחִיָּא מִלֵּאָה עֲקָרָבִים, מְעִידִין עָלָיו שְׁמַת, כִּיִּן שְׁוֹדֵאִי
הָרְגוּהוּ. וּמוֹכַח, שֶׁגַּם הַנֶּחֱשׁ דְּרָכּוֹ לַהֲדוּק בְּכָל שַׁעַת, וְכִיצַד אֲמַר רַב
שֵׁשֶׁת שֶׁאֵין דְּרָךְ הַנֶּחֱשׁ לַהֲדוּק כָּל כֵּךְ. מִתְרַצַּת הַגְּמָרָא: שְׁאֵין תָּהֵם,
בְּבִרְיָתָא, דְּאֵנָּה אִיִּצְטָא מִקֵּץ - שֶׁמִּתּוֹךְ הַדּוּחַק שֶׁדָּחַק אוֹתָם כֹּאשֵׁר
נִפְלָ עֲלֵיהֶם, בּוֹדֵאִי מִזִּיקִים לוֹ וְנוֹשְׁכִים אוֹתוֹ, אֵךְ בְּדֶרֶךְ כָּלֵל אֵינוֹ
עוֹמֵד וּמוֹכֵן לַהֲדוּק כָּל כֵּךְ.

סִכְנָה נוספת שיש להפסיק מתפילה מחמתה: אָמַר רַבִּי יִצְחָק, הִיָּה
עוֹמֵד וּמִתְפַּלֵּל, וְרָאָה שְׁנׁוּרִים כְּנֻגָּו, פּוֹסֵק מִתַּפִּילָתוֹ, כִּיִּן שֶׁהַשּׁוּר
מִסּוֹכֵן לְנֻגָּו. וְרִאִיָּה לְדָבָר, דְּתָנִי רַב אוֹשְׁעִיָּא, מִרְחִיקוֹ - (מִתְרַחֲקִים)
מִשּׁוּר תָּם שֶׁלֹּא הוֹרֵג לְנֻגָּו אִדָּם חֲמִשִּׁים אֲמָה, כִּיִּן שֶׁאֵין
סִכְנָתוֹ גְּדוּלָה כָּל כֵּךְ, וּמִשּׁוּר מוֹעֵד שֶׁכֵּבֵר נֹגַח שֶׁלֹּשׁ פַּעֲמִים,
מִתְרַחֲקִים כְּמֵלֵא עֵינָיו, עַד שֶׁאֵינוֹ רוֹאֵה אוֹתוֹ.

בְּרִיָּיתָא נוספת בענין סכנת השור: תָּנָא מִשְׁמִיתָה דְּרַבִּי מֵאִיר, רִישׁ
תּוֹרָא בְּדִקְוָלָא - גַּם כְּשֶׁרָאשׁוֹ שֶׁל הַשּׁוּר הוּא בְּתוֹךְ הַסֵּל שֶׁל תַּבֵּן
שְׁתוּלִים לוֹ עַל צוּאָרוֹ, כְּלוּמָר, אֵף כְּשֶׁהַשּׁוּר טָרַד בִּאֲכִילָה, מִלֵּק
לְאִנְרָא - עַלֵּה אֵל הַגֵּן, וְשִׁדִּי דְּרָגָא מִתּוֹתָךְ - חֲרוּק אֵת הַסּוּלָם
מִתַּחֲתֶיךָ, כִּדִּי שֶׁלֹּא יוֹכַל הַשּׁוּר לַעֲלוֹת. כְּלוּמָר, הוֹדֵר מִמֶּנּוּ הַרְבֵּה
כִּיִּן שֶׁסִּכְנָתוֹ גְּדוּלָה. מִבְּאֵר הַגְּמָרָא: אָמַר שְׁמוּעִים, תָּנִי מִלֵּי בִּשְׁוֹר
שְׁחִיר שְׁהוּא מִסּוֹכֵן יוֹתֵר, וְכִיּוֹמִי נִיָּסָה, שֶׁהָאֵרֶץ מִלֵּאָה דְּשִׁאִים
לֵאחֹר יָמֵי הַחֲרוּף שֶׁלֹּא הִיוּ דְּשִׁאִים, מִפְּנֵי שְׁבִימִים אֵלֶּה הַשָּׁשָׁן
מִיָּדָה לֹא בֵּין קֶרְנֵי, כְּלוּמָר, שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁהָאֵרֶץ נִתְּמַלֵּא דְּשִׁאִים הוּא
שְׁמָה, וְנִכְסֵב בּוֹ יֵצֵר הָרַע וְנוֹגַח.

אֲגַב שֶׁהַזִּכְרָה סִכְנַת הַנֶּחֱשָׁים, מְבִיאָה הַגְּמָרָא מַעֲשֶׂה בַּעֲנִין זֶה: תָּנִי
רַבֵּנּוּ, מַעֲשֶׂה בְּמִקְוֵם אַחֵר, שְׁחִיָּה שֶׁם עָרֹד - בַּעַל דִּי הָבָא מִן הַנֶּחֱשׁ
וְהַצֵּב, וְהוּא מִסּוֹכֵן מֵאֹד, וְהָיָה מוֹיֵק אֵת הַבְּרִיּוֹת. כָּאֵן הוֹדִיעֵנוּ לוֹ
לְרַבִּי תַּיִנָּא בֶּן דּוּסָא. אָמַר לָהֶם רַבִּי תַּיִנָּא בֶּן דּוּסָא, תְּרָאֵי אֵין אֵת
חֹרִי שְׁהוּא יוֹצֵא מִשָּׁם. תְּרָאוּהוּ אֵת חֹרִי, נִתֵּן רַבִּי תַּיִנָּא בֶּן דּוּסָא
אֵת עֲקָבֹה עַל פִּי הַחֹרִי, וְיָצֵא הָעֶרְוֹד וְנִשְׁכּוּ, וְכֵת אוֹתוֹ עָרֹד, וְרַבִּי
תַּיִנָּא בֶּן דּוּסָא לֹא נִיּוּק. נִתְּלוּ רַבִּי תַּיִנָּא בֶּן דּוּסָא לַעֲרֹד הַמֵּת עַל
בְּתָפוֹ, וְהִבְיֹא לְבֵית הַמִּדְרָשׁ לַהֲרָאוֹת לְתַלְמִידֵים, וְכִךְ אָמַר לָהֶם,
רָאוּ בְּנֵי, אֵין הָעָרֹד מִמִּית, אֲמַל הַחֲטָא הוּא שְׁמִמִּית. כֹּאשֵׁר אֵין
לְאִדָּם חֲטָא, גַּם נִשְׁכַּת הָעֶרְוֹד אֵינָה יוֹכֵלָה לַהֲרוֹג אוֹתוֹ, כְּמוֹ שֶׁהִיָּה
אֵצֶל רַבִּי תַּיִנָּא בֶּן דּוּסָא, וְאֵם הָאִדָּם מִתּ מִנְשִׁיכַת הָעֶרְוֹד אֵין זֶה
אֵלֶּא מִחֲמַת חֲטָאוֹ. בְּאוֹתָהּ שְׁעָה אָמְרוּ, אֵין לוֹ לְאִדָּם שְׁפָעַע בּוֹ עָרֹד,
וְאֵין לוֹ לַעֲרֹד שְׁפָעַע בּוֹ רַבִּי תַּיִנָּא בֶּן דּוּסָא.

משנה

משנתנו מבארת באלו מקומות מוסיפים את ההזכרות שבתפילת

ברכות. פרק חמישי – אין עומדין דף לג עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רלג
רש"י
תוספות

אבל עקרב פוסק. ונטולו לפי שהעקרב מסוכן לעקרץ יותר משנחש מוכן לישוך: אין מעידין עליו. לומר לאשתו מת בעלץ להחירה לינשא פעמים שאין האריות רעבים ואין אוכלין אותה: נחשים ועקרבים. או זה או זה מעידים עליו שמת אלמא מועד הנחש לישוך: אנב איצטא. כשנפל עליהם ודחקם הויקדו: שור תם. שלא נגח אדם: מועד. שנגח ג' פעמים: ברקולא. סל שתולין בו תבן בראשו ואוכל: ושדי דרגא. לאו דוקא אלא כלומר חודר ממנו הרבה: כיזמי ניסן. מתוך שעברו ימי הסתיו שהארץ יבשה ועבשיו רואה אותה מלאה דשאים וזה דעתו עליו ונכנס בו יצר הרע: ערוד. מן הנחש הנצב בא שנוקק זה עם זה ויצא משניהם ערוד: את חורו. שהוא יוצא משם: ומת הערוד. מצאתי בה"ג אמרי במערבא כשהערוד נושך את האדם אם הערוד קודם למים מת האדם

אבל עקרב פוסק. בירושלמי קאמר דאם היה נחש מרתיע לבא כנגדו פוסק לפי שבא כנגדו בכעס מתכוין לחיוקו ומיחו לא מצוין אם פסק שיחזור לראש מנדלא קאמר ואם פסק חוזר לראש אבל לתחלת ברכה מיהא יחזור ואם טעה בג' ראשונות או בג' אחרונות חוזר לתחלת הג' באבות בראשונות ובעבודה באחרונות כדאמרין לקמן בפרקין (דף לד.). אמר

מחזיר לו א"ל לאו ואם היית מחזיר לו מה היו עושים לך א"ל היו חותכים את ראשי בסייף א"ל והלא דברים ק"ו ומה אתה שהיית עומד לפני מלך בשר ודם שהיוס פאן ומחר בפקר פד אני שהיית עומד לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה שהוא חי וקיים לעד ולעולמי עולמים על אחת כמה וכמה מיד נתפיים אותו חשר ונפטר אותו חסיד לביתו לשלום: אפי' נחש פרוץ על עקבו לא

יפסיק: אמר רב ששת לא שנו אלא נחש אבל עקרב פוסק מיתבי נפל לגוב אריות אין מעידין עליו שמת נפל לחפירה מלאה נחשים ועקרבים מעידין עליו שמת שאני התם דאנב איצטא מזקי א"ר יצחק ראה שוורים פוסק דתני רב אישעיא מרחיקין משור תם חמשים אמה ומשור מועד כמלא עיניו הנא משמיה דר' מאיר ריש תורא בדקולא סליק לאנגרא ושדי דרגא מתותוד אמר שמואל הני מילי בשור ששור וביזמי ניסן מפני שהשטן מרוד לו בין קרניו ת"ר מעשה במקום אחד שהיה ערוד והיה מויק את הכרית באו והודיעו לו לך חנינא בן דוסא אמר להם הראו לי את חורו הראוהו את חורו נתן עקבו על פי החור יצא ונשכו וכת אותו ערוד נטלו על כתפו והביאו לבית המדרש אמר להם ראו בני אין ערוד ממות אלא החטא ממות באותה שעה אמרו אזי לו לאדם שפגע בו ערוד ואזי לו לערוד שפגע בו ר' חנינא בן דוסא: מתני' מוזכרין גבורות גשמים בתחית המתים ושאלה בברכת השנים והבדלה בחזן הדעת ר"ע אמר

אומרה ברכה רביעית בפני עצמה רבי אליעזר אומר בהודאה: גמ' מוזכרין גבורות גשמים מאי טעמא אמר רב יוסף מתוך ששקולה בתחית המתים לפיכך קבעה בתחית המתים ושאלה בברכת השנים מאי טעמא אמר רב יוסף מתוך שהיא פרנסה לפיכך קבעה בברכת פרנסה הבדלה בחזן הדעת מ"ט א"ר יוסף מתוך שהיא חכמה קבעה בברכת חכמה ורפנן אמרי מתוך שהיא חול לפיכך קבעה בברכת חול א"ר אמי גדולה דעה שנתנה בתחלת ברכה של חול וא"ר אמי גדולה דעה שנתנה בין שתי אותיות שנאמר פי אל דעות ה' וכל מי שאין בו דעה אסור לרחם עליו שנאמר פי לא עם בינות הוא על כן לא ירחמנו עושהו אמר רבי אלעזר גדול מקדש שנתן בין ב' אותיות שנאמר פעלת ה' מקדש ה' וא"ר אלעזר כל אדם שיש בו דעה פאילו נבנה בית המקדש בימיו דעה נתנה בין שתי אותיות מקדש נתן בין שתי אותיות מתקף לה רב אחא קרחינא אלא מעתה גדולה נקמה שנתנה בין שתי אותיות שנאמר אל נקמות ה' אמר ליה אין במילתה מיהא גדולה היא והיינו דאמר עולא שתי נקמות הללו למה אחת לטובה ואחת לרעה לטובה דכתיב הופיע מחר פארן לרעה דכתיב אל נקמות ה' אל נקמות הופיע: רבי עקיבא אומר אומרה ברכה רביעית כו': א"ל רב שמן בר אבא לך יוחנן מכדי אנשי פנסת הגדולה תקנו להם לישראל ברכות ותפלות קדושות והבדלות נחזי היכן תקנו א"ל בתחלה קבעה בתפלה העשירו קבעה על הפוס הענו חזרו וקבעה בתפלה והם אמרו המכביל בתפלה צריך שיבדיל על הכוס איתמר נמי אמר ר' חייא בר אבא אמר רבי יוחנן אנשי פנסת הגדולה תקנו להם לישראל ברכות ותפלות קדושות והבדלות בתחלה קבעה בתפלה העשירו קבעה על הפוס חזרו והענו קבעה בתפלה והם אמרו המכביל בתפלה צריך שיבדיל על הפוס איתמר נמי רבה ורב יוסף דאמרי תרויהו המכביל בתפלה צריך שיבדיל על הפוס אמר רבא ומוחבנין אישמעתינן טעה ולא הזכיר גבורות גשמים בתחית המתים ושאלה בברכת השנים מחזירין אותו והבדלה בחזן הדעת אין מחזירין אותו מפני שיכול לאומרה על הפוס לא תימא מפני שיכול לאומרה על הפוס אלא אימא מפני שאומרה על הפוס איתמר נמי אמר רבי גימין בר יפת שאל ר' יוסי את ר' יוחנן בצידן ואמרי לה ר' שמעון בן יעקב דמן צור את ר' יוחנן ואנא שמעית המכביל בתפלה צריך שיבדיל על הפוס או לא ואמר ליה צריך שיבדיל על הפוס איבעיא להו המכביל על הפוס מהו שיבדיל בתפלה אמר רב נחמן בר יצחק קל וחומר מתפלה ומה תפלה דעיקר תקנתא היא אמרי המכביל בתפלה צריך שיבדיל על הפוס המכביל על הפוס ואלו הבדיל בזה ובזה ינחו לו ברכות על ראשו הא גופא קשיא אמרת המכביל בתפלה משופח יותר ממי שיבדיל על הפוס אלא תפלה לחודה סגי והדר תני אם הבדיל בזה ובזה ינחו לו ברכות על ראשו וכיון דנפיק ליה בתרא אפטר והוויא ברכה שאינה צריכה ואמר רב ואיתימא ר"ל ואמרי לה ר' יוחנן ור"ל דאמרי תרויהו כל המכבד ברכה שאינה צריכה עובר משום לא תשא אלא אימא הכי אם הבדיל בזה ובזה ינחו לו ברכות על ראשו בעא מיניה רב חסדא מרב ששת טעה בזה ובזה מהו אמר ליה טעה בזה ובזה חוזר לראש

הלכתא מאי. המבדיל בתפילה צריך שיבדיל על הכוס או לא: ביום טוב שחל להיות אחר השבת. שאין מתפללין אתה חנוך ה"ג הלכה מכלל דפליגי ולא פליגי הוא פליגי רבנן אימר דפליגי רבנן בשאר ימות השנה ב"ש שחל להיות אחר השבת מי פליגי והא פליגי ר"ע אטו כל השנה מי עבדינן כר"ע דהשתא נעביד וכו', והכי פריך א"ל רבי זירא ג] הלכה מכלל דפליגי בתמימה ופריך הגמרא ולא

פליגי והא פליגי רבנן וכו': והא פליגי ר' עקיבא. 1
לומר רבבה רביעית לעצמה ואצטרי' למימר 2
הלכה כר"א לאפוקי מדר"ע: אטו כל השנה 3
כולה מי עבדינן כר"ע דהשתא נעביד כותיה. 4
דאצטריך למימר הלכה כר"א: הלכה. מ"ד 5
הלכה דרשינן לה בפרקין ומ"ד מטין מדרש לא 6
דרשינן ברבים אבל אורווי מורוין ליחד לעשות 7
כר"א ב"ש שחל להיות בא' בשבת ומ"ד נראין 8
אורווי נמי לא מורוין ואי עביד לא מהדרין 9
עובדא: מורוים. חכמים לר"א ב"ש שחל להיות 10
אחר השבת: נקוט דר' חייא בר אבא בידך. 11
שדא מדרקד בלשון רבו וקובע בו סימנים שלא 12
יתחלק לו נראין במטין או במודים: כרחבא. 13
שדא מדרקד בלשון רבו ואומר טטיו כפול היה 14
ואע"פ שבלשון משנה קורוהו אצטבא בפסחים 15
ובסוכה עג גב האצטבא הוא דקדק בלשון 16
ולא אמר אצטבא כפולה היתה יש פותרין הא 17
דרחבא מדאמר ר' יהודה דדייק ספיקי דרבוותיה 18
אי מדרבי יהודה אי מדרב יהודה וקשיא לי בגוה 19
טובא חדא דרחבא לא ראה רבי יהודה מימיו 20
לא רבי יהודה רבבי אלעאי ולא ר' יהודה 21
נשיאה ועוד כולוהו אמוראי נמי דייקו לומר דבר 22
בשם אמורו ועוד ליכא למימר מהא דייק 23
לישנא דשמעתא אלא ספיקי דרבוותא: פטיו 24

דמרה שפיר כרחבא דפומבדיתא דאמר רחבא אמר ר' יהודה הר הכית סטיו כפול 25
היה והיה סטיו לפנים מסטיו אמר רב יוסף אגא לא האי ידענא ולא האי ידענא אלא מדרב 26
מרגניתא כבבל ותודיענו ה' אלהינו את משפטי צדקך ותלמדנו לעשות חסד רצונך ותנהילנו זמני ששון וחגי נדבה ותורישנו 27
קדושת שבת וכבוד מועד וחגיגת הרגל בין קדושת שבת לקדושת יום טוב הבדלת ואת יום השביעי מ'ששת ימי המעשה 28
קדושת הבדלת וקדושת את עמך ישראל בקדושתך ותתן לנו וכו': מתני' האומר על קן צפור יגיעו רחמיך ועל טוב יזכר 29
שמוך מודים מודים משתקין אותו: גמ' בשלמא מודים מודים משתקין אותו משום דמחייו פשתי רשויות ועל טוב יזכר 30
שמוך נמי משמע על הטובה ולא על הרעה ותנן חייב אדם לברך על הרעה פשם שמברך על הטובה אלא על קן צפור 31
יגיעו רחמיך מ"ט פליגי בה תרי אמוראי במערכא רבי יוסי בר אבין ורבי יוסי בר זבדא חד אמר מפני שמטיל קנאה 32
במעשה בראשית וחד אמר מפני שעושה מדותיו של הקדוש ברוך הוא רחמים ואינן אלא גזרות ההוא דנחיות קמיה דרבה 33
ואמר אתה חסד על קן צפור אתה חוס ורחם עלינו אמר רבה פמה ידע האי צורבא מרבנן לרצוני למריה א"ל אפי 34
והא משתקין אותו תנן ורבה נמי לחדתי לאבוי הוא דבקי ההוא דנחיות קמיה דר' חנינא אמר האל הגדול הגבור והנורא 35
והאדיר והעוז והיוראי החזק והאמיץ והנודא והנכבד המתין לו עד דסיים כי סיים א"ל סיימתינהו לכוליהו שכיחי דמרך 36
למה לי כולי האי אגן תני תלת דאמרינן אי לאו דאמרינהו משה רבינו באריותא ואתו אנשי כנסת הגדולה ותקנינהו 37
בתפלה לא הוינן יכולין למימר להו ואת אמרת כולי האי ואולת מישל למלה בשר ודם שקיו לו אלף אלפים דיגרי וזה 38
והיו מקלסין אותו בשל כסף והלא גנאי הוא לו: ואמר רבי חנינא הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים שנאמר ועתה 39
ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה אטו יראת שמים מילתא זומרתא היא והא"ר חנינא משום ר' שמעון בן 40
יוחי אין לו להקב"ה בבית גנזיו אלא אוצר של יראת שמים שנאמר יראת ה' היא אוצרו אין לגבי משה מילתא זומרתא 41
היא דאמר ר' חנינא מישל לאדם שמבקשים ממנו כלי גדול ויש לו דומה עליו ככלי קטן קטן ואין לו דומה עליו ככלי 42
גדול: מודים מודים משתקין אותו: אמר ר' זירא כל האומר שמע שמע פאומר מודים מודים דמי מיתבי הקורא את 43
שמע וכפלה הרי זה מגונה מגונה הוא דהוי שתוקי לא משתקין ליה לא קשיא הא דאמר מילתא מילתא ותני לה והא 44
דאמר פסוקא פסוקא ותני ליה רב פפא לאבוי ודילמא מעיקרא לא פוון דעתיה ולכפוף פוון דעתיה אמר ליה 45

כפול. אצטבאות זו לפנים מזו בהיקף עגול לישב שם: לא האי ידענא כו'. לא נראין ולא 30
מודים ולא מטין: ותודיענו. לומר במקום ותתן לנו ולנשגינך בין קדושת שבת לקדושת 31
יום טוב הבדלת וקדושת את עמך ישראל בקדושתך יאמר ותתן לנו ה' אלהינו מועדים 32
לשמחה וכו' ומסיים מקדש ישראל והזמנים: מתני' האומר בתפלה: על קן צפור 33
יגיעו רחמיך. אנשים שהיו מראים עצמם 34

כמתכוונים להעמיק בלשון תחנונים ואומרים 35
רוחם ותנו אתה ועל קן צפור רחמיך 36
שאמרת לשלח את האם או שאומר על טוב 37
שאתה עושה לנו יזכר שמך או שאומר מודים 38
מודים משתקין אותו: גמ' שטטיל קנאה. לומר 39
על אלה חס ולא על שאר בריותיה: מרותיה. 40
מצותיה והוא לא לרחמם עשה אלא להטיל על 41
ישראל חקי גזרותיו להודיע שהם עבדיו ושומרי 42
מצותיו וגזרות חוקותיו אי ברבוי שיש לשטן 43
ולגוים להשיב עליהם ולומר מה צורך במצה 44
זה: ורבה נמי לחדוהי לאבוי הוא דבקי. ששיב לו 45
מה שהשיב: אי לאו דאמרינהו משה. האל 46
הגדול הגבור והנורא אשר לא ישא פנים ולא 47
יקח שוחד (דברים י) ותקנינהו בתפלה. 48
כשהתפלל עזרא על מעל הגולה בספר עזרא 49
(נחמיה ט): הכל בידי שמים. כל הבא על האל 50
ביד הקב"ה כגון ארוך קצר עני עשיר חכם שוטה 51
לבן שחור הכל בידי שמים הוא אבל צדיק ורשע 52
אינו בא על ידי שמים את זו מסר בידו של אדם 53
ותנן לפנינו שני דרכים והוא יבחר לו יראת 54
שמים: מילתא מילתא ותני לה. כל תיבה ותיבה 55
חזר ושונה מגונה הוי שתוקי לא משתקין ליה 56
שאין זה דומה למקבל עליו שתי מלכויות אלא 57
למתלוצץ אמר פסוק שלם ותני ליה משתקין 58
ליה דמחוי כשתי רשויות 59

חברותא

הוא יוסף אגא לא האי ידענא ולא האי ידענא אלא מדרב 30
מרגניתא כבבל ותודיענו ה' אלהינו את משפטי צדקך ותלמדנו לעשות חסד רצונך ותנהילנו זמני ששון וחגי נדבה ותורישנו 31
קדושת שבת וכבוד מועד וחגיגת הרגל בין קדושת שבת לקדושת יום טוב הבדלת ואת יום השביעי מ'ששת ימי המעשה 32
קדושת הבדלת וקדושת את עמך ישראל בקדושתך ותתן לנו וכו': מתני' האומר על קן צפור יגיעו רחמיך ועל טוב יזכר 33
שמוך מודים מודים משתקין אותו: גמ' בשלמא מודים מודים משתקין אותו משום דמחייו פשתי רשויות ועל טוב יזכר 34
שמוך נמי משמע על הטובה ולא על הרעה ותנן חייב אדם לברך על הרעה פשם שמברך על הטובה אלא על קן צפור 35
יגיעו רחמיך מ"ט פליגי בה תרי אמוראי במערכא רבי יוסי בר אבין ורבי יוסי בר זבדא חד אמר מפני שמטיל קנאה 36
במעשה בראשית וחד אמר מפני שעושה מדותיו של הקדוש ברוך הוא רחמים ואינן אלא גזרות ההוא דנחיות קמיה דרבה 37
ואמר אתה חסד על קן צפור אתה חוס ורחם עלינו אמר רבה פמה ידע האי צורבא מרבנן לרצוני למריה א"ל אפי 38
והא משתקין אותו תנן ורבה נמי לחדתי לאבוי הוא דבקי ההוא דנחיות קמיה דר' חנינא אמר האל הגדול הגבור והנורא 39
והאדיר והעוז והיוראי החזק והאמיץ והנודא והנכבד המתין לו עד דסיים כי סיים א"ל סיימתינהו לכוליהו שכיחי דמרך 40
למה לי כולי האי אגן תני תלת דאמרינן אי לאו דאמרינהו משה רבינו באריותא ואתו אנשי כנסת הגדולה ותקנינהו 41
בתפלה לא הוינן יכולין למימר להו ואת אמרת כולי האי ואולת מישל למלה בשר ודם שקיו לו אלף אלפים דיגרי וזה 42
והיו מקלסין אותו בשל כסף והלא גנאי הוא לו: ואמר רבי חנינא הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים שנאמר ועתה 43
ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה אטו יראת שמים מילתא זומרתא היא והא"ר חנינא משום ר' שמעון בן 44
יוחי אין לו להקב"ה בבית גנזיו אלא אוצר של יראת שמים שנאמר יראת ה' היא אוצרו אין לגבי משה מילתא זומרתא 45
היא דאמר ר' חנינא מישל לאדם שמבקשים ממנו כלי גדול ויש לו דומה עליו ככלי קטן קטן ואין לו דומה עליו ככלי 46
גדול: מודים מודים משתקין אותו: אמר ר' זירא כל האומר שמע שמע פאומר מודים מודים דמי מיתבי הקורא את 47
שמע וכפלה הרי זה מגונה מגונה הוא דהוי שתוקי לא משתקין ליה לא קשיא הא דאמר מילתא מילתא ותני לה והא 48
דאמר פסוקא פסוקא ותני ליה רב פפא לאבוי ודילמא מעיקרא לא פוון דעתיה ולכפוף פוון דעתיה אמר ליה 49

חברותא

ברכות – דף לג עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עזו והדר" (ליום רביעי) רלה

עקיבא.

לאחר שביארה הגמרא את תמיהת רבי זירא, היא מביאה את תשובתו של רבי חייה בר אבין: אָמַר לִיה רבי חייה בר אבין לרבי זירא, אכן חכמים לא נחלקו על רבי אליעזר, ומכל מקום אמרתי בלשון 'הלכה', משום שיש דעה הסוברת שלא 'הלכה' אָתְמַר אֱלָא 'מִטְעִין' אָתְמַר – שלא נאמרה שמועה זו בלשון 'הלכה' כרבי אליעזר, אלא בלשון 'מטעין' וכמוכא בסמוך. שמטיע את ההוראה כרבי אליעזר, ולכן נקטין לשון 'הלכה' להשמיע שאין לומר 'מטעין'. והחילוק בין 'הלכה' ל'מטעין', שאם נאמרה השמועה בלשון 'הלכה' כרבי אליעזר, הרי זו הלכה ברורה ומוריס כן ברבים, אך אם נאמר רק 'מטעין' כרבי אליעזר, אין דורשים הלכה זו ברבים, ורק אם בא אחד לפנינו לשאול, מוריס לו לנהוג כן.

הגמרא מביאה היכן מצאנו שהלכה זו נאמרה בלשון 'מטעין': דְאָתְמַר, רַבִּי יִצְחָק בַּר אֲבָדִימִי אָמַר מִשּׁוּם רַבִּינִי, הִלְכָּה כְרִבִּי אֲלִיעֶזֶר בְּמוֹצָאֵי שַׁבַּת שַׁחַל בְּיוֹם טוֹב. וְאָמַר לָהּ – וַיֵּשׁ שְׁאִמְרוּ שְׁמוּעָה זו בְּלִשׁוֹן אַחֶרֶת, מִטְעִין וּמְכַרְעִים אֶת הַהִלְכָּה כֵּן, וְכֵן מוֹרִים לִיחִיד הָבָא לִשְׁאוֹל, אֲבָל אֵין זו הִלְכָּה פְּסוּקָה לְדִרְשָׁה בְּרַבִּים. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, מוֹדִים חֲכָמִים לְרַבִּי אֲלִיעֶזֶר לִגְבִּי מוֹצָאֵי שַׁבַּת שַׁחַל בְּיוֹם טוֹב, וְאֵין בּוֹה מַחְלֻקָּת כָּלָל. וְרַבִּי חִיָּיא בַּר אֲבָא אָמַר בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן, נִרְאִין דְּבַרִּי רַבִּי אֲלִיעֶזֶר לִגְבִּי מוֹצָאֵי שַׁבַּת שַׁחַל בְּיוֹם טוֹב, אֲבָל אֵין בּוֹה הִכְרַעָה גְּמוּרָה לְהִלְכָּה, וְגַם לִיחִיד אֵין מוֹרִים לַעֲשׂוֹת כֵּן, אֲלָא שְׁאֵם עֲשֶׂה כֵּן אֵין מַחְזִירִים אוֹתוֹ.

מציינו שתי שיטות בדבר רבי יוחנן, האם הוא אמר לשון 'מודים' או לשון 'נראין'. עתה רבי זירא מפרש דעתו, באיזו לשון אמר רבי יוחנן: אָמַר רַבִּי זִירָא, נִקְטָם אֶת שִׁיתּוֹ דְּרַבִּי חִיָּיא בַּר אֲבָא בִּידָהּ, שְׁאִמְר 'נראין', משום דְּרִידִין וְנִמְר שְׁמַעְתָּא מִפּוֹמָא דְּמִרָה שְׁפִיר – שִׁמְדִּקְדָּה וּמִקְבָּל אֶת הַשְּׁמוּעָה מִפִּי בַּעַל הַשְּׁמוּעָה הֵיטָב, וְקוֹבַע סִימָנִים בְּלִשׁוֹן רַבּוֹ שְׁלֹא יִתְחַלֵּף לוֹ 'נראין' ב'מטעין' או ב'מודים', כְּמָר רַחֲבָא דְּפִימְבְּרִיתָא – חֲכָם וְשִׁמּוֹ רַחֲבָא הֵגֵר בַּעֲרִי פּוֹמְבְּרִיתָא, שְׁהִיָּה מִדְּקִדָּה מֵאוֹד בְּדַבְּרֵי רַבּוֹ, דְּאָמַר רַחֲבָא, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, הֵרַבְּתִּי מִטְעִין – אֲצַטְבֵּא בְּפִילָה, כְּלוּמָר, שְׁתִּי אֲצַטְבֵּאֹת הַמִּיּוּעֲדוֹת לִישִׁיבָה הִיוּ בְּהֵרַבְּתִי בְּהִיקָף עֵגוּל סָבִיב, וְהָיָה מִטְעִין לְפָנִים מִטְעִין – אֲצַטְבֵּא אַחַת הִיתָה מְקִיפָה אֶת הָאֲצַטְבֵּא אַחֶרֶת. וְאָף עַל פִּי שֶׁבְּלִשׁוֹן הַמִּשְׁנָה נִקְרָא סְטִיז זֶה 'אֲצַטְבֵּא', הַקְפִּיד רַחֲבָא לִזְמַר 'מטעין' בְּלִשׁוֹן רַבּוֹ.

הגמרא מביאה דעה שיש לנהוג כחכמים: אָמַר רַב יוֹסֵף, אֲנִיא לֹא הָאֵי יְדַעְנָא וְלֹא הָאֵי יְדַעְנָא – אֲנִי אֵינִי יוֹדֵעַ לֹא אֶת דְּבַרִּי זֶה וְלֹא אֶת דְּבַרִּי זֶה, בֵּין אֲלוֹ שְׁחִיבֵינוּ כְּרִבִּי אֲלִיעֶזֶר בְּלִשׁוֹן 'מטעין' או 'מודים', וּבֵין אֲלוֹ שְׁאִמְרוּ שְׁנֵרֵאֵין דְּבַרִּי, אֱלָא רַק מְדַבְּרִיהֶם דְּרַבִּי וְשִׁמּוּאֵל דְּעֵנָא, דְּתִקְנִי לִן מִרְגְּנִיתָא בְּבָבֶל – שְׁתִּקְנוּ לֵנוּ מִרְגְּלִית בְּבָבֶל, כְּלוּמָר, שְׁתִּקְנוּ לֵנוּ תְּקֵנָה חֲבִיבָה בַּעֲנִין הַבְּדִלָה בְּמוֹצָאֵי שַׁבַּת שַׁחַל בְּיוֹם טוֹב, וְהִיא, לִזְמַר בְּבִרְכָּה הָאֲמִצְעִית קוֹדֵם שִׁמְתַּחֲלִי וְתַתֵּן לֵנוּ 'וְתוֹדִיעֵנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ אֶת מִשְׁפָּטֵי צִדְקָה, וְתִלְמִדֵנוּ לַעֲשׂוֹת חֲסִדִּי רְצוֹנָה, וְתִנְחַלְתֵּנוּ וְנִמְנִי שִׁשּׁוֹן וְחִנִּי נִדְבָה, וְתוֹדִיעֵנוּ קְדוּשַׁת שְׁכֶת וּבְכוּד מוֹעֵד וְחִנּוּגַת הֶרְגֵּל, בֵּין קְדוּשַׁת שְׁכֶת לְקְדוּשַׁת יוֹם טוֹב הַבְּדִלָה, וְאֵת יוֹם הַשְּׁבִיעִי מִשְׁשַׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה קְדוּשָׁה, הַבְּדִלָה וְקְדוּשַׁת אֶת עַמּוֹךְ יִשְׂרָאֵל בְּקְדוּשַׁתְךָ, וְלֹאֲחֵר מִכֵּן מִמְּשִׁיךְ אֶת הַבְּרַכָּה הָאֲמִצְעִית 'וְתַתֵּן לֵנוּ' וכו'.

משנה

משנתנו ממשיכה לעסוק בהלכות תפילה, ומפרטת כמה דברים שאין לאומרים בתפילה. האומרים בתפילה, עַל כֵּן צָפוּר וְיַעֲרִי רַחֲמִיךָ – רַחוּם וְחַנוּן אַתָּה, וְכָל כֵּךְ גְּדוּלִים רַחֲמִיךָ, עַד שֶׁהֵם מְגִיעִים עַל צָפוּר, שְׁצִיּוֹת לְשַׁלַּח אֶת הָאֵם קוֹדֵם נְטִילַת הָאֲפֻרָּחוֹת אוּ הַבִּיצִים, וְכֵן הָאוֹמֵר בְּתַפִּילָתוֹ עַל הַטּוֹב שֶׁאֵתָה עוֹשֶׂה לֵנוּ יִכְבַּר שְׁמֶךָ לְהַלְלֶךָ, אוּ שְׁכּוּפֵל וְאוֹמֵר בְּבִרְכַּת הַהוּדָאָה מוֹדִים מוֹדִים, בְּכָל אֲלוֹ מִשְׁתַּחֲוִי אוֹתוֹ, עַל שְׁאוֹמֵר שְׁלֹא כְּהוֹגֵן.

הגמרא דנה להלכה, האם המבדיל בתפילה צריך להבדיל גם על הכוס: אָמַר לִיה רַבִּינָא לְרַבָּא, הִלְכָּתָא מָא, הָאֵם הַמְבְּדִיל בְּתַפִּילָה צָרִיךְ לְהַבְדִּיל גַּם עַל הַכּוֹס אוּ לֹא. אָמַר לִיה רַבִּינָא, דִּין הַהַבְדִּלָה הוּא כִּי – כְּמוֹן קִדּוּשׁ, מָה לִּגְבִּי קִדּוּשׁ, אָף עַל גַּב דְּמִקְדָּשׁ בְּצִלּוּתָא – בְּתַפִּילָה, שְׁאוֹמֵר 'אַתָּה קְדִשְׁתָּ אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי', מִכָּל מְקוֹם מִקְדָּשׁ גַּם אֲבָסָא – עַל הַכּוֹס, אָף לִגְבִּי הַבְּדִלָה נִמִּי, אָף עַל גַּב דְּמִבְּדִיל בְּצִלּוּתָא – בְּתַפִּילָה, מִכָּל מְקוֹם מִבְּדִיל גַּם אֲבָסָא – עַל הַכּוֹס.

שנינו במשנתנו, רַבִּי אֲלִיעֶזֶר אָמַר, אוֹמְרִים אֶת הַהַבְדִּלָה בְּמוֹצָאֵי שַׁבַּת בְּחוֹץ, וְלֹא כְּחֲכָמִים שִׁישׁ לֹאֲמָרֵהּ בְּחוֹנֵן הַדַּעַת, וְלֹא כְּרַבִּי עַקִּיבָא שְׁאוֹמְרָה בְּרַכָּה רַבִּיעִית בְּפִנִּי עֲצֻמָּה.

אף במוצאי שבת שחל ביום טוב, יש לומר הבדלה בין קדושת שבת לקדושת יום טוב. אך כיון שבתפילת יום טוב אין אוֹמְרִים בְּרַכַּת 'חֲנוּן הַדַּעַת', דְּנָה הַגְּמָרָא הֵיכֵן אוֹמְרִים אֶת הַהַבְדִּלָה: רַבִּי יוֹרְאָה רַבִּינָא וְרֹכֵב עַל חֲמוֹרָה, הָיוּ קָא שְׁקִיל וְאִוִּיל רַבִּי חִיָּיא בַּר אֲבָין בְּתַרִּי – וְהִיא רַבִּי חִיָּיא בַּר אֲבָין מִהַלֵּךְ אַחֲרָיו. אָמַר לִיה רַבִּי זִירָא לְרַבִּי חִיָּיא בַּר אֲבָין, וְדָא דְּאָמְרִיתוּ – הָאֵם אִמַּת הַדְּבַר שְׁאִמְרָתָם מִשְׁמִיָּה דְּרַבִּי יוֹחָנָן, הִלְכָּה כְּרַבִּי אֲלִיעֶזֶר שְׁאוֹמְרִים אֶת הַהַבְדִּלָה בְּהוּדָאָה, בְּיוֹם טוֹב שְׁחָל לְהִיּוֹת מִיד לְאַחַר הַשְּׁכֶת, כִּיּוֹן שְׁאֵין אוֹמְרִים בְּיוֹם טוֹב בְּרַכַּת 'חֲנוּן הַדַּעַת', וְאִי אֲפֻשֶׁר לִקְיִים אֶת דַּעַת חֲכָמִים וְשִׁהֲלַכְהָ מִמּוֹתָם. אָמַר לִיה רַבִּי חִיָּיא בַּר אֲבָין לְרַבִּי זִירָא, אֵין – אֲבָן, כֵּךְ אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שְׁבַמּוֹצָאֵי שַׁבַּת שַׁחַל בְּיוֹם טוֹב שִׁישׁ לַעֲשׂוֹת כְּרַבִּי אֲלִיעֶזֶר. הַקְּשָׁה רַבִּי זִירָא עַל לִשְׁוֹן שֶׁל רַבִּי חִיָּיא בַּר אֲבָין, 'הִלְכָּה' מִכָּל הַפְּלִיגִי – מִהַלְשׁוֹן שְׁאִמְרָת 'הִלְכָּה' כְּרַבִּי אֲלִיעֶזֶר בְּיוֹם טוֹב שַׁחַל לְהִיּוֹת אַחֵר הַשַּׁבַּת' מִשְׁמַע שִׁישׁ בּוֹה מַחְלֻקָּת, וְצָרִיךְ לְהַכְרִיעַ כְּרַבִּי אֲלִיעֶזֶר, אֵךְ הֵלֵא אֵין בּוֹה מַחְלֻקָּת, אֲלָא לְדַעַת כּוֹלָם אוֹמְרִים אֶת הַהַבְדִּלָה בְּהוּדָאָה.

הגמרא מקשה על רבי זירא שאמר שאין בזה מחלוקת: וְלֹא פְּלִיגִי – וְכִי אֵין בּוֹה מַחְלֻקָּת, וְהָאֵין פְּלִיגִי רַבִּינִי בְּמִשְׁנַתָּנוּ עַל רַבִּי אֲלִיעֶזֶר, וְשְׁאֵין לְאוֹמְרָה בְּהוּדָאָה. מִתְּרַצָּה הַגְּמָרָא: אָמַר רַבִּי פְּלִיגִי רַבִּינִי – כָּל מָה שִׁישׁ לֵךְ לִזְמַר שְׁנַחֲלֻקָּת חֲכָמִים עַל רַבִּי אֲלִיעֶזֶר, זֶהוּ בְּשִׁאֵר יְמוֹת הַשָּׁנָה, כִּשְׁחַל מוֹצָאֵי שַׁבַּת בַּחוּל, שְׁכִיּוֹן שְׁאוֹמְרִים בְּתַפִּילָה 'חֲנוּן הַדַּעַת', לְכֵן אִמְרוּ חֲכָמִים שִׁיִּאֲמָרוּ בֵּה אֶת הַהַבְדִּלָה, אֲבָל בְּיוֹם טוֹב שְׁחָל לְהִיּוֹת אַחֵר הַשְּׁכֶת, שְׁאֵין אוֹמְרִים 'חֲנוּן הַדַּעַת', מִי פְּלִיגִי – וְכִי הֵם נִחְלָקוּ עַל רַבִּי אֲלִיעֶזֶר, הֵלֵא מִסְתַּבֵּר שֶׁהֵם מוֹדִים לוֹ.

ממשיכה הגמרא ומקשה על דברי רבי זירא שאין בזה מחלוקת: וְהָאֵין פְּלִיגִי – וְהִיא נִחְלָק רַבִּי עַקִּיבָא בְּמִשְׁנַתָּנוּ עַל רַבִּי אֲלִיעֶזֶר, וְסִבַּר שְׁאוֹמְרִים אֶת הַהַבְדִּלָה בְּרַכָּה רַבִּיעִית בְּפִנִּי עֲצֻמָּה, וְשִׁיתּוֹ הִרִי שִׁיכַת גַּם בְּמוֹצָאֵי שַׁבַּת שַׁחַל לְהִיּוֹת בְּיוֹם טוֹב, וְכִיּוֹן שֶׁכֵּן הוּצָרַךְ רַבִּי חִיָּיא בַּר אֲבָין לִזְמַר שִׁהֲלַכְהָ כְּרַבִּי אֲלִיעֶזֶר וְלֹא כְּרַבִּי עַקִּיבָא. מִתְּרַצָּה הַגְּמָרָא: אָמַר – וְכִיּוֹן כָּל הַשָּׁנָה בּוֹלָה – בְּמוֹצָאֵי שַׁבַּת שַׁחַל בַּחוּל, מִי עֲבָרִין כְּרַבִּי עַקִּיבָא – הָאֵם אֲנוּ עוֹשִׂים כְּרַבִּי עַקִּיבָא, דְּהַשְׁתָּא יִקְוִי וְנַעֲבִיד בְּנוֹתֵיהּ – שְׁעִשְׁשִׁי נִקּוֹם וְנַעֲשֶׂה כְּמוֹתוֹ, וְלִשְׁם כֵּךְ צָרִיךְ לְהַשְׁמִיעַ שְׁאֵין הִלְכָּה כְּמוֹתוֹ. הֵלֵא אֵינוּ כֵּן, אֲלָא אָף בְּכָל מוֹצָאֵי שַׁבַּת אֵין הִלְכָּה כְּרַבִּי עַקִּיבָא, וְאֵם כֵּן גַּם בְּמוֹצָאֵי שַׁבַּת שַׁחַל לְהִיּוֹת בְּיוֹם טוֹב אֵין צוּרֵךְ לִזְמַר שְׁאֵין הִלְכָּה כְּמוֹתוֹ. מוֹסִיפָה הַגְּמָרָא לְבַאֵר מִדּוּעַ הַדְּבַר פְּשוֹט שְׁאֵין הִלְכָּה כְּרַבִּי עַקִּיבָא גַּם בְּמוֹצָאֵי שַׁבַּת שַׁחַל בְּיוֹם טוֹב, שֶׁכֵּן כָּל הַשָּׁנָה בּוֹלָה – מוֹצָאֵי שַׁבַּת שַׁחַל בַּחוּל, מָאִי מַעֲבָא לֹא עֲבָרִין כְּרַבִּי עַקִּיבָא, מִשּׁוּם דְּאֲנָשִׁי כִּנסַת הַגְּדוּלָה תִּמְנִי כְּרִי תִקְוִן תִּשְׁכַּרְי לֹא תִקְוִן – תִּיקְוִן שְׁמוּנָה עֲשֶׂרָה בְּרֻכּוֹת וְלֹא תִיקְוִן תִּשְׁעָה עֲשֶׂרָה, כְּלוּמָר שְׁאֵין לְהוֹסִיף בְּרַכָּה מִיּוֹחֲדַת הַבְּדִלָה, וְאֵם כֵּן הִכָּא נִמִּי – גַּם כֵּאֵן בְּמוֹצָאֵי שַׁבַּת שַׁחַל בְּיוֹם טוֹב, שֶׁבְּ בְּרֻכּוֹת תִּיקְוִן אֲנָשִׁי כִּנסַת הַגְּדוּלָה בְּיוֹם טוֹב, וְתִמְנִי לֹא תִקְוִן – שְׁמוּנָה בְּרֻכּוֹת לֹא תִיקְוִן, וְלִכֵּן וְדָאִי שְׁאֵף בְּמוֹצָאֵי שַׁבַּת שַׁחַל בְּיוֹם טוֹב אֵין לַעֲשׂוֹת כְּרַבִּי עַקִּיבָא וְלְהוֹסִיף בְּרַכָּה מִיּוֹחֲדַת הַבְּדִלָה. וְכִיּוֹן שֶׁלְעוֹלָם שִׁיטַת רַבִּי עַקִּיבָא דְּחִוּיָה מִן הַהִלְכָּה, לְכֵן דְּחָא רַבִּי זִירָא אֶת הַלְשׁוֹן 'הִלְכָּה' כְּרַבִּי אֲלִיעֶזֶר, כִּיּוֹן שְׁאֵין לְפָרֵשׁ שֶׁהַכּוֹנֵה בְּלִשׁוֹן זֶה לִזְמַר שְׁאֵין הִלְכָּה כְּרַבִּי

ובא להשלימה, חזר ואומר אותה במקום שזכר ואפילו שאינה נאמרת במקומה, וממשיך מהיכן שפסק.

מקשה הגמרא: מתיב [מקשהו] רב ששט, שנינו במשנתנו לגבי שליח צבור שטעה ויורד אחר תחתיו, מתיב הוא [והשני חוזר, מתחילת הברכה ששטעה זה הראשון, ואם כן תיבטא הברכה הונא – יש מכאן פירא לדברי רב הונא, שהרי לדעת רב הונא אם טעה באתחילת הברכה האמצעיות חזר ל'אתה חונן' וחזר ואומר את כולם, ואילו מלשון המשנה משמע שהשני חזר רק לתחילת הברכה שטעה בה הראשון. מתרצת הגמרא: אמר לך רב הונא – רב הונא יתרץ לך, שאין להקשות מלשון המשנה, משום שאמצעיות פלוה חרא ברכתא נינהו – כל הברכות האמצעיות נחשבות כברכה אחת של בקשת הצרכים, ולפיכך לשון המשנה 'מתחילת הברכה שטעה בה' מתפרש מתחילת ברכת 'אתה חונן', שהיא הברכה הראשונה מהאמצעיות, והרי היא מתחילת הברכה האמצעית הארוכה.

אגב שחילקה הגמרא בין ברכות ראשונות אמצעיות ואחרונות בענין טעות, מחלקת הגמרא ביניהם גם בענין אחר: אמר רב יהודה, לעולם אל ישא אדם את צרכיו, לא בשלש הברכות הראשונות ולא בשלש הברכות האחרונות, אלא רק בברכות האמצעיות. והטעם לכך הוא, דאמר רבי חנינא, בברכות הראשונות דומה המתפלל לעבד שמסדר שבת לפני רבו, ובברכות האמצעיות דומה המתפלל לעבד המבקש פרס [ומתנהו] מרבו, ובברכות האחרונות דומה המתפלל לעבד שמתפלל לעבד שמתפלל פרס מרבו ונפטר [ונטול רשות לכתו] וחולץ לו. ומשום כך, בברכות הראשונות והאחרונות שנועדו לשבח והודאה, אין להוסיף בקשת צרכיו. אולם באמצעיות בהם הוא דומה לעבד המבקש פרס מרבו, יכול אדם להוסיף ולבקש את שאר צרכיו, שברכות אלו נועדו לכך.

הגמרא מבארת כמה ראוי לאדם להאריך בבקשת צרכיו: תנו רבנן בברייתא, מעשה בתלמיד אחד ששרד לפני התיבה בפני רבי אליעזר, והיה מאריך יותר מדאי. אמרו לו תלמידיו לרבי אליעזר, רבינו כמה ארך [ומאריך בתפילתו] הוא תלמיד זה. אמר להם רבי אליעזר, כלום מאריך הוא יותר מעשה רבינו, דכתיב ביה – שנאמר לגבי שאמר לישראל כשהוכיחם קודם פטירתו על חטא העגל (דברים ט כה), ואתנפל לפני ה' את ארבעים היום ואת ארבעים הלילה וגו' אשר התנפלת, הרי שמשוה רבינו האריך בתפילתו הרבה יותר מתלמיד זה, ואין בזה פגם.

מביאה הגמרא מעשה נוסף: שוב מעשה בתלמיד אחד ששרד לפני התיבה בפני רבי אליעזר, והיה מקצר יותר מדאי בתפילתו, אמרו לו תלמידיו לרבי אליעזר, כמה קצרן [ומקצר בתפילתו] הוא תלמיד זה. אמר להם רבי אליעזר, כלום מקצר הוא יותר מעשה רבינו, דכתיב בתפילת משה על מרים לאחר שלקחה בצרעת (במדבר יב ג), ויצעק משה אל ה' לאמר אל נא רפא נא לה, הרי שמצינו שמשוה רבינו קיצר בתפילתו הרבה יותר מתלמיד זה, ואין בכך פגם.

אגב שהובאה תפילת משה על מרים, מביאה הגמרא הלכה נוספת הנלמדת מפסוק זה: אמר רבי יעקב אמר רב חסדא, כל המבקש רחמים על חברו החולה שיתרפא, אין צריך להזכיר את שמו, שנאמר בתפילת משה על מרים לאחר שלקחה בצרעת (שם) אל נא רפא נא לה, ולא קמדיכר שמה דמרים – ולא הזכיר משה רבינו את שמה של מרים, הרי שבבקשת רחמים אין צריך להזכיר את שמו של החולה.

הגמרא מביאה ברייתא העוסקת בסדר הכריעות בתפילת העמידה: תנו רבנן בברייתא, אלו הן הברכות מתפילת העמידה שאדם שוחה [ומתכווץ וכו'] כהן בתפילתו. בברכת אבות שהיא הברכה הראשונה, כורע תחלה וסוף – בתחילת הברכה ובסופה, וכן בהודאה [בברכת 'מודים'] כורע תחלה וסוף. ואם בא לשוח בסוף כל ברכה וברכה ובתחילת כל ברכה וברכה, מלמדין אותו שלא ישח.

הגמרא מביאה חילוקי דינים בכריעות אלו: אמר רבי שמעון בן פון אמר רבי יהושע בן לוי משום רב קפרא, תריט – סתם אדם הבא לכרוע, דינו הוא כמו שאמרנו בברייתא, שכורע רק בתחילה וסוף של ברכת אבות ובהודאה, ולא בברכות אחרות.

הברכות כלפי שמיא מי איבא – וכי ניתן לנהוג כלפי הקדוש ברוך הוא כפי שנהג אדם כלפי חברו ולא להיזהר בכוונת התפילה, הרי אי לא כוון דעתיה מעיקרא – אם אינו מכוון דעתו מתחילה בפעם הראשונה שקורא. מהנין ליה בפרקתא דנפחא עד דמכוון דעתיה – יש להכותו בקורס של נפחים עד שיכוון דעתו, כלומר, יש ללמודו לכוון, ואם ירגיל עצמו שלא לכוון מכים אותו עד שיכוון דעתו.

משנה

משנתנו ממשיכה לעסוק בדיני תפילה, ומבארת כמה דינים בענין טעות של שליח צבור. (האומר ויברכוך טובים הרי זה דרבי מינות.) העובר לפני התיבה כשליח צבור וטעה בתפילתו ואינו יכול לשוב ולהתפלל כראוי, יצטרך אחר לפני התיבה תחתיו – במקומו של הראשון. וכשמבקשים מהשני לעבור, אף שדורך כלל יש לאדם לסרב פעם אחת כשמבקשים ממנו לעבור לפני התיבה, וכמבואר בגמרא בסמוך, לא יהא סרבן באותה שעה, אלא יגש מיד להתפלל, משום שגנאי הוא שתופסק התפילה לזמן רב.

מבארת המשנה: אותו שליח צבור השני, מהיכן הוא מתחיל להתפלל לפני התיבה, מתחילת הברכה ששטעה זה – הראשון. שאם דילג על ברכה, השני יחזור ויאמר את הברכה שדילג הראשון, וימשיך ממנה כסדר ברכות שמונה עשרה.

המשנה דנה בדין השליח צבור בברכת כהנים: העובר לפני התיבה, לא יענה אמן אחר הברכה, כלומר לאחר כל פסוק בברכת כהנים, מפני הפסוק – כדי שלא תתבלבל דעתו ויטעה, ששליח ציבור צריך להקריא לכהנים כל תיבה ותיבה מברכת כהנים, ואם יענה אמן, יתבלבל ולא יוכל לכוין דעתו מזהר ולהקריא להם את הברכה שלאחריה.

דין נוסף: ואם אין שם כהן אחר אלא הוא [והשליח צבור], לא ישא את כפיו, משום שיש לחשוש שתתבלבל דעתו מאימת הצבור ולא יוכל לחזור ולהמשיך את ברכת 'שים שלום'. ואם התקטתו – ואם בטוח הוא, שהוא נושא את כפיו וחוזר לתפילתו כראוי, ולא תטרף דעתו מאימת הצבור, רשאי הוא לישא את כפיו.

גמרא

מלשון המשנה 'ולא יהא סרבן באותה שעה', משמע שבפעמים אחרות יש לאדם לסרב לעבור לפני התיבה. ומבארת הגמרא דין זה: תנו רבנן בברייתא, העובר לפני התיבה, כשמבקשים ממנו זאת תחילה, צריך לפרך ולעשות עצמו כמי שאינו רוצה, שמראה עצמו כמי שאינו ראוי לכך. ואם אינו מפרך כלל, הרי הוא דומה לתבשיל שאין בו מלח, שהוא תפל מחמת חסרון המלח, וכמו כן, אדם זה חסר ממידת דרך ארץ הראויה לאדם. ואם מפרך יותר מדאי, גם כשמוסיפים ומבקשים ממנו כמה פעמים לעבור לפני התיבה, הרי הוא דומה לתבשיל שהקדיחתו [ושרפתו וקלקלתו] מלח, כלומר, כשם שריבוי מלח מקלקל את התבשיל, כך ריבוי הסירוב אינו ראוי, שהרי זה דרך יהרא שאינו נענה למה שמבקשים ממנו עד שיפצירו בו. אלא ביצר הוא עושה כדי שיהיה סירובו כראוי, פעם ראשונה שמבקשים ממנו, יפרך, בפעם השנייה מהקבה – מזמין עצמו, כמו שנוער ומתחזק לעמוד, ובשלישית פושט את רגליו – רץ ובה ויורד לפני התיבה.

הגמרא מביאה ברייתא נוספת בענין סירוב לפני התיבה: תנו רבנן בברייתא, שלשה דברים ריבן [ורביים] קשה וימיעושן יפה, ואלו הן, שאור לעיסה, ומלח לתבשיל, וסרבנות.

הגמרא דנה בדין אדם שטעה בתפילתו: אמר רב הונא, אדם ששטעה בתפילתו באחת משלש הברכות הראשונות של שמונה עשרה, שחן ברכות של שבת, חזר לראש – לתחילת התפילה. ואם טעה באחת משלש עשרה האמצעיות, שחן בקשת צרכיו של האדם, חזר לברכת אתה חונן, שהיא הראשונה מהברכות האמצעיות. ואם טעה באחת משלש האחרונות, שחן ברכות של הודאה, חזר לעבודה – לברכת רצוה, שהיא הראשונה מהברכות האחרונות. ורב אפי אמר, האמצעיות אין להן סדר, ואם טעה ודלג אחת מהן

ברכות. פרק חמישי – אין עומדין דף לד עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רש"י
תוספות

1 **חברותא כלפי שמיא.** מנהג שנוהג אדם בחברו ינהג אצל המקום ולא יזיח בתפלתו: משינ
2 ליה. כלומר מלמדו אותו שיכין ומכין אותו אם ידלג בך: מרופתא. קורנס ותשם את
3 המוקבת בידה תורגמין מרופתא (שטופים ד') **מתני'** ולא יזא סבין בנותה שעה. לפי
4 שכן יורדין לפני התיבה כשאומרים לו חן רד צריך לסרב פעם אחת כלומר איני כדאי
5 לשב דאמרי לקמן בשעתין אבל זה לא יסרב
6 מפני שנואי הוא וזאת תהיה ותחלף ומסתפק כל ¹ **חברותא כלפי שמיא מי**

	הַבְּרִיתָא כְּלָפֵי שְׁמַאי ב	מפני שגנאי הוא שתהא התפילה מופסקת כל כך:
	מֵעֶקְרָא מַחֲזִין לִיה בְּמִן	מתחלת הברכה שמעה זה אם דלג א' מן
	דַּעֲמוּתִיה: מִתְנִי' (הַאוֹמֵר)	הברכות ואמר אחרת ואינו יודע שלשוב ולאחרו
	דְּרָכֵי מִינוּת) הָעוֹבֵר ל	סדרו יתחיל העובר תחתיו אותה ברכה שדלג זה
	אַחֵר תַּחֲתוּי וְלֹא יֵהָא	ואומר משם ולהלן: לא יענה אמן אחר הכהנים.
	הוּא מִתְחִיל מִתְחַלֵּת	הש"צ בסוף כל ברכה ובכרה: מפני שהצירוף.
	לְפָנֵי הַמִּיבֵּה לֹא יַעֲנֶה	שלא תטרף דעתו ורטעה לפי שש"צ הוא צריך
	הַטְרוּף וְאֵם אֵין שֶׁם כְּדֻ	להתחיל ברכה שניה ולומר לפני הכהנים כל
	כְּפוּי וְאֵם הַתְּמַחֲתוּ שְׂהֵאֲרִי	ותיבה ותיבה כדאמרין במס' סוטה (דף לוט)
	לְתַפְלָתוֹ רִשְׁאִי: גִּמְרָא	ובענתו אמנו לא יוכל לבזך מהר ולהתחיל
	צָרִיד לְסַרֵּב וְאֵם אֵינוּ מִן	בהכרח שאומרים: אין שם בתן אלויא.
	בוּ מִלֵּךְ וְאֵם מְסַרֵּב יוֹ	ההון. לא ישא את פיו. שמה לא יוכל לחזור
	שְׁהֶקֱדִיתוּ מִלֵּךְ פִּיצֵד	לתפלות לדעת לבזך להתחיל בשים שלום
	יִסְרֵב שְׁנֵיה מִהֶבְהֵב ע	שדעתו מטורפת מאימת הצבור: ואם התמכתו.
	יְוִידֵר ח"ר שְׁלֹשָׁה רוֹבֵן	כלומר אם בטוח הוא שאין דעתו מטורפת
	שְׂאוֹר וּמִלֵּךְ וְסִרְבָּנוֹת אֵ	מאימת הצבור: גמ'. יסרב. כשאומרים לו לך
	רִאשׁוֹנוֹת חֲזוֹר לְרֹאשׁ בְּ	יעשה עצמו ככל רוצה כלומר אינו כדאי
	בְּאַחֲרֹנוֹת חֲזוֹר לְעִבּוּדָה	היקירותו. לשון שריפה כמו כי אין עדיבה באפי
	אֵין לָהֶן סֵדֵר מִתִּיב רִבִּי	(דברים לג). מהבהב. כלומר ממשיך עצמו כמו
	מִתְחַלֵּת הַבְּרָכָה שְׁמַעֲתָ	נגער לעמוד: אין להן סדר. ואם דלג ברכה אחת
	אֲמֹר לָךְ רִב הוּנָא אֲמִי	ואח"כ נזכר בה אומרה אף שלא במקומה:
	נִינְהוּ אֲמֹר רִב יְהוּדָה לַע	מתחלת הברכה שמעה זה. וממילא משותמע
	לֹא רִשְׁלִישִׁי רִאשׁוֹנוֹת ו	דגומר ממנה והלאה אלמא על סדרה צריך
		ולאומרה: היא ברבתא גיטו. ודקתי
		מתינ' מתחלת הברכה שמעה זה היינו אתה
		חונן: וגפסר. נוטל רשות: א"צ להוכיח שמו. של
		חולה: תחלה יסוף. במורים ולך נאה להורות:
		סתן

בַּמַּצְעִיּוֹת דֹּא"ר חֲנִינָא וְרַשׁוֹנוֹת דְּיוֹמָה לְעֵבֶר שְׁמִסְדֵּר שִׁבְחָה
לְעֵבֶר שְׁמִכְשָׁשׁ פֶּרֶם מֵרַבּוּ אַחֲרוֹנוֹת דְּיוֹמָה לְעֵבֶר שְׁקַבֵּל פֶּרֶם
מַעֲשֶׂה בְּתַלְמוּד אֶחָד שִׁירָד לִפְנֵי הַחִיבָה בִּפְנֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְהִיא
תַּלְמוּדֵיו רַבִּינוּ כְּמָה אֶרְכֵן הוּא זֶה אָמַר לָהֶם כְּלוֹם מֵאֲרִיד
בֵּיהּ אֶת אֶרְכֵּי־עַם הַיּוֹם וְאֶת אֶרְכֵּי־עַם הַלֵּילָה וְגו' שׁוּב מַעֲשֶׂה
הַחִיבָה בִּפְנֵי ר"א וְהִיא מְקַצֵּר יוֹתֵר מִדְּבִאי א"ל תַּלְמוּדֵיו כְּמָה
מְקַצֵּר יוֹתֵר מִמּוֹשֶׁה רַבִּינוּ דְּכָתִיב אֵל נָא רְפָא נָא לָהּ א"ר
הַמְּכַשֵּׁשׁ רַחֲמִים עַל חֲבִירָו אֵין צָרִיד לְהַזְכִּיר שְׁמוֹ שְׁנֵאמַר
קְמוּצֵר שְׁמָה דְּמֵרִים: ת"ר אֵלּוּ בְּרֻכּוֹת שְׂאֵדָם שׁוֹחָה בְּזֶן בָּא
תַּחֲלָה וְסוֹף וְאֵם בָּא לְשׁוּיָה בְּסוֹף כָּל בְּרָכָה וּבְרָכָה וּבִתְחִלָּתָה
אוֹתוֹ שְׂאֵל יִשְׁחָה אר"ש בֶּן פִּזִּי אָמַר רִיב"ל מִשּׁוּם כִּרְכָּן

בה שלא במקומה אומרה במקום שנוכר. ולא נהירא דהא תנן בבבליה (פ"ב ד' ז') הקורא רשעים ורב אלפס דאין לזן סדר דקאמר היינו שיתחיל במקום שדלג הכרבה ומשם וא שחור לראש ואריה מדהניא בתוספתא דבמילתין הקורא את שמע והשמיט בה פסוק את נמי בפ"ב דמגילת (ד' יח) שאם השניא פסוק א' בבבליה קרא על דהסדר ומאותו פסוק אמצעיט דאין להם סדר חורא דהא הוותא תלמודי לגבי ר' אסי דבארמין בכמה מקומות ברבנא ניהו ואשניו דחיקי לא ניקום ונמנוק ועוד דר' אסי רב ששת קיימי בתר שמיטתא שלא אמר המלך המושטפס בין ר"ה ליוה"כ דקיל בפ"ק (דף יב:) דמזחיקי אותו לא יחזור לא בג' ראשונות כגון שטעה בחתימתו או לא הזכיר בין ר"ה ליוה"כ בברכת אבות וזכרו או אחרונות כגון שטעה ממך כן בחתימתו או שלא הזכיר בין ראש השנה ליוה"כ בשים שלום היו בכרבה א"י. ותענית צבור ששי"צ קובע ברכה לעצמו שאומר עננו בין גזאל לרופא אם כפי ראשונה א"י. ואיהו הכרח בטלה אם מחזיקין את אהל לפי' הקוטרס דהיא אומרה אחרונה. פ"ר חרובני האי דקאט ליהד אבל צריכי צבור שואלין ולכן אנו אומרים וזכור אתה: **מלמד** אותו שלא ישהה. וא"ת וישחה ומה בכך וי"ל שיהי' ביא לעוקר דברי חס

רָפָא אִי לֹא פּוֹנֵן דַּעֲתִיָּה
 תָּמָא דִּנְפַחָא עַד דִּמְכוּן
 וּבְכֻרְכוּךְ מַזְכִּיר הָרִי זֶה
 הַתִּיבָה וְשָׁעָה יַעֲבֹר
 בָּן בְּאוֹתָהּ שְׁעָה מִהֵינָן
 כֹּה שְׁמָעָה זֶה הָעוֹבֵר
 מִן אַחֵר הַכְּהֻנִּים מִפְּנֵי
 אֱלֹא הוּא לֹא יֵשֵׁא אֶת
 נֹשֵׂא אֶת כַּפּוֹ וְחוֹזֵר
 הָעוֹבֵר לִפְנֵי הַתִּיבָה
 בְּדוֹמָה לְתַכְשִׁיל שְׁאִין
 מִדְּאִי דוֹמָה לְתַכְשִׁיל
 אֵי עוֹשֶׂה פֻּעֵם רֵאשׁוֹנָה
 שִׁית פּוֹשֵׁט אֶת רִגְלָיו
 הָיָה וּמַעֲמֹן יָפָה וְאֵלּוּ הֵן
 רַב הוּנָא מְעָה בְּשִׁלֵּשׁ
 גַּעְזִית חוֹזֵר לְאַתָּה חוֹנֵן
 יֵב אִפִּי אֲמַר אֲמַצְעִית
 שֶׁשֶׁת מִהֵינָן הוּא חוֹזֵר
 הַתִּיבָה דְּרַב הוּנָא
 תִּתְּ פִּלְהוּ חֲדָא בְּרַכְתָּא
 אֵל יֵשֵׁא אֲדָם צִרְכּוּ
 בְּשִׁלֵּשׁ אַחֲרוֹנוֹת אֱלֹא
 יֵב רַבּוֹ אֲמַצְעִית דוֹמָה
 וְנִפְטָר וְהוֹלֵךְ לוֹ ת"ר
 מֵאֲרִיךְ יוֹתֵר מִדְּאִי א"ל
 רַב מֹזְשֶׁה רַבִּינוּ דְּכְתִּיב
 בְּתַלְמִיד א' שִׁירָד לִפְנֵי
 צִרְן הוּא זֶה א"ל כְּלוֹם
 קֹב אֲמַר רַב חֲסֵדָא כָּל
 גָּא רָפָא גָא לָהּ וְלֹא
 תִּתְּ תַחְלָה וְסוֹף בְּהוֹדָא
 בְּרַכָּה וּבְרַכָּה מִלְּמִדִּין
 אֵי הָדִיט כְּמוֹ שְׁאֲמַרְנוּ
 כְּחֵן

המגילה למפרע לא יצא ותנאי (ש) יאמר הכל על הסדר אבל ודאי לא יקרא אותו פסוק בפני עצמו אלא בלחץ והתם משווי הפלה למגילה לעצמה. וכן דבש אמר בר אסי ועוד לא יצא עד דבש סופרים אלא אתר המגילה חונן אלא לאותה ברכה שדלג ומשחית המותם מי כמון או שלא אמר ר' חיים טובים או וכתוב לחיים טובים וכו' וכן סוברים אצלנו שיהיה תפלה אלא קום שנובר ואין כאן ברכה למגילה וכו' ויעלה ויבא בהם ותדע דרדוקי שלא יאמרו כל אחד מחמשי כמו

דְּרֹשְׁמִי הָדָא דְּרֹחֵמָא בְּצִבּוּר אַבְל בִּיחִיד תַּחְנוּנִים הֶסֶם:
קֻנְטְרֵס מִשְׁתַּקֵּן אֹתוֹ דְּמִדּוּי כְּעוּשָׁה בִּי רִשְׁוִית וּבִהָגָה
נִקְרָן אֹתוֹ מִדּוּי מְגוּנָה הוּר אַךְ לִשְׁוֹן הִגְמָרָא לֹא מִשְׁמַע
פְּעָמִים שְׁמַע יִשְׂרָאֵל בִּיּוּדֵּה מִשְׁתַּקֵּן אֹתוֹם לִפְרִישִׁי
וּלְפִי"ח מְגוּנָה מִיָּדָה הוּי אֵין שְׁמָא אֵין לֹחֶשׁ קֵץ
כִּשְׁפָרָא בְּכִי בְּעוּתָהּ וּמִקְבֵּל שְׁטֵטָה בְּהָא יְרוּשְׁלָמִי
שְׂמִים וּמִמֵּן טוֹב שְׁלָא לִזְמֹר אָךְ מָה שְׂאֻמְרִים ה' 7
הוּא הָאֱלֹהִים ז' פְּעָמִים בִּיּוּדֵּיכּ יוֹם עֶרְבָה כְּנֵגַד
ז' רִקְעִים מִשְׁבָּחֵם לְבִירָא שְׁהוּא רִד לְמַעַל מִן
מְנַהג כֶּשֶׁר הוּא וּגַם מְצִינוּ בְּקָרָא שְׁחִי פְּעָמִיהּ ז'
הוּא הָאֱלֹהִים גְּבִי אֵילִיּוֹ (מְלִכִּים אֵין): **וְהִיבִין**
הוּא מִתְחַל מִתְחַל הִבְרַכָּה שְׁטֵטָה בְּהָא יְרוּשְׁלָמִי
בְּטִיטִי אֲשֶׁתָּק בְּאֹפְנִים אֲתוֹן שִׁילִיךְ לֹר" בֶּן אֲמֹר
לְהוּ בֶּשֶׁם רִיב"ל זֶה שְׁעָבֵר תַּחְתּוּי יִתְחַל מִמְקוֹם
שְׁפִסַּק פְּרִיךְ וְהִתְנַן מִתְחַל מִתְחַל הִבְרַכָּה שְׁטֵטָה
בְּהָ אֲמֹר לְהוּ מִכּוּיִן דְּעִנְיָתוֹן קִדְּשֵׁת הֶסֶם כְּמִי
שְׁהוּא אֲתוֹר הִבְרַכָּה דְּמִי: **לֹא** יַעֲנֶה אֲמֵן אַחֲרֵי
הַכְּתוּבִים מִפְּנֵי הַתְּרוּקָה. תִּימָה תִּפְּקֹל לִי דִּמְפָסִיק
תַּפְּלָה אֵין עֲנִיָּה אֲמֵן וְיֵל מֵאֲרֹשׁ שְׁלֵחַ אֲמֹר
טַעמָא שִׁמ' דְּעִנְיָתוֹ אֲמֵן לֹא חֲשִׁיבִי לִיָּה הִפְסָקָה
מֵאֲרֹשׁ שְׁצוּרָךְ תַּפְּלָה הוּא אַבְל לִקְרוֹת כְּתוּבִים
לְדוּכֹן אֲמֹר רִית שְׁאִין שִׁצ' וְיֹכֵל לְקוּרָאֻם חֲדָשִׁיב
הִפְסָקָה תַּתְּפֹלָה אֵין קוּרָאֻם אֲלֹא אֶחָד מִבְּנֵי הָקָדֵשׁ
קוּרָאֻם אֵין דְּאֲמַרְיָנִי בְּסוּטָה פ' אֵלֹא נִאֲמַרִים ז'
(לֹר) לִשְׁנֵי קוּרָאֻם כְּתוּבִים וְכ' רַבִּין מֵאֲרֹשׁ עֲבֹר
קֹאֵי אֲלֹא אֲחֻזֵּן כְּדִנְיָא בְּסַפְרִי (פִּרְשֵׁת נִשְׂא) אֲמֹר
לְהֵם מִלְמַד שְׁחֻזֵּן אֲמֹר לְהֵם אֲמַרְו חֻזֵּן לֹא הִיטִי
שְׁלִיחַ עֲבֹר דִּחוֹן הִיטִי הִתְנַטֵּק בְּצִיבִי עֲבֹר וְכֵן
מִשְׁמַע נִמִי בְּסוּטָה (ר' לֹט) דְּלֹאֹן אֲשִׁלִּיחַ עֲבֹר
קֹאֵי דְּמַעֲרִיקָא קֶאֱמֹר אֵין הַכְּתוּבִים שְׁרָאֵן לֹא הִתְחַל
בְּבִרְכָּה דֵּךְ שִׁכְלָה הֲדוּרִים מִפְּנֵי הָקָדֵשׁ פ' הִקְרִיא
כְּתוּבִים וְאֻדְּכ' אֲמֹר אֵין שְׁלִיחַ עֲבֹר רִשְׁאֵי אֵין
מִשְׁמַע דְּשִׁנִּים הֵם וְיֵשׁ שְׁהוּי רֹצִים לִזְמֹר דְּכִמּוֹן
אֵין שִׁצ' רִשְׁאֵי לִקְרוֹת יִבְרַךְ לְכְּתוּבִים דְּכִמּוֹן
הוּי הִפְסָקָה אֲמֹנֵר רִבִּין יְהוּדָה פ' בְּהִדְאִי יֵשׁ
בְּמַדְרֵשׁ טַעמִי יִתְרוֹת וְסוֹדֵת אֲמֹר לְהֵם מִלְמַד
שְׁלִיחַ עֲבֹר אֲמֹר לְהֵם כֵּךְ כֵּךְ דְּעוֹר וְדוּכֹן וְכֵן
יֵשׁ כְּתוּבִים לִתְרוּי לִשְׁלִיחַ עֲבֹר עֲבֹר לִקְרוֹת
שְׁרָאֵים אֲפִילוֹ לִפִּי רִית דְּמָה דְּפִי דְּהוּיָה הִפְסָקָה
הִיטִי דוֹקָא בִּימֵיָם מִיד כְּשִׁימִי בְּרַכַּת הוּדָאָה
לֹא הוּי אֲמֹרִים אִירָא אֲבוּתוֹתֵי בְּרַכַּת בְּבִרְכָּה
כְּדִמְשַׁמַּע בְּסוּטָה (שֶׁס) דְּקֶאֱמֹר אֵין הִקְרִיא רִשְׁאֵי
לִקְרוֹת כְּתוּבִים דֵּךְ שִׁכְלָה אֲמֵן מִפְּנֵי הָעֲבֹר פ' 42
אֲמֵן שְׁעוּנֵי בְּסוּיִם בְּרַכַּת הוּדָאָה אֲמֵן מִשְׁמַע
שְׁלֹא הִיטִי אֲמֹרִים אֲלֹא כְּתוּבִים מִיד אַבְל עֲכָשִׁי
שְׁהוּרְגִלוֹ לִזְמֹר אֲלֵהוּנִי בִּלְשׁוֹן בְּרַכָּה וְתַפְּלָה אֵין ז'
הִפְסַק דְּלֹא גִרַע מְעַיְנִיתִי אֲמֵן דְּהִבָּה דְּלֹא חֲשִׁיבָה
הִפְסַק כְּדִפְרִישִׁית: **אֲמַצְעִיּוֹת** אֵין לֶחֶן סִדֵּר.
פ' בְּקוּנְטְרֵס וְאֵם דִּלְג בְּרַכָּה אַחַת וְאַחֵר כֵּן נִזְכָּר
וְכֵן בְּחֵלֶל וְכֵן בִּקֶּשׁ וְכֵן בְּתַפְּלָה בִּקֶּשׁ תְּרָאֵה כְּפִירִישׁ
יִתְחַל אַבְתָּה דְּחוֹן מִמֵּן בִּג' אֲרֻשׁוֹת ו' אֲחִירוֹת
מִתְחַלֵּל מֵאֲתוֹן פִּסְקוֹ וְאִילָךְ וּגְמֹר דֵּךְ סוֹפֵה וְתוּנִיָּה
דְּךְ מִלְתָּא כְּדִפְרִישִׁית וּבִהָגָה פִּסַּק כֶּרֶב אִסִּי דְּאֲמֹר
ז' דְּוֹנָה צִרִיךְ לְדוּחֹק וְלִשְׁוִי מִנְתַּנִּיךְ וְכִדְּבֹלֵהוּ הוּא
וְאִכ' אִדָּם שְׁטַעָה דְּחֵל בְּרַכָּה אַחַת חֲדָשִׁיב אֵין
וְאִילָךְ יִאֲמַר עַל הָסֵדֵר כְּדִפ' רִשְׁבִּים הִבְכַּע שְׁטַעָה
הִתְחַל הִקְדוּשׁ חוֹר לְחֻזֵּר וְלִשְׁוִי מִנְתַּנִּיךְ שְׁטַעָה בְּשֵׁלֶשׁ
בְּהוּדָאָה חֻזֵּר לְעוּבָדָה וְטַעמָא דִּכּוּן שְׁכּוּלָה שְׁבֹא

קידה על אפים. ומייתי קרא א"ג דאשכחן נמי בענין אחר יש לומר דקים ליה מקבלה דקידה על אפים ומייתי קרא דמסייע: **חזינא** לאביי ורבא דמצלו אצלו. פירוש שהיו מטין על צדיה: **יבין** לבו באחת מהן. והא דאמר בסוף פרק ת"ה (דף ל) לעולם ימוד אדם דעתו אם יכול לבין יתפלל ואם לאו אל תפלל יש לפרש ה"מ נמי באחת מהן:

חציף עלי מאן דמצלי בבקתא. וא"ת הכתיב ויצא יצחק לשוח בשדה (בראשית כד) י"ל דהתם מיירי בדר המוריה כדאמר' בפסחים פרק האשה (ד' פת) לא יצחק שקרא שדה וכו' א"ג בקתא דהבא מיירי בבקעה במקום שרגלין שם בני אדם לעבור ודחלי דרכים: **כסוי** חטאה. וטעמא לפי שזו מותבייש על חטאו אבל אם מפרש חטאיו דומה שאינו מתבייש עליו ואמרנן לעיל פרק קמא (ד' יב) כל העושה דבר ומתבייש מחדלים לו מדי:

הדרן עלך אין עומדין

בהן גדול בסוף כל ברכה וברכה והמלך תחלת כל ברכה וברכה וסוף כל ברכה וברכה אמר רבי יצחק בר נחמני לדידי מפרשא לי מנייה דריב"ל הדיוט כמו שאמרנו בהן גדול תחלת כל ברכה וברכה המלך פיון שפרע שוב אינו זוקף שצאמר ויהי ככלות שלמה להתפלל וגו' קם מלפני מנחה ה' מפרע על ברכיו: ת"ר קידה על אפים שצאמר ותקד בת שכב אפים ארץ פריעה על ברכים שצאמר מפרע על ברכיו השתחוה וזו פשוט דיום ורגלים שצאמר הבא נבא אני ואמך ואחיד להשתחוה לד ארצה אמר רב תינא בריה דרב חזינא להו לאבוי ורבא דמצלו אצלו תני דא הבורע בהודאה הרי זה משוכה ותינא אידך הרי זה מגונה לא קשיא הא בתחלה הא לבסוף רבא פרע בהודאה תחלה וסוף אמרי ליה רבנן אמאי קא עבדי מר הכי אמר להו חזינא לרב נחמן דכרע וחזינא ליה לרב ששת דקא עבד הכי והתניא הבורע בהודאה הרי זה מגונה והיה בהודאה שפלהל והתניא הבורע בהודאה ובהודאה של חלל הרי זה מגונה כי תניא והיה בהודאה דברפת המזון: **מתני'** המתפלל ומטה סמך רע לו ואם שליח צבור הוא סמך רע לשולחיו מפני ששולחו של אדם כמותו אמרו עליו על ר' חנינא בן דוסא שהיה מתפלל על החולים ואמר זה חי וזה מת אמרו לו מנזן אתה יודע אמר להם אם שגורה תפילתי בפי יודע אני שהוא מקובל ואם לאו יודע אני שהוא כמורף: **גמ'** אהיאי א"ר חייא אמר רב ספרא משיח חד דבי רבי באבות איפא דמתני לה אברייא המתפלל צריך שיכין את לבו בכולן ואם אינו יכול לכין בכולן יכין את לבו פאחת א"ר חייא אמר רב ספרא משיח חד דבי רבי באבות: אמרו עליו על רבי חנינא וכו': מנא הני מילי א"ר יהושע בן לוי דאמר קרא בורא נוב שפתים שלום שלום לרחוק ולקרוב אמר ה' ורפאתיו א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן כל הנביאים פולן לא נתנבאו אלא למשיח בתי לתלמיד חכם ולעושה פרקמטיא לת"ח ולמהנה ת"ח מנכסיו אבל תלמידי חכמים עצמן עין לא ראתה אלהים וולתך יעשה למחפה לו ואמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן כל הנביאים פולן לא נתנבאו אלא לימות המשיח אבל לעולם הבא עין לא ראתה אלהים וולתך ופליגא דשמואל דאמר שמואל אין בין העוה"ו לימות המשיח אלא שעבוד מלכות בלבד שצאמר פי לא יחדל אביון מקרב הארץ וא"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן כל הנביאים פולן לא נתנבאו אלא לבעלי תשובה אבל צדיקים גמורים עין לא ראתה אלהים וולתך ופליגא דר' אבהו דא"ר אבהו מקום שפעלי תשובה עומדין צדיקים גמורים אינם עומדין שצאמר שלום שלום לרחוק ולקרוב לרחוק פרישא וחדר לקרוב ורבי יוחנן אמר קד מאי רחוק שהיה רחוק מדבר עבירה מעיקרא ומאי קרוב שהיה קרוב לזכר עבירה ונתרחק ממנו השתא מאי עין לא ראתה אמר רבי יהושע בן לוי זה יין המשומר בענביו משיח ימי בראשית רבי שמואל בר נחמני אמר זה ערן שלא שלטה בו עין כל בריה שמא תאמר אדם הראשון היכן היה בנן ושמו תאמר הוא גן הוא ערן תלמוד לומר ונהר יצא מעדן להשקות את הגן גן לחדר וערן לחדר: ת"ר מעשה שחלה בנו של ר"ג שגר שני ת"ח אצל רבי חנינא בן דוסא לבקש עליו רחמים פיון שראה אותם עלה לעליה ובקש עליו רחמים ביורדתו אמר להם לכו שחלצתו חמה אמרו לו וכו' נביא אתה אמר להן לא נביא אנכי ולא בן נביא אנכי אלא קד מקובלני אם שגורה תפילתי בפי יודע אני שהוא מקובל ואם לאו יודע אני שהוא כמורף ישוב וכתבו וכווננו אותה שעה וכשבאו אצל ר"ג אמר להן העבודה לא חפרתם ולא הותרתם אלא קד היה מעשה באותה שעה חלצתו חמה ושאל לנו מים לשתות ושוב מעשה ברבי חנינא בן דוסא שהלך ללמוד תורה אצל ר' יוחנן בן זבאי וחלה בנו של ריב"ז אמר לו חנינא בני בקש עליו רחמים ויחיה הניח ראשו בין ברכיו ובקש עליו רחמים ויחיה אמר רבי יוחנן בן זבאי אלמלי הטיח בן זבאי את ראשו בין ברכיו כל היום פולו לא היו משגיחים עליו אמרה לו אשתו וכו' חנינא גדול מן מן אמר לה לאו אלא הוא דומה כעבד לפני המלך ואני דומה כשר לפני המלך: ואמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן אל תתפלל אדם אלא בבית שיש שם חלונות שצאמר וכיון פתחון ליה בעליתיה [נגד] ירושלים אמר רב פהנא חציף עלי מאן דמצלי בבקתא ואמר רב פהנא חציף עלי מאן דמפרש חטאיה שצאמר אשרי נשוי פשע כסוי חטאה:

הדרן עלך אין עומדין

בהן גדול בסוף כל ברכה. כל מה שהוא גדול ביותר צריך להכניע ולהפעיל עצמו: אינו זוקף. עד שיגמור: קם מלפני מנחה ה' מפרע. ורשיה דקרא ויהי ככלות שלמה להתפלל והדר קם מכורע: ארצה. לשון משתחש משמע: דמצלו אצלו. כשנפולין על פניהם אין פושטין ידיהם ורגליהם אלא מטין על צדיהן. בתחלה. כורע: חזינא לרב נחמן דכרע. תחלה וסוף: בהודאה דחלל. הודו לה' כי טוב **מתני'** אם שגורה. אם סודרה תפילתי בפי במורצה ואני נכשל ותחתני נובעת מלבי אל פי כל מה שאני חפץ להאריך בתחנונים: שהוא מפורף. החולה לשון אחר ולשון טורפין לו תפלתו בפניו כלומר התפלה שהתפללו עליו מטורפת וטורדה ממנו ואינה מקובלת: **גמ'** אהיאי. בהדיא ובאיו מן הברכות הוי טעות בסמן רע: נאבות. שהוא תחלת התפלה רמז הוא שאין חפץ בה: בורא נוב שפתים. כשהניב בריא באדם אז מובטח על השלום: לא נתנבאו. הטובות והנחמות: עין לא ראתה. לא נראית ולא נגלית לשום נביא: רחוק. שהיה רחוק כל ימיו מן העבירה דהיינו צדיק מעיקרה: חלצתו חמה. שפלתו ניטלה מגופו החמה הוא החולי הקודמו חלצתו לשון חליץ מהם: לא חפרתם. שעה: כעבד. בן בית נכנס ויוצא שלא ברשות: כשר לפני המלך. שאינו רגיל לבא לפניו חלונות. שגורמין לו שיכיון לבו שהוא מסתכל בלפני שמים ולבו נכנע: דמצלי בבקתא. בבקעה שכשהוא במקום צניעות חלה עליו אימת מלך ולבו נשבר:

הדרן עלך אין עומדין

ברכות – דף לד עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום חמישי) רלט

הַתַּפִּילָה וְיִצְחָק, סִימָן דָּע הוּא לֹא, מִשּׁוּם שֶׁנִּרְאָה שֶׁאֵין הַקְדוּשׁ בִּרְוֹךְ
הוּא חֶפֶץ בַּתְּפִילָה. וְאֵם שְׁלֵחַ צִבּוּר הוּא וְטַעַם בְּחֻזְרָת הַתְּפִילָה,
סִימָן דָּע הוּא לְשׁוּלְחָיו וְלִצְבִּירָא, מִפְּנֵי שֶׁשְׁלֹחֵהוּ שָׁל אֲדָם בְּמֹתוֹ,
וְכִינן שְׁשִׁלְחִים טַעַם, הֲרִי זֶה כְּמִי שֶׁהָם טַעַם.
הַמִּשְׁנָה מְבִיאָה מַעֲשֵׂה בַעֲנִין זֶה, שֶׁאֵם הַתְּפִילָה עוֹלָה כְּתִיקוּנָה,
הֲרִי זֶה סִימָן שֶׁהַתְּפִילָה רְצוּיָה לְפָנֵי ה', וְאִילוּ הִטְעוּת הִיא סִימָן
שֶׁהַתְּפִילָה אֵינָה רְצוּיָה: אֲמָרוּ עָלָיו עַל רַבִּי חֲנִינָא בֶן דּוּסָא, שֶׁהָיָה
מִתְּפַלֵּל עַל תְּחוּלָּים שִׁיתַּרְפָּאוּ, וְאַחֲרָיִם תְּפִילָתוֹ עַל תְּחוּלָּים הִיא
אוֹמֵר, חוּלָה זֶה הִי וְחֻלָּה זֶה מֵת וְיָמוֹת. אֲמָרוּ לוֹ, מִנֵּין
אֲתָה יוֹדֵעַ הָאֵם הַחוּלָה יֵחִידָה אוֹ יָמוֹת. אֲמָר לָהֶם רַבִּי חֲנִינָא בֶן
דּוּסָא, אֵם שְׁנוּרָה וְשְׁנוּרָה וְשְׁנוּרָה תְּפִלָּתִי בְּפִי בְּמִרְצָה וְאֵינִי נִכְשֵׁל
בְּלִשְׁוֹנִי, וְתַחֲנִינִי נֹבַעַת מִלְּבִי אֵל פִּי כָּל מָה שֶׁבְּרַצוֹנִי לְהֵאָרֵךְ
בַּתְּפִילָה, יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁהוּא – שְׁאוֹתוֹ חוּלָה מְקוּבָּל וְרַצוֹנִי לְפָנֵי ה'
וְיָחִידָה, וְאֵם לֹא – וְאֵם לֹא הִיא הַתְּפִילָה שְׁגוּרָה בְּפִי, יוֹדֵעַ אֲנִי
שֶׁהוּא מְטוּרָף וּמְבֻלְבָּל וְעוֹמֵד לְמוֹת, לִפִּי שְׁלֹא הַתְּקַבְּלָה תְּפִילָתִי.

גמרא

הַגְמָרָא מְבִאֵרָת בְּאִיזוֹ בְּרַכָּה הִטְעוּת הִיא סִימָן רַע. שְׁוֹאֵלָת
הַגְמָרָא: אֲהֵיָא – עַל אִיזוֹ בְּרַכָּה מִבְּרֻכּוֹת תְּפִילָת שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה
אִמְרָה הַמִּשְׁנָה שֶׁהִטְעוּתָהּ בַּתְּפִילָת סִימָן רַע הוּא לֹא. מְשִׁיבָה
הַגְמָרָא: אֲמָר רַב חֲזִינָא אֲמָר רַב סְפָרָא מִשּׁוּם חֲדָא דְּרַבִּי רַבִּי – בִּשְׁם
אֶחָד מִתְּלִמְיָדֵי בֵּית מִדְרָשׁוֹ שֶׁל רַבִּי, בְּמִבְּרַכּוֹת – בְּבִרְכַּת מִן אֲבָרָהִם,
שֶׁבְּרַכָּה זֹאת הִיא תְּחִילַת הַתְּפִילָה, וְאֵם טַעַם בַּהּ הֲרִי זֶה רִמּוֹ מֵאֵת ה'
שְׁאִינוֹ חֶפֶץ בַּתְּפִילָה.
הַגְמָרָא מְבִיאָה דַּעַם שֶׁמִּשְׁמַעָה זֶה נִאֲמָרָה בַּעֲנִין אַחֵר: אֲמָר דְּמִתְּנִי
לָהּ אֲבֵרִיָּתָא – יֵשׁ שְׁשָׁנוֹ אֶת דְּבָרֵי חֲדָא דְּרַבִּי רַבִּי עַל דִּין אַחֵר שֶׁשְׁנִינוֹ
בְּבֵרִיָּתָא וְלֹא עַל מִשְׁתַּנְּתוֹ, שֶׁשְׁנִינוֹ בְּבֵרִיָּתָא, הַתְּפִילָה צִרִיךְ שִׁיבּוֹן
אֵת לְבֹא לְפִירוּשׁ מִלּוֹת הַתְּפִילָה בְּכֻלָּן וְכָל הַבְּרֻכּוֹת. וְאֵם אֵינוֹ
יָכוֹל לְבָנוֹן בְּכֻלָּן, יָכוֹן אֵת לְבֹא לְכָל הַפְּחוֹת בְּבִרְכָּה אַחֵת. וְעַל דִּין
זֶה אֲמָר רַב חֲזִינָא אֲמָר רַב סְפָרָא מִשּׁוּם חֲדָא דְּרַבִּי רַבִּי, בְּמִבְּרַכּוֹת – אוֹתָהּ
בְּרַכָּה שְׁחִיב לְכֻיֵּן בַּהּ, הִיא בְּרַכַּת אֲבוֹת.
שְׁנִינוֹ בְּמִשְׁנָה: אֲמָרוּ עָלָיו עַל רַבִּי חֲנִינָא בֶן דּוּסָא וְכו' שֶׁהִיא מִתְּפַלֵּל
עַל תְּחוּלָּים וְאוֹמֵר זֶה הִי זֶה מֵת, אֲמָרוּ לוֹ מִנֵּין אַתָּה יוֹדֵעַ, אֲמָר
לָהֶם אֵם שְׁגוּרָה תְּפִלָּתִי בְּפִי יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁהוּא מְקוּבָּל וְאֵם לֹא יוֹדֵעַ
אֲנִי שֶׁהוּא מְטוּרָף.
הַגְמָרָא מְבִאֵרָת אֶת הַמְקוֹר לְדְבָרֵי רַבִּי חֲנִינָא. מִבְּרַת הַגְמָרָא: מִנָּא
הֵיָּ מִלֵּי – מֵהַ מְקוֹר לְדְבָרִים אֵלֶּה, שֶׁאֵם הַתְּפִילָה שְׁגוּרָה בְּפִי
הִיא מִתְּקַבְּלָת וְאֵם הִיא אֵינָה שְׁגוּרָה בְּפִי הִיא אֵינָה מִתְּקַבְּלָת.
מִבְּרַת הַגְמָרָא: אֲמָר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוִי, דְּאֲמָר קָרָא – שְׁנִאֲמַר
בְּפִסְקוֹ (שְׁעִינָא נֹו טִי), בְּפִרְאָא נִיב שְׁפָתִים, שְׁלֹום שְׁלֹום לְרַחוּק וְלִקְרֹוב
אֲמָר ה', וְרַפְּאֵלִי, כְּלוּמָר, כֹּאשֶׁר נִיב הַשְּׁפָתִים שֶׁהוּא הַתְּפִילָה
שְׁמוּצִיא אֲדָם בְּפִי, הוּא בְּרִיא וְשֵׁלֵם, הֲרִי הוּא מוּבְטָח מֵאֵת ה'
שִׁידָה שְׁלֹום שְׁלֹום לְרַחוּק וְלִקְרֹוב, וְשִׁהְחֻלָּה יִתְרַפָּא.
כִּינן שְׁהוּבָא בְּפִסְקוֹ 'בּוֹרָא נִיב שְׁפָתִים' וְגו', הַגְמָרָא מְבִיאָה כְּמָה
דְּרִשּׁוֹת בַּעֲנִין הַשֶּׁכֶר לְעֵתִיד לְבוֹא, וְלִגְבִי אַחַת מִזֵּן יוֹבָא בִּיאוֹר
פְּסוֹק זֶה: אֲמָר רַבִּי חֲזִינָא בְּרִא אֲמָר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל הַנְּבִיאִים בּוֹלִין
שֶׁהִתְנַבְּאוּ לְיִשְׂרָאֵל טוֹבוֹת וְנַחֲמוֹת, לֹא נִתְנַבְּאוּ אֲלָא לְמִשְׁכִּי בְּתוֹ
לְתַלְמִיד חֲכָם, וְלַעֲוִישָׁה פְּרָקְטִיָּא לְתַלְמִיד חֲכָם – מִתְּעַסֵּק וְעוֹשֶׂה
מִסְחָר בְּמִמּוֹן תְּלִמְיָדֵי חֲכָמִים כְּדִי שִׁינִיעַ לָהֶם שֶׁכֶר, וְעַל יְדֵי כֵךְ הֵם
יֵהִיו פְּנוּיִם לְעֵסֶק בְּתוֹרָה, וְלִמְחַנֵּת תְּלִמְיָד חֲכָם מְנַכְּסִין, שְׁכַל אֵלּוּ
יֻזְכוּ לְנִבְאוֹת הַטּוֹבוֹת שֶׁנִּבְאוּ כָּל הַנְּבִיאִים. וְאֵף שֶׁלֹא עֵסֶקוּ
בַּעֲצָמָם בְּתוֹרָה, מִכָּל מְקוֹם, כִּינן שֶׁהִתְדַּבְּקוּ בַּתְּלִמְיָדֵי חֲכָמִים וְעוֹשֶׂה
לָהֶם הַנָּא, יֻזְכוּ לְרֹוב טוֹבָה. אֲבָל תְּלִמְיָדֵי חֲכָמִים עֲצָמָן שֶׁעֵסֶקוּ
בְּתוֹרָה, עֲלֵיהֶם נִאֲמַר (שְׁעִינָא דֹס א), עֵינֵי לֹא רִאֲתָה אֱלֹהִים וְזוֹלָתָהּ יַעֲשֶׂה
לְמַחְמָה לֹו, כְּלוּמָר, הַטּוֹבוֹת שִׁבּוּאוֹ לָהֶם לֹא נִרְאוּ לְשׁוֹם נְבִיאִ
לְרֹוב מַעֲלָתָם, מִלְּבַד לְהַקְדוּשׁ בִּרְוֹךְ הוּא.
דְּרִשָׁה נֹוסֶפֶת: וְאֲמָר רַבִּי חֲזִינָא בְּרִא אֲמָר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל הַנְּבִיאִים
בּוֹלִין, לֹא נִתְנַבְּאוּ אֲלָא אֶת הַטּוֹבוֹת שִׁידָיו לְיָמוֹת הַמְּשִׁיחִ בְּלִבָּה, אֲבָל
הַטּוֹבוֹת שֶׁלְעוֹלָם הָבָא, נִאֲמַר בָּהֶם (שֵׁם) עֵינֵי לֹא רִאֲתָה אֱלֹהִים
וְזוֹלָתָהּ.

בְּתוֹן גְּדוֹל בַּתְּפִילָתוֹ, כּוֹרַע בְּסוֹף כָּל בְּרַכָּה וּבְרַכָּה, שְׁמַפְנִי שְׁמַעֲלֹתוֹ
גְּדוֹלָה יוֹתֵר צִרִיךְ הַכְנַעָה גְּדוֹלָה יוֹתֵר. וְהַמְּלָךְ שֶׁגְּדוֹל מִכָּהֵן גְּדוֹל
וְצִרִיךְ לְהַכְנִיעַ עֲצָמוֹ יוֹתֵר, כּוֹרַע בְּתַחֲלַת כָּל בְּרַכָּה וּבְרַכָּה וְכֵן בְּסוֹף
כָּל בְּרַכָּה וּבְרַכָּה.
הַגְמָרָא מְבִיאָה שִׁטָּה אַחֶרֶת בְּבִיאוֹר דְּבָרֵי הַבְּרִיָּתָא: אֲמָר רַבִּי
יִצְחָק בֶּר נַחֲמָנִי, לְדִידִי מִפְּרָשָׁא לִי מִיָּנִי דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוִי –
שְׁמַעְתִּי פִירוּשָׁה שֶׁל בְּרִיָּתָא זֶה שֶׁל שְׁחִידָה בִּשְׁם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוִי
בְּאוֹפֵן אַחֵר, שֶׁהָיָה כּוֹרַע בְּאֲבוֹת וּמוֹדִים תְּחִילָה וְסוֹף, כְּמוֹ
שֶׁאֲמָרְנוּ בְּבֵרִיָּתָא לְעִיל (עִי'א). בְּתוֹן גְּדוֹל שְׁמַעֲלֹתוֹ גְּדוֹלָה יוֹתֵר, כּוֹרַע
בְּתַחֲלַת וּבְסוֹף כָּל בְּרַכָּה וּבְרַכָּה. וְהַמְּלָךְ, כִּינן שֶׁכָּרַע בְּתַחֲלַת
הַתְּפִילָה, שׁוֹב אֵינוֹ זֹקֵף עַד שִׁיגְמוֹר אֶת תְּפִילָתוֹ. שְׁנִאֲמָר לְגַבִּי
תְּפִילַת שְׁלֹמָה בְּחֻנוּכַת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ (מַלְכִים א' ח נד), וְיָחִידָה כְּכֻלָּתָהּ
שְׁלֹמָה לְהַתְּפַלֵּל וְגו' קָם מִלְּפָנֵי מוֹצֵחַ ה' מִפְּרָעוֹ עַל בְּרַכָּיו וְכַפִּיו
פְּרָשׁוֹת וְשִׁמְשָׁם. הֲרִי שֶׁהַמְּלָךְ קָם מִכְרִיעָתוֹ רַק לְאַחֵר סִימָן
תְּפִילָתוֹ.

הַגְמָרָא מְפַרְשֶׁת אֶת הַהִבְדָּלִים בֵּין סוּגֵי הַכְּרִיעוֹת וְהַשְׁתַּחֲוִיּוֹת: תִּנּוּ
רַבָּן בְּבֵרִיָּתָא, לְשׁוֹן קִרְיָה הָאֲמוֹר בְּכָל מְקוֹם, הֵינִי שְׁמַשְׁתַּחֲוִי עַל
אֲפִים – עַל הַפְּנִים, כְּלוּמָר, שֶׁרַק פְּנֵי נֹוגַעוֹת בֶּאֱרִץ, שְׁמֻכּוֹפָא אֶת
גּוֹפוֹ וְנִשְׁעָן עַל יָדָיו עַד שִׁינִיעוּ הַפְּנִים לְאֶרֶץ, שְׁנִאֲמָר אַחֵר שְׁדוּד
אֲמַר לְבַת שֶׁבַע שִׁיָּקִים אֶת הַבִּטְחָתוֹ לְהַמְלִיךְ אֶת שְׁלֹמָה (שֵׁם ס א לא),
וְלִתְקַד בַּת שֶׁבַע אֲפִים אֲרָץ וְתִשְׁתַּחֲוִי לְמֶלֶךְ, וְגו'. הֲרִי שֶׁלְשׁוֹן קִידָה
נִאֲמָרָה כְּשֶׁהִפְנִים בֶּאֱרִץ. וְלְשׁוֹן בְּרִיעָה הָאֲמוֹר בְּכָל מְקוֹם, הֵינִי
שְׁכּוֹרַע עַל הַכְּרָפִים עַד שֶׁנֹּוגַעִים בֶּאֱרִץ, שְׁנִאֲמָר לְגַבִּי תְּפִילַת שְׁלֹמָה
בְּחֻנוּכַת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ (שֵׁם ח נד), מִפְּרָעוֹ עַל בְּרַכָּיו, וְלְשׁוֹן הַשְׁתַּחֲוִיָּה
הָאֲמוֹר בְּכָל מְקוֹם, זֶה שְׁשׁוֹת יָדִים וְרַגְלִים, כְּשֶׁמִּשְׁתַּחֲוִי בְּכָל גּוֹפוֹ עַל
הָאֶרֶץ, שְׁנִאֲמָר לְגַבִּי חֲלוּם יוֹסֵף שֶׁהִשְׁמַשׁ וְהִירָח וְאֶחָד עֶשֶׂר
כּוֹכָבִים מִשְׁתַּחֲוִים לוֹ, שְׁאֲמַר לוֹ יַעֲקֹב אֲבִיו (בְּרַאשִׁית לו' ט), הֵבֵא נָכָא
אֲנִי וְאִמִּי וְאֶחָד מִלְּשִׁתָּהוֹת לְךָ אֲרֻצָּה, וְלְשׁוֹן 'אַרְצָה' מִשְׁמַע
שְׁמַשְׁתַּחֲוִי עַל הָאֶרֶץ.

אֲמָר רַב חֲזִינָא בְּרִיָּה וְגו' דְּרַב הוֹנָא, חֲזִינָא לְהוֹי לְאֲבִי וְרָבָא דְּמַצְלוֹ
אֲצִלּוּי – רֵאִיתִי אֶת אֲבִי וְרַבָּא שְׁכַשְׁנוּפְעִים עַל פְּנִיהֶם בְּנִפְּלִית
אֲפִים, אֵינִם פּוֹשְׁטִים יְדֵיהֶם וְרַגְלֵיהֶם אֲלָא נוֹטִים עַל צִידֵם.
הַגְמָרָא דְּנָה בַּעֲנִין כְּרִיעָה בְּהוֹדָאָה. מִקְשָׁה הַגְמָרָא: תִּנּוּ חֲדָא –
בְּבֵרִיָּתָא אַחַת, הַכּוֹרַע בְּהוֹדָאָה הֲרִי זֶה מְשׁוּבָה. וְתִנּוּ אֲחֵד –
בְּבֵרִיָּתָא אַחֶרֶת, הַכּוֹרַע בְּהוֹדָאָה הֲרִי זֶה מְשׁוּבָה, וְנִמְצָאוּ הַבְּרִיָּתוֹת
שְׁתֵּרוֹת זֶה אֶת זֶה. מִתְרַצֵּת הַגְמָרָא: לֹא קָשִׁיָּא, הֵא בְּתַחֲלָה וְהָא
לְכַסּוֹף – זֶה בְּתַחֲלַת הַבְּרַכָּה וְזֶה בְּסוֹפָה, כְּלוּמָר, הַכּוֹרַע בְּתַחֲלַת
בְּרַכַּת הוֹדָאָה הוּא מְשׁוּבָה, וְאִילוּ הַכּוֹרַע בְּסוֹפָה הוּא מְגוּנָה.
הַגְמָרָא מְבִיאָה מַעֲשֵׂה בַּעֲנִין הַכְּרִיעָה בְּהוֹדָאָה וְדָנָה בּוֹ: רַבָּא דְּרַע
בַּתְּפִילָתוֹ בְּהוֹדָאָה תְּחִילָה וְסוֹף. אֲמָר לִיה רַבָּן – שְׁאֵלּוּ אוֹתוֹ
חֲכָמִים, אֲמָר קָא עֲבִיד מִרְ הָבִי – מִדּוּעַ אַתָּה עוֹשֶׂה כֵן. אֲמָר לָהּ,
חֲזִינָא לְרַב נַחֲמָנִי דְּכָרַע – רֵאִיתִי אֶת רַב נַחֲמָן שְׁכַרַע בְּתַחֲלַת וּבְסוֹף
הַבְּרַכָּה, וְכֵן חֲזִינָא לִיה לְרַב שֶׁשֶׁת דְּקָא עָבִיד הָבִי – שְׁעֵשֶׂה כֵן, וְלִכְךָ
אֵף אֲנִי עוֹשֶׂה כְּמוֹתָם.

מִקְשָׁה הַגְמָרָא: כִּידֵי רַבָּא וְרַבּוּתוֹ כְּרַעוֹ תְּחִילָה וְסוֹף, וְהַתְּנִיָּא
בְּבֵרִיָּתָא, הַכּוֹרַע בְּהוֹדָאָה הֲרִי זֶה מְשׁוּבָה. מִתְרַצֵּת הַגְמָרָא: הֵיא –
בְּרִיָּתָא זֶה, עוֹסֶקֶת בְּהוֹדָאָה שְׁבַחֲלָל – בְּאִמְרִית 'הוֹדוּ לָה' כִּי טוֹב כִּי
לְעוֹלָם חֲסִדוֹ (תְּהִלִּים קיח א) שְׁבַחֲלָל, שְׁכִינן שְׁלֹא תִקְנוּ בַּהּ כְּרִיעָה,
הַכּוֹרַע בַּהּ הִיא הוּא מְגוּנָה.
מִקְשָׁה הַגְמָרָא: וְהַתְּנִיָּא בְּבֵרִיָּתָא אַחֶרֶת, הַכּוֹרַע בְּהוֹדָאָה וּבְהוֹדָאָה
שֶׁל חֲלָל הֲרִי זֶה מְשׁוּבָה, וּבְבֵרִיָּתָא זֶה אִי אֲפֻשֶׁר לְפָרֵשׁ שֶׁהוֹדָאָה
שֶׁהוֹדָה תְּחִילָה הִיא הַהוֹדָאָה שְׁבַחֲלָל, וּמִכָּל מְקוֹם שְׁנִינוֹ
הַשְׁכּוֹרַע הֲרִי זֶה מְגוּנָה. מִתְרַצֵּת הַגְמָרָא: כִּי תִנּוּ תִּהִיא – מֵהַ
שֶׁשְׁנִינוֹ בְּבֵרִיָּתָא הַשְּׁנִיָּה שֶׁהַכּוֹרַע בְּהוֹדָאָה מְגוּנָה, הֵינִי בְּהוֹדָאָה
דְּכָרַבֶּת הַמְּזוּן – בְּבִרְכַּת 'נֹודָה לָךְ' בְּבִרְכַּת הַמְּזוּן, כִּינן שְׁלֹא תִקְנוּ
בַּהּ כְּרִיעָה. אֲבָל הַכּוֹרַע בְּהוֹדָאָה שְׁבַתְּפִילָה הוּא מְשׁוּבָה, וְלִכְךָ
רַבָּא וְרַבּוּתוֹ כְּרַעוֹ בְּתַחֲלַת וּבְסוֹף.

משנה

משנתנו ממשכה לעסוק בענין טעות בתפילה. אומרת המשנה:

פרק ששי – כיצד מברכין

הפרק שלפנינו דן בדיני ברכת הנחנין על מיני מאכל. ויבואר בו, איזו ברכה יש לברך על כל דבר, ועל מה יש לברך בתוך הסעודה. וכשיש לפנינו כמה מיני אוכלים, איזו ברכה קודמת, ובאיזה אופן מברך על מאכל אחד והאחר נטפל אליו. עוד יבואר בפרק זה, כשכמה אנשים מסובים יחד, מתי אחד יברך לכולם ומתי יברך כל אחד לעצמו.

משנה

משנתנו מבארת את נוסח הברכה על האוכלים: **בִּיצֵד מִקְרָבִין עַל הַפִּירֹת וְשֶׁאֵר הַדְּבָרִים קֹדֶם אֲכִילָתָם. עַל פִּירֹת הָאֵלֶּיךָ הוּא אוֹמֵר בּוֹרָא פְּרִי הָעֵץ, חוּץ מִן הַיֵּינֹן, שֶׁעַל הַיֵּינֹן הוּא אוֹמֵר בּוֹרָא פְּרִי הַתֶּבֶן, שֶׁאֵף שֶׁהוּא מַעֲנִיבִים שִׁבְרָתָם בּוֹרָא פְּרִי הָעֵץ, מִכָּל מָקוֹם מִפְּנֵי חֲשִׁיבוֹתוֹ שֶׁהִשְׁתַּנָּה וְהִתְעַלָּה, קִבְּעוּ לוֹ בִּרְכָה בִּפְנֵי עֲצֻמוֹ. וְעַל פִּירֹת הָאֵרֶץ הוּא אוֹמֵר בּוֹרָא פְּרִי הָאֲדָמָה, חוּץ מִן הַפֶּתַח, שֶׁעַל הַפֶּתַח הוּא אוֹמֵר הַמּוֹצִיא לֶחֶם מִן הָאֶרֶץ, שֶׁאֵף שֶׁהוּא עֹשֵׂי מִמֵּינֵי דָגִן שִׁבְרָתָם בּוֹרָא פְּרִי הָאֲדָמָה, מִכָּל מָקוֹם מִפְּנֵי חֲשִׁיבוֹתוֹ שֶׁהִשְׁתַּנָּה וְהִתְעַלָּה, קִבְּעוּ לוֹ בִּרְכָה בִּפְנֵי עֲצֻמוֹ. וְעַל הַיְּרֻקֹת הוּא אוֹמֵר בּוֹרָא פְּרִי הָאֲדָמָה. רַבִּי יְהוֹדָה אוֹמֵר, בּוֹרָא מִינֵי דְשִׁאִים, מִפְּנֵי שֶׁלְּדַעְתּוֹ צִירִךְ שִׁיחִיהָ הֵיכֵר בִּבְרָכָה לְכָל מִין וּמִין, וְאִילוּ 'פְּרִי הָאֲדָמָה' הוּא לְשׁוֹן הַכּוֹלָל גַּם דְּשִׁאִים וְגַם זְרַעִים, כְּגוֹן קִטְנִיּוֹת.**

גמרא

הגמרא מבררת מה מקור החיוב לברך על האכילה. שואלת הגמרא: **מָנָא הֵינִי מִלֵּי שִׁישׁ לִבְרַךְ עַל הָאֲכִילָה.** משיבה הגמרא: **דִּתְנִי רַבֵּנָן, כְּתִבָּה הַתּוֹרָה לִגְבִי נֹטַע רִבְעִי (ויקרא טז כד), וְבִשְׁנֵה הַרְבִּיעִית יִהְיֶה כָּל פְּרִי קֹדֶשׁ הַלְלוּלִים לָהּ,** כלומר, שבשנה הרביעית לנטיעת העץ, יהיה פריו קדוש להביאו לירושלים לפני ה' ושם יאכלוהו ויהללו את שם ה'. מדייקת הברייתא, מה שנקטה התורה 'הילולים' בלשון רבים, ומשמע שהוא טעון שני הילולים באכילתו, **מִלְּמַד שֶׁהַפִּירֹת מַעֲנִיבִים בְּרָכָה לְפָנֵיהֶם וְלֵאחֲרֵיהֶם. מִכָּאן אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא, אִסּוּר לְאִיִּם שִׁמְעוּם כְּלוֹם קֹדֶם שִׁבְרָה.** מקשה הגמרא: **וְהָאִי – וְהָאִי שֶׁנֶּאֱמַר 'קֹדֶשׁ הַלְלוּלִים, לִהְיֶה הוּא דִּאֲתָא' – וְכִי לִכְךָ הוּא בָּא, לִבְרָכָה עַל הָאֲכִילָה, הָאִי מִיָּעֵץ לִיָּה – הֲרִי צִירִךְ אוֹתוֹ לִלְמִיד אַחֵר, שֶׁאֵנָּה דוֹרְשִׁים 'הִלּוּלִים' מִלְּשׁוֹן 'חִילּוּלִים', וּמִלְּשׁוֹן רַבִּים יֵשׁ לְלַמּוֹד שְׁנֵי לִימוּדִים בְּעֵצֵי חִילּוּל, חֵד, דִּאֲמַר רַבְּהִינָא, אֲחִילֵה וְתֵרַד אֲכִלֵה – אִם תֵּרַצָּה לֵאכּוֹל אֶת הַנֹּטַע רִבְעִי מִחוּץ לְיִירוּשָׁלַיִם, תַּחֲלַל תַּחֲלִילָה אֶת קְדוּשָׁתוֹ וְתוֹצִיאֻהוּ לְחֻלּוּץ עַל יְדֵי פְדִיּוֹן עַל כֶּסֶף, וְאַחֵר כִּךְ תֵּאֲכֹלֵהוּ. וְאִידֶךָ – וְהִרְבִּי הַנוֹסֵף, שֶׁלִּמְדָה הַתּוֹרָה שֶׁרַק דְּבַר הַמַּעֲשֶׂי שִׁבְרָה, וְהוּא יֵין, שֶׁמֶהֱלִילִים בּוּ בְּמִזְבֵּחַ (כַּמְבוּאֵר בְּסוֹמָךְ), עֲלִיו נֶאֱמַר שֶׁהוּא 'קֹדֶשׁ' בְּקִדּוּשֵׁת נֹטַע רִבְעִי וּמַעֲשֶׂי חִילּוּל כִּשְׁבָא לֵאכּוֹלוֹ מִחוּץ לְיִירוּשָׁלַיִם, וְדַבַּר שֶׁאֵינִי מַעֲשֶׂי שִׁבְרָה, שֶׁהֵם שֶׁאֵר הַפִּירֹת שֶׁאֵין מִהֱלִילִים בָּהֶם בְּמִזְבֵּחַ, אֵינִם קֹדְשִׁים בְּקִדּוּשֵׁת רִבְעִי וְאֵין מַעֲשֶׂי חִילּוּל. וְהֵינּוּ, שֶׁלִּמַּד הַכְּתוּב, שֶׁלֹּא נֶאֱמַר דִּין נֹטַע רִבְעִי אֶלָּא בְּכֶרֶם, וְלֹא בְּשֶׂאֵר פִּירֹת. וּמִהוּ הִדְבַּר שֶׁטַעוֹן שִׁירָה, כְּדִרְבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, דִּאֲמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, מִנֵּין שֶׁאֵין אוֹמְרִים הַלּוּיִים שִׁירָה בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ בִּשְׁעָה שֶׁמִּקְרִיבִים קֶרֶבֶן, אֲלֵא עַל הַיֵּינֹן בִּשְׁעַת נִיסוּכּוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ, שֶׁנֶּאֱמַר (שׁוֹפְטִים ט ג) 'וְאוֹמַר לָהֶם הַנֶּפֶךְ, הַתְּהִלָּתִי אֶת תִּירוּשִׁי הַמִּשְׁמָחָה אֱלֹהִים וְאֲנִשִּׁים' – וְכִי אִפְסִיק לַתֵּן יֵין הַמִּשְׁמָחָה אֱלֹהִים וְאֲנִשִּׁים. וְלִכְאוּרָהּ, אִם אֲנִשִּׁים מִשְׁמָחָה הַתִּירוּשׁ, כִּשְׁשׁוּתִים אֶת הַיֵּין, מִכָּל מָקוֹם אֱלֹהִים בְּמָה מִשְׁמָחָה, אֲלֵא מִכָּאן שֶׁאֵין אוֹמְרִים שִׁירָה כִּשְׁמִיבָאִים קֶרֶבֶן לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ אֲלֵא עַל הַיֵּינֹן בִּשְׁעַת נִיסוּכּוֹ, וְבוֹזֵה נִחְשָׁב שֶׁהַתִּירוּשׁ מִשְׁמָחָה אֱלֹהִים. וּמִכָּל מָקוֹם קִשָּׁה, כִּיּוֹן שֶׁמִּצִּינוּ שְׁתֵּי דְרָשׁוֹת הַנִּלְמָדוֹת מִהַפְסוֹק 'קֹדֶשׁ הַלְלוּלִים', כִּיצַד אֲפֻשֶׁר לְלַמּוֹד מִפְּסוֹק זֶה חִיּוֹב לִבְרַךְ עַל הָאֲכִילָה.**

הגמרא מסיימת את קושיותיה זו: **הֵינִיא שִׁישׁ לְלַמּוֹד מִ'הִלּוּלִים' חִיּוֹב בְּרָכָה, לְמָאן דִּתְנִי – לְמִי שְׁשׁוֹנָה בְּמִשְׁנִיּוֹת שְׁנִשְׁנו לְעֵנִין חִיּוֹב רִבְעִי 'נֹטַע רִבְעִי', וְלִדְעָתוֹ דִּינִי רִבְעִי נֶאֱמָרוּ בְּכָל הַנְּטִיעוֹת, בֵּין שֶׁל גֶּפֶן וּבֵין שֶׁל שֶׂאֵר הַפִּירֹת, וְאִם כֵּן וְדִאי שְׁהוּא אֵינּוּ סוֹבֵר אֶת הַדְּרָשָׁה שֶׁרַק מִזֶּה שֶׁטַעוֹן שִׁירָה טַעוֹן חִילּוּל, וְלִכְךָ יִשְׁנֵי 'הִלּוּל' מִיּוֹתֵר בְּפִסּוֹק, וְאֲפֻשֶׁר לְדַרְשׁ אוֹתוֹ לְחִיּוֹב בְּרָכָה עַל הָאֲכִילָה. אֲלֵא לְמָאן דִּתְנִי בְּמִשְׁנִיּוֹת שְׁבָדִינִי רִבְעִי 'בְּכֶרֶם רִבְעִי', שֶׁרַק בְּכֶרֶם חִיּוֹב בְּרָכָה וְשֶׁאֵר הַפִּירֹת פְּטוּרִים, וְדוּרֵשׁ זֹאת מִהַפְסוֹק 'הִלּוּלִים' שֶׁרַק הַטַּעוֹן שִׁירָה טַעוֹן חִילּוּל, מָאן אִיכָא לְמִיכָר – כִּיצַד אֲפֻשֶׁר לְלַמּוֹד חִיּוֹב בְּרָכָה מִ'הִלּוּלִים', הֲלֹא פְסוֹק זֶה נִצָּר לְדַרְשׁוֹת אַחֲרוֹת. וְהִיכֵן מִצִּינוּ אֶת הַמַּחֲלּוֹקַת לְעֵנִין רִבְעִי, דִּאֲתָמַר, נִחְלָקוּ רַבִּי חִיִּיא וְרַבִּי שְׁמַעוֹן בְּרַבִּי וְ– בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי, חֵד תְּנִי 'בְּכֶרֶם רִבְעִי' בְּכָל מָקוֹם שֶׁמִּדּוּבֵר בְּמִשְׁנִיּוֹת עַל מִצְוֹת רִבְעִי, וְלִדְעָתוֹ דִּין רִבְעִי נֶאֱמַר רַק בְּכֶרֶם, וְחֵד תְּנִי 'נֹטַע רִבְעִי', וְלִדְעָתוֹ דִּין רִבְעִי נֶאֱמַר בְּכָל הַפִּירֹת. הַגְמָרָא מוֹסִיפָה לְבַאֵר אֶת הַקּוּשְׁיָא לְפִי מִי שְׁשׁוֹנָה 'כְּרֶם רִבְעִי' וְגַם לְמָאן דִּתְנִי בְּכֶרֶם רִבְעִי, הֵינִיא אִי יֵלֶּה וְ– אִם הוּא לּוֹמֵד 'נִזְרָה נִזְרָה לְלַמּוֹד שֶׁאִסּוּר רִבְעִי נֶאֱמַר רַק בְּכֶרֶם, דִּתְנִיא, רַבִּי אוֹמֵר, נֶאֱמַר מִכָּאן בְּאִסּוּר רִבְעִי (ויקרא טז כד) 'וְבִשְׁנֵה הַרְבִּיעִית תִּהְיֶה אֶת פְּרִי הַלְלוּלִים לָהֶם הַבּוֹאֲתִי, וְנֶאֱמַר לְחֵלֶן לִגְבִי אִסּוּר כְּלָאִי הַכְּרֶם (דְּבָרִים כט כ) 'לֹא תִזְרַע כְּרָמְךָ כְּלָאִים, מִן תִּקְדֹּשׁ הַמִּלְאָה הַזֶּה אֲשֶׁר תִּזְרַע וְתִבְּרָא תִּבְרָךְ, וּמִכָּךְ שֶׁבִשְׁנֵי הָעֲנִינִים נֶאֱמַר 'תְּבוּאָה', יֵשׁ לְדַרְשׁ גִּזְרָה שׁוּה, מַה לְחֵלֶן בְּכָלֵאִים מְדוּבָר בְּכֶרֶם, אֶף מִכָּאן רִבְעִי, מְדוּבָר רַק בְּכֶרֶם, אֲבָל בְּשֶׂאֵר הַפִּירֹת אֵין דִּין רִבְעִי, וְלִפִּי זֶה אֵין צִירִךְ לְלַמּוֹד מִ'הִלּוּלִים' שְׁדִין רִבְעִי הוּא רַק בְּכֶרֶם, שֶׁהֲרֵי כִבֵּר לְמַדְנָהּ מִגִּזְרָה שׁוּה, וְאִם כֵּן אֵייתֵר לִיָּה חֵד חִילּוּל – נִשְׁאֵר לוֹ מִיּוֹתֵר דְּרָשָׁה אַחַת מִ'הִלּוּלִים' לְחִיּוֹב בְּרָכָה עַל הָאֲכִילָה. וְאִי – אֲבָל אִם מִי שְׁשׁוֹנָה 'כְּרֶם רִבְעִי' לֹא יֵלֶּה יִזְרָה נִזְרָה מִכְּלָאִי הַכְּרֶם, וּמַחֲמַת כֵּן עֲלִיו לְלַמּוֹד מִהַפְסוֹק 'הִלּוּלִים' שְׁדִין רִבְעִי הוּא רַק בְּכֶרֶם, אִם כֵּן חִיּוֹב בְּרָכָה מִכָּאן לִיָּה, הֲרִי הַפְּסוֹק 'הִלּוּלִים' נִצָּר לְדַרְשׁוֹת אַחֲרוֹת. הַגְמָרָא מוֹסִיפָה לְהַקְשׁוֹת גַּם לְפִי הַצֵּד שְׁדוּרְשִׁים גִּזְרָה שׁוּה: וְאִי נִפְּי – וְגַם אִם מִי שְׁשׁוֹנָה 'כְּרֶם רִבְעִי' יֵלֶּה יִזְרָה נִזְרָה, מִכָּל מָקוֹם קִשָּׁה, הֲלֹא נוֹתֵר רַק 'הִלּוּל' אֶחָד לְלַמּוֹד חִיּוֹב בְּרָכָה, וְאִם כֵּן, אֲשַׁבְּחֵן לְאַחֲרָיו – מִצִּנּוֹנוֹ מִקּוֹר מִהַפְּסוֹק רַק לִבְרָכָה לְאַחֵר הָאֲכִילָה, שֶׁמִּסְתַּבֵּר שִׁישׁ לְדַרְשׁ מִ'הִלּוּל' זֶה לִבְרָכָה שֶׁאֲחֵרִיו, כִּשֶּׁם שֶׁמִּצִּנּוֹנוֹ שְׁחִיבָה הַתּוֹרָה בְּרַכַּת הַמִּזְוֹן לְאַחֵר הַמִּזְוֹן, אִךְ בְּרָכָה לְפָנֵי – לְפָנֵי הָאֲכִילָה. מִנֵּין, מִתְרַצָּה הַגְמָרָא, הָאִי לֹא מִקְשָׁי, כִּיּוֹן דִּאֲתָמַר וְ– שְׁבָאֵהוּ בְּכָל חֻזְקָה, כְּלוּמַר, אִם יֵשׁ פְּסוֹק לְחִיּוֹב בְּרָכָה לְאַחֲרֵיו, אֲפֻשֶׁר לְלַמּוֹד בְּכָל חֻזְמָה בְּרָכָה שְׁלִפְנֵי, שֶׁהֲרֵי אִם בְּשִׁשְׁהוּ שֶׁבֶּעַ לְאַחֵר הָאֲכִילָה, מִכָּרָה לְהוֹדוֹת לָהּ עַל שׁוֹבְעוֹ, בְּשִׁשְׁהוּ רִבְעִי לְפָנֵי הָאֲכִילָה, וְהוּא בָּא לְהַשְׁבִּיעַ אֶת רַעְבוֹנוֹ עַל יְדֵי בְרִייתוֹ שֶׁל ה', לֹא כָּל שֶׁבֶן שְׁחִיב לִבְרַךְ. הַגְמָרָא מְבִיאָה קוּשְׁיָא נּוֹסֶפֶת לְפִי הַצֵּד שֶׁהִמָּאן דֶּאֱמַר שְׁשׁוֹנָה 'כְּרֶם רִבְעִי' דוּרֵשׁ גִּזְרָה שׁוּה: וְאִף אִם הַשְׁשׁוֹנָה 'כְּרֶם רִבְעִי' לּוֹמֵד מִגִּזְרָה שׁוּה שְׁדִין רִבְעִי נִזְרָה רַק בְּכֶרֶם, וְדוּרֵשׁ חִיּוֹב בְּרָכָה מִזְדִּיתוֹר בְּפִסּוֹק 'קֹדֶשׁ הַלְלוּלִים', עֲדִין קִשָּׁה, הֲלֹא פְסוֹק זֶה נֶאֱמַר בְּדִין רִבְעִי, וְדִין רִבְעִי הוּא רַק בְּכֶרֶם לְדַעָה זֶה, וְאִם כֵּן, אֲשַׁבְּחֵן בְּפִסּוֹק זֶה לְחִיּוֹב בְּרָכָה בְּכֶרֶם, אִךְ שֶׁאֵר מִינֵין שֶׁל פִּירֹת, מִנֵּין שְׁחִיבִים בְּכֶרֶם. מִתְרַצָּה הַגְמָרָא: דִּלִּיף חִיּוֹב בְּרָכָה בְּכָל הַפִּירֹת בְּבִינֵין אֲב מִכָּרָם, מַה כָּרֶם הוּא דְבַר שֶׁנֶּחֱמָה מִמֶּנּוּ כִּשְׁאוּכֹלוֹ, וּמַעֲשֶׂי בְּרָכָה, אֶף כָּל דְּבַר שֶׁנֶּחֱמָה מִמֶּנּוּ כִּשְׁאוּכֹלוֹ, מַעֲשֶׂי בְּרָכָה. דוּחָה הַגְמָרָא: אִיכָא לְמִכָּרָה לְיִמּוֹד זֶה, מַה לְכָרֶם שֶׁבֶן חִיּוֹב בְּעוֹלָלוֹת – שֶׁאֵת הָאֲשִׁכּוּלוֹת שֶׁאֵין לָהֶם כִּתְּףָה אוֹ נֶטֶף, אֲלֵא יֵשׁ בָּהֶם רַק שׁוֹרָה יְחִידִית שֶׁל עֲנָבִים, חִיבָה הַתּוֹרָה לִיתֵּנָם לְעֲנָבִים, וְאֲפֻשֶׁר לּוֹמַר שֶׁלִּכְךָ חִיבָתוֹ הַתּוֹרָה בְּכֶרֶם, אֲבָל שֶׁאֵר הַמִּינִים שֶׁאֵין בָּהֶם חִיּוֹב עוֹלָלוֹת, שְׁמָא אֵינִם חִיבִים בְּכֶרֶם. מִתְרַצָּה הַגְמָרָא: קִשָּׁה וְ– תְּבוּאָהוּ תִּבְרָתִי, שֶׁאֵף שֶׁאֵינָה חִיבָתָה בְּעוֹלָלוֹת, הֲלֹאֹם הִעֲשִׂי מִמֶּנָּה חִיּוֹב בְּכֶרֶם, כִּאֲמֹר (דְּבָרִים ח טו) 'תֵּאֲכַל בָּהּ לֶחֶם וְגו', וְאִכְלָתִי וְשִׁבְעָתִי וּבְרָכָתִי, וּמִמֶּנָּה נִלְמַד לְכָל הַמִּינִים, שְׁחִיבִים בְּכֶרֶם אִף שֶׁאֵינִם חִיבִים בְּעוֹלָלוֹת. דוּחָה הַגְמָרָא: מַה לְקִשָּׁה שֶׁבֶן**

ברכות. פרק שישי – כיצד מברכין דף לה עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רמא רש"י תוספות

1 כיצד מברכין וכו' חזין מן היין שמתוך חשיבותו קבעו לו ברכה לעצמו וכן הפת: בורא
2 מיני דשאים. לפי שיש בכלל פרי האדמה דשאים וזרעים כגון קטניות ורבי יהודה בעי
3 היכר ברכה לכל מין ומין: גמ' קדש הלולים. בנטע רבעי כתיב ומשמע שני הלולים טעון
4 באכילתו כשתאכלנו בשנה הרביעית שהוא מותר באכילה: האי מיבעי ליה הלולים לשון

5 חלולים חד מיניהו אתא לאוריי אחליה והדר
6 אכליה הוציאנו לחלול ע"י פדיון אם באת
7 לאכול חוץ לירושלים וחד ללמדך שלא
8 נאמרה תורת רבעי אלא בכרם שנאמר קדש
9 הלולים דבר שמהללך בו טעון חלול וזהו יין:
10 שאין אומרים. הלויים שיר של קרבן במקדש
11 אלא על היין כשמונסכין נסכי מזבח: הניחא ל"מ'
12 בוי'. כולל סימא דפרבא הוא וזיק הניחא הא
13 דילפת ברכה מהבא למאן דתני נטע רבעי דאית
14 ליה כל פירות האילן בתורת רבעי ולא דריש
15 מהבא דבר דטעון חלול טעון חלול איתר ליה
16 חד חלול לברכה: מאי איבא למישר. הא מיבעי
17 ליה למדרש שאין חלול אלא במקום חלול: חד
18 תני כרם רבעי. בכל מקום שיש במשנה נטע
19 רבעי תני אידו כרם: הניחא אי יליף בג"ש. דריש
20 למלתיה בג"ש ואיתר ליה חד חלול לברכה:
21 אשבחן לאחריו. כדאשבחון בברכת המזון דכתיב
22 ואכלת ושבעת וברכת (דברים ח) חייב
23 בעוללות. וברמך לא תעולל (ויקרא ט) אידו
24 עוללות כל שאין להן פסיון לא כתף ולא נטף
25 אלא שורה יחידית של ענבים: קמה תוכיח.
26 דאשבחן דאצרכה רחמנא ברכה דכתיב תאכל
27 בה לחם וגו' (דברים ח) וסמך ליה ואכלת
28 ושבעת וברכת: צד מוכח. יין לנסכים וסלת
29 למנחות: ו' מינין. האמורים בארץ חטה ושעורה
30 וגו' (שם ח) ובתרייהו כתיב ואכלת ושבעת
31 וברכת: שכן טעונים כבורים. דהיי אמרינן
32 במנחות (פ"ט ד' פד): נאמר כאן ארץ כי באתי
33 אל הארץ (דברים כו) ונאמר להלן ארץ חטה
34 ושעורה תמה להלן שבת הארץ אף כאן שבת
35 הארץ: אלא סברא הוא. דלתריווייהו אית להו
36 פירכא למאן דתני כרם וילף ברכה מו' המינים
37 איבא פירכא שכן טעונים כבורים ולמאן דתני
38 נטע רבעי איבא למפרך התינה מידי דבר נטיעה
39 דלאו בר נטיעה נגזל אלא סברא הוא דכיון
40 נדחת צריך להודות למי שבראם: מעל. כמנהג
41 מן ההקדש דכתיב לה' הארץ וברא: פלג. כמנהג
42 כדאמרינן לקמן: לאחר ברכה. הרי היא לבני
43 אדם:

גזול

33 ה'שנה שבהן דבר שנהנה וטעון ברכה אף כל דבר שנהנה טעון ברכה מה להצד השנה
34 שבהן שכן יש בו צד מופת ואתי גמי וית דאית ביה צד מופת וית מצד מופת אתי והא
35 בהדיא כתיב ביה פֶּרֶם דְּכֶתִיב וַיִּבְעֹר מִגִּידֵשׁ וְעַד קָמָה וְעַד פֶּרֶם זֵית אֲמֹר רַב פֶּפֶא פֶּרֶם
36 וַיֵּת אֲקָרֵי פֶּרֶם סְתִמָּא לֹא אֲקָרֵי מ"מ קָשִׁיא מַה לְּהַצֵּד הַשְּׁוֹה שְׂבֵהָן שֶׁפֶן יֵשׁ בָּהֶן צֵד מִזֶּבֶח אֱלֹא דִּילִיף לֹא מִשְׁבַּעַת הַמִּינִין מַה
37 שְׂבַעַת הַמִּינִין דְּבַר שְׁנֵהֲנָה וְטַעוֹן בִּרְכָה אִף כֹּל דְּבַר שְׁנֵהֲנָה טַעוֹן בִּרְכָה מַה לְשַׁבַּעַת הַמִּינִין שֶׁפֶן חַיִּיבִין בְּכַפּוּרִים וְעוֹד הַתִּינַח
38 לְאַחֲרָיו לִפְנֵי מִזֵּין הָא לֹא קָשִׁיא דְּאִתִּי בְּקַל וְחוֹמֵר כִּשְׁהוּא שֶׁבַע מִכְּרָד כִּשְׁהוּא רַעֲב לִכ"ש וְלִמָּאן דְּתַנִּי נִטְע רִבְעֵי הָא תִּינַח
39 כֹּל דְּבַר נִטְעָה דְּלֹאוּ בַר נִטְעָה בְּגוֹן בִּשְׂרָ בִּיצִים וְדָגִים מִנָּא לִיָּה אֱלֹא סְבָרָא הוּא אֲסוּר לֹא לְאֲדָם שִׁיְהֵנָה מִן הָעוֹלָם הִזָּה
40 בְּלֹא בִרְכָה: ת"ר אֲסוּר לֹא לְאֲדָם שִׁיְהֵנָה מִן הָעוֹרָה בְּלֹא בִרְכָה וְכֹל הַנֶּהֱנֶה מִן הָעוֹרָה בְּלֹא בִרְכָה מִעַל מִאי תַּקְנִיתִיהּ יִלְךְ
41 אֲצֵל חֲכָם יִלְךְ אֲצֵל חֲכָם מִאי עֲבִיד לִיָּה הָא עֲבִיד לִיָּה אִיסוּרָא אֱלֹא אֲמַר רַבָּא יִלְךְ אֲצֵל חֲכָם מַעֲקִירָא וְלִמְדוֹ בְּרִכּוֹת פְּרִי
42 שְׁלֹא יָבֹא לִידֵי מַעֲלָה אֲמַר רַב יְהוּדָה אֲמַר שְׁמוּאֵל כֹּל הַנֶּהֱנֶה מִן הָעוֹרָה בְּלֹא בִרְכָה פְּאִילוּ נִהְנֶה מִקְדָּשִׁי שְׁמִים שְׁנֵא' לָהּ
43 הָאֲרָץ וּמִלּוּאָה ר' לִוי רְמִי כְּתִיב לָהּ הָאֲרָץ וּמִלּוּאָה וְכִתִּיב הַשְּׁמִים שְׁמִים לָהּ וְהָאֲרָץ נָתַן לִבְנֵי אָדָם לֹא קָשִׁיא פֶּאן קוֹדֶם בִּרְכָה

1 כיצד מברכין. לא שייך להקשות תנא היבא קאי דקתני כיצד כדפריך בריש מביילתין (ר'
2 ב.) משום דהבא סברא הוא לברך כדמסיק בגמרא דאסור ליהנות מן העולם הזה
3 בלא ברכה אי נמי י"ל דקאי אמית' דמי שמתו (ר' ב.) דקתני בעל קרי מברך לאחריו ואינו
4 מברך לפניו ודכי נמי שייך הבא לברך על כל דבר ודבר ע"כ קאמר הבא כיצד מברכין:

5 **אחליה** והדר אביליה. תימה למה לו קרא הא
6 בפ"ב דקדושין (ר' נד.) גמרינן קדש
7 קדש ממעשר שני א"כ יתלף ממעשר שני ויל' אי
8 לאו קרא דהלולץ הוה אמנא דאדורבה יתלף
9 לחומרא קדש קדש משביעית ואין לו פדיון. עוד
10 פ' רבינו חיים כהן אי מדהם הוה אמנא כי מעשר
11 שני ממש ודוקא בזמן שמעשר שני נהוג כמו
12 בשנה ראשונה ושניה ורביעית וחמישית לשמטה
13 נהוג חלול אבל שלישית וששית שמעשר עני
14 דוקא אימא לא קמ"ל חלולים:

15 **שאין** אומרים שירה אלא על היין. פירוש אין
16 אומרים שירה על שום אכילת מזבח כגון
17 זריקת דמים ונסוך דמים כי אם על היין אבל דהאי
18 מצינו שירה בלא יין כגון חלל שבשחיטת פסחים
19 (תמיד נשחט ד' סד.) וע"ש בתוספות:

20 **ולמאן** דתני כרם רבעי וכו'. ועתה קיימא לן
21 דרבעי נהוג אף בחל מיהו בכרם נהוג
22 ולא בשאר אילנות דכל המיקל בארץ הלכה
23 כמותו בחל וכרם רבעי בזמן הזה מהללך על שוה
24 פרוט' ושוחקו ומטילו לנהר וכן מפורש בשאלות
25 דרב אחאי ופרשת קדושים סימן ק:

26 **ואתי** נמי וית במה הצד. וא"ת איבא למפרך
27 מזה להצד השוה שכן חייבים בלפט
28 דפרט בכרם היינו לקט משא"כ בזית דאין בו לקט
29 וי"ל דניחא ליה למפרך פירכא אפילו ידא הצד
30 השוה חשוב למיזי וית מיניה מ"מ קאמר דשאר
31 מינים לא ידע מיניה:

32 **תינח** לאחריו. דעיקר ברכה לאחריו כדכתיב
33 ואכלת ושבעת וברכת: **לפניו** לכ"ש.
34 לא ק"י הוא דאם כן תמא ברכה בלפט
35 מדאורייתא ולעיל פרק מי שמתו (דף כא.) משמע
36 גבי בעל קרי דלאו דאורייתא הוא ואפי' רבי
37 יהודה לא פליג אלא משום דעשאן כהלכות דרך
38 ארץ (שם ד' כב.).

39 **דבר** שאין גזולו מן הקרקע. כגון בשר וחלב.
40 וא"ת מאי איירא בשר אפילו ידוקת נמי
41 לא אתיא ליה וי"ל דאיכא למימר קמה תוכיח
42 לפי' נידא דגריס דלאו בר נטיעה מנין
43 וליכא למימר דאתא משאר אילנות דאיכא
44 למפרך מזה להנך שכן חייבים בפאה: **אלא**
45 סברא הוא אסור לאדם שיהנה בו. וקרא דנסיב
46 לעיל אסמכתא בעלמא והגמרא היה סבור
47 מתחלה דלמדו גמור הוא:

כאן

באן לאחר ברכה. וכן בפ' כל חבתי (שבת ד' קט). אמרי' כשהיו מניחים השולחן היו אומרים לה' הארץ ומלואה וכשהיו מסלקין השולחן היו אומרים השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם.

באן בזמן שישראל עושין רצונו של מקום שנאמר ואספת דגנך. וא"ת והא לקמן בזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום מוקמי' ליה.

ו"ל דמיירי ודאי שנושין רצונו אבל אין עושין רצונו כ"כ דאינם צדיקים גמורים ועוד ו"ל דפליג ליה אהא דלקמן שבא לפרש מה בין עושים ואין עושין והבא בעושים ואין עושים כי הדדי ניתנה דרך טרסקמון. פירש"י היינו דאורייתא אבל מדרבנן גם חצר קובעת כדמשמע בפ' יוצא דופן (נדה ד' מז) איהו חצר שחייב במעשר וכו' וכן מוכח בפ' המביא (ביצה ד' לה).
טובא גריד. מכאן משמע שאסור לשתות יין בערב פסח מן המנח' ולמעלה ואם רוצה לשתו' צריך לשתות דרבה דטובא מגירי גריד.

שאיין ישראל עושין רצונו של מקום ת"ר ואספת דגנך מה ת"ל לפי שגא' לא ימוש ספר התורה הזה מפיו וכול דברים ככתבן ת"ל ואספת דגנך הנהג בהן מנהג דרך ארץ דברי ר' ישמעאל ר"ש בן יוחי אומר אפשר אדם חורש בשעת חרישה וזורע בשעת זריעה וקוצר בשעת קצירה ודש בשעת דישה וזורח בשעת הרוח תורה מה תהא עליה אלא בזמן שישראל עושין רצונו של מקום מלאכתן נעשית ע"י אחרים שגא' ועמדו ורים ורעו צאנבם וגו' ובזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום מלאכתן נעשית ע"י עצמן שגא' ואספת דגנך ולא עוד אלא שמלאכת אחרים נעשית על ידן שגא' ועבדת את אויביך וגו' אמר אביי הרבה עשו כרבי ישמעאל ועלתה בידן כר' שמעון בן יוחי ולא עלתה בידן א"ל רבא לרבנן במטותא מיניכיו ביומי ניסן וביומי תשרי לא תתחוז קמאי כי היכי דלא תפורדו במונזיכו פולא שתא: אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן משום רבי יהודה בר' אלעאי בא וראה שלא פדורות הראשונים דורות האחרונים דורות הראשונים עשו תורתן קבע ומלאכתן עראי זו וזו נתקיימה בידן דורות האחרונים שעשו מלאכתן קבע ותורתן עראי זו וזו לא נתקיימה בידן ואמר רבה בר בר חנה אר"י משום ר"י בר' אלעאי בא וראה שלא פדורות הראשונים דורות האחרונים דורות הראשונים היו מכניסין פירותיהן דרך טרסקמון כדי לחייבן במעשר דורות האחרונים מכניסין פירותיהן דרך גזות דרך חצרות דרך קרפופות כדי לפטרן מן המעשר דא"ר ינאי אין הטבל מתחייב במעשר עד שיראה פני הבית שגא' בערתי הקדש מן הבית ור' יוחנן אמר אפי' חצר קובעת שגא' ואכלו בשעריך ושבעו: חוץ מן היין וכו'. מאי שגא' יין אילימא משום דאשתני לעלוזא אשתני לבכרה ותר' שמן דאשתני לעלוזא ולא דאשתני לבכרה דאמר רב יהודה אמר שמואל וכן א"ר יצחק א"ר יוחנן שמן וית מברכין עליו כפה"ע אמרי' התם משום דלא אפשר

היכי נבריד נבריד בורא פרי הניתן גופיה וית אקרי ונבריד עליה בורא פרי עץ וית אלא אמר מר וזמרא חמרא ויין משחא לא זיין ומשחא לא זיין והתנן תנודר מן תפוזין מותר במים ובמלח והיונין בה מים ומלח הוא דלא אקרי מזון הא כל מיילי אקרי מזון נימא תיהיו תיובתא דרב ושמאל דאמרי אין מברכין בורא מיני מזונות אלא בה' המינין בלבד וא"ר הונא באומר כל הני עלי אלמא משחא ויין אלא חמרא סעיד ומשחא לא סעיד ותמרא מי סעיד והא רבא היה שתי חמרי כל מעלי יומא דפסחא כי היכי דנגרריה ללביה ויכול מצה טפי טובא גריד פורתא סעיד ומי סעיד פלל והפתיב ויין ישמח לבב אנוש ולחם לבב אנוש יסעד וגו' נהמא הוא דסעיד חמרא לא סעיד אלא חמרא אית ביה תרמי סעיד ומשמח נהמא מסעד סעיד שמוחי לא משמח אי הכי נבריד עליה שלש ברכות לא קבעי אינשי סעודתיהו עליוהי א"ל רב נחמן בר יצחק לרבא אי קבע עליוהי סעודתיה מאי א"ל לכשיבא אליהו ויאמר אי הוויא קביעותא השתא מיהא בטלה דעתו אצל כל אדם: גופא אמר רב יהודה אמר שמואל וכן א"ר יצחק א"ר יוחנן שמן וית מברכין עליו בורא פרי העץ היכי דמי אילימא דקא שתי ליה (משתה) אווזקי מויק ליה דתניא השותה שמן של תרומה משלם את הקרן ואינו משלם את החומש הפך שמן של תרומה משלם את הקרן ומשלם את החומש אלא דקא אכיל ליה על ידי פת אי הכי הוויא ליה פת עיקר והוא טפל ותנן זה הפלל כל שהוא עיקר ועמו טפל הפלל על העיקר ופותר את הטפל אלא דקא שתי ליה ע"י אנגירון דאמר רבה בר שמואל אנגירון מ"א דסלקא אנגירון מ"א דכולהו

גזול להקב"ה. את ברכתו. וכנסת ישראל. שכשחטאו הפירות לוקין: אין פשע. ולפי שהוא מיקל רואים האחרים ולמדו ממנו לעשות מן ליתנות מן העולם בלא ברכה ולכן נקרא זה המיקל חבר לאיש משחית: לירבעם בן נבט. שחטא והחטיא את ישראל כך הוא חוטא ומחטיא: בזמן שעושין רצונו. הדגן שלהם וכשאין עושים רצונו נוטלו ומראה להם שהוא של: דברים ככתבן. שלא יעסוק בדרך ארץ: הנתן כהם. עם דברי תורה: מנהג דרך איין. שאם תבא לידי צורך הבריות סופר ליבטל מדרבי תורה: אפשר. בתמימה אפשר כדבריה: ביומי ניסן. ימי הקציר: ביומי תשרי. דריכת הגתות והבדירם: דרך מרקסמון. דרך שערי החצר והבית: פני הבית. פתח כניסה ויציאה: אין הטבל מתחייב כמעשר. מן התורה אבל אבילות קבע אסור לאכול מדרבנן: וית אקרי. והוא ליה בורא פרי הפרי שהפרי קרוי וית ואין זו בריאת שמים כי בידי אדם היא בריאה זו אבל גבי גפן הגפן היא העץ והענבים הם פרי הגפן: חמרא ויין. להכי חשיב לקבוע לו ברכה לעצמו: ואמר רב הונא. הא דקתני מותר במים ובמלח ואסור בשאר אוכלין ומשקין לאו באומר קונם מזון עלי דאין מזון אלא מה' מני דגן חטין ושעורין ומכוסין ושכולת שדעל ושיפון אלא באומר כל הזן עלי קונם וכל מיילי נדי דלא אקרו מזון מיהו מיון זייני בר ממים ומלח אלמא משחא ויין: סעיד. חשיב טפי מזון: והבית ויין ישמח לבב אנוש. וסיפא דקרא ולחם לבב אנוש יסעד משמע אבל יין אינו אלא משמח ומשני לאו כדקאמרת אלא לחם יסעד ולא ישמח אבל יין סועד ומשמח: אי הכי. דיוין וסעיד מזון הוא ולברך עליה שלש ברכות לאחריו ואנן אמרין לקמן בפרקין (דף לו.) כל שהוא משמח המינין ולא מין דגן חכמים אומרים ברכה אחת: אווזקי מויק. לגופיה ואין זו אבילות שטעונה ברכה דגבי ברכה ואבילות בחיוב: דתני. דלאו בר אבילות אלא השותה שמן של תרומה. בשוגג: משלם את הקרן. כשאחד מויק את חבריו במזונה ואין משלם חומש. דגבי חומש אבילות בחיוב ואיש כי יאכל קדש בשגגה (ויקרא כב) פרט למזיק ע"י הפת. משום לפתן: ע"י אנגירון. מין מאכל הוא ונותנים לחובו שמן ושני במשנה בכמה מקומות: דאמר רבה בר שמואל. לא אתא אלא אלא לפרושי לן מאי ניהו: מ"א דסלקא. מים ששלוק בהן תרדין.

באן להקב"ה. את ברכתו. וכנסת ישראל. שכשחטאו הפירות לוקין: אין פשע. ולפי שהוא מיקל רואים האחרים ולמדו ממנו לעשות מן ליתנות מן העולם בלא ברכה ולכן נקרא זה המיקל חבר לאיש משחית: לירבעם בן נבט. שחטא והחטיא את ישראל כך הוא חוטא ומחטיא: בזמן שעושין רצונו. הדגן שלהם וכשאין עושים רצונו נוטלו ומראה להם שהוא של: דברים ככתבן. שלא יעסוק בדרך ארץ: הנתן כהם. עם דברי תורה: מנהג דרך איין. שאם תבא לידי צורך הבריות סופר ליבטל מדרבי תורה: אפשר. בתמימה אפשר כדבריה: ביומי ניסן. ימי הקציר: ביומי תשרי. דריכת הגתות והבדירם: דרך מרקסמון. דרך שערי החצר והבית: פני הבית. פתח כניסה ויציאה: אין הטבל מתחייב כמעשר. מן התורה אבל אבילות קבע אסור לאכול מדרבנן: וית אקרי. והוא ליה בורא פרי הפרי שהפרי קרוי וית ואין זו בריאת שמים כי בידי אדם היא בריאה זו אבל גבי גפן הגפן היא העץ והענבים הם פרי הגפן: חמרא ויין. להכי חשיב לקבוע לו ברכה לעצמו: ואמר רב הונא. הא דקתני מותר במים ובמלח ואסור בשאר אוכלין ומשקין לאו באומר קונם מזון עלי דאין מזון אלא מה' מני דגן חטין ושעורין ומכוסין ושכולת שדעל ושיפון אלא באומר כל הזן עלי קונם וכל מיילי נדי דלא אקרו מזון מיהו מיון זייני בר ממים ומלח אלמא משחא ויין: סעיד. חשיב טפי מזון: והבית ויין ישמח לבב אנוש. וסיפא דקרא ולחם לבב אנוש יסעד משמע אבל יין אינו אלא משמח ומשני לאו כדקאמרת אלא לחם יסעד ולא ישמח אבל יין סועד ומשמח: אי הכי. דיוין וסעיד מזון הוא ולברך עליה שלש ברכות לאחריו ואנן אמרין לקמן בפרקין (דף לו.) כל שהוא משמח המינין ולא מין דגן חכמים אומרים ברכה אחת: אווזקי מויק. לגופיה ואין זו אבילות שטעונה ברכה דגבי ברכה ואבילות בחיוב: דתני. דלאו בר אבילות אלא השותה שמן של תרומה. בשוגג: משלם את הקרן. כשאחד מויק את חבריו במזונה ואין משלם חומש. דגבי חומש אבילות בחיוב ואיש כי יאכל קדש בשגגה (ויקרא כב) פרט למזיק ע"י הפת. משום לפתן: ע"י אנגירון. מין מאכל הוא ונותנים לחובו שמן ושני במשנה בכמה מקומות: דאמר רבה בר שמואל. לא אתא אלא אלא לפרושי לן מאי ניהו: מ"א דסלקא. מים ששלוק בהן תרדין.

דכולהו

ברכות – דף לה עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שישי) רמג

בתורה לבדה, ולא עֲלֶיָהּ בְּיָדָן – ולא הצליחו, שכל תורה שאין
עמה מלאכה סופה בטלה וגוררת עון.
הגמרא מביאה שאף דעת רבא כרבי שמעאל: אִמְרֵי לְהוּ רַבָּא
לְרַבְּנָן – לחכמים שבאו ללמוד אצלו, בְּמִשְׁתָּא מִיַּיְכוּ – בבקשה
מכם, בְּיוֹמֵי יוֹשָׁן שהוא זמן הקציר, וּבְיוֹמֵי תַשְׁרִי שהוא זמן דריכת
הגתות והבדים, לֹא תִתְּחוּזוּ קִמְאֵי – לא תראו לפני אלא תעסקו
במלאכה, כִּי חֵיבִי דְלֹא תִסְרְדוּ בְּמִזְוִיכֵי בּוֹלָא שְׁתָּא – כדי שלא
תהיו טרודים במונותיכם כל השנה.
הגמרא מבארת שמכל מקום מהראוי שיעקר העסק יהיה בתורה:
אִמְרֵי רַבָּא בְּרַב רַבִּי חֲנָה, אִמְרֵי רַבִּי יוֹחָנָן מְשֻׁם רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי אֱלֵעָזָר,
בֹּא וְרֵאָה, שְׁלֹא כְדוּרוֹת הָרָאשֻׁנִים דוֹרוֹת הָאֲחֻרָנִים. שהדורות
הָרָאשֻׁנִים עָשׂוּ תוֹרָתָן קָבֶעַ וּמִלֻּכְתָּהּ עָרָא, זו וזו נִתְקַיְּמָה בְּיָדָן,
אבל דוֹרוֹת הָאֲחֻרָנִים שָׁעָשׂוּ מִלֻּכְתָּהּ קָבֶעַ וְתוֹרָתָהּ עָרָא, זו וזו לֹא
נִתְקַיְּמָה בְּיָדָן.
אגב תמאמר הקודם, הגמרא מביאה חילוק נוסף בין דורות
הראשונים לדורות האחרונים בחיבתם למצוות.
אין הפירות חייבים בתרומות ומעשרות מן התורה, עד שיראו פני
הבית, היינו שיכניסו הפרי מהשדה לבית דרך פתח הבית. בענין זה
עוסק המאמר להלן: וְאִמְרֵי רַבָּא בְּרַב רַבִּי חֲנָה, אִמְרֵי רַבִּי יוֹחָנָן מְשֻׁם
רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי אֱלֵעָזָר, בֹּא וְרֵאָה שְׁלֹא כְדוּרוֹת הָרָאשֻׁנִים דוֹרוֹת
הָאֲחֻרָנִים. דוֹרוֹת הָרָאשֻׁנִים הָיוּ מְכַנְּסִין פִּירוּתֵיהֶן מֵהַשְׂדֵּה לְבָתִּים
בְּדֶךָ מִתְּרַבְּסָן – דרך שערי החצר והבית, כְּדִי לְחִיבֵין בְּמַעֲשֵׂר,
שדורות הראשונים חיבבו את המצוות, ודקדקו לחייב את
פירותיהם במעשר. ואילו דוֹרוֹת הָאֲחֻרָנִים מְכַנְּסִין פִּירוּתֵיהֶן בְּדֶךָ
גִּגּוֹת הַבָּתִּים או בְּדֶךָ חֲצֵרוֹת או בְּדֶךָ כְּרִפְיוֹת – רחבה שמאחורי
הבתים, כְּדִי לִפְטָרָן מִן הַמַּעֲשֵׂר.
ומניין שהפירות נפטרים בכך מן המעשר, דָּאִמְרֵי רַבִּי יִנְאִי, אֵין הַטָּבֵל
ו-פירות שלא הפרישו מהם תרומות ומעשרות) מִתְּחִילֵי בְּמַעֲשֵׂר,
עַד שִׁירָאָה פְּנֵי הַבַּיִת – שיכניסו לבית דרך פתח כניסה ויציא,ה
שָׁאִמְרֵי בִּפְרֹשֶׁת הוֹדִיָּה שֶׁלֹּא בִּיעוֹר מַעֲשֵׂרוֹת (דברים כו א) בְּעֵצְרֵי
הַקֶּזֶשׁ מִן הַבַּיִת, ומשמע שהבית גורם לחיוב מעשרות. ובלבד
שיכניסו הפירות דרך שער הבית ולא דרך גגות וקרפיות, שנאמר
(שם פסוק יב) 'וְאָכְלוּ בְּשַׁעֲרֵיךָ וּשְׁבַעוּ'. ורַבִּי יוֹחָנָן אִמְרֵי, אִפְּסִילוּ חֲצִיר
קוֹבֵעַת לְחִיּוֹב מַעֲשֵׂרוֹת, שאף שהכניסו את הפירות לחצר ולא
לבית התחייבו במעשר, שָׁאִמְרֵי לִגְבִי מַעֲשֵׂר עֵנִי (שם) וְנִתְּתָה לָלֶךְ
לִגְרַ לְתִתּוֹם לְאֶלְמָנָה וְאֶכְלוּ בְּשַׁעֲרֵיךָ וּשְׁבַעוּ, ויש לדרוש, שמשעה
שנכנסו הפירות לשַׁעֲרֵיךָ, הֵיוּ שַׁעַר הַחֲצֵר, התחייבו במעשרות.
שינוי במשנה, על פירות האילן הוא אומר בורא פרי העץ, הֵיוּ מִן
הַיֵּין וכו', שעל היין הוא אומר בורא פרי הגפן. הגמרא מבררת את
טעם ברכת היין. שואלת הגמרא: מָאִי שָׁנָא יֵין מִשְׁאֵר הַפִּירוֹת
שִׁקְבָעוּ לוֹ בְּרַכָּה לַעֲצֻמוֹ. אֵילִימָא מְשֻׁם דְּאִשְׁתֵּי לְעֻלּוּיָא אִשְׁתֵּי
לְבָרְכָה – אם נאמר שמחמת שנשתנה לשבח, שתחילה היה ענבים
ועתה הוא יין, לכך נשתנה לברכה אחרת. וְהָיָה יִקְשָׁה לִפִּי זֶה, שָׁמֹן
זֵית דְּאִשְׁתֵּי לְעֻלּוּיָא – שהשתנה לשבח, שתחילה היה זית ועתה
הוא שמן, ומכל מקום לֹא אִשְׁתֵּי לְבָרְכָה – לא נשתנה לברכה
אחרת, דָּאִמְרֵי רַב יְהוּדָה אִמְרֵי שְׁמוּאֵל, וְכֵן אִמְרֵי רַבִּי יִצְחָק אִמְרֵי רַבִּי
יוֹחָנָן, שָׁמֹן זֵית מְכַרְבִּין עֲלֵיוּ בּוֹרָא פְּרִי הָעֵץ, ומשמע ששינוי לשבח
אינו משנה את הברכה.
מתרצת הגמרא: אִמְרֵי – אמרו בני הישיבה, לעולם שינוי הברכה
בין הוא מחמת שהשתנה לשבח, אֵךְ הָתָם, בשמן, הטעם שלא
השתנה ברכתו, מְשֻׁם דְּלֹא אִפְשָׁר לְתַקֵּן לוֹ בְּרַכָּה פְּרֻטִית. שהרי
חֵיבִי בְּבִרְיָה עֲלֵיו, אם בְּבִרְיָה 'בּוֹרָא פְּרִי הָיִית', אִפְשָׁר, כִּיֵּן שִׁפְרָא
נִפְרִיָּה זֵית אֲפִרִי – שהפרי עצמו של עץ הזית קרוי 'זית', ונמצא
שואם בנכר 'בורא פרי הזית', משמעות הלשון היא בורא פרי הפרי,
שהפרי שמו זית, ופרי הזית הוא השמן היוצא מהזית. ואין לתקן
נוסח כזה בברכה, מפני שאין זו בריאת שמים אלא ביד אדם,
וכיצד נבכר לה' שהוא בורא פרי הזית. אבל בענבים, העץ עצמו
קרוי גפן, וכשמבכר 'בורא פרי הגפן' הכוונה על פרי הענבים
שגדלים בעץ הגפן, שזהו בריאת שמים.

וְכָאֵן – בפסוק 'והארץ נתן לבני אדם', מדובר לְאַחַר בְּרָכָה, שאז
כבר ניתנה רשות לבני אדם להנות מן הארץ.
דרשה נוספת בחומרת הנהגה בלא ברכה: אִמְרֵי רַבִּי חֲנִינָא בְּרַב פֶּפְאָה,
כָּל הַנִּהְיָה מִן הַעִוָּל הָיָה בְּלֹא בְרָכָה, כִּיֵּאֵלִי גִזְלָא לְהַקְדִּישׁ בְּרוּךְ הוּא
את ברכתו, וכאילו גזל בְּכַנְסֵת יִשְׂרָאֵל – לאומה הישראלית
בכללותה את הפירות, כִּיֵּן שִׁבְחָטָאוּ הַפִּירוֹת לִקְוֹ. שָׁאִמְרֵי (משלי
כב כד) 'גִּזְלָא אֲבִיו וְאִמּוֹר אֵין פִּשְׁעֵי, חֶבֶר הוּא אֵת הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
כלומר, מי שאינו מבכר וועל ידי זה גזל את הקדוש ברוך הוא
ואת כנסת ישראל) ואומר שאין זה פשע, לפי שהוא מיקל, רואים
אותו אחרים ולמדים ממנו להקל בברכות, ובכך הוא חבר לאיש
המשחית את הרבים. ומניין ש'אביו ואמו' שבפסוק הכוונה לקדוש
ברוך הוא ולכנסת ישראל, וְאֵין 'אביו' אֵלָּא הַקְדִּישׁ בְּרוּךְ הוּא,
שָׁאִמְרֵי (דברים לב ו) 'הִלָּה' תִּגְמְלוּ זֹאת וְגו', הִלָּל הוּא אֲבִיו בְּקֶנֶד', הרי
שהקדוש ברוך הוא קרוי אב. וְאֵין 'אמו' אֵלָּא כְּנִסַּת יִשְׂרָאֵל, שָׁאִמְרֵי
(משלי א ח) 'שִׁמְעֵנִי כִּיֵּן מוֹכֵר אֲבִיו וְאֵל תְּבוֹשׁ תוֹרַת אֲמִי', וביאורו,
שמע לתורה שבכתב ושבעל פה ש'ה' נתן למשה, ואל תבוש תורת
אומתך שהיא כנסת ישראל, ו'תורה' זו היא דברי סופרים שהוסיפו
ועשו סייגים לתורה. הרי שכנסת ישראל קרויה אם.
מבררת הגמרא: מָאִי חֶבֶר הוּא לְאִישׁ מִשְׁחִית' האמור בסוף הפסוק.
משיבה הגמרא: אִמְרֵי רַבִּי חֲנִינָא בְּרַב פֶּפְאָה, חֶבֶר הוּא לְרַבְּכֶם בְּן נֶכֶם,
שְׁחָשִׁית אֶת יִשְׂרָאֵל לְאִיכְהֶם שְׁבַשְׁמִים, שכיון שאחרים למדים
מאדם זה להקל בברכות, נמצא שהוא חוטא ומשחית, ובכך הוא
חבר לרבעם בן נבט שחטא והחטיא את ישראל.
הגמרא מביאה דרשה נוספת מרבי חנינא בר פפא: רַבִּי חֲנִינָא בְּרַב
פֶּפְאָה רַמִּי – הקשה, כְּתִיב (דוהעב יא) 'וְלִקְחִיתִי דְגַנִּי בַּעֲתָה' וגו', ומשמע
שהדגן הוא קנינו של ה', ומאידך כְּתִיב בקריאת שמע (דברים יא ד)
'וְאִסְפַּתְּ דִּגְגֶךָ וגו' ותיירשך ויצַהֲרֶךָ', ומשמע שהדגן הוא קנינו של
האדם. מתרץ רבי חנינא בר פפא: לֹא קִשְׁיָא, כָּאֵן – מה שנאמר
'ואספת דגגך', מדובר בִּזְמַן שִׁישְׁרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מְקוֹם, שאז
הדגן שלהם, וְכָאֵן – ומה שנאמר 'ולקחת דגני בעתו', מדובר בִּזְמַן
שִׁישְׁרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מְקוֹם, שאז לוקח ה' את הדגן ומראה
להם שהוא שלו.
בפסוק 'ואספת דגגך' משמע שיש לאדם לטרוח בפרנסתו. הגמרא
מביאה מחלוקת תנאים בענין זה: הֵנוּ רַבְּנָן, נֹאמֵר בַּפְּסוּק (שם)
'וְאִסְפַּתְּ דִּגְגֶךָ וְתִירְשֶׁךָ וְיִצְהָרְךָ', מִה תִּלְמִיד לִזְמַר. מבארת הברייתא:
לִפִּי שָׁאִמְרֵי כְּשִׁצִּיחָה ה' את יהושע לאחר מותו של משה (יהושע א
ח), 'לֹא יָמוּשׁ סִפֵּר הַתּוֹרָה הָיָה מִפִּי הַיְּהוּדִים בּוֹ יוֹמָם וְלַלַּיְה', וְכֵן
הֵיוּ שְׁלֹא יִמְשֹׁר סִפֵּר הַתּוֹרָה מִפִּי וְלֹא יַעֲסוּק
אדם במלאכה לפרנסתו, תִּלְמִיד לִזְמַר 'וְאִסְפַּת דִּגְגֶךָ', ומבואר שעל
האדם לעסוק בפרנסתו. וכיצד יתיישבו שני הכתובים, אלא הִנֵּה
בָּהֶן – עם דברי התורה מִנֵּה בְּדֶךָ אֲרִין, כלומר יש לאדם לבטל
מדברי תורה למלאכתו כפי צורך פרנסתו, שאלמלא כן יצטרך
לבריות וסופו להבטל לגמרי מן התורה. דְּכִרִי רַבִּי יִשְׁמַעֲאֵל.
רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחִי אֹמֵר, וְכִי אִפְשָׁר לומר כדבריו, הרי אם אדם
הורש בְּשַׁעַת חֲרִישָׁה, וְזוֹרַע בְּשַׁעַת יוֹשֵׁעַ, וְקוֹצֵר בְּשַׁעַת קִצְרִי, וְדֹשׁ
בְּשַׁעַת דִּישָׁה, וְזוֹרַע בְּשַׁעַת חֲרוֹם, תוֹרָה מִה תֵּהָא עֲלֶיָה. אלא ודאי
שהדרך הראויה היא לעסוק בתורה בכל שעותיו. אך אם כן כיצד
יתפרנס, ועל מה נאמר 'ואספת דגגך', אֵלָּא, בִּזְמַן שִׁישְׁרָאֵל עוֹשִׂין
רְצוֹנוֹ שֶׁל מְקוֹם, מִלֻּכְתָּהּ נַעֲשִׂית עַל יְדֵי אֲחֵרִים, שָׁאִמְרֵי בִּבְרֹאֹת
יִשְׁעִיהָ עַל הָאֹלֶל (ישעיה סא ח) 'וְעִמּוֹדֵי יוֹרֵם וְרֵעֵי צֹאנֵכֶם וגו' וּבְנֵי
נֶכֶר אֲבִירֵכֶם וּבְכַרְמֵיכֶם, ועל כך נאמר 'לֹא יִמְשֹׁר סִפֵּר הַתּוֹרָה הוּא
מִפִּיךָ'. ואילו בִּזְמַן שִׁישְׁרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מְקוֹם, מִלֻּכְתָּהּ
נַעֲשִׂית עַל יְדֵי צִבְּקָן וְהֵיוּ נֹצְרִים לְמוֹשׁ מִהַתּוֹרָה לְצוּרֵךָ פְּרֻטָּתָם,
שָׁאִמְרֵי 'וְאִסְפַּת דִּגְגֶךָ'. וְלֹא עוֹד, אֵלָּא שְׁמִלֻכְתָּהּ אֲחֵרִים נַעֲשִׂית עַל
יְדֵי, שָׁאִמְרֵי בְּקִלְלוֹת שֹׂאמֵר מִשָּׁה לְיִשְׂרָאֵל אִם לֹא יִשְׁמְרוּ את
התורה (דברים כח מה), 'וְעִבְדִּיתָ אֶת אוֹיְבֶיךָ' וגו'.
אִמְרֵי אֲבִיר, הִרְבָּה עָשׂוּ כְּרִבִּי יִשְׁמַעֲאֵל, שעסקו בתורה וטרתו
במלאכה כפי צרכם, וְעֲלֶיָה בְּיָדָן – והצליחו בכך, שזה וזה
התקיימו בידם. ואילו הרבה עשו כְּרִבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחִי שעסקו

מקמח של שעורים, סובר שמואל שמברכים בורא פרי האדמה
ולא כמו שאמר רב נחמן. מתרצת הגמרא: לא, באמת סובר
שמואל שעל קמחא דחיישי נמי – גם כן מברכים שהכל נהיה בדבריו.
מקשה הגמרא: אם גם בקמח חטים סובר שמואל שמברכים
שהכל אם כן קשה, ולשמיענו שמואל שעל קמחא
דחיישי מברכים שהכל, ונלמד מכך שכל שכן שעל קמחא דשערי
שאינם חשובים כחטים ודאי שמברכים שהכל. מתרצת הגמרא:
אי אשמעינן – אם היה שמואל משמיענו רק שמואל דחיישי
מברכים עליו שהכל, הוה אמינא – הייתי יכול לומר, דהני מילי –
שדברים אלו (שמברכים ברכת שהכל) לא נאמרו אלא בקמחא
דחיישי, אבל קמחא דשערי שאין הדרך לאכול, לא לברך עליה
כלל, קא משמע לן – השמיענו שמואל שאין הדין כן, אלא מברכים
עליו שהכל, אבל יתכן שגם על קמחא דחיישי מברכים שהכל.
שואלת הגמרא: מדוע היינו אומרים שעל קמח של שעורים אין
מברכים כלל, ומי גרע – וכי הוא גרוע יותר מכלל וזוית – מי מלח,
(רתנן) [רתניא], על המלח ועל הזוית, אומר שהכל נהיה בדבריו, אף
שאין הדרך לאכול. מתרצת הגמרא: אצטריך – הוצרך שמואל
להשמיענו שמברכים על קמח של שעורים, דסלקא דעתך אמינא
– שהיה עולה בדעתך לומר, שרק מלח וזוית מברכים עליהם, כיון
דעביד אינש דשדרי לפומיה – שאדם עשוי לוורקם לפיו ולאכול,ם,
אבל קמחא דשערי, הואיל וקשה לקוקאני – שהוא גורם לתולעים
הנוצרים במעייהם, לא לברך עליה כלל, כיון שהוא דבר המזיק
לאדם, קא משמע לן – השמיענו שמואל שאין אומרים כן, אלא,
כיון דאית ליה הנאה מיניה – שיש לו הנאה ממנו באכילה, כפי
ברובי – צריך לברך עליו.
הגמרא דנה מה מברכים על הרך שבענפי הדקל: קורא – החלק
הרך שבענפי הדקל, שהוא טוב למאכל, רב יהודה אמר, מברכים
עליו בורא פרי האדמה, ושמואל אמר, מברכים עליו שהכל נהיה
בדבריו. ומבאר הגמרא את סברתם: רב יהודה אמר בורא פרי
האדמה, כיון שפירא הוא, ושמואל אמר שהכל נהיה בדבריו, הואיל
וסופו להקשות בעץ. אמר ליה שמואל לרב יהודה, שינא – מחזור
בתלמוד] בנותן מסתברא, דהא – שהרי, צנון סופו להקשות, שאם
אינו נתלש בזמן שהוא צריך להיתלש, הוא מתקשה בעץ,
ובקרבניו עליה בורא פרי האדמה, ומוכח שמה שסופו להקשות,
אין זו סיבה שלא יברכו עליו בורא פרי האדמה. דוחה הגמרא את
דברי שמואל ואומרת: ולא היא – הראיה שהביא שמואל מצנון,
אינה ראייה, כיון שצנון נמעי אינש אדעתא דפיקא – כונת
הנוטעים אותו היא לאכול כשהוא רך, ולכן נחשב אז הצנון פרי
אף כשסופו להקשות, אבל דקלא ודקל, לא נמעי אינש אדעתא
דקורא – אין כונת הנוטעים אותו לאכול את הקורא, אלא כוונתם
היא לאכול את הפירות, ולכן אין הקורא נחשב פרי.
צלף, הוא אילן שגדלים בו ארבעה דברים שראויים לאכילה,
ושלשה מהם הם מיני פירות, והם, תמרות, אבינות, וקפריסין.
האבינות' הם פירות האילן, והקפריסין' הם קליפה הגדילה על
האבינות, ונופלת מהם קודם שנתבשלו האבינות, ואף היא
ראויה לאכילה. ועוד מהם פירות יש בו, שבתוך עלי העץ, גדלים
כמין 'תמרות' והם בולטים בעלים. ועוד גדלים בו עלים, שאינם
פירות, אך ראויים הם לאכילה.
מקשה הגמרא: וכל חיבא דלא נמעי אינש אדעתא דחבי – וכי בכל
מקום הדין הוא שאם אין כונת הנוטעים את האילן לאכול חלק
זה שגדל באילן, לא מקרבניו עליה את הברכה הראויה לו, רק
מברכים עליו שהכל, והרי צלקת, דנמעי אינש אדעתא דפיקא –
שכונת הנוטעים אותו היא רק לאכול את הפרי, (ותנן) [ותניא]
על מיני הפירות הגדלים בנצף – צלף, על העליל ועל התקירות,
אומר בורא פרי האדמה, ועל האבינות ועל הקפריסין, אומר בורא
פרי העץ, הרי שאף על דברים שאין כונת הנוטעים את האילן
לאכול, מברכים עליהם בורא פרי האדמה. מתרצת הגמרא: אמר
רב נחמן פר יצחק, צלקת, נמעי אינש אדעתא דשותא – כונת
הנוטעים אותו היא לאכול גם את העלים והתמרות, כיון שאין

דבולתו שלקן – מים של כל מיני ירקות השלוקים.
דוחה הגמרא: אין לומר שדברי שמואל ורבי יוחנן שמברכים על
שמן בורא פרי העץ, הם באופן שעירב את השמן באניגרון, מפני
שאם כן, הוה ליה אניגרון עיקר, ושמן ספל, והנן (להלן מדר), זה הכלל,
כל שהוא עיקר ועמו ספלה, מקרי על העיקר ופוסט את הספלה,
ואם כן באניגרון המעורב בשמן מברך רק על האניגרון ופוסט את
השמן. וכיצד אפשר לומר ששמואל ורבי יוחנן דיברו באופן זה.
מתרצת הגמרא: אכן מדובר בשותה על ידי אניגרון, אבל קא
במאי עסקינן, באדם החושש – חש כאבן בגרונו, ורפואתו לתת
בגרונו שמן זית, ולכן הוא מערב הרבה שמן באניגרון. ובאופן זה
השמן הוא העיקר ומברך עליו, ועל כך אמרו שמואל ורבי יוחנן
שברכתו בורא פרי העץ. והיכן מצינו שהחושש בגרונו שותה שמן
המעורב באניגרון, דתניא, החושש בגרונו, לא יצרכנו בשמן תחלה
בשבת – לא יכניס בשבת שמן לתוך פיו על דעת לגררו
ולשהותו בפיו, כיון שבאופן זה מוכח הדבר שכונתו לרפואה,
וחכמים גזרו שלא לעשות בשבת כל רפואה הניכרת, גזירה שמה
ישחוק סממנים לצורך הרפואה, ויעבור על מלאכת טוחן. אבל אם
כשהכניס מתחילה, לא הכניס על דעת לערערו אלא על דעת
בלעו, רשאי להשהותו בפיו. אבל נותן שמן תרבה לתוך אניגרון
ובולע, שבאופן זה אין ניכר שכונתו לרפואה.
מקשה הגמרא: אם דברי שמואל ורבי יוחנן שברכת השמן בורא
פרי העץ, הם בשותה לרפואה ובמערב הרבה שמן באניגרון,
פשיטא, שהיה השמן עיקר, ומדוע הוצרכו שמואל ורבי יוחנן
להשמיענו. מתרצת הגמרא: מהו דתניא, כיון דלרפואה קא מפני,
לכך לא לברך עליה כלל, שאין מברכים על רפואה, קא משמע לן
שמואל ורבי יוחנן, שבין דאית ליה הנאה מיניה – שיש לאדם
הנאת אכילה מהאניגרון מלבד הרפואה, כפי ברובי – צריך לברך.
הגמרא דנה אם ניתן לדמות קמח של חטים, לשמן זית. אומרת
הגמרא: אקמחא דחיישי – האוכל קמח חטים כמו שהוא, רב יהודה
אמר מברך בורא פרי האדמה, כמו שמברכים על החטים עצמם,
רב נחמן אמר מברך שהכל נהיה בדבריו, שכיון שנשתנה שוב אין
דינו כפרי שנעשה ממנו. אמר ליה רבא לרב נחמן, לא תפלוג עליה
דרב יהודה – אין לך לחלוק על דברי רב יהודה, כיון דרבי יוחנן
ושמואל, קיימי בנותיה – אומרים כדבריו, דאמר רב יהודה אמר
שמואל, וכן אמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן, שמן זית מקרבניו עליו
בורא פרי העץ, אלא – מוכח, שאף על גב דאשתני – שנשתנו
החיתים ונעשה מהם שמן, במלתייה קא – עומד השמן בדין שהיה
לחיתים קודם שנעשו שמן, קא כן בקמח של חטים – יש עוד
לומר שאף על גב דאשתני – שנשתנו החיתים ונעשה מהם קמח,
במלתייה קא – עומד הקמח בדין שהיה לחיתים קודם שנעשו
קמח, ומברכים עליו בורא פרי האדמה. מקשה הגמרא: מי דמי –
וכי דומה שמן זית לקמח של חטים, הרי תתם – שם, שמן זית לית
ליה עליו אחרניא – אין עוד מעלה שהוא יכול להגיע אליה, אלא
מיד כשנעשה שמן הגיע לדרך שבה אוכלים אותו, וכיון שעיקר
נטיעת החיתים, היא בשביל השמן, לכן אף השמן נקרא פרי, אבל
קא – כאן, קמח של חטים אית ליה עליו אחרניא בפת – יש עוד
מעלה שהוא יכול להגיע אליה, שיעשו ממנו פת, וכיון שנשתנה,
יצא מכלל הפרי.
מקשה הגמרא: ובי אית ליה עליו אחרניא – וכי כל דבר שיש עוד
מעלה שהוא יכול להגיע אליה, לא מקרבניו עליה בורא פרי
האדמה, אלא שהכל ומה שאמרו רבי יוחנן ושמואל, ששמן זית
אף שנשתנו החיתים ונעשה מהם שמן, לא נשתנה ברכתם, אין זה
רק בשמן זית שאין לו מעלה נוספת שיתכל להגיע אליה, ולא
בקמח של חטים, והלא אמר רבי יוחנן אמר רב מתנא
אמר שמואל, אקרא תניא – על דלעת שאינה מבושלת, ועל קמחא
דשערי – קמח של שעורים, מקרבניו עליהו שהכל נהיה בדבריו.
ומדייקת הגמרא ממה ששמואל אמר שעל קמח של שעורים
מברכים שהכל, ולא אמר שעל קמח של חטים מברכים שהכל,
מאי לאו – האם אין זה משום שעל קמחא דחיישי שהוא חשוב יותר

ברכות. פרק שישי - כיצד מברכין דף לו עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ) רמה רש"י תוספות

דבולחו שלקי. כל מיני ירק שלוק: החושש בגרנו. וצריך לתת בו שמן הרבה דהוה ליה שמן עיקר ואניגרונו טפל: לא יערענו בשמן. בשבת דמשהי ליה בתוך גרונו ואינו בולעו וכיון דלא בלע ליה מוכחא מילתא דלרפואה הוא וזכמנים גורו על כל רפואה הנכרות משום שחיקת מננים שהיא מלאכה: תחלה. כלומר לבתחלה לא יתן השמן בפיו לשם ערעור כי אם לשם בליעה ואם בא להשהותו

ישנה: דאית ליה הנאה מיניה. לכד הרפואה יש לו הנאת מבילה: והלבנת וכו'. עד פטר לחו לא גרסינן ומה"ר: קמחא דחשי. אוכל קמח חטים כמות שהיא: בורא פרי האדמה. כשאר כוסס חטין דתניא לקמן בפרקי' (ר' לז) שמוכר בורא פרי האדמה: דאשתי. וגרע הואיל ולא אשתני עלוליא מעלייתא: כמלתיה קאי. ודהוה ליה כבוסס חטין: הכא אית ליה עלוליא אחריניא. הלכך יצא מכלל פרי ולכלל דרך אכילתו לא בא אבל השמן מיד בא בשניו לכלל דרך אכילתו ועיקר הפרי לכך נטעהו הלכך פרי הוא: מאי לאו. מדאמר שרשי מכלל דס"ל בחטי בפד"א דחשיב: ומי גרע מפלח וזמית. והיכי תיסק אדעתין דלא תבעי ברכה. זמית. שלמריא: קוקיאני. תולעים שבמעיים: דאית ליה הנאה. באכילתא קורא. רך של דקל כשענפיו גדלים בכל שנה ושנה כדרך כל האילנות הנוסף בשנה זו וך ובשנה שניה מתקשה ונעשה עץ. צנן סופו לתקשות. שאם אינו תולשו בעתו הוא מתקשה כעץ: אדעתא דפוגלא. לאכול כשהוא רך ושמו פוגלא: צלף. מן עץ. אדעתא דפרחא. שם פרי: מיני נצפה. הוא צלף לפי שגדלים בו כמה מיני אכילה קרי ליה מיני: תמרות. בתוך העלים גדלים כמין תמרות ובוטליץ בעלה כמו בעלין של ערבה: אביונות. הוא הפרי: קפריסין. הוא קליפה גדולה שסביבות הפרי כעין קליפה הגדילה סביב אגוזים דקים: צלף נטעי אינשי אדעתא. דשיותא. לאכול את העלים ואת התמרות שאינן ממעטין את האילן בכך. דקלא לא נטעי אינשי אדעתא. לאכול את הקורא שהאוכלו ממעט ענפי האילן: ערלה בחוצה לארץ. מדברין סופרים היא: דכל המיכל בארץ. בערלה הלכה כמותו בחוצה לארץ. דכיון דאינה מן התורה הלך אחר המיכל: גבי מעשה. דהא דר"ע לבגי מעשה איתמר דמעשה פירות האילן דבארץ גופה דרבנן שהתורה לא חיובה לעשר אלא דגן תירוש ויצהר: כלאים בכרם. קסבר מין ירק הוא: מ"פ לב"ש הוה ליה ספק ערלה וכו'. האי מ"מ מסקנא דפירכא דרבינא הוא ולמימר שאף הפרי עצמו מותר בחוצה לארץ דהא בארץ ספק הוא ותנן ספק ערלה כו': ובסוריא. ארץ צובה שכבש דוד והוסיפה על גבול ארץ ישראל: ובחוצה לארץ. הלוקח מן החשוד על הערלה ויודע הוא שיש בפרדסו זקנות ונטיעות: ויוד וליקח. הימנו אף על פי שספק הוא אם יביא מן הנטיעות: ובכלכד

דכיליהו שלקי א"כ הוה ליה אניגרונו עיקר ושמןו טפל ותנן זה הפלל כל שהוא עיקר ועשמו טפלה מברך על העיקר ופוסק את הטפלה הכא במאי עסקינן בחושש בגרונו דתניא החושש בגרונו לא יערענו בשמן תחלה בשבת אבל נותן שמן הרבה לתוך אניגרונו ובלע פשימא מהו דתימא פיון דלרפואה קא מכין לא לבריד עליה פלל קמ"ל פיון דאית ליה הנאה מיניה פעי ברוכי: קמחא דחשי רב יהודה אמר בורא פרי האדמה ורב נחמן אמר שהכל נהיה בברכו א"ל רבא לרב נחמן לא תפלוג עליה דרב יהודה דר' יוחנן ושמואל קיימי פותיה דאמר רב יהודה אמר שמואל וכן א"ר יצחק א"ר יוחנן שמן זית מברכין עליו בורא פרי העץ אלכא אע"ג דאשתני במלתיה קאי ה"נ אע"ג דאשתני במלתיה קאי מי דמי התם לית ליה עלויא אחרינא הכא אית ליה עלויא אחרינא בפת וכי אית ליה עלויא אחרינא לא מברכין עליה בורא פרי האדמה אלא

שהכל והא"ר זורא אמר רב מתנא אמר שמואל אקרא חייא וקמחא דשערי מברכין עלייהו שהכל נהיה בברכו מאי לאו דחישי בורא פרי האדמה לא דחישי גמי שהכל נהיה בברכו ולשמעין דחישי וכ"ש דשערי אי אשמעינן דחישי הוה אמינא ה"מ דחישי אבל דשערי לא לבריד עליה פלל קמ"ל וזי גרע מכלל וזמית דתנן על המלה ועל הזמית אומר שהכל נהיה בברכו אצמריך סד"א מלה וזמית עבד אינשי דשדרי לפומיה אבל קמחא דשערי הואיל וקשה לקוקיאני לא לבריד עליה פלל קמ"ל פיון דאית ליה הנאה מיניה פעי ברוכי: קורא רב יהודה אמר בורא פרי האדמה ושמואל אמר שהכל נהיה בברכו רב יהודה אמר בורא פרי האדמה פירא הוא ושמואל אמר שהכל נהיה בברכו הואיל וסופו להקשות אמר ליה שמואל לרב יהודה שינא כוותרך מסתברא דהא צנן סופו להקשות ומברכין עליה בורא פרי האדמה ולא היא צנן נטעי אינשי אדעתא דפוגלא דקלא לא נטעי אינשי אדעתא דקורא וכל היכא דלא נטעי אינשי אדעתא דהכי לא מברכין עליה והרי צלף דנטעי אינשי אדעתא דפרחא ותנן על מיני נצפה על העלין ועל התמרות אומר בורא פרי האדמה ועל האביונות ועל הקפריסין אומר בורא פרי העץ אמר רב נחמן בר יצחק צלף נטעי אינשי אדעתא דשיותא דקלא לא נטעי אינשי אדעתא דקורא ואע"ג דקלסיה שמואל לרב יהודה הלכתא פותיה דשמואל: אמר רב יהודה אמר רב צלף של ערלה בחוצה לארץ וזרק את האביונות ואוכל את הקפריסין למימרא דאביונות פירי וקפריסין לאו פירי ורמינהו על מיני נצפה על העלים ועל התמרות אומר בורא פרי האדמה ועל האביונות ועל הקפריסין אומר בורא פרי העץ הוא דאמר בר"ע דתנן רבי אליעזר אומר צלף מתעשר תמרות ואביונות וקפריסין ר"ע אומר אין מתעשר אלא אביונות בלבד מפני שהוא פרי ונימא הלכה פרפי עקיבא אי אמר הלכה פרפי עקיבא הוה אמינא אפי' בארץ קמ"ל כל המיכל בארץ הלכה כמותו בחוצה לארץ אבל בארץ פירי ונימא הלכה פרפי עקיבא בח"ל נמי נגזור קמ"ל רבינא אשפחיה למר בר רב אשי דקא זריק אביונות וקאכיל קפריסין א"ל מאי דעתך בר' עקיבא דמיכל ולעבד מר בב"ש דתנן צלף ב"ש אומרים כלאים בכרם וב"ה אומרים אין כלאים בכרם אלו ואלו מודים שחייב בערלה הא גופא קשאי אמרת צלף ב"ש אומרים כלאים בכרם אלא תני אלו ואלו מודים שחייב בערלה אלא מין אילן הוא הא לא קשאי ב"ש ספקין מספקא להו ועבדי הכא לחומרא והכא לחומרא מ"מ לב"ש הוה ליה ספק ערלה ותנן ספק ערלה בא"י אסור ובסוריא מותר ובח"ל יורד

לא יערענו. פירש"י להשהותו וא"ת א"כ לפלוג וליתני בדידה מאי איירא ע"י אניגרונו אפילו בעיניה שרי לבלעו לאלתר דהא אינו אסור אלא לערער דחינו להשהותו ע"כ פ"י הרי" לא יערענו אפי' בבליעה בלא שהיה שכל שתייה שאינה אלא לרפואה קרי ליה ערעור ואפי' כשבולעו דחינו טעמא דמתסר משום דקא מוכחא מילתא דלרפואה קא מוכין א"נ יש ליישב פירוש רש"י לא יערענו להשהותו אבל נותן הוא לתוך אניגרונו ואפילו להשהותו או בולעו בעיניה בלא שהיה: פיון דאית ליה הנאה מיניה פעי ברוכי. ונראין הדברים דאם אדם שותה משקין אם המשקין רעים לשתות דלית ליה הנאה מיניה לא פעי ברוכי ואי אית ליה הנאה מיניה בלא הרפואה פעי ברוכי:

והלכתא שכתוב בספרים לא גרסי דלשון ה"ג הוא עד קמחא וכו': קמחא דחשי. נראה דלא מיירי בקמחא ממש דאם כן לא שייכא ביה ברכה דבורא פרי האדמה אלא מיירי בקמחא שקורין אישקלא"סיר או קמח שערשין משבולת שועל שמייבשין בתנור:

לא נטעי אינשי אדעתא דקורא. וסבר גמי כוותיה דשמואל וא"כ אותן לולבי פגנים דלא נטעי אינשי אדעתא דהכי מברכין: עלייהו שהכל נהיה בברכו שדרי כשום רכים אוכלים קליפתם החיצונה ולא נטעי להו אדעתא דהכי למיכל להו כשדן רכים כי אם לאכול הגרעינים שלהן כשיתבשלו מברך עלייהו נמי

שהכל:

קליפי

אקרא חייא וקמחא דשערי מברכין עלייהו שהכל נהיה בברכו מאי לאו דחישי בורא פרי האדמה לא דחישי גמי שהכל נהיה בברכו ולשמעין דחישי וכ"ש דשערי אי אשמעינן דחישי הוה אמינא ה"מ דחישי אבל דשערי לא לבריד עליה פלל קמ"ל וזי גרע מכלל וזמית דתנן על המלה ועל הזמית אומר שהכל נהיה בברכו אצמריך סד"א מלה וזמית עבד אינשי דשדרי לפומיה אבל קמחא דשערי הואיל וקשה לקוקיאני לא לבריד עליה פלל קמ"ל פיון דאית ליה הנאה מיניה פעי ברוכי: קורא רב יהודה אמר בורא פרי האדמה ושמואל אמר שהכל נהיה בברכו רב יהודה אמר בורא פרי האדמה פירא הוא ושמואל אמר שהכל נהיה בברכו הואיל וסופו להקשות אמר ליה שמואל לרב יהודה שינא כוותרך מסתברא דהא צנן סופו להקשות ומברכין עליה בורא פרי האדמה ולא היא צנן נטעי אינשי אדעתא דפוגלא דקלא לא נטעי אינשי אדעתא דקורא וכל היכא דלא נטעי אינשי אדעתא דהכי לא מברכין עליה והרי צלף דנטעי אינשי אדעתא דפרחא ותנן על מיני נצפה על העלין ועל התמרות אומר בורא פרי האדמה ועל האביונות ועל הקפריסין אומר בורא פרי העץ אמר רב נחמן בר יצחק צלף נטעי אינשי אדעתא דשיותא דקלא לא נטעי אינשי אדעתא דקורא ואע"ג דקלסיה שמואל לרב יהודה הלכתא פותיה דשמואל: אמר רב יהודה אמר רב צלף של ערלה בחוצה לארץ וזרק את האביונות ואוכל את הקפריסין למימרא דאביונות פירי וקפריסין לאו פירי ורמינהו על מיני נצפה על העלים ועל התמרות אומר בורא פרי האדמה ועל האביונות ועל הקפריסין אומר בורא פרי העץ הוא דאמר בר"ע דתנן רבי אליעזר אומר צלף מתעשר תמרות ואביונות וקפריסין ר"ע אומר אין מתעשר אלא אביונות בלבד מפני שהוא פרי ונימא הלכה פרפי עקיבא אי אמר הלכה פרפי עקיבא הוה אמינא אפי' בארץ קמ"ל כל המיכל בארץ הלכה כמותו בחוצה לארץ אבל בארץ פירי ונימא הלכה פרפי עקיבא בח"ל נמי נגזור קמ"ל רבינא אשפחיה למר בר רב אשי דקא זריק אביונות וקאכיל קפריסין א"ל מאי דעתך בר' עקיבא דמיכל ולעבד מר בב"ש דתנן צלף ב"ש אומרים כלאים בכרם וב"ה אומרים אין כלאים בכרם אלו ואלו מודים שחייב בערלה הא גופא קשאי אמרת צלף ב"ש אומרים כלאים בכרם אלא תני אלו ואלו מודים שחייב בערלה אלא מין אילן הוא הא לא קשאי ב"ש ספקין מספקא להו ועבדי הכא לחומרא והכא לחומרא מ"מ לב"ש הוה ליה ספק ערלה ותנן ספק ערלה בא"י אסור ובסוריא מותר ובח"ל יורד

ולוקח

ברכות. פרק שישי – כיצד מברכין דף לו עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)"
תוספות

רמז

קליפי

אגוזים והגרעינים חייבין בערלה. דפריי ניהו מכאן שיש לברך על הגרעינים של
גודגניות וגרעיני אפרסקין ושל תפוחים וכל מיני גרעינים של פירות בורא פרי
העץ;

אין קוצצין אילנות בשביעית. וא"ת בלא שביעית נמי תיפוק ליה דאסור משום לא תשחית

את עצה (דברים כ) ויל דלא טעין קבא

דלא שייך ביה לא תשחית כדאיתא פרק א

יחפור (ב"ב כו) אי נמי איירי דמעלה בדמים

לעשות ממנה קורות דאו לא שייך לא תשחית

ומידו משום אסורא דשביעית איכא לאכלה ולא

לסחורה ולא להפסד;

שיעורו כפול הלבן. ופחות מכאן לא הוי פירא

מכאן יש ללמוד דעל בוסר פחות

מפול לא מברכין עליה בורא פרי העץ אלא

בורא פרי האדמה: לשון ה"ג והלכתא כמר

בר רב אשי מדלגבי ערלה לאו פירא הוא וכו'.

והיה אומר ה"רמ' דלגבי ערלה לאו פירא הוא

היינו משום דכל המקל בארץ הלכה כמותו בח"ל

אבל בארץ ודאי הוי פירא ומברכין עליו בורא פרי

העץ ובברכות ליכא חלוק בין בארץ בח"ל

ברמיבא. כגון לטוטאריי' בלעז מברכין עליה;

בורא פרי האדמה אבל יבשתא לא מברכין

עליה וכן הלכה בונגבילא שקורין וינויברו בלעז

וכן קלוי של גרופליי שאין רגילים לאכול (אלא)

ברטיבא כגון בליטואריי' אין מברכין עליהם כלל

ביבשתא אבל עץ של קמון שקורין קניליא

מברכין עליו בורא פרי האדמה מפני שרגילין

לאכלו ביובש וגם הוא גדל על הארץ כמו קנים

ועל צוקר' מברכין בורא פרי העץ כי יערי עם

דבשי (שיר ה) זה צוקר' ואגוז שקורין מושקדיא

מברכין בורא פרי העץ שגם נוהגין לאכול אותו

ביובש: כל שיש בו מחמשת המינין מברכין עליו

בורא מיני מזונות. וכן קלייריט'ש בלעז' שעושים

מקמח ומים או מחלב מברכין עליהם בורא מיני

מזונות וכן כשנותנים קמח לתוך פולין או לתוך

עדשים או כרישים וכן לתוך שקדים שעושין

לחולה אם עושין אותו כדי שישעור הלב או צריך

לברך בורא מימ' ואם לדבק בעלמא אינו צריך

לברך בורא מימ' וטוב להחמיר ולגמעו בתוך

הסעודה לאחר ברכת המוציא ופסור ממה נפשך;

בורא

פירא הוה עובדא ושקלוה לגין דרמונא ויבש רמונא ושקלוה לפרהא דביטיתא ואיקנים ביטיתא

(והלכתא כמר בר רב אשי דזריק את האביונות ואכיל את הספריסין ומדלגבי ערלה לאו

פירא ניהו לגבי ברכות נמי לאו פירא ניהו ולא מברכין עליה בורא פרי העץ אלא בורא

פרי האדמה) פלפלי רב ששת אמר שהפול רבא אמר לא כלום ואודא רבא לטעמיה דאמר

רבא כס פלפלי ביומי דכפורי פטור כס ונגבילא ביומא דכפורי פטור מיתבי הוה ר"מ אמר

ממשמע שנאמר וערלתם ערלתו את פרוי איני יודע שעץ מאכל הוא אלא מה ת"ל עץ מאכל להביא עץ שפועם עצו ופריו שוה

ואותו זה הפלפלין ללמוד שהפלפלין חייבין בערלה וללמוד שאין ארץ ישראל חסרה כלום שנאמר ארץ אשר לא במסכנות תאכל

בה לחם לא תחסר כל בה לא קשיא הא פריטיתא הא ביבשתא אמרי ליה רבנן למרימר כס ונגבילא ביומא דכפורי פטור והא

אמר רבא מהאי המלחא דאתא מפי הנדואי שריא ומברכין עליה בפה"א לא קשיא הא פריטיתא הא ביבשתא חביין קדרה וכן

דייקא רב יהודה אמר שהפול נהיה בדברו רב פהנא אמר כמ"מ בדייקא גרידא כ"ע לא פליגי דכמ"מ פי פליגי בדייקא פניין חביין

קדרה רב יהודה אמר שהפול סבר דובשא עיקר רב פהנא אמר בורא מיני מזונות סבר סמדיא עיקר א"ר יוסף פותיה דרב פהנא

מסתברא דרב ושמואל דאמרי תריותו כל שיש בו מחמשת המינין מברכין עליו בורא מיני מזונות: גופא רב ושמואל דאמרי תריותו

כל שיש בו מחמשת המינין מברכין עליו בורא מיני מזונות ואיתמר נמי רב ושמואל דאמרי תריותו כל שהוא מחמשת המינין

מברכין עליו בורא מיני מזונות וצריכא דאי אשמעינן כל שהוא הוה אמינא משום דאיתיה בעיניה אכל על ידי תערובות לא

מברכין עליו בורא מיני מזונות וצריכא דאי אשמעינן כל שהוא הוה אמינא משום דאיתיה בעיניה אכל על ידי תערובות לא

מברכין עליו בורא מיני מזונות וצריכא דאי אשמעינן כל שהוא הוה אמינא משום דאיתיה בעיניה אכל על ידי תערובות לא

מברכין עליו בורא מיני מזונות וצריכא דאי אשמעינן כל שהוא הוה אמינא משום דאיתיה בעיניה אכל על ידי תערובות לא

מברכין עליו בורא מיני מזונות וצריכא דאי אשמעינן כל שהוא הוה אמינא משום דאיתיה בעיניה אכל על ידי תערובות לא

מברכין עליו בורא מיני מזונות וצריכא דאי אשמעינן כל שהוא הוה אמינא משום דאיתיה בעיניה אכל על ידי תערובות לא

מברכין עליו בורא מיני מזונות וצריכא דאי אשמעינן כל שהוא הוה אמינא משום דאיתיה בעיניה אכל על ידי תערובות לא

מברכין עליו בורא מיני מזונות וצריכא דאי אשמעינן כל שהוא הוה אמינא משום דאיתיה בעיניה אכל על ידי תערובות לא

מברכין עליו בורא מיני מזונות וצריכא דאי אשמעינן כל שהוא הוה אמינא משום דאיתיה בעיניה אכל על ידי תערובות לא

ובלכד שלא יראנו. החבר כשהוא לוקט מן הגטעיות: אינה משנה. ואין זה ספק אלא ודאי:

ותיפוק ליה. דאי נמי ר' עקיבא דאמר לענין מעשר דלאו פירא ניהו לענין ערלה אסורי

קפריסין דהוה ליה שומר: בתלוש ליתיה. סופו שנופל הימנו כשמוגיע להתבשל: פי' במא

של רמון. הפרח שבראשו כעין שיש לתפוחים ולספרגלין: מצטרפת. לכביצה לטומאת

אובלין: והנץ שלו. נץ ברמון כקפרס באביונות:

אין מצטרפת. אע"ג דקדיל בהערך הורוטב (ר' קיז)

שומרים מצטרפין לטומאה קלה דהיינו טומאת

אובלין הני מילי קליפת האגוז והרמון אבל הנץ

שומר על גבי שומר הוא ואין מצטרף ודבי

אמרין בהערך הורוטב (ר' קיט): חייבים בערלה.

דרחמנא רבינו מאת פרוי הטפל לפרוי הוא נץ

ליתיה שומר בתלוש כשמתחבש נופל מעל

הקליפה: קפרס ליתיה כגמר פירא. כשמוגיע

סמך לבשולו הוא נופל ממנה: מתחיל. בתמרי

כקפרס בצלף: כגופרא. כשהתמרים קטנים קודם

בשולם: סבר לה בר' יוסי. דכופרא הוי פרי

ואע"פ שלא נגמר לפיכך שומר שלו חשוב

שומר: סמדר אסור. ענבים כיון שנפל הפרח וכל

גרניד נראה לעצמו קרוי סמדר וקאמר ר' יוסי

כיון שבא לכלל סמדר קרוי פרי ואסור משום

ערלה: ופליגי רבנן עליה. והלכה כרבים הלכך

אביונות בעוד שהקפריסין בהן לאו פירי ניהו

ולא מיקור קפריסין שומר לפרה בשאר אילנות.

חזץ מן הענבים: אין קוצצין בשביעית. דרחמנא

אמר לאכלה ולא להפסד: משיציא. את הפרי

משישרשר. משריאו בהן כמין שרשרות של

חרובין: משייערו. שהענבים גסים כנרוע ולקמן

מפרש לה: משיניצו. משיגדל הנץ סביב: הוא

בוטר הוא נרוע. כל מקום שהזכירו בוסר הוא

גרוע: פול הלבן ס"ד. הא בענבים קיימין: כאן

שמעת ליה דאמר. גבי ענבים בוסר הוא דהוי פרי

אבל סמדר לא: רבנן. הוא דפלגי עליה דר' יוסי

במסכת ערלה וקאמרי בשאר אילנות

דמשיציא הוי פרי הוראוי: ביטיתא. אביונות: כס

פלפלי. כל דבר שאדם אוכל שלא בדרכו מקרי

כסיסה: פטורי. מברכת המלחא. לטוטאריי' בלעז:

שריא. אין בה לא משום בשול גזים ולא משום

געול גזים: תנאה. כושיים: חביין קדרה. מין

מאכל קפי כמו חלב שחבצוהו בקיבו כך עושין

מאכל קפי בקדרה ולקמן מפרש לה קשוח

ודובשא ומשחא וקרו ליה אברודש"י דייסא. של

חטים בתרשות במכתשת: דייסא כעין חביין

קדרה. לקמן מפרש לה חטי דמתברי באשיתא

ויהבו בהו דובשא ועבדי להו בקדרה: סמדיא.

סלת.

קמ"ל

קמ"ל

קמ"ל

קמ"ל

קמ"ל

קמ"ל

קמ"ל

קמ"ל

קמ"ל

קמ"ל

קמ"ל

קמ"ל

קמ"ל

קמ"ל

קמ"ל

קמ"ל

קמ"ל

וְלֹקַח מִמֶּנּוּ פִּירוֹת, וּבְלֶבֶד שְׁלֵא וְרָאנוּ הַחֹבֵר לֹקַח, מִפִּירוֹת עֶרְלָה.
 ואמר רבינא למר בר רב אשי, שכיון שלבית שמאי האבינונות הם
 ספק ירק, נמצא שהם רק ספק ערלה ולא ודאי, ומאחר שהלכה
 בחוץ לארץ כדברי המקל, יכולת לנהוג בבית שמאי, ולאכול אף
 את האבינונות, ולמה זרקת אותם.
 השיב לו מר בר רב אשי: רבי עקיבא במקום רבי אליעזר עבדינו
 בְּוִתִּיה – יש לנהוג כמותו בחוץ לארץ, ובית שמאי במקום בית הלל
 אֵינָה מְשֻׁנָּה, כלומר שהרי הם כמי שאינם, ואין לעשות כמותם אף
 בחוץ לארץ, כיון שאין זה נחשב כספק כלל.
 הגמרא דנה, שיהיו הקפריסין אסורים בערלה, אף אם אינם פרי.
 מקשה הגמרא: איך אמר מר בר רב אשי, שאין איסור ערלה
 בקפריסין, ויתפוק ליה – הלא גם בלא שישבו פירות אסורים הם
 בערלה דְּנִעְשָׂה הַקֶּפֶרס שוֹמֵר לְפָרִי, שהוא מגן על הפרי שיתקיים
 יוֹתֵר, וְהַתְּמָנָא אִמָּר – והתורה אמרה (ויקרא יט כג) 'עֲרֹלָתָם עֲרֹלָתוֹ'
 אֵת פְּרִיָּו, וְתִבֵּת אֵת' באה לרבות לאיסור גם את הַטָּפֶל לְפָרִי, וְכִי
 וְכִי נִיחוּ – ומדו הטפל לפרי, כל שהוא שוֹמֵר לְפָרִי, ואם כן יש
 לאסור את הקפריסין אפילו לרבי עקיבא. מתרצת הגמרא: אִמָּר
 רַבָּא, הִכָּא אֲמַרְיִין דְּנִעְשָׂה שוֹמֵר לְפָרִי – היכן אמרו שהשומר על
 הפרי אסור בערלה כיון שהוא טפל לפרי, הִכָּא דְּאִיתִיה בֵּין בְּתָלוּשׁ
 בֵּין בְּמֻחוּבֵּר – רק במקום שהשומר מחובר לפרי בין כשהפרי עדיין
 מחובר באילן ובין לאחר שנתלש, אבל הִכָּא – כאן, הקפרס שהוא
 שומר לפרי, בְּמֻחוּבֵּר אִיתִיה בְּתָלוּשׁ לִיתִיה – אינו מחובר לפרי,
 אלא כשהפרי מחובר באילן, ולכן אינו נחשב 'טפל לפרי' ואינו
 נאסר משום ערלה.
 פרי שנטמא, כל דבר המחובר לפרי, שהוא שומר לפרי, דהיינו
 שהפרי מתקיים יותר מחמתו, נטמא יחד עם הפרי. וכן דבר שהוא
 יד לפרי, דהיינו שאפשר לאחוז בו וליטול את הפרי, נטמא עם
 הפרי. אלא שהשומר אף מצטרף להשלים את הפרי לשיעור של
 כביצה כדי לטמא אחרים, אבל היד אינו מצטרף לכביצה.
 אינו מקשה על רבא ממשנה: אִיתִיבָהּ – הקשה אביי לרבא, שנינו
 במשנה (עוקצין פ"ב מ"א), פִּיטְמָא שֶׁל רִמּוֹן – הפרח שבראש הרימון,
 שעשוי בצורת פי הדד, מְצַרְפָּת עִם הַרִימּוֹן לְשִׁיעוֹר שֶׁל כְּבִיצָה,
 משום שהפרח הוא שומר לפרי, שכשתניטל הפיטמא ירקב הרימון
 מהר יותר, וְהַנֵּץ וְ-קְלִיפָה הַגְּדֵלָה סָבִיב הַרִימּוֹן, ונופלת לפני שהוא
 מבשיל שָׁלוּ, אף שגם הוא שומר לפרי, אֵין מְצַרְפָּה לְכַבִּיצָה, שאין
 מצטרף לכביצה אלא שומר אחד, ולא שומר שנמצא על שומר.
 ומברר אביי, מְדַקְדָּמֵר – ממד שאמר מהמשנה, שְׁהֵנִי שָׁלוּ
 מְצַרְפָּה לְכַבִּיצָה, אִלָּמָּה – מוכח, דְּלֹא אוֹכֵל הוּא – שאין הנץ נחשב
 אוכל, שהרי אם היה הנץ עצמו אוכל, היה מצטרף לכביצה
 כשאר אוכלים שמצטרפים, וְהָנֵן – ושנינו במשנה לְנִי עֲרֹלָה (ערלה
 פ"א מ"ח), קְלִיפֵי רִמּוֹן וְהֵנִי שָׁלוּ, וכן קְלִיפֵי אֲנָזִים, וְהֵנִי עֵינֵי שֶׁל
 שאר הפירות, תִּיבִין בְּעֲרֹלָה – שאף הם אסורים עד שיעברו שלש
 שנים משניטע האילן, וכיון שהנץ אינו אוכל, ודאי מה שהוא
 אסור בערלה הוא משום שהוא שומר לרימון, ואף שהנץ אינו
 שומר על הרימון אחר שנתלש, שהרי הוא מתייבש ונופל מעל
 הקליפה, אף על פי כן הוא אסור בערלה, ומוכח שאף דבר שאינו
 שומר אלא כשהפרי מחובר באילן, אסור בערלה. וחוזרת
 הקושיא, שאף אם אין הקפריסין פירות, יהיו אסורים בערלה
 מחמת שהם שומר לפרי.
 מתרץ רבא באופן אחר: אִלָּא אִמָּר רַבָּא, הִכָּא אֲמַרְיִין דְּנִעְשָׂה לָהּ
 שוֹמֵר לְפָרִי – מתי אמרו שהוא נחשב שומר לענין ערלה, הִכָּא
 אִיתִיה בְּשַׁעַת גִּמְרֵי פִירָא – רק במקום שהשומר מחובר לפרי בזמן
 גמר בישולה, אבל הֵאן קֶפֶרס לִיתִיה בְּשַׁעַת גִּמְרֵי פִירָא – קפרס זה
 אינו מחובר לפרי בשעת גמר בישולה, שכשמגיעה האבינונה סמוך
 לגמר בישולה נופל ממנה הקפרס.
 מקשה הגמרא על דברי רבא: אֵינִי – האם כך הוא הדין, שאין
 נחשב שומר לענין ערלה, רק כשהוא מחובר לפרי בשעת גמר
 בישולה, וְהָאִמָּר רַב נִחְנָן אִמָּר רַבָּה בַּר אֲבוּהִי, הֵנִי בְּתָלִי וְ-קְלִיפָה
 הגדלה על התמרים כשהם קטנים, כמו קפרס שגדל על האבינונות
 דְּעֲרֹלָה, אִסְרִי, הוֹאִיל וְנִעְשֵׂי שוֹמֵר לְפָרִי. ומבררת הגמרא: וְשׁוֹמֵר

לְפָרִי אֵימָת הָיוּ – ומתי היו ה'מתחלי' שומר לתמרים, בְּכּוֹפְרָא –
 רק כשהיו התמרים קטנים קודם בישולם, וְכָאן קָרִי לִיה שוֹמֵר לְפָרִי
 – וקרא לו רב נחמן שומר לפרי, ליאסר בערלה, הרי שאף אם אין
 השומר נמצא על הפרי בשעת גמר בישולו אסור בערלה.
 מתרצת הגמרא: רַב נִחְנָן קָרִי לָהּ קָרִי יוֹסִי, שסובר שפרי אף
 קודם שנגמר בישולו, נקרא פרי, וְהָנֵן – ששנינו במשנה (ערלה פ"א
 מ"ז), רַבִּי יוֹסִי אִמָּר, קִפְדָּר וְ-עֲנָבִים קוֹדֵם נִתְשָׁלוּ, מִיד אַחַר שֶׁנִּפְל
 הפרח וכל גרגיר נראה בפני עצמון של ערלה, אִסְרִי, מִפְּנֵי שְׁהוּא
 פָּרִי, ולדעת רבי יוסי גם תמרים בעודם קטנים נקראים פרי, ולכן
 אמר רב נחמן שה'מתחלי' נקרא שומר, כיון שהוא שומר על
 התמרים בשעה שהם נקראים פירות. וְכִינֵי רַבָּנִי עֲלִיה – והכמים
 חולקים על רבי יוסי בדין זה, וטוברים שרק בשעת גמר בישולו
 נקרא פרי, ולכן כל שאין השומר עליו בשעת גמר בישולו אינו
 נחשב שומר, והלכה כהכמים שהם רבים, ולכן אין הקפריסין
 נחשבים שומר, כיון שאינם עצמון על הפרי בשעת גמר בישולו.
 מְתַקֵּן לָהּ רַב יְשִׁי מִנְהִירָא, וְכִשְׂאֵר אֵילָנִי מִי פְּלִיגִי רַבָּנִי עֲלִיה –
 וכי בשאר האילנות שאינם גפן חולקים חכמים על רבי יוסי, שניתן
 לומר שרק רבי יוסי סובר שהפירות בעודם קטנים נקראים פירות,
 וְהָנֵן – והרי שנינו במשנה (שביעית פ"ד מ"ה), לַעֲנִין הַאיסוֹר לְקַצוֹץ
 אֵילָן שֶׁל פִּירוֹת שְׁבִיעִית, משום שאסור להפסיד פירות שביעית,
 מֵאִמָּתִי אֵין קוֹצֵצִין אֵת הָאֵילָנוֹת בְּשִׁבְעִית, כלומר, כמה יהיו
 הפירות גדולים שיהיה אסור לקוץ את האילן, בֵּית שְׁמַאי אֹמְרִים,
 כָּל הָאֵילָנוֹת מְשֻׁיָּצִין – משעה שיתחילו הפירות לצאת, ובית הלל
 אֹמְרִים, הִתְרוּבִין אסור לקוצם, מִשְׁשֶׁשְׁשָׁרִי – משעה שהחרובים
 יתחילו להכביד ויהיו נראים כתלויים בשרשרות, וְהַנִּפְסִים מְשִׁנְרֵעִי
 – משעה שיגדלו קצת ויהיו נקראים 'גירוע', וְהָיִיתִים מְשִׁנְרֵעִי –
 משעה שתגדל הקליפה שגדלה סביב הוֹזִית כשהוא קטן, שפחות
 משיעור זה אינם נחשבים פירות, ואין איסור להפסידם, וְשָׂאֵר כָּל
 הָאֵילָנוֹת מְשֻׁיָּצִין – משעה שיתחילו הפירות לצאת, וְאִמָּר רַב
 אִסִּי, הוּא בּוֹסֵר הוּא גִירוֹעַ – בוסר שאמרו בכל מקום, וגירוע שאמרו
 כאן, שיעור אחד הם, והוא פֹּל הֶלְבֵן, ומבררת הגמרא את דברי
 רב אסי, ותמחה: פֹּל הֶלְבֵן שֶׁלָּא דְּעָקָה – וכי עולה בדעתך שבוסר
 וגירוע שאמרו, הוא פול הלכן, הרי בענבים אנו עוסקים ולא בפול.
 מבארת הגמרא: אִלָּא אִמָּר – כך תפרש את הדימרא, שבוסר,
 שְׁעִירוֹ הוּא כשיהיו הענבים גדולים כפֹּל הֶלְבֵן, ומסיימת הגמרא
 את קושיית רב ישימי מנהרדעא: מָאן שְׁמַעַת לִיה אִמָּר – מיהו
 התנא שסובר שבוסר אין – נחשב פרי, וְכִינֵי רַבָּא לֹא נִחְשֵׁב פָּרִי, רַבָּנִי,
 שהרי רבי יוסי סובר שאלו סמדר נחשב פרי, ואם כן ודאי משנה זו
 שאמרה שבענבים רק בוסר נחשב פרי, ומשמע שסמדר אינו פרי,
 ודאי רבנן היא, וְכִינֵי – ומבואר במשנה, שְׁשָׂאֵר כָּל הָאֵילָנוֹת
 מְשֻׁיָּצִין – משעה שמתחיל הפרי לצאת, הוא נחשב פרי, ואם כן
 הקפריסין צריכים להיות אסורים משום שומר, כיון שהאבינונות
 מתחילת יציאתם נקראים פרי, כשאר כל האילנות.
 אִלָּא אִמָּר רַבָּא, הטעם שאין הקפריסין נקראים שומר, הוא משום
 דְּהִיבָא אֲמַרְיִין דְּהָיוּ שוֹמֵר לְפָרִי – שהיבן אמרו שהשומר על הפרי
 אסור בערלה, כיון שהוא טפל לפרי, הִכָּא דְּכִי שְׁקָלָת לִיה לְשׁוֹמֵר
 מִיֵּית פִירָא – רק במקום שאם ניטל השומר, לא יתקיים הפרי, אבל
 הִכָּא – כאן בקפריסין, כִּי שְׁקָלָת לִיה – אף אם ניטלו הקפריסין, לֹא
 מִיֵּית פִירָא – ממשיך הפרי להתקיים, ולכן אינו נחשב 'שומר' ואינו
 נאסר משום ערלה, ואינו דומה לנץ של רימון, שאם ניטל לא
 יתקיים הרימון, ולכן הוא נחשב 'שומר' ונאסר משום ערלה.
 ומביאה הגמרא סמך לדברי רבא: הָיוּ עוֹבְדֵי – היה מעשה,
 וְשִׁקְלוּהוּ לֵנִי דְּרִמּוֹנָא – שנטלו את הנץ מהרימון, וְכִינֵי רִמּוֹנָא,
 וְשִׁקְלוּהוּ לְפִירָא דְּבִישִׁיתָא – ונטלו את הקפרס מהאבינונה, וְאִינְיָם
 בְּיִשִׁיתָא – והתקיימה האבינונה.
 (וְהִלְכְתָּא, כְּמֵר בַּר רַב אֲשִׁי, דְּזָרִיק אֵת הָאֲבִינּוֹת וְאִכִּיל אֵת
 הַקֶּפֶרסִין, וְיִדְלַבְּ עֲרֹלָה לֹא פִירָא נִינְהוּ, לִנְי בְּרִכּוֹת נְמִי לֹא
 פִירָא נִינְהוּ, וְלֹא מְכַרְבִּין עֲלִיה בּוֹרָא פְּרִי הָעֵץ אִלָּא בּוֹרָא פְּרִי
 הָאֲדָמָה).
 פלפל הוא פרי הגדל על אילן נמוך, וקודם שהתייבש אפשר

וְיִחְשַׁע בֶּן לֹוִי, הַמִּתְפַּלֵּל צִרִיף לְשָׁחוֹת שָׁעָה אַחַת לְאַחַר תְּפִלָּתוֹ
בַּמָּקוֹם הַתְּפִילָּה. שְׁנָאִמְרָ (שם קמ יד) אֵף צִדִּיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ, וְשָׁבוּ
יִשְׂרָאֵל אֶת פְּנֵיהֶם. כְּלוּמֹר, בַּתְּחִילָה מוֹדִים וּמִתְפַּלְלִים לְשִׁמּוֹ, וְאַחַר
כִּי יוֹשְׁבִים וְשׁוֹחִים לִפְנֵינוּ. מְבִיאָה הַגְּמָרָא בְּרִייתָא כְּדַבְּרֵיהּ: תִּנְיָא
נִמְי הָכִי, הַמִּתְפַּלֵּל צִרִיף שִׁישְׁתָּא שָׁעָה אַחַת קוֹדֵם תְּפִלָּתוֹ, וְשָׁעָה
אַחַת לְאַחֲרֵי תְּפִלָּתוֹ. קוֹדֵם תְּפִלָּתוֹ מִנֵּי, שְׁנָאִמְרָ (שם) 'אֲשֶׁר יוֹשְׁבֵי
בֵּיתְךָ, וְאַחַר כֵּךְ עוֹד יִהְלֹךְ סֵלָה'. וְלֵאחֲרֵי תְּפִלָּתוֹ מִנֵּי, דְּכָתִיב 'אֵף
צִדִּיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ, וְשָׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פְּנֵיהֶם'.
הַגְּמָרָא מְבִיאָה בְּרִייתָא בַּעֲנִין הַשְּׁהִיחַ שֶׁל חֲסִידִים הָרָאוּנוּ: תִּנּוּ
רַבֵּנּוּ, חֲסִידִים הָרָאוּנוּ הֵיוּ שׁוֹחִין שָׁעָה אַחַת קוֹדֵם הַתְּפִילָּה,
וּמִתְפַּלְלִין שָׁעָה אַחַת, וְחוֹזְרִין וְשׁוֹחִין שָׁעָה אַחַת לְאַחֲרֵי הַתְּפִילָּה.
שׁוֹאֵל הַבְּרִייתָא: וְכִי מֵאַחֲרֵי שֶׁהָיוּ שׁוֹחִין וְעוֹסְקִים תְּשַׁע שָׁעוֹת כָּבֵל
יּוֹם בַּתְּפִלָּה, שֶׁבֵּל אַחַת מִשְׁלוֹשֶׁת הַתְּפִילּוֹת הֵיוּ שׁוֹחִים וְעוֹסְקִים
בַּמִּשְׁךְ שֶׁל שְׁעוֹת, אִם כֵּן תוֹרְתָן הֵיאֵךְ הִיתָה מִשְׁתַּמְרֵת בְּלִיבָם,
וּמֵלֶכֶת הֵיאֵךְ הִיתָה נֶעֱשִׂית לְצוּרֵךְ פְּרִנְסַתָּם, וְהָלֹא נִשְׁאָר לָהֶם רֶק
זְמַן מוֹעֵט כָּבֵל יוֹם לְעֹסֶק בָּהֶן. מְשִׁיבָה הַבְּרִייתָא: אֵלֶּא מִתּוֹךְ
שְׁחִסְדִּים הֵם, מְסִיעַ הַקֶּבֶד בֵּינָם, וְתוֹרָתָם מִשְׁתַּמְרֵת בַּתּוֹךְ לָבָם,
שֶׁלֹּא הֵיוּ שׁוֹכְחִים אֶת תְּלֻמוֹדָם, וְכֵן מֵלֶכֶת מִתְּבַרְכָּת, וְאֵין
צָרִיכִים לְעֹסֶק בַּהּ הֶרְבֵּה.
שֵׁנִי בַּמִּשְׁנָה: הַעוֹמֵד בַּתְּפִילָּה, אֲפִילוּ הַמִּלֵּךְ שׁוֹאֵל בְּשִׁלּוּמוֹ, לֹא
יִשְׁכָּחוּ. הַגְּמָרָא מְבִאֵרָת בְּאִידָה אוֹפֵן נֶאֱמַר דִּין זֶה: אִמְרָ רַב יוֹסֵף,
לֹא שָׁנוּ אֵלֶּא לְמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁהַמִּתְפַּלֵּל אֵינוֹ מִסְתַּכֵּן בְּמֵה שְׁאִינוֹ
מְשִׁיב לָהֶם, אֲבָל לְמַלְכֵי עֲבוּרִים, שֶׁאִם לֹא יִשֵּׁב לָהֶם יֵשׁ לַחֲשׁוֹשׁ
שִׁיהֲרֹגוּהוּ, פֻּסַּק מִתְּפִלָּתוֹ וּמְשִׁיב לָהֶם.
מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: מִיִּתְיָב, שֵׁנִי בַּבְּרִייתָא. הַמִּתְפַּלֵּל 'שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה',
וְרָאָה אִנּוּם – אָדָם שֶׁעוֹלֵל לְהִרְגוֹ בָּא בְּגִנְיָו, אוֹ שְׂרָאָה קִרְוִן
– עֲגִלָּה בְּגִנְיָו וְעוֹלֵל לְפָגוּעַ בּוֹ, לֹא יִהְיֶה מְפָסִיק, אֵלֶּא מְקַצֵּר
בַּתְּפִילָּתוֹ וְעוֹלָה. הָרִי שֹׁגֵם בְּשַׁעַת הַסַּכָּנָה אֵין לְהַפְסִיק בַּתְּפִילָּה
אִלָּא יֵשׁ לְקַצְרָהּ, וְלֹא כְּדַבְּרֵי רַב יוֹסֵף שֶׁלְּמַלְכֵי עֲבוּרִים יִפְסִיק.
מִתְרַצֵּת הַגְּמָרָא: לֹא קָשִׁיָא, הֵא – הַבְּרִייתָא מְדַבֵּרָת בְּאוֹפֵן דְּאִפְשָׁר
לּוֹ לְקַצֵּר בַּתְּפִילָּתוֹ לִפְנֵי שִׁיבּוֹא אֵלָיו הָאֲנָס אוֹ הַקִּרְוִן, כְּגוֹן שֶׁעוֹמֵד
בְּסוֹף הַתְּפִילָּה, שִׁיפְסִיק לְגִמּוֹר אֶת הַתְּפִילָּה בְּקַצְרָה לִפְנֵי שִׁיבּוֹא,
וְלֹכֵן יִקְצֹר, וְאִם לֹא, שֶׁלֹּא יִפְסִיק לְגִמּוֹר תְּפִילָּתוֹ אִף אִם יִקְצֹר,
פֻּסַּק, וּבְאוֹפֵן זֶה אִמְרָ רַב יוֹסֵף אֶת דְּבָרָיו.
הַגְּמָרָא מְבִיאָה מַעֲשֵׂה בַּעֲנִין זֶה: תִּנּוּ רַבֵּנּוּ, מַעֲשֵׂה בְּחִסְדֵי אֶחָד שְׁתֵּיהֶם
מִתְפַּלְל בְּרִדָּה. בָּא שֶׁר אֶחָד וְנִתֵּן לוֹ שְׁלוֹם, וְהַחֲסִיד לֹא תִּחְזֹר לוֹ
שְׁלוֹם. הַמִּתֵּן לוֹ הַשֵּׁר עַד שֶׁשְׁנֵי תְּפִלָּתוֹ. לְאַחֲרֵי שֶׁשְׁנֵי תְּפִלָּתוֹ, אִמְרָ
לוֹ הַשֵּׁר, רִיקָא – רִיקָא, וְהָלֹא כְּתוּב בַּתּוֹרָתָם (דְּבָרִים טו, ט) 'רֶק הַשִּׁמְרָ
לְךָ וְשִׁמְרָ נִפְשְׁךָ מֵאֵד, וְכֵן כְּתִיב (שם פסוק טו), 'וְנִשְׁמְרָתָם מֵאֵד
לְנַפְשֵׁיכֶם', וְנִלְמַד מִזֶּה, שֶׁצָּרִיךְ לְהִישְׁמֹר מִן הַסַּכָּנָה, וְאִם כֵּן
בְּשִׁנְתֵּי לֵךְ שְׁלוֹם לְמֵה לֹא תִּחְזֹר לִי שְׁלוֹם, הִלָּא אִם תִּיֵּית חוֹתֶךָ
רִאשֶׁךָ בְּסִינִי – (בְּחִרְבּוֹ), מִי הֵיָה תוֹכֵעַ אֶת דְּמָךְ מִנֵּי, וְנִמְצָא שְׁבוּהָ
שֶׁלֹּא תִּחְזֹר לִי שְׁלוֹם הַכִּנְסָת עֲצֻמָּךְ לְסַכָּנָה. אִמְרָ לוֹ אוֹתוֹ חֲסִיד,
הַמִּתֵּן לִי עַד שֶׁאֲפִיפֶךָ בְּדָבָרִים. אִמְרָ לוֹ הַחֲסִיד, אֵילוֹ תִּיֵּית עוֹמֵד
לִפְנֵי מִלֵּךְ בְּשָׁר וְדָם, וּבְאוֹתָהּ שַׁעָה בָּא חֲבֵרֶךָ וְנִתֵּן לְךָ שְׁלוֹם, הָאִם
תִּיֵּית

הַשִּׁיב הַקֶּבֶד לַכִּנְסָת יִשְׂרָאֵל, אִמְרָ לֵךְ הַקְדוֹשׁ בְּרִדָּה הוּא, כְּתִיב, שְׁנִים
עֶשְׂרֵה מִזֵּלוֹת – קְבוּצוֹת גְּדוּלוֹת שֶׁל כּוֹכְבִּים) בְּרִאֲתִי בְּרִקְעָה, וְעַל כָּל
מִלָּה וּמִלָּה בְּרִאֲתִי לוֹ – שְׁלִשִׁים חֵל – רֹאשִׁי גִיטוֹת וְחִבּוּרוֹת חִלּוּקוֹת,
כְּלוּמֹר שֶׁבֵּל מִזֵּל יֵשׁ שְׁלוֹשִׁים שְׁרִים הַקְרִיִּים חֵל, וְהֵם מְמוּנִים
עַל קְבוּצוֹת חִלּוּקוֹת שֶׁל כּוֹכְבִּים, וְעַל כָּל חֵל וְחֵל בְּרִאֲתִי לוֹ
שְׁלִשִׁים לִגִּין – שֵׁם שֶׁל שְׁרִים הַמְמוּנִים עַל קְבוּצוֹת חִלּוּקוֹת שֶׁבַתוֹךְ
מַחֲנֵה הַחֵלִי, וְהֵם פְּחוּתִים בַּמַּעֲלָה מִהַחֵלִי, וְעַל כָּל לִגִּין וְלִגִּין
בְּרִאֲתִי לוֹ שְׁלִשִׁים רַחֲמִין – שֵׁם שֶׁל שְׁרִים הַמְמוּנִים עַל קְבוּצוֹת
חִלּוּקוֹת שֶׁבַתוֹךְ מַחֲנֵה הַלִּגִּין, וְהֵם פְּחוּתִים בַּמַּעֲלָה מִהַלִּגִּינִים,
וְעַל כָּל רַחֲמִין וְרַחֲמִין בְּרִאֲתִי לוֹ שְׁלִשִׁים קִרְטִין – שְׁרִים פְּחוּתִים
בַּמַּעֲלָה מִהַרְקִטוֹן, הַמְמוּנִים עַל קְבוּצוֹת בַּתּוֹךְ מַחֲנֵה הַרְקִטוֹן, וְעַל
כָּל קִרְטִין וְקִרְטִין בְּרִאֲתִי לוֹ שְׁלִשִׁים נִסְטָרָא – שְׁרִים פְּחוּתִים
בַּמַּעֲלָה מִהַקִּרְטוֹן, הַמְמוּנִים עַל קְבוּצוֹת בַּתּוֹךְ מַחֲנֵה הַקִּרְטוֹן, וְעַל
כָּל נִסְטָרָא וְנִסְטָרָא תְּלִיתִי בּוֹ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִׁים וְחֲמִשָּׁה אֲלָפֵי רַבּוּא
כּוֹכְבִּים, כְּגַדֵּי זְמוֹת הַחֶמֶת, וְכוּלָן לֹא בְּרִאֲתִי אֵלֶּא בְּשִׁבְלִי – בְּשִׁבְלִי
כִּנְסָת יִשְׂרָאֵל, וְכִיכֵד אֶת אִמְרָת עֲזַבְתִּי וְשִׁכַּחְתִּי. כְּלוּמֹר, הִלָּא כָּל
הַבְּרִיאָה נִבְרָאָה בְּשִׁבְלִי, וְאֵיךְ עֵלָה עַל דַּעַתָּךְ שְׁעוֹבְתִיךָ
וְשִׁכַּחְתִּיךָ.
הַגְּמָרָא מְמַשִּׁכָּה וְדוֹרֶשֶׁת אֶת תְּשׁוּבַת הַקֶּבֶד: נֶאֱמַר בַּפְּסוּק
שֶׁאֲחִירִי (שם פסוק טו), 'הִתְשַׁכַּח אִשָּׁה עוֹלָה מִרְחֹם בֶּן בִּטְנָה, גַּם אֵלֶּה
תִּשְׁכַּחַהּ וְאֶנְכִּי לֹא אֲשַׁכַּחְךָ'. דּוֹרֶשֶׁת הַגְּמָרָא: בַּלְשׁוֹן 'הִתְשַׁכַּח
אִשָּׁה עוֹלָה' יֵשׁ רִמּוֹ לְעוֹלָה וְקִרְבָּן, שֶׁכֵּךְ אִמְרָ הַקְדוֹשׁ בְּרִדָּה הוּא
לְכִנְסָת יִשְׂרָאֵל, בְּלוֹם – (הָאִם) אֲשַׁכַּח אֶת עוֹלוֹת אֱלִים וְפִטְרִי
רַחֲמִין – (בְּכּוֹרוֹת הַבְּהֵמָה) שֶׁהַקֶּבֶד לִפְנֵי בְּמִדְבָּר.
הַגְּמָרָא דּוֹרֶשֶׁת אֶת הַמִּשְׁךְ הַפְּסוּק: אִמְרָה כִּנְסָת יִשְׂרָאֵל לִפְנֵינוּ,
רַבּוֹנוּ שֶׁל עוֹלָם, הוּאִיל וְאֵין שְׁכַחָה לִפְנֵי כְּפֹדֶךָ, וְכִמּוֹ שֶׁאִמְרָת
שֶׁלֹּא תִשְׁכַּח אֶת הַקִּרְבָּנוֹת שֶׁהַקֶּבֶד בְּמִדְבָּר, שְׁמָא לֹא תִשְׁכַּח לִי
אֶת מַעֲשֵׂה הַעֲגִל. אִמְרָ לֵךְ הַקֶּבֶד, 'גַּם אֵלֶּה תִשְׁכַּחַנָּה', כְּלוּמֹר,
אֲשַׁכַּח חֲטָא זֶה. שְׁתִּיבַת 'אֵלֶּה' נִדְרֶשֶׁת עַל חֲטָא הָעֲגִל, שֶׁכֵּן יִשְׂרָאֵל
אִמְרוּ עַל הָעֲגִל 'אֵלֶּה אֲלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל' (שְׁמוֹת לב ד). אִמְרָה כִּנְסָת
יִשְׂרָאֵל לִפְנֵינוּ, רַבּוֹנוּ שֶׁל עוֹלָם, הוּאִיל וְיֵשׁ שְׁכַחָה לִפְנֵי כְּפֹדֶךָ,
תִּשְׁכַּח לִי אֶת חֲטָא הָעֲגִל, שְׁמָא תִשְׁכַּח לִי אֶת מַעֲשֵׂה סִינִי,
שֶׁקִּיבַלְתִּי לְקִיִּים אֶת הַתּוֹרָה וְאִמְרָתִי 'נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמַע'. אִמְרָ לֵךְ
הַקֶּבֶד, 'וְאֶנְכִּי לֹא אֲשַׁכַּחְךָ', כְּלוּמֹר, לֹא אֲשַׁכַּח לְךָ אֶת מַעֲשֵׂה סִינִי.
שְׁתִּיבַת 'וְאֶנְכִּי' נִדְרֶשֶׁת עַל מִתֵּן תּוֹרָה בְּסִינִי, שֶׁכֵּן כִּי פִתַּח הַקְדוֹשׁ
בְּרוּךְ הוּא אֶת עֶשְׂרֵת הַעֲבֻדוֹת, 'אֶנְכִּי דֵּה' אֲלֹהֶיךָ' (שם כ ד). מְסִימַת
הַגְּמָרָא: וְהִינֵנוּ – זֶהוּ מִהַ דְּאִמְרָ רַבִּי אֲלֵעָזָר אִמְרָ רַבִּי אוֹשְׁעִיָא, מֵאִי
דְּכָתִיב 'גַּם אֵלֶּה תִשְׁכַּחַנָּה', זֶה מַעֲשֵׂה הָעֲגִל, 'וְאֶנְכִּי לֹא אֲשַׁכַּחְךָ', זֶה
מַעֲשֵׂה סִינִי.
שֵׁנִי בַּמִּשְׁנָה (לְעִיל ל:): חֲסִידִים הָרָאוּנוּ הֵיוּ שׁוֹחִין שָׁעָה אַחַת
קוֹדֵם הַתְּפִילָּה בַּמָּקוֹם שֶׁבָּאוּ לְהַתְּפַלֵּל, וְאַחֲרֵי כֵךְ מִתְפַּלְלִים.
מְבִרֶרֶת הַגְּמָרָא: מִנָּה הֵנִי מִלֵּי. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: אִמְרָ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן
לֹוִי, דְּאִמְרָ קָרָא (תְּהִלָּה פד ה), 'אֲשֶׁר יוֹשְׁבֵי בֵּיתְךָ עוֹד יִהְלֹךְ סֵלָה',
וְיִשְׁתַּבַּח מִתְּפִרְשֵׁת מִלְשׁוֹן 'שִׁיהוֹי', כְּלוּמֹר, בַּתְּחִילָה צָרִיךְ לְשַׁבֵּחַ
וְלִשְׁחַתּוֹת בְּבֵית דֵּה, וְרַק אַחֲרַי כִּי רָאוּי לְהַלְלוֹ וּלְהַתְּפַלֵּל לִפְנֵינוּ.
הַגְּמָרָא מוֹסִיפָה שְׁצִירִךְ לְשׁוֹחֵת גַּם לְאַחֲרֵי הַתְּפִילָּה: וְאִמְרָ רַבִּי

כבר הודיעו חכמינו ז"ל שעלידי הוספה בתורה ומצוות תועלת בזה לכל בני המשפחה ועלי אחותי כמחזיקה להורים ותועלת הן בגשמיות והן ברוחניות.

ממכתב י"ז שבט תשי"ח

גמרא

הגמרא דנה בטעם האיסור להוסיף בתפילה את ההוספות שהובאו
במשנה. שואלת הגמרא: בשלמא – מה שאמרה המשנה שהאומר
מודים מודים משתקין אותו, משום דמיתני ו-שנראהו כמי שמודה
בשתי רשויות, כלומר, שיש אלוה אחר מלבד הקדוש ברוך הוא.
וכן מה שהאומר על טוב יוכר שמך משתקים אותו, נמי, משום
שמשמע מודבריו שרק על הטובה הוא מודה ולא על הרעה, ותנן
במשנה (לפני נד), שתנייב אדם לברך על הרעה בשם שמברך על
הטובה. אלא מה שהאומר על קן צפור יגיעו רחמיך משתקים אותו,
צריך ביאור, מאי טעמא שמשתקים אותו.
משיבה הגמרא: פליגי בה תרי אמוראי במעשה צור – נחלקו בביאור
דין זה שני אמוראים בארץ ישראל, והם רבי יוסי בר אבין ורבי יוסי
בר זבדא. חד – אחד מהם אמר, משתקים אותו מפני שמפיל קנאה
במעשה בראשית – שגורם קנאה בין הנבראים, כאילו רק על
עופות אלו יש רחמים ולא על כל שאר הנבראים. וחד – והאמורא
האחר אמר, משתקים אותו מפני שעושה את מדותיו ו-מצוותיו של
הקדוש ברוך הוא כמי שהם מחמת רחמים, והאמת היא שאין אלא
גזירות ללא טעם, כדי להודיע שעם ישראל הם עבדיו ושומרי
מצוותיו וגזירות חוקותיו, אף במצוות שהשטן ואומות העולם
מסרבים עליהם ואומרים לישראל מה צורך יש במצוה זו.
הגמרא מביאה מעשה בדיון זה: הווא דנחית קמיה דרבא – מעשה
באדם אחד שירד כשליח ציבור בפני רבה, ואמר בתפילתו, אתה
חסת על קן צפור, וכמו כן אתה חוס ורחם עלינו. אמר רבא על אותו
אדם, כמא דע האי צורקא מרפנן לרצוני למדי – כמה יודע אותו
תלמיד חכם לרצות ולשבח את אדונו. אמר ליה אביי – הקשה
אביי לרבא, כיצד אתה משבח, והא משתקין אותו תנן – והרי
שנינו במשנתנו 'האומר על קן צפור יגיעו רחמיו וכו' משתקין
אותו' משום שמתפלל שלא כראוי, וכל שכן שאין לשבח.ו.
מבארת הגמרא: ורבא נמי ששיבח את אותו אדם, ודאי מודה
שאסור להתפלל כן, אלא להודיע לאביי הוא דבקי – הוא רצה
לחדד את אביי, ולעוררו שישב לו על דבריו.
אגב מעשה זה, מביאה הגמרא מעשה נוסף באדם שהתפלל שלא
כראוי: הווא דנחית קמיה דרבי חנינא, ואמר בתפילתו, האל הגדול
הנבור והנורא והאדיר והעזו ו-מלשון עז וחזקו והנורא ו-שיראים
ממנו) החזק והאמין והנורא והנכבד. המתין לו רבי חנינא עד דסיים
תפילתו. כי סיים – כאשר סיים אותו אדם את תפילתו, אמר ליה
רבי חנינא, סיימתינהו לכיוליה שבחי דמך – וכי סיימת לומר את
כל שבחי אדונך ו-ה', הלא ודאי לא ניתן לומר את כל שבחי,
ואם כן למה לי פולי האי – למה לך להאריך ולומר את כל
השבחים האלו, הרי אנן, אפילו הני תלת דאמרינן – אלו שלושת
השבחים שאנו אומרים בתפילתנו, שהם 'הגדול הגבור והנורא',
אי לא דאמריננה ו-שארם) משה רבינו באורייתא ו-בתורה),
ולאחר מכן אתו ו-באו) אנשי כנסת הגדולה ותקנינהו לאומרם
בתפילה, לא תינין יכולין למימר להו – לא היינו יכולים לאמרם,
וכמובאר בסמוך, ואת אמרת פולי האי ואולי – ואילו אתה הוספת
ואמרת כל ריבוי שבחים אלו. והוסיף רבי חנינא לבאר מדוע אין
ראוי להוסיף בשבחי הקדוש ברוך הוא. משל למלך כשר ודם שהיו
לו אלה אלהים דיגני והב, והיו מקלסין ו-משבחים אותו בדיגרים
של כסף, והלא אין זה שבח אלא גנאי הוא לו. וכמו כן, כשמשבח
את הקדוש ברוך הוא במקצת השבחים, הרי זה גנאי לו שאומר

עליו רק מקצת השבחים, ועל כן אין לומר אלא את שלושת
השבחים שאמר משה רבינו בתפילתו והתקינו אנשי כנסת
הגדולה לאומרם בתפילה.
הגמרא מביאה שמועה נוספת בשם רבי חנינא: ואמר רבי חנינא,
הכל בידי שמים – כל דבר הבא על האדם, כגון אם יהיה גבוה או
נמוך, עני או עשיר וכדומה, אינו בא מחמת השתדלותו אלא נקבע
ברצון הקדוש ברוך הוא. חזן מיראת שמים, שאין מסור בידי שמים
אם יהיה האדם צדיק או רשע, לפי שדבר זה נמסר בידי האדם,
ונתנו לפנינו שני דרכים, והוא יבחר יראת שמים, שנאמר (דברים י
יב), 'ועתה ישראל, מה ה' אלהיך שואל מעמך, כי אם ליראה את ה'
אלהיך ללכת בכל דרכיו ולא תקבה אותו ולעבד את ה' אלהיך בכל
לבבך ובכך נפשך', ומבואר בלשון הכתוב שה' שואל מהאדם רק
יראת שמים ועבודת ה', כיון שרק הם תלויים בבחירתו.
מקשה הגמרא על הפסוק: הלא מלשון 'כי אם ליראה את ה'
אלהיך' וגו', משמע שיראת שמים היא דבר מועט ורק אותו ה'
שואל מעימך, וקשה, אמר יראת שמים מילתא וזמרתא היא – וכי
יראת שמים היא דבר מועט, והאמר ו-הלא אמר) רבי חנינא משום
רבי שמעון בן יוחי, אין לו להקדוש ברוך הוא כבית גנאי אלא אוצר
של יראת שמים, שנאמר (ישעיה לג ו), 'יראת ה' היא אוצרו', ומוכח
שיראת שמים אינה דבר קטן. מתרצת הגמרא: אין – כן, לגבי משה
רבינו, אכן יראת שמים מילתא וזמרתא היא, וכיון ששמה ראה זאת
כדבר מועט, אמר בלשון 'כי אם'. ומבארת הגמרא: דאמר רבי
חנינא, משל לאדם שמבקשים ממנו פלי גדול, ויש לו את אותו
הכלי, אם כן, דומה עליו הכלי הגדול ככלי קטן כיון שיש לו
אפשרות לתת את הכלי. אולם אם מבקשים ממנו כלי קטן, ואין
לו, הרי שדומה עליו ככלי גדול כיון שאין לו לתת את מה
שמבקשים ממנו. וכיון ששמה רבינו זכה ליראת שמים, היה זה
עבורו דבר קטן.
שנינו במשנה: האומר בתפילתו מודים מודים משתקין אותו.
הגמרא דנה בדיון זה שמשתקין אדם הכופל אמירת 'מודים' אמר
רבי זירא, כל הכופל ואומר שמע שמע, פאומר מודים מודים דמי –
הוא דומה למי שכופל אמירת מודים שנראה כמודה בשתי
רשויות, ויש להשתיק.
מקשה הגמרא: מיתיבי, שנינו בברייתא, הקורא את שמע וכפלה,
הרי זה מגונה. ויש לדייק, שהכופל את שמע, מגונה הוא דהוי – הוא
רק מגונה, אולם שתוקי לא משתקין ליה – אין משתקים אותו,
ואילו לרבי זירא יש להשתיק. מתרצת הגמרא: לא קשיא, הא –
כאן בברייתא, מדובר דאמר מילתא מילתא ותני לה – שאמר דבר
דבר וכפלו, כלומר, כל מילה שאמר חזר וכפלה, ובזה אינו נראה
כמודה בשתי רשויות אלא כמתלוצץ, ואין משתקים אותו אלא
הרי זה מגונה. והא – וכאן בדברי רבי זירא, מדובר דאמר פסוקא
פסוקא ותני ליה – שאמר פסוק פסוק וכפלו, כלומר, כל פסוק
שאמר חזר וכפלו, ובזה הוא נראה כמודה בשתי רשויות ולכן
משתקים אותו.
שואלת הגמרא: אמר ליה ו-שאל) רב פפא לאביי, מדוע זה שכופל
את כל הפסוק נראה כמי שמודה בשתי רשויות, ודילמא הוא אינו
מודה בשתי רשויות, אלא דמעיקרא – מתחילה, בקריאתו
הראשונה, לא כיון דעתיא באמירתה, ולכפוש כשחזר וקרא כיון
דעתיא. משיבה הגמרא: אמר ליה – השיב אביי לרב פפא,

יהי רצון אשר עוד רבות שנים ירבה חילו לאורייתא אור תורה, נגלה דתורה, וגם מאור שבתורה פנימיות התורה שבדורנו נתגלתה בתורת החסידות.

מוסיפה הגמרא: ושמועה זו של רבי יוחנן פליגא דשמואל – חולקת
על שמואל, דאמר שמואל, אין הבדל בין העולם הזה לימות המשיח,
אלא שעבוד מלכותי בלבד, שבעולם הזה יש עלינו שעבוד
מלכויות ובימות המשיח יפסק השיעבוד, שגאמר במצות צדקה
(דברים טו יא), 'כי לא יהיה אביון מקרב הארץ', הרי שלעולם יהיו
עניים ועשירים, ואף בימות המשיח שהם בעולם הזה. ואילו לדעת
רבי יוחנן שהנביאים התנבאו על ימות המשיח, הלא התנבא זכריה
(זכריה יד כא) 'ולא יהיה כנעני עוד בבית ה' צבאות ביום ההוא',
כלומר, שלא יהיו עניים לעתיד לבוא, ושלא כשמואל הסובר
שאין הבדל בענין זה בין העולם הזה לימות המשיח.
דרשה נוספת: ואמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן, כל הנביאים
בין, לא נתנבאו אלא לבעלי תשובה – לאותם שחטאו וחזרו
בתשובה, אבל צדיקים גמורים שהיו בצדקתם מתחילה, עליהם
נאמר (ישעיה סד ג), 'עין לא ראתה אלהים וזאת'.

מוסיפה הגמרא: ושמועה זו של רבי יוחנן, פליגא דרבי אבהו, דאמר
רבי אבהו, מקום – והדרגה הרוחנית) שבעלי תשובה עומדין בו,
אפילו צדיקים גמורים אינם עומדין בו, שגאמר (שם נט ט), 'שלוש שלום
לרחוק ולקרוב אמר ה' ורפאתי', ובפסוק זה נאמרה אמירת שלום
לרחוק ברישא – בתחילה, והיינו למי שהיה רחוק והתקרב שהוא
בעל תשובה, וזה – ורק לאחר מכן נאמר שלום לקרוב מתחילתו
שהוא צדיק גמור. ומכך שהקדים הכתוב שלום לבעל תשובה,
משמע שמעלתו גדולה מצדיק גמור, ושלא כדברי רבי יוחנן
שמעלת צדיקים גמורים גדולה מבעל תשובה. ורבי יוחנן הסובר
שמעלת צדיקים גמורים גדולה מבעל תשובה, אמר ק' בביאור
הפסוק שהקדים רחוק לקרוב, מאי – מה הכוונה 'רחוק' שבפסוק,
שהיה רחוק מקרב עבדיה מעיקרא – מתחילה, ומעולם לא התקרב
לזה, והיינו צדיק גמור. ומאי 'קרוב' שנאמר בפסוק, שהיה קרוב
לקרב עבדיה בתחילה ונתרחק ממנו השתא – עכשיו, והיינו בעל
תשובה. הרי שלביאור זה הקדים הפסוק צדיק לבעל תשובה, כיון
שמעלתו גדולה יותר.

הגמרא חוזרת לבאר את לשון הפסוק 'עין לא ראתה' שהובא
לעיל, שואלת הגמרא: מאי – מה היא טובה זו שנאמר עליה 'עין
לא ראתה'. משיבה הגמרא: אמר רבי יוחנן בן לוי, זה יין המשופר
בעניני משיח ימי בראשית. ורבי שמואל בר נחמני אמר, זה עין
– שם מקום) שלא שלטה בו עין כל בריה. ומבאר רבי שמואל בר
נחמני את דבריו, שגאמר, אם לא ראתה עין כל בריה את
העדן, אדם הראשון שנאמר בו (בראשית ב ח) ויטע ה' אלהים גן בעדן
מקדם, וישם שם את האדם אשר יצר, היכן היה, שלא ראה את
העדן. אין זו קושיא, לפי שהוא היה בגן, ולא בעדן. ושגאמר
הוא גן הוא עדן – שיג' ו'עדן' הם שני שמות לאותו מקום, ואם כן
לא ניתן לומר על עדן 'עין לא ראתה', תלמוד לומר (בראשית ב ז)
'ויהי ויצא מעדן להשקות את הגן', הרי שמבואר בפסוק שגן הוא
מקום להווי הוא מקום להווי, והנהר היה יוצא מעדן ומשקה
את הגן שאינו חלק מעדן. ואדם הראשון אכן היה בגן, אולם הוא
לא ראה את עדן.

הגמרא חוזרת לתפילת רבי חנינא בן דוסא, ומביאה שני מעשים
בענין זה: תנן רבן ברבייתא, מעשה שחלה בנו של רבן גמליאל, שגר
– (שלח) רבן גמליאל שני תלמידי חכמים אצל רבי חנינא בן דוסא,
כדי לומר לו לבקש עליו רחמים שיתרפא מחוליו. כיון שראה אותם
רבי חנינא בן דוסא שהם באים, עלה לעליה, ובקש עליו רחמים
שיתרפא. בירידתו של רבי חנינא בן דוסא מהעליה, אמר להם רבי
חנינא בן דוסא, לכו חזרה לבית רבן גמליאל, משום שכבר חלצתו
מקף – יצא חום החולי מגופו של החולה. אמרו לו השליחים, וכי

נביא אתה שידוע אתה שחלצתו חמה. אמר להם, לא נביא אנכי ולא
בן נביא אנכי, אלא כך מקובלני – כך קיבלתי מרבתי, אם שגורה
– (סדורה) תפילתי בפי ואני טועה בה, יודע אני שהוא – (החולה)
מקובל לפני הקדוש ברוך הוא ויתרפא, ואם לאו – ואם אין תפילתי
סדורה בפי אלא אני נתקל וטועה בה, יודע אני שהוא – (החולה)
מטורף ומבולבל ועומד למוות, לפי שלא התקבלה תפילתי. וישבו
השליחים וכתבו מעשה זה, וכינונו את אותה השקפה בה סיים רבי
חנינא בן דוסא את תפילתו וכתובה, ובשכחו אצל רבן גמליאל
וספרו לו את דברי רבי חנינא בן דוסא ואת השקפה שסיים תפילתו,
אמר להם רבן גמליאל, העבודה – נשבע אני, לא חפרתם ולא
הותרתם שעה בומן שכתבתם, אלא אכן כך היה מעשה, שפאתה
שקפה שאמרתם שסיים רבי חנינא בן דוסא את תפילתו, חלצתו
מקף – יצא חום החולי מגופו של בני, ושאל לנו – וביקש מאיתנו
מין לשותות.

מעשה נוסף: ושוב מעשה ברבי חנינא בן דוסא שחלה ללמוד תורה
אצל רבן יוחנן בן זבאי, וחלה בנו של רבן יוחנן בן זבאי. אמר לו
רבי יוחנן בן זבאי לרבי חנינא בן דוסא, חנינא בני, בקש עליו רחמים
ויהי. הניח רבי חנינא את ראשו בין ברכיו ובקש עליו רחמים, וזה
הבן. אמר רבי יוחנן בן זבאי, אלמלי הטיח – אף אם היה זורק בן
זבאי את ראשו בין ברכיו כל היום כולו והיה מתפלל על בנו, לא
היו משגיחים – (נותנים לב) עליו מן השמים לקבל את תפילתו, כמו
שהשגיחו וקיבלו את תפילת רבי חנינא בן דוסא. אמרה לו אשתו
של רבי יוחנן בן זבאי, וכי חנינא תלמידך גדול מקד, שהוא נענה
בתפילתו ואתה לא היית נענה. אמר לה רבי יוחנן בן זבאי, לאו –
אין הוא גדול ממני, אלא הוא דומה בעבד לפני המלך, שהוא בן
בית ונכנס ויוצא בלא רשות, ולכן הוא נענה בכל שעה שמתפלל,
ואני דומה כשר לפני המלך, שאינו רגיל לבא לפני המלך וצריך
רשות להכנס אליו, ולכן לא תמיד מתקבלת תפילתי.

הגמרא מביאה דברים המועילים לכוונת הלב בתפילה: ואמר רבי
חייא בר אבא אמר רבי יוחנן, אל תפיל אדם אלא בבית שיש שם
חלונות, שגאמר לגבי תפילת דניאל (דניאל ו יא) 'וכיון פתיחן ליה
בעליה' (תלמוד) [גגרי] וירושלם וזמנין תלתא בימא הוא בריך על
ברכויה ומצלא ומודא קדם אלהה' וגו', כלומר, חלונות היו
פתוחים בעליית הבית של דניאל, מכוונים כנגד ירושלים, ושלוש
פעמים ביום היה כורע שם על ברכיו ומתפלל ומודה לאלהיו.
הרי שיש להתפלל בבית שיש בו חלונות, כיון שבכך הוא מכוין
יותר בתפילה, על ידי שמסתכל כלפי השמים ולבו נכנע.

דין נוסף בענין זה: אמר רב כהנא, חציה עלי מאן דמצלי בבקתא –
חצוף בעיני מי שמתפלל בבקעה, שהוא מקום פתוח ללא מחיצות,
כיון שהמתפלל במקום סגור וצנוע שורה עליו אימת המלך ולבו
נשבר בתפילתו, וזה שמתפלל במקום פתוח שבו חוצפה ועזות,
שואן עליו אימת מלך ואין לבו נשבר בתפילתו.

אגב המאמר הקודם של רב כהנא, מביאה הגמרא מאמר נוסף
הדומה לו: ואמר רב כהנא, חציה עלי מאן דמפרש חטאיה – מי
שמפרש לרבים את חטאיו, שגאמר (תהלים לב א), 'אשרי נשוי פשע
כסוי חטאיה', כלומר, משובח זה שנמחלים לו פשעיו על ידי
שמכסה את חטאיו שלא יתגלו ברבים. וטעם הדבר הוא,
שהמסתיר את חטאיו נראה שמתבייש בהם, אולם המפרסם את
חטאיו נראה שאינו מתבייש בהם.

הדרן עלך אין עומדין

ועוד קשה, אף אם למדים משבעת המינים, אך הלא חיוב ברכה
בשבעת המינים עצמם נלמד מהפסוק (דברים ח ט) 'ואכלת ושבעת
וברכת', ואם כן, התינה לאחריי – זה מובן שנלמד מכאן חיוב ברכה
לאחר האכילה, שבוה עוסק הפסוק, אבל שיש חיוב לברך לפניו –
לפני האכילה, מניין.
מתרצת הגמרא את הקושיא השניה: **הא לא קשיא**, מפני דברכה
שלפניו אתי – [בא] **קל וחומר** מברכה שלאחריי, שהרי אם **קשהוא**
שבע מברכה, **קשהוא רעב לא כל שכן** שחייב לברך. אך הקושיא
הראשונה עדיין קשה.
כל דברי הגמרא עד כאן אם נלמדו בצד השוה, היו רק לדעה
ששונה 'כרם רבעי', שלדעתו אי אפשר ללמוד חיוב ברכה לכל
הפירות מ'הילולים' האמור ברבעי, לפי שפסוק זה נאמר רק בכרם.
אך לדעה השונה 'נטע רבעי', אם כן דין רבעי הוא בכל מיני
הפירות, ואפשר ללמוד לכולם חיוב ברכה מהפסוק 'הילולים'.
עתה הגמרא מקשה אף לדעה זו: **ואף לאמא דתני נטע רבעי** ודורש
מ'הילולים' לחייב ברכה, **הא תינה כל דבר נטיעה** – שכל מה
שנטעים אותו, יש לחייבו בברכה מפסוק זה, שעוסק בכל מיני
הנטיעות, אבל מה **דלאו בר נטיעה**, כגון **קשר ביצים ודגים**, שאין
בהם נטע רבעי ואינם בכלל הפסוק 'הילולים', **מנא ליה** שחייבים
לברך עליהם.
נמצא, שבין לדעה ששונה 'כרם רבעי', ובין לדעה ששונה 'נטע
רבעי', אין לנו מקור לחיוב ברכה בשאר המינים. ומחמת קושיות
אלו, הגמרא חוזרת בה מהדרשות שנאמרו עד עתה ללמוד חיוב
ברכה: **אלא סברא הוא** שחובה לברך על כל דבר מאכל, מפני
שאסור לו לאדם שיחנה מן העולם הזה בלא ברכה, שכיון שנהנה
מהמאכל, צריך להודות למי שבראו.
הגמרא מבארת את חומרת האיסור לאכול בלא ברכה: **תנו רבנן**,
אסור לו לאדם שיחנה מן העולם הזה בלא ברכה, **וכל הנהנה מן**
העולם הזה בלא ברכה, **מעל**, משום שהעולם הזה שייך לה',
והנהנה ממנו מועל בנהנה ממהקדש. **מאי תפניתיה** – מהי תקנתו
לאיסור זה, **ילך אצל חכם**.
מקשה הגמרא: **ילך אצל חכם**, **מאי עביד ליה** – מה יעשה לו החכם
כדי לתקן את האיסור, **הא עביד ליה איסורא** – הרי הוא כבר עשה
איסור שאכל בלא ברכה, ומה יועיל החכם לזה.
מתרצת הגמרא: **אלא אמר רבא**, כוונת הברייתא היא, **ילך אצל**
חכם מעיקרא קודם שיאכל, **וילמדנו ברכות**, כדי שלא יבא לידי
מעילה להבא.
אמר רב יהודה אמר שמואל, **כל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה**,
כאילו נהנה מקדשי שמים – [ומהקדשו], **שנאמר** (תהלים כד א) **לח'**
הארץ ומלואה, ומוכח שהארץ שייכת לה', ולכן כשנהנה נהנה
מהקדש.
רבי לוי רמי – [הקשה], **בתיב** (שם) **לח' הארץ ומלואה**, ומשמע
שהארץ שייכת לה', **ובתיב** (שם קטו טז) **השמים שמים לח' והארץ נתן**
לבני אדם, משמע שהארץ שייכת לבני אדם. ותיירץ: **לא קשיא**,
כאן – בפסוק **לח' הארץ ומלואה** מדובר בקדש ברכה, שאין הארץ
שייכת לה' ואסור להנות ממנה,

חייבת בהפרשת חלה כשעושים ממנה עיסה, ואפשר לומר שלכך
חייבת בברכה, אבל שאר המינים שאינם חייבים בחלה, מנין שיהיו
חייבים בברכה. מתרצת הגמרא: **כרם יוכיח**, שאין בו חיוב חלה
וחייב בברכה, ומוכח שחיוב ברכה אינו קשור לדין חלה, **והוה תדין**
– ומעתה שוב ניתן ללמוד זאת, כיון שאם נקשה מה לכרם שחייב
בעוללות, קמה תוכיח, ואם נקשה מה לקמה שחייבת בחלה, כרם
יוכיח, ואם כן **לא ראי זה כראי זה ולא ראי זה כראי זה** – אין
חומרתו של כרם דומה לחומרתו של קמה, ואין חומרתו של קמה
דומה לחומרתו של כרם, ולכן ודאי שאין החומרות שבהם
גורמות חיוב ברכה, אלא **הצי השוה שבהן** – של קמה וכרם, שהם
דבר שנהנה באכילתו ונטעו ברכה, ומה נלמד שאף כל דבר שנהנה
באכילתו נטעו ברכה.
הגמרא דוחה את הלימוד מהצד השוה שבין כרם וקמה: **מה להצד**
השוה שבהן שכן יש בו צד מופת, שמהכרם עושים יין לניסוך על
גבי המזבח, ומהקמה עושים סולת להקרבת מנחות, ולכן יש בהם
חיוב ברכה, **ואתי נמי** – ונביא מהצד השוה שבהם זית, **דאית ביה**
צד מופת, שאת סולת המנחות בוללים בשמן זית, ולכן אף זית
חייב בברכה. אבל שאר המינים שאין בהם צד מופת, מנין
שחייבים בברכה.
לפני שהגמרא ממשיכה לדון על שאר המינים, היא מקשה בדרך
אגב על דברי המקשן. מקשה הגמרא: **זוית**, וכי **מצד מופת אתי** –
הוא מגיע ונלמד לחיוב ברכה, **והא כהדיא** – [דורי במפורש] **בתיב**
בית כרם, **דבתיב** (שופטים טו ד) **ויבצר מגידש יעד קמה ועד כרם זית**,
ואם כן אף זית הוא בכלל כרם ונוהג בו קדושת רבעי, וחיוב ברכה
נלמד בו מ'הילולים', ומדוע ביארה הגמרא שנרבה אותו רק בהצד
השוה. מתרצת הגמרא: **אמר רב פפא**, הוית, **כרם זית** **אקרי** – [הוא
קרוי], אבל **כרם** **סתמא** ללא שם נוסף, **לא אקרי** – [אינו קרוי], ולכן
אינו בכלל 'כרם' החייב ברבעי, ואין ללמוד בו חיוב ברכה
מ'הילולים' האמור בכרם, ולכן הוצרכה הגמרא ללמדו מהצד
השוה.
הגמרא חוזרת לקושייתה, מנין שיש חיוב ברכה בשאר המינים:
מכל מקום קשיא, **מה להצד השוה שבהן** – [שכרם וקמה] **שכן יש**
בהן צד מופת, ולכן הם חייבים בברכה, ומנין שיש חיוב ברכה
בשאר המינים שאין בהם צד מופת.
מחמת קושיא זו, הגמרא חוזרת בה מהלימוד הראשון, וסוברת
שאכן אין לומדים חיוב ברכה בכל המינים מ'הילולים'. הגמרא
מביאה לימוד חדש מנין ללמוד חיוב ברכה: **אלא דיליף לה** – הוא
לומד חיוב ברכה בשאר המינים משבעת המינים שחייבים בברכה,
כפי שמצינו (דברים ח ח) שהתורה מנתה את שבעת המינים, ובסמוך
לכך כתבה (שם פסוק ט) **ואכלת ושבעת וברכת**, ויש ללמוד
מהסמיכות שהם חייבים בברכה, ומהם נלמד לשאר המינים בבנין
אב. **מה שבעת המינים**, הצד השוה שבהם, שהם **דבר שנהנה ונטעו**
ברכה, **אף כל דבר שנהנה נטעו ברכה**.
דוחה הגמרא: **מה לשבעת המינים** הצד השוה שבהם שכן חייבין
בכבדויהם, ולכן חייבתם התורה בברכה, וכיצד אפשר ללמוד מהם
לשאר המינים.

אם בכלל בדורות האחרונים, כדברי הארז"ל, מצווה לגלות זו החכמה, על-אחת-כמה-זכמה בשנים אלו, וכמובן גם מאגרות קודש
הבעל-שם-טוב, דאימתי קאתי מר, דא מלכא משיחא, לכשיפוצו מעיינות תורת הבעל-שם-טוב עד שיגיעו גם חוצה.

מכתב ח"י שבת ה'תשכ"ב

46 תרתי מעלות, גם קעיד וגם משמח, אבל נהמא ו-לחם, רק מקעד
 47 קעיד, אבל שמוי לא משמח, והכתוב הזכיר בין רק את המעלה
 48 שיש רק בו, שמשמח לבב אנוש, ולא הזכיר בו את המעלה
 49 המשותפת גם ללחם.
 50 מקשה הגמרא: אי הכי שייך וזו וסועד את הלב, נברך עליה לאחריו
 51 שלש ברכות – ברכת המזון, שהרי הוא 'מזון' כמו פת, ומדוע
 52 מברכים עליו רק ברכה אחת מעין שלש. מתרצת הגמרא: אין היין
 53 נחשב כפת משום שלא קבעי אינשי סעודתיהו עליוהי – אין דרך
 54 אנשים לקבוע סעודה על היין כמו שקובעים סעודה על פת, ולכך
 55 אין מברכים ברכת המזון על היין.
 56 אמר ליה רב נחמן בר יצחק לרבא, אי קבע עליוהי סעודתיה – אם
 57 קבע אדם על היין את סעודתו, מאי, האם יברך אחרי ברכת
 58 המזון. אמר ליה רב נחמן בר יצחק, לכשיבא אליהו, ויאמר
 59 אי הוויא קביעותא – אם זו קביעות המחייבת ברכת המזון, אז נדע
 60 דין זה לאמיתו, אך השתא מיהא – מכל מקום עכשיו, גם כשאדם
 61 קובע סעודה על היין, כמלה דעתו אצל כל אדם שאין דרכם בכך,
 62 ולכך לא יברך ברכת המזון.
 63 התבאר לעיל שלא תקנו לשמן זית ברכה לעצמו. הגמרא דנה מה
 64 ברכתו הראויה: גופא, אמר רב יהודה אמר שמואל, וכן אמר רבי
 65 יצחק אמר רבי יוחנן, שמן זית מברכין עליו בורא פרי העץ, ושואלת
 66 הגמרא: היכי דמי, אלימא דקא שתי ליה (משמח) – אם תאמר
 67 כששותה את השמן לבדו בלא תערובת, הרי השמן אוזנין פויק
 68 ליה לגופו, ואין זו אכילה ואינה טעונה ברכה. ומנן ששתיית שמן
 69 אינה קרויה אכילה, דתניא לגבי זר האוכל תרומה בשוגג,
 70 שחייבתו התורה (ויקרא כב יד) לשלם לכהן קרן וחומש, ועל כך
 71 אמרה הברייתא, זר השותה שמן של תרומה בשוגג, משלם את
 72 הקרן, ככל אדם המזיק את האוכל תרומה בשוגג, משום שחייב זה נאמר
 73 רק באוכל ולא במזיק. אבל הפך שמן של תרומה, משלם את הקרן
 74 ומשלם את החומש, מפני שסיכה כשתיה, והיא דרך הנאתו של
 75 שמן. ומוכח מתחילת הברייתא ששתיית שמן אינה קרויה אכילה,
 76 ולכך אין לברך עליו, וקשה על שמואל ורבי יוחנן שאמרו לברך
 77 על שמן.
 78 מבאר הגמרא: אמר שמואל ורבי יוחנן דיברו דקא אכיל ליה
 79 לשמן על ידי פת, שותן שמן על הפת ללפת ולהטעימו, שאז
 80 נהנה מהשמן ואף אינו מזיק ולכך יברך בורא פרי העץ. דוחה
 81 הגמרא: גם זה אינו, שהרי אי הכי, הוויא ליה פת עיקר והוא
 82 (השמן) מפל, ותנן (לקמן מד.) זית הפלל, כל שהווי עיקר ועמו מפלל,
 83 מברך על העיקר ופוסק את המפלל, ואם כן באופן זה אין צריך
 84 לברך כלל על השמן.
 85 מבאר הגמרא באופן אחר: אמר שמואל דקא שתי ליה לשמן
 86 על ידי אנינין – מין מאכל שרגילים לתת לתוכו יין ושמן, ועל ידי
 87 כך השמן אינו מזיק. מבאר הגמרא מהו אנינין: דאמר רבא בר
 88 שמואל, 'אנינין' הוא מיא דסלקא – מים ששללו בהם תרדיו,
 89 'אנינין' הוא מיא

1 דוחה הגמרא: ונברך עליה – על השמן 'בורא פרי עץ זית', שבנוסח
 2 זה מברך על היות היוצא מעץ הזית, ולא על השמן. ובין שהיה
 3 אפשר לתקן נוסח ברכה לשמן, ובכל זאת לא תיקנו, מוכח ששינוי
 4 לשבח אינו טעם לשינוי הברכה. ואם כן שוב קשה, מה הטעם
 5 שתקנו בין ברכה לעצמו.
 6 הגמרא מביאה טעם אחר: אמר רב זוטרא, תמרא ויין – יין וזן
 7 את האדם ששותהו, ולכך הוא חשוב ותקנו לו ברכה לעצמו, אך
 8 משמח ו-שמן לא ויין, ולכן לא תקנו בו ברכה לעצמו.
 9 מקשה הגמרא על מר זוטרא: ומשמח לא ויין – וכי שמן לא וזן,
 10 והתנן – והלא שנינו (עירובין כה), אדם הנזדר מן המזון שלא יהנה
 11 ממנו, מותר במים ובמלח, שאינם נקראים מזון. והוינן בה – ונשאנו
 12 ונתנו בדברי משנה זו, שמשמע במשנה שרק מים ומלח הוא דלא
 13 אקרי מזון – הם אלו שאינם נקראים מזון, הא כל מלי אקרי מזון –
 14 אך כל שאר דברי מאכל ומשקה קרויים מזון. ואם כן, נמא ו-שמן
 15 נאמרו שתייהו תיבכתא לרוב ושמאל, דאמרי ו-שמואל ו-מברכין
 16 בורא מיני מזונות אמר ברייתא, שהם חטים ושעורים
 17 וכוסמין ושיבולת שועל ושיפון, ומשמע ששאר הדברים אינם
 18 מזון, ואילו במשנה מוכח שכל הדברים חוץ ממים ומלח נקראים
 19 מזון. ואמר רב הונא בישוב קושיא זו, המשנה לגבי נדרים עוסקת
 20 באומר קונם כל תבן עלי, ולכן נאסרו כל מיני מאכל ומשקה, שאף
 21 שאינם סועדים את הלב ואינם 'מזון', מכל מקום הם זנים
 22 ומשביעים את הגוף, חוץ ממים ומלח שאינם זנים כלל. אך בשם
 23 'מזון' נקראים רק חמשת מיני דגן, שהם גם משביעים וגם סועדים
 24 את הלב, ולכך אמרו רב ושמואל שרק עליהם מברכים בורא מיני
 25 מזונות. מדייקת הגמרא מתירוצו של רב הונא, אמר משמח ויין –
 26 מוכח ששמן וזן את הגוף, ואם כן שוב קשה, מדוע לא תיקנו בו
 27 ברכה לעצמו כמו ביין.
 28 מחמת קושיא זו, הגמרא מביאה טעם אחר לכך שתיקנו בין ברכה
 29 לעצמו: אמר תמרא קעיד – יין סועד הלב ומחזקו, ולכך הוא חשוב
 30 ותקנו לו ברכה לעצמו, ומשמח ו-שמן לא קעיד את הלב, אלא
 31 רק ממעט את הרעב.
 32 מקשה הגמרא: ותמרא מי קעיד – וכי יין סועד, והא דקא הוה שתי
 33 תמרא כל מלי וימא דפסחא – והרי רבא היה שותה יין בכל ערב
 34 יום טוב ראשון של פסח, כי היכי דנברך ללביה – כדי שעל ידי כך
 35 יגרו ליבו ויהא לו תאבון לאכול, ויכול מזה טפי – ויאכל יותר
 36 מצה בליל פסח. ומוכח שייך גורר את התאבון ואינו סועד ומשביע.
 37 מתרצת הגמרא: מוקא נרד – הרבה יין גורר את התיאבון לאכול,
 38 אבל פויתא קעיד – מעט יין סועד את הלב. ורבא היה שותה הרבה
 39 יין, כדי לגרור התיאבון. אך לגבי ברכה, כיון שהיין בטבעו ראוי
 40 להשביע ולסעוד, לכך הוא חשוב, ותיקנו לו ברכה לעצמו.
 41 מקשה הגמרא: ומי – וכי יין קעיד כלל, ותקתיב (תהלים קד טו) ויין
 42 ישמח לבב אנוש, להצהיל פנים משמן, ולחם לבב אנוש יסעד וגו',
 43 משמע שנהמא ו-לחם הוא זה דקעיד ו-שסועד, שרק עליו נאמר
 44 שיסעד לבב אנוש, אבל תמרא ו-יין לא קעיד אלא רק משמח.
 45 מתרצת הגמרא: אין כוונת הפסוק כן, אמר תמרא ו-יין אית ביה

ואני תפילה אשר בקרוב ממש יקויים הייעוד "בונה ירושלים ה'", נדחי ישראל יכנס, הרופא לשבורי לב ומחבש לעצבותם", באופן אשר לא יהיה עוד צורך בטיפול ארוכה ורפואה בשטח רפואת הגוף.

הגמרא: ונימא - ויאמר רב שהלכה כרבי עקיבא בחוצה לארץ, 44
 מהטעם דכל המיקל בלארץ הלכה כמותו בחוצה לארץ. מתרצת 45
 הגמרא: אי אמר הכי, הוה אמינא - הייתי יכול לומר, דהני מילי - 46
 שדברים אלו לא נאמרו אלא לנפי מעשר של פירות הארץ, שבזה 47
 דיבר רבי עקיבא, דבארץ גופא - שאף בארץ עצמה אינם חייבים 48
 במעשר אלא בדרך, שמדאורייתא אין חייבים במעשר רק דגן 49
 תירוש ויצהר, אבל נבי ערלה, דבארץ אסור מדאורייתא, אימא - 50
 שמא נאמר שחוצה לארץ נמי - גם כן נזוז, שאף הקפריסין 51
 יחשבו לפירות, קא משמע לן - השמיענו רב, שאין הדבר כן, אלא 52
 אף לגבי ערלה הלכה כרבי עקיבא בחוץ לארץ. 53
 רבינא אשכחיה - [ומצאו] למר בר רב אשי, שהיה לו פירות מצלף 54
 של ערלה בחוץ לארץ, וראה דקא זריק - שהיה משליך את 55
 האביזנות, וקאכיל קפריסין. אמר ליה רבינא למר בר רב אשי, מאי 56
 דעתך - מהי סברתך להחיר את הקפריסין באכילה, משום שנוהג 57
 אתה בחוץ לארץ כרבי עקיבא דמיקל, וסובר שאין הקפריסין 58
 פירות, ולעביד מר - אם כן יש לך לנהוג בבית שמאי, דמקילי טפי 59
 - שהם מקילים יותר וסוברים שאף האביזנות אינם ודאי פירות. 60
 הגמרא מביאה את הברייתא שבה אמרו בית שמאי שכל פירות 61
 הצלף אינם ודאי פירות: (דתנן) [דתניא], אילן צלף, בית שמאי 62
 אומרים, הרי הוא בלאים כפרם, משום שהוא נחשב ירק, ובית הלל 63
 אומרים, אין הצלף בלאים כפרם, שאילן הוא ולא ירק. אלו ואלו - 64
 בין בית הלל ובין בית שמאי מודים, שהצלף חייב בערלה, שלענן 65
 ערלה ודאי דינו כאילן. מקדימה הגמרא לבאר את הברייתא 66
 ומקשה: הא גופא קשיא - ברייתא זו מצד עצמה קשה היא, אמרת 67
 שצלף בית שמאי אומרים שהוא בלאים כפרם, אלמא - מוכח 68
 שסוברים בית שמאי שצלף מין ירק הוא, והדר תני - ושוב אמרה 69
 הברייתא, שאילו ואלו מודים שצלף חייב בערלה, אלמא - מוכח 70
 שצלף מין אילן הוא, והרי זה סתירה למה שאמרו מקודם שהוא 71
 מין ירק. מתרצת הגמרא: הא לא קשיא, משום שפית שמאי ספוקי 72
 מספקא להו - מסופקים הם בדבר זה, ועבדי קמא לחומרא וקמא 73
 לחומרא - והלכו בכל דבר להחמיר, שלגבי בלאים אמרו שנחשב 74
 כירק, לאסור לזרוע אותו בכרם, ולגבי ערלה אמרו שנחשב כאילן 75
 שיהיה אסור משום ערלה. חוזרת עכשיו הגמרא לבאר את 76
 קושיית רבינא על מר בר רב אשי, ואומרת: מכל מקום לבית שמאי, 77
 הוה ליה - הרי הצלף הוא ספק ערלה, ותנן (ערלה פ"ג מט), ספק 78
 ערלה, כגון שאין ידוע אם כבר עברו על אילן זה שלש שנים או 79
 לא, או שליקט עובר כוכבים פירות, מפרסם שיש בו אילנות של 80
 ערלה, ואין ידוע אם ליקט פירות ערלה או לא, בארץ ישראל 81
 אסור, שהוא ספק איסור דאורייתא, ובסוריא - ארם צובא שכבש 82
 דוד והוסיפה על ארץ ישראל מותר, ובחוצה לארץ, אף אם הוא 83
 לוקח פירות ממי שהוא חשוד על איסור ערלה, וידוע שיש לו 84
 בשדהו אילנות שהם ערלה, ואילנות שאינם ערלה, ויתכן שביא 85
 לו פירות ערלה, ויזיד לשדחו 86

ממעטים בכך את האילן, אבל דקלא, לא נמעי אינשי אדעתא 1
 דקורא - אין כוונת הנוטעים אותו לאכול את הקורא, שהאוכל את 2
 הקורא, ממעט את ענפי האילן. אומרת הגמרא: ואף על גב דקלסיה 3
 - ששיבחו שמואל לרב יהודה, הלכתא בותיה דשמואל - ההלכה 4
 היא כשמואל, שעל קורא מברכים שהכל, מהטעם שנתבאר שכל 5
 של נוטעים את האילן כדי לאכול כן, אינו נקרא פרי, ואין 6
 מברכים עליו אלא שהכל. 7
 ערלה היא מהמצוות התלויות בארץ, דהיינו שהיא מהמצוות 8
 שאינם מוטלות על האדם, אלא מוטלות על הקרקע או גידוליה. 9
 וכל מצוות התלויות בארץ דרשו חכמים (קידושין לו.) שאינן נוהגות 10
 אלא בארץ ישראל. אך ערלה אסורה מדרבנן אף בחוץ לארץ. 11
 ואף בארץ ישראל, אין אסור משום ערלה, אלא הפרי בלבד, אבל 12
 שאר דברים הגדלים באילן, שאינם נחשבים פרי, אינם אסורים 13
 בערלה. וערלה אינה נוהגת אלא באילנות, אבל בירק אין איסור 14
 ערלה. 15
 אגב שביארה הגמרא מה מברכים על פירות הצלף, מבאתר 16
 הגמרא את דין פירות הצלף לגבי ערלה: אמר רב יהודה אמר רב, 17
 צלף של ערלה, בחוצה לארץ שאינו אסור אלא מדרבנן, זריק את 18
 האביזנות, שהוא הפרי עצמו, ואכיל את הקפריסין, שהיא הקליפה 19
 המקפת את הפרי. תמוהה הגמרא: למימרא - האם ניתן לומר 20
 שסובר רב דאביזנות נחשבים פרי, וקפריסין לאו פרי - אינם 21
 נחשבים פירות, ומשום כך אינם אסורים בערלה, ודמיהו - והרי 22
 יש להקשות על כך, מהברייתא שהביאה הגמרא לעיל, שאמרה, 23
 שעל מיני נצפה - [צלף], על העלים ועל התמרזות אומר בורא פרי 24
 האדמה, שאינם נחשבים כפירות ואלא כירק, ועל האביזנות ועל 25
 הקפריסין אומר בורא פרי העץ, וממה שמברך על הקפריסין בורא 26
 פרי העץ, מוכח שפירות הם, ומדוע אמר רב שאינם אסורים 27
 בערלה. 28
 מתרצת הגמרא: הוא - [רב] דאמר כרבי עקיבא, שסובר שאין 29
 הקפריסין נחשבים פירות. ותנן (מעשרות פ"ד מו.), רבי אליעזר אומר, 30
 צלף מתעשר - צריך לעשר מהגדל בצלף, תמרזות ואביזנות 31
 וקפריסין, רבי עקיבא אומר, אין מתעשר מהגדל בצלף. אלמא 32
 אביזנות בלבד, מפני שהוא פרי, אבל הקפריסין, אינם נחשבים 33
 פירות. שואלת הגמרא: מאחר וטעמו של רב הוא משום שסובר 34
 כרבי עקיבא, ונימא - ויאמר רב שהלכה כרבי עקיבא, ומדוע 35
 הוצרך לומר את הדין בצלף של ערלה. מתרצת הגמרא: אי אמר 36
 רב הלכה כרבי עקיבא, הוה אמינא - הייתי יכול לומר, שאפילו 37
 בארץ גם כן סובר רב שהקפריסין אינם נחשבים פירות לגבי ערלה, 38
 קא משמע לן - השמיענו רב, שאין הדבר כן, אלא רק בחוץ לארץ 39
 מותר לאכול קפריסין של ערלה, משום שכל המיקל בארץ בדיני 40
 ערלה, הלכה כמותו בחוצה לארץ, משום שערלה בחוץ לארץ 41
 אינה אסורה אלא מדרבנן, ויש לילך אחר המיקל, אבל בארץ לא 42
 - אין הלכה כרבי עקיבא, ויש איסור ערלה בקפריסין. שואלת 43

תפילין מזכירים נס, ומזכירים אשר הקדוש ברוך הוא, המושל גם בעולם זה בהנוגע לענייני פרנסה בריאות וכו' כל אותן העניינים עליהם מבקש ברכה.

ממכתב ג' שבט, תש"כ

המשך ביאור למס' ברכות ליום שבת קודש עמ' ב

1 לאוכלו, אך לאחר שהתייבש אין רגילים לאוכלו, כיון שהוא
2 חריף, וטוחנים אותו לתבלין.
3 פלפלי, רב ששט אפר, מברכים עליהם ברכת שהכל, ורבה אפר לא
4 כלום – אין מברכים עליהם כלל, כיון שאינו אוכל בדרך אכילתו,
5 ואודא רבא למעמיה – ודבר זה שאמר רבא, לשיתתו אמרו, דאמר
6 רבא, גם ו-כסס, כל האוכל דבר שלא בדרך אכילתו נקרא כוססו
7 פלפלי מיומי דכפנרי – ביום הכיפורים, פטור מכרת, וכן גם ונגבילא
8 ו-נגביל, והוא דומה לחתיכות עצים העשוי לתבלין, פיומא
9 דכפנרי, פטור, כיון שאין זה דרך אכילתו, ומשום כך אף אין
10 מברכים עליהם. מיתבי – הקשו בני הישיבה על דברי רב ששת
11 ורבא, שנינו בברייתא, היה רבי מאיר אומר, נאמר בערלה (ויקרא יט
12 כג) וכי תבאו אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל וערלתם ערלתו את
13 פריו שלש שנים יהיה לכם ערלים לא יאכל, ויש לדייק, מפשט
14 שנאמר וערלתם ערלתו את פריו וגו' לא יאכל, איני יודע שהעץ
15 שנאמר בפסוק עץ מאכל הוא, שהרי הזהיר הכתוב שלא יאכל,
16 וודאי עץ מאכל הוא, ולמה הוצרכה התורה לכתוב בפירוש עץ
17 מאכל, אלא, מה תלמוד לומר – מה מלמדנו הכתוב באומרו עץ
18 מאכל, להביא – לרבות עץ שהוא עצמו מאכל, שפעם עצו ופריו
19 שוה – שאף בעץ יש מטעם הפרי, ואיזהו, זה הפלפלין, ולמד
20 שהפלפלין מין אילן הם, וחייבין בערלה. ולמדך שאין ארץ ישראל
21 חסרה כלום, שאפילו פלפלין גדלים בה, וכמו שנאמר על ארץ
22 ישראל (דברים ח ט), ארץ אשר לא במסכנות האכל בה לחם לא
23 תחסר כל בה. והרי כל שנחשב פרי לענין ערלה, נחשב פרי אף
24 לענין ברכה, ומדוע אין מברכים על הפלפלין בורא פרי העץ.
25 מתרצת הגמרא: לא קשיא, הא ברמיכתא הא ביבשתא – הבריתא
26 שאמרה שפלפלין חייבים בערלה, היינו ברטיבתא, בעוד
27 שהפלפלים לחים, שאו הדרך לאוכלם, ומה שנחלקו רבא ורב
28 ששת, היינו ביבשתא, לאחר שנתייבשו הפלפלים.
29 הגמרא מבארת את דברי רבא בונגביל: אפר ליה רבנן למרימר –
30 שאלו בני הישיבה את מרימר, איך אמר רבא שגם ונגבילא פיומא
31 דכפנרי, פטור, משום שאין הדרך לאוכלו, והא – והרי אפר רבא,
32 הא המלתא – מרקחת של ונגביל דאתא מבי הנדוא – הבאה
33 מארץ כוש, שריא – מותרת, ואין לחוש בה לאיסור, לא משום
34 בישול נכרי, כיון שהונגביל הוא דבר שנאכל כמו שהוא חי, ולא
35 משום שמה נתבשל בכלים שנתבשלו בהם דברים אסורים, כיון
36 שהטעם שנוסף במרקחת מהדברים האסורים, הוא מגרע את טעם
37 המרקחת, והוא טעם לפגם שאינו אוסר, וקברין עליה בורא פרי
38 האדמה כיון שהונגביל הוא עיקר המרקחת, ומברכים עליה את

39 הברכה הראויה לונגביל. וממה שאמר רבא שאין בונגביל איסור
40 משום בישולי נכרים, מוכח שסבר שונגביל נאכל כמו שהוא חי,
41 ואם כן איך אמר רבא שונגביל אין הדרך לאוכלו. מתרצת
42 הגמרא: לא קשיא, הא ברמיכתא הא ביבשתא – מה שאמר רבא
43 שונגביל נאכל חי, היינו ברטיבתא, בעוד שהונגביל לח, ומה
44 שאמר רבא שונגביל אין הדרך לאוכלו, הוא ביבשתא, לאחר
45 שהתייבש הונגביל.
46 הגמרא דנה מה מברכים על תבשיל שמעורב בו מין דגן: קבין
47 קדרה – מאכל סמך של קמח שמן ודבש המבושלים יחד בקדירה,
48 וכן דייסא – תבשיל של חטים הכתושות במכתשת, רב יהודה אפר,
49 מברכים עליהם שהכל נהיה בדברך, ורב פהנא אפר, מברכים
50 עליהם בורא מיני מזונות. ומבארת הגמרא: דייסא גרידא –
51 בתבשיל שאין בו אלא חטים כתושות, כולי עלמא לא פליגי
52 דמברך בורא מיני מזונות, כי פליגי – ולא נחלקו רק בדייסא
53 העשויה געין קבין קדרה, שנתבשלו חטים כתושות יחד עם דבש,
54 שמברכים על התבשיל את הברכה שמברכים על הדבר שהוא
55 עיקר התבשיל. רב יהודה אפר שמברך שהכל, משום שסבר,
56 דייסא עיקר – שהדבש הנתון בתבשיל הוא העיקר, ועל הדבש
57 מברכים שהכל, ורב פהנא אפר שמברך בורא מיני מזונות, משום
58 שסבר סמך דייסא עיקר – שהסולת שבתבשיל הוא עיקר התבשיל.
59 אפר רב יוסף, כותיה דרב פהנא מסתברא – מסתבר שהדין הוא
60 כרב כהנא שמברך בורא מיני מזונות, כיון דרב ושמואל דאמרי
61 תרווייהו – אמרו שניהם, שכל מאכל שיש בו דגן מחמשת המיני,
62 מקברין עליו בורא מיני מזונות, ואף חביץ קדרה ודייסא שיש בהם
63 קמח או חטים, צריך לברך בורא מיני מזונות.
64 הגמרא מבארת את החידוש שבדברי רב ושמואל: גופא – נבאר
65 את דבריהם, רב ושמואל דאמרי תרווייהו, כל שיש בו דגן מחמשת
66 המיני, מקברין עליו בורא מיני מזונות. ואיתמר נמי – ועוד שנינו,
67 רב ושמואל דאמרי תרווייהו, כל שהוא מחמשת המיני, מקברין עליו
68 בורא מיני מזונות. וקשה, שכיון שאמרו שכל שמעורב בו מין דגן
69 ברכתו מזונות, מדוע הוצרכו לומר שכל שהוא עצמו מין דגן
70 ברכתו מזונות. ועל כך מבארת הגמרא: ואריכא – והוצרכו רב
71 ושמואל להשמיענו שני דינים אלו, דאי אשמעינן – שאם היו
72 אומרים רק את הדין שכל שהוא ממין דגן ברכתו מזונות, הנה
73 אמינא – הייתי יכול לומר שרק משום דאיתיה בעיניה – שהם
74 עומדים בפני עצמם, ואינם מעורבים עם דברים אחרים, לכן
75 מברכים עליהם בורא מיני מזונות, אבל על ידי תערובות – מיני דגן
76 מעורבים עם שאר דברים, לא – אין מברכים עליהם מזונות,

המשך מעמוד ג

ומסיימים בטוב, שהתקוה חזקה שעוסק בהפצת המעניות ועד שיגיעו גם חוצה ככל האפשרי
ועוד יותר (שהרי ביכולת בניי לשנות המציאות ובפרט באם זהו בשליחות של תורה ומצות) מתאים
לתקנות ופקודות כ"ק מו"ח אדמו"ר שז"ע באנו מהסתלקות הילולא שלו - יו"ד שבת - והרי השנה שנת
סגולה; שנת המאה וחמשים להסתלקות הילולא של כ"ק אדמו"ר הזקן.

לכתבו אודות נסיעת בנו... שי לחו"ל ללמוד. לכאורה אינו מובן כלל, שהרי ישנן ישיבות
תומכי תמימים באה"ק ת"ו ומצליחים התלמידים וכו' ומהו הענין דטלטול מאה"ק ת"ו לחו"ל.

בברכה לבשו"ט בכל האמור.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

- 1 יח ויוצאת במוך⁸⁷ שהתקינה לנדרתה⁸⁸ שיפילע בו הדם אף על פי שאינו קשור בירכותיה, שאם יפול
2 לא תביאנו בידה מחמת מאיסותו, ואפלו עשתה לו בית יד⁸⁹.
3 במה דברים אמורים? פשמימה אותו שם כדי שלא יפול הדם על בשרה ויצערנה פשתינפש, אבל אם
4 משימה אותו כדי שלא יטנף הדם את בגדיה - אסורה לצאת בו⁹⁰ אף על פי שקשור לה, כיון שאינו
5 דרך מלבוש, כמו שנתבאר בסמן ש"א⁹¹:

הלכות שבת, חלק ב סימן שג, דיני תכשיטי אשה סעיף יח

ביאורי הלכה

- פב] ויוצאת במוך - רפידות הנקה, וכן תחבושת היגיינית לאשה בימי ראייתה⁸⁷ או פדים הסופגים זיעה, אם מטרתם למנוע טינוף הבגד בלבד - אין לצאת בהם, אך אם החלב הזב על גופה ומלבושיה מצער אותה (מעבר לחוסר נעימות גרידא), ובפרט אם חוששת שיזוב הרבה עד שייראה כלפי חוץ ותתבזה - מותר לצאת בהם⁸⁸.
פג] שהתקינה לנדרתה - דווקא מוך המיוחד לנדרתה שאין שום חשיבות בצביעתו, אבל בנתינת מוך אחר
- ייתכן שיש לחוש משום צובע⁸⁹.
פד] בית יד - שאז אינה צריכה ליגע במקום המאוס⁹⁰.
פה] אסורה לצאת בו - אין לצאת לרשות הרבים עם "מוך דחוק" של הפסק טהרה⁹¹, ויש לה להמתין ברשות היחיד עד צאת הכוכבים, ובשעת הדחק ממש יכולה לחברו לבגדיה בסיכת ביטחון ולצאת בו⁹², ואם אין לה כיצד לחברו לבגדיה ואין לה שום אפשרות להישאר בביתה עד צאת הכוכבים - תסתפק בבדיקת הפסק טהרה בלבד ותצא ללא מוך דחוק⁹³.

צינונים והוספות

- (92) בשו"ת אגרות משה או"ח חלק ג סימן מח כתב בדבר אשה שרוצה לילך מביתה בשבת למקום שלא יהיה לה במה לעשות בדיקה אם יכולה לתחוב מוך במחט לבגדה כדי שיהיה לה שם במה לעשות בדיקה... והעיר שכיין שאינה יכולה לבדוק בעוד הבד מחובר לבגד, אלא צריכה להוציאו אינו בטל לבגד ודלא כמטפחת קשורה המבוארת בס"י שא, והוסיף עוד טעם להחמיר משום שאין דרכה בכך, אמנם לעיל על ס"י שא הערה 412 נתבאר שלשוע"ר מותר גם כשאין דרכה בכך, ומכל-מקום האיסור נותר בעינו מהסברא הראשונה.
אך על פי זה מותר לצאת עם מוך דחוק המחובר בסיכת ביטחון לבגד, כיון שהשימוש בו נעשה בעת שמחובר לבגד, ולא צריכים להפרידו לשם כך, אך אין להתירו אלא בשעת הדחק ממש, כפי שמחמירים לגבי מטפחת בסימן שא.
93) שאינו מעכב אלא לחומרא (שו"ת אז נדברו שם).
94) סעיף י, שבגד שקושרת האשה על מנת להציל מטינוף בלבד (ולא מצער), אינו נחשב למלבוש אלא אם כן עשוי כעין מלבוש גמור. וראה לעיל אות פג ההיתר לצאת בתחבושת היגיינית.
87) דווקא בימי ראייתה, אך אם לא הגיעו עדיין ימי ראייתה אלא חוששת שיבוא הדם אין לצאת בתחבושת אפילו היא בלועה כולה בגופה (אלא אם כן זקוקה לה לצורך רפואה כספוג שעל גבי המכה דבס"י שא סעיף יט), אמנם, פדים ותחבושות המוצמדים לבגד על ידי פס הדבקה, מותר לצאת בהם לרשות הרבים בכל מצב (שו"ת באר משה ח"ב סי' ס"ו, ובס"י שמ יתבאר אם מותר להצמידם או להסירם מהבגד בשבת).
88) שו"ת משנה הלכות ח"א סי' רמ"ז וחי"ג סי' מ"ב, וראה שם שנטה להקל גם במקום שהפד יכול ליפול, שלא יביאו אותו ברשות הרבים משום מאיסותו, ויש שהצריכו שיהיה הפד מוצמד בחוזק או דבוק בפס הדבקה, שאז מותר בכל עניין כדלעיל הערה פז.
89) ראה לעיל סי' שב ק"א סק"א ד"ה והנה.
90) ומכל-מקום גם בית היד מאוס ולא תביאנו בידה (משנ"ב ס"ק מו).
91) שו"ת תשורת שי סי' שי"ט, שו"ת מנח"י ח"ה סי' ל"ז, שו"ת אז נדברו ח"ז סי' מ"ב, שו"ת שבט הלוי ח"ג סי' ס, ובשש"כ פ"ח הערה פו הביא מהגרשו"א שפקפק באיסור זה. וראה לעיל אות פג שאיסור זה דווקא כשנסתיימו ימי ראייתה, אבל מקילים לצאת בתחבושת בימי ראייתה.

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות נטילת ידיים לפי לוח "רב יומי"

- 1 יא יש אומרים שלא אמרו [שיעור] כונס משקה אלא בכלי
2 שלם שניקב אבל גיסטרא שיעורו במוציא משקה
3 ואיזה גיסטרא כל כלי שנשבר ממנו קצת ואפי' לא נשברו
4 אלא אזניו שאוחזים אותו בהם לטלטלו ממקום למקום לפי
5 שכלי שלם שניקב כמוציא משקה משתמשין בו משקין ע"י
- שמעמידין תחתיו גיסטרא לקבל משקין הנוטפין אבל אין
מעמידין גיסטרא לגיסטרא וראוי לחוש לדבריהם:
יב יש אומרים שלא אמרו שיעור כונס משקה אלא בכלי
שניקב אבל נתבקע שיעורו במוציא משקה ויש אומרים
שאיין חילוק בין ניקב לנתבקע ונסדק שלעולם אינו בטל

ושניים שיגיעו לכל הפרק אבל אם שפסף השניה בראשונה
להגיע המים ראשונים ושניים לכל הפרק לא עלתה לו
נטילה לפי שהמים הראשונים מטמאין את היד הראשונה
בנגיעת היד השניה בהם ואף אם מים הראשונים אלו הם
מריבעית שטיהרו יד הראשונה מכל מקום כיון שנשתיירו
בה מעט מהם ושפכם על השניה נטמאו מיד השניה שהרי
אין בהם רביעית וחזרין ומטמאין יד הראשונה בנגיעתה
בהם כשמשפסף בה. (וכן עיקר).

ולדברי הכל אם נטל ב' ידיו בבת אחת שאדם אחר שופך
עליהן נעשו שתייהן כיד אחת ואינן מטמאות זו את זו
בנגיעתן זו בזו כשמשפסף במים זו בזו להגיע המים לכל
הפרק ואפילו אינו שופך עליהן כל הרביעית כמו שיתבאר
בסימן קס"ב ואף על פי שאין המים מגיעים לכל הפרק מכח
הכלי אלא בשפשופו אין בכך כלום):

יד צריך שיבאו המים על ידיו מן הכלי מכח נותן ולא
מאליהם שכן מצינו במי חטאת שנאמר בהם והזה
הטהור על הטמא.

לפיכך צינור שדולין מים מן היאור ושופכין בו ונמשכין
ממנו המים להשקות השדה אינו יכול ליתן ידיו לתוכו או
תחתיו כדי שיקלחו המים עליהן כשיגיעו להן מפני שאינן
באים על ידו מכח אדם שכבר פסק כח השופך ואם משים
ידו קרוב למקום השפיכה אף על פי שאינו משים תחת
השפיכה ממש עלתה לו נטילה שכל זמן שהמים קרובים
למקום השפיכה עדיין מכח אדם הם באים ואף על פי
שהצינור המונע המים מלהתפשט לצדדי נהר אינו כלי אין
בכך כלום כיון שעיקר הילוך המים הוא מכח כלי:

* * *

טו אם הטביל ידיו בתוך הצינור אינן טהורות מכח טבילה
מפני שהם שאובין.

במה דברים אמורים כשהדולה שופך ונותן לתוך הצינור
עצמו אבל אם נותן אותם חוץ לצינור על הקרקע וממשיך
אותם לצינור והטביל בו ידיו טהורות שהשאנן]בה
שהמשיכוה בקרקע כשרה לנטילת ידים שהיא מדברי
סופרים אף להפוסלים בטבילת כל גופו שהיא מן התורה
עד שיהיה רוב המקוה מי גשמים והמיעוט שאובה
שהמשיכוהו כמ"ש ביו"ד סי' ר"א ומכל מקום צריך שיהא
בצינור מ' סאה ושיגדור בתוכו למטה לעכב זחילת המים
שיהיו נקיים ועומדים ולא זוחלין כמו שיתבאר:

טז ואפילו דולה ונותן לתוך צינור עצמו אם הדלי נקוב
מאחוריו ככונס משקה ובעוד ששופך דרך פיו לצינור
מקלח מאחוריו ליאור מטביל בו את הידים בשעה שהדלי
שופך לתוכו ונחשב כאלו הטביל ביאור שהקילוה שמאחורי
הדלי מחבר מימי הדלי למימי היאור והנצוק שמהדלי
לצינור מחבר מים שבצינור למים שבדלי וחשובים מים
שבצינור מחבורים למי היאור ואע"פ שהנצוק אינו חשוב
חבור לטבילת כל גופו וגם הקלוח שמאחורי הדלי אינו
נצוק אם אין בו אלא ככונס משקה בצמצום שהוא יורד
טפה אחר טפה אעפ"כ לענין נטילת ידים הקילו שבדבר
מועט חשוב חיבור.

מתורת כלי בפחות מכונס משקה לפי שראוי להשתמש בו
על ידי העמדת גיסטרא תחתיו וכן עיקר.

וכל נקב או סדק שמים יוצאים בו טיפה אחר טיפה בידוע
שהוא כונס משקה ופסול לדברי הכל:

יג לא ימלא חפניו מים ויתן לחבירו על ידיו שאין נוטלין
אלא מן הכלי.

והוא הדין אם נטל ידו אחת מן הכלי ואח"כ שפך ממנה
לידו השניה לא עלתה לו נטילה.

ויש מתירין בזה שכיון שנטילת ידו הראשונה היתה מהכלי
נקראת נטילת השניה נטילה מכח הכלי משא"כ כשחבירו
נתן לו בחפניו שאין באים על ידו של זה מכח כלי אלא
שלחבירו באו מן הכלי וכן נהגו מקדם להקל אבל העיקר
כסבא הראשונה ולכן יש להחמיר לכתחילה.

ואף המתירין לא התירו אלא כשידו הראשונה היתה טהורה
כגון ששפך עליה רביעית בבת אחת ונטהרה ומקבל בה עוד
מים ושופך ממנה על השניה ג"כ רביעית בבת אחת או
אפילו מעט מים ראשונים ושניים ומשפסף זו בזו שיגיעו
המים בשניה בכל הפרק הצריך נטילת ידים.

אבל אם שפך על הראשונה פחות מרביעית נטמאו המים
שעליה וכששופכם על השניה מטמאין המים את היד
השניה וגם יד השניה מטמא את המים שעל גבי הראשונה
כשמשפסף בה וכשחוזר ונוטל מים שניים לטהר הראשונים
אינן מועילות כלום לטהרם מטומאתם שנטמאו מיד השניה
שאינן המים שניים מטהרים הראשונים אלא כשנטמאו מן
היד ששפכם עליה ולא כשנטמאו מיד אחרת ונשאר יד זו
בטומאתה עד שינגבה יפה ממימה ויחזור ויטלה כראוי וגם
יד השניה שנטמאה ממי הראשונה אין מים שניים מועילים
לטהרה וצריך לנגבה ולחזור וליטלה.

ואף אם נטל גם מים שניים על ידו הראשונה קודם ששפך
ממנה להשנייה מכל מקום כשמשפסף זו בזו נטמאו מי
הראשונים מן השניה וחוזרים ומטמאים את הראשונה.

אבל כששופך רביעית בבת אחת אינן מקבלין טומאה כלל
מהידים לא מיד זו ששפכם עליה ולא מיד זו ששפשה
בהם.

* * *

והוא שישפוך תחילה הרביעית על כל הפרק הצריך נטילת
ידים ליד הראשונה (ומקבל עוד מים לשפסף בהם השניה)
אבל אם מקבל רביעית בפיסת היד לבד ומשפסף בהם שתי
ידיו לא עלתה לו נטילה כי מיד שקיבל המים בפיסת ידו
נטמאו שלא אמרו רביעית מים אין מקבלין טומאה אלא
בדרך נטילה שהוא כששופכם על כל הפרק שהיא נטהרה
בנטילה זו אבל אם שפכם על החצי הרי חצי זה בטומאתו
לדברי האומרים שאין ידים טהורות לחצאין כמו שיתבאר
בסי' קס"ב וחזור ומטמא את הידים וכשמשפסף בהם כל
ידיו נטמאו כל ידיו וצריך לנגבן.

ויש אומרים שלא התירו המתירין אלא כשטיהר ידו
הראשונה ברביעית או במים ראשונים ושניים ומקבל בה
עוד ושופך על השניה ג"כ או רביעית או מים ראשונים

או שעומדת והמים יוצאים דרך הנקב ע"י שנפלה הברזא
מאליה ונתן ידיו שם לא עלתה לו נטילה.

אבל אם הסיר הברזא וקבל המים על ידיו נחשבת הסרתו
דבר המונע שפיכת המים כאילו שפך המים בידיו ומכל
מקום צריך להחזירה ולהסירה בכל שפיכה ושפיכה היוצאת
מהנקב שקילוח ראשון לבד נחשב כאלו בא מכוחו ואח"כ
מקלה מאליו לפיכך הנוטל מכיור שמתוקן ע"י תרנגול כעין
ברזא צריך להפך התרנגול כמה פעמים בכל נטילת יד ויד
לפי שהקילוח הוא דק ואין מספיק לשפוך על כל הפרק
הצריך נטילה בקילוח ראשון היוצא מהנקב:

יט אם הטה חבית מלאה מים והלך וישב לו והחבית
שופכת מים כל היום מחמת הטייתו ונטל ידיו ממנה
עלתה לו נטילה כי כל המים היוצאים מהחבית מכוחו הם
יוצאים שבהטייתו הניע כל המים מחמת הטייה זו משא"כ
בברזא שלא עשה מעשה בגוף המים אלא שהסיר דבר
המונעם מלצאת לכן אינו נחשב מכוחו אלא קילוח ראשון
היוצא מיד מן הנקב שפתח:

כ אם הקוף נותן מים לידים יש מכשירין לפי שלא הצריכו
אלא כח נותן בלבד יהיה מי שיהיה ויש אומרים
שהצריכו שיבאו המים מכח אדם דוקא כמו במי חטאת ויש
לחוש לדבריהם לכתחלה אבל בדיעבד יש לסמוך על סברא
הראשונה להקל בדברי סופרים.

והוא שהנוטל מתכוין לשם נטילה המכשרת לאכילה כמו
שנתבאר בס' קנ"ח משא"כ כשאדם נותן לידים מועלת
כוונת הנותן אף על פי שהנוטל אינו מתכוין כלל.

ואם הנותן הוא פחות מבין שש י"ש שאומר שדינו כקוף
לפי שאין בו דעת כלל ואין כוונתו כוונה אבל מבין ו' ואילך
אע"פ שהוא קטן וכן חרש ושוטה או אפילו נכרי מועלת
כוונתם אע"פ שהנוטל אינו מתכוין.

ואם הוא מתכוין יכול ליטול מחרש שוטה וקטן ונכרי אע"פ
שאינן מתכוונים שכולם קרוים אדם לענין ביאת מים מכח
אדם לנטילת ידים.

* * *

וכן מותר ליטול מהנדה אם היא בתו או משרתת שלו אע"פ
שהנדה וכן הנכרי מטמאים במשא ונטמאו המים שבכלי
אע"פ שלא נגעו בהם והאריך יטהרו המים את הידים אפי'
לחולין כיון שנוטלין משום סרך תרומה ולתרומה הן
פסולות מפני שנטמאו מהמים הטמאים מכל מקום כיון
שאנו כלנו טמאי מתים ואי אפשר להיות לנו מים טהורים
אין לחוש גם לטומאת הנכרי והנדה ויש מחמירין בנדה
ונכרי כיון שאפשר ליהרר מטומאתן ואין דנין אפשר משאי
אפשר וטוב לחוש לדבריהם שלא לקבל נטילה מנדה ונכרי
אבל אם הנכרי הביא מים בכלי והוא נוטל בעצמו אין לחוש
(שוזהו גם כן דבר שאי אפשר) ומי שיוכל להזהר גם בזה
אשריו:

כא המטביל ידיו במי מקוה אף על פי שאין המים באים
על ידו מכח נותן ידיו טהורות אם כל גופו נטהר בהם
ידיו לא כל שכן והוא שראויים לטבול בהם כל גופו דהיינו
שיש בהם מ' סאה אבל פחות ממ' סאה או שהם זוחלין

לפיכך ההולך בספינה בים ואינו יכול להטביל ידיו בים יקח
כלי מנוקב בכונס משקה ודולה בו מהים ומטביל בו ידיו
שמימיו מחוברים למי הים הואיל והם נוטפין ממנו לים דרך
הנקב (אבל אם אפשר לו בקל להטביל ידיו בים אין לו
לעשות כן לפי שיש חולקין על זה ואומרים שהנצוק אינו
חבור לנטילת ידים כמו שאינו חבור לטבילת כל גופו
ואע"פ שהעיקר כסברא הראשונה מכל מקום במקום
שאפשר מהיות טוב אל תקרא רע).

אבל אי אפשר לדלות בכלי שלם וליטול ממנו לידים בדרך
נטילה מפני שמי הים מלוחים הם ופסולים לנטילת ידים
ואינם כשרים אלא בדרך טבילה כמו שיתבאר בס' ק"ס:

* * *

יז אבנים הקבועים בכותל שחקק בהן בית קיבול ותיקן
להם ברזא אין ליטול מהן לידים שכיון שהם קבועים
בכותל לעולם הרי הן ככותל ואין שם כלי עליהן אע"פ
שעשה להן בית קיבול אבל אם חקק להן בית קיבול תחלה
ואח"כ חיברן בכותל נוטלין מהן הואיל והיה עליהן שם כלי
בתלוש וכן כלי המחובר לקרקע נוטלין ממנו.

והוא שיש לו ברזא ונוטל דרך ברזא שמסירה בכל שפיכה
ושפיכה שזו נקראת נטילה מכח נותן כמו שיתבאר אבל אם
הכניס ידיו לתוך הכלי ושכשכן במים לא עלתה לו נטילה
שזו אינה נטילה אלא כעין הטבלה היא זו הואיל והכלי
מחובר לקרקע ואין טבילה בשאובין.

אבל אם אין הכלי מחובר לקרקע הרי זו דרך נטילה אע"פ
שאין באים על ידיו מכח נותן לפי שבין שנוטל ידיו מתוך
הכלי ובין מכניס ידיו לתוך הכלי הכל נקרא נטילה בכלי
משא"כ בצינור (א) שאינו כלי מפני שאין לו ד' דפנות
לפיכך הצריכו שיתן בו ידיו קרוב לשפיכת הדלי שיבאו
המים על ידיו מכח שופך מהכלי וה"ה לכל מי שאוחז ידיו
חוץ לכלי צריך שיבאו המים על ידיו מכח נותן מהכלי אבל
כשמשים ידיו בתוך הכלי אע"פ לנותן רק שיהא במים
כשיעור נטילה שהיא רביעית וא"צ להיות כשיעור טבילה
שהוא מ' סאה.

ויש אומרים שלעולם אינה חשובה נטילה אלא א"כ באו
המים על ידיו מכח נותן כמו שמצינו בקידוש ידים ורגלים
במקדש דכתיב ורחצו ממנו ולא בתוכו שבתוכו אינו רוחץ
מכח נותן אבל חוצה לו רוחץ ע"י הסרת הברזא מהדד
היוצא ממנו וזה נקרא כח נותן כמו שיתבאר.

ובשעת הדחק יכול לסמוך על סברא הראשונה ויברך על
נטילת ידים ואם אח"כ נזדמן לו ליטול בדרך נטילה יטול
בלא ברכה ויש אוסרין אפי' בשעת הדחק לפי שהעיקר
כסברא האחרונה (ויש לחוש לדבריהם שלא לברך על
נטילה זו אלא נוטל בלא ברכה ויכרוך ידיו במפה ויאכל
שיש מי שמתיר על ידי מפה בכל מקום כמו שיתבאר בס'
קס"ג):

* * *

יח חבית שיש בה מים מניחה על ברכיו ונוטל כי מה
שברכיו מסייעין לשפוך נחשב כח נותן ואם היתה
מוטה בארץ ע"י שנתגלגלה מאליה והמים מקלחים ממנה

מכשירין במ' סאה שאובין בקרקע הואיל והם כשרים
לטבילת בעלי קריין הצריכים טבילה לדברי תורה מתקנת
עזרא כמו שנתבאר בסי' פ"ח (והעיקר כסברא הראשונה).
ומים שבכלי המחובר לקרקע לדברי הכל פסולים לטבילת
ידים (ואפי' הם מי גשמים שאין טבילה בכלים כמו
שיתבאר ביו"ד סי' ר"א).
ושא[ו]בה שהמשיכוה על גבי קרקע לדברי הכל כשרה
לנטילת ידים כמ"ש למעלה:
כד לא יטול מים מהנהר בידו אחת ויתן על ידו השנית
לפי שאין כאן לא נטילה ולא טבילה שנטילה היא מן
הכלי וידו אינה כלי.
אבל אם נטל ידו אחת מן הכלי ואחת בטבילה ידיו טהורות
ומברך על נטילת ידים.
אבל המטביל ב' ידיו יש אומרים שאינו מברך על נטילת
ידים אלא על טבילת ידים או על שטיפת ידים לפי שלשון
נטילה נתקן על שם הכלי שנקרא נטלא ויש אומרים שמברך
על נטילת ידים ולא על טבילת ידים שהיכן ציונו על טבילת
ידים אבל על נטילת ידים ציונו ויש בכלל מאתיים מנה
שמחמת חיוב הנטילה שציונו אנו מטבילין עכשיו ויש מי
שהכריע שאם מטביל במים הכשרים לנטילה מברך על
נטילת ידים אבל אם מטביל במים הכשרים לטבילה ולא
לנטילה כמו שיתבאר בסי' ק"ס מברך על טבילת ידים
(והמברך על שטיפת ידים יוצא לדברי הכל):
כה המטביל ידיו אין צריך שתי פעמים כמו שהצריכו מים
שניים בנטילה לטהר הראשונים שנטמאו מהידים אם
אין רביעית אבל בטבילה אין כאן מים טמאים כלל וכן א"צ
לנגב ידיו כמו שנתבאר בסימן קנ"ח וכן א"צ להגביה ידיו
כמו שיתבאר בסימן קס"ב:
חלק א' סימן קנט באיזה כלי נוטלין לידים וכיצד יבאו המים לידיו:

פסולין גם לטבילת ידים ויש אומרים שאפילו אין בהם אלא
רביעית כיון שאינן שאובים והם בקרקע כשרים לטבילת
ידים לפי שמן התורה א"צ מ' סאה לשום טבילה אלא
לטבילת כל גופו בלבד לפי שזהו שיעור מים שכל גופו
עולה בהם בבת אחת שאין טבילה לחצאין אבל טבילת
כלים די ברביעית מי גשמים שבקרקע אם הכלי מתכסה
בתוך המים כגון מחטין וצנורות אלא שהחכמים אמרו שלא
יהא חילוק בין טבילת גופו לטבילת כלים והצריכו הכל במ'
סאה וכיון שטבילת כלים שהיא מן התורה דיה ברביעית כל
שכן נטילת ידים שהיא מדברי סופרים שדיה ברביעית כיון
שידיו מתכסות בהם ויש לסמוך על דבריהם להקל בדברי
סופרים בדיעבד אבל לכתחילה יש להחמיר כסברא
הראשונה:

* * *

כב במה דברים אמורים במי מקוה שהם מי גשמים
והפשרת שלגים וכיוצא בהם שנקוו ונתקבצו למקום
אשבורן אבל מי מעיין לדברי הכל כשרים לטבילת ידים כל
שמתכסים בהם ידיו בבת אחת לפי שגם לטבילת כל גופו
יש מכשירין כל שכל גופו עולה בהם בבת אחת אע"פ שאין
בהם מ' סאה כגון לאדם קטן כמו שיתבאר ביו"ד סי' ר"א
ואפי' הם זוחלין.

אבל מי גשמים והפשרת שלגים וכיוצא בהם שהם זוחלין
יש להסתפק לפי סברא האחרונה אם הקילו בנטילת ידים
גם בזוחלין כמו שהקילו בפחות ממ' סאה או שלא הקילו
בזוחלין מפני שפסולות גם לטבילת כלים מן התורה (ולכן
יחזור ויטול כהלכה ולא יברך אם בירך על הנטילה
הראשונה כי שמא נטל וברך כהלכה וספק ברכות להקל):

כג וכל זה במי מקוה אבל מים שאובין אפי' הם במקום
אשבורן ויש בהם מ' סאה פסולות לטבילת ידים ויש

תורה אור פרשת בשלח – הפרשה החסידית

אֲשִׁירָה לַה'

שִׁירָה זו צוֹרֵךְ עֲלֶיהָ הִיא בְּנוֹדָע.
וְהִנֵּה, הַנִּשְׁמָה קוֹדֵם בּוֹאָה לְעוֹלָם הַזֶּה הִיְתָה עוֹמֶדֶת
לִפְנֵי ה' בִּירְאָה וְאַהֲבָה, בְּמוֹ שְׁכָתוֹב (מְלָכִים ב' ה, טז): "חִי ה'

1 "אֲשִׁירָה לַה' בִּי גָאָה גָאָה וגו'" (פְּרָשְׁתְּנוּ טו, א);

2 וְתִרְגַּם אוֹנֶקְלוֹס: "גִּיאָה עַל גִּיּוֹתֶינָא² וכו'".

3 יוֹבֵן בְּהֻקְדָּים לְהִבִּין עֲנִין יִרְדֵּת הַנִּשְׁמָה לְעוֹלָם הַזֶּה,

וְרָאָה בְּתוֹרַת חַיִּים הַנִּזְלָה.

ביאור על המאמר ומתחיל "אֲדוֹן הַנִּפְלְאוֹת" (הַנִּחַת הַמַּהְרִי"ל) נִדְפַס בְּסֶפֶר
הַמֶּאֱמָרוֹת תַּקס"ו חֵלֶק א עמוד רצ. הַנְהוּת – בָּאוֹר הַתּוֹרָה בְּשִׁלַּח (שְׁמוֹת כָּרָךְ
ח) עמוד ב'תַּתְּקַסָּא. הַנִּחַת אֲדָמוֹר הַמֶּאֱמָרָה נִדְפְּסָה בְּמֶאֱמָרֵי אֲדָמוֹר הַמֶּאֱמָרָה
שְׁמוֹת עמוד כקב).

2. (גָּאָה עַל גָּאִים).

1. (תּוֹרַת חַיִּים דְּבוֹר הַמִּתְחִיל "אֲשִׁירָה לַה'" וְשְׁמוֹת קסד, ב). אֲדָמוֹר הַתּוֹרָה דְּבוֹר
הַמִּתְחִיל "קָצוֹר וְהַגְבַּת כ' לַה'" וְכָרָךְ ב עמוד תַּקטז. הַנְהוּת לְדְבוֹר הַמִּתְחִיל
"אֲשִׁירָה" וְשֶׁם עמוד תַּקטז. – הַעֲרַת כְּבוֹד קְדוּשַׁת אֲדָמוֹר בְּהַעֲרֹת וְצִיּוּנִים.

נֶאֱמַר בְּשֶׁבֶת פְּרַשְׁת בְּשִׁלַּח, שִׁירָה, יג שְׁבֵט תַּקס"ו. וְהוּא הַנִּחַת הַמַּהְרִי"ל. הַנְהוּת
וְקִיצוֹר מֵאֲדָמוֹר הַצִּמְחָה צָדֵק – בָּאוֹר הַתּוֹרָה הַנִּזְלָה. בְּגוֹף כְּתָב יד קָדֵשׁ אֲדָמוֹר
הַצִּמְחָה צָדֵק נְחָלֶק הַמֶּאֱמָרָה לִג' סְעִיפִים וְנִסְמְנוּ כָּאֵן בְּחֻצָּאֵי רַבּוּעַ. הַנִּחַת כְּבוֹד
קְדוּשַׁת אֲדָמוֹר הַמֶּאֱמָרָה נִדְפְּסָה בְּמֶאֱמָרֵי אֲדָמוֹר הַמֶּאֱמָרָה שְׁמוֹת עמוד קח.

יִתְבַּרְךָ, וּכְמוֹ שִׁכְתוֹב (פֶּרֶשְׁתֵּנוּ טו, יא): "עוֹשֶׂה פְּלֵא" – שִׁבְחִינָה
פְּלֵא הוּא בְּחִינַת עֲשִׂיהָ כו'.

וְהִנֵּה, דְּבִיקוֹת הַנֶּפֶשׁ בִּשְׂרָשָׁה בְּאֵלִקִּים חַיִּים הִיא
מִחֲמַת הַשְּׁגָתָה אֶת הַחַיּוֹת הַמִּתְפַּשֵּׁט מֵאוֹר אֵין-סוֹף
בְּרוּךְ-הוּא לְהַחַיּוֹת הָעוֹלָמוֹת, "כִּי עֲמָךְ מְקוֹר חַיִּים כו'"
(תְּהִלִּים לו, י), שֶׁעַל יְדֵי זֶה הִיא בְּבִחִינַת רְצוֹא "לְאַהֲבָה אֶת
ה' [...] כִּי הוּא חַיִּיךָ" (נִצְבִּים ל, ב) – "חַיִּיךָ" דּוֹקָא.

אֲךָ "אִם רָץ לְכָךְ שׁוֹב לְאַחֵר"¹¹, לְפִי שֶׁהוּא יִתְבַּרְךָ
בְּעֶצְמוֹ הוּא "אֲדוֹן הַנִּפְלְאוֹת" וְ"עוֹשֶׂה פְּלֵא", וְאֵינּוּ בְּכָל־
הַשְּׁגָת הַנֶּפֶשׁ וּדְבִקוּתָהּ, וְלִכְךָ הִיא בְּבִחִינַת שׁוֹב.

וְזֶהוּ "נוֹרָא תְּהִלּוֹת, אֲדוֹן הַנִּפְלְאוֹת"¹²; "נוֹרָא תְּהִלּוֹת
עוֹשֶׂה פְּלֵא" (פֶּרֶשְׁתֵּנוּ שֵׁם): כִּי לְפִי שֶׁהוּא "אֲדוֹן הַנִּפְלְאוֹת",
"עוֹשֶׂה פְּלֵא", לְכָךְ הוּא "נוֹרָא תְּהִלּוֹת" – שִׁירָאִים
לְהַלְלוֹ כו'; אֲבָל עַל יְדֵי עֶסֶק הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת תִּהְיֶה
דְּבִיקוֹת הַנֶּפֶשׁ בְּבִחִינַת 'סוֹבֵב כָּל עֲלָמִין' – "אֲדוֹן
הַנִּפְלְאוֹת".

כִּי הִנֵּה הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת נִמְשָׁכִים מִבְּחִינַת "אֲדוֹן
הַנִּפְלְאוֹת" וְסוֹבֵב כָּל עֲלָמִין. וְזֶה הִיָּה עֲנִין קָרִיעַת
יִסְ-סוֹף קוֹדֶם מִתַּת-תּוֹרָה – "הִפָּךְ יָם לִיבִשָּׁה" (תְּהִלִּים סו, ו),
שֶׁהֵיךְ הוּא בְּחִינַת עֲלָמֵא-דְּאַתְכִּסְיָא, כְּמֵאמַר רַבּוּתֵינוּ
זְכוּרֵנוּם לְבִרְכָּהּ¹³: "כָּל מַה שֵּׁישׁ בִּיבִשָּׁה יֵשׁ בֵּינָם". אֲלָא
שֶׁהַמִּים מְכֻסִּים וְאֵינָם נִרְאִים; שִׁבְחִינַת עֲלָמֵא-דְּאַתְכִּסְיָא
בְּא לִידֵי גִילּוֹי בְּבִחִינַת עֲלָמֵא-דְּאַתְגִּלְיָא כְּדִי לְהִיּוֹת
גִּילּוֹי הַמְשַׁכֵּת הַתּוֹרָה בְּמִתַּת-תּוֹרָה.

וְהִנֵּה, צִירופֵי אוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה נִקְרְאוּ בְּשֵׁם "סוֹסִים"¹⁴,
עַל דֶּרֶךְ מִשָּׁל. וְעַל זֶה נֶאֱמַר (פֶּרֶשְׁתֵּנוּ שֵׁם): "סוֹס וְרוֹכְבוֹ
רָמָה בֵּינָם", כְּמוֹ שִׁיתְבָּאָר, מִפְּנֵי שֶׁהַסּוֹס, הֵגֶם שֶׁהוּא טָפֵל
לְרוֹכְבוֹ, עַל כֵּן זֶה יֵשׁ בּוֹ מַעֲלָה יִתִּירָה, שֶׁיִּכּוֹל לְרוֹץ
וְלַהֲלוֹךְ אֶת הָרוֹכֵב לְמָקוֹם שֶׁלֹּא הָיָה הָרוֹכֵב יִכּוֹל
לְהִגִּיעַ שָׁם בְּלִי סוֹס.

כָּךְ כָּל צִירופֵי אוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה יֵשׁ בָּהֶם יִתְרוֹן וּמַעֲלָה
זו, שִׁבְדִּבִּיקוֹת נֶפֶשׁ הָאָדָם בְּצִירופֵי אוֹתִיּוֹת, אֲךָ שֶׁאֵינּוּ
יודֵעַ וּמִבֵּין הָעֲנָן בְּעֵין הַשִּׁבְל, רַק שֶׁהוּגָה וּמִדְבֵּר בָּהֶם
(לְאַפּוֹקִי הַרְהוֹר דְּלֵאוֹ כְּדִבּוּר דְּמִי¹⁵), חֲרִי הֵם מַעֲלִים אֶת
הַנֶּפֶשׁ לְמָקוֹם שֶׁלֹּא הִיָּתָה הַנֶּפֶשׁ מִגַּעַת שֵׁם מִצַּד שְׂרָשָׁה.

אֲשֶׁר עֲמַדְתִּי לִפְנֵיו. וְאִי אֶפְשָׁר לָהּ לַעֲמוֹד לְמַעֲלָה לִפְנֵי
ה' בְּלֹא דְחִילוֹ וּרְחִימוֹ, כִּי בְּלֹא דְחִילוֹ וּרְחִימוֹ לֹא פֶּרְחָא
לְעִילָא³.

וְעַל זֶה נֶאֱמַר (יִחְזָקֵאל א, יד): "וְהַחַיּוֹת רְצוֹא וְשׁוֹב
כְּמִרְאָה הַבֶּזֶק" (הֵגֶם שֶׁזֶה נֶאֱמַר עַל הַמַּלְאָכִים, הוּא הַדִּין
לְנִשְׁמוֹת וְכָל צֶבֶא מַעֲלָה) – "רְצוֹא" – בְּאַהֲבָה לְהִיּוֹת
נִכְסְפָה וְגַם כְּלָתָה נִפְשׁוֹ⁴ כו'. "וְשׁוֹב" – בִּירְאָה, כִּי מִי הוּא
אֲשֶׁר עָרַב לְבּוֹ לְגִשְׁת⁵ כו'.

אֲךָ בִּירְדִּיתָה לְעוֹלָם-הַזֶּה נִתְעַלְמוּ הַדְּחִילוֹ וּרְחִימוֹ,
וְנִתְלַבְּשָׁה בְּגוֹף הַגִּשְׁמִי, וְלֹא יִכָּלָה עוֹד לְהִיּוֹת תָּמִיד
בְּבִחִינַת "רְצוֹא וְשׁוֹב כְּמִרְאָה הַבֶּזֶק" כְּמוֹ שֶׁהִיָּתָה
לְמַעֲלָה, כִּי אִם לְפָרְקִים וְעֵתִים מְזוּמָנִים שֶׁתִּתְעוֹרֵר⁶
הָאַהֲבָה. וְאִךְ גַּם זֹאת, אֵין עֲרוֹךְ אַהֲבָה וִירְאָה זוֹ לְגַבִּי
אַהֲבָה וִירְאָה שֶׁהִיָּה לָהּ מִימֵי קֶדֶם. וִירִידָה זוֹ הִיא צוּרָךְ
עֲלִיָּיָה, שֶׁתִּתְעַלֵּל בְּעֶסֶק הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת.

וְצִרִיךְ לְהִבִּין הִיתְרוֹן וְהַמַּעֲלָה שֶׁבְּעֶסֶק הַתּוֹרָה וְקִיּוּם⁷
הַמִּצְוֹת – יִתֵּר עַל דְּחִילוֹ וּרְחִימוֹ שֶׁהִיָּה לָהּ.

אֲךָ הִנֵּה נִודַע מֵאַמְרָ⁸: "אֲדוֹן הַנִּפְלְאוֹת, הַמַּחֲדֵּשׁ
בְּטוּבוֹ בְּכָל יוֹם תָּמִיד מַעֲשֶׂה בְּרִאשִׁית", שֶׁמִּרְאִשִּׁית
הַשְּׁתִּלְשָׁלוֹת וְעַד סוֹף כָּל הַנִּבְרָאִים, הֵם מִתְחַדְּשִׁים בְּכָל
יוֹם מֵאֵין לֵישׁ. וְהַתְחַדְּשׁוֹת זוֹ הִיא בְּבִחִינַת 'מִמְלָא כָּל
עֲלָמִין', לְהִיּוֹת דֶּרֶךְ הַשְּׁתִּלְשָׁלוֹת מַעֲלָה לְעִילָה, תַּחֲלָה
רוּחָנִיּוֹת, עוֹלָמוֹת עֲלִיוֹנִים וּשְׁכָלִים נְבִדָּלִים, וְאַחֵר כֶּף
יִוֵּד וּמִשְׁתַּלְשֵׁל לְמִטָּה מִטָּה, עַד שֶׁנִּתְגַּשֵּׁם הַחַיּוֹת לְהִיּוֹת
מַעֲשֶׂה שְׁמִים וְאַרְץ גִּשְׁמִיִּים.

וְכַמִּשָּׁל הַנִּשְׁמָה הַמִּתְפַּשֵּׁטת בְּגוֹף, שְׂרָאשִׁית הַגִּלּוֹי –
בְּמוֹחַ – הַשִּׁבְל; וְאַחֵר כֶּף בִּפֶּה – הַדְּבוּר; וְאַחֵר כֶּף בִּידִים
– הַמַּעֲשֶׂה כו'. וְהַתְחַדְּשׁוֹת זוֹ, לְהִיּוֹת בְּחִינַת מַעֲלָה וּמִטָּה,
רוּחָנִיּוֹת וּגִשְׁמִיּוֹת – הוּא "בְּטוּבוֹ", שֶׁהִיא מִדַּת טוֹבוֹ
וּרְחִמָּנוּתוֹ. וְכַמוֹ שִׁכְתוֹב (תְּהִלִּים קמ"ו, ט): "טוֹב ה' לִפְל
וּרְחִמָּיו עַל כָּל מַעֲשָׂיו". כִּי הוּא יִתְבַּרְךָ אֵין-סוֹף ה'סוֹבֵב
כָּל עֲלָמִין, "הַשְּׁוֹה⁹ וּמִשְׁוֶה קֶטֶן וְגִדּוּל"¹⁰ – מַעֲלָה וּמִטָּה,
גִּשְׁמִיּוֹת וּרוּחָנִיּוֹת שׁוֹיִן לִפְנֵיו כו'.

וְזֶהוּ "אֲדוֹן הַנִּפְלְאוֹת" – פִּירוּשׁ: שֶׁאֵפִילוֹ בְּחִינַת
"נִפְלְאוֹת", שֶׁהֵן "עֲלָמִין סְתִימִין" כו' – אֵין עֲרוֹךְ אֵלָיו

10. (קָטָן וְגִדּוּל: – בְּכַתֵּב יֵד שֶׁם לִיתָא וְנִכְתֵּב בְּמִקְוָמוֹ: כו').

11. (סִפְר צִירָה פֶּרֶק א מִשְׁנָה ח).

12. (בְּרַכַּת "יוֹצֵר אוֹר").

13. (חוֹלִין קכ"ו, א. וְרוֹשְׁלִי מִשְׁכַּת פֶּרֶק יֵד הִלְכָה א).

14. (רֵאזָה תְּקוּנֵי זֶהר בְּהַקְדָּמָה, ת. א. רֵאזָה גַם לְעִיל סב, ג וְאֵילָךְ. לְקַמֵּן דִּבּוּר

הַמִּתְחַלֵּל "לְסוֹסִתָּי" סג, ד וְאֵילָךְ).

15. (בְּרַכּוֹת כ, ב).

3. (כִּלִּי יִרְאָה וְאַהֲבָה לֹא פוֹרְחַת לְמַעֲלָה. רֵאזָה תְּקוּנֵי זֶהר תְּקוּן י"ד דף כה, ב).

4. (בְּתַהֲלִים ג, ג: "בְּכִסְפָּה וְגַם כְּלָתָה נִפְשִׁי". וְכֵן הוּא בְּכַתֵּב יֵד 1052).

5. (עַל פִּי יִרְמְיָה ל, כא: "כִּי מִי הוּא זֶה עָרַב אֶת לְבּוֹ לְגִשְׁת אֵלֵי נָאִם ה'").

6. וּבְכַתֵּב יֵד הַנִּזְלִי: שֶׁתְּעוֹרֵר.

7. וְשֵׁם: כָּל.

8. (בְּרַכַּת "יוֹצֵר אוֹר").

9. (פִּירוּשׁ לְקִיּוּם נוֹרָאִים "וְכָל מֵאֲמִינִים").

1 בי שרש אותיות התורה היא הגבה למעלה משרש
2 הנפש. ד"אבא יסד ברתא¹⁶. אלא שהאדם צריך להיות
3 בחינת 'רוכב' להאותיות, שיהא מושך ומנהיג על ידי
4 דחילו ורחימו, שיעורר כפי אשר יוכל שאת, "כל חד
5 לפום שיעורא דיליה"¹⁷. ואפילו האהבה הטבעית
6 המסותרת בו, כי בלא דחילו ורחימו כלל – לא פרחא
7 לעילא.

8 וכמו שהוא לענין תורה, כך הוא לענין שאר מצות,
9 דכתיב (ויקרא יח, ט): "ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט,
10 למען הביא ה' על אברהם את אשר דבר עליו". שעל
11 ידי המצות שנקראו דרך כלל בשם "צדקה ומשפט",
12 כמו שיתבאר, נמשך על בחינת אברהם שהיא מדת
13 האהבה¹⁸ ברצוא – "הלוך ונסוע" (לך לך יב, ט) – "את אשר
14 דבר עליו", "עליו" דייקא, הוא בחינת "אדון הנפלאות"
15 שהוא למעלה מעלה מהשגת הנפש ודיקותו באלקים
16 חיים, שלכן היא בחינת שוב פנ"ל:

17 (ב) וביאור זה הוא:

18 כי הנה "דרך הויה" – פירוש: דרך ומבוא להיות
19 הויה. דהיינו, שיהיה בחינת "הויה", המורה על התהוות
20 העולמות מאין ליש על ידי אותיות שם הויה – יו"ד –
21 חכמה כו¹⁹. כי הרי הוא יתברך למעלה מן החכמה,
22 ו"אנת הוא חכים כו"²⁰. פירוש – על דרך "במקום שאתה
23 מוצא גדולתו שם אתה מוצא ענותנותו"²¹. כי "בולם
24 בחכמה עשית" (תהלים קד, כד) עשיה גשמית. וכתיב (ישעיה
25 מב, ח): "אני הויה הוא שמי" – "שמי" בלבד, כמשל השם
26 שאינו מערף ומזהות העצמית כו.

27 ו"עד שלא נברא העולם היה הוא ושמו בלבד"²².
28 פירוש "בלבד" – בבחינת העלם. וכדי להיות הויה
29 בבחינת גילוי, נמשכה מדת טובו ורחמנותו – "טוב ה'
30 לכל, ורחמי על כל מעשיו" (תהלים קמה, ט); "המחדש
31 בטובו כו"; "הטוב כי לא כלו רחמיך כו"²³, היא בחינת
32 "רחמים רבים" שלפני האצילות, שהוא למעלה מעלה
33 מסדר ההשתלשלות.

34 כי מדת הרחמים שבסדר ההשתלשלות יש כנגדה
35 מדת הדין המצמצמת – "ימינא ושמאלא" כו, והיא
36 בחינת מדה וגבול. אבל "רחמים רבים" שלמעלה
37 מהשתלשלות, הוא רחמנות שאין לה שיעור ולא ערך,
38 אפילו בערך אדם שמרחם על הזבוב – שרחוקה היא
39 ממהות ומדרגת האדם – על כל זה יש לה איה ערך
40 שהיא בריה כמוהו. מה שאין בן לאין־סוף ברוך־הוא –
41 אין ערוך אליו כלל, ואפילו עולמות עליונים – בחינת
42 "נפלאות", ולכן גם עליהם נופל מדת הרחמים הגדולה
43 הזאת, כי הוא אין־סוף ברוך־הוא הסובב כל עלמין" כו,
44 והוא "השנה ומשנה כו"²⁴.

45 ועל זה נאמר "חנן ורחום הויה" (תהלים קיא, ד),
46 שהקדים בחינת "חנן ורחום" להיות "הויה", שהן הן "י"ג
47 מכילין דרחמי"²⁵ – מקור האצילות כו, כמו שנתבאר במקום
48 אחר. והנה "דרך" והמשכה להיות בחינת "הויה", והיא
49 על ידי אתערותא־דלתתא ב"צדקה ומשפט", שהן דרך
50 כלל כל מצות התורה, כמו שיתבאר.

51 ובפרטות הוא מצות הצדקה, שהיא התעוררות מדת
52 הרחמנות להשפיע במדת טובו וחסדו "להחיות רוח
53 שפלים" (ישעיה נו, טו), ועל ידי זה אתערותא־דלעילא
54 להיות "דרך הויה לעשות צדקה כו", שיהא התלבשות
55 אור אין־סוף ברוך־הוא בבחינת תורה ומצות. ולהיות
56 "אנת חכים כו", שהוא מדת טובו ורחמנותו להיות
57 התלבשות זה והמשכה זו, כמאמר²⁶: "אב הרחמן,
58 המהולל כו".

59 ועל זה נאמר (תהלים צט, ד): "משפט וצדקה ביצקב
60 אתה עשית", שעל ידי "משפט וצדקה" ש"ביצקב"
61 נעשה בחינת "אתה", דהיינו גילוי אלהות.

62 אף הנה בצדקה זו – "משפט" כתיב בה, כמו שכתוב
63 (ויקרא יח, ט): "לעשות צדקה ומשפט"; "משפט וצדקה
64 ביצקב". כי לא די לעורר בחינת חסדו וטובו יתברך
65 בלבד. כי מאחר שהיא התעוררות בחינת אין־סוף
66 "השנה ומשנה כו", הנה בבחינה זו נאמר (משל ל, כח):

20. "ולא בחכמה דייקא". – תקוני זהר בהקדמה "פתח אליהו" יו, א. תרגום:
אתה הוא חכם ולא בחכמה הידועה (לנבראים).

21. (מגילה לא, א).

22. (פרקי דרבי אליעזר פרק ג).

23. (נוסח תפלת העמידה).

24. "קטן וגדול". פיוט לזמרים נוראים "וכל מאמינים".

25. (י"ג מדות הרחמים).

26. (ברכת "ברוך שם מר").

16. (אבא (חכמה) יסד הבת (מלכות). זהר חלק ג פנחס רמח, א. רנו, ב. רנח א.
תקוני זהר תקון כא דף סא, ב).

17. (כל אחד לפי שיעורו. זהר חלק א ויקרא קג, ב).

18. (ראה ישעיה מא ח: "אברהם אביהם"). ראה זהר חלק א לך לך פה, א. חלק
ג ואתחנן רסג, ב. רסו, א. תנאי, אגרת הקדש סימן יג).

19. (ה' – בינה, ו' – ד"א, ה' אחרונה – מלכות – תקוני זהר בהקדמה ו, א. וראה
תנאי אגרת התשובה פרק ד. וראה זהר בראשית לא, א. רעיא מהימנא
משפטים קג ב. אריא וטא האזינו רצ, ב. וראה פרדס שער (כו) האותיות פרק
יג).

בקים מעשה המצות בפועל ממש. כמו תפלין, לכתוב
על קלף של בהמה פרשיות ואזכרות, שעל ידי זה
ממשיך בהם קדושה עליונה מאור אין-סוף ברוך-הוא
להיות כנשמה לגוף המצות, והיא בחינת מדת הרחמים,
להחיות ל"מאן דלית ליה מגרמיה"³¹ וכו'.

וזהו שכתוב: "לעשות את כל דברי התורה הזאת"
(תבוא כח, נח, ועוד): "ושמרתם ועשיתם אותם" (עקב ז, יב) –
"אתם כתיב"³², כמו שנתבאר במקום אחר³³.

ולכן נקרא המקיים התורה והמצות בשם צדיק.
ומעלת צדיק היא מעלה רבה מאד, ששיבחו הכתוב
(משלי י, כה): "צדיק יסוד עולם". ואמרו רבותינו ז"ל³⁴:
ראה [...] בצדיקים כ' עמד ושתלן כ'". ולכאורה לשון
צדיק הוא שהוא "צדיק בדניו", ואינו עושה עול לבריות
– ואין זו מעלה גדולה כל כך?

אלא עיקר שם צדיק – על שם שהוא בעל צדקה,
שהוא המשפיע צדקה וחסד במדת טובו ורחמנותו,
להחיות את המצות, על ידי קיומם במעשה בפועל
ממש, ולהמשיך להם חיות ואור אין-סוף ברוך-הוא
כנשמה לגוף, כנזכר לעיל.

וזהו תכלית ירידת הנשמה לעולם-הזה:
בי בירידה זו, אף שהיא ירידה גדולה בבחינת דחילו
ורחימו, אף על פי כן גדלה מעלתה – שנעשית בחינת

בעלי-תשובה אחרי ירידתה לעולם-הזה, שצריכה לשוב
כו', כמו שנתבאר במקום אחר, ו"במקום שבעלי תשובה
עומדים אין צדיק גמור כו"³⁵. בי בחינת רחמים רבים
שלמעלה מעלה, הוא המתגלה בבחינת בעל תשובה.
דהיינו אחר ירידת הנשמה לעולם-הזה, שאז הרחמנות
גדולה מאד (מה שאין כן קודם בואה היא בבחינת צדיק
גמור) דוקא.

ולכן אמרו רבותינו זכרונם לברכה³⁶: "אין עומדים
להתפלל אלא מתוך פוּבּר ראש", ופירש רש"י – הכנעה.

"שממית בידים תתפש והיא בהיכלי מלך", שגם
השממית – היא בחינת הקליפה וסטרא-אחרא – יש לה
יניקה ואחיזה כו'. וכענין "לא כאברהם שיצא ממנו
ישמעאל כו"²⁷.

וצריך לעורר בחינת "משפט" למעלה, שלא יומשך
חיות ויניקה אלא בסטרא-דקדושה – "יאר ה' פניו אליך
[...], ישא ה' פניו אליך" (נשא ו, כד-כו), היינו פנימית ועיקר
החיות. אבל יניקת החיצונים וסטרא-אחרא היא
ממותרות צפונים ושערות כו'. ובחינת משפט זה אשר
ילאחים – הוא²⁸ על ידי אתערותא-דלתתא, בחינת
משפט שעושה האדם בנפשו על מותרות חיי גופו נגד
הצדקה.

כי הנה אמרו רז"ל: "חייך קודמין לחיי חבירך". ודוקא
"חייך" ממש, כמשל הקיתון של מים שאם ישתו שניהם
ימותו כו', כדאיתא בגמרא²⁹. מה שאין כן המותרות שלך
אין קודמין לחיי חבירך, שאינו בדין שיפנק האדם את
נפשו בתפנוקי עלמא וחבירו ימות ברעב חס ושלום.

ועל ידי משפט זה שעושה האדם, שלא לתת יניקה
וחיות מותרות הגוף – גורם למעלה בחינת משפט, שלא
יומשך חיות המותרות, שהן החיצונים וסטרא-אחרא.
וזהו שמשבחים ומברכים את ה' (תהלים לג, ה): "אוהב
צדקה ומשפט".

והנה, גם שאר מצות התורה נקראות בשם "צדקה" על
דרך זה:

בי רמ"ח מצות עשה הם "רמ"ח אברין דמלכא"³⁰.
היינו כמו על דרך משל האבר שמלוּבש בו חיות
הנשמה, שמבלעדי החיות זה, נשאר הגוף כאבן דומם;
כך הנה המצות הם בחינת "אברין דמלכא" – שמלוּבש
בהם חיות ואור אין-סוף ברוך-הוא.

ולחיות נמשך חיות זה, הוא גם כן מחמת מדת טובו
ורחמנותו, כנזכר לעיל, על ידי אתערותא-דלתתא

27. (פסחים נו, א).

28. (על פי דברים יז, י) "כי המשפט לאלקים הוא".

29. (בבא מציעא סב, א: שנים שהיו מהלכין בדרך וביד אחד מהן קתון של מים.
אם שותין שניהם – מתים. ואם שותה אחד מהן – מגיע לשוב... עד שבא רבי
עקיבא ולמד (בהר כה, לו): "וחי אחיך עמך" – חייך קודמים לחיי חבירך. וראה
תנאי, אגרת הקדש סימן טו).

30. (ראה תקוני דור תקון ל).

31. (למי שאין לו מעצמו. ראה זהר חלק א ויצא קסח, ב, ועוד).

32. (קדושים כ, ח): "ושמרתם את חקותי ועשיתם אתם אני ה' מקדשכם";
בחקותי כו. ג: "אם בחקתי תלכו ואת מצותי תשמרו ועשיתם אתם". ובזהר ריש
פרשת בחקותי קיג, ב: "מאן דעביד פקודי דאורייתא ואזיל באורחוי כבכול,
כאילו עביד ליה לעילא, אמר הקדוש ברוך הוא, כאילו עשאוני, ועל דא

ועשיתם אותם – אתם כתיב". ונקרא רבה על הפסוק ריש פרשת בחקותי
(פרשה לה, ז): "אם שמרתם את התורה הריני מעלה עליכם כאלו אתם עשיתם
אותם. ועשיתם אתם". וראה סנהדרין צט, ב על הפסוק (תבוא כח, ח) "ושמרתם
את דברי הברית הזאת ועשיתם אתם"; והמלמד כן חבירו תורהו כאילו עשאו
לעצמו, שנאמר ועשיתם אותם, אל תקרי אותם אלא אתם". ראש השנה כה,
א על הפסוק "אשר תקראו אותם" – "אתם אפילו שוגגין כו".

33. (ראה גם ליעיל בראשית א, א. מקץ לו, ד).

34. (יומא לח, ב): "ראה הקדוש ברוך-הוא בצדיקים שהם מועטים עמד ושתלן
בכל דור דור וכו', וכמו שכתוב: 'צדיק יסוד עולם'".

35. ("יבולים לעמוד").

36. (ברכות לו, ב) במשנה.

עלמין, "השעה ומשעה כו", "אדון הנפלאות", ו"גאה
גאה" עד שיהיה הכל בבחינת בטול כו.
ולכן "רמה" יש בו שני פירושים: לשון התרוממות
והעלאה; ולשון השלכה, שהוא מלמעלה למטה – כי
היא בחינת גילוי אור אין-סוף ברוך-הוא ה'סובב כל
עלמין, ומעלה ומטה שוין.
ומשם נמשך "עזי וזמרת יה" (פרשתנו טו, ב);
ו"ה" הם בחינת "עלמין סתימין"³⁷,
"וזמרת" – מלשון "וכרמך לא תזמר" (בדור כה, ד), שהוא
לשון בריה; וכמו החוצב אבן מההר, וכך נחצבו
אותיות י"ה מ"אדון הנפלאות" ו"גאה גאה" להיות
בבחינת גילוי.
וחציבה זו היא בבחינת "עזי", בחינת גבורות, להיות
בחינת "אנת חכים כו". שזהו ענותנותו, ו"הן הן
גבורותיו"³⁸ וצמצומים כו. גם צריך להיות בחינת צמצום
שלא ילך השפע למותרות כו".
ואחר כך נעשה בחינת "זה אלי כו" (פרשתנו שם) –
בחינת גילוי הנרמז ב"ו"ה, וזהו "ואנוהו" (שם). אך גילוי
זה יהיה לעתיד-לבא – "למחר לקבל שכרם"³⁹, אבל
היום – לעשותם" (ואתחנן ו, יא).
וזה שכתוב: "ואמר ביום ההוא, הנה אלקינו זה קוינו
לו" (ישעיה כה, ט). פירושו: "קוינו" – מלשון קוין והמשכות,
שאנחנו עשינו את הקוין והמשכות של שם הוי"ה להיות
בבחינת גילוי: יו"ד – קוצא לעילא וקוצא לתתא⁴⁰; ה' –
ג' קוין, אורף⁴¹ ורובב כו.
ועל זה נאמר "אמרו צדיק פי טוב" (ישעיה ג, י) – שעל
ידי הצדיק נמשך "טוב ה' לכל וגו'" (תהלים קמה, ט).

דהיינו לעורר רחמים רבים על נצוצי אלהות³⁷ כו, שעל
ידי זה מעורר רחמים רבים למעלה ממקור הרחמים,
ולהמשיך בחינת "חנן ורחום", להיות גילוי הויה בעסק
התורה והמצות, ולהיות אור אין-סוף בתוכה כו. ולכן
ירידה זו דוקא היא צורך עלייה.
(ג) וזהו "אשירה להויה פי גאה גאה" (פרשתנו טו, א);
פי ענין שירה הוא התעוררות בחינת שמחה, דהיינו
בחינת גילוי. פי עצבות ומרה שחורה היא קמיטת
וכביצת החיות, והשמחה היא גילוי והתפשטות החיות,
כמו "צִהְבוּ פָּנֶיךָ כו"³⁸. וגילוי זה הוא, להיות גילוי בחינת
הויה מאור אין-סוף ברוך-הוא ה'סובב כל עלמין, "אדון
הנפלאות כו".
ולהיות בחינת הויה, יו"ד – חכמה כו, הוא על ידי
המשכת גילוי "פי גאה גאה"; גיאות היא בחינת
"נפלאות", ו"גאה גאה" הוא בחינת "אדון הנפלאות",
דהיינו שיהא גילוי המשכת חסדו וטובו של מעלה
מעלה, בחינת רחמים רבים שלפני אצילות.
שבבחינה זו "סוס ורובבו רמה בים" – שגילוי בחינה
זו היא למעלה מעלה מבחינת "סוס ורובבו", שהם
בחינת צירופי אותיות הדבור שבדחילו ורחימו כו. וזה
לעיל; כמו שגם הסוס על דרך משל אינו יכול לרוץ בים.
ולכן נאמר בקריעת ים סוף (פרשתנו יד, יד-טו): "ואתם
תחרישון [...] מה תצעק אלי וגומר"; כי בדי שיהפך הים
לבישה, דהיינו דעלמא-דאיתכסיא תהיה בבחינת
עלמא-דאיתגליא, לשנות סדר ההשתלשלות – הוא על
ידי ירידה גדולה ועצומה מלמעלה מעלה מסדר
ההשתלשלות, מבחינת אין-סוף ברוך-הוא ה'סובב כל

41. (עירובין כב, א ובפירוש רש"י): "מאי דכתיב אשר אנכי מצוין היום לעשותם, היום לעשותם – ולא למחר לעשותם (לעתיד לבוא). היום לעשותם – למחר לקבל שכרם".
42. (זהר חלק ג וקרא י, ב. תקוני זהר נוסח אחר קט, ב. זהר חדש – תקונים כרך ב סח, ב).
43. (אורף: נשמת בדפוסים החדשים).

37. (ראה תניא פרק מה. אגרת התשובה פרק י. אגרת הקדש סימן ו. לעיל ויצא כד, א. ובכמה מקומות).
38. (לשון חז"ל בכמה מקומות. ובפירוש רש"י (זכרים יט, ב. ועוד): מפני שמחה).
39. (עולמות סתומים. תקוני זהר תקון כב דף סג, ב).
40. (על פי יוקא סט, ב. וראה ילקוט שמעוני נחמיה רמז תתרעא).

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

תורת חיים

בחור"ב ומדות שבתורה ומגיד לאדם שלעמל יולד
בעמל תורה שמלוכש בעמל שיחה וזהו מה שיחו כו.
ובכ"ז יובן מ"ש איני יודע אם לעמל תורה כו' דשניהם

(ט) ונמצא שעמל תורה מלוכש בעמל שיחה דמע"ב
לברר ולתקן כמ"ש לעשות לתקן כנ"ל
וזהו יוצר הרים חו"ב. ובורא רוח בחי' המדות והכל

32 זו נפקת ויוצאת לחוץ דוקא היינו שח"ע דתורה של
33 מעלה יצא למטה לח"ת דתורה הנגלית לנו שממנו בא
34 כח ועוז לתקן לעה"ד כו' והיינו לברר לח"ת שבמע"ב
35 שמלובשת בעה"ד טו"ר כו' וכנ"ל בפ"י לעשות לתקן
36 כו' וכמשל מי שחכמתו עמדה לו לתקן טעות וקושיא
37 כו'. וכנ"ל שבזה דוקא ניכר עוז וכח חכמתו לימודו
38 לעצמו וד"ל. והן הנה הלכות דתשבע"פ דוקא ששרשן
39 בח"ע שבתורה שלמעלה ויצאו למטה בח"ת דמע"ב
40 לברר ולהפוך כו' וד"ל שנק' עמל תורה כנ"ל ופי'
41 תורה עצמה היינו בח"ע שבעצמו ועמל תורה היינו מה
42 שבא כח ועוז בחכמה שבתשבע"פ לברר ולתקן כו'
43 ונעוץ תחלתן בסופן דוקא שלזה כל עיקר ח"ע דתורה
44 של מעלה שירדה למטה בח"ת דתורה הנגלית לנו כו'.
45 וז"ש ואהיה אצלו אמון אומנא במי שתורתו אומנתו
46 כו' אעפ"י שקדמה לעולם היא הנותנת כח ועוז
47 כשבאה בהתלבשות בח"ת דתורה לברר עה"ד והכל א'
48 ממש ולא כדלעיל שגם בח"ע וח"ת דתורה יש רקיע
49 מפסיק כו' דאין שייך רקיע להבדיל רק בח"ע וח"ת
50 שבמע"ב מטעם הנ"ל אבל מי שמתחכם לתקן דבר
51 אעפ"י שמשפיל א"ע ביותר אבל אין זה שפלות וירידה
52 כלל אלא אדרבה זהו עיקר כח חכמתו בעצם שבא לידי
53 גילוי בתקפו יותר משיתחכם במושכלות עמוקות
54 לעצמו כענין (קהלת ז, יב) החכמ' תחי' בעלי' כנ"ל
55 וד"ל. וזהו הטעם (שבת יא, א) דמי שתורתו אומנתו
56 פטור מן התפלה דהתפלה בחי' העלאה לגרום המשכת
57 זהו רק בחי' המשכת ח"ע בח"ת לפי אופן ההעלאה
58 בלבד כתלמיד המחכים את רבו בשאלותיו שלפי אופן
59 השאלה כך יתחכם להשיבו כו' אבל בחי' התיקון דשם
60 מ"ה לברר ב"ן מלמעל' למטה מבלי העלאת מ"ן מזה
61 הרבה שהוא מתקן לפי עצם כח חכמתו ממש כמו
62 שהוא וד"ל:

בראשית ברא כו'. יהי רקיע בתוך המים

1 אמת דאדם דאצי' הוא שם מ"ה דחכ' שיולד לעמל
2 מלאכה הן מע"ב שבחכמה עשה הכל נק' עמל שיחה
3 ואמנם הרי א' לעשות לתקן העמל זה היינו עמל תורה
4 וד"ל. ומעתה יובן ההפרש בין חכמה שבמע"ב לחכ'
5 שבתורה לברר ברורים דרפ"ח כו'. דהנה לכאורה אין
6 זה מובן כלל דחכמה שבתורה שקדמה לעולם וכמ"ש
7 ואהי' אצלו כו' דמבואר למע' שנבדל בערך גם מהיות
8 מקור לבחי' השתלשלות העולמות דבחכמ' עשית
9 דבחי' חכמה זו גם מקור שרשה בחכ' בראש אין זה
10 רק מה ששייך לבריאות העולמות בלבד כנ"ל ואיך א'
11 שבחכ' שבתורה אתברירו רפ"ח כו' והלא הברורים
12 המה בעולמות דבי"ע בנוגה שכבר נתהוו מאין ליש
13 מבחי' ח"ת דמע"ב כו'. אך הענין הוא לפי שיש הפרש
14 גדול בין ח"ת דמע"ב לחכמ' שבתורה שנק' עמל תורה
15 והוא כנ"ל בפ"י לעשות לתקן כו' להיות שכל עיקר
16 התורה הוא רק להבדיל בין טמא לטהור כו' בשס"ה
17 ל"ת ולא הפכא חשוכא לנהורא כו' והוא בירור הרע
18 דק"נ שנפל בשבה"כ למטה ביותר שצריכי' תיקון
19 להעלותם ועיקר עלייתם היינו ע"י בירור הרע בשס"ה
20 ל"ת מעשה הטוב ברמ"ח מ"ע שהן הכל בצומח וחי
21 כו' שנתגשם בק"נ ובירור זה הכל בחכ' דוקא שהוא
22 שם מ"ה שמברר לב"ן כו' כידוע ואמנם הכח והעוז
23 הזה לשם מ"ה דתורה הנגלית לנו במצות לברר לעה"ד
24 ולתקנו כו' זהו הכל מכח עליון דח"ע דתורה דאורייתא
25 נפקת משם וכמ"ש תנו עוז לאלקים ואין עוז אלא
26 תורה כמ"ש הוי"ה עוז לעמו יתן כו' וכתוב חגרה בעוז
27 מתניה כידוע והיינו עוז דתורה שלמעלה שמתאחדת
28 בעצמות חכמתו ממש וכמ"ש ואהיה אצלו ממש כו'.
29 וע"ד הנ"ל במשל גזירות המלך שהחכמה שבצווי זה
30 נלקחה מעצמות חכמתו והיינו עצמות חכמתו שבתורה
31 שהיא ראשית חכמתו לעצמו כו' ופי' אורייתא מח"ע

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

דרך מצותיך

4 ש"המקדש את האשה על מנת שהוא צדיק גמור,
5 ונמצא רשע גמור – מקודשת, שמה הרהר תשובה
6 בלבד⁸¹; ובמפורסם בגמרא: "יש קונה עולמו בשעה

1 (ד) ואחרי⁸⁰ שנתבאר היטב ענין התשובה מה היא,
2 ומעלתה הנפלאה, יובן עוד טוב טעם למה שאין
3 התשובה מועלת אלא בעולם הזה דוקא:

81. קדושין מט, ב.

80. לפרק זה ראה לקוטי תורה פנהס עה, א ואילך. עו, ג. ובמקומות שנשמנו
לקמן הערה 87

והענין:

שְׁלֹפִי שְׁבַעֲלֹם־הַבָּא

הַנְּבָרִאִים, וְאִי אֶפְשָׁר לְהִיטֹב כִּי אִם עַל יְדֵי גְבוּרֹת

וְצִמְצוּמִים עַד שִׁיחִיָּה מוֹשֵׁג לְבַעַל גָּבוֹל, וְזֶהוּ שֶׁכְּבוֹד

הַדָּר מְלֻכּוּתוֹ⁹³ מִתְגַּלֶּה לְבִנֵּי אָדָם עַל יְדֵי "גְבוּרֹתָיו"

דִּי־קָא, וְהוּא בַּחֲנִינָה "מְמַלֵּא כָּל עֲלָמִין", וּבְלִשׁוֹן הַקְּבִלָּה

וְ"אִי אֶפְשָׁר לְהִיטֹב"

אֲבָל בְּעוֹלָם־הַזֶּה, שֶׁהֶאֱלָקוֹת בְּבַחֲנִינָה הָעֶלְמִית, מְכַל

מְקוֹם, הֵיא הַנּוֹתַנָּה שֶׁבְּבַחֲנִינָה הָעֶלְמִית יוֹכֵל לְהִיטֹב מִבְּחִינָה

יֹתֵר גְּבוּהָ, הוּא בַּחֲנִינָה "סוֹבֵב כָּל עֲלָמִין" וְ"אִי אֶפְשָׁר",

שְׂאִינֹה בְּבַחֲנִינָה גְבוּרֹת וְצִמְצוּמִים, אֲלֵא בַּחֲסִידִים⁹⁴:

וְלְהַעֲמִיק בְּזֶה יוֹתֵר, הוּא:

כִּי עוֹלָם הַבָּא נִקְרָא "עוֹלָם בְּרִיר רֵאִית"⁹⁵, שֶׁהוּא כְּבָר

אַחֲרֵי הַבְּרִירָה, שֶׁכָּל דָּבָר עַל מְקוֹמוֹ בָּא. כְּמִשְׁלֵל הַתְּחַלְקוֹת

אֵיבְרִי הַגּוֹף בְּקוֹמַת אִישׁ: רֹאשׁ, יָדַיִם, רַגְלִים, עַד שְׁעֵרוֹת

וְצִפְרָנִים – הֵרִי כָּל אֶחָד מוֹבְדֵל לְעַצְמוֹ וְאִי אֶפְשָׁר

לְהַעֲשׂוֹת מִיד – רָגַל אוֹ רֹאשׁ;

מִה שְׂאִין בֶּן עוֹלָם־הַזֶּה, הוּא לְפָנֵי הַבְּרִירָה עֲדִינִן, כִּי

כָּל הָעֵסֶק בּוֹ הוּא מְלֻאכֶת הַבְּרִירָה בִּ"ו" אֲלֵפִי שְׁנֵי

דְּהֵאִי עֲלֵמָא⁹⁶, שֶׁמִּתְבָּרְרִים הַנִּיצוּצִים שֶׁנִּפְלּוּ מִזֵּי מְלָכִין

קִדְמָאִין וְתָהוּ עַל יְדֵי מַעֲשֵׂה הָאָדָם, וְהַנִּיצוּצִים שֶׁנִּפְלּוּ

הֵם תְּכֵלֶת הַטּוֹב, אֲלֵא שֶׁהֵם מְעוֹרְבִים עִם הָרַע שֶׁנִּפְלּוּ

שְׁמָה.

וְהוּא כְּמִשְׁלֵל הַטָּפָה שְׁכּוֹלֶלֶת כָּל אֵיבְרֵי הוֹלֵךְ, הָרֹאשׁ

וְהָרַגֵּל וְהַשְּׁעֵרוֹת וְצִפְרָנִים כְּאֶחָד, וְאִי יוֹכֵל לְהַתְּחַפֵּף

לְהִיטֹב הָרַגֵּל נַעֲשֶׂה בְּמַעֲלַת הָרֹאשׁ⁹⁷.וְהַטָּעָם⁹⁸ הוּא, כִּי הֵנָּה הַבְּרִירָה הַמָּה מִתְבָּרְרִים עַל

1 אחת⁸². מִה שְׂאִין בֶּן בְּעוֹלָם־הַבָּא, שֶׁכָּ"שִׁמְת אָדָם נַעֲשֶׂה
2 חֲפָשִׁי מִן הַמִּצּוֹת⁸³.

3 וְכִמּוֹ שֶׁכְּתוּב גַּם בֶּן בּוֹהֵר פֶּרֶשָׁה קָרָה, דָּף ק"ע ח עמוד
4 א' עַל פְּסוּק "כִּי אִין מַעֲשֵׂה וְחִשְׁבוֹן וְדַעַת וְחֻכְמָה בְּשִׂאֹל
5 כו"⁸⁴;

6 וְלֹא יִימָא בַּר נֶשׁ, בְּשַׁעֲתָא דְאַתִּינָא לְהַוּא עֲלֵמָא
7 בְּדִין אֲתַבַּע מִן מְלָכָא רַחֲמֵי, וְאִיתוּב קַמִּיהּ, אֲלֵא "כִּי אִין
8 מַעֲשֵׂה" כו'. אֲלֵא יִשְׁתַּדֵּל בְּהֵאִי עֲלֵמָא כו', דְּהֵא לְבַתָּר,
9 בְּד יִתְכַנֵּשׁ מֵהֵאִי עֲלֵמָא לְאַתְדָּנָא בְּדִינָא תְּקִיפָא, בְּדִינָא
10 דְּגִיחָנִם, לִית תְּמָן עֵיטָא וְחֻכְמָה וְסִכְלָתָנּוּ לְאַשְׁתַּזְבָּא מִן
11 דִּינָא⁸⁵.

12 וְרוּצָה לֹמֵר, שְׂאֲחֵר הַמּוֹת בְּעוֹלָם־הַבָּא אִין תְּשׁוּבָה
13 מוֹעֲלָת וְלֹא כְּלוּם לְמִי שֶׁהִיָּה רָשָׁע, אֲלֵא מִצְטָרֵךְ לְקַבֵּל
14 הַדִּין בְּסִדְרֵי: כֹּף הַקָּלַע, וְחִיבוּט הַקָּבֶר, וְאַחֲרֵי כֵךְ גִּיחָנִם
15 כְּמִשְׁפֵּט הָרֹאִי עַד שִׁיזְכָּה לְגִזְעָן. אֲבָל בְּעוֹלָם־הַזֶּה
16 יוֹכֵל עַל יְדֵי הַרְהוּר אֶחָד תְּשׁוּבָה בְּלֵב כְּרֹאִי לְפִטּוֹר
17 עַצְמוֹ מִכָּל הָעוֹנֵשִׁים, וְלִקְנוֹת עוֹלָמוֹ הָעֲלִיּוֹן, לְהַתְּעַנֵּג
18 עַל ה' מְרֹב כָּל.

19 וְהַטָּעָם בְּכָל זֶה כְּבָר נִתְבָּאֵר בְּאַרְבֻּכָה בְּמָקוֹם אַחֵר עַל
20 פְּסוּק "צוֹ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל גו' אֶת קִרְבָּנִי לְחֵמִי לְאַשִׁי"⁸⁶
21 בְּתוֹרָה וְשְׁנֵי בִּיאורִים ה'תקס"ה⁸⁷ יַעֲזִיב שָׁם, אֶךְ קִיצוֹר
22 וְיִרְשׁ הָעֵינִן נִבְיָא כָּאֵן וְהוּא:

23 שֶׁהַעוֹלָם־הַזֶּה "חֲסִד יִבְנֶה"⁸⁸, אֲבָל הָעוֹלָם הָעֲלִיּוֹן
24 הוּא מִבְּחִינָה גְבוּרָה, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב "לְהוֹדִיעַ לְבִנֵּי הָאָדָם
25 גְבוּרֹתָיו וְכְבוֹד הַדָּר מְלֻכּוּתוֹ"⁸⁹, וְכִמּוֹ שֶׁכְּתוּב "מִה רַב
26 טוֹבָךְ אֲשֶׁר צִפְנָתָ כו"⁹⁰, וְכִנְרָמוֹ גַּם בֶּן בִּ"אגֶּרֶת
27 הַתְּשׁוּבָה" פֶּרֶק י"ב⁹¹.

82. עֲבוּדָה וְרָה יו, א.

83. שְׁכַת ל, א.

84. קַהֲלֵת ט, י.

85. תְּרַגּוּם: וְלֹא יֵאמָר אָדָם, בְּשַׁעֲתָא שְׂאֲבָא לְאוּתוֹ עוֹלָם, אִי אֲתַבַּע מִהַמְלָךְ
רַחֲמִים וְאִשׁוּב לְפָנֵי, אֲלֵא – כִּי אִין מַעֲשֵׂה וְחִשְׁבוֹן וְדַעַת וְחֻכְמָה, אַחֲרֵי
שִׁיסְתַּלַּק אָדָם מִהַעוֹלָם־הַזֶּה, אֲלֵא וְאִם רוּצָה אָדָם שֶׁהַמְלָךְ הַקָּדוֹשׁ יֵאִיר לוֹ
לְאוּתוֹ עוֹלָם, וְיִתֵּן לוֹ חֵלֶק בְּעוֹלָם־הַבָּא, יִשְׁתַּדֵּל בְּעוֹלָם־הַזֶּה וְלִהְיוֹת לְמַעֲשֵׂה
בִּימִין, וְכָל מַעֲשֵׂיו יִהְיוּ לְשֵׁם הַקָּדוֹשׁ בְּרִירֵי־הוּא. שְׁהִי לְאַחֲרֵי, כִּשְׁתַּכְנֵס
מִהַעוֹלָם הַזֶּה לְהִדּוֹן בְּדִין הַקָּשָׁה, בְּדִין הַגִּיחָנִם, אִין שֵׁם עֵצָה וְחֻכְמָה וְשִׁכְלָה
לְהַצֵּל מִן הַדִּין.

86. פִּנְחָס כח, ב.

87. בְּתוֹרָה וְשְׁנֵי בִּיאורִים ה'תקס"ה "הַתּוֹרָה" נִדְפְּסָה בְּלִקוּטֵי תוֹרָה פִּנְחָס עה, א
וְאֵילָךְ, וְהַבִּיאור הָרִאשׁוֹן – שֵׁם עו, ג. נִוּסַח אַחֲרֵי מִהַבִּיאור (הַנִּתְּחַבֵּר כְּבוֹד קְדוּשַׁת
אֲדֹמָרִי הָאֲמֻצָּעִי) נִדְפַס בְּסִידוֹר עִם דֹּא"ח לז, ב. הַבִּיאור הַשֵּׁנִי נִדְפַס בְּסִפֵּר
הַמֵּאמָרִים תַּקס"ה כִּרְך ב עמוד תשמו. חֵלֶק נִדְפַס בְּאוֹר הַתּוֹרָה פִּנְחָס עמוד
א'פח עִם קִיצוּרִים וְהַגְהוֹת. וְרֹאה בְּאַרְבִּיכוֹת בְּשֵׁרֶשׁ מִצּוֹת הַתְּפִלָּה פֶּרֶק מד
וְאֵילָךְ.

88. תְּהִלִּים פט, ג.

89. תְּהִלִּים קמה, יב.

90. תְּהִלִּים לא, ב.

91. וְכִנְרָמוֹ גַּם בֶּן בִּאגֶּרֶת הַתְּשׁוּבָה פֶּרֶק יב רֹאה גַּם לְקַמֵּן בְּשֵׁרֶשׁ מִצּוֹת הַתְּפִלָּה
פֶּרֶק מה.

92. בְּרִכּוֹת יז, א: "הָעוֹלָם הַבָּא .. צִדִּיקִים יוֹשְׁבִין וְעִטְרוֹתֵיהֶם בְּרֹאשֵׁיהֶם וְנִהְיִים
מִזִּיּוֹ הַשְּׂכִינָה".

93. תְּהִלִּים קמה, יב: "לְהוֹדִיעַ לְבִנֵּי הָאָדָם גְבוּרֹתָיו וְכְבוֹד הַדָּר מְלֻכּוּתוֹ".

94. מְקָטָא .. אִי אֶפְשָׁר .. סוֹבֵב .. אִי אֶפְשָׁר לְעֵלִי מִצּוֹת צִיצִית פֶּרֶק א.
לְהַלְזֵן מִצּוֹת אַחֲרוֹת ה' פֶּרֶקִים א"ב.

95. פִּסְחִים ג, א.

96. בְּשִׁשֶׁת אֲלֵפֵי הַשָּׁנִים שֶׁל הָעוֹלָם הַזֶּה. רֹאה רֹאשׁ הַשָּׁנָה לא, א:
"שִׁיתָא אֲלֵפֵי שְׁנֵי דְהוּי עֲלֵמָא".

97. רֹאה לְקוּטֵי תוֹרָה עה, ג. וְשֵׁם נִסְמָן.

98. רֹאה גַּם לְעֵלִי "אִיסוּר עֲבוּדָת כְּחוֹ בְּעַל מוֹם". לְהַלְזֵן מִצּוֹת מִחֲצִית הַשָּׁקֶל
פֶּרֶקִים א. ג.

29 הצירופים בחומץ שיִדְּלִיק.
30 וכל זה הוא לפי שעולם־הזה הוא קודם הברור,
31 ושורה בו המברר, הסובב כל עלמין, הכל יכול כנ"ל;
32 מה שאין בן בעולם־הבא, שכבר הוברר, הרי זה כמשל
33 התינוק לאחר שנגדל, וכן התפוח לאחר שנגדל, שלא
34 נשאר בו רק פח מצומצם להוותו, אבל אותו הפח
35 שחילקו לציור קומה כבר נסתלק, ואם כן, שוב אינו
36 יכול להיות מתהפך מרגל לראש בו.

37 וזהו שאמרנו שעולם־הבא הוא מבחינת ממלא כל
38 עלמין, שכבר נברר ונקרא "עולם ברור", כי הוא מה
39 שכבר נתקן על ידי שם מ"ה, ולהיותו כבר נתקן, לכן יש
40 בו גילוי אלקות; אבל הגלוי הוא רק בחינת זיו והארה
41 ומבחינת גבורות וצמצומים, ועצמיות שם מ"ה אינו
42 מאיר בו, ולכן אינו מועיל בו התשובה, כי אי אפשר
43 להתהפך מבחינה לבחינה;

44 וזהו סוד "לית תמן עיטא וסכלתנו" ¹⁰⁶ לאשתובא;
45 אלא אם יצא ב"לבושים צואים", שהם המחשבות
46 ודבורים בטילים המקיפים אותו מראשו ועד רגלו, הרי
47 אין לו תקנה על ידי תשובה אלא על ידי כף הקלע,
48 ואחר־כך יקבל גיהנם להוציא חולאת הנפש כפי הצורך,
49 ועל דרך זה בשאר כל העבירות.

50 אבל בעולם־הזה, שיש בו השראת הסובב לברר
51 הברורים כנ"ל, לפי שהוא קודם הברור, הנה על ידי
52 התשובה הוא מעורר אותו, והוא המתקן מפל וכל לפי
53 אופן תשובתו, וכמו שנתבאר לעיל פרק א' ופרק ב'.

54 וה' יחזירנו בתשובה שלימה לפניו כי הוא "רוצה
55 בתשובה" ¹⁰⁷ :

מצות ידידי ותשובה, פרשת נשא

1 ידי מברר, והמברר הוא שם מ"ה, שהוא מברר את שם
2 ב"ן. והיכולת הנה בשם מ"ה דוקא, לפי שבו הוא
3 השראת אין־סוף ברור־הוא, כמו שכתוב: "הוי'
4 בחכמה" ⁹⁹. וכמו שנתבאר לעיל פרק ב', שבחינת מ"ה
5 דעתיק יומין הוא בחינת המקיפים שבו, שנעתק ונבדל
6 מסדרי ההשתלשלות; מה שאין בן שם ב"ן שבו – שרש
7 ההשתלשלות כנ"ל. וכן בכל עולם עד רום המעלות –
8 שם מ"ה הוא בחינת המקיף בו.

9 ולהיותו בחינת מקיף, גדול אורו ורב מאד בבחינת
10 אין־סוף, והאין־סוף הוא ה"כל יכול", כי אין לבחו סוף
11 ותכלית לברר הברורים והטוב מן הרע, ואם בן יכול
12 לשנות גם בן מרגל – ראש וכיצא, כי קמיה "כחשיכה
13 באורה" ¹⁰⁰ וגם חשך לא יחשיך, כי יהפכו לאורה,
14 שהרע נעשה טוב.

15 וזהו סוד "מי שאמר לשמן וידליק יאמר לחומץ
16 וידליק" ¹⁰¹; וכן כתוב ¹⁰²: "ההפכי הצור אגם מים כו".

17 וכמשל התינוק הנ"ל בעודו טפה בבטן האם, שנתן
18 בה ה' פח שיחלק מן הטפה לרמ"ח איברים ושם"ה גידים
19 בציור קומה, ראש ורגל, הנה כמו שנתן בה פח מאתו
20 לחלק כנ"ל – כך יכול להתפך בכחו מרגל לראש;

21 וכן על דרך זה נתן פח הצומח בארץ, והם צירופי
22 אותיות ממאמר "תדשא הארץ כו" ¹⁰³, שהם נצבים
23 ועומדים בה תמיד (כמו שכתוב בלקוטי אמרים חלק ב' ¹⁰⁴
24 בשם הבעל שם טוב ז"ל) לחלק מן הגרעין שנוצר בה לפרי
25 יפה. וכמו שנתן פח לחלק – כך יכול להתפך, ושמגרעין
26 רע יצמחו פירות טובים ומעולים כידוע.

27 וזהו "מי שאמר" והמשיך הצירופים בשמן ¹⁰⁵ שיהיה
28 טבעו להדליק, הרי הוא "יכול לומר" בלומר להמשיך

99. משלי ג, יט.

100. תהלים קלט, יב: "גם חשך לא יחשיך ממך ולילה כיום יאיר כחשיכה באורה".

101. תענית כה, א.

102. וכן כתוב ההפכי הצור: תהלים קיד, ה. ראה בארובה באור התורה פנחס עמוד א'צג, ובספר המאמרים תקס"ה כרך ב עמוד תשנב.

103. בראשית א, יא.

104. תנאי, שער היחוד והאמונה פרק א.

105. מי שאמר והמשיך הצירופים בשמן: ראה שער היחוד לכבוד קדושת אדמו"ר האמצעי פרק ג וראה לעיל כ, ב.

106. בדפוס: וסוכלתנו.

107. נוסח ברכת "השיבנו" בתפלת שמונה עשרה.

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

4 סנהדרין דצ"ט ב' אר"א כל אדם לעמל נברא שנא'
5 אדם לעמל יולד, אינו יודע אם לעמל פה נברא או
6 לעמל מלאכה נברא, כשהוא אומר (משלי ט"ז) נפש

1 לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל וגו',
2 ולכאו' צ"ל מהו המעלה שלא ראה עמל בישראל
3 הלא כתי' (איוב ה') כי אדם לעמל יולד, וארו"ל

שיעמול תחת השמש, שאני עמלא דאורייתא דלעילא
 מן שמשא הוא. וכ"ה בגמ' שבת פרק במה מדליקין
 ד"ל ע"ב וא"ל דבי ר' ינאי תחת השמש הוא דאין לו,
 קודם שמש יש לו, ופי' רש"י קודם השמש, אם יעמול
 בדברי תורה שקדמה לשמש יש יתרון עכ"ל, ועל עמל
 זה נא' כי אדם לעמל יולד שהוא בחי' עמל תורה. אך
 הנה צ"ל האיך אומרי' בק"ש בפ' שני' שהיא והיה אם
 שמוע תשמעו אל מצותי, ואספת דגנך שהוא בחי' עמל
 מלאכה, ובגמ' דסנהדרין הנ"ל מבואר שבריאת האדם
 הוא לעמל תורה דוקא, והאיך נעשה עמל מלאכה
 קבלת פרס בעוה"ז על קיום המצות.

לא הביט און ביעקב

בס"ד. (ש"פ בלק, ל"ב).

עמל עמילה לו כי אכף עליו פיהו הוי אומר לעמל פה,
 ועדיין איני יודע אם לעמל תורה אם לעמל שיחה,
 כשהוא אומר (יהושע א') לא ימוש ספר התורה הזה
 מפ"ך הוי לעמל תורה. וע"כ צ"ל שם"ש ולא ראה עמל
 בישראל אינו קאי על עמל תורה שהרי האדם לעמל
 תורה נברא, אלא שקאי על עמל מלאכה, וצ"ל ענינה,
 דבד"כ יש כאן ג' בחי' בעמל, הא' עמל מלאכה, הב'
 עמל שיחה, הג' עמל תורה.
 והענין הוא דהנה כתי' (קהלת א' ג') מה יתרון לאדם
 בכל עמלו שיעמול תחת השמש, ופי' בזה"א
 ויחי דרכ"ג סע"ב יכול אף עמלא דאורייתא ת"ל

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס עץ החיים - [הקדמת הרח"ו]

הוספה ב

בנפשם רחמנא-ליצלן.
 ומקום קיבוץ נערים רבים נעשה על ידי זה לקיבוץ
 אשר הפיזור היה הנאה להם והנאה לעולם²⁸⁷, כי
 בקיבוץ ואסיפתם יחד איש את רעהו יעזרו, ונעשים
 מקולקלים ונשחתים כל כך עד אשר גם תורתם נהפך
 רחמנא-ליצלן לארס בקרבם, ולא לסם חיים, כאשר עינינו
 רואות אשר רבתה המכשלה הזאת בזמן הזה ה' ירחם.
 וגם מהם תצא הוראה לרבים, שמהם נעשו מורי
 הוראה אשר רבים חללים הפילו רחמנא-ליצלן, כאשר
 עינינו רואות רבים מהרבנים החזשים שמקורב באו
 אשר משחתם בהם²⁸⁸, ומחבלים ומשחיתים כרם ישראל,
 ה' ירחם.
 וכל אשר יראת ה' נגע בלבו, ונותן עין לראות את
 כל הנעשה עתה בעולם הרבנים, ידאב ויכאב לבו
 מאוד, וטועם טעם מירות אמתית בנפשו, ובאנחה
 היוצאת ממעמקי לבבו ושוברת כל גופו ונפשו יאמר:
 אוי מה היה לנו, אלה הם הרבנים רועי ישראל עם ה',
 המולכים ומביאים את צאן עדתם למקום מרעה רע,
 ולהנהיג וליסד בהם דברים רעים, וביחוד בהנוגע
 לחינוך הילדים, להשחית נפשם רחמנא-ליצלן
 מנעוריהם וילדותם. ומהם רבנים אשר לגדולים ייחשבו
 ושרביטם מגיע בעוד כמה וכמה עיירות.
 ואוי לעיניים הראות אלו המכנינים עצמם להיות

(מכתב בבוד קדושת אדמו"ר מורנו הרב רבי שלום
 דובער נשמתו ע"ד) נודה לה' על כל הטוב אשר גמלנו,
 ובחסדו חסד עליון נתן לנו לב לדעת ועיניים לראות²⁸⁵
 ולהסתכל את כל הנעשה עם צעירי אחינו החפצים
 והעוסקים בלימוד התורה.
 והנה ראה ראינו שיש כמה בחורי חמד אשר חננם
 אלקים בדעה והשכל, ועוסקים בתורה במקומם או
 גולים למקום קיבוץ נערים רבים הלומדים, אך עם כל
 זה, הרבה מהם, ואפשר רובם, אין לימודם נעשה על
 טהרת הקודש, אדרבה, מהול ומעורב במעט או בהרבה
 תערובות רע רחמנא-ליצלן, עד אשר נראה וניכר היטב
 העפירות והעכרורית גם בתורתם, וכל שכן בתפילתם,
 וממילא מעשיהם והנהגותיהם ניכרים ונגלים מתוך
 מחשבתם ודעותיהם הפנימית כו'.
 והוא מעת אשר פשטה הנגע המהלכת בלימודיות
 וקריאת ספרי החיצונים, אשר מצאו קן להם בכל מקום
 ומקום, וגם במקום אכסניא של תורה מכניסים צרתה
 בביתה²⁸⁶ (אם על ידי הלומדים בעצמם או על ידי
 מסיתים מחוצה להם).
 ולדאבון לבנו, הנה הרבה בחורים העוסקים בתורה
 אשר הביטו אל היכלות הטהומא, ועיניהם ראו כל דבר
 ור ומוזר המושכים את הלב טפש, ונכנס הארס והרעל

287. נפשיותם בן: על פי אמור כב, כה, וברשי' (מהתרגום) חבלהון - חבלתם.

288. שמים לא: על פי איוב כד, כה, "לא - ללא ואין". מצות ציון.

285. מניסים צרתה בביתה: ראה תנא אגרת הקדש סימן יח קבו, א.

286. תנא להם והנאה לעולם: ראה סנהדרין ח, ה.

מקום המוכשר לזה, והעמדנו עליהם מורה ומשגיח
להדריכם בדרך הטוב והישר על פי האמור לעיל.
ומעמקי לבבנו נודה לה' אשר היה בעזרנו, ופועל
ידנו ירצה ה' ²⁹⁶, וראינו ברכה – תודה לאל – במעשה
ידינו, והבחורים הנאספים עוסקים בתורה ועבודת ה'
בלב זו תפילה ²⁹⁷, באהבה וביראה, ומיום ליום מתחזקים
בעבודת מלאכתם מלאכת שמים בתורה ועבודה, וכל
רואיהם יכירום אשר המה זרע ברך ה' ²⁹⁸.
כל לב ונפש ישמח ויתענג לראות בחורי חמד אלה
עוסקים בשקידה עצומה בגפ"ת, ויראת ה' על פניהם.
וה' יתברך יחזק לבבם שילכו הלוח וגדול מעלה מעלה
בתורה ועבודה, ויזכו את הרבים.
אחרי אשר יסדנו את המפעל הזה, ונשמע הדבר בין
החיים, ראינו כי לא אלמן ישראל ²⁹⁹ מבחורים הלומדים
וחפצים לעסוק בתורה ולחסות בצל מקום משומר,
ונאספו אלינו הרבה בבקשתם לקבלם בשיבתנו, וחסנו
על נפשם לבלי לדחותם חס' ושלום, וקיבלנו אותם אשר
מצאנו שהשגחה וההתעסקות עמהם תפעול עליהם
לטוב, וראויים המה לקבל ציור טוב בנפשם, ובין זה
נאספו הרבה בחורים, תודה לאל, מיום ליום, ויתאספו
עוד, וממילא לא יספיק עתה נדבת המיסדים לכלכל את
ההוצאה הגדולה הדרוש עתה, ומה גם אשר נתקבלו
גם איזה אברכים מופלגים ויקרי ערך (הראויים בקרוב
אם ירצה השם להיות מורי הוראה), אשר נותנים להם
גם על הוצאת ביתם, לבד פרנסת עצמם.
ולזאת באנו עם הספר ³⁰⁰ לעורר את נדיבי אחינו
אשר רוח ה' נוססה בקרבם ³⁰¹, ויקרה בעיניהם עסק
התורה והעבודה, להיות עושים ומעשים במצווה רבה
ורמה כזו, ויהיו מ"תמכין דאורייתא" ³⁰² ברוח נדיבה,
איש איש בברכתו אשר ברכו ה' ³⁰³, למען נוכל לנהל
את העסק הזה הנוגע לאחינו בני ישראל בחיי נפשם
ממש, כמבואר הפול באר היטב.
ובגלל הדבר הזה יתברכו מה' יתברך החפץ בעסק
התורה ועבודה – בכל טוב סלה, בגשמיית וברוחניות,
בבני חיי ומזונא רווייתא.

מורי הוראה – והמה משחיתי זקן, ולועגים על דברי
חז"ל, וכל שבן דברי הזוהר וספרי הקבלה שמים לאל ²⁸⁹,
ובדברי הפוסקים הראשונים והאחרונים ישימו תהלה ²⁹⁰,
ובחזק דהתיירא עדיף להם, והם המה מתעתדים להיות
רבנים ומורי הוראה בישראל, אשר בגללם הדורות
הולכים הלוח וחסור, ה' יודע מה יהיה אחריתם.
כלל דמילתא: הפול הולך אחר המעמיד ²⁹¹, והוא
יסוד החינוך, בהשרשה טובה בתחילת לימודם בעודם
באינם, להשגיח בעינא פקיתא על כל פרטי מעשיהם
של התלמידים, מה הם עושים ובמה עוסקים, אם אינם
שמים עיונם בדברים הזרים כו', ולהשריש בלבם שרשי
האמונה והיראה, ולהראותם לדעת חכמת התורה
שהיא חכמתו ורצונו יתברך, וייקבע כל זה בלבם כיתד
חזק בל תימוט, ועל יסוד הזה יהיה הבניין, בניינו של
עולם – בניין עדי עד בעזרת ה' יתברך.
ואף גם אלה אשר טעמו במקצת מהסם המוות
רחמנא ליצלן בראשיתם; עד שלא נכנס הארס בעומק
נפשם – בנקל בעזרת ה' יתברך לפעול עליהם להקיא
את הסם המוות רחמנא ליצלן על ידי השגחה טובה
עליהם כנ"ל, לא כן מהעדר השגחה – יוצא רחמנא
ליצלן העגל הנ"ל, אשר נעשה אחר כך לשור נגה,
ומנגח ימה וצפונה ²⁹² כל הקרוב אל משכן ה' ²⁹³ להדיחו
חס' ושלום מכרם אלקי ישראל ²⁹⁴.
ובהשימנו אל לבנו את כל הדברים האלה, אמרנו
להציע אל החרדים בעם אשר הענין נוגע אל לבם,
ליסד מקום אשר ילמדו שם הבחורים החפצים ללמוד,
ויתעסקו בגפ"ת ²⁹⁵ בשקידה.
אמנם עם זה תדיה עליהם השגחה טובה, להשריש
בלבם שרשי האמונה והיראה, ולהאיר עיניהם באור
הדעת, לדעת את ה' ומה ה' דורש מאתם, לעבוד את
ה' וללכת בדרךיו, ואור התורה והמצווה והעבודה יאיר
בקרבם להיות זוכים ומזכים את הרבים.
וזה בשלושה שנים אשר הצענו הדבר לפני נדיבי
אנ"ש היראים והחרדים, וקיבלו את המפעל הגדול הזה
באהבה וחיבה יתרה, והזילו מפספסם איש כפי נדבת לבו
הטוב, ונאספו כמה בחורים מופלגי תורה, וקבענו להם

297. וכל רואיהם יכירום אשר המה זרע ברך ה' על פי ישעיה סא, ט.

298. כי לא אלמן וישראל: ירמיה נא, ה.

299. באנו עם הספר: על פי אסתר ט, כה.

300. רוח ה' נוססה בקרבם: על פי ישעיה נט, יט.

301. תומכי התורה. ראה זהר חלק א, א בהקדמה. חלק ג מצורע נג, ב.

302. איש בברכתו אשר ברכו ה': על פי ויקי מט, כח.

303. שמענו אזלי ושמענו אצלכם ה': על פי שופטים ט, ז.

289. ישימו תהלה על פי איוב ד, יח.

290. לשון הקמרא שבת טו, ב.

291. ומנגח ימה וצפונה על פי דניאל ח, ד.

292. כל הקרוב אל משכן ה': על פי קרח יז, כח.

293. כרם אלזי וישראל: על פי ישעיה ה, ז.

294. בגפ"ת: בגמרא, פירוש רש"י, תוספות.

295. ופועל ידנו ירצה ה': על פי ברכה לג, יא.

296. ועבודת ה' בלב זו תפילה ראה תענית ב, א.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – ה'תש"י

אור א"ס למעלה עד אין קץ – אור נעלם ואינו בגדר גילוי למטה, מקיף הרחוק. עד אין תכלית – מקיף הקרוב, בגדר גילוי ושייך לעולמות. משל לזה מהשפעת שכל מרב לתלמידו, שבאה בב' אופנים

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31

טז) והנה שני ענינים אלו דאור אין סוף למעלה
מעלה עד אין קץ ולמטה מטה עד אין
תכלית, הן שתי מדרגות באור אין סוף ברוך הוא, ויש
הפרש גדול ביניהם, דמה שאור אין סוף למעלה מעלה
עד אין קץ הוא אור הנעלם והסתום שאינו בגדר גילוי
והמשכה, ולעולם לא יבוא בגדר גילוי לעולמות,
ויכאמר¹ "אנת הוא עלאה על כל עלאין סתימא על כל
סתימין"², שהוא סתום בעצם. ומה שאור אין סוף
למטה מטה עד אין תכלית הוא בגדר גילוי על כל פנים,
והוא השיך אל העולמות, ובכללותו הוא בחינת גילוי
בעצמותו, פרוש דבעצמותו גופא הוא בבחינת גילוי
בעצמו בכחול, מה שאין בן מה שלמעלה מעלה עד
אין קץ הוא שגם בעצמותו אינו בבחינת גילוי אלא
שהוא סתום ונעלם. דשני ענינים אלו, מה שאור אין
סוף למעלה מעלה עד אין קץ ולמטה מטה עד אין
תכלית הם שתי בחינות מקיף, מקיף דאור ישר ומקיף
דאור חוזר, דמקיף דאור ישר הוא מקיף הקרוב והוא
בגדר גילוי על כל פנים, ומקיף דאור חוזר הוא מקיף
הרחוק ואינו בגדר גילוי כלל. ויובן³ ענין זה בהשגה,
וכמו על דרך משל הרב שהוא משפיע שכל לתלמידו,
הנה מה שמתקבל אצל המקבל, הינו חלק השכל
והסבא שהתלמיד מקבל הוא בחינת אור פנימי, והוא
מה שיתישב בכלי המקבל בכי טוב ובחינת התישבות
ממש. אמנם עמק השכל מה שאין ביכלת התלמיד
לקבלו הרי נשאר בבחינת מקיף על שכלו בלבד ומקיפו
בהעלם, ומפל מקום הרי זה בבחינת קרוב אל המקבל,
דהגם דזהו מה שנשאר בבחינת מקיף על שכלו וגם
בהעלם בלבד ומפל מקום הרי הוא בבחינת קרוב, לפי

שבמשך הזמן יבוא על זה, וכאמר⁴ "עד ארבעין שנים
לא קאים אינש אדעתיה דרביה"⁵, אם בן הרי במשך
הזמן דארבעים שנה הרי יבוא על עמק החכמה, ולזאת
הרי הוא בבחינת קרוב אליו, וכן מי שהוא לומד איזה
ענין ורואה או מרגיש שיש בו עמק גדול ואינו יודע
מהו העמק אבל מרגיש הוא שיש בזה עמק ענין, הנה
הענין העמק ההוא, אף שאינו יודע אותו כלל, מפל
מקום מאחר דרואה שיש בזה עמק או גם רק מרגיש
דיש בזה עמק דבר הרי הוא בבחינת קרוב, דבמשך
הזמן, דכאשר יתחכם יעמד גם על העמק ההוא, וזהו
המקיף דאור ישר, דהגם שהוא בבחינת מקיף, ומפל
מקום הרי הוא בבחינת מקיף הקרוב שהוא בקרוב אל
הפנימיות, דאפס קצוהו הרי מתגלה וגם ההעלם יבוא
לידי גילוי כו', אבל שכל שהוא עמק ביותר, והינו
שהוא נעלם בעצם דגם אפס קצוהו אינו מתגלה, וכמו
חכמת שלמה דכתיב "ויהיו נתן חכמה לשלמה כאשר
דבר לו", והינו שנתן לו הדעה העליונה ממש מה
שהוא למעלה מגדר השגת הנבונים, דגם אפס קצוהו
אינו מתגלה, ולעולם לא יבוא לידי גילוי ממש, הנה
השפלות אלו באים על ידי לבושים המעלימים
ומסתירים, כמו המשלים והחידות, שבהם הרי אינו
נראה ונפר שיש בהם חכמה ושכל, וכמו משלי שלמה
שאנו נפר ונרגש גדל החכמה דחכמת שלמה, ורק
שיודעים אותם ממדרשי חכמינו ז"ל מה שגלו להם
ברוח הקדש מעט מהחכמה שבמשלים, אבל בהמשלים
עצמן הרי אינו נראה האור-שכל והחכמה, לכן בספורי⁶
מעשיות שבתורה יש בהן סודות ורזין עלאין הרבה
יותר מקמו בדני התורה, אבל אינו נפר כלל, והוא לפי

(2) ראה לקוטי תורה פרשת ראה ביאור על פסוק אני לדודי.
[מאמר] דיבור המתחיל השמים מספרים תרס"ז ואילך.
(3) ראה עבודה זרה ה, ב. לקוטי תורה סוף פרשת אחרי.
(4) להעיר מזהו חלק ג קמט, ב. קנב, א. הקדמת הרב רבינו
חיים וויטל לשער ההקדמות (נדפסה בסוף קונטרס עץ החיים).

(* נדפס בספר המאמרים - תש"י עמ' 151 ואילך, והוא המשך
לג' מאמרים שלפני זה - דיבור המתחיל "באתי לגני" ההערות
ומראי מקומות הם מכ"ק אדמו"ר.
(1) אליהו. בהקדמת תיקוני זוהר. וראה תורת חיים פרשת נח
[מאמר] דיבור המתחיל ויהי כל הארץ פרק יא.

17 מהשפלה והתחכמות החדשה (שהשפיל והתחכם המשפיע
18 עצמו) בא מזה אפס קצוהו לידי גלוי בהמקבל (פמיון לפי
19 ערך כו'), וכללות מהות האור הוא בבחינת קרוב, לפי
20 שהוא בבחינת המשכה, פרוש דכללות מהות אור כזה
21 הוא בתנועה דהמשכה והתגלות, לכן כל מה שמתגלה
22 בזה אצל המשפיע, הגם שזהו מה שהמשפיע משפיל
23 ומתחכם לעצמו, וגם כמו שהוא לעצמו הוא בתכלית
24 העמק, מפל מקום להיות דכללות מהות האור הוא
25 בתנועה דהמשכה והתגלות, הרי הוא בבחינת המשכה
26 וגלוי, אבל בשכלים עמקים יותר שאינם שכינים אל
27 המקבל כלל שהוא סתום בעצם, אם פן הרי כללות
28 מהות האור הוא בתנועה דהתעלמות, הנה כל מה
29 שמשפיל ומתחכם המשפיע בזה, אף שהוא משיגו
30 ומשפיל בו, הנה להיות דכללות המהות דאור זה הוא
31 בתנועה דהתעלמות, הנה גם מה שהוא מתגלה אליו
32 הוא האור נבדל ומתעלם בעצמותו.

1 שפיע האור הוא סוד סתום ואינו בא לידי גלוי רק על
2 ידי הסתר והעלם, והינו דעצם האור הוא אור נבדל,
3 ולזאת גם ההתגלות שלו הוא בבחינת הבדלה
4 והתעלמות בעצם, א פארמאקטער ענין, דכל ענינו הוא
5 בהבדלה והתעלמות, והינו דאצל המשפיע עצמו הוא
6 בבחינת התעלמות והבדלה. והנה נכר זה יותר דכאשר
7 המשפיע משפיל ומתחכם בהשפלה זו (הינו באור
8 הנבדל), וזהו כלל ידוע דכל השפלה והתחכמות גורם
9 תוספת אור וגלוי, דכאשר המשפיע משפיל ומתחכם
10 הרי נתוסף לו אור וגלוי, אמנם האור והגלוי שנתוסף לו
11 הוא גם כן מתעלם בעצמותו, ואינו דומה כלל לכו
12 שהוא בהגלוי אור-שכל השיף אל המקבל, דהנה בגלוי
13 אור-שכל השיף אל המקבל דכאשר המשפיע עצמו
14 משפיל ומתחכם בזה לעצמו בעמק הענין יותר הרי זה
15 בבחינת קרוב אל המקבל, דהגם שזהו מה שהמשפיע
16 משפיל ומתחכם בו לעצמו, מפל מקום הנה גם

עד שלא נברא העולם היה הוא – עצם האור, ושמו – גילוי והתפשטות האור, וזהו שרש
ממלא-כל-עלמין וסובב-כל-עלמין. עצם האור הוא אוצר העליון שפותחים כדי לנצח את
המלחמה

54 עלמין, אבל "הוא" קאי על עצם האור שאינו בגדר
55 גלוי והמשכה כלל בעולמות, אדרבא שהוא מתעלם
56 ומתפלל בעצמותו, ובחינה ומדרגה זו היא הנקראת
57 בשם אוצר, דכשם שהאוצר הרי הוא סתום ונעלם
58 מעין כל רואה, כן בחינת העצמות הרי סתום ונעלם
59 ולית מחשבה תפיסא ביהי כלל, והוא בחינת העצמות
60 והבדל דעין לא ראתה, והנה המשכת והתגלות אוצר
61 העליון הוא רק בשביל נצוח המלחמה לנצח את
62 המנגד, וכנ"ל בהמשל דבשביל נצוח המלחמה
63 פותחים את האוצרות התומים והכמוסים מדור דור,
64 אשר הדגמא מזה יוכן למעלה דכתיב "מוצא רוח
65 מאוצרותיו, שהפה בכורי מצרים", דבשביל להכות
66 בכורי מצרים, דמצרים הם המצרים וגבולים, ובכורי
67 מצרים הם תוף ועצם הקלפה, ובשביל זה מוצא רוח
68 מאוצרותיו, ואיתא בתקוני זהר תקון סט' "רוח ה' דא
69 אור קדמא"י⁷, דהנה פתיב "כי גאה גאה", ותרגם
70 "אתגאי על גותניא"⁸, וידוע⁸ ד"גאה גאה" הוא
71 פנימיות הפתר, דשרשו בחינת פנימיות ועצמות אין

36 יז) והדגמא מזה יוכן למעלה בהשני ענינים מה
37 שאור אין סוף הוא למעלה מעלה עד
38 אין קץ ולמטה מטה עד אין תכלית, דמה שלמטה
39 מטה עד אין תכלית הוא האור שבבחינת שיכות אל
40 העולמות, ובכללותו הוא בחינת גלוי בעצמותו. והנה
41 איתא בפרקי דרבי אליעזר⁵, "עד שלא נברא העולם
42 היה הוא ושמו בלבד", ד"הוא" קאי על עצם האור,
43 ואומר על זה "הוא" בחינת נסתר והעלם, דעצם האור
44 הוא נעלם ונסתר, והינו שאינו בגדר גלוי גם בעצמותו,
45 ו"שמו" קאי על הגלוי והתפשטות האור. וידוע
46 דבשמו הרי יש שתי מדרגות, שמות ושם, דשמות
47 לשון רבים ושם לשון יחיד, דשמות לשון רבים הם
48 העשר ספירות הגנוזות במאצילן, והוא מה דשער
49 בעצמו בכח כל מה שעתיד להיות בפעל, ושם הוא
50 לשון יחיד הוא מה דאין מספר לספירות. ושתי בחינות
51 אלו הם גלוי בעצמותו והבדל, ובא לידי גלוי גם
52 בעולמות בבחינת אור פנימי ובחינת אור מקיף, שזהו
53 השרש דשתי מדרגות ממלא כל עלמין וסובב כל

7) ראה פרדס שער א פרק ז ובערכי הכינויים בערכו. מאורי
אור מערכת א אות קנ.
8) ראה בכל זה תורה אור פרשת בשלח [מאמר] דיבור
המתחיל אז ישיר פרק ג. שם סוף [מאמר] דיבור המתחיל אשירה

5) פרק ג. - יש שם גירסאות אחרות אבל דיוק גירסא זו דוקא
מבואר בהקדמת של"ה בתחילתה. וראה גם כן תיקוני זוהר תיקון
יט (מ, ב).
6) דף קז, א.

ד. ענין סגור - סתום. ה. ממלא כל העולמות וסובב (מקיף) כל העולמות. ו. ואין מחשבה תופסת (משגת) בו. ז. רוח ה'
זהו אויר ראשון. ח. מתגאה על גאים.

1 סוף וגאונא דיליהט, "סוס ורכבו רמה בים"⁹, דשרש
2 הנצח הוא בפנימיות הכתר, וכנ"ל בהמשל דמדת

5 ניוחמין ושינויים ייתכנו רק במדות, בשכל וברצון, שזהו ציור אדם. אבל בפנימיות הכתר,
6 שלמעלה מציור אדם – אין שייך ניוחמין ושינויים

7 (יח) וְהַעֲנִין הוא¹⁰, דהנה כתיב "וגם נצח ישראל לא
8 ישקר ולא ינחם כי לא אדם הוא להנחם",
9 נחומין שני רק בציור אדם, דהאדם הוא מחין ומדות,
10 והינו מדות שעל פי שכל, ושכל השני אל המדות,
11 וכנה שני נחומין, וכמו במדות הרי יכול להיות שני
12 מחסד לדין ומדין לחסד, כמו על דרך משל באשר
13 תחלה מחיב שכלו שיאהב אותו הרי הוא אוהב אותו,
14 ואחר כך מחיב שכלו שינאהו הרי נתהפך מאהבה
15 לקרוב לרחוק, וכן להפך, דשני המדות הוא בא על פי
16 השכל שמחיב השני הבא, וכמו כן יובן במדות
17 למעלה דכתיב "ויתעצב אל לבו ויאמר הוי אמהה"
18 כו', והוא מדת הדין, ואחר כך נשתנה לרחמים, וכמו
19 שכתוב "לא אסף לקלל עוד כו' ולא אסף עוד להכות"
20 כו', ואם כן היה שני מדין לחסד ובא על ידי השטעם,
21 שתחלה היה טעם המחיב ואחר כך טעם המזכה. וכן
22 בשכל שני בו נחומין, דכתיב "וכל יצר מחשבת לבו

39 כדי לנצח במלחמה, מוסרים האוצרות לאנשי חיל המנצחים בפועל. וזהו נצח ישראל,
40 שנקראו צבאות הוי'. וכשהלוב בימינו, נראה דאנן ניצוחיאי. ע"י נצחון נפש האלקית על
41 נפש הבהמית גורם דאתכפיא סט"א

42 (ט) וְזֶהוּ עֲנִין הנצח שמשרש בעצם הנפש, מה
43 שלמעלה מנחות הגלויים דרצון הגלוי
44 ומחין, ולכן במדת הנצח יכולים להגיע לאוצר העליון,
45 פרוש דהתגלות והמשכת אוצר העליון הוא במדת
46 הנצח, וזהו פתיחת האוצרות בעת המלחמה, דעקר ענין
47 המלחמה הוא הנצח, ובשכל לנצח את המנגד אז
48 פותחים גם האוצרות הכמוסים, וכל הון יקר
49 שבהאוצרות נתן לאנשי החיל שהם הם המנצחים, הגם
50 שמסירת האוצר הוא על ידי שרים ופקידים דוקא, אבל
51 הפנה פנימית הם האנשי חיל אשר בהם ועל ידם בא
52 הנצח בפעל. וזהו "וגם נצח ישראל", שהנצח הוא

53 בשביל ישראל, וגם גוף הנצחון הוא נצחון של ישראל,
54 דלהיות שהם נקראים צבאות הוי', לכן הנה לפניהם
55 פותחים אוצרות שלמעלה בכדי לנצח את המנגד,
56 ולהיות דנצח ישראל, דבישראל יש בחינת הנצח, לכן
57 הם נקראים צבאות הוי', וכדאיאתא במדרש שוחר טוב
58 על פסוק "תודיעני ארץ חיים": "אמר דוד לפני הקדוש
59 ברוך הוא: רבונו של עולם, תודיעני ארץ חיים כו',
60 אמר הקדוש ברוך הוא לדוד: חיים אתה בעיני, צפה
61 לתורה, שנאמר עץ חיים היא למחזיקים בה" כו'.
62 (ובמדרש רבה ויקרא פרשה ל), "שבע שמחות את פניך
63 (ומפרש שבע לשון שבע, דשבע שמחות בהרואים את פניך,

(11) ראה בכל זה תורת חיים פרשת וירא [מאמר] דיבור המתחיל ארדה נא פרק ו ואילך. [מאמר] דיבור המתחיל מים רבים תרל"ו פרק ו ואילך.

(12) ראה זוהר חלק ב, רלט, א. זוהר חלק ג כו, ב - נתבאר לעיל פרק ב (קונטרס עד [מאמר] דיבור המתחיל באתי לגני).

להוי'. תורת חיים [מאמר] דיבור המתחיל אשירה להוי' (רלו, א. רג, א. ואילך). ועוד.

(9) השייכות מבוארת במקומות המסומנים בהערה הקודמת.
(10) ראה גם כן תורה אור פרשת יתרו [מאמר] דיבור המתחיל זכור (השני) פרק ה וביאורו.

ט. והגאות שלו היא. י. שסוד הקרבן עולה (מגיע) עד סוד. יא. עליו נאמר אין שמאל בעתיק זה (זוהי הדרגה הגבוהה ביותר, ושם לא שייך דין). יב. אתה רוצה.

הלולב בימינו אז הוא הנראה הנצח, וכמשל דאיתא
במדרש רבה לשנים שנכנסו אצל הדין ולית אגן ידעין
מאן נצח, אלא מאן דנסב באיין בידו (מי שהוא נושא
לולב ויודע בידו) אגן ידעין דהוא נצחטי, כף ישראל כו'
אנו יודעין דישאל אינון נצחטיא, ובכללות בעבודה
הוא נצחון הנפש האלקית על הנפש הבהמית, ועל ידי
זה שהאדם בעבודתו בתורה מצוות ותפלה מנצח את
הנפש הבהמית, על ידי זה גורם הנצחון למעלה להיות
אתפסא סטרא אתראי, ובשכיל זה הוא התגלות אוצר
העליון.

וכאמרם) אלו שבע כתות צדיקים שעתידין להקביל פני
שכינה וכו'. נעמות בימינך נצח, וכי מי מודיענו איזו
כת התביכה והנעימה שבקן, חדי אמר זו שבאה מכחה
של תורה ומכתן של מצוות, ואחרנא אמר אלו סופרין
ומשנין שמלמדין תינוקות באמתתן, שהן עתידין לעמוד
בימינו של הקדוש ברוך הוא, הדא הוא דכתיבטי נעמות
בימינך נצח, דכל זה הוא לפי שעצם הנצחון שיש
לנשמות ישראל דוקא, וכדאיתא במדרש רבה על פסוק
"ולקחתם לכם ביום הראשון", דענין הלולב הוא "וגם
נצח ישראל", וזהו "נעימות בימינך נצח", דכאשר

הנשמה עצמה אינה צריכה תיקון, וירידתה למטה – לברר ולזכך הגוף ונפשו הטבעית,
ע"י מדת הנצחון במלחמה – לעמוד בתוקף גדול ולהתחזק בתורה ותפלה ולהתגבר על
נפש הבהמית

על האדם להחטיאו ולכלכלו חס ושלום במחשבות
זרות וענינים שונים או להטרידו בשעבוד הפרנסה
ובכלול עסק משא ומתן או שאר הענינים המכלכלים
אותו עד שלבו כל עמו, וכמו שנראה במוחש דיצרו
של אדם מתגבר עליו להטרידו ולכלכלו בעת העבודה
דוקא, דכאשר הנפש האלקית מתעורר באהבה ויראה
אז דוקא מתעורר הנפש הבהמית לכלכלו ולהטרידו
בכמה ענינים, ולפעמים שמטיל עליו חרדה ואימה
בדבר שאין בו ממש כלל, והוא דוקא בעת העבודה
דתורה ותפלה או בקיום איזה מצוה, אז מוצא הנפש
הבהמית בלבולים על זה, והינו שדוקא בעת שקבוע
לתורה או בשיש לו איזה הרגש לתפלה או התעסקות
באיזה מצוה וגמילות חסדים, הנה אז מתעורר הנפש
הבהמית לכלכלו בכמה מיני בלבולים וטרדות שונות,
ונדמה לו אשר דוקא בשעה זו היא הנחיצות לילף או
למהר התפלה, אשר באמת הוא רק לכלכל הנפש
האלקית, והראיה דבעת שהולך בשוקים וברחובות
והדומה בזמן הפטלה אינו בא לו מחשבות כאלו,
ולזאת צריך לעמוד בתקף גדול להתחזק לשמר זמני
התורה והתפלה, ולהתגבר על הנפש הבהמית ולא
לשמע לו, וכלל מדת הנצחון להתגבר בזה על הנפש
הבהמית, דלהיות שמדת הנצחון הוא נטוע בעצם
הנפש שלמעלה מכחות הגלויים, ולזאת הנה בזה ועל

כ) והענין הוא, דהנה ירידת הנשמה בגוף אינה
בשכיל עצמה, דהנשמה עצמה אינה
צריכה תקון¹⁴, וכל ענין ירידתה הוא בשכיל לתקן
ולזכך ולברר את הגוף ונפש הטבעית, אכל הנשמה
עצמה אינה צריכה תקון, וכמאמר¹⁵ "כל נשמתא
ונשמתא הוי קימא בדיוקנאה עלאה קמיה מלפא
קדישא"^י, דהנשמה קדם שירדה להתלבש בגוף ונפש
הטבעית הרי היתה בתכלית הדבקות במקור חצבה
באלקים חיים, והיתה בדבקות אמתי ודבקות תמידי
כלי שום פרוד כלל, והינו שהיתה ברצון אחד להרי'
לבדו ואין זר אתו, וירדה להתלבש בגוף ונפש הטבעית
בכדי לברר ולזכך ולהאיר חלקו בעולם, זהו כל ענין
ירידת הנשמה למטה, וכתיב "מים יצרו ולוא כו",
דכל אחד ואחד נקצב לו המים אשר בהם יעבד
עבודתו בברור ותקון הגוף ונפש הטבעית ולהאיר
חלקו בעולם על ידי אור התורה והתפלה, דעקר
העבודה הוא למטה דוקא, דבהיות הנשמה למעלה הרי
הוא בתכלית הדבקות פנ"ל, אכל בירידתה לגוף מלא
רצונות זרות ותאוות גשמיים וחקריים שמונעים את
הנשמה מעבודה האלקית עד אשר צריך עבודה וגייעה
עצומה במלחמה כבדה ביותר, דזהו על ידי מדת
הנצחון דוקא, והוא לעמוד בתקף גדול ולהתחזק בעסק
התורה והעבודה, והינו דכאשר הנפש הבהמית מתגבר

15) ראה [מאמר] דיבור המתחיל אני לדודי תש"ח (קונטרס
נז) סוף פרק א ובהערה שם.

ב[מאמר] דיבור המתחיל טעמה תש"ט (קונטרס סב), ועוד.
13) זוהר חלק ג קכט, א. ועל דרך זה שם רפט, א.
14) עץ חיים שער הצלם פרק א הובא בתניא פרק לו.

יג. אחד. יד. ואחר. טו. זהו מה שכתוב. טז. ואין אנו יודעים מי מנצח, אלא מי שלוקח חנית אנו יודעים שהוא מנצח.
יז. שישאל הם מנצחים. יח. התכופות הצד האחר (המנגד לקדושה). יט. כל נשמה ונשמה היתה קיימת בדיוקן העליון
בפני המלך הקדוש.

4 הַהִקְדָּמִית שֶׁלּוֹ הִנֵּה עַל יְדֵי זֶה גִּוְרָם לְמַעַלָּה גַּם כֵּן
5 הַתְּגַבְּרוּת הַקְּדֻשָּׁה עַל הַקְּלָפָה וְגִוְרָם הַמְּשַׁכֵּת אוֹצֵר
6 הָעֲלִיּוֹן שֶׁהוּא גְּלוּי פְּנִימִיּוֹת וְעֲצָמוֹת אֵין סוֹף בְּרוּךְ הוּא.
ב' ניסן, ה'ש"ת

1 יְדוּ יָכוֹל לְהַתְּגַבֵּר וְלִדְחוֹת כָּל הַשְּׂרָדוֹת וְהַכְּלָפוֹלִים וְלֹא
2 יִהְיֶה לוֹ שׁוּם מוֹנֵעַ וּמַעֲכָב עַל לְמוֹד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם
3 הַמַּצּוֹת, וְעַל יְדֵי הַנִּצְחוֹן שֶׁאֲדָם מְנַצֵּחַ אֶת הַנֶּפֶשׁ

ספר השיחות - ה'תש"ב-תש"ג בלה"ק

סדר הראשון*

גדולה. וזה 'דעת תחתון' שנקראת 'עניי', תפילתו של
דוד, שמבקש רחמים על שאין לו שְׁנִים מצד-עצמו,
אלא במתנה שנתן לו אדם הראשון, וכל ענין עבודתו
הוא בבקשת רחמים "אליך ה' נפשי אשא"³. והבירור
בדרך מנוחה הוא עבודת המוח בהשגה גדולה ורחבה
והתפעלות שכלית, וזהו 'דעת עליון' שנקראת
"עשיר", "תפילה למשה, ה' מעון אתה היית לנו"⁴,
"מעון" - "נועם", אתון דדין כאתון דדין⁵, שנועם
הוי' נרגש במוחו ובלבו. וכתוב⁶ "כי אל-דעות הוי'",
ואיתא בתיקונים⁷ "דיעות תרין - דעת תחתון ודעת
עליון", שבהארה האלוקית עצמה ישנן שתי דיעות
אלו, ההשפעה ב'דעת עליון' וההשפעה ב'דעת
תחתון'. וזהו "הא - דעת תחתון - לחמא עניא".

ב. שאלה יציאת מצרים היתה בחפזון, "כי בחפזון
יציאת מארץ מצרים"⁸. ובגאולה דלעתיד כתוב⁹ "לא
בחפזון תצאו ובמנוסה לא תלכו", משמע ש'חפזון'
הוא חסרון. ובדא"ח מבואר ש'חפזון' הוא מעלה,
שהיא העבודה של 'אתכפיא'?

תשובה: ב'חפזון', שהוא חסרון, יש גם מעלה -
היציאה מהרגילות. הכוונה: בירור הניצוצות שנפלו
בשבירת הכלים, והעלאתם למקורם הם בשני
אופנים, בדרך של 'אתכפיא' ובדרך של 'אתהפכא'¹⁰.
עבודת הבינונים - ב'אתכפיא', ועבודת הצדיקים -
ב'אתהפכא', שמהפכים חשוכא לנהורא (חושך
לאור). בחינה ומדרגה זו היא כולה מעלה, ואין בה
חסרון כלל. והוא בגמר הבירורים, הרי "בחפזון לא
תצאו ובמנוסה לא תלכו", כי "מנוסה" היא ענין
הבריחה, שענינה רק במקום שיש בו עדיין רע, וכמו
שכתוב¹¹ "כי ברח העם", הבריחה מהרע של מ"ט
שערי טומאה. אבל בגמר הבירורים כש"את רוח
הטומאה (גם רוח הטומאה, ומכל-שכן הגשמיות)
אעביר מן הארץ"¹², לא שייך כלל הענין של מנוסה

א. הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא. כ"ק אדמו"ר
האמצעי בהיותו נער, שאל את הוד כ"ק אביו אדמו"ר
הזקן:

אכילה מורה על קבלה פנימית, שאז היא פועלת
פעולתה. כלומר, כאשר המאכל יפה וטוב, הוא
מתקבל בטוב ונהפך לדם ובשר, ומחזק התקשרות
הגוף והנפש. כך הדבר גם במזון הרוחני של ההשגה,
כאשר אדם מבין דבר השגה בטוב ומתקבל אצלו
ונרגש בפנימיותו, אז זה נקרא לחם המשביע,
כדכתיב¹ "לכו לחמו בלחמי", שהם השגות אלוקות
המובנות בתפיסת השכל בחיוב מוחשי. עני הוא שאין
כלי שכלו מוכשרים לקבל את ההשגות, בגלל קוצר
המשיג, שכל ענין שכלי הוא למעלה מכלי השגתו.
ואם כך, הרי התוארים "לחמא עניא" הם תוארים
הפכיים: התואר "לחמא" מורה על שכל והשגת
אלקות הנתפסים בשכלו בחיוב, ואילו "עניא" הוא
תואר המוח האטום מלקבל דבר שכל, אם-כן הרי
הם סותרים זה לזה: אם "לחמא" אינו "עניא", ואם
"עניא" אינו "לחמא"?

הוד כ"ק אדמו"ר הזקן השיב:

לחם הוא הבא בדרך בירור של מלחמה. ישנם
שני אופנים בבירורים: (א) בירור בדרך מלחמה. (ב)
בירור בדרך מנוחה². ושני אופנים אלה, הם שנים
שהם ארבעה: ישנו הבירור בדרך מלחמה ובדרך
מנוחה במברר, וישנו הבירור בדרך מלחמה ובדרך
מנוחה במתברר. עבודה של ששת ימי החול, היא
בדרך כלל הבירור בדרך מלחמה, גם במברר וגם
במתברר. והעבודה של שבת היא בדרך מנוחה
במברר ובמתברר. ובדרך פרט - שני אופני הבירורים
הם: הבירור בדרך מלחמה הוא עבודת הלב, שכל
שבמדות והתפעלות הלב באהבה ויראה בהתרחבות

* נדפסו בחוברת בפ"ע (ברוקלין, תש"ג) ואח"ז בלקו"ד כרך ג'.

(1) משלי ט, ח.

(2) נתבארו בכ"מ: לקו"ת ב' לד"ה וידבר גו' במדבר סיני, ד"ה תתן

אמת ליעקב תרס"ו. ועוד.

(3) תהלים כה, א.

(4) תהלים צ, א.

(5) ראה לקו"ת וספר הליקוטים להאריז"ל - תהלים צ, אי"ז.

(6) שמואל א. ב, ג.

(7) ראה לקוטי תורה להאריז"ל פ' שמות, ע"ד האדר"ז רצב, ב.

(8) דברים טז, ג.

(9) ישעיה נב, יב.

(10) ענינים ידוע בדא"ח, ראה לדוגמא: תניא פכ"ז, לקו"ת רד"ה ואלה
פקודי.

(11) שמות יד, ה.

(12) זכריה יג, ב.

26 הוראת דרך בתחילה, שידעו איך לעשות. סיוע פרטי
27 - בא אחר-כך, שמסייעים לו בעבודתו.
28 ד. השתא הכא, לשנה הבאה בארעא דישראל. השתא
29 עבדין, לשנה הבאה בני חורין. משמע שיכולים להיות
30 בארץ ישראל - הכוונה לאלה המרגישים את קדושת
31 הארץ - ובכל זאת להיות בבחינת "עבדין". "בני
32 חורין" - הכוונה שאור התורה מאיר. 'הנחות העולם'
33 וה'עולם' הם "עבדין".
34 ה. כאן הבן שואל מה נשתנה. בסידורים הישנים היו
35 נוסחאות שונות: א) כאן הבן שואל מה ב) כאן הבן שואל
36 מה נשתנה. והרב רא"ד לאוואוט נ"ע הדפיס¹⁵ את
37 הנוסח: כאן הבן שואל מה נשתנה. ואמר הוד כ"ק
38 אאמו"ר הרה"ק נ"ע שבלילה הראשון של פסח
39 משתנה ה"מ"ה מכל הלילות. והסביר בארוכה הענין
40 של יחוד מ"ה וב"ן¹⁶. אם הרב לאוואוט כיוון לכך,
41 אין הוא יודע, אך על-כל-פנים כך הוא הענין.
42 ו. ולפי שהוציא את עצמו מן הכלל, כפר בעיקר.
43 כשמבדילים מצוה פרטית, מצוות-עשה או מצוות
44 לא-תעשה מכלל המצוות, ושומרים רק עליה,
45 כופרים בעיקר ח"ו, כלומר: אומרים על משהו שהוא
46 שומר שבת, ומה בקשר לשאר המצוות? האם תפילין
47 אינן מיוחסות כאלו? וכך בשאר עניני יהדות. צריכים
48 להיות שומר דת, זהו כלל. אבל מי "שהוציא את
49 עצמו מן הכלל" והוא נזהר רק בענינים פרטיים, סימן
50 ש"כפר בעיקר", יש כאן 'כופר קטן' על-כל-פנים.

שיחות חג הפסח

1 וחפזון. אמנם, הבירור של 'אתכפיא' יש בו חסרון,
2 לא רק לגבי העבודה של 'אתהפכא', שענינו שהחושך
3 עצמו נהפך לאור, והמר עצמו נהפך למתוק, אלא
4 ש'אתכפיא' במדריגתה שיש בה החסרון שהיא רק
5 'אתכפיא' בלבד, וצריכה שימור שלא יהיה חוזר
6 וניעור, כיוון שאינו אלא מצד התגברות הכופה
7 שמחזיק בו לכפותו ולהכריחו. יחד עם זה, יש
8 ב'אתכפיא' גם מעלה והוא החפזון. אך מעלה זו היא
9 ב"עניא", ואילו ל"עשיר" אין זה מגיע. המעלה
10 שבחפזון היא על-דרך דוגמא בשריפה, ר"ל,
11 שתופסים בכל מה שיכולים להציל, לא אורזים,
12 המעלה בכך היא שחוטפים, וחוטפים דבר קטן כמו
13 דבר גדול. כך גם בבירור של חפזון, חוטפים בירורים
14 גם מהמדריגות הנמוכות ביותר. כמו שמבואר בדרושי
15 "וכל העם רואים", רנ"ה¹³, שהבירור של 'אור חוזר'
16 מברר ניצוצות של המדריגות התחתונות ביותר.
17 ג. כל דצריך ייתי ויפסח. שמעתי מאבי¹⁴: מי
18 שמרגיש שהוא נצר, יבוא ויפסח - וידלג - יוציא
19 וימשכו אותו למעלה. למרות שאין בכך משום מעלה,
20 שהרי זהו ההבדל בין חסידי פולין לחסידי חב"ד,
21 חסידי פולין סומכים בעיקר על הרביים. בבוץ נכנסים
22 בעצמם, ואחר-כך סומכים על הרביים שהם יעמידו
23 אותם במעמד הראוי. ואילו דרך חב"ד היא לפעול
24 בעצמם, לצאת מהבוץ בעצמם, אלא שצריכים לכך
25 סיוע מהרביים, סיוע כללי וסיוע פרטי: סיוע כללי -

16 ענינם ראה: לקו"ת ביאור לד"ה אדם כי יקריב, ד"ה כבוד
מלכותך דשנת תרצ"ח ועוד בכ"מ.

13 ראה "ספר המאמרים - תרנ"ה" עמוד קפו ואילך.
14 כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע - ראה אודותיו בס' "חנוך לגער".
15 בסידור "תורה אור, שהו"ל.

אגרות קודש

בי"ה, כ' טבת ת"ש
ריגא

ידידי וו"ח אי"א מוה"ר שלום שי' שו"ב

שלום וברכה!

2 בודאי השתתף בהשתתפות הראוי בכל הענינים
3 הנוגעים אלי לחלצני בעזה"י מן המיצר, ולהכין כל הצריך

4 בעזה"י לביאתנו צלחה למדינתם הטובה, תודה על העבר
5 ובקשה על להבא, ובגלל זאת יברכהו הש"י ויעזרהו
6 בהדרוש לו ולב"ב שי' בגשמיות וברוחניות.

ידידו הדו"ש ומברכו

יוסף יצחק

אג"ק מוהרי"צ כרך יז

פרשת בשלח

יג וַיְהִי בַשְּׁלַח פָּרַעַה אֶת־הָעָם וְלֹא־נָחַם אֱלֹהִים דֶּרֶךְ אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים כִּי קָרוֹב הוּא כִּי | אָמַר אֱלֹהִים פֶּן־יִנָּחֵם הָעָם בְּרֹאֲתָם מַלְחָמָה וְשָׁבוּ מִצְרֵימָה: **יד** וַיִּסַּב אֱלֹהִים | אֶת־הָעָם דֶּרֶךְ הַמִּדְבָּר יַם־סוּף וַחֲמִשִּׁים עָלוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: **ט** וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־עֲצָמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ כִּי הִשְׁבַּע הַשֶּׁבִיעַ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פֶּקֶד וַיִּפְקֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם וְהַעֲלִיתֶם אֶת־עֲצָמוֹתַי מִזֶּה אִתְּכֶם: **י** וַיִּסְעוּ מִסֹּפֶת וַיַּחֲנוּ בְּאֶתְלָם בְּקֶצֶה הַמִּדְבָּר: **יא** וַיְהִי הַלֵּךְ לַפְּנִימָה יוֹמָם בַּעֲמֹד עֵנָן לִנְחֹתָם הַדֶּרֶךְ וְלֵילָה בַּעֲמֹד אֵשׁ לְהָאִיר לָהֶם לָלֶכֶת יוֹמָם וְלַיְלָה: **יב** לֹא־יָמִישׁ עַמּוּד הָעֵנָן יוֹמָם וְעַמּוּד הָאֵשׁ לַיְלָה לִפְנֵי הָעָם: **יג** **יד** וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: **י** דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁבוּ וַיַּחֲנוּ לִפְנֵי פִי הַחִירָת בֵּין מִגְדֵּל וּבֵין הַיָּם לִפְנֵי בְעַל צָפֹן נִכְחוּ תַחֲנוּ עֲלֵיהֶם: **י** וְאָמַר פָּרַעַה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל נִבְכִּים הֵם בְּאֶרֶץ סָגֵר עָלֵיהֶם הַמִּדְבָּר: **י** וַחֲזַקְתִּי אֶת־לֵב פָּרַעַה וְדַרְךְ אַחֲרֵיהֶם וְאִפְכַּדָּה בַּפָּרַעַה וּבְכָל־חֵילוֹ וַיִּדְעוּ מִצְרַיִם כִּי־אֲנִי יְהוָה וַיַּעֲשׂוּ־כֵן: (ישראל) **י** וַיַּגֵּד לְמֶלֶךְ מִצְרַיִם כִּי בָּרַח הָעָם וַיַּהֲפֹךְ לֵב פָּרַעַה וַעֲבָדֵיו אֶל־הָעָם וַיֹּאמְרוּ מַה־זֹּאת עָשִׂינוּ כִּי־שָׁלַחְנוּ אֶת־יִשְׂרָאֵל מֵעֲבָדֵנוּ: **י** וַיֹּאסֶר אֶת־רַכְבּוֹ וְאֶת־עַמּוֹ לָקַח עִמּוֹ: **י** וַיִּקַּח שְׁש־מֵאוֹת רֶכֶב בַּחֹר וְכָל רַכֵּב מִצְרַיִם וְשָׁלֹשׁ עַל־פָּלוֹ: **י** וַיַּחֲזֹק יְהוָה אֶת־לֵב פָּרַעַה מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיִּרְדֹּף אַחֲרָיו בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יָצְאוּ בְיַד רַמְחָה:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות טו עמ' 513)

פי החירות (יד, ב)

חירות הללו . . . מרבעות . . . מעשה שמים, ועינים להם פתוחות (מכילתא)
יש לשאל, איך יתכן שהחירות נבכרו מרבעות, ובהרי "אין מרבע ממעשה בראשית" (ירושלמי סוף מעשרות). ויש לומר,

שכלן מסים "ועינים להם פתוחות", כלומר: שטח הסלע לא היה חלק, אלא היו בו חורים בדרמות עינים, כך שרבעו לא היה משלם.

ט וַיִּרְדְּפוּ מִצְרַיִם אַחֲרֵיהֶם וַיִּשְׁיֻנוּ אוֹתָם חַנִּים עַל־הֵיָם כָּל־סוּס רֶכֶב פָּרַעַה וּפָרָשָׁיו וַחֲילוֹ עַל־פִּי הַחִירָת לִפְנֵי בְעַל צָפֹן: **י** וּפָרַעַה הִקְרִיב וַיִּשְׂאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־עֵינֵיהֶם וַהֲגָה מִצְרַיִם | נִסַּע אַחֲרֵיהֶם וַיִּירָאוּ מְאֹד וַיִּצַּעְקוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־יְהוָה: **יא** וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה הַמַּבְלִי אֲיוֹן־קִבְרִים בְּמִצְרַיִם לְקַחְתָּנוּ לָמוֹת בַּמִּדְבָּר מַה־זֹּאת עָשִׂיתָ לָנוּ לְהוֹצִיאֵנוּ מִמִּצְרַיִם: **יב** הֲלֹא־זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְנוּ אֵלֶיךָ בְּמִצְרַיִם לֵאמֹר חֲדַל מִמֶּנּוּ וְנַעֲבֹדָה אֶת־מִצְרַיִם כִּי טוֹב לָנוּ עַבְדּוֹת אֶת־מִצְרַיִם מִמָּתְנוּ בַּמִּדְבָּר: **יג** וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם אֶל־תִּירְאוּ הַתִּיצְבוּ וְרֹאוּ אֶת־יְשׁוּעַת יְהוָה אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה לָכֶם הַיּוֹם כִּי אֲשֶׁר רִאִיתֶם אֶת־מִצְרַיִם הַיּוֹם לֹא תִסָּפוּ לְרֹאֲתָם עוֹד עַד־עוֹלָם: **יד** יְהוָה יִלָּחֶם לָכֶם וְאַתֶּם תַּחֲרֹשׁוּ: **פ**

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ג עמ' 872)

בְּיַד רַמְחָה (יד, ח)

בריש גלי (אונקלוס)

איתא בְּיַד רַמְחָה מִנְּהַ אֶפְרַיִם, ש' בְּרִיש' היא ראשי־תבות רבי ישראל בעל שם, רבי שמעון בן יוחאי, ורבי יצחק בן שלמה (הארי"ל): רמז לכך שהציצאנה מן הגלות תהיה בזכות תורתם של הצדיקים הללו. ורמז זה מופיע בפרגום דוקא: הפרגום מביא את קדשת התורה אל לשונות החלין של אמות העולם, ואף הגאולה תביא את הקדשה אל העולם ותקדש גם את עניני החלין שבו.

שלישי **ט** וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה מַה־תַּעֲשֶׂה אֵלַי דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וַיִּסְעוּ: **י** וְאַתָּה הָרֹם אֶת־מִטָּה וְנִטָּה אֶת־יְדֶךָ עֲלֵיהֶם וּבִקְעָהוּ וַיָּבֹאוּ בְנֵי־יִשְ�רָאֵל בְּתוֹךְ הַיָּם בַּיּוֹם הַהוּא: **י** וְאֲנִי הִנְנִי מִחֲזֹק אֶת־לֵב מִצְרַיִם וַיָּבֹאוּ אַחֲרֵיהֶם וְאִפְכַּדָּה בַּפָּרַעַה וּבְכָל־חֵילוֹ בְּרַכְבּוֹ וּבְפָרָשָׁיו: **י** וַיִּדְעוּ מִצְרַיִם כִּי־אֲנִי יְהוָה בְּהַפְכֵּי בַּפָּרַעַה בְּרַכְבּוֹ

וּבִפְרָשִׁיו: ^א וַיִּסַּע מִלֶּאֱךָ הָאֱלֹהִים הַהֹלֵךְ לִפְנֵי מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל וַיֵּלֶךְ מֵאַחֲרֵיהֶם וַיִּסַּע עִמּוֹד הָעֲנָן מִפְּנֵיהֶם וַיַּעֲמֹד מֵאַחֲרֵיהֶם: ^ב וַיָּבֹא בֵּין מַחֲנֵה מִצְרַיִם וּבֵין מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל וַיְהִי הָעֲנָן וַתִּחַשְׁדּוּ וַיֹּאֲרֶה אֶת־הַלֵּילָה וְלֹא־קָרַב זֶה אֶל־זֶה כָּל־הַלֵּילָה: ^ג וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ עַל־הַיָּם וַיִּזְלַךְ יְהוָה | אֶת־הַיָּם בְּרוּחַ קָדִים עֹזָה כָּל־הַלֵּילָה וַיִּשָּׁם אֶת־הַיָּם לַחֲרֵבָה וַיִּפְקְעוּ הַמַּיִם: ^ד וַיָּבֹאוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַיָּם בַּיַּבֵּשָׁה וְהַמַּיִם לָהֶם חֹמָה מִיְּמִינֵם וּמִשְׁמָאלֵם: ^ה וַיִּרְדּוּ מִצְרַיִם וַיָּבֹאוּ אַחֲרֵיהֶם כָּל־סוּם פִּרְעֹה רַכְבּוֹ וּפָרָשָׁיו אֶל־תּוֹךְ הַיָּם: ^ו וַיְהִי בְּאַשְׁמֹרֶת הַבֹּקֶר וַיִּשְׁקֹף יְהוָה אֶל־מַחֲנֵה מִצְרַיִם בַּעֲמוֹד אֵשׁ וְעָנָן וַיָּהֶם אֶת מַחֲנֵה מִצְרַיִם: ^ז וַיִּסַּר אֶת אִפְן מִרְכַּבְתּוֹ וַיִּנְהַגְהוּ בַּכִּבְדָּת וַיֹּאמֶר מִצְרַיִם אֲנוֹסָה מִפְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי יְהוָה נִלְחָם לָהֶם בַּמִּצְרַיִם: ^ח

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ג עמ' 969)

מימינים ומשמאלם (יד, כב)

בְּאֶשֶׁר אָדָם עוֹבֵד אֶת עֲבוֹדָתוֹ בְּקוֹ אֶחָד בְּלִבּוֹ, בְּקוֹ הַיָּמִין אוֹ בְּקוֹ הַשְּׂמָאל - אֶפְלוּ עוֹשֶׂה אֶת הָעֲבוֹדָה בְּקוֹ זֶה בְּכָל כַּחוֹתָיו, עַד לְמִסְרוֹת נַפְשׁ, וַתִּכַּן שְׁעוֹשֶׂה זֹאת מִצַּד הַשָּׁבַע (שָׁבַע נַפְשׁ הַבְּהִמִּית אוֹ אֶפְלוּ שָׁבַע נַפְשׁ הָאֱלֹקִית, שְׁנֵימִשְׁכַּת בְּטִבְעָה לְסוּג עֲבוֹדָה בְּזָה). מִתִּי בָּאָה לִידֵי בְטוּי הַתִּבְטָלוֹת וְהַתְּמָסְרוֹת אֲמִתִּית לַהֲקַבְּ"ה, בְּאִפְסָן שְׁמִתְעֵלָה מִן הָאֲנִי - בְּאֶשֶׁר הָעֲבוֹדָה הִיא בְּשֵׁנֵי קוּיִם הַפְּכִיִּים.

רַבִּיעִי ^ט וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נִמָּה אֶת־יָדְךָ עַל־הַיָּם וַיִּשְׁבּוּ הַמַּיִם עַל־מִצְרַיִם עַל־רַכְבּוֹ וְעַל־פָּרָשָׁיו: ^י וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ עַל־הַיָּם וַיָּשָׁב הַיָּם לִפְנוֹת בֹּקֶר לְאִיתָנוּ וּמִצְרַיִם נָסִים לִקְרָאתוֹ וַיִּנְעַר יְהוָה אֶת־מִצְרַיִם בְּתוֹךְ הַיָּם: ^{יא} וַיִּשְׁבּוּ הַמַּיִם וַיַּכְסּוּ אֶת־הָרַכָּב וְאֶת־הַפָּרָשִׁים לְכָל חֵיל פִּרְעֹה הַבָּאִים אַחֲרֵיהֶם בַּיָּם לֹא־נִשְׁאָר בָּהֶם עַד־אַחַד: ^{יב} וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הִלְכוּ בַּיַּבֵּשָׁה בְּתוֹךְ הַיָּם וְהַמַּיִם לָהֶם חֹמָה מִיְּמִינֵם

וּמִשְׁמָאלֵם: ^{יג} וַיִּזְשַׁע יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא אֶת־יִשְׂרָאֵל מִיַּד מִצְרַיִם וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת־מִצְרַיִם מֵת עַל־שִׁפְתַּי הַיָּם: ^{יד} וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת־יְהוָה הַגּוֹדֵלָה אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה בַּמִּצְרַיִם וַיִּירָאוּ הָעָם אֶת־יְהוָה וַיֹּאמִינוּ בִּיהוָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ: ^{טו} כִּי ^{טז} אֶזְרִי־מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת לֵיהוָה וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר אֲשִׁירָה לַיהוָה כִּי־נָאָה נָאָה סוּם וְרַכְבּוֹ רַמָּה בַּיָּם: ^{טז} עֲזִי וּמִרְתִּי יְהִי וַיְהִי־לִי לִישׁוּעָה זֶה אֱלֹהֵי וְאֲנוּהוּ אֱלֹהֵי אָבִי וְאַרְמָמְנֵהוּ: ^{יז} יְהוָה אִישׁ מִלְחָמָה יְהוָה שְׁמוֹ: ^{יח} מִרְכַּבַּת פִּרְעֹה וַחֲיִלוֹ יִרָה בַּיָּם וּמִבְחָר שְׁלֹשׁוֹ שָׁבְעוּ בַּיָּם־סוּף: ^{יט} תַּחֲמֹת יַכְסִּימוּ יָרְדוּ בַּמַּצּוֹלֹת כְּמוֹ־אָבִן: ^כ וַיִּמְיֹךְ יְהוָה נְאֻדָּרֵי בִפְחַי וַיִּמְיֹךְ יְהוָה תַּרְעֵץ אוֹיֵב: ^{כא} וּבִרְכַּב גְּאוֹנֶךָ תַּהֲרֹם קַמִּיךָ תִּשְׁלַח חֲרֹנֶךָ וַיֹּאכְלֵמוּ פִקְשׁ: ^{כב} וּבְרוּחַ אֲפִיךָ נַעֲרְמוּ מַיִם נִצְבּוּ כְּמוֹ־נֶגֶד נְזִלִים קָפְאוּ תַחֲמֹת בְּלִבֵּי־הָיָם: ^{כג} אָמַר אוֹיֵב אֲרֹדָךְ אֲשִׁיג אַחֲלֵק שְׁלָל תִּמְלָאֲמוּ נַפְשֵׁי אֲרִיק חֲרָבִי תִזְרִישְׁמוּ יָדִי: ^{כד} נִשְׁפַּת בְּרוּחְךָ כַּפְּמוֹ יִם צִלְלוּ כַּעֲזוּפָרַת בַּמַּיִם אֲדִירִים: ^{כה} מִי־כַמְכָּה בְּאֵלֵם יְהוָה מִי כַּמְכָּה נְאֻדָּר בִּקְדֹשׁ נִזְרָא תַהֲלֹת עָשָׂה פִּלָּא: ^{כו} נְטִיחַת יְמִינְךָ תִּבְלַעְמוּ אֲרִץ: ^{כז} נַחֲתִית בְּחֶסֶדְךָ עִם־נוֹ נִאֲלַת נִהֲלַת בַּעֲזוֹךָ אֶל־נִגְוָה קִדְשֶׁךָ: ^{כח} שְׁמַעוּ עַמִּים יִרְגְּזוּן חֵיל אֲחִיז יִשְׁבִּי פִלִּשְׁתִּי: ^{כט} אֶזְרִי נִבְחָלוּ אֱלוֹפֵי אֲדוּם אֵילֵי מוֹאָב וַיִּחְזְמוּ רַעַד נִמְנוּ כָּל יִשְׁבֵּי כְנָעַן: ^ל תִּפְּלַע עֲלֵיהֶם אֵימָתָה וּפָחַד בְּגִדְלֵךְ וְזִרְעֶךָ יִדְמוּ כְּאָבִן עַד־יַעֲבֹר עִמָּךְ יְהוָה עַד־יַעֲבֹר עִם־נוֹ קִנִּית: ^{לא} תִּבְאֲמוּ וְתִטְעֲמוּ בַּחֲרָה נִחֲלַתְךָ מִכּוֹן לְשִׁבְתְּךָ פַּעֲלַת יְהוָה מִקְדָּשׁ אֲדָנִי כּוֹנֵנִי יָדִיךָ: ^{לב} יְהוָה | יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד: ^{לג} כִּי בָא סוּם פִּרְעֹה בְּרַכְבּוֹ וּבִפְרָשָׁיו בַּיָּם וַיִּשָּׁב

יְהוָה עֲלֵהם אֶת־מִי הֵימָּה וּבִנְיָ יִשְׂרָאֵל הִלְכוּ
בִּבְשָׁה בְּתוֹךְ הַיָּם: פ - וַתִּקַּח מִרְיֹם הַנִּבְיָאָה
אָחוֹת אֶהֱרֹן אֶת־הַתֶּף בְּיָדָהּ וַתִּצְאֵן כָּל־הַנָּשִׁים
אֲחֵרֶיהָ בְּתַפִּים וּבִמְחֹלֶת: ט - וַתֵּעַן לָהֶם מִרְיֹם
שִׁירָו לַיהוָה כִּי־נָאָה נָאָה סוּם וָרֶכֶב רָמָה
בָּיִם: ס - וַיִּסַּע מֹשֶׁה אֶת־יִשְׂרָאֵל מִיַּם־סוּף
וַיֵּצְאוּ אֶל־מִדְבַּר־שׁוּר וַיֵּלְכוּ שְׁלֹשַׁת־יָמִים
בַּמִּדְבָּר וְלֹא־מָצְאוּ מַיִם: ז - וַיָּבֹאוּ מִדְּבַר וְלֹא
יָכְלוּ לִשְׁתֹּת מַיִם מִמֶּדֶה כִּי מַרִּים הָיָה עֲלֵיָן
קָרָא־שְׁמָהּ מֶרָה: ח - וַיִּלְנוּ הָעָם עַל־מֹשֶׁה
לֵאמֹר מַה־נִּשְׁתָּה: ט - וַיַּעַק אֶל־יְהוָה וַיִּזְרְחוּ
יְהוָה עֵץ וַיִּשְׁלַךְ אֶל־הַפְּחִים וַיִּמְתְּקוּ הַמַּיִם שֵׁם
שֵׁם לֹו חֹק וּמִשְׁפָּט וְשֵׁם נִסְחוּ: י - וַיֹּאמֶר
אִם־שָׁמוּעַ תִּשְׁמָע לְקוֹלִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וַהֲיִשֶׁר
בְּעֵינָיו תַּעֲשֶׂה וְהִאֲזַנְתָּ לְמִצְוֹתָיו וְשָׁמַרְתָּ כָּל־
חֻקֵּי כָל־הַמִּצְוָה אֲשֶׁר־שָׁמַתִּי בְּמִצְרַיִם לֹא־
אֲשִׁים עֲלֶיךָ כִּי אֲנִי יְהוָה רַפְּאֵךְ: ס

~ נקודות משיחות קודש ~ (2 לקוטי שיחות 2 עמ' 123)

כוננו יָדִיךְ (טו, יז)

אָמְרוּ בְּיָדֶיךָ (כתובות ה, א) "גדולים מעשה צדיקים", כי
במעשה ידיהם קתיב "מכון לשבתך פעלת ה', מקדש אד'
כוננו יָדִיךָ" (שתי יָדֶיךָ), ופרש רש"י: "מקדש, מעשה ידי
צדיקים הוא". ומה שכתוב "כוננו יָדִיךָ" - מתרץ ה'שיטה
מקבצת: "מעשה צדיקים, קרי מעשיו של הקב"ה". ויש
לבאר: צדיק אינו מחשיב את עצמו למציאות, ולכן מעשה
יָדֵיו הם הם מעשה יָדֵיו של הקב"ה.

חמישי כו וַיָּבֹאוּ אֵילָמָה וְשֵׁם שְׁתֵּים עָשָׂר עֵינַת
מַיִם וְשִׁבְעִים תְּמָרִים וַיַּחֲנוּ־שָׁם עַל־הַמַּיִם:
טז א וַיִּסְעוּ מֵאֵילָם וַיָּבֹאוּ כָל־עֵדַת בְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל אֶל־מִדְבַּר־סִין אֲשֶׁר בֵּין־אֵילָם וּבֵין סִינַי
בְּחֹמֶשֶׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי לְצֵאתָם מֵאֶרֶץ
מִצְרַיִם: ז כתיב וילינו קרי וַיִּלְנוּ כָל־עֵדַת בְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אֶהֱרֹן בַּמִּדְבָּר: ח וַיֹּאמְרוּ
אֱלֹהִים בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִי־יִתֵּן מוֹתָנוּ בְּיַד־יְהוָה

בָּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּשִׁבְתָּנוּ עַל־סִיר הַבָּשָׂר בְּאָכְלָנוּ
לֶחֶם לְשֹׁבַע כִּי־הוֹצֵאתָם אֹתָנוּ אֶל־הַמִּדְבָּר
הַזֶּה לְחַמִּית אֶת־כָּל־הַקָּהָל הַזֶּה בָּרָעָב: ס
וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הֲנִי מִמַּטֵּיר לָכֶם לֶחֶם
מִן־הַשָּׁמַיִם וַיֵּצֵא הָעָם וּלְקַטּוּ דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ
לְמַעַן אֲנִסְּנוּ הַלֵּךְ בְּתוֹרָתִי אִם־לֹא: ז וְהָיָה
בַּיּוֹם הַשֵּׁשִׁי וַהֲכִינוּ אֶת אֲשֶׁר־יִבְיֹאוּ וְהָיָה
מִשְׁנֶה עַל אֲשֶׁר־יִלְקְטוּ יוֹם אֶחָד: ח וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
וְאֶהֱרֹן אֶל־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עֲרֹב וַיַּדְעֵתָם כִּי
יְהוָה הוֹצִיא אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: י וּבִקֶּר
וַרְאִיתֶם אֶת־כְּבוֹד יְהוָה בְּשָׁמְעוֹ אֶת־תַּלְגְּתֵיכֶם
עַל־יְהוָה וְנָחְנוּ מָה כִּי כתיב תלוננו קרי תלִינוּ
עָלֵינוּ: ח וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בְּתַת יְהוָה לָכֶם בְּעֲרֹב
בָּשָׂר לֶאֱכֹל וּלְחֶם בִּבְקָר לְשֹׁבַע בְּשָׁמְעַתְּ יְהוָה
אֶת־תַּלְגְּתֵיכֶם אֲשֶׁר־אַתֶּם מְלִינִם עָלָיו וְנָחְנוּ
מָה לֹא־עָלֵינוּ תַּלְגְּתֵיכֶם כִּי עַל־יְהוָה: ט וַיֹּאמֶר
מֹשֶׁה אֶל־אֶהֱרֹן אָמֹר אֶל־כָּל־עֵדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
קִרְבוּ לִפְנֵי יְהוָה כִּי שָׁמַע אֶת תַּלְגְּתֵיכֶם: י וַיְהִי
כַּדָּבָר אֲהֱרֹן אֶל־כָּל־עֵדַת בְּנֵי־יִשְ�רָאֵל וַיִּפְּנוּ
אֶל־הַמִּדְבָּר וְהָיָה כְּבוֹד יְהוָה נֹרָאָה בְּעֵינָיו: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (2 לקוטי שיחות טז עמ' 179)

לָחֶם מִן הַשָּׁמַיִם (טו, ד)

אֶת הַכֶּרֶךְ הָרֵאשׁוֹנָה שֶׁל בְּרַפְת הַמְּזוֹן תִּקֵּן מֹשֶׁה רַבְּנוּ
בְּשָׁעָה שִׁבְרֵי הַקֵּץ. וְתַמּוּה: פִּיצֵד מְכַרִּים עַל לָחֶם מִן הָאֶרֶץ
בְּנִסָּח שֶׁנִּתְקַן עַל לָחֶם מִן הַשָּׁמַיִם? וְיֵשׁ לומר, דְּהִנֵּה לָחֶם
מִן הָאֶרֶץ אֵינוֹ אֶלָּא לְבוֹשׁ לְשֹׁרֶשׁ וְהַמְּקוֹר שֶׁל הַמְּזוֹן - לָחֶם
מִן הַשָּׁמַיִם; לָחֶם מִן הָאֶרֶץ הוּא בְּפִנִּימִיּוֹת לָחֶם מִן הַשָּׁמַיִם.
וְכַמְבָּאָר בְּחִסְדוֹת, ש"ב עֶסְקוּ בְּמִשָּׁא וּמִתֵּן יָכֹן שְׁמֵאֵמִין
שֶׁשָּׁפַע. . . הוּא כְּשֶׁאֵרִי הַנִּסִּים הַגְּלוּיִים, כְּמוֹ שֶׁהוֹרִיד הַקֵּץ.
וַיִּדְעוּם דְּבָרֵי הַרְבֵּי מִקְרָא, שֶׁפְּרָקָה בְּזֶמֶן הַזֶּה הִיא כְּמוֹ
הַשְּׁפָעַת הַקֵּץ.

ששי י וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: י שָׁמַעְתִּי
אֶת־תַּלְוֹנֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דְּבַר אֱלֹהִים לֵאמֹר בֵּין
הָעַרְבִים תֹּאכְלוּ בָשָׂר וּבִבְקָר תִּשְׁבְּעוּ־לָחֶם
וַיַּדְעֵתָם כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: י וַיְהִי בְּעֲרֹב

השביעי: וישבתו העם ביום השביעי: ^א ויקראו בית ישראל את שמו מן והוא פורע גר לבן ומעמו בצפית בדבש: ^ב ויאמר משה זה הדבר אשר צוה יהוה מלא העמר ממנו למשמרת לדורתיכם למען ו יראו את הלחם אשר האכלתי אתכם במדבר בהוציאי אתכם מארץ מצרים: ^ג ויאמר משה אל אהרן קח צנצנת אחת ותן שמה מלא העמר מן והנח אתו לפני יהוה למשמרת לדורתיכם: ^ד כאשר צוה יהוה אל משה ויניחו אהרן לפני העדת למשמרת: ^ה ובני ישראל אכלו את המן ארבעים שנה עד באם אל ארץ נושבת את המן אכלו עד באם אל קצה ארץ כנען: ^ו והעמר עשירית האיפה הוא: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות לב עמ' 270)

ראו כי ה' נתן לכם השבת (טז, כט)

ה'שבת' שבתורה - הוא פנימיות התורה, שלכן קרי רבי יהודה לרשב"י, מארי דזוהר, בשם 'שבת' (נח"ג קמד, ב). ולמוד פנימיות התורה הוא בדרך ראיה, וכמבאר בחסידות שמשית ילמד סודות התורה לכל העם בדרך ראיה (ולשון הרגיל בזהר הוא תא-חזי, לא תא-שמע). והנה, המאמר הראשון ב'לקוטי תורה' הוא "ראו כי ה' נתן לכם השבת". רמז יש כאן, שבפנימיות התורה כפי שנתגלתה בחסידות מדגש ביותר הלמוד בדרך ראיה, תכלית ההתאמתות.

שביעי יז א ויסעו כל עדת בני ישראל ממדבר סין למסעיהם על פי יהוה ויחנו ברפידים ואין מים לשתת העם: ב וירב העם עם משה ויאמרו תנו לנו מים ונשתה ויאמר להם משה מה תריבון עמדי מה תנסון את יהוה: ג ויצמא שם העם למים וילן העם על משה ויאמר למה זה העליתנו ממצרים להמית אתי ואת בני ואת מקני בצמא: ד ויצעק משה אליהוה לאמר מה אעשה לעם הזה עוד מעט וסקלני: ה ויאמר יהוה אל משה עבר לפני העם וקח

ותעל השלו ותכם את המחנה ובפקר היתה שכבת הפל סביב למחנה: ו ותעל שכבת הפל והנה על פני המדבר דק מחספס דק כפפר על הארץ: ז ויראו בני ישראל ויאמרו איש אל אחיו מן הוא כי לא ידעו מה הוא ויאמר משה אליהם הוא הלחם אשר נתן יהוה לכם לאכלה: ח זה הדבר אשר צוה יהוה לקטו ממנו איש לפי אכלו עמר לגלגלת מספר נפשתיכם איש לאשר באהלו תקחו: ט ויעשו כן בני ישראל וילקטו המרבה והממעט: י וימדו בעמר ולא העדיף המרבה והממעט לא החסיר איש לפי אכלו לקטו: יא ויאמר משה אליהם איש אל יותר ממנו עד בקר: יב ולא שמעו אל משה ויזתרו אנשים ממנו עד בקר וירם תולעים ויבאש ויקצף עליהם משה: יג וילקטו אתו בבקר בפקר איש כפי אכלו וחס השמש ונמס: יד ויהי ביום הששי לקטו לחם משנה שני העמר לאחד ויבאו כל נשיאי העדה ויגידו למשה: טו ויאמר אליהם הוא אשר דבר יהוה שבתון שבת קדש ליהוה מחר את אשר תאפו אפו ואת אשר תבשלו בשלו ואת כל העדף הניחו לכם למשמרת עד הבקר: טז ויניחו אתו עד הבקר כאשר צוה משה ולא הבאיש ורמה לא היתה בו: טז ויאמר משה אכלהו היום כיי שבת היום ליהוה היום לא תמצאהו בשדה: יז ששת ימים תלקטוהו וביום השביעי שבת לא יהיה בו: יח ויהי ביום השביעי יצאו מן העם ללקט ולא מצאו: יט ויאמר יהוה אל משה עד אנה מאנתם לשמר מצותי ותורתי: כ ראו כי יהוה נתן לכם השבת על פן הוא נתן לכם ביום הששי לחם יומים שבו ו איש תחתיו אליצא איש ממקמו ביום

חצי קדיש

יִתְגַּדֵּל וַיִּתְקַדֵּשׁ שְׁמֹה רַבָּא. אַמֵּן בְּעֶלְמָא דִּי בְּרָא
כִּרְעוּתָהּ וַיְמַלִּיד מַלְכוּתָהּ, וַיַּצְמַח פּוֹרְקָנָהּ וַיִּקְרַב
מִשִּׁיחָהּ. אַמֵּן בְּחַיִּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל,
בְּעֶגְלָא וּבְזֶמֶן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אַמֵּן יְהֵא שְׁמֹה רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם
וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, וַיִּשְׁתַּבַּח, וַיִּתְפָּאֵר, וַיִּתְרוֹמֵם,
וַיִּתְנַשֵּׂא, וַיִּתְהַדָּר, וַיִּתְעַלֶּה, וַיִּתְהַלָּל, שְׁמֹה דְקֻדְשָׁא
בְּרִיד הוּא. אַמֵּן לְעֶלְא מִן כָּל בְּרַכְתָּא וְשִׁירָתָא,
הַשְׁתַּבַּחְתָּא וְנַחֲמַתָּא, דְּאִמְרִין בְּעֶלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אַמֵּן

~ נקודות משיחות קודש ~ (דיוס יום יג אדר שני)

וַיְבֹא עֲמֶלֶק וַיִּלָּחֶם עִם יִשְׂרָאֵל בְּרַפִּידִים (יז, ח)

שָׂרְפוּ יִשְׂרָאֵל יְדֵיהֶם מִדְּבַרֵי תוֹרָה (מְכִילֵת)

למוד התורה הוא על-מנת לעשות ולקיים. וכאשר יש
רפיון בלמוד התורה – בא עמלק ונלחם עם ישראל (ראשי
תבות יש ששים רבוא אותיות לתורה) ומקרה את קדושת
התורה. העצה לכך היא – בחר לנו אנשים, אנשי משה,
ואתפשוטותא של משה, ראשי אלפי ישראל, שבכל דור
ודור. וצא הלחם בעמלק – לשון יחיד, כי התורה היא
נצחית בכל זמן ובכל מקום בשנה.

מפטיר ד' וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כְּתֹב זֹאת זִכְרוֹן
בְּסֵפֶר וְשִׂים בְּאָזְנִי יְהוֹשֻׁעַ כִּי־מַחֵה אֶמְחֶה אֶת־
(זכר)* זְכַר עֲמֶלֶק מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם: טו וַיִּבֶן מֹשֶׁה
מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יְהוָה אֶנְפִּי: טז וַיֹּאמֶר כִּי־יָד
עַל־כֶּם יְהִי מִלְחָמָה לַיהוָה בְּעֲמֶלֶק מִדֶּרֶךְ דֶּר: פפפ

ק"ו פסוקים, י"ד אמונה סימן. סנא"ה סימן.

אַתָּה מִזְכְּנִי יִשְׂרָאֵל וּמִטָּף אֲשֶׁר הִפִּיתָ בִּי
אֶת־הַיָּאָר קַח בְּיָדְךָ וְהִלַּכְתָּ: וְהִנְנִי עֹמֵד לְפָנֶיךָ
שָׁם | עַל־הַצּוּר בְּחֶרֶב וְהִפִּיתָ בְּצוּר וַיֵּצְאוּ מִמֶּנּוּ
מַיִם וַשִּׁתָּה הָעָם וַיַּעַשׂ כֵּן מֹשֶׁה לְעֵינֵי זָקְנֵי
יִשְׂרָאֵל: וַיִּקְרָא שָׁם הַמָּקוֹם מַסָּה וּמִרִיבָה
עַל־רִיב | בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל נַפְתָּם אֶת־יְהוָה לֵאמֹר
הִישׁ יְהוָה בְּקִרְבָּנוּ אִם־אֵין: פ ח וַיְבֹא עֲמֶלֶק
וַיִּלָּחֶם עִם־יִשְׂרָאֵל בְּרַפִּידִים: ט וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־
יְהוֹשֻׁעַ בְּחַר־לָנוּ אַנְשִׁים וְצֵא הִלָּחֶם בְּעֲמֶלֶק
מֵאִתָּה אַנְכִּי נֹצֵב עַל־רֹאשׁ הַגִּבְעָה וּמִפָּהּ הָאֱלֹהִים
בִּידִי: וַיַּעַשׂ יְהוֹשֻׁעַ כַּאֲשֶׁר אָמַר־לוֹ מֹשֶׁה
לְהִלָּחֶם בְּעֲמֶלֶק וּמֹשֶׁה אֶהְרֵן וְחֹזֵר עָלָיו רֹאשׁ
הַגִּבְעָה: י וְהָיָה כַּאֲשֶׁר יָרִים מֹשֶׁה יָדוֹ וְגִבֹּר
יִשְׂרָאֵל וְכַאֲשֶׁר יִנִּיחַ יָדוֹ וְגִבֹּר עֲמֶלֶק: יי וַיְדִי
מֹשֶׁה כְּבָדִים וַיִּקְחוּ־אֹבֵן וַיִּשְׁמִימוּ תַּחְתָּיו וַיֵּשֶׁב
עָלֶיהָ וְאֶהְרֵן וְחֹזֵר תָּמְכוּ בְּיָדָיו מִזֶּה אֶחָד וּמִזֶּה
אֶחָד וַיְהִי יָדָיו אִמּוּנָה עַד־בֹּא הַשָּׁמֶשׁ: יג וַיַּחֲלֹשׁ
יְהוֹשֻׁעַ אֶת־עֲמֶלֶק וְאֶת־עַמּוֹ לְפִי־חֶרֶב: פ
ד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כְּתֹב זֹאת זִכְרוֹן בְּסֵפֶר
וְשִׂים בְּאָזְנִי יְהוֹשֻׁעַ כִּי־מַחֵה אֶמְחֶה אֶת־ (זכר)*
זכר עֲמֶלֶק מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם: טו וַיִּבֶן מֹשֶׁה מִזְבֵּחַ
וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יְהוָה אֶנְפִּי: טז וַיֹּאמֶר כִּי־יָד עַל־כֶּם
יְהִי מִלְחָמָה לַיהוָה בְּעֲמֶלֶק מִדֶּרֶךְ דֶּר: פפפ

(* מנהגינו שאומרים פעמיים מילת זכר. הראשון זכר (בסגול) והשני זכר (בצירה).

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטר במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרוא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר-שם משה לפני בני ישראל:

עניינים היא למחזיקים בה, ותמכיה מאשר. דרכיה דרכינעם, וכל־נתיבותיה שלום. אך ימים בימינה, בשמאלה עשר וכבוד. יי חפץ למען צדקו, יגדיל תורה ויאדיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנִבְיָאִים מְזֻכָּרִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמִּשְׁנָה עֲבָדוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְנִבְיָאֵי הָאֵמַת וְצִדֵּק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם שני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר חוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

שי למורא

(ד) אשת לפידות, שהיתה עושה פתילות למקדש. פרוש אחר, שהיתה אשת תל וזריזה במעשיה כלפיד אש. פרוש אחר, ששם בעלה היה ברק בן אבינעם, ונקרא "לפידות" שהוא ענין קרוב ל"ברק". שפטה, היתה רגילה לשפט. (ח) תמר, אילן תמר. ובשביל שלא תתנחל עם האנשים הנאים אליה למשפט, ותמיד היתה דבורה בין הרמה ובין בית־אל בחר

אפרים ויעלו אליה אל המקום

הוא בני ישראל למשפט:

ותשלח ותקרא לברק בן

אבינעם מקדש נפתלי ותאמר

אליו הלא באמת צוה | יהוה

אלהי־ישראל לך ומשכתל לבית

בני ישראל לפתותם לבא עמך

בחר תבור כי מאד פחדו מחולו הרב של סיסרא ולקחת עמך

עשרת אלפים איש מבני נפתלי ומבני זבלון: ומהשלח

ותקרא לברק בן־אבינעם מקדש נפתלי ותאמר

אליו הלא־צוה | יהוה אלהי־ישראל לך ומשכתל בחר תבור

ולקחת עמך עשרת אלפים איש מבני נפתלי ומבני זבלון: ומהשלח

ותקרא לברק בן־אבינעם מקדש נפתלי ותאמר

אליו הלא־צוה | יהוה אלהי־ישראל לך ומשכתל בחר תבור

ולקחת עמך עשרת אלפים איש מבני נפתלי ומבני זבלון: ומהשלח

ותקרא לברק בן־אבינעם מקדש נפתלי ותאמר

אליו הלא־צוה | יהוה אלהי־ישראל לך ומשכתל בחר תבור

ולקחת עמך עשרת אלפים איש מבני נפתלי ומבני זבלון: ומהשלח

ותקרא לברק בן־אבינעם מקדש נפתלי ותאמר

אליו הלא־צוה | יהוה אלהי־ישראל לך ומשכתל בחר תבור

ולקחת עמך עשרת אלפים איש מבני נפתלי ומבני זבלון: ומהשלח

ותקרא לברק בן־אבינעם מקדש נפתלי ותאמר

אליו הלא־צוה | יהוה אלהי־ישראל לך ומשכתל בחר תבור

ולקחת עמך עשרת אלפים איש מבני נפתלי ומבני זבלון: ומהשלח

עטרת מרים

ד ודבורה אשה נביאה אשת לפידות אשת תל, וזריזה במעשיה כלפיד

אש היא שפטה את־ישראל בעת תקיאת בעבור שהיתה נביאה וזריזה

במעשיה: ה והיא יושבת תחת־תמר לכל התנחל עם האנשים הנאים

אליה למשפט, ותמיד היתה דבורה בין הרמה ובין בית־אל בחר

אפרים ויעלו אליה אל המקום

הוא בני ישראל למשפט:

ותשלח ותקרא לברק בן

אבינעם מקדש נפתלי ותאמר

אליו הלא באמת צוה | יהוה

אלהי־ישראל לך ומשכתל לבית

בני ישראל לפתותם לבא עמך

בחר תבור כי מאד פחדו מחולו הרב של סיסרא ולקחת עמך

עשרת אלפים איש מבני נפתלי ומבני זבלון: ומהשלח

ותקרא לברק בן־אבינעם מקדש נפתלי ותאמר

אליו הלא־צוה | יהוה אלהי־ישראל לך ומשכתל בחר תבור

ולקחת עמך עשרת אלפים איש מבני נפתלי ומבני זבלון: ומהשלח

ותקרא לברק בן־אבינעם מקדש נפתלי ותאמר

אליו הלא־צוה | יהוה אלהי־ישראל לך ומשכתל בחר תבור

ולקחת עמך עשרת אלפים איש מבני נפתלי ומבני זבלון: ומהשלח

ותקרא לברק בן־אבינעם מקדש נפתלי ותאמר

אליו הלא־צוה | יהוה אלהי־ישראל לך ומשכתל בחר תבור

ולקחת עמך עשרת אלפים איש מבני נפתלי ומבני זבלון: ומהשלח

ותקרא לברק בן־אבינעם מקדש נפתלי ותאמר

אליו הלא־צוה | יהוה אלהי־ישראל לך ומשכתל בחר תבור

ולקחת עמך עשרת אלפים איש מבני נפתלי ומבני זבלון: ומהשלח

ותקרא לברק בן־אבינעם מקדש נפתלי ותאמר

אליו הלא־צוה | יהוה אלהי־ישראל לך ומשכתל בחר תבור

ולקחת עמך עשרת אלפים איש מבני נפתלי ומבני זבלון: ומהשלח

הפטרה לפרשת בשלח לקריאה בציבור

ולשנים מקרא ואחד תרגום

בשופטים פרק ד ה

ד ודבורה אשה נביאה אשת

לפידות היא שפטה את־ישראל בעת

תקיא: ה והיא יושבת תחת־תמר דבורה בין הרמה ובין

בית־אל בחר אפרים ויעלו אליה בני ישראל למשפט:

ותשלח ותקרא לברק בן־אבינעם מקדש נפתלי ותאמר

אליו הלא־צוה | יהוה אלהי־ישראל לך ומשכתל בחר תבור

ולקחת עמך עשרת אלפים איש מבני נפתלי ומבני זבלון: ומהשלח

ותקרא לברק בן־אבינעם מקדש נפתלי ותאמר

אליו הלא־צוה | יהוה אלהי־ישראל לך ומשכתל בחר תבור

ולקחת עמך עשרת אלפים איש מבני נפתלי ומבני זבלון: ומהשלח

ותקרא לברק בן־אבינעם מקדש נפתלי ותאמר

אליו הלא־צוה | יהוה אלהי־ישראל לך ומשכתל בחר תבור

שי למורא

עטרת מרים

ט ותאמר ה' ה' אלהי עמך אפס כי לא תהיה לך תפארתך הפאר
הניתן לשר העבא על־הדרך אשר אתה הולך כי ביד־אשה ימכר
יהודה את־סיסרא קיבץ העם ויהיה על ידי דבורה, סוף מלכותו על ידי יעל,
ותקם דבורה ותלך עם־ברק קדשה: י ויזעק ברק את־זבולן

ואת־נפתלי קדשה ויעל להר

תבור ברגליו כי לא היה לו סוס ורכב

עשרת אלפי איש ותעל עמו

דבורה: יא וחבר הקיני נפרד

פירש את עצמו כמין משאר בני קן

שישבו במדבר יהודה מבני חלב

חתן משה ויט אהלו עד־אלון בצעננים

אשר את־קדש: יב ויגדו לסיסרא כי עלה ברק

בן־אבינעם הר־תבור וכהן הכז

שרצה להלחם: יג ה' נתן בלבו של

סיסרא ללכת אל נחל קישון ויזעק

סיסרא את־פלרכבו תשע מאות רכב ברזל

ואת־כל־העם אשר אתו העם שהיה ראוי שיצא

לקראת החלשים האלה במעט עם

מחרשת הגוים אל־נחל קישון:

יד ותאמר דבורה אל־ברק קום

אל התעכב לעמוד פה להחזיר בחר

כי תגורה ויורה זה היום אשר נתן

יהוה את־סיסרא בידך ולא תוכל

עוד להתעכב בחר, אל תירא לרדת

לעמק, כי הלא יהוה יצא לפניך

ויגד ברק מחר תבור ועשרת

אלפים איש אחריו: טו ויהם יהוה את־סיסרא

ואת־כל־המחנה לפי־חרב לפני ברק ויגד

מערל המרכבה ויגם ברגליו לכל

יכיר אותו מי מבני ישראל ותפוש

אותו: טז וברק רדף אחרי חרכב

ואחרי המחנה עד חרשת הגוים

ויפל כל־מחנה סיסרא לפי־חרב

לא נשאר עד־אחד אפילו אחד: יז וסיסרא גם ברגליו

אל־ההל לצד האהל יעל אשת חכר

הקיני כי שלום בין יבין

מלך־חצור ויבין בית חכר הקיני ולזה חשב להמלט שמה: יח ותצא יעל לקראת סיסרא

כי ראתה שהיה כמסתפק אם לילך להאהל אם לנעם עוד

להלך, ותאמר אליו סורה אדני סורה אלי אל־תירא ויסר אליה האהלה ותכסהו

בשמיכה: יט ויאמר אליה השקיני־נא מעט־מים כי צמתי

ותפתח את־נאוד החלב ותשקהו ותכסהו: כ ויאמר אליה

מלך־חצור ויבין בית חכר הקיני ולזה חשב להמלט שמה: יח ותצא יעל לקראת סיסרא

כי ראתה שהיה כמסתפק אם לילך להאהל אם לנעם עוד

להלך, ותאמר אליו סורה אדני סורה אלי אל־תירא ויסר אליה האהלה ותכסהו

בשמיכה: יט ויאמר אליה השקיני־נא מעט־מים כי צמתי

ותפתח את־נאוד החלב ותשקהו ותכסהו: כ ויאמר אליה

עמי, אל המלחמה: ט) אפס, רק. י) ויזעק, ענין אספה על ידי ועקה. ויעל ברגליו, תעלה להר תבור, עם הלוכו. יא) הקיני, ממשפחת הקיני, הם צאצאי יתרו שנקרא "קיני". יגם נקרא "חכב". נפרד כמין, נפרד ממדבר יהודה ששם ישבו משפחת הקיני, כמו שכתוב בתחלת ספר שופטים. מבני חכב, מש

מפרשים, שרצה לומר ששון היה מבני

חכב. יד) קום, אל התעכב כאן בחר

תבור. טו) ויגם ברגליו, כדי שלא

יפדוהו: טז) עד אחד, אפילו אחד.

יט) את נאוד החלב, השקתה אותו

חלב כי זה מביא תרדמה.

אלה: ט ותאמר ה' ה' אלהי עמך אפס

כי לא תהיה תפארתך על־הדרך אשר

אתה הולך כי ביד־אשה ימכר יהוה

את־סיסרא ותקם דבורה ותלך עם־

ברק קדשה: י ויזעק ברק את־זבולן ואת־נפתלי קדשה ויעל

ברגליו עשרת אלפי איש ותעל עמו דבורה: יא וחבר הקיני

נפרד מין מבני חכב חתן משה ויט אהלו עד־אלון בצעננים

אשר את־קדש: יב ויגדו לסיסרא כי עלה ברק בן־אבינעם

הר־תבור: יג ויזעק סיסרא את־פלרכבו תשע מאות רכב

ברזל ואת־כל־העם אשר אתו מחרשת הגוים אל־נחל

קישון: יד ותאמר דבורה אל־ברק קום כי זה היום אשר נתן

יהוה את־סיסרא בידך הלא יהוה יצא לפניך ויגד ברק מחר

תבור ועשרת אלפים איש אחריו: טו ויהם יהוה את־סיסרא

ואת־כל־הרכב ואת־כל־המחנה לפי־חרב לפני ברק ויגד

סיסרא מעל המרכבה ויגם ברגליו: טז וברק רדף אחרי חרכב

ואחרי המחנה עד חרשת הגוים ויפל כל־מחנה סיסרא

לפי־חרב לא נשאר עד־אחד: יז וסיסרא גם ברגליו אל־ההל

יעל אשת חכר הקיני כי שלום בין יבין מלך־חצור ויבין בית

חכר הקיני: יח ותצא יעל לקראת סיסרא ותאמר אליו סורה

אדני סורה אלי אל־תירא ויסר אליה האהלה ותכסהו

בשמיכה: יט ויאמר אליה השקיני־נא מעט־מים כי צמתי

ותפתח את־נאוד החלב ותשקהו ותכסהו: כ ויאמר אליה

מלך־חצור ויבין בית חכר הקיני ולזה חשב להמלט שמה: יח ותצא יעל לקראת סיסרא

כי ראתה שהיה כמסתפק אם לילך להאהל אם לנעם עוד

להלך, ותאמר אליו סורה אדני סורה אלי אל־תירא ויסר אליה האהלה ותכסהו

בשמיכה: יט ויאמר אליה השקיני־נא מעט־מים כי צמתי

ותפתח את־נאוד החלב ותשקהו ותכסהו: כ ויאמר אליה

מלך־חצור ויבין בית חכר הקיני ולזה חשב להמלט שמה: יח ותצא יעל לקראת סיסרא

כי ראתה שהיה כמסתפק אם לילך להאהל אם לנעם עוד

להלך, ותאמר אליו סורה אדני סורה אלי אל־תירא ויסר אליה האהלה ותכסהו

בשמיכה: יט ויאמר אליה השקיני־נא מעט־מים כי צמתי

ותפתח את־נאוד החלב ותשקהו ותכסהו: כ ויאמר אליה

(כא) המפקדת, מין פטיש שבו נעצים את יתדות האהל בקרקע. בלָאט, בהסתר ובחשאי. בַּרְקָתוֹ, בצדע, הוא צד המצוץ בקרבת האוֹן. וַיֵּעַף, והיה עף מניסתו ברגליו. (כד) וקָשָׁה, וחזקה. (כ) בַּפֶּרַע פְּרָעוֹת בְּיִשְׂרָאֵל, בנקם נקמות בגוים על ידי ישראל. בַּהֲתַנְדֵּב עִם, ובשביל מה שגמנו ה' בלב העם להתנדב ללכת למלחמה.

(ג) שָׁמְעוּ מַלְכִּים, מלכי הגוים, שמעו את אשר אני דובר, ותפחדו מלחלחם עוד בישראל. פרוש אחר, "מלכים", הם ישראל, כענין שאמרו רז"ל "כל ישראל בני מלכים הם".

הַאֲזִינוּ, הפיו און לשמע. רוֹנִים, שרים, אדונים. אֲנֹכִי לַה' אֲנֹכִי אֲשִׁירָה, על אשר אנכי לה' ולחלוק להאמין בו, לכן אנכי אֲשִׁירָה על התשועה שַׁעֲשָׂה לִי ה' (ד) בַּצֹּאֲתָךְ מוֹשְׁעִיר, בשיצאת לפני בני ישראל בַּשְּׁעָבֵר את הר שעיר, שאז התחילו לַחֲלֹם בסיוחן ועוג. בַּצֹּעֲדָךְ מוֹשְׁדָה אֲדוֹם, הוא כפל ענין של "בצאתך מוֹשְׁעִיר" במלים אחרות. אֶרֶץ רַעֲשָׁה, כל מלכי הארמה נרעשו ונפחדו. גַּם שְׁמֹנִים נְטָפוֹ, גם המלכים שרי האומות של הגוים חרדו, וקאלו וגו', נטפו מהם מרב פחד. גַּם עֲבִים וְגו', גם העניים נטפו מים בקול המון הנָשִׁים בשביל להחריד ולבלבל את הגוים. (ה) הָרִים נָזְלוּ, גם ההרים כאלו נטפו וגו' מנגד הרעדה. וְהָ סִינִי, וה הר סיני, שנאמר בו "ותהי כל ההר" (שמות יט. יח.) בִּימֵי שְׁמֹנֶר, בימי השופט שמגר. בִּימֵי יַעֲלֵ, גם יעל היתה שופטת. חָדְלוּ אֲרָחוֹת, בימיהם לא היתה תשועה שלמה, ולא חרדו הגוים מפחד ה' ולכן חדלו חלבי ארצו, כי פחדו מהגוים. וְלָכוּ אֲרָחוֹת עַקְלָקָלוֹת, היו חלבים בדרכים מעקללות, כדי שלא ירגישו בהם

וִיהוֹה בַּצֹּאֲתָךְ מוֹשְׁעִיר בַּצֹּעֲדָךְ מוֹשְׁדָה אֲדוֹם אֶרֶץ רַעֲשָׁה גַם־שְׁמֹנִים נְטָפוֹ גַם־עֲבִים נְטָפוֹ מִים: הָרִים נָזְלוּ מִפְּנֵי יְהוֹה וְהָ סִינִי מִפְּנֵי יְהוֹה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: וּבִימֵי שְׁמֹנֶר בִּימֵי יַעֲלֵ חָדְלוּ אֲרָחוֹת וְחָלְבֵי נְתִיבוֹת יִלְכוּ אֲרָחוֹת עַקְלָקָלוֹת:

יבא וישאלך ואמר הישפה איש ואמרתי אין: כא ותקח יעל אשת־חֶבֶר את־יתד האהל העשוי לחקוע בארץ עם שפולי האהל ותשם את־המקבת בִּידָה האחת ואת היתד בִּידָה השנייה ותבוא אליו בלָאט ותתקע את־היתד בַּרְקָתוֹ ותצנח באֶרֶץ היתד עברה וקתו ותקעה

בארץ והוא־נִרְדָּם משנת החלב ויעף כי גם ברגליו וימות: כב והנה ברק רדף את־סיסרא לבקשו כאשר הוא שם ותצא יעל לקראתו ותאמר לו לך ואראך את־האיש אשר־אתה מבקש ויבא אליה והנה סיסרא נפל מִת והיתד בַּרְקָתוֹ: כג ויכנע אֱלֹהִים בַּיּוֹם ההוא את יבין מִלֶּד־כְּנָעַן לפני בני ישראל: כד ותלך יד בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל הַלֹּדֶד וקָשָׁה ככל פעם יותר על יבין מִלֶּד־כְּנָעַן עד אשר הכריחו את יבין מִלֶּד־כְּנָעַן: א ותשר מלשון שירה דבורה וברק בן אבינעם בַּיּוֹם ההוא לאמר שִׁבְנֵי יִשְׂרָאֵל יאמרוהו: ב בַּפֶּרַע פְּרָעוֹת בנקום ה' נקמות בישראל על ידי ישראל בַּהֲתַנְדֵּב עִם לַצֹּאת למלחמה עם כי ראו חולשתם וגבורת סיסרא, בעבור שתי אלה בָּרְכוּ יְהוֹה: ג שמעו מלכים של האומות הַאֲזִינוּ רוֹנִים כדי שיראו מלחמת ישראל, על אשר אנכי לִיהוֹה ולחלוק להאמין בו, לזה אנכי אֲשִׁירָה על התשועה הבאה לי מִמֶּנּוּ אֲזַמֵּר לִיהוֹה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: ד יהוה בַּצֹּאֲתָךְ מוֹשְׁעִיר לַחֲלֹם בסיוחן ועוג בַּצֹּעֲדָךְ מוֹשְׁדָה אֲדוֹם אֶרֶץ רַעֲשָׁה החריד ורעיש כל מלכי הארמה גַם־שְׁמֹנִים נְטָפוֹ פאילו השמים והעבים נחבו ודיו למים. והנה אמר זה למשל על מלחמת סיוחן ועוג גַם־עֲבִים נְטָפוֹ מִים להחריד ולבלבל הגוים בקול המון הנָשִׁים: ה הָרִים נָזְלוּ מנגד הרעדה, ונטפו וצעה מפני יהוה וְהָ סִינִי מִפְּנֵי פחד יהוה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הנלחם לישראל: ו בִּימֵי השופט שמגר בַּרְעֲנָת בִּימֵי יַעֲלֵ ששפטה באותה

שי למורא

עטרת מרים

תקופה, לא היתה תשועה שלימה לישראל ולא חרדו הגוים מפתח ה'. בני ישראל חרדו מנעו ארחות דרכים והלכי נתיבות ושכילים, כי היו רואים לצאת לדרכם מפני האויבים ולכן והיו חולכים ארחות עקלקלות בהחבא שלא ימצאם האויב: ו חרדו פרוזן ערי הפזר כי פחדו לשבת שם, ורק בישראל חרדו ולא בגוים. בן היה עד שקמתי אני דבורה שקמתי אני להיות אם ומנחמה בישראל:

ח כי באשר יבחר ישראל אלהים חדשים או בא לחם שערים מלחמה בערו לעונש. אבל פשהו ישראל עושי רצון ה', וזה היה בימי יהושע מלך אסיראח לא היה צורך להם מן ורמח בארבעים אלף בישראל אצל בני נד וכני ראובן אף שריו או חלוצי צבא: ט מעמק לפי אדבר לחוקקי לגוילים בישראל המתנדבים בעם להשליכם וללמדם תורה ברכו יהוה שהגיע אויבים לפניכם: י אתם השרים רכבי אתונות צהרות לבנות, ותחבמים ושבבי על-מדין על המשפט והלכי על-הדרך הסתרים שיחיו ודברו תהלות ה': יא תמורת מה שתיה נשבע מקול מחצצים מורי חצים בין משאפים בן החולכים לשאוב מים, שם יתגל יגידו צדקות יהוה שהכרית את אויבים המצרים צדקת שגשה לערי פרוזו הפזרים בישראל בחיות התשועה כי אז ירדו לשערים חורו לעריהם הפזרים עם יהוה: יב עורי בגלל גדל תפס הנה עורי התעורר דבורה התחנן לדבר בשיר עורי

עורי דברי-שיר בהתחנן השיר התגבר התשועה קום ברכ כי לא התנדב להלחם ושבב שביך עריך רק לשלול שלל האויב, בן אבינעם: יג אז באשר יתחנן השיר ירד רדו שריר הנשאר מישראל למשול לאדירים עם באדירי הגוים יהוה ירד יתן לי ממשלה בגבורים של הגוים: יד ...מי היו האדירים? מני מן אפרים יצא שרשם השורש היה יהושע בן נון, לרדות בעמלק אחריך וקום משבט בנימין שאול בן קיש בעממך שהוא היה עפוד ושכמך. לא בן במלחמה הוא לא הלכו גבורים, אלא מני מכיר שגרדו עמי היו מתקנים חכמים בדת ודן, לא אנשי חיל למלחמה ולמזבולן היו מושכים בשבט ספר ספרים לא אחיז מני ותרכ: טו ושירי

האויבים. ו חרדו פרוזן, מפתח האויבים, הפסיקו לשבת בערי הפזרות שאין להן חזקה. בישראל חרדו, רק בישראל חרדו. אבל הגוים לא פחדו מישראל לשבת בערי הפזרות, כי הם היתה תקופה. עד שקמתי, כמו עד שקמתי. כי עכשיו היתה תשועה שלימה, וישבו ישראל בערי הפזרות, וילכו בנתיבות ודרכים

ישרות, ללא פחד מהגוים. אם בישראל, כאם המנשרת את בניה לישר דרכם, בן אני לישראל. ח) יבחר אלהים חדשים, משפחתי לו ישראל אלהים חדשים. אז לחם לשערים, אז חוקקי למלחמה בשערי עריהם. מני אם יראה ורמח בארבעים אלף בישראל, ראו עתה בהתנדבכם, אם יראה בישראל מני ורמח בשביל להלחם בארבעים אלף ראשי גודדי צבאות שהביא סיסרא עליכם. וכלם הממם חקב"ה במלחמת הבוכבים, ונחל קישון גרפם. ט) לפי, מעמק לפי ורצוני אומרת אני. לחוקקי ישראל, לחכמי ישראל וסופריהם שותפים את החקים. המתנדבים בעם, שהתנדבו בעם לצאת למלחמה ברכו ה', ברכוהו ושובו אליו. י) רכבי אתונות צהרות, הסתרים והשרים שירכבו מעכשיו על אתונות לבנות החשבות, מבלי פחד ודאגה מאויב. יושבי על מדין, ואותם הדעים שישבים על הדין לעשות משפט, מעכשיו יוכלו לעשות בפרהסיא מבלי פחד מושלים זרים. והולכי על דרך, החולכים בגלל. שיר, דברו וספרו את התשועה הזאת. יא) מקול מחצצים בין משאפים, מקול יורי החצים לא היו יכולים לשאב מים.

יתנו, ולמדו וישגנו. צדקות פרוזו בישראל, שהשקט את ישראל לשכן בפרות. אז ירדו לשערים, חורו לערי מושבותיהם שפרחו מהם. יב) עורי עורי דבורה, התגבר בשירתך. ורבותינו אמרו, מפני שהתחלה ואמר "עד שקמתי דבורה", הסתלקה מפניה רוח הקדש. ושבב שביך, תפק את האויבים בשבי. יג) אז ירד שריר, אז ימשלו השרים שששאו מישראל. לאדירים עם, בחוקים שבאמות העולם. ה' ירד לי בגבורים, ה' יתן לי ממשלה בגבורי הגוים. יד) מני אפרים, משבט אפרים. שרשם בעמלק, נשיאם של שבט אפרים לחם ראשון בעמלק, והוא יהושע בן נון. אחריך בנימין בעממך, אחריך קום משבט בנימין שאול בן קיש וילחם בעמלק ברכ עם. מני מכיר ירדו מתקנים, מפני מכיר בן מנשה, ירדו מתקנים, הם הגדולים והחכמים, להלחם נגד סיסרא. ומזבולן מושכים בשבט ספר, וכן משבט זבולן ירדו למלחמה נגד סיסרא אפילו הסופרים והחכמים, וכל-שכן שאר העם. מושכים, פותחים במשיכת העט. בשבט ספר, העט (תקנה) שבו כותב הסופר. טו) ושירי ביששכר, והשרים שבשבט יששכר, הם הסתדרו ששוסקים

הגדולים והחכמים, להלחם נגד סיסרא. ומזבולן מושכים בשבט ספר, וכן משבט זבולן ירדו למלחמה נגד סיסרא אפילו הסופרים והחכמים, וכל-שכן שאר העם. מושכים, פותחים במשיכת העט. בשבט ספר, העט (תקנה) שבו כותב הסופר. טו) ושירי ביששכר, והשרים שבשבט יששכר, הם הסתדרו ששוסקים

בתורה ודיו עם דבורה ללמוד תורה לכל העם. ויששכר פן ברק וגו', וכל העם של שבט יששכר, פן היו עם ברק ללדת למלחמה נגד סיסרא. בעמק שלח ברגליו, בשמרה דבורה לברק ללדת מן ההר אל העמק לקראת המלחמה, ויד שבט יששכר כמו שצוה ברק והלך אחריו עם הלוחם של ברק.

מוז בפלגות ראובן, אבל בחלוק

לבו של ראובן. גדולים חקקי לב,

כלומר, ראוי לחשב בלב מחשבות רבות

להבין הדבר, מה זה היה לו שחלק מן

המלחמה. מוז למה ישבת בין

המשפטים, אתה שבט ראובן, למה

ישבת בין המשפטים, בין מערכות

וגדרות הצאן. לשמע שריקות

עדרים, כלומר יושב אצל עדר צאנה,

ולא באת לעזר את ישראל במלחמה

הזאת. יז גלעד בעבר הירדן

שכון, ולא בא לעזר במלחמה. (ואף

עלפי שצאמר לעיל שמבני מנשה בן

מנשה ירדו מחוקקים, יש לומר שצאן

מדבר ביאר בן מנשה). ודן למה

יגור אגרות, שבט דן הכניס את

רבושו בספינות לעמוד ולקרב. ובתרגום

כתב השפנה לומר שעבר את הירדן,

ושם נכסיו בספינות. אשר ישב

לחוף ימים, ששם היה חלקו. ועל

מפרציו ישבון, ולא השתתף

במלחמה משום שהיה לו לשמר על

המקומות הפרוצים בארצו שלא יבואו

שם האויבים. יח זבלון עם חרף

נפשו למות, אבל שבט זבלון עשה

הטוב, ובנה את נפשו ולא חשש פן

ימות במלחמה. ונפתלי, וגם נפתלי

כמו זבלון. על מרומי שדה, על הר

תבור. יט באו מלכים נלחמו,

מלכי ארצות באו לעזרת סיסרא ונלחמו

בשבילו. אז נלחמו מלכי כנען, או

בעת מלחמת סיסרא, נלחמו לעזרתו מלכי כנען כעם רב אשר עמדם. בתענך

על מי מגדו, ראש המנהג שלהם היה בתענך, והיה מניע עד מי מגדו. בצע

כסף לא לקחו, חנם באו לעזרת סיסרא ולא בקשו מנעו שגר. כז מן

שמים נלחמו וגו', ואף הקב"ה שלח בהם צבאו שאינם רוצים שום שגר.

ואמרו רז"ל, שהמלכים הרתירו את השריונות של צבא סיסרא, ונכנסו בנחל

קישון להתקרב, ושקטם תחיל. כא) נחל קישון גרפם, נחל קישון גרף אותם

והסביבם. נחל קדומים נחל קישון, הנחל שנקרא מקדם להקדם באיבי ה',

הוא נחל קישון. תדרכי נפשי עז, תדרכי נפשי ברגלים את עז גבורי כנען. כב) אז הלכו עקבי

רוכבי הסוסים, ואז הפו עקבי הסוסים מן התהרות ומדילוגים שלהם. כג) אורז מרוז, קללו את המקום "מרוז". כי לא באו, כי היו סבוכים למקום המלחמה

ביושכר שהלכו עם דבורה היו רק חקמים בתורה ויששכר פן נאמן, הלך עם ברק בעמק שלח ברגליו כי לא היה לו רכב וסוס ולא אנשי חיל למלחמה, ואולם בפלגות ראובן שחלק לבו מלכת עם שאר ישראל למלחמה גדלים נתרבו והשאירו חקקיי לב שריטות עמקות ושברון לב: מוז

ראובן למה ישבת רגוע בין

המשפטים על הגבול במקור

לשמע שריקות עדרים ולא באת

לעזרת ישראל למלחמה הזאת. אף

למותר לחקור לפלגות ראובן

שנפרד מן המלחמה כי גדולים יש

צורך בהרבה חקקיי לב כדי להשכיל

אמתת הדבר: יז גם גלעד בעבר

הירדן שכון ולא בא אל המלחמה

ודן למה יגור ימין ימין נכסיו על

אגרות חקקים אותם לעבר הירדן,

אשר ישב לחוף ימים ועל

מפרציו אשר מפסיקים בינו לבין

האויב ישבון בשקט כל יבאו בהם

הנזים: יח אולם זבלון עשה הטוב

עם חרף בזה נפשו למות

במלחמה ונפתלי כמורה לא חש

למות על מרומי שדה במקום

המלחמה: יט באו מלכים מארצות

אחרות לעזרת סיסרא נלחמו אז

בעת הלחם סיסרא, נלחמו בעבדו

מלכי כנען כי בתענך נלחמו וקצה

הפתח הגיע עלימי מגדו כל

המורה באו לעזרתו כי בצע שגר-

כסף לא לקחו: כ לא בתרגם

נצחו לסיסרא אף מן השמים נלחמו

מאת ה' ותקרב בא להם זה הנצח,

כאלו הפוכבים סרו ממסלותם

וירדו ונלחמו עם סיסרא: כא

המלחמה היתה בשפת תחיל, ובגם

נחל קישון גרפם שספם נחל

קדומים אשר היה מקדם נחל קישון שמימינו מעטים היו, עד אשר

תדרכי נפשי אני בעצמי והעברתי אותו עז בעוז מכלי נק: כב אז הלכו

נשברו עקביהם סיסרא מדהרות מדינת רגלי הסוס בבה, מן דהרות

אבריו סוסים האבירים: כג אורז קללו אתם המקום מרוז שהיה קרוב

למקום המלחמה אמר מלאך יהוה ארו ארור קללו ישבית כי

לא-באו לעזרת עם יהוה לעזרת יהוה בגבורים כביכול, שמי שהוא

הוא נחל קישון. תדרכי נפשי עז, תדרכי נפשי ברגלים את עז גבורי כנען. כב) אז הלכו עקבי

רוכבי הסוסים, ואז הפו עקבי הסוסים מן התהרות ומדילוגים שלהם. כג) אורז מרוז, קללו את המקום "מרוז". כי לא באו, כי היו סבוכים למקום המלחמה

שי למורא

עטרת מרים

עוזר את ישראל, בעוזר את השכינה: **כד** אמנם תברך תהיה ברוכה מנשים יעל אשת חבר הקיני כי עזרת להם בחרנית סיסרא, ויותר מנשים צדקניות וצנועות חושבות באהל תברך תהיה ברוכה ועל: **כה** מים שאל סיסרא, והיא חלב נתנה בכדי להביא עליו תרדמה בספל חשוב הראוי להאכיל בו אדירים

הקריכה חמאה שומן החלב: **כו** ידה השמאלית ליתר תשלחנה וימינה הושיטה להלמות עמלים לקחת המקבת, והלמה והיא הפתה ושברה את סיסרא מחקה הסירה ראשו ומחצה ופצה אותו וחלפה מעבר אל עבר רקתו הוא המקום שאצל העין: **כז** בין רגליה פרע על פרעיו ומד נפל לארץ וגשאר שכם בין רגליה פרע נפל באשר במקום שפרע שם נפל שדוד הרג: **כח** בעד החלון נשקפה ותינבב אנה אם סיסרא בעד האשנב חלון קטן, והיא שואלת מדוע מה הסביבה כי בשש התמקמה רכבו לבוא מדוע אחרו פעמי מרפבותיו: **כט** חכמות שרותיה תענינה אחת תענה ותשיב אף-היא אם סיסרא תשיב אמריה לה לעצמה: **ל** ואת דברי חכמה, הלא הן רב ומצאו בישראל, ושמה יחלקו שלל ביניהם, רחם רחמיהם נערה אחת או שתים לראש גבר לכל איש שלל מנגדים צבעים צבועים החשובים יהיו נתונים לסיסרא כי הם עשיון שלל צבעים עבודת רקמה צבע רקמות בשני הצדדים הרקמה שונה, לצוארי שלל והיו נתונים בראש השלל, ובעבור כל זה הפה מתאחרים לבוא:

לא דבורה אמרה: תנחומין של הכל הן לה, כי פן יאבדו כל-אויביך יהוה פאשר אבד סיסרא, אבל ואהביו ואהבו ה' והיו כצאת השמש בבוקר שהולך ומאיר עד שהוא בגברתו ותשקט הארץ ארבעים שנה: אין זה מדברי הישרה אלא מדברי פותב הספר:

ועם כל זה לא באו לעזר לאחיהם במלחמה. בגבורים, להלחם בגבורים, הם אנשי סיסרא. **כד** תברך מנשים, תברך מפי הנשים. מנשים באהל תברך, מפי נשים צדקניות וצנועות חושבות באהל תברך ותקדם הכרעה. **כה** בספל אדירים הקריכה חמאה, כדי שיהא סיסרא בטוח בה, הקריכה

לפניו שמן החלב בספל חשוב הראוי להאכיל בו אדירים וחשובים. **כו** ידה ליתר תשלחנה, את יד שמאלה הושיטה לקחת את היתר. וימינה להלמות עמלים, ואת יד ימינה הושיטה לקחת את המקבת, שבו העמלים בעלי המלאכה, חולמים (מבים). והלמה סיסרא, והפחה את סיסרא. מחקה ראשו, הסירה את ראשו. ומחצה וחלפה רקתו, ועם היתר פצעה את רקתו וחלפה מצד אל צד. **כז** באשר פרע, במקום שפרע נפל. שם נפל שדוד, שם שדדה אותו והמיתה אותו ועל. **כח** ותנבב, תרעה בקול פרסיו קול תרועה. פרוש אחר, הביטה. האשנב, בעין חלון. בשש, ענין אחר. אחר, התאחרו. פעמי מרפבותיו, צעדי [וסיון] מרפבותיו. **כט** חכמות שרותיה, תענינה, כל אחת מהן תשיב לנחם אותה. תשיב אמריה לה, תענה אמריה לעצמה. **ל** הלא ימצאו, ככה הם דברי הנחמה. יחלקו שלל, וזה המעבד אותם שם. רחם רחמיהם לראש גבר, כל גבר מנבא סיסרא אולי השיג לקחת בשבי נערה אחת או שתים. שלל צבעים לסיסרא, שלל בנדים צבועים חשובים ביותר יהיו נתונים לסיסרא. רקמה, בנדים צבועים מרקמים במעשה רוקם. צבע רקמות, צבע של רקמה העשויה מעשה רוקם בפול, דהינו שפכל צד

מצוי חבד רקומה בו רקמה של דקמא אחרת. לצוארי שלל, ונתנו לשם בצואר של הגבורים ששללו וכוון. **לא** פן יאבדו כל אויביך ה', אמרה דבורה, הנה תנחומים של הכל היו, וחלואי פן יאבדו כל אויביך, אתה ה' פני שנאבד סיסרא. ואהביו, אבל אוהבי ה' יהיו. כצאת השמש בגבורתו, כמו צאת השמש בבקר, שהולך ומאיר בכל פעם יותר עד שהוא בגבורתו שהוא

חצי היום, פן יהיו אוהבי ה' חולכים ותקום עד אשר יהיו בגבהי המעלה. ותשקט הארץ, אין זה מדברי הישרה, אלא דברי פותב הספר. ארבעים שנה, עד פלות ארבעים שנה מוזמן התחלת השעבוד.

אין זה מדברי הישרה, אלא דברי פותב הספר. ארבעים שנה, עד פלות ארבעים שנה מוזמן התחלת השעבוד.

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת,
הָאֵל הַנָּאֵמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַּבֵּר וּמְקַיֵּם, שְׁכָל דְּבָרָיו אֵמֶת וְצֶדֶק:
נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבַר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזֹר לֹא יֵשׁוּב
רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל הַנָּאֵמָן בְּכָל דְּבָרָיו:
רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפְשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה
בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:

שְׂמַחֲנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיא עֲבֹדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ,
בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לִפְנֵינוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנָּחֲלוּ עוֹד
אַחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בִשְׁם קֹדֶשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
בְּרוּךְ אַתָּה יי, מֶגֶן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתָּה לָנוּ יי
אֱלֹהֵינוּ לְקֹדֶשֶׁה וּלְמִנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתַפָּאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ
מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרַךְ שְׁמֶךָ בְּכָל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ
אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

אִישׁ-לְרַעְהוּ לְשָׁלוֹם וַיָּבֹאוּ הָאֱהֻלָּה: ^ה וַיִּסְפָּר
מֹשֶׁה לְחַתָּנוֹ אֶת כָּל-אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה לְפָרְעֹה
וּלְמִצְרַיִם עַל אוֹדֶת יִשְׂרָאֵל אֶת כָּל-הַתִּלְאָה
אֲשֶׁר מִצַּאתָם בְּדֶרֶךְ וַיִּצְלַם יְהוָה: ^ו וַיִּתְּחַד
יְתָרוֹ עַל כָּל-הַטּוֹבָה אֲשֶׁר-עָשָׂה יְהוָה לְיִשְׂרָאֵל
אֲשֶׁר הִצִּילוּ מִיַּד מִצְרַיִם: ^ז וַיֹּאמֶר יְתָרוֹ בְּרוּךְ
יְהוָה אֲשֶׁר הִצִּיל אֶתְכֶם מִיַּד מִצְרַיִם וּמִיַּד
פָּרְעֹה אֲשֶׁר הִצִּיל אֶת-הָעָם מִתַּחַת יַד-מִצְרַיִם:
^ח « עַתָּה יִדְעָתִי כִּי-גָדוֹל יְהוָה מִכָּל-הָאֱלֹהִים כִּי
בְדַבָּר אֲשֶׁר זָדוּ עֲלֵיהֶם: ^ט וַיִּקָּח יְתָרוֹ חֲתָן
מֹשֶׂה עֵלָה וּבָחִים לָאֱלֹהִים וַיָּבֹא אֶהֱרֹן וְכָל
זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאכֹל-לֶחֶם עִם-חֲתָן מֹשֶׁה לִּפְנֵי
הָאֱלֹהִים:

קריאת התורה למנחת שבת-קודש
יח ^א וַיִּשְׁמַע יְתָרוֹ כְּתֵן מִדִּין חֲתָן מֹשֶׁה אֶת
כָּל-אֲשֶׁר עָשָׂה אֱלֹהִים לְמֹשֶׁה וּלְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ
כִּי-הוֹצִיא יְהוָה אֶת-יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם: ^ב וַיִּקָּח
יְתָרוֹ חֲתָן מֹשֶׁה אֶת-צִפּוֹרָה אִשְׁתּוֹ מֹשֶׁה אַחֵר
שְׁלוּחִיהָ: ^ג וְאֵת שְׁנֵי בָנֶיהָ אֲשֶׁר שָׁם הָאֶחָד
גִּרְשֹׁם כִּי אָמַר גֵּר הָיִיתִי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם: ^ד וְשֵׁם
הָאֶחָד אֱלִיעֶזֶר כִּי-אֱלֹהֵי אָבִי בָּעֲזָרִי וַיִּצְלַנִּי
מִחֶרֶב פָּרְעֹה: ^ה וַיָּבֹא יְתָרוֹ חֲתָן מֹשֶׁה וּבָנָיו
וְאִשְׁתּוֹ אֶל-מֹשֶׁה אֶל-הַמִּדְבָּר אֲשֶׁר-הוּא חֲנָה
שָׁם הָרַ הָאֱלֹהִים: ^ו וַיֹּאמֶר אֶל-מֹשֶׁה אֲנִי חֲתָנְךָ
יְתָרוֹ בֶּן אֱלִיָּה וְאִשְׁתְּךָ וּשְׁנֵי בָנֶיהָ עִמָּה: ^ז וַיֵּצֵא
מֹשֶׁה לְקִרְיַת חֲתָנוֹ וַיִּשְׁתַּחֲוֶה וַיִּשְׁקָלוּ וַיִּשְׁאָלוּ

לוח זמנים לשבוע פרשת בשלח בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ח)	06:33	06:29	08:37	08:35	09:12	09:10	10:07	10:06	12:24	12:25	17:16	17:22	17:43	17:48	17:01	17:59
חיפה (ח)	06:35	06:30	08:37	08:35	09:12	09:10	10:07	10:06	12:24	12:24	17:16	17:22	17:40	17:46	16:51	17:56
ירושלים (ח)	06:32	06:28	08:35	08:34	09:11	09:09	10:06	10:05	12:23	12:23	17:19	17:24	17:41	17:46	16:43	17:56
תל אביב (ח)	06:34	06:30	08:37	08:36	09:13	09:11	10:08	10:07	12:25	12:25	17:15	17:20	17:42	17:47	17:00	17:58
אוסטריה, וינה (ח)	07:22	07:14	08:58	08:54	09:43	09:39	10:33	10:31	12:38	12:39	16:55	17:04	17:30	17:39	16:45	17:53
אוסטרליה, מלבורן (ק)	06:34	06:41	09:19	09:24	10:02	10:05	11:14	11:16	14:09	14:09	20:34	20:28	21:04	20:57	20:11	21:09
אוקראינה, אודסה (ח)	07:20	07:12	09:00	08:56	09:44	09:40	10:34	10:32	12:41	12:41	17:02	17:11	17:36	17:44	16:51	17:57
אוקראינה, דונייצק (ח)	06:56	06:48	08:32	08:28	09:17	09:13	10:07	10:05	12:12	12:13	16:29	16:39	17:05	17:14	16:19	17:27
אוקראינה, דניפרופטרובסק (ח)	07:08	07:00	08:43	08:40	09:29	09:25	10:19	10:16	12:23	12:24	16:39	16:49	17:15	17:24	16:29	17:37
אוקראינה, ז'יטומיר (ח)	07:39	07:30	09:09	09:06	09:57	09:53	10:46	10:43	12:49	12:49	16:59	17:10	17:37	17:46	16:50	18:00
אוקראינה, קייב (ח)	07:32	07:23	09:02	08:58	09:50	09:46	10:39	10:36	12:42	12:42	16:51	17:02	17:29	17:39	16:42	17:53
איטליה, מילאנו (ח)	07:44	07:36	09:25	09:22	10:08	10:05	10:59	10:57	13:07	13:07	17:33	17:42	18:04	18:12	17:22	18:25
אקוודור, קיטו (ח)	06:24	06:24	08:54	08:55	09:24	09:24	10:26	10:27	12:58	12:58	18:31	18:32	18:54	18:55	18:14	19:04
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	06:15	06:21	08:59	09:03	09:39	09:42	10:50	10:52	13:42	13:42	20:01	19:55	20:29	20:23	19:38	20:35
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	06:52	07:00	09:38	09:43	10:23	10:28	11:37	11:39	14:34	14:34	21:05	20:58	21:37	21:30	20:41	21:43
ארה"ב, בולטימור (ח)	07:13	07:07	09:06	09:03	09:45	09:42	10:38	10:36	12:50	12:51	17:28	17:35	17:58	18:04	17:16	18:16
ארה"ב, ברוקלין (ח)	07:05	06:59	08:56	08:53	09:35	09:32	10:28	10:26	12:39	12:40	17:14	17:22	17:45	17:52	17:02	18:04
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ח)	07:06	06:59	08:56	08:54	09:36	09:33	10:29	10:27	12:40	12:40	17:15	17:22	17:45	17:52	17:03	18:04
ארה"ב, דטרויט (ח)	07:45	07:38	09:33	09:30	10:14	10:10	11:06	11:04	13:16	13:16	17:47	17:55	18:19	18:26	17:36	18:38
ארה"ב, האוסטון (ח)	07:11	07:07	09:17	09:15	09:51	09:49	10:47	10:46	13:05	13:06	18:00	18:05	18:26	18:31	17:47	18:41
ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)	06:48	06:43	08:49	08:47	09:25	09:23	10:20	10:19	12:36	12:36	17:23	17:29	17:51	17:57	17:10	18:07
ארה"ב, מיאמי (ח)	07:04	07:01	09:15	09:13	09:47	09:46	10:45	10:44	13:05	13:05	18:05	18:10	18:31	18:35	17:51	18:44
ארה"ב, ניו הייבן (ח)	07:02	06:56	08:52	08:49	09:32	09:29	10:25	10:23	12:35	12:36	17:09	17:16	17:40	17:47	16:57	17:59
ארה"ב, פיטסבורג (ח)	07:29	07:22	09:20	09:17	09:59	09:56	10:52	10:50	13:04	13:04	17:39	17:46	18:10	18:16	17:27	18:28
ארה"ב, שיקגו (ח)	07:02	06:56	08:51	08:48	09:31	09:28	10:24	10:22	12:34	12:35	17:06	17:14	17:38	17:45	16:55	17:57
בוליביה, לה-פס (ח)	06:22	06:25	09:00	09:02	09:32	09:34	10:38	10:39	13:18	13:19	19:10	19:08	19:35	19:32	18:51	19:42
בלגיה, אנטוורפן (ח)	08:19	08:09	09:47	09:43	10:36	10:31	11:24	11:21	13:26	13:26	17:33	17:44	18:12	18:22	17:24	18:36
בלגיה, בריסל (ח)	08:18	08:09	09:47	09:43	10:35	10:31	11:24	11:21	13:26	13:27	17:35	17:46	18:13	18:23	17:26	18:37
ברזיל, סאן פאולו (ח)	05:46	05:50	08:27	08:30	09:01	09:03	10:09	10:10	12:53	12:53	18:59	18:56	19:20	19:17	18:38	19:27
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	05:35	05:39	08:16	08:19	08:50	08:52	09:57	09:59	12:41	12:41	18:41	18:38	19:07	19:04	18:21	19:14
בריטניה, לונדון (ח)	07:38	07:28	09:05	09:01	09:54	09:50	10:42	10:39	12:44	12:45	16:52	17:03	17:29	17:39	16:46	17:54
בריטניה, מנצ'סטר (ח)	07:53	07:42	09:14	09:10	10:06	10:01	10:53	10:50	12:53	12:53	16:52	17:04	17:33	17:44	16:47	17:59
גרמניה, ברלין (ח)	07:48	07:37	09:11	09:07	10:02	09:57	10:49	10:46	12:50	12:51	16:55	17:06	17:33	17:43	16:46	17:58
גרמניה, פרנקפורט (ח)	07:59	07:49	09:29	09:26	10:17	10:13	11:06	11:03	13:09	13:10	17:20	17:30	17:57	18:07	17:11	18:21
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	05:42	05:47	08:24	08:28	08:59	09:02	10:08	10:10	12:54	12:54	19:06	19:02	19:26	19:22	18:45	19:32
הודו, מומבאי (ח)	07:13	07:11	09:29	09:29	10:00	10:00	10:59	10:59	13:23	13:22	18:32	18:35	18:56	18:59	18:16	19:08
הודו, פונה (ח)	07:08	07:06	09:25	09:24	09:56	09:55	10:55	10:55	13:18	13:19	18:29	18:32	18:53	18:56	18:13	19:05
הונגריה, בודפשט (ח)	07:10	07:01	08:47	08:43	09:32	09:28	10:22	10:19	12:27	12:28	16:46	16:55	17:21	17:29	16:35	17:43
טורקיה, איסטנבול (ח)	07:11	07:04	09:01	08:58	09:40	09:38	10:33	10:31	12:44	12:44	17:18	17:25	17:49	17:56	17:06	18:07
יוון, אתונה (ח)	07:29	07:24	09:24	09:22	10:02	10:00	10:56	10:54	13:09	13:09	17:49	17:55	18:18	18:25	17:36	18:36
מולדובה, קישינב (ח)	07:29	07:21	09:07	09:04	09:52	09:48	10:42	10:40	12:48	12:49	17:08	17:17	17:42	17:51	16:57	18:04

לוח זמנים לשבוע פרשת בשלח בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמונה"ז											
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	07:10	07:08	09:27	09:26	09:58	09:57	10:56	10:56	13:19	13:20	18:29	18:32	18:53	18:56	18:14	19:06
ניו-זילנד, קרייטצ'רץ' (ח)	05:25	05:34	08:10	08:17	09:02	09:06	10:17	10:20	13:20	13:19	20:01	19:53	20:36	20:28	19:36	20:42
נפאל, קטמנדו (ח)	06:50	06:47	08:58	08:57	09:32	09:30	10:28	10:28	12:47	12:48	17:45	17:49	18:11	18:15	17:30	18:25
סין, בייג'ין (ח)	07:23	07:16	09:14	09:12	09:53	09:51	10:46	10:45	12:58	12:58	17:34	17:41	18:04	18:11	17:20	18:22
סינגפור, סינגפור (ח)	07:16	07:17	09:45	09:46	10:15	10:16	11:18	11:18	13:48	13:49	19:20	19:21	19:43	19:44	19:03	19:53
פולין, ורשא (ח)	07:16	07:06	08:41	08:37	09:31	09:26	10:19	10:16	12:20	12:20	16:24	16:35	17:03	17:13	16:15	17:28
פרו, לימה (ח)	06:03	06:06	08:40	08:41	09:11	09:12	10:16	10:17	12:53	12:54	18:40	18:39	19:04	19:02	18:21	19:12
צרפת, ליון (ח)	08:02	07:54	09:43	09:40	10:26	10:23	11:17	11:15	13:24	13:25	17:47	17:56	18:21	18:29	17:37	18:42
צרפת, פריז (ח)	08:20	08:11	09:54	09:51	10:40	10:36	11:30	11:27	13:34	13:35	17:51	18:00	18:25	18:34	17:41	18:48
קולומביה, בוגוטה (ח)	06:12	06:12	08:39	08:40	09:09	09:09	10:11	10:11	12:40	12:41	18:08	18:09	18:31	18:32	17:51	18:41
קנדה, טורונטו (ח)	07:33	07:26	09:19	09:16	10:00	09:57	10:52	10:50	13:01	13:02	17:32	17:40	18:02	18:10	17:21	18:22
קנדה, מונטריאול (ח)	07:15	07:07	08:56	08:53	09:39	09:36	10:30	10:28	12:38	12:38	17:03	17:12	17:35	17:43	16:52	17:56
קפריסין, לרנקה (ח)	06:44	06:39	08:43	08:41	09:20	09:17	10:14	10:13	12:29	12:30	17:15	17:21	17:43	17:49	17:02	17:59
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	08:46	08:34	10:02	09:58	10:56	10:51	11:42	11:39	13:40	13:40	17:35	17:47	18:17	18:28	17:27	18:44
רוסיה, מוסקבה (ח)	08:23	08:11	09:36	09:31	10:31	10:25	11:17	11:13	13:13	13:14	17:08	17:21	17:48	18:00	17:01	18:16
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	07:46	07:38	09:24	09:21	10:09	10:05	10:59	10:56	13:05	13:05	17:24	17:33	17:59	18:07	17:13	18:20
שווייץ, ציריך (ח)	07:51	07:43	09:29	09:25	10:14	10:10	11:04	11:01	13:09	13:10	17:33	17:42	18:03	18:12	17:23	18:25
תאילנד, בנגקוק (ח)	06:45	06:44	09:06	09:06	09:37	09:36	10:36	10:36	13:02	13:02	18:18	18:21	18:42	18:44	18:02	18:53

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התוועדות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הברלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׁתוּלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעֲדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לְמַחֲזוֹ חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וְלִשְׁמֹחָה וְלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחְזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכָּף כָּל-אוֹיֵב וְאֹרֶב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל-פּוֹרְעָנוֹת הַמַּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לְעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל-מַעֲשֶׂה יְדֵינוּ, וְתַתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל-רוֹאֵינוּ, וְתַגְמֵלֵנוּ חֲסִדִּים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תַּפְלָתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תַּפְלַת כָּל-פֶּה: בְּרוּךְ אַתָּה יי, שׁוֹמֵעַ תַּפְלָה:

לזכות

לוי ש"י הלוי בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי' הלוי וזוגתו **מוראל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי וזוגתו **מעין חנה**

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל – P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: www.DvarMalchus.Org

www.otzar770.com • www.lahak.org • www.Chasidut.TV

...

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: office@chazak.co.il – www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00718
02/02/2019

2 3 0 4 - 3 3 7 7

P.P.
שולם
1949
תל אביב

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישובים

